Tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma

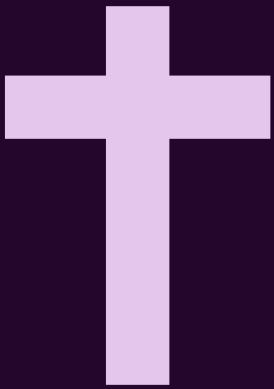

New Testament, Psalms and Proverbs in Mixtec, Magdalena Peñasco (MX:xtm:Mixtec, Magdalena Peñasco)

Tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma

New Testament, Psalms and Proverbs in Mixtec, Magdalena Peñasco (MX:xtm:Mixtec, Magdalena Peñasco)

copyright © 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mixtec, Magdalena Peñasco

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mixteco, Magdalena Peñasco [xtm], Mexico

Copyright Information

© 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.
This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.
You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Mixtec, Magdalena Peñasco

© 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.
This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 20 May 2025 from source files dated 29 Jan 2022
e406ad16-26c0-570c-b2a2-463185e3fb73

Contents

Mateo 1
Marcos 89
Lucas 143
Juan 229
Hechos 291
Romanos 372
1 Corintios 409
2 Corintios 446
Gálatas 470
Efesios 483
Filipenses 496
Colosenses 505
1 Tesalonicenses 513
2 Tesalonicenses 520
1 Timoteo 524
2 Timoteo 536
Tito 544
Filemón 549
Hebreos 551
Santiago 579
1 Pedro 588
2 Pedro 598
1 Juan 604
2 Juan 612
3 Juan 614
Judas 616
Apocalipsis . . . 619

Tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma sukan ni kaxtnu'u tee ni yo nani Mateo ma

Tee jana'a tna'a Jesucristo ma
(Lc 3:23-28)

1 Cha'a kúu tutu ndáka'an ja ka nani sa'ya tata ñayii jana'a ma, te ne'un yukan ni kenda Jesucristo ma. Te Jesucristo ma chi ni kenda ya ne'un sa'ya tata David ma, te David ma chi sa'ya tata Abraham ma kúu de.
2 Te Abraham ma kúu yuva Isaac ma, te Isaac ma kúu yuva Jacob ma, te Jacob ma kúu yuva Judá ma ji'in ndaka-ka ñani de ma.
3 Te Judá ma, ni iyo sa'ya de ji'in ña'a kúu Tamar ma, te Fares ma ji'in Zara ma ka kuu de. Te Fares ma kúu yuva Esrom ma, te Esrom ma kúu yuva Aram ma.
4 Te Aram ma kúu yuva Aminadab ma, te Aminadab ma kúu yuva Naasón ma, te Naasón ma kúu yuva Salmón ma.
5 Te Salmón ma, ni iyo sa'ya de ji'in ña'a kúu Rahab ma, te Booz ni yo nani de. Te Booz ma, ni iyo sa'ya de ji'in ña'a kúu Rut ma, te Obed ni yo nani de. Te Obed ma kúu yuva Isaí ma.
6 Te Isaí ma kúu yuva rey David ma.
Te rey David ma, ni iyo sa'ya de ji'in ña'a ni yo kuu ñasi'i tee kúu Urías ma, te Salomón ni yo nani de.
7 Te Salomón ma kúu yuva Roboam ma, te Roboam ma kúu yuva Abías ma, te Abías ma kúu yuva Asa ma.
8 Te Asa ma kúu yuva Josafat ma, te Josafat ma kúu yuva Joram ma, te Joram ma kúu yuva Uzías ma.
9 Te Uzías ma kúu yuva Jotam ma, te Jotam ma kúu yuva Acaz ma, te Acaz ma kúu yuva Ezequías ma.
10 Te Ezequías ma kúu yuva Manasés ma, te Manasés ma kúu yuva Amón ma, te Amón ma kúu yuva Josías ma.
11 Te Josías ma kúu yuva Jeconías ma; maa tiempu ni ka jeka ñayii ñuu Babilonia ma ñayii ñuu Israel ma, ni ka kâku Jeconías ma ji'in jaku-ka ñani de ma.

12 Te nuu ni ka nde koo ñayii Israel ma ñuu Babilonia ma, te ni iyo sa'ya tee kúu Jeconías ma, te nani de Salatiel, te Salatiel ma kúu yuva Zorobabel ma.
13 Te Zorobabel ma kúu yuva Abiud ma, te Abiud ma kúu yuva Eliaquim ma, te Eliaquim ma kúu yuva Azor ma.
14 Te Azor ma kúu yuva Sadoc ma, te Sadoc ma kúu yuva Aquim ma, te Aquim ma kúu yuva Eliud ma.
15 Te Eliud ma kúu yuva Eleazar ma, te Eleazar ma kúu yuva Matán ma, te Matán ma kúu yuva Jacob ma.
16 Te Jacob ma kúu yuva José ma, yii ña'a kúu María ma, te si'i Jesús ma kúu ña, te Jesús

ma kúu iya nani Cristo ma
iya ni tetniñu Su'si ma.
17 Chukan kúu ja uxi kuun
jichi ñayii ma kúu onde Abra-
ham ma te onde David ma, te
uxi kuun-ka jichi i kúu onde
David ma te onde kivi kuan
koo i ñuu Babilonia ma, te uxi
kuun-ka jichi i ka kuu onde
kivi kuan koo i ñuu Babilonia
ma te onde kivi ni kâku Cristo
iya ni tetniñu Su'si ma.

Sa'a ni kuu kivi ni kâku Jesucristo ma
(Lc 2:1-7)

18 Te sa'a ni kuu kivi ni
kâku Jesucristo ma. Iyo suchi
kúu María ma, ndetu i ja
tnanda'a i ji'in José ma, te
nuu ñatuu jin kueka tna'a-ka
i ma, te María ma, ni ni'i
sa'ya i sukan ni kuni maa
Xtumani Ndios ma. Te ni
jinitnuni José ma ja ñu'u
sa'ya i ma.
19 Te José ma, in suchi va'a
ini kúu i, te ñatuu kúni i ja jin
ka'an ndeva'a ñayii ma ja kuu
María ma, te chukan kúu ja
jani ini i ja yuyu'u-ni xndoo i
suchi ma.
20 Te sukan jani ini i. Sani
te nuu ni kixi i ma, te ni
jininuu i ja ni kenda in ángel
ni tetniñu Iya Tátnuni ma nuu
iyo i ma, te jiña'a ángel ma:

—José sa'ya tata David, má
koyu'u ro ja kueka ro María
suchi ko kuu ñasi'i ro ma, vaa
sa'ya i suchi ñu'u ma, Sa'ya
maa Xtumani Ndios ma kúu
ya.
21 Te kâku sa'ya i ma, te xnani
ro ya Jesús, vaa ja maa ya
te jin kaku ñayii ñuu ya ma
te ma jin kondiso kuechi-ka
i —kúu ángel ma jiña'a i.

22 Ndaka cha'a ni kuu,
sukan-va'a ko kuu sukan ni
ka'an Iya Tátnuni ma nuu tee
ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a ya ma, nuu ni ka'an de
ma:
23 Jin kuni ni ja in suchi jaa,
ku'un sa'ya i,
te kâku in suchi yii,
te jin xnani i suchi ma
Emanuel,
kúu de ká'an de.
Te Emanuel ma kúni ka'an
“Su'si ma iyo ji'in o”.
24 Te ni ndoto José ma ja ni
kixi i ma, te ni sa'a i sukan ni
tatnuni ángel ni tetniñu Iya
Tátnuni ma, te ni jeka i María
ma ja ko kuu ñasi'i i suchi ma.
25 Kovaa masu ni yo kixi
i ji'in María ma, chi ni yo
ndetu i onde nuu ni kâku
sa'ya María ma suchi xi-
nañu'u ma, te ni xnani José
ma lulu ma Jesús, sukan ni
jiña'a ángel ma.

2

Ni jan koo tee inundichi ma ni ka ndachiñu'u de Jesús ma

1 Nuu ni kâku Jesús ma ñuu
nani Belén ma ja iyo i ñuu
Judea ma, ne'un kivi yukan
tátnuni rey Herodes ma. Te
ini ñuu Jerusalén ma, ni ka
kenda koo jaku tee inundichi
ve koo ñuu ka iyo ichi nuu
kána kandii ma.
2 Te ka jikan-tnu'u de:

—¿Ndenu iyo suchi ko kuu
rey ñayii judío ma ja jâ ni
kâku i ma? Vaa nuu ka iyo
sa ñuu sa ma ichi nuu kána
kandii ma, te ni ka jini sa
tiuxini káxtnu'u ja jâ ni kâku
i ma, te ve koo sa ja jin

ndachiñu'u sa i —ka kuu de
ka jiña'a de.
3 Te nuu ni jiniso'o rey
Herodes ma ja sukan ka
ka'an de ma, te ni ndi ini
xeen de, te sukan ni ka ndi
ini ndaka ñayii ñuu Jerusalén
ma.
4 Te ni ndaxtutu Herodes ma
ndaka tee ka tatnuni nuu
sutu ma, ji'in ndaka tee ka
skua'a tnu'u Moisés ma ja ka
iyo de ñuu yukan ma, te ni
jikan-tnu'u de ndenu iyo ja
kâku Cristo iya tetniñu Su'si
ma.
5 Te ni ka ndakone'e tee ma:
—Ñuu nani Belén ma ja
iyo i ñuu Judea ma, vaa
sukan ni kaxtnu'u tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma, te sa'a nde a ni
ka'an de ma:
6 Te ro'o ñuu Belén ja iyo ro
ñuu Judá ma,
masu in ñuu luluu-ni kúu ro
ja iyo ro ne'un tee ka
tatnuni ñuu Judá ma,
vaa ne'un ro'o kee iya
kaxtnu'u sukan jin
sa'a ñayii ma,
te suu ya ko koto ñuu ri a ja
kuu Israel ya.
—Sa'a ni ka ndakone'e de.
7 Sani te yuyu'u-ni ni kana
Herodes ma tee inundichi
ma, te ni jikan-tnu'u vava'a
de na nde kivi ni kenda tiux-
ini ma.
8 Te ni tetniñu de tee ma ñuu
Belén ma, te jiña'a de:
—Kuán koo ni, te jin ke'en
tnu'u vava'a ni siki ja suchi
luluu ni kâku ma te ndenu
iyo i, te nú ni ka ndani'i ni i,
te jin kaxtnu'u ni, sukan-va'a
ki'in tna sa jin ndachiñu'u sa
i —kúu de jiña'a de.
9 Te nuu ni jinu ni ka jin-
iso'o de ja jiña'a rey ma, te
kuan koo de, te tiuxini ni ka
jini de nuu ka iyo de ñuu
de ma kúu seña ja ka ndikin
de kuan koo de onde nuu
ni ka kenda koo de ve'e nuu
iyo lulu ma, vaa yukan ni
jinkuiñi tiuxini ma.
10 Te nuu ni ka jini de ja ni
jinkuiñi tiuxini ma, te ni ka
kutachi xen-xeen de.
11 Te ni ka kivi koo de ini
ve'e ma, te ni ka jini de lulu
ma ji'in si'i ya María ma, te
ni ka jinkoo jiti de, te ni ka
ndachiñu'u de Jesús ma, vaa
ka jini de ja iya kanuu kúu
ya. Sani te ni ka ndakune
de ja ka yinda'a de kuan koo
de ma, te ni ka skuta'vi de
lulu ma mirra ji'in ja jáxiko
asi ji'in oro.
12 Te nuu ni kunee ma te
ni ka kixi de ma, te ni xs-
jani ña'a Su'si ma ja máko
jin ndakokuiñi-ka de nuu iyo
Herodes ma, te chukan kúu
ja in-ka ichi kuan nu koo de
ñuu de ma.

Ni ka xsiyo de Jesús ma ñuu Egipto ma

13 Sani te nuu ni ka ya'a de
kuan nu koo de ma, te nuu
ni kixi José ma, te ni kenda
in ángel ni tetniñu Iya Tátnuni
ma, te jiña'a i:
—Ndakoo ni, te kueka ni
lulu a ji'in si'i ya a, te kuán
koo ni ñuu Egipto ma, te
jin koo ni yukan-ni onde
kaxtnu'u maa sa kivi ndi koo
ni ma, vaa sa'a ko kuu ja
Herodes ma chi nduku de
lulu a ja ka'ni de ya —kúu i
jiña'a i.

14 Te ni ndoto José ma, te
ni jeka de lulu ma ji'in si'i ya
ma, te kuan koo jakuaa de
ñuu Egipto ma.
15 Te yukan ni ka iyo de
onde ni ji'i Herodes ma,
sukan-va'a ko kuu sukan ni
ka'an Iya Tátnuni ma nuu tee
ni yo ndakaxtnu'u tnu'u Su'si
ma ja ni ka'an de ma: “Onde
ñuu Egipto ma ni ndakana sa
Sa'ya sa ma.” Sa'a ni ka'an de
ma.
16 Sani te nuu ni jinitnuni
Herodes ma ja ni ka xnda'vi
ña'a tee inundichi ma, te ni
ndakiti xeen ini de, te ni tat-
nuni de ja jin ka'ni soldado
ma ndaka suchi yika ni ka
kâku ma te onde suchi uu
kuiya ma, ja ka iyo i ñuu
Belén ma ji'in ndaka yu'u ñuu
ma.
17 Sukan, te ni kuu sukan
ni ka'an Jeremías tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma nuu sa'a ni ka'an de
ma:
18 Ni ka jiniso'o i ja kúu yu'u
in ña'a ñuu Ramá ma,
nda'yu ña te tnána ña ja kúxii
xeen ini ña.
Raquel ma kúu ña, te nda'yu
ña ja jin kuu sa'ya ña
ma,
te masu na in kúndee ja
ndaka'an mani i ña,
vaa kuechi ja ni ka ji'i sa'ya
ña ma.
Sa'a ni ka'an de ma.

Kuan nu koo de ji'in Jesús ma ñuu Nazaret ma

19 Kovaa nuu ni ji'i
Herodes ma, sani te ni kenda
in ángel ni tetniñu Iya Tátnuni
ma nuu kixi José ma ñuu
Egipto ma,
20 te jiña'a i:
—Ndakoo ni, te ndakueka
ni Jesús a ji'in si'i ya a, te
kuán nu koo ni ñuu Israel ma,
vaa jâ ni ka ji'i ñayii ka nduku
ja jin ka'ni i ya ma —kúu i
jiña'a i.
21 Sani te ni ndakoo de, te
ni ndakueka de ya ji'in si'i ya
ma, te kuan nu koo de ñuu
Israel ma.
22 Kovaa ni ni'i tnu'u de ja tee
kúu Arquelao ma, tátnuni de
ñuu Judea ma nuu tniñu yuva
de Herodes ma, te chukan
kúu ja ni yu'u José ma ja no'o
de yukan. Kovaa Su'si ma, ni
kaxtnu'u ya nuu de ora kixi
de ma nawa sa'a de. Sani te
kuan nu koo de ji'in ya ñuu
Galilea ma.
23 Te ni ka kenda koo de
ji'in ya yukan, te ni ka iyo
de ji'in ya ñuu nani Nazaret
ma ja iyo i ñuu Galilea ma,
sukan-va'a ko kuu sukan ni
ka'an tee ni yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma
nuu ni ka'an de ja konani ya
nazareno ma.

3

Sukan ni kaxtnu'u Juan tee skuandute ñayii ma

(Mr 1:1-8; Lc 3:1-9; Jn 1:19-28)

1 Ne'un kivi yukan, te ni
kenda Juan tee skuandute
ñayii ma ichi nuu masu nawa
iyo kuiti ma, te káxtnu'u de
tnu'u Su'si ma nuu ñayii ñuu
Judea ma ja jan koo i nuu iyo
de ma.
2 Te jiña'a de:
—Jin ndakani jin ndaka'vi
ini ni, te jin xndoo ni ja
u'vi ka sa'a ni ma, te jin
ndandikin ni Su'si ma, vaa jâ

ve kuyatni ja tatnuni iya iyo
andivi ma —kúu de jiña'a de.
3 Vaa Juan ma kúu tee
ni ka'an Isaías tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma, nuu ni ka'an de ma:
Kayu'u in tee onde nuu masu
nawa iyo kuiti ma, te
ka'an de:
“Jin satu'va ni ichi Iya Tátnuni
ma,
jin ndakune ni in ichi ndaa.”
Sa'a ka'an de.
4 Te Juan ma, ne'nu de
sa'ma ixi kiti kúu camellu
ma, te chii de ma ni yo nu'ni
in ñií. Te ni yo jaa de tika
langosta ji'in nduxi ni yo ni'i
de yuku ma.
5 Te ni yo jan koo ñayii ka
iyo ñuu Jerusalén ma, ji'in
ni-ka'nu ñuu Judea ma, ji'in
ni-ka'nu yuyute Jordán ma
nuu iyo Juan ma.
6 Te ni ka yo ndaka'an, ni
ka yo ndakachi i kuechi i
ma nuu Su'si ma, te ni yo
skuandute de i yute Jordán
ma.
7 Te nuu ni jini de ja kua'a
tee ka kuu fariseo ma ji'in tee
ka kuu saduceo ma ni kenda
koo ja skuandute de tee ma,
te jiña'a de:
—¡Sukan ka kuu koo ma ka
kuu ni! ¿Na in ni kaxtnu'u
nuu ni ja jin kaku ni ja ma
xndo'o xneni ña'a Su'si ma?
8 Jin sa'a ni ja va'a,
sukan-va'a kona'a ndija ja jâ
ni ka ndakani, ni ka ndaka'vi
ini ni nuu Su'si ma.
9 Te másu ko jin kani ini ni:
“¡Yo'o chi jin ndani'i-ta'vi o,
vaa sa'ya tata Abraham ma
ka kuu o!” Kovaa ja ndaa kúu
ja visi yuu ka ndaa ya'a chi
kuu ndasa'a Su'si ma sa'ya
tata Abraham ma.
10 Te jâ iyo tu'va kaa ma xuu
yutnu ma ja ka'nde i onde
yo'o tnu ma. Ndaka yutnu
masu kúun javixi va'a ma, jin
te'nde tnu, te jin koo tnu nuu
ñu'u ma, te jin kayu jin koko
tnu. Te sa'a sa'a ya ji'in ñayii
ñatuu ka sa'a sukan játna ini
ya ma.
11 Ja ndaa kúu ja saña chi
skuandute ña'a sa ji'in ndute
a-ni, sukan-va'a na jakona'a
ja jâ ni ka ndakani, ni ka
ndaka'vi ini ni nuu Su'si
ma. Kovaa kuee-ka, te kenda
iya iyo-ka tnu'u ndee tnu'u
ndatnu-ka ya sana saña, te
saña, va ni a ndijan ya ma
masu kaa masu iyo sa ja
kinda'a sa. Te maa ya chi iyo
ya ja taa ya tnu'u ndee tnu'u
ndatnu vaa sa'a ya ja jin koo
ni ji'in Xtumani Ndios ma, te
nú ma jin kandija ni ja ká'an
ya ma chi iyo ya ja chunee
ña'a ya nuu ñu'u i'ni ma.
12 Te jâ yinda'a ya ja xndechi
ya triu ma te nduvii i, te sa'a
siin ya paja ma, te ndatava'a
ya triu ma nuu ku'un va'a i
ma. Te ka'mi ya paja ma in
nuu ñu'u ja masu nda'va kuiti
i —kúu de jiña'a de.

Sukan ni jandute Jesús ma
(Mr 1:9-11; Lc 3:21-22)

13 Te kivi yukan Jesús
ma, ni kee ya ñuu Galilea
ma, te kua'an ya nuu iyo
Juan ma yuyute Jordán ma,
sukan-va'a skuandute de ya.
14 Kovaa Juan ma, ñatuu kúni
de, te jiña'a de:
—Saña, jiniñu'u ja maa ni
skuandute ña'a, ¿te nava'a

saa su'va maa ni vee ja
skuandute ña'a sa? —kúu de
jiña'a de.
15 Kovaa Jesús ma, ni
ndakone'e ya:
—Kachi ni ve, vaa jiniñu'u
ja sa'a jin sa'a o, vaa Su'si ma
chi, kúni ya ja jin sa'a o ja
va'a ja ndaa nuu ya ma —kúu
ya jiña'a ya. Sani te ni kachi
Juan ma, te ni skuandute de
ya.
16 Te nuu ni jinu ni jandute
Jesús ma, te ni nana ya nuu
ndute ma. Sani te ni ka
ndanune andivi ma, te ni jini
ya ja ni nuu Xtumani Ndios
ma sukan kaa in sata, te ni
jakoxtnee ya siki maa Jesús
ma.
17 Te ni ka jiniso'o ñayii ma
ja sa'a ká'an Su'si ma onde
andivi ma:
—Iya ya'a kúu Sa'ya maa
sa, te kútoo sa ya, te játna ini
xeen sa ja sa'a ya a —kúu ya
ká'an ya.

4

Jesús ma, ni jitotnuni ña'a tachi ma
(Mr 1:12-13; Lc 4:1-13)

1 Sani te Jesús ma, ni jan
xsia'a ña'a Xtumani Ndios
ma ichi nuu masu nawa
iyo kuiti ma, sukan-va'a
kototnuni ña'a tachi ma,
sukan-va'a jin kuni o ja masu
nawa kuu sa'a tachi ma.
2 Nuu ni ya'a uu xiko kivi ja
nduu ñuu ñatuu nawa ni jaa
ya ma, te kókon ya.
3 Te ni kenda tachi ma ja
kototnuni i ya ma, te jiña'a i:
—Nú ndija ja Sa'ya Su'si
ma kúu ni, te tatnuni ni ja
yuu ya'a, jín nduu i xtatila ja
kaa ni —kúu i jiña'a i.
4 Kovaa Jesús ma, ni
ndakone'e ya:
—Tnu'u Su'si ma ká'an:
“Masu maa in-ni ja kaa ja
ko'o o ma sa'a ja koteku o
chi su'va ja kandija o ndaka
tnu'u ká'an káchi Su'si ma”
—kúu ya jiña'a ya.
5 Sani te tachi ma, ni jeka
i Jesús ma, te kua'an i ji'in
ya onde ñuu ii nani Jerusalén
ma, te ni skaa i ya in nuu
sukun xini veñu'u ka'nu ma,
6 te jiña'a i:
—Nú ndija ja Sa'ya Su'si
ma kúu ni, onde ya'a, te skee
ni maa ni onde kunu ma, vaa
tnu'u Su'si ma ká'an:
Su'si ma, tatnuni ya nuu
ángel ya ma ja jin
chindee ña'a i,
te jin ndatnii i nda'a ni ma,
sukan-va'a ma jinu ni nuu in
yuu
—kúu i jiña'a i.
7 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Suni tnu'u Su'si a ká'an:
“Másu ko kototnuni ro Su'si
ro Iya Tátnuni ma” —kúu ya
jiña'a ya.
8 Sani te tachi ma, ni ja'an i
ji'in ya in nuu sukun-ka, te ni
kaxtnu'u i ni-ka'nu ñuu ñayivi
a ji'in ndaka ja vii ja luu iyo
ñuu ñayivi a,
9 te jiña'a i:
—Taa sa ndaka cha'a, nuna
jinkuiñi jiti ni nuu sa a te
ndachiñu'u ña'a ni —kúu i
jiña'a i.
10 Kovaa Jesús ma, ni
ndonda ya nuu tachi ma, te
sa'a jiña'a ya:
—Kuán ndiyo ki'in ro
nuu iyo ri a, vaa tnu'u

Su'si a ká'an: “Maa in-ni
Su'si Iya Tátnuni ma kúu
iya ndachiñu'u ro, te nuu
maa in-ni ya kunukuechi ro”
—kúu ya jiña'a ya.
11 Sani te tachi ma, ni xn-
doo i ya, te ni ka kenda koo
ángel ma, te ni ka jinukuechi
i nuu ya.

*Jesús ma, ni keja'a ya
tniñu ya ñuu Galilea ma
(Mr 1:14-15; Lc 4:14-15)*

12 Nuu ni jiniso'o Jesús ma
ja Juan ma, yinee de vekaa
ma, te ve ndii ya ñuu Galilea
ma.
13 Te ñatuu ni ndoo ya ñuu
Nazaret ma chi kua'an ya
onde ñuu Capernaum ma ja
kátuu yu'u mar iyo ñuu Zab-
ulón ma ji'in Neftalí ma,
14 sukan-va'a ko kuu sukan
ni ka'an Isaías tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma, nuu ni ka'an de ma:
15 Ñuu Zabulón ma ji'in ñuu
Neftalí ma,
ja ka iyo i ichi yu'u mar ma,
in-ka yu'u yute Jordán
ma,
ja ka kuu i ñuu Galilea ma,
ñuu ñayii masu ñayii
judío ka kuu i ma.
16 Ñuu iyo nuu nee ma, ni jini
i in ñu'u ka'nu ndú'va,
te ñayii ka iyo ja sani te jin
kûu i ma,
te in ñu'u ni ndandu'va nuu
ka iyo i ma.
Sa'a ni ka'an de.
17 Te onde kivi ni ndenda
Jesús ma ñuu Galilea ma, te
ni keja'a ya káxtnu'u ya tnu'u
vii tnu'u va'a ya ma nuu ñayii
ma, te jiña'a ya:
—Jin ndakani jin ndaka'vi
ini ni, te jin xndoo ni ja
u'vi ka sa'a ni ma, te jin
ndandikin ni Su'si iya iyo an-
divi ma, vaa jâ ni kuyatni ja
tatnuni ya ma —kúu ya jiña'a
ya.

*Jesús ma, ni kana ya
kuun tee ka tava tiaka ja jin
kondikin de ya
(Mr 1:16-20; Lc 5:1-11)*

18 Kua'an Jesús ma yu'u
mar ñuu Galilea ma, te ni jini
ya uu tee ndi-tna'a ñani de.
In de ma nani Simón, tee ni
ka yo xnani i Pedro ma, te
ñani de ma, Andrés nani de.
Te ka yikuu de ka skee de
ñunu de ma ja jin tava de
tiaka nuu mar ma, vaa tee ka
tava tiaka ka kuu de.
19 Te jiña'a ya:
—Ne'e koo ni, te jin
kondikin ña'a ni, te sa'a sa
ja jin ko kuu ni sukan ka
kuu tee ka tava tiaka ma, te
jin ndaxtutu ni ñayii ja jin
kandija i ja ká'an sa a, te jin
kondikin ña'a i maa sa —kúu
ya jiña'a ya.

20 Sani te ni ka xndoo kunu
de ñunu de ma, te ni ka
ndikin de ya.

21 Te ni ya'a ya kua'an ya
yukan, te ni jini ya uu-ka tee
ndi-tna'a ñani de, Santiago
ma ji'in ñani de Juan ma, tee
ka kuu sayii Zebedeo ma. Ka
iyo de nuu barcu yuva de
Zebedeo ma, ka yikuu de ka
ndakiku de ñunu ka jatniñu
de ma. Te ni kana ña'a ya.
22 Te ni ka xndoo kunu de
barcu de ma ji'in yuva de
ma, te kuan koo de, te ni ka
ndikin de ya.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma nuu kua'a ñayii
(Lc 6:17-19)

23 Te ni-ka'nu ñuu Galilea ma ni ndakonduu ya, te ndaka veñu'u lilikin ma nuu ka ndatna'a ñayii judío ma, káxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma ji'in sukan tatnuni ya ma. Te ni ndasava'a ya ñayii ka ku'u ndeva'a-ni kue'e ma ji'in ndaka ja ka ndo'o ka neni ñayii ñuu yukan.
24 Te ni-ka'nu ñuu Siria ma ni ka jini i sukan sa'a sukan kúu ya ma, te ni ki koo i ni ki xsia'a i ndaka ñayii ka ndo'o ka neni ndeva'a-ni nuu kue'e ma, ji'in ñayii ka ndo'o ka neni nuu tachi ma, ji'in ñayii ka nduneé xini i ma, ji'in ñayii ñatuu kúu jin kanda i ma, te ni yo ndasava'a ya i.
25 Te ni ka ndikin ña'a kua'a xeen ñayii ñuu Galilea ma, ji'in ñayii ñuu Decápolis ma, ji'in ñayii ñuu Jerusalén ma, ji'in ñayii ñuu Judea ma, ji'in ñayii ka iyo in-ka yu'u yute Jordán ma, te kuan koo i ji'in ya.

5

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya sukan kúni Su'si ma ja jin sa'a o, te nde ñayii jin ni'i ja vava'a-ka ma
(Lc 6:20-23)

1 Te ja ni jini Jesús ma kua'a xeen ñayii ma, te ni kaa ya ichi sukun-ka yuku ma, te ni jinkoo ya. Te ni jan koo tee ka ndikin ya ma, ni ka jan nu tna'a-ka de ya.
2 Sani te ni keja'a ya káxtnu'u ya, te sa'a jiña'a ya:
3 —Vava'a jin kendoo ñayii ka ndakunitnuni ja ka jiniñu'u i Su'si ma, vaa kivi tatnuni Su'si ma, nuu koo ya ma, yukan jin koo i ji'in ya.
4 'Vava'a jin kendoo ñayii ka nda'yu ma chi ndaka'an mani ña'a maa Su'si ma.
5 'Vava'a jin kendoo ñayii kuee ini ma chi jin nduta'vi i in ñu'ú ni skuiso ya ja kua'a ya ma.
6 'Vava'a jin kendoo ñayii ni-yu'u ni-ini i ka ndanduku i ja va'a ja ndaa tátnuni Su'si ma ja jin ko sa'a i ma, vaa jin ni'i ndija i ja ka jiniñu'u anua i ma.
7 'Vava'a jin kendoo ñayii inunda'vi ini ma, vaa ndunda'vi ini ña'a maa Su'si ma.
8 'Vava'a jin kendoo ñayii ñatuu na ja u'vi ka iyo ini anua i ma, vaa suu i jin kuni Su'si ma.
9 'Vava'a jin kendoo ñayii ka ndi ini te ka nduku i naxe jin koo mani ñayii ma chi suu i jin konani sa'ya Su'si ma.
10 'Vava'a jin kendoo ñayii ka sondikin ña'a ñayii ma kuechi ja ka sa'a i ja va'a ma te ka ndo'o ka neni i ma chi ñayii yukan jin koo nuu tatnuni Su'si ma.
11 'Vava'a jin kendoo maa ni, nú kuechi ja ka kandija ña'a ni a, te jin ka'an ndeva'a i nuu ni, te jin sondikin ña'a i, te jin xtekuechi ña'a i ja ka sa'a ni ndaka ja u'vi tna'a ja masu sukan ka sa'a ni ma.
12 Jin kusii ini ni, te jin ku-tachi ni, vaa iyo ja ka'nu

ka'nu ja jin kuta'vi ni ja
iyo i onde andivi ma, te
jin kona'a ni ja sukan ka
sondikin ña'a ñayii a, sukan
ni ka yo sondikin i tee ni ka
yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a Su'si ma, tee ni ka yo iyo
onde xi'na-ka ma.

Sukan kúu ñii jaa o ma ka kuu o

13 'Ndijin chi sukan kúu ñii
jaa o ma sukan ka kuu ni
ja ka kandija ni tnu'u Su'si
ma te ka iyo ni ñuu ñayivi
a. Chukan kúu ja jin ko koto
vava'a ni maa ni, chi vaa ka
jini maa ni ja nú ñii ma, ñatuu
u'wa-ka i ma, masu nawa
kuu sa'a o ja ndu-u'wa-ka i,
te ni masu jiniñu'u-ka i. Yika
ja skana o i te jin kuiñu ña'a
maa ñayii ma.

Sukan kúu ñu'u ndú'va ja xtnuu i nuu o ma, sukan ka kuu o

14 'Ndijin chi sukan kúu
ñu'u ndú'va vava'a ja xtnuu
i nuu o ma, sukan ka kuu
tna ni ñuu ñayivi a, te suni
sukan kúu in ñuu iyo onde
xini yuku ma ja masu kuu
chu'u i ma, sukan ka kuu tna
ni.
15 Vaa ka jini maa ni ja nú
ni xndu'va o in ñu'u ma chi
masu ja chinee va'a o i in
chii kajoo ma kúu, su'va nú
ni xndu'va o i chi sonee
sukun o i nuu candileru ma,
sukan-va'a xtnuu va'a-ka i
nuu ndaka ñayii ka iyo ve'e
ma.
16 Sukan kúu ñu'u ndú'va ma,
sukan jin ko kuu ni nuu ñayii
ma, sukan-va'a ja jin kuni i
ja va'a ka sa'a ni ma, te jin
ndasa'a i kuenda ja kuechi ja
ka iyo ni ji'in Su'si ma kúu
ja ka sa'a ni sukan, te jin
ndachiñu'u i Yuva o Su'si ma
iya iyo andivi ma.

Jiniñu'u ja jin sa'a o sukan káxtnu'u Jesús ma

17 'Másu ko jin kani ini ni
ja vee sa ja xtandiyo sa ja ni
ndakaxtnu'u Moisés ma xi ja
ni ka yo kaxtnu'u tee ni ka
yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a Su'si ma. Masu vee sa
ja xtandiyo sa, chi ña'a, su'va
vee sa ja xsinu sa ja kaxtnu'u
vava'a sa sukan kúni Su'si ma
ja jin ko sa'a jin ko kuu ni.
18 Ja ndaa ká'an sa ja nani ka
iyo-ka andivi ma ji'in ñu'ú ya,
chi ndaka tna'a ja ni tatnuni
Su'si ma onde ndi'i kuiti ko
kuu, te ni masu yanduu ni-in
letra lilikin.
19 Te chukan kúu ja nú na in
te ñatuu sa'a ndi'i sa'a tu'u
i ndaka tnu'u tátnuni sa ya
te suni sukan-ni káxtnu'u i
nuu ñayii ma ja máko jin sa'a
tna i ndaka sukan tátnuni sa
ma, te kóna'a i ja masu in
ñayii kanuu ko kuu i nuu
tatnuni Su'si ma. Kovaa nú
na in na sa'a ndaka tu'u tnu'u
káxtnu'u sa ya te káxtnu'u tna i
ja sukan jin sa'a ndi'i jin sa'a
tu'u tna ñayii ma, te kóna'a i
ja in ñayii kanuu ko kuu i nuu
tatnuni Su'si ma.
20 Chukan kúu ja ká'an sa ja
kanuu ja jin sa'a va'a jin sa'a
ndaa-ka ni sana tee ka skua'a
tnu'u ni yo kaxtnu'u Moisés
ma, ji'in tee ka kuu fariseo
ma, vaa nú ña'a, te masu
kuu jin kivi koo tna ni nuu
tatnuni Su'si ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma sukan jin ndaka'an mani nuu tna'a o
(Lc 12:57-59)

21 ’Ni ka jiniso'o ni ja sa'a ni
ka kaxtnu'u ñayii jana'a ma:
“Másu ko ka'ni ni ñayii ji'in
ni ma, vaa ñayii ni ja'ni in
ndiyi ma, jâ ni jiso kuechi i
te ndachunaa maa i ja ni sa'a
i ma.”
22 Kovaa saña chi ká'an sa
ja nú na in na ndakiti ini
nuu tna'a i ma, suni kuiso
kuechi tna i te ndakan Su'si
ma kuenda nuu i. Te nú na
in jani ini ja maa i kúu-ka
ma te kuña'a i nuu tna'a i
ma ja masu nde jiniñu'u ñayii
yukan ma, te jâ ni jiso kuechi
i te ndakua'a i kuenda nuu
Su'si ma kivi ndenda i nuu
núkoo ya ja ka'nde ya tniñu
ñayii ma. Te ñayii ûni ká'an
u'vi nuu in-ka ñayii ma, jâ iyo
i ja ki'in i nuu andeya ma ja
ndachunaa i ja ni sa'a i ma.

23 ’Chukan kúu ja nú vee
ni ve xsia'a ni ja ndakua'a ni
nuu Su'si ma te ndaka'án ni
ja iyo kuechi ni nuu tna'a ni
ma,
24 te ja sa'a ni kúu ja xndoo ni
ja yinda'a ni ma nuu iyo altar
ma, te ki'in ni, te ndaka'an
mani ni tna'a ni ma, te nú ni
jinu, sani te kii ni te ndakua'a
ni nuu Su'si ma ja vee ni ve
xsia'a ni ma nkuu.

25 ’Ñama ni, te vitna iyo
ja kuu-ka te ndaka'an mani
ni ñayii ñatuu iyo mani ji'in
ni ma. Nú ña'a te kua'a i
kuenda nuu tee ja'nde tniñu
ma, te tee ya'a tatnuni de
nuu tee ka kuu ndaja'a ma, te
jin koo de jin chinee va'a ña'a
de vekaa ma.
26 Ja ndaa ká'an sa ja nú na
in na kivi vekaa ma, masu
ndee-ka i onde ndachunaa
ndi'i kuiti i ja ni sa'a i ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma ja ja u'vi kúu ja ko ndiyo ini o in-ka ñayii masu ni tnanda'a ji'in o ma

27 ’Ni ka jiniso'o ni ja ni ka
yo ka'an i ma: “Máko kivi
nduu ni ji'in in-ka ñayii masu
ni tnanda'a ji'in ni ma.”
28 Kovaa saña chi ká'an sa ja
nú in tee, te konde'ya de in
ña'a te ndiyo ini de ja kivi
nduu de ji'in ña ma, jâ ni jiso
kuechi de, vaa jâ ni jani ini
de sukan ma, te nuu Su'si ma
chi kuenda tnu'u ja jâ ni kivi
nduu de ji'in ña kúu.

29 ’Chukan kúu ja nú
nduchinuu kua'a ni a kúu
ja sa'a ja kuiso kuechi ni
ma, tava ni i te skana ni i
chi va'a-ka ja skenaa ni in
nduchinuu ni a sana ni-ka'nu
ni skenaa maa ni nuu andeya
ma.
30 Te nú nda'a kua'a ni a kúu
ja sa'a ja kuiso kuechi ni,
ka'nde ni i te skana ni i chi
va'a-ka ja skenaa ni in nda'a
ni a sana ni-ka'nu ni skenaa
maa ni nuu andeya ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma ja máko xndoo tee ma ñasi'i de ma
(Mt 19:9; Mr 10:11-12; Lc 16:18)

31 ’Suni ni ka yo ka'an tna i:
“Nú tee ma, te ndásaxiko de
ñasi'i de ma te xndoo de ña
kúni de, te kuu xndoo de ña
ma, te kuá'a de in tutu ká'an
ja jâ ni xndoo de ña.”
32 Kovaa saña chi ká'an sa, nú
tee ma, te ndásaxiko de ñasi'i
de ma te xndoo de ña ma, nú

masu kuechi ja ni kivi nduu
ña ji'in in-ka tee kúu, chi sa'a
de ja kivi nduu ña ji'in in-ka
tee, te sa'a de ja kuiso kuechi
ña. Te tee ndakueka ña'a ni
ndoo ma, kuiso kuechi tna
de, vaa téku yii ña ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma sukan jin ka'an ndaa o ma

33 'Te suni ni ka jiniso'o ni
ja ni ka ka'an tna i nuu ñayii
jana'a ma: "Má ndakune'e ni
Su'si ma te xnda'vi ni tna'a ni
ma, su'va sa'a ni ja ni skuiso
ni nuu Iya Tátnuni ma."
34 Kovaa saña chi ká'an sa,
máko jin skuiso ni ja maa an-
divi ma te jin sa'a ni, vaa an-
divi ma iyo nuu núkoo Su'si
ma ja tátnuni ya ma.
35 Ni a ko jin ka'an ni ja maa
ñu'ú ya'a te jin sa'a ni, vaa
nuu ka yoxtnee ja'a ya ma
kúu. Ni a ko jin ka'an ni ja
maa ñuu Jerusalén ma te jin
sa'a ni, vaa ñuu Jerusalén ma
kúu ñuu iya kúu Rey Kanuu
ma.
36 Ni a ko jin ka'an ni ja maa
xini ni a te jin sa'a ni, vaa
masu kuu jin ndasa'a kuijin
ni xi jin ndasa'a tnuu ni ni-in
ixi xini ni a.
37 Kovaa su'va in-ni ja jin
ka'an ni: nú saa te jin ka'an
ni "saa", te nú ña'a te jin
ka'an ni "ña'a", vaa nuna jin
skaa-ka ni ja jin ka'an ni ma,
ja u'vi ko kuu i.

Ni kaxtnu'u Jesús ma sukan jin kutoo o ñayii ñatuu ka kunimani nuu o ma
(Lc 6:27-28, 32-36)

38 'Suni ni ka jiniso'o ni
ja sa'a ni ka yo ka'an i:
"Nuna xtnakue'e ñayii ma
nduchinuu ni ma, te suni
ndaxtnakue'e ni nduchinuu i
ma. Nuna kene'e i nu'u ni
ma, te suni ndakene'e ni nu'u
i ma." Te nú sukan ma, chi ja
ni ka yo sa'a ña'a in-ka ñayii
ma, te suni sukan ni ka yo
ndasa'a tna ni i ma.
39 Kovaa saña chi ká'an sa,
nú na in kúni ja sa'a ña'a i
ja u'vi, máko sunkani ni i, te
ko kuu maa i. Te nú na in
ni kani yikinuu ni ichi kua'a
ma, kua'a ni tnu'u, te káni
maa i in-ka yikinuu ni ma.
40 Nú na in kúni ja kanaa i
ji'in ni te xtandee i su'nu ni
ma, suni kua'a tna ni su'nu
ka'nu ndii ni ma.
41 Nú na in xtetuu ña'a nawa
kondiso ni te ki'in jika ni ji'in
i, su'va uu jichi jika-ka ki'in
ni ji'in i.
42 Nú na in jikan, te kua'a ni
nawa jikan i ma. Te nú na in
jikan nuu, te máko ka'an ni ja
ma kuanuu ni.

43 'Ni ka jiniso'o ni ja sa'a ni
ka yo ka'an i ma: "Kutoo ni
tna'a ni ma, te saxiko ni nuu
ñayii kúni u'vi nuu ni ma."
44 Kovaa saña chi ká'an sa:
Jin kutoo ni ñayii ka kuni u'vi
nuu ni ma, te jin ka'an va'a
jin ka'an vii ni ja jin kuu ñayii
ka ka'an u'vi ja jin kuu ni ma,
te jin ko sa'a ni ja va'a ja jin
kuu ñayii ka saxiko ña'a ma,
te jin kakan-ta'vi ni ja jin kuu
ñayii ka nduku ja jin sa'a ña'a
i ja u'vi ma,
45 sukan-va'a jin ko kuu ni
sa'ya Yuva o iya iyo onde
andivi ma. Vaa maa ya chi
sa'a ya ja kána kandii ma nuu
ka iyo ñayii ka sa'a ja va'a ma,
ji'in nuu ka iyo ñayii ka sa'a

ja u'vi ma, te suni sa'a ya ja
kúun savi nuu ka iyo ñayii ka
sa'a ja u'vi ma ji'in nuu ka iyo
ñayii ka sa'a ja va'a ma.
46 Vaa nú ka kutoo ni yika-ni
ñayii ka kutoo ña'a ma, ¿nawa
ka ndetu ni ja jin kuta'vi ni
ja taa Su'si ma? Vaa sukan
kuiti-ni tna ka sa'a ñayii ka
sa'a ja u'vi ma.
47 Te nú ka wa'a ni nchuxi
nani ñayii ni ka nduu ji'in ni
sa'ya Su'si ma, ¿nawa kúu ja
ka sa'a-ka ni? ¿Masu sukan
ka sa'a tna ñayii ñatuu ka jini
Su'si ma, ja vivii ka kuu i
ji'in ñayii ka ketna'a ini ji'in
i ma-ni?
48 Chukan kúu ja ndijin ja ni
ka nduu ni sa'ya Su'si ma,
su'va jin ku'un ini ni ja ndi-
maa ja va'a ja vii jin ko sa'a
ni, sukan sa'a Yuva o iya iyo
onde andivi ma ja ndimaa ja
va'a ja vii sa'a ya ma —kúu ya
jiña'a ya.

6

Ni kaxtnu'u Jesús ma sukan jin sa'a o ora ka chindee o ñayii nda'vi ma

1 Te jiña'a Jesús ma:
—Másu ko jin ku'un ini ni
ja ora ka sa'a ni ja va'a ma, te
onde jin kuni ña'a ñayii ma,
sukan-va'a jin ndachiñu'u
ña'a i. Vaa nú sukan na jin
sa'a ni, te masu nawa jin
kuta'vi ni nuu Yuva o iya iyo
onde andivi ma.
2 Chukan kúu ja nuna jin
chindee ni ñayii nda'vi ma,
má jin sa'a ni ja jin kuni
ndaka-ka ñayii ma, sukan ka
sa'a ñayii ka kutneñu maa
i te masu ka sa'a i ja ka
ka'an i ma. Vaa nú ka iyo i
veñu'u lilikin ma xi nú ka iyo
i ichi ma, te sukan ka sa'a i,
sukan-va'a jin kuni ñayii ma
ja sukan ka sa'a i ma te jin
ndachiñu'u ña'a i ma. Ja ndaa
ká'an sa ja jâ ni ka ni'i i ja jin
kuta'vi i ma, te masu nawa
jin ni'i-ka i.
3 Kovaa ndijin, nuna jin
chindee ni ñayii nda'vi ma,
má kuni nda'a ni satni ma ja
sa'a nda'a ni kua'a ma,
4 sukan-va'a ñatuu na in kuni
ja ni chindee ni ñayii nda'vi
ma, te Yuva o iya iyo onde
andivi ma ja nde'ya ya ja va'a
ni sa'a ni ma visi ñatuu na
ñayii nde'ya ña'a ma, chi maa
ya sa'a ja jin kuni ndaka ñayii
ma ja vii ja va'a ndataa ya
nuu ni ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma sukan jin kakan-ta'vi o nuu Su'si ma
(Lc 11:2-4)

5 ’Te ora jikan-ta'vi ni ma,
máko kuu ni sukan ka kuu
ñayii ka ka'an te masu ka sa'a
i ma, vaa ñayii ya'a chi ka
jatna ini i ja jin konukuiñi
i te jin kakan-ta'vi i ini
veñu'u lilikin ma ji'in nuu ka
ndatna'a ichi ma, sukan-va'a
jin kuni ñayii ma sukan ka
sa'a i ma te jin ndachiñu'u
ña'a i. Ja ndaa ká'an sa ja
ñayii ka sa'a sukan ma jâ ni
ka ni'i i ja jin kuta'vi i ma, te
masu nawa jin ni'i-ka i.
6 Kovaa ndijin, ora jikan-ta'vi
ni ma, ndivi ni ini ve'e ni
ma, te kasi ni ye'e ni ma
sukan-va'a ñatuu na in kuni
ña'a, te kakan-ta'vi ni nuu
Yuva ni Su'si ma. Vaa Yuva
ni iya nde'ya ja va'a sa'a ni

ma visi ñatuu na ñayii nde'ya
ña'a ma, chi maa ya sa'a ja jin
kuni ndaka ñayii ma ja vii ja
va'a ndataa ya ma.
7 ’Te ora jikan-ta'vi ni ma,
máko ndaka'an ndaka'an-ni
ni tnu'u masu ka jiniñu'u ma,
sukan ka sa'a ñayii ñatuu ka
kukanu ini Su'si ma, vaa ka
jani ini i ja kuechi ja kua'a
tnu'u ka ka'an ka ka'an i ma,
te kuniso'o-ka Su'si ma.
8 Máko jin sa'a ni sukan ka
sa'a i ma, vaa visi ñatuu jin
kakan-ta'vi-ka ni nawa ka
jiniñu'u ni ma, kovaa Yuva o
Su'si ma chi jâ jini ya nawa
ka jiniñu'u ni.
9 Chukan kúu ja, ndijin chi
sa'a jin kakan-ta'vi ni nuu
Su'si ma:
Yuva sa ja iyo ni andivi a,
jayiñu'u kóo nuu maa ni a.
10 Ka kuni sa ja kenda kivi ja
tatnuni ni ñuu ñayivi a,
te sukan ka sa'a i ja kúu ini
maa ni andivi a,
te sa'a ni ja sukan jín sa'a
tna sa ñuu ñayivi a.
11 Chindee ña'a ni ja na koo ja
jin kaa sa vitna,
te sukan sa'a tna ni
ndi-kivi ndi-kivi.
12 Te sakanu ini ni na ja u'vi
ka sa'a sa nuu ni ma,
vaa saña tna chi ka
sakanu ini sa ñayii ka
sa'a ña'a ja u'vi ma.
13 Te máko kua'a ni tnu'u ja
ska'an ña'a tachi ma ja
jin sa'a sa ja u'vi ma,
su'va chindee ña'a ni ja
na jin kaku sa nuu ja
u'vi ma.
Vaa maa ni kúu iya tátnuni,
te maa ni iyo tnu'u ndee
tnu'u ndatnu
ji'in jayiñu'u ni-kani
ni-jika.
Te sukan kó kuu.
14 ’Vaa nuna jin sakanu ini
ni ñayii ka sa'a ña'a ja u'vi ma,
suni sakanu ini tna ña'a Yuva
o iya iyo andivi ma.
15 Kovaa nú ma jin sakanu
ini ni ñayii ka sa'a ña'a ja u'vi
ma, suni masu sakanu ini tna
ña'a Yuva o ma ndaka ja u'vi
ni ka sa'a ni nuu ya ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma sukan jin koo ndite o nuu Su'si ma

16 ’Ora ka iyo ndite ni nuu
Su'si ma, má jin sa'a ni ja
ka kuxii, ka kunda'vi ini ni,
sukan ka sa'a ñayii ka ka'an
te masu ka sa'a i sukan ka
ka'an i ma, vaa ka sa'a i tnu'u
ja ka kuxii, ka kunda'vi ini i,
sukan-va'a jin kuni ñayii ma
ja ka iyo ndite i nuu Su'si ma
te jin ndachiñu'u ña'a i. Ja
ndaa ká'an sa ja jâ ni ka ni'i i
ja jin kuta'vi i ma, te masu na
jayiñu'u-ka jin ni'i i nuu Su'si
ma.
17 Kovaa ndijin, ora iyo ndite
ni nuu Su'si ma, te koo sii ini
ni, te ndakate ni nuu ni a, te
vivii ndasa'a ni maa ni,
18 sukan-va'a ñatuu na in
kuni ja iyo ndite ni nuu Su'si
ma, te maa Yuva ni Su'si
ma, iya nde'ya nawa sa'a ni
ma visi ñatuu na ñayii nde'ya
nawa ni sa'a ni ma chi maa
ya sa'a ja jin kuni ndaka ñayii
ma ja vii ja va'a skuta'vi ña'a
ya ma.

Jín sa'a o ja va'a ja ndaa vaa chukan chi masu ja naa kúu

(Lc 12:32-34)

19 'Máko ku'un xeen ini ni
ja koneva'a ni kua'a xeen
ndatniñu ñuu ñayivi a nuu
kána tikixin, ji'in nuu nána
xe'e ndatniñu ma, ji'in nuu
kuu jin kivi koo kui'na ini
ve'e ni ma te jin sakui'na i.
20 Su'va jin ku'un ini ni ja jin
sa'a ni ja va'a ja ndaa ma,
vaa ndaka chukan chi onde
andivi ma jin koo va'a. Vaa
yukan masu kana tikixin ma,
ni a nana xe'e ja koneva'a ni
ma, te yukan masu na kui'na
ka kivi koo ja jin sakui'na i
ma.
21 Vaa nuu iyo ndaka ja ñu'u
ini o ja neva'a o ma, yukan
tna jatanuu-ka ini anua o
ma.

Sukan kúu ñu'u ndú'va ma kúu nduchinuu o a nuu yikikuñu o a
(Lc 11:33-36)

22 'Nduchinuu ni a, sukan
kúu in ñu'u ndú'va ja xtnuu
i nuu o ma, sukan ka kuu i
ne'un yikikuñu ni a. Chukan
kúu ja nú nduchinuu ni a,
ja va'a ka kuu i, te ni-ka'nu
yikikuñu ni a, kotnuu i, te ni'i
ini ni ja sa'a ni ja va'a ma.
23 Kovaa nú nduchinuu ni a,
ja u'vi ka kuu i, te ni-ka'nu
yikikuñu ni a, iyo i nuu nee
ma. Te nú sukan, nda'vi maa
ni vaa ni-ka'nu yikikuñu ni a
iyo nuu nee kuiti ma.

Masu kuu kunukuechi o nuu Su'si ma ji'in nuu ndaka ja iyo ñuu ñayivi a
(Lc 16:13)

24 'Ni-in ñayii, masu kuu
kunukuechi i nuu uu jito'o
i ma chi kuni u'vi i nuu in
jito'o i ma te kutoo-ka i in-ka
jito'o i ma, xi katanuu i in de
ma te saxiko i in-ka de ma.
Masu kuu kunukuechi o nuu
Su'si ma ji'in nuu ndaka ja
iyo ñuu ñayivi a.

Máko jin ko ndi ini xeen o naxe jin ni'i o ja jin koteku o a
(Lc 12:22-31)

25 'Chukan kúu ja ká'an
sa: Máko jin ko ndi ini ni
nawa jin kaa jin ko'o ni ja
jin koteku ni, ni a nawa jin
kondii jin konama ni. Ka jini
maa ni ja Su'si ma ni sa'a ja
ka teku ni a, te kuu sa'a ya
ja jin ni'i ni ja jin kaa ni ma.
Te ka jini maa ni ja Su'si ma,
ni sa'a ya yikikuñu ni a, te
kuu sa'a ya ja jin ni'i ni ja jin
kondii jin konama ni.
26 Jin konde'ya ni lasaa ka
ndava ichi andivi a, ja masu
na itu ka chi'i ti, ni a jin
ndaxtutu ti nawa jin kaa ti,
ni a jin ko ndi ini ti ja jin
tnaa va'a ti in nuu yaka ja jin
kaa ti ma. Kovaa maa Yuva o
iya iyo andivi ma na'a nawa
jin kaa ti. ¡Te nú sukan sa'a
ya ji'in lasaa ma, nde-ka tu
ndijin chi ko ndi ini Su'si ma
ja jin ni'i ni ja jin kaa ni, vaa
ka ndanuu-ka ni sana lasaa
ma!
27 Te visi na jin ko ndi ini
xeen ni, kovaa masu kuu jin
sa'a maa ni ja jin kua'nu-ka
ni jaku.

28 '¿Te nava'a ka ndi ini
xeen ni nawa jin kone'nu ni
a? Jin konde'ya ni ja ita ma,
vivii ka ja'nu i. Te ni masu ka
satniñu i, ni masu ka kene'e
i yu'va ja jin kuva'a sa'ma i
ma.
29 Kovaa ká'an sa ja ni a rey
Salomón ma, ja ndaka ja va'a

ni yo neva'a de ma, masu
ni yo ne'nu de sukan vii ka
ndaa ita a.
30 Vaa Su'si ma sa'a ja vivii ka
ndaa ita ja ka iyo ichi yuku
ma in kii ma, te kivi yutnee
ma, te jin kayu i nuu ñu'u
ma-ni. ¡Te nú sukan vivii
jito ya ita ma, naka tu ndijin
ja ka kuu ni sa'ya ya ma,
suni vivii skondii skonama
ña'a ya! ¿Nava'a vala-ni ka
kukanu ini ni ya?
31 Te chukan kúu ja má jin ko
ndi ini ni te jin ko kuxii ini
ni te jin ka'an ni: “¿Nawa jin
kaa o? xi ¿nawa jin ko'o o? xi
¿nawa jin kondii jin konama
o a?”
32 Vaa ndaka cha'a ka ndi
ini ñayii ñuu ñayivi a, kovaa
ndijin, ka neva'a ni in Yuva o
iya iyo ichi andivi ma ja jini
ya ja ndaka cha'a ka jiniñu'u
ni a.
33 Ndijin, jin ndanduku
ni xinañu'u kuiti-ka sukan
tátnuni Su'si ma, ji'in sukan
sa'a ndaa ya ma, te ndaka
cha'a, te kenda koo kuee-ka
ndi-tna'a ka jiniñu'u ni ma.
34 Chukan kúu ja máko jin ko
ndi ini ni nawa ko kuu kivi
yutnee ma, vaa kenda siin
maa i ji'in tnundo'o i ma, te
chukan kúu ja jin katanuu ni
nawa iyo ja jin sa'a ni in kivi
in kivi ma-ni —kúu ya jiña'a
ya.

7

Máko jin ndanduku o naxe sa'a naxe kúu in-ka ñayii ma
(Lc 6:37-38, 41-42)

1 Te jiña'a Jesús ma:
—Máko jin ndanduku ni
naxe ka sa'a ka kuu in-ka
ñayii ma, sukan-va'a máko
ndanduku Su'si ma naxe ka
sa'a ka kuu maa ni a.
2 Vaa sukan ka ka'an ni ja
jin kuu tna'a ni ma, te sukan
ndaka'an tna Su'si ma ja jin
kuu maa ni, te tnu'u ja ka
jiña'a ni nuu in-ka tna'a ni
ma ndaka'an tna Su'si ma
nuu ni.
3 ¿Te nava'a nde'ya ni in
mi'i ñunee nuu tna'a ni ma,
te ñatuu núkonde'ya ni vitu
ka'nu ñunee nuu maa ni a?
4 ¿Te nava'a jiña'a ni nuu
tna'a ni ma: “Taa ni tnu'u, te
tava sa in mi'i ñunee nuu ni
a”, te vitna ja nuu maa ni a
ñunee in vitu ka'nu ma?
5 Masu ndasa'a ni kuenda
tnu'u ká'an ni a, vaa ká'an ni
te masu sa'a ni sukan ká'an ni
ma. Xinañu'u-ka tava ni vitu
ka'nu ñunee nuu maa ni a, te
sukan saa kuu konde'ya va'a
ni, sukan-va'a kuu ndatava
ni mi'i ñunee nuu tna'a ni
ma.

Má jin kaxtnu'u-ka o tnu'u vii tnu'u va'a Su'si a nuu ñayii ñatuu kúu ini i ja kandija i ma

6 'Má jin kua'a ni ja ii
ma nuu la-ina ma, nasa
jin ndakokuiñi ti te jin sa'a
kuechi jin sa'a likin ña'a ti.
Te má jin tnaa ni perla vivii
ma nuu chikini ma, nasa jin
kuiñu ti.

Kúu ini Su'si ma ja jin kakan o nawa ka jiniñu'u o ma
(Lc 11:9-13)

7 'Jin kakan-ta'vi ni nuu
Su'si ma, te taa ya. Jin nduku
ni, te jin ni'i ni. Jin skajan ni
ye'e ma, te ndanune, te kuu
jin kivi koo ni.

8 Vaa nú na in jikan ma chi
ni'i i. Te ñayii ndúku ma chi
ni'i i. Te ñayii skajan ma, te
ndanune ye'e ma, te ni'i i ja
kúni i ma.
9 '¿Nde ndijin ja kúu ni ñayii
a, te nuna kakan sa'ya ni ma
in xtatila, te chi'i ni in yuu
nda'a i?
10 ¿Xi kakan i in tiaka, te
kua'a ni i in koo?
11 Vaa nú ndijin ja masu in-
uva'a ini ni ma, te ka jini
ni jin kua'a ni ja va'a sa'ya
ni ma, ¡nde-ka tu ja Yuva o
iya iyo onde andivi ma, ûni
skuta'vi ya ja va'a ndaka ñayii
kakan nuu ya ma!

*Jín sa'a o nuu ñayii ma
sukan kúni o ja jin sa'a ña'a i
maa o ma
(Lc 6:31)*

12 'Chukan kúu ja ndaka ja
va'a ka kuni ni ja jin sa'a
ña'a ñayii ma, te sukan jin
sa'a ni ja va'a ja jin kuu i,
vaa nú sa'a o sa'a chi yikuu
o sa'a o ndaka sukan ni ka yo
kaxtnu'u Moisés ma ji'in tee
ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni
yo wa'a Su'si ma.

*Jín kivi koo o ye'e tuu ma
(Lc 13:24)*

13 'Jin ku'un ini ni ja jin kivi
koo ni ichi ye'e tuu ma, vaa
ye'e jite ma ji'in ichi ka'nu
ma, ichi ki'in o nuu skenaa o
maa o ma kúu, te kua'a xeen
ñayii ka kivi koo ye'e yukan.
14 Kovaa ye'e tuu ma ji'in
ichi kuiñi ma ichi ki'in o ja
koteku o ni-kani ni-jika kúu,
te jaku-ni ñayii ka kuu ñayii
ka ndani'i ye'e yukan.

*Ja sukan ka sa'a ka kuu
ñayii ma, te ndakuni o i na in
ka kuu i
(Lc 6:43-44)*

15 'Jin konee ni cuidado,
vaa ka iyo ñayii ka sa'a tnu'u
ja ñayii ka ndakaxtnu'u tnu'u
ni wa'a Su'si ma ka kuu i,
te ka sa'a i tnu'u ja sukan
ka kuu ndikachi ma ka kuu
i, kovaa ini anua i ma chi
sukan ka kuu ndiva'u ka
kokon xen-xeen ma, sukan
ka kuu i.
16 Te ja sukan ka sa'a ka kuu i
ma, te jin ndakuni o na in ka
kuu i. ¿Xi ndáxtutu o uva nuu
tnu iñu ma, xi ndáxtutu o higo
nuu iñu xkuindivi ma?
17 Vaa ka jini ni ja ndaka
yutnu kui'i va'a ma chi ka
wa'a tnu nde'ya va'a, kovaa
ndaka yutnu kui'i masu va'a
ma, masu ka wa'a tnu nde'ya
va'a.
18 Nú in yutnu kui'i ja ndi-
maa nde'ya iya kúun, te
masu kuu ka'an o ja in yutnu
kui'i vava'a kúu tnu. Vaa ni a
in yutnu kui'i ja kúun nde'ya
vava'a, te kúun tna nde'ya
iya ma. Te sa'a, te ka jini o
nú yutnu va'a xi masu yutnu
va'a kúu tnu.
19 Te chukan kúu ja yutnu
kui'i masu kúun nde'ya va'a
ma chi te'nde tnu, te ki'in tnu
kayu tnu nuu ñu'u ndú'va ma.
20 Te suni sukan ka kuu tna
ñayii ma. Vaa ja ka sa'a ka
kuu i ma, te ndakuni o na in
ka kuu i, nú ñayii va'a xi ñayii
u'vi ka kuu i.

*Nde ñayii jin kivi koo nuu
tatnuni Su'si ma
(Lc 13:25-27)*

21 'Masu ndaka ñayii ka
ka'an nuu sa a: “Señor, Señor”

ma, jin kivi koo nuu tatnuni
Su'si ma, nú masu ja yika-ni
ja ñayii ka sa'a sukan kúni
Yuva sa Su'si ma iya iyo onde
andivi ma.
22 Kivi yukan kua'a xeen i jin
ndaka'an nuu sa a: “Señor,
Señor, ¿masu ja maa ni, te ni
ka ndakaxtnu'u sa tnu'u maa
ni a nuu ñayii ma? ¿Te masu
ja maa ni, te ni ka kene'e sa
tachi ka yinee ini anua ñayii
ma? ¿Te masu ja maa ni, te ni
ka sa'a kua'a sa milagru ma?”
23 Kovaa sani te ndakuña'a
sa nuu ñayii yukan: “Masu
nama uun ni jini ña'a sa.
¡Kuán koo ni kuán jin ndiyo
ni nuu iyo sa a! ¡Vaa ndijin
chi ñayii ka sa'a ja u'vi ma ka
kuu ni!”, kuña'a sa i.

*Ñayii niniso'o te sa'a i
sukan ká'an Jesús ma chi koo
va'a i
(Lc 6:46-49)*

24 ’Ndeva'a-ni na in na
koniniso'o tnu'u ya'a te sa'a
i sukan ká'an sa a, te ká'an
sa ja ñayii jani va'a ini kúu i,
sukan kúu in tee sa'a ve'e de
siki nuu toto ma, sukan kúu
i.
25 Visi ni kuun savi ma te
ni kee ndeñu'u yute ma, te
ni yi'i xeen tachi ma, te ni
jan kani ndee ni'i ndute ma
yika ve'e ma, kovaa masu ni
kotuu ve'e ma, vaa siki toto
ma yoxtnee i.
26 Kovaa nú na in koniniso'o
tnu'u ya'a te ma sa'a i sukan
ká'an sa a, te ndaka'an sa ja
in ñayii masu jani va'a ini kúu
i, sukan kúu in tee ni sa'a
ve'e de ma siki nuu ñuti ma,
sukan kúu i.
27 Vaa ni kuun savi ma, te ni
kee ndeñu'u, te ni yi'i xeen
tachi ma, te ni jan kani ndee
ni'i ndute ma yika ve'e ma,
te ve'e kátuu nuu ñuti ma, ni
kotuu i, te kua'a xeen ja ni
skenaa ñayii xi-ve'e ma —kúu
ya jiña'a ya.
28 Te nuu ni jinu ni ka'an
Jesús ma tnu'u ya'a, te ñayii
ma, ni ka sa'vi-nka ini i
sukan káxtnu'u ya ma.
29 Vaa maa ya chi ûni jini ya
ja káxtnu'u ya ma, te masu ni
yo jani uu ni yo jani uni ini ya
ja ni yo ka'an ya ma, sukan ni
ka yo jani uu ni ka yo jani uni
ini tee ka skua'a tnu'u Moisés
ma.

8

*Jesús ma, ni ndasava'a ya
in tee ku'u kue'e nani lepra
(Mr 1:40-45; Lc 5:12-16)*

1 Te nuu ni nuu Jesús ma
yuku ma, te ni ka ndikin ña'a
kua'a xeen ñayii.
2 Te ni kenda in tee ndó'o
lepra, te ni jinkoo jiti de nuu
ya, te sa'a jikan-ta'vi de nuu
ya:
—Iya Tátnuni, nú kúni maa
ni, te ndasavii ña'a ni kue'e
ndó'o sa ya —kúu de jiña'a
de.
3 Jesús ma, ni sonee ya
nda'a ya siki de, te jiña'a ya:
—Kúni sa ja nduva'a ni.
¡Kendoo vii ni! —kúu ya
jiña'a ya.
Te ora yukan, te ni nduva'a
tee ku'u kue'e lepra ma,
4 te Jesús ma, sa'a ni tatnuni
ya:
—Másu ko kuña'a ni ni-in
nuu ñayii ma, su'va kuá'an
ni, te kaxtnu'u ni ñií ni a

nuu sutu ma, te kinda'a ni
ja ni tatnuni Moisés ma ja
ndakua'a ni nuu Su'si ma ja
ndakuan-ta'vi ni nuu ya ja
jâ ni nduvii ni a, sukan-va'a
ndaka i jin kuni ja jâ ni ndu-
vii ni nuu kue'e ni ndo'o ni
ma —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ndasava'a ya in suchi jinukuechi nuu tee tátnuni nuu cientu soldado ma (Lc 7:1-10)

5 Ni kivi Jesús ma ñuu Ca-
pernaum ma, te ni kenda in
tee tátnuni nuu cientu sol-
dado ma, te jikan-ta'vi de
nuu ya,
6 te jiña'a de:

—Señor, suchi jinukuechi
nuu sa ma, kátuu i ve'e sa ma,
te ñatuu kúu kanda-ka i, te
ndó'o néni xen-xeen i —kúu
de jiña'a de.

7 Te Jesús ma, jiña'a ya:

—Nusaa, te jín koo o, te
ndasava'a sa i —kúu ya jiña'a
ya.

8 Te ni ndakone'e tee
tátnuni nuu cientu soldado
ma, te jiña'a de:

—Señor, masu kaa masu
iyo sa ja kivi ni ini ve'e sa
ma. Va'a-ka onde ya'a-ni te
tatnuni ni nuu kue'e ma ja
jin ndiyo i, te nduva'a suchi
jinukuechi nuu sa ma.
9 Vaa suni saña chi tee tátnuni
kúu sa, te tátnuni sa nuu sol-
dado ma. Te nuna kuña'a
sa in de ma: “Kuá'an ni”, te
kua'an de, te nuna kuña'a sa
in-ka de ma: “Ne'e ni”, te kii
de. Te nuna tátnuni sa nuu
suchi jinukuechi nuu sa a:
“Sa'a cha'a”, te sa'a i —kúu de
jiña'a de.

10 Te ja ni jiniso'o Jesús ma,
kua'an-nka ini ya, te jiña'a ya
ñayii ka ndikin ya ma:

—Ja ndaa ká'an sa ja ni a
maa ñuu Israel ya, masu ni
ndani'i sa ñayii ka kukanu ini
ña'a sukan kúkanu ini ña'a
tee ya'a.
11 Te ká'an sa ja ki koo kua'a
ñayii ichi nuu kána kandii ma
ji'in ichi nuu kée kandii ma,
te jin kunukoo i ji'in Abra-
ham ma ji'in Isaac ma ji'in
Jacob ma nuu tatnuni Su'si
ma.
12 Kovaa sa'ya ya ja ka iyo
ja jin koo i nuu tatnuni ya
ma nkuu, chi kene'e ya i
ichi ke'e ma, te chunee ya i
nuu nee ma, te yukan, te jin
ndanda'yu i, te jin ndakandi'i
jin ndakandi'i i nu'u i ma ja
jin ndo'o jin neni i kuechi ja
ñatuu ni ka kandija i ja ká'an
ya ma —kúu ya jiña'a ya.

13 Sani te jiña'a Jesús ma
nuu tee tátnuni nuu cientu
soldado ma:

—Kuá'an ni. Vaa ja ni
kukanu ini ña'a ni a, te ko
kuu sukan ni jikan-ta'vi ni
ma —kúu ya jiña'a ya.

Te suchi jinukuechi nuu de
ma, ni nduva'a i maa ora
yukan-ni.

Jesús ma, ni ndasava'a ya si'i xiso Pedro ma (Mr 1:29-31; Lc 4:38-39)

14 Sani te ni kivi Jesús ma
ini ve'e Pedro ma, te ni jini ya
ja si'i xiso Pedro ma, kátuu ña
in nuu jito, te yi'i xeen ña'a
ka'ni.
15 Te ni sonee ya nda'a ya ma
siki nda'a ña ma, te ni ndee
ña'a ka'ni ma, te ni ndakoo
ña, te ni satu'va ñukuun ña

nawa kaa ya ji'in tee ka
ndikin ya ma.

Jesús ma, ni ndasava'a ya kua'a ñayii ka ku'u
(Mr 1:32-34; Lc 4:40-41)

16 Nuu ve kunee ma, ni jan
koo ñayii ni ka jan xsia'a i
kua'a ñayii ka yinee tachi ini
anua i ma, nuu Jesús ma, ja
na ndasava'a ña'a ya. Te ni
tatnuni ya nuu tachi ma, te
ni ndene'e ya i ini anua ñayii
ma, te ni ndasava'a ya ndaka
ñayii ka ku'u ma,
17 sukan-va'a ko kuu sukan
ni ka'an Isaías tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma: "Maa ya ni jiso
kue'e o ma ji'in ndenu u'vi o
ma."

Ñayii ka kuni ja jin kondikin i Jesús ma
(Lc 9:57-62)

18 Ni jini Jesús ma ja ni
ka ndututu kua'a xeen ñayii
nuu iyo ya ma, te chukan kúu
ja ni tatnuni ya nuu tee ka
ndikin ya ma ja na jin koo de
ji'in ya onde in-ka yu'u mar
ma.
19 Te ni jan tu'va ña'a in tee
skua'a tnu'u Moisés ma, te
jiña'a de:

—Teskua'a, kúni sa ja
kondikin ña'a sa ndeva'a-ni
ndenu ki'in maa ni —kúu de
jiña'a de.

20 Te Jesús ma, ni
ndakone'e ya:

—Ñukuii ma, ka iyo yavi ti,
te lasaa ma, ka iyo taka ti,
kovaa saña ja kúu sa iya vee
ñayivi ñuu ñayivi a chi ñatuu
ndenu iyo in nuu ndatatu sa
—kúu ya jiña'a ya.

21 In-ka tee ka ndikin ya
ma, jiña'a de ya:

—Señor, kachi ni, te xi-
nañu'u chu'u va'a sa yuva sa
ma, sana kii sa, te kondikin
ña'a sa —kúu de jiña'a de.

22 Te Jesús ma, ni
ndakone'e ya:

—Kondikin ña'a ni, te xn-
doo ni ñayii ñatuu ka kachi ja
sa'a Su'si ma ja jin koteku i
ma, te jin chu'u maa i ñayii ni
ka ji'i ma —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ndasa'a nañii ya kajin yi'i ma ji'in ndute ma
(Mr 4:35-41; Lc 8:23-25)

23 Sani te ni kaa Jesús ma
nuu barcu ma, te tee ka
ndikin ya ma, suni ni ka ka
koo tna de.
24 Nani ka ya'a de nuu ndute
ma, te ni keja'a yi'i xeen tachi
nuu ndute ma, te barcu ma jâ
ve jaku'un ndute, te vala-nka
ja sa'vi tnu nuu ndute ma.
Kovaa Jesús ma, kixi ya.
25 Sani te ni ka xndoto kunu
de Jesús ma, te ka jiña'a de:

—¡Señor! ¡Chindee ña'a ni!
¡Nú ña'a, te jin sa'vi o nuu
ndute a! —ka kuu de ka
jiña'a de.

26 Te Jesús ma, jiña'a ya:

—¿Nava'a ka yu'u ni?
¿Ñatuu jin kukanu ini-ka ña'a
ni? —kúu ya jiña'a ya.

Sani te ni ndakoo ya, te ni
tatnuni ya nuu tachi yi'i ma
ji'in nuu ndute ma ja na jin
ndunañii i, sani te nañii kuiti
ni nduu nuu ndute ma.
27 Te tee ka ndikin ya ma,
ni ka sa'vi-nka ini de, te ka
ka'an de:

—¿Na tee kúu tee ya'a, ja
ka kandija ña'a tachi yi'i a

ji'in ndute a? —ka kuu de ka ka'an de.

Ni ndasava'a Jesús ma uu tee ja ka yinee ña'a tachi
(Mr 5:1-20; Lc 8:26-39)

28 Sani te ni ka kenda koo de in-ka yu'u mar ma ñuu ñayii gadareno ma. Te ni ka ke koo uu tee ichi nuu ka chu'u i ndiyi ma, te ka yinee tachi ini anua de ma, te ni ka jan tu'va de Jesús ma. Te îyo ka sa'a de, te chukan kúu ja ñatuu kúu jin ko ya'a ñayii ma ichi yukan ma.
29 Sani te ka kayu'u de ka jiña'a de:
—¡Máko kivi nduu ni ji'in sa! ¿Vaa Sa'ya Su'si ma kúu ni, te vee ni ja xndo'o xneni ña'a ni? ¡Te vitna ja ñatuu kenda-ka kivi ja sa'a ni sukan! —ka kuu de ka jiña'a de.
30 Te jika-ka ka iyo kua'a chikini ja ka jaa ti,
31 te chukan kúu ja tachi ma, ka jiña'a i:
—Nuna ndene'e ña'a ni, te taa ni tnu'u, te jin ndivi koo sa chikini ma —ka kuu i ka jiña'a i.
32 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—¡Kuán koo, nusaa! —kúu ya jiña'a ya.
Sani te tachi ma, ni ka xndoo i tee yukan, te ni ka ndivi koo i ini chikini ma, te ndaka chikini ma, te ka jinu ti ni ka nu koo ti onde nuu ndute mar ma, te ni ka kê koo ti nuu ndute ma, te ni ka kandee ti, te ni ka ji'i ti.
33 Te tee ka jito chikini ma, ni ka jinu de kuan koo de, te ni ka ndivi koo de ini ñuu ma, te ni ka ndakani de ndaka sukan ni kuu ji'in tee ni ka yo yinee ña'a tachi ma.
34 Te ñayii ka iyo ñuu ma, te ni ka ke koo i te kuan koo i kuan tna'a i Jesús ma. Te ja ni ka kenda koo i nuu iyo ya ma, te ni ka jikan-ta'vi xeen i nuu ya ja na ki'in ya, te máko koo-ka ya ñuu yukan.

9

Jesús ma, ni xnaa ya kuechi in tee ñatuu kúu kanda de, te ni nduva'a de
(Mr 2:1-12; Lc 5:17-26)

1 Chukan kúu ja Jesús ma, ni ndaa ya nuu barcu ma, te ni ndaya'a ya onde in-ka yu'u mar ma, kuan no'o ya.
2 Te ni ka kenda koo ñayii ji'in in tee ñatuu kúu kanda de, te ka ndiso i jito nuu yoxtnee de ma. Te nuu ni jini Jesús ma ja ka kukanu ini xeen i ya ma, te jiña'a ya nuu tee ku'u ma:
—Sa'ya sa, máko kuxii-ka ini ni, vaa ndaka kuechi ni ma jâ ni ka naa —kúu ya jiña'a ya.
3 Te jaku tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ka jani ini de: “Tnu'u ká'an tee ya'a chi ñatuu játna ini Su'si ma”, ka kuu de ka ka'an de.
4 Kovaa Jesús ma chi jâ ni jinitnuni ya ndaka ja ka jani ini de ma, te ni jikan-tnu'u ya de:
—¿Nava'a ka jani ini ni sukan?
5 ¿Nde a kúu ja yii-ka? ¿Ja kuña'a o tee ku'u a ja: “Kuechi ni ma jâ ni ka naa”? ¿Xi ja kuña'a o de: “Ndakoo

ni, te ndake'en ni nuu ni
katuu ni a, te kuán no'o ni”?
6 Te káxtnu'u sa sa'a,
sukan-va'a jin kuni ni ja saña
ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu
ñayivi a, iyo sa ja tatnuni sa
ñuu ñayivi a, te sakanu ini sa
kuechi ñayii ma, te xnaa sa
—kúu ya jiña'a ya.

Sani te jiña'a ya tee ku'u
ma:

—Ndakoo ni, te ndake'en
ni nuu ni katuu ni a, te kuán
no'o ni ve'e ni ma —kúu ya
jiña'a ya.

7 Sani te ni ndakoo de, te
kuan no'o de.
8 Sani te ndaka ñayii ka iyo
ma, ni ka sa'vi-nka ini i ja
sukan ni kuu ma, te ni ka
jakondee i ka ndachiñu'u i
Su'si ma, vaa suu ya ni wa'a
tnu'u ndee tnu'u ndatnu ma
ñayii ma.

Jesús ma, ni ndatnu'u ya ji'in ñayii ka sa'a ja u'vi ma
(Mr 2:13-17; Lc 5:27-32)

9 Nuu ni ya'a Jesús ma
ichi nuu kua'an ya ma, te ni
jini ya tee kúu Mateo ma, ja
núkoo de ja ndáke'en ya'vi de
xu'un no'o ñuu Roma ma nuu
ndaka ñayii ka kivi koo ini
ñuu ma ja jin xiko i ndatniñu
i nuya'vi ma. Te jiña'a ya:

—Kondikin ña'a ni —kúu
ya jiña'a ya de.

Te ni ndokuiñi tee kúu Ma-
teo ma, te ni ndikin de ya.

10 Sani te Jesús ma, nuu ni
jinkoo ya ini ve'e ma ja kaa
ya xita ma, te ni ka kenda
koo tna kua'a tee ka ndake'en
ya'vi xu'un ja no'o Roma ma
ji'in kua'a tna ñayii ñatuu ka
sa'a ja va'a ma. Ka nukoo tna
i nuu mesa nuu núkoo Jesús
ma ji'in tee ka ndikin ya ma.
11 Te jaku tee ka kuu fariseo
ma, ni ka jini de Jesús ma ja
núkoo ya ne'un ndaka ñayii
yukan ma, te ka jiña'a de nuu
tee ka ndikin ya ma:

—¿Nava'a teskua'a ni a,
ka nukoo kaa de ka jaa
de ndeyu ji'in kui'na ka
ndake'en ya'vi xu'un ma, ji'in
ndaka-ka ñayii ñatuu ka sa'a
ja va'a a? —ka kuu de ka
jiña'a de.

12 Kovaa ni jiniso'o Jesús
ma, te jiña'a ya:

—Ñayii ka iyo va'a ma chi
ñatuu ka jiniñu'u i tee tatna
ma, chi yika-ni ja ñayii ka
ku'u ma.
13 Kuán koo ni, te jin skua'a ni
nawa kúni ka'an tnu'u Su'si a
nuu ká'an ma: “Masu kúni sa
ja jin ka'mi ni kiti jin ndataa
ni nuu sa, su'va ja kúni sa
kúu ja na jin kunda'vi ini ni
tna'a ni ma.” Te saña chi
masu vee sa ja ndakana sa
ñayii ka jani ini ja ñayii ka sa'a
ja va'a ja ndaa ka kuu i ma,
chi vee sa ja ndakana sa ñayii
ka ndakunitnuni i ja ka ndiso
kuechi i ma —kúu ya jiña'a
ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma nava'a ñatuu ka iyo ndite tee ka ndikin ya ma
(Mr 2:18-20; Lc 5:33-35)

14 Sani te tee ka ndikin
Juan ma, ni ka jan tu'va de
Jesús ma, te ka jiña'a de:

—¿Nava'a saña ji'in tee ka
kuu fariseo ma, ka iyo ndite
sa ji'in de te ka jikan-ta'vi sa
nuu Su'si ma, te tee ka ndikin
ña'a ndijin a chi ñatuu ka sa'a

de sukan? —ka kuu de ka
jiña'a de.
15 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—¿Xi jin koo ndite ñayii ka
iyo viko tnánda'a ma, te vitna
ja ka iyo-ka i ji'in suchi yii
tnánda'a ma? Kovaa kenda
kivi ja jin xtandiyo i suchi
tnánda'a ma. Te nuna kenda
kivi yukan, sana jin koo ndite
ñayii ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma ja in ja jaa ma chi masu ndáketna'a i ji'in ja tu'u ma
(Mr 2:21-22; Lc 5:36-39)

16 'Ni-in ñayii ndasa'a i in
sa'ma tu'u te ndachu'un i in
sa'ma jaa, chi vaa sa'ma jaa
ma chi ndatiyi i, te kachi i ja
tu'u ma, te ka'vi-ka te'nde i.
17 Te ni masu tnaa o ndute
uva yika ni ju'ni o ma in nuu
ñií kiti jâ ni kuu kii iyo ma,
vaa ndute uva ma chi sa'a
de ja te'nde ñií ma, te skenaa
o ndute uva ma ji'in ñií ma.
Chukan kúu ja tnaa o ndute
uva yika ni ju'ni o ma in nuu
ñií jaa ma, te jin kendoo va'a
nduu nduu i —kúu ya jiña'a
ya.

Ni ndaxteku Jesús ma sasi'i tee nani Jairo ma, te ni ndasava'a ya in ña'a
(Mr 5:21-43; Lc 8:40-56)

18 Yikuu-ka Jesús ma ká'an
ya, te ni kenda in tee tátnuni
veñu'u luluu ma, te ni jinkoo
jiti de nuu ya, te jiña'a de:
—Sasi'i sa ma chi vit-
nañu'ni ni ji'i i, te vee sa. Ne'e
ni, te jín koo o, te sonee ni
nda'a ni a siki i, sukan-va'a
ndateku i —kúu de jiña'a de.
19 Te ni ndokuiñi Jesús ma,
te ni ndikin ya de, te suni
sukan ni ka sa'a tee ka ndikin
ya ma.
20 Te iyo in ña'a ja jâ ni kuu
uxi uu kuiya ja ku'u ña ja jati
ña'a niñi. Te ni jan tu'va ña
ichi yata Jesús ma, te ni ke'e
ña yu'u sa'ma ndii ya ma,
21 chi vaa jani ini ña: "Visi
yika ja na kaki'i o sa'ma ndii
ya ma, te nduva'a o", jani ini
ña.
22 Kovaa Jesús ma, ni ko-
nenuu ya, te ni jini ya ña, te
jiña'a ya:
—Sa'ya sa, koo sii ini ni.
Jâ ni nduva'a ni, vaa kuechi
ja ni kukanu ini ña'a ni ma
—kúu ya jiña'a ya.
Te ora yukan-ni, te ni
nduva'a ña.
23 Te nuu ni kivi Jesús ma
ini ve'e tee tátnuni veñu'u lu-
luu ma, te ni jini ya ja ka
kayu'u ñayii ma ja ka nda'yu
i ma.
24 Te jiña'a ya:
—Jin ke koo ni ke'e ma. Chi
suchi si'i a chi masu ni ji'i i
chi kixi i —kúu ya jiña'a ya.
Te ndaka ñayii ma chi ni ka
jakundee i Jesús ma.
25 Kovaa Jesús ma chi nuu ni
ka ke koo ñayii ma, te ni kivi
ya nuu kátuu suchi si'i ma, te
ni tnii ya nda'a i ma, te ni
ndakoo i.
26 Te ni jitenuu tnu'u ja sukan
ni sa'a ya ma ni-ka'nu ñuu
ma.

Ni ndasava'a Jesús ma nduchinuu uu tee inukuaa

27 Ni ya'a Jesús ma yukan,
te ni ka ndikin ña'a uu tee
inukuaa, te ka kayu'u de ka
jiña'a de:

—¡Kunda'vi ini ña'a ni,
Sa'ya tata David! —ka kuu
de ka jiña'a de.
28 Te nuu ni kivi ya ini
ve'e ma, te ni ka kenda koo
tee inukuaa ma, te Jesús ma,
jiña'a ya:
—¿Ka kukanu ini ña'a ni
ja kuu ndasava'a ña'a sa?
—kúu ya jiña'a ya.
Te ni ka ndakone'e de:
—Ka kukanu ini ña'a sa,
Señor —ka kuu de ka jiña'a
de.
29 Sani te ni kiin nda'a ya
nuu de ma, te jiña'a ya:
—Sukan ka kukanu ini
ña'a ni a, te ko kuu sukan
—kúu ya jiña'a ya.
30 Te nuu ni ka ndanune
nduchinuu tee yukan, te
Jesús ma, ñukuun ni tatnuni
ya nuu de ja ñatuu na in jin
kuña'a de.
31 Kovaa ni ka nde koo de
yukan, te ni ka kaxtnu'u de
nuu ñayii ni-ka'nu ñuu ma.

Ni sa'a Jesús ma ja ni ndaka'an in tee ni ndasañi'i ña'a in tachi ma

32 Nani ni ka nde koo de
ma, te ni ki koo i ni ki xsia'a
i in tee ja ni ndasañi'i ña'a in
tachi.
33 Te Jesús ma, ni kene'e ya
tachi ma, te tee ñatuu kúu
ka'an ma, ni kuu ni ndaka'an
de. Te ñayii ma, ni ka
sa'vi-nka ini i, te ka ka'an i:
—Masu nama uun ka jini o
ja sa'a ko kuu ñuu Israel ya
—ka kuu i ka ka'an i.
34 Kovaa tee ka kuu fariseo
ma, ka ka'an de:
—Ja maa tachi tátnuni-ka
nuu ndaka-ka tachi ma te
ni kene'e de tachi ya'a —ka
kuu de ka ka'an de, kuechi ja
ñatuu ka kandija de ya ma.

Ni ka'an Jesús ma ja kua'a xeen tniñu iyo ja jin sa'a o nuu Su'si ma

35 Kovaa Jesús ma, ni
ndakonduu ya ni-ka'nu yu'u
ñuu Jerusalén ma, te káxtnu'u
ya ini veñu'u lilikin ka iyo
in in ñuu ma tnu'u vii tnu'u
va'a sukan tatnuni Su'si ma,
te ndásava'a ya ñayii ma
ndaka kue'e ka ndo'o i ma
ji'in ndaka ndenu inu-u'vi i
ma.
36 Te ja ni jini ya kua'a xeen
ñayii ma, te ni kunda'vi ini ya
i, vaa masu na in jito ña'a, te
ni ka jitenuu i sukan ka kuu
ndikachi kiti ñatuu na in jito
ña'a ma.
37 Sani te jiña'a ya nuu tee ka
ndikin ya ma:
—Kua'a xeen ja jin ndax-
tutu o iyo, kovaa jaku-ni ñayii
jin satniñu ka iyo.
38 Chukan kúu ja jin
kakan-ta'vi ni nuu Iya
Tátnuni ma ja na tet-
niñu-ka ya ñayii jin satniñu,
sukan-va'a kuu ndututu ndi'i
ndaka ja kúu kuenda ya ma
—kúu ya jiña'a ya.

10

Ni kaji Jesús ma uxi uu tee tetniñu ya ja jin kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma
(Mr 3:13-19; Lc 6:12-16)

1 Sani te ni kana Jesús ma
uxi uu tee jin kondikin ya
ma, te ni wa'a ya tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ja maa ya, te
kuu jin kene'e de tachi ka
yinee ini anua ñayii ma, te
kuu jin ndasava'a de ñayii ka

ku'u ndeva'a-ni kue'e ma ji'in
ndaka nuu inu-u'vi i ma.
2 Te sa'a ka nani ndi-uxi uu
tee ni kana ya ma, te apóstol
ni xnani ya ndi-uxi uu de
ma, (te apóstol ma kúni ka'an
"tee ni tetniñu maa ya ja jin
kaxtnu'u de tnu'u maa ya
ma"): Xinañu'u-ka iyo tee kúu
Simón tee ni nukonani Pedro
ma, te iyo tna ñani de Andrés
ma, ji'in Jacobo sa'ya Zebe-
deo ma, ji'in ñani de tee kúu
Juan ma,
3 ji'in Felipe ma, ji'in Bar-
tolomé ma, ji'in Tomás ma,
ji'in Mateo tee ni yo ndake'en
ya'vi xu'un no'o ñuu Roma
ma, ji'in Jacobo sa'ya Alfeo
ma, suni tna Lebeo ma tee
nani tna Tadeo ma,
4 ji'in Simón tna'a tee ka
nani cananita tee ni ka yo
kanaa ji'in tee ñuu Roma ma,
ji'in Judas Iscariote ma tee
ke'en-su'va Jesús ma.

Ni tetniñu Jesús ma tee ka ndikin ya ma, ja na jin kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma
(Mr 6:7-13; Lc 9:1-6)

5 Te ndi-uxi uu tee ya'a ni
tetniñu Jesús ma, te ni tat-
nuni ya nuu de sukan jin sa'a
de ma, te jiña'a ya:

—Máko jin koo ni nuu ka
iyo ñayii masu ñayii ñuu Is-
rael ya ka kuu i ma, ni a ñuu
ñayii samaritano ma.
6 Su'va kuán koo ni ñuu Israel
ya nuu ka iyo ñayii ka skenaa
maa i sukan ka kuu ndikachi
ma.
7 Te ichi kuan koo ni ma te jin
kaxtnu'u ni ja: "Jâ ni kuyatni
ja sukan tatnuni Su'si ma."
8 Te ja ni taa Su'si ma ja
ni ka kuta'vi ni ma, te jin
ndaskuta'vi tna ni ñayii ma.
Te jin kakan-ta'vi ni nuu ya,
te jin nduva'a ñayii ka ku'u
ma, te jin nduvii ñayii ka
ndo'o kue'e lepra ma, te jin
ndaxteku ni ñayii ni ka ji'i
ma, te jin kene'e ni tachi ka
yinee ini anua ñayii ma.
9 'Má jin kinda'a ni xu'un
oro, ni a xu'un plata, ni a
in-ka xu'un,
10 ni a jin kinda'a ni ja jin
kuatniñu ni ichi ma, ni a
jin kinda'a ni sa'ma ja jin
ndaxsama ni maa ni, ni a
ndijan ni ja jin ndaxsama ni,
ni a yutnu jin kinda'a ni ja jin
kituu ni, vaa ñayii satniñu ma
chi iyo i ja koo ja kaa i nuu
kenda i ma.
11 'Te ndeva'a-ni nde ñuu xi
nde yu'u ñuu jin kivi koo ni,
te jin ndanduku ni na in iyo
ja kuu kuan-ta'vi ña'a i, te jin
kendoo ni ve'e yukan onde
kenda kivi jin nde koo ni ñuu
yukan.
12 Te nuna jin kivi koo ni ve'e
ma, te jin kuña'a ni: "¡Kóo
tnu'u mani ve'e ya'a!"
13 Te nú ñayii ka iyo ve'e
yukan, ka iyo i ja kuu koo
tnu'u mani ma ji'in i, te
kéndoo tnu'u mani ma ji'in
i, te nú ña'a, te ndákokuiñi
tnu'u mani yukan, te jin
nduta'vi maa ni.
14 Te nú ñatuu na in kúni
ja koniniso'o i tnu'u ka
kaxtnu'u ni ma, jin nde koo
ni ve'e yukan xi ñuu yukan,
te jin kaja ni'ni ni ñuyaka ja'a
ni ma.
15 Te ja ndaa ká'an sa ja kivi
ndakan Su'si ma kuenda ma

chi jin ndo'o xeen-ka ñayii
ñuu yukan sana ñayii ñuu
Sodoma ma ji'in Gomorra
ma.

Kua'a tnundo'o jin kuni ñayii ka kandija Jesús ma nuu nda'a ñayii ñatuu ka kandija ya ma

16 'Ya'a te tétniñu ña'a sa
sukan ka kuu ndikachi ma
nuu ka iyo ndiva'u ma, te
chukan kúu ja jin kuni ni
nawa jin sa'a ni sukan sa'a
koo ma, ja nú ni jini ti ja
iyo yika ti ma chi ñama-ni
kua'an ti, te jin ko kuu tna
ni sukan ka kuu sata ma ja
masu na ja u'vi ka sa'a ti ma.
17 'Te jin ko koto va'a ni
maa ni nuu ñayii ma, vaa jin
koo i jin xsia'a ña'a i nuu
ka iyo tee ka netniñu ma, te
ini veñu'u lilikin ma jin kua'a
ña'a i.
18 Ja kuechi maa sa te jin
koo i jin xsia'a ña'a i nuu tee
ka netniñu ñuu teyu ni ma
ji'in nuu tee ka kuu rey ma,
sukan-va'a jin kaxtnu'u ni na
in kúu sa nuu tee yukan ji'in
nuu ñayii masu ñuu Israel ka
kuu i ma.
19 Kovaa nuna jin koo i jin
xsia'a ña'a i yukan, máko jin
ko ndi ini ni nawa jin kuña'a
ni, vaa maa ora yukan-ni, te
maa Su'si ma sa'a ja jin ni'i
ini ni nawa jin ka'an ni,
20 vaa masu maa ni jin ka'an,
chi vaa maa Xtumani Yuva o
ma kaxtnu'u naxe jin ka'an
jin kachi ni ora yukan.
21 'Te jin koo tee ja jin
xtekuechi de ñani de ma,
sukan-va'a jin ka'ni ñayii ma
ñani de ma, te suni jin koo
tna tee ma ja sukan jin sa'a
de ji'in sayii de ma, te suni
jin koo tna sayii tee ma ja jin
ndakanaa i ji'in yuva i ma, te
jin sa'a i ja jin ka'ni ñayii ma
yuva i ma.
22 Te ja kuechi ja ka kandija
ña'a ni maa sa a te jin saxiko
ña'a ndaka ñayii ma ndijin,
kovaa nú na in na kanda
onde jinu ma chi ndani'i-ta'vi
i.
23 Nú ka sondikin ña'a i ñuu
ya'a, te jin koo ni in-ka ñuu
ma, vaa ja ndaa ká'an sa
ja masu ndi'i jin ndakonduu
ni ndaka ñuu Israel ya, te
ndenda sa ja kúu sa iya vee
ñayivi ñuu ñayivi a.
24 'Ñatuu ni-in tee ja yika
yikuu de kútu'va de nawa
kaxtnu'u tee skua'a ña'a ma,
te jini-ka de sana tee skua'a
ña'a ma, te ñayii jinukuechi
ma, masu kanuu-ka i sana
tee kúu jito'o i ma.
25 Kovaa nú tee yika yikuu
kútu'va ma, te skua'a ñukuun
de chi kenda de ja ko kuu
de sukan kúu tee skua'a ña'a
ma. Te suni ja va'a xeen
kuu nú ñayii jinukuechi ma,
te kenda i ko kuu i sukan kúu
jito'o i ma. Te chukan kúu ja
má jin sanuu ni, vaa nú saña,
te ni ka xnani ña'a i Beelzebú
ja nani suchi tátnuni nuu
ndaka-ka tachi ma, te kuiti
kua'a-ka ja u'vi jin ka'an i ja
jin kuu ni ja ka kuu ni tee ka
ndikin ña'a maa sa a.

Na in jin koyu'u o
(Lc 12:2-9)

26 'Chukan kúu ja másu ko
jin koyu'u ni, vaa masu nawa
iyo ja kuu koo yu'u, su'va

ndaka ndatuu, te ñatuu nawa
iyo yu'u ja masu jin kuni o.
27 Te tna'a ja ká'an sa nuu
maa ni a vitna ja ñatuu na
ñayii ka niniso'o a, te jin
ndaka'an ni nuu ka ndatna'a
ñayii ma, te tna'a ja ká'an yu'u
sa nuu ni a, te onde xini ve'e
ma te jin kayu'u ni ja jin
ndaka'an ni, sukan-va'a jín
kuni ñayii ma.
28 Te má jin koyu'u ni ñayii
kuu ka'ni ña'a ma, vaa
yika-ni ja yikikuñu ni a-ni
kuu ka'ni i, kovaa ini anua ni
ma, masu kuu ka'ni i. Su'va
jin koyu'u ni iya ndakan
kuenda nuu ni ma nawa
ni ka yo sa'a ni ka yo kuu
ni ma, vaa maa ya chi kuu
chunee ña'a ya nuu andeya
ma te xnaa ya anua ni a ji'in
yikikuñu ni a.
29 Vaa jâ ka jini ni ja uu lasaa
ma, jaku-ni xu'un ka ndee
ya'vi ti. Kovaa visi masu kiti
ka ndee ya'vi ka kuu ti, kovaa
nú masu kua'a maa Yuva o
Su'si ma tnu'u chi masu kuu
jin kun-kava ni-in ti nuu ñu'ú
a.
30 Te sukan kúu ya ji'in ni,
vaa onde ixi xini o a chi na'a
ya na saa kúu.
31 Chukan kúu ja má jin
koyu'u ni chi ndijin chi ka
ndee ya'vi xeen-ka ni sana in
lasaa ma.
32 Ndeva'a-ni na in ma koyu'u
te ndaka'an i nuu ñayii ma ja
kándija ña'a i maa sa a, suni
ndaka'an tna sa nuu Yuva o
Su'si iya iyo andivi ma ja iyo
sa ji'in i.
33 Kovaa ndeva'a-ni na in na
kuña'a nuu ñayii ma ja masu
kándija ña'a i maa sa a, suni
saña tna ndaka'an sa nuu
Yuva o Su'si iya iyo andivi
ma ja masu iyo sa ji'in i.

Ñayii ñatuu ka kandija Jesús ma chi masu jin ketna'a-ka ini i ji'in ñayii ka kandija ya ma
(Lc 12:51-53; 14:26-27)

34 'Má jin kani ini ndijin ja
ni kijaa sa ñuu ñayivi a, te jin
koo mani ndaka ñayii a. Vaa
ja ni kijaa sa ya masu jin koo
mani ndaka i, chi su'va su'va
jin ko kuu i.
35 Vaa ja ni kenda sa a, chi
ñayii masu ka kandija tnu'u
ká'an sa a chi su'va su'va jin
ndakiti ini i nuu tna'a i ma,
te tee ma kanaa de ji'in yuva
de ma, te ña'a ma ji'in si'i ña
ma, te suni sukan jin ko kuu
tna ña'a kúu janu ma ji'in si'i
xiso ña ma.
36 Te chukan kúu ja tna'a ni
ñayii ka iyo ve'e ni ma ka kuu
ñayii masu jin kunimani nuu
ni ma ja kuechi ja ni kandija
ña'a ni ma.
37 Nú na in kútoo-ka yuva
i ma ji'in si'i i ma sana
saña, chi masu iyo i ja kuu
kondikin ña'a i maa sa. Te
nú na in kútoo-ka sa'ya i ma
sana saña, masu iyo i ja kuu
kondikin ña'a i maa sa.
38 Te nú ma kachi i ja ndo'o
neni i, sukan ndó'o ñayii jiso
krusi i ma te kua'an i nuu
kûu i ma, masu iyo i ja kuu
ko kuu i ñayii kondikin ña'a i
maa sa.
39 Nú na in ndí ini ja koo
va'a i ñuu ñayivi ya te ma
kuan-ta'vi ña'a i maa sa chi
skenaa i maa i. Kovaa nú na
in visi na jin ka'ni ña'a i ñuu
ñayivi ya ja kuechi ja ndikin

ña'a i maa sa chi ndani'i-ta'vi i.

Sukan ndaskuta'vi Su'si ma ñayii sa'a ja va'a ma
(Mr 9:41)

40 Te nú na in na kuan-ta'vi
ña'a ve'e i ma ndijin, suni
jan-ta'vi ña'a i maa sa. Te nú
na in na kuan-ta'vi ña'a maa
sa chi suni jan-ta'vi i iya ni
tetniñu ña'a ma.
41 Te nú na in na kuan-ta'vi
ve'e i ma in tee ndákaxtnu'u
tnu'u ni wa'a Su'si ma vaa
kuechi ja tee ndákaxtnu'u
tnu'u ni wa'a Su'si ma kúu
de, te ñayii ya'a, inuu jin ni'i
i ji'in tee ya'a ja skuta'vi ña'a
Su'si ma. Te nú na in na
kuan-ta'vi ve'e i ma in tee
sa'a ja va'a kuechi ja in tee
sa'a ja va'a kúu de ma, te ñayii
ya'a, inuu jin ni'i i ji'in tee
ya'a ja skuta'vi ña'a Su'si ma.
42 Te nú na in na kua'a visi
in vasu ndute vijin ja ko'o in
ñayii ya'a ja masu kanuu i ma
vaa kuechi ja in ñayii ndikin
ña'a i maa sa kúu i, ja ndaa
ká'an sa ja masu skenaa i
ta'vi i iyo nuu Su'si ma —kúu
ya jiña'a ya.

11

Juan tee skuandute ma, ni tetniñu de tee ni ka jikan-tnu'u Jesús ma
(Lc 7:18-35)

1 Nuu ni jinu ja ni tatnuni
Jesús ma tnu'u ya'a nuu tee
ka ndikin ya ma, sani te
kua'an ya kuan kaxtnu'u ya
tnu'u maa ya ma nuu ñayii
ka iyo ñuu tee ni kaji ya ja
jin kaxtnu'u de tnu'u maa ya
ma.
2 Te Juan tee ni yo skuandute
ma, yinee de vekaa ma, te ni
jiniso'o de ndaka sukan ni yo
sa'a Cristo iya ni tetniñu Su'si
ma, te ni tetniñu de tee ka
ndikin tna'a ji'in de ma,
3 te ni jan koo tee ma nuu
Jesús ma ni ka jikan-tnu'u de
ya nú suu ya kúu iya iyo ja kii
ma xi jín kondetu de in-ka ya.
4 Te ni ndakone'e Jesús ma, te
jiña'a ya:

—Kuán koo ni, te jin kuña'a
ni Juan ma ja ni ka jini ni a
ji'in ja ni ka jiniso'o ni a.
5 Jin ndakani ni ja ñayii kuaa
ma, jâ ni ka ndundijin nuu
i ma, te ñayii ñatuu kúu jin
kaka i ma, jâ ni ka ndakaka
i, te ñayii ka ndo'o kue'e lepra
ma, jâ ni ka nduvii i, te ñayii
inuso'o ma, jâ ni ka ndaku-
niso'o i, te ñayii ni ka ji'i ma,
ni ka ndateku i, te nuu ñayii
ka kunda'vi ma, káxtnu'u sa
tnu'u vii tnu'u va'a naxe jin
ndani'i-ta'vi i ma.
6 ¡Vava'a jin kendoo ñayii ka
kukanu ini ña'a i maa sa!
—kúu ya jiña'a ya.

7 Nuu kuan nu koo tee ni
tetniñu Juan ma, te Jesús ma,
ni keja'a ya ká'an ya ja kuu
Juan ma nuu ñayii ma, te
jiña'a ya:

—¿Naxe kaa tee ni ka ke
koo ni, ni ka yo nde'ya ni
nuu masu nawa iyo kuiti
ma? ¿Sukan kúu in tnuyoo ja
skanda kajin yi'i ma?
8 ¿Xi in tee ne'nu sa'ma va'a
xeen ni ka jini ni ma? ¿Naxe
kaa tee ni ka ke koo ni, ni
ka yo nde'ya ni ma? Ndijin
chi ka jini ni ja ñayii ka ne'nu
sa'ma va'a xeen ma, te ka iyo
i ve'e tee ka kuu rey ma.

9 ¿Naxe kaa tee ni ka ke
koo ni, ni ka yo nde'ya ni
ma? ¿In tee ndákaxtnu'u
tnu'u ni wa'a Su'si ma kúu
de? Ja ndaa ká'an sa ja suu
de, kovaa tniñu ni sa'a de
ma chi kanuu-ka sana sukan
ni ka yo sa'a tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma.
10 Te ja kuu Juan ma kúu ja
ká'an tnu'u Su'si ma sa'a:

Tetniñu ri in tee koxtnuu nuu
ro,

sukan-va'a satu'va de ichi
ki'in ro ma.

11 ’Te ja ndaa ká'an sa ja
ne'un ndaka ñayii a, ni-in
ñayii kanuu-ka sana Juan ma,
kovaa nuu tatnuni Su'si ma,
te ñayii jani ini ja masu in
ñayii kanuu-ka kúu i ne'un
ndaka i ma, te suu i ko kuu
ñayii kanuu-ka sana Juan ma.

12 ’Onde kivi ni yo kaxtnu'u
Juan tee skuandute ñayii ma
te onde vitna, te ñayii ka jani
ini ja ka jaku'ni va'a ini i
tnu'u Su'si ma, te ka kaxtnu'u
i sukan ka kuni maa i ma, te
ka ja'nu ndee i ja jin jaku'ni
ndaa ini ñayii ma sukan tat-
nuni Su'si ma.
13 Vaa tnu'u tátnuni Su'si ma
ji'in ja ni ka ka'an tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma, ni ka yo ndaka'an i
onde ni kenda tee kúu Juan
ma.
14 Te nú ka kuni ni ja jin
kuan-ta'vi ni tnu'u ka'an sa
a, te ja ndaa kúu ja Juan
tee ni yo skuandute ma kúu
Elías tee iyo ja ndenda de
ñuu ñayivi a.
15 Nde ni iyo so'o ja konin-
iso'o ni, te koniniso'o va'a ni.

16 ’¿Naxe ka kuu ñayii
tiempu ya'a, ka jani ini ni,
ja ni-in ja ñatuu ka jatna ini
i? Sukan ka kuu suchi jaa
ka jinkoo nuya'vi ma, te ka
kayu'u i ka jiña'a nuu tna'a i
ma:
17 “Ka tivi ri flauta, kovaa
ñatuu ni ka jitaja'a ro. Ka jita
ri yaa xii ini, kovaa ñatuu ni
ka nda'yu ro”, ka kuu i ka
jiña'a i ma,
18 te sukan kuiti ka kuu ñayii
tiempu ya'a. Vaa ni kenda
Juan ma, te ñatuu jaa de
xtatila ni ñatuu ji'i de ndute
uva ma, te ka ka'an ñayii a
ja tachi yinee ña'a, ja kúu de
sukan.
19 Sani te ni kenda sa ja kúu
sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi
a ja jaa sa xtatila te ji'i sa
ndute uva ma, te ka ka'an i ja
tee jaa xeen tee ji'i xeen kúu
sa te kétna'a ini sa ji'in ñayii
ka sa'a ja u'vi ma ji'in kui'na
ka ndake'en ya'vi xu'un no'o
ñuu Roma ma, ka ka'an i.
Kovaa ká'an sa ja ñayii ka
kandija tnu'u ndichi Su'si ma
chi ni ka nduu i ñayii ka sa'a
ja va'a ja ndaa. Te sukan,
te ka jini o ja vava'a kúu
tnu'u ndichi Su'si ma —kúu
ya jiña'a ya.

*Sukan jin ndo'o ñayii ñuu
ñatuu ni ka ndakani, ni ka
ndaka'vi ini i nuu Su'si ma
(Lc 10:13-16)*

20 Sani te ni keja'a ya
xtekuechi ya ñayii ñuu nuu ni
yo sa'a ya kua'a milagru ma,
vaa ñatuu ni ka ndakani, ni
ka ndaka'vi ini ñayii ma, te
jiña'a ya:

21 —¡Nda'vi ni ñayii ñuu
Corazín a! ¡Nda'vi ni ñayii
ñuu Betsaida a! Vaa nute
ñuu Tiro ma ji'in ñuu Sidón
ma ni ka iyo milagru tna'a
ja ni ka iyo nuu ni a, onde
ndende kivi ma jin ndakani
jin ndaka'vi ini i nkuu, te jin
xndoo i ja u'vi ka sa'a i ma te
jin ndandikin i Su'si iya teku
ma nkuu, te jin kone'nu i
sa'ma tindayi, te jin kunukoo
i nuu yaa nuu ñu'u i ma ja ka
kaxtnu'u i sukan ka ndakani
ka ndaka'vi ini i ma nkuu.
22 Kovaa ndijin chi ká'an sa ja
kivi ndakan Su'si ma kuenda,
te ka'vi-ka xndo'o xneni ña'a
ya sana ñayii ñuu Tiro ma ji'in
ñuu Sidón ma.
23 Te ndijin tna, ñayii ñuu Ca-
pernaum a, ¿ka jani ini ni ja
ki ndone'e ñukuun ña'a Su'si
ma te jin nda koo ni onde
andivi ma? ¡Ña'a chi onde
nuu kunu-ka ma skee ña'a
ya! Vaa nute ñuu Sidón ma
ni ka iyo milagru tna'a ja
ni ka iyo nuu ni a chi onde
ndende kii ma ja jin ndakani
jin ndaka'vi ini i te jin xndoo
i ja u'vi ka sa'a i ma nkuu,
te ñuu yukan chi koo i onde
vitna, te masu naa i nkuu.
24 Te ká'an sa ja kivi ndakan
Su'si ma kuenda, te ka'vi-ka
jin ndo'o jin neni tna ndijin
sana ñayii ñuu Sodoma ma
—kúu ya jiña'a ya.

Jín kinee o chii yugu Jesús ma te jin ndatatu o
(Lc 10:21-22)

25 Te ora yukan Jesús ma,
jiña'a ya nuu Yuva ya Su'si
ma:
—Ndáchiñu'u ña'a sa, Yuva
sa, iya tátnuni andivi a ji'in
nuu ñu'ú a, vaa ni kaxtnu'u
ni nuu ñayii ka ndakunitnuni
ja ka jiniñu'u ña'a i ma ndaka
ja ñatuu ni kaxtnu'u ni nuu
ñayii ka jani ini ja ka jini-ka
i te ka jaku'ni-ka ini i ma te
ñatuu ka jiniñu'u ña'a i ma.
26 Saa vi, Yuva sa, vaa sukan
ni jani ini maa ni ja ko kuu
—kúu ya jiña'a ya.

27 Sani te jiña'a ya nuu ñayii
ma:
—Yuva sa ma, ni taa ya
ndaka. Ñatuu na in jini ña'a
ja kúu sa Sa'ya ya a, yika-ni
ja maa ya ja kúu ya Yuva sa
ma. Te ñatuu na in jini Yuva
sa ma, yika-ni ja maa sa ja
kúu sa Sa'ya ya a, ji'in ñayii
kúni sa ja kaxtnu'u sa na in
kúu ya ma.

28 'Ne'e koo ni nuu iyo sa
ya, ndaka ni ja ka ndo'o ka
neni ni ja sa'a ja iyo ñuu
ñayivi a, te sa'a maa sa ja jin
ndatatu ni.
29 Jin kinee ni chii yugu
sa a, te jin kutu'va ni
sukan káxtnu'u sa a, vaa
kaa kuee ini sa, te iyo sa ja
koniniso'o sa nawa jin ka'an
ni, sukan-va'a jin ndatatu
ini anua ni a na tnundo'o
tnuneni ka tna'a ni.
30 Chukan kúu ja masu vee
yugu sa a, te masu yii ja jin
kinee ni chii yugu sa a —kúu
ya jiña'a ya.

12

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya nde a kanuu-ka ja sa'a o kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma
(Mr 2:23-28; Lc 6:1-5)

1 Te kivi yukan, in kivi ni
tatnuni Su'si ma ja ma jin sat-
niñu ñayii ma kúu, te kua'an
Jesús ma in ne'un itu. Te tee
ka ndikin ya ma, ka kokon
de, te ka tnu'u de yoko triu
ma, te ka jaa de kuan koo de.
2 Te tee ka kuu fariseo ma chi
ni ka jini de, te sa'a ka jiña'a
de ya:

—¡Konde'ya ni ja tee ka
ndikin ña'a maa ni a, ka sa'a
de ja masu kuu sa'a o kivi
ni tatnuni Su'si ma ja ma jin
satniñu o a! —ka kuu de ka
jiña'a de.

3 Kovaa maa ya chi jiña'a
ya:

—¿Ñatuu nama ni ka ka'vi
ni sukan ni ka sa'a David ma
ji'in tee ka ndikin tna'a ji'in
de ma in jichi ma? Vaa ñatuu
ndenu jin ni'i de ja jin kaa de
ma, te ka kokon xeen de ma.
4 Te ni kenda David ma ve'e
Su'si ma, te ñatuu nawa iyo
ja jin kaa de ma, te kuiti ni
ka jaa de xtatila iyo nuu Su'si
ndija ma, te vitna ja maa-ni
tee ka kuu sutu ma kuu jin
kaa ma.
5 ¿Te ñatuu nama ni ka ka'vi
ni sukan ni tatnuni Moisés
ma? Vaa ni tatnuni de ja
kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma
jin satniñu o ma, te tee ka
kuu sutu ma ja ka jinukuechi
de ini veñu'u ka'nu ma, kuu
jin sa'a maa de ja masu kuu
jin sa'a ñayii ma, te ñatuu na
kuechi jin kuiso de —kúu ya
jiña'a ya.

6 Te sa'a jiña'a tna ya:

—Ya'a iyo sa, te saña chi
kanuu-ka sa sana veñu'u
ka'nu ma.
7 Kovaa ndijin chi jâ ni ka
xtekuechi ni tee ñatuu na ja
u'vi ni ka sa'a de ma, vaa
ñatuu ka jaku'ni ini ni nawa
kúni ka'an tnu'u ndee nuu
tnu'u Su'si ma ja ká'an sa'a
ma: “Masu kúni sa ja jin taa
ni in kiti ja jin ka'mi ni nuu
sa a. Su'va kúni sa ja na jin
kunda'vi ini ni tna'a ni ma.”
8 Vaa saña ja kúu sa iya vee
ñayivi ñuu ñayivi a, iyo sa
ja tatnuni sa siki ja kivi ni
tatnuni Su'si ma ja ma jin sat-
niñu ñayii ma —kúu ya jiña'a
ya.

*In kivi ni tatnuni Su'si ma
ja ma jin satniñu ñayii ma, ni
ndasava'a Jesús ma in tee ni
yichi nda'a de*
(Mr 3:1-6; Lc 6:6-11)

9 Kua'an Jesús ma, te ni kivi
ya ini veñu'u luluu kátuu ñuu
de ma.
10 Te yukan yinee in tee, te in
nda'a de ma chi ni yichi i. Te
jaku tee ñatuu ka kunimani
nuu Jesús ma, ka jitotnuni de
ya, te sa'a ni ka jikan-tnu'u
de ya:

—¿Va'a-ni ja ndasava'a o
ñayii ma kivi ñatuu ka satniñu
o ma? —ka kuu de ka jiña'a
de.
Sukan ni ka jiña'a de,
sukan-va'a xi ma kuu naxe
jin xtekuechi de ya.

11 Kovaa Jesús ma, jiña'a
ya:

—Te ndijin, nú in tna'a
maa ni ma, te iyo in-ni
ndikachi de ma, te kêe ti in
yavi kivi ni tatnuni Su'si ma
ja ma jin satniñu o ma, kuiti
ki'in de jin nu tava de ti.
12 ¿Te masu ndee ya'vi
xeen-ka in ñayii ma sana in

ndikachi ma? Chukan kúu
ja kuu jin sa'a o ja va'a kivi
ni tatnuni Su'si ma ja ma jin
satniñu o ma —kúu ya jiña'a
ya.

13 Sani te jiña'a ya tee ni
yichi nda'a ma:

—Ndaskuili ni nda'a ni a
—kúu ya jiña'a ya.

Te tee yukan chi ni
ndaskuili de nda'a de ma,
te ni nduva'a sukan iyo va'a
in-ka nda'a de ma.
14 Kovaa nuu ni ka nde koo
tee ka kuu fariseo ma, te
ni ka keja'a de ka ndatnu'u
tna'a de naxe jin ka'ni de
Jesús ma.

Jesús ma kúu iya ni kaji maa Su'si ma ja kaxtnu'u ya naxe jani ini maa Su'si ma

15 Te ni jini Jesús ma
sukan ka ndatnu'u de ma,
te chukan kúu ja ni kee siin
ya, te kua'an ya in-ka ichi.
Te ni ka ndikin ña'a kua'a
xeen ñayii, te ni ndasava'a ya
ndaka ñayii ka ku'u ma.
16 Te ni tatnuni ya nuu i ja
máko jin ka'an i ja sukan ni
sa'a ya ma, sukan-va'a ñatuu
na in kuni.
17 Sukan ni sa'a ya,
sukan-va'a ko kuu sukan
ni ka'an Isaías tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma nuu sa'a ni ka'an de
ma:
18 Iya ya'a kúu iya jinukuechi
nuu sa a, te ni kaji sa
ya,
te kútoo sa ya, te játna ini sa
sukan sa'a ya ma.
Te Xtumani maa sa a koo ji'in
ya,
te kaxtnu'u ya nuu ñayii
masu ñuu Israel ya ka
kuu i ma
sukan ndakan ndaa sa
kuenda nuu ñayii ma.
19 Te masu kanaa ya ji'in ñayii
ma, te ni masu kayu'u
ya nuya'vi ma,
sukan-va'a ñatuu na in kuni.
20 Masu ka'nu ya ndoo yi
kue'e ja sani te tna'nu
tnu ma,
ni masu nda'va ya ñu'u
vivi'i-nka-ni ndu'va i
ja sani te nda'va i ma,
nú masu ja onde ko kuu
sukan ká'an tnu'u
ndaa tnu'u ndija ya
ma,
te kundee ya nuu ja u'vi ma.
21 Te ñayii masu ñuu Israel ka
kuu i ma, jin kukanu
ini i maa ya.
Sa'a ni ka'an tee kúu Isaías
ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma naxe ndo'o ñayii ká'an ndeva'a ja kuu Xtumani Ndios ma
(Mr 3:20-30; Lc 11:14-23; 12:10)

22 Sani te ni ka kenda koo i
nuu ya ma ji'in in tee yinee
ña'a in tachi, te ni sa'a i ja
ni ndukuaa de, te ká'an titete
de. Te Jesús ma, ni kene'e ya
tachi ma, te ni ndasava'a ya
de, te ni kuu ni ndakonde'ya
de, te ni kuu ni ndaka'an va'a
de.
23 Te ndaka ñayii ma, ni ka
sa'vi-nka ini i ja sukan ni kuu
ma, te ka ka'an i:

—Tee ya'a, ¿masu Sa'ya
tata tee kúu David ma kúu
de? —ka kuu i ka ka'an i.

24 Kovaa ni ka jiniso'o tee
ka kuu fariseo ma sukan ni
sa'a ya ma, te ka ka'an de:

—Tee ya'a chi masu maa de kéne'e tachi ma ini anua ñayii ma. Chi Beelzebú suchi tátnuni nuu ndaka-ka tachi ma kúu suchi wa'a tee ya'a tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja kéne'e de tachi ma —ka kuu de ka ka'an de.
25 Kovaa Jesús ma chi ni jinitnuni ya sukan ka jani ini de ma, te jiña'a ya:

—Vaa nú in ñuu, te ka iyo nanimaa ñayii ka ndakiti ini nuu tna'a ma, te ¿naxe kuu jin koo ka'nu ndaka i ma? Te suni maa i kúu ji'in ñayii ka iyo in-ni ve'e ma, te nú jin ko ndakiti ini nuu tna'a i ma, te ¿naxe kuu jin koo ka'nu ndaka i?
26 Sukan tna kúu tachi ma, nuna kene'e i tna'a maa i ma ini anua ñayii ma chi masu kundee i tatnuni i nuu ñayii ma, sukan kúni i ma.
27 'Te nú sukan ka ka'an ni ja sa'a saña, ¿te tee ka ndikin ña'a ndijin a, na in wa'a tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja ka kene'e de tachi ma? Maa de na jin ndaka'an, vaa nú Su'si ma wa'a tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja ka sa'a de sukan ma, chi ndátuu ja ndijin chi masu ka jini ni ja ka ka'an ni a.
28 Kovaa maa Xtumani Ndios ma táa tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja kéne'e sa tachi ma. Te sa'a, te jin kuni ni ja jâ ni kenda ja tátnuni Su'si ma.

29 'Ñatuu ni-in ñayii ja kuu kivi i ini ve'e ka'nu neva'a in tee ndatnu xeen te ndaxtandee i nawa ni sakui'na tee ndatnu xeen ma, nú masu ja xinañu'u-ka ku'ni i de. Te onde sukan, sana kuu ndaxtandee i nawa ni sakui'na de ma. Sukan ndáxtandee sa ñayii ni sakui'na ña'a tachi ma.

30 'Chukan kúu ja nú na in ñatuu iyo ji'in sa chi ñatuu kúnimani i nuu sa, te nú na in ñatuu ndáxtutu ji'in sa, chi su'va jatenuu i.

31 'Chukan kúu ja ká'an sa: Su'si ma chi sakanu ini ya ndaka kuechi ñayii ma ji'in ndaka ja u'vi ka ka'an i ma, nuna jin ndakani jin ndaka'vi ini i. Kovaa ñayii ka ka'an ndeva'a ja kuu Xtumani Ndios ma chi masu sakanu ini ya i.
32 Te Su'si ma, sakanu ini ya nuu ñayii ka ka'an ndeva'a ja kuu saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, kovaa masu sakanu ini ya ñayii ká'an ndeva'a ja kuu Xtumani Ndios ma, ni a tiempu ya'a ni a kivi ki'in o ma.

33 'Chukan kúu ja jin ndasa'a maa ni kuenda. Vaa nú yutnu kui'i va'a kúu tnu, chi wa'a tnu nde'ya va'a. Te nú masu yutnu kui'i va'a kúu tnu, te masu kua'a tnu nde'ya va'a. Chukan kúu ja onde kuun nde'ya tnu ma, te kuni o nú yutnu kui'i va'a kúu tnu xi ña'a.
34 ¡Kovaa ndijin chi sa'ya tata koo ma ka kuu ni! Vaa ini anua ni a ka ñu'u chitu ja u'vi, te chukan kúu ja masu kuu jin ka'an ni tnu'u va'a. Vaa ja ñu'u chitu ini anua o ma kúu ja ká'an yu'u o a.
35 Vaa ñayii va'a ma, ka ka'an i tnu'u va'a, vaa tnu'u va'a ka ñunee ini anua i ma. Te ñayii ka ka'an ja u'vi ma, sukan

ka ka'an i, vaa ja u'vi ma ka
ñunee ini anua i ma.
36 'Ká'an sa nuu ni ja kivi
ka'nde Su'si ma tniñu ñayii
ma, chi ndakan ya kuenda
ndaka tnu'u ni ka ka'an
ndeva'a ñayii ma.
37 Vaa ja tnu'u ká'an ni ma, te
ndatuu maa ni nú ñayii sa'a
ja va'a kúu ni te koo va'a ni
xi ñayii sa'a ja u'vi kúu ni te
ndachunaa maa ni —kúu ya
jiña'a ya.

Ñayii masu ka sa'a ja va'a ma, ni ka jikan i in milagru
(Lc 11:29-32)

38 Sani te jaku tee ka skua'a
tnu'u ni yo ndakaxtnu'u
Moisés ma ji'in tee ka kuu
fariseo ma, ka jiña'a de:
—Teskua'a, ka kuni sa ja
na sa'a ni in milagru —ka
kuu de ka jiña'a de.
39 Kovaa Jesús ma, jiña'a
ya:
—Ñayii tiempu ya'a, masu
ka sa'a i ja va'a. Ka jikan i in
milagru, kovaa masu kua'a
Su'si ma milagru ka jikan i
ma, vaa jâ ni ka jini i milagru
ni sa'a ya ji'in Jonás tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma.
40 Vaa sukan ni kuu Jonás
ma ja uni kivi nduu ñuu ni
ñunee de chii tiaka ka'nu ma,
te sukan tna ko kuu saña
ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu
ñayivi a chi uni kivi nduu
ñuu kinee sa chii ñu'ú a, te
sani te ndateku sa, kovaa ni
a sukan, ma jin kandija ña'a
ñayii tiempu ya'a.
41 Chukan kúu ja kivi ndakan
Su'si ma kuenda nuu ñayii
tiempu ya'a, te ñayii ñuu
Nínive ma, jin ndokuiñi i,
te jin ndaxtekuechi i ñayii
tiempu ya'a, chi vaa maa i
chi kivi ni kaxtnu'u Jonás ma
tnu'u Su'si ma, te nuu ni ka
jiniso'o i sukan ni kaxtnu'u
de ma chi ni ka ndakani ni ka
ndaka'vi ini i, te ni ka xndoo
i ja u'vi ni ka yo sa'a i ma, te
ni ka ndandikin i Su'si ndija
ma. Te vitna chi ya'a iyo
iya kanuu-ka sana Jonás ma,
kovaa masu na in ndí ini ja
kandija i ja ká'an ya a.
42 Te suni sukan sa'a tna ña'a
ni yo kuu reina ni yo tatnuni
in ñuu jika ichi nuu vee ma,
vaa kivi yukan chi ndokuiñi
ña nuu ñayii tiempu ya'a,
te ndaxtekuechi ña i, vaa
ña'a ya'a chi jika xen-xeen
onde nuu ni kee ña ni kii
ña ma, sukan-va'a koniniso'o
ña tnu'u ndichi ni yo ka'an
Salomón ma te sa'a ña ja va'a
ma. Kovaa vitna chi ya'a iyo
iya kanuu-ka sana tee ni yo
kuu Salomón ma, te masu na
in ndí ini ja kandija i ja ká'an
ya a —kúu ya jiña'a ya.

Sukan sa'a tachi ma nuna ndakokuiñi i ini anua ñayii nuu ni kee i ma
(Lc 11:24-26)

43 Sani te jiña'a tna Jesús
ma:
—Ñayii kandija ña'a ma te
kukanu ini ña'a i ma chi tachi
ni yo ñunee ini anua i ma
chi kée i, te kua'an vee i nuu
yichi ma kúu i, te ndánduku
i ndenu ndatatu i. Kovaa nú
ñatuu ní'i i ma,
44 te jani ini i: “Ndakokuiñi o
ve'e nuu ni kee o ma.” Te nú
ni ndenda i, te ni ndani'i i ini
anua ñayii ma ja sukan kaa in

ve'e nuu jâ ni ndaxtaa jâ ni
nduvivii, sukan kaa, kovaa
nune, vaa ñatuu nde ndí ini i
ja sa'a i sukan kúni Su'si ma.
45 Sani te tachi ma, ki'in i
jin nu xtutu i uja-ka tachi
ka'vi-ka ka sa'a i sana maa
i ma, te jin ndivi koo tutu
ndaka i ja jin koo i ini anua
ñayii yukan, te su'va ka'vi-ka
nduu ñayii yukan sana sukan
ni yo kuu i onde xinañu'u
ma. Te sukan jin ndo'o ñayii
tiempu ya'a, vaa ndimaa ja
u'vi ka kuni i ja jin sa'a i, te
vitna ja jâ ni ka jini i ja ndaa
ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma nde ñayii kúu si'i ya ji'in ñani ya ji'in ku'va ya
(Mr 3:31-35; Lc 8:19-21)

46 Nuu yikuu Jesús ma
káxtnu'u ya nuu ñayii ma, te
ichi ke'e ma ka ndetu si'i ya
ma ji'in ñani ya ma, te ka
kuni i ja jin ndatnu'u i ji'in
ya.
47 Te in ñayii ma, ni jan
kuña'a i Jesús ma:
—Si'i ni ma ji'in ñani ni ma,
ka iyo i ke'e ma, te ka kuni i
ja jin ndatnu'u i ji'in ni —kúu
i jiña'a i.
48 Kovaa Jesús ma, ni
ndakone'e ya, te jiña'a ya
nuu ñayii ni jan kaxtnu'u nuu
ya ma:
—¿Na in kúu si'i sa ma ji'in
ñani sa ma, jani ini ni? —kúu
ya jiña'a ya.
49 Te ni skuili ya nda'a
ya ichi nuu ka iyo ñayii ka
ndikin ya ma, te jiña'a ya:
—Maa ñayii ya'a ka kuu si'i
sa ji'in ñani sa,
50 chi vaa ndeva'a-ni ñayii ja
sa'a i sukan játna ini Yuva
sa iya iyo andivi ma, ñayii
yukan kúu ñani sa ma, ji'in
ku'va sa ma, ji'in si'i sa ma
—kúu ya jiña'a ya.

13

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin tee ni saka triu ma
(Mr 4:1-9; Lc 8:4-8)

1 Te maa kivi yukan ni
ndee Jesús ma ve'e ma, te ni
ja'an ya ichi yu'u mar ma, te
ni jinkoo ya.
2 Te ni ka ndututu kua'a xeen
ñayii, te chukan kúu ja ni kaa
Jesús ma in nuu barcu iyo
nuu ndute ma, te ni jinkoo
ya, te ka iyo ñayii ma yu'u
ndute ma.
3 Te ni keja'a ya kua'a tnu'u
vijin ni ka'an ya, te in tnu'u
vijin ya'a ni ka'an ya, te jiña'a
ya:
—Jin koniniso'o ni ja ká'an
sa a. In tee, ni kee de kuan
saka de triu.
4 Te ja ni saka de ma, jaku ni
ka jinkava ichi jika de ma, te
ni ka kenda koo lasaa ma, te
ni ka jaa ti.
5 Te jaku-ka ni ka jinkava
ne'un yuu ma, nuu masu iyo
kokon ñu'ú ma. Triu yukan
chi ni ka jite yachi i, chi vaa
masu ñu'ú kokon ni ka ni'i i
ma.
6 Kovaa nuu ni jinu kandii
ma, te ni ka kayu i, te ni ka
yichi i, chi vaa masu ni ka ni'i
yo'o va'a i.
7 Te jaku-ka triu ma ni ka
jinkava ne'un iñu ma, te ni ka
ja'nu iñu ma, te ni ka skue'ne

i triu ma. Te chukan kúu ja
ñatuu ni ka kuu triu ma.
8 Kovaa jaku tna'a ja ni ka
jinkava nuu ñu'ú va'a ñu'ú
kokon ma, te triu yukan chi
ni ka ja'nu i, te na'nu na'nu
yoko ni ka kana koo i, te ni
ka chitu va'a i chi sava yoko i
ma ni ka chitu cientu triu, te
sava yoko i ma chi uni xiko
(60), te sava-ka yoko i ma oko
uxi (30) triu ni ka chitu i.
9 Nde ni iyo so'o ja koniniso'o
ni, te koniniso'o va'a ni —kúu
ya jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma nava'a ni ka'an ya tnu'u vijin ma
(Mr 4:10-12; Lc 8:9-10)

10 Te ni ka jan tu'va tee ka
ndikin ya ma, te ni ka jiña'a
de ya:

—¿Nava'a ká'an ni tnu'u vi-
jin nuu ñayii ma? —ka kuu
de ka jiña'a de.

11 Te ni ndakone'e ya:

—Su'si ma, jâ ni kaxtnu'u
ya nuu ndijin naxe tatnuni
ya ma. Kovaa nuu ñayii ñatuu
ka kandija ya ma chi ñatuu.
12 Vaa ñayii neva'a kua'a-ka
ja vii ja luu ni skuta'vi
ña'a Su'si ma chi su'va ni'i
kua'a-ka i, kovaa ñayii ñatuu
nawa neva'a i ma chi su'va
xtandiyo ya onde jaku ja
neva'a i ma.
13 Chukan kúu ja tnu'u vijin
ká'an sa nuu i ma, vaa visi ka
nde'ya i, kovaa ñatuu ka jini
i, te visi ka jiniso'o i, kovaa
ñatuu ka jaku'ni ini i.
14 Te ka ndo'o i ndaka sukan
ni ka'an tee kúu Isaías tee ni
yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a Su'si ma:

Jin koniniso'o ni, kovaa masu
jin jaku'ni ini ni.
Te jin konde'ya ni, kovaa
masu jin kuni ni.
15 Vaa ini anua ñayii ya'a chi
ni ka ndukaji,
te so'o i ma ni ka nduvee,
te nduchinuu i ma chi ni ka
ndandesi,
sukan-va'a ma kuu jin
konde'ya i ji'in nduch-
inuu i ma,
te ma jin koniniso'o i ji'in so'o
i ma,
te ma jin jaku'ni ini i ma,
te ma jin ndasama ja ka jani
ini i ma,
te ma jin nduva'a i.
16 'Kovaa ndijin chi ja
vava'a ka kuu nduchinuu ni
a, vaa ka jini i, te ja vava'a ka
kuu so'o ni a, vaa ka jiniso'o
i.
17 Vaa ja ndaa ká'an sa
ja kua'a tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma, ji'in ñayii ni ka yo
sa'a ja va'a ma, ni ka yo kuni
i ja jin konde'ya i ja ka nde'ya
ni a, kovaa ñatuu ni ka jini
i, te ni ka yo kuni i ja jin
koniniso'o i ja ka niniso'o ni
a, kovaa ñatuu ni ka jiniso'o i
—kúu ya jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma nawa kúni ka'an tnu'u vijin tee ni saka triu ja ni ka'an ya ma
(Mr 4:13-20; Lc 8:11-15)

18 Te jiña'a Jesús ma:

—Chukan kúu ja jin konin-
iso'o ni, te káxtnu'u sa nawa
kúni ka'an tnu'u tee ni saka
triu ma.
19 Te ñayii ka jiniso'o tnu'u
sukan tátnuni Su'si ma, te nú
ñatuu ka ndi ini i ja jin jaku'ni

va'a ini i ma, te kénda tachi
ma, te xtandiyo i tnu'u ni
jakun-nee ini anua ñayii ma.
Ñayii ya'a ka kuu sukan ka
kuu triu ni ka jinkava ichi
ma.
20 Te jaku ñayii ma chi sukan
ka kuu triu ni ka jinkava
ne'un yuu ma ka kuu i. Vaa
ka jiniso'o i tnu'u vii tnu'u
va'a ya ma, te sii ini ka nin-
iso'o i.
21 Kovaa ñatuu ka ni'i yo'o
va'a i, te ñatuu kuu jin
konukuiñi va'a i. Te nú
ka ndo'o ka neni i, xi jin
sondikin ña'a i ja kuechi
tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma,
sani te ka xndoo i te ñatuu ka
kandija-ka i sukan ká'an ya
ma.
22 Jaku-ka ñayii ma chi sukan
ka kuu triu ni ka jinkava
ne'un iñu ma ka kuu i. Ka
jiniso'o i tnu'u vii tnu'u va'a
ma, kovaa ndaka tniñu iyo
ñuu ñayivi ya'a, ka xndi ini
xeen ña'a i, te ka ndi ini xeen
i ja jin koo xu'un i, te ndaka
cha'a, kívi ña'a i te xnda'vi
ña'a i, te ka ndunaa i tnu'u vii
tnu'u va'a ya ma, te chukan
kúu ja ñatuu kuu ja jin sa'a i
sukan kúni Su'si ma.
23 Kovaa in jichi-ka ñayii ma
chi ka jiniso'o i tnu'u vii tnu'u
va'a ya ma, te ka kandija i, te
vivii ka sa'a i sukan kúni Su'si
ma. Te ñayii ya'a chi sukan
ka kuu triu ni ka jinkava nuu
ñu'ú va'a ma, sukan ka kuu i.
Vaa jaku i ma ka kuu sukan
ka kuu yoko triu ja ni ka wa'a
i cientu triu ma, te jaku-ka
i ma ka kuu sukan ka kuu
yoko ni ka wa'a uni xiko (60)
triu ma, te jaku-ka i ma ka
kuu sukan ka kuu yoko ni
ka wa'a oko uxi (30) triu ma
—kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin triu ma ji'in yi'i ma

24 Ni ka'an ya in-ka tnu'u
vijin, te jiña'a ya:
—Sukan tátnuni Su'si iya
iyo andivi ma, inuu kúu i ji'in
in tee ni saka ini itu de ma
triu va'a.
25 Te nani kixi de ma, ni kii
suchi ñatuu kétna'a ini ji'in de
ma, te ni xsiava i ndikin yi'i
ne'un triu ma, te kua'an i.
26 Te nuu ni jite triu ma te ve
kua'nu i ma, sani te ni jite tna
yi'i ma.
27 Te tee ka jinukuechi nuu
tee xi-itu ma, ni ka kenda koo
de, te ka jiña'a de: “Señor,
¿masu triu va'a ni saka ni ini
itu ni ma? ¿Te nava'a ni ka
jite kua'a yi'i ma?”, ka kuu de
ka jiña'a de.
28 Te maa tee xi-itu ma jiña'a:
“In suchi ñatuu kétna'a ini
ji'in sa ni sa'a sa'a.” Te ka
jiña'a tee ka jinukuechi nuu
de ma: “¿Kúni ni ja jin koo sa
jin tnu'u sa?”, ka kuu de ka
jiña'a de.
29 Te jiña'a de: “Ña'a. Nú ña'a,
te ja jin tnu'u ni yi'i ma, te
nasa jin tnu'u tna ni triu sa
ma.
30 Jin kua'a ni tnu'u, te jin
kua'nu kaa maa i te onde kivi
jin ndaxtutu o triu ma, te
kuña'a sa tee jin ka'nde ma:
Jin ndaxtutu ni xinañu'u-ka
yi'i ma, te in nu'ni in nu'ni
jin ku'ni ni, sukan-va'a jín
kayu i. Kovaa triu ma chi jin
ndaxtutu ni, te jin ndatnaa
va'a ni.” Sa'a kuña'a tee xi-itu
ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin in ndikin tnu mostaza
(Mr 4:30-32; Lc 13:18-19)

31 Te ni ka'an Jesús ma in-ka tnu'u vijin, te jiña'a ya:

—Sukan kúu in ndikin tnu mostaza, sukan ko kuu ja tatnuni Su'si iya iyo andivi ma. Te in tee, ni tnii de ndikin tnu mostaza ma, te ni skee de itu de ma.
32 Te ndikin ma chi in ja luluu ti'i-ni kúu i ne'un ndaka-ka ndikin iyo ñuu ñayivi a, kovaa nuu ni jite i ma, te ni ja'nu in yutnu kui'i, te kúu sukun sukun tnu, te suu tnu sukun xeen-ka sana ndaka-ka ja ka sunkoo ñayii ma nuu huerta i ma, te lasaa ka ndava andivi ma chi kuu jin sa'a ti taka ti ne'un nda'a tnu ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin levadura ma
(Lc 13:20-21)

33 Te ni ka'an Jesús ma in-ka tnu'u vijin, te jiña'a ya:

—Sukan sa'a levadura ma, sukan ko kuu nuu tatnuni Su'si ma. Vaa nú in ña'a, ni sakanuu ña levadura ma ji'in uni jichi ñujan triu ma, te levadura ma ni-ka'nu kivi i, onde kundee i xsjaa i ni-ka'nu ñujan ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni yo ka'an Jesús ma tnu'u vijin ma nuu ñayii ñatuu ka jan-ta'vi sii ini tnu'u ya ma
(Mr 4:33-34)

34 Te ni ka'an Jesús ma ndaka tnu'u vijin ya'a nuu ñayii ma. Te ni-in tnu'u ni yo ka'an ya ma ñatuu ni yo kaxtnu'u ndijin ya, su'va ndimaa tnu'u vijin ni yo ka'an ya.
35 Te sukan ni yo sa'a ya, sukan-va'a ko kuu ndaka sukan ni ka'an tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma:

Ka'an sa tnu'u vijin nuu ñayii ma.
Kaxtnu'u sa tnu'u ka iyo yu'u onde nuu ni sa'a Su'si ma ñuu ñayivi ya,
kúu de ká'an de.

Ni kaxtnu'u Jesús ma nawa kúni ka'an tnu'u vijin triu ma ji'in yi'i ma

36 Sani te ni ndakuan-ta'vi Jesús ma ñayii ma, te ni ndivi ya ini ve'e ma. Te ni ka jan tu'va ña'a tee ka ndikin ya ma, te ka jiña'a de:

—Ndakaxtnu'u ni nawa kúni ka'an tnu'u vijin ja ni ka'an ni ja kuu yi'i ni kana itu triu ma —ka kuu de ka jiña'a de.

37 Te ni ndakone'e ya, te jiña'a ya:

—Tee ni saka triu ma kúu saña, ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a.
38 Te itu ma kúu ñuu ñayivi a. Te triu va'a ma ka kuu ñayii jin kivi koo nuu tatnuni Su'si ma, te yi'i ma ka kuu ñayii ka sa'a sukan kúni tachi ma.
39 Te suchi ni xsiava ndikin yi'i ma kúu tachi ma, te kivi jin ndaxtutu ñayii ma kúu kivi xnaa Su'si ma ñuu ñayivi a. Te ñayii jin ndaxtutu ma ka kuu ángel ma.
40 Te sukan jin ndaxtutu i yi'i ma te jin ka'mi i nuu ñu'u ndú'va ma, sukan ko kuu kivi naa ñuu ñayivi a.

41 Te maa sa ja kúu sa iya vee
ñayivi ñuu ñayivi a, tetniñu sa
ángel sa ma, te jin ndaxtutu
i ndaka ñayii ni ka yo sa'a ja
u'vi ma te ni ka yo ska'an i
ñayii ma ja jin sa'a tna i ja u'vi
ma, sukan-va'a ma jin koo-ka
i nuu tatnuni sa ma.
42 Te jin tnaa i ñayii yukan
ma nuu káyu kóko ñu'u i'ni
ma, vaa yukan kúu nuu jin
ndanda'yu i, te jin ndakandi'i
jin ndakandi'i i nu'u i ma ja
jin ndo'o jin neni i ma.
43 Sani te ñayii ka sa'a ja va'a
ma, vivii jin kona'a i nuu tat-
nuni Yuva o Su'si ma, sukan
yé'e ni'ni kandii ma, sukan
jin kona'a i.

'Te nde ni iyo so'o ja konin-
iso'o ni, te koniniso'o va'a ni.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin siki in ja ndee ya'vi xeen ja yinee yu'u i ini itu ma

44 'Te suni nuu tatnuni
Su'si ma kúu sukan kúu in ja
ndee ya'vi xeen, te yinee yu'u
i ini itu ma. Chukan kúu ja
in tee, ni ndani'i de ja ndee
ya'vi xeen yinee ini itu yukan
ma, te ni ndachu'u va'a-ka
de, te ni ja'an sii ini de ni jan
nu xiko de ndaka ja neva'a de
ma, te ni ndakuaan de ñu'ú
yukan.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin siki yuu vivii nani perla ma

45 'Te suni inuu kúu nuu
tatnuni Su'si ma ji'in in tee
ndákuaan yuu vivii nani
perla ma te ndáxiko de ma.
46 Te ni ndani'i de in perla
vivii xeen-ka kaa, te suni ni
ja'an de, te ni ndaxiko de
ndaka ja neva'a de ma, te
ni jaan de perla vivii-ka kaa
ma.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin siki ñunu táva tiaka ma

47 'Te suni sukan kúu in
ñunu táva tiaka ma, sukan
kúu nuu tatnuni Su'si ma,
vaa ni ka skee i ñunu ma nuu
mar ma, te ni ka jakun-nee
ndaka jichi tiaka ma.
48 Te nuu jâ ni chitu ñunu ma,
te ni ka ndatava i. Te ni jan
koo i yu'u ndute ma, te ni ka
ndakaji i tiaka va'a ma, te ni
ka ndatnaa i ti nuu chika ma.
Te kiti masu ka iyo va'a ma,
ni ka skana i ti.
49 Te suni sukan ko kuu kivi
naa ñuu ñayivi a chi kenda
koo ángel ma, te jin ndaxtutu
i ndaka ñayii ka sa'a ja u'vi
ma ne'un ñayii ka sa'a ja va'a
ma.
50 Te jin skee i ñayii ni ka
yo sa'a ja u'vi ma nuu káyu
kóko ñu'u i'ni ma, te jin
ndanda'yu i, te jin ndakandi'i
jin ndakandi'i i nu'u i ma ja
jin ndo'o jin neni i —kúu ya
jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin siki ja jaa ma ji'in ja jâ ni kuu kii-ka iyo ma

51 Te Jesús ma, jiña'a ya:

—¿Ni ka jaku'ni ini ni
ndaka ja ká'an sa a? —kúu
ya jiña'a ya.

Te maa de ni ka ndakone'e:

—Ni ka jaku'ni ini sa, Señor
—ka kuu de ka jiña'a de.

52 Te jiña'a ya:

—Chukan kúu ja ndaka
tee ka skua'a tnu'u ni tat-
nuni Moisés ma, te nuna jin
kutu'va-ka de sukan tátnuni
Su'si iya iyo andivi ma, te
jin ko kuu de sukan kúu in

tee va'a in tee ndichi jito va'a
ñayii ka iyo ve'e de ma, te
kéne'e de ja vava'a neva'a de
ma, ja jaa ma ji'in ja jâ ni kuu
kii-ka iyo ma —kúu ya jiña'a
ya.

Ñayii ka iyo ñuu maa Jesús
ma chi masu nde ka kandija i
ya
(Mr 6:1-6; Lc 4:16-30)

53 Te nuu ni jinu ni ka'an
Jesús ma tnu'u vijin ya'a, te
kuan no'o ya.
54 Nuu ni ndenda ya ma,
te ni keja'a ya káxtnu'u ya
tnu'u ya ma nuu ñayii ka iyo
ini in veñu'u luluu ma. Te
ni ka sa'vi-nka ini i, te ka
jikan-tnu'u tna'a i:

—¿Ndenu ni kutu'va suchi
ya'a ndaka tnu'u ndichi ká'an
i a ji'in milagru sa'a i a?
55 ¿Masu suchi ya'a kúu sa'ya
carpinteru ma? ¿Masu si'i i
kúu ña'a nani María ma? ¿Te
masu ñani i ka kuu Santiago
ma, José ma, Simón ma, ji'in
Judas ma?
56 ¿Te masu ya'a ka iyo tna
ku'va i a ne'un ndaka o a?
¿Ndenu ni kutu'va i ndaka
cha'a ja ká'an i a ji'in ja sa'a
i a? —ka kuu ñayii ma ka
ka'an i.

57 Te ni ka ndakiti ini i ja
ká'an ya ma. Kovaa jiña'a
Jesús ma:

—Ni-ka'nu ñuu ñayivi a
chi ka chiñu'u i in tee
ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a
Su'si ma, kovaa ñuu maa
de ma ji'in ñayii ve'e de ma,
masu na nde ka chiñu'u i de.
Te sukan ka sa'a ña'a ni vitna
—kúu ya jiña'a ya.

58 Te ñatuu ni sa'a ya kua'a
milagru vaa yukan chi masu
nde ka kandija i ya ma.

14

Sukan ni ka ja'ni i Juan tee
skuandute ñayii ma
(Mr 6:14-29; Lc 9:7-9)

1 Te kivi yukan Herodes tee
kúu tetrarca ma, ni jiniso'o
de ja sukan sa'a Jesús ma.
2 Te jiña'a de nuu tee ka
jinukuechi nuu de ma:

—Tee ya'a kúu Juan tee
skuandute ñayii ma, te ni
ndateku de ne'un ñayii ni ka
ji'i ma, te chukan kúu ja iyo
tnu'u ndee tnu'u ndatnu nuu
de a —kúu de jiña'a de.

3 Vaa Herodes ma kúu tee
ni tnii Juan ma, te ni ju'ni de
Juan ma ji'in yo'o kaa, te ni
chinee de tee ma vekaa ma,
ja kuechi ña'a kúu Herodías
ma, ñasi'i ñani de tee kúu
Felipe ma.
4 Vaa Juan ma, ni yo jiña'a de:

—Masu va'a-ni ja koo ni
ji'in ña'a jiña, vaa téku-ka yii
ña ma —ni yo kuu de ni yo
jiña'a de.

5 Te Herodes ma, ni yo kuni
de ja ka'ni de tee ma, kovaa
ni yo yu'u de ñayii ñuu ma,
vaa ka ka'an i ja Juan ma, in
tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u
ni yo wa'a Su'si ma kúu de.

6 Kovaa kivi yikuu viko kivi
ndí'i Herodes ma kuiya ma,
te ni kivi sasi'i Herodías ma
nuu ka iyo ndaka ñayii ma,
te ni jitaja'a i, te ni jatna ini
xeen Herodes ma.
7 Te chukan kúu ja ni skuiso
de ja kua'a de ndaka nawa
kakan maa i.

8 Te suchi si'i ma, jâ ni ska'an
ña'a si'i i ma xinañu'u-ka, te
jiña'a i:
—Taa ni xini Juan tee
skuandute ñayii ma in nuu
ko'o —kúu i jiña'a i.
9 Sani te rey ma, ni kuxii
ini de, kovaa kuechi ja jâ ni
skuiso de ma te ni ka jiniso'o
ñayii ka nukoo ji'in de nuu
mesa ma, chukan kúu ja ni
jiña'a de ja jin sa'a i sukan
jiña'a suchi si'i ma.
10 Te ni tatnuni de ja jin koo i
vekaa ma jin xtandoso i xini
Juan ma.
11 Te ni ki koo i ni ki xsia'a i
ko'o ñunee xini Juan ma nuu
nda'a suchi si'i ma, te ni jan
xsia'a i nuu si'i i ma ja na
kuni ña.
12 Sani te ni ki koo tee ni ka
yo ndikin Juan ma, te ni ka
ndake'en de ñunde'yu tee ma,
te ni ka chu'u de, te kuan koo
de, te ni ka ndakaxtnu'u de
nuu Jesús ma ja sukan ni kuu
ma.

*Ni sa'a Jesús ma ja ni
ndukua'a xtatila ma ji'in
tiaka ma, te ni kanda ja ni
ka jaa u'un mil tee*

*(Mr 6:30-44; Lc 9:10-17; Jn
6:1-14)*

13 Te Jesús ma, nuu ni jin-
iso'o ya ja sukan ni ji'i Juan
ma, te kua'an ya ji'in tee ka
ndikin ya ma in nuu barcu
in nuu kuu jin koo-ni maa de
ji'in ya. Kovaa kua'a ñayii ni
ka jiniso'o ja kuan koo de ji'in
Jesús ma. Sani te ni ka ke koo
i ñuu i ma, te ni ka ndikin i
ya, te kuan koo i ichi kua'an
ya ma.
14 Ja ni nuu Jesús ma nuu
barcu ma, te ni jini ya kua'a
xeen ñayii ma, te ni kunda'vi
ini ya i, te ni ndasava'a ya
ñayii ka ku'u kuan koo ji'in i
ma.
15 Kovaa nuu ve kukuee-ka
ma, te tee ka ndikin ya ma, ni
ka jan tu'va de ya, te ka jiña'a
de:
—Jâ ve kukuee, te nuu
ka iyo o ya chi in nuu
masu nawa iyo kuiti kúu.
Ndakuan-ta'vi ni nuu ñayii a,
sukan-va'a jín koo i ichi yu'u
ñuu a, na jin kuaan i ja jin
kaa i —ka kuu de ka jiña'a de.
16 Kovaa Jesús ma, ni
ndakone'e ya:
—Masu jiniñu'u ja jin koo i.
Jin kua'a maa ni ja jin kaa i
—kúu ya jiña'a ya.
17 Te ni ka ndakone'e de:
—Yika-ni ja u'un-ni xtatila
ji'in uu-ni tiaka ka neva'a sa
—ka kuu de ka jiña'a de.
18 Te jiña'a ya:
—Ne'e koo ji'in ni nuu iyo
sa ya —kúu ya jiña'a ya.
19 Sani te ni tatnuni ya ja
jin kunukoo ñayii ma nuu
yi'i ma. Sani te ni ke'en
ya u'un xtatila ma ji'in uu
tiaka ma, te ni ndonenuu ya
ichi andivi ma, sukan-va'a
ndakuan-ta'vi ya nuu Su'si
ma ja iyo ja jin kaa de ma,
te ni ta'vi ya xtatila ma. Sani
te ni wa'a ya tee ka ndikin ya
ma, te ni ka wa'a de ja jin kaa
ñayii ma.
20 Ndaka ñayii ma, ni ka jaa i
onde ni ka ndutu chii i ma.
Te su'va ni ndoo-ka, te ni
ka ndachitu uxi uu-ka chika
ta'vi xtatila ma ji'in tiaka ma.
21 Te ñayii ni ka jaa ma chi
u'un mil tee ma ni yo kúu.

Te masu ni ka ka'vi i ña'a ma
ji'in suchi kuechi ma.

Jesús ma, ni jika ya nuu ndute mar ma
(Mr 6:45-52; Jn 6:16-21)

22 Ni jinu, te ni sa'a Jesús
ma ja tee ka ndikin ya ma,
jin koxtnuu de jin nda koo
de nuu barcu ma, sukan-va'a
xi'na-ka de jin ya'a in-ka yu'u
mar ma, sana ki'in ya nani
ndakuan-ta'vi ya nuu ñayii
ma.
23 Te nuu ni jinu ni
ndakuan-ta'vi ya nuu ñayii
ma, te kua'an maa in-ni ya
ichi yuku ma, ja ndatnu'u ya
ji'in Yuva ya Su'si ma.

Te nuu ni kunee ma, te
ni kendoo maa in-ni ya ichi
yuku ma.
24 Te barcu ma chi jâ ni ku-
jika tnu kuan no'o tnu nuu
ndute ma. Te jánee jándita
tnu sa'a nuu ndute ma, vaa
kajin yi'i ma chi su'va vee i
ichi nuu kuan nu koo de ji'in
tnu ma.
25 Nuu ve ndii ma, te Jesús
ma, jika ya kua'an ya nuu
ndute ma ichi nuu ka iyo de
ma.
26 Kovaa nuu ni ka jini de ya
ja jika ya nuu ndute ma, te ni
ka yu'u de, vaa ka ka'án de ja
in ñi'na kúu, te ni ka kayu'u
de ja ni ka yu'u de.

27 Kovaa sani te ni ka'an ya,
te jiña'a ya:

—Jin koneva'a ni tnu'u
ndee tnu'u ndatnu chi maa
sa kúu, te má jin koyu'u ni
—kúu ya jiña'a ya.

28 Kovaa Pedro ma chi ni
ndakone'e de:

—Señor, nú maa ni kúu,
tatnuni ni ja na kuu kaka sa
nuu ndute a te jan tu'va ña'a
sa —kúu de jiña'a de.

29 Te Jesús ma, jiña'a ya:

—Ne'e ni.

Sani te Pedro ma chi ni
nuu de nuu barcu ma, te jika
de nuu ndute ma kua'an de
nuu iyo Jesús ma.
30 Kovaa ni jini de ja yi'i xeen
kajin ma, te kuan kêe de nuu
ndute ma nkuu, te ni kayu'u
de jiña'a de:

—¡Señor! ¡Má kua'a ni
tnu'u ja kêe sa nuu ndute a!
—kúu de jiña'a de.

31 Te ora yukan Jesús ma,
ni skuili ya nda'a ya ma, te ni
ndatnii ya Pedro ma, te jiña'a
ya:

—¡Ndijin chi vala-ni kúkanu
ini ña'a ni! ¿Nava'a ñatuu ûni
ni kukanu ini ña'a ni? —kúu
ya jiña'a ya.

32 Sani te ni ka nda koo ya
ji'in de nuu barcu ma, te ni
ndukuee kajin yi'i ma.
33 Te tee ka iyo ini barcu ma,
ni ka ndachiñu'u de ya, te ka
jiña'a de:

—Ja ndaa kúu ja Sa'ya Su'si
ma kúu ni —ka kuu de ka
jiña'a de.

Jesús ma, ni ndasava'a ya ñayii ka ku'u ja ka iyo i ñuu Genesaret ma
(Mr 6:53-56)

34 Ni ka ya'a de ji'in ya nuu
ndute ma, te ni ka kenda koo
de ñuu Genesaret ma.
35 Te tee ñuu yukan, ni ka
ndakuni de Jesús ma, te ni
ka kaxtnu'u de nuu ñayii
ni-ka'nu ñuu yukan, te ni ki
koo ñayii ma ji'in ndaka ñayii
ka ku'u ma.
36 Te ûni ka jikan-ta'vi xeen
i nuu ya ja na kua'a ya

tnu'u ja na jin kaki'i nda'a
ñayii ka ku'u ma visi yika ja
yu'u sa'ma ndii ya ma te jin
nduva'a i. Te ndaka ñayii
ni ka yo kaki'i nda'a yu'u
sa'ma ndii ya ma chi ni ka yo
nduva'a i.

15

*Ni kaxtnu'u Jesús ma nde
a kúu ja sa'a ja ñatuu iyo vii
iyo ndoo ini anua ñayii ma
nuu Su'si ma*
(Mr 7:1-23)

1 Sani te ni ka kenda
koo tee ka kuu fariseo ma,
ji'in tee ka skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, ja ka
iyo de ñuu Jerusalén ma. Te
ni ka jan tu'va de Jesús ma,
te ni ka jikan-tnu'u de ya:
2 —¿Nava'a tee ka ndikin
ña'a ndijin ma, ñatuu ka
ndikin de sukan ni ka yo sa'a
tna'a o tee jana'a-ka ma? Vaa
ñatuu ka ndanda'a de nú jin
kaa de xita ma —ka kuu de
ka jiña'a de.
3 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—¿Nava'a ka ndi ini
xeen-ka ni tna'a ja ka jani ini
maa ni ja játna ini Su'si ma, te
ñatuu ka sa'a ni ja ni tatnuni
ndija ya ma ja jin sa'a ni ma?
4 Te Su'si ma, ni ka'an ya: "Jin
kava respetu ni nuu yuva ni
ma ji'in nuu si'i ni ma", te
"Ñayii ká'an u'vi i ja kuu yuva
i ma xi ká'an u'vi i ja kuu si'i
i ma, ñayii yukan chi ûni kûu
i", ni tatnuni ya ma.
5 Kovaa maa ni chi ka ka'an
ni ja in ñayii chi kuu kuña'a
i nuu yuva i ma xi nuu si'i i
ma: "Ma kuu chindee-ka ña'a
sa, chi vaa ndaka ja neva'a sa
ya chi jâ ni ndakua'a sa nuu
Su'si ma."
6 Te suni ka ka'an ni ja nú
in ñayii ká'an sukan ma chi
masu nawa kuu-ka ja kava
respetu i nuu yuva i ma xi
nuu si'i i ma. Te sukan, te
ka xnaa ni ja ni tatnuni Su'si
ma, kuechi ja ka jatanuu ni
ja jin sa'a ni sukan ka jani ini
maa ni ma.
7 '¡Masu ka sa'a ni sukan
ka ka'an ni a! Va'a-ni ni
ka'an tee kúu Isaías tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma ja jin kuu ni nuu ni
ka'an de sa'a ma:
8 Ñayii ya'a chi ñií yu'u-ni i a
ka chiñu'u ña'a i,
kovaa ini anua i ma chi
jika-ni ka iyo i nuu sa
a.
9 Masu nde jiniñu'u ja ka sa'a
i tnu'u ja ka chiñu'u
ña'a i ma,
vaa ja ka kaxtnu'u i ma, ndi-
maa ja ka tatnuni ñayii
ma kúu.
Sa'a ni jiña'a Su'si ma te ni
ndaka'an Isaías ma,
—kúu ya jiña'a ya.
10 Sani te Jesús ma, ni kana
ya ñayii ma, te jiña'a ya:
—Jin koniniso'o ndaka ni,
te jin jaku'ni ini ni.
11 Vaa masu ja kivi yu'u o a
kúu ja satne'e i ini anua o a,
su'va ndaka ja u'vi ñu'u ini
anua ñayii ma kúu ja sa'a ja
satne'e ña'a i nuu Su'si ma
—kúu ya jiña'a ya.
12 Sani te tee ka ndikin ya
ma, ni ka jan tu'va de ya, te
ka jiña'a de:
—¿Jini ni ja sukan-ni ma, te
tee ka kuu fariseo ma, ni ka
ndakiti ini de ja ni ka jiniso'o

de ma? —ka kuu de ka jiña'a
de.
13 Te maa ya chi ni
ndakone'e ya, te jiña'a ya:
—Ndaka yutnu ja ñatuu ni
sunkoo Yuva sa iya iyo an-
divi ma, tava ya tnu.
14 Má jin sanuu ni, vaa ñayii
inukuaa ka kuu de, te ka
kuni de ja jin skaka de in-ka
ñayii kuaa ma. Vaa ka jini
maa ni ja nú in tee kuaa ma,
te skaka de in-ka tee kuaa
ma, te nú iyo in kava chi
nduu de jin kê koo —kúu ya
jiña'a ya.
15 Kovaa Pedro ma chi ni
ndakone'e de, te jiña'a de:
—Kaxtnu'u ni nuu sa nawa
kúni ka'an tnu'u vijin ni
ka'an ni ma —kúu de jiña'a
de.
16 Te jiña'a ya:
—¿Te ni ndijin, ñatuu ni ka
jaku'ni ini ni?
17 ¿Te ñatuu ka jaku'ni ini ni
ja ndaka ja kívi ini yu'u o a
chi chii o a kée i, te jínu, te
ndée i?
18 Kovaa ndaka ja u'vi ñu'u
ini anua o a, te cha'a kúu ja
satne'e ña'a i nuu Su'si ma.
19 Vaa onde ini anua ñayii ma
ka ñu'u ndaka ja u'vi ma, te
chukan kúu ja kénda ja ka
jani ini i ma, ja jin ka'ni i
tna'a i ma, ji'in ja ñayii ni
ka tnanda'a ma, te ka kivi
nduu i ji'in in-ka ñayii ma,
ji'in ja jin kivi nduu i ji'in
ndi-in ndi-in ñayii ñatuu ni ka
tnanda'a ji'in i ma, ji'in ja jin
sakui'na i ma, ji'in ja ka ka'an
i tnu'u ñayii ma, ji'in ja ka
ka'an kini i ma.
20 Ndaka tnu'u ya'a ka kuu
ja ka sa'a ja kútne'e ini anua
ñayii ma te ka jiso kuechi i
nuu Su'si ma. Kovaa ja ñatuu
ndánda'a ñayii ma te kaa i
xita ma, masu sa'a i ja kútne'e
ñayii ma nuu Su'si ma —kúu
ya jiña'a ya.

In ña'a masu judía ma, ni kukanu ini ña ja Jesús ma chi kuu chindee ña'a ya

(Mr 7:24-30)

21 Sani te kua'an Jesús ma
ichi ñuu nani Tiro ma ji'in
Sidón ma.
22 Sani te ni kenda in ña'a
ñuu Canaán ma ja iyo ña ñuu
yukan, te káyu'u ña jiña'a ña:
—Jesús, Sa'ya David,
kunda'vi ini ña'a ni. Sasi'i sa
ma chi ndó'o néni i ja yinee
ña'a in tachi —kúu ña jiña'a
ña.
23 Kovaa Jesús ma, masu
nawa ni ndakone'e ya. Te tee
ka ndikin ya ma, ni ka jan
tu'va de ya, te ni ka xtetuu de
ya ka jiña'a de:
—Tatnuni ni ja na ki'in ña
chi káyu'u káyu'u ña ndikin
ña vee ña —ka kuu de ka
jiña'a de.
24 Kovaa Jesús ma, ni
ndakone'e ya:
—¿Te ka jani ini ni ja ni tet-
niñu ña'a Su'si ma sukan-va'a
chindee sa maa in-ni ñayii
ñuu Israel ma ja ka kuu i
sukan ka kuu ndikachi ni ka
ski'in maa ti ma? —kúu ya
jiña'a ya.
25 Sani te ña'a ma, ni jan
tu'va ña Jesús ma, te ni
jinkuiñi jiti ña nuu ya ma, te
jiña'a ña:
—Señor, chindee ña'a ni
—kúu ña jiña'a ña.
26 Kovaa Jesús ma, ni
ndakone'e ya:

—Masu va'a ja xtandee o ja ka jaa suchi kuechi ma te kua'a o ja jin kaa la-ina ma —kúu ya jiña'a ya.

27 Kovaa maa ña chi jiña'a ña:

—Saa vi, Señor, kovaa onde la-ina ma ka jaa ja ka ndax-tutu ti ja ka sunkava jito'o ti ma —kúu ña jiña'a ña.

28 Sani te Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Ndijin chi ûni ni jaku'ni ini ni te kúkanu ini ña'a ni. Te na ko kuu sukan kúni ni a —kúu ya jiña'a ya.

Te maa ora yukan, te ni nduva'a sasi'i ña ma.

Ni ndasava'a Jesús ma kua'a xeen ñayii

29 Jesús ma, ni ya'a ya yukan, te ni kenda ya yu'u mar ñuu Galilea ma, te ni kaa ya yuku ma, te ni jinkoo ya yukan.
30 Te ni ka jan tu'va ña'a kua'a ñayii ma, te kuan koo i ji'in ñayii inucojo ma, ji'in ñayii inukuaa ma, ji'in ñayii masu kuu jin ka'an i ma, ji'in ñayii ñatuu ka kanda nda'a i ma, ji'in ñayii ka ku'u ndeva'a-ni kue'e ma, te ni ka jan xsia'a i ndaka ñayii ka ku'u ma nuu iyo ya ma, te ni ndasava'a ya i.
31 Te ûni ni ka sa'vi-nka ini ñayii ma ja ni kuu ni ka ndaka'an ñayii ñatuu kuu jin ka'an ma, ji'in ñayii ñatuu ka kanda nda'a i ma, te ni kuu ni ka ndakanda nda'a i ma, te ñayii inucojo ma, ni kuu ni ka ndakaka va'a i, te ñayii inukuaa ma, ni kuu ni ka ndundijin nuu i ma, te ndaka i ka ndachiñu'u Su'si ñuu Israel ma.

Ni sa'a Jesús ma ja ni ndukua'a xtatila ma ji'in tiaka ma, te ni kanda ja ni ka jaa kuun mil tee
(Mr 8:1-10)

32 Sani te Jesús ma, ni kana ya tee ka ndikin ya ma, te jiña'a ya:

—Kúnda'vi ini sa ndaka ñayii ya'a, vaa ni kuu uni kii ka iyo o ji'in i, te ñatuu nawa ka neva'a i ja jin kaa i. Te masu kúni sa ja ndatetniñu sa i jin nu koo i ve'e i ma, vaa ñatuu jin kaa-ka i a, te nasa jin kuita i ichi jin nu koo i ma —kúu ya jiña'a ya.

33 Te tee ka ndikin ya ma, ni ka ndakone'e de:

—¿Naxe kuu jin ni'i o ja jin kaa ñayii a? Chi vaa in nuu masu nawa iyo kuiti kúu nuu ka iyo o a —ka kuu de ka jiña'a de.

34 Te Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya:

—¿Na saa xtatila ka neva'a ni? —kúu ya jiña'a ya.

—Uja xtatila ji'in jaku-ni tiaka lilikin —ka kuu de ka jiña'a de.

35 Sani te ni tatnuni ya nuu ñayii ma ja na jin kunukoo i nuu ñu'ú ma.
36 Te ni tnii ya ndi-uja xtatila ma ji'in tiaka ma, te ni ndakuan-ta'vi ya nuu Su'si ma ja iyo xtatila jin kaa ñayii ma. Te ni ta'vi ya, te ni wa'a ya tee ka ndikin ya ma. Te tee yukan, ni ka wa'a de ja jin kaa ñayii ma.
37 Te ni ka jaa ndaka ñayii ma onde ni ka ndutu chii i.

Te ni ka ndaxtutu de ja ni
ndoo-ka ma, te ni ndachitu
uja-ka chika.
38 Ndaka tee ni ka jaa ma,
sukan kuun mil de ka kuu, te
siin ka kuu ña'a ma ji'in suchi
kuechi ma.
39 Te ni ndakuan-ta'vi ya nuu
ñayii ma, te ni ndaa ya nuu
barcu ma ji'in tee ka ndikin
ya ma, te kua'an ya ichi ñuu
nani Magadán ma.

16

Tee ka kuu fariseo ma ji'in tee ka kuu saduceo ma ka jikan de ja sa'a Jesús ma in milagru
(Mr 8:11-13; Lc 12:54-56)

1 Ni ka kenda koo tee ka
kuu fariseo ma ji'in tee ka
kuu saduceo ma, te ka jikan
de ja na sa'a Jesús ma in
milagru kua'a Su'si iya iyo
andivi ma, vaa ja ka jitotnuni
de ya ma kúu, sukan-va'a jin
kuni de nú vee ndija ya nuu
Su'si ma.
2 Te ni ndakone'e ya:
—Nú ve kunee ma, te ka
ka'an ni: “Va'a-ni iyo tiempu
a, vaa andivi a chi iyo kua'a.”
3 Te xtnee ma, te ka ka'an
ni: “Ki'i xeen kajin, vaa iyo
viko, te iyo kua'a andivi a”,
ka kuu ni ka ka'an ni. ¡Kovaa
sanda'vi-nka ja ka jini ni te
masu ka ndasa'a ni kuenda!
Ka nde'ya ni ichi andivi ma,
te ka jini ni nawa ko kuu,
kovaa masu ka ndasa'a ni
kuenda nawa yikuu Su'si a
sa'a ya in kivi in kivi a.
4 Chukan kúu ja ñayii tiempu
ya'a, masu ka sa'a i ja va'a.
Ka jikan i in milagru, kovaa
masu kua'a-ka ya, yika-ni ja
milagru ni sa'a ya ji'in tee
kúu Jonás ma —kúu ya jiña'a
ya.
Sani te ni xndoo ya de, te
kua'an ya.

Ni xtu'va Jesús ma tee ka ndikin ya ma ja na jin konee de cuidado tnu'u ka kaxtnu'u tee ka kuu fariseo ma
(Mr 8:14-21)

5 Te tee ka ndikin ya ma,
kuan koo de in-ka yu'u mar
ma, kovaa ni ka ndunaa de ja
jin kinda'a de ja jin kaa de.
6 Te Jesús ma, sa'a ni jiña'a
ya:
—Jin ko koto va'a ni maa
ni, ja ma jin kuatniñu ni
levadura tee ka kuu fariseo
ma ji'in levadura tee ka kuu
saduceo ma —kúu ya jiña'a
ya.
7 Te tee ka ndikin ya ma, ka
ndaxtekuechi tna'a de, te ka
ka'an de:
—Kuechi ja masu na
xtatila ka yinda'a o ma,
chukan kúu ja ká'an ya sukan
—ka kuu de ka ka'an de.
8 Te ni jinitnuni Jesús ma,
te chukan kúu ja jiña'a ya:
—Ndijin chi vala-ni ka
jaku'ni ini ni, te ñatuu ka
kukanu ini va'a ña'a ni.
¿Nava'a ka ndi ini ni ja ñatuu
na xtatila ma ka yinda'a ni
a?
9 ¿Nava'a ñatuu ka ndasa'a ni
kuenda? ¿Ñatuu ka na'a ni ja
u'un-ni xtatila ma, te ni wa'a
sa ja ni ka jaa u'un mil tee
ma? ¿Te ñatuu ka na'a ni na
saa-ka chika xtatila ma ni ka
ndaxtutu ni ja ni ndoo ma?
10 Te nuu ni wa'a sa ja ni ka
jaa kuun mil tee ma, te suni
uja-ni xtatila ma te ni kanda

ma, te ¿na saa-ka chika ni ka
ndaxtutu ni ma?
11 ¿Te nava'a ñatuu ni ka
jaku'ni ini ni ja ni ka'an sa
nuu ni a? Vaa masu ja kuu
xtatila ma kúu ja ni ka'an
sa sukan ma. Jin konee ni
cuidado ji'in levadura tee ka
kuu fariseo ma ji'in levadura
tee ka kuu saduceo ma —kúu
ya jiña'a ya.
12 Sani te ni ka jaku'ni ini
de ja ñatuu ni jiña'a ya ja
jin konee de cuidado ji'in
levadura ja xsjaa xtatila ma,
su'va ja jin konee de cuidado
ji'in tnu'u ka kaxtnu'u tee ka
kuu fariseo ma ji'in tee ka
kuu saduceo ma kúu ja ni
jiña'a ya ma.

Pedro ma, ni ka'an de ja Jesús ma kúu Cristo iya ni tetniñu maa Su'si ma
(Mr 8:27-30; Lc 9:18-21)

13 Sani te kua'an Jesús
ma ichi ñuu Cesarea ma ja
iyo ñuu Filipo ma, te ichi
kua'an ya ji'in de ma, te ni
jikan-tnu'u ya tee ka ndikin
ya ma:
—¿Nawa ka ka'an ñayii ma,
na in kúu saña, ja ni kenda
ñayivi sa ñuu ñayivi a? —kúu
ya jiña'a ya.
14 Te ni ka ndakone'e de:
—Jaku ñayii ma, ka ka'an
i ja Juan tee skuandute ma
kúu ni, te jaku-ka i ma ka
ka'an ja Elías ma kúu ni, te
jaku-ka tuku i ma ka ka'an ja
tee kúu Jeremías ma xi in-ka
tna'a tee ni yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma kúu
ni —ka kuu de ka jiña'a de.
15 Te jiña'a ya:
—Te ndijin, ¿na in kúu sa,
ka ka'an ni? —kúu ya jiña'a
ya.
16 Te Pedro ma, ni
ndakone'e de:
—Ndijin kúu Cristo iya ni
tetniñu Su'si ma, te Sa'ya
Su'si iya téku ma kúu ni
—kúu de jiña'a de.
17 Sani te ni ndakone'e
Jesús ma:
—Vava'a kendoo ni, Simón
sa'ya Jonás, vaa masu in ñayii
ni kaxtnu'u tnu'u ya'a nuu
ni a, su'va Yuva sa iya iyo
andivi ma ni kaxtnu'u nuu ni
a na in kúu sa.
18 Te saña tna, ká'an sa ja ndi-
jin kúu Pedro ma, te sukan
kúu in toto ko kuu ni, te siki
toto ma jin ndatna'a ñayii jin
nduu sa'ya Su'si ma, te visi
na jin kûu i ma, te masu
nawa kundee ja sa'a ja jin
koo ñayii ya'a nuu ka iyo ñayii
ni ka ji'i te ni ka skenaa i
maa i ma, su'va ñayii ya'a,
jin ndateku i te jin koo i ji'in
Su'si ma ni-kani ni-jika.
19 Te nuu nda'a ndijin xndoo
sa ja kaxtnu'u ni naxe jin
kivi koo ñayii ma nuu tatnuni
Su'si ma. Te ndaka ja tatnuni
ni ja kuu jin sa'a ñayii ma
nuu ñu'ú ya, te sukan kendoo
tna ini Su'si ma, te ndaka ja
tatnuni ni ja masu kuu jin
sa'a ñayii ma nuu ñu'ú ya, te
sukan kendoo tna ini Su'si
ma iya iyo onde andivi ma
—kúu ya jiña'a ya.
20 Sani te ni tatnuni Jesús
ma nuu tee ka ndikin ya ma
ja másu ko jin kuña'a de nuu
ni-in ñayii ma ja suu ya kúu
Cristo iya ni tetniñu Su'si ma.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya ja jin ka'ni i ya kovaa ndateku ya
(Mr 8:31–9:1; Lc 9:22-27)

21 Te onde kivi yukan, te Jesús ma, ni keja'a ya
káxtnu'u ya nuu tee ka ndikin
ya ma ja jiniñu'u ja ki'in
ya ñuu Jerusalén ma, te jin
xndo'o jin xneni ña'a tee
ka ndanuu ma, ji'in tee ka
tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee
ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma. Te sa'a jiña'a ya
nuu tee ka ndikin ya ma:

—Jin ka'ni ña'a de, kovaa
nuu uni kivi ma, te ndateku
sa —kúu ya jiña'a ya.

22 Sani te Pedro ma, ni
kene'e siin de ya in lado, te ni
keja'a de ndónda de nuu ya,
te jiña'a de:

—Señor, ¡ma yuu ku-
atundi'ya Su'si ma ja sukan
ndo'o neni ni! —kúu de jiña'a
de.

23 Kovaa Jesús ma, ni
ndakonenuu ya, te jiña'a ya
Pedro ma:

—¡Kuán ndiyo ni nuu sa,
vaa sukan kúu tachi ma kúu
ni! Vaa ja'nu ndee ni ja sa'a
sa sukan játna ini Su'si ma.
Ndijin chi masu jani ini ni
sukan jani ini Su'si ma chi ja
ka jani ini ñayii a-ni jani ini
ni —kúu ya jiña'a ya.

24 Sani te Jesús ma, jiña'a
ya tee ka ndikin ya ma:

—Nú na in kúni ja kondikin
ña'a i maa sa, máko sa'a i
sukan játna ini maa i ma,
su'va kóndikin ña'a i, visi na
ndo'o neni i sukan ndó'o néni
in ñayii ndiso krusi i ma te
kua'an i nuu kûu i ma.

25 Vaa ñayii kúni ja koo va'a
i ñuu ñayivi ya chi skenaa i
anua i ma. Kovaa nú na in
visi na kûu i ñuu ñayivi ya ja
kuechi ja ndikin ña'a i maa sa
a chi ndani'i-ta'vi i.

26 ¿Na nde jiniñu'u ja in ñayii
ma, te visi na koneva'a i
ndaka ja iyo ñuu ñayivi a te
skenaa i anua i ma? Te nute
kuu sa'a i ja ndani'i-ta'vi i
ma chi kuiti ndakua'a ndi'i i
ndaka ja neva'a i ma.

27 Chi vaa saña ja kúu sa
iya vee ñayivi ñuu ñayivi a
chi ndii sa ji'in jayiñu'u Yuva
sa ma, ji'in ndaka ángel ka
jinukuechi nuu ya ma, te kivi
yukan, te ndakua'a sa nuu
ndi-in ndi-in ñayii ma sukan
ni ka sa'a ni ka kuu i ma.

28 Ja ndaa ká'an sa ja ka iyo
jaku ni ja ka iyo ni ya'a ja
masu jin kûu ni onde jin kuni
ni sukan ndenda sa ja kúu sa
iya vee ñayivi ñuu ñayivi a ja
kúu sa iya tátnuni a —kúu ya
jiña'a ya.

17

Ni kaxtnu'u Su'si ma ja Sa'ya maa ya kúu Jesús ma
(Mr 9:2-13; Lc 9:28-36)

1 Te ni ya'a nuu iñu kii
ma, te Jesús ma chi ni jeka
ya Pedro ma, ji'in Santiago
ma, ji'in ñani de Juan ma, te
ni ka ka koo de ji'in ya in
yuku sukun sukun, te ka iyo
maa-ni de ji'in ya.

2 Te yukan, sani te ni
ndasama ya nuu ndinuni tee
kuan koo ji'in ya ma. Te nuu
ya ma ni nduu sukan ndíi
kandii ma, te sa'ma ya ma ni

ndukuijin kuijin sukan yé'e
ni'ni in nuu ndú'va ñu'u ma.
3 Te ni ka jini de Elías ma ji'in
Moisés ma, ja ka ndatnu'u de
ji'in ya.
4 Te Pedro ma, jiña'a de nuu
Jesús ma:
—Señor, ¡va'a-ni ja ka iyo
sa ya'a! Nú kúni ni, te jín
sa'a sa uni ve'e nda'a yutnu,
in kuenda maa ni, te in-ka
kuenda Moisés ma, te in-ka
kuenda Elías ma —kúu de
jiña'a de.
5 Te nuu ñatuu jinu-ka ja
ká'an de ma, te ni kenda
in viko ûni jandute, te ni
nukun-tuu i de. Te onde
ne'un viko ma, te ni ka jin-
iso'o de ja sa'a ni ka'an Su'si
ma:
—Sa'ya sa kúu iya ya'a, te
kútoo sa ya. Jin koniniso'o ni
ja ká'an ya a —kúu ya ká'an
ya.
6 Nuu ni ka jiniso'o tee ka
ndikin ya ma, ni ka jakindeyi
de onde ni ka jinu tnee de
nuu ñu'ú ma, vaa ka yu'u
xeen de.
7 Sani te, Jesús ma, ni jan
tu'va ña'a ya, te ni sonee ya
nda'a ya siki de ma, te jiña'a
ya:
—Jin ndokuiñi ni, te máko
jin koyu'u-ka ni —kúu ya
jiña'a ya.
8 Te ni ka ndonenuu de, te
ni ka jini de ja maa in-ni-nka
Jesús ma iyo. Te ñatuu ni ka
jini-ka de ni a in-ka ñayii, nú
masu ja maa in-ni-nka ya.
9 Nani ni ka nu koo de yuku
ma, Jesús ma, ni sacargu ya
de, te jiña'a ya:
—Máko jin ndakani ni
ni-in nuu ñayii ja ni ka jini ni
ma, onde nú ni ndateku sa
ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu
ñayivi a —kúu ya jiña'a ya.
10 Te ni ka jikan-tnu'u de
Jesús ma:
—¿Nava'a ka ka'an tee
ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma ja xinañu'u-ka
ndii Elías ma? —ka kuu de
ka jiña'a de.
11 Te ni ndakone'e ya, te
jiña'a ya:
—Ja ndaa kúu ja Elías ma
kii xinañu'u-ka, te maa de
ndasava'a ndaka.
12 Kovaa maa sa chi ká'an
sa ja jâ ni kii Elías ma, te
ñayii a, ñatuu ni ka ndakuni
i de, su'va ni ka sa'a i de
ndaka sukan ni ka kuni maa
i. Te suni sukan jin xndo'o jin
xneni ña'a i saña ja kúu sa iya
vee ñayivi ñuu ñayivi a —kúu
ya jiña'a ya.
13 Sani te ni ka jinitnuni de
ja Jesús ma, ni ka'an ya siki
Juan tee skuandute ñayii ma.

Jesús ma, ni kene'e ya tachi ni yo saneé in suchi jaa, te ni nduva'a i
(Mr 9:14-29; Lc 9:37-43)

14 Nuu ni ka ndenda koo
de ji'in Jesús ma nuu ka iyo
kua'a xeen ñayii ma, sani te
in tee, ni kenda de nuu iyo ya
ma, te ni jinkoo jiti de nuu ya,
te jiña'a de:
15 —Señor, kunda'vi ini ni
sa'ya sa ya, vaa nduneé i, te
ndó'o xeen i, vaa kua'a jichi
ndúva i nuu ñu'u ndú'va ma
ji'in nuu ndute ma.
16 Te ni kii sa ni ki xsia'a sa
i nuu ka iyo tee ka ndikin
tna'a ji'in ni a, kovaa ñatuu ni
kuu jin ndasava'a de i —kúu
de jiña'a de.

17 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—¿Nava'a ñatuu ka kukanu
ini ña'a ni, te so'o xeen ka
ndaa ni? ¿Na saa-ka kii
jiniñu'u ja koo sa ji'in ni?
¿Te na saa-ka kii kanda sa
ja sukan ka kuu ni a? Ki
xsia'a ni suchi yukan —kúu
ya jiña'a ya.
18 Te ni ndonda ya nuu
tachi ma, te tachi ma, ni kee
i, te kua'an i. Te suchi yukan,
ora yukan-ni, te ni nduva'a i.
19 Sani te tee ka ndikin ya
ma, ni ka jan tu'va de Jesús
ma, te ka jiña'a de:
—¿Nava'a saña, ña ni kuu
jin kene'e sa tachi ma? —ka
kuu de ka jiña'a de.
20 Te jiña'a Jesús ma:
—Vaa jaku-ni ka kukanu
ini ña'a ni. Ja ndaa ká'an sa
nuu ni a, nute ndijin, te jin
kukanu ini ña'a ni, visi sukan
kaa in ndikin tnu mostaza
ma, kuu jin kuña'a ni yuku
ya'a: "Ya'a onde jiyo ma", te
yuku a, ya'a i. Te ndaka kuu
jin sa'a ni.
21 Kovaa tna'a tachi yukan,
ma jin ke koo i, nú masu ja
onde jin koo ndite ni te jin
kakan-ta'vi jin kakan-ta'vi ni
nuu Su'si ma —kúu ya jiña'a
ya.

Cha'a kúu ja ku-uu jichi ja ni kaxtnu'u Jesús ma ja jin ka'ni i ya kovaa ndateku ya
(Mr 9:30-32; Lc 9:43-45)

22 Te nuu kuan koo de ji'in
Jesús ma ichi ñuu Galilea ma,
te jiña'a ya de:
—Saña ja kúu sa iya vee
ñayivi ñuu ñayivi a chi jin
kunda'a ña'a ñayii ma,
23 te jin ka'ni ña'a i. Kovaa
nuu uni kivi ma, te ndateku
sa —kúu ya jiña'a ya.
Sani te tee ka ndikin ya ma,
ni ka kuxii xeen ini de.

Ni ka wa'a Jesús ma ji'in Pedro ma xu'un ja kuu veñu'u ka'nu ma

24 Nuu ni kenda koo de
ñuu Capernaum ma, te ni ka
kenda koo tee ka ndake'en
ya'vi xu'un ja kuu veñu'u ma,
te ka jikan-tnu'u de:
—Teskua'a ni a, ¿masu
chúya'vi de xu'un ja iyo ja
jin chuya'vi o veñu'u ma vi?
—ka kuu de ka jiña'a de.
25 Te Pedro ma, jiña'a de:
—Má jin ko ndi ini ni chi
chúya'vi de —kúu de jiña'a
de.
Te nuu ni ndivi de ini ve'e
ma, te xinañu'u-ka Jesús ma
ni ka'an, te jiña'a ya:
—¿Naxe jani ini ni, Simón?
Tee ka kuu rey ñuu ñayivi
a, ¿na in xi-nuu ka ndake'en
ya'vi de xu'un ja jin kuu maa
de ma, ka jani ini ni? ¿Nuu
sa'ya de ma, xi nuu ñayii
masu ñuu de ka kuu i ma?
—kúu ya jiña'a ya.
26 Pedro ma, ni ndakone'e
de:
—Nuu ñayii masu ñuu de
ma —kúu de jiña'a de.
Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Chukan kúu ja sa'ya de
ma, masu jiniñu'u ja jin
ndakua'a i.
27 Kovaa sukan-va'a ma jin
ndakiti ini de, te kua'an
ni nuu mar ma, te skee
ni kaa táva o tiaka ma, te
tiaka xinañu'u tava ni ma, te
ndakune ni yu'u ti ma, te
ndani'i ni xu'un ja kua'a ni ja

jin kuu ndunduu o —kúu ya jiña'a ya.

18

Ni kaxtnu'u Jesús ma na in ko kuu ja kanuu-ka nuu tatnuni Su'si ma
(Mr 9:33-37; Lc 9:46-48)

1 Maa ora yukan-ni, ni ka kenda koo tee ka ndikin Jesús ma nuu iyo ya ma, te ka jiña'a de:

—¿Na in kúu ja kanuu-ka nuu tatnuni Su'si ma? —ka kuu de ka jiña'a de.

2 Sani te ni kana-ni Jesús ma in suchi luluu, te ni jani ya i me'ñu ndaka de ma,
3 te jiña'a ya:

—Ja ndaa ka'an sa nuu ndi-jin ja nú masu jin nduu ini ni sukan kúu ini suchi luluu ya'a chi masu kuu jin kivi koo ni nuu tatnuni Su'si iya iyo andivi ma.
4 Chukan kúu ja ndeva'a-ni na in na ndakunitnuni ja jiniñu'u i Su'si ma sukan kúu suchi luluu ya'a, chi ñayii yukan kúu ja kanuu-ka nuu tatnuni Su'si ma.
5 Te nú nde ni te ja maa sa, te kuan-ta'vi ni in suchi luluu sukan kúu suchi luluu ya'a, te jan-ta'vi ña'a ni maa sa.

Ni ka'an Jesús ma sukan yika ja jin ndakuiso kuechi o ma
(Mr 9:42-48; Lc 17:1-2)

6 'Kovaa ndeva'a-ni na in sa'a ja ndakuiso kuechi in ñayii yika ni kandija tnu'u Su'si ma, va'a-ka kúu nute jin ku'ni i in yoso ka'nu mulinu ma sukun i te jin skee ña'a i nuu kunu-ka ñu'u ndute mar ma, sana ja ndo'o neni i nuu Su'si ma ja ni sa'a i ja ni ndakuiso kuechi in-ka ñayii ma.
7 '¡Nda'vi-nka ñayii ka iyo ñuu ñayivi ya'a, kuechi ja ndaka ja ka sa'a ka kuu i ma, te ka sa'a i ja ka jiso kuechi jaku-ka ñayii ma! Vaa kuiti ndimaa jin koo ja jin sa'a ja jin kuiso kuechi ñayii ma, kovaa ¡nda'vi-nka maa na in sa'a ja jin kuiso kuechi ñayii ma!
8 Te nú nda'a ni a xi ja'a ni a sa'a ja kuiso kuechi ni ma, ka'nde ni i te skana ni i, chi va'a-ka ja ñatuu na nda'a ni a xi ja'a ni a te kivi ni koteku ni nuu Su'si ma, te sana ja skee ña'a Su'si ma ji'in nduu nda'a ni a ji'in nduu ja'a ni a nuu ñu'u i'ni ndú'va ni-kani ni-jika ma.
9 Te nú nduchinuu ni a sa'a ja kuiso kuechi ni ma, tava ni i te skana ni i, chi va'a-ka ja ñatuu na nduchinuu ni a te kivi ni te koteku ni nuu Su'si ma, te sana ja skee ña'a Su'si ma ji'in nduu nduchinuu ni a nuu ñu'u i'ni ndú'va ni-kani ni-jika ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin in tee ni ndani'i ndikachi ni ski'in de ma
(Lc 15:3-7)

10 Te jiña'a tna Jesús ma:

—Jin konee ni cuidado ja másu ko jin saxiko ni ni-in suchi luluu ma, vaa ká'an sa ja ángel ka jito suchi kuechi ma, ka iyo i nuu Yuva sa iya iyo andivi ma, te ka jini i nawa ka ndo'o ka neni suchi kuechi ma.
11 Vaa saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, vee

sa sukan-va'a jin ndani'i-ta'vi
ñayii jâ ni ka skenaa i maa i
ma nkuu.
12 ¿Nawa ka jani ini maa ni
a? Nú in tee, te neva'a de
cientu ndikachi de ma, te nú
in ti, te ni ski'in ti maa ti
ma, te ¿masu xndoo de kuun
xiko ja'un kuun-ka (99) ti ma
yuku ma, te ki'in de jin nu
nduku de in kiti ni ski'in maa
ti ma?
13 Te nú ni ndani'i de ti, te
ja ndaa ká'an sa ja kusii ini
xeen-ka de ja kuu kiti yukan
sana ja jin kuu kuun xiko
ja'un kuun-ka (99) kiti ñatuu
ni ka ski'in ti maa ti ma.
14 Te sukan tna, Yuva o iya
iyo andivi ma, masu kua'a ya
tnu'u ja ski'in ya ni-in ñayii
yika ve kua'nu i nuu Su'si
ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma naxe jin ka'an o ji'in ñani o ma nú ni sa'a ña'a i in ja u'vi ma

15 'Chukan kúu ja nú tna'a
ni ma sa'a ña'a i in ja u'vi,
va'a-ka kuá'an ni, te nduu-ni
maa ni ji'in i, te kuña'a ni nde
a kúu ja u'vi ni sa'a ña'a i
ma. Te nuna koniniso'o i ja
ka'an ni ji'in i ma te ndakani
ndaka'vi ini i chi jâ ni kundee
ni ja ni ndumani ni ji'in i.
16 Kovaa nuna ma koniniso'o
i ja kuña'a ni ma, te kana ni
in uu tna'a ni ma, sukan-va'a
ko kuu uu uni tna'a ni ma
ja jin kuni ja jin ndatnu'u ni
ma.
17 Te xi nú ma koniniso'o i ja
jin ka'an-so'o tna tna'a ni ma,
te kuña'a ni nuu ndaka ñayii
ni ka nduu sa'ya Su'si ma, ja
ka ndatna'a ni veñu'u ma. Te
xi nú ma koniniso'o i ja ka
ka'an ndaka-ka tna'a ni ma,
te jin ka'an ni ja sukan kúu in
ñayii ñatuu kándija Su'si ma xi
in ñayii xnda'vi ña'a kúu i.
18 Ja ndaa ká'an sa ja ndaka
ja jin ka'an ni ja kuu jin
sa'a ñayii ma nuu ñu'ú ya, te
sukan kendoo tna ini Su'si
ma, te ndaka ja jin ka'an ni
ja masu kuu jin sa'a ñayii ma
nuu ñu'ú ya, te sukan kendoo
tna ini Su'si iya iyo andivi
ma.
19 In-ka jichi ká'an sa, nú uu
ñayii jin ndatnu'u tna'a nuu
ñu'ú ya nde a jin kakan i ma,
chi jin ni'i i ja maa Yuva sa
iya iyo onde andivi ma.
20 Vaa nuu ka ndatna'a uu
uni ñayii ka kandija ña'a i
maa sa ma, te yukan iyo sa
me'ñu i ma —kúu ya jiña'a
ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin uu tee ka tavi xu'un

21 Sani te Pedro ma, ni jan
tu'va de Jesús ma, te jiña'a
de:
—Señor, ¿na saa jichi
sakanu ini sa tna'a sa ma,
nuna sa'a ña'a i in ja u'vi?
¿Onde uja jichi? —kúu de
jiña'a de.
22 Jesús ma, jiña'a ya:
—Masu ká'an sa ja onde
uja-ni jichi, su'va onde uja
jichi uni xiko uxi (7 × 70) jichi
—kúu ya jiña'a ya.
23 Sani te sa'a jiña'a ya:
—Chukan kúu ja nuu
tátnuni Su'si ma, inuu kúu
i ji'in in rey ja ni ndakan
de kuenda nuu ñayii ka
jinukuechi nuu de ma.
24 Te ni keja'a de ni ndasa'a
de kuenda, te ni kenda in

tee tavi kua'a xen-xeen xu'un
nuu de.
25 Te tee ya'a chi masu nawa
neva'a de ja ndachunaa de ja
tavi de ma, te ni tatnuni jito'o
de ma ja na jin koo i jín xiko
i tee yukan, ji'in ñasi'i de ma,
ji'in sa'ya de ma, ji'in ndaka
ja neva'a de ma, sukan-va'a
nukun-naa ja tavi de ma.
26 Sani te ni jinkoo jiti tee
tavi ma, te ni jikan-ta'vi de
nuu jito'o de ma, te jiña'a de:
“Señor, kava kuee ini ni, te
ndachuya'vi sa ndaka”, kúu
de jiña'a de.
27 Te jito'o de ma, ni kunda'vi
ini de tee ma, te ni sakanu ini
de ja tavi tee jinukuechi ma,
te ni wa'a de tnu'u te kua'an
maa tee ma.
28 ’Kovaa tee jinukuechi
ma, ja ni kee de kua'an de
ma, te ni ndani'i de in tee
ja jinukuechi ji'in de ma, te
tee yukan chi tavi de jaku-ni
xu'un nuu de, te ni jan tnii
de sukun su'nu tee ma, te
skue'ne de tee ma, te jiña'a
de: “Ndataa ni ja tavi ni ma”,
kúu de jiña'a de.
29 Sani te tee yukan, ni jinkoo
jiti de nuu ja'a tee ma, te
ni jikan-ta'vi de nuu tee ma,
te jiña'a de: “Kava kuee ini
ni, te ndachuya'vi kuee sa
ndaka”, kúu de jiña'a de.
30 Kovaa maa de chi masu ni
kachi de, su'va ni jan chinee
de tee ma vekaa ma, onde
kundee de ja ndachuya'vi
ndi'i tee ma ja tavi de ma.
31 ’Te ni ka jini tee ka
jinukuechi ji'in de ma ja
sukan ni sa'a de ma, te ni ka
kuxii xeen ini de, te ni jan
koo de, ni ka jan nu kani de
nuu jito'o de ma ndaka sukan
ni ka jini de ma.
32 Sani te ni kana ña'a jito'o
de ma, te jiña'a de nuu tee
tavi nuu de ma nkuu: “Tee
jinukuechi tee sa'a ja u'vi kúu
ni. ¿Masu ndaka ja tavi ni
ma ni sakanu ini sa ma, vaa
ni jikan-ta'vi ni nuu sa ja na
sakanu ini ña'a sa ma?
33 ¿Te masu ndijin tna, suni
jiniñu'u ja kunda'vi ini ni
tna'a ni tee tavi nuu ni ma
nkuu, sukan ni kunda'vi ini
ña'a sa ma?”, kúu de jiña'a de.
34 Sani te ni ndakiti ini jito'o
de ma, te ni jan xsia'a de
tee ma nuu nda'a tee ka
jito vekaa ma, ja jin xndo'o
jin xneni de tee ma onde
ndachunaa ndi'i kuiti de ja
tavi de ma.
35 Suni sukan sa'a tna Yuva
sa iya iyo andivi ma, nú ma
jin sakanu ini ndija nuu tna'a
ndi-in ndi-in ni kuechi ni ma
—kúu ya jiña'a ya.

19

Jesús ma, ni tatnuni ya ja ñayii ni ka tnanda'a ma máko jin xndoo tna'a i

(Mr 10:1-12; Lc 16:18)

1 Te nuu ni jinu ni kaxtnu'u
Jesús ma tnu'u ya'a, te ni
ndee ya ñuu Galilea ma, te
kua'an ya ichi ñuu Judea ma
ja iyo i in-ka yu'u yute Jordán
ma.
2 Te ni ka ndikin ña'a kua'a
xeen ñayii ka ku'u ndeva'a-ni
kue'e ma, te yukan ni
ndasava'a ya i.
3 Te jaku tee ka kuu fariseo
ma, ni ka jan tu'va de ya,
sukan-va'a jin kototnuni de
ya, te ka jikan-tnu'u de ya

nú va'a-ni ja in tee te xndoo
de ñasi'i de ma, nú yika-ni ja
kuni de ja sa'a de ña sukan.
4 Te Jesús ma, ni ndakone'e
ya:

—¿Ñatuu jin ka'vi-ka ni
nuu sa'a ká'an tnu'u Su'si ma
ja kivi ni sa'a ya ñayii ma, te
“tee ji'in ña'a ni sa'a ya” ma?
5 Te ká'an tna ya ja: “Chukan
kúu ja tee ma, xndoo de yuva
de ma ji'in si'i de ma, te
kueka tna'a de ji'in ñasi'i de
ma, te nduu de ma jin ko kuu
in-nka-ni ñayii ma.”
6 Chukan kúu ja masu
uu ñayii ka kuu-ka i chi
in-nka-ni ñayii ka kuu nduu
i ma. Te chukan kúu ja ñayii
ma, másu ko ndasasiin i ja ni
xtnatna'a Su'si ma —kúu ya
jiña'a ya.

7 Te ka jiña'a de:

—Nusaa, te ¿nava'a Moisés
ma, ni kachi de ja kuu xndoo
tee ma ñasi'i de ma, te kua'a
de in tutu nuu ká'an ja jâ ni
xndoo de ña ma? —ka kuu
de ka jiña'a de.

8 Sani te Jesús ma, jiña'a
ya:

—Kuechi ja inuso'o ka
ndaa ni a, te Moisés ma, ni
kachi de ja kuu jin xndoo
ni ñasi'i ni ma. Kovaa onde
xinañu'u ma nuu ni sa'a Su'si
ma ñayii ma, te masu sukan
ni jani ini ya ma.
9 Te ká'an sa nuu ni ja nú
ñatuu ni kivi nduu ñasi'i in
tee ma ji'in in-ka tee ma,
te nú xndoo de ña ma te
ndatnanda'a de ji'in in-ka
ña'a ma, jâ ni jiso kuechi
de, vaa sukan ka sa'a tee
ka kivi nduu ji'in in-ka ña'a
ma, sukan ni sa'a tna de ma
—kúu ya jiña'a ya.

10 Te ka jiña'a tee ka ndikin
ya ma:

—Nú sukan ko kuu tee ma
ji'in ñasi'i de ma, saa-nka nú
ma tnanda'a o —ka kuu de ka
jiña'a de.

11 Sani te jiña'a ya:

—Masu ndaka ñayii ma, ka
iyo i ja jin kandija i tnu'u
ya'a, yika-ni ja ñayii chíndee
ña'a Su'si ma ja jin jaku'ni ini
i ma.
12 Vaa ka iyo tee ja onde chii
si'i de ma, jâ ve koo de ja
masu jin tnanda'a de ma, te
ka iyo tee ja kuechi ñayii ma,
te masu kuu jin tnanda'a de,
te ka iyo ñayii ja ni ka jani
ini i ja masu jin tnanda'a i,
ja kuechi ja jin kunukuechi
ñukuun i nuu Su'si iya iyo
andivi ma. Te nú na in iyo
ja sa'a i sa'a, te kuán-ta'vi i,
te kúnukuechi va'a i —kúu ya
jiña'a ya.

*Jesús ma, ni kaxtnu'u ya
naxe ko kuu in ñayii sana kivi
i nuu tatnuni Su'si ma
(Mr 10:13-16; Lc 18:15-17)*

13 Ni jan koo i ji'in suchi
kuechi ma nuu Jesús ma,
sukan-va'a sonee ya nda'a
ya siki suchi kuechi ma te
kakan-ta'vi ya nuu Su'si ma
ja jin kuu i. Te tee ka ndikin
ya ma, ka ndonda de nuu
ñayii ni jan koo ji'in suchi
kuechi ma.
14 Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:

—Jin kua'a ni tnu'u, te kí
koo maa suchi kuechi a, te
máko jin ka'nu ndee ni, chi
vaa sukan ka jani vii ka jani
va'a ini suchi kuechi a, sukan

jiniñu'u ja jin ko sa'a jin ko
kuu ñayii jin kivi koo nuu tat-
nuni Su'si ma —kúu ya jiña'a
ya.
15 Te ni sonee ya nda'a ya
siki i ma ja na jin kuta'vi i ja
vii ja va'a. Sani te kua'an ya.

Sukan yii ja ndani'i ta'vi
ñayii ndí ini xeen-ka xu'un i
ma
(Mr 10:17-31; Lc 18:18-30)

16 Sani te in tee jaa, ni jan
tu'va de Jesús ma, te jiña'a
de:
—Teskua'a, ndijin ja sa'a ni
ja va'a, kaxtnu'u ni nde a va'a
sa'a sa, sukan-va'a ndani'i
ta'vi sa te koteku sa ni-kani
ni-jika —kúu de jiña'a de.
17 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—¿Nava'a jikan-tnu'u ni
nuu sa siki ja va'a ma? Masu
na in-ka sa'a ja va'a chi maa
in-ni Su'si ma. Kovaa nú kúni
ni ja ndani'i ta'vi ni te koteku
ni ni-kani ni-jika, te kandija
ni ndaka sukan ni tatnuni
Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.
18 Te jiña'a de:
—¿Nde tnu'u kandija sa?
—kúu de jiña'a de.
Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Másu ko ka'ni ni ni-in
ñayii. Másu ko kivi nduu ni
ji'in in-ka ña'a ma. Másu ko
sakui'na ni. Másu ko ka'an
tnu'u ni siki in-ka ñayii ma.
19 Kava respetu ni nuu yuva
ni ma ji'in nuu si'i ni ma.
Kutoo ni tna'a ni ma, sukan
kutoo ni maa ni ma —kúu ya
jiña'a ya.
20 Te tee yukan, jiña'a de:
—Teskua'a, ndaka cha'a
chi jâ sa'a ndi'i sa. ¿Te
kúni-ka in-ka ja sa'a sa?
—kúu de jiña'a de.
21 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Nú kúni ni ja sa'a ndi'i ni
ndaka sukan kúni Su'si ma, te
kuá'an ni, te xiko ni ndaka ja
neva'a ni ma, te kua'a ni ñayii
ka kunda'vi ma. Te sukan,
te xiku ko kuu ni andivi ma.
Sani te kii ni, te kondikin ña'a
ni —kúu ya jiña'a ya.
22 Ja ni jiniso'o de sukan
jiña'a ya ma, te xixii-nka
kuan no'o de, vaa xiku xeen
kúu de ma.
23 Te Jesús ma, jiña'a ya tee
ka ndikin ya ma:
—Ja ndaa ká'an sa nuu ni
a ja yii xeen kúu ja in tee
kuxiku ma, te kivi de nuu
tatnuni Su'si ma.
24 Te ndáka'an sa nuu ni in-ka
tuku jichi ja yachi-ka kuu
kivi in kiti kúu camellu ma in
yavi xuu yiki tiku ma, sana ja
in ñayii kúu xiku ma, te kuu
kivi i nuu tatnuni Su'si ma
—kúu ya jiña'a ya.
25 Te tee ka ndikin ya ma,
nuu ni ka jiniso'o de sukan
ma, te ni ka sa'vi xeen-nka
ini de, te ka ka'an maa de:
—¿Na in kuu ndani'i ta'vi
ja sukan? —ka kuu de ka
ka'an de.
26 Te nde'ya Jesús ma de, te
jiña'a ya:
—Yii kúu jani ini ñayii ma.
Kovaa maa Su'si ma chi ñatuu
nawa iyo ja yii ja ma kuu sa'a
ya —kúu ya jiña'a ya.
27 Pedro ma, ni ndakone'e
de:
—Saña chi ndaka ja ka
neva'a sa ma ni ka xndoo
sa, te ni ka ndikin ña'a sa.
¿Te iyo ja jin ndani'i-ta'vi sa?
—kúu de jiña'a de.
28 Te Jesús ma, jiña'a ya:

—Ja ndaa ja ndaa ká'an sa ja kivi ndujaa ñuu ñayivi ya, kivi ndenda sa ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, te kunukoo sa nuu iyo jayiñu'u sa ma, te ndijin tna ja ka ndikin ña'a ni a, suni koo uxi uu nuu jin kunukoo ndi-in ndi-in ni ja jin ka'nde ni tniñu nuu ndi-uxi uu jichi ñayii ñuu Israel ya.

29 'Te ndeva'a-ni na in ni xndoo ve'e i ma, ñani i ma, ku'va i ma, ku'u i ma, ji'in yuva i ma, si'i i ma, ñasi'i i ma, sa'ya i ma, ji'in ñu'ú i ma, ja kuechi ja ndikin ña'a i saña ma chi ndani'i i vi'i-ka cientu jichi sana ja ni xndoo i ma, te ndani'i-ta'vi i, te koteku i ni-kani ni-jika.
30 Te ñayii ka ndanuu-ka ma te ka jani ini i ja xinañu'u-ka ka kuu i vitna ma, chi nuu Su'si ma chi sandi'i-nka jin ko kuu i, te ñayii ka jani ini ja masu ñayii ka ndanuu ka kuu i, te sandi'i-nka ka kuu i vitna ma chi suu i jin ko kuu ñayii xinañu'u-ka nuu Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

20

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin tee ka satniñu itu tnu uva ma

1 Te jiña'a Jesús ma:

—Nuu tatnuni Su'si iya iyo andivi ma, inuu kúu i ji'in in tee tátnuni ve'e de ma, te ni kee de xtnee ma kuan nduku de tee jin satniñu itu tnu uva de ma.
2 Te nuu ni ni'i de tee jin satniñu ma, te ni ka kendoo de ji'in tee ma sukan jin ke'en ya'vi tee ma in kivi ma, te ni tetniñu de tee ma itu de ma.
3 Te sukan ka iin xtnee ma ni kee tuku de in-ka jichi, te ni jini de jaku-ka tuku tee ka nune, ka iyo de nuya'vi ma.
4 Te ni jan kuña'a de tee ma: “Kuan koo tna ndijin, te jin satniñu ni itu sa ma, te chuya'vi sa sukan iyo ja jin ke'en ya'vi ni ma”, kúu de jiña'a de. Sani te kuan koo tee ma.
5 Sani te ni kee tuku de uu-ka jichi, in nuu sava nduu ma te in-ka nuu ka uni jañini ma, te suni sukan ni sa'a de.
6 Te ni kee tuku de nuu ka u'un jañini ma, te ni ndani'i tuku de jaku tee ñatuu na tniñu ka sa'a de ma, te jiña'a de: “¿Nava'a ni kuu ni-nduu a ka iyo ni ya'a, te ñatuu nawa ka sa'a ni?”, kúu de jiña'a de.
7 Te ka jiña'a tee ma: “Vaa masu na in ká'an ja taa i tniñu jin sa'a sa”, ka kuu de ka jiña'a de. Te jiña'a de: “Kuán koo tna ni itu sa ma, te jin satniñu ni, te chuya'vi sa sukan iyo ja jin ke'en ya'vi ni ma”, kúu de jiña'a de.

8 'Nuu ni kunee ma, te jiña'a de nuu tee kúkanu ini de ve'e de ma: “Kana ni tee ni ka satniñu ma, te chuya'vi ni sukan jin ke'en ya'vi de ma. Te keja'a ni chuya'vi ni tee ni kija koo sandi'i-nka ma, te ndenda ni onde tee ni kija koo xinañu'u-ka ma”, kúu de jiña'a de.
9 Te nuu ni kenda ora ja chuya'vi de tee ni ka kenda koo ka u'un jañini ma, te in in de ni ka ni'i ya'vi sukan jika in kivi ma.

10 Chukan kúu ja nuu ni ka
kenda koo tee ni jan koo
xinañu'u nuu tniñu ma, ni
ka jani ini de ja jin ke'en
ya'vi-ka de. Kovaa suni
sukan jika in kivi ma-ni, ni
ka ni'i ya'vi de.
11 Te nuu jâ ni ka ke'en ya'vi
de ma, te ni ka jakondee de
ka ka'an ndeva'a de ja kuu
tee xi-nuu ni ka satniñu de
ma.
12 Te ka jiña'a de tee ma:
“Tee ya'a, ja ni ki koo de
sandi'i-nka ma, te in-nka-ni
ora ni ka satniñu de, te inuu
ni chuya'vi ña'a ni ji'in de, te
vitna ja saña chi ni ka kanda
sa ni-nduu a, te vitna ja i'ni te
tnundo'o”, ka kuu de ka jiña'a
de.
13 Te ni ndakone'e tee tátnuni
ve'e ma, te jiña'a de nuu in de
ma: “Ndijin, masu na ja u'vi
ni sa'a ña'a sa. ¿Masu ni ka
kendoo o ja sukan ke'en ya'vi
ni in kivi ma?
14 Ke'en ni ja kuu kuenda
maa ni a, te kuá'an ni, chi vaa
saña chi kúni sa ja chuya'vi
sa tee ni ki koo sandi'i-nka
a sukan ni chuya'vi ña'a sa
ndijin a.
15 ¿Masu va'a-ni ja sa'a sa ji'in
xu'un sa a sukan kúni maa
sa? ¿Xi kukueñu ini ni ja va'a
ini sa a?”, kúu de jiña'a de.

16 ’Chukan kúu ja ñayii xi-
nañu'u ma chi sandi'i-nka jin
ko kuu i, te ñayii sandi'i ma
chi xinañu'u-ka jin ko kuu i.
Chi vaa kua'a xeen i kana ya,
kovaa masu ndaka i ndakaji
ya —kúu ya jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma ja ku-uni jichi ja jin ka'ni i ya kovaa ndateku ya
(Mr 10:32-34; Lc 18:31-34)

17 Jesús ma, kua'an ya ichi
ñuu Jerusalén ma. Te ni
ndaxtutu siin ya ndi-uxi uu
tee ka ndikin ya ma, te nuu
kuan koo de ichi ma, te jiña'a
ya:

18 —Ka jini maa ni ja jin
koo o ñuu Jerusalén ma. Te
yukan kúu nuu saña ja kúu
sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a,
jin koo ñayii yukan jin xsia'a
ña'a i nuu nda'a tee ka tat-
nuni nuu sutu ma, ji'in nuu
nda'a tee ka skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, te jin
ka'an i ja kûu sa,
19 te jin ndaxsia'a ña'a i
nuu nda'a ñayii masu ñuu
israelita a ka kuu i ma,
sukan-va'a jin kosiki ndee
ña'a i, te jin skuita kaa ña'a
i nuu krusi ma, te kûu sa.
Kovaa nuu uni kii ma, te
ndateku sa —kúu ya jiña'a
ya.

Santiago ma ji'in Juan ma, ni ka jikan de ja jin kunukoo de xiñi Jesús ma
(Mr 10:35-45)

20 Sani te si'i Santiago ma
ji'in Juan ma sa'ya tee kúu
Zebedeo ma, ni ka jan tu'va
ña ji'in de nuu iyo Jesús
ma, te ni jinkoo jiti ña, te
jikan-ta'vi ña nuu ya.

21 Te Jesús ma, jiña'a ya:

—¿Nawa kúni ni? —kúu ya
jiña'a ya.

Te jiña'a ña:

—Tatnuni ni ja jin
kunukoo sa'ya sa a, in de xiñi
kua'a ni ma te in-ka de xiñi
satni ni ma nuu tatnuni ni
ma —kúu ña jiña'a ña.

22 Te ni ndakone'e Jesús ma:
—Masu ka jini ni ja ka jikan ni a. ¿Xi kuu jin ko'o ni ja uwa ja ko'o sa ma? ¿Te kuu jin kuandute ni sukan kuandute sa ma? —kúu ya jiña'a ya. Te cha'a chi ja ndo'o neni ya ma kúu ja ni jiña'a ya ma.
Te ka jiña'a de:
—Kuu.
23 Te jiña'a Jesús ma:
—Ja ndaa kúu ja jin ko'o ni ja uwa ja ko'o sa ma, te jin kuandute ni sukan kuandute sa ma chi kúu, kovaa ja kunukoo in ni xiñi kua'a sa ma te in-ka ni xiñi satni sa ma, chukan chi masu saña iyo ja taa, nú masu ja maa Yuva sa ma kua'a nuu ñayii ja ni satu'va ya ja jin ni'i i ma —kúu ya jiña'a ya.
24 Nuu ni ka jiniso'o uxi-ka tee ka ndikin ya ma, te ni ka ndakiti ini de nuu nduu tee ndi-tna'a ñani de ma.
25 Kovaa Jesús ma chi ni kana ya de, te jiña'a ya:
—Ka jini ni ja ne'un ñayii ñuu ñayivi a, ka iyo ñayii ka jani ini maa i ja kuu jin tatnuni i nuu ndaka ñayii ma, te ñayii ka ndanuu-ka ma, ûni ka tatnuni kuiti i nuu ñayii ma.
26 Kovaa ne'un ndijin, masu sukan ko kuu, su'va nú na in kúni ja ko kuu i in ñayii kanuu-ka ne'un ndaka ni a, ja sa'a i kúu ja kunukuechi-ka i nuu ndaka ni,
27 te nú ne'un ndaka ni a, te kúni in ni ja ko kuu ni xi-nañu'u-ka, te ja sa'a ni kúu ja kunukuechi xeen-ka ni nuu ndaka-ka ni a.
28 Jin sa'a ni sukan sa'a sa ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, ja masu vee sa ja jin kunukuechi i nuu sa chi su'va vee sa ja kunukuechi maa sa te kua'a sa tnu'u ja jin ka'ni ña'a i, te sukan chu-naa sa nuu tniñu ñayii ma, te jin ndani'i-ta'vi kua'a xeen i —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ndasava'a ya uu tee inukuaa
(Mr 10:46-52; Lc 18:35-43)

29 Sani te nuu ni ndee Jesús ma ini ñuu Jericó ma, te ka ndikin kua'a ñayii.
30 Te ka iyo uu tee inukuaa, ka nukoo de yu'u ichi ma. Te ja ni ka jiniso'o tee inukuaa ma ja ni ya'a Jesús ma kua'an ya ichi ma, te ûni ka kayu'u de ka jiña'a de ya:
—Señor, Sa'ya David, kunda'vi ini ña'a ni —ka kuu de ka jiña'a de.
31 Te kua'a ñayii ma ka jiña'a ja jin kasiyu'u de. Kovaa su'va ka kayu'u nini'i-ka de:
—Señor, Sa'ya David, kunda'vi ini ña'a ni —ka kuu de ka jiña'a de.
32 Sani te ni jinkuiñi Jesús ma, te kána ya de, te jiña'a ya:
—¿Nawa ka kuni ni ja sa'a sa ja jin kuu ni? —kúu ya jiña'a ya.
33 Te tee inukuaa ma, ka jiña'a de:
—Señor, ka kuni sa ja jin ndundijin nduchinuu sa a —ka kuu de ka jiña'a de.
34 Te Jesús ma, ni kunda'vi ini ya de, te ni sonee ya

nda'a ya ma nuu de, te ora
yukan-ni, te ni kuu ni ka
ndakonde'ya de. Sani te ni ka
ndandikin de Jesús ma.

21

*Jesús ma, yoso ya in burru
ni kivi ya ñuu Jerusalén ma
(Mr 11:1-11; Lc 19:28-40;
Jn 12:12-19)*

1 Nuu ni ka kuyatni de ji'in
Jesús ma ñuu Jerusalén ma,
te ni jan koo de ji'in ya ñuu
Betfagé ma, ja iyo yatni i ji'in
yuku nani Yuku Tnu Olivo
ma, te Jesús ma, ni tetniñu ya
uu tee ka ndikin ya ma,
2 te jiña'a ya:
—Kuán koo ni yu'u ñuu ichi
jiyo a, te jin ndani'i ni in
burra nu'ni ti, te iyo tna in
burru jaa luluu-ka. Te jin
ndaji ni ti, te ki koo ni ji'in ti.
3 Te nú na in kakan-tnu'u
naku ka sa'a ni sukan, te jin
kuña'a ni: "Maa Señor ma
jiniñu'u ti, te sani te ndataa
ya ti", jin kuña'a ni —kúu ya
jiña'a ya.
4 Ndaka sa'a ni kuu,
sukan-va'a ko kuu sukan ni
ka'an tee ni yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma,
nuu ni ka'an de ma:
5 Kuña'a ni nuu sasi'i ñuu
nani Sion ma:
"Konde'ya ja vee rey tátnuni
nuu ro a,
te iya kuee ini kúu ya, te yoso
ya in burru jaa
sa'ya in burra kiti jâ jiso."
Sa'a ni ka'an de.
6 Sani te tee ka ndikin Jesús
ma, kuan koo de, te ni ka sa'a
de sukan ni tatnuni Jesús ma
nuu de ma.
7 Te ni ka jan xsia'a de burra
ma ji'in sa'ya ti ma nuu iyo
Jesús ma, te ni ka sonee de
sa'ma de ma siki kiti jaa ma,
te Jesús ma, ni kaa ya siki ti
ma, te yoso ya ti kua'an ya.
8 Te kua'a ñayii ma, ka skuili i
sa'ma ka ndii i ma, te jaku-ka
i ma, ka ja'nde i nda'a yutnu
ma, te ka skuili i ichi kua'an
ya ma.
9 Te ñayii ka yoxtnuu kuan
koo i ma ji'in ñayii ka
ndandikin ma, ka kayu'u i
ka ka'an i:
—¡Hosanna kó kuu nuu
Sa'ya David ma! ¡Jayiñu'u
kúu rey vee nuu Iya Tátnuni
ma! ¡Hosanna! ¡Jayiñu'u
kó kuu nuu tátnuni Su'si ma
onde sukun ma! —ka kuu i
ka ka'an i.
10 Te nuu ni kivi ya ñuu
Jerusalén ma, ndaka ñayii
ma, ni ka ndakanda, te ka
ka'an i:
—¿Na in kúu tee ya'a? —ka
kuu i ka ka'an i.
11 Te ñayii ma, ka jiña'a i:
—Tee ya'a kúu Jesús tee
ndákaxtnu'u tnu'u wa'a Su'si
ma, te ñuu Nazaret ma ja iyo
i ñuu Galilea ma kúu ñuu de
—ka kuu i ka jiña'a i.

*Jesús ma, ni ndasavii ya
ini veñu'u ka'nu ma
(Mr 11:15-19; Lc 19:45-48;
Jn 2:13-22)*

12 Te Jesús ma, ni kivi ya
veñu'u ka'nu ma, te ni kene'e
ya ndaka ñayii ka xiko ma
ji'in ñayii ka jaan ma. Te
ni chindeyi ya mesa ñayii ka
sama xu'un ma, ji'in nuu ka
xiko i sata ma.
13 Te jiña'a ya:

—Jâ ka jini ni ja nuu tutu
ndee tnu'u Su'si ma ká'an:
“Ini ve'e sa a chi ko kuu
i in ve'e nuu kenda koo
ñayii ndaka ñuu ma ja jin
kakan-ta'vi i nuu Su'si ma.”
Vaa sukan ni jani ini ya. Ko-
vaa ndaka ndijin chi ni ka
ndasa'a ni in yavi nuu ka
ñu'u kui'na —kúu ya jiña'a
ya.
14 Te ñayii ñatuu ka kundi-
jin nuu ma, ji'in ñayii ñatuu
kuu jin kaka ma, ni ka jan
tu'va i ya ini veñu'u ma, te ni
ndasava'a ya i.
15 Kovaa tee ka tatnuni nuu
sutu ma, ji'in tee ka skua'a
tnu'u ni yo tatnuni Moisés
ma, ni ka jini de milagru
ni sa'a ya ma, ji'in sukan
ka kayu'u suchi kuechi ma
ini veñu'u ma ja ka ka'an i:
“¡Hosanna! ¡Ja va'a kúu Sa'ya
tata David ma!”, ka kuu i ka
ka'an i. Te ni ka ndakiti xeen
ini de,
16 te ka jiña'a de:
—¿Jiniso'o ni ja ka ka'an
suchi ya'a? —ka kuu de ka
jiña'a de.
Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Jiniso'o sa. ¿Ñatuu nama
uun jin ka'vi-ka ni nuu tnu'u
Su'si ma ja ká'an sa'a ma?:
Yu'u suchi kuechi ma ji'in
yu'u suchi ka jaxi ma
ni satu'va ni ja jin ndachiñu'u
ña'a i
—kúu ya jiña'a ya.
17 Te ni xndoo ya de, te
kua'an ya ichi ñuu Betania
ma, te yukan ni ndoo ya.

Jesús ma, ni ka'an u'vi ya ja kuu in tnu higo
(Mr 11:12-14, 20-26)

18 Kivi yutnee ma, nuu ve
ndii Jesús ma ñuu Jerusalén
ma, te kókon ya.
19 Te ni jini ya in tnu higo
yu'u ichi ma. Kovaa ñatuu na
nde'ya tnu ma ni ni'i ya chi
nanimaa nda'a tnu ma kúu.
Sani te jiña'a ya nuu tnu higo
ma:
—¡Masu kuun-ka higo ro!
—kúu ya jiña'a ya.
Te ora yukan-ni, te ni yichi
tnu.
20 Te tee ka ndikin ya
ma, ni ka jini de sukan ni
ndo'o tnu higo ma, te ni ka
sa'vi-nka ini de, te ka ka'an
de:
—¿Nava'a tnu higo a,
yachi-ni ni yichi tnu? —ka
kuu de ka ka'an de.
21 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—Ja ndaa ká'an sa, nú jin
kukanu ini ni Su'si ma, te
ñatuu ka jani uu ka jani uni
ini ni ma, te masu yika-ni ja
jin sa'a ni sukan ni sa'a sa
ji'in tnu higo a chi su'va nuna
jin kuña'a ni yuku yukan:
“Kuán ndiyo jiña, te skee maa
ro nuu mar ma”, sani te ko
kuu sukan.
22 Te ndaka ja jin kakan-ta'vi
ni nuu Su'si ma, te nú ka
kukanu ini ndija ni ya ja taa
ya ma chi jin ni'i ni —kúu ya
jiña'a ya.

Ni ka jikan-tnu'u de na in ni tatnuni ja sa'a Jesús ma sukan
(Mr 11:27-30; Lc 20:1-8)

23 Te nuu ni ndenda Jesús
ma ini veñu'u ka'nu ma, te
nuu káxtnu'u ya nuu ñayii ma,
te ni ka jan tu'va ña'a tee
ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in

tee ka kuu ja'nu ma. Te ka jikan-tnu'u de:

—¿Na in ni tatnuni ja sa'a ni sukan a? ¿Xi na in ni ka'an ja kuu sa'a ni sukan a? —ka kuu de ka jiña'a de.

24 Jesús ma, ni ndakone'e ya, te jiña'a ya:

—Xinañu'u maa sa kakan-tnu'u ña'a, te nuna jin ndakone'e ni, te sana ka'an sa na in ni tatnuni ja sa'a sa sukan.

25 Ja ni yo skuandute Juan ma, ¿Su'si iya iyo andivi ma ni tetniñu Juan ma ja sa'a de sukan, xi ñayii ma ni tetniñu ña'a ja sa'a de sukan? —kúu ya jiña'a ya.

Te ka ndakan-tnu'u tna'a de:

—Nuna jin kuña'a o ja maa Su'si iya iyo andivi ma ni tetniñu Juan ma, kovaa ka'an de: "¿Te nava'a ñatuu ni ka kandija ni ja ni ka'an de ma?"

26 Kovaa nuna jin kuña'a o ja ñayii ma ni tetniñu de, masu kuu vaa ka yu'u o ñayii a, chi vaa ndaka i ka jani ini ja Juan ma, in tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma kúu de, te jin ndakiti ini i nuu o —ka kuu de ka ka'an de.

27 Chukan kúu ja sa'a ni ka ndakone'e de nuu Jesús ma:

—Ñatuu ka jini sa —ka kuu de ka jiña'a de.

Sani te Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Suni ni ma ka'an tna sa na in ni tatnuni ja sa'a sa sa'a —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ka'an ya in tnu'u vijin nduu sayii in tee ma

28 Kovaa sani te jiña'a Jesús ma:

—¿Naxe ka jani ini ni? In tee, te iyo uu sayii de, te ni jan tu'va de suchi xinañu'u ma, te jiña'a de: "Sayii, kuá'an, te satniñu ro vitna itu tnu uva ma", kúu de jiña'a de.

29 Te ni ndakone'e i, te jiña'a i: "Masu ki'in sa", kúu i jiña'a i. Kovaa kuee-ka ma, te ni ndakani, ni ndaka'vi ini i, te kua'an i itu ma.

30 Te ni jan tu'va tuku de in-ka sayii de ma, te jiña'a de sukan ni jiña'a de suchi xinañu'u ma. Te suchi ya'a chi ni ndakone'e i: "Kuu tna vi, taa", kúu i jiña'a i, kovaa masu ni ja'an i itu ma.

31 Te jin ka'an ni, ¿nde i ja nduu i ma ni sa'a sukan kúni yuva i ma? —kúu ya jiña'a ya.

Te ka jiña'a de:

—Suchi xinañu'u ma —ka kuu de ka jiña'a de.

Te Jesús ma, jiña'a ya:

—Ja ndaa ja ndaa ká'an sa ja tee ka ndake'en ya'vi xu'un no'o ñuu Roma ma, ji'in ña'a ka kuneé ka ku-uun ma, ka yoxtnuu-ka de ji'in ña jin kivi koo de nuu tatnuni Su'si ma sana ndijin.

32 Vaa ni kenda Juan ma nuu ni, ja ni kaxtnu'u de ichi ndaa ma, te ñatuu ni ka kandija ni. Kovaa tee ka ndake'en ya'vi xu'un no'o ñuu Roma ma, ji'in ña'a ka kuneé ka ku-uun ma chi ni ka kandija ña ji'in de, te ni ka jini ni ja ni ka kandija de ji'in ña ma, te ñatuu ni ka ndakani, ni ka ndaka'vi ini ni ja jin kandija tna ni ja ká'an Juan ma —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ka'an ya in tnu'u vijin ñayii masu inuva'a ini, ja ka jito i itu tnu uva ma
(Mr 12:1-12; Lc 20:9-19)

33 Te jiña'a Jesús ma:

—Jin koniniso'o ni in-ka tnu'u vijin a: In tee, ni sunkoo de ni-ka'nu itu de ma tnu uva, te ni jasi de yu'u itu de ma. Te ni satu'va de in nuu taxi uva ma kivi kuaan i ma, te ni sa'a de in ve'e sukun sukun, sukan-va'a kuu ko koto de ni-ka'nu itu de ma. Sani te ni nduku de jaku ñayii ja jin ko koto i itu de ma, te kivi kuaan uva de ma, te sasava jin kuu de ji'in i. Sani te kua'an jika de.
34 Te maa kivi kuáan i ma, te ni tetniñu de tee ka jinukuechi nuu de ma ja jin koo de jin nu ke'en de jaku uva ja ni kuaan ma nuu ñayii ka jito itu de ma.
35 Kovaa ñayii ka jito ma, ni ka tnii i tee ma, te in de ma ni ka kani i, te in-ka de ma ni ka ja'ni i, te in-ka tuku de ma, ni ka wa'a yuu i de.
36 Kovaa tee xi-ñu'ú ma chi ni ndatetniñu tuku de kua'a-ka tee ka jinukuechi nuu de ma ja jin koo de sana tee ni jan koo xinañu'u ma. Kovaa tee ni jan koo-ka ma chi sukan ni ka sa'a i tee xinañu'u ma, sukan ni ka sa'a i de.
37 Te sandi'i-nka ma, te ni tetniñu de sa'ya maa de ma. Vaa jani ini de: “Jin kava respetu i nuu sa'ya o a nuna tetniñu o i, vaa sa'ya maa o kúu i.”
38 Kovaa ñayii ka jito itu de ma, ni ka jini i ja vee sa'ya tee ma, te ni ka ndatnu'u tna'a i: “Suchi ya'a kúu suchi nduta'vi ñu'ú ya'a. Jín ka'ni o i, te jin ndani'i o ñu'ú i a”, ka kuu i ka ka'an i.
39 Chukan kúu ja ni ka tnii i sa'ya de ma, te ni ka kene'e i sa'ya de ma yu'u itu ma, te ni ka ja'ni i sa'ya de ma.

40 ’Te nuna ndenda tee xi-ñu'ú ma, te ¿nawa ka jani ini ndijin ja sa'a de ji'in suchi ka jito itu de ma? —kúu ya jiña'a ya.

41 Te tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka kuu ja'nu ma, ka jiña'a de:

—Xndo'o xneni de suchi ka jito itu de ma, te ka'ni de i, te kua'a de ñu'ú de ma siin-ka ñayii ja jin satniñu i, te jin ndakua'a i ja kee itu de ma kivi kuaan i ma —ka kuu de ka jiña'a de.

42 Te Jesús ma, jiña'a ya:

—¿Ñatuu jin ka'vi-ka ni tnu'u ya'a ja ndee nuu tutu Su'si ma nuu sa'a ká'an ma?:
Yuu ni ka saxiko ñayii ka sa'a ve'e ma,
ni nduu i yuu kanuu-ka.
Sa'a ni sa'a maa Iya Tátnuni ma,
te ñatuu nama uun ni ka jani ini o ja sukan ko sa'a ya.
Sa'a ká'an tnu'u Su'si ma.
43 Te chukan kúu ja ká'an sa nuu ni a ja ja tatnuni Su'si ma nuu ñayii ka kuu ñuu ya ma, xtandiyo ya nuu nda'a ni a, te ndakua'a ya nuu jaku-ka ñayii ja jin sa'a i sukan játna ini ya ma.
44 Te yuu ma, ndeva'a-ni ñayii nduva siki i ma, kukuechi kulikin ñayii ma. Te nú yuu ma jinu siki in ñayii ma,

ñuyaka-nka-ni nduu ñayii ma
—kúu ya jiña'a ya.
45 Te tee ka tatnuni nuu
sutu ma, ji'in tee ka kuu
fariseo ma, ni ka jiniso'o de
tnu'u vijin ni kaxtnu'u ya ma,
te ni ka jinitnuni de ja tnu'u
vijin ni ka'an ya ma chi ja jin
kuu maa de kúu.
46 Te ka kuni de ja jin tnii
de Jesús ma. Kovaa ka
yu'u de ñayii ma, vaa ndaka
ñayii ma, ka jani ini i ja in
tee ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a
Su'si ma kúu Jesús ma.

22

Jesús ma, ni ka'an ya in tnu'u vijin in viko tnánda'a
(Lc 14:15-24)

1 Jesús ma, ni ka'an ya
in-ka tnu'u vijin nuu ñayii
ma, te jiña'a ya:
2 —Nuu tatnuni Su'si iya
iyo andivi ma, inuu kúu i ji'in
in rey ja ni sa'a de in viko
tnanda'a sayii de ma.
3 Te ni tatnuni de nuu tee ka
jinukuechi nuu de ma ja jín
koo de jín kueka de ñayii jâ
ni kana de i ja ki koo i viko
tnanda'a sayii de ma, kovaa
ñayii yukan, ñatuu ni ka kuni
i ja jin koo i.
4 Sani te ni tatnuni de nuu
jaku-ka tee ka jinukuechi
nuu de ma, te sa'a jiña'a
de: “Jin kuña'a ni ñayii jâ
ni kana sa i ma ja jâ ni
satu'va sa ndeyu ma, vaa jâ
ni ka ji'i xndiki sa ma ji'in kiti
vava'a-ka ni satu'va sa ma, te
jâ iyo tu'va ndaka, te kí koo
i viko tnanda'a sayii sa ya”,
kúu de jiña'a de.
5 Kovaa ñayii ni ka kana de
ja jin koo i viko ma, masu ni
ka kandija i ja jin koo i, su'va
jaku i kuan koo nuu itu i ma,
te jaku-ka i ma kuan koo i
kuan xiko i ndatniñu ka xiko
i ma,
6 te jaku-ka i ma, ni ka tnii
i tee ka jinukuechi nuu rey
ma, te ni ka sa'a ndeva'a i de,
te ni ka ja'ni i de.
7 Te nuu ni jiniso'o rey ma, te
ni ndakiti ini de, te ni tetniñu
kua'a de soldado de ma. Ni
jan koo i, te ni ka xnaa i tee
ni ka ja'ni tee ka jinukuechi
nuu de ma, te ni ka ja'mi i
ñuu yukan.
8 Sani te jiña'a de nuu tee ka
jinukuechi nuu de ma: “Ja
ndaa kúu ja viko tnanda'a
sayii sa ya chi jâ iyo tu'va,
kovaa ñayii ni kana sa ja ki
koo i ma, masu ka iyo i ja ki
koo i.
9 Kuán koo ni nuu ka
ndatna'a ichi ma, te jin
kuña'a ni ndaka ñayii ka ya'a
i ichi ma ja kí koo i viko
tnanda'a sayii sa ya”, kúu de
jiña'a de.
10 Te ni ka ke koo tee ka
jinukuechi ma, te kuan koo
de nuu ka ndatna'a ichi ma,
te ni ka ndaxtutu de ndaka
ñayii ni ka ndatna'a ji'in de
ma, ka kuu i ñayii ka sa'a ja
va'a xi ja u'vi, te kuan koo i
ji'in de. Te sukan, te ni chitu
viko tnanda'a sayii de ma.
11 ’Te sani te ni kivi rey
ma nuu ka iyo ñayii ni kana
de ma, te ni jini de in tee
ja masu ne'nu de sa'ma vivii
sukan ka ne'nu ñayii ni jan
koo viko ma.
12 Te jiña'a de: “¿Ndijin, naxe

ni kivi ni ya'a? Te vitna
ja masu ne'nu ni sa'ma ka
ne'nu ñayii ni kana sa a”, kúu
de jiña'a de. Kovaa masu ni
ka'an kuiti tee ma.
13 Sani te jiña'a rey ma nuu
tee ka jinukuechi ma: “Jin
ku'ni ni nda'a de ja'a de, te
jin koo ni jin xsia'a ni de ke'e
ma nuu nee ma, vaa yukan
kúu nuu jin ndanda'yu ñayii
ñatuu ni ka iyo tu'va ma, te
jin ndakandi'i jin ndakandi'i
i nu'u i ma ja jin ndo'o jin
neni i”, kúu de jiña'a de.
14 Suni sukan kúu nuu tat-
nuni Su'si ma, vaa kua'a ñayii
ma ni kana ya, kovaa jaku-ni
i ni ka kachi ja ni ka nduu i
ñayii ni ndakaji ya —kúu ya
jiña'a ya.

Jesús ma, ni ka'an ya nawa jin kua'a o nuu gobiernu ma, ji'in nawa jin ndakua'a o nuu Su'si ma
(Mr 12:13-17; Lc 20:20-26)

15 Sani te kuan koo tee
ka kuu fariseo ma, te ni ka
ndatnu'u tna'a de naxe kuu
jin xnda'vi de Jesús ma, ja na
ka'an ya in tnu'u, te kuu jin
xtekuechi de ya.
16 Te ni ka tetniñu de jaku tee
ka ndikin tna'a ji'in maa de
ma, ji'in jaku tee ka ndikin
tna'a ji'in tee kúu Herodes
ma, ja na jin koo de jin
kuña'a de Jesús ma sa'a:

—Teskua'a, ka jini sa ja ja
ndaa kúu ja ká'an ni a, te
káxtnu'u ndaa ni sukan kúni
Su'si ma ja jin ko kuu o nuu
ya ma. Te masu ndí ini ni
nawa ka jani ini ñayii ja ká'an
ni a. Te ni masu ndí ini ni na
nde ñayii ka niniso'o ma.
17 Chukan kúu ja, ¿nawa ká'an
ni? ¿Va'a-ni ja jin chuya'vi sa
ja ka satniñu sa ma nuu tee
nani César tátnuni ñuu Roma
ma, xi ña'a? —ka kuu de ka
jiña'a de.
18 Kovaa Jesús ma chi jini
ya ja masu ja va'a ka ñu'u ini
de ja sukan ka jikan-tnu'u de
ya ma, te jiña'a ya:

—¿Nava'a ka jitotnuni ña'a
ni? ¡Masu ka sa'a ni sukan ka
ka'an ni a!
19 Jin kaxtnu'u ni in xu'un ja
ka chuya'vi ni nuu tee nani
César ma —kúu ya jiña'a ya.

Te ni ka wa'a de in xu'un
denario,
20 te Jesús ma, jiña'a ya:

—¿Na in xi-yunuu ndenee
a, te na in nani sukan ká'an
yika i a? —kúu ya jiña'a ya.
21 Te ni ka ndakone'e de:

—Yunuu tee nani César tee
tátnuni ñuu Roma ma kúu
—ka kuu de ka jiña'a de.

Sani te jiña'a Jesús ma:

—Te jin ndakua'a ni nuu
César ma tna'a ja kúu kuenda
maa de ma, te nuu Su'si ma
jin ndakua'a ni tna'a ja kúu
kuenda maa ya ma —kúu ya
jiña'a ya.
22 Nuu ni ka jiniso'o de
ja sukan ni ndakone'e Jesús
ma, te ni ka sa'vi-nka ini de,
te ñatuu ni ka ka'an kuiti de,
te kuan nu koo de.

Ni ka jikan-tnu'u tee ka kuu saduceo ma naxe ko kuu ñayii ndateku ma
(Mr 12:18-27; Lc 20:27-40)

23 Kivi yukan ni jan koo
jaku tee saduceo ma nuu iyo
Jesús ma. Tee ya'a chi ka
ka'an de ja masu ka ndateku

ñayii ni ka ji'i ma. Te chukan
kúu ja ni ka jikan-tnu'u de ya:
24 —Teskua'a, Moisés ma,
ni xndoo de tutu ká'an ja nú
in tee ma, ni tnanda'a de te ni
ji'i de te ñatuu na sa'ya de ji'in
ñasi'i de ma ni iyo, te ñani tee
ni ji'i ma ndakueka ñasi'i de
ma, sukan-va'a koo sa'ya ña,
te ko kuu i sa'ya tata tee ni ji'i
ma.
25 Te sukan ni kuu ja uja tee
ndi-tna'a ñani de ma. Tee
xinañu'u ma, ni tnanda'a de,
te ñatuu na sa'ya de ji'in ñasi'i
de ma ni iyo, te ni ji'i de, te
chukan kúu ja ni ndoo ñasi'i
de ma, te ni ndakueka ña
ñani de ma.
26 Te suni sukan ni kuu ji'in
tee ku-uu ma, ji'in tee ku-uni
ma, te onde ndi-uja de ma ni
ka yo ndeka ña.
27 Sani te ni ji'i maa ña'a ma.
28 Va'a-ni, te nú jin ndateku
ñayii ma, ¿na nde de xi-ñasi'i
ko kuu ña'a yukan kivi jin
ndateku de ma? Vaa ndi-uja
de ma ni ka iyo ji'in ña ma
—ka kuu de ka jiña'a de.
29 Te ni ndakone'e Jesús
ma, te jiña'a ya:
—Ndijin chi masu ka jini
ni ja ka ka'an ni a. Masu ka
jini ni sukan ká'an tutu ndee
tnu'u Su'si ma, ni a ndaka ja
kuu sa'a Su'si ma masu ka
jini ni.
30 Kivi jin ndateku ñayii ma,
tee ma ji'in ña'a ma, masu
jin ndatnanda'a-ka de, vaa
sukan ka kuu ángel ka iyo
andivi ma, sukan jin ko kuu
de.
31 ¿Ñatuu nama ka ka'vi ni
nuu ká'an Su'si ma tnu'u
ya'a?:
32 “Maa sa kúu Su'si Abra-
ham ma ji'in Isaac ma ji'in
Jacob ma.” Te chukan kúu
ja jin ndateku ñayii ni ka ji'i
ma, vaa Su'si ma, masu Su'si
ñayii ni ka ji'i ma kúu ya chi
Su'si ñayii ka teku ma kúu ya
—kúu ya jiña'a ya.
33 Te ndaka ñayii ka iyo
ma, nuu ni ka jiniso'o i tnu'u
ya'a, te ni ka sa'vi-nka ini i ja
káxtnu'u ya ma.

Uu tnu'u ya'a ni tatnuni
Su'si ma, ja ka ndanuu
xeen-ka i
(Mr 12:28-34)

34 Te tee ka kuu fariseo ma,
ni ka jiniso'o de ja tee ka kuu
saduceo ma chi ñatuu ni kuu
jin ndakone'e de ja ni ka'an
Jesús ma. Chukan kúu ja ni
ka ndatna'a de.
35 Te in de ma, ja kúu de
tee skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, ni kuni de ja ko-
totnuni de nawa ka'an Jesús
ma, te ni jikan-tnu'u de ya:
36 —Teskua'a, ¿nde tnu'u
ni tatnuni Su'si ma ja ni
ndakaxtnu'u Moisés ma kúu
ja kanuu xeen-ka ma? —kúu
de jiña'a de.
37 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—“Jín kutoo o Su'si o ma
ji'in ndaka tu'u ini anua o a,
ji'in ndaka ja ka jani ini o a.”
38 Tnu'u ya'a kúu tnu'u
kanuu xeen-ka ma.
39 Te in-ka tna tnu'u kanuu ni
tatnuni Su'si ma kúu ja: “Jin
kutoo ni tna'a ni ma, sukan
ka kutoo ni maa ni ma.”
40 Nú ka kandija ni te ka
sa'a ni sukan ká'an nduu
tnu'u ya'a, ka yikuu ni ka
sa'a ni ndaka tnu'u ni ka yo
kaxtnu'u Moisés ma, ji'in tee

ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u
ni yo wa'a Su'si ma —kúu ya
jiña'a ya.

Maa Su'si ma ni tetniñu Cristo ma
(Mr 12:35-37; Lc 20:41-44)

41 Te nuu ni ka ndatna'a tee
ka kuu fariseo ma nuu iyo ya
ma, Jesús ma, ni jikan-tnu'u
ya de:
42 —¿Nawa ka ka'an ni ja
kuu Cristo iya ni tetniñu Su'si
ma? ¿Na in xi-sa'ya kúu ya?
—kúu ya jiña'a ya.
Te ka jiña'a de:
—Sa'ya tata David ma kúu
ya —ka kuu de ka jiña'a de.
43 Te jiña'a Jesús ma:
—¿Na kachi kúu ja David
ma chi ni ska'an ña'a Xtu-
mani Ndios ma, te ni xnani
de ya ja iya tátnuni nuu de ma
kúu ya? Vaa ni ka'an David
ma:
44 Su'si Iya Tátnuni ma jiña'a
nuu iya tátnuni nuu sa
a:
“Kunukoo ro xiñi kua'a ri a,
te onde nú ni kundee ri ni
skendoo ri
ndaka suchi ñatuu ka kuni-
mani nuu o a chii ja'a
ro a”,
kúu ya jiña'a ya nuu iya
tátnuni nuu sa a.
Sa'a ni ka'an David ma.
45 ’Kovaa ¿naxe kuu ko kuu
Sa'ya tata David ma Cristo
ma nú sukan, te vitna ja maa
David ma, ni xnani de ya iya
tátnuni nuu de ma? —kúu ya
jiña'a ya.
46 Te ñatuu ni kuu jin
ndakone'e de ni-in tnu'u. Te
onde kivi yukan, te ñatuu
na in ni kusaa ini ja jin
kakan-tnu'u-ka i ya.

23

Ni ka'an Jesús ma ja tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma ji'in tee ka kuu fariseo ma, ñatuu ka sa'a ndaa ka sa'a ndija de
(Mr 12:38-40; Lc 11:37-54; 20:45-47)

1 Sani te jiña'a Jesús ma
nuu ñayii ma, ji'in nuu tee ka
ndikin ya ma:
2 —Nuu ni yo nukoo
Moisés ma, ka nukoo tee
ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, ji'in tee ka kuu
fariseo ma.
3 Chukan kúu ja nde a va'a
ka kaxtnu'u de ma ja jin sa'a
ni ma, te jin sa'a ni. Ko-
vaa másu ko jin ko sa'a ni
sukan ka sa'a ka kuu maa tee
yukan, chi vaa ka ka'an de te
masu ka sa'a de.
4 Kovaa ka tatnuni ka tat-
nuni de sukan jin ko sa'a
ñayii ma, te sukan ka skuiso
de i ndaka, kovaa maa de
ma, masu ka skanda de ni-in
xninda'a de ma ja jin chindee
de ñayii ma naxe jin sa'a jin
kuu i ma.
5 Ja ka kuni de kúu ja jin kuni
ndaka ñayii ma ja ka sa'a de
ma, te ûni ka ndenee in tutu
ká'an tnu'u Su'si ma tnee de
ma, te vivii ka ndaskuili de
yu'va sa'ma de ma.
6 Te nú kuan koo de viko ma
xi ini veñu'u lilikin ma, te ka
kunuu maa de ja jin kunukoo
de nuu mesa ka ndanuu-ka
ma.
7 Te ka jatna ini de ja jin
kuña'a ñayii ma: “Teskua'a,
teskua'a”, ora ka wa'a i
nchuxi ma.
8 ’Kovaa ndijin, másu ko jin
kua'a ni tnu'u ja ko jin xnani

ña'a i teskua'a, vaa maa-ni
Cristo ma kúu teskua'a, te
ndaka ndijin, ndi-tna'a ñani
ni, ndi-tna'a ku'va ni.
9 Te másu ko jin kuña'a ni
yuva sa ni-in ñayii ñuu ñayivi
ya, vaa in-ni Yuva o iyo, te
iya iyo onde andivi ma kúu
Yuva o ma.
10 Másu ko jin kua'a ni tnu'u
ja ko jin xnani ña'a i tee
ka kaxtnu'u, vaa maa in-ni
Cristo ma kúu iya káxtnu'u
ndaka.
11 Te nde ni kanuu-ka ma, te
ko kuu ni ñayii kunukuechi
nuu ndaka ni a.
12 Vaa nú na in jani ini ja
kanuu-ka i sana ndaka-ka
ñayii ma chi ndatna'a i ja
kan-nuu. Te nú na in jani ini
ja in ñayii masu kanuu kúu i
chi in ñayii kanuu-ka ko kuu
i nuu Su'si ma.

13 'Kovaa ¡nda'vi maa ni ja
ka kuu ni tee ka skua'a tnu'u
ni kaxtnu'u Moisés ma, ji'in
tee ka kuu fariseo a, ja ka
ka'an ni te masu ka sa'a ni!
Vaa ka ja'nu ndee ni ja jin
kivi koo ñayii ma nuu tátnuni
Su'si ma, vaa ni masu ka kivi
koo ni, te ni masu ka wa'a ni
tnu'u ja jin kivi koo ñayii ka
kuni ja jin kivi koo i ma.

14 '¡Nda'vi maa ni tee ka
skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, ji'in tee ka kuu
fariseo a, ja ka ka'an ni te
masu ka sa'a ni! Vaa ka
xnda'vi ni ña'a ni ka ji'i yii
ma, te ka ndaxtandee ni
ve'e ña ma, te ka sa'a ni
tnu'u ja tee ka sa'a ja va'a
ka kuu ni, kuechi ja nana'a
ka jikan-ta'vi ni ma. Chukan
kúu ja jin chunaa xeen-ka ni.

15 '¡Nda'vi maa ni tee ka
skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, ji'in tee ka kuu
fariseo a, ja ka ka'an ni te
masu ka sa'a ni! Te kuan
koo ni ve koo ni nuu ñu'ú
ya nuu mar ma ka kuu ni,
sukan-va'a jin kundee ni ja
kandija in ñayii ma sukan
ka kaxtnu'u ni a, te nú ni
kandija i ma, jâ ni ka kundee
ni ja ka'vi-ka ndo'o neni i
nuu andeya ma sana maa ni.

16 '¡Nda'vi maa ni ja ka
kaxtnu'u ni, te masu ka jini
ni ja ka kaxtnu'u ni a! Vaa ka
ka'an ni: "Nú na in na skuiso
ja maa veñu'u ka'nu ma, te
masu nawa kúu, kovaa nú
na in na skuiso ja maa oro
iyo ini veñu'u ma, te sukan ni
ka'an i ma, te sukan na sa'a i."
17 ¡Tee ñatuu ka jaku'ni ini
ka kuu ni! Vaa ¿nde a kúu
ja kanuu-ka: oro ma xi maa
veñu'u ma? Vaa veñu'u ma
kúu ja sa'a ja oro ma, ni nduu
i in ja ii.

18 'Te suni ka ka'an ni: "Nú
na in skuiso ja maa nuu al-
tar ma chi masu nawa kúu,
kovaa nú na in na skuiso ja
maa ja ka ndakua'a ñayii ma
ja yoxtnee nuu altar ma chi
tavi i ja sa'a i sukan ni skuiso
i ma."
19 ¡Ñayii ñatuu ka jaku'ni ini
ka kuu ni, te ñatuu ka kundi-
jin nuu ni a! Vaa kanuu-ka
altar ma sana ja ka ndakua'a
ñayii ma, vaa altar ma kúu
ja sa'a ja nduu in ja ii ja ka
ndakua'a ñayii ma nuu Su'si
ma.

20 'Chukan kúu ja nú na in
na skuiso ja maa nuu altar
ma, suni skuiso i ja ndaka
ja yoxtnee nuu altar ma, te

chukan kúu ja iyo i ja sa'a i
ja ni ka'an i ma.
21 Te nú na in na skuiso ja
maa veñu'u ka'nu ma, suni
skuiso tna i ja ndaka ja iyo ini
veñu'u ma, te suni iyo tna i ja
sa'a i ja ni ka'an i ma.
22 Te nú na in na skuiso
ja maa andivi ma, te suni
skuiso tna i nuu núkoo Su'si
ma, ji'in maa ya ja núkoo ya
ma, te kuiti iyo tna i ja sa'a i
ja ni ka'an i ma. Kovaa masu
sukan ka kaxtnu'u ni ma.
23 '¡Nda'vi maa ni tee ka
skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, ji'in tee ka kuu
fariseo a, ja ka ka'an ni te
masu ka sa'a ni! Vaa saa ka
jatanuu ni ja onde minu xtila
ma ji'in anís ma ji'in cominu
ma ka ndakua'a tu ni diezmo
ni ma nuu Su'si ma, kovaa
ni ka xndoo ni tna'a cha'a
ja ka kuu i ja ka ndanuu-ka
ja ni tatnuni Su'si ma ja jin
sa'a ni ma, ja jin kunda'vi
ini ni tna'a ni ma, ji'in ja jin
kukanu ini ni Su'si ma, ji'in ja
jin ko sa'a ni ja va'a ja ndaa
ma. Te vaa ndaka cha'a ka
ndanuu-ka ja jin sa'a ni, te
suni nini ja jin ndakua'a tna
ni nuu Su'si ma ndaka ja jâ
ka ndakua'a ni ma.
24 'Vaa ja sukan ka sa'a ka
kuu ni a, te sukan ka kuu
tee ka ndasijin tiukun lilikin
ma kovaa ka kokon de kiti
ka kuu camellu ma, sukan ka
kuu ni. Te chukan kúu ja
masu kuu jin ko kuu ni tee jin
kaxtnu'u nuu in-ka ñayii ma.
25 '¡Nda'vi maa ni tee ka
skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, ji'in tee ka kuu
fariseo a, ja ka ka'an ni te
masu ka sa'a ni! Vaa ka
ndasavii ka ndasandoo ni
maa ni, kovaa ichi ini anua
ni a chi ka ñu'u chitu ja ka
sakui'na ni ma ji'in ja u'vi ka
sa'a ni ma. Te sukan ka kuu
ñayii ka ndakate yika ñajin i
ma ji'in yika ko'o i ma, kovaa
ichi ini i ma chi ka ndaa tne'e
ma, sukan ka kuu ni.
26 Tee ka kuu fariseo, ni masu
ka ndasa'a ni kuenda ja ka
sa'a ni a. Jin ndasavii ni
ini anua ni a, sukan-va'a jin
nduvii ni-ka'nu ni-tu'u ni.

27 '¡Nda'vi maa ni tee ka
skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, ji'in tee ka kuu
fariseo a, ja ka ka'an ni
te masu ka sa'a ni! Vaa
sukan ka kuu nuu ka yinee
ndiyi ma ja kuijin kuijin ka
ndaka'yu i ichi siki i ma ichi
ke'e ma, te sukan ka kuu ni.
Te ja ndaa kúu ja vivii ka
na'a nuu ka yinee ndiyi ma,
kovaa ichi ini i ma ka ñu'u
chitu yiki ndiyi ma, te ñu'u
ndaka ja tne'e ja kini ma.
28 Suni sukan tna ka kuu ni,
vaa ja ka nde'ya ña'a ñayii ma
chi vivii ka na'a ni, vaa ja
ndaa kúu ja ka sa'a ni tnu'u
ja tee ka sa'a ja va'a ka kuu
ni, kovaa ini anua ni a chi
ka ñu'u chitu ndaka ja u'vi ka
sa'a ni a, vaa ka ka'an ni ja
va'a te masu ka sa'a ni.

29 '¡Nda'vi maa ni tee ka
skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, ji'in tee ka kuu
fariseo a, ja ka ka'an ni te
masu ka sa'a ni! Vaa ka
sava'a ni nuu ka yinee tee
ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u
ni yo wa'a Su'si ma, te ka
ndasakutu ni nuu ka yinee
ñayii ni ka yo sa'a ja va'a ma.

30 Te ka ka'an ni: “Nute ni ka
iyo o kivi ni ka iyo ndi yuva
o ma chi masu jin ketna'a ini
o ji'in de ja jin ka'ni o tee ni
ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni
yo wa'a Su'si ma.”
31 Te ja sukan ka ka'an ni
a, ka ndaka'an ni ja jin kuu
maa ni, vaa sa'ya tata tee
ni ka ja'ni tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma ka kuu ni.
32 ¡Chukan kúu ja ndijin chi
sukan ni ka yo sa'a tna'a ni
tee jana'a ma, kuiti sukan jin
sa'a tna ni!
33 ’¡Sukan ka kuu koo ma
ka kuu ndaka ni! Masu jin
kaku-ka ni, vaa jâ iyo ja jin
ndachunaa ni nuu andeya
ma.
34 Chukan kúu ja maa sa
tetniñu tee jin ndakaxtnu'u
tnu'u kua'a Su'si ma ji'in tee
inundichi ji'in teskua'a. Te
tee yukan, jaku de jin ka'ni
ni, te jaku de ma jin skuita
kaa ni nuu krusi ma, te
jaku-ka de ma, jin kani xeen
ni de ini veñu'u lilikin ma, te
jin sondikin ni de in ñuu in
ñuu.
35 Sukan-va'a ndaka maa ni
jin kuiso kuechi niñi ndaka
ñayii ni ka yo sa'a ja va'a
ma te ni ka ja'ni ni i nuu
ñu'ú ya, onde niñi Abel suchi
ni yo sa'a ja va'a ma, te
onde niñi Zacarías sayii tee
kúu Berequías ma tee ni ka
ja'ni ni me'ñu veñu'u ka'nu
ma ji'in nuu altar nuu ka
ndachiñu'u ni Su'si ma.
36 Ja ndaa ndáka'an sa ja
ndaka cha'a jin koo siki
ndaka maa ni a.

Ni kuxii ini Jesús ma ja kuu ñuu Jerusalén ma
(Lc 13:34-35)

37 ’¡Ñayii ñuu Jerusalén,
ñayii ñuu Jerusalén, ja
ka wa'a-yuu ni tee ka
ndakaxtnu'u tnu'u ni wa'a
Su'si ma onde ka ja'ni ni
de! ¡Te suni sukan ka sa'a
ni ji'in ñayii ni tetniñu ya
nuu ni ma! ¡Na saa jichi ni
kuni sa ja ndaxtutu ña'a sa,
sukan ndáxtutu tila ma chili
ti ma chii ndijin ti ma! Kovaa
ñatuu ni ka kuni ni.
38 Jin kuni ni ja ve'e ni ma chi
jin kendoo nda'vi jin kendoo
kee i.
39 Vaa ká'an sa ja onde vitna,
te masu nde jin kuni-ka ña'a
ni maa sa onde kenda kivi
ja jin ka'an maa ni: “¡Ja va'a
kuu iya vee nuu Iya Tátnuni
ma!” —kúu ya jiña'a ya.

24

Jesús ma, ni ka'an ya ja veñu'u ka'nu ma chi ndatnana i
(Mr 13:1-2; Lc 21:5-6)

1 Ja ni ndee Jesús ma ini
veñu'u ka'nu ma, te kua'an
ya, te tee ka ndikin ya ma,
ni ka jan tu'va de ya, ja na
jin kaxtnu'u de naxe vii ka
ndaa ve'e sukun ka ndatuu
nuu iyo veñu'u ka'nu ma.
2 Te Jesús ma, ni ndakone'e
ya:

—¿Ka nde'ya ni ni-ka'nu
veñu'u a? Kovaa ja ndaa
ká'an sa nuu ni ja ni-in-ka
yuu masu kendoo siki in-ka
yuu a, ja ndi'i kuiti i ndat-
nana —kúu ya jiña'a ya.

Na seña ko kuu kivi naa ñuu ñayivi a

(Mr 13:3-23; Lc 21:7-24; 17:22-24)

3 Te Jesús ma, ja ni kenda
ya Yuku Tnu Olivo ma, te ni
jinkoo ya, te tee ka ndikin ya
ma, ni ka jan tu'va de ya, te
ni ka kene'e siin de ya, te ka
jikan-tnu'u siin de ya na nde
kivi ko kuu sukan ká'an ya
ma, te nde a ko kuu seña, ja
sani te ndenda ya te naa ñuu
ñayivi a.

4 Te Jesús ma, ni ndakone'e
ya:

—Jin konee ni cuidado ja
ñatuu ni-in ñayii ko xnda'vi
ña'a,
5 chi vaa ki koo kua'a xeen i
ja jin sa'a i tnu'u ja maa sa
ka kuu i, te sa'a jin ka'an i:
"Maa sa kúu Cristo ma", te jin
xnda'vi i kua'a xeen ñayii.

6 'Te jin kuniso'o ni ja jin
kanaa ñayii in ñuu ma ji'in
in-ka ñuu ma ya'a yukan.
Kovaa máko jin koyu'u ni,
chi vaa sukan ko kuu, kovaa
masu jâ ni jinu kúu.
7 Vaa in ñuu ka'nu ma, kanaa
i ji'in in-ka ñuu ka'nu ma, te
in ñayii tátnuni in ñuu ka'nu
ma, kanaa i ji'in in-ka ñayii
tátnuni in-ka ñuu ka'nu ma, te
kua'a ñuu jin tnaa xeen, te jin
ndatnana kua'a ve'e, te koo
soko koo tnama.
8 Kovaa ndaka cha'a chi yika
ni keja'a tnundo'o tnuneni
ma kúu.

9 'Sani te jin tnii ña'a i
ndijin, te jin xsia'a ña'a i
nuu ñayii ma, te jin xndo'o
jin xneni ña'a i, te onde jin
ka'ni ña'a i, te ñayii ni-ka'nu
ñuu ñayivi a, jin saxiko ña'a i
ndaka ni kuechi ja ka ndikin
ña'a ni maa sa.
10 Kivi yukan, kua'a ñayii,
jin ndakakayata i nuu Su'si
ma, te ndi-in ndi-in i jin
ke'en-su'va nuu tna'a, te jin
saxiko nuu tna'a i.
11 Te kenda koo kua'a tee
jin xnda'vi ña'a ja tee ka
ndakaxtnu'u tnu'u wa'a Su'si
ma ka kuu de, te jin xnda'vi
de kua'a ñayii.
12 Te kivi yukan kunuu maa
ja u'vi ka sa'a ñayii ma, te
masu jin kutoo tna'a-ka i.
13 Kovaa nde ni kanda ja
kondikin ña'a ni ma onde
kivi jinu ma chi ndani'i-ta'vi
ni.
14 Te suni onde ni-ka'nu ñuu
ñayivi a jin kenda koo i jin
kaxtnu'u i tnu'u vii tnu'u
va'a sukan tatnuni Su'si ma,
sukan-va'a jin kuni ñayii
ndaka ñuu ma sukan ká'an
ma. Te sani te naa ñuu ñayivi
a.

15 'Chukan kúu ja nú ni
ka jini ni in ja masu kuni-
mani i nuu Su'si ma ja ni
jinkoo i nuu altar ii ini veñu'u
ka'nu iyo ñuu Jerusalén ma,
sukan ni ka'an tee kúu Daniel
ma, tee ni yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, (na
in ká'vi tnu'u ya'a, te skua'a
ñukuun i, sukan-va'a jaku'ni
ini i nawa kúni ka'an),
16 sani te ñayii ka iyo ñuu
Judea ma, te jín kunu i yuku
ma.
17 Te nú na in iyo xini ve'e
i ma, máko nuu i te ndivi i
ve'e i ma ja kene'e i nawa ni
xndoo i ma.
18 Te nú na in iyo yuku ma,
máko ndakokuiñi i ve'e i ma
ja ki ndi ke'en i sa'ma i ma.

19 ¡Kivi yukan chi nda'vi-nka
ña'a ka ñu'u lulu ma, ji'in ña'a
ka skaxi lulu ma!
20 Chukan kúu ja jin
kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma,
ja má ko kuu sukan kivi vijin
ma, xi kivi ñatuu ka satniñu
o ma,
21 chi vaa kivi yukan chi
kivi tnundo'o tnuneni xeen
ko kuu, ûni in tnundo'o ja
masu nama ni yo kuu sukan
onde kivi ni sa'a Su'si ma ñuu
ñayivi a, te onde kenda kivi
kenda tnundo'o tnuneni ja ni
jani ini Su'si ma ja ko kuu
ni-ka'nu ñuu ñayivi a, te nú ni
jinu ma, ni masu sa'a-ka ya
sukan.
22 Te nú Iya Tátnuni ma,
ma ndaka'nde sava ya kivi
yukan, kivi tnundo'o ma,
masu na in kaku, kovaa
kuechi ja kútoo ya ndaka
ñayii ni ndakaji maa ya ma,
chukan kúu ja ndaka'nde
sava ya kivi yukan.

23 'Te nú jin ka'an i nuu ni:
"Jin konde'ya ni ja ya'a iyo
Cristo ma", xi "Jin konde'ya ni
ja yukan iyo ya", másu ko jin
kandija ni.
24 Vaa ki koo tee jin xnda'vi
ña'a ja Cristo ma ka kuu
de, xi jin xnda'vi ña'a de ja
tee ka ndakaxtnu'u tnu'u ni
wa'a Su'si ma ka kuu de,
te jin sa'a kua'a de milagru,
sukan-va'a jin xnda'vi ña'a
de, te jin ku'un ini de ja onde
ñayii ni ndakaji Su'si ma jin
ndaxnda'vi de.
25 ¡Chukan kúu ja jin konee
ni cuidado! Ndaka jâ xtu'va
ña'a sa a, sukan-va'a ma jin
xnda'vi ña'a de.
26 Chukan kúu ja nú ka ka'an
i: "Jin konde'ya ni jâ ni kenda
ya nuu masu nawa iyo kuiti
ma", kovaa másu ko jin ke
koo ni te jin koo ni. Te nú ka
ka'an i: "Iyo ya onde ini ve'e
onde sukun ma", te másu ko
jin kandija ni.
27 Vaa sukan kúu ora jándute
ichi nuu kána kandii ma chi
tnuu ni'ni onde ichi nuu kée
kandii ma, te sukan ko kuu
kivi ndenda sa ja kúu sa iya
vee ñayivi ñuu ñayivi a.
28 Vaa ka jini tu maa ni
ja ndeva'a-ni nuu kátuu in
kiti ni ji'i ma, te yukan ka
ndatna'a loti ma. Te sukan
ko kuu kivi jin ndatna'a o
ma, vaa nuu iyo sa ma
ndenda koo ni.

Kivi ndii Jesucristo iya ni kii ñayivi ñuu ñayivi a

(Mr 13:24-37; Lc 21:25-36; 17:25-36; 12:41-48)

29 'Nú ni jinu kunu ja ni
ya'a tnundo'o yukan, sani
te kandii ma chi masu kot-
nuu-ka i, te masu ndii-ka,
te yoo ma, suni masu kot-
nuu-ka i, te tiuxini ma chi
jin kun-kava i andivi ma, te
ndaka ja ka iyo andivi ma chi
ndaskanda Su'si ma.
30 Sani te onde andivi ma
kenda seña sa ja kuu sa iya ni
kii ñayivi ñuu ñayivi a, te sani
te jin ndanda'yu ñayii ka iyo
ndaka ñuu ma ja ñatuu ka iyo
tu'va i ma, te jin kuni ñayii
ma ja saña ja kúu sa iya ni kii
ñayivi ñuu ñayivi a, ja ndenda
sa nuu viko ma ji'in ndaka
tnu'u ndee tnu'u ndatnu sa
ji'in jayiñu'u sa ma.
31 Sani te tatnuni sa nuu
ángel sa ma ja jin tivi nini'i
i trompeta ma, te tetniñu

sa ángel sa ma ni-ka'nu ñuu
ñayivi a onde nuu jakituu
andivi ma ji'in ñu'ú a, te
jin ndaxtutu i ndaka ñayii ni
ndakaji sa te ni ka kanda i ni
ka yo ndikin ña'a i ma.

32 'Chukan kúu ja jin
kutu'va ni tna'a ja káxtnu'u
sa siki tnu higo ma. Nú ni
ka ndi'i nda'a tnu ma ve
jin nana koo i ma te ni ka
nduyute nda'a tnu ma, te
ka jini ni ja ve kuyatni kivi
ndukuii ñuu ñayivi a.
33 Suni sukan ko kuu nú ka
jini ni ja ka yikuu ndaka
tna'a ja ni ka'an sa a, te jin
kona'a ni ja sani te saña ja
kúu sa iya vee ñayivi ñuu
ñayivi a chi jâ iyo yatni sa ye'e
ma.
34 Ja ndaa ká'an sa ja masu
yanduu ja ndaka ñayii
tiempu ya'a, jin kuni i ja
sukan ko kuu.
35 Andivi ma ji'in ñuu ñayivi
a chi jin naa i, kovaa tnu'u
ká'an sa a chi masu yanduu
ja sukan ko kuu.

36 'Kovaa ja kivi ma ji'in ora
ma, masu na in jini, ni a ángel
Su'si ma ja ka iyo i andivi ma,
ni a saña ja kúu sa Sa'ya ya a
chi maa in-ni Yuva o Su'si ma
na'a na kivi ko kuu sukan.

37 'Sukan ni kuu kivi ni iyo
Noé ma, sukan ko kuu tna
kivi ndii sa ja kúu sa iya ni
kii ñayivi ñuu ñayivi a.
38 Vaa kivi ni iyo Noé ma, nuu
ñatuu kenda-ka ja kuun savi
ma, te ndaka-ka ñayii ma chi
ni ka yo jaa, ni ka yo ji'i i,
ni ka yo xtnanda'a tna'a i, te
ni masu ni ka yo sanuu i ja
ká'an Noé ma, onde ni kenda
kivi ni kivi Noé ma nuu arca
ma,
39 te ni kuun xen-xeen savi
ma, te ni chitu ndute ñuu
ñayivi a, te ni ka ji'i ndaka
ñayii ma. Vaa ñatuu ni ka
ndasa'a maa i kuenda ma.
Te sukan jin ndo'o maa ñayii
ñatuu ka ndi ini ja ká'an sa a,
kivi ndenda sa ja kúu sa iya
vee ñayivi ñuu ñayivi a.

40 'Vaa jin koo uu ñayii ka
satniñu i itu i ma. Te in i
ndakueka sa, te in i ndoo.
41 Uu ña'a, ka ndiko kaa ña
nuu iyo mulinu ma. In ña ma
no'o ji'in sa, te in ña ma ndoo.

42 'Chukan kúu ja jin
konde'ya va'a ni, te jin koo
tu'va ni, te jin kakan-ta'vi ni
nuu Su'si ma, vaa masu na
in jini na kivi ndenda sa ja
kúu sa iya tátnuni nuu ni ja
ka kuu ni ñayii ve'e sa ma.

43 'Jin ndasa'a ni kuenda:
Nú in tee xi-ve'e ma, te jini
de na ora kenda kui'na ve'e
de ma, masu kua'a de tnu'u
ja kivi i ve'e de ma ja sakui'na
i ma.
44 Ndijin tna, jin koo tu'va ni,
vaa saña ja kúu sa iya vee
ñayivi ñuu ñayivi a, ndenda
sa ora masu ka jani ini ni ja
ndenda sa ma.

45 'Chukan kúu ja jin
ndasa'a ni kuenda te jin ko
kuu ni sukan kúu tee ñukuun
ñukuun jinukuechi va'a nuu
jito'o de ma. Chukan kúu ja
ni sacargu ña'a jito'o de ma
ja na katanuu de kuá'a de ja
jin kaa ndaka ñayii ve'e jito'o
de ma maa ora jiniñu'u ja jin
kaa i ma.
46 Ja vava'a ko kuu tee
jinukuechi nuu jito'o de ma,
nuna ndenda jito'o de ma te

ndani'i ña'a de ja yikuu de
sa'a de sukan ni tatnuni tee
ma ja sa'a de ma.
47 Ja ndaa ká'an sa ja jito'o de
ma, ndasacargu-ka ña'a de
ndaka-ka ja neva'a de ma.
48 Kovaa nú tee ni ku-
cargu ma, te jani ini de ja
kukuee-ka jito'o de ma sana
ndenda de,
49 te keja'a de sa'a ndeva'a
de ñayii ka jinukuechi ma, te
keja'a de kaa de ko'o de ji'in
tee ka ndajini ma,
50 te kivi ñatuu jani ini de ja
ndenda jito'o de ma te ora
ñatuu jini de ma, te ndenda
jito'o de ma,
51 te xndo'o xneni ña'a jito'o
de ma, te taji de tee ma, ki'in
maa de nuu ka iyo ñayii ni
ka yo ka'an te ñatuu ni ka
yo sa'a i ma, vaa yukan ko
kuu nuu jin ndanda'yu i, te
jin ndakandi'i jin ndakandi'i
i nu'u i ma ja jin ndo'o jin
neni i.

25

Jesús ma, ni ka'an ya in tnu'u vijin uxi suchi si'i suchi jaa

1 'Sani te nuu tatnuni Su'si
ma ko kuu sukan ka kuu uxi
suchi jaa ñatuu jin koo-ka yii
i, ja ni ka ke'en i kandili i ma,
te ni ka ke koo i ka ndetu i
suchi iyo ja tnanda'a i ma.
2 U'un suchi jaa ma chi ka
ñu'u vii ka ñu'u va'a ini i ja ka
sa'a i ma, te u'un-ka i ma chi
ka ku-uun ka kusu'va-ni ini i.
3 Te suchi ka ku-uun ka
kusu'va-ni ini i ma chi ka
yinda'a i kandili i ma, ko-
vaa masu ni ka ke'en i aceite
ku'un nuu kandili i ma.
4 Kovaa suchi ka ñu'u vii ka
ñu'u va'a ini ja ka sa'a i ma
chi ni ka ke'en i kandili i ma
ji'in aceite ku'un nuu kandili
i ma.
5 Te kúkuee suchi tnanda'a
ma, te ni ka kitna'a nuu i, te
ni ka kixi i vala.
6 'Te sava ñuu ma ka kayu'u
ñayii ma ja jâ ni kenda suchi
tnanda'a ma, te jín ke koo i ja
jin kondetu i ja na kivi i ve'e
ma.
7 Sani te ndaka suchi jaa
ma, ni ka ndakoo i, te ni ka
ndasatu'va i kandili i ma.
8 Suchi ka ku-uun ka
kusu'va-ni ini i ma, sa'a ka
jiña'a i nuu suchi ka ñu'u vii
ka ñu'u va'a ini ja ka sa'a i
ma: “Jin taa vala aceite ro a,
vaa ve jin nda'va kandili ri
a”, ka kuu i ka jiña'a i.
9 Kovaa sa'a ni ka ndakone'e
suchi ka ñu'u vii ka ñu'u va'a
ini ja ka sa'a i ma: “Va'a-ka
kuán koo maa ro, te jin
kuaan ro aceite ja jin ku'un
nuu kandili ro a, sukan-va'a
ma ndi'i aceite nuu ndaka o”,
ka kuu i ka jiña'a i.
10 'Kovaa nani kuan koo
i kuan kuaan i ma, te ni
kenda-ni suchi tnanda'a ma,
te suchi ka iyo tu'va ma chi
ni ka kivi koo i ji'in suchi
tnanda'a ma viko ma, sani te
ni ndandesi ye'e ma.
11 Te saa ni ka ndenda koo
u'un-ka suchi jaa ñatuu ni
ka iyo tu'va ma, te ka jiña'a
i: “Señor, señor, ndakune ni
ye'e a”, ka kuu i ka jiña'a i.
12 Kovaa ni ndakone'e de, te
jiña'a de: “Ja ndaa ká'an ri
ja masu jini ña'a ri”, kúu de
jiña'a de.
13 Chukan kúu ja jin ku'un vii
jin ku'un va'a ini ni naxe jin

ko kuu ni, vaa ñatuu ka jini
ni na kivi na ora ndenda sa
ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu
ñayivi a.

Jesús ma, ni ka'an ya in tnu'u vijin xu'un ni xndoo tee kúu rey ma nuu nda'a ñayii ka jinukuechi nuu de ma

14 'Vaa nuu tatnuni Su'si
ma inuu kúu i ji'in in tee ja
ki'in jika de, te ni kana de
ñayii ka jinukuechi nuu de
ma, te ni wa'a de jaku ja
neva'a de ma.
15 In tee ma, ni wa'a de u'un
xu'un, te in-ka de ma, uu,
te in-ka de ma, in-ni, vaa
ndi-in ndi-in de ma ni wa'a
de sukan jini de ja kuu jin ko
koto tee ma, te sani te kua'an
jika de.
16 Sani te tee ni wa'a de u'un
xu'un ma, te ni ja'an tee ma,
te ni chiya'vi de ja ko xiko de
ma, te ni ndindoso u'un-ka
xu'un ma.
17 Te suni sukan ni sa'a tna
tee ni ni'i uu xu'un ma, te
ni ndindoso tna uu-ka xu'un
ma.
18 Kovaa tee ni ni'i in-ni
xu'un ma chi ni ja'an de, te
ni jate de chii ñu'ú ma, te
ni chinee va'a de in xu'un ni
wa'a jito'o de ma.

19 'Sani te ni ya'a kua'a
xeen kivi ma, te ni ndenda
tee kúu jito'o tee ka
jinukuechi ma, te ni ndakan
de kuenda nuu tee ma.
20 Te ni kenda tee ni kunda'a
u'un xu'un ma, te yinda'a de
u'un-ka xu'un ni ndindoso
ma, te jiña'a de: "Señor, ni taa
ni u'un xu'un ma, te vitna ni
ni'i sa u'un-ka sa'ya xu'un ni
a, ja ni ndindoso siki xu'un
yukan ma", kúu de jiña'a de.
21 Te jiña'a jito'o de ma:
"Va'a-ni ni sa'a ni, vaa in
tee jinukuechi va'a kúu ni, te
kúkanu ini ña'a sa, vaa visi
jaku-ni ni taa sa, kovaa ni
kuu ni, ni jito va'a ni, te su'va
kua'a-ka sacargu ña'a sa ja ko
koto va'a ni. Ne'e ni, te kivi
ni, te jín koo sii ini o", kúu de
jiña'a de.

22 'Te ni kenda tna tee
ni kunda'a uu xu'un ma, te
jiña'a de: "Señor, uu xu'un
ni taa ni ma, te ni ni'i sa
uu-ka sa'ya xu'un ni a, ja ni
ndindoso siki xu'un yukan
ma", kúu de jiña'a de.
23 Te jiña'a jito'o de ma:
"Va'a-ni ni sa'a ni, vaa in
tee jinukuechi va'a kúu ni, te
kúkanu ini ña'a sa, vaa visi
jaku-ni ni taa sa, kovaa ni
kuu ni, ni jito va'a ni, te su'va
kua'a-ka sacargu ña'a sa ja ko
koto va'a ni. Ne'e ni, te kivi
ni, te jín koo sii ini o", kúu de
jiña'a de.

24 'Kovaa sani te ni kenda
tna tee ni kunda'a in xu'un
ma, te jiña'a de: "Señor, jâ
jini ña'a sa ja in tee ndee ini
kúu ni, vaa ndaxtutu ni nuu
masu maa ni ni chi'i ma, ji'in
nuu masu maa ni ni saka ma.
25 Chukan kúu ja ni yu'u ña'a
sa, te ni jan kate sa chii ñu'ú
ma, te ni chu'u sa xu'un ni
taa ni ma. Te ya'a iyo xu'un
ni a", kúu de jiña'a de.
26 Te ni ndakone'e jito'o de
ma, te jiña'a de: "Masu tee
jinukuechi va'a kúu ni. Tee
kuxi kúu ni. Vaa nú jini ni ja
ndáxtutu sa nuu masu ni chi'i
sa ma ji'in nuu masu ni saka
sa ma,
27 te chukan kúu ja nute

ni jan xsia'a ni xu'un sa a
nuu tee ka jito bancu ma, te
ndenda sa ma chi ndani'i sa
xu'un sa ma ji'in sa'ya xu'un
sa ma nkuu", kúu de jiña'a de.
28 Te jiña'a tna de nuu ñayii
ka iyo ma: "Jin ndaxtandee
ni xu'un yinda'a de a, te jin
ndakua'a ni nuu tee yinda'a
uxi xu'un ma.
29 Chukan kúu ja nú na in
jâ neva'a i ma chi ni'i-ka
i, te koneva'a kua'a-ka i, te
nú na in ñatuu nawa neva'a
i ma chi onde jaku-ni ja
neva'a i ma chi siin-ka ñayii
ndunda'a.
30 Te tee jinukuechi a, ja
masu jiniñu'u de a, jin
chunee ni de ke'e ma nuu
nee ma, vaa yukan kúu nuu
jin ndanda'yu ñayii ma, te jin
ndakandi'i jin ndakandi'i i
nu'u i ma ja jin ndo'o jin neni
i", kúu de jiña'a de.

Sukan ndakan Jesús ma kuenda nuu ñayii ni-ka'nu ñuu ñayivi a

31 'Kivi ndenda sa ja kúu
sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi
a ji'in jayiñu'u sa ma ji'in
ndaka ángel sa ja ka sa'a i
ja va'a ma, sani te jinkoo sa
nuu tatnuni sa ma, nuu iyo
jayiñu'u sa ma.
32 Te yukan jin ndututu
ndaka ñayii ni-ka'nu ñuu
ñayivi a, te ndasasiin sa
ndi-in ndi-in ñayii ma, sukan
sa'a tee jito kiti ma, ja
ndasasiin de ndikachi ma
ji'in ndixi'yu ma.
33 Te ndaxtutu sa ndikachi
sa ma xiñi kua'a sa ma, te
ndixi'yu ma ichi xiñi satni sa
ma.
34 'Sani te saña ja kúu sa
rey ma, kuña'a sa nuu ñayii
ka iyo xiñi kua'a sa ma: "Ja
vava'a ka kuu ni nuu Yuva sa
ma, te ne'e koo ni, te jin koo
ni nuu tátnuni ya ma nuu ni
satu'va ya onde nuu ni keja'a
ñuu ñayivi a ja jin ko kuu ta'vi
ni ma.
35 Vaa nuu ni yo kokon sa ma,
te ni ka taa ni ja ni jaa sa, te
nuu ni yo yichi sa ndute ma,
te ni ka taa ni ndute ni ji'i sa,
te ni ka jan-ta'vi ña'a ni ve'e
ni ma kuenda tnu'u ja in tee
in-ka ñuu kúu sa.
36 Te nuu ni iyo vichi sa ma,
te ni ka taa ni sa'ma ni yo
ne'nu sa ma, te nuu ni yo
ndo'o, ni yo tna'a sa in kue'e
ma, te ni ka jan koto ña'a ni
ma, te nuu yinee sa vekaa
ma, te ni ka jan koto ña'a ni
ma", kuña'a sa.
37 'Sani te ñayii ni ka sa'a ja
va'a ma, jin ka'an i: "Señor,
¿na kivi ni ka jini ña'a sa ja
kókon ni te ni ka taa sa ja ni
jaa ni, xi ni ka jini ña'a sa ja
yíchi ni ndute te ni ka taa sa
de ni ji'i ni?
38 ¿Te nde kivi ni ka jini ña'a
sa ja sukan kúu in tee in-ka
ñuu kúu ni, te ni ka jan-ta'vi
ña'a sa ve'e sa ma, xi iyo vichi
ni te ni ka skone'nu ña'a sa
sa'ma ma?
39 ¿Xi na kivi ni ka jini ña'a sa
ja ku'u ni xi ja yinee ni vekaa
ma, te ni jan koo sa ni ka jan
koto ña'a sa?" Sa'a jin ka'an i.
40 'Te ndakone'e sa, te
kuña'a sa: "Ja ndaa ká'an sa
ja sukan ni ka sa'a ni ja kuu
in ñayii kúnda'vi kúkee ma
ja kándija i ja ká'an sa a, te

kuenda tnu'u ja nuu maa sa
ni ka sa'a ni", kuña'a sa.
41 'Sani te kuña'a tna sa
ñayii ni sa'a siin sa ka iyo ichi
xiñi satni sa ma: "Kuán koo
ni kuán jin ndiyo ni nuu iyo
sa a. Kuán koo ni nuu ñu'u
i'ni ndú'va ni-kani ni-jika ma,
nuu iyo tu'va ja ki'in tachi ma
ji'in ángel ka ndikin i ma chi
ñayii ka sa'a ja u'vi ka kuu ni.
42 Vaa ni yo kokon sa, te ñatuu
ni ka taa ni ja kaa sa, te ni yo
yichi sa, te ñatuu ni ka taa ni
ndute ko'o sa.
43 Te ni yo kuu sa sukan
kúu in ñayii in-ka ñuu ma, te
ñatuu ni ka jan-ta'vi ña'a ni,
te ni yo iyo vichi sa, te ñatuu
ni ka taa ni sa'ma kone'nu sa.
Nuu ni yo ndo'o ni yo tna'a
sa in kue'e ma, te ñatuu ni ka
jan koto ña'a ni, te ni yinee sa
vekaa ma, te ñatuu ni ka yo
jan koto ña'a ni", kuña'a sa.
44 'Sani te jin ndakone'e tna
i, te jin ka'an i: "Señor, ¿te
nama ni ka jini ña'a sa ja ni
yo kokon, ni yo yichi ni, xi
sukan kúu ñayii in-ka ñuu ni
yo kuu ni, xi ni iyo vichi ni,
xi ni yo ku'u ni, xi ni yinee
ni vekaa ma, te ñatuu ni ka
jatanuu ña'a sa?", jin ka'an i.
45 'Sani te ndakone'e sa, te
kuña'a sa: "Kuechi ja ñatuu
ni ka chindee ni ni-in ñayii
ka kunda'vi ka kukee ma, te
kuenda tnu'u ja maa sa ñatuu
ni ka jatanuu ni kúu ja sukan
ni ka yo sa'a ni ñayii yukan
ma", kuña'a sa.
46 'Te chukan kúu ja ñayii
ya'a jin koo i nuu jin ndo'o
jin neni i ni-kani ni-jika ma,
kovaa ñayii ni ka yo sa'a ja
va'a ma, jin koo i nuu jin
koteku i ni-kani ni-jika ma
—kúu ya ká'an ya.

26

Ni ka chutna'a tnu'u de naxe jin tnii de Jesús ma

(Mr 14:1-2; Lc 22:1-2; Jn 11:45-53)

1 Te nuu ni jinu ni kaxtnu'u
Jesús ma ndaka tnu'u ya'a
ma, te jiña'a ya tee ka ndikin
ya ma:
2 —Jâ ka jini ni ja uu-nka
kivi kúni, te ko kuu Viko Pas-
cua ma, te jin ndaxsia'a ña'a
i saña ja kúu sa iya vee ñayivi
ñuu ñayivi a nuu nda'a tee jin
skuita kaa ña'a nuu krusi ma
—kúu ya jiña'a ya.
3 Sani te tee ka tatnuni nuu
sutu ma, ji'in tee ka kuu ja'nu
ma, ni ka ndatna'a de nuke'e
ve'e tee kúu Caifás tee tátnuni
nuu sutu ma.
4 Te ka ndatnu'u tna'a de
naxe jin xnda'vi de Jesús ma
te jin tnii de ya te jin ka'ni de
ya.
5 Kovaa ka ka'an de:
—Masu kuu ne'un viko ma.
Nú ña'a, te ñayii ma, jin ndak-
iti ini i nuu o, te jin kana jin
kayu'u i nuu ka iyo o a —ka
kuu de ka ka'an de.

In ña'a, ni chiso ña ndute jáxiko asi xini Jesús ma

(Mr 14:3-9)

6 Jesús ma, ni ja'an ya
ñuu Betania ma, ve'e tee kúu
Simón ma, tee ni yo ndo'o
kue'e lepra ma.
7 Te ni jan tu'va in ña'a nuu
núkoo Jesús ma, te yinda'a
ña in botella, te nanimaa
vidriu nani alabastru kúu i,
te yukan ñu'u ndute jáxiko asi
ma. In ja ndee ya'vi xeen kúu

i. Te ni chiso ña ndute jáxiko
asi ma xini Jesús ma, nani
núkoo ya nuu mesa ma.
8 Te ni ka jini tee ka ndikin ya
ma, te ni ka ndakiti ini de, te
ka ka'an de:
—¿Nava'a ni xtivi ña ndute
jáxiko asi a?
9 Va'a-ka nute ni kuya'vi de,
vaa ndee ya'vi xeen de, te
kuu jin chindee o ñayii nda'vi
ma nkuu —ka kuu de ka
ka'an de.
10 Kovaa Jesús ma, jini ya
nawa ka ka'an de ma, te
jiña'a ya:
—¿Nava'a ka xtna'a ni ña'a
a? Vaa ña'a ya'a chi tna'a ja
ni sa'a ña'a ña a chi in ja va'a
kúu.
11 Vaa ñayii nda'vi ma chi
kuu jin koo i ji'in ni ni-kani
ni-jika, kovaa saña chi kenda
kivi ja masu koo-ka sa ñuu
ñayivi ya ji'in ni.
12 Te ja sukan ni chi'i ña'a ña
ndute jáxiko asi a, te cha'a
kúu ja ni satu'va ña yikikuñu
sa a, sukan-va'a koo tu'va i
kivi jin chu'u ña'a ni ma.
13 Te ja ndaa ká'an sa ja
ndeva'a-ni nuu jin kaxtnu'u
i tnu'u vii tnu'u va'a káxtnu'u
sa a, suni jin ndaka'an jin
ndakachi i tna'a ja ni sa'a
ña'a ña'a ya'a, te sukan, te jin
ndaka'án i ja vii ja va'a ni sa'a
ña ma —kúu ya jiña'a ya.

Judas ma, ni ke'en-su'va de Jesús ma
(Mr 14:10-11; Lc 22:3-6)

14 Sani te in tee ni yo kuu
ndi-uxi uu tee ni ka yo ndikin
ya ma, ja nani de Judas Is-
cariote ma, ni ja'an de ni jan
kuña'a de nuu tee ka tatnuni
nuu sutu ma,
15 te sa'a jiña'a de:
—¿Nawa jin taa ni, nuna
nduku sa naxe kuu kaxtnu'u
sa te jin tnii ni Jesús ma?
—kúu de jiña'a de.
Te ni ka wa'a tee yukan oko
uxi (30) xu'un plata.
16 Te ora yukan ni keja'a Ju-
das ma nduku de na ora ko
kuu ja ke'en-su'va de Jesús
ma.

Kivi ni kuxini Jesús ma ji'in tee ka ndikin ya ma
(Mr 14:12-25; Lc 22:7-23; Jn 13:21-30; 1 Co 11:23-26)

17 Kivi ni keja'a viko ja
ka jaa i xtatila ñatuu na
levadura yi'i ma, te tee ka
ndikin Jesús ma, ni ka jan
tu'va de ya, te ka jikan-tnu'u
de ya:
—¿Ndenu kúni ni ja jin
satu'va sa ja jin kuxini o Viko
Pascua a? —ka kuu de ka
jiña'a de.
18 Te jiña'a ya:
—Kuán koo ni ini ñuu ma,
te jin ndatna'a ni ji'in in tee,
te jin kuña'a ni: “Teskua'a
o ma, sa'a ká'an ya: Jâ ni
kuyatni ora ndo'o neni sa a.
Chukan kúu ja ve'e ni ma, jin
kuxini sa Viko Pascua ya, ji'in
ndaka tee ka ndikin tna'a
ji'in sa a”, jin kuña'a ni —kúu
ya jiña'a ya.
19 Te tee ni tetniñu ya ma,
ni ka sa'a de sukan ni tatnuni
ya nuu de ma, te ni ka satu'va
de ja jin kuxini de ji'in ya
Viko Pascua ma.
20 Nuu ve kunee ma, ni
jinkoo Jesús ma ji'in ndi-uxi
uu tee ka ndikin ya ma.

21 Nani ka kuxini de ji'in ya
ma, te Jesús ma, jiña'a ya:
—Ja ndaa ká'an sa ja in
ni ke'en-su'va ña'a —kúu ya
jiña'a ya.
22 Te ni ka kuxii ini de, te ni
ka keja'a ndi-in ndi-in de ka
jikan-tnu'u de ya:
—Señor, ¿saña kúu? —ka
kuu de ka jiña'a de.
23 Te Jesús ma, ni
ndakone'e ya:
—Nde ni xndoyo xtatila ni
a ji'in sa nuu ko'o a ko kuu
tee ke'en-su'va ña'a ma.
24 Ja ndaa kúu ja saña ja kúu
sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a
chi ndo'o sa sukan ká'an tutu
ndee tnu'u Su'si ma ja iyo
ja ndo'o sa ma, kovaa ¡nda'vi
maa na in ke'en-su'va ña'a
ma! Va'a-ka ko kuu i, nute
ñatuu ni kenda i ñuu ñayivi ya
nkuu —kúu ya jiña'a ya.
25 Sani te Judas tee
ke'en-su'va ya ma, ni
ndakone'e de:
—Teskua'a, ¿saña kúu?
—kúu de jiña'a de.
Te jiña'a ya:
—Kúu-nka chi maa ni
ká'an, masu saña —kúu ya
jiña'a ya.
26 Nani ka kuxini de ji'in
ya ma, te Jesús ma, ni
tnii ya xtatila ma, te ni
ndakuan-ta'vi ya nuu Su'si
ma, te ni ta'vi ya, te ni wa'a
ya tee ka ndikin ya ma, te
jiña'a ya:
—Jin tnii ni, te jin kaa
ni. Cha'a kúu yikikuñu sa a
—kúu ya jiña'a ya.
27 Sani te ni tnii ya in nuu
ñu'u ndute uva ma, te ni
ndakuan-ta'vi ya nuu Su'si
ma. Te ni xsia'a ya nuu tee
ka ndikin ya ma, te jiña'a ya:
—Jin ko'o ndaka ni vala
vala de.
28 Vaa cha'a kúu niñi sa ja
kati ma, sana jin ndani'i-ta'vi
kua'a xeen ñayii ma, te onde
sa'a, te sakanu ini Su'si ma
kuechi i ma. Cha'a kúu
in tnu'u jaa tátnuni Su'si ma
naxe jin koo va'a ni nuu ya.
29 Kovaa ká'an sa nuu ni ja
vitna-nka-ni, te masu ko'o-ka
sa ndute uva ya'a chi onde
kivi jin ndututu o nuu tat-
nuni Yuva o Su'si ma te jin
ko'o o ndute uva jaa ma
—kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ka'an ya ja Pedro ma, uni jichi ka'an de ja masu jini de ya

(Mr 14:26-31; Lc 22:31-34; Jn 13:36-38)

30 Nuu ni jinu ni ka jita de
ji'in ya in yaa, te kuan koo de
ji'in ya Yuku Tnu Olivo ma.
31 Sani te Jesús ma, jiña'a ya:
—Jakuaa vitna, te ndaka
ndijin chi ma jin kukanu
ini-ka ña'a ni, te jin xn-
doo ña'a ni, vaa sukan ká'an
tutu ndee tnu'u Su'si ma:
“Ka'ni sa tee jito ndikachi ma,
te ndaka ndikachi ma, jin
kuitenuu ti.”
32 Kovaa kivi ndateku sa ma,
te koxtnuu sa ki'in sa ñuu
Galilea ma, te sana jan koo
maa ni —kúu ya jiña'a ya.
33 Pedro ma, ni ndakone'e
de, te jiña'a de:
—Visi ndaka de na jin xn-
doo ña'a, kovaa saña chi
masu xndoo ña'a sa —kúu de
jiña'a de.
34 Te Jesús ma, ni
ndakone'e ya:

—Ja ndaa ká'an sa ja jakuaa vitna, ni ñatuu kana-ka li'li ma, te jâ ni kuu uni jichi ja ka'an ni ja ñatuu jini ña'a ni —kúu ya jiña'a ya.
35 Kovaa Pedro ma chi jiña'a de:
—Visi na kûu sa ji'in ni, kovaa masu ka'an sa ja ñatuu jini ña'a sa —kúu de jiña'a de, te ndaka tee ka ndikin ya ma ka jiña'a sukan tna.

Nuu nani Getsemaní ma, ni ja'an Jesús ma ni jikan-ta'vi ya nuu Su'si ma
(Mr 14:32-42; Lc 22:39-46)

36 Sani te ni jan koo de ji'in ya in nuu nani Getsemaní ma, te Jesús ma, jiña'a ya nuu tee ka ndikin ya ma:
—Jin kunukoo ni ya'a, nani ki'in sa jin kakan-ta'vi sa nuu Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.
37 Te ni jeka ya Pedro ma ji'in nduu sa'ya Zebedeo ma, te kuan koo de ji'in ya, te ni keja'a ya kúxii kúnda'vi ini ya,
38 te jiña'a ya de:
—Jini sa ja onde ini anua sa a, kúxii xeen ini i, te ûni kuenda kûu sa kúni sa. Jin kendoo ni ya'a. Másu ko jin kusu ni —kúu ya jiña'a ya.
39 Sani te kua'an-ka Jesús ma, te ni kujika-ka ya vala ma, te ni jinkoo jiti ya, te ni jakindeyi ya onde nuu ñu'ú ma, te jikan-ta'vi ya nuu Su'si ma, te sa'a jiña'a ya:
—Yuva maa sa, nú kuu, te má ndo'o neni sa. Kovaa má ko kuu sukan kúni maa sa chi kó kuu sukan kúni maa ni —kúu ya jiña'a ya.
40 Sani te ni ndakokuiñi ya nuu ka iyo tee ka ndikin ya ma, te ni ndani'i ya de ja ka kixi de, te jiña'a ya Pedro ma:
—¿Ni ñatuu ni kuu jin kondito ni visi ja in ora?
41 Chukan kúu ja jin kondito ni, te jin ku'un vii jin ku'un va'a ini ni naxe jin ko kuu ni, te jin kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma, sukan-va'a má ska'an ña'a tachi ma ja jin sa'a ni ja u'vi ma. Ka jani va'a ini ni, kovaa yikikuñu ni a chi vita xeen i —kúu ya jiña'a ya.
42 Te kua'an ya in-ka jichi kuan kakan-ta'vi ya nuu Su'si ma, te jiña'a ya:
—Yuva maa sa, nú jiniñu'u ja ndo'o neni sa, te kó kuu sukan kúni maa ni a —kúu ya jiña'a ya.
43 Te ni ndakokuiñi ya nuu ka iyo de ma, te ni ndani'i tuku ya de ja ka kixi de, vaa ûni ka ndandesi-nka nduchinuu de ma, ja jin kusu de ka kuni de.
44 Te ni xndoo ya de, te kua'an ya kuan kakan-ta'vi ya ja ku-uni jichi ma, te suni maa i ni jiña'a ya nuu Su'si ma.
45 Te ni ndakokuiñi ya nuu ka iyo tee ka ndikin ya ma, te jiña'a ya:
—¿Ka yikuu-ka ndijin ka kixi ni? ¿Ka ndatatu ni? Jin konde'ya ni ja vitna, te jâ ni kenda ora ja jin ke'en-su'va ña'a i saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, te jin kunda'a ña'a tee ka ndiso kuechi ma.
46 Jin ndakoo ni, te jín koo o chi jâ ve kuyatni tee ke'en-su'va ña'a ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka tnii de Jesús ma
(Mr 14:43-50; Lc 22:47-53; Jn 18:1-11)

47 Yikuu-ka Jesús ma ká'an
ya, nuu ni kenda Judas ma,
ja kúu de in tee ni yo kuu
ndi-uxi uu tee ni ka yo ndikin
ya ma. Te ni kenda de, te
ka ndikin tna'a de ji'in kua'a
ñayii ka ndiso xeen, te ka
yinda'a i yuchi ka kuu es-
pada ji'in karroti. Ñayii ya'a
ka kuu ñayii ni ka tetniñu tee
ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in
tee ka kuu ja'nu ma.

48 Judas tee ni ke'en-su'va
ya ma, ni wa'a de in seña, te
jiña'a de:

—Tna'a tee chitu sa yik-
inuu de ma, tee yukan kúu
de, te jin tnii ni de —kúu de
jiña'a de.

49 Chukan kúu ja ni jan
tu'va de Jesús ma, te jiña'a
de:

—Iyo va'a ni, teskua'a
—kúu de jiña'a de.

Te ni chitu de yikinuu ya
ma.
50 Te Jesús ma, jiña'a ya:

—Ndijin, ¿na tniñu ni kijaa
ni ya'a? —kúu ya jiña'a ya.

Sani te ni ka tani'ni ñayii
ma, te ni ka tnii i ya, te kuan
koo i ji'in ya.

51 Kovaa in tee ndikin ya
ma, ni tava de yuchi kúu
espada ma, te ni jan ka'nde
de in so'o tee jinukuechi nuu
tee tátnuni nuu sutu ma.
52 Sani te Jesús ma, jiña'a ya:

—Ndachunee va'a ni yuchi
kúu espada ni a nuu ñunee
i ma, vaa ñayii yinda'a yuchi
kúu espada ma chi suni jin
ka'ni ña'a i ji'in yuchi kúu
espada.
53 ¿Xi ka jani ini ni ja masu
kuu kakan-ta'vi sa nuu Yuva
sa ma, te tetniñu ya kua'a
xeen ángel?
54 ¿Kovaa naxe ko kuu sukan
ká'an tnu'u Su'si ma? Te
vitna ja jiniñu'u ja ko kuu
sukan ká'an ma —kúu ya
jiña'a ya.

55 Te ora yukan, Jesús ma,
ni jikan-tnu'u ya ñayii ma:

—¿Nava'a ve koo ndijin
ji'in yuchi kúu espada a ji'in
karroti ja jin tnii ña'a ni,
kuenda tnu'u ja kúu in kui'na
kúu sa? Ndaka kivi ni yo
nukoo sa ini veñu'u ka'nu
ma, ni yo kaxtnu'u sa tnu'u
vii tnu'u va'a ma, ¿te nava'a
ñatuu ni ka tnii ña'a ni?

56 Kovaa ndaka cha'a chi
sa'a kúu sukan-va'a ko kuu
sukan ká'an tutu ndee tnu'u
ni ka yo ndakaxtnu'u tee ni
ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni
yo wa'a Su'si ma —kúu ya
jiña'a ya. Sani te ndaka tee
ka ndikin ya ma, ni ka jinu
de, te ni ka xndoo de maa
in-nka Jesús ma.

Ni jan koo de ji'in Jesús ma nuu tee ka ja'nde tniñu ñayii ñuu judío ma
(Mr 14:53-65; Lc 22:54-55, 63-71; Jn 18:12-14, 19-24)

57 Ni jan koo de ji'in Jesús
ma nuu tee tátnuni nuu sutu
ma tee nani Caifás ma, te
ni ka ndututu tee ka skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma,
ji'in tee ka kuu ja'nu ma.
58 Pedro ma, ndikin jika de ya
onde nuke'e ve'e tee tátnuni
nuu sutu ma, te ni kivi de,
te ni jinkoo de nuu ka iyo

tee ka jito veñu'u ka'nu ma,
sukan-va'a kuni de ndaka
sukan jin sa'a de Jesús ma.
59 Te tee ka tatnuni nuu
sutu ma, ji'in tee ka kuu ja'nu
ma, ji'in ndaka tee ka ja'nde
tniñu ñayii ñuu judío ma, ni
ka nduku de in ja kuu jin
skuiso kuechi de Jesús ma te
jin ka'ni de ya.
60 Visi kua'a de ma ka ka'an
tnu'u ja ni yo sa'a ya ma,
kovaa ñatuu ni ka ndani'i de
in ja kuu jin xtekuechi de
ya. Kovaa nuu ve jinu-nka
ma, te ni ka ndokuiñi uu tee
inutnu'u,
61 te ka jiña'a de:
—Tee ya'a chi ni ka'an
de: “Saña chi kuu ndakana
sa veñu'u ka'nu nuu ka
ndachiñu'u o Su'si ma, te nuu
uni kii ma, te ndasa'a sa i”,
ni ka'an de —ka kuu de ka
jiña'a de.
62 Sani te maa tee tátnuni
nuu sutu ma, ni ndokuiñi de,
te jiña'a de ya:
—¿Ñatuu nawa ndákone'e
ni? ¿Nawa kúu ja ka ka'an
ñayii a ja kuu ni a? —kúu de
jiña'a de.
63 Kovaa Jesús ma chi ni
jasiyu'u ya. Te maa tee
tátnuni nuu sutu ma, jiña'a de
ya:
—Ja maa Su'si iya téku ma,
tátnuni sa nuu ni ja ka'an ni
nuu sa nú ndijin kúu Cristo
Sa'ya Su'si ma —kúu de jiña'a
de.
64 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Maa ni ká'an, te sukan
iyo. Kovaa ká'an tna sa nuu
ndijin ja onde vitna, te jin
kuni ni ja saña ja kúu sa
iya vee ñayivi ñuu ñayivi a,
kunukoo sa xiñi kua'a Su'si
iya kúu sa'a ndaka ma, te jin
kuni tna ni ja kenda kivi ja
ndenda sa onde nuu viko ka
iyo andivi ma —kúu ya jiña'a
ya.
65 Sani te tee tátnuni nuu
sutu ma, ni kachi de sa'ma
de ma, ja káxtnu'u de ja ni
ndakiti xeen ini de, te jiña'a
de:
—¡Tnu'u masu játna ini
Su'si ma ni ka'an de! ¿Nawa
kúu ja jin nduku-ka o ñayii
jin ndaka'an nawa ni yo sa'a
de a? Jâ ni ka jiniso'o ndaka
ni ja jâ ni ka'an de tnu'u ja
masu játna ini Su'si ma.
66 ¿Naxe ka ka'an ni? —kúu
de jiña'a de nuu ndaka-ka tee
ka iyo ma.
Te ni ka ndakone'e tee ma,
te ka jiña'a de:
—Iyo de ja kuiti kûu de
—ka kuu de ka jiña'a de.
67 Sani te ka tusii de ya, te
ka kani de ya, te ka wa'a de
tikatu yikinuu ya ma,
68 te ka jiña'a de ya:
—Ndijin ja kúu ni Cristo
ma, ¡ka'an ni na in ni kani
ña'a! —ka kuu de ka jiña'a
de.

Ni ka'an Pedro ma ja masu jini de Jesús ma

(Mr 14:66-72; Lc 22:54-62; Jn 18:15-18, 25-27)

69 Te Pedro ma, iyo de ichi
ke'e ma, nuke'e tee tátnuni
nuu sutu ma. Te ni jan tu'va
ña'a in ña'a jinukuechi nuu
tee tátnuni nuu sutu ma, te
jiña'a ña:
—Ndijin tna chi ni yo
ndikin ni Jesús tee ñuu
Galilea ma —kúu ña jiña'a
ña.

70 Kovaa Pedro ma chi nuu
ka iyo ndaka ñayii ma, te
jiña'a de:
—Masu jini sa nawa kúu ja
ká'an ni a —kúu de jiña'a de.
71 Te ni kee de ye'e ke'e ma.
Sani te in-ka ña'a
jinukuechi nuu tee tátnuni
nuu sutu ma, ni jini tna
ña Pedro ma, te jiña'a ña
ndaka-ka ñayii ka iyo ma:
—Tee ya'a chi ni yo ndikin
de Jesús tee ñuu Nazaret ma
—kúu ña jiña'a ña.
72 Kovaa Pedro ma chi
in-ka jichi ni jiña'a de:
—Chunaa maa sa, nú masu
ndija ja ká'an sa ja masu jini
sa tee yukan —kúu de jiña'a
de.
73 Te ni kukuee-ka ma, te
ñayii ka iyo yukan ma, ka
jiña'a tuku i Pedro ma:
—Ja ndaa ndija ja ndijin
kúu in tna'a tee ni ka yo
ndikin Jesús ma, vaa sukan
ka ka'an de ma, sukan ká'an
tna ni —ka kuu i ka jiña'a i.
74 Sani te Pedro ma, ni
keja'a de jiña'a de:
—Chunaa maa sa, nú masu
ndija ja ká'an sa ja masu jini
sa tee yukan —kúu de jiña'a
de.
Te ora yukan-ni, te ni kana
in li'li ma.
75 Te ni ndaka'án Pedro ma
ja sa'a ni jiña'a Jesús ma: “Ni
ñatuu kana-ka li'li ma, te jâ
ni kuu uni jichi ja ka'an ni
ja ñatuu jini ña'a ni.” Te ni
ndee de yukan, te ni nda'yu
nda'vi, ni nda'yu kee de, ja ni
ndakani ini de.

27

Ni ka ndaxsia'a i Jesús ma nuu nda'a Pilato ma
(Mr 15:1; Lc 23:1-2; Jn 18:28-32)

1 Nuu jâ ve ndii in-ka kii
ma, te ni ka ndututu tee ka
tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee
ka kuu ja'nu ma, te ni ka
ndatnu'u tna'a de naxe jin
xtekuechi de Jesús ma te jin
ka'ni de ya.
2 Te ni ka ju'ni de Jesús ma,
te kuan koo de ji'in ya, te ni
ka ndaxsia'a de ya nuu nda'a
tee kúu Pilato ma, ja kúu de
gobiernu ñuu yukan ma.

Sukan ni ji'i tee kúu Judas ma

3 Sani te nuu ni jini Judas
tee ni ke'en-su'va Jesús ma ja
jin ka'ni de Jesús ma, te ni
ndakani ini de, te kuan nu
ndakone'e de oko uxi xu'un
plata ma nuu tee ka tatnuni
nuu sutu ma, ji'in nuu tee ka
kuu ja'nu ma.
4 Te jiña'a de:
—Ni jiso kuechi sa ja ni
ke'en-su'va sa in tee ñatuu na
kuechi de —kúu de jiña'a de.
Kovaa tee yukan, ka jiña'a
de:
—¿Na jin ko ndi ini saña?
¿Naxe sa'a maa ni? —ka kuu
de ka jiña'a de.
5 Te Judas ma, ni ndaskana
ndee de xu'un ma ini veñu'u
ka'nu ma, te ni kee de, te
kua'an de, te ni jan skue'ne
de maa de, te yukan-ni ni ji'i
de.
6 Te tee ka tatnuni nuu sutu
ma, ni ka ndake'en de xu'un
ma, te ka ka'an de:
—Xu'un ya'a chi masu
va'a-ni ja jin ndachunee o i

nuu ñu'u xu'un ka ndakua'a
ñayii ma nuu Su'si ma, vaa
cha'a kúu ja ni ka chuya'vi o
ja kûu in ñayii ma —ka kuu
de ka ka'an de.
7 Te ni jinu ni ka ndatnu'u
tna'a de ma, te ni ka jani
ini de ja jin ndakuaan de
ñu'ú tee sa'a kisi tee sa'a ko'o
ma, sukan-va'a yukan koo jin
chu'u i ñayii masu ñayii ñuu
yukan ka kuu i ma.
8 Chukan kúu ja ñu'ú yukan
chi onde vitna ka xnani i ñu'ú
ma Ñu'ú Niñi.
9 Te sukan, te ni kuu sukan
ni ka'an Jeremías tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma, kivi ni ka'an de ma:
“Ni ka ndake'en de oko uxi
xu'un plata ni ka jani ini ñayii
ñuu Israel ma ja kondee ya'vi
ja kûu ya ma.
10 Te ji'in xu'un yukan ni ka
ndakuaan de ñu'ú tee sa'a
kisi ma. Sa'a jin sa'a ñayii
ñuu Israel ma, ni ka'an Iya
Tátnuni ma nuu sa a”, sa'a ni
ka'an tee kúu Jeremías ma.

Pilato ma, ni xndichi de Jesús ma
(Mr 15:2-5; Lc 23:3-5; Jn 18:33-38)

11 Te Jesús ma, ni ka
sunkani de ya nuu tee
kúu gobiernu ma, te ni
jikan-tnu'u de ya:
—¿Ndijin kúu rey tátnuni
nuu ñayii judío a? —kúu de
jiña'a de.
Te Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—Maa ni ká'an —kúu ya
jiña'a ya.
12 Ndaka tee ka tatnuni
nuu sutu ma, ji'in tee ka kuu
ja'nu ma, kua'a xeen ja ka
xtekuechi de ya, kovaa masu
nawa ni ndakone'e ya.
13 Sani te Pilato ma, ni
jikan-tnu'u de ya in-ka jichi:
—¿Ñatuu jiniso'o ni ja
kua'a xeen ja ka xtekuechi
ña'a i a? —kúu de jiña'a de.
14 Kovaa ni-in tnu'u ñatuu
ni ndakone'e ya. Chukan kúu
ja tee kúu gobiernu ma, ni
sa'vi xeen-nka ini de.

Ni ka kundee maa ñayii ma, te ni tatnuni Pilato ma ja jin ka'ni i Jesús ma
(Mr 15:6-20; Lc 23:13-25; Jn 18:38–19:16)

15 Ne'un Viko Pascua ma,
te ndi-kuiya ndi-kuiya ma Pi-
lato ma chi ni yo kachi de
ja kene'e de in ñayii vekaa
ma, ndeva'a-ni na in ka ka'an
maa ñayii judío ma.
16 Te in tee nani Barrabás
ma, yinee de vekaa ma, te
ni ka yo jini ndaka ñayii ma
ndaka ja u'vi ni yo sa'a de
ma.
17 Te ni ka ndututu ñayii ma,
te jiña'a Pilato ma:
—¿Na in ka kuni ni ja xsiaa
sa a vitna a? ¿Tee kúu
Barrabás ma, xi tee kúu Jesús
ma ja ka ka'an i ja Cristo iya
ni tetniñu Su'si ma kúu de
ma? —kúu de jiña'a de,
18 chi vaa ni jinitnuni Pilato
ma ja tee ka tatnuni nuu sutu
ma chi ni ka ndaxsia'a de
Jesús ma nuu de ma kuechi
ja ka kukueñu ini de sukan
vivii káxtnu'u ya ma.
19 Te nani núkoo de nuu
ja'nde de tniñu ma, te ñasi'i
de ma, ni tetniñu ña in ñayii
ni jan kuña'a i de: “Masu
nawa ko sa'a ro tee jiña, vaa
masu na kuechi ndiso de, vaa

ja ni kuu jakuaa a chi ni
skoto ña'a Su'si ma ja kuu tee
jiña", kúu ña jiña'a ña.
20 Kovaa tee ka tatnuni nuu
sutu ma, ji'in tee ka kuu ja'nu
ma chi ni ka jiña'a de ñayii
ma ja jín kayu'u i jín kakan
i ja xsiaa Pilato ma Barrabás
ma te ka'ni de Jesús ma.
21 Te jiña'a Pilato ma nuu
ñayii ka kayu'u ma:
—¿Ja nduu de a, na nde de
ka kuni ni ja xsiaa sa? —kúu
de jiña'a de.
Te ka jiña'a ñayii ma:
—Tee kúu Barrabás ma
—ka kuu i ka jiña'a i.
22 Te jiña'a tee kúu Pilato
ma:
—¿Kovaa nawa ka kuni ni
ja sa'a sa ji'in tee kúu Jesús
ma, ja ka ka'an i ja Cristo iya
ni tetniñu Su'si ma kúu de
ma? —kúu de jiña'a de.
Te ka jiña'a ndaka ñayii ma:
—¡Kata kaa ni de nuu krusi
ma! —ka kuu i ka kayu'u i
nuu Pilato ma.
23 Te jiña'a Pilato ma:
—¿Nava'a? ¿Na kuechi de?
¿Na nde a u'vi ni sa'a de?
—kúu de jiña'a de.
Kovaa ñayii yukan chi
ndaka i ni ka kayu'u
nini'i-ka, ka jiña'a i de:
—¡Kata kaa ni de nuu krusi
ma! —ka kuu i ka jiña'a i.
24 Jâ ni jini Pilato ma ja ma
kundee de ma, vaa ñayii ma,
su'va ni ka ndakiti-ka ini i.
Te chukan kúu ja ni jikan de
ndute ma, te ni ndanda'a de
nuu ndaka ñayii ñuu ma, te
jiña'a de:
—Ñatuu na kuechi kuiti
kondiso saña ja jin ka'ni ni
tee nda'vi ya'a. Kuechi maa
ni jin ko kuu —kúu de jiña'a
de.
25 Te ni ka ndakone'e
ndaka ñayii ñuu ma, te ka
jiña'a i:
—Má ko ndi ini ni, niñi tee
jiña jín kuiso ndaka maa sa
ji'in sa'ya tata sa a —ka kuu
de ka jiña'a de.
26 Te Pilato ma chi ni xsiaa
de Barrabás ma kua'an maa
de. Te ni jinu, te Jesús ma,
ni ndaxsia'a de ya nuu nda'a
soldado ma, sukan-va'a jín
kani de ya te jín kata kaa de
ya nuu krusi ma, sukan ka
jiña'a maa ñayii ma.
27 Sani te tee ka kuu sol-
dado ma, ni jan koo de ji'in
Jesús ma nuke'e palaciu ma,
te ni ka ndututu ndaka-ka
soldado ma.
28 Te ni ka xtandiyo de sa'ma
ne'nu ya ma, te ni ka skondii
de ya in sa'ma kua'a tnuu.
29 Te ni ka sa'a de in corona
iñu, te ni ka sonee de xini ya
ma, te ni ka chi'i de nda'a ya
in tnu yoo. Te ka jinkuiñi jiti
de nuu ya kuenda tnu'u ja ka
iyo xeen respetu de nuu ya,
te ni ka kasiki ndee de ya, te
ka ka'an de:
—¡Suchi ya'a kúu rey
tátnuni nuu ñayii judío ma,
vee! —ka kuu de ka jiña'a
de.
30 Te ka tusii de ya, te ni
ka ndake'en de tnu yoo ni ka
chi'i de nda'a ya ma, te ni ka
kuun de tnu xini ya ma.
31 Te nuu ni jinu ni ka
kasiki ndee de ya ma, te ni
ka xtandiyo de sa'ma kua'a
tnuu ni ka skondii de ya ma,
te ni ka ndaskone'nu de ya
sa'ma maa ya ma, te ni ka

kene'e de ya, ja jin koo de jin
kata kaa de ya nuu krusi ma.

Ni ka skuita kaa de Jesús
ma nuu krusi ma
(Mr 15:21-32; Lc 23:26-43;
Jn 19:17-27)

32 Te ichi kuan koo de ji'in
ya ma, ni ka ndani'i de in tee
ñuu Cirene ma te Simón nani
de. Te ni ka xtetuu de tee ma
ja na kuiso de krusi Jesús ma.
33 Ni jan koo de ji'in Jesús
ma in nuu nani i Gólgota ja
kúni ka'an "Yiki Xini Ndiyi".
34 Te ni ka wa'a de ya vala
ndute uva ja ni jiya, te ni
ka sakanuu de ji'in ndute
kava kiti, sukan-va'a ndajijin
yikikuñu ya ma. Te Jesús ma,
yika ja ni jitotnuni ya-ni, te
ñatuu ni kuni ya ja ko'o ya.
35 Sani te tee ka kuu sol-
dado ma, ni ka jata kaa de
ya nuu krusi ma. Te ni ka
keja'a de ka chu'un de suerte
sa'ma Jesús ma, sukan-va'a
nde sa'ma ya ma jin ndani'i
ndi-in ndi-in de ma.
36 Te ni ka jinkoo de,
sukan-va'a jin ko koto de ya.
37 Te ichi xini ya ma ni ka
tenee de in tabla ja ká'an:
"Tee ya'a kúu Jesús tee kúu
rey tátnuni nuu ñayii judío a",
vaa kuechi ja chukan kúu ja
ni ka jata kaa de ya ma.
38 Sani te ni ka jata kaa de uu
kui'na in in nuu krusi ma, in
de xiñi kua'a ya ma te in de
xiñi satni ya ma.
39 Te ñayii ka ya'a ma, ka
ka'an ndeva'a i nuu ya, ka
skuiko xini i,
40 te ka jiña'a i:
—Ndijin ja ká'an ni ja
ndakana ni veñu'u ka'nu ma
te nuu uni kii ma te ndajinu
ndasa'a ni ma, nú ndija ni ja
Sa'ya Su'si ma kúu ni, te sa'a
maa ni ja kaku ni, te ki nuu
ni nuu krusi a —ka kuu i ka
jiña'a i.
41 Te tee ka tatnuni nuu
sutu ma, ji'in tee ka skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma,
ji'in tee ka kuu ja'nu ma, ka
kasiki ndee de ya, te ka ka'an
de:
42 —Siin-ka ñayii, ni sa'a de
ja ni ka kaku i nuu tnundo'o
ma, te maa de a, ñatuu kúu
naxe sa'a de ja kaku de
nuu tnundo'o tnuneni a. Te
nú tee kúu rey tátnuni nuu
ñayii ñuu Israel ya kúu de,
te kí nuu de nuu krusi a,
sukan-va'a jín kandija o ja
ká'an de a.
43 Nú kúkanu ini de Su'si ma,
te jín ko koto o nuna kii ya ki
koto ya de. Vaa ni ka'an de
ja Sa'ya Su'si ma kúu de —ka
kuu de ka ka'an de.
44 Te onde kui'na ka
ndakaa nuu krusi ma xiñi ya
ma, suni ka ka'an ndeva'a de
nuu ya.

Sukan ni ji'i Jesús ma
(Mr 15:33-41; Lc 23:44-49;
Jn 19:28-30)

45 Te nuu ve kusava nduu
ma, te ni-ka'nu ñuu ñayivi ma
ni kunee, onde nuu ni kuu ka
uni jañini ma.
46 Te maa ora yukan kúu ora
ni kayu'u nini'i Jesús ma ni
ka'an ya:
—Eloi, Eloi, ¿lama sabac-
tani?
Te tnu'u ya'a kúni ka'an,
"Su'si maa sa, Su'si maa sa,
¿nava'a ni xndoo ña'a ni?"
47 Te sava ñayii ka iyo
yukan, ni ka jiniso'o i ja ni

ka'an Jesús ma, te ka ka'an i
ja Elías ma kána ya.
48 Sani te in tee yukan, jinu
de ni jan nduku de vala
kachi, te ni chunee de nuu
vinagre ma. Te ni chitnii de
in nuu tnu yoo, te ni tenee de
yu'u Jesús ma, xi ma ko'o ya.
49 Kovaa ndaka-ka ñayii ma,
ka ka'an i:
—Ni kuu na. Máko jin
xtna'a-ka o de, te jín ko koto
o nú kii Elías ma te sa'a de ja
kaku tee ya'a —ka kuu i ka
ka'an i.
50 Kovaa Jesús ma chi in-ka
jichi ni kayu'u nini'i ya. Sani
te ni ji'i ya.
51 Sani te sa'ma ndakaa nuu
ii ini veñu'u ka'nu ma chi ni
ndata sasava i, ni keja'a onde
sukun ma, te ni kenda i onde
ja'a sa'ma ma. Te ni jakondee
tnaa, te ni ka ta'vi toto ma.
52 Te ni ka ndanune ndaka
yavi ndiyi ma, te kua'a ñayii
ni ka yo sa'a ja va'a ma te jâ
ni ka ji'i i ma, ni ka ndateku
i ora yukan.
53 Te ni ka nde koo ñayii ni
ka ndateku ma nuu yavi ni
ka yinee i ma, kovaa ni ka yo
ndetu i onde nuu ni ndateku
maa Jesús ma, te saa ni kuu
ni ka ndivi koo i ini ñuu ii ma,
te ni ka ndakuni tna'a ñayii
ka teku ma ji'in ñayii ni ka
ndateku ma.
54 Te tee tátnuni nuu ciento
soldado ma, ji'in ndaka-ka
tee ka iyo ji'in de ja ka jito
de Jesús ma ndákaa ya nuu
krusi ma, ni ka jini de ja ni
tnaa xeen ma, ji'in ndaka-ka
ja ni kuu ma, te ni ka yu'u
xen-xeen de, te ni ka keja'a
de ka ka'an de:
—Ja ndaa ndija kúu ja iya
ya'a chi Sa'ya Su'si ma kúu ya
—ka kuu de ka ka'an de.
55 Suni ka iyo kua'a ña'a
ka nde'ya jika ma. Ña'a ya'a
chi ni ka yo ndikin ña Jesús
ma, te ni ka yo jinukuechi ña
nuu ya nuu vee ya onde ñuu
Galilea ma.
56 Ne'un ndaka ña'a ma iyo
María Magdalena ma, ji'in
María si'i Santiago ma ji'in
José ma, ji'in si'i sa'ya tee kúu
Zebedeo ma.

Sukan ni ka chu'u i Jesús ma
(Mr 15:42-47; Lc 23:50-56; Jn 19:38-42)

57 Nuu ve kunee ma, te ni
kenda in tee xiku iyo ñuu
Arimatea ma, nani de José,
te suni ni yo ndikin de Jesús
ma.
58 Te ni ja'an de nuu Pilato
ma, te ni ndakan de ñunde'yu
Jesús ma. Sani te Pilato ma
chi ni wa'a de tnu'u ja nune'e
de ñunde'yu Jesús ma.
59 Sani te ni nune'e José ma
ñunde'yu Jesús ma, te ni ke'en
de in sa'ma va'a xeen nani i
lino, te ni chutuu de ya sa'ma
ma.
60 Te ni jan chinee de ya in
yavi jaa ndenee yika toto ma,
ja jâ ni jate maa de ma, te
ni jasi de ji'in in yuu ka'nu
ka'nu, te kua'an de.
61 Te María Magdalena ma,
ji'in in-ka ña'a nani María
ma, ka nukoo ña ichi jiyo
nuu iyo yavi yinee ñunde'yu
ya ma, te ni ka jini ña.

Sukan ni ka yo jito va'a soldado ma nuu ni ka chu'u de Jesús ma

62 Te in-ka kii ma, kivi ni
tatnuni Su'si ma ja ma jin
satniñu ñayii ma kúu, te ni
ka ndututu tee ka tatnuni
nuu sutu ma, ji'in tee ka kuu
fariseo ma nuu iyo Pilato ma.
63 Te ka jiña'a de:
—Señor, ni ka ndaka'án sa
ja tee xnda'vi ñayii ma, ni
ka'an de kii nuu téku-ka de
ma ja nuu uni kii ma, te
ndateku de ma.
64 Chukan kúu ja ka kuni sa ja
tetniñu ni soldado a ja jin ko
koto va'a de nuu yinee Jesús
ma uni kii. Chi vaa nasa
ki koo tee ni ka yo ndikin
de ma ora kunee ma, te jin
ndene'e de ñunde'yu tee ma,
te jin ka'an de nuu ñayii ka
iyo ini ñuu ma ja ni ndateku
de te masu ni kendoo de nuu
ka iyo ñayii ni ka ji'i ma. Nú
ña'a, te cha'a ko kuu in ja
jin kandija xeen ñayii ma, te
ka'vi-ka ko kuu sana ja ni
ka'an de ja Sa'ya Su'si ma kúu
de —ka kuu de ka jiña'a de.
65 Te jiña'a Pilato ma:
—Jiña ka iyo soldado a, te
kuán koo ni ji'in de. Te jin
kuña'a maa ni de ja jin ko
koto va'a de, sukan ka kuni
ni a —kúu de jiña'a de.
66 Te tee ka tatnuni nuu
sutu ma, kuan koo de ji'in
soldado ma, te ni ka satu'va
vava'a de sukan jin ko koto
soldado ma yavi nuu yinee
Jesús ma. Te ni ka tenee de
in sellu yika yuu ma, te ni ka
xndoo de soldado ma ja jin
ko koto de ma.

28

Nuu ni ndateku Jesús ma
(Mr 16:1-8; Lc 24:1-12; Jn
20:1-10)

1 Te nuu jâ ni ya'a kivi ni
tatnuni Su'si ma ja ma jin sat-
niñu ñayii ma, te nuu ve ndii
kivi kéja'a smana ma, ni jan
koo María Magdalena ma,
ji'in in-ka ña'a nani María
ma, kuan koto ña yavi yinee
Jesús ma.
2 Te ni tnaa xeen, vaa in ángel
ni tetniñu Iya Tátnuni ma, ni
nuu i andivi ma, te ni kenda
i nuu yinee Jesús ma, te ni
xtandiyo i yuu ka'nu ka'nu
ndesi ma, te ni jinkoo i siki
yuu ma.
3 Te ûni ye'e ni'ni i sukan kúu
ora jándute ma. Te sa'ma
ne'nu i ma, ûni yayaa.
4 Te soldado ma, ni ka yu'u
xen-xeen de ja ni kenda ángel
ma, te ni ka jakondee de ka
ni'i ka ni'i-nka de, te ni ka
kuita de, kuenda tnu'u ja ni
ka ji'i de.
5 Sani te ángel ma, jiña'a i nuu
ña'a ka iyo ma:
—Máko jin koyu'u ndijin,
vaa jini sa ja ka ndanduku ni
Jesús iya ni ka jata kaa i nuu
krusi ma.
6 Masu na iya yinee-ka ya'a,
chi vaa jâ ni ndateku ya,
sukan ni ka'an ya ma. Ne'e
koo ni, te jin konde'ya ni nuu
ni ka tava'a i ya ma, ja ñatuu
na iya yinee-ka.
7 Ni kuu na, te kuán koo ni,
te jin kuña'a ni tee ni ka
yo ndikin ya ma, ja jâ ni
ndateku ya ne'un ñayii ni ka
ji'i ma, te yoxtnuu ya kua'an
ya ñuu Galilea ma. Te yukan
jin kuni ni ya. Te vitna, te jâ
ni kaxtnu'u sa nuu ni a —kúu
i jiña'a i.

8 Sani te ni ka nde koo
kunu ña ye'e yavi ma, te
kuenda ni ka yu'u ña, kovaa
ka iyo sii ini xeen ña ja ni ka
jini ña ja jâ ni ndateku Jesús
ma. Te ka jinu ña kuan koo
ña kuan nu kaxtnu'u ña nuu
ndaka ñayii ni ka yo ndikin
ya ma sukan ni jiña'a ángel
ma. Te nani kuan koo ña
kuan nu kaxtnu'u ña nuu
ñayii ni ka yo ndikin ya ma,
9 te ni jan tna'a ña'a Jesús ma,
te jiña'a ya:

—¡Vava'a ka kuu ni! —kúu
ya jiña'a ya.

Te maa ña, ni jan koo ña
ni ka jan tu'va ña ya, te ni ka
kanuni'ni ña ja'a ya ma, te ni
ka chiñu'u ña ya.
10 Te maa Jesús ma, jiña'a ya
ña:

—Máko jin koyu'u ni, su'va
kuán koo ni, te jin kaxtnu'u
ni nuu ñani sa ma ja jâ ni
ndateku sa, te jín koo de
ñuu Galilea ma, te yukan
jin ndakuni tna'a sa ji'in de
—kúu ya jiña'a ya.

Sukan ni ka sa'a soldado tee ni ka yo jito nuu ni ka chu'u i Jesús ma

11 Te kuan nu koo ña, te
in jichi tee ni ka yo jito nuu
ni ka chu'u i ya ma, ni jan
nu koo de ini ñuu ma ja jin
ndakaxtnu'u de nuu tee ka
tatnuni nuu sutu ma ndaka
sukan ni yo kuu ma.
12 Te ni ka ndututu tna tee
ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in
tee ka kuu ja'nu ma, te ni ka
chutna'a tnu'u de ja jin kua'a
de kua'a xu'un nuu soldado
ma,
13 te ka jiña'a de nuu soldado
ma:

—Kuán koo ni, te jin ka'an
ni ja maa tna'a tee ni ka yo
ndikin de ma, ja in jakuaa ni
ki koo de ni ka sakui'na de
ñunde'yu ma ora ka kixi ni
ma.
14 Te nú tnu'u ka'an o ja cha'a
na kuniso'o tee kúu gobiernu
ma, te máko jin koyu'u ni, chi
vaa maa sa jin ka'an ji'in de,
sukan-va'a jin kaku ni nuu
de —ka kuu de ka jiña'a de.

15 Te ni ka tnii soldado ma
xu'un ma, te ni ka sa'a de
ndaka sukan ka jiña'a tee
ma. Te tnu'u ya'a, ni jitenuu
i ne'un ñayii judío ma, te
sukan ka jani ini i onde kivi
vitna.

Ni tatnuni Jesús ma sukan jin sa'a tee ka ndikin ya ma

(Mr 16:14-18; Lc 24:36-49; Jn 20:19-23)

16 Kovaa ndi-uxi in tee ni
ka yo ndikin ya ma, ni jan
koo de ñuu Galilea ma, nuu
yuku ni tatnuni maa Jesús
ma.
17 Te nuu ni ka jini de ya ma,
ni ka ndachiñu'u de ya, kovaa
sava de ma, ka jani uu ka jani
uni ini de ma.
18 Te Jesús ma, ni jan tu'va ya
de, te jiña'a ya:

—Jâ ni taa Su'si ma ndaka
tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja
tátnuni sa andivi ma ji'in nuu
ñu'ú ya.
19 Chukan kúu ja jin koo ni
ni-ka'nu ni-tu'u ñuu ñayivi a,
te jin kaxtnu'u ni nuu ñayii
ma ja na jin kandija i tnu'u
maa sa a te jín kondikin vii
jín kondikin va'a ña'a i maa
sa, te jin ndakune'e ni Yuva
sa Iya Tátnuni ma, ji'in maa
sa ja kúu sa Sa'ya ya ma, ji'in

Xtumani Ndios ma, te sukan
jin skuandute ni i.
20 Te jin kaxtnu'u tna ni ja
jin sa'a i ndaka sukan ni tat-
nuni sa nuu ni a, te maa
sa koo ji'in ndaka ni ndi-kivi
ndi-ñuu onde kii naa ñuu
ñayivi a, te jin kona'a ni ja
masu xndoo ña'a sa —kúu ya
jiña'a ya.
Sukan kó kuu.

Tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma sukan ni kaxtnu'u tee ni yo nani Marcos ma

Juan tee skuandute ñayii ma, ni kaxtnu'u de sukan kenda Jesucristo ma
(Mt 3:1-12; Lc 3:1-9, 15-17; Jn 1:19-28)

1 Sa'a kéja'a tnu'u vii tnu'u
va'a Jesucristo Sa'ya Su'si
ma.
2 Vaa sa'a ndee tnu'u maa
Su'si ma nuu tutu Isaías ma,
tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u
ni yo wa'a Su'si ma:
Tetniñu ri in tee kaxtnu'u de
nuu ñayii ma,
te koxtnuu de ja satu'va de
ichi ro ma.
3 Te tee tetniñu ri ma chi
kenda de ichi nuu
masu nawa iyo kuiti
ma,
te kayu'u de ka'an de:
“Jin satu'va ni ichi kenda Iya
Tátnuni ma,
jin ndakani jin ndaka'vi ini
ni
te jin ndakaka ndaa ni ichi
Su'si ma.”
Sa'a ni ka'an Su'si ma ja ko
kuu kivi kenda Sa'ya ya Jesu-
cristo ma, te ni tee Isaías ma
nuu tutu de ma.
4 Te sukan ni ka'an Su'si
ma, sukan ni kuu ja tee kúu
Juan ma chi ni kenda de ichi
nuu masu nawa iyo kuiti ma,
te ni skuandute de ñayii ni
jan koo nuu de ma, te jiña'a
de nuu ñayii ma ja na jin
ndakani jín ndaka'vi ini i, te
jín xndoo i ja u'vi ka sa'a i ma,
te jín ndandikin i Su'si ma,
te jín kuandute i, sukan-va'a
xnaa Su'si ma ndaka kuechi i
ma.
5 Ndaka ñayii ka iyo ñuu
Jerusalén ma, ji'in ndaka
ñayii ka iyo ni-ka'nu ñuu
Judea ma chi ni ka kenda koo
i nuu iyo Juan ma. Te yukan,
te ni ka yo ndaka'an, ni ka
yo ndakachi i nuu Su'si ma
ndaka kuechi i ma. Te Juan
ma, ni yo skuandute de i yute
nani Jordán ma.
6 Te sa'ma Juan ma chi
ni kuva'a i ji'in ixi kiti kúu
camellu ma, te in ñií ni yo
nu'ni chii de ma. Te ni yo jaa
de tika langosta ji'in nduxi ni
yo ni'i de yuku ma.
7 Te sa'a ni yo kaxtnu'u de:
—Xinañu'u-ka saña vee,
te ndandikin-ka maa ya ja
neva'a-ka ya tnu'u ndee
tnu'u ndatnu sana saña, va
ni a ñií ndijan ya ma masu
kaa masu iyo sa ja ndaji sa.
8 Saña chi ni skuandute ña'a
sa ndaka ni a ji'in ndute, ko-
vaa maa ya chi taa ya tnu'u
ndee tnu'u ndatnu, vaa jin
koo ni ji'in Xtumani Ndios
ma —kúu de jiña'a de.

Jesús ma, ni jandute ya
(Mt 3:13-17; Lc 3:21-22)

9 Te ne'un kivi yukan, te
Jesús ma, ni kee ya in ñuu
luluu nani i Nazaret iyo i
ñuu Galilea ma, te kua'an
ya. Te ja ni kenda ya yute
Jordán ma, te ni skuandute
ña'a Juan ma.
10 Nuu ni nana Jesús ma
nuu ndute ma, te ni jini

ya ja nune andivi ma, te
sukan kaa in sata kaa Xtu-
mani Ndios ma, ni nuu ya
siki Jesús ma.
11 Te ni ka'an Su'si ma onde
andivi ma, te jiña'a ya:

—Ro'o kúu Sa'ya maa ri, te
kútoo ña'a ri, te játna ini ri ja
sa'a ro a —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma ni jitotnuni ña'a tachi ma
(Mt 4:1-11; Lc 4:1-13)

12 Nuu ni jinu ma, te Xtu-
mani Ndios ma, ni jan xsia'a
ya Jesús ma in nuu masu
nawa iyo kuiti.
13 Yukan ni iyo Jesús ma uu
xiko (40) kivi, te ni yo iyo ya
ne'un kiti xeen ka iyo yukan.
Te yukan ni kenda tachi ma,
ja ni jitotnuni ña'a i ma. Ko-
vaa sani te ni ka kenda koo
ángel ma, ni ka jinukuechi i
nuu ya ma.

Jesús ma, ni keja'a ya tniñu ya ñuu Galilea ma
(Mt 4:12-17; Lc 4:14-15)

14 Nuu ni jinu ja ni ka chi-
nee i Juan ma vekaa ma, te
ni ja'an Jesús ma ñuu nani
i Galilea ma, ja kaxtnu'u ya
tnu'u vii tnu'u va'a ká'an Su'si
ma.
15 Te ni ka'an ya:

—Jâ ni kenda kivi, te jâ
ni kuyatni ja tatnuni maa
Su'si ma. Jin ndakani jin
ndaka'vi ini ni, te jin xndoo
ni ja u'vi ka sa'a ni ma, te jin
ndandikin ni Su'si ma, te jin
kandija ni tnu'u vii tnu'u va'a
maa ya a —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni kana ya kuun tee ka tava tiaka ja jin kondikin de ya
(Mt 4:18-22; Lc 5:1-11)

16 Jesús ma, jika ya kua'an
ya yu'u mar ñuu Galilea ma.
Te ni jini ya in tee nani Simón
ma, ji'in tee kúu ñani de tee
nani Andrés ma. Tee yukan
chi tee ka tava tiaka ka kuu
de, te ka yikuu de ka chunee
de ñunu de ma nuu ndute
ma.
17 Te jiña'a Jesús ma:

—Ne'e koo ni, te jin
kondikin ña'a ni, te sa'a sa
ja jin ko kuu ni tee jin nduku
ñayii ja jin kondikin i maa sa
—kúu ya jiña'a ya.

18 Te ora yukan-ni, te ni
ka xndoo de ñunu de ma, te
kuan koo de ji'in ya.

19 Te ni ka jika-ka de vala
ji'in ya, te ni jini Jesús ma in
tee nani Santiago, ji'in ñani
de Juan ma, sa'ya tee kúu
Zebedeo ma. Te ka ñunee de
in nuu barcu, te ka yikuu de
ka ndasa'a de ñunu de ma ja
jin tava de tiaka.
20 Sani te ni kana ña'a ya,
te ni ka xndoo de yuva de
Zebedeo ma nuu barcu ma,
ji'in tee ka jinukuechi nuu de
ma, te maa de chi kuan koo
de ji'in Jesús ma.

Ni ndasava'a Jesús ma in tee yinee ña'a in tachi
(Lc 4:31-37)

21 Te ni ka kenda koo Jesús
ma ji'in tee ka ndikin ya ma
in ñuu nani i Capernaum, in
kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma
jin satniñu ñayii ma kúu, te ni
kivi ya in veñu'u luluu, te ni

jakondee ya káxtnu'u ya nuu
ñayii ma.
22 Te ndaka ñayii ma, ni
ka sa'vi-nka ini i sukan iyo
tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ja
káxtnu'u ya ma, vaa Jesús ma
chi jini ya nawa kúu ja ká'an
ya ma, te masu sa'a ya sukan
ka sa'a tee ka skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma.
23 Te veñu'u luluu kátuu
ñuu yukan chi iyo in tee,
te ini anua de ma yinee in
tachi, te ñatuu wa'a i tnu'u ja
kandija de tnu'u ká'an Jesús
ma, te káyu'u i jiña'a i ya:
24 —¿Nava'a kivi nduu ni
nuu ka iyo saña, Jesús tee
ñuu Nazaret ma? ¿Vee ni ja
xnaa ña'a ni? Saña chi jini
ña'a sa, te jini sa ja iya ii vee
nuu Su'si ma kúu ni —kúu i
jiña'a i.
25 Te ni ndonda ya nuu
tachi ma, jiña'a ya:
—Kasiyu'u, te xndoo tee
ya'a —kúu ya jiña'a ya.
26 Te tachi ma chi ni skisi
ni'ni i de, te ni xtuu ni xndii i
de, te ni kayu'u nini'i de, te
ni kee i ini anua de ma, te
kua'an i.
27 Ndaka ñayii ma ni ka
yu'u, te ni ka jakondee i
ka jikan-tnu'u tna'a ndi-in
ndi-in i:
—¿Nawa kúu ja ni ka jini o
a? Tnu'u ya'a chi tnu'u jaa
kúu, vaa tee káxtnu'u a chi iyo
tnu'u ndee tnu'u ndatnu de,
te jini ndija de ndaka tnu'u
ká'an de a. Onde nuu tachi
ma ni tatnuni de, te ni ka
kandija i nuu de —ka kuu
ñayii ma ka ka'an i.
28 Ñama xeen ni jitenuu
tnu'u Jesús ma ni-ka'nu ñuu
Galilea ma, ndaka tna'a ja
sa'a ya ma.

Jesús ma, ni ndasava'a ya si'i-xiso Simón Pedro ma
(Mt 8:14-15; Lc 4:38-39)

29 Nuu ni ka nde koo de
ji'in ya veñu'u luluu ma, te
Jesús ma, kua'an ya ji'in San-
tiago ma ji'in Juan ma ve'e
Simón ma ji'in Andrés ma.
30 Te si'i-xiso Simón ma, kátuu
ña in nuu jito, yi'i xeen ña'a
ka'ni. Te tee ka iyo ma, ni ka
jiña'a de Jesús ma,
31 te ni jan tu'va ya ña, te
ni tnii ya nda'a ña ma, te
ni ndone'e ya ña, te ora
yukan-ni, te ni ndee ña'a
ka'ni ma. Te ni jakondee ña
ñukuun ni wa'a ña ja kaa ya
ji'in tee ka ndikin ya ma.

Jesús ma, ni ndasava'a ya kua'a ñayii ka ku'u
(Mt 8:16-17; Lc 4:40-41)

32 Nuu jâ ni kêe kandii ma
te ve kunee ma, ni jan koo
ñayii ni ka jan xsia'a i ndaka
ñayii ka ku'u ma, ji'in ndaka
ñayii ka yinee tachi ini anua
i ma, nuu Jesús ma, ja na
ndasava'a ña'a ya.
33 Te ndaka ñayii ka iyo
ñuu Capernaum ma, ni ka
ndatna'a i ye'e Pedro ma.
34 Jesús ma, ni ndasava'a
ya kua'a ñayii ka ku'u
ndeva'a-ni na kue'e ma. Te ni
ndene'e ya kua'a xeen tachi
ini anua ñayii ma. Kovaa
ñatuu ni wa'a ya tnu'u ja jin
ka'an tachi ma, vaa ni ka yo
jini i na in kúu ya ma.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma ini veñu'u lilikin ma
(Lc 4:42-44)

35 Te nuu ve ndii ma nuu ndatinee-ka ma, te ni ndakoo Jesús ma, te ni kee ya yu'u ñuu ma, te kua'an ya in nuu koo maa-ni ya ji'in Yuva ya Su'si ma, sukan-va'a kuu ndatnu'u ya ji'in Yuva ya Su'si ma.
36 Te Simón ma ji'in tee ka ndikin tna'a ji'in de ma, kuan koo de ka ndanduku de Jesús ma.
37 Te nuu ni ka ndani'i de ya ma, te ka jiña'a de:

—Ndaka ñayii ma, ka ndanduku ña'a i —ka kuu de ka jiña'a de.

38 Kovaa maa ya chi ni ndakone'e ya:

—Jín koo o ndaka-ka ñuu yatni-ka ma, jín kaxtnu'u o tnu'u vii tnu'u va'a nuu ñayii ma, chi vaa chukan kúu ja vee sa a —kúu ya jiña'a ya.

39 Chukan kúu ja ni yo ja'an Jesús ma ni-ka'nu ñuu Galilea ma, te ni yo kaxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u va'a nuu ñayii ma ini veñu'u lilikin ndaka ñuu ma, te ni yo kene'e ya tachi ma ini anua ñayii ma.

Jesús ma, ni ndasava'a ya in tee ku'u kue'e nani lepra
(Mt 8:1-4; Lc 5:12-16)

40 In tee ku'u lepra, ni jan tu'va de Jesús ma, te ni jinkuiñi jiti de, te jiña'a de:

—Nú kúni maa ni, te ndasavii ña'a ni kue'e ndó'o sa ya —kúu de jiña'a de ya.

41 Jesús ma chi ni kunda'vi ini ya tee yukan, te ni sonee ya nda'a ya siki de ma, te jiña'a ya:

—Kúu ini sa ja nduva'a ni. ¡Kendoo vii ni! —kúu ya jiña'a ya.

42 Te ora yukan, te ni nduva'a tee ku'u lepra ma, te ni nduvii ñií de ma.
43 Jesús ma, ni ndakuan-ta'vi ya nuu de ora yukan, te ni sacargu xeen ya de, te jiña'a ya:

44 —Másu ko kuña'a ni ni-in nuu ñayii ma, su'va kua'an ni, te kaxtnu'u ni ñií ni a nuu sutu ma, te kinda'a ni ja ndakua'a ni nuu Su'si ma ja ndakuan-ta'vi ni nuu ya ja jâ ni nduvii ni a, sukan ni tatnuni Moisés ma, sukan-va'a ndaka i jin kuni ja ni nduvii ni nuu kue'e ni ndo'o ni ma —kúu ya jiña'a ya.

45 Kovaa tee yukan chi kua'an de, te ni keja'a de ndákani de nuu ndaka ñayii ma sukan ni kuu ma. Te chukan kúu ja Jesús ma chi ñatuu ni kuu kivi ndeva'a ya ni-in ñuu ma, te chukan kúu ja ni kendoo ya ichi nuu masu nawa iyo kuiti ma, kovaa maa ñayii ni-ka'nu ñuu ma chi ni ka yo jan koo i nuu iyo ya ma.

2

Jesús ma, ni xnaa ya kuechi in tee ñatuu kúu kanda de, te ni nduva'a de
(Mt 9:1-8; Lc 5:17-26)

1 Te ni ya'a kivi ma, te ni ndivi tuku Jesús ma ñuu Capernaum ma. Te ni ka jiniso'o ñayii ma ja ni ndajaa ya ma.

2 Te ni ka ndatna'a kua'a
xeen ñayii ma, te ûni ñatuu
nde kánda-ka ye'e ma ja jin
koo ñayii ma. Te ni jakondee
ya káxtnu'u ya tnu'u maa ya
ma.
3 Te ni ka kenda koo ñayii ma
ji'in in tee ñatuu kúu kanda
de. Te kuun tee ka ndiso tee
ku'u ma.
4 Kovaa ka iyo kua'a xeen
ñayii ma, te ñatuu kúu jin
kenda koo de ji'in tee ku'u
ma onde nuu iyo Jesús ma.
Te ni ka ka koo de onde xini
ve'e ma, te ni ka ndakana de
vala xini ve'e ma, sukan-va'a
ndanune, te kuu jin skee
de nuu yoxtnee tee ku'u ma
onde nuu iyo Jesús ma.

5 Te nuu ni jini Jesús ma ja
ka kukanu ini xeen de ya ma,
te jiña'a ya nuu tee ku'u ma:

—Sa'ya sa, ndaka kuechi
ni ma jâ ni ka naa —kúu ya
jiña'a ya.

6 Te tee ka skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, ka iyo
de yukan, ka nukoo de, te ka
jani ini de:
7 “¿Nava'a ká'an tee ya'a sa'a?
Te tnu'u ká'an de ya chi
ñatuu játna ini Su'si ma. Vaa
maa in-ni Su'si ma kuu xnaa
kuechi o ma”, ka kuu de ka
ka'an de.
8 Kovaa Jesús ma chi jâ ni
jinitnuni ya ndaka ja ka jani
ini de ma, te ni jikan-tnu'u ya
de:

—¿Nava'a ka jani ini ni
sukan?
9 ¿Nde a kúu ja yii-ka kuña'a
o tee ku'u a? ¿Yii-ka ja kuña'a
o ja: “Kuechi ni ma jâ ni ka
naa”, o xi yii-ka ja kuña'a o:
“Ndakoo ni, te ndake'en ni
nuu ni katuu ni a, te kuán
no'o ni”?
10 Vitna te jin kuni ni ja saña
ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu
ñayivi a, iyo sa ja tatnuni sa
ñuu ñayivi a, sukan-va'a jin
naa kuechi ñayii ma —kúu ya
jiña'a ya.

Sani te jiña'a ya tee ku'u
ma:
11 —Nuu ndijin ká'an sa,
ndakoo ni, te ndake'en ni
nuu ni katuu ni a, te kuán
no'o ni ve'e ni ma —kúu ya
jiña'a ya.
12 Sani te ni ndakoo de, te
ni ndake'en de nuu ni katuu
de ma, te ni ndee de ve'e Pe-
dro ma me'ñu ndaka ñayii ka
iyo ma. Sani te ndaka ñayii
ka iyo ma, ni ka sa'vi-nka ini
i ja sukan ni kuu ma, te ni
ka jakondee i ka ndachiñu'u
i Su'si ma, te ka ka'an i:

—Ñatuu nama uun ni ka
jini o sa'a —ka kuu i ka ka'an
i.

*Jesús ma, ni ndatnu'u ya
ji'in ñayii ka sa'a ja u'vi ma
(Mt 9:9-13; Lc 5:27-32)*

13 Sani te kua'an Jesús ma
in-ka jichi yu'u mar ma. Te
ñayii ma chi ni jan koo i ni ka
jan tu'va ña'a i, te maa ya chi
ni kaxtnu'u ya tnu'u Su'si ma.
14 Te ichi nuu kua'an ya ma,
te ni jini ya tee kúu Leví ma
sa'ya tee kúu Alfeo ma, vaa
núkoo de ndáke'en ya'vi de
xu'un no'o ñuu Roma ma nuu
ndaka ñayii ka kivi koo ini
ñuu ma, ja jin xiko i ndatniñu
i nuya'vi ma. Te jiña'a ya:

—Kondikin ña'a ni —kúu
ya jiña'a ya.

Te ni ndokuiñi tee kúu Leví
ma, te ni ndikin de ya.

15 Sani te ni kana Leví ma
Jesús ma ve'e de ma ja jin
kaa de ji'in ya xita, te kua'a
tee ka ndake'en ya'vi xu'un
no'o ñuu Roma ma, ji'in kua'a
tna ñayii ñatuu ka sa'a ja va'a
ma ka nukoo tna nuu mesa
nuu núkoo Jesús ma ji'in tee
ni kaji ya ja ka ndikin de ya
ma. Vaa kua'a xeen ñayii ma
ka ndikin ya.
16 Te jaku tee ka skua'a tnu'u
ni kaxtnu'u Moisés ma, tee
ni ka yo kuu fariseo ma, ni
ka jini de Jesús ma, ja núkoo
ya ne'un ndaka ñayii yukan
ma, te ka jiña'a de nuu tee ka
ndikin ya ma:
—¿Nava'a teskua'a ni a,
jaa de ndeyu ji'in kui'na ka
ndake'en ya'vi xu'un a, ji'in
ndaka-ka ñayii ñatuu ka sa'a
ja va'a a? —ka kuu de ka
jiña'a de.
17 Te ni jiniso'o Jesús ma, te
jiña'a ya:
—Ñayii ka iyo va'a ma chi
ñatuu ka jiniñu'u i tee tatna
ma, chi yika-ni ja ñayii ka
ku'u ma. Saña chi masu vee
sa ja ndakana sa ñayii ka jani
ini i ja ñayii va'a-ka ka kuu i
ma chi vee sa ja ndakana sa
ñayii ka ndakunitnuni i ja ka
ndiso kuechi i ma —kúu ya
jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma nava'a ñatuu ka iyo ndite tee ka ndikin ya ma
(Mt 9:14-15; Lc 5:33-35)

18 In jichi, te tee ka ndikin
Juan ma, ji'in tee ka kuu
fariseo ma, ka iyo ndite
de, sukan-va'a jin chiñu'u de
Su'si ma. Te jaku ñayii ni jan
koo nuu Jesús ma, ka jiña'a i:
—¿Nava'a tee ka ndikin
Juan ma, ji'in tee ka kuu
fariseo ma, ka iyo ndite de ka
jikan-ta'vi de nuu Su'si ma, te
tee ka ndikin ña'a ndijin a chi
ñatuu ka sa'a de sukan? —ka
kuu i ka jiña'a i.
19 Te Jesús ma chi ni
ndakone'e ya:
—¿Xi jin koo ndite ñayii
ka iyo viko tnánda'a ma, te
vitna ja ka iyo-ka i ji'in suchi
yii tnánda'a ma? Nú iyo-ka
suchi yii tnánda'a ma chi
masu kuu ja jin koo ndite
ñayii ma.
20 Kovaa kenda in kivi ja jin
xtandiyo i suchi tnánda'a ma.
Nuna kenda kivi yukan, sana
jin koo ndite ñayii ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma ja in ja jaa ma chi masu ndaketna'a i ji'in in ja tu'u ma
(Mt 9:16-17; Lc 5:36-39)

21 'Ñatuu ni-in ñayii ndása'a
in sa'ma tu'u te ndachu'un i
in sa'ma jaa, chi vaa sa'ma
jaa ma chi ndatiyi i, te kachi
i ja tu'u ma, te ka'vi-ka te'nde
i.
22 Ni masu tnaa o ndute uva
yika ni ju'ni o ma in nuu ñií
kiti jâ ni kuu kii iyo i ma,
vaa ndute uva ma chi sa'a
de ja te'nde ñií ma, te skenaa
o ndute uva ma ji'in ñií ma.
Chukan kúu ja tnaa o ndute
uva yika ni ju'ni o ma in nuu
ñií jaa ma —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya nde a kanuu-ka ja sa'a o kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma
(Mt 12:1-8; Lc 6:1-5)

23 In kivi ni tatnuni Su'si
ma ja ma jin satniñu ñayii

ma, te kua'an Jesús ma in
ne'un itu triu, te tee ka
ndikin ya ma, ka tnu'u de
yoko triu ma te ka jaa de
kuan koo de.
24 Te tee ka kuu fariseo ma,
sa'a ka jiña'a de Jesús ma:

—¡Konde'ya ni! ¿Nava'a
ka sa'a tee ka ndikin ña'a a
sukan? ¿Xi ñatuu jini ni ja
masu kuu sa'a o sukan kivi
ni tatnuni Su'si ma ja ma jin
satniñu o ma? —ka kuu de ka
jiña'a de.

25 Kovaa maa ya chi jiña'a
ya:

—¿Ñatuu nama ni ka ka'vi
ni sukan ni ka sa'a David ma,
ji'in tee ka ndikin tna'a ji'in
de ma, in jichi ma? Vaa ñatuu
ndenu jin ni'i de ja jin kaa de
ma, te ka kokon de ma.
26 Te kivi ni yo kuu Abi-
atar ma tee tátnuni nuu sutu
ma, te ni kenda David ma
ve'e Su'si ma, te ni jaa de
xtatila iyo nuu Su'si ma, te
suni ni wa'a tna de ni ka jaa
ndaka tee kuan koo ji'in de
ma, te vitna ja maa-ni tee ka
kuu sutu ma kuu jin kaa ma
—kúu ya jiña'a ya.

27 Te suni jiña'a tna ya:

—Ni sa'a Su'si ma in kivi ni
tatnuni ya ja ma jin satniñu
ñayii ma. Kovaa masu ni
kuni Su'si ma ja jin ndo'o jin
neni ñayii ma, ja kuechi kivi
ma.
28 Chukan kúu ja saña ja kúu
sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a,
iyo sa ja tatnuni tna sa siki ja
kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma
jin satniñu ñayii ma —kúu ya
jiña'a ya.

3

*In kivi ni tatnuni Su'si ma
ja ma jin satniñu ñayii ma, ni
ndasava'a Jesús ma in tee ni
yichi nda'a de*

(Mt 12:9-14; Lc 6:6-11)

1 Ni kivi Jesús ma in-ka
jichi ini veñu'u luluu ma, te
yinee in tee, te in nda'a de ma
chi ni yichi i.
2 Te tee ñatuu ka kunimani
nuu Jesús ma, ka jito yu'u de
ya nú ndasava'a ya tee yukan
ma, sukan-va'a jin ni'i ini de
naxe jin xtekuechi de ya, vaa
kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma
jin satniñu ñayii ma kúu kivi
yukan.
3 Te jiña'a Jesús ma nuu tee
ni yichi nda'a ma:

—Ndokuiñi ni, te jinkuiñi
ni me'ñu a —kúu ya jiña'a ya.

4 Te ni jikan-tnu'u ya nuu
tee ka iyo ma:

—¿Nde a iyo ja kuu sa'a
o kivi ni tatnuni Su'si ma ja
ma jin satniñu o a? ¿Ja va'a
ma xi ja u'vi ma? ¿Sa'a o ja
koteku in ñayii, xi sa'a o ja na
kûu i? —kúu ya jiña'a ya.

Kovaa tee yukan chi ñatuu
ni ka ka'an de.
5 Jesús ma chi nde'ya ya, te
ni ndakiti ini ya nuu tee ka
iyo ma. Te ni kuxii ini ya, ja
ñatuu ka kuni de ja jin jaku'ni
ini de ma. Te jiña'a ya tee ni
yichi nda'a ma:

—Ndaskuili ni nda'a ni a
—kúu ya jiña'a ya.

Te tee yukan chi ni
ndaskuili de nda'a de ma, te
ni nduva'a.
6 Kovaa nuu ni ka nde koo tee
ka kuu fariseo ma, te ni ka
keja'a de ka ndatnu'u tna'a

de ji'in tee ka ndikin tee kuu
Herodes ma, naxe jin ka'ni
de Jesús ma.

Ni ka ndikin kua'a ñayii
Jesús ma yu'u mar ma

7 Jesús ma chi kua'an ya
ji'in tee ka ndikin ya ma yu'u
mar ma, te ka ndikin kua'a
ñayii ñuu Galilea ma kuan
koo i.
8 Nuu ni ka jiniso'o ñayii ma
ndaka milagru ni sa'a ya ma,
te ni jan koo tna kua'a ñayii
ñuu Jerusalén ma, ji'in ñayii
ni-ka'nu ñuu Judea ma, ja
jin kuni i ya, suni ñayii ñuu
Idumea ma, ji'in ñayii in-ka
yu'u yute Jordán ma, ji'in
ñayii ñuu Tiro ma, ji'in ñayii
ñuu Sidón ma.
9 Kovaa Jesús ma chi ni
sacargu ya tee ka ndikin
ya ma ja na koo tu'va in
barcu, sukan-va'a máko jin
kuexni'ni xeen ña'a ñayii ma,
10 chi vaa ndaka ñayii ka
ku'u ma, ûni ka jakoxtna'a i
siki ya ma ja na jin kaki'i i
ya, sukan-va'a jin nduva'a i,
sukan ni ndasava'a ya kua'a
xeen ñayii ka ku'u ma.
11 Te ni ka jini tachi ma, te
ni ka jinkuiñi jiti i nuu ya, te
ka kayu'u i ka jiña'a i:
—Ndijin chi Sa'ya Su'si ma
kúu ni —ka kuu i ka jiña'a i.
12 Kovaa Jesús ma chi
ni ndonda xeen ya nuu i,
sukan-va'a máko jin ka'an i
na in kúu ya ma.

Ni kaji Jesús ma uxi uu tee
tetniñu ya ja jin kaxtnu'u de
tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma
(Mt 10:1-4; Lc 6:12-16)

13 Te ni kaa Jesús ma in
yuku, te ni kana ya ndaka
ñayii kúni maa ya ma, te ni ka
ndututu i.
14 Te ni kaji ya ne'un
ndaka ñayii ma uxi uu tee
jin kondikin ya ma. Te
ndaka tee yukan ni xnani
ya apóstol, (ja kúni ka'an
"tee tetniñu maa ya ja jin
kaxtnu'u de tnu'u maa ya
ma"). Te jin koo de ji'in ya,
te kaxtnu'u ya tnu'u maa ya
ma, te sana jin ndakaxtnu'u
de nuu ñayii ma.
15 Te jin koneva'a de tnu'u
ndee tnu'u ndatnu, ja sukan
jin ndene'e de tachi ka yinee
ini anua ñayii ma.
16 Ndaka tee ya'a ka kuu
uxi uu tee ni ndakaji Jesús
ma: Simón ma kúu in tee ni
ndaxsama ya ja nani de, te ni
nukonani de Pedro.
17 Te Santiago ma ji'in ñani
de Juan ma sa'ya tee kúu
Zebedeo ma, te ni xnani ya
de Boanerges, ja kúni ka'an
"sa'ya ja ka'ndi ma", vaa
kuechi ja inuyachi yu'u de
ma.
18 Te Andrés ma, ji'in Felipe
ma, ji'in Bartolomé ma, ji'in
Mateo ma, ji'in Tomás ma,
ji'in tee nani Santiago ma
sa'ya tee kúu Alfeo ma, suni
tna Tadeo ma, ji'in Simón
tna'a tee ka nani cananita tee
ni ka yo kanaa ji'in tee ñuu
Roma ma,
19 ji'in Judas Iscariote tee
ke'en-su'va Jesús ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma naxe
ndo'o ñayii ká'an ndeva'a ja
kuu Xtumani Ndios ma
(Mt 12:22-32; Lc 11:14-23;
12:10)

20 Sani te ni kivi Jesús ma
ini ve'e ma, te in-ka jichi
ni ka ndututu kua'a xeen
ñayii ma, te ni ñatuu kúu kaa
ñukuun ya xita ji'in tee ka
ndikin ya ma.
21 Te ni ka jini tna'a kuikin ya
ma, te ni ka kenda koo i, ja
jin nu koo i ji'in ya, chi vaa
ka ka'an i ja jâ ni nduneé ya.

22 Te suni tee ka skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma,
ja ka iyo de ñuu Jerusalén ma,
te ni ka kenda koo de nuu iyo
Jesús ma, te sa'a ka ka'an de:
maa Beelzebú suchi tátnuni
nuu ndaka-ka tachi ma, yi-
nee i ini anua Jesús ya, te
suu i wa'a tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ja kéne'e de tachi ma,
ka kuu de ka ka'an de.
23 Te Jesús ma chi ni kana ya
ndaka tee ka jani ini sukan
ma, te ni ka'an ya in tnu'u
vijin, te jiña'a ya:

—¿Naxe kuu ndene'e tachi
nani Satanás ma tachi ji'in i
ma?
24 Vaa nú in ñuu, te ka iyo
nanimaa ñayii ka ndakiti ini
nuu tna'a i ma, te ¿naxe kuu
jin koo ka'nu ndaka i ma?
25 Te suni maa i kúu ji'in ñayii
ka iyo in-ni ve'e ma, te nú
jin ndakiti ini nuu tna'a i ma,
te ¿naxe kuu jin koo ka'nu
ndaka i?
26 Sukan tna tachi ma, nuna
jin ndakanaa maa i ma,
masu kuu jin koo ka'nu i, te
masu jin kundee i nawa jin
sa'a i ñuu ñayivi a, su'va jin
xnaa i maa i ma.

27 'Ñatuu ni-in ñayii ja kuu
kivi i ini ve'e ka'nu neva'a in
tee ndatnu xeen te xtandee i
nawa ni sakui'na tee ndatnu
xeen ma, nú masu ja xi-
nañu'u-ka ku'ni i de. Onde
sukan, sana kuu ndaxtandee
i nawa ni sakui'na de ma.
28 'Ja ndaa ká'an sa ja Su'si
ma chi sakanu ini ya ndaka
kuechi ñayii ma, ji'in ndaka
ja u'vi ka ka'an i ma.
29 Kovaa ñayii ká'an ndeva'a
ja kuu Xtumani Ndios ma
chi masu sakanu ini ya i
chi su'va ndakuiso kuechi-ka
maa i, te sukan koo i ni-kani
ni-jika —kúu ya jiña'a ya.

30 Sukan jiña'a Jesús ma,
chi vaa ndaka maa tee yukan
chi ni ka ka'an de ja yinee
tachi ma ini anua ya ma.

*Ni ka'an Jesús ma nde
ñayii kúu si'i ya ji'in ñani ya
ji'in ku'va ya*
(Mt 12:46-50; Lc 8:19-21)

31 Te ni ka kenda koo si'i
Jesús ma, ji'in ñani ya ma,
kovaa ni ka kendoo ña ichi
ke'e ma, te ni ka tetniñu ña
in ñayii ja na kana i ya.
32 Te ñayii ka nukoo xiñi Jesús
ma ka jiña'a nuu ya ma:

—Si'i ni ma, ji'in ñani ni
ma, ka iyo i ke'e ma, te ka
ndanduku ña'a i —ka kuu i
ka jiña'a i.

33 Te ni ndakone'e ya:

—¿Na in kúu si'i sa ma, ji'in
ñani sa ma, ka jani ini ni?
—kúu ya jiña'a ya.

34 Te nde'ya ya ndaka ñayii
ka nukoo xiñi ya ma, te jiña'a
ya:

—Ndaka maa ñayii ya'a ka
kuu si'i sa a, ji'in ñani sa a,
35 chi vaa ndeva'a-ni ñayii ja
sa'a i sukan játna ini Su'si ma,
ñayii yukan kúu ñani sa ma,

ji'in ku'va sa ma, ji'in si'i sa
ma —kúu ya jiña'a ya.

4

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin tee ni saka triu ma
(Mt 13:1-9; Lc 8:4-8)

1 In-ka jichi ni keja'a Jesús
ma káxtnu'u ya tnu'u ya ma
nuu ñayii ma yu'u mar ma.
Te ni ka ndututu kua'a xeen
ñayii, te chukan kúu ja ni kaa
Jesús ma in nuu barcu iyo
nuu ndute ma, te ni jinkoo
ya, te ka iyo ñayii ma yu'u
ndute ma.
2 Te ni keja'a ya ká'an ya
kua'a tnu'u vijin, te in tnu'u
vijin ya'a ni ka'an ya, te jiña'a
ya:
3 —Jin koniniso'o ni ja
ká'an sa a. In tee, ni kee de
kuan saka de triu.
4 Te ja ni saka de ma, jaku ni
ka jinkava ichi jika de ma, te
ni ka kenda koo lasaa ma, te
ni ka jaa ti.
5 Te jaku-ka ni ka jinkava
ne'un yuu ma, nuu masu iyo
kokon ñu'ú ma. Triu yukan
chi ni ka jite yachi i, chi vaa
masu ñu'ú kokon ni ka ni'i i
ma,
6 kovaa nuu ni jinu kandii
ma, te ni ka kayu i, te ni ka
yichi i, chi vaa masu ni ka ni'i
yo'o va'a i.
7 Te jaku-ka triu ma ni ka
jinkava ne'un iñu ma, te ni ka
ja'nu iñu ma, te ni ka skue'ne
i triu ma. Te chukan kúu ja
ñatuu ni ka kuu triu ma.
8 Kovaa jaku tna'a ja ni ka
jinkava nuu ñu'ú va'a ñu'ú
kokon ma, te triu yukan chi
ni ka ja'nu i, te na'nu na'nu
yoko ni ka kana koo i, te ni
ka chitu va'a i. Sava yoko i
ma ni ka chitu oko uxi (30)
triu, ji'in uni xiko (60) triu, te
sava-ka yoko i ma chi cientu
triu ni ka chitu i —kúu ya
jiña'a ya.
9 Sani te jiña'a tna Jesús
ma:
—Nde ni iyo so'o ja jin
koniniso'o ni, te jin konin-
iso'o va'a ni —kúu ya jiña'a
ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma nava'a ni ka'an ya tnu'u vijin ma
(Mt 13:10-17; Lc 8:9-10)

10 Nuu ni kukuee-ka ma,
te nuu ni kendoo maa-nka
Jesús ma ji'in ñayii ka iyo
yatni-ka ya ma ji'in ndi-uxi
uu tee ka ndikin ya ma, te
ni ka jikan-tnu'u i nawa kúni
ka'an tnu'u vijin ni ka'an ya
ma.
11 Te ni ndakone'e ya:
—Su'si ma, jâ ni kaxtnu'u
ya nuu ndijin naxe tatnuni
ya ma. Kovaa nuu ñayii ñatuu
ka kandija ma chi kuña'a o
ndaka kuenda tnu'u vijin,
12 sukan-va'a visi na jin
konde'ya-ka i, kovaa ma
jin kuni i, te visi na jin
koniniso'o-ka i, kovaa ma jin
jaku'ni ini i, chi vaa ñatuu ka
kuni i ja jin ndakokuiñi i te
jin ndakani jin ndaka'vi ini
i te jin ndandikin i Su'si ma
te sakanu ini ya kuechi i ma
—kúu ya jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma nawa kúni ka'an tnu'u vijin tee ni saka triu ja ni ka'an ya ma
(Mt 13:18-23; Lc 8:11-15)

13 Te jiña'a ya:

—¿Ñatuu ka jaku'ni ini ni tnu'u vijin ya'a? ¿Naxe jin jaku'ni ini ni ndaka-ka tnu'u vijin ja ká'an sa a?
14 Te tee sáka triu ma chi sukan kúu in tee káxtnu'u tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma kúu de.
15 Ka iyo ñayii ka kuu sukan ka kuu triu ni ka jinkava ichi ma, chi vaa ka jiniso'o i tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma, kovaa jínu ka jiniso'o i ma, te kénda tachi nani Satanás ma, te xtandiyo i tnu'u ni ka jakun-nee ini anua ñayii ma, te ñatuu ka kandija-ka i tnu'u Su'si ma.
16 Te jaku ñayii ma chi sukan ka kuu triu ni ka jinkava ne'un yuu ma ka kuu i. Ka jiniso'o i tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma, te sii ini ka jan-ta'vi i,
17 kovaa ñatuu ka ni'i yo'o va'a i, te ñatuu kúu jin konukuiñi va'a i. Te nú ka ndo'o ka neni i, xi ka sondikin ña'a i ja kuechi tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma, sani te ñatuu ka kandija-ka i tnu'u Su'si ma.
18 Jaku-ka ñayii ma chi sukan ka kuu triu ni ka jinkava ne'un iñu ma ka kuu i. Ka jiniso'o i tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma,
19 kovaa ndaka tniñu iyo ñuu ñayivi ya'a, ka xndi ini xeen i, te ka ndi ini xeen i ja jin koo xu'un i, te ka ndiyo ini i ja jin koneva'a i ndaka ndat-niñu ma, te ndaka cha'a, kívi ña'a i te xnda'vi ña'a i, te ka ndunaa i tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma, te chukan kúu ja ñatuu kúu ja jin sa'a i sukan kúni Su'si ma.
20 Kovaa in jichi-ka ñayii ma chi ka jiniso'o i tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma, te ka kandija i, te vivii ka sa'a i sukan kúni Su'si ma. Ñayii ya'a chi sukan ka kuu triu ni ka jinkava nuu ñu'ú va'a ma, sukan ka kuu i. Jaku i ma ka kuu sukan ka kuu yoko triu ja ni ka wa'a i oko uxi (30) triu ma, te jaku-ka i ma ka kuu sukan ka kuu yoko triu ja ni ka wa'a i uni xiko (60) triu ma, te jaku-ka i ma ka kuu sukan ka kuu yoko triu ja ni ka wa'a i cientu triu ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin siki in ja ndú'va ja xtnuu i nuu o
(Lc 8:16-18)

21 Suni jiña'a ya:

—¿Na in ñayii, ja xndu'va i in ñu'u, te ke'en i, te chinee i chii kajoo ma xi ichi chii jito i ma? Ña'a chi in ja ndú'va ñu'u ma chi koxtnee i in nuu sukun, sukan-va'a xtnuu va'a i.
22 Suni maa i kúu ja ndaka ja iyo yu'u ma chi ndatuu i, te ndaka ja iyo yu'u ja ñatuu ka jini o ma chi kenda kivi ja jin kuni ndaka o sukan kaa sukan iyo ma.
23 Nde ni iyo so'o ja konin-iso'o ni, te koniniso'o va'a ni —kúu ya jiña'a ya.

24 Suni jiña'a ya:

—Jin koniniso'o va'a ni, te jin ndasa'a ni kuenda nawa ká'an sa a, vaa ndaka ja va'a ka sa'a ka kuu nuu tna'a o ma, te sukan ndataa Su'si ma, te su'va kua'a-ka ndataa ya nuu o.

25 Vaa ñayii neva'a kua'a-ka
ja vii ja luu ni skuta'vi
ña'a Su'si ma chi su'va ni'i
kua'a-ka i. Kovaa ñayii ñatuu
nawa neva'a i ma chi su'va
xtandiyo ya onde jaku ja
neva'a i ma —kúu ya jiña'a
ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin sukan ja'nu triu ma

26 Jesús ma chi ni ka'an tna
ya:
—Suni nuu tatnuni Su'si
ma chi sukan kúu in tee sáka
triu nuu ñu'ú ma kúu.
27 Visi kixi de jakuaa ma te
ndito de nduu ma, kovaa triu
ma chi jite i, te ja'nu i, te ni
masu jini maa de naxe kúu i,
28 chi vaa kúu maa i nuu
ñu'ú ma, vaa xinañu'u jite i
kuenda tnu'u ja yi'i kúu i, te
ja'nu i, te saa kána yoko i.
Sani te kuee-ka ma, te saa ka
chitu yoko i ma ji'in triu ma.
29 Te saa nú ni jija i te ve
kuaan i, sani te ja'nde de, vaa
jâ ni kenda kivi ndututu i ma
—kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin in ndikin tnu mostaza (Mt 13:31-32; Lc 13:18-19)

30 Suni jiña'a Jesús ma:
—¿Na nde a kúu jin
sketna'a o ja inuu kúu i ji'in
sukan tatnuni Su'si ma, ka
jani ini ni?
31 Sukan kúu in ndikin tnu
mostaza ja skee o nuu ñu'ú
ma kúu ja tatnuni Su'si ma,
vaa in ja luluu ti'i-ni kúu i
ne'un ndaka-ka ndikin ja iyo
ñuu ñayivi a,
32 kovaa nuna skee o i, te jite
i, te ve kua'nu i, te kuu i in
yutnu kui'i, te ja'nu xeen-ka
tnu sana ndaka-ka ja ka saka
ñayii ma nuu huerta i ma, te
na'nu xeen ka kuu nda'a tnu
ma, ja onde lasaa ma chi kuu
jin sa'a ti taka ti ne'un nda'a
tnu ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni yo ka'an Jesús ma tnu'u vijin ma nuu ñayii ñatuu ka jan-ta'vi sii ini tnu'u ya ma (Mt 13:34-35)

33 Te sukan kua'a tnu'u vi-
jin ni yo ka'an Jesús ma, ja
káxtnu'u ya tnu'u maa ya ma,
vaa ñatuu ni ka yo jan-ta'vi sii
ini ñayii ma tnu'u ya ma.
34 Chukan kúu ja ñatuu nawa
ni yo kaxtnu'u ndijin ya ma,
su'va ndimaa tnu'u vijin ni
yo ka'an ya. Te saa ni
yo ndakaxtnu'u ya nuu maa
in-ni tee ka ndikin ya ma
nawa kúni ka'an ja ni yo
ka'an ya ma.

Jesús ma, ni ndasa'a nañii ya kajin yi'i ma ji'in ndute ma (Mt 8:23-27; Lc 8:22-25)

35 Te nuu ve kunee kivi
yukan, te jiña'a Jesús ma tee
ka ndikin ya ma:
—Jín koo o in-ka yu'u
ndute ma —kúu ya jiña'a ya.
36 Te ni ka xndoo de ñayii
ma, te kuan koo de ji'in Jesús
ma nuu barcu nuu ñunee ya
ma. Te suni ka ndikin-ka
ña'a sava-ka barcu ma.
37 Te ni jakondee yi'i xeen ka-
jin, te ni jaku'un kua'a xeen
ndute ini barcu ma, ûni ve
chitu de, te ve sa'vi tnu.
38 Kovaa Jesús ma chi ni chi'i
ya in sa'ma xini ya te ni kixi
ya ichi yata barcu ma. Te ni
ka xndoto de ya, te ka jiña'a
de ya:

—Teskua'a, ¿ñatuu ndí ini ni ja ve jin sa'vi o nuu ndute a? —ka kuu de ka jiña'a de.

39 Te Jesús ma, ni ndakoo ya, te ni tatnuni ya nuu kajin yi'i ma ji'in nuu ndute ma, te jiña'a ya:

—Ndukuee. Koo nañii —kúu ya jiña'a ya.

Te ni ndukuee kajin yi'i ma, te nañii kuiti ni kuu.

40 Sani te jiña'a Jesús ma nuu tee ka ndikin ya ma:

—¿Nava'a ka yu'u xeen ni? ¿Ni ñatuu jin kukanu ini-ka ña'a ni? —kúu ya jiña'a ya.

41 Kovaa ndaka tee ka ndikin ya ma chi ni ka yu'u xeen de, te ni ka jakondee de ka jikan-tnu'u tna'a ndi-in ndi-in de:

—¿Na in kúu tee ya'a, ja onde kajin yi'i a ji'in ndute ya, ni ka kandija i ja ká'an de a? —ka kuu de ka ka'an de.

5

Ni ndasava'a Jesús ma in tee ja ka yinee ña'a tachi
(Mt 8:28-34; Lc 8:26-39)

1 Ni ka kenda koo de ji'in ya in-ka yu'u mar ma, in ñuu nani i Gerasa.
2 Te nuu ni nuu Jesús ma nuu barcu ma, te ni jan tu'va ña'a in tee ja yinee ña'a tachi. Tee ya'a chi vee de ichi nuu ka yinee ndiyi ma,
3 chi vaa yukan ni yo iyo de. Ni-in ñayii ñatuu ni yo kundee ja ku'ni va'a i de ji'in yo'o kaa ma.
4 Visi kua'a jichi ni ka yo ju'ni i nda'a de ja'a de ji'in yo'o kaa ma, kovaa ndimaa ni yo sa'a kuechi, ni yo sa'a likin de. Te ni-in ñayii ñatuu ni yo kundee nuu de.
5 Kua'an vee de nduu ma ji'in jakuaa ma ichi yuku ma ji'in nuu ka yinee ndiyi ma. Ni yo kayu'u de, ni yo ke'en de yuu, te ni yo wa'a de maa de, ûni ni yo xtnakue'e de maa de.
6 Nuu ni jini de onde jika-ka ja vee Jesús ma, te jinu de kuan tna'a de ya, te ni jinkuiñi jiti de nuu ya,
7 te kayu'u de jiña'a de:

—¡Máko kivi nduu ni ji'in sa, Jesús! ¡Te kuechi ja Sa'ya Su'si onde sukun ma kúu ni, te jikan-ta'vi xen-xeen sa nuu ni ja má xndo'o ña'a ni! —kúu de jiña'a de.

8 Te ni ka'an de sukan, chi vaa Jesús ma, jiña'a ya:

—Tachi, xndoo tee ya'a.

9 Te Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya:

—¿Naxe nani ro? —kúu ya jiña'a ya.

Te ni ndakone'e tachi ma:

—Legión nani sa, vaa kua'a xeen sa kúu —kúu i jiña'a i.

10 Te jikan-ta'vi xeen i nuu Jesús ma ja máko tetniñu ya ndaka tachi ma ja jin ke koo i ñuu yukan.

11 Te yuku yukan ka iyo kua'a chikini, ja ka yikuu ti ka jaa ti,
12 te ka jikan-ta'vi ndaka tachi ma ka jiña'a i:

—Tetniñu ña'a ni nuu ka iyo chikini ma, te kachi ni, te jin ndivi koo sa ti —ka kuu i ka jiña'a i.

13 Te ni wa'a Jesús ma tnu'u, te ndaka tachi ma, ni ka nde koo i ini tee yukan, te ni ka ndivi koo i ini chikini

ma. Te visi uu mil chikini ma
ka kuu, te ka jinu ti ni ka nu
koo ti onde nuu ndute mar
ma, te ni ka kê koo ti nuu
ndute ma, te ni ka kandee ti,
te ni ka ji'i ti.
14 Te ñayii ka jito ti ma, ni
ka ke koo kunu i, te kuan koo
i ka ndakani i ni-ka'nu ñuu
ma sukan ni kuu ma. Te ñayii
ñuu ma, ni jan koo i ni jan
koto i nawa ni kuu ma.
15 Te nuu ni ka kenda koo i
nuu iyo Jesús ma, te ni ka jini
i ja núkoo tee ni ka yo yinee
ña'a kua'a xeen tachi ma, ja
jâ ni ndinuu de sa'ma de ma,
te jâ ni ndukaji ini de. Te
ñayii ma, ja ni ka jini i sukan
ni kuu ma, te ni ka yu'u i.
16 Te ñayii ka iyo yukan, ja
ni ka jini i sukan ni kuu ji'in
tee ni ka yo yinee ña'a tachi
ma, ji'in sukan ni ka kuu
chikini ma, ni ka ndakani i
nuu ndaka-ka ñayii ma.
17 Te ndaka ñayii ma, ni ka
jakondee i ka jikan-ta'vi i
nuu Jesús ma ja na kee ya
ñuu yukan te kí'in ya.
18 Te nuu ni ndaa ya nuu
barcu ma, te tee ni ka yinee
ña'a tachi ma, te jikan-ta'vi
de ja na kua'a Jesús ma tnu'u
ja na ki'in de ji'in ya.
19 Kovaa Jesús ma, ña ni wa'a
ya tnu'u, su'va jiña'a ya:
—Kuán no'o ni ve'e ni ma
ji'in nuu tna'a ni ma, te
ndakani ni ndaka ja ni sa'a
ña'a Iya Tátnuni ma, sukan
ni ndakunda'vi ini ña'a ya a
—kúu ya jiña'a ya.
20 Te tee yukan chi kuan
no'o de, te ni keja'a de
ndákani de nuu ndaka ñayii
ñuu Decápolis ma sukan ni
ndasava'a ña'a Jesús ma.
Te ndaka ñayii ma, ni ka
sa'vi-nka ini i.

Ni ndaxteku Jesús ma sasi'i tee nani Jairo ma, te ni ndasava'a ya in ña'a
(Mt 9:18-26; Lc 8:40-56)

21 Nuu ni ndenda Jesús ma
ji'in barcu ma in-ka yu'u mar
ma, te ni ka ndututu kua'a
ñayii, te ni kendoo ya yukan.
22 Sani te ni kenda in tee
tátnuni veñu'u luluu ma nani
de Jairo, te ja ni jini de Jesús
ma, te ni jinkoo jiti de,
23 te jikan-ta'vi xeen de nuu
Jesús ma jiña'a de:
—Sasi'i sa ma chi yikuu i
ji'i i, te vee sa. Ne'e ni, te jín
koo o, te sonee ni nda'a ni a
siki i ma, sukan-va'a nduva'a
i te koteku i —kúu de jiña'a
de.
24 Te kua'an Jesús ma ji'in
yuva i ma, te kua'a xeen ñayii
ni ka ndikin ña'a, te ûni ka
jexni'ni i ya.
25 Ne'un ñayii ma iyo in
ña'a. Iyo uxi uu kuiya ja ku'u
ña ja jati ña'a niñi.
26 Te kúxii xeen ini ña ni ka
sa'a tee tatna ma, vaa ni ndi'i
ndaka ja neva'a ña ma, ni
jatniñu ña nuu tee tatna ma.
Kovaa ni ñatuu ni nduva'a
ña, su'va ve saka'vi-ka ja
ndó'o ña ma.
27 Nuu ni jiniso'o ña ja ka
ka'an i ja iyo Jesús ma, te ni
jan tu'va ña ichi yata ya ma
ne'un ñayii ma, te ni kaki'i ña
sa'ma ndii ya ma,
28 chi vaa ni jani ini ña: “Visi
yika ja na kaki'i o sa'ma ndii
ya ma, chi nduva'a o”, jani ini
ña.

29 Te nuu ni kaki'i ña sa'ma
ya ma, te ni jinkuiñi ja jati
niñi ña ma, te ni jini yikikuñu
ña ma ja jâ ni nduva'a ña ma.

30 Te Jesús ma, ni jini ya ja
maa ya ni sa'a ja ni nduva'a
in ñayii ma, te ni konenuu
ya nde'ya ya ñayii ma, te
jikan-tnu'u ya:

—¿Na in kúu ja ni kaki'i
sa'ma ndii sa a? —kúu ya
jiña'a ya.

31 Te ka jiña'a tee ka ndikin
ya ma:

—Jini maa ni ja kua'a ñayii
ka iyo a, te ka jexni'ni tna'a
i. ¿Te nava'a jikan-tnu'u ni:
“¿Na in kúu ja ni kaki'i sa'ma
ndii sa a?” —ka kuu de ka
jiña'a de.

32 Kovaa Jesús ma chi
yikuu yikuu-ni ya nde'ya ya
ni-ka'nu nuu ka iyo ñayii ma,
sukan-va'a nde ñayii ni kaki'i
ña'a ma.
33 Te ña'a yukan chi ni'i
ni'i-nka ña ja yu'u ña, chi vaa
na'a ña ja maa ña ni nduva'a
ma. Te ni ja'an ña, te ni
jinkuiñi jiti ña nuu ya ma, te
ni ndakani ndaa ña ndaka.
34 Te jiña'a Jesús ma:

—Sa'ya sa, ni nduva'a ni,
kuechi ja ni kukanu ini ña'a
ni ma. Kuán no'o sii ini ni
chi jâ ni nduva'a ni kue'e ni
ndo'o ni ma —kúu ya jiña'a
ya.

35 Te yikuu-ka Jesús ma
ká'an ya, te ni ka kenda koo
tee ve koo ve'e tee tátnuni
veñu'u luluu ma, te ka jiña'a
de nuu tee ma:

—Sa'ya ni ma chi jâ ni ji'i i.
Máko xtna'a-ka ni teskua'a a
—ka kuu de ka jiña'a de.

36 Kovaa Jesús ma chi
ñatuu ni ke'en-kuenda ya ja
ka ka'an tee yukan, te jiña'a
ya nuu tee tátnuni veñu'u
luluu ma:

—Má koyu'u ni; yika-ni ja
kukanu ini ña'a ni —kúu ya
jiña'a ya.

37 Te ñatuu ni kachi ya ja
jin kondikin ña'a ñayii ma chi
yika-ni ja Santiago ma, ji'in
ñani de Juan ma, ji'in Pedro
ma-ni kua'an ji'in ya.
38 Te nuu ni ka kenda koo de
ji'in ya ve'e tee tátnuni veñu'u
luluu ma, te ni jini ya ja ka
kayu'u ji'in ja ka nda'yu ñayii
ma.
39 Te ni kivi ya, te jiña'a ya:

—¿Nava'a ka kayu'u ni te
ka nda'yu ni sukan? Suchi
si'i a chi masu ni ji'i i chi
yika-ni ja kixi i —kúu ya
jiña'a ya.

40 Te ndaka ñayii ma chi ni
ka jakundee i Jesús ma. Ko-
vaa Jesús ma chi ni kene'e ya
ñayii ma ke'e ma. Te ni jeka
ya yuva suchi ni ji'i ma, ji'in
si'i i ma, ji'in tee ka ndikin ya
ma, te ni kivi ya ji'in ndaka
tee yukan ve'e ma nuu kátuu
suchi ni ji'i ma.
41 Sani te ni tnii ya nda'a i ma,
te jiña'a ya:

—Talita cum —kúu ya
jiña'a ya. Sa'a kúni ka'an
tnu'u ya'a: “Ro'o ká'an ri,
ndakoo”.

42 Nuu ni jiña'a ya sukan
ma, te suchi yi'i uxi uu
kuiya ma chi ni ndakoo i,
te ni jakondee i jika i. Te
ndaka ñayii ka iyo ma, ni ka
sa'vi-nka ini i ja ni ndateku
suchi ma.

43 Kovaa Jesús ma chi sa'a ni
tatnuni ya:
—Máko jin ndakani ni nuu
ni-in ñayii ma ja ni kuu suchi
si'i a —kúu ya jiña'a ya.
Sani te ni tatnuni ya ja jin
kua'a i ja kaa suchi si'i ma.

6

Ñayii ka iyo ñuu maa Jesús ma chi masu nde ka kandija i ya
(Mt 13:53-58; Lc 4:16-30)

1 Te ni ndee Jesús ma ñuu
yukan, te kuan no'o ya ñuu
nuu ni yo iyo ya ma, te tee
ka ndikin ya ma, kuan koo de
ji'in ya.
2 Nuu ni kenda kivi ni tat-
nuni Su'si ma ja ma jin sat-
niñu ñayii ma, ni keja'a ya
káxtnu'u ya ini veñu'u luluu
ma tnu'u ya ma nuu ñayii
ma. Te ka iyo kua'a xeen
ñayii, te ka niniso'o ndaka
i tnu'u ká'an Jesús ma, te
ni ka sa'vi-nka ini i, te ka
jikan-tnu'u tna'a i:
—¿Ndenu ni kutu'va suchi
ya'a ndaka ja ká'an i a?
¿Ndenu ni kutu'va i ndaka
tnu'u ndichi ká'an i a ji'in
milagru sa'a i a?
3 ¿Masu suchi ya'a kúu
carpinteru sa'ya María ma?
¿Te masu ñani i ka kuu
Santiago ma, José ma, Judas
ma, ji'in Simón ma? ¿Te
masu ya'a ka iyo tna ku'va
i a ne'un ndaka o a? —ka
kuu ñayii ma ka ka'an i.
Te ni ka ndakiti ini i ja
ká'an ya ma.
4 Kovaa jiña'a Jesús ma:
—Ni-ka'nu ñuu ñayivi a
chi ka chiñu'u i in tee
ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a
Su'si ma, kovaa ñuu maa de
ma, ji'in ne'un tna'a de ma,
ji'in ne'un ñayii ve'e de ma,
masu na nde ka chiñu'u i de,
te sukan ka sa'a ña'a ni vitna
—kúu ya jiña'a ya.

5 Ñatuu ni kuu sa'a ya mi-
lagru, yika-ni ja jaku-ni ñayii
ka ku'u ma, ni kuu ni sonee
ya nda'a ya siki i ma, te ni ka
nduva'a i.
6 Te ni sa'vi-nka ini maa ya
ja ñayii yukan, masu nde ka
kandija i ya ma.

Ni tetniñu Jesús ma tee ka ndikin ya ma, ja na jin kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma
(Mt 10:5-15; Lc 9:1-6)

Jesús ma chi ni ndakonduu
ya ndaka ñuu kuechi ka iyo
yatni ma, káxtnu'u ya.
7 Ni kana ya ndi-uxi uu tee
ka ndikin ya ma, te ni tetniñu
ya ndi-uu ndi-uu de ja jin koo
de jin kaxtnu'u de tnu'u maa
ya ma. Te ni wa'a ya tnu'u
ndee tnu'u ndatnu naxe jin
tatnuni de nuu tachi ma.
8 Te ni tatnuni ya ja masu
nawa jin kinda'a de jin koo
de ma, yika-ni ja in yutnu jin
kituu de-ni. Má jin kinda'a
de in bolsa, ni a jin kaa de
ma, ni a xu'un,
9 yika-ni ja ndijan de ma jin
ki'i de, kovaa má jin kinda'a
de sa'ma ja jin ndaxsama de
maa de ma.
10 Te jiña'a ya:
—Nú ni ka kivi koo ni in
ve'e, te jin kendoo ni yukan
onde jin nde koo ni ñuu
yukan.

11 Te nú ñatuu ka kachi ñayii
ka iyo in ñuu ma ja jin konin-
iso'o i tnu'u ka ka'an ni ma,
te jin nde koo ni yukan, te
jin skoyo ni ñuyaka ja'a ni
ma, sukan-va'a ñayii yukan,
jín kona'a i ja jâ ni ka xtu'va
ni i —kúu ya jiña'a ya.
12 Te ni ka ke koo tee ka
ndikin ya ma kuan koo de
ka kaxtnu'u de nuu ndaka
ñayii ma ja na jin ndakani jín
ndaka'vi ini i, te jín xndoo
i ja u'vi ka sa'a i ma, te jín
ndandikin i Su'si ma.
13 Suni ni ka kene'e kua'a de
tachi ini anua ñayii ma, te
ni ka yo chi'i de i aceite, te
sukan ni ka yo nduva'a kua'a
ñayii ma.

Sukan ni ka ja'ni i Juan tee
ni yo skuandute ñayii ma
(Mt 14:1-12; Lc 9:7-9)

14 Te tee kúu rey Herodes
ma, ni jiniso'o de ja ka ka'an
ñayii ma ja kuu Jesús ma, chi
vaa ni-ka'nu ñuu ñayivi ma
ni ka jiniso'o ndaka i ja va'a
ni yo sa'a Jesús ma. Te ni
jiniso'o de ja ka ka'an i:
—Jesús ma chi Juan tee
ni yo skuandute ñayii ma
kúu de, te jâ ni ndateku de.
Chukan kúu ja sa'a de mila-
gru.
15 Te in jichi-ka ñayii ma, ka
ka'an i:
—Tee nani Elías ma, tee ni
yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a Su'si ma kúu de.
Suni in jichi-ka tna'a i ma,
ka ka'an i:
—Xi saa in tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma sukan ni ka yo kuu
tee ni ki koo xi'na-ka ma kúu
de —ka kuu i ka ka'an i.
16 Kovaa Herodes ma, nuu
ni jiniso'o de sukan ka ka'an
i ma, te ká'an de:
—¡Nú tee ya'a kúu Juan
ma! Te vitna ja maa o ni
tatnuni ja jin ka'nde i xini de
ma, te vitna, ¡nú ni ndateku
de! —kúu de ká'an de.
17 Vaa ja kuechi ña'a nani
Herodías ma, te ni tetniñu
Herodes ma ja jin tnii i Juan
ma, te ni tatnuni de ja jin
ku'ni va'a i de te jín chi-
nee i de vekaa ma. Te
ña'a nani Herodías ma chi
ñasi'i tee kúu Felipe ñani tee
kúu Herodes ma kúu ña, ko-
vaa tee kúu Herodes ma, ni
ndakueka de ña.
18 Te Juan ma, ni yo jiña'a de
Herodes ma:
—Masu kuu kondeka ni
ña'a jiña, chi vaa ñasi'i ñani
ni ma kúu ña, vaa téku de ma
—ni yo kuu de ni yo jiña'a de.
19 Te ña'a kúu Herodías ma,
ni ndakiti xeen ini ña nuu
Juan ma, te ni yo kuni ña ja
na kûu Juan ma. Kovaa ñatuu
nde kundee ña,
20 chi vaa Herodes ma, ni yo
yu'u de, vaa ni yo jini de ja
Juan ma chi in tee ñatuu na ja
u'vi sa'a kúu de, te sa'a de ja
va'a ja ndaa. Te ni yo jito de
tee ma, te ni yo niniso'o de ja
ni yo ka'an Juan ma. Kovaa
ñatuu ni yo ni'i ini de nawa
sa'a de, yika-ni ja ni yo kusii
ini de ni yo niniso'o de ja ni
yo ka'an Juan ma.
21 Te Herodes ma, ni sa'a de
in viko ja ni ndi'i de kuiya,
te ni wa'a de ja ni ka jaa
ñayii ka satniñu ve'e de ma,
ji'in ñayii ka ndanuu-ka ñuu
Galilea ma. Te ni jani ini
ña'a kúu Herodías ma ja kivi

yukan ko kuu kivi kûu Juan ma.
22 Te sasi'i Herodías ma, ni
kivi i nuu ka jaa de xita
ma, te ni jitaja'a i, te ni ka
jatna ini xeen Herodes ma
ji'in ndaka ñayii ka nukoo ka
jaa xita ji'in de ma sukan ni
jitaja'a i ma. Te ni jiña'a rey
ma nuu suchi si'i yukan:

—Kakan nawa kúni ro, te
taa ri —kúu de jiña'a de.

23 Te ni ndaka'an de in uu
jichi ja ma ndakani ini de ja
kua'a de nawa na kakan i
ma. Visi na kakan i sava ñuu
nuu tátnuni de ma chi kua'a
de i.
24 Te ni kee i ni jan
kakan-tnu'u i si'i i ma:

—¿Nawa kakan sa? —kúu i
jiña'a i.

Te ni ndakone'e ña:

—Kakan xini Juan tee
skuandute ñayii ma —kúu ña
jiña'a ña.

25 Te suchi si'i ma, jinu i
ni ndivi i nuu iyo rey ma, te
jiña'a i:

—Kúni sa vitnañu'ni ja taa
ni xini Juan tee skuandute
ñayii ma in nuu ko'o —kúu i
jiña'a i.

26 Te rey ma chi ni kuxii
xeen ini de, kovaa jâ ni ka'an
de nuu ndaka ñayii ka nukoo
ji'in de ma ja ma ndakani ini
de, te ñatuu ni kuu kuña'a de
i ja ma kua'a de ja jikan i ma.
27 Chukan kúu ja ni tetniñu
yachi de in soldado, te ni
tatnuni de nuu tee ma ja na
ka'nde de xini Juan ma.
28 Te ni ja'an soldado ma
vekaa ma, te ni ja'nde de xini
Juan ma, te ñunee i in nuu
ko'o kua'an ji'in de, te ni wa'a
de suchi si'i ma. Te suchi
yukan chi ni ndakua'a i si'i i
ma.
29 Nuu ni ka jini tee ka
ndikin Juan ma, te ni ka
ndake'en de ñunde'yu Juan
ma, te ni jan koo de ni ka
chu'u de.

Ni sa'a Jesús ma ja ni ndukua'a xtatila ma ji'in tiaka ma, te ni kanda ja ni ka jaa u'un mil tee

(Mt 14:13-21; Lc 9:10-17; Jn 6:1-14)

30 Sani te tee ni tetniñu
Jesús ma, ni ka ndatna'a de
ji'in ya ma, te ni ka ndakani
de ndaka ja ni ka sa'a de ji'in
ja ni ka kaxtnu'u de nuu ñayii
ma.
31 Jesús ma, jiña'a ya:

—Ne'e koo ni, te jín koo o
jín ndatatu o vala in nuu kuu
jin koo-ni maa o —kúu ya
jiña'a ya.

Chi vaa kuan koo ve koo
ñayii ma ka kuu i, te ni ñatuu
kúu jin ni'i de tiempu ja jin
kaa de xita.
32 Chukan kúu ja Jesús ma
ji'in tee ni tetniñu ya ma,
kuan koo de ji'in ya in nuu
barcu in nuu kuu jin koo-ni
maa de ji'in ya.
33 Kovaa kua'a ñayii ni ka jini
ja kuan koo de ji'in ya ma,
te ni ka ndakuni i ja kuan
koo de ji'in Jesús ma. Te
sani te ndaka ñayii ndaka ñuu
ma, ka jinu i kuan koo i ichi
kua'an ya ma, te xinañu'u-ka
i ni ka kenda koo.
34 Ja ni nuu Jesús ma nuu
barcu ma, te ni jini ya kua'a
xeen ñayii ma, te ni kunda'vi
ini ya i, chi vaa sukan ka kuu
ndikachi kiti ñatuu na tee jito

ña'a, sukan ka kuu i. Te ni
keja'a ya kua'a ja káxtnu'u ya.
35 Kovaa nuu ve kukuee-ka
ma, te tee ka ndikin ya ma, ni
ka jan tu'va de ya, te ka jiña'a
de:
—Jâ ve kukuee, te nuu ka
iyo o ya chi in nuu masu
nawa iyo kuiti kúu.
36 Ndakuan-ta'vi ni nuu ñayii
a, sukan-va'a jín koo i ichi
yu'u ñuu a, na jin kuaan i ja
jin kaa i —ka kuu de ka jiña'a
de.
37 Kovaa Jesús ma, ni
ndakone'e ya:
—Jin kua'a maa ni ja jin
kaa i —kúu ya jiña'a ya.
Te ni ka ndakone'e de:
—¿Kúni ni ja jin koo sa jin
kuaan sa uu cientu denario
xtatila, sukan-va'a jin kua'a o
ja jin kaa i? —ka kuu de ka
jiña'a de.
38 Jesús ma, jiña'a ya:
—¿Na saa xtatila ka neva'a
ni? Kuán koo ni kuán koto ni
—kúu ya jiña'a ya.
Te nuu ni ka jini de ma, te
ka jiña'a de:
—U'un xtatila ji'in uu-ni
tiaka iyo —ka kuu de ka
jiña'a de.
39 Sani te ni tatnuni ya ja
jin kunukoo tutu jaku jaku
ñayii ma nuu yi'i ma.
40 Te ni ka jinkoo tutu cientu
cientu ñayii ma ji'in uu xiko
uxi (50), uu xiko uxi (50) ñayii
ma.
41 Sani te ni ke'en Jesús
ma u'un xtatila ma ji'in uu
tiaka ma, te ni ndonenuu
ya ichi andivi ma, te ni
ndakuan-ta'vi ya nuu Su'si
ma ja iyo ja jin kaa de ma,
te ni ta'vi ya xtatila ma. Sani
te ni wa'a ya tee ka ndikin
ya ma, sukan-va'a jin kua'a
de ja jin kaa ñayii ma. Te ni
sakuechi ya nduu tiaka ma,
te ni wa'a ya ja jin kaa ndaka
ñayii ma.
42 Ndaka ñayii ma, ni ka jaa i
onde ni ka ndutu chii i ma.
43 Te su'va ni ndoo-ka, te ni
ka ndachitu uxi uu-ka chika
ta'vi xtatila ma ji'in tiaka ma.
44 Te ñayii ni ka jaa ma chi
u'un mil tee ma ni yo kuu.

Jesús ma, ni jika ya nuu ndute mar ma
(Mt 14:22-27; Jn 6:16-21)

45 Nuu ni jinu ma, te ni sa'a
Jesús ma ja tee ka ndikin
ya ma, ja jin nda koo de
nuu barcu ma, sukan-va'a
xi'na-ka jin ya'a de nuu
ndute ma ichi ñuu Betsaida
ma, sana ki'in ya nani
ndakuan-ta'vi ya nuu ñayii
ma.
46 Te nuu ni jinu ni
ndakuan-ta'vi ya nuu ñayii
ma, te kua'an ya ichi yuku
ma ja ndatnu'u ya ji'in Yuva
ya Su'si ma.
47 Te nuu ni kunee ma, te
barcu ma chi yika sava-ni
nuu ndute ma kuan no'o tnu.
Te Jesús ma, ni kendoo maa
in-ni ya nuu ñu'ú ma.
48 Te ni jini ya ja ndendee tee
ka yinda'a yutnu ka xtanuu
de ndute ma, vaa yi'i ka-
jin ma, te su'va vee i ichi
kuan nu koo de ma. Nuu ve
ndii ma, te Jesús ma, jika ya
kua'an ya nuu ndute ma ichi
nuu ka iyo de ma, te ni sa'a
ya ja ni ya'a ndita ya.
49 Kovaa nuu ni ka jini de ya
ja jika ya nuu ndute ma, te ni

ka jani ini de ja in ñi'na kúu,
te ni ka kayu'u de,
50 chi vaa ndaka de ni ka jini,
te ni ka yu'u de. Kovaa sani
te ni ka'an ya te jiña'a ya:
—Jin koneva'a ni tnu'u
ndee tnu'u ndatnu chi maa
sa kúu, te má jin koyu'u ni
—kúu ya jiña'a ya.
51 Sani te ni kaa ya nuu
barcu ma, te ni ndukuee ka-
jin yi'i ma, te ni ka sa'vi-nka
ini de,
52 chi vaa ñatuu jin jaku'ni-ka
ini de milagru ni sa'a ya ji'in
xtatila ma, chi vaa ka iyo
nee-ka janitnuni de ma.

Jesús ma, ni ndasava'a ya ñayii ka ku'u ja ka iyo i ñuu Genesaret ma
(Mt 14:34-36)

53 Ni ka ya'a de ji'in ya nuu
ndute ma, te ni ka kenda koo
de ñuu Genesaret ma, te ni
ka ju'ni de barcu de ma yu'u
ndute ma.
54 Nuu ni ka nu koo de ji'in
ya nuu barcu ma, te ni ka
ndakuni ñayii ma Jesús ma.
55 Te ka jinu ndaka ñayii ñuu
yukan kuan koo i ndenu ni
ka jiniso'o i ja iyo Jesús ma,
te ka yinda'a i jito nuu ka
yoxtnee ñayii ka ku'u ma.
56 Ndeva'a-ni nuu ni yo kivi
ya ini ñuu kuechi ma, xi ini
ñuu na'nu ma, xi yuku ma,
ni ka yo jakin-tuu i ñayii ka
ku'u ma ichi kua'an ya ma.
Te ni ka yo jikan-ta'vi i nuu
ya ja na kua'a ya tnu'u ja
na jin kaki'i ñayii ka ku'u ma
yu'u sa'ma ndii ya ma. Te
ndaka ñayii ni ka yo kaki'i
yu'u sa'ma ndii ya ma chi ni
ka yo nduva'a i.

7

Ni kaxtnu'u Jesús ma nde a kúu ja sa'a ja ñatuu iyo vii iyo ndoo ini anua ñayii ma nuu Su'si ma
(Mt 15:1-20)

1 Te ni ka kenda koo tee
ñuu Jerusalén ma, tee ka
skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma. Te ni ka jan tu'va
de ji'in tee ka kuu fariseo ma
nuu iyo Jesús ma.
2 Tee ya'a chi ja ni ka jini de
ja sava tee ka ndikin Jesús
ma, ñatuu ni ka ndanda'a
de sukan ka sa'a ñayii judío
ma, te ni ka jaa de xita ma.
Chukan kúu ja ni ka ka'an de
tnu'u tee ma, ja naku ñatuu
ka sa'a de sukan ka sa'a maa
de ma.
3 (Chi vaa tee ka kuu fariseo
ma, ji'in ndaka tee ka kuu
judío ma, ka ndikin de ja
ni ka yo sa'a tna'a o tee
jana'a-ka ma, ja ma kuu
jin kaa de xita, nú masu
ja xi'na-ka jin ndanda'a de
sukan ni ka yo kaxtnu'u tna'a
o tee jana'a-ka ma.
4 Te nú ka ndenda koo de
ja jan koo de nuya'vi ma,
te ma kuu jin kaa de xita,
nú masu ja xinañu'u-ka jin
ndanda'a de, vaa ka jani ini
de ja kuechi ja ni ka ndatna'a
de ji'in ñayii ma, te ni ka
ndutne'e de nuu Su'si ma.
Chukan kúu in ja ka sa'a de
ma, kovaa sukan ka iyo kua'a
xeen-ka ja ka sa'a de ma, te
suni sukan ka sa'a de ji'in
ja ka jatniñu de ma, ja ka
ndakate de vasu de ma, ji'in
tindo'o de ma, ji'in kisi kaa
de ma, ji'in jito nuu ka kixi
de ma, te ka jani ini de ja

sukan, te jin koo vii de nuu
Su'si ma.)
5 Chukan kúu ja tee ka kuu
fariseo ma, ji'in tee ka skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma,
ka jikan-tnu'u de Jesús ma:

—¿Nava'a tee ka ndikin
ña'a ndijin a, ñatuu ka ndikin
de sukan ni ka yo sa'a tna'a
o tee jana'a-ka ma, vaa ñatuu
ni ka ndanda'a de, te ni ka
jaa de xita ma? —ka kuu de
ka jiña'a de.

6 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:

—Tee kúu Isaías ma tee ni
yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a Su'si ma chi ja ndan-
daa-ni ni yo ndaka'an de ja
masu ka sa'a ni sukan ka
ka'an ni a, vaa sa'a ni tee de
ma:

Ñayii ya'a chi ñií yu'u-ni i a ka
chiñu'u ña'a i,
kovaa ini anua i a chi jika-ni
ka iyo i nuu sa a.

7 Masu nde jiniñu'u ja ka
chiñu'u ña'a i ma,
vaa ja ka kaxtnu'u i ma, ndi-
maa ja ka tatnuni ñayii
ma-ni kúu.

8 Sukan ni ka'an de ja jin
kuu ni, chi vaa ka xndoo
ni ja ni tatnuni Su'si ma, te
ka jatanuu ni ka ndikin ni
sukan ka sa'a ñayii ma-ni, ja
jin ndondoo tindo'o ni ma
ji'in vasu ja jin ku'un ja jin
ko'o ni ma, te kua'a-ka tna'a
cha'a ka sa'a ni —kúu ya
jiña'a ya.

9 Te jiña'a tna ya:

—¿Ka jani ini ni ja va'a-ni
ja ka jatanuu ni sukan ka sa'a
maa ni a, te ka xtandiyo ni ja
ni tatnuni Su'si ma?

10 Te tee kúu Moisés ma, ni
ka'an de: “Jin kava respetu ni
nuu yuva ni ma ji'in nuu si'i
ni ma”, te “Ñayii ká'an u'vi ja
kuu yuva i ma, xi ká'an u'vi
i ja kuu si'i i ma, ñayii yukan
chi uni kûu i.”
11 Kovaa maa ni chi ka ka'an
ni ja in ñayii chi kuu kuña'a
i nuu yuva i ma, xi nuu si'i i
ma: “Ma kuu chindee-ka ña'a
sa, chi vaa ndaka ja neva'a sa
ya chi corbán kúu i.” Te tnu'u
corbán ma chi kúni ka'an “ja
jâ ni ndakua'a ndi'i sa nuu
Su'si ma”.
12 Te suni ka ka'an ni ja
nú in ñayii ká'an sukan ma
chi masu nawa kúu-ka ja
chindee-ka i yuva i ma, xi
si'i i ma. Te sukan, te ka
ndaxsama ni ja ni tatnuni
Su'si ma ja ko koto o yuva o
ma ji'in si'i o ma.
13 Te ndaka tnu'u ya'a ni ka
ndakaxtnu'u ni nuu ñayii ma.
Te iyo kua'a xeen-ka tnu'u
tna'a cha'a ja ka sa'a ni a. Te
sukan, te ka xnaa ni ja ni tat-
nuni Su'si ma te ka jatanuu
ni ja ka ka'an ñayii ma-ni
—kúu ya jiña'a ya.

14 Sani te Jesús ma, ni kana
ya ñayii ma, te jiña'a ya:

—Jin koniniso'o ndaka ni,
te jin jaku'ni ini ni.

15 Ñatuu nawa kívi yu'u o a ja
satne'e i ini anua o a, su'va
ndaka ja u'vi ñu'u ini ñayii
ma ja sa'a i ma kúu ja sa'a
ja ñatuu iyo vii iyo ndoo ini
anua ñayii ma nuu Su'si ma.
16 Nde ni iyo so'o ja konin-
iso'o ni, te koniniso'o va'a ni
—kúu ya jiña'a ya.

17 Te nuu ni xndoo Jesús
ma ñayii ma te ni kivi ya ini
ve'e ma, te ka jikan-tnu'u tee
ka ndikin ya ma:

—¿Nawa kúu ja ni kaxtnu'u
ni ma? —ka kuu de ka jiña'a
de.

18 Te jiña'a ya:

—¿Te ni ndijin ñatuu ni ka
jaku'ni ini ni? ¿Te ñatuu ka
jaku'ni ini ni ja masu ja jaa o
ma kúu ja sa'a siin ña'a i nuu
Su'si ma?
19 Chi vaa masu kívi i ini anua
o a chi chii o a kée i, te jínu,
te ndée i —kúu ya jiña'a ya.

Chukan kúu ja Jesús ma chi
ká'an ya ja ndaka ja jaa o ma
chi ka ndaa vii i.

20 Te ni jinu, te ni ka'an ya:

—Ndaka ja u'vi ñu'u ini
anua ñayii ma, chukan kúu ja
satne'e ña'a i nuu Su'si ma.
21 Vaa onde ini anua ñayii ma
ka ñu'u ndaka ja u'vi ma, te
chukan kúu ja kénda ja ka
jani ini i ma, ja jin kivi nduu
i ji'in ndi-in ndi-in ñayii ñatuu
ni ka tnanda'a ji'in i ma, ji'in
ja jin sakui'na i ma, ji'in ja jin
ka'ni tna'a i ma,
22 ji'in ja ñayii ni tnanda'a ma,
te ka kivi nduu i ji'in in-ka
ñayii ma, ji'in ja ka ndiyo
ini i ja jin koneva'a i ndaka
ndatniñu ma, ji'in ja ka sa'a
i ndaka ja u'vi ma, ji'in ja ka
xnda'vi tna'a i ma, ji'in ja ka
ka'an kini i ma, ji'in ja ka
kukueñu ini i ma, ji'in ja ka
ka'an i tnu'u ñayii ma, ji'in ja
ka jani ini i ja maa in-ni i ka
kuu ja ka ndanuu-ka ma, ji'in
ja ñatuu ka ndasa'a i kuenda
ja u'vi ka sa'a i ma.
23 Ndaka tnu'u ya'a ka kuu
ja ka ñu'u ini anua ñayii ma,
te ndaka ja u'vi yukan kúu
ja ka sa'a ja kútne'e ini anua
ñayii ma nuu Su'si ma —kúu
ya jiña'a ya.

*In ña'a masu judía ma, ni
kukanu ini ña ja Jesús ma chi
kuu chindee ña'a ya
(Mt 15:21-28)*

24 Sani te kua'an Jesús ma
ichi ñuu nani Tiro ma. Te ni
kivi ya in ve'e, vaa kúni ya ja
ñatuu na in kuni ña'a, kovaa
ñatuu ni kuu chu'u ya.
25 Vaa ni jini yachi-ni si'i in
suchi yinee ña'a in tachi, te
ni ja'an ña, te ni jinkuiñi jiti
ña nuu ja'a Jesús ma.
26 Te ña'a ya'a chi masu ña'a
judía ma kúu ña chi ña'a ñuu
Sirofenicia ma kúu ña. Te ni
jikan-ta'vi ña nuu Jesús ma ja
na kene'e ya tachi yinee sasi'i
ña ma.
27 Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:

—Kua'a ni tnu'u ja xi'na-ka
suchi kuechi ma jín kaa, chi
vaa masu va'a ja xtandee o
ja ka jaa suchi kuechi ma te
kua'a o ja jin kaa la-ina ma
—kúu ya jiña'a ya.

28 Te ni ndakone'e ña:

—Kovaa, Señor, onde
la-ina ma ka jaa ja ka
ndaxtutu ti ja ka sunkava
suchi kuechi ma —kúu ña
jiña'a ña.

29 Jesús ma, jiña'a ya:

—Va'a-ni ni ka'an ni. Kuán
no'o ni chi tachi ni yinee
sasi'i ni ma, jâ ni kee i —kúu
ya jiña'a ya.

30 Te nuu ni ndenda ña'a
yukan ve'e ña ma, ni ndani'i
ña sasi'i ña ma, kátuu i nuu

jito ma, kovaa tachi ma chi jâ
ni kee ña'a i, te ni nduva'a i.

Ni ndasava'a Jesús ma in tee so'o te ká'an titete de

31 Ni ndee Jesús ma ñuu
Tiro ma, te ni ndaya'a ya ichi
ñuu Sidón ma ji'in ichi ñuu
Decápolis ma, kuan no'o ya
yu'u mar Galilea ma.
32 Te yukan ni ka jan xsia'a i
in tee so'o te ka'an titete de,
te ka jikan-ta'vi i ja na sonee
ya nda'a ya siki de ma.
33 Te Jesús ma, ni ja'an ya
ji'in de in lado nuu ñatuu na
ñayii ka iyo. Te ni skivi ya
xninda'a ya ma so'o de ma,
te ni chi'i ya ndute sii ya ma
xninda'a ya ma, te ni tenee
ya yaa de ma.
34 Te nde'ya ya ichi andivi
ma, te ni jaka ini ya, te jiña'a
ya tee yukan:

—Efata —kúu ya jiña'a ya.
Te tnu'u Efata ma kúni ka'an
“Ndanune”.

35 Te ora yukan, te ni ka
ndanune so'o de ma, te ni
ndatnana yaa de ma, te ni
kuu ni ndaka'an va'a de.
36 Jesús ma, ni tatnuni ya ja
máko jin kuña'a de ni-in ñayii
ma. Kovaa visi ni jiña'a, ni
jiña'a ya ja máko jin ndakani
de ma, kovaa su'va ni ka yo
ndakani, ni ka yo ndakani de
nuu ñayii ma.
37 Ûni ni ka sa'vi-nka ini
ndaka ñayii ma, te ka ka'an i:

—Ndaka-ni kúu sa'a de.
Onde ñayii inuso'o ma, sa'a
de ja kúu ka ndakuniso'o i, te
ñayii ñatuu kúu jin ka'an ma,
sa'a de ja kúu ka ndaka'an
i —ka kuu i ka ka'an i, vaa
ñatuu ka ndakunitnuni i ja
Su'si ma kúu ya.

8

Ni sa'a Jesús ma ja ni ndukua'a xtatila ma ji'in tiaka ma, te ni kanda ja ni ka jaa kuun mil tee

(Mt 15:32-39)

1 In kivi yukan, kii ni
ka ndututu tuku kua'a xeen
ñayii ma, te ñatuu nawa jin
kaa i, te ni kana Jesús ma tee
ka ndikin ya ma, te jiña'a ya:

2 —Kúnda'vi ini sa ndaka
ñayii ya'a, vaa ni kuu uni kii
ka iyo o ji'in i, te ñatuu nawa
ka neva'a i ja jin kaa i.
3 Te nuna ndatetniñu sa i jin
nu koo i ve'e i ma te ñatuu jin
kaa-ka i ma chi jin kuita i ichi
jin nu koo i ma, chi vaa kua'a
i ve koo jika —kúu ya jiña'a
ya.

4 Te tee ka ndikin ya ma, ni
ka ndakone'e de:

—¿Naxe kuu jin kua'a o ja
jin kaa ñayii a? Te vitna ja
masu nawa iyo kuiti nuu ka
iyo o a —ka kuu de ka jiña'a
de.

5 Te Jesús ma, ni
jikan-tnu'u ya:

—¿Na saa xtatila ka neva'a
ni? —kúu ya jiña'a ya.

—Uja —ka kuu de ka jiña'a
de.

6 Te ni tatnuni ya nuu
ñayii ma ja na jin kunukoo
i nuu ñu'ú ma. Te ni tnii
ya ndi-uja xtatila ma, te ni
ndakuan-ta'vi ya nuu Su'si
ma ja iyo xtatila jin kaa ñayii
ma, te ni ta'vi ya, te ni wa'a
ya tee ka ndikin ya ma. Te
tee yukan, ni ka wa'a de ja jin
kaa ñayii ma.

7 Suni ka neva'a de jaku
tiaka. Te ni ndakuan-ta'vi
Jesús ma nuu Su'si ma ja iyo
tiaka jin kaa i ma. Sani te ni
tatnuni ya ja na jin kua'a de
ja jin kaa ñayii ma.
8 Te ni ka jaa ndaka ñayii ma,
onde ni ka ndutu chii i. Te
ni ka ndaxtutu de ja ni ka
ndoo-ka ma, te ni ndachitu
uja-ka chika.
9 Tee ni ka jaa ma, visi
kuun mil de ka kuu. Te ni
ndakuan-ta'vi ya nuu ñayii
ma.
10 Te ni ndaa ya in nuu barcu
ji'in tee ka ndikin ya ma, te
kua'an ya ichi ñuu nani Dal-
manuta ma.

Tee ka kuu fariseo ma, ni ka jikan de ja sa'a Jesús ma in milagru
(Mt 16:1-4; Lc 12:54-56)

11 Ni ka kenda koo tee ka
kuu fariseo ma, te ni ka
keja'a de ka tetna'a de ji'in
Jesús ma. Te ni ka jitotnuni
de ya nú vee ya nuu Su'si
ma, te ka jikan de ja na sa'a
ya in milagru kua'a Su'si ma,
sukan-va'a jin kuni de nú vee
ndija ya nuu Su'si ma.
12 Te ni jaka ini Jesús ma, te
jiña'a ya:

—¿Nava'a jikan ñayii ya'a
in milagru? Kovaa ja ndaa
ká'an sa ja ñatuu ni-in mila-
gru, ni ma kua'a Su'si ma ja
jin kuni i —kúu ya jiña'a ya.

13 Sani te ni xndoo ya de, te
ni ndaa ya nuu barcu ma, te
kua'an ya in-ka yu'u mar ma.

Ni xtu'va Jesús ma tee ka ndikin ya ma ja na jin konee de cuidado tnu'u ka kaxtnu'u tee ka kuu fariseo ma
(Mt 16:5-12)

14 Te tee ka ndikin Jesús
ma, ni ka ndunaa de ja jin
kinda'a de ja jin kaa de,
te yika-ni ja in-ni xtatila ka
yinda'a de ka iyo de nuu
barcu ma.
15 Te Jesús ma, sa'a ni jiña'a
ya ja ni xtu'va ya de:

—Jin ko koto va'a ni maa
ni ja ma jin kuatniñu ni
levadura tee ka kuu fariseo
ma, ji'in levadura tee kúu
Herodes ma —kúu ya jiña'a
ya.

16 Te tee ka ndikin ya ma,
te ka ndaxtekuechi tna'a de
naku ñatuu na xtatila ka
yinda'a de ma, te chukan kúu
ja ká'an ya ma, ka jani ini de.
17 Te ni jinitnuni Jesús ma, te
chukan kúu ja jiña'a ya:

—¿Nava'a ka ka'an ni ja
ñatuu na xtatila ka yinda'a
ni? ¿Ñatuu jin jaku'ni-ka ini
ni, ni ñatuu jin ndasa'a-ka
maa ni kuenda? ¿Ka
ndesi-ka janitnuni ka neva'a
ni a?
18 ¿Ka neva'a ni nduchinuu
ni a, te ñatuu ka nde'ya ni?
¿Ka iyo so'o ni, te ñatuu
ka jiniso'o ni? ¿Ñatuu ka
ndaka'án ni?
19 Nuu ni ta'vi sa u'un xtatila
ma, te ni wa'a sa ja ni ka jaa
u'un mil tee ma, ¿na saa-ka
chika xtatila ma ni ka ndax-
tutu ni? —kúu ya jiña'a ya.

Te ni ka ndakone'e de:

—Uxi uu-ka ma vi —ka
kuu de ka jiña'a de.

20 Te jiña'a ya:

—Nuu ni ta'vi sa uja xtatila
ma, te ni ka jaa kuun mil
tee ma, ¿na saa-ka chika

ñu'u chitu ni ka ndaxtutu ni?
—kúu ya jiña'a ya.

Te ni ka ndakone'e de:

—Uja-ka ma vi —ka kuu de ka jiña'a de.

21 Te jiña'a ya:

—¿Te ñatuu jin jaku'ni-ka ini ni? —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ndasava'a ya in tee kuaa ñuu Betsaida ma

22 Sani te ni ka kenda koo de ji'in ya ñuu Betsaida ma, te ni jan koo i ji'in in tee kuaa nuu iyo Jesús ma. Te ka jikan-ta'vi i nuu ya ja na tenee ya nda'a ya ma nuu tee kuaa ma, sukan-va'a na nduva'a de.
23 Jesús ma, ni tnii ya nda'a tee kuaa ma, te ni kene'e ya de ini ñuu ma. Te ni chi'i ya nde sii ya ma nduchinuu de ma. Te ni sonee ya nda'a ya siki de ma, te ni jikan-tnu'u ya de:

—¿Nde'ya ni jaku? —kúu ya jiña'a ya.

24 Te tee kuaa ma, ni keja'a kúu ndákonde'ya de, te jiña'a de:

—Nde'ya sa ñayii ma. Sukan ka kuu yutnu ka kuu i kuan koo i —kúu de jiña'a de.

25 Jesús ma, ni tenee ya in-ka jichi nda'a ya ma nuu de, te tee kuaa ma chi ûni ni yo nde'ya vava'a de, te ni nduva'a de. Te ndaka ja nde'ya de ma jini ndaa de.
26 Sani te Jesús ma, ni ndatetniñu ya de ja na no'o de ve'e de ma, te jiña'a ya:

—Má no'o ni ichi ini ñuu ma —kúu ya jiña'a ya.

Pedro ma, ni ka'an de ja Jesús ma kúu Cristo iya ni tetniñu maa Su'si ma
(Mt 16:13-20; Lc 9:18-21)

27 Sani te kua'an Jesús ma ji'in tee ka ndikin ya ma ichi ñuu Cesarea ma ja iyo i ñuu Filipo ma, te ichi kua'an ya ji'in de ma, te ni jikan-tnu'u ya:

—¿Na in kúu sa, ka ka'an ñayii ma? —kúu ya jiña'a ya.

28 Te ni ka ndakone'e de:

—Jaku ñayii ma, ka ka'an i ja Juan tee skuandute ma kúu ni. Te jaku-ka i ma ka ka'an ja Elías ma kúu ni. Te jaku-ka tuku i ma ka ka'an ja in tna'a tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma kúu ni —ka kuu de ka jiña'a de.

29 Te ni jikan-tnu'u ya:

—Te ndijin, ¿na in kúu sa, ka ka'an ni? —kúu ya jiña'a ya.

Te Pedro ma, ni ndakone'e de:

—Ndijin kúu Cristo iya ni tetniñu maa Su'si ma —kúu de jiña'a de.

30 Kovaa ni tatnuni Jesús ma ja másu ko jin kuña'a de na in kúu ya nuu ni-in ñayii ma.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya ja jin ka'ni i ya kovaa ndateku ya
(Mt 16:21-28; Lc 9:22-27)

31 Jesús ma, ni keja'a ya káxtnu'u ya ja iya vee ñayivi ñuu ñayivi a kúu ya, te ndo'o neni ya, te jin saxiko ña'a tee ka ndanuu ma, ji'in tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u

Moisés ma. Te jiña'a ya nuu
tee ka ndikin ya ma:
—Jin ka'ni ña'a de, kovaa
nuu uni kivi ma, te ndateku
sa —kúu ya jiña'a ya.
32 Sa'a ni xtu'va ndi'i ya de.
Sani te Pedro ma, ni kene'e
siin de ya in lado, te ni keja'a
de ndónda de nuu ya.
33 Kovaa Jesús ma, ni ndako-
nenuu ya, te nde'ya ya tee ka
ndikin ya ma, te ndónda ya
nuu Pedro ma jiña'a ya:
—¡Kuán ndiyo ni nuu sa,
tachi! Masu nde'ya ni sukan
nde'ya Su'si ma chi ja ka
nde'ya ñayii a nde'ya ni —kúu
ya jiña'a ya.
34 Sani te Jesús ma, ni kana
ya tee ka ndikin ya ma ji'in
ñayii ma, te jiña'a ya:
—Nú na in kúni ja kondikin
ña'a i, máko sa'a i sukan játna
ini maa i ma, su'va kóndikin
ña'a i, visi na ndo'o neni i
sukan ndó'o néni ñayii ndiso
krusi i ma te kua'an i nuu
kûu i ma.
35 Vaa ñayii kúni ja koo va'a
i ñuu ñayivi ya chi skenaa i
anua i ma. Kovaa nú na in na
kûu i ñuu ñayivi ya ja kuechi
ja ndikin ña'a i maa sa, te
káxtnu'u i tnu'u vii tnu'u va'a
ká'an sa a chi ndani'i ta'vi i.
36 ¿Na nde jiniñu'u ja in ñayii
ma, te koneva'a i ndaka ja iyo
ñuu ñayivi a te skenaa i anua
i ma?
37 Va'a-ka ja na ndakua'a i
ndaka ja neva'a i ma te ko
sa'a i sukan játna ini Su'si ma,
te ndani'i ta'vi i.
38 Te chukan kúu ja nú nde
ni na kukan-nuu ja ndikin
ña'a ni te kukan-nuu ni ja
jini ni tnu'u ni kaxtnu'u sa
a, ne'un ñayii tiempu ya'a ja
ndimaa ka sa'a i ja u'vi ma
te ka ndiso kuechi i ma, te
jin kona'a ni ja saña ja kúu
sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi
a chi ndakukan-nuu ña'a sa
kivi ndii sa ji'in jayiñu'u Yuva
sa ma, ji'in ndaka ángel ka
jinukuechi nuu ya ma —kúu
ya jiña'a ya.

9

1 Suni jiña'a tna ya:
—Ja ndaa ká'an sa ja ka iyo
jaku ni ja ka iyo ni ya'a ja
masu jin kûu ni onde jin kuni
ni sukan tatnuni Su'si ma
ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu
ya ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Su'si ma ja
Sa'ya maa ya kúu Jesús ma
(Mt 17:1-13; Lc 9:28-36)

2 Te ni ya'a nuu iñu kii ma,
te Jesús ma chi ni jeka ya
Pedro ma, ji'in Santiago ma,
ji'in Juan ma, te ni ka ka
koo de ji'in ya in yuku sukun
sukun, te ka iyo maa-ni de
ji'in ya. Te yukan, sani te ni
ndasama ya nuu ndinuni tee
kuan koo ji'in ya ma.
3 Te sa'ma ya ma chi ûni
kánda'a i ja jándute i, te
ûni ni ndukuijin kuijin i, te
ni-in ñayii, visi na ndakate
ndakate i sa'ma i ma, masu
kuu ndasa'a kuijin i sukan
kaa sa'ma ya ma.
4 Te ni ka jini de Elías ma ji'in
Moisés ma, ja ka ndatnu'u de
ji'in ya.
5 Te Pedro ma, jiña'a de nuu
Jesús ma:
—Teskua'a, ¡va'a-ni ja ka
iyo sa ya'a! Jín sa'a sa uni ve'e
nda'a yutnu, in kuenda maa

ni, te in-ka kuenda Moisés
ma, te in-ka kuenda Elías ma
—kúu de jiña'a de.
6 Sukan ni ka'an Pedro ma,
chi vaa ni ka yu'u xeen de,
te ñatuu ni'i ini-ka de nawa
ká'an de.
7 Sani te in viko ni
nukun-tuu ña'a. Te onde
ne'un viko ma, te ni ka
jiniso'o de ja sa'a ni ka'an
Su'si ma:
—Sa'ya sa kúu iya ya'a, te
kútoo sa ya. Jin koniniso'o ni
ja ká'an ya a —kúu ya ká'an
ya.
8 Sani te ni ka ndonenuu
de, te ni ka jini de ja maa
in-ni-nka Jesús ma iyo. Te
ñatuu ni ka jini-ka de ni a
in-ka ñayii, nú masu ja maa
in-ni-nka ya.
9 Nani ni ka nu koo de yuku
ma, Jesús ma, ni sacargu
ya de ja máko jin ndakani
de nuu ni-in ñayii ma ja ni
ka jini de ma, onde nú ni
ndateku maa ya ja kúu ya iya
vee ñayivi ñuu ñayivi a.
10 Chukan kúu ja ni ka yo na'a
vava'a de tnu'u ni ka'an ya
ma, visi ni ka yo jikan-tnu'u
tna'a de:
—¿Nawa kúni ka'an ja
ndateku de ma? —ka kuu
de ka ka'an de.
11 Te ni ka jikan-tnu'u de
nuu Jesús ma:
—¿Nava'a ka ka'an tee
ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma ja xinañu'u-ka
ndii Elías ma? —ka kuu de
ka jiña'a de.
12 Te ni ndakone'e ya:
—Ja ndaa kúu ja ká'an
tnu'u ndee tnu'u Su'si ma
ja Elías ma kii xinañu'u-ka,
te maa de ndakani ichi va'a
ndaka ñayii ma. Te ¿nava'a
ká'an tnu'u Su'si ma ja iya
vee ñayivi ñuu ñayivi a, iyo
ja ndo'o neni ya ma ji'in ja
ñatuu na in kunimani nuu ya
ma, ka jani ini ni?
13 Kovaa maa sa chi ká'an sa
ja jâ ni kii Elías ma, te ñayii
a, ni ka sa'a i de ndaka sukan
ni ka kuni maa i, sukan ká'an
tnu'u Su'si ma sukan iyo ja
ndo'o neni de ma —kúu ya
jiña'a ya.

Jesús ma, ni kene'e ya tachi ni yo saneé in suchi jaa, te ni nduva'a i
(Mt 17:14-21; Lc 9:37-43)

14 Nuu ni ka ndenda koo de
ji'in ya nuu ka iyo ndaka-ka
tee ka ndikin ya ma, ni jini
ya ja ni ka ndakonduu ña'a
kua'a xeen ñayii nuu ka iyo
de ma. Te ka iyo jaku tee
ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, te ka tetna'a de
ji'in tee ka ndikin ya ma.
15 Te ndaka de ni ka jini Jesús
ma, te ni ka sa'vi-nka ini de,
te ka jinu de kuan koo de
kuan kua'a de nchuxi Jesús
ma.
16 Te ni jikan-tnu'u ya:
—¿Nawa kúu ja ka tetna'a
ni ji'in tee jiña? —kúu ya
jiña'a ya.
17 In tee iyo tna yukan, ni
ndakone'e de:
—Teskua'a, ya'a ni kijaa sa
ji'in sa'ya sa ya, chi vaa yinee
ña'a in tachi, te ni ndasa'a ñi'i
ña'a i.
18 Ndeva'a-ni nuu iyo i ma,
te tachi ma chi skiki ña'a
i, te jaa ti-iñu yu'u i ma,
te ndakandi'i i nu'u i ma,
te ndakiki kuiti i. Te ni
jikan-ta'vi sa nuu tee ka

ndikin tna'a ji'in ni a ja na jin
kene'e de tachi yukan, kovaa
ñatuu ni kuu jin sa'a de —kúu
de jiña'a de.
19 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—¿Nava'a ñatuu ka kukanu
ini ña'a ni? ¿Na saa-ka kii
koo sa ji'in ni? ¿Te na saa-ka
kii kanda sa ja sukan ka kuu
ni a? Ki koo ni ki xsia'a ni
suchi yukan —kúu ya jiña'a
ya.
20 Sani te ni jan koo de ni
ka jan xsia'a de suchi yukan
nuu Jesús ma. Kovaa nuu ni
jini tachi ma Jesús ma, ni sa'a
i ja ni ndaskiki tuku i suchi
yukan. Te ni kotuu i nuu ñu'ú
ma, kani nda'a kani si'in i, te
jaa ti-iñu yu'u i ma.
21 Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya
yuva i ma:
—¿Ndende kii ni keja'a i
ndó'o i sa'a?
Te yuva i ma, ni ndakone'e
de:
—Onde nuu luluu i ma.
22 Te tachi yukan, kua'a jichi
chunee ña'a i nuu ñu'u i'ni
ma ji'in nuu ndute ma, ja
ka'ni ña'a i. Kovaa nú kuu
naxe sa'a ni vala, kunda'vi
ini ña'a ni, te chindee ña'a ni
—kúu de jiña'a de.
23 Jesús ma, jiña'a ya:
—¿Nava'a ká'an ni "nú
kuu"? Ñayii kúkanu ini ña'a
ma chi ndaka kuu sa'a sa ja
kuu i —kúu ya jiña'a ya.
24 Sani te yuva suchi
yukan, káyu'u de jiña'a de:
—Kúkanu ini ña'a sa. Te
chindee-ka ña'a ni ja kukanu
ini-ka ña'a sa —kúu de jiña'a
de.
25 Ja ni jini Jesús ma ja
kua'a xeen ñayii ka iyo ma, te
ni ndonda ya nuu tachi ma
jiña'a ya:
—Tachi ñi'i tachi so'o, ru'u
ya tátnuni ja na kee ro ki'in ro,
te máko ndivi-ka ro ini anua
suchi ya'a —kúu ya jiña'a ya.
26 Te tachi ma, ni kayu'u i,
te ni sa'a i ja ni skiki-ka ña'a i
in-ka jichi, te ni kee i kua'an
i. Te suchi yukan, ni kendoo
i kuenda tnu'u ja ni ji'i i. Te
chukan kúu ja ñayii ma, ka
ka'an i ja ni ji'i suchi yukan.
27 Kovaa Jesús ma, ni tnii
ya nda'a i ma, te ni ndone'e
ya i. Te suchi yukan chi ni
ndokuiñi i.
28 Sani te Jesús ma, ni kivi
ya in ve'e, te maa in-ni ya ji'in
tee ka ndikin ya ma ka iyo, te
ni ka jikan-tnu'u de:
—¿Nava'a saña, ña ni kuu
jin kene'e sa tachi ma? —ka
kuu de ka jiña'a de.
29 Te ni ndakone'e Jesús
ma:
—Tna'a tachi yukan ma,
ma jin ke koo i, nú masu
ja onde jin kakan-ta'vi jin
kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma
—kúu ya jiña'a ya.

Cha'a kúu ja ku-uu jichi ja ni kaxtnu'u Jesús ma ja jin ka'ni i ya kovaa ndateku ya
(Mt 17:22-23; Lc 9:43-45)

30 Te ni ka nde koo de ji'in
ya yukan, te kuan koo de ji'in
ya ichi ñuu Galilea ma, kovaa
ñatuu kúni ya ja ni-in ñayii
kuni ja yukan iyo ya ji'in tee
ka ndikin ya ma,
31 chi vaa yikuu ya káxtnu'u
ya nuu de ma, te jiña'a ya:

—Saña ja kúu sa iya vee
ñayivi ñuu ñayivi a chi jin
kunda'a ña'a ñayii ma, te jin
ka'ni ña'a i. Kovaa nuu uni
kivi ma, te ndateku sa —kúu
ya jiña'a ya.
32 Kovaa tee ka ndikin ya
ma, ñatuu ka jaku'ni ini de ja
ká'an ya ma, te ka yu'u de ja
jin kakan-tnu'u de ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma na in ko kuu ja kanuu-ka nuu Su'si ma
(Mt 18:1-5; Lc 9:46-48)

33 Te nuu ni ka kenda koo
de ji'in ya ñuu Capernaum
ma, nuu jâ ka iyo de ji'in ya
ini ve'e ma, te ni jikan-tnu'u
Jesús ma:
—¿Nawa kúu ja ka tetna'a
ni ichi ve koo o ma? —kúu
ya jiña'a ya.
34 Kovaa ndaka de ni ka
jasiyu'u, chi vaa ichi ve koo
de ma, ka tetna'a de na nde
de ma, ko kuu ja kanuu-ka.
35 Sani te Jesús ma, ni jinkoo
ya, te ni kana ya ndi-uxi uu
de ma, te jiña'a ya:
—Nú na in kúni ja ko kuu i
ñayii kanuu-ka, te kúnukuechi
i nuu ndaka-ka ñayii ma, te
káni ini i ja masu ñayii kanuu
kúu i ne'un ndaka i ma —kúu
ya jiña'a ya.
36 Sani te ni jani ya in suchi
luluu me'ñu ndaka de ma, te
ni kanundee ya i, te jiña'a ya:
37 —Nú na in, ja maa sa,
te kuan-ta'vi i in suchi luluu
sukan luluu suchi ya'a, te ja
sukan sa'a i ma chi jan-ta'vi
ña'a i maa sa. Te nú na in
jan-ta'vi maa sa ma chi masu
maa in-ni sa jan-ta'vi i, suni
jan-ta'vi i iya ni tetniñu ña'a
ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma ja ñayii ñatuu ndákiti ini nuu o ma chi kétna'a ini i ji'in o
(Lc 9:49-50; Mt 10:42)

38 Juan ma, jiña'a de:
—Teskua'a, ni ka jini sa in
tee ja ndákune'e ña'a de maa
ni, te tátnuni de nuu tachi ma,
te ka nde koo i, te ka xndoo i
ñayii ma. Te ni ka ja'nu ndee
sa, te ka jiña'a sa ja má ko
sa'a-ka de sukan, vaa masu
tee ka ndikin tna'a ji'in o a
kúu de —kúu Juan ma jiña'a
de.
39 Te Jesús ma, ni
ndakone'e ya:
—Máko jin ka'nu ndee ni ja
ma ka'an-ka de, chi vaa masu
na in ja ndákune'e i ja nani
maa sa a te ko kuu in milagru
ma, te jinu te ndaka'an u'vi i
ja kuu sa.
40 Ñayii ñatuu ndákiti ini nuu
o a chi iyo i ji'in o.
41 Te onde ndeva'a-ni na in
taa visi in vasu ndute, kuechi
ja ka ndikin ña'a ni a, ja ndaa
ká'an sa ja masu skenaa i
ta'vi i iyo nuu Su'si ma.

Ni ka'an Jesús ma sukan yika ja jin ndakuiso kuechi o ma
(Mt 18:6-9; Lc 17:1-2)

42 'Ndeva'a-ni na in sa'a ja
ndakuiso kuechi in ñayii yika
ni kandija tnu'u Su'si ma,
va'a-ka kúu nute jin ku'ni i in
yoso ka'nu mulinu ma sukun
i te jin skee ña'a i nuu mar
ma, sana ja ndo'o neni i ja ni
sa'a i ja ni ndakuiso kuechi
in-ka ñayii ma.
43 Te nú nda'a ni a sa'a ja
kuiso kuechi ni ma, ka'nde
ni i, chi va'a-ka ja ñatuu na

nda'a ni a, te kivi ni te koteku
ni nuu Su'si ma, te sana
ki'in ni ji'in nduu nda'a ni a
nuu andeya ma, nuu masu
nda'va kuiti ñu'u ma,
44 nuu masu ka ji'i tindaku
ma, ji'in nuu masu nda'va
kuiti ñu'u i'ni ma.
45 Te nú ja'a ni a sa'a ja kuiso
kuechi ni ma, ka'nde ni i,
chi vaa va'a-ka ja kivi cojo
ni te koteku ni nuu Su'si ma,
te sana ja skee ña'a ya ji'in
nduu ja'a ni a nuu andeya
ma,
46 nuu masu ka ji'i tindaku
ma, ji'in nuu masu nda'va
kuiti ñu'u i'ni ma.
47 Te nú nduchinuu ni a
sa'a ja kuiso kuechi ni ma,
tava ni i, chi va'a-ka ja kivi
ni ji'in in-ni nduchinuu ni
nuu tátnuni Su'si ma, te sana
ja skee ña'a ya ji'in nduu
nduchinuu ni a nuu andeya
ma,
48 nuu masu ka ji'i tindaku
ma, ji'in nuu masu nda'va
kuiti ñu'u i'ni ma.

49 'Chi vaa jiniñu'u ja ndaka
ñayii ma, jin ko kuu i sukan
kanuu ñii ma, te jin ko kuu
i sukan kanuu ñu'u xtnuu
nuu o ma. Te chukan kúu
ja ndaka ja ndakua'a o nuu
Su'si ma ko kuu ja jaxiko
asi, sukan jaxiko ndeyu ja'an
va'a ñii ma.
50 Vaa ka jini o ja ñii ka jaa o
ma chi ja va'a kúu i. Kovaa
nuna ndu-uun i ma, masu
kuu kuatniñu-ka o ja ku-asi
ndeyu o ma. Jin ko kuu ni
kuenda kuu ñii va'a ma, te jin
koo mani ni ji'in tna'a ni ma
—kúu ya jiña'a ya.

10

Jesús ma, ni tatnuni ya ja ñayii ni ka tnanda'a ma, máko jin xndoo tna'a i

(Mt 19:1-12; Lc 16:18)

1 Jesús ma, ni ndee ya ñuu
Capernaum ma, te kua'an ya
ichi ñuu Judea ma, in-ka yu'u
yute Jordán ma. Yukan ni ka
ndututu tuku ñayii ma, te ni
keja'a ya káxtnu'u ya, sukan
játna ini ya sa'a ya nuu ka
ndatna'a ñayii ma.
2 Jaku tee ka kuu fariseo
ma, ni ka jan tu'va de ya,
sukan-va'a jin kototnuni de
ya, te ka jikan-tnu'u de ya nú
va'a-ni ja in tee, te xndoo de
ñasi'i de ma.
3 Te Jesús ma, ni ndakone'e
ya:

—¿Naxe ni tatnuni Moisés
ma nuu ni? —kúu ya jiña'a
ya.

4 Te ka jiña'a de:

—Moisés ma, ni yo kachi
de ja xndoo tee ma ñasi'i de
ma, te kua'a de in tutu ká'an
ja jâ ni xndoo de ña —ka kuu
de ka jiña'a de.

5 Sani te Jesús ma, jiña'a
ya:

—Kuechi ja inuso'o ka
ndaa ni a, te Moisés ma, ni
tatnuni de sukan ka ka'an ni
a.
6 Kovaa xinañu'u ma, nuu
yika ni kuva'a ñuu ñayivi a:
"Su'si ma, ni sa'a ya in tee ji'in
in ña'a.
7 Chukan kúu ja tee ma, xn-
doo de yuva de ma ji'in si'i
de ma, te kueka tna'a de ji'in
ñasi'i de ma,
8 te nduu de ma jin ko kuu
in-nka-ni ñayii." Chukan kúu

ja masu uu-ka ñayii ka kuu i
chi in-nka-ni i kúu.
9 Te chukan kúu ja ñayii ma,
másu ko ndasasiin i ja ni
sketna'a Su'si ma —kúu ya
jiña'a ya.
10 Sani te tee ka ndikin ya
ma, nuu ni ka ndenda koo
de ji'in ya ve'e ma, ni ka
ndakan-tnu'u tuku de siki ja
ni kaxtnu'u ya ma.
11 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Te tee xndoo ñasi'i de
ma, te ndiyo ini de in-ka
ña'a ma, xi ndatnanda'a de
ji'in in-ka ña'a ma, jâ ni jiso
kuechi de, vaa sukan ka sa'a
tee ka kivi nduu ji'in in-ka
ña'a ma, sukan sa'a de ma.
12 Te nú ña'a ma, xndoo ña
yii ña ma, te ndiyo ini ña
in-ka tee, xi ndatnanda'a ña
ji'in in-ka tee ma, te suni jâ
ni jiso kuechi ña, vaa sukan
ka sa'a ña'a ka kivi nduu ji'in
in-ka tee ma, sukan sa'a ña
ma —kúu ya jiña'a ya.

*Jesús ma, ni kaxtnu'u ya
naxe ko kuu in ñayii sana kivi
i nuu tatnuni Su'si ma*
(Mt 19:13-15; Lc 18:15-17)

13 Ni jan koo i ji'in suchi
kuechi ma nuu Jesús ma,
sukan-va'a sonee ya nda'a ya
siki suchi kuechi ma. Te tee
ka ndikin ya ma, ni ka keja'a
de ka ndonda de nuu ñayii ni
jan koo ji'in suchi kuechi ma.
14 Te ni jini Jesús ma sukan
ka sa'a de ma, te ni ndakiti
ini ya, te jiña'a ya:
—Jin kua'a ni tnu'u, te kí
koo maa suchi kuechi a, te
máko jin ka'nu ndee ni, chi
vaa sukan ka jani vii ka jani
va'a ini suchi kuechi a, sukan
jiniñu'u ja jin ko kuu ñayii
jin kivi koo nuu tatnuni Su'si
ma.
15 Ja ndaa ká'an sa, nú in
ñayii ma, ma kuan-ta'vi i ja
tatnuni Su'si ma nuu i ma
sukan jan-ta'vi in suchi luluu
a nawa tátnuni o nuu i ma, te
masu kuu kivi i nuu tatnuni
ya ma —kúu ya jiña'a ya.
16 Te ni kanundee ya suchi
kuechi ma, te ni sonee ya
nda'a ya siki i ma, te ni ka'an
ya ja va'a ja vii ja jin ko kuu
i.

*Sukan yii ja ndani'i ta'vi
ñayii ndí ini xeen-ka xu'un i
ma*
(Mt 19:16-30; Lc 18:18-30)

17 Nuu ni kee ya ja ki'in
tuku ya ma, te jinu in tee ni
kenda de, te ni jinkuiñi jiti de
nuu ya ma, te jikan-tnu'u de:
—Teskua'a va'a ini, ¿nawa
sa'a sa, sukan-va'a ndani'i
ta'vi sa, te koteku sa ni-kani
ni-jika? —kúu de jiña'a de.
18 Te Jesús ma, ni
ndakone'e ya:
—¿Nava'a xnani ña'a ni
teskua'a va'a ini? Masu na
in-ka va'a ini chi maa in-ni
Su'si ma.
19 Jâ jini ni ndaka ja ni tat-
nuni ya ma: “Másu ko ka'ni
ni ni-in ñayii. Másu ko kivi
nduu ni ji'in in-ka ña'a. Másu
ko sakui'na ni. Másu ko
ka'an tnu'u ni siki in-ka ñayii
ma. Másu ko xnda'vi tna'a
ni ma. Kava respetu ni nuu
yuva ni ma ji'in nuu si'i ni
ma” —kúu ya jiña'a ya.
20 Te tee yukan, jiña'a de:
—Teskua'a, ndaka cha'a
chi jâ sa'a ndi'i sa onde nuu
jaa sa ma —kúu de jiña'a de.

21 Te Jesús ma, nde'ya ya
tee yukan, te ni kutoo ya de,
te jiña'a ya:
—Kúni-ka in-ka ja sa'a ni a.
Kuá'an ni, te xiko ni ndaka ja
neva'a ni ma, te kua'a ni ñayii
ka kunda'vi ma. Te sukan,
te xiku ko kuu ni andivi ma.
Sani te kii ni, te kondikin ña'a
ni —kúu ya jiña'a ya.
22 Te ni tna u'vi ini tee
yukan, ja ni jiniso'o de sukan
jiña'a ya ma. Te kuan no'o
xixii-nka ini de, vaa xiku
xeen kúu de.
23 Te Jesús ma, nde'ya ya
ni-ka'nu xiñi ya ma nuu ka
iyo tee ka ndikin ya ma, te
jiña'a ya:
—¡Naka yii kúu ja tee ka
kuu xiku ma, te jin kivi
koo de nuu tátnuni Su'si ma!
—kúu ya jiña'a ya.
24 Te ni ka sa'vi-nka ini
tee ka ndikin ya ma ja ni
ka'an ya sukan ma, kovaa ni
ndaka'an ya in-ka jichi:
—Sa'ya sa, ¡naka yii kúu
ja in ñayii xiku ma, te kuu
kivi i nuu tátnuni Su'si ma,
kuechi ja kukanu ini i ndaka
ja neva'a i ma!
25 Su'va yachi-ka kuu kivi
in kiti kúu camellu ma in
yavi xuu yiki tiku ma, sana
in ñayii xiku ma, kivi i nuu
tátnuni Su'si ma —kúu ya
jiña'a ya.
26 Nuu ni ka jiniso'o de
sukan ma, te ni ka sa'vi
xeen-nka ini de, te ka
jikan-tnu'u tna'a de:
—¿Na in kuu ndani'i ta'vi,
ja sukan? —ka kuu de ka
ka'an de.
27 Te nde'ya Jesús ma de, te
jiña'a ya:
—Yii kúu jani ini ñayii ma.
Kovaa nuu Su'si ma chi ñatuu
nawa iyo ja yii kúu —kúu ya
jiña'a ya.
28 Pedro ma, ni keja'a de
jiña'a de:
—Saña chi ndaka ja ka
neva'a sa ma ni ka xndoo sa,
te ka ndikin ña'a sa —kúu de
jiña'a de.
29 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—Ja ndaa ká'an sa ja
ndeva'a-ni na in ni xndoo
ve'e i ma, ñani i ma, ku'va
i ma, ku'u i ma, ji'in si'i i ma,
ji'in yuva i ma, sa'ya i ma,
ji'in ñu'ú i ma, ja kuechi ja
ndikin ña'a i a, ji'in kuechi ja
káxtnu'u i tnu'u vii tnu'u va'a
ká'an sa a nuu ñayii ma,
30 te vitna chi nuu ñuu ñayivi
a ndani'i i vi'i-ka cientu ve'e
i ma, ji'in ñani i ma, ku'va i
ma, ku'u i ma, si'i i ma, ji'in
ñu'ú i ma, visi ka sondikin
ña'a ñayii a. Te maa i chi kivi
ki'in o ma, ndani'i ta'vi i, te
koteku i ni-kani ni-jika.
31 Te ñayii ka ndanuu-ka ma
te ka jani ini i ja xinañu'u-ka
ka kuu i vitna ma, chi nuu
Su'si ma chi sandi'i-nka jin
ko kuu i, te ñayii ka jani ini
ja masu ñayii ka ndanuu ka
kuu i te sandi'i-nka ka kuu i
vitna ma chi suu i jin ko kuu
ñayii xinañu'u-ka nuu Su'si
ma —kúu ya jiña'a ya.

Cha'a kúu ja ku-uni jichi
ja ni kaxtnu'u Jesús ma ja jin
ka'ni i ya kovaa ndateku ya
(Mt 20:17-19; Lc 18:31-34)

32 Kuan koo de ji'in ya
ichi ñuu Jerusalén ma. Te
yoxtnuu-ka Jesús ma nuu tee
ka ndikin ya ma. Te ni ka

sa'vi-nka ini de. Te tee kuan
koo kuee-ka ma, ka yu'u de
ka ndikin de ya. Sani te
Jesús ma, ni ndaxtutu siin ya
ndi-uxi uu tee ka ndikin ya
ma, te ni keja'a ya jiña'a ya
sukan ko kuu ma:
33 —Ka jini maa ni ja jin
koo o ñuu Jerusalén ma. Te
yukan kúu nuu saña ja kúu sa
iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, jin
koo ñayii ma jin xsia'a ña'a i
nuu nda'a tee ka tatnuni nuu
sutu ma, ji'in nuu nda'a tee
ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, te jin ka'an i ja
kûu sa, te jin ndaxsia'a ña'a
i nuu nda'a ñayii masu ñuu
ya'a.
34 Te jin kosiki ndee ña'a
i, te jin tusii ña'a i, te jin
kua'a ña'a i, te jin ka'ni ña'a
i, kovaa nuu uni kii ma, te
ndateku sa —kúu ya jiña'a
ya.

Santiago ma ji'in Juan ma,
ni ka jikan de ja jin kunukoo
de xiñi Jesús ma
(Mt 20:20-28)

35 Santiago ma ji'in Juan
sa'ya tee kúu Zebedeo ma, ni
ka jan tu'va de Jesús ma, te
ka jiña'a de:
—Teskua'a, ka kuni sa ja
kunda'vi ini ña'a ni in ja jin
kakan-ta'vi sa nuu ni —ka
kuu de ka jiña'a de.
36 Te jiña'a maa Jesús ma:
—¿Nawa kúu ja ka kuni ni
ja sa'a sa? —kúu ya jiña'a ya.
37 Te ka jiña'a de:
—Taa ni tnu'u ja nuu tat-
nuni vivii ni ma, jin kunukoo
sa, in sa xiñi kua'a ni ma te
in-ka sa xiñi satni ni ma —ka
kuu de ka jiña'a de.
38 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Masu ka jini ni ja ka
jikan ni a. ¿Xi kuu jin ko'o
ni ja uwa ko'o sa ma? ¿Xi
kuu jin kuandute ni sukan
kuandute sa ma? —kúu ya
jiña'a ya. Te cha'a chi ja
ndo'o neni ya ma kúu ja ni
jiña'a ya ma.
39 Te ka jiña'a de:
—Kuu.
Te jiña'a Jesús ma:
—Jin ko'o ni ja uwa ja ko'o
sa ma, te jin kuandute ni
sukan kuandute sa ma,
40 kovaa ja kunukoo in ni xiñi
kua'a sa ma te in-ka ni xiñi
satni sa ma, chukan chi masu
saña iyo ja taa, nú masu ja
maa Su'si o ma kua'a nuu
ñayii jâ ka iyo tu'va i ja jin ni'i
i ma —kúu ya jiña'a ya.
41 Nuu ni ka jiniso'o uxi-ka
tee ka ndikin ya ma, te ni ka
ndakiti ini de nuu Santiago
ma ji'in nuu Juan ma.
42 Kovaa Jesús ma chi ni kana
ya de, te jiña'a ya:
—Ka jini ni ja ne'un ñayii
ñuu ñayivi a, ka iyo ñayii ka
jani ini maa i ja kuu jin tat-
nuni i nuu ndaka ñayii ma,
te ñayii ka ndanuu-ka ma, ûni
ka tatnuni kuiti i nuu ñayii
ma.
43 Kovaa ne'un ndijin, masu
sukan ko kuu, su'va nú
na in kúni ja ko kuu i
in ñayii kanuu-ka ne'un
ndaka ni a, ja sa'a i kúu ja
kunukuechi-ka i nuu ndaka
ni.
44 Te nú ne'un ndaka ni a,
te kúni in ni ja ko kuu ni xi-
ñañu'u-ka, te ja ko sa'a ni ko
kuu ja kunukuechi xeen-ka
ni nuu ndaka-ka ni a, te ko

kuu ni ñayii kanuu-ka nuu
Su'si ma.
45 Chi vaa ni a saña ja
kúu sa iya vee ñayivi ñuu
ñayivi a, masu vee sa ja
jin kunukuechi ñayii ma nuu
sa a chi su'va vee sa ja
kunukuechi sa nuu ñayii ma,
te kua'a sa tnu'u ja jin ka'ni
ña'a i, te sukan ndachunaa
sa kuechi ka sa'a ñayii ma,
te onde sukan, te jin ndani'i
ta'vi kua'a xeen ñayii ma
—kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ndasava'a ya tee kuaa nani Bartimeo ma
(Mt 20:29-34; Lc 18:35-43)

46 Te ni ka kenda koo de
ji'in ya ñuu Jericó ma, te nuu
ni ndee ya ini ñuu ma ji'in
tee ka ndikin ya ma, te ka
ndikin kua'a ñayii. Te in tee
kuaa nani de Bartimeo sa'ya
tee kúu Timeo ma kúu de, te
núkoo de yu'u ichi ma, jikan
de karidaa.
47 Ja ni jiniso'o tee kuaa ma
ja Jesús nazareno ma kúu iya
ya'a kua'an ma, te ni keja'a
de káyu'u de jiña'a de ya:
—Jesús, Sa'ya David,
kunda'vi ini ña'a ni —kúu de
jiña'a de.
48 Te kua'a ñayii ma ka
jiña'a ja kasiyu'u de. Kovaa
su'va kayu'u nini'i-ka de:
—Sa'ya David, kunda'vi ini
ña'a ni —kúu de jiña'a de.
49 Sani te ni jinkuiñi Jesús
ma, te jiña'a ya:
—Jin kana ni de kíi de
—kúu ya jiña'a ya.
Te ni ka kana i tee kuaa
ma, te ka jiña'a i:
—Koo sii ini ni, te kukanu
ini ni Su'si ma, te ndokuiñi ni
chi kána ña'a de —ka kuu i ka
jiña'a i.
50 Te tee kuaa ma, ni ke'en
de sa'ma ndii de ma, ni skana
de, te kandava de ni jan tna'a
de Jesús ma.
51 Te Jesús ma, jikan-tnu'u ya
de:
—¿Nawa kúni ni ja sa'a sa
ja kuu ni? —kúu ya jiña'a ya.
Te tee kuaa ma, ni
ndakone'e de:
—Teskua'a, kúni sa ja kuu
ndakonde'ya sa —kúu de
jiña'a de.
52 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Jâ kuu no'o ni. Te kuechi
ja ni kukanu ini ña'a ni a, te
chukan kúu ja ni ndundijin
nuu ni a —kúu ya jiña'a ya.
Te ora yukan-ni, te ni kuu
ni ndakonde'ya de. Sani te ni
ndikin de Jesús ma.

11

Jesús ma, yoso ya in burru ni kivi ya ñuu Jerusalén ma
(Mt 21:1-11; Lc 19:28-40; Jn 12:12-19)

1 Nuu ni ka iyo de ji'in
ya ñuu Betfagé ma ji'in Beta-
nia ma, yatni ñuu Jerusalén
ma ji'in yuku nani Yuku Tnu
Olivo ma, Jesús ma, ni kana
ya uu tee ka ndikin ya ma,
2 te jiña'a ya:
—Kuán koo ni yu'u ñuu ichi
jiyo a, te ja jin kivi koo ni
ñuu yukan, te jin ndani'i ni
in burru nu'ni ti, te ni-in-ka
ñayii ñatuu koso-ka ti. Te jin
ndaji ni ti, te ki koo ni ji'in ti.
3 Te nú na in kakan-tnu'u
naku ka sa'a ni sukan, te jin
kuña'a ni: “Maa Señor ma
jiniñu'u ti, te sana ndataa ya

ti”, jin kuña'a ni —kúu ya
jiña'a ya.
4 Sani te kuan koo de, te ni
ka ndani'i de burru ma nu'ni
ti in ye'e yu'u ichi kuan koo
de ma, te ni ka ndaji de ti.
5 Te ñayii ka iyo ma, ka
jikan-tnu'u i:
—¿Nawa ka sa'a ni?
¿Nava'a ka ndaji ni burru a?
—ka kuu i ka jiña'a i.
6 Te ni ka ndakone'e de
sukan jiña'a Jesús ma. Te ni
ka wa'a i tnu'u kuan koo de
ji'in ti.
7 Te ni ka jan xsia'a de ti nuu
iyo Jesús ma, te ni ka sonee
de sa'ma de ma siki burru
ma, te Jesús ma, ni kaa ya
siki ti ma, te yoso ya ti kua'an
ya.
8 Te kua'a ñayii, ka skuili
i sa'ma ka ndii i ma, ji'in
jaku-ka i, ka skuili i nda'a
ñuu ni ka ja'nde i ichi yuku
ma.
9 Te ñayii ka yoxtnuu kuan
koo i ma, ji'in ñayii ka
ndandikin ma, ka kayu'u i:
—¡Hosanna! ¡Jayiñu'u kúu
rey vee nuu Iya Tátnuni ma!
10 ¡Jayiñu'u kúu ja sani te tat-
nuni tna'a yuva o David ma!
¡Hosanna! ¡Jayiñu'u kó kuu
nuu tátnuni Su'si ma onde
sukun ma! —ka kuu i ka
kayu'u i.
11 Ni kivi Jesús ma ini ñuu
Jerusalén ma, te kua'an ndita
ya veñu'u ka'nu ma, te nde'ya
ya ni-ka'nu. Sani te kua'an ya
ñuu Betania ma ji'in uxi uu
tee ka ndikin ya ma, chi vaa
ve kukuee ma.

*Jesús ma, ni ka'an u'vi ya
ja kuu in tnu higo
(Mt 21:18-19)*

12 Kivi yutnee ma, nuu
ve ndee ya ñuu Betania ma,
Jesús ma, ni keja'a kókon ya.
13 Jika-ka ni jini ya in tnu
higo, te iyo kua'a nda'a tnu,
te ni jan tu'va ya tnu, ja koto
ya nú iñi higo. Kovaa ñatuu
chi nanimaa nda'a tnu ma
kúu, chi vaa masu tiempu
higo ma kúu.
14 Sani te jiña'a ya tnu higo
ma:
—¡Ñatuu na in ko kaa-ka
higo ro a! —kúu ya jiña'a ya.
Te ni ka jiniso'o tee ka
ndikin ya ma.

*Jesús ma, ni ndasavii ya
ini veñu'u ka'nu ma
(Mt 21:12-17; Lc 19:45-48;
Jn 2:13-22)*

15 Nuu ni ka ndenda koo de
ji'in ya ñuu Jerusalén ma, te
Jesús ma, ni kivi ya veñu'u
ka'nu ma, te ni keja'a ya
kéne'e ya ndaka ñayii ka xiko
ma ji'in ñayii ka jaan ma. Te
ni chindeyi ya mesa ñayii ka
sama xu'un ma, ji'in nuu ka
xiko i sata ma.
16 Te ñatuu ni wa'a ya tnu'u
ja jin ya'a ñayii ka ndiso ndat-
niñu i ma ichi ini veñu'u ma.
17 Te ni keja'a ya káxtnu'u ya,
te jiña'a ya:
—Jâ ka jini ni ja nuu tutu
ndee tnu'u Su'si ma ká'an:
“Ini ve'e sa a chi ko kuu i ini
ve'e nuu ki koo ñayii ndaka
ñuu ma ja jin kakan-ta'vi i
nuu Su'si ma.” Vaa sukan
ni jani ini ya. Kovaa ndaka
ndijin chi ni ka ndasa'a ni
in yavi nuu ka ñu'u kui'na
—kúu ya jiña'a ya.
18 Ja ni ka jiniso'o tee ka
tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee
ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u

Moisés ma, te ni ka keja'a de
ka nduku de naxe jin ka'ni
de Jesús ma, chi vaa ka yu'u
de nú ña'a te ndaka ñayii ma
jin kandija ja ká'an ya ma,
vaa ndaka ñayii ma, ni ka
sa'vi-nka ini i ja káxtnu'u ya
ma.
19 Kovaa ja ni kunee ma, te
ni ndee Jesús ma ji'in tee ka
ndikin ya ma ini ñuu ma.

Ni yichi tnu higo ni ka'an
u'vi Jesús ma ja kuu tnu ma
(Mt 21:20-22)

20 Nuu ne'e in-ka kii ma, ni
ka ya'a de ji'in ya yatni nuu
núkoo tnu higo ma, te ni ka
jini de ja ni yichi onde yo'o
tnu ma.
21 Sani te Pedro ma, ni
ndaka'án de sukan ni jiña'a
Jesús ma tnu higo ma, te
jiña'a de ya:
—Teskua'a, jini ni ja tnu
higo ni ka'an u'vi ni ma, jâ ni
yichi tnu —kúu de jiña'a de.
22 Te Jesús ma, ni
ndakone'e ya:
—Jin kukanu ini ni Su'si
ma.
23 Te ja ndaa ká'an sa, nú na
in na kuña'a i yuku yukan:
“Kuán ndiyo jiña, te skee maa
ro nuu mar ma”, te nú in-ni
ja ni jani ini i ma, te ñatuu
jani uu jani uni ini i, su'va
kukanu ini i ja sa'a Su'si ma
ja ko kuu ja ká'an i ma, sani
te ko kuu.
24 Chukan kúu ja ká'an sa,
ndaka ja jin kakan-ta'vi ni
nuu Su'si ma, te nú ka
kukanu ini ni ya ja taa ya ma
chi jin ni'i ni.
25 Te ora ka jikan-ta'vi ni ma,
te nú ni ka ndaka'án ni ja
nawa ni ka sa'a ndeva'a ña'a
ñayii ma, te jin sakanu ini ni
i, sukan-va'a sakanu ini tna
ña'a Yuva o Su'si iyo andivi
ma, te ndaxnaa ya kuechi ni
ma.
26 Kovaa nú ma jin sakanu ini
ni, suni Yuva o iyo andivi ma,
masu sakanu ini ya kuechi ni
ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka jikan-tnu'u de na in
ni tatnuni ja sa'a Jesús ma
sukan
(Mt 21:23-27; Lc 20:1-8)

27 Sani te ni ka ndenda koo
de ñuu Jerusalén ma. Nuu
kua'an ya ichi veñu'u ka'nu
ma, te ni ka jan tu'va ña'a
tee ka tatnuni nuu sutu ma,
ji'in tee ka skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, ji'in tee
ka kuu ja'nu ma.
28 Te ka jikan-tnu'u de ya:
—¿Na in ni tatnuni ja sa'a
ni sukan? ¿Xi na in ni ka'an
ja kuu sa'a ni sukan? —ka
kuu de ka jiña'a de.
29 Jesús ma, ni ndakone'e
ya, te jiña'a ya:
—Xinañu'u maa sa
kakan-tnu'u ña'a, te jin
ndakone'e ni. Sana ka'an
sa na in ni tatnuni ja sa'a sa
sukan.
30 Ja ni yo skuandute Juan
ma, ¿Su'si ma ni tetniñu Juan
ma ja sa'a de sukan, xi ñayii
ma ni tetniñu ña'a ja sa'a
de sukan? Jin ndakone'e ni
—kúu ya jiña'a ya.
31 Te ka ndatnu'u tna'a de:
—Nuna jin kuña'a o ja maa
Su'si ma ni tetniñu Juan ma,
kovaa ka'an de: “¿Nava'a
ñatuu ni ka kandija ni ja ni
ka'an de ma?”
32 Te ni masu kuu jin kuña'a
o ja ñayii ma ni tetniñu Juan

ma, vaa jin ndakiti ini ñayii
ma nuu o a —ka kuu de ka
ka'an de.

Chi vaa ka yu'u de ñayii ma,
chi vaa ndaka ñayii ma ka
jani ini ja Juan ma, ja ndaa
ja in tee ni yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma kúu
de.
33 Chukan kúu ja sa'a ni ka
ndakone'e de nuu Jesús ma:

—Ñatuu ka jini sa —ka kuu
de ka jiña'a de.

Sani te Jesús ma, ni
ndakone'e ya:

—Suni ni ma ka'an tna sa
na in ni tatnuni ja sa'a sa a
—kúu ya jiña'a ya.

12

Jesús ma, ni ka'an ya in tnu'u vijin ja jin kuu ñayii masu inuva'a ini, ja ka jito i itu tnu uva ma
(Mt 21:33-46; Lc 20:9-19)

1 Jesús ma, ni keja'a ya
ká'an ya tnu'u vijin, te jiña'a
ya:

—In tee, te ni sunkoo de
ni-ka'nu itu de ma tnu uva,
te ni jasi de yu'u itu de ma.
Te ni satu'va de in nuu taxi
uva ma kivi kuaan i ma, te ni
sa'a de in ve'e sukun sukun,
sukan-va'a kuu ko koto de
ni-ka'nu itu de ma. Sani te ni
nduku de jaku ñayii ja jin ko
koto i itu de ma, te kivi kuaan
uva ma, te sasava jin kuu de.
Sani te kua'an jika de.
2 Te maa kivi kuaan i ma,
te ni tetniñu de in tee
jinukuechi nuu de ma, ja
ki'in de jin nu ke'en de jaku
uva ja ni kuaan ma nuu ñayii
ka jito itu de ma.
3 Kovaa ñayii ka jito ma, ni ka
tnii i tee ma, te ni ka kani i
de. Te ni ka ndatetniñu i de
su'va-ni kuan no'o de.
4 Kovaa tee xi-ñu'ú ma chi
ni ndatetniñu tuku de in-ka
tee jinukuechi nuu de ma.
Kovaa tee ya'a chi ni ka ta'vi
i xini de, te nde'e xeen ni ka
jiña'a i de.
5 Te tee xi-ñu'ú ma, ni ndatet-
niñu de in-ka tee, te tee ya'a
chi ni ka ja'ni i de. Kovaa tee
xi-ñu'ú ma, suni ni ndatet-
niñu kua'a-ka de tee kuan
koo kuan nu ndakan jaku
uva ma. Kovaa masu ni ka
ndi ini ñayii yukan chi jaku
de ma ni ka kani i, te jaku de
ma ni ka ja'ni i.

6 'Sani te maa-nka sa'ya de
ma kéndoo, te kútoo xeen de
tee ma. Kovaa ni tetniñu de
tee ma. Vaa jani ini de: "Jin
kava respetu i nuu sa'ya o a,
nuna tetniñu o de, vaa sa'ya
maa o kúu de."
7 Kovaa ñayii ka jito itu de
ma, ni ka ndatnu'u tna'a
i: "Suchi ya'a kúu suchi
nduta'vi ñu'ú ya'a. Jin ka'ni
o i, te jin ndani'i o ñu'ú i a",
ka kuu i ka ka'an i.
8 Chukan kúu ja ni ka tnii i
sa'ya de ma, te ni ka ja'ni i de,
te ni ka skana i yikikuñu de
ma yu'u itu ma.

9 '¿Nawa ka jani ini ndijin
ja sa'a tee xi-ñu'ú ma? Kuiti
ki'in de, te ka'ni de ñayii ka
jito itu de ma, te kua'a de
ñu'ú de ma siin-ka ñayii.

10 '¿Ñatuu nama uun ka
ka'vi ni nuu tnu'u Su'si ma,
nuu ká'an sa'a ma?:
Yuu ni ka saxiko ñayii ka sa'a
ve'e ma,
ni nduu i yuu kanuu-ka.

11 Sa'a ni sa'a maa Iya Tátnuni
ma, te ni ka sa'vi-nka
ini o a.
Sukan ká'an nuu tnu'u Su'si
ma —kúu ya jiña'a ya.

12 Sani te ni ka kuni de ja
jin tnii de Jesús ma, vaa ka
jini de ja tnu'u vijin ni ka'an
ya ma chi ja jin kuu maa de
ma kúu. Kovaa ka yu'u de
ñayii ma. Chukan kúu ja ni ka
xndoo de ya, te kuan koo de.

Jesús ma, ni ka'an ya nawa jin kua'a o nuu gobiernu ma, ji'in nawa jin ndakua'a o nuu Su'si ma
(Mt 22:15-22; Lc 20:20-26)

13 Ni ka tetniñu i jaku tee
ka kuu fariseo ma, ji'in tee
ka ndikin Herodes ma nuu
iyo Jesús ma, ja jin kototnuni
de ya nawa ka'an ya ma,
sukan-va'a jin ni'i ini de ja jin
xtekuechi de ya.
14 Tee ya'a, ni jan koo de, te
ka jiña'a de:

—Teskua'a, ka jini sa ja ja
ndaa kúu ja ká'an ni a. Te
masu ndí ini ni nawa ka jani
ini ñayii ma ja ká'an ni a. Te
ni masu ndí ini ni na nde
ñayii ka niniso'o ma. Ndijin
chi káxtnu'u ndaa ni sukan
kúni Su'si ma ja jin ko kuu o
nuu ya ma. ¿Te naxe ká'an
ni? ¿Va'a-ni ja jin chuya'vi sa
ja ka satniñu sa ma nuu tee
nani César tátnuni ñuu Roma
ma, xi ña'a? ¿Jin sa'a sa,
xi má jin sa'a sa sukan ma?
—ka kuu de ka jiña'a de.

15 Kovaa Jesús ma chi jini
ya sukan ka jani ini de ma,
ja masu ka sa'a de sukan ka
ka'an de ma, te jiña'a ya:

—¿Nava'a ka jitotnuni ña'a
ni? Jin tanuu ni in xu'un ka
yinda'a ni a, sukan-va'a kuni
sa —kúu ya jiña'a ya.

16 Te ni ka wa'a de, te Jesús
ma, jiña'a ya:

—¿Na in xi-yunuu ndenee
a, te na in nani sukan ndee
a? —kúu ya jiña'a ya.

Te ni ka ndakone'e de:

—Yunuu tee nani César,
tee tátnuni ñuu Roma ma, kúu
—ka kuu de ka jiña'a de.

17 Sani te jiña'a Jesús ma:

—Te jin ndakua'a ni nuu
César ma tna'a ja kúu kuenda
maa de ma, te nuu Su'si ma
jin ndakua'a ni tna'a ja kúu
kuenda maa ya ma —kúu ya
jiña'a ya.

Te ni ka sa'vi-nka ini de ja
sukan ni ndakone'e ya ma.

Ni ka jikan-tnu'u tee ka kuu saduceo ma naxe ko kuu ñayii ndateku ma
(Mt 22:23-33; Lc 20:27-40)

18 Ni jan koo jaku tee ka
kuu saduceo ma ni ka jan
koto de Jesús ma. Tee ya'a
chi ka ka'an de ja masu
ka ndateku ñayii ni ka ji'i
ma. Te chukan kúu ja ni ka
jikan-tnu'u de ya:

19 —Teskua'a, Moisés ma,
ni xndoo de tutu ká'an ja nú
in tee ma, ni tnanda'a de te ni
ji'i de te ñatuu na sa'ya de ji'in
ñasi'i de ma ni iyo, te ñani tee
ni ji'i ma ndakueka ñasi'i de
ma, sukan-va'a koo sa'ya ña,
te ko kuu i sa'ya tata tee ni ji'i
ma.
20 Te sukan ni kuu ja uja tee
ndi-tna'a ñani de ma. Tee
xinañu'u ma, ni tnanda'a de,
te ñatuu na sa'ya de ji'in ñasi'i
de ma ni iyo, te ni ji'i de.

21 Sani te tee ku-uu ma, ni
ndatnanda'a de ji'in ña'a ni
ndoo ma. Suni ni ji'i tna de,
te ñatuu na sa'ya de ji'in ña
ni iyo. Suni maa i ni kuu ji'in
tee ku-uni ma.
22 Te sukan ni kuu ji'in
ndi-uja de ma ja ñatuu ni-in
de ña ni iyo sa'ya de ji'in ña,
te ni ka ji'i de. Sani te ni ji'i
ña'a ma.
23 Va'a-ni, te nú jin ndateku
ñayii ma, ¿na nde de xi-ñasi'i
ko kuu ña'a yukan? Vaa
ndi-uja de ma ni ka iyo ji'in
ña ma —ka kuu de ka jiña'a
de.

24 Te ni ndakone'e Jesús
ma:

—Ndijin chi masu ka jini
ni ja ka ka'an ni a. Masu ka
jini ni sukan ká'an tutu ndee
tnu'u Su'si ma, ni a ndaka ja
kúu sa'a Su'si ma masu ka
jini ni.
25 Kivi jin ndateku ñayii ma,
tee ma ji'in ña'a ma, masu
jin ndatnanda'a-ka de, vaa
sukan ka kuu ángel ka iyo
andivi ma, sukan jin ko kuu
de.

26 '¿Ñatuu nama ni ka ka'vi
ni nuu libru Moisés ma, nuu
ká'an ja núkoo in tnu iñu ma,
te kánda'a kánda'a-nka tnu
ma, kovaa masu nde ndí'i tnu
kayu ma? Te ni ka'an Su'si
ma nuu Moisés ma: "Maa sa
kúu Su'si Abraham ma, ji'in
Isaac ma, ji'in Jacob ma", kúu
ya jiña'a ya. Te chukan kúu
ja jin ndateku ñayii ni ka ji'i
ma.
27 Vaa Su'si ma, masu Su'si
ñayii ni ka ji'i ma kúu ya chi
Su'si ñayii ka teku ma kúu
ya. Te chukan kúu ja ndijin,
masu ka jini ni ja ka ka'an ni
a —kúu ya jiña'a ya.

Uu tnu'u ya'a ni tatnuni Su'si ma ja ka ndanuu xeen-ka i
(Mt 22:34-40)

28 In tee skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, ni jin-
iso'o de ja ka tetna'a Jesús
ma ji'in tee ka kuu saduceo
ma, te ni jini de ja va'a-ni ni
ndakone'e Jesús ma, te ni jan
tu'va de ya, te ni jikan-tnu'u
de:

—¿Nde tnu'u ni tatnuni
Su'si ma kúu ja kanuu
xeen-ka ma? —kúu de jiña'a
de.
29 Te ni ndakone'e Jesús
ma:

—Tnu'u kanuu xeen-ka ma
kúu tnu'u ya'a: "Ñayii ñuu
Israel, jin koniniso'o ni chi
Su'si ka kandija o ma kúu iya
tátnuni nuu o a. Te ñatuu na
in-ka ya iyo chi maa in-ni
Su'si o ma kúu Su'si ndija.
30 Jín kutoo o Su'si o ma ji'in
ndaka tu'u ini anua o a, ji'in
ndaka ja ka jani ini o a,
ji'in ndaka tnu'u ndee tnu'u
ndatnu o a."
31 Te in-ka tna tnu'u kanuu ni
tatnuni Su'si ma kúu ja: "Jin
kutoo ni tna'a ni ma sukan ka
kutoo ni maa ni ma." Ñatuu
na tnu'u kanuu xeen-ka, nú
masu ja nduu-ni tnu'u ya'a
—kúu ya jiña'a ya.

32 Te tee skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, jiña'a
de:

—Va'a-ni, teskua'a. Ja ndaa
kúu ja ká'an ni a. In-ni Su'si
iyo, te ñatuu na in-ka ya iyo,
chi vaa maa in-ni ya iyo.

33 Te ja jín kutoo o Su'si ma
ji'in ndaka tu'u ini anua o a,
ji'in ndaka ja ka jani ini o a,
ji'in ndaka tnu'u ndee tnu'u
ndatnu o a, ji'in ja jín kutoo
tna'a o ma kuenda ka kutoo
o maa o ma, játna ini xeen-ka
Su'si ma ja jin sa'a o sukan,
sana ndaka kiti ndakua'a o
nuu Su'si ma te ka'mi o ti nuu
ya ma —kúu de jiña'a de.

34 Te ja ni jini Jesús
ma ja tee skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, va'a-ni
ni ndakone'e de ma, te jiña'a
ya:

—Ndijin, iyo yatni ni nuu
tátnuni Su'si ma —kúu ya
jiña'a ya.

Te ni-in-ka ñayii, ñatuu
ni ka kusaa ini i ja jin
kakan-tnu'u-ka i ya.

Maa Su'si ma ni tetniñu Cristo ma
(Mt 22:41-46; Lc 20:41-44)

35 Jesús ma, yikuu ya
káxtnu'u ya na in kúu ya
ma ini veñu'u ka'nu ma, te
jikan-tnu'u ya nuu ñayii ma:

—¿Te nava'a ka ka'an tee
ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma ja Sa'ya tata
David ma kúu Cristo iya ni
tetniñu Su'si ma?
36 Te vitna ja maa David ma
chi ni ska'an ña'a Xtumani
Ndios ma, te sa'a ni ka'an de
ma:
Su'si Iya Tátnuni ma jiña'a
nuu iya tátnuni nuu sa
a:
“Kunukoo ro xiñi kua'a ri a,
te onde nú ni kundee ri sk-
endoo ri
ndaka suchi ñatuu ka kuni-
mani nuu o a chii ja'a
ro a”,
kúu ya jiña'a ya nuu iya
tátnuni nuu sa a.
37 Kovaa ¿naxe kuu ko kuu
Sa'ya tata David ma Cristo
ma nú sukan, te vitna ja maa
David ma, ni xnani de ya iya
tátnuni nuu de ma? —kúu ya
jiña'a ya.

Te kua'a xeen ñayii ma ka
iyo yukan, te ka niniso'o sii
ini i ja ká'an Jesús ma.

Ni ka'an Jesús ma ja tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ñatuu ka sa'a ndaa ka sa'a ndija de
(Mt 23:1-36; Lc 11:37-54; 20:45-47)

38 Jesús ma, ne'un ja
káxtnu'u ya ma, te jiña'a ya:

—Jin konee ni cuidado ja
másu ko jin ko sa'a ni sukan
ka sa'a tee ka skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, vaa tee
yukan chi ka jatna ini de ja
jin kone'nu de sa'ma nani, te
ka kuni de ja jin kava respetu
i nuu de ma te jin kua'a i de
nchuxi nuya'vi ma.
39 Ka nduku de nuu jin
kunukoo de nuu ka nukoo
ñayii ka ndanuu-ka ma ini
veñu'u ma. Te nuu ka kuu
viko ma, ka kunuu maa de ja
jin kunukoo de nuu mesa ka
ndanuu-ka ma.
40 Te ka xnda'vi de ña'a ni ka
ji'i yii ma, sukan-va'a jin ni'i
de nawa ka neva'a ña'a ma
te jin kaa jin ko'o de. Te ja
ñatuu na in kunitnuni ma, te
ka sa'a de tnu'u ja na'a xeen
ka jikan-ta'vi de nuu Su'si
ma. Tee ya'a chi sa'a Su'si ma
ja jin chunaa xeen-ka de ja
sukan ka sa'a de ma —kúu ya
jiña'a ya.

Sukan ni ndakua'a ña'a nda'vi ni ndoo ja ni ji'i yii ma xu'un nuu Su'si ma
(Lc 21:1-4)

41 Jesús ma, núkoo ya in jichi yatni nuu iyo ja ka chunee i xu'un ja ka ndakua'a i nuu Su'si ma. Nde'ya ya sukan ka chunee ñayii ma xu'un ka ndakua'a i nuu Su'si ma. Te kua'a xiku ma chi ni ka chunee kua'a de xu'un.
42 Sani te ni kenda in ña'a ni ji'i yii ma, te kúnda'vi xeen ña. Te ni jan chunee ña uu xu'un lilikin, masu ka ndee ya'vi xeen i.
43 Sani te Jesús ma, ni kana ya tee ka ndikin ya ma, te jiña'a ya:

—Ja ndaa ká'an sa ja ña'a nda'vi ni ji'i yii ma, ni ndakua'a kua'a-ka ña nuu Su'si ma sana ndaka-ka ñayii ni ka chunee xu'un i ma,
44 chi vaa ndaka i ni ka ndakua'a nuu Su'si ma ja ni kendoo-nka ma-ni. Kovaa ña'a ya'a, visi kúnda'vi ña te jiniñu'u xeen-ka ña ma, kovaa ni ndakua'a ña nuu Su'si ma ndaka ja neva'a ña ja koteku ña ma —kúu ya jiña'a ya.

13

Jesús ma, ni ka'an ya ja veñu'u ka'nu ma chi ndatnana i
(Mt 24:1-2; Lc 21:5-6)

1 Ja ni ndee Jesús ma ini veñu'u ka'nu ma, in tee ndikin ya ma, jiña'a de:

—¡Teskua'a, nde'ya ni ja vivii ka ndaa yuu ni ka kuva'a veñu'u a ji'in ja sukan sukun sukun veñu'u a! —kúu de jiña'a de.

2 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—¿Nde'ya ni ve'e na'nu ve'e sukun a? Kovaa ká'an sa ja ni-in-ka yuu masu kendoo siki in-ka yuu ja ndi'i kuiti i jin ndatnana —kúu ya jiña'a ya.

Na seña ko kuu kivi naa ñuu ñayivi a
(Mt 24:3-28; Lc 21:7-24; 17:22-24)

3 Sani te kuan koo de ji'in ya Yuku Tnu Olivo ma kuan ndaya'a nuu kátuu veñu'u ka'nu ma. Te Jesús ma, ni jinkoo ya. Sani te Pedro ma, Santiago ma, Juan ma, ji'in Andrés ma, ni ka kene'e siin de ya, te ka jikan-tnu'u de ya:

4 —Na nde kivi ko kuu sukan, te nde a ko kuu seña ja sani te ko kuu ndaka sukan ká'an ni a —ka kuu de ka jiña'a de.

5 Sani te Jesús ma, ni keja'a ya jiña'a ya:

—Jin konee ni cuidado ja ñatuu ni-in ñayii ko xnda'vi ña'a,
6 chi vaa ki koo kua'a xeen i ja jin sa'a i tnu'u ja maa sa ka kuu i, te sa'a jin ka'an i: “Maa sa kúu Cristo ma”, te jin xnda'vi i kua'a xeen ñayii.

7 'Nú ni ka jini ni ja ka ka'an i ja ka kanaa ñayii in ñuu ji'in in-ka ñuu ya'a yukan ma, máko jin koyu'u ni, chi vaa sukan ko kuu, kovaa masu jâ ni jinu kúu.
8 Vaa in ñuu ka'nu kanaa ji'in in-ka ñuu ka'nu, te in ñayii tátnuni in ñuu ka'nu ma, kanaa i ji'in in-ka ñayii tátnuni

in-ka ñuu ka'nu ma, te kua'a
ñuu jin tnaa xeen, te jin
ndatnana kua'a ve'e, te koo
soko koo tnama. Te ndaka
cha'a chi yika kéja'a tnundo'o
tnuneni ma-ni kúu.

9 'Ndijin, jin ko koto va'a
ni maa ni, chi vaa jin tnii
ña'a i, te jin xsia'a ña'a i nuu
tee ka ja'nde tniñu ñayii ñuu
judío ma, te jin kani ña'a i ini
veñu'u lilikin ma. Te jin sa'a i
ja jin koo ni onde nuu tee ka
tatnuni ma, ji'in nuu rey ma,
ja kuechi ja ka ndikin ña'a ni
maa sa a. Kovaa sukan, te
kuu jin kaxtnu'u ni nuu tee
yukan sukan sa'a sukan kúu
Su'si ma ji'in ñayii ma.
10 Chi xi'na-ka jiniñu'u ja jin
kaxtnu'u ni tnu'u vii tnu'u
va'a ma nuu ndaka ñayii
ni-ka'nu ñuu ñayivi a, te sana
ko kuu sukan.
11 Te nú ni ka jan xsia'a ña'a
i nuu tee ka tatnuni ma, te
máko jin ko ndi ini ni ja
naxe jin ndakone'e ni ma
chi ora yukan, te taa maa
Su'si ma na tnu'u jin ka'an
ni ma, chi vaa masu maa
ni jin ka'an ma, su'va maa
Xtumani Ndios ma ka'an ora
yukan.
12 Te suni tee ndi-tna'a ñani
de ma, jin ndaxtekuechi
tna'a de, sukan-va'a jin ka'ni
tna'a de. Te yuva i ma,
xtekuechi de sa'ya de ma. Te
maa i ja ka kuu i sa'ya de ma,
jin ndakokuiñi i nuu de, te jin
ka'ni i de.
13 Te ni-ka'nu ñuu ñayivi a jin
ndakiti ini i nuu ni ja kuechi
ja ka ndikin ña'a ni a, ko-
vaa nde ni kanda ja kondikin
ña'a ni ma onde kivi xnaa sa
ñuu ñayivi a chi ndani'i ta'vi
ni.

14 'Nú ni ka jini ni ja núkoo
in ja masu kúnimani i nuu
Su'si ma ini veñu'u ka'nu iyo
Jerusalén ma nuu masu iyo
ja koo i ma (na in ka'vi
tnu'u ya'a, te skua'a ñukuun i,
sukan-va'a jaku'ni ini i nawa
kúni ka'an ma), sani te ñayii
ka iyo ñuu Judea ma, te jín
kunu i yuku ma,
15 te nú na in iyo xini ve'e
i ma, máko nuu i te ndivi i
ve'e i ma ja kene'e i nawa ni
xndoo i ma.
16 Te nú na in iyo yuku ma,
máko ndakokuiñi i ve'e i ma
ja ki ndi ke'en i sa'ma i ma.
17 ¡Kivi yukan chi nda'vi-nka
ña'a ka ñu'u sa'ya ma, ji'in
ña'a ka neva'a suchi kuechi
ka jaxi ma!
18 Chukan kúu ja jin
kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma
ja máko kuu sukan kivi vijin
ma,
19 chi vaa kivi yukan chi
kivi tnundo'o tnuneni xeen
ko kuu. Ûni in tnundo'o ja
masu nama ni yo kuu sukan
onde kivi ni sa'a Su'si ma ñuu
ñayivi a, te onde kenda kivi
kenda tnundo'o tnuneni ja ni
jani ini Su'si ma ja ko kuu ma
ni-ka'nu ñuu ñayivi a. Te nú
ni jinu ma, ni masu sa'a-ka
ya sukan.
20 Te nú Iya Tátnuni ma,
ma ndaka'nde sava ya kivi
yukan, kivi tnundo'o ma,
masu na in kaku. Kovaa
kuechi ja kútoo ya ndaka
ñayii ni ndakaji maa ya ma,
chukan kúu ja ndaka'nde
sava ya kivi yukan.

21 'Te nú jin ka'an i nuu ni:

“Jin konde'ya ni ja ya'a iyo
Cristo ma”, xi “Jin konde'ya ni
ja yukan iyo ya”, másu ko jin
kandija ni.
22 Vaa ki koo tee jin xnda'vi
ña'a ja Cristo ma ka kuu
de, xi jin xnda'vi ña'a de ja
tee ka ndakaxtnu'u tnu'u ni
wa'a Su'si ma ka kuu de,
te jin sa'a kua'a de milagru,
sukan-va'a jin xnda'vi ña'a
de, te jin ku'un ini de ja onde
ñayii ni ndakaji Su'si ma jin
ndaxnda'vi de.
23 ¡Chukan kúu ja jin konee ni
cuidado! Ndaka jâ ni xtu'va
ña'a sa a, sukan-va'a ma jin
xnda'vi ña'a i.

*Kivi ndii Jesucristo iya ni
kii ñayivi ñuu ñayivi a*
*(Mt 24:29-35, 42, 44; Lc
21:25-36)*

24 ’Kovaa ne'un kivi yukan,
nú ni jinu ni ka ndo'o ni
ka neni ñayii ma, te kandii
ma chi masu kotnuu-ka i, te
masu ndii-ka, te yoo ma, suni
masu kotnuu-ka i,
25 te tiuxini ma chi jin
kun-kava i andivi ma, te
ndaka ja ka iyo andivi ma
chi ndaskanda Su'si ma.
26 Sani te jin kuni ñayii ma
ja saña ja kúu sa iya vee
ñayivi ñuu ñayivi a, ja ndenda
sa nuu viko ma ji'in ndaka
tnu'u ndee tnu'u ndatnu sa
ji'in jayiñu'u sa ma.
27 Te tetniñu maa sa ángel
ma ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
onde nuu jakituu andivi ma
ji'in ñu'ú a, te jin ndaxtutu i
ndaka ñayii ni ndakaji sa te
ni ka kanda i ni ka yo ndikin
ña'a i ma.
28 ’Jin kutu'va ni tna'a ja
káxtnu'u sa siki tnu higo ma.
Nú ni ka ndaka'ndi nda'a tnu
ma ja ve jin nana koo i ma te
ni ka nduyute nda'a tnu ma,
te ka jini ni ja ve kuyatni kivi
ndukuii ñuu ñayivi a.
29 Suni sukan ko kuu nú ka
jini ni ja ka yikuu ndaka
tna'a ja ni ka'an sa a, te jin
kona'a ni ja sani te saña ja
kúu sa iya vee ñayivi ñuu
ñayivi a chi jâ ve kuyatni sa
ye'e ma.
30 Ja ndaa ká'an sa ja masu
yanduu ja ndaka ñayii
tiempu ya'a, jin kuni i ja
sukan ko kuu.
31 Andivi ma ji'in ñuu ñayivi
a chi jin naa i, kovaa tnu'u
ká'an sa a chi masu yanduu
ja sukan ko kuu.

32 ’Kovaa ja kivi ma ji'in ora
ma, masu na in jini, ni a ángel
Su'si ma ja ka iyo i andivi ma,
ni a saña ja kúu sa Sa'ya ya a
chi maa in-ni Yuva o Su'si ma
na'a na kivi ko kuu sukan.

33 'Chukan kúu ja jin
konde'ya va'a ni, te jin koo
tu'va ni, te jin kakan-ta'vi ni
nuu Su'si ma, vaa masu na in
jini na kivi ko kuu.
34 Cha'a chi sukan kúu in
tee ja sani te ki'in de in-ka
ñuu, te sacargu de ñayii ka
jinukuechi nuu de ma ja jin
ko koto va'a i ve'e de ma. Te
tátnuni de nuu ndi-in ndi-in
i nde tniñu jin sa'a i ma, te
ñayii jito ye'e ma, na ko koto
va'a i. Sukan ko kuu kivi ndii
sa ma.
35 Chukan kúu ja jin konde'ya
va'a ni, te jin koo tu'va ni,
vaa masu ka jini ni na ora
ndenda sa ja kúu sa iya
tátnuni nuu ni ja ka kuu ni
ñayii ve'e sa ma, nú jâ ve

kunee ma, xi sava ñuu ma, xi
ora jâ ka kana li'li ma xi ora
jâ ve ndii ma,
36 nasa sanaa-ni, te ndenda
sa te ndani'i ña'a sa ja ka kixi
ni.
37 Sukan ká'an sa nuu ndaka
ni a, te suni sukan ká'an sa
nuu ndaka-ka ñayii ma: ¡Jin
koo tu'va ni, te jin ko koto
va'a ni maa ni! —kúu ya
jiña'a ya.

14

Ni ka chutna'a tnu'u de naxe jin tnii de Jesús ma

(Mt 26:1-5; Lc 22:1-2; Jn 11:45-53)

1 Kúni-ka uu-ka kivi, te ko
kuu Viko Pascua ma, kivi
ka jaa i xtatila ñatuu na
levadura yi'i ma. Tee ka
tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee
ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, ka ndatnu'u tna'a
de ka nduku de naxe jin
xnda'vi de Jesús ma te jin tnii
de ya te jin ka'ni de ya.
2 Kovaa jaku de ka ka'an:
—Masu kuu ne'un viko ma.
Nú ña'a, te ñayii ma, jin ndak-
iti ini i nuu o, te jin kana jin
kayu'u i nuu ka iyo o a —ka
kuu de ka ka'an de.

In ña'a, ni chiso ña ndute jáxiko asi xini Jesús ma

(Mt 26:6-13)

3 Te Jesús ma, ni ja'an ya
ñuu Betania ma, ve'e tee kúu
Simón ma, tee ni yo ndo'o
kue'e lepra ma. Nani núkoo
ya nuu mesa ma, ni kenda
in ña'a, yinda'a ña in botella,
te nanimaa vidriu nani al-
abastru kúu i, te yukan ñu'u
ndute jáxiko asi nanimaa ita
nani nardo ma. In ja ndee
ya'vi xeen kúu i. Te ni ta'vi
ña vidriu ma, te ni chiso ña
ndute jáxiko asi ma xini Jesús
ma.
4 Te jaku ñayii ka iyo ma, ni
ka ndakiti ini i, te ka ka'an
nuu tna'a i:
—¿Nava'a ni skenaa ña
ndute jáxiko asi a?
5 Va'a-ka nute ni kuya'vi
de, vaa vi'i-ka uni cientu
denariu kondee de, te kuu
jin chindee o ñayii nda'vi ma
—ka kuu i ka ka'an i, te ka
ka'an i tnu'u ña'a yukan.
6 Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:
—Jin kua'a ni tnu'u.
¿Nava'a ka xtna'a ni ña? Vaa
ña'a ya'a chi tna'a ja ni sa'a
ña'a ña a chi in ja va'a kúu.
7 Vaa ñayii nda'vi ma chi
jin koo i ji'in ni ni-kani
ni-jika, te kuu jin chindee ni
i ndeva'a-ni na kii ka kuni
ni ma, kovaa saña chi kenda
kivi ja masu koo-ka sa ñuu
ñayivi ya ji'in ni.
8 Te ña'a ya'a chi ni sa'a ña'a
ña ndaka ja iyo ja kuu sa'a
ña ma, te vaa ja ni chi'i ña'a
ña ndute jáxiko asi a, te cha'a
kúu ja ni satu'va ña yikikuñu
sa a, sukan-va'a koo tu'va i
kivi jin chu'u ña'a ni ma.
9 Te ja ndaa ká'an sa ja
ndeva'a-ni nuu jin kaxtnu'u
i tnu'u vii tnu'u va'a káxtnu'u
sa a, suni jin ndaka'an i tna'a
ja ni sa'a ña'a ña'a ya'a, te
sukan, te jin ndaka'án i ja vii
ja va'a ni sa'a ña ma —kúu ya
jiña'a ya.

Judas ma, ni ke'en-su'va de Jesús ma

(Mt 26:14-16; Lc 22:3-6)

10 Judas Iscariote ma, in tee
ni yo kuu ndi-uxi uu tee ni

ka yo ndikin ya ma kúu de,
te ni ja'an de ni jan kuña'a
de nuu tee ka tatnuni nuu
sutu ma sukan ke'en-su'va de
Jesús ma, te ndakua'a de ya
nuu nda'a tee yukan.
11 Ja ni ka jiniso'o tee yukan,
te ni ka kutachi xeen de, te
ni ka skuiso de ja jin kua'a de
xu'un Judas ma. Te ni keja'a
Judas ma nduku de na ora
ko kuu ja ke'en-su'va de Jesús
ma.

Kivi ni kuxini ñukuun Jesús ma ji'in tee ka ndikin ya ma
(Mt 26:17-29; Lc 22:7-23; Jn 13:21-30; 1 Co 11:23-26)

12 Kivi ni keja'a viko ka jaa i
xtatila ñatuu na levadura yi'i
ma, kivi ka ja'ni i in ndikachi
jaa ja ka ndakua'a i nuu Su'si
ma ja ka ndakune'e i kivi ni
ka ndayaa i nuu ñayii ñuu
Egipto ma ja kúu i Viko Pas-
cua ma, te tee ka ndikin Jesús
ma, ka jikan-tnu'u de ya:

—¿Ndenu kúni ni ja jin koo
sa jin satu'va sa ja jin kuxini
o Viko Pascua a? —ka kuu de
ka jiña'a de.

13 Sani te ni tetniñu ya uu
tee ka ndikin ya ma, te jiña'a
ya:

—Kuán koo ni ini ñuu ma.
Yukan jin ndatna'a ni ji'in in
tee ndiso de in kiyi ndute. Te
jin kondikin ni de.
14 Te nuu ndivi de ma, te jin
kuña'a ni nuu tee xi-ve'e ma:
"Teskua'a o ma, sa'a ká'an
de: ¿Nde a kúu ve'e nuu jin
kaa sa xita ji'in tee ka ndikin
tna'a ji'in sa a? Vaa jin kuxini
sa Viko Pascua a."
15 Te tee yukan, kaxtnu'u de
onde ve'e ichi sukun ma, in
ve'e ka'nu nuu jâ ni nduvii
ma. Te yukan jin satu'va ni
ja jin kuxini o ma —kúu ya
jiña'a ya.

16 Nduu tee ni tetniñu ya
ma, ni ka ke koo de, te kuan
koo de ini ñuu ma. Te ni
ka ndani'i de sukan ni jiña'a
Jesús ma, te ni ka satu'va de
ja jin kuxini de ji'in ya Viko
Pascua ma.

17 Nuu ve kunee ma, ni
kenda Jesús ma ji'in ndi-uxi
uu tee ka ndikin ya ma.
18 Nani ka jaa de xita nuu
mesa ma, te Jesús ma, jiña'a
ya:

—Ja ndaa ká'an sa ja in ni
ja ka nukoo o ka jaa o xita
a ke'en-su'va ña'a —kúu ya
jiña'a ya.

19 Te ni ka kuxii ini de, te ni
ka keja'a ndi-in ndi-in de ka
jikan-tnu'u de ya:

—¿Saña kúu? —ka kuu de
ka jiña'a de.

20 Te Jesús ma, ni
ndakone'e ya:

—In ni ja ndi-uxi uu ni a
kúu, te nde ni xndoyo xtatila
ni a ji'in sa nuu ko'o a ko kuu.
21 Saña ja kúu sa iya vee
ñayivi ñuu ñayivi a chi ndo'o
sa sukan ká'an tutu ndee
tnu'u Su'si ma ja ndo'o sa
a, kovaa ¡nda'vi maa na in
ke'en-su'va ña'a ma! Va'a-ka
ko kuu i, nute ñatuu ni kenda
i ñuu ñayivi ya nkuu —kúu ya
jiña'a ya.

22 Nani ka kuxini de ji'in
ya ma, te Jesús ma, ni
tnii ya xtatila ma, te ni
ndakuan-ta'vi ya nuu Su'si
ma, te ni ta'vi ya, te ni wa'a
ya tee ka ndikin ya ma, te
jiña'a ya:

—Jin tnii ni, te jin kaa ni. Cha'a kúu yikikuñu sa a —kúu ya jiña'a ya.

23 Sani te ni tnii ya in nuu ñu'u ndute uva ma, te ni ndakuan-ta'vi ya nuu Su'si ma. Te ni xsia'a ya nuu tee ka ndikin ya ma, te ndaka de ni ka ji'i jaku jaku ndute uva ma.
24 Te jiña'a ya:

—Cha'a kúu niñi sa ja kati ma, sana jin ndani'i ta'vi kua'a xeen ñayii ma. Cha'a kúu in tnu'u jaa tátnuni Su'si ma naxe jin koo va'a ni ji'in ya.
25 Ja ndaa ká'an sa ja masu ko'o-ka sa ndute uva ya'a chi onde kivi jin koo tutu o nuu tatnuni Su'si ma te jin ko'o o ndute uva jaa ma —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ka'an ya ja Pedro ma, uni jichi ka'an de ja masu jini de ya
(Mt 26:30-35; Lc 22:31-34; Jn 13:36-38)

26 Nuu ni jinu ni ka jita de ji'in ya in yaa, te kuan koo de ji'in ya Yuku Tnu Olivo ma.
27 Jesús ma, jiña'a ya:

—Ndaka ndijin chi ma jin kukanu ini-ka ña'a ni, te jin xndoo ña'a ni, vaa sukan ká'an tutu ndee tnu'u Su'si ma: “Ka'ni sa tee jito ndikachi ma, te ndaka ndikachi ma, jin kuitenuu ti.”
28 Kovaa sani te ni ndateku sa ma, te koxtnuu sa ki'in sa ñuu Galilea ma, te sana jan koo maa ni —kúu ya jiña'a ya.

29 Pedro ma, jiña'a de:

—Visi ndaka de na jin xndoo ña'a, kovaa saña chi ña'a —kúu de jiña'a de.

30 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Ja ndaa ká'an sa ja jakuaa vitna, ni ñatuu kana-ka li'li ma ja ku-uu jichi ma, te jâ ni ku-uni jichi ja ká'an ni ja ñatuu jini ña'a ni —kúu ya jiña'a ya.

31 Kovaa maa de chi jiña'a de:

—Visi na kûu sa ji'in ni, kovaa masu ka'an sa ja ñatuu jini ña'a sa —kúu de jiña'a de, te ndaka-ka de ka jiña'a sukan.

Nuu nani Getsemaní ma, ni ja'an Jesús ma ni jikan-ta'vi ya nuu Su'si ma
(Mt 26:36-46; Lc 22:39-46)

32 Sani te ni jan koo de ji'in ya in nuu nani Getsemaní, te Jesús ma, jiña'a ya nuu tee ka ndikin ya ma:

—Jin kunukoo ni ya'a, nani ki'in sa jin kakan-ta'vi sa nuu Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

33 Te ni jeka ya Pedro ma, ji'in Santiago ma, ji'in Juan ma, te kuan koo de ji'in ya, te ni keja'a ya kúxii kúnda'vi ini ya,
34 te jiña'a ya de:

—Jini sa ja onde ini anua sa a, kúxii xeen ini i, te ûni kuenda kûu sa kúni sa. Jin kendoo ni ya'a. Másu ko jin ko kusu ni —kúu ya jiña'a ya.

35 Sani te kua'an-ka Jesús ma, te ni kujika-ka ya vala ma, te ni jinkoo jiti ya, te ni jakindeyi ya onde nuu ñu'ú ma, te jikan-ta'vi ya nuu Su'si

ma ja nú kuu, te má kenda
ora ndo'o neni ya ma.
36 Te nani jikan-ta'vi ya ma,
te sa'a jiña'a ya:
—Yuva maa sa, ja maa ni
chi kuu sa'a ni ndaka, te nú
kúni ni, te má ndo'o neni sa.
Kovaa má ko kuu sukan kúni
maa sa chi kó kuu sukan kúni
maa ni —kúu ya jiña'a ya.
37 Sani te ni ndakokuiñi
ya nuu ka iyo de ma, te ni
ndani'i ya de ja ka kixi de, te
jiña'a ya Pedro ma:
—Simón, ¿kixi ni? ¿Ni ñatuu
ni kuu kondito ni visi ja in
ora?
38 Jin kondito ni, te jin
kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma,
sukan-va'a má ska'an ña'a
tachi ma ja jin sa'a ni ja u'vi
ma. Ndaka ni chi ka jani va'a
ini ni, kovaa yikikuñu ni a chi
vita xeen i —kúu ya jiña'a ya.
39 Te kua'an ya in-ka jichi
kuan kakan-ta'vi ya nuu Su'si
ma. Te suni maa sukan-ni ni
jiña'a ya ma, jiña'a tuku ya.
40 Nuu ni ndakokuiñi ya nuu
ka iyo de ma, te ni ndani'i
tuku ya de ja ka kixi de.
Te ñatuu ka ni'i ini de naxe
jin kuña'a de ya, vaa ûni ka
ndandesi-nka nduchinuu de
ma, ja jin kusu de ka kuni de.
41 Te nuu ni ndakokuiñi ya
ja ku-uni jichi ma, te jiña'a
ya:
—¿Ka yikuu-ka ndijin ka
kixi ni? ¿Ka ndatatu ni? Jâ
ni kuu-ni chi jâ ni kenda
ora ja saña ja kúu sa iya
vee ñayivi ñuu ñayivi a chi
jin ke'en-su'va ña'a i, te jin
kunda'a ña'a tee ka ndiso
kuechi ma.
42 Jin ndakoo ni, te jín koo
o chi jâ ve kuyatni tee
ke'en-su'va ña'a ma —kúu ya
jiña'a ya.

Ni ka tnii de Jesús ma
(Mt 26:47-56; Lc 22:47-53; Jn 18:1-11)

43 Yikuu-ka Jesús ma ká'an
ya, nuu ni kenda Judas ma, in
tee ni yo kuu ndi-uxi uu tee
ni ka yo ndikin ya ma. Te ni
kenda de, te ka ndikin tna'a
de ji'in kua'a ñayii ka ndiso
xeen ma, ka yinda'a i yuchi
kúu espada ji'in karroti. Ñayii
ya'a ka kuu ñayii ni ka tet-
niñu tee ka tatnuni nuu sutu
ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u
ni kaxtnu'u Moisés ma, ji'in
tee ka kuu ja'nu ma.
44 Judas tee ni ke'en-su'va
ya ma, ni wa'a de in seña, te
jiña'a de:
—Tna'a tee chitu sa yik-
inuu de ma, tee yukan kúu
de, te jin tnii ni de, te jin ku'ni
va'a ni de, te jin koo ni ji'in de
—kúu de jiña'a de.
45 Chukan kúu ja ni jan
tu'va de Jesús ma, te jiña'a
de:
—Teskua'a —kúu de jiña'a
de.
Te ni chitu de yikinuu ya
ma.
46 Sani te ni ka tnii ñayii ma
ya, te kuan koo i ji'in ya.
47 Kovaa in tee ndikin ya
ma, ni tava de yuchi kúu
espada ma, te ni jan ka'nde
de in so'o tee jinukuechi nuu
tee tátnuni nuu sutu ma.
48 Jesús ma, ni jikan-tnu'u
ya ñayii ma:
—¿Nava'a ve koo ndijin
ji'in yuchi kúu espada ji'in
karroti, ja jin tnii ña'a ni,

kuenda tnu'u ja in kui'na kúu
sa?
49 Ndaka kii ni yo iyo sa
ne'un ndaka ni ma, ni yo
kaxtnu'u sa tnu'u va'a ma ini
veñu'u ka'nu ma, te ñatuu ni
ka tnii ña'a ni, kovaa sa'a
ko kuu, sukan-va'a ko kuu
sukan ká'an tutu ndee tnu'u
Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.
50 Ndaka tee ka ndikin ya
ma, ni ka jinu de, te ni ka
xndoo de maa in-nka Jesús
ma.
51 Kovaa in suchi jaa, ndikin
i ya kua'an i, ñutuu i in sa'ma,
te ni ka tnii ña'a tee kuan koo
ji'in ya ma.
52 Kovaa ni xsiaa i sa'ma i ma,
te ni jinu vichi i kua'an i.

Ni jan koo de ji'in Jesús ma nuu tee ka ja'nde tniñu ñayii ñuu judío ma

(Mt 26:57-68; Lc 22:54-55, 63-71; Jn 18:12-14, 19-24)

53 Ni jan koo de ji'in Jesús
ma nuu tee tátnuni nuu sutu
ma, te ni ka ndututu ndaka
tee ka tatnuni nuu sutu ma,
ji'in tee ka kuu ja'nu ma,
ji'in tee ka skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma.
54 Pedro ma, ndikin jika de ya
onde nuke'e ve'e tee tátnuni
nuu sutu ma, te ni jinkoo de
nuu ka iyo tee ka jito veñu'u
ka'nu ma, te ni kendoo de
nduvixi de yu'u ñu'u ma.
55 Tee ka tatnuni nuu sutu
ma, ji'in ndaka tee ka ja'nde
tniñu ñayii ñuu judío ma, ka
nduku de in ja kuu kuiso
kuechi Jesús ma, te jin ka'ni
de ya. Kovaa ñatuu ni ka
ndani'i de na kuechi ya ma.
56 Visi kua'a de ma ka ka'an
tnu'u te ñatuu ka ka'an ndaa
de sukan ni yo sa'a ya ma,
kovaa siin siin-ka ka ka'an
de.
57 Jaku de ni ka ndokuiñi,
te ka xtekuechi de ya, te ka
jiña'a de:
58 —Saña chi ni ka jiniso'o
sa ja ni ka'an de: “Saña
chi kuu ndakana sa veñu'u
ka'nu ni ka sa'a ñayii a, te
nuu uni kii ma te ndasa'a sa
in-ka, kovaa masu ñayii ma
jin ndasa'a”, ni ka'an de —ka
kuu de ka jiña'a de.
59 Kovaa ni a sukan ma,
masu nde ka ketna'a ja ka
ka'an de ma.
60 Sani te maa tee tatnuni
nuu sutu ma, ni ndokuiñi de
ne'un ndaka de ma, te ni
jikan-tnu'u de Jesús ma:
—¿Ñatuu nawa ndákone'e
ni? ¿Nawa kúu ja ka ka'an
ñayii a ja kuu ni a? —kúu de
jiña'a de.
61 Kovaa Jesús ma chi ni
jasiyu'u ya, ni ñatuu nawa
ni ndakone'e ya nuu tee
tátnuni nuu sutu ma. Te maa
tee tátnuni nuu sutu ma, ni
ndakan-tnu'u tuku de ya:
—¿Ndijin kúu Cristo Sa'ya
Su'si iya iyo ja jin ndachiñu'u
o ma? —kúu de jiña'a de.
62 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Saña kúu. Te ndijin chi
jin kuni ni ja saña ja kúu sa
iya vee ñayivi ñuu ñayivi a,
kunukoo sa xiñi kua'a Su'si
iya kúu sa'a ndaka ma, te
kenda kivi ndii sa te jin kuni
ni ja ndenda sa nuu viko ka
iyo andivi ma —kúu ya jiña'a
ya.
63 Sani te tee tátnuni nuu
sutu ma, ni kachi de sa'ma
de ma, ja káxtnu'u de ja ni
ndakiti xeen ini de, te jiña'a
de:

—¿Naku jin nduku-ka o ñayii jin ndaka'an nawa ni yo sa'a de a?
64 Jâ ni ka jiniso'o ndaka ni ja jâ ni ka'an de tnu'u ja masu játna ini Su'si ma. ¿Naxe ka ka'an ni? —kúu de jiña'a de nuu ndaka tee ka iyo ma.

Ndaka de ni ka kendoo ini ja iyo kuechi Jesús ma te kuiti kûu ya.

65 Jaku de, ni ka keja'a de ka tusii de ya, te ni ka jasi de in sa'ma nuu ya ma, te ka kani de ya, te ka jiña'a de ya:

—¡Ka'an ni na in ni kani ña'a! —ka kuu de ka jiña'a de.

Te tee ka jito veñu'u ma, ka wa'a de tikatu yikinuu ya ma.

Ni ka'an Pedro ma ja masu jini de Jesús ma
(Mt 26:69-75; Lc 22:54-62; Jn 18:15-18, 25-29)

66 Pedro ma, iyo de ichi chii ma, nuke'e tee tátnuni nuu sutu ma. Te ni kenda in ña'a jinukuechi nuu tee tátnuni nuu sutu ma.
67 Ja ni jini ña Pedro ma ja yikuu de nduvixi de yu'u ñu'u ma, te nde'ya ña de, te jiña'a ña:

—Ndijin tna chi ni yo ndikin ni Jesús tee ñuu Nazaret ma vi —kúu ña jiña'a ña.

68 Te Pedro ma, jiña'a de:

—Masu jini sa tee yukan, te masu jini sa nawa kúu ja ká'an ni a —kúu de jiña'a de.

Te ni kee de ye'e ke'e ma. Sani te ni kana in li'li ma.

69 Te ña'a jinukuechi nuu tee tátnuni nuu sutu ma, ni jini tuku ña Pedro ma in-ka jichi, te ni keja'a ña jiña'a ña nuu ndaka-ka ñayii ka iyo ma:

—Tee ya'a chi in tna'a tee ni ka yo ndikin Jesús ma kúu de —kúu ña jiña'a ña.

70 Kovaa Pedro ma chi in-ka jichi ni jiña'a de ja ñatuu jini de Jesús ma.

Te ni kukuee-ka ma, te ñayii ka iyo yukan, ka jiña'a tuku i Pedro ma:

—Ja ndaa ndija ja ndijin kúu in tna'a tee ni ka yo ndikin tna'a ji'in Jesús ma, vaa in tee ñuu Galilea ma kúu ni —ka kuu i ka jiña'a i.

71 Sani te Pedro ma, jiña'a de:

—Chúnaa maa sa, nú masu ndija ja ká'an sa ja masu jini sa tee yukan —kúu de jiña'a de.

72 Te ora yukan-ni, te ni kana li'li ma ja ku-uu jichi, te ni ndaka'án Pedro ma ja sa'a ni jiña'a Jesús ma: “Ni ñatuu kana-ka li'li ma ja ku-uu jichi ma, te jâ ni kuu uni jichi ja ká'an ni ja ñatuu jini ña'a ni.” Sani te ni keja'a de nda'yu de, ja ndákani ini de.

15

Ni ka ndaxsia'a i Jesús ma nuu nda'a Pilato ma
(Mt 27:1-2, 11-14; Lc 23:1-5; Jn 18:28-38)

1 Nuu jâ ve ndii ma, te ni ka ndututu tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka kuu ja'nu ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ji'in ndaka-ka tee ka ja'nde tniñu ñayii ñuu judío ma. Te ni ka ju'ni de Jesús ma, te kuan koo de ji'in ya, te ni ka

ndaxsia'a de ya nuu nda'a tee
kúu Pilato ma.
2 Pilato ma, ni jikan-tnu'u de
ya:

—¿Ndijin kúu rey tátnuni
nuu ñayii judío a? —kúu de
jiña'a de.

Te ni ndakone'e Jesús ma:

—Maa ni ká'an —kúu ya
jiña'a ya.

3 Ndaka tee ka tatnuni nuu
sutu ma, kua'a xeen ja ka
xtekuechi de ya,
4 te Pilato ma, ni jikan-tnu'u
de ya in-ka jichi:

—¿Ñatuu nawa ká'an ni?
Te kua'a xeen ja ka xtekuechi
ña'a i a —kúu de jiña'a de ya.

5 Kovaa Jesús ma, masu ni
ndakone'e ya. Chukan kúu ja
Pilato ma, ni sa'vi-nka ini de.

Ni ka kundee maa ñayii ma, te ni tatnuni Pilato ma ja jin ka'ni i Jesús ma
(Mt 27:15-31; Lc 23:13-25; Jn 18:38–19:16)

6 Ne'un ndaka Viko Pascua
ma, te Pilato ma chi ni yo
kachi de ja kene'e de in ñayii
vekaa ma, ndeva'a-ni na in
ka ka'an maa ñayii judío ma.
7 Te in tee nani Barrabás ma,
ji'in jaku-ka tee ni ka xtutu
tna'a ji'in de ma, ka yinee de
vekaa ma kuechi ja ni ka ja'ni
de in ñayii ne'un kivi ni ka
kanaa de ji'in gobiernu ma.
8 Te ni ka kenda koo ñayii ñuu
Israel ma, te ni ka keja'a i ka
jikan i nuu Pilato ma ja sa'a
de sukan sa'a de ndaka kuiya
ma, te ka jiña'a i ja na kene'e
de in ñayii yinee vekaa ma.
9 Te jiña'a Pilato ma:

—¿Ka kuni ni ja xsiaa sa
rey tátnuni nuu ñayii judío a?
—kúu de jiña'a de.

10 Chi vaa ni jinitnuni de
ja tee ka tatnuni nuu sutu
ma chi ni ka ndaxsia'a de ya
nuu Pilato ma kuechi ja ka
kukueñu ini de ma.
11 Kovaa tee ka tatnuni nuu
sutu ma chi ni ka jiña'a de
ñayii ma ja jin kayu'u i ja jin
kakan i ja xsiaa Pilato ma
Barrabás ma.
12 Te jiña'a Pilato ma nuu
ñayii ka kayu'u ma:

—¿Kovaa nawa ka kuni ni
ja sa'a sa ji'in tee ka xnani ni
rey tátnuni nuu ñayii judío a?
—kúu de jiña'a de.

13 Te ni ka kayu'u ndaka
ñayii yukan ma, te ka jiña'a i:

—Kata kaa ni de nuu krusi
ma —ka kuu i ka jiña'a i nuu
Pilato ma.
14 Te jiña'a Pilato ma:

—¿Nava'a? ¿Na kuechi de?
¿Na nde a u'vi ni sa'a de?
—kúu de jiña'a de.

Kovaa ñayii yukan chi
ndaka i ni ka kayu'u
nini'i-ka, te ka jiña'a i nuu
de:

—Kata kaa ni de nuu krusi
ma —ka kuu i ka jiña'a i.

15 Te Pilato ma chi ni kuni
de ja kendoo va'a de ji'in ñayii
ma. Te ni xsiaa de Barrabás
ma, kua'an maa de. Te ni
jinu, te ni ndaxsia'a de Jesús
ma nuu nda'a soldado ma,
sukan-va'a jin kani de ya te
jin kata kaa de ya nuu krusi
ma.
16 Tee ka kuu soldado ma,
ni jan koo de ji'in Jesús ma
nuke'e palaciu ma, te ni ka
ndututu ndaka-ka soldado
ma.

17 Te ni ka skondii de ya in
sa'ma kua'a tnuu, te ni ka
sa'a de in corona iñu, te ni ka
sonee de xini ya ma.
18 Sani te ni ka keja'a de ka
kayu'u de ka ka'an de:

—¡Suchi ya'a kúu rey
tátnuni nuu ñayii judío ma,
vee! —ka kuu de ka ka'an
de.

19 Te ka kuun de yutnu xini
ya ma. Te ka tusii de ya, te ka
jinkuiñi jiti de nuu ya kuenda
tnu'u ja ka iyo xeen respetu
de nuu ya.
20 Nuu ni jinu ni ka kasiki
ndee de ya ma, te ni ka
xtandiyo de sa'ma kua'a
tnuu ni ka skondii de ya ma,
te ni ka ndaskone'nu de ya
sa'ma maa ya ma, te ni ka
kene'e de ya ja jin koo de jin
kata kaa de ya nuu krusi ma.

Ni ka skuita kaa de Jesús
ma nuu krusi ma
(Mt 27:32-44; Lc 23:26-43;
Jn 19:17-27)

21 In tee ñuu Cirene ma,
nani de Simón. Yuva tee kúu
Alejandro ma ji'in Rufo ma
kúu de. Ni ndenda de ja ni
ja'an de yuku ma. Te ja ni
ndaya'a de yukan, te ni ka
xtetuu de tee ma ja kuiso de
krusi Jesús ma.

22 Ni jan koo de ji'in Jesús
ma in nuu nani i Gólgota ja
kúni ka'an "Yiki Xini Ndiyi".
23 Te ni ka wa'a de ya vala
ndute uva ni ka sakanuu de
ji'in mirra, sukan-va'a nda-
jijin yikikuñu ya ma, kovaa
Jesús ma chi ñatuu ni kuni ya
ja ko'o ya.
24 Sani te tee ka kuu soldado
ma, ni ka skuita kaa de ya
nuu krusi ma. Te ni ka
keja'a de ka chu'un de suerte
sa'ma Jesús ma, sukan-va'a
nde sa'ma jin ndani'i in in de
ma.

25 Ka iin xtnee kuu nuu ni
ka skuita kaa de ya nuu krusi
ma.
26 Te ni ka tee de in nuu
tabla kuechi ni ka xtekuechi
de ya ma, te sa'a ká'an: "Tee
ya'a kúu rey tátnuni nuu ñayii
judío a."
27 Te suni ni ka skuita kaa de
uu kui'na in in nuu krusi ma,
in de xiñi kua'a ya ma, te in
de xiñi satni ya ma.
28 Vaa sa'a ká'an nuu tutu
ndee tnu'u Su'si ma: "Ni ka
jani ini i ja in ñayii sa'a ja u'vi
kúu ya."

29 Te ñayii ka ya'a ma, ka
ka'an ndeva'a i nuu ya, ka
skuiko xini i, te ka jiña'a i:

—Ndijin ja ká'an ni ja
ndakana ni veñu'u ka'nu ma
te nuu uni kii ma te ndajinu
ndasa'a ni ma,
30 te sa'a maa ni ja kaku ni,
te ki nuu ni nuu krusi a —ka
kuu i ka jiña'a i.

31 Te tee ka tatnuni nuu
sutu ma, ji'in tee ka skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma,
ka jakundee de ya, te ka
ka'an de:

—Siin ñayii, ni sa'a de ja
ni ka kaku i nuu tnundo'o
ma, te maa de ma, ñatuu kuu
naxe sa'a de ja kaku de nuu
tnundo'o tnuneni a.
32 Te nú tee ya'a kúu Cristo
tee kúu rey tátnuni nuu ñayii
Israel ya, te kí nuu de nuu
krusi a, sukan-va'a jín kuni o
te jín kandija o ja ká'an de ma
—ka kuu de ka ka'an de.

Onde tee ka ndenee nuu
krusi ma ji'in ya ma, ka ka'an
ndeva'a de nuu ya.

Sukan ni ji'i Jesús ma
(Mt 27:45-56; Lc 23:44-49;
Jn 19:28-30)

33 Te nuu ve kuu sava nduu
ma, te ni-ka'nu ñuu ñayivi ma
ni kunee onde nuu ni kuu ka
uni jañini ma.
34 Te maa ora yukan kuu ora
ni kayu'u nini'i Jesús ma ni
ka'an ya:
—Eloi, Eloi, ¿lama sabac-
tani?
Te tnu'u ya'a kúni ka'an,
"Su'si maa sa, Su'si maa sa,
¿nava'a ni xndoo ña'a ni?"
35 Te sava ñayii ka iyo
yukan, ni ka jiniso'o i ja ká'an
Jesús ma, te ka ka'an i ja Elías
ma kána ya.
36 Sani te in tee yukan, jinu
de ni jan nu nduku de vala
kachi, te ni chunee de nuu
vinagre ma. Te ni chitnii de
in nuu tnu yoo, te ni tenee de
yu'u Jesús ma. Te ni ka'an de:
—Ni kuu na. Máko jin
xtna'a-ka o de, te jín ko koto
o nú kii Elías ma ki nune'e de
tee ya'a nuu krusi a —kúu de
ká'an de.
37 Kovaa Jesús ma chi ni
kayu'u nini'i ya. Sani te ni ji'i
ya.
38 Sani te sa'ma ndakaa nuu
ii ini veñu'u ka'nu ma chi ni
te'nde sasava i, te ni keja'a
onde sukun ma, te ni kenda
i onde ja'a sa'ma ma.
39 Te tee tátnuni nuu sol-
dado ma, ni iyo de nuu Jesús
ma, te ni jini de ja sukan ni
kayu'u Jesús ma te ni ji'i ya
ma, te ni ka'an de:
—Iya ya'a chi ja ndaa ndija
ja Sa'ya Su'si ma kúu ya
—kúu de ká'an de.
40 Suni ka iyo kua'a ña'a
ka nde'ya jika ma. Ne'un
ndaka ña ma iyo María Mag-
dalena ma, ji'in Salomé ma,
ji'in María ma ja kúu ña si'i
tee kúu José ma ji'in Santiago
tee lule-ka ma.
41 Ña'a ya'a chi ni ka yo
ndikin ña Jesús ma, te ni ka
yo jinukuechi ña nuu ya nuu
ni yo iyo ya ñuu Galilea ma.
Suni ka iyo kua'a-ka tna ña'a
ni ka yo ndikin ya ja ni ja'an
ya ñuu Jerusalén ma.

Sukan ni ka chu'u i Jesús
ma
(Mt 27:57-61; Lc 23:50-56;
Jn 19:38-42)

42 Nuu ve kunee ma, te vaa
kivi ka satu'va ñayii ma ja
kivi yutnee ma ko kuu kivi
ni tatnuni Su'si ma ja ma jin
satniñu ñayii ma kúu,
43 te iyo in tee ñuu Arimatea
ma nani de José, te in tee
kanuu kúu de ne'un tee ka
tatnuni nuu ñayii Israel ma.
Te tee yukan chi ndetu de ja
kenda kivi tatnuni Su'si ma.
Te ni jani ini de naxe sa'a de
ma, te ni ja'an de nuu Pilato
ma, te ni ndakan de ñunde'yu
Jesús ma.
44 Pilato ma chi ni kandava
de ja ni jiniso'o de ja jâ ni
ji'i ya ma, te ni kana de tee
tátnuni nuu soldado ma, ja
kakan-tnu'u de na nkuu saa
tiempu ja ni ji'i ya ma.
45 Te nuu ni jiña'a tee tátnuni
nuu soldado ma sukan ni iyo
ma, te tee nani Pilato ma, ni
wa'a de tnu'u ja nune'e tee

kúu José ma ñunde'yu Jesús ma.
46 Sani te ni jan kuaan de in
sa'ma va'a nani i lino, te ni
nune'e de ñunde'yu Jesús ma,
te ni chutuu de ya sa'ma ma.
Te ni jinu, te ni jan chinee de
ya in yavi ndenee yika toto
ma, te ni jasi de ji'in in yuu
ka'nu ka'nu.
47 Te María Magdalena ma,
ji'in María si'i José ma, ka
nde'ya ña ndenu ni ka chinee
de ñunde'yu ya ma.

16

Nuu ni ndateku Jesús ma
(Mt 28:1-10; Lc 24:1-12; Jn 20:1-10)

1 Ni ya'a kivi ni tatnuni
Su'si ma ja ma jin satniñu
ñayii ma. Te ña'a kúu María
Magdalena ma, ji'in Salomé
ma, ji'in María si'i Santiago
ma, ni ka jaan ña in ndute
jáxiko asi, ja jin koo ña jin
chi'i ña ñunde'yu Jesús ma.
2 Sani te ne'e xtnee kivi keja'a
smana ma, te nuu ve kana
kandii ma, te kuan koo ña
nuu yinee ñunde'yu Jesús ma.
3 Te ka ndatnu'u tna'a ña:
—¿Na in xtandiyo yuu
ndesi ye'e yavi nuu yinee
Jesús ma, ja jin kivi koo
o ma? —ka kuu ña ka
ndatnu'u ña.
4 Sani te ni ka ndonenuu
ña, te ni ka jini ña ja yuu
ka'nu ndesi ye'e yavi ma chi
jâ ni kokoo i, te jâ nune ye'e
yavi ma.
5 Te ni ka kivi koo ña yavi
ma, te ni ka jini ña ja núkoo
kuenda tnu'u ja in suchi jaa
lado kua'a ma, ne'nu i in
sa'ma kuijin kani kani, te
ña'a yukan chi ni ka yu'u
xeen ña.
6 Kovaa suchi yukan chi
jiña'a i:
—Máko jin koyu'u ni chi
jini sa ja ka ndanduku ni
Jesús ni yo iyo ñuu Nazaret
ma, iya ni ndakaa nuu krusi
ma. Te jâ ni ndateku ya.
Ñatuu na iya iyo ya'a. Jin
konde'ya ni nuu ni yinee ya
a, ja ñatuu ya.
7 Kuán koo ni, te jin kuña'a ni
tee ni ka yo ndikin ya ma, te
suni jin kuña'a ni Pedro ma
ja maa ya chi jâ koxtnuu ya
ki'in ya ñuu Galilea ma, sana
jin koo ni. Te jin koo ni te
yukan te jin kuni ni ya, vaa
sukan ni ka'an ya ma —kúu i
jiña'a i.
8 Sani te ni ka nde koo
kunu ña, te ka jinu ña kuan
nu koo ña, te ka ni'i ka
ni'i-nka ña ja ka yu'u ña. Te
ñatuu ni ka ka'an ña nuu
ni-in ñayii ma, kuechi ja ka
yu'u ña ma.

Jesús ma, ni kenda ya xi-
ñañu'u nuu María Magdalena
ma
(Jn 20:11-18)

9 Te Jesús ma, ni ndateku
ya nuu ve ndii kivi keja'a
smana ma, te ni kenda ya
xinañu'u nuu María Mag-
dalena ma, ña'a ni ndene'e
ya uja tachi ma.
10 Ni ja'an ña, te ni kaxtnu'u
ña nuu tee ni ka yo ndikin ya
ma, vaa ka kuxii xeen ini de,
te ka nda'yu de.
11 Te ja ni ka jiniso'o de ja
téku Jesús ma, vaa ni jini
María Magdalena ma ya ma,

kovaa masu nde ka kandija de.

Jesús ma, ni kenda ya nuu uu ñayii ni ka yo ndikin ya ma
(Lc 24:13-35)

12 Te nuu ni kuu sukan ma, sani te Jesús ma, tuku-ka ni kenda ya nuu uu ñayii kuan koo ichi yuku ma.
13 Ñayii ya'a, ni jan koo i ni ka kaxtnu'u i nuu ndaka-ka ñayii ni ka yo ndikin ya ma, kovaa ni ñatuu ni ka kandija tna i.

Ni tatnuni Jesús ma sukan jin sa'a tee ka ndikin ya ma
(Mt 28:16-20; Lc 24:36-49; Jn 20:19-23)

14 Te kuee-ka ma, Jesús ma, ni kenda ya nuu ndi-uxi in tee ka ndikin ya ma, nani ka nukoo de nuu mesa ma. Te ni ndonda ya nuu de:

—¿Nava'a ñatuu ka kandija ni te ñatuu ka jaku'ni ini ni? —kúu ya jiña'a ya.

Chi vaa ñatuu ni ka kandija de ja ka ka'an ñayii ma ja ni ka jini i ya ma, vaa jâ ni ndateku ya ma.

15 Te ni tatnuni ya nuu tee ka ndikin ya ma:

—Jin koo ni ni-ka'nu ñuu ñayivi a, te jin kaxtnu'u ni tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma nuu ndaka ñayii ma.
16 Te ñayii kandija tnu'u vii tnu'u va'a ká'an sa a te kuan-dute i ma, ñayii yukan chi ndani'i ta'vi i. Kovaa ñayii masu kandija ma chi masu ndani'i ta'vi i.
17 Te milagru ya'a jin kuni ñayii ka kukanu ini ña'a i maa sa ma. Te jin ndakune'e ña'a i maa sa, te kuu jin ndene'e i tachi ka yinee ñayii ma. Te kuu jin ka'an i sa'an ja ñatuu ka ka'an i ma.
18 Te visi na jin tnii i koo ma, kovaa masu nawa sa'a ña'a ti. Te visi na jin ko'o i ja yi'i venenu ma, kovaa masu nawa jin ndo'o i. Te jin sonee i nda'a i siki ñayii ka ku'u ma, te jin nduva'a ñayii ma, vaa iyo sa ji'in i ma —kúu ya jiña'a ya.

Sukan ni ndaa Jesús ma kuan no'o ya andivi ma
(Lc 24:50-53)

19 Te ni jinu ja ni ka'an ya nuu de ma, te ni ndaa ya kuan no'o ya andivi ma, te ni nukoo ya xiñi kua'a Su'si ma.
20 Te ndaka tee ka ndikin ya ma ni ka ke koo kuan koo de, te ka kaxtnu'u de tnu'u ni jiña'a ya ma ni-ka'nu ñuu ñayivi a. Te maa Iya Tátnuni ma, chíndee ya de ja jin sa'a kua'a de milagru, sukan-va'a jin kandija ñayii ma tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma ja ka kaxtnu'u de ma. Te sukan kó kuu.

Tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma sukan ni kaxtnu'u tee ni yo nani Lucas ma

Ni kaxtnu'u tee kúu Lucas ma naxe ni sa'a de, saa ni tee de tnu'u ya'a

1 Kua'a tee, ka kuni de ja
jin tee de sukan ni kuu ne'un
ndaka sa a,
2 sukan ni ka kaxtnu'u tee ni
ka jini onde xinañu'u ma, tee
ni ka kucargu ja jin kaxtnu'u
de tnu'u vii tnu'u va'a ma.
3 Saña tna, ja ni ndanduku
vii, ni ndanduku va'a sa
sukan ni yo kuu onde xi-
nañu'u ma, te ni jani ini sa
ja va'a-ni ko kuu, nuna tee
sa tnu'u ya'a nuu ni, Teófilo,
vaa in tee kanuu xeen kúu ni.
Te káxtnu'u sa sukan ni keja'a
sukan ni jinu ma,
4 sukan-va'a jaku'ni va'a ini
ni ja ndaa ma, tna'a ja ni ka
kaxtnu'u i nuu ni ma.

Ni kaxtnu'u in ángel ja kâku Juan tee skuandute ñayii ma

5 Onde kivi nuu ni yo kuu
Herodes ma rey ñuu Judea
ma, ni iyo in tee kúu sutu
nani de Zacarías, sa'ya tata
tee kúu Abías ma. Te ñasi'i
de ma, nani ña Elisabet, sa'ya
tata tee kúu Aarón ma.
6 Te nduu de ka iyo va'a nuu
Su'si ma, te ni ka yo kandija
de ja ni yo tatnuni ya ma, te
ñatuu na kuechi de iyo nuu
Su'si ma.
7 Kovaa ñatuu na sa'ya de,
vaa Elisabet ma, ñatuu kúu
koo sa'ya ña, te vitna ja
nduu ña ji'in de jâ ni ka kuu
nija'nu.

8 In kivi ja ndaka sutu ka
ndikin tna'a ji'in Zacarías
ma, ni ndani'i ja jin
kunukuechi de nuu Su'si ma,
9 sukan ve koo sutu ma ka
sa'a de ma, te ni ndani'i ja
maa Zacarías ma, ni kivi ini
veñu'u ka'nu Iya Tátnuni ma,
sukan-va'a ka'mi de ja jáxiko
asi nuu ya ma.
10 Nani kayu ja jáxiko asi ma,
te ndaka ñayii ka iyo ke'e ma,
ka jikan-ta'vi i nuu Su'si ma.
11 Sani te ni kenda in ángel
ni tetniñu Iya Tátnuni ma nuu
Zacarías ma. Núkuiñi i xiñi
kua'a altar nuu kayu ja jáxiko
asi ma.
12 Te ja ni jini Zacarías ma
ángel ma, ñatuu ni'i ini de
nawa sa'a de, te ni yu'u xeen
de.
13 Kovaa ángel ma, jiña'a i:

—Zacarías, má koyu'u ni,
vaa Su'si ma chi ni jiniso'o
ya ja jikan-ta'vi ni a. Koo in
sa'ya ni ji'in ñasi'i ni ma, te
xnani ni i Juan.
14 Te koo sii ini xeen ni, te
kua'a ñayii, jin koo sii ini i ja
kâku i ma,
15 vaa sa'ya ni ma, in tee
kanuu ko kuu de nuu Su'si
ma. Másu ko ko'o de ndixi,
te onde nuu ñatuu kâku-ka de
ma, te jâ koo Xtumani Ndios
ma ji'in de.
16 Te sa'a de ja kua'a ñayii
ñuu Israel ya, jin ndakokuiñi
i, te jin ndandikin i Su'si Iya
Tátnuni ma.

17 Te Juan ma koxtnuu nuu
Iya Tátnuni ma kenda de,
te koneva'a de tnu'u ndee
tnu'u ndatnu. Sukan ni
yo kuu Elías ma, tee ni
yo ndakaxtnu'u tnu'u ni
yo wa'a Su'si ma, sukan
ko kuu de, sukan-va'a jin
ndaka'an-mani tna'a ñayii
ma ji'in sa'ya i ma, te
sukan-va'a ñayii ñatuu ka
kandija Su'si ma, jin kutu'va
i ja jin kandija i ya. Te
satu'va de in ñuu koo tu'va,
sukan-va'a jin kuan-ta'vi i Iya
Tátnuni ma —kúu i jiña'a i.

18 Zacarías ma, ni
jikan-tnu'u de ángel ma:

—¿Naxe kukanu ini sa ja
ká'an ni a? Vaa saña chi in
tee nija'nu kúu sa, te suni
ñasi'i tna sa ma —kúu de
jiña'a de.

19 Ángel ma, ni ndakone'e i:

—Saña kúu ángel Gabriel
ma, ja iyo sa nuu Su'si ma,
te ni tetniñu ña'a ya ja vee sa
ka'an sa nuu ni a, te káxtnu'u
sa tnu'u vii tnu'u va'a ya a.
20 Kovaa vitna ja ñatuu ni
kandija ni ja ká'an sa a,
kendoo ñi'i ni, te ma kuu-ka
ka'an ni onde kenda kivi ko
kuu sukan —kúu i jiña'a i.

21 Nani ka iyo ñayii ma
ke'e ma, ka ndetu i Zacarías
ma, te ka jikan-tnu'u tna'a
i nava'a kúkuee xeen de ja
ndee de veñu'u a.

22 Te nuu ni ndee de ma,
masu nde kuu-ka ka'an de.
Saa ni ka jinitnuni ñayii ma
ja ni iyo ja ni jininuu de ini
veñu'u ma, vaa seña-nka ni
sa'a de. Te sukan-nka ni yo
kuu de, ja ñatuu ni yo kuu
ka'an-ka de.

23 Sani te nuu ni jinu kivi ni
jinukuechi de ma, Zacarías
ma, kuan no'o de ve'e de ma.
24 Te ñasi'i de ma, ni ni'i sa'ya
ña, te u'un yoo masu ni yo
kee-ka ña ve'e ña ma. Te jani
ini ña:
25 “Maa Iya Tátnuni ma ni sa'a
sa'a vitna, sukan-va'a ñayii
ma, máko jin saxiko-ka ña'a
i.”

Ni kaxtnu'u in ángel ja kâku Jesús ma

26 Nuu iñu yoo ma, Su'si
ma, ni tetniñu ya ángel
Gabriel ma in ñuu Galilea ma
nani i Nazaret,
27 te ni ja'an i nuu iyo in
suchi jaa nani i María. Suchi
ya'a, jâ ni ka kendoo i ja
jin tnanda'a i ji'in suchi nani
José ma, ja kúu i sa'ya tata tee
ni yo kuu rey David ma.
28 Te ángel ma, ni kivi i nuu
iyo suchi jaa ma, te jiña'a i:

—¡Chíndee ña'a Su'si ma,
vaa ro'o, ni sa'a ña'a Su'si ma
ja va'a! Maa Iya Tátnuni ma
iyo ji'in ro —kúu i jiña'a i.

29 María ma, ñatuu ni'i ini i
nawa sa'a i, te ni jikan-tnu'u
i nawa kúni ka'an tnu'u ya'a.
30 Te ángel ma, jiña'a i:

—María, má koyu'u ro, vaa
ro'o sa'a ja kúsii ini Su'si ma.
31 Vitna te ni'i sa'ya ro, te
koo in sa'ya ro, te xnani ro i
Jesús.
32 Ko kuu i in iya kanuu, te
konani ya Sa'ya Su'si onde
sukun ma. Te Su'si Iya
Tátnuni ma, sa'a ya ja ko kuu
sa'ya ro ma in rey sukan ni
yo kuu tee jana'a ni yo nani
David ma,

33 sukan-va'a ko tatnuni ya
ni-kani ni-jika ñuu Israel ya.
Te ja tatnuni ya ma masu naa
—kúu i jiña'a i.
34 María ma, ni jikan-tnu'u
i ángel ma:
—¿Naxe ko kuu ja ká'an ni
a, te vitna ja masu na yii sa
iyo? —kúu i jiña'a i.
35 Te ángel ma, ni
ndakone'e i:
—Maa Xtumani Ndios ma
kii, te kuatundi'ya ña'a ya, te
tnu'u ndee tnu'u ndatnu maa
Su'si onde sukun ma koo ji'in
ro, te kasi ndee kasi ndoso
ña'a ya. Te chukan kúu ja
suchi kâku ma, konani i Iya
Ii, Sa'ya Su'si ma.
36 Suni tna'a ro Elisabet ma,
koo in sa'ya ña, visi ña'a
nija'nu kúu ña, ña'a ni ka yo
ka'an i ja masu kuu koo sa'ya
ña ma. Jâ iyo iñu yoo ja ñu'u
sa'ya ña ma.
37 Vaa Su'si ma, masu nawa
kúu ja ma kuu sa'a ya —kúu
i jiña'a i.
38 Sani te María ma, jiña'a
i:
—Saña chi suchi iyo nuu
nda'a maa Iya Tátnuni ma
kúu sa. Maa Su'si ma sa'a
sukan ká'an ni a —kúu i jiña'a
i.
Sani te ángel ma, kuan no'o
i.

María ma, ni jan koto i Elisabet ma

39 Ne'un kivi yukan María
ma, kua'an i ñuu iyo ichi
yuku ma, ñuu Judea ma.
40 Te ni kivi i ve'e Zacarías
ma, te ni wa'a i nchuxi Elis-
abet ma.
41 Nuu ni jiniso'o Elisabet ma
María ma, lulu ñunee chii ña
ma, ni kanda i, te maa ña ni
ka'an tnu'u ni wa'a Xtumani
Ndios ma.
42 Te ni ka'an nini'i ña, jiña'a
ña:
—¡Ro'o, ni skuta'vi ña'a
Su'si ma ja va'a ja vii, sana
ndaka ña'a ma! ¡Te ja va'a ja
vii kúu sa'ya ro a!
43 ¿Na in kúu ru'u ya, ja ki
koto ña'a si'i iya tátnuni nuu
ri ma?
44 Vaa nuu ni jiniso'o kunu ri
ja ni ka'an ro ma, lulu ri a, ni
kanda i ja kusii ini i onde chii
ri a.
45 ¡Ja vava'a ko kuu ro'o, vaa
ni kandija ro ja ni ka'an Iya
Tátnuni ma te ni kandija ro
ja ko kuu sukan kúni ya ma!
—kúu ña jiña'a ña.
46 María ma, jiña'a i:
—Ini anua sa a ndáchiñu'u ja
sa'a Iya Tátnuni ma,
47 te ini anua sa a kúsii ini
nuu iya sa'a ja ndáni'i
ta'vi sa a,
48 vaa Su'si ma, ni yo nde'ya
ña'a ya saña, in suchi
nda'vi jinukuechi nuu
ya,
te onde vitna ndimaa jin ko
xnani ña'a i ja vava'a
kúu sa nuu Su'si ma,
49 vaa iya kuu sa'a ndaka ma,
ni sa'a ña'a ya ja vii ja
va'a.
¡Iya ii kúu ya!
50 Su'si ma, ndimaa kúnda'vi
ini ya ñayii ka yu'u
nasa yukan, te jin ko
sa'a i in ja ñatuu játna
ini ya ma.
51 Ni sa'a ya ji'in tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ya ma
ja jin kuitenuu ndaka

ñayii ka jani ini ja maa
i ka kuu-ka ma.
52 Ni xtandiyo ya nuu ka
nukoo rey ma,
te ni wa'a ya jayiñu'u ñayii
ka ndakunitnuni ja ka
jiniñu'u i Su'si ma.
53 Ñayii ni ka yo kokon, ni ka
yo yichi i ma,
ni ka ndani'i, ni ka ndatna'a i
ja jin ko kaa jin ko ko'o
i ma,
te xiku ma, ni ndasanda'vi ya
i.
54 Ni chindee ya ñayii ñuu
Israel ma, ja ka
jinukuechi i nuu ya
ma.
Ñatuu ni ndunaa ya ja
kúnda'vi ini ya i,
55 sukan ni skuiso ya nuu
tna'a o tee jana'a ma
ja sukan ko kuu ji'in
Abraham ma ji'in
sa'ya tata de ki koo
kuee-ka ma
—kúu i jiña'a i.

56 María ma, ni kendoo i ji'in Elisabet ma uni yoo, te saa kuan no'o i ve'e i ma.

Sukan ni kuu ja ni kâku Juan tee skuandute ñayii ma

57 Nuu ni chitu kivi te ni kâku sa'ya Elisabet ma, te in suchi yii kúu i.
58 Ndaka ñayii ka iyo yatni ji'in ña ma, ji'in tna'a ña ma, ni jan koo i ni ka jan koto i ña, vaa ni ka jini i ja Iya Tátnuni ma, ni kunda'vi ini xeen ña'a ya te ni sa'a ña'a ya ja vii ja va'a.
59 Nuu una kii ma, te ni jan koo ña ji'in i veñu'u ma ja jin chitnuni de i, te ka kuni de ja jin xnani de i Zacarías, sukan nani yuva i ma.
60 Kovaa si'i i ma, jiña'a ña:

—Ña'a chi Juan konani i —kúu ña jiña'a ña.

61 Sani te ni ka ndakone'e de:

—Masu na in tna'a ni ma nani sukan —ka kuu de ka jiña'a de.

62 Sani te ka sa'a de seña nuu yuva lulu ma, naxe kúni de ja konani i.
63 Te yuva i ma, ni jikan de in tutu, sukan-va'a tee de, te ni tee de ja Juan konani i. Te ndaka de ni ka sa'vi-nka ini.
64 Te maa ora yukan-ni, sani te ni kuu ni ndaka'an Zacarías ma, te ni keja'a de ndachiñu'u de Su'si ma.
65 Te ndaka ñayii ka iyo yatni ma, ni ka sa'vi-nka ini i, te ndaka ñuu ichi yuku ñuu Judea ma, ka ndakaxtnu'u nuu tna'a i sukan ni kuu ma.
66 Ndaka ñayii ka jiniso'o ma, ka jikan-tnu'u tna'a i:

—¿Naxe ko kuu lulu yukan? —ka kuu i ka ka'an i.

Vaa ja ndaa ja tnu'u ndee tnu'u ndatnu Iya Tátnuni ma iyo ji'in i.

Sukan ni ndachiñu'u Zacarías ma Su'si ma

67 Zacarías ma, yuva lulu ma, iyo ndi'i iyo tu'u Xtumani Ndios ma ji'in de. Ni ndakaxtnu'u de tnu'u ni wa'a Su'si ma, te jiña'a de:
68 —¡Ja va'a kúu Iya Tátnuni
ma, Su'si ñuu Israel ya!
Vaa vee ya ja sa'a ya ja kaku
ñuu ya a nuu tnundo'o
tnuneni ma.
69 Ni tetniñu ya in iya ndee
iya ndatnu ja sa'a ya ja
jin kaku o.

Ne'un sa'ya tata David ma tee
ni yo jinukuechi nuu
ya ma kenda ya.
70 Sa'a ni skuiso ya onde
xi'na-ka ma, te ni ka
yo ka'an tee ni ka iyo
vii ni ka iyo ndoo nuu
Su'si ma
te ni ka yo ndakaxtnu'u de
tnu'u ni yo wa'a ya ma,
71 ja sa'a ya ja jin kaku o nuu
ñayii ka kuni u'vi nuu
o ma
ji'in ndaka ñayii ka ndakiti
ini nuu o ma.
72 Ja kunda'vi ini ya tna'a o
tee jana'a ma,
te ma ndunaa ña'a ya, vaa
sa'a ña'a ya sukan ni
skuiso ya ma.
73 Te cha'a kúu ja ni skuiso ya
nuu yuva o Abraham
ma,
74 ja sa'a ya ja jin kaku o nuu
ñayii ka kuni u'vi nuu
o ma,
sukan-va'a jin kunukuechi o
nuu ya, te masu nawa
jin koyu'u o.
75 Te ja koo o nuu ya ma, koo
ndaa koo ndija o,
te sa'a o ja va'a ndaka kivi
koteku o ma.
76 Te ro'o, sa'ya maa ri, tee
ndakaxtnu'u tnu'u ni
wa'a Su'si onde sukun
ma konani ro,
vaa koxtnuu ro nuu Iya
Tátnuni ma, satu'va ro
ichi ya ma,
77 sukan-va'a kaxtnu'u ro
nuu ñuu ya a ja Su'si
ma,
sakanu ini ya kuechi ñayii
ma, te jin ndani'i ta'vi
i.
78 Vaa Su'si o ma, iya nda'vi
xeen ini kúu ya,
te onde sukun ma kii iya sa'a
ja jin keja'a jaa o naxe
jin ko sa'a jin ko kuu o,
79 sukan-va'a ndaxtnuu ya
ñu'u nuu ñayii ka iyo
nuu nee-ka ma, nuu
ka yu'u ñayii ma ja jin
kûu i ma,
te skaka ña'a ya ichi ñatuu na
in kánaa ma
—kúu de ká'an de.
80 Te suchi luluu ma, ve
kua'nu i, te ve kundee ve
kundatnu ini anua i ma, te ni
yo iyo i ichi nuu masu nawa
iyo kuiti ma onde kivi ni
kenda i nuu ñayii ñuu Israel
ma.

2

Sa'a ni kuu kivi ni kâku Jesucristo ma
(Mt 1:18-25)

1 Te ni yo kuu ja kivi yukan,
te tee tátnuni ñuu Roma ma
tee kúu Augusto ma, ni tat-
nuni de ja jin ndakan i
kuenda nuu ndaka ñayii ñuu
ñayivi a.
2 Te kivi ni yo kuu Cirenio ma
tee tátnuni nuu ñayii Siria ma
kúu ja xinañu'u ni ka ndakan
de kuenda na saa ñayii iyo
ñuu ma.
3 Ndaka ñayii ma, jin nukoso
tnuni maa maa i ñuu i ma.
4 Chukan kúu ja José ma, ni
kee i ñuu Nazaret ma ja iyo
i ñuu Galilea ma, te kua'an
i ñuu Belén ma ja iyo tna i
ñuu Judea ma, nuu ni kâku
rey David ma, vaa José ma
chi sa'ya tata David ma kúu
i.
5 Ni ja'an i yukan ni jan
nukoso tnuni i ji'in María ma

suchi tnanda'a ji'in i ma, te jâ
ñu'u sa'ya i ma.
6 Sani te nani ka iyo i ñuu
Belén ma, te ni keja'a María
ma ja káku sa'ya i ma.
7 Te yukan ni kâku lulu i suchi
xinañu'u ma, te ni chutuu
i ya sa'ma. Vaa ñatuu nde
nune-ka ja jin ndoo i ma, te
chukan kúu ja ni jakin tuu i
ya in nuu ka ñu'u kiti ma.

Ni ka kenda koo ángel nuu tee ka jito ndikachi ma

8 Te jakuaa ma ka iyo tee ka
jito ndikachi de ma ichi yuku
ma yatni ñuu Belén ma.
9 Sani te ni kenda in ángel
Su'si ma, te jayiñu'u Su'si ma
ni jandute nuu ka iyo de ma,
te ni ka yu'u xeen de.
10 Kovaa ángel ma, jiña'a i:
—Máko jin koyu'u ni. Vee
sa kaxtnu'u sa in tnu'u vii
tnu'u va'a, te sa'a i ja jin kusii
ini ndaka ñayii ma:
11 Ñuu David ma, vitna ni
kâku in iya sa'a ja jin kaku ni
nuu ja u'vi ma. Suu ya kúu
Cristo ma, Iya Tátnuni ma.
12 Te sa'a jin ndakuni ni ya:
Vaa jin ndani'i ni lulu ma, ja
ñutuu ya sa'ma, te kátuu ya
nuu ka ñu'u kiti ma —kúu i
jiña'a i.
13 Te ora yukan ni ka kenda
koo kua'a-ka ángel ka iyo an-
divi ma nuu iyo in ángel ma,
te ka jita i nuu Su'si ma:
14 ¡Jayiñu'u kóo nuu Su'si ma
onde sukun ma!
¡Te nuu ñu'ú a jín koo mani
ñayii kunimani maa
Su'si ma!
15 Nuu ni ka nda koo ángel
ma andivi ma, te tee ka jito
ndikachi ma, ka ka'an ndi-in
ndi-in de:
—Jín koo o onde ñuu Belén
ma, te jín kuni o nawa ni kuu
ja ni kaxtnu'u Su'si ma —ka
kuu de ka ka'an de.
16 Te yachi yachi ni jan koo
de, te ni ka ndani'i de María
ma ji'in José ma ji'in lulu ma,
kátuu ya nuu ka ñu'u kiti ma.
17 Te nuu ni ka jini de ya
ma, te ni ka jakondee de ka
ndakani de ja ni jiña'a ángel
ma siki suchi luluu ma.
18 Te ndaka ñayii ni ka jiniso'o
ma, ni ka sa'vi-nka ini i ja ka
ka'an tee ka jito ndikachi ma.
19 Kovaa María ma, ndaka
ja yikuu kúu ma táva'a i ini
anua i ma, te jani ká'vi ini i.
20 Te tee ka jito ndikachi de
ma, ni ka ndakokuiñi de, te
ka ndachiñu'u de Su'si ma ja
ndaka ja ni ka jini de ma te ni
ka jiniso'o de ma, ndaka ni yo
kuu sukan ni ka'an ángel ma.
21 Nuu una kii ma, te ni
ka chitnuni i lulu ma, te ni
ka xnani i ya Jesús, sukan ni
jiña'a ángel ma onde xi'na-ka
sana jakun-nee ya chii si'i ya
ma.

Ni jan koo yuva Jesús ma ji'in si'i ya ma ini veñu'u ka'nu ma ja jin ndakua'a de ya nuu Iya Tátnuni ma

22 Nuu ni kenda kivi ja jin
koo María ma ji'in José ma
ñuu Jerusalén ma ja jin ndu-
vii ña sukan ká'an tnu'u ni
tatnuni Su'si ma nuu Moisés
ma, te ni jan koo ña ji'in ya,
sukan-va'a jin ndakua'a ña in
kiti nuu Iya Tátnuni ma, te jin
ndakua'a ña Jesús ma nuu
maa Iya Tátnuni ma.

23 Sukan ni ka sa'a ña ji'in
de, vaa sukan ká'an tutu
ndee tnu'u ni tatnuni ya nuu
Moisés ma: “Ndaka suchi
xinañu'u suchi yii ma, jin
ndakua'a yuva i ma i nuu Iya
Tátnuni ma, vaa kuenda maa
ya ko kuu i.”
24 Ni jan koo ña ji'in de, te
ni ka ja'mi ña kiti nuu Su'si
ma, sukan ká'an tnu'u ni tat-
nuni ya nuu Moisés ma, ja jin
ka'mi i uu ndivi xi uu sata.
25 Te kivi yukan iyo in tee
nani Simeón ñuu Jerusalén
ma, in tee ni yo sa'a sukan
játna ini Su'si ma, te ni yo
ndachiñu'u de ya. Ndetu de
ja ndaka'an-mani Su'si ma
ñuu Israel ma. Te ûni iyo
ndija Xtumani Ndios ma ji'in
Simeón ma.
26 Vaa ni skuiso Xtumani
Ndios ma ja ma kûu de chi
onde kuni de Cristo iya tet-
niñu maa Iya Tátnuni ma.
27 Maa Xtumani Ndios ma ni
sa'a ja Simeón ma, ni ja'an
de onde veñu'u ka'nu ma.
Te ni ka kivi koo José ma
ji'in María ma ji'in Jesús ma,
sukan-va'a jin sa'a de sukan
tátnuni tnu'u ni ka'an Moisés
ma.
28 Te Simeón ma, ni
kanundee de ya, te ni
ndachiñu'u de Su'si ma, jiña'a
de:
29 —Vitna vi, Iya Tátnuni, jâ
kuu ndakuan-ta'vi ni
nuu sa
ja jâ ni yo jinukuechi sa nuu
ni, te ndatatu sa,
te kúsii ini sa, sukan ni skuiso
ni nuu sa a.
30 Vaa jâ ni jini sa naxe jin
ndani'i ta'vi ñayii ñuu
ñayivi a,
31 vaa ya'a iyo iya ni satu'va
ni ja jin kuni ndaka
ñayii ñuu ñayivi a.
32 Te suu ya kúu ñu'u
ndaxtnuu nuu
ndaka-ka ñayii ñuu
ñayivi a, ja jin jaku'ni
ini i.
Te ja maa ya, te jayiñu'u ko
kuu ñuu Israel ya
—kúu de jiña'a de.
33 Te José ma ji'in si'i ya
María ma, ni ka sa'vi-nka ini
de ja ni ka jiniso'o de ja ká'an
Simeón ma ja kuu ya ma.
34 Te Simeón ma, ni ka'an de
ja va'a ja jin kuu ña, te jiña'a
de si'i ya María ma:
—Te iya ya'a, iyo ya ja sa'a
ya ja kua'a ñayii Israel ya, jin
kotuu i xi jin ndakoo i. Te
maa ya ko kuu seña, te kua'a
ñayii, jin saxiko i ya,
35 sukan-va'a jin ndatuu ja ka
jani ini anua ndaka ñayii a.
Te kuenda tnu'u ja in yuchi
xen-xeen yanduu ini anua
maa ni a —kúu de jiña'a de.
36 Te suni iyo in ña'a nani
Ana. Ña'a ni yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma kúu
ña, te sasi'i Fanuel ma sa'ya
tata Aser ma kúu ña. Te in
ña'a nija'nu kúu ña. Nuu ni
tnanda'a ña ma, te ni iyo ña
ji'in yii ña ma uja-ni kuiya,
37 te ja iyo kuun xiko kuun
(84) kuiya ja ni ji'i yii ña
ma. Te ni ndoo ña, te
ñatuu nama ni yo kee ña
ini veñu'u ma, su'va ni yo
jinukuechi ña nduu ñuu nuu
Iya Tátnuni ma, te ndimaa ni
yo jikan-ta'vi ña, te ni yo iyo
ndite ña.

38 Te maa ora yukan, te
ni kenda Ana ma, te ni
ndakuan-ta'vi ña nuu Su'si
ma, te ni ka'an ña na in kúu
lulu ma nuu ndaka ñayii ñuu
Jerusalén ma ja ka ndetu i ja
sa'a Su'si ma ja jin ndayaa i
nuu ja u'vi ma.

Nuu ni ka ndakokuiñi de ji'in Jesús ma ñuu Nazaret ma

39 Nuu ni jinu ni ka
ndakuan-ta'vi José ma ji'in
María ma nuu Su'si ma te
ni ka sa'a de sukan ká'an
tnu'u ni tatnuni Iya Tátnuni
ma, te ni ka ndakokuiñi de
ji'in Jesús ma ñuu Galilea ma
onde ñuu Nazaret ma, ñuu
maa de ma.
40 Te ve kua'nu ya, te ve
kundee ve kundatnu ya, te ve
kundichi ya, te tnu'u vii tnu'u
mani Su'si ma iyo ji'in ya.

Luluu-ni Jesús ma, te ni kivi ya ini veñu'u ka'nu ma

41 Te José ma ji'in María
ma, ni yo jan koo de ndaka
kuiya Viko Pascua ñuu
Jerusalén ma.
42 Te nuu yi'i Jesús ma uxi uu
kuiya ma, ni jan koo de ji'in
ya ñuu Jerusalén ma, sukan
ka sa'a i viko yukan ma.
43 Kivi nuu ni jinu ma, te ni
ka ndakokuiñi de ve'e de ma,
te Jesús ma, ni kendoo ya ñuu
Jerusalén ma, te ñatuu ni ka
jini yuva ya ma,
44 te ka jani ini de ja Jesús
ma, kuan no'o ya ne'un ñayii
ma. Nuu jâ ni kuu in kivi ja
ka jika de ma, sani te ni ka
ndanduku de ya ne'un tna'a
de ma, ji'in ñayii ka jini de
ma.
45 Te ñatuu ni ka ndani'i de
ya, te ni ka ndakokuiñi de
ñuu Jerusalén ma, sukan-va'a
jin ndanduku de ya yukan.
46 Te nuu uni kivi ma, saa
ni ka ndani'i de ya, núkoo
ya ne'un tee ka skua'a tnu'u
ni kaxtnu'u Moisés ma, nin-
iso'o ya ja ka ka'an de ma, te
jikan-tnu'u ya de.
47 Te ndaka ñayii ka niniso'o
ma, ni ka sa'vi-nka ini i ja
jini xeen ya ma te ndaka
ndákone'e ya.
48 Nuu ni ka jini yuva ya ma
sukan sa'a ya ma, te ni ka
sa'vi-nka ini de, te si'i ya ma,
jiña'a ña:

—Sa'ya maa ri, ¿nava'a ni
sa'a ro sa'a? Yuva ro a ji'in
ru'u ya, ka ndanduku ña'a ri,
te ka ndi ini xeen ri —kúu ña
jiña'a ña.

49 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:

—¿Nava'a ka ndanduku
ña'a ni? ¿Ñatuu ka jini ni ja
jiniñu'u ja satniñu sa tniñu
iyo nuu Yuva sa ma? —kúu
ya jiña'a ya.

50 Kovaa masu ni ka jaku'ni
ini de ja ni ka'an ya ma.
51 Sani te kuan no'o ya ji'in
de ñuu Nazaret ma, te ni yo
kandija ya ndaka nuu yuva
ya ma. Te si'i ya ma, ni
yo tava'a ña ini anua ña ma
ndaka nawa kúu ma.
52 Te Jesús ma, ve
kundichi-ka ya, te ve
kua'nu-ka ya, te ja sa'a ya
ma játna ini Su'si ma te ka
jatnu'u ini ña'a ñayii ma.

3

Juan tee skuandute ñayii ma, ni kaxtnu'u de sukan kenda Jesucristo ma

(Mt 3:1-12; Mr 1:1-8; Jn 1:19-28)

1 Te kuiya ku-ja'un ja tátnuni tee kúu emperador nani Tiberio ma ñuu Roma ma, te Poncio Pilato ma tátnuni ñuu Judea ma, te Herodes tetrarca ma tátnuni ñuu Galilea ma, te ñani de Felipe tetrarca ma tátnuni ñuu Iturea ma ji'in Traconite ma, te tee nani Lisanias ma tátnuni ñuu Abilinia ma,
2 te Anás ma ji'in Caifás ma ka kuu tee ka tatnuni nuu sutu ma. Te kivi yukan ni ka'an Su'si ma nuu Juan sa'ya Zacarías ma, onde nuu masu nawa iyo kuiti ma.
3 Te Juan ma, kua'an de ndaka ichi yu'u yute Jordán ma, jiña'a de ñayii ma ja na jin ndakani jín ndaka'vi ini i nuu Su'si ma, te jín kuandute i, sukan-va'a Su'si ma, ndasakanu ini ya kuechi i ma.
4 Te ja sukan ni yo sa'a de ma, te ni kuu sukan ni tee Isaías ma tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, ja ká'an sa'a ma:
"In tee káyu'u onde nuu masu nawa iyo kuiti ma:
Jin satu'va ni ichi Iya Tátnuni ma,
jin ndakune ni in ichi ndaa.
5 Ndaka ndu'va kunu ma, jin ndachitu i,
te ndaka yuku ma ji'in tinduu ma, jin ndundaa i,
te ichi kua'an yakua kua'an yo'o ma, jin ndundaa i,
6 te ndaka ñayii ñuu ñayivi a jin kuni naxe sa'a Su'si ma ja jin kaku i ma."

7 Nuu ni ka kenda koo ñayii ma sukan-va'a skuandute ña'a Juan ma, te jiña'a de:

—¡Sukan ka kuu koo ma ka kuu ni! ¿Na in ni kaxtnu'u nuu ni ja jin kaku ni ja ma xndo'o xneni ña'a Su'si ma?
8 Jin ko sa'a ni ja va'a, sukan-va'a kona'a ndija ja ni ka ndakani, ni ka ndaka'vi ini ni te ni ka ndakokuiñi ni nuu Su'si ma. Te másu ko jin ka'an ni: "¡Yo'o chi jin ndani'i ta'vi o, vaa sa'ya tata Abraham ma ka kuu o!" Vaa ja ndaa ká'an sa ja visi yuu ya'a chi kuu ndasa'a Su'si ma sa'ya tata Abraham ma.
9 Te ká'an sa ja jâ iyo kaa ma xuu yutnu ma, ja ka'nde i onde yo'o tnu ma. Ndaka yutnu masu kúun javixi va'a ma, jin te'nde tnu, te jin koo tnu nuu ñu'u ma, te jin kayu jin koko tnu —kúu de jiña'a de.

10 Sani te ñayii ma, ni ka jikan-tnu'u i:

—¿Te nú sukan, nawa jin sa'a sa? —ka kuu i ka jiña'a i.

11 Juan ma, ni ndakone'e de:

—Nú nde ni neva'a uu muda sa'ma ni, jin kua'a ni in ñayii ñatuu nawa neva'a i ma, te nde ni neva'a ja jin kaa ni, jin kua'a ni vala ñayii ñatuu nawa ka neva'a i ja jin kaa i ma —kúu de jiña'a de.

12 Suni ni ka jan tu'va ña'a tee ka ndake'en ya'vi ja ka xiko ñayii ma, sukan-va'a

skuandute ña'a Juan ma, te
ni ka jikan-tnu'u de:
—Teskua'a, ¿nawa jin sa'a
saña? —ka kuu de ka jiña'a
de.
13 Juan ma, jiña'a de:
—Máko jin ndake'en ya'vi
kua'a-ka ni ja sukan iyo ja jin
ndake'en ya'vi ni ma —kúu
de jiña'a de.
14 Suni jaku tee ka kuu sol-
dado ma, ni ka jikan-tnu'u
de:
—Te saña, ¿nawa jin sa'a
sa? —ka kuu de ka jiña'a de.
Te ni ndakone'e de:
—Máko jin xtandee ni
nuu ni-in ñayii ma nawa ka
neva'a i ma, ni a jin xsiu'u ni
i, ni a jin xtekuechi ni i tna'a
ja masu nawa ni ka sa'a i ma.
Jin koo sii ini ni ji'in ja ka
ke'en ya'vi ni ma-ni —kúu de
jiña'a de.
15 Te ñayii ka iyo ma, ka ndi
ini i, te ka jikan-tnu'u tna'a i
xi saa Juan ma kúu Cristo iya
tetniñu Su'si ma.
16 Kovaa Juan ma, jiña'a de
nuu ndaka ñayii ma:
—Saña chi ja ndaa kúu ja
skuandute ña'a sa ji'in ndute,
kovaa kenda iya neva'a-ka
tnu'u ndee tnu'u ndatnu
sana saña, kovaa ni a ñií
ndijan ya ma masu kaa masu
iyo sa ja ndaji sa. Te maa ya
chi skuandute ña'a ya ji'in
Xtumani Ndios ma, nuna jin
kachi ni. Te nú ña'a, iyo ya ja
chunee ña'a ya nuu ñu'u i'ni
ndú'va ma.
17 Vaa yinda'a ya ja ndasavii
ya triu ma, te sa'a siin ya
paja ma, te tava'a ya triu ma
nuu ku'un i ma. Te ka'mi ya
paja ma in nuu ñu'u ja masu
nda'va kuiti i —kúu de jiña'a
de.
18 Te sa'a ji'in kua'a-ka ja
ni ka'an-so'o Juan ma, te ni
kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u
va'a nuu ñayii ma.
19 Te suni ni ndonda de nuu
Herodes tee tátnuni ma, vaa
Herodes ma, ni ndakueka de
ña'a kúu Herodías ma, ñasi'i
ñani de Felipe ma, te suni
kua'a-ka ja u'vi ni yo sa'a de
ma.
20 Te Herodes ma, ndaka ja
u'vi ni yo sa'a de ma, te ni
sa'a-ka de in-ka ja u'vi, vaa ni
chinee de Juan ma vekaa ma.

Jesús ma, ni jandute ya
(Mt 3:13-17; Mr 1:9-11)

21 Kivi yikuu Juan ma
skuandute de ndaka ñayii
ma, suni ni kenda tna Jesús
ma, te ni jandute ya. Te
nani jikan-ta'vi ya ma, te ni
ndanune andivi ma,
22 te sukan kaa in sata kaa
Xtumani Ndios ma, ni nuu
ya, te ni jakoxtnee ya siki
Jesús ma. Te ni ka jiniso'o
ñayii ma ja sa'a ká'an Su'si ma
onde andivi ma:
—Ro'o kúu Sa'ya maa ri, te
kútoo ña'a ri, te játna ini ri ja
sa'a ro a —kúu ya jiña'a ya.

Tee ka kuu tna'a Jesucristo
ma tee jana'a-ka ma
(Mt 1:1-17)

23 Jesús ma yi'i ya oko uxi
(30) kuiya nuu ni keja'a ya
satniñu ya ja ni tatnuni Su'si
ma. Te ñayii ma, ka ka'án i ja
sa'ya José ma kúu ya, vaa ni
yo jito de ya ja ni ja'nu ya ma.
Te José ma ni yo kuu sa'ya Elí
ma,
24 sa'ya tee ni yo kuu Matat
ma, sa'ya tee ni yo kuu

Leví ma, sa'ya tee ni yo kuu
Melqui ma, sa'ya tee ni yo
kuu Jana ma, sa'ya tee ni yo
kuu José ma,
25 sa'ya tee ni yo kuu
Matatías ma, sa'ya tee ni yo
kuu Amós ma, sa'ya tee ni yo
kuu Nahúm ma, sa'ya tee ni
yo kuu Esli ma, sa'ya tee ni
yo kuu Nagai ma,
26 sa'ya tee ni yo kuu Maat
ma, sa'ya tee ni yo kuu
Matatías ma, sa'ya tee ni yo
kuu Semei ma, sa'ya tee ni yo
kuu Josec ma, sa'ya tee ni yo
kuu Judá ma,
27 sa'ya tee ni yo kuu Joanán
ma, sa'ya tee ni yo kuu
Resa ma, sa'ya tee ni yo kuu
Zorobabel ma, sa'ya tee ni yo
kuu Salatiel ma, sa'ya tee ni
yo kuu Neri ma,
28 sa'ya tee ni yo kuu Melqui
ma, sa'ya tee ni yo kuu Adi
ma, sa'ya tee ni yo kuu
Cosam ma, sa'ya tee ni yo
kuu Elmadam ma, sa'ya tee
ni yo kuu Er ma,
29 sa'ya tee ni yo kuu Jo-
sué ma, sa'ya tee ni yo kuu
Eliezer ma, sa'ya tee ni yo
kuu Jorim ma, sa'ya tee ni yo
kuu Matat ma,
30 sa'ya tee ni yo kuu Leví
ma, sa'ya tee ni yo kuu
Simeón ma, sa'ya tee ni yo
kuu Judá ma, sa'ya tee ni yo
kuu José ma, sa'ya tee ni yo
kuu Jonam ma, sa'ya tee ni
yo kuu Eliaquim ma,
31 sa'ya tee ni yo kuu Me-
lea ma, sa'ya tee ni yo kuu
Mena ma, sa'ya tee ni yo kuu
Matata ma, sa'ya tee ni yo
kuu Natán ma,
32 sa'ya tee ni yo kuu David
ma, sa'ya tee ni yo kuu
Isaí ma, sa'ya tee ni yo kuu
Obed ma, sa'ya tee ni yo kuu
Booz ma, sa'ya tee ni yo kuu
Sala ma, sa'ya tee ni yo kuu
Naasón ma,
33 sa'ya tee ni yo kuu Am-
inadab ma, sa'ya tee ni yo
kuu Admín ma, sa'ya tee ni
yo kuu Arní ma, sa'ya tee ni
yo kuu Esrom ma, sa'ya tee
ni yo kuu Fares ma, sa'ya tee
ni yo kuu Judá ma,
34 sa'ya tee ni yo kuu Jacob
ma, sa'ya tee ni yo kuu Isaac
ma, sa'ya tee ni yo kuu Abra-
ham ma, sa'ya tee ni yo kuu
Taré ma, sa'ya tee ni yo kuu
Nacor ma,
35 sa'ya tee ni yo kuu Serug
ma, sa'ya tee ni yo kuu Ragau
ma, sa'ya tee ni yo kuu Peleg
ma, sa'ya tee ni yo kuu Heber
ma, sa'ya tee ni yo kuu Sala
ma,
36 sa'ya tee ni yo kuu Cainán
ma, sa'ya tee ni yo kuu Ar-
faxad ma, sa'ya tee ni yo kuu
Sem ma, sa'ya tee ni yo kuu
Noé ma, sa'ya tee ni yo kuu
Lamec ma,
37 sa'ya tee ni yo kuu Ma-
tusalén ma, sa'ya tee ni yo
kuu Enoc ma, sa'ya tee ni yo
kuu Jared ma, sa'ya tee ni yo
kuu Mahalaleel ma, sa'ya tee
ni yo kuu Cainán ma,
38 sa'ya tee ni yo kuu Enós
ma, sa'ya tee ni yo kuu Set
ma, sa'ya tee ni yo kuu Adán
ma, sa'ya maa Su'si ma.

4

Jesús ma, ni jitotnuni ña'a

tachi ma
(Mt 4:1-11; Mr 1:12-13)

1 Jesús ma, ûni iyo ndija
ya ji'in Xtumani Ndios ma,
te nuu ni ndakokuiñi ya ja
ni ja'an ya yute Jordán ma,
te Xtumani Ndios ma, ni jan
xsia'a ya ya ichi nuu masu
nawa iyo kuiti ma.
2 Te yukan ni iyo ya uu xiko
(40) kivi. Te tachi ma, ni
kenda i ja ni jitotnuni i ya, te
ñatuu nawa ni jaa ya ndaka
kivi yukan. Chukan kúu ja ni
keja'a kókon ya.
3 Sani te tachi ma, jiña'a i:
—Nu ndija ja Sa'ya Su'si
kúu ni, te tatnuni ni ja yuu
ya'a, nduu i xtatila ja kaa ni
—kúu i jiña'a i.
4 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—Tnu'u Su'si a ká'an:
“Masu maa in-ni ja kaa ja
ko'o o ma sa'a ja koteku o
chi su'va ja kandija o ndaka
tnu'u ká'an káchi Su'si ma”
—kúu ya jiña'a ya.
5 Sani te tachi ma, ni ja'an i
ji'in ya in nuu sukun-ka, te ni
kaxtnu'u i ni-ka'nu ñuu ñayivi
a,
6 te jiña'a i:
—Saña ni ndani'i ndaka ja
iyo ñuu ñayivi a ji'in jayiñu'u
iyo a, vaa maa sa tátnuni, te
kua'a sa na in kúni sa ja kua'a
sa, te kuu taa sa.
7 Nuna jinkuiñi jiti ni nuu
sa ja ndachiñu'u ña'a ni, te
ndaka ko kuu kuenda maa ni
—kúu i jiña'a i.
8 Jesús ma, ni ndonda ya
nuu tachi ma, te sa'a jiña'a
ya:
—Kuán ndiyo ki'in ro,
vaa tnu'u Su'si a ká'an:
“Maa in-ni Su'si Iya Tátnuni
ma ndachiñu'u ro, te
kunukuechi ro nuu maa
in-ni ya” —kúu ya jiña'a ya.
9 Sani te tachi ma, ni jan
xsia'a i ya ñuu Jerusalén ma,
te ni skaa i ya in nuu sukun
xini veñu'u ka'nu ma, te
jiña'a i:
—Nu ndija ja Sa'ya Su'si
kúu ni, onde ya'a, te skee ni
maa ni onde kunu ma,
10 vaa tnu'u Su'si ma ká'an:
Su'si ma, tatnuni ya nuu
ángel ya ma ja jin ko
koto ña'a i,
te jin ndachituu ña'a i
11 ji'in nda'a i ma,
sukan-va'a ma jinu ni nuu in
yuu
—kúu i jiña'a i.
12 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—Suni tnu'u Su'si a ká'an:
“Masu kototnuni ro Su'si ro
Iya Tátnuni ma” —kúu ya
jiña'a ya.
13 Nuu ña ni ni'i-ka tachi
ma naxe kototnuni-ka i Jesús
ma, te ni kujika i nuu ya,
te ndetu tuku i in-ka jichi ja
xtna'a i ya.

Jesús ma, ni keja'a ya
tniñu ya ñuu Galilea ma
(Mt 4:12-17; Mr 1:14-15)

14 Jesús ma, ni ndenda ya
ñuu Galilea ma. Te ûni iyo
ndija ya ji'in Xtumani Ndios
ma ji'in ya, te ni-ka'nu yu'u
ñuu ma ka ka'an vii i ja kuu
ya.
15 Te káxtnu'u ya ini veñu'u
lilikin ndaka ñuu ma, te
ndaka i ni ka ndachiñu'u ya.

Jesús ma, sa'a ni sa'a ya ñuu Nazaret ma
(Mt 13:53-58; Mr 6:1-6)

16 Jesús ma, kua'an ya ñuu
Nazaret ma, ñuu nuu ni ja'nu
ya ma. Te in kivi ni tatnuni
Su'si ma ja ma jin satniñu
ñayii ma, ni kivi ya veñu'u
luluu ma, sukan ni yo jatna
ini ya ja ko sa'a ya ma. Te ni
ndokuiñi ya, sukan-va'a ka'vi
ya tnu'u Su'si ma.
17 Te ni ka wa'a i tutu ja ni
tee tee kúu Isaías ma. Ja ni
ndakune ya ma, te ni ndani'i
ya nuu sa'a ká'an ma:

18 Maa Xtumani Iya Tátnuni
ma iyo siki sa a,
vaa ni sa'a siin ña'a ya,
sukan-va'a ki'in sa jin
kaxtnu'u sa tnu'u vii
tnu'u va'a
nuu ñayii ka ndo'o ka
neni nuu ja u'vi ma,
te ni tetniñu ña'a ya ja
kaxtnu'u sa naxe jin
ndayaa ñayii ka ndesi
va'a ma,
te sa'a sa ja jin ndundijin nuu
ñayii inukuaa ma,
te ndaxsiaa sa ndaka ñayii ka
ndo'o ka neni ja sa'a
ña'a in-ka ñayii ma,
19 ji'in ja kaxtnu'u sa ja jâ ni
kenda kuiya vava'a,
ja sa'a Iya Tátnuni ma ja jin
ndani'i ta'vi i.

20 Sani te Jesús ma, ni
ndakasi ya tutu ma, te ni
ndakua'a ya nuu tee kúcargu
veñu'u ma, te ni nukoo ya.
Ndaka ñayii ka iyo yukan, ka
nde'ya i ya.
21 Te ni keja'a ya ká'an ya, te
jiña'a ya:

—Vitna jâ ni kenda nuu ni
a ja ko kuu sukan ndee tnu'u
Su'si a —kúu ya jiña'a ya.

22 Ndaka ñayii ma ka ka'an
ja va'a ja kuu Jesús ma, te ni
ka sa'vi-nka ini i ndaka ja vii
sa'a ya ma, te ka jikan-tnu'u
tna'a i:

—¿Masu tee ya'a kúu sa'ya
José ma? —ka kuu i ka ka'an
i.

23 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:

—Ja ndaa kúu ja jin ka'an
ni nuu sa: “Tee tatna, satatna
ni maa ni.” Te suni jin ka'an
ni: “Tna'a ja ni ka jiniso'o sa
ja ni sa'a ni ñuu Capernaum
ma, te suni sa'a tna ni ñuu ni
a” —kúu ya jiña'a ya.

24 Te ni ka'an-ka ya:

—Ja ndaa kúu ja ni-in tee
ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a
Su'si a, te jin ndakuan-ta'vi i
de ñuu de ma.
25 Ja ndaa kúu ja ka iyo kua'a
ña'a ñuu Israel ya ja ni ka ji'i
yii ña ma, te kivi ni iyo Elías
ma tee ni yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma,
nuu ñatuu ni kuun savi uni
kuiya yo sava ma, te ni ka
yo kokon xeen ñayii ni-ka'nu
ñuu ñayivi a.
26 Kovaa Elías ma, ñatuu ni
ja'an de nuu ni-in ña'a ñuu
Israel ya ja ni ka ji'i yii ña ma
sukan-va'a sa'a Su'si ma ja
koo ja jin kaa ña ma, yika-ni
ja nuu in ña'a ñuu Sarepta
ma, yatni ñuu Sidón ma.
27 Suni ka iyo ñayii ñuu Israel
ma ja ka ku'u i lepra kivi nuu
ni iyo Eliseo ma, kovaa masu
na in ni nduva'a, yika-ni ja
Naamán ma, tee ñuu Siria ma
—kúu ya jiña'a ya.

28 Ja ni ka jiniso'o i sukan
ma, ndaka ñayii ka iyo ini
veñu'u luluu ma, ni ka ndak-
iti xeen ini i.
29 Ni ka ndokuiñi i, te ni ka
kene'e i ya ini ñuu ma, ni
jan koo i ji'in ya onde nuu
yuku sukun-ka ma, yuku
ndenee ñuu ma, sukan-va'a
onde sukun ma te jin skee i
ya.
30 Kovaa Jesús ma, ni ndee ya
me'ñu ñayii ma, te kua'an ya.

Ni ndasava'a Jesús ma in tee yinee ña'a in tachi
(Mr 1:21-28)

31 Jesús ma, kua'an ya ñuu
Capernaum ma in ñuu maa
Galilea ma. Te in kivi ni
tatnuni Su'si ma ja ma jin sat-
niñu ñayii ma kúu, te káxtnu'u
ya nuu ñayii ma.
32 Te ñayii ma, ka sa'vi-nka ini
i sukan káxtnu'u ya ma, vaa
ká'an ya sukan ká'an in ñayii
tátnuni.
33 Ini veñu'u luluu ma iyo
in tee yinee ña'a in tachi, te
tachi ma, káyu'u nini'i i jiña'a
i ya:
34 —¡Kuá'an ni! ¿Nava'a kívi
nduu ni nuu ka iyo saña,
Jesús iya vee ñuu Nazaret
ma? ¿Vee ni ja xnaa ña'a ni?
Saña chi jini ña'a sa, te jini sa
ja iya ii vee nuu Su'si ma kúu
ni —kúu i jiña'a i.
35 Te ni ndonda ya nuu
tachi ma, te jiña'a ya:
—Kasiyu'u, te xndoo tee
ya'a —kúu ya jiña'a ya.
Sani te tachi ma, ni skana
i tee yukan nuu ñu'ú ma nuu
ka iyo ndaka ñayii ma, te ni
kee i de, te ñatuu na ja u'vi ni
sa'a i de.
36 Ndaka ñayii ma ni ka yu'u,
te ka ka'an ndi-in ndi-in i:
—¿Na tnu'u kúu cha'a? Vaa
tee ya'a chi ûni tátnuni de nuu
tachi ma ja na jin ke koo i, te
ka ke koo i —ka kuu ñayii ma
ka ka'an i.
37 Te ni ka yo ka'an va'a,
ni ka yo ka'an vii ñayii ma
ja kuu Jesús ma ni-ka'nu ñuu
ma.

Jesús ma, ni ndasava'a ya si'i xiso Simón Pedro ma
(Mt 8:14-15; Mr 1:29-31)

38 Jesús ma, ni ndee ya ini
veñu'u luluu ma, te ni kivi
ya ini ve'e Simón Pedro ma.
Te si'i xiso Simón Pedro ma,
ku'u ña. Yi'i xeen ña'a ka'ni,
te ka jikan-ta'vi i nuu Jesús
ma ja na ndasava'a ya ña.
39 Jesús ma, ni jinkoo jiti
ya nuu kátuu ña ma, te ni
ndonda ya nuu ka'ni ma, te
ka'ni ma, ni ndee ña'a i. Sani
te ni ndakoo ña, te ni satu'va
ñukuun ña nawa kaa ya ji'in
ñayii ka iyo ma.

Jesús ma, ni ndasava'a ya kua'a ñayii ka ku'u
(Mt 8:16-17; Mr 1:32-34)

40 Nuu ve ñini ma ndaka
ñayii ka neva'a ñayii ka ku'u
ndi-in ndi-in kue'e ma, ni
jan koo i nuu Jesús ma, te
ni sonee ya nda'a ya siki
ndi-in ndi-in ñayii ma, te ni
ndasava'a ya i.
41 Te kua'a ñayii ka ku'u ma,
ni ka ke koo tna ña'a tachi
ma, te ka kayu'u tachi ma ka
ka'an i:
—¡Ndijin kúu Sa'ya Su'si
ma! —ka kuu i ka jiña'a i.
Kovaa Jesús ma, ni ndonda
ya nuu tachi ma, te ñatuu ni
wa'a ya tnu'u ja jin ka'an i,

vaa ka jini i ja suu ya kúu
Cristo iya ni tetniñu Su'si ma.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma ini veñu'u lilikin
(Mr 1:35-39)

42 Ja ve ndii ma Jesús ma,
ni kee ya ini ñuu ma, te
kua'an ya in nuu masu nawa
iyo kuiti. Kovaa ñayii ma chi
ka ndanduku i ya, te ni jan
koo i nuu iyo ya ma. Ka
kuni i ja jin sunkani i ya,
sukan-va'a ma ki'in-ka ya.
43 Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:
—Suni ki'in sa in-ka ñuu
kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si ma siki ja sukan
tatnuni ya ma, vaa chukan
kúu ja ni tetniñu ña'a Su'si
ma —kúu ya jiña'a ya.
44 Te chukan kúu ja kua'an
Jesús ma káxtnu'u ya tnu'u
vii tnu'u va'a ma ini veñu'u
lilikin ñuu Judea ma.

5

Jesús ma, ni sa'a ya milagru, te ni kuu ni ka tava kua'a de tiaka
(Mt 4:18-22; Mr 1:16-20)

1 In kivi iyo Jesús ma yu'u
mar nani Genesaret ma, te
ñayii ma, ûni ka jexni'ni i ya,
vaa ka kuni i ja jin koniniso'o
i tnu'u Su'si ma.
2 Jesús ma, ni jini ya uu barcu
yu'u mar ma. Ñatuu na in
ka ñunee, vaa tee ka tava
tiaka ma, ni ka nu koo de ka
ndakate de ñunu de ma.
3 Jesús ma, ni kaa ya in nuu
barcu ma, te kuenda Simón
ma kúu tnu, te ni ka'an yu'u
ya nuu Simón Pedro ma ja
na skaka-ka de tnu jaku nuu
ndute ma. Sani te ni jinkoo
ya nuu barcu ma, te onde
yukan ni keja'a ya káxtnu'u ya
nuu ñayii ma.
4 Nuu ni jinu ni ka'an ya ma,
te jiña'a ya Simón ma:
—Kuá'an ni ji'in barcu ni a
nuu ñu'u kunu-ka ndute a, te
skee ni ñunu ni a, sukan-va'a
tava ni tiaka ma —kúu ya
jiña'a ya.
5 Simón ma, ni ndakone'e
de:
—Teskua'a, niñu ka yikuu
sa ka satniñu sa, te ñatuu na
tiaka ni ka tava sa, kovaa
maa ni tátnuni, te skee sa
ñunu sa a —kúu de jiña'a de.
6 Te nuu ni ka sa'a de sukan
ma, te ni ka jaku'un kua'a
xeen tiaka, te onde ñunu ma
ve te'nde, ja kua'a ti kúu ma.
7 Sani te ni ka sa'a seña
nuu tna'a de, nuu tee ka
ñunee nuu in-ka barcu ma,
sukan-va'a ki koo de ki
chindee de tee ma. Ni jan
koo de, te ni ka ndaxchitu
kuiti de ndunduu barcu ma,
te vala-nka ja jin sa'vi tna
tnu nuu ndute ma kuechi ja
kua'a xeen tiaka ma kúu.
8 Ja ni jini Simón ma sukan
ma, te ni jinkoo jiti de nuu
Jesús ma, te jiña'a de ya:
—¡Iya Tátnuni, má ki tu'va
ña'a ni, vaa saña chi in tee
ndiso kuechi kúu sa! —kúu
de jiña'a de.
9 Vaa Simón ma ji'in
ndaka-ka tee ma, ni ka yu'u
de, ja kua'a xeen tiaka ni ka
tava de ma.
10 Suni ka iyo tna Santiago
ma ji'in Juan ma, sa'ya Zebe-
deo ma, tee ka ndikin tna'a
ji'in Simón ma. Kovaa Jesús
ma, jiña'a ya Simón ma:

—Má koyu'u ni. Onde vitna, te ko kuu ni in tee ndaxtutu ñayii ja jin kondikin i maa sa —kúu ya jiña'a ya.

11 Sani te ni jan koo de ji'in barcu ma, ni ka jani de tnu onde yatni nuu ñu'ú ma, te ni ka xndoo de ndaka, te kuan koo de ji'in Jesús ma.

Jesús ma, ni ndasava'a ya in tee ku'u kue'e nani lepra
(Mt 8:1-4; Mr 1:40-45)

12 In kivi iyo Jesús ma in ñuu iyo yukan, te ni kenda in tee ndo'o kue'e lepra. Ja ni jini de Jesús ma, ni jakindeyi de onde nuu ñu'ú ma, te jikan-ta'vi de:

—Iya Tátnuni, nú kúni maa ni, ndasavii ña'a ni kue'e ndó'o sa ya —kúu de jiña'a de ya.

13 Jesús ma, ni sonee ya nda'a ya siki de, te jiña'a ya:

—Kúu ini sa ja nduva'a ni. ¡Kendoo vii ni! —kúu ya jiña'a ya.

Te ora yukan, te ni nduva'a tee ku'u lepra ma.

14 Te Jesús ma, ni tatnuni ya:

—Másu ko kuña'a ni ni-in nuu ñayii ma, su'va kuá'an ni, te kaxtnu'u ni ñií ni a nuu sutu ma, te kinda'a ni ja ndakua'a ni nuu Su'si ma ja ndakuan-ta'vi ni nuu ya ja jâ ni nduvii ni a, sukan ni tatnuni Moisés ma, sukan-va'a ndaka i jin kuni ja ni nduvii ni kue'e ndo'o ni a —kúu ya jiña'a ya.

15 Kovaa su'va kua'a xeen-ka ñayii ma ka ndaka'an milagru sa'a Jesús ma. Te ni ka ndututu kua'a ñayii ma yukan, sukan-va'a jin koniniso'o i ja ká'an ya ma, te sukan-va'a jin nduva'a i kue'e ka ndo'o ka tna'a i ma.

16 Kovaa Jesús ma, ni yo ke-siin ya, te ni yo ja'an ya ichi nuu masu nawa iyo kuiti ma, te ni yo jikan-ta'vi ya nuu Yuva ya Su'si ma.

Jesús ma, ni xnaa ya kuechi in tee ñatuu kúu kanda de, te ni nduva'a de
(Mt 9:1-8; Mr 2:1-12)

17 In kivi ja yikuu Jesús ma káxtnu'u ya nuu ñayii ma tnu'u ya ma, te suni ka nukoo tna tee ka kuu fariseo ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ja ve koo de ndaka yu'u ñuu Galilea ma, ji'in Judea ma, ji'in Jerusalén ma. Te tnu'u ndee tnu'u ndatnu Su'si ma iyo ji'in Jesús ma, te ndásava'a ya ñayii ka ku'u ma.

18 Sani te ni ka kenda koo tee ka ndiso in tee ñatuu kúu kanda de. Ka kuni de ja jin chinee de tee ma ini ve'e ma, te jin kakin tuu de tee ma nuu Jesús ma,

19 kovaa ñatuu ka jini de nde ichi jin kivi koo de, vaa iyo kua'a xeen ñayii ma. Te chukan kúu ja ni ka ka koo de onde xini ve'e ma, te ni ka ndakana de jaku teja ma, sukan-va'a ndanune. Te ni ka nune'e de nuu yoxtnee tee ku'u ma me'ñu ndaka ñayii ma nuu iyo Jesús ma.

20 Te nuu ni jini Jesús ma ja ka kukanu ini xeen de ya ma, te jiña'a ya nuu tee ku'u ma:

—Ndijin, ndaka kuechi ni ma jâ ni ka naa —kúu ya jiña'a ya.

21 Sani te tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ji'in tee ka kuu fariseo ma, ka jani ini de: “¿Na in kúu tee ya'a ja ká'an de tnu'u ya'a ja masu játna ini Su'si ma? Vaa maa in-ni Su'si ma kuu xnaa kuechi o ma”, ka kuu de ka ka'an de.
22 Kovaa Jesús ma chi ni jinit-nuni ya ndaka ja ka jani ini de ma, te ni jikan-tnu'u ya:

—¿Nava'a ka jani ini ni sukan?
23 ¿Nde a kúu ja yii-ka ja kuña'a o tee ku'u a? ¿Yii-ka ja kuña'a o ja: “Kuechi ni ma jâ ni ka naa”, o xi yii-ka ja kuña'a o: “Ndakoo ni, te ndakaka ni”?
24 Te káxtnu'u sa ja saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, iyo sa ja tatnuni sa ñuu ñayivi a, sukan-va'a jin naa kuechi ñayii ma —kúu ya jiña'a ya.

Sani te jiña'a ya tee ku'u ma:

—Nuu ndijin ká'an sa, ndakoo ni, te ndake'en ni nuu ni katuu ni a, te kuán no'o ni ve'e ni ma —kúu ya jiña'a ya.

25 Te ora yukan ni ndakoo tee ñatuu kúu kanda ma nuu ka iyo ndaka ñayii ma, te ni ndake'en de nuu ni katuu de ma, te ndáchiñu'u de Su'si ma, kuan no'o de ve'e de ma.
26 Ndaka ñayii ma, ni ka sa'vi-nka ini i ja sukan ni kuu ma, te ka ndachiñu'u i Su'si ma, kovaa ni ka yu'u xeen i, te ka ka'an i:

—Vitna, te ni ka jini o tna'a ja masu nama uun kúu ma —ka kuu i ka ka'an i.

Jesús ma, ni ndatnu'u ya ji'in ñayii ka sa'a ja u'vi ma
(Mt 9:9-13; Mr 2:13-17)

27 Ja ni jinu sukan ma, Jesús ma, ni kee ya, te ni jini ya in tee ndáke'en ya'vi xu'un no'o ñuu Roma ma nuu ñayii ka kivi koo ini ñuu ma ja jin xiko i ndatniñu i nuya'vi ma, te nani de Leví. Te núkoo de nuu ka ndake'en ya'vi de ma. Jesús ma, jiña'a ya:

—Kondikin ña'a ni —kúu ya jiña'a ya.

28 Sani te Leví ma, ni ndokuiñi de, te ni xndoo de ndaka, te ni ndikin de Jesús ma.
29 In kivi Leví ma, ni sa'a de ve'e de ma in viko jayiñu'u maa Jesús ma, te kua'a tee ka ndake'en ya'vi xu'un no'o ñuu Roma ma ji'in kua'a-ka ñayii ma ka nukoo nuu mesa ma.
30 Kovaa tee ka kuu fariseo tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ji'in jaku-ka tee ka kuu fariseo ma, ni ka keja'a de ka ka'an de tnu'u tee ka ndikin Jesús ma. Te ka jiña'a de:

—¿Nava'a ka jaa ka ji'i ni ji'in kui'na ka ndake'en ya'vi ja ka xiko ñayii ma, ji'in ñayii ka ndiso kuechi a? —ka kuu de ka jiña'a de.

31 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Ñayii ka iyo va'a ma chi ñatuu ka jiniñu'u i tee tatna ma chi yika-ni ja ñayii ka ku'u ma.
32 Saña chi masu vee sa ja ndakana sa ñayii ka jani ini

ja ñayii va'a ka kuu i ma chi
vee sa ja ndakana sa ñayii
ka ndakunitnuni ja ka ndiso
kuechi i ma, sukan-va'a jin
ndakani jin ndaka'vi ini i te
jin ndakokuiñi i nuu Su'si ma
—kúu ya jiña'a ya.

*Ni kaxtnu'u Jesús ma
nava'a ñatuu ka iyo ndite tee
ka ndikin ya ma*
(Mt 9:14-15; Mr 2:18-19)

33 Te ka jiña'a de Jesús ma:
—Tee ka ndikin Juan ma
ji'in tee ka ndikin tee ka kuu
fariseo a, kua'a jichi ka iyo
ndite de ka jikan-ta'vi de nuu
Su'si ma, kovaa tee ka ndikin
ña'a ndijin a chi ndimaa ka
jaa ka ji'i de —ka kuu de ka
jiña'a de.
34 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—Ndijin, ¿xi kuu jin sa'a
ni ja jin koo ndite ñayii ka
iyo viko tnánda'a ma, te vitna
ja ka iyo-ka i ji'in suchi yii
tnánda'a ma?
35 Kovaa kenda in kivi ja
jin xtandiyo i suchi tnanda'a
ma. Nuna kenda kivi yukan,
sana jin koo ndite ñayii ma
—kúu ya jiña'a ya.

*Ni kaxtnu'u Jesús ma ja in
ja jaa ma chi masu ndáketna'a
i ji'in ja tu'u ma*
(Mt 9:16-17; Mr 2:21-22)

36 Sani te ni ka'an ya in
tnu'u vijin:
—Masu na in ka'nde vala
sa'ma jaa i te ndachu'un i in
nuu sa'ma tu'u ma, te nuna
sa'a i sukan, skenaa i sa'ma
jaa ma. Suni ja vala sa'ma jaa
ma, masu kendoo va'a i nuu
sa'ma tu'u ma.
37 Ni masu tnaa o ndute uva
yika ni kuva'a ma nuu ñií
kiti jâ ni kuu kii iyo ma, vaa
ndute uva ma chi sa'a de ja
te'nde ñií ma, te skenaa o
ndute ma ji'in ñií ma.
38 Chukan kúu ja tnaa o
ndute uva yika ni kuva'a ma
in nuu ñií jaa ma.
39 Ñatuu ni-in ñayii ja ji'i i
ndute uva jâ ni kuu kii-ka
ma, te kúni i ja ko'o i ndute
yika ni kuva'a ma, vaa ká'an
i: “Ndute ni kuu kii-ka ma, ji'i
asi-ka de” —kúu ya jiña'a ya.

6

*Jesús ma, ni kaxtnu'u ya
nde a kanuu-ka ja sa'a o kivi
ni tatnuni Su'si ma ja ma jin
satniñu ñayii ma*
(Mt 12:1-8; Mr 2:23-28)

1 In kivi ni tatnuni Su'si
ma ja ma jin satniñu ñayii
ma kúu, te kua'an Jesús ma
ne'un itu ma, te tee ka ndikin
ya ma, ka tnu'u de yoko triu
ma, te ka skoyo de nuu nda'a
de ma, te ka jaa de triu ma.
2 Sani te jaku tee ka kuu
fariseo ma, ni ka jikan-tnu'u
de nuu Jesús ma:
—¿Nava'a ka sa'a ni in ja
masu kuu sa'a o kivi ni tat-
nuni Su'si ma ja ma jin sat-
niñu o a? —ka kuu de ka
jiña'a de.
3 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—¿Ñatuu nama ni ka ka'vi
ni ja ni sa'a David ma in jichi
nuu ka kokon de ji'in tee ka
ndikin tna'a ji'in de ma?
4 Te ni kenda de ve'e Su'si ma,
te ni ke'en de xtatila ii Su'si
ma, te ni ka jaa de ji'in tee

ka ndikin tna'a ji'in de ma, te
vitna ja maa-ni sutu ma kuu
jin kaa xtatila yukan —kúu
ya jiña'a ya.
5 Te jiña'a tna ya:
—Saña ja kúu sa iya vee
ñayivi ñuu ñayivi a, iyo sa
ja tatnuni sa siki ja kivi ni
tatnuni Su'si ma ja ma jin sat-
niñu ñayii ma —kúu ya jiña'a
ya.

In kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma, ni ndasava'a Jesús ma in tee ni yichi nda'a de
(Mt 12:9-14; Mr 3:1-6)

6 In-ka kivi ni tatnuni Su'si
ma ja ma jin satniñu ñayii
ma, Jesús ma, ni kivi ya ini
veñu'u luluu ma, te ni keja'a
ya káxtnu'u ya. Yinee in tee ni
yichi nda'a kua'a de ma.
7 Te tee ka skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, ji'in tee
ka kuu fariseo ma, ka jito
yu'u de Jesús ma, sukan-va'a
na jin kuni de nú ndasava'a
ya nda'a tee ma kivi ni tat-
nuni Su'si ma ja ma jin sat-
niñu ñayii ma, te sukan-va'a
kuu jin xtekuechi de ya.
8 Kovaa maa ya chi jini ya
nawa ka jani ini de ma, te
jiña'a ya tee ni yichi nda'a
ma:
—Ndokuiñi ni, te jinkuiñi
ni me'ñu a —kúu ya jiña'a ya.
Te tee ma, ni ndokuiñi de.
9 Te Jesús ma, jiña'a ya nuu
tee ka kuu fariseo ma:
—In ja kakan-tnu'u ña'a sa:
¿Nde a iyo ja kuu sa'a o kivi
ni tatnuni Su'si ma ja ma jin
satniñu o a? ¿Ja va'a ma, xi
ja u'vi ma? ¿Sa'a o ja koteku
in ñayii, xi xnaa o i? —kúu ya
jiña'a ya.
10 Sani te nde'ya ya ndaka
ñayii ka nukoo xiñi ya ma, te
jiña'a ya tee ñatuu kúu kanda
nda'a ma:
—Ndaskuili ni nda'a ni a
—kúu ya jiña'a ya.
Te ni sa'a de sukan, te ni
nduva'a nda'a de ma.
11 Kovaa jaku ñayii ma, ni ka
ndakiti xeen ini i, te ni ka
keja'a i ka ndatnu'u tna'a i
naxe jin sa'a i Jesús ma.

Ni kaji Jesús ma uxi uu tee tetniñu ya ja jin kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma
(Mt 10:1-4; Mr 3:13-19)

12 Ne'un kivi yukan Jesús
ma, ni ja'an ya in yuku,
sukan-va'a kakan-ta'vi ya, te
niñu yikuu ya jikan-ta'vi ya
nuu Su'si ma.
13 Te nuu ni ndii ma, te ni
kana ya tee ka ndikin ya
ma, te ni ndakaji ya uxi uu
de, te tee yukan ni xnani ya
apóstol, (ja kúni ka'an “tee tet-
niñu maa ya ja jin kaxtnu'u
de tnu'u maa ya ma”).
14 Te tee ya'a ni ka yo kuu
Simón tee ni ndaxnani ya Pe-
dro ma, ji'in Andrés ma ñani
Simón ma, ji'in Santiago ma,
ji'in Juan ma, ji'in Felipe ma,
ji'in Bartolomé ma,
15 ji'in Mateo ma, ji'in Tomás
ma, ji'in Santiago sa'ya Alfeo
ma, suni tna Simón tee kúu
Celote ma,
16 ji'in Judas ma sa'ya Santi-
ago ma, ji'in Judas Iscariote
ma tee ke'en-su'va Jesús ma.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma nuu kua'a ñayii
(Mt 4:23-25)

17 Jesús ma, ni nuu ya ji'in tee ka ndikin ya ma, te ni jinkuiñi ya in nuu ndaa. Ka iyo kua'a ñayii ka ndikin ya ma, ji'in kua'a ñayii ñuu Judea ma, ji'in ñayii ñuu Jerusalén ma, ji'in ñayii ichi yu'u mar ñuu Tiro ma ji'in Sidón ma. Ni ka kenda koo i ja jin koniniso'o i ja ká'an Jesús ma, ji'in ja jin nduva'a i kue'e ka ndo'o i ma.
18 Te ñayii ka yinee ña'a tachi ma, suni ni ka nduva'a i.
19 Chukan kúu ja ndaka ñayii ma, ka kuni i ja jin kaki'i i Jesús ma, sukan-va'a jin nduva'a i na kue'e ka ndo'o i ma, vaa Jesús ma, iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma.

Ñayii jin koo vii jin koo va'a ma ji'in ñayii jin kuxii ini ma
(Mt 5:1-12)

20 Jesús ma, nde'ya ya ñayii ka ndikin ya ma, te jiña'a ya:
—Ja vava'a ka kuu ndijin ja ka kunda'vi ni a, vaa jin koo ni ji'in Su'si ma nuu tatnuni ya ma.
21 'Ja vava'a ka kuu ndijin ja vitna ka kokon ka yichi ni a, vaa jin ndani'i jin ndatna'a ni.
'Ja vava'a ka kuu ndijin ja vitna ka nda'yu ni a chi jin ndusii ini ni.
22 'Ja vava'a ka kuu ndijin kivi jin ndakiti ini ñayii ma nuu ni ma, kivi jin taji ña'a i nuu ka iyo i ma, kivi jin tee ña'a i tnu'u ma, te jin saxiko ña'a i kuenda tnu'u ja in ñayii sa'a ja u'vi ka kuu ni, kuechi ja ka kandija ña'a ni saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a.
23 Jin kutachi xeen ni kivi yukan, vaa ndijin chi kua'a xeen ja va'a ja vii jin nduta'vi ni ja ka iyo onde andivi ma, te jin kona'a ni ja sukan ka sa'a ndeva'a ña'a ñayii a, sukan ni ka yo sa'a ndeva'a yuva i ma tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.
24 Sani te ni jiña'a tna ya:
—Kovaa nda'vi maa ndijin ñayii ka kuu xiku, vaa jâ ni ka iyo sii ini ni ñuu ñayivi ya.
25 'Nda'vi maa ndijin ja vitna ka ni'i ka tna'a ni a, vaa jin ndakokon jin ndayichi ni.
'Nda'vi maa ndijin ja vitna ka kusii ini ni, kovaa jin ndanda'yu ni ja jin kuxii ini ni.
26 'Nda'vi maa ndijin ja ndaka ñayii ñuu ñayivi a, ka chiñu'u ña'a i a, vaa sukan ni ka yo sa'a yuva i ñayii jana'a ma ja ni ka yo chiñu'u de tee ni ka yo xnda'vi ña'a ja tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma ka kuu de ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma sukan jin kutoo o ñayii ñatuu ka kunimani nuu o ma
(Mt 5:38-48; 7:12)

27 'Kovaa ndijin ja ka nin-iso'o ni ja ká'an sa a: Jin kutoo ni ñayii ñatuu ka kuni-mani nuu ni ma. Jin sa'a ni ja va'a nuu ñayii ka kiti ini nuu ni ma.
28 Jin ka'an va'a ni ja jin kuu ñayii ka ka'an u'vi ja jin kuu

ni ma. Jin kakan-ta'vi ni ja
jin kuu ñayii ka tee ña'a tnu'u
ma.
29 Nú na in kani in yikinuu
ni a, kua'a ni tnu'u, te kani i
in-ka yikinuu ni ma. Te nú
na in xtandee sa'ma ndii ni
a, kua'a ni tnu'u te ki'in i ji'in
su'nu ni a.
30 Nú na in nawa jikan i, te
kua'a ni, te nú na in xtandee
ja neva'a ni ma, te máko
ndakan-ka ni.
31 Jin sa'a ni ja va'a nuu ñayii
ma sukan ka kuni ni ja jin
sa'a ña'a i maa ni.
32 'Nú ndijin, ka kutoo
ni yika-ni ja ñayii ka kutoo
ña'a ma, ¿nawa ka sa'a-ka ni
ja ñatuu ka sa'a ñayii ñatuu
ka kandija ja ká'an Su'si
ma? Vaa onde ñayii ka ndiso
kuechi ma, sukan-ni ka sa'a
tna i.
33 Te nú ka sa'a ni ja va'a
nani nuu ñayii ka sa'a ña'a
ja va'a ma, ¿nawa ka sa'a-ka
ni ja ñatuu ka sa'a ñayii ka
ndiso kuechi ma? Suni ñayii
ka ndiso kuechi ma, sukan-ni
ka sa'a tna i.
34 Te nú ka wanuu ni nani
ñayii ka ndetu ni ja nawa jin
taa i ma, ¿nawa ka sa'a-ka
ni ja ñatuu ka sa'a ñayii ka
ndiso kuechi ma? Vaa suni
ñayii ka ndiso kuechi ma, ka
wanuu tna'a i, te ka ndetu i
ja kua'a-ka jin ndakua'a ñayii
ma.
35 Ndijin, jin kutoo ni ñayii
ñatuu ka kunimani nuu ni
ma, te jin sa'a ni ja va'a
ma, te jin kuanuu ni, ko-
vaa má jin kondetu ni ja
nawa jin ndachunaa i. Te
sukan kua'a-ka ndataa Su'si
ma. Te nú sukan ka sa'a ni,
jin ko kuu ni sa'ya Su'si onde
sukun ma, vaa Su'si ma chi
suni kúnda'vi ini ya ñayii ndee
ini ma, visi ñatuu sa'a i ja
va'a ma, kovaa ndetu ya ja
ndasa'a i kuenda.
36 Jin kava va'a ini ni sukan
va'a ini Yuva o Su'si ma.

Máko jin ndanduku o naxe sa'a naxe kúu in-ka ñayii ma (Mt 7:1-5)

37 'Máko jin ndanduku ni
kuenda naxe ka sa'a ka kuu
in-ka ñayii ma, sukan-va'a
máko ndanduku Su'si ma
kuenda naxe ka sa'a ka kuu
ni a. Máko jin xtekuechi
ni in-ka ñayii ma, sukan-va'a
Su'si ma, masu ndaxtekuechi
ña'a ya ndijin. Jin sakanu
ini ni nawa ka sa'a ña'a in-ka
ñayii ma, sukan-va'a Su'si
ma, sakanu ini ña'a ya.
38 Jin kua'a ni nawa kúu ja
ka jiniñu'u ñayii ma, te Su'si
ma, taa ya nawa ka jiniñu'u
ni, te ûni kua'a-ka ndataa ya.
Su'si ma chi sukan jin sa'a
jin kuu ni in-ka ñayii ma, te
sukan ndasa'a ña'a ya —kúu
ya jiña'a ya.
39 Jesús ma, ni ka'an ya in
tnu'u vijin ya'a:
—¿Naku xi kuu in tee kuaa
ma, te skaka de in-ka tee
kuaa ma? Vaa ka jini o ja nú
iyo in kava chi nduu de jin kê
koo.
40 Ñatuu ni-in tee yika
yikuu skua'a nawa káxtnu'u
teskua'a de ma, jini-ka de
sana teskua'a de ma. Kovaa
nuna skua'a ñukuun de chi
kenda de sukan kúu teskua'a
de ma.
41 '¿Te nava'a nde'ya ni in
mi'i ñunee nuu tna'a ni a, te

ñatuu nukonde'ya ni in vitu
ka'nu ñunee nuu maa ni a?
42 Te nú ñatuu jini ni vitu
ka'nu ñunee nuu ni a, ¿nava'a
kusaa ini ni jiña'a ni nuu
tna'a ni a: "Taa ni tnu'u, te
tava sa in mi'i ñunee nuu ni
a"? Masu ndása'a ni kuenda
tnu'u ká'an ni a, vaa ká'an ni,
te masu sa'a ni. Xinañu'u-ka
tava ni vitu ka'nu ñunee
nuu maa ni a, te sukan saa
konde'ya va'a ni, sukan-va'a
ndatava ni mi'i ñunee nuu
tna'a ni ma.

Ja sukan ka sa'a ka kuu ñayii ma, te ndakuni o nawa ñu'u ini anua i ma
(Mt 7:17-20; 12:34-35)

43 'Nú in yutnu kui'i te
kúun nde'ya iya, te masu
kuu ka'an o ja in yutnu kui'i
va'a kúu tnu, ni a in yutnu
kui'i kúun nde'ya va'a ma, te
ndakuun nde'ya iya ma.
44 Ndi-in ndi-in yutnu kui'i
ma, ka kuun nde'ya tnu, te
ka jini o na yutnu kui'i ka
kuu tnu. Masu kuu kuun
higo nuu tnu iñu ma, ni a
ndaxtutu o uva nuu tnu iñu
yiki ma.
45 Ñayii va'a ma, ká'an i tnu'u
va'a, vaa tnu'u va'a ñu'u ini
anua i ma, te ñayii ká'an ja
u'vi ma, sukan ká'an i, vaa ja
u'vi ma ñu'u ini anua i ma.
Vaa ja ñu'u ini anua ñayii ma
kúu ja ká'an yu'u i ma.

Ñayii niniso'o te sa'a i sukan ká'an Jesús ma chi koo va'a i
(Mt 7:24-25)

46 '¿Nava'a ka xnani ña'a
ni "Señor, Señor", te ñatuu ka
sa'a ni ja ká'an sa a?
47 Vaa in ñayii kénda nuu sa a
te koniniso'o i ja ká'an sa a te
sa'a i sukan ká'an sa a,
48 sukan kúu in tee ni sa'a
in ve'e de, sukan kúu i. Vaa
xinañu'u ni jate kunu de, te ni
jani va'a de ja jin kituu ve'e
sa'a de nuu toto ma. Nuu ni
kee ndeñu'u ma te ni chitu
yute ma, te ndute ma, ni jan
kani ndee ni'i de ve'e ma,
kovaa ñatuu ni kundee de
skanda de i, vaa ni kuva'a
va'a i.
49 Kovaa nú na in jiniso'o ja
ká'an sa a te ñatuu sa'a i ja
ká'an sa a, sukan kúu in tee
ni sa'a ve'e de nuu ñu'ú ma-ni
kúu i, vaa ñatuu ni skee kunu
de ja kituu ve'e de ma. Te
nuu ni kee ndute ñu'u ma te
ni chitu yute ma te ni jan
kani ndee ni'i de ve'e ma,
te ni ndatnana ndi'i kuiti i
—kúu ya jiña'a ya.

7

Jesús ma, ni ndasava'a ya in suchi jinukuechi nuu tee tátnuni nuu cientu soldado ma
(Mt 8:5-13)

1 Nuu ni jinu ni kaxtnu'u
Jesús ma tnu'u ya ma nuu
ñayii ma, te kua'an ya ñuu
Capernaum ma.
2 Te yukan iyo in tee tátnuni
nuu cientu soldado. Te iyo in
suchi jinukuechi nuu de, te
kútoo xeen de i. Te ku'u ka'vi
xeen i, te kuenda kûu i kúni i.
3 Nuu ni jiniso'o tee tátnuni
nuu cientu soldado ma ja
ka ka'an i ja sa'a Jesús ma,
te ni tetniñu de tee ka kuu
ja'nu ñuu judío ma, ja na
jin koo de jin kakan-ta'vi de
nuu ya te na kii ya ve'e

de ma, ndasava'a ya suchi
jinukuechi nuu de ma.
4 Te ni jan koo tee yukan nuu
Jesús ma, te ka jiña'a de:
—Tee tátnuni nuu cientu
soldado ma, ká'an de ja sa'a
ni tnu'u mani, vaa iyo tna de
ja chindee ni de,
5 vaa kútoo de ñuu o a, te maa
de ni sa'a ja ni ka sa'a i veñu'u
luluu ya —ka kuu de ka jiña'a
de.
6 Jesús ma, kua'an ya ji'in
de. Kovaa nuu jâ ni kuyatni
ya ve'e tee tátnuni nuu cientu
soldado ma, te maa de chi ni
tatnuni de nuu tna'a de ma ja
jin koo i jin kuña'a i Jesús ma
sa'a:
—Señor, má ko ndi ini ni
ja kii ni onde ve'e sa a, vaa
masu kaa masu iyo sa ja kivi
ni ini ve'e sa a.
7 Chukan kúu ja ñatuu ni
kusaa ini maa sa ja jan nu
nduku ña'a sa. Yika-ni ja
tatnuni ni nuu kue'e a ja jín
ndiyo i, sukan-va'a nduva'a
suchi jinukuechi nuu sa a.
8 Vaa saña tna chi ka iyo tee
ka tatnuni nuu sa, te ka iyo
soldado ja tátnuni sa nuu de
ma. Te nuna kuña'a sa in
de ma: “Kuá'an ni”, te kua'an
de, te nuna kuña'a sa in-ka
de ma: “Ne'e ni”, te kíi de.
Te nuna tatnuni sa nuu suchi
jinukuechi nuu sa a: “Sa'a
cha'a”, te sa'a i, kúu de ká'an
de —ka kuu i ka jiña'a i.
9 Te Jesús ma, ni sa'vi-nka
ini ya ja ni jiniso'o ya sukan
ma, te nde'ya ya ñayii ka
ndikin ya ma, te jiña'a ya:
—Ja ndaa kúu ja ni a ñuu
Israel ya ñatuu ni ndani'i sa
ñayii ka kukanu ini xeen ña'a
sukan kúkanu ini ña'a tee
ya'a —kúu ya jiña'a ya.
10 Ja ni ka ndakokuiñi i
ve'e ma, te ni ka ndani'i i
suchi jinukuechi ma ja jâ ni
nduva'a i.

Jesús ma, ni ndaxteku ya sa'ya in ña'a ni ndoo ja ni ji'i yii ña ma

11 Nuu ni jinu sukan ma,
Jesús ma, kua'an ya ñuu nani
Naín ma. Kua'an ya ji'in
tee ka ndikin ya ma ji'in
kua'a-ka ñayii.
12 Ja ni kenda ya yatni ñuu
ma, ni jini ya ja kuan koo
i kuan chu'u i in ndiyi. Te
sa'ya in ña'a ni ji'i yii kúu i,
te maa in maa tnu'u-ni i iyo
nuu si'i i ma. Te kua'a xeen
ñayii ñuu ma ka ndikin kuan
koo i.
13 Ja ni jini Jesús ma, ni
kunda'vi ini ya ña'a ma, te
jiña'a ya:
—Má konda'yu ni —kúu ya
jiña'a ya.
14 Te ni jan tu'va ya, te ni
tnii ya nuu ka ndiso i suchi
ni ji'i ma, te ni ka jinkuiñi i.
Jesús ma, jiña'a ya suchi ni
ji'i ma:
—Ro'o ká'an ri: ¡Ndakoo!
—kúu ya jiña'a ya.
15 Sani te suchi ni ji'i ma, ni
ndakoo i, te ni keja'a i ká'an
i. Te jiña'a Jesús ma nuu si'i i
ma:
—Ya'a ni sa'ya ni a —kúu
ya jiña'a ya.
16 Ja ni ka jini ñayii ma
sukan, ndaka i ni ka yu'u, te
ni ka keja'a i ka ndachiñu'u i
Su'si ma, te ka ka'an i:
—In tee kanuu-ka
ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a

Su'si ma, ni kijaa de ne'un
o ya —ka kuu i ka ka'an i.

Te ka ka'an tna i:

—Maa Su'si ma ni kenda,
chíndee ya ñayii ñuu maa ya
a —ka kuu i ka ka'an i.

17 Te ni-ka'nu ñuu Judea
ma ji'in yu'u ñuu ma, ni ka
jini i sukan ni sa'a Jesús ma.

Juan tee skuandute ma,
ni tetniñu de tee ni ka
jikan-tnu'u Jesús ma
(Mt 11:1-19)

18 Juan ma, ni jiniso'o de
ndaka sukan ma, vaa tee ka
ndikin tna'a ji'in de ma, ni ka
ndakani de sukan. Ni kana
de uu tee ma,
19 te ni tetniñu de ja jin
kakan-tnu'u de nuu Jesús ma
nú suu ya kúu iya kii ma xi
jin kondetu-ka de.
20 Te tee ni tetniñu Juan ma,
ni ka jan tu'va de nuu Jesús
ma, te ka jiña'a de:

—Juan tee skuandute ma,
ni tetniñu ña'a de ja jin
kakan-tnu'u ña'a sa, nú ndi-
jin kúu iya kii ma xi jin kon-
detu-ka sa —ka kuu de ka
jiña'a de.

21 Te maa ora yukan-ni,
Jesús ma, ni ndasava'a ya
kua'a ñayii ka ndo'o ka neni
ja ka ku'u i ma, ji'in ñayii
xndo'o xneni ña'a tachi ma,
te ni ndasava'a ya nuu ñayii
inukuaa ma.
22 Sani te ni ndakone'e ya:

—Kuán koo ni, te jin kuña'a
ni Juan ma ja ni ka jini ni
a ji'in ja ni ka jiniso'o ni a.
Jin ndakani ni ja ñayii kuaa
ma, jâ ni ka ndundijin nuu
i ma, te ñayii ñatuu kúu jin
kaka i ma, jâ ni ka ndakaka i,
te ñayii ka ndo'o lepra ma, jâ
ni ka nduvii i, te ñayii inuso'o
ma, jâ ni ka ndakuniso'o i,
te ñayii ni ka ji'i ma, ni ka
ndateku i, te nuu ñayii nda'vi
ma káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u
va'a naxe jin ndani'i ta'vi i
ma.
23 ¡Ja vava'a ka kuu ñayii ka
kukanu ini ña'a i maa sa a!
—kúu ya jiña'a ya.

24 Nuu kuan nu koo tee ni
tetniñu Juan ma, Jesús ma, ni
keja'a ya ká'an ya siki Juan
ma nuu ñayii ma, te jiña'a ya:

—¿Naxe kaa tee ni ka ke
koo ni, ka nde'ya ni nuu
masu nawa iyo kuiti ma?
¿Sukan kúu in tnuyoo ja
skanda kajin yi'i ma?
25 ¿Xi in tee ne'nu sa'ma va'a
xeen? ¿Naxe kaa tee ni ka
ke koo ni, ka nde'ya ni ma?
Ndijin chi ka jini ni ja ñayii
ka ne'nu sa'ma va'a xeen ma
te ka sa'a i sukan ka jatna ini
maa i ma, te ka iyo i ve'e tee
ka kuu rey ma.
26 ¿Kovaa naxe kaa tee ni
ka ke koo ni ka nde'ya ni
ma? ¿Xi ka jani ini ni ja in
tee ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a
Su'si ma kúu de? Ja ndaa kúu
ja suu de, te in tee kanuu-ka
sana in tee ndákaxtnu'u tnu'u
ni yo wa'a Su'si ma kúu Juan
ma.
27 Te ja kuu Juan ma kúu ja
ká'an tnu'u Su'si ma sa'a:

Tetniñu ri in tee koxtnuu nuu
ro,
sukan-va'a satu'va de
ichi ki'in ro ma.

28 'Te ká'an sa ja ne'un
ndaka ñayii a, ñatuu ni-in
ñayii kanuu-ka sana Juan ma,
kovaa nuu tatnuni Su'si ma,
te ñayii jani ini ja masu ñayii

kanuu-ka kúu i ne'un ndaka
i ma ko kuu ñayii kanuu-ka
sana Juan ma —kúu ya jiña'a
ya.
29 Ndaka ñayii ka jiniso'o
ja ká'an Juan ma, onde tee
ka ndake'en ya'vi xu'un no'o
ñuu Roma ma, ni ka sa'a de
ja ni skuandute ña'a Juan ma,
te sukan saa ni ka ndakunit-
nuni de ja Su'si ma kúu iya
sa'a ja ndaa ma.
30 Kovaa tee ka kuu fariseo
ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u
ni kaxtnu'u Moisés ma, ñatuu
ni ka wa'a de tnu'u ja skuan-
dute ña'a Juan ma. Sukan ni
ka saxiko de ja kúni Su'si ma
ja jin ko kuu de ma.
31 Te jiña'a ya:
—¿Naxe ka kuu ñayii ya'a,
ka jani ini ni?
32 Sukan ka kuu suchi jaa ka
jinkoo i nuya'vi ma, te ka
kayu'u i ka jiña'a nuu tna'a i
sa'a: “Ka tivi ri flauta, kovaa
ñatuu ka jitaja'a ro. Ka jita
ri yaa xii ini, kovaa ñatuu ka
nda'yu ro”, ka kuu i ka ka'an
i,
33 te sukan kuiti ka kuu tna
ni. Vaa ni kenda Juan tee
skuandute ñayii ma, te ñatuu
jaa de xtatila ni ñatuu ji'i de
ndute uva, te ndijin, ka ka'an
ni ja yinee ña'a tachi ma.
34 Sani te ni kenda sa ja kúu
sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi
a, te jaa sa xtatila te ji'i sa
ndute uva ma, te ka ka'an
ni ja tee jaa te ji'i xeen kúu
sa te kétna'a ini sa ji'in ñayii
ka sa'a ja u'vi ma ji'in kui'na
ka ndake'en ya'vi xu'un no'o
ñuu Roma ma, ka ka'an ni.
35 Kovaa ñayii ka kandija
tnu'u ndichi Su'si ma chi ni
ka nduu i ñayii ka sa'a ja va'a
ja ndaa. Te sukan, te ka jini
o ja vava'a kúu tnu'u ya ma
—kúu ya jiña'a ya.

Sukan ni ka'an Jesús ma ve'e tee kúu Simón tee kúu fariseo ma

36 In tee kúu fariseo ma,
ni kana de Jesús ma ja jin
kaa de xita ji'in ya. Te Jesús
ma, ni ja'an ya ve'e de ma, te
núkoo ya nuu mesa ma.
37 Te ni kenda in ña'a ni yo
kuneé ni yo ku-uun ña, iyo
ña ñuu yukan, vaa ni jini ña
ja Jesús ma, jaa ya xita ji'in
tee kúu fariseo ma. Te ni
kenda ña ji'in in nuu ñu'u
ndute jáxiko asi ma, te nani-
maa vidriu alabastru kúu i.
38 Te ni jinkoo ña nuu ja'a ya
ma, te nda'yu ña, te ni keja'a
ña ndákate ña ja'a ya ma ji'in
ndute nuu ña ma. Sani te
ni ndaxsichi ña ji'in ixi ña
ma, te chítu chítu-nka ña nuu
ja'a ya ma, te chíso ña ndute
jáxiko asi ma.
39 Te tee kúu fariseo ma tee
ni kana Jesús ma ve'e de ma,
ja ni jini de sukan ma, ni
jani ini de: “Nute tee ya'a,
in tee ndákaxtnu'u tnu'u ni
wa'a Su'si ndija ma kúu de
chi kunitnuni de na in kúu
ña'a ke'e ña'a a, vaa in ña'a
ndiso kuechi kúu ña”, jani ini
de.
40 Sani te Jesús ma, jiña'a ya
fariseo ma:
—Simón, iyo in ja ká'an sa
nuu ni —kúu ya jiña'a ya.
Te tee kúu fariseo ma, ni
ndakone'e de:
—Ka'an ni, teskua'a —kúu
de jiña'a de.

41 Sani te Jesús ma, ni
keja'a ya ndákani ya sa'a:
—Uu tee, ka tavi de xu'un
nuu in tee ni wanuu. In
de tavi u'un cientu (500)
denario, te in-ka de ma uu
xiko uxi (50).
42 Kovaa ñatuu kúu jin
ndakua'a de ma, te chukan
kúu ja tee ni wanuu ma,
ni sakanu ini de ja ka tavi
nduu de ma. Vitna ka'an
ni, ¿ja nduu de ma, na nde
de kunimani-ka nuu tee ni
wanuu xu'un ma te kutoo-ka
de tee ma? —kúu ya jiña'a
ya.
43 Simón ma, ni ndakone'e
de:
—Jani ini sa ja tee tavi
kua'a-ka ma —kúu de jiña'a
de.
Jesús ma, jiña'a ya:
—Va'a-ni jani ini ni —kúu
ya jiña'a ya.
44 Sani te nde'ya Jesús ma
ña'a ma, te jiña'a ya nuu
Simón ma:
—¿Nde'ya ni ña'a ya'a? Ni
kivi sa ve'e ni a, te ñatuu
ni taa ni ndute ndondoo
ja'a sa a. Kovaa ña'a ya'a,
ni ndakate ña ja'a sa a
ji'in ndute nuu ña a, te ni
ndaxsichi ña ji'in ixi ña a.
45 Ñatuu ni chitu ni yikinuu
sa a, kovaa ña'a ya'a chi onde
nuu ni kijaa sa ma, ñatuu
sunkani ña ja chitu ña ja'a sa
a.
46 Ñatuu ni chiso ni aceite
xini sa a, kovaa ña'a ya'a chi
ni chiso ña ndute jáxiko asi a
siki ja'a sa a.
47 Te chukan kúu ja ká'an
sa ja visi kua'a xeen kuechi
ni yo ndiso ña'a ya'a, kovaa
sa'a, te ka jini o ja jâ ni
ka naa ndaka kuechi ña ma,
vaa ja ni sa'a ña'a ña sukan
a, chi ja káxtnu'u ña kúu ja
kútoo xeen-ka ña'a ña. Kovaa
ñayii vala-ni kuechi i náa ma,
vala-ni kútoo ña'a i —kúu ya
jiña'a ya.
48 Sani te jiña'a ya ña'a ma:
—Ndaka kuechi ni a jâ ni
ka naa —kúu ya jiña'a ya.
49 Te ñayii ka iyo tna yukan,
ni ka keja'a i ka jikan-tnu'u
tna'a i:
—¿Na in kúu tee ya'a, ja
onde kuechi ñayii ma xnaa
de? —ka kuu i ka ka'an i.
50 Kovaa Jesús ma, sa'a ni
jiña'a ya nuu ña'a ma:
—Ja ni kukanu ini ña'a ni
a, te ni ndani'i ta'vi ni. Kuán
no'o sii ini ni —kúu ya jiña'a
ya ña.

8

Ña'a ni ndasava'a Jesús ma kue'e ni ka yo ndo'o ña ma, ka chindee ña ya

1 Ja ni jinu sukan ma, Jesús
ma, kua'an ya ndaka ñuu ma,
te káxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u
va'a sukan tatnuni Su'si ma.
Te ndi-uxi uu apóstol ma ka
ndikin ya,
2 te suni ka ndikin ña'a jaku
ña'a ni ndene'e ya tachi ni
ka yo ñunee ini anua ña ma,
ji'in ña'a ni ndasava'a ya ma.
Te ne'un ña'a yukan kua'an
María ña'a ka xnani i Mag-
dalena ma ña'a ni ka nde koo
uja tachi ma.
3 Suni Juana ñasi'i tee kúu
Cuza ma tee ni yo tnii
kuenda ve'e Herodes ma,
ji'in Susana ma, ji'in kua'a-ka

ña'a ni ka yo ndi ini nawa jin
kaa de ji'in ya ma.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u
vijin tee ni saka triu ma
(Mt 13:1-9; Mr 4:1-9)

4 Kua'a ñayii ñuu ma ni ka
ke koo, ka nde'ya i Jesús ma.
Te ni ka ndututu kua'a ñayii.
Sani te ni ka'an ya in tnu'u
vijin:
5 —In tee, ni kee de kuan
saka de triu. Te ja ni saka
de ma, jaku ni ka jinkava ichi
jika de ma, te jaku ni ka jiñu
ñayii ma, te jaku ni ka jaa
lasaa ma.
6 Jaku-ka i ni ka jinkava
ne'un yuu ma, te nuu ni ka
jite i ma, ni ka yichi i, vaa
ñatuu na ko'yo iyo.
7 Te jaku-ka ni ka jinkava
ne'un iñu ma. Suni ni ka jite
tna i, te iñu ma, ni ka ja'ni
ña'a i.
8 Kovaa jaku tna'a ja ni ka
jinkava nuu ñu'ú va'a ma, te
ni ka ja'nu i, te na'nu na'nu
yoko ni ka kana koo i, te ni
ka chitu va'a i. Onde cientu
triu ma ni ka nduu ja in triu
ma.
—Sa'a jiña'a Jesús ma, te ni
ka'an nini'i ya:
—Nde ni iyo so'o ja konin-
iso'o ni, te koniniso'o va'a ni
—kúu ya ká'an ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma
nava'a ni ka'an ya tnu'u vijin
ma
(Mt 13:10-17; Mr 4:10-12)

9 Te tee ka ndikin ya ma,
ni ka jikan-tnu'u de Jesús ma
nawa kúni ka'an tnu'u vijin
yukan.
10 Te jiña'a ya:
—Ndijin chi Su'si ma,
káxtnu'u ya naxe tatnuni ya
ma. Kovaa nuu ndaka-ka
ñayii ma chi ká'an sa tnu'u
vijin, sukan-va'a visi na jin
konde'ya-ka i, kovaa ma
jin kuni i, te visi na jin
koniniso'o-ka i, kovaa ma jin
jaku'ni ini i.

Ni kaxtnu'u Jesús ma
nawa kúni ka'an tnu'u vijin
tee ni saka triu ja ni ka'an ya
ma
(Mt 13:18-23; Mr 4:13-20)

11 'Sa'a kúni ka'an tnu'u vi-
jin ni ka'an sa a: Triu ma kúu
tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma,
12 te jaku ja ni ka jinkava ichi
ma ka kuu ñayii ka jiniso'o
tnu'u vii tnu'u va'a ma, kovaa
kénda tachi ma, te xtandiyo
i tnu'u ni jakun-nee ini anua
ñayii ma, sukan-va'a ma jin
kandija i te ma jin ndani'i
ta'vi i.
13 Te triu ni ka jinkava ne'un
yuu ma ka kuu ñayii ni ka jin-
iso'o tnu'u vii tnu'u va'a ma,
te sii ini ni ka jiniso'o i, kovaa
ñatuu ni ka ni'i yo'o va'a i. Ka
kandija i jaku-ni kivi, kovaa
kénda kivi ja jitotnuni ña'a
tachi ma, te ka ndakakayata
i, te ka xndoo i ichi Su'si a.
14 Te triu ni ka jinkava ne'un
iñu ma ka kuu ñayii ka jin-
iso'o ma, kovaa ka wa'a i
tnu'u ja ka ndi ini xeen i siki
ja na jin kuxiku i ma, ji'in ja
na jin koo sii ini i ma. Te
sukan, te ñatuu na ja vii ja
va'a ka sa'a i.
15 Kovaa triu ni ka jinkava
nuu ñu'ú va'a ma ka kuu ñayii
inuva'a ini ma, te ni-yu'u
ni-anua i ka niniso'o i tnu'u
Su'si ma, te ka sa'a i sukan

ká'an tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma, te ñatuu ka xndoo i ichi ya a, te ndimaa ja vii ja va'a ka sa'a i.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin siki in ja ndú'va ja xtnuu i nuu o
(Mr 4:21-25)

16 'Masu na in xndu'va in ñu'u te chísa'vi va'a i xi chínee i chii jito i ma chi ña'a. Su'va sónee sukun i, sukan-va'a xtnuu i nuu ñayii jin kivi koo ma.
17 Suni maa i kúu ja ndaka ja iyo yu'u ma chi ndatuu i, te ndaka ja iyo yu'u ja ñatuu ka jini o ma chi kenda kivi ja jin kuni ndaka o sukan kaa sukan iyo i ma.
18 'Chukan kúu ja jin koniniso'o va'a ni, vaa ñayii neva'a kua'a-ka ja vii ja luu ni skuta'vi ña'a Su'si ma chi su'va ni'i kua'a-ka i, kovaa ñayii ñatuu nawa neva'a i ma chi su'va xtandiyo ya onde ja jani ini i ja neva'a i ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma nde ñayii kúu si'i ya ma ji'in ñani ya
(Mt 12:46-50; Mr 3:31-35)

19 Si'i Jesús ma ji'in ñani ya ma ni ka kenda koo nuu iyo Jesús ma, kovaa ñatuu kúu jin kivi koo i jin tu'va i ya, chi vaa ka iyo kua'a ñayii ma.
20 Te in ñayii ma jiña'a nuu ya ma:
—Si'i ni ma ji'in ñani ni ma ka iyo i ke'e ma, te ka kuni i ja jin kuni ña'a i —kúu i jiña'a i.
21 Te ni ndakone'e ya:
—Nú na in koniniso'o tnu'u ká'an Su'si ma te sa'a i sukan ká'an ya ma, ñayii yukan ko kuu si'i sa ma ji'in ñani sa ma —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ndasa'a nañii ya kajin yi'i ma ji'in ndute ma
(Mt 8:23-27; Mr 4:35-41)

22 In kivi ni kaa Jesús ma in nuu barcu ji'in tee ka ndikin ya ma, te jiña'a ya:
—Jín koo o in-ka yu'u mar ma —kúu ya jiña'a ya.
Te kuan koo de ji'in ya.
23 Nani ka ya'a de nuu ndute ma, Jesús ma, ni kixi ya. Sani te ni keja'a yi'i xeen kajin nuu ndute ma, te barcu ma ve jaku'un ndute, te vala-nka ja sa'vi tnu nuu ndute ma.
24 Sani te ni ka xndoto de Jesús ma, te ka jiña'a de:
—¡Teskua'a! ¡Teskua'a! ¡Jin sa'vi o nuu ndute a! —ka kuu de ka jiña'a de.
Jesús ma, ni ndakoo ya, te ni tatnuni ya nuu kajin yi'i ma ji'in nuu ndute ma ja na jin ndunañii i. Te ndaka ni ndukuee, te nañii kuiti ni kuu.
25 Sani te jiña'a ya nuu tee ka ndikin ya ma:
—¿Ñatuu jin kukanu ini-ka ña'a ni? —kúu ya jiña'a ya.
Kovaa maa de chi ni ka yu'u de, te ni ka sa'vi-nka ini de, te ka jikan-tnu'u tna'a ndi-in ndi-in de:
—¿Na in kúu tee ya'a, ja tátnuni de nuu kajin yi'i a ji'in nuu ndute a, te ka kandija i a? —ka kuu de ka ka'an de.

Ni ndasava'a Jesús ma in tee ja ka yinee ña'a tachi
(Mt 8:28-34; Mr 5:1-20)

26 Sani te ni ka kenda koo de ñuu Gerasa ma ja iyo i

in-ka yu'u mar ñuu Galilea ma.
27 Ja ni nuu Jesús ma nuu
ñu'ú ma, te ni kenda in tee
ñuu yukan ja ka yinee ña'a
tachi, te ni jan tu'va de ya. Jâ
ni kuu kii ja ñatuu na sa'ma
ne'nu-ka de ni a koo de in
ve'e-ka, su'va ne'un nuu ka
yinee ndiyi ma ni yo iyo de.
28 Nuu ni jini de Jesús ma,
ni jinkoo jiti de nuu ya, te
káyu'u de jiña'a de:

—¡Máko kivi nduu ni ji'in
sa, Jesús, Sa'ya Su'si onde
sukun ma! ¡Jikan-ta'vi sa ja
má xndo'o ña'a ni! —kúu de
jiña'a de.

29 Sa'a ni jiña'a de, vaa
Jesús ma, tátnuni ya nuu tachi
ma ja na xndoo i de, vaa
kua'a jichi ni yo sa'a ndeva'a
i tee yukan. Te visi ñayii
ma, ni ka yo ju'ni i nda'a
de ja'a de ma ji'in yo'o kaa,
sukan-va'a konu'ni va'a de,
kovaa ni yo ja'nde de. Te
tachi ma, ni yo sa'a i ja na
ki'in de nuu masu nawa iyo
kuiti ma, koo de.

30 Te Jesús ma, ni
jikan-tnu'u ya:

—¿Naxe nani ro? —kúu ya
jiña'a ya.

Te ni ndakone'e tachi ma:

—Legión nani sa —kúu i
jiña'a i.

Sa'a jiña'a i, vaa kuechi ja
kua'a i ka kuu ja ka yinee ini
de ma.

31 Ndaka tachi ma ni ka
jikan-ta'vi nuu Jesús ma ja
má tetniñu ya i nuu kunu
nuu nee ma.
32 Te yuku yukan ka iyo kua'a
chikini ja ka jaa ti, te chukan
kúu ja ka jiña'a tachi ma ja
kua'a ya tnu'u, te jín ndivi
koo i chikini ma. Te Jesús
ma, ni wa'a ya tnu'u.
33 Sani te tachi ma, ni ka nde
koo i ini tee yukan, te ni ka
ndivi koo i ini chikini ma. Te
chikini ma, ka jinu ti ni ka nu
koo ti nuu ndute mar ma, te
ni ka kê koo ti nuu ndute ma,
te ni ka kandee ti, te ni ka ji'i
ti.

34 Te tee ka jito chikini ma,
ni ka jini de ja ni kuu ma,
te ka jinu de ni jan koo de
nuu ñayii ñuu ma ji'in ñayii
ka iyo ichi yuku ma, te ni ka
ndakani de.
35 Te ñayii ma, ni ka ke koo i
ka nde'ya i sukan ni kuu ma.
Te ni ka kenda koo i nuu iyo
Jesús ma, te ni ka ndani'i i
tee ni ka yo yinee ña'a tachi
ma ja núkoo de nuu ja'a Jesús
ma. Ne'nu de sa'ma de ma, te
jâ ni ndukaji ini de. Te ja ni
ka jini i sukan ni kuu ma, te
ni ka yu'u i.
36 Te ñayii ka iyo yukan ja
ni ka jini i sukan ni kuu
ma, ni ka ndakani i sukan ni
nduva'a tee ni ka yo yinee
ña'a tachi ma.
37 Ndaka ñayii ñuu Gerasa
ma, ni ka keja'a i ka
jikan-ta'vi i nuu Jesús ma ja
na ki'in ya, te máko koo-ka ya
ñuu yukan, vaa ka yu'u xeen
i ja sukan ni kuu ma. Chukan
kúu ja Jesús ma, ni ndaa ya
nuu barcu ma, te kuan no'o
ya.
38 Te tee ni ka yinee ña'a tachi
ma, ni jikan-ta'vi de ja na
kua'a ya tnu'u ja na kondikin
de ya. Kovaa Jesús ma, ni
tatnuni ya ja na ndoo de, te
jiña'a ya:

39 —Kuán no'o ni ve'e ni
ma, te ndakani ni ja ni sa'a
Su'si ma ji'in ni a —kúu ya
jiña'a ya.
Te tee yukan, kuan no'o de,
te ni ndakani de nuu ndaka
ñayii ñuu ma ja ni ndasava'a
ña'a Jesús ma.

Ni ndaxteku Jesús ma sasi'i tee nani Jairo ma, te ni ndasava'a ya in ña'a
(Mt 9:18-26; Mr 5:21-43)

40 Nuu ni ndenda Jesús ma
in-ka yu'u ndute ma, ñayii
ma, ni ka ndusii ini xeen i,
vaa ndaka i ka ndetu ya.
41 Sani te ni kenda in tee nani
de Jairo, tee jito veñu'u luluu
ma kúu de. Te tee ya'a chi ni
jinkoo jiti de nuu ja'a Jesús
ma, te ni jikan-ta'vi de ja na
ki'in ya ve'e de ma,
42 vaa iyo in sasi'i de, te maa
in maa tnu'u-ni i kúu, te uxi
uu kuiya yi'i i, te ku'u ka'vi i,
te ûni kûu i kúni i.
Nani Jesús ma, kua'an ya,
te ka jexni'ni tna'a ñayii ma,
vaa kua'a xeen i ka ndikin ya
ma.
43 Te ne'un ñayii ma kua'an
in ña'a ja iyo uxi uu kuiya
ja ku'u ña, vaa jati ña'a niñi,
te ni ndi'i ndaka ja neva'a
ña ma ni jatniñu ña nuu tee
tatna ma, te ñatuu ni kuu
nduva'a ña.
44 Te ña'a ya'a, ni jan tu'va
ña Jesús ma ichi yata ya ma,
te ni tnii ña yu'u sa'ma ndii
ya ma. Te maa ora yukan-ni
ni jinkuiñi ja jati ña'a niñi ña
ma.
45 Sani te Jesús ma, ni
jikan-tnu'u ya:
—¿Na in kúu ja ni kaki'i
ña'a ma? —kúu ya jiña'a ya.
Ndaka ñayii ma ka jiña'a
ja ñatuu na in ni kaki'i ya,
te chukan kúu ja Pedro ma,
jiña'a de:
—Teskua'a, ñayii a chi ka
tunda'a tna'a i, te ka jexni'ni
tna'a i —kúu de jiña'a de.
46 Kovaa Jesús ma, jiña'a
jiña'a ya:
—Iyo in ñayii ni tnii yu'u
sa'ma sa a, vaa jâ ni jinit-
nuni sa ja ini anua sa a ni
kee tnu'u ndee tnu'u ndatnu
—kúu ya jiña'a ya.
47 Ña'a ma, ja ni jini ña ja
masu kuu naxe chu'u ña ma,
te nini'i-nka ña ni jinkoo jiti
ña nuu ja'a Jesús ma, te ni
ndaka'an ña nuu ndaka ñayii
ma nava'a ni tnii ña yu'u
sa'ma ya ma ji'in sukan ni
nduva'a ña ora yukan-ni ma.
48 Jesús ma, jiña'a ya:
—Sa'ya sa, ja ni kukanu
ini ña'a ni a, te ni nduva'a
ni. Kuá'an sii ini ni —kúu ya
jiña'a ya.
49 Yikuu-ka Jesús ma ká'an
ya, nuu ni kenda in tee iyo
ve'e tee tátnuni veñu'u luluu
ma, te jiña'a de nuu tee ma:
—Sa'ya ni ma, jâ ni ji'i i. Má
xtna'a-ka ni teskua'a a —kúu
de jiña'a de.
50 Kovaa Jesús ma, ni jin-
iso'o ya, te jiña'a ya:
—Má koyu'u ni. Yika-ni ja
kukanu ini ña'a ni, te sa'ya ni
ma chi kaku i —kúu ya jiña'a
ya.
51 Ja ni ka kenda koo de
ji'in ya ve'e de ma, ñatuu
ni wa'a ya tnu'u ja na in
kivi-ka, yika-ni ja Pedro ma,
ji'in Juan ma, ji'in Santiago

ma, ji'in yuva suchi ni ji'i ma,
ji'in si'i i ma.
52 Ndaka ñayii ma, ka nda'yu
i ja ka kuxii ini i ja ni ji'i
suchi si'i ma. Kovaa Jesús
ma, jiña'a ya:
—Máko jin konda'yu-ka ni.
Suchi si'i a, masu ni ji'i i chi
kixi i —kúu ya jiña'a ya.
53 Sani te ndaka ñayii ma,
ni ka jakundee i ya, vaa jâ ka
jini i ja jâ ni ji'i suchi yukan
ma.
54 Sani te Jesús ma, ni tnii
ya nda'a i ma, te ûni nini'i ni
ka'an ya sa'a:
—¡Suchi jaa, ndakoo!
—kúu ya jiña'a ya.
55 Sani te ni ndateku i, te ni
ndakoo kunu i. Te Jesús ma,
ni tatnuni ya ja na jin kua'a
de ja kaa i.
56 Te yuva i ma, ni ka
sa'vi-nka ini de. Kovaa Jesús
ma, ni tatnuni ya ja má jin
ndakani de nuu ni-in ñayii ja
sukan ni kuu ma.

9

Ni tetniñu Jesús ma tee ka ndikin ya ma, ja na jin kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma
(Mt 10:5-15; Mr 6:7-13)

1 Jesús ma, ni ndaxtutu ya
ndi-uxi uu tee ka ndikin ya
ma, te ni wa'a ya tnu'u ndee
tnu'u ndatnu, sukan-va'a jin
tatnuni de nuu tachi ma, te
jin xndoo i ñayii ka yinee i
ma, te jin kakan-ta'vi de nuu
Su'si ma, te jin nduva'a ñayii
ka ku'u ma.
2 Te ni tetniñu ya de ja jin
kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u
va'a sukan tatnuni Su'si ma,
te jin kakan-ta'vi de nuu Su'si
ma, te jin nduva'a ñayii ka
ku'u ma.
3 Te jiña'a ya:
—Máko jin kinda'a ni ndat-
niñu jin koo ni. Ni a karroti
ni, ni a bolsa ni, ni a xita jin
kaa ni, ni a xu'un, ni a sa'ma
jin ndaxsama ni maa ni.
4 Ndeva'a-ni ve'e kenda koo
ni ma, te jin kendoo ni onde
kivi jin nde koo ni ñuu yukan.
5 Te ndeva'a-ni ñuu ñatuu ka
kuni i ja jin kuan-ta'vi ña'a
i ma, te jin nde koo ni ñuu
yukan, te jin skoyo ni ñuyaka
ja'a ni ma, sukan-va'a ñayii
yukan, jín kona'a i ja jâ ni ka
xtu'va ni i —kúu ya jiña'a ya.
6 Ni ka ke koo de, te kuan
koo de ni-ka'nu yu'u ñuu
ma, ka kaxtnu'u de tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si ma, te ka
jikan-ta'vi de nuu Su'si ma, te
ka nduva'a ñayii ka ku'u ma.

Ndí ini tee kúu Herodes ma
(Mt 14:1-12; Mr 6:14-29)

7 Te tee kúu rey Herodes
ma, ni jiniso'o de ja ka ka'an
i ndaka sukan kúu ma, te
ñatuu ní'i ini de naxe kani ini
de. Vaa jaku i ka ka'an ja
Juan ma ni ndateku,
8 te jaku-ka i ka ka'an ja ni
ndenda Elías ma, te jaku-ka
i ka ka'an ja in tee jana'a ni
ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni
yo wa'a Su'si ma ni ndateku.
9 Kovaa Herodes ma, ká'an
de:
—Vitna ja maa o ni tetniñu
ja jin ka'nde i xini Juan ma,
¿na in kúu tee ya'a ja jiniso'o
o ja kua'a xeen ja ka ndakani
i ja kuu de ma? —kúu de
ká'an de.

Chukan kúu ja Herodes ma, ni yo nduku de naxe kuni de Jesús ma.

Ni sa'a Jesús ma ja ni ndukua'a xtatila ma ji'in tiaka ma, te ni kanda ja ni ka jaa u'un mil tee
(Mt 14:13-21; Mr 6:30-44; Jn 6:1-14)

10 Nuu ni ka ndenda koo tee ka kuu apóstol ma, ni ka ndakani de nuu Jesús ma ja ni ka sa'a de ma. Sani te ni jeka ya de, te kua'an ya ji'in maa-ni de in ñuu nani Betsaida.
11 Kovaa nuu ni ka jini ñayii ma ja kua'an ya ma, te ni ka ndikin i ya, te Jesús ma, ni jan-ta'vi ya i, te ni kaxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u va'a sukan tatnuni Su'si ma, te ni ndasava'a ya ñayii ka ku'u ma.
12 Nuu ve kukuee ma, ni ka jan tu'va ña'a ndi-uxi uu tee ka ndikin ya ma, te ka jiña'a de:

—Ndakuan-ta'vi ni nuu ñayii a, sukan-va'a jín koo i jín ndatatu i, te jín nduku i nawa jin kaa i ichi yu'u ñuu ma ji'in ichi yuku ma, vaa nuu ka iyo o a chi masu nawa iyo kuiti —ka kuu de ka jiña'a de.

13 Jesús ma, jiña'a ya:

—Jin kua'a maa ni ja jin kaa i —kúu ya jiña'a ya.

Te ni ka ndakone'e de:

—Masu nawa ka neva'a sa, yika-ni ja u'un-ni xtatila te uu-ni tiaka, te nú sukan te jín koo sa jin kuaan sa ja jin kaa ndaka ñayii ya'a —ka kuu de ka jiña'a de.

14 Te visi u'un mil tee ka iyo. Kovaa Jesús ma, jiña'a ya tee ka ndikin ya ma:

—Jin sa'a ni ja jin kunukoo uu xiko uxi (50), uu xiko uxi (50) ñayii a —kúu ya jiña'a ya.

15 Sukan ni ka sa'a de, te ni ka jinkoo ndaka ñayii ma.
16 Sani te Jesús ma, ni tnii ya ndi-u'un xtatila ma ji'in nduu tiaka ma, te ni ndo-nenuu ya ichi andivi ma, te ni ndakuan-ta'vi ya nuu Su'si ma ja ndaka ja ni wa'a ya ja jin kaa de ma, te ni ta'vi ya. Sani te ni wa'a ya tee ka ndikin ya ma, sukan-va'a jin kua'a de ja jin kaa ndaka ñayii ma.
17 Ndaka ñayii ma, ni ka jaa i onde ni ka ndutu chii i ma, te ni ka ndaxtutu de ndaka-ka ja ni kendoo ma, te ni ka ndachitu uxi uu-ka chika.

Pedro ma, ni ka'an de ja Jesús ma kúu Cristo iya ni tetniñu maa Su'si ma
(Mt 16:13-20; Mr 8:27-30)

18 In kivi, te yikuu maa in-ni Jesús ma jikan-ta'vi ya, te ka iyo tna tee ka ndikin ya ma, te ni jikan-tnu'u ya de:

—¿Na in kúu sa, ka ka'an ñayii ma? —kúu ya jiña'a ya.

19 Te ni ka ndakone'e de:

—Jaku ñayii ma, ka ka'an i ja Juan tee skuandute ma kúu ni, te jaku-ka i ma ka ka'an ja Elías ma kúu ni, te jaku-ka tuku i ma ka ka'an ja in tee jana'a ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma ni ndateku —ka kuu de ka jiña'a de.

20 Te ni jikan-tnu'u ya:

—Te ndijin, ¿na in kúu sa, ka ka'an ni? —kúu ya jiña'a ya.

Te Pedro ma, ni ndakone'e de:

—Ndijin kúu Cristo iya vee nuu Su'si ma —kúu de jiña'a de.

21 Kovaa Jesús ma, ni sacargu xeen ya de ja máko jin kuña'a de sukan nuu ni-in ñayii ma.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya ja jin ka'ni i ya kovaa ndateku ya

(Mt 16:21-28; Mr 8:31–9:1)

22 Te jiña'a ya:

—Saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a chi iyo sa ja ndo'o neni sa, te jin saxiko ña'a tee ka ndanuu ma, ji'in tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, te jin ka'ni ña'a de. Kovaa nuu uni kii ma, te ndateku sa —kúu ya jiña'a ya.

23 Sani te jiña'a ya nuu ndaka de ma:

—Nú na in kúni ja kondikin ña'a i, máko sa'a i sukan játna ini maa i ma, su'va kondikin vava'a ña'a i ndaka kivi, visi ndó'o néni i sukan ndó'o néni ñayii jiso krusi i ma te kua'an i nuu kûu i ma.

24 Vaa ñayii kúni ja koo va'a i ñuu ñayivi ya chi skenaa i anua i ma. Kovaa nú na in, visi na kûu i ñuu ñayivi ya ja kuechi ja káxtnu'u i tnu'u maa sa a chi ndani'i ta'vi i.

25 ¿Na nde jiniñu'u ja in ñayii, te koneva'a i ndaka ja iyo ñuu ñayivi a te skenaa i anua i ma?

26 Te nú nde ni na kukan-nuu ja maa sa iyo ji'in ni te kukan-nuu ni ja jini ni tnu'u ni kaxtnu'u sa a, ne'un ñayii tiempu ya'a ja ndimaa ka sa'a i ja u'vi ma te ka ndiso kuechi i ma, te jin kona'a ni ja saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a chi ndakukan-nuu ña'a sa kivi ndii sa ji'in jayiñu'u maa sa ma, ji'in jayiñu'u Yuva sa ma, ji'in jayiñu'u ndaka ángel ka jinukuechi nuu ya ma.

27 Ja ndaa ká'an sa ja ka iyo jaku ni ja ka iyo ni ya'a ja masu jin kûu ni onde jin kuni ni sukan tatnuni Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Su'si ma ja Sa'ya maa ya kúu Jesús ma

(Mt 17:1-13; Mr 9:2-13)

28 Nuu una kii ja ni ka'an ya sukan ma, Jesús ma, ni ja'an ya in yuku, ja kakan-ta'vi ya nuu Su'si ma, te ka ndikin ña'a Pedro ma, ji'in Santiago ma, ji'in Juan ma.

29 Nani jikan-ta'vi ya ma, ni ndasama nuu ya ma, te sa'ma ya ma, ni ndukuijin kuijin i, te jándute i.

30 Te ni kenda koo uu tee ka ndatnu'u ji'in ya. Te Moisés ma ji'in Elías ma ka kuu de.

31 Te vivii yé'e ni'ni nuu ka iyo de ji'in ya ma, sukan kaa nuu iyo maa Su'si ma. Te ka ndatnu'u de ji'in ya sukan ndo'o ya ñuu Jerusalén ma, ji'in sukan ndaa ya no'o ya andivi ma.

32 Visi Pedro ma ji'in tee ka ndikin tna'a ji'in de ma, jin kusu xeen de ka kuni de, kovaa ni ka yo ndito de, te ni ka jini de jayiñu'u Jesús ma

ji'in nduu tee ka iyo ji'in ya ma.
33 Nuu ni ka ndusiin tee
yukan ji'in Jesús ma, Pedro
ma, jiña'a de:
—Teskua'a, ¡va'a-ni ja ka
iyo sa ya'a! Jín sa'a sa uni ve'e
nda'a yutnu, in kuenda maa
ni, te in-ka kuenda Moisés
ma, te in-ka kuenda Elías ma
—kúu de jiña'a de.
Kovaa Pedro ma, masu ni
ndasa'a de kuenda nawa kúu
ja ká'an de ma.
34 Nani ká'an de ma, te ni
kenda in viko, ni nukun-tuu i
de. Te ja ka iyo de me'ñu viko
ma, ni ka yu'u xeen de.
35 Sani te onde ne'un viko
ma, te ni ka jiniso'o de ja sa'a
ni ka'an Su'si ma:
—Sa'ya sa kúu iya ya'a, iya
ni kaji maa sa kúu ya: Te
jin koniniso'o ni ja ká'an ya a
—kúu ya ká'an ya.
36 Te ora nuu ni ka jiniso'o
de ja ká'an ya ma, Jesús ma,
ni kendoo maa in-nka ya.
Te ne'un kivi yukan, tee ka
ndikin ya ma, ñatuu ni ka
ka'an de nuu ni-in ñayii ja ni
ka jini de ma.

Jesús ma, ni kene'e ya tachi ni yo saneé in suchi jaa, te ni nduva'a i
(Mt 17:14-21; Mr 9:14-29)

37 Kivi xtnee ma nuu ni ka
nu koo de yuku ma, kua'a
xeen ñayii ni ka ke koo ja jin
ndatna'a i ji'in Jesús ma.
38 Te ne'un ñayii yukan iyo in
tee, káyu'u de jiña'a de:
—Teskua'a, jikan-ta'vi sa
nuu ni ja kii ni te kuni ni
sukan ndó'o sa'ya sa a, vaa
kútoo sa i, te maa in maa
tnu'u-ni i neva'a sa.
39 Te tachi ma, iyo naxe, te
sa'a i ja káyu'u neé káyu'u uun
suchi a, te skiki ña'a i, te jáa
ti-iñu yu'u i a. Te sa'a ndeva'a
i suchi a, te ñatuu kúni i ja
xndoo i suchi a.
40 Ni ka jikan-ta'vi sa nuu tee
ka ndikin tna'a ji'in ni a, ja na
jin kene'e de tachi ma, kovaa
ñatuu ni kuu jin sa'a de —kúu
de jiña'a de.
41 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—¿Nava'a ñatuu ka kukanu
ini ña'a ni, te so'o xeen ka
ndaa ni? ¿Na saa-ka kii
jiniñu'u ja koo sa ji'in ni?
¿Te na saa-ka kii kanda sa
ja sukan-ni ka kuu ni a? Ki
xsia'a ni sa'ya ni a ya'a —kúu
ya jiña'a ya.
42 Nuu ni kenda yatni suchi
ma, te tachi ma, ni skana ña'a
i nuu ñu'ú ma, te ni skiki
tuku ña'a i. Kovaa Jesús ma,
ni ndonda ya nuu tachi ma,
te ni xndoo i suchi ma. Te
sukan te ni ndasava'a ya i, te
ni ndakua'a ya i nuu yuva i
ma.
43 Te ndaka ñayii ma, ni ka
sa'vi-nka ini i ja ndaka kúu
sa'a Su'si ma.

Cha'a kúu ja ku-uu jichi ja ni kaxtnu'u Jesús ma ja jin ka'ni i ya kovaa ndateku ya
(Mt 17:22-23; Mr 9:30-32)

Nani ka sa'vi-nka ini
ndaka ñayii ma ja ni sa'a
Jesús ma, te jiña'a ya tee ka
ndikin ya ma:
44 —Jin koniniso'o va'a ni ja
ká'an sa a. Máko jin ndunaa
ni. Vaa saña ja kúu sa iya
vee ñayivi ñuu ñayivi a chi jin
ndaxsia'a ña'a i nuu nda'a tee

ka tatnuni ñuu ñayivi a —kúu
ya jiña'a ya.
45 Kovaa ñatuu ni ka jaku'ni
ini de ja ká'an ya ma, vaa
Su'si ma, ñatuu ni wa'a ya
tnu'u ja jin jaku'ni-ni ini
de. Suni ka yu'u de ja jin
ndakan-tnu'u tuku de Jesús
ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma na in ko kuu ja kanuu-ka nuu Su'si ma
(Mt 18:1-5; Mr 9:33-37)

46 Sani te tee ka ndikin
ya ma, ni ka keja'a de ka
jikan-tnu'u tna'a de na nde
de ko kuu tee kanuu-ka.
47 Jesús ma, ja ni jinitnuni
ya ja ka ka'an de ma, ni tnii
ya nda'a in suchi luluu, te ni
jani ya i xiñi ya ma,
48 te jiña'a ya:
—Nú na in kuan-ta'vi suchi
luluu ya'a ja maa sa ma, te
jan-ta'vi ña'a i maa sa. Te
nú na in jan-ta'vi ña'a maa sa
a, te jan-ta'vi i iya ni tetniñu
ña'a ma. Chukan kúu ja nú
nde ni jani ini ja masu in
ñayii kanuu-ka kúu ni sana
ndaka-ka ni a, te suu ni ko
kuu tee kanuu-ka nuu Su'si
ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma ja ñayii ñatuu ndákiti ini nuu o ma chi kétna'a ini i ji'in o
(Mr 9:38-40)

49 Juan ma, jiña'a de:
—Teskua'a, ni ka jini sa in
tee ja ndákune'e ña'a de maa
ni, te ndónda de nuu tachi
ma, te ka nde koo i, te ka
nduva'a ñayii ma. Te ni ka
ja'nu ndee sa, te ka jiña'a sa
ja máko sa'a-ka de sukan, vaa
masu tee ka ndikin tna'a ji'in
o a kúu de —kúu Juan ma
jiña'a de.
50 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—Máko jin sunkani ni ja
ma ka'an-ka de, vaa nú na in
ñatuu ndákiti ini nuu o a chi
iyo i ji'in o —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ndónda ya nuu Santiago ma ji'in Juan ma

51 Nuu ve kuyatni ja kenda
kivi ja no'o Jesús ma andivi
ma, ûni ni jani ini ya ja ki'in
ya ñuu Jerusalén ma.
52 Te ni tetniñu ya tee jin
koxtnuu jin koo de ñuu
Samaria ma, sukan-va'a jin
nduku de ndenu koo ya ja
kenda ya ma.
53 Kovaa ñayii ñuu Samaria
ma, ñatuu ni ka kuni i ja jin
kuan-ta'vi i ya, vaa ni ka jinit-
nuni i ja ichi ñuu Jerusalén
ma kua'an ya ma.
54 Nuu ni ka jini tee ka ndikin
ya ma ja ñatuu ni ka jan-ta'vi
i ya ma, te ka jiña'a Santiago
ma ji'in Juan ma:
—Señor, ¿kúni ni ja jin tat-
nuni sa ja kuun ñu'u i'ni an-
divi ma, te xnaa i ñayii ya'a?
—ka kuu de ka jiña'a de.
55 Kovaa Jesús ma, ni
ndakokuiñi ya, te ni ndonda
ya nuu de.
56 Sani te kuan koo de ji'in ya
in-ka ñuu.

Ñayii ka kuni ja jin kondikin i Jesús ma
(Mt 8:19-22)

57 Nani kuan koo de ji'in ya
ichi ma, te in tee, jiña'a de
Jesús ma:
—Señor, kúni sa ja
kondikin ña'a sa ndeva'a-ni

ndenu ki'in maa ni —kúu de jiña'a de.

58 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Ñukuii ma, ka iyo yavi ti, te lasaa ma, ka iyo taka ti, kovaa saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, ñatuu ndenu iyo nuu ndatatu sa —kúu ya jiña'a ya.

59 Jesús ma, jiña'a ya in-ka de:

—Kondikin ña'a ni —kúu ya jiña'a ya.

Kovaa ni ndakone'e de:

—Señor, kachi ni, te xi-nañu'u chu'u sa yuva sa ma, sana kondikin ña'a sa —kúu de jiña'a de.

60 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Xndoo ni ñayii ñatuu ka kachi ja sa'a Su'si ma ja jin koteku i ma, te jín chu'u i ñayii ni ka ji'i ma. Te ndi-jin, kuá'an ni, te kaxtnu'u ni sukan tatnuni Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

61 In-ka tuku de jiña'a nuu ya sa'a:

—Señor, kúni sa ja kondikin ña'a sa, kovaa xinañu'u, kachi ni, te ki'in sa jin nu kuan-ta'vi sa nuu ñayii ve'e sa ma —kúu de jiña'a de.

62 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Nú na in tníi nda'a arado i ma, masu kuu ndakonenuu yata i, vaa ñayii jani uu jani uni-ni ini i ma, masu kuu i koo i ji'in Su'si ma nuu tat-nuni ya ma —kúu ya jiña'a ya.

10

Jesús ma, ni tetniñu ya uni xiko uxi uu (72) tee ja jin kaxtnu'u de sukan tatnuni Su'si ma

1 Ja ni jinu sukan ma, Iya Tátnuni ma, ni kaji ya uni xiko uxi uu-ka (72) tee, te ni tetniñu ya ndi-uu ndi-uu de ja jin koxtnuu de jin koo de nuu ndaka ñayii ñuu nuu ki'in ya ma.
2 Te jiña'a ya:

—Ja ndaa kúu ja ka iyo kua'a xeen ñayii ja jin ndaxtutu o sukan-va'a jin ndani'i ta'vi i, kovaa ñayii jin kaxtnu'u tnu'u vii tnu'u va'a Su'si a nuu ñayii yukan, masu kua'a i ka kuu. Chukan kúu ja jin kakan-ta'vi ni nuu Iya Tátnuni ma, sukan-va'a tétniñu ya ñayii jin satniñu ja jin kaxtnu'u i tnu'u ya ma nuu ñayii ma.
3 Kuán koo ni. Te jin kona'a ni ja saña tétniñu ña'a, te sukan ka iyo ndikachi ma ne'un ndiva'u ma, sukan jin koo ni ne'un ñayii ñuu ñayivi a.
4 Má jin kinda'a ni bolsa, ni a nuu ñu'u xu'un ni, ni a ndijan ni, te má jin kuiñi ni ichi ma ja jin kua'a ni nchuxi ni-in ñayii ma.
5 Nú ni ka kenda koo ni in ve'e, xinañu'u jin kua'a ni nchuxi, te jin kuña'a ni: “Ja va'a jín ko kuu ñayii ka iyo ve'e ya'a.”
6 Te nú yukan ka iyo ñayii inuva'a ini, te jin koo va'a i, kovaa nú ñatuu inuva'a ini i, te masu ko kuu sukan.
7 Jin kendoo ni maa ve'e yukan, te má jin saxiko ni te

jin kaa ni ndeva'a-ni nawa
jin taa i ma, vaa ñayii satniñu
ma, iyo i ja ke'en ya'vi i. Má
jin koo ni ndi-ve'e ndi-ve'e.
8 Nú ni ka kenda koo ni in
ñuu nuu jin kuan-ta'vi ña'a i
ma, te jin kaa ni ndeva'a-ni
nawa jin taa i ma.
9 Te jin kakan-ta'vi ni nuu
Su'si ma, te jin nduva'a ñayii
ka ku'u ka iyo yukan, te
jin kuña'a ni: “Jâ ni kenda
ja tátnuni maa Su'si ma nuu
ñayii ñuu ya'a.”
10 Kovaa nuna kenda koo ni
in ñuu nuu ma jin kuan-ta'vi
ña'a i ma, te jin nde koo ni
ichi ma, te jin kuña'a ni:
11 “¡Onde ñuyaka ñuu ni a ja
ni ka tnii ja'a sa a, jin skoyo
sa, vaa saña chi jâ ni ka ka'an
sa tnu'u Su'si ma, te jin ko
kuu kuechi maa ni! Kovaa
jin kona'a ni ja kivi nukoo
Su'si ma ja tatnuni ya ma jâ
iyo yatni.”
12 Te ká'an sa ja kivi yukan
chi ka'vi-ka jin ndo'o jin neni
ñayii ñuu yukan sana ñayii
ñuu Sodoma ma ji'in Go-
morra ma —kúu ya jiña'a ya.

Sukan jin ndo'o ñayii ñuu ñatuu ni ka ndakani, ni ka ndaka'vi ini i nuu Su'si ma
(Mt 11:20-24)

13 Sani te ká'an tuku ya:
—¡Nda'vi ni, ñayii ñuu
Corazín! ¡Nda'vi ni, ñayii
ñuu Betsaida! Vaa nute ñuu
Tiro ma ji'in ñuu Sidón ma
ni ka iyo milagru tna'a ja
ni ka iyo nuu ni a, onde
ndende kii ma jâ ni ka
ndakani, ni ka ndaka'vi ini
i, te jin ndakokuiñi i, te jin
ndandikin i Su'si iya téku
ma, te jin nukone'nu i sa'ma
tindayi, te jin kunukoo i nuu
yaa nuu ñu'u i ma, ja ka
kaxtnu'u i sukan ka ndakani
ka ndaka'vi ini i ja u'vi ka
sa'a i ma.
14 Kovaa ndijin, kivi ndakan
Su'si ma kuenda ma, te
ka'vi-ka xndo'o xneni ña'a ya
sana ñayii ñuu Tiro ma ji'in
ñuu Sidón ma.
15 Te ndijin, ñayii ñuu Caper-
naum ma, ¿ka jani ini ni ja ki
ndone'e ña'a Su'si ma te jin
nu koo ni onde andivi ma?
¡Ña'a chi onde nuu kunu-ka
ma skee ña'a ya! —kúu ya
jiña'a ya.
16 Te jiña'a ya nuu tee ka
ndikin ya ma:
—Nú na in, na koniniso'o
ña'a i ndijin, kuenda tnu'u ja
niniso'o ña'a i maa sa. Nú na
in, saxiko ña'a i ndijin, suni
saxiko ña'a i saña. Nú na
in, saxiko ña'a i saña, suni
saxiko tna i iya ni tetniñu
ña'a ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka ndakokuiñi uni xiko uxi uu (72) tee ni tetniñu ya ma

17 Ni ka ndakokuiñi sii ini
xeen uni xiko uxi uu (72) tee
ni tetniñu Jesús ma, te ka
jiña'a de ya:
—¡Señor, ni ka ndakune'e
sa ja nani maa ni a, te onde
tachi ma, ni ka kundee sa ni
ka ndene'e sa i ini anua ñayii
ma! —ka kuu de ka jiña'a de
ya.
18 Jesús ma, jiña'a ya:
—Saa vi, vaa ni jini sa ja
tachi ma, ni jinkava i andivi
ma sukan kúu ora káni tajan
ma.
19 Te jin kona'a ni ja maa sa ni
taa tnu'u ndee tnu'u ndatnu

ma, te jin kuiñu ni koo ma
ji'in tisu'ma ma, kovaa maa
ni chi masu nawa jin ndo'o
kuiti ni, vaa jin kundee ni
nuu ndaka ja u'vi kúni tachi
ma ja sa'a ña'a i ma.
20 Kovaa máko jin kutachi ni
ja ni ka kundee ni nuu tachi
ma, su'va jin kutachi ni ja jâ
ni ka jakoxtnee ja ka nani ni
a nuu tutu Su'si ma andivi
ma —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni kutachi ya
(Mt 11:25-27; 13:16-17)

21 Te ora yukan Jesús ma,
ni kutachi xeen ya ni sa'a
Xtumani Ndios ma, te sa'a ni
ndachiñu'u ya Yuva ya ma:

—Ndáchiñu'u ña'a sa, Yuva
sa, iya tátnuni andivi a ji'in
nuu ñu'ú a, vaa ni kaxtnu'u
ni nuu ñayii ka kuu sukan ka
kuu suchi kuechi ma ja ka
ndakunitnuni i ja ka jiniñu'u
ña'a i maa ni ma, ndaka
ja ñatuu ni kaxtnu'u ni nuu
ñayii ka jani ini ja ka jini-ka
i te ka jaku'ni-ka ini i ma
te ñatuu ka ndanduku ña'a i
maa ni ma. Saa vi, Yuva sa,
vaa sukan ni kuni maa ni ja
ko kuu.

22 'Yuva sa ma, ni taa ya
ndaka. Ñatuu na in jini ña'a
ja kúu sa Sa'ya ya a, yika-ni
ja maa ya ja kúu ya Yuva sa
ma. Ñatuu na in jini Yuva sa
ma, yika-ni ja maa sa ja kúu
sa Sa'ya ya a, ji'in ñayii kúni
sa ja kaxtnu'u sa na in kúu
Yuva sa ma —kúu ya jiña'a
ya.

23 Ni ndakonenuu ya nuu
tee ka ndikin ya ma, te nuu
maa-ni de jiña'a ya:

—Ja vava'a ka kuu ñayii ka
nde'ya ja ka nde'ya ni a.
24 Vaa ká'an sa ja kua'a tee
ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u
ni yo wa'a Su'si ma, ji'in rey
ma, ni ka yo kuni de ja jin
konde'ya de ja ka nde'ya ni
a, kovaa ñatuu ni ka jini de.
Te ni ka yo kuni de ja jin
koniniso'o de ja ka niniso'o ni
a, kovaa ñatuu ni ka jiniso'o
de —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u
vijin sukan jiniñu'u ja jin ku-
too tna'a o ma

25 In tee skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, kúni de
ja kototnuni de Jesús ma, te
ni ndokuiñi de, te jiña'a de:

—Teskua'a, ¿nawa kúu ja
sa'a sa, sukan-va'a koteku sa
ni-kani ni-jika? —kúu de
jiña'a de.

26 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:

—¿Nawa ndee nuu tutu
ndee tnu'u ni tatnuni Su'si
ma? ¿Nawa ká'an ja ká'vi ni
ma? —kúu ya jiña'a ya.

27 Te tee skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, ni
ndakone'e de:

—"Ni-yu'u ni-ini o kutoo
o Su'si ma, ji'in ndaka tu'u
tnu'u ndee tnu'u ndatnu o a,
ji'in ndaka ja jani ini o a, te
kutoo o in-ka ñayii ma sukan
kútoo o maa o ma" —kúu de
jiña'a de.

28 Jesús ma, jiña'a ya:

—Va'a-ni ni ndakone'e ni.
Sa'a ni sukan, sukan-va'a
koteku ni ni-kani ni-jika
—kúu ya jiña'a ya.

29 Kovaa tee skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, sa'a de

tnu'u ja tee sa'a ja va'a kúu
de, te jiña'a de nuu Jesús ma:
—¿Naxe sa'a sa ja kuni sa
ja kútoo sa ñayii ma? —kúu
de jiña'a de.
30 Sani te ni keja'a Jesús ma
jiña'a ya sa'a:
—In tee, ni kee de ñuu
Jerusalén ma kua'an de ichi
ñuu Jericó ma, te ni ka tnii
ña'a kui'na, te ni ka sakui'na
i ndatniñu de ma, te ni ka
xtandee i onde sa'ma de ma,
te ni ka kani i de. Sani te
kuan koo i, te ni ka xndoo i
de, kuenda ndiyi-nka kúu de.
31 Sani te ni ya'a in sutu ichi
yukan. Kovaa ja ni jini de
tee ni tnakue'e ma, te ni sa'a
de tnu'u ja ñatuu ni jini de
tee ma, te ni ya'a ndita de,
kua'an de.
32 Sani te ni ya'a tna in sa'ya
tata Leví ma nuu kátuu tee
yukan. Te nuu ni jini de ma,
suni ni sa'a de tnu'u ja ñatuu
ni jini de tee ni tnakue'e ma,
te ni ya'a ndita tna de, kua'an
de.
33 Kovaa in tee ñuu Samaria
ma, kua'an de ichi yukan. Ja
ni jini de tee kátuu ma, ni
kunda'vi ini de tee ma.
34 Te ni jan tu'va de tee
ma, te ni ndakate de nuu ni
tnakue'e tee ma ji'in aceite
ji'in ndute uva, te ni chutuu
de in sa'ma nuu ni tnakue'e
tee ma. Sani te ni skaa de
tee ma siki kiti kua'an ji'in de
ma, te ni jan xsia'a de tee ma
in ve'e nuu ka ndatatu ñayii
ma, te ni jito de tee ma.
35 Te kii xtnee ma, tee ñuu
Samaria ma, ni tava de uu
xu'un denario, te ni wa'a
de tee xi-ve'e ma, te jiña'a
de: “Ko koto ni tee ya'a, te
ndaka ja kuatniñu ni ja kuu
de ma ndataa maa sa kivi
ndakokuiñi sa ma”, kúu de
jiña'a de.
36 Va'a-ni, ¿te naxe jani ini
ni, ja ndinuni tee ya'a, nde
de ni kutoo in-ka ñayii ma, ja
sukan ni ka sa'a de ji'in tee
ni ka sa'a ndeva'a ña'a kui'na
ma? —kúu ya jiña'a ya.
37 Te tee skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, ni
ndakone'e de:
—Tee ni kunda'vi ini ña'a
ma —kúu de jiña'a de.
Sani te Jesús ma, jiña'a ya:
—Kuá'an ni, te sa'a tna ni
sukan —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ja'an ya ve'e María ma ji'in Marta ma

38 Jesús ma, nuu kua'an ya
ichi ma ji'in tee ka ndikin ya
ma, te ni kenda ya in ñuu
luluu, te ña'a nani Marta ma,
ni kana ña Jesús ma ve'e ña
ma.
39 Marta ma, iyo in ku'u ña
nani María. Ña'a yukan, ni
jinkoo ña nuu ja'a Jesús ma,
sukan-va'a koniniso'o ña ja
ká'an ya ma.
40 Kovaa Marta ma, ndí ini
xeen ña ndaka tniñu sa'a ña
ma, te ni jan tu'va ña Jesús
ma, te jiña'a ña:
—Señor, ¿nava'a ñatuu
jiña'a ni ku'u sa a ja na
chindee ña'a ña, te vitna ja
ndaka tniñu a ni xndoo ña
nuu sa a? —kúu ña jiña'a ña.
41 Te ni ndakone'e ya:
—Marta, Marta, ndí ini
xeen ni ndaka tniñu sa'a ni a,
te ndó'o néni ni.
42 Kovaa María a, ja jatanuu
ña ja ká'an sa a chi ja va'a-ka
kúu, vaa ni kaji ña ja kanuu

xeen-ka ma, te ñatuu na in
xtandiyo nuu ña —kúu ya
jiña'a ya.

11

*Ni kaxtnu'u Jesús ma
sukan jin kakan-ta'vi o nuu
Su'si ma
(Mt 6:9-15; 7:7-11)*

1 Sani te in-ka kivi ma, te
yikuu Jesús ma jikan-ta'vi ya.
Te nuu ni jinu ma, te in tee
ndikin ya ma, jiña'a de:
—Señor, kaxtnu'u ni naxe
jin kakan-ta'vi sa nuu Su'si
ma, sukan ni kaxtnu'u Juan
ma nuu tee ni ka yo ndikin
maa Juan ma —kúu de jiña'a
de.
2 Te ni ndakone'e ya:
—Ora jin kakan-ta'vi ni
ma, te sa'a jin kuña'a ni:
Yuva sa ja iyo ni andivi a,
jayiñu'u kóo nuu maa ni a.
Ka kuni sa ja kenda kivi ja
tatnuni ni ñuu ñayivi a,
te sukan ka sa'a i ja kúu ini
maa ni andivi a,
te sa'a ni ja sukan jín sa'a
tna sa ñuu ñayivi a.
3 Chindee ña'a ni ja na koo ja
jin kaa sa vitna,
te sukan sa'a tna ni ndi-kivi
ndi-kivi.
4 Te sakanu ini ni ndaka
kuechi sa nuu ni ma,
vaa saña chi sukan ka sa'a
tna sa,
vaa ka sakanu ini sa ñayii
ka sa'a ña'a ja u'vi ma.
Te máko kua'a ni tnu'u ja
ska'an ña'a tachi ma ja
jin sa'a sa ja u'vi ma,
su'va chindee ña'a ni ja na jin
kaku sa nuu ja u'vi ma.
Sa'a jin kakan-ta'vi ni —kúu
ya jiña'a ya.
5 Sani te jiña'a tuku Jesús
ma:
—Na ko ka'an o ja nde ni,
te iyo in ñayii ka ketna'a ini
ji'in ni, te sava ñuu ma, te
ki'in ni ve'e i ma, te kuña'a ni:
“Ndijin, tanuu ni uni xtatila,
6 vaa in tee kétna'a ini ji'in sa
ma, ni kijaa de ve'e sa ma,
te jika vee de, te ñatuu nawa
neva'a sa ja kua'a sa ja kaa
de.”
7 Te ndakone'e i onde ini
ve'e i ma: “Máko xtna'a ña'a
ni. Jâ ndesi ye'e a, te jâ ka
ndatatu ndaka sa ji'in sa'ya
sa a. Masu kuu ndakoo sa ja
taa sa”, ka'an i.
8 Te visi na ndakoo i ja taa
i ma, kovaa masu kuechi ja
kúu i in ñayii kétna'a ini ji'in
ni ma kúu chi kuechi ja jikan
jikan ni nuu i ma, te chukan
kúu ja ndakoo i ja taa i ndaka
ja jiniñu'u ni ma.
9 Chukan kúu ja saña chi
ká'an sa ja jin kakan jin
kakan ni nuu Su'si ma, te
maa ya chi taa ya. Jin nduku
jin nduku ni, te sa'a Su'si ma
ja jin ni'i ni. Jin skajan jin
skajan ni ye'e ma, te maa ya
chi ndakune ya, te jin ni'i ni
ja ka jikan ni ma.
10 Vaa nú na in jikan chi ni'i
i. Te ñayii ndúku ma chi ni'i
i. Te ñayii skajan ye'e ma chi
ndanune, te ni'i i ja kúni i ma.
11 ’Nde ndijin ja kúu ni
yuva in suchi luluu, te kakan
i in xtatila, te ¿chi'i ni in yuu
nda'a i? Xi kakan i in tiaka,
te ¿kua'a ni in koo?
12 Xi kakan i in ndivi chuun,
te ¿kua'a ni in tisu'ma?
13 Vaa nú ndijin ja masu in-
uva'a ini ni ma, te ka jini

ni jin kua'a ni ja va'a sa'ya
ni ma, ¡nde-ka tu ja Yuva o
iya va'a ini ma iya iyo onde
andivi ma chi skuta'vi ña'a
ya Xtumani Ndios ma ndaka
ñayii kakan Xtumani Ndios
ma! —kúu ya jiña'a ya.

Ñayii ñatuu ka kandija ja káxtnu'u Jesús ma, ka ka'an i ja tachi ma wa'a tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma
(Mt 12:22-32; Mr 3:20-27)

14 Jesús ma, ni tatnuni ya
nuu in tachi ni ndasañi'i in
tee ja na xndoo i de. Te nuu
ni kee tachi ma, te tee ñi'i ma,
ni keja'a de ká'an de. Te ñayii
ma, ni ka sa'vi-nka ini i ja
sukan ni kuu ma.
15 Kovaa jaku-ka i ka ka'an:
—Beelzebú suchi tátnuni
nuu ndaka-ka tachi ma ni
wa'a tee ya'a tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ja kéne'e de
tachi ma —ka kuu i ka ka'an
i.
16 Jaku-ka i, ja jin
ke'en-su'va i ya ka kuni i,
te ni ka jikan i ja sa'a ya in
milagru, sukan-va'a jin kuni
i, te nú vee ndija ya andivi
ma nuu iyo Su'si ma.
17 Kovaa maa ya, jâ jini ya ja
ka jani ini i ma, te jiña'a ya:
—Ka jini ni ja ndaka ñuu
ñatuu ka ketna'a ini ñayii ma
chi jin xnaa i maa i. Te in ve'e
nuu ñatuu ka ketna'a ini ñayii
ka iyo ma, masu kuu jin koo
ka'nu ndaka i.
18 Suni maa i kúu ji'in tachi
ma. Vaa nú masu jin ketna'a
ini ndaka i ma, masu jin
kundee i jin tatnuni i nuu
ñayii ma. Cha'a kúu ja ká'an
sa, vaa ndijin chi ûni ka ka'an
ni ja maa tachi Beelzebú ma,
ni taa i tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ja kéne'e sa tachi ma.
19 Kovaa nú sukan, ¿te tee
ka ndikin ña'a ndijin a, na
in wa'a tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ja ka kene'e de tachi
ma? Chukan kúu ja maa de
ka kaxtnu'u ja ndijin, masu
ka jini ni ja ka ka'an ni a.
20 Kovaa saña chi maa Su'si
ma ni taa tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ja kéne'e sa tachi ma.
Te sa'a, te jin kuni ni ja jâ
ni kenda ja tátnuni Su'si ma
—kúu ya jiña'a ya.
21 Sani te sa'a jiña'a ya:
—Nú in tee ndatnu xeen te
ndiso xeen de, te jito de ve'e
ka'nu neva'a de ma, te ndaka
ja jani ini de ja kuenda maa
de kúu ma, ka iyo va'a i, jani
ini de.
22 Kovaa nuna kenda in-ka
tee ndatnu xeen-ka, te
kundee de xtandee de ja
xeen kukanu ini tee ma,
te ndake'en de ndaka ja ni
sakui'na tee ma, te ndakua'a
de nuu tna'a de ma. Sukan
sa'a sa ja ni kenda sa a, vaa
maa sa ndaxtandee ndi'i ja
ni sakui'na tachi ma.
23 'Chukan kúu ja nú na in
ñatuu iyo ji'in sa chi ñatuu
kúnimani i nuu sa. Te nú na
in ñatuu ndáxtutu ji'in sa, te
su'va jatenuu i.

Sukan sa'a tachi ma nuna ndakokuiñi i ini anua ñayii nuu ni kee i ma
(Mt 12:43-45)

24 'Kovaa ñayii kándija ña'a
te kúkanu ini ña'a i maa sa
ma, chi tachi ni yo ñunee ini
anua i ma chi kée i, te kua'an
vee i nuu yichi ma kúu i, te
ndánduku i ndenu ndatatu i.
Kovaa nú ñatuu ní'i i ma, te

jani ini i: “Ndákokuiñi o ve'e
nuu ni kee o ma.”
25 Te nú ni ndenda i, te ni
ndani'i i ini anua ñayii ma ja
sukan kaa in ve'e nuu jâ ni
ndaxtaa jâ ni nduvivii, sukan
kaa, kovaa nune, vaa ñatuu
ndí ini i ja sa'a i sukan kúni
Su'si ma.
26 Sani te tachi ma, ki'in i
jin nu xtutu i uja-ka tachi
ka'vi-ka ka sa'a i sana maa
i ma, te jin ndivi koo tutu
ndaka i ja jin koo i ini anua
ñayii yukan, te su'va ka'vi-ka
nduu ñayii yukan sana sukan
ni yo kuu i onde xinañu'u ma
—kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma nde ñayii jin koo sii ini xeen

27 Nani ká'an Jesús ma
sukan, in ña'a ni kayu'u
ne'un ñayii ma:
—¡Ja vava'a kúu ña'a ja ni
ñunee ni chii ña ma te ni
skaxi ña'a ña ma! —kúu ña
jiña'a ña.
28 Te ni ndakone'e ya:
—¡Ja vava'a-ka ka kuu
ñayii ka niniso'o ja ká'an Su'si
ma te ka kandija i ma! —kúu
ya jiña'a ya.

Ñayii masu ka sa'a ja va'a ma, ni ka jikan i in milagru nuu Jesús ma
(Mt 12:38-42; Mr 8:12)

29 Te ve kukua'a-ka ñayii ka
ndututu xiñi Jesús ma, te ni
keja'a ya ká'an ya:
—Ñayii tiempu ya'a, masu
ka sa'a i ja va'a. Ka jikan i in
milagru, kovaa masu kua'a
Su'si ma milagru ka jikan i
ma, yika-ni ja milagru ni sa'a
ya ji'in Jonás ma.
30 Vaa sukan ni sa'a Su'si ma
milagru ji'in Jonás ma nuu
ñayii ñuu Nínive ma, te sukan
sa'a tna ya ji'in saña ja kúu sa
iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, te
jin kuni ñayii tiempu ya'a.
31 Te kivi ndakan Su'si ma
kuenda ma, te ña'a ni yo
kuu reina ni yo tatnuni in
ñuu jika ichi nuu vee ma,
ndokuiñi ña nuu ñayii tiempu
ya'a, te ndaxtekuechi ña
i. Vaa ña'a ya'a chi jika
xen-xeen onde nuu ni kee
ña ni kii ña ma, sukan-va'a
koniniso'o ña tnu'u ndichi ni
yo ka'an Salomón ma te sa'a
ña ja va'a ma. Te vitna chi
ya'a iyo iya kanuu-ka sana
tee kúu Salomón ma, te masu
na in ndí ini ja koniniso'o i ja
ká'an ya a.
32 Suni maa i ko kuu ji'in ñayii
ñuu Nínive ma. Jin ndokuiñi
i kivi ndakan ya kuenda
nuu ñayii tiempu ya'a, te jin
ndaxtekuechi i ñayii tiempu
ya'a, chi vaa kivi ni kaxtnu'u
Jonás ma tnu'u Su'si ma, ni
ka ndakani, ni ka ndaka'vi
ini i, te ni ka ndakokuiñi i,
te ni ka ndandikin i Su'si
iya téku ma, nuu ni ka jin-
iso'o i ja ni kaxtnu'u Jonás
ma. Te vitna chi ya'a iyo
iya kanuu-ka sana Jonás ma,
kovaa masu na in ndí ini
ja koniniso'o i ja ká'an ya a
—kúu ya jiña'a ya.

Sukan kúu ñu'u ndú'va ja xtnuu i nuu o ma, kúu nduch-inuu o a nuu yikikuñu o a
(Mt 5:15; 6:22-23)

33 Sani te jiña'a tna ya:
—Ñatuu na in xndu'va in ja
ndú'va ñu'u te chinee i in nuu
yiyu'u, ni a chii kajoo ma.

Su'va sónee i in nuu sukun,
sukan-va'a nú na in na kivi
ve'e ma, te kotnuu nuu i.
34 Nduchinuu ni a, sukan kúu
in ja ndú'va ñu'u ja xtnuu
i nuu o ma ka kuu i ne'un
yikikuñu ni a. Nú nduch-
inuu ni ma, ja va'a ka kuu
i, te ni-ka'nu yikikuñu ni ma
kotnuu, te masu nawa ko
kuyu'u. Kovaa nú nduch-
inuu ni ma, ja u'vi ka kuu i, te
ni-ka'nu yikikuñu ni ma, iyo
nuu nee ma.
35 Konee ni cuidado ja máko
nda'va ñu'u tnuu nuu ni a.
Nú ña'a, te koo ni nuu nee
ma.
36 Vaa nú ni-ka'nu yikikuñu
ni a tnuu ñu'u ma, chi
konde'ya kaji kaji ni ndaka
ja iyo ja kúu ma, vaa ni a
vala-ka ja nee ma iyo nuu ni
a —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma ja tee ka kuu fariseo ma ji'in tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ñatuu ka sa'a ndaa ka sa'a ndija de

(Mt 23:1-36; Mr 12:38-40; Lc 20:45-47)

37 Nuu ni jinu ni ka'an
Jesús ma, in tee kúu fariseo
ma, ni kana de Jesús ma ja
kaa ya xita ji'in de ve'e de ma.
Te Jesús ma, ni kivi ya, te ni
jinkoo ya nuu mesa ma.
38 Te tee kúu fariseo ma, ni
sa'vi-nka ini de ja ni jini de ja
ñatuu ni sa'a ya sukan ka sa'a
de ja ka ndanda'a de ma, vaa
sukan ka sa'a ñayii judío ma
xinañu'u-ka sana ka jaa i xita
ma.
39 Kovaa Iya Tátnuni ma,
jiña'a ya:

—Ndijin tee ka kuu fariseo,
ka ndasavii ni yika vasu ni
ma, ji'in ko'o ni ma. Kovaa
ichi ini anua ni a chi ka ñu'u
chitu ja u'vi, vaa ndimaa ka
sakui'na ni.
40 ¡Ni masu ka ndasa'a ni
kuenda ja ka sa'a ni a!
¿Ñatuu ka jini ni ja iya ni sa'a
yikikuñu ni a, ni sa'a tna ya
ini anua ni a?
41 Jin ndakua'a ni ja ka
neva'a ni a nuu ñayii nda'vi
ma, te ni-ka'nu ni jin nduvii.

42 '¡Nda'vi maa ni, ndijin,
tee ka kuu fariseo! Ka sasiin
ni minu xtila ma, ji'in ruda
ma, ji'in ndaka yuku kuii ma,
ja jin ndakua'a ni diezmo ni
ma nuu Su'si ma, sukan ká'an
tutu ndee tnu'u Su'si ma. Te
ñatuu ka sanuu ni ja jin sa'a
ni ja va'a ma, ni a jin kutoo
ni Su'si ma. Te vitna ja ndaka
cha'a jiniñu'u ja jin sa'a ni, te
suni jin sa'a ni ndaka tna'a ja
ka sa'a ni a.

43 '¡Nda'vi maa ni, tee ka
kuu fariseo!, ja ka kuni ni ja
jin kunukoo ni onde nuu ka
ndanuu-ka ini veñu'u lilikin
ma, te ka kuni ni ja jin koo
respetu ñayii ma nuu ni te jin
taa i nchuxi ichi ma.

44 '¡Nda'vi ndaka ni! Sukan
ka kuu nuu ka yinee ndiyi
ma ja vivii ka na'a i ichi ke'e
ma, kovaa ichi ini i ma nani-
maa ja kini ja tne'e ka ñu'u, te
sukan ka kuu ni. Vaa vivii ka
ka'an ni, te ka kandija ñayii
ma, vaa ñatuu ka jini i naxe
ka kuu ni ma —kúu ya jiña'a
ya.

45 Te ni ndakone'e in tee
skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma:

—Teskua'a, ja ká'an ni
sukan, suni ká'an ni ja jin

kuu tna sa, te ñatuu ka jatna
ini sa —kúu de jiña'a de.
46 Kovaa Jesús ma, jiña'a
ya:
—¡Nda'vi tna ndijin, tee
ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma! Vaa ka skuiso ni
ñayii a ja ma jin kundee i jin
sa'a i ma. Kovaa maa ni, ni
a in xninda'a ni a masu ka
skanda ni ja jin chindee ni i.
47 '¡Nda'vi ni!, ja ka sa'a ni
nuu ka yinee tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma, tee ni ka ja'ni tna'a
ni ñayii jana'a ma.
48 Ja ka sa'a ni a, te jaku'ni
ini sa ja inuu-ni ka ketna'a
ini ni ji'in tna'a ni ñayii jana'a
ma. Vaa ni ka ja'ni i tee ma,
te ndijin, ka sa'a ni nuu ka
yinee de ma.
49 'Ndaa ndaa-ni ni ka'an
tnu'u ndichi Su'si ma ja ká'an
sa'a ma: "Tetniñu o tee jin
ndakaxtnu'u tnu'u maa o a
nuu ñayii ma, te tetniñu o
in-ka jichi apóstol, te jaku
de jin ka'ni i, te jaku de jin
sondikin i." Sa'a ni ka'an
tnu'u ndichi Su'si ma.
50 Te nuu ndijin ja ka iyo
ni tiempu ya'a ndakan Su'si
ma kuenda niñi tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma, tee ni ka ja'ni i ma,
onde kii ni keja'a ñuu ñayivi
a,
51 onde niñi Abel ma te onde
niñi Zacarías ma, tee ni ka
ja'ni i me'ñu altar ma ji'in
veñu'u ka'nu ma. Ja ndaa
ká'an sa ja Su'si ma, ndakan
ya kuenda nuu ñayii ka iyo
vitna ja ni ka ji'i tee yukan.
52 '¡Nda'vi maa ni, tee ka
skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, ja ka sa'a ni tnu'u
ja ka jini-ka ni sana ndaka-ka
ñayii ma! Kovaa ñatuu ni ka
kutu'va va'a maa ni tnu'u
Su'si ma, te ñayii ka kuni
ja jin kutu'va i tnu'u Su'si
ma chi ñatuu ni ka yo wa'a
ni tnu'u ja jin kutu'va i ma
—kúu ya jiña'a ya.
53 Nuu ni jiña'a Jesús ma
sukan, te tee ka skua'a tnu'u
ni kaxtnu'u Moisés ma, ji'in
tee ka kuu fariseo ma, ni
ka ndakiti xeen ini de, te
ni ka keja'a de kua'a ja ka
jikan-tnu'u de ya, te ka xtna'a
de ya.
54 Ka nduku de naxe jin ni'i
ichi de ja jin xtekuechi de ya
tna'a ja ká'an ya ma.

12

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya siki ja ká'an o ma te ñatuu sa'a o ma
(Mt 10:26-27)

1 Sani te ni ka ndututu
kua'a mil ñayii, vaa ûni kua'a
xeen i kúu ma, te ka jexni'ni
tna'a ndi-in ndi-in i. Jesús
ma, ni keja'a ya ká'an ya nuu
tee ka ndikin ya ma:
—Jin ko koto va'a ni maa
ni nuu levadura tee ka kuu
fariseo ma. Másu ko jin
kuikin ni xiko de ma, chi vaa
ka ka'an de ja ka jini de ja
va'a ma te masu ka sa'a de
ma.
2 Vaa ñatuu ni-in ja iyo yu'u
ma ja ma ndatuu i. Ñatuu
ni-in ja yinee yu'u ma ja ma
jin kuni o.
3 Chukan kúu ja ndaka nawa
jin ka'an yu'u ni ma, visi ka
jani ini ni ja masu na in jini,
kovaa ndijin ndandaa kona'a
kuenda kuu nduu ma, te ja ni

ka ka'an yu'u ni ichi ini ve'e
ma chi jin kayu'u i onde xini
ve'e ma.

Na in jin koyu'u o
(Mt 10:28-31)

4 'Ndijin ñayii ka ketna'a ini
ji'in sa a, ja ká'an sa kúu ja má
jin koyu'u ni ñayii ka kuni ja
jin ka'ni ña'a i ma. Vaa jinu,
te masu nawa kuu jin sa'a-ka
i.
5 Ká'an sa na in jin koyu'u
ni a: Jin koyu'u ni iya kuu
chunee ña'a nuu andeya ma
kivi jin kûu ni ma, nú ma
jin kandija ni sukan ká'an ya
ma. Saa vi, ¡jin koyu'u ni iya
yukan!
6 '¿Masu ka kuya'vi u'un
lasaa ja uu xu'un lilikin? Ko-
vaa Su'si ma, masu ndunaa
ya ni-in ti.
7 Te ja jin kuu maa ni, onde
ixi xini ni a na'a ya na saa
kúu. Chukan kúu ja masu
jin koyu'u ni chi ndijin chi ka
ndee ya'vi xeen-ka ni sana in
lasaa ma.

Máko jin ndakukan-nuu o
ja ka ndikin o Jesucristo ma
(Mt 10:32-33; 12:32;
10:19-20)

8 'Ja ká'an sa kúu ja,
ndeva'a-ni na in na ka'an
nuu ñayii ma ja ndikin ña'a
i maa sa, suni saña ja kúu
sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a,
ndaka'an sa nuu ángel Su'si
ma ja iyo sa ji'in i.
9 Kovaa ndeva'a-ni na in
na ka'an nuu ñayii ma ja
masu ndikin ña'a i ma, suni
ndaka'an sa nuu ángel Su'si
ma ja masu iyo sa ji'in i.
10 Su'si ma, sakanu ini ya nuu
ñayii ka ka'an ndeva'a siki sa
ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu
ñayivi a, kovaa masu sakanu
ini ya ñayii ka ka'an ndeva'a
ja kuu Xtumani Ndios ma.
11 Ndijin ja ka ndikin ña'a ni
maa sa a, nuna jin koo i jin
xsia'a ña'a i ini veñu'u lilikin
ma, xi nuu tee ka ja'nde tniñu
ma, xi nuu tee ka netniñu
ma, máko jin ko ndi ini ni
nawa jin sa'a jin kuu ni, xi
nawa jin ka'an jin kachi ni.
12 Vaa maa Xtumani Ndios
ma kaxtnu'u naxe jin ka'an
ni ora yukan —kúu ya jiña'a
ya.

Yika iyo ja ko ndiyo ini o ja
kua'a ja koneva'a o ma

13 Iyo in tee ne'un ñayii ma,
jiña'a de Jesús ma:
—Teskua'a, kuña'a ni ñani
sa ma, te ndaka'nde de ja
ni xndoo yuva sa ma ja jin
kuta'vi sa ma —kúu de jiña'a
de.
14 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—Ndijin, ¿na in ká'an ja
saña kúu in tee ja'nde tniñu,
xi in tee ja'nde ñu'ú? —kúu
ya jiña'a ya.
15 Suni jiña'a tna ya:
—Jin kani va'a ini ni nasa
yukan, te jin ndiyo xeen ini
ni ja jin koneva'a ni kua'a
xeen ndatniñu, vaa masu ja
koneva'a kua'a o ndatniñu
ma, te sa'a i ja ndani'i ta'vi o
ja koteku o ni-kani ni-jika chi
ña'a —kúu ya jiña'a ya.
16 Sani te ni ka'an ya in
tnu'u vijin:
—Iyo in tee xiku, te itu de
ma, ni kuu xeen ndaka ja ni
chi'i de ma.

17 Te tee xiku ma, ni keja'a
de jani ini de: “¿Nawa sa'a o?
Masu ndenu tnaa-ka o ndaka
ja ni ni'i o a.”
18 Te ka'án de: “Jâ jini o
naxe sa'a o. Ndákana o
ndaka yaka nuu ka ñu'u triu
o a, te ndása'a o ja na'nu-ka,
sukan-va'a tava'a o ndaka ja
neva'a o a ji'in ja ni ni'i-ka o
a.
19 Sani te ka'an o: Neva'a
o kua'a xeen ndatniñu ni
tava'a o a, jâ kanda i kua'a
xeen kuiya. Ndátatu o, káa o,
kó'o o, kóo sii ini o”, kúu de
ká'an de.
20 Kovaa Su'si ma, jiña'a ya:
“Ñatuu jani va'a ini ni ja jani
ini ni sukan. Vaa jakuaa
vitna, te kûu ni, te ja ni tava'a
ni a, ¿na in xi-kuenda ko
kuu?”
21 Sukan kúu ndaka ñayii
xtutu kua'a i ja koneva'a i
ma, kovaa kúnda'vi i nuu
Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

Iyo Yuva o Su'si ma ja jito ña'a ya
(Mt 6.25-34)

22 Ni jinu, te jiña'a Jesús ma
nuu tee ka ndikin ya ma:
—Sa'a-ni ká'an sa: Máko jin
ko ndi ini ni nawa jin kaa ni
ja jin koteku ni, ni a nawa jin
kondii jin konama ni.
23 Ka jini ni ja maa Su'si ma
ni sa'a ja ka teku ni a, te kuu
sa'a ya ja jin ni'i ni ja jin kaa
ni ma. Te ka jini ni ja maa
Su'si ma ni sa'a yikikuñu ni
a, te kuu sa'a ya ja jin ni'i ni
ja jin kondii jin konama ni.
24 Jin konde'ya ni lakaka ma,
ja masu ka chi'i ti itu, ni a jin
ndaxtutu ti nawa jin kaa ti, ni
a jin ko ndi ini ti ja jin tava'a
ti in nuu yaka. Kovaa Su'si
ma chi wa'a ya ja jin kaa ti.
¡Nde-ka tu ka kuu ndijin chi
ko ndi ini Su'si ma ja jin kaa
ni, vaa ka ndanuu-ka ni sana
lasaa ma!
25 Te visi na jin ko ndi ini
xeen ni, masu kuu jin sa'a ni
ja jin kua'nu-ka ni nú jâ ni
ka ja'nu ni sukan-ni kúni maa
Su'si ma.
26 Te chukan kúu ja, nú masu
kuu jin sa'a ni ni-in ja lu-
luu-ka ma, ¿nava'a ka ndi ini
ni ndaka ja na'nu-ka ma?

27 'Jin konde'ya ni naxe ka
ja'nu ita a. Ni masu ka sat-
niñu i, ni masu ka kene'e i
yu'va ja jin kuu sa'ma i ma.
Kovaa ká'an sa ja ni a rey
Salomón ma, ja ndaka ja va'a
ni yo neva'a de ma, masu ni
yo ne'nu de sukan vivii ka
ndaa ita a.
28 Vaa Su'si ma, sa'a ya ja
vivii ka ndaa ita ja ka iyo
ichi yuku ma, kovaa in-ka kii
ma, te jin kayu i nuu ñu'u
ma-ni. ¡Te nú sukan vivii
jito ya ita ma, naka tu ndijin,
suni vivii skondii skonama
ña'a ya! ¿Nava'a vala-ni ka
kukanu ini ni ya?
29 Te chukan kúu ja má jin ko
ndi ini ni te jin ko kuxii ini ni
ja ma jin ni'i ni nawa jin kaa
ni nawa jin ko'o ni.
30 Vaa ndaka cha'a ka ndi
ini ñayii ñuu ñayivi a. Kovaa
ndijin, ka neva'a ni in Yuva o
ja jini ya nawa ka jiniñu'u ni
a.
31 Ndijin, jin ndanduku ni xi-
ñañu'u kuiti-ka sukan tátnuni
Su'si ma ja jin sa'a ni ma,
te ndaka cha'a, te kenda koo
kuee-ka ndi-tna'a ka jiniñu'u

ni ma.

Jín sa'a o ja va'a ja ndaa vaa chukan chi masu ja naa kúu
(Mt 6:19-21)

32 'Máko jin koyu'u ni, ndi-
jin ja ka kuu ni ndikachi sa
a. Masu kua'a ni kúu, kovaa
Yuva o Su'si ma, jâ ni jani
va'a ini ya ja jin koo ni nuu
koo ya ja tatnuni ya ma.
33 Jin xiko ni ja ka neva'a ni a,
te jin kua'a ni ñayii ka jiniñu'u
ma. Te ndaka ja vii ja va'a ka
sa'a ni ma, te jin koo va'a i in
nuu bolsa ja masu naa masu
te'nde onde andivi ma. Vaa
yukan masu na kui'na kivi
koo, ni a tikixin ja jin xnaa ti.
34 Vaa nuu iyo ndaka ja va'a
ka neva'a ni ma, te yukan tna
jin ku'un ini ini anua ni a.

Jín koo tu'va o ja ndenda iya ni kii ñayivi ñuu ñayivi a

35 'Jin ndaku'ni va'a ni chii
ni a, te jin koo tu'va ni, ji'in
ñu'u kotnuu nuu ni ma.
36 Jin ko kuu ni sukan ka
kuu ñayii ka jinukuechi, ja
ka ndetu i jito'o i ma, ja
ndenda de ja ni ja'an de in
viko tnánda'a ma, sukan-va'a
nú ni ndenda de te skajan
de ye'e ma, te ñama ñama jin
ndakune i.
37 Vava'a jin kendoo ñayii ka
jinukuechi ma, nú jito'o i ma,
ndenda de te ndani'i ña'a de
ja ka ndito i ma. Ja ndaa
ká'an sa ja maa tee kúu jito'o i
ma, satu'va de, te ndasunkoo
ña'a de nuu mesa ma, te maa
de kani ko'o nuu i ma.
38 Vava'a jin kendoo i, nuna
ndani'i ña'a jito'o i ma ja ka
ndito-ka i, visi na ndenda de
sava ñuu xi nuu ve ndii-nka
ma.
39 Ka jini ni sa'a: Vaa nú in
tee xi-ve'e ma, te jini de na
ora kenda kui'na ve'e de ma,
masu kua'a de tnu'u ja kivi i
ve'e de ma ja sakui'na i.
40 Ndijin tna, jin koo tu'va ni,
vaa saña ja kúu sa iya vee
ñayivi ñuu ñayivi a, ndii sa ora
masu ka jani ini ni ja ndenda
sa ma —kúu ya jiña'a ya.

Tee jinukuechi va'a ma ji'in tee ñatuu jinukuechi va'a ma
(Mt 24:45-51)

41 Pedro ma, ni jikan-tnu'u
de:
—Señor, ¿ni ndakani ni
tnu'u vijin ya'a ja jin kuu
maa sa, xi ja jin kuu ndaka
ñayii a? —kúu de jiña'a de.
42 Iya Tátnuni ma, jiña'a ya:
—Jin ndasa'a ni kuenda
te jin ko kuu ni sukan
kúu tee ñukuun ñukuun
jinukuechi va'a nuu jito'o
de ma. Chukan kúu ja ni
sacargu ña'a jito'o de ma ja
na katanuu de kuá'a de ja
jin kaa ndaka ñayii ve'e jito'o
de ma maa ora jiniñu'u ja jin
kaa i ma.
43 Ja vava'a kúu tee
jinukuechi nuu jito'o de ma,
nuna ndenda jito'o de ma te
ndani'i ña'a de ja yikuu de
sa'a de sukan ni tatnuni tee
ma.
44 Ja ndaa ká'an sa ja jito'o
de ma, ndasacargu ña'a de
ndaka-ka ja neva'a de ma.
45 Kovaa nú tee yukan, te jani
ini de ja kukuee-ka jito'o de
ma sana ndenda de, te keja'a
de sa'a ndeva'a de ñayii ka

jinukuechi ma, te keja'a de
kaa de ko'o de, te ndajini de,
46 te kivi ñatuu jani ini de ja
ndenda jito'o de ma te ora
ñatuu jini de ma, te ndenda
jito'o de ma. Te jito'o de
ma, taji ña'a de, te chunee
ña'a de ichi nuu ndo'o neni
de ma. Sukan jin ndo'o
ndaka ñayii ñatuu ka kandija
ja ká'an Su'si ma.

47 'Tee jinukuechi ma, nú
jini de nawa kúni jito'o de
ma ja sa'a de ma, kovaa
nú ñatuu iyo tu'va de, ni a
ñatuu kándija de ma, xndo'o
xneni-ka ña'a jito'o de ma.
48 Kovaa tee jinukuechi ma,
te ñatuu jini de te sa'a de
ja ñatuu játna ini jito'o de
ma, tee yukan, suni ndo'o
tna de, kovaa jaku-ni. Nú
na in kua'a-ka ni kunda'a i,
suni kua'a-ka ndakan Su'si
ma kuenda nuu i. Te ñayii
kua'a-ka sacargu ya i ma,
kua'a xeen-ka ndakan ya
kuenda nuu i.

Ñayii ñatuu ka kandija Jesús ma chi masu jin ketna'a-ka ini i ji'in ñayii ka kandija ya ma

(Mt 10:34-36)

49 'Saña chi vee sa ja
xndu'va sa ñu'u ñuu ñayivi a,
te nawa kuu vâa jâ ndu'va
ndu'va-nka ñu'u ma kúni sa.
50 Iyo ja ndo'o neni sa, te
¡kúxii xeen ini sa onde kivi ko
kuu ma!
51 ¿Ka jani ini ndijin ja ni
kijaa sa ñuu ñayivi a, te jin
koo sii ini ñayii a? Ká'an sa
ja ña'a, su'va ni kijaa sa ja
jin ndusiin ñayii jin kondikin
ña'a maa sa a ji'in ñayii masu
jin kondikin ña'a ma.
52 Vaa onde vitna te kivi ki'in
o a, u'un ñayii ka iyo in ve'e
ma, te jin ndusiin uu tna'a i
ja ma jin ketna'a ini i, te jin
ndakiti ini i nuu uni-ka tna'a
i ma.
53 Su'va su'va jin ndakiti ini
nuu tna'a tee ma ji'in sayii de
ma, te ña'a ma ji'in sasi'i ña
ma, te suni sukan jin ko kuu
tna ña'a kúu si'i xiso ma ji'in
janu ña ma —kúu ya jiña'a
ya.

Jiniñu'u ja ndasa'a o kuenda na tiempo kúu ja ka iyo o a

(Mt 16:1-4; Mr 8:11-13)

54 Jesús ma, jiña'a tna ya
nuu ñayii ma:
—Ndijin chi nú ka jini ni
viko ma ja ndenda koo i
ichi nuu kée kandii ma, te
ka ka'an ni ja kuun savi, te
sukan kúu.
55 Te nú yi'i kajin ichi nuu vee
ma, te ka ka'an ni ja i'ni xeen
ko kuu, te suni sukan kúu.
56 ¡Sanda'vi-nka ja ka jini ni te
masu ka ndasa'a ni kuenda
nawa sa'a Su'si ma in kivi in
kivi a! Nú ka jini ni sukan
kúu andivi ma ji'in nuu ñu'ú
a, ¿nava'a ñatuu ka ndasa'a ni
kuenda na tiempu kúu ja ka
iyo ni a?

Jin ndaka'an mani tna'a ni ji'in ñayii ñatuu ka iyo mani ji'in ni ma

(Mt 5:25-26)

57 '¿Nava'a ñatuu ka ndasa'a
ni kuenda nú ja va'a kúu ja
ka sa'a ka kuu ni a te jin
kendoo va'a ni?
58 Te nú na in na kua'a
kuenda nuu tee ka netniñu

ma ja ni kanaa ni ji'in i,
te ora kua'an ni ji'in i ichi
ma, te ko ndi ini ni ja jin
ndatnu'u-mani ni ji'in i, te jin
sakanu ini nuu tna'a ni, te jin
ndumani ni, sukan-va'a ma
jin xsia'a ña'a i nuu tee ja'nde
tniñu ma. Vaa nú ña'a, te tee
ja'nde tniñu ma, tatnuni de
nuu tee kúu soldado ma, te
jin chinee va'a ña'a de vekaa
ma.
59 Te ká'an sa ja jâ ni ske-
naa ni maa ni kúu, vaa
masu ndee ni vekaa ma,
onde ndachunaa ndi'i kuiti
ni —kúu ya jiña'a ya.

13

Ñayii ma ndandikin ichi Su'si ma chi skenaa i maa i

1 Maa tiempu yukan-ni ni
jan koo jaku ñayii ni ka jan
koto i Jesús ma. Te ni ka
ndakani i ja tee kúu Pilato
ma, ni ja'ni de jaku tee ñuu
Galilea ma, te ni sakanuu de
niñi tee ma ji'in niñi kiti ni ka
ja'mi de nuu Su'si ma.
2 Jesús ma, jiña'a ya:
—¿Ka jani ini ndijin ja
sukan ni ka kuu tee ñuu
Galilea ma kuechi ja ka ndiso
kuechi-ka de sana ndaka-ka
ñayii ñuu de ma?
3 Ká'an sa ja ña'a. Te nuu
ndijin ká'an sa a, nú ma jin
ndakani jin ndaka'vi ini ni
te jin ndakokuiñi ni te jin
ndandikin ni Su'si a chi jin
skenaa ni maa ni ni-kani
ni-jika.
4 ¿Xi ka jani ini ni ja ja'un
uni (18) tee ni ka ji'i nuu
ni jinkava ve'e sukun ichi
Siloé ma siki de ma, ka ndiso
kuechi-ka de sana ndaka-ka
ñayii ka iyo ñuu Jerusalén
ma?
5 Ká'an sa ja ña'a. Kovaa
nuu ndijin ká'an sa a, nú ma
jin ndakani jin ndaka'vi ini
ni te jin ndakokuiñi ni te jin
ndandikin ni Su'si a chi jin
skenaa tna ni maa ni ni-kani
ni-jika —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin ja kuu in tnu higo ñatuu ni kuun higo

6 Jesús ma, ni ka'an ya in
tnu'u vijin:
—In tee, neva'a de in tnu
higo, núkoo tnu ne'un itu tnu
uva de ma. Te ni ja'an de
ni jan koto de nú ni kuun
higo ma, kovaa ni-in ñatuu ni
ndani'i de.
7 Chukan kúu ja ni jiña'a de
tee jito itu tnu uva de ma:
“Jini ni ja jâ ni kuu uni kuiya
kíi sa kí koto sa tnu higo
a nú ni kuun higo. Kovaa
ni a in ñatuu ni ndani'i sa.
Ka'nde ni tnu, vaa ¿nava'a ko
satneñu tnu itu a, te masu
nawa kúun?”, kúu de jiña'a
de.
8 Kovaa tee jito itu ma, ni
ndakone'e de: “Señor, xndoo
ni tnu kuiya ya'a-ka. Te
ndaxtaya sa ñu'ú xuu tnu a,
te ndatnaa sa ja'an xuu tnu
a.
9 Xi saa sukan, te kuun higo,
te nú ña'a, te ka'nde ni tnu”,
kúu de jiña'a de.
—Sa'a ni ndakani ya.

In kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma, Jesús ma, ni ndasava'a ya in ña'a ni iyo titoso

10 In kivi ni tatnuni Su'si
ma ja ma jin satniñu ñayii
ma, ni kenda Jesús ma ini

veñu'u luluu ma, te káxtnu'u
ya sukan kúni Su'si ma ja jin
ko kuu ñayii ma.
11 Te iyo in ña'a ku'u, te jâ iyo
ja'un uni (18) kuiya ja ku'u
ña. Te in tachi, ni ndasa'a
titoso i ña, te ñatuu kúu ndun-
daa-ka yata ña ma.
12 Nuu ni jini Jesús ma ña, ni
kana ya ña, te jiña'a ya:
—Ndijin, jâ ni nduva'a ni
kue'e ndó'o ni a —kúu ya
jiña'a ya.
13 Sani te ni sonee ya nda'a
ya yata ña ma, te ora yukan,
te ni ndundaa yata ña ma,
te ni keja'a ña ndáchiñu'u ña
Su'si ma.
14 Kovaa tee tátnuni veñu'u
yukan, ni ndakiti ini de, vaa
Jesús ma, ni ndasava'a ya
ña'a yukan in kivi ni tatnuni
Su'si ma ja ma jin satniñu
ñayii ma, te jiña'a de ñayii ma:
—Iyo iñu kivi ja satniñu o
a. Ki koo ni kivi yukan ja jin
nduva'a ni, te kivi ni tatnuni
Su'si ma ja ma jin satniñu o
ma, má ki koo ni —kúu de
jiña'a de.
15 Te Iya Tátnuni ma, ni
ndakone'e ya:
—Masu ka sa'a ni ja ka
ka'an ni a. ¿Ñatuu ka ndaji
ndijin xndiki ni ma xi burru
ni ma kivi ni tatnuni Su'si ma
ja ma jin satniñu o a, ja jin
ko'o ti ndute?
16 Vaa ña'a ya'a, tna'a Abra-
ham ma kúu ña, te tachi ma,
ni ju'ni i ña, te jâ iyo ja'un
uni (18) kuiya ja ku'u ña. ¿Xi
ma kuu jin ndaxsiaa o ña
nuu nda'a tachi ma kivi ni
tatnuni Su'si ma ja ma jin
satniñu o a? —kúu ya jiña'a
ya.
17 Nuu ni ka'an Jesús ma
sukan, ndaka tee ñatuu ka
kunimani nuu ya ma, ni ka
kukan-nuu de. Kovaa ndaka
ñayii ma, ka kutachi i ja ni ka
jini i ja va'a ja vii sa'a ya ma.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u
vijin in ndikin tnu mostaza
(Mt 13:31-32; Mr 4:30-32)

18 Jesús ma, jiña'a tna ya:
—¿Na nde a kuu jin
sketna'a o ja inuu kúu i ji'in
sukan tatnuni Su'si ma, ka
jani ini ni?
19 Sukan kúu in ndikin tnu
mostaza ma ja luluu ti'i-ni i
ma te skee ñayii ma ini itu
i ma, te jite i, te ja'nu in
yutnu kui'i, te sukun sukun
kúu tnu, te onde lasaa ma, ka
sa'a ti taka ti nuu nda'a tnu
ma, sukan ko kuu ja tatnuni
Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u
vijin levadura ma
(Mt 13:33)

20 Sani te Jesús ma, jiña'a
ya:
—¿Na nde a kuu sketna'a
ji'in sa sukan tatnuni Su'si
ma, ka jani ini ni?
21 Ká'an sa sa'a, ja sukan kúu
levadura ma, sukan ko kuu
ja tatnuni Su'si ma. Vaa nú in
ña'a, ni sakanuu ña levadura
ma ji'in uni jichi ñujan triu
ma, te levadura ma ni-ka'nu
kivi i, onde kundee i xsjaa i
ni-ka'nu ñujan ña ma. Sukan
ko kuu ja tatnuni Su'si ma
—kúu ya jiña'a ya.

Jín tnuñu o ja jin kivi koo o
ye'e tuu ma
(Mt 7:13-14, 21-23)

22 Ichi kua'an Jesús ma ñuu
Jerusalén ma, te káxtnu'u ya
ndaka ñuu ichi kua'an ya ma.
23 Te in tee, ni jikan-tnu'u de
ya:

—Señor, ¿jaku-ni ñayii jin
ndani'i ta'vi? —kúu de jiña'a
de.

Te ni ndakone'e ya:

24 —Jin tnuñu ni ja jin kivi
koo ni ye'e tuu ma, vaa ká'an
sa ja kua'a ñayii jin kuni i ja
jin kivi koo i, te ma kuu jin
kivi koo i.
25 Vaa nuna ndokuiñi iya
xi-ve'e ma, ja ndakasi ya ye'e
ma, nde ni ja ni ka kendoo
ichi ke'e ma, jin skajan jin
skajan ni, te jin kuña'a ni:
"Señor, ndakune ni ye'e a."
Kovaa ndakone'e ya: "Masu
jini sa ndenu ve koo ni."
26 Sani te jin keja'a ni jin
kuña'a ni: "¿Te masu kaa ni
ka yo jaa, ni ka yo ji'i o ma,
te ni yo kaxtnu'u ni tnu'u vii
tnu'u va'a nuu sa ichi nuu ka
ndatna'a sa ñuu sa ma?"
27 Kovaa ndakone'e ya:
"Masu jini sa ndenu ve koo
ni. ¡Kuán koo ni kuán koto ni
nde ichi jin koo ni! ¡Ñayii ka
sa'a ja u'vi ma ka kuu ni!"
28 Sani te kene'e ña'a ya
ichi ke'e ma, te yukan jin
ndanda'yu jin ndanda'yu
ni, te jin ndakandi'i jin
ndakandi'i ni nu'u ni, ja jin
ndakani ini ni ja ñatuu ni ka
kandija ni ya ma, te jin kuni
ni in-ka nuu iyo Abraham
ma ji'in Isaac ma ji'in Jacob
ma ji'in ndaka tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma, ja ka iyo de ji'in
Su'si ma nuu tátnuni ya ma.
29 Vaa ki koo ñayii ichi ninu
ma, ichi nuu vee ma, ichi
nuu kána kandii ma, ichi nuu
kée kandii ma, sukan-va'a jin
kunukoo i nuu mesa ja jin
kaa jin ko'o i ji'in ya nuu
tatnuni ya ma.
30 Sani te jaku ñayii ka jani
ini i ja masu ka ndanuu i
vitna ma, te suu i jin ko kuu
ñayii ka ndanuu-ka yukan,
te jaku ñayii ja ka kuni i ja
xinañu'u-ka jin ko kuu i vitna
ma, te sandi'i-nka jin ko kuu i
kivi yukan —kúu ya jiña'a ya.

Ni kuxii ini Jesús ma ja
kuu ñuu Jerusalén ma
(Mt 23:37-39)

31 Sani te suni ni ka kenda
koo tee ka kuu fariseo ma, te
ka jiña'a de Jesús ma:

—Kuá'an ni in-ka ñuu, vaa
tee kúu Herodes ma chi kúni
de ja ka'ni ña'a de —ka kuu
de ka jiña'a de.

32 Te ni ndakone'e ya:

—Kuán koo ni, te jin kuña'a
ni nuu ñukuii yukan ja:
"Vitna ji'in yutnee ma kene'e
sa ini anua ñayii ma tachi ma
te ndasava'a sa ñayii ka ku'u
ma, te isa, te jinu ja satniñu
sa a."
33 Kovaa vitna, yutnee ma,
isa ma chi iyo-ka ja sa'a sa
sukan sa'a sa ma, vaa masu
kuu ja in tee ndakaxtnu'u
tnu'u ni wa'a Su'si ma, te
masu kûu de ñuu Jerusalén
ma.
34 '¡Ñayii ñuu Jerusalén,
ja ka wa'a-yuu ni tee ka
ndakaxtnu'u tnu'u ni wa'a
Su'si ma onde ka ja'ni ni de
ma! ¡Te suni sukan ka sa'a ni
ji'in ñayii ni tetniñu ya nuu
ni ma! ¡Na saa-ka jichi ni

kuni sa ja ndaxtutu ña'a sa,
sukan ndaxtutu tila ma chili
ti ma chii ndijin ti ma! Kovaa
ñatuu ni ka kuni ni.
35 Jin kuni ni ja ve'e ni ma chi
jin kendoo nda'vi jin kendoo
kee i. Te ká'an sa ja masu
nde jin kuni-ka ña'a ni onde
kenda kivi ja jin ka'an maa
ni: “¡Ja va'a kúu iya vee nuu
Iya Tátnuni ma!” —kúu ya
jiña'a ya.

14

In kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma, ni ndasava'a Jesús ma in ñayii yi'i ña'a kueñu

1 Sani te in kivi ni tatnuni
Su'si ma ja ma jin satniñu
ñayii ma, ni ja'an Jesús ma
ja kaa ya xita ve'e tee kúu
fariseo ma ja kúu de tee
tátnuni ñuu yukan. Te jaku-ka
tee ka kuu fariseo ma, ka jito
yu'u de ya.
2 Suni iyo in tee ku'u, te yi'i
ña'a kueñu.
3 Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya
nuu tee ka skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma ji'in nuu
tee ka kuu fariseo ma:
—¿Kuu ndasava'a o in ñayii
ku'u a kivi ni tatnuni Su'si
ma ja ma jin satniñu o ma, xi
ña'a? —kúu ya jiña'a ya.
4 Kovaa ndaka de ni ka
jasiyu'u kuiti. Sani te ni
tnii ya tee ku'u ma, te ni
ndasava'a ya de, te jiña'a ya
ja na no'o de.
5 Te nuu tee ka kuu fariseo
ma jiña'a ya:
—Nde ndijin, nú ni kêe in
sa'ya ni ma in soko kivi ni
tatnuni Su'si ma ja ma jin
satniñu o ma, ¿te ma ndatava
yachi-ni ni i? Xi in xndiki ni
ma, ¿te ma ndatava yachi-ni
ni ti kuechi ja kivi ni tatnuni
Su'si ma ja ma jin satniñu o
ma kúu? —kúu ya jiña'a ya.
6 Te ñatuu ka ni'i ini de
nawa jin ndakone'e de.

Ndenu jin kunukoo o in viko ma, te na in jin kana o viko jin sa'a maa o ma

7 Ja ni jini Jesús ma ja tee
ni jan koo viko ma, ni ka
kaji de nuu ka nukoo ñayii ka
ndanuu-ka ma ni ka jinkoo
de, te sa'a ni ndaka'an-so'o ya
nuu de:
8 —Nú na in na kana ña'a
in viko tnánda'a ma, máko
jinkoo ni nuu jin kunukoo
ñayii ka ndanuu-ka ma, vaa
kenda in-ka ñayii kanuu-ka
sana ndijin ma,
9 te tee ni kana ña'a nduu
ni ma, nasa kii de te ka'an
de: “Kua'a ni nuu núkoo ni a
kunukoo ñayii ya'a.” Sani te
ndokuiñi ni, te kukan-nuu ni,
te ki'in ni kunukoo ni nuu ka
nukoo ñayii sandi'i-nka ma.
10 Su'va nú na in na kana
ña'a i ja ki'in ni in viko ma,
te jinkoo ni onde sandi'i-nka
ma, sukan-va'a nú ni kenda
ñayii ni kana ña'a ma, te kuu
ka'an i: “Ndijin, ki ya'a ni,
te kunukoo ni nuu ka nukoo
ñayii ka ndanuu-ka ma.” Te
sukan, te vivii jin ka'an i ja
kuu ni, te jin kuni ñayii ka
nukoo ji'in ni nuu mesa ma.
11 Vaa nú na in sa'a tnu'u ja
kanuu-ka i ma, suni kendoo
nda'vi i, te kukan-nuu i.
Te ñayii sa'a tnu'u ja masu
ñayii kanuu-ka kúu i ma, te
ñayii yukan, nduu i in ñayii
kanuu-ka —kúu ya jiña'a ya.

12 Jiña'a tna ya nuu tee ni
kana ña'a ve'e de ma:
—Ndijin, nuna sa'a ni in
viko te kua'a ni ja jin kuxe'ñu
ñayii ma xi jin kuxini i, kovaa
máko kana ni ñayii ka ketna'a
ini ji'in ni ma, ni a ñani ni
ma, ni a tna'a ni ma, ni a ñayii
xiku ka iyo yatni ji'in ni ma.
Vaa ñayii yukan chi kuu jin
ndakana ña'a i, te sukan, te
jin kendoo inuu ni ji'in i.
13 Kovaa nuna sa'a ni in viko,
te kana ni ñayii nda'vi ma,
ñayii ñatuu kúu jin satniñu
i ma, ñayii cojo ma, ñayii
inukuaa ma,
14 te koo sii ini ni, vaa ñayii
yukan, masu kuu jin ndachu-
naa i. Te ja sa'a ni sukan ma
chi ndataa Su'si ma nuu ni
kivi jin ndateku ñayii ka sa'a
ja va'a ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin siki in viko ni satu'va in tee ja jin kuxini ñayii ma
(Mt 22:1-10)

15 Ja ni jiniso'o in tee núkoo
nuu mesa ma, te jiña'a de
Jesús ma:
—¡Ja va'a-ka jin ko kuu
ñayii jin koo viko kivi tatnuni
Su'si ma! —kúu de jiña'a de.
16 Jesús ma, jiña'a ya:
—In tee, ni sa'a de in viko,
te kua'a de ja jin kuxini ñayii
ma, te ni tatnuni de nuu tee
jinukuechi nuu de ma ja na
jin kana de kua'a xeen ñayii
ma.
17 Te nuu ni kenda ora ja jin
kuxini i ma, ni tatnuni de
nuu tee jinukuechi nuu de
ma, ja na ki'in de jín kuña'a
de sa'a nuu ñayii ni kana de
ma: "¡Ne'e koo ni! ¡Jâ iyo
tu'va ndaka!"
18 Kovaa ndaka ñayii ni kana
de ma, ni ka keja'a i ka nduku
i nawa jin xtekuechi i ja ma
jin koo i viko ma. Tee xi-
nañu'u ma, jiña'a de: "Yika ni
jaan sa in ñu'ú, te jiniñu'u ja
ki'in sa jin koto sa. Jikan-ta'vi
sa ja sakanu ini ni", kúu de
jiña'a de.
19 In-ka de jiña'a: "Ni jaan sa
u'un yunta xndiki sa, te kúni
sa ja kototnuni sa ti nú kuu
jin kutu ti. Te jikan-ta'vi sa ja
sakanu ini ni", kúu de jiña'a
de.
20 Te in-ka de jiña'a: "Yika
ni tnanda'a sa, te masu kuu
ki'in sa", kúu de jiña'a de.
21 Te ni ndenda tee
jinukuechi ma, te ni ndakani
de ndaka nuu jito'o de
ma. Sani te jito'o de ma,
ni ndakiti ini de, te jiña'a
de nuu tee jinukuechi ma:
"Kuá'an kunu ni nuya'vi ma
ji'in ichi ka iyo ini ñuu ma,
te kii ni ji'in ñayii nda'vi
ma, ji'in ñayii ñatuu kúu jin
satniñu i ma, ji'in ñayii kuaa
ma, ji'in ñayii cojo ma."
22 Te nuu ni jinu ma, te jiña'a
tee jinukuechi ma nuu jito'o
de ma: "Señor, jâ ni sa'a sa
sukan ni tatnuni ni ma, te
iyo-ka nuu jin kunukoo i",
kúu de jiña'a de.
23 Sani te tee kúu jito'o de ma,
jiña'a de nuu tee jinukuechi
ma: "Kuá'an ni ichi ka'nu ma
ji'in ichi kuechi ma, te xtetuu
ni jaku-ka ñayii ma ja na ki
koo i, sukan-va'a na chitu
nuu iyo tu'va ja jin kunukoo
i ini ve'e sa a.
24 Vaa ká'an sa ja ndaka ñayii

ni kana sa xinañu'u ma, ni-in
i masu kua'a sa tnu'u ja kii i
ki kuxini i ve'e sa a", kúu de
jiña'a de. —Sa'a ni ndakani
ya.

*Sukan tnundo'o ja
kondikin o Cristo ma
(Mt 10:37-38)*

25 Kua'a ñayii ka ndikin
Jesús ma, te ni konenuu ya,
te jiña'a ya:

26 —Nú na in vee nuu sa te
kútoo-ka i yuva i ma, xi si'i
i ma, xi ñasi'i i ma, xi ñani i
ma, xi ku'va i ma sana saña,
te nú ndí ini-ka i ja koo va'a
maa i ñuu ñayivi a, te masu
kuu ko kuu i ñayii kondikin
ña'a i maa sa.
27 Nú ma kachi i ja ndo'o neni
i, sukan ndó'o ñayii jiso krusi
i ma te kua'an i nuu kûu i
ma, masu kuu ko kuu i ñayii
kondikin ña'a.
28 Xi nde ni kúni ja sa'a
ni in ve'e sukun, ¿masu xi-
ñañu'u jinkoo ni te tava ni
kuenda na saa kuatniñu ni,
sukan-va'a kuni ni nú iyo ja
jinu ve'e ni ma?
29 Vaa nú ña'a, visi na keja'a
ni, te ma kuu jinu, te ndaka
ñayii ka nde'ya ma, te jin
jakundee ña'a i,
30 te jin ka'an i: "Tee ya'a,
ni keja'a de sa'a de ve'e de
a, kovaa ñatuu ni kundee de
sinu de."
31 Xi nde in rey iyo ja ki'in de
jin kanaa de ji'in in-ka rey,
¿masu xinañu'u jinkoo de te
ndakani vava'a ini de nú kuu
ja uxi-ni mil soldado de ma
ki'in ji'in de ja jin kanaa de
nuu ka iyo oko mil soldado
ma?
32 Te nú jini de ja ma kundee
de ma, te nú jika-ka vee in-ka
rey ma, te tetniñu de in tee
jin kuña'a de ja jin ndumani
de.
33 Chukan kúu ja, ndeva'a-ni
nde ni, nú ma xndoo ni
ndaka ja neva'a ni ma,
masu kuu ko kuu ni in ñayii
kondikin ña'a.

*Nuna ndu-uun ñii ma
masu jiniñu'u-ka i
(Mt 5:13; Mr 9:50)*

34 'Vaa ka jini o ja ñii ka jaa
o ma chi ja va'a kúu i, kovaa
nuna ndu-uun i, ¿naxe kuu
kuatniñu-ka ña'a ñayii ma?
35 Masu nde jiniñu'u-ka i, ni a
nuu ñu'ú a, ni a nduu i ja'an.
Su'va siin nuu jin skuita i ñii
ma, vaa masu nde jiniñu'u-ka
i. Nde ni iyo so'o ja konin-
iso'o ni, te koniniso'o va'a ni
—kúu ya jiña'a ya.

15

*Ni ka'an Jesús ma in tnu'u
vijin in tee ni ndani'i ndikachi
ni ski'in de ma
(Mt 18:10-14)*

1 Ndaka tee ni ka yo
ndake'en ya'vi xu'un no'o
ñuu Roma ma, ji'in ñayii
masu ka sa'a ja va'a ma,
ni ka jan tu'va i Jesús ma,
sukan-va'a jin koniniso'o i ja
ká'an ya ma.
2 Te tee ka kuu fariseo ma,
ji'in tee ka skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, ka
ka'an de tnu'u ya, te sa'a ka
ka'an de:
—Tee ya'a, jan-ta'vi de
ñayii ka ndiso kuechi a, te
jaa de xita ji'in i —ka kuu de
ka ka'an de.

3 Sani te Jesús ma, ni ka'an
ya in tnu'u vijin:
4 —Nde in tna'a ni ma ja
neva'a de cientu ndikachi de
ma te ni ski'in de in ti, ká'an
sa ja xndoo de kuun xiko
ja'un kuun (99) ti ma yuku
ma, te ki'in de jin nu nduku
de in kiti ni ski'in de ma onde
ndani'i de ti.
5 Te nú ni ndani'i de ti, sii
ini-ni ndasonee de ti siki
chiyo de ma.
6 Te ja ndenda de ve'e de ma,
ndaxtutu de ñayii ka ketna'a
ini ji'in de ma ji'in ñayii ka iyo
yatni ji'in de ma, te kuña'a
de: "Jín koo sii ini o, vaa ni
ndani'i sa ndikachi kiti jâ ni
ski'in sa nkuu ma."
7 Te ká'an sa ja sa'a ka
kusii ini xeen i andivi ma
ja in ñayii ndiso kuechi ma,
te ndákani ndáka'vi ini i te
ndákokuiñi i te ndándikin i
Su'si ma te sakanu ini ya
kuechi i ma, sana kuun xiko
ja'un kuun-ka (99) ñayii ja ka
jani ini i ja ñayii ka sa'a ja va'a
ka kuu i ma te ñatuu jiniñu'u
ja jin ndakani jin ndaka'vi
ini i te jin ndakokuiñi i te
jin ndandikin i Su'si ma te
sakanu ini ya kuechi i ma.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin in ña'a ni ndani'i xu'un ni ski'in ña ma

8 'Xi nde in ña'a ja neva'a
ña uxi xu'un te ski'in ña in
xu'un ña ma, ká'an sa ja
xndu'va ña in ñu'u, te ndax-
taa ña ve'e ña ma, te ndan-
duku vivii ña onde ndani'i
ña.
9 Te nú ni ndani'i ña ma,
ndaxtutu ña ña'a ka ketna'a
ini ji'in ña ma, te kuña'a
ña: "Jín koo sii ini o, vaa ni
ndani'i sa xu'un jâ ni ski'in sa
nkuu ma."
10 Te ká'an sa ja suni sa'a
ka kusii ini ángel Su'si ma
ja in ñayii ndiso kuechi ma,
te ndákani ndáka'vi ini i, te
ndákokuiñi i, te ndándikin i
Su'si ma, te sakanu ini ya
kuechi i ma —kúu ya jiña'a
ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin in tee ni ndakokuiñi sa'ya de suchi ni kee te kua'an i ma

11 Jesús ma, sa'a ni ndakani
tna ya:
—In tee, iyo uu sayii de.
12 Te suchi lule-ka ma, jiña'a
i yuva i ma: "Taa, taa ni ja ko
kuu ta'vi sa ma", kúu i jiña'a
i. Sani te yuva i ma, ni ja'nde
de ja neva'a de ma, te ni wa'a
de nduu i.
13 Sani te jaku-ni kii ma, sa'ya
de suchi lule-ka ma, ni xiko
i ja ni wa'a yuva i ma, te ni
ni'i i xu'un ma, te kua'an jika
i onde in-ka ñuu. Te ndeva'a
ndekuu-ni ni yo jatniñu i, te
ni xndi'i i ndaka ja ni ni'i i
ma.
14 Kovaa nuu jâ ni ndi'i kuiti
ni jatniñu i ma, te ni kenda
in tnama xeen ñuu yukan, te
ñatuu ni yo ni'i-ka i ja kaa i.
15 Ni ja'an i ni jan
kakan-tniñu i nuu in tee ñuu
yukan. Te ni tetniñu de i
yuku ma, ja ko koto i chikini
de ma.
16 Te kúni i ja kaa i visi tna'a
ja ka jaa chikini ma te ndutu
chii i, kovaa ñatuu na in ni yo
wa'a ja kaa i.
17 Sani te ni ndiku'ni ini i,
te jani ini i: "¡Kua'a ñayii ka
satniñu ve'e yuva o ma, te iyo

kua'a ja ka jaa i, te yo'o ya'a,
kûu o ja kókon yíchi o a!
18 Ndakokuiñi o ve'e yuva o
ma, te kuña'a o de sa'a: Yuva
maa sa, ni jiso kuechi sa nuu
Su'si ma ji'in nuu maa ni.
19 Masu kaa masu iyo-ka sa ja
xnani ña'a ni sa'ya ni. Sa'a
ña'a ni sukan kúu in ñayii
jinukuechi nuu ni a, kuña'a
o", jani ini i.
20 Sani te ni ndake'en i ichi, te
kuan no'o i ve'e yuva i ma.

'Te onde jika-ka kuan no'o
i ma, te yuva i ma, ni jini de i.
Te ni kunda'vi ini de i, te jinu
de ni jan nu tna'a de i, te ni
ndakanuni'ni de i, te ni chitu
de yikinuu i ma.
21 Te jiña'a i de: "Yuva maa
sa, ni jiso kuechi sa nuu Su'si
ma ji'in nuu maa ni. Masu
kaa masu iyo-ka sa ja xnani
ña'a ni sa'ya ni", kúu i jiña'a
i.
22 Kovaa yuva i ma, ni
tatnuni de nuu ñayii ka
jinukuechi nuu de ma, te
jiña'a de: "Jin kene'e kunu
ni sa'ma va'a-ka ma, te jin
xndinuu ni i, te jin chunee
ni in xe'e xninda'a i a, te jin
chi'i ni ndijan ja'a i a.
23 Sani te jin ko kunu ni jin
kene'e ni serru va'a-ka ma, te
jin ka'ni ni ti, te jin kaa o ti,
vaa jin sa'a o in viko.
24 Vaa sa'ya sa ya'a, kuenda
tnu'u ja jâ ni ji'i i te ni
ndateku i. Jâ ni skenaa sa i
nkuu, te ni ka ndani'i o i", kúu
de jiña'a de. Te ni ka keja'a de
viko ma.

25 'Te sa'ya de suchi
java'a-ka ma, nuu ve ndii i
ja ni ja'an i yuku ma, te nuu
ve nduyatni i ve'e i ma, ni
jiniso'o i ja kúu yaa te ka
jitaja'a ñayii ve'e i ma.
26 Sani te ni kana i in
tee jinukuechi ma, te ni
jikan-tnu'u i nawa kúu.
27 Te tee jinukuechi ma,
jiña'a de: "Vaa ñani ni ma, ni
ndenda i, te yuva ni ma, ni
tatnuni de ja jin ka'ni sa in
serru kiti vava'a-ka ma, vaa
ni ndenda va'a ni ndenda
teku i", kúu de jiña'a de.
28 Sani te ni ndakiti xeen
ini suchi java'a-ka ma, te
ñatuu kúni i ndivi i ve'e i ma.
Chukan kúu ja ni kee yuva i
ma, te xtetuu de i ja na ndivi
i.
29 Te jiña'a i nuu yuva i ma:
"Jini ni ja ni kuu kua'a kuiya
jinukuechi sa nuu ni, te ndi-
maa kándija ña'a sa, te ñatuu
nama táa ni in ndixi'yu luluu
ma, sukan-va'a sa'a sa in viko
ji'in ñayii ka ketna'a ini ji'in
sa a.
30 Kovaa vitna ni ndenda
sa'ya ni a, ja ni jatniñu
ndeva'a ndekuu i xu'un ni
ma ji'in ña'a ka kuneé ka
ku-uun ma, te ni ja'ni ni
serru kiti vava'a-ka ma", kúu
i jiña'a i.
31 Te yuva i ma, ni ndakone'e
de: "Sa'ya maa ri, ro'o chi
ndimaa iyo ro ji'in ri, te
ndaka ja neva'a ri a chi
kuenda maa ro kúu.
32 Kovaa vitna jiniñu'u ja jin
sa'a o in viko, te jín koo
sii ini o. Vaa ñani ro a,
kuenda tnu'u ja jâ ni ji'i i te
ni ndateku i. Jâ ni skenaa ri
i nkuu, te ni ka ndani'i o i",
kúu yuva i ma jiña'a de.

16

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin in tee jito ve'e jito'o de ma te jini va'a de naxe sa'a de

1 Jesús ma, ni ndakani tna ya sa'a nuu tee ka ndikin ya ma:

—Iyo in tee xiku, te neva'a de in tee jito ndaka ja neva'a de ma. Te ni jan koo i ni jan kuña'a i nuu tee kúu jito'o ma ja yikuu tee jinukuechi ma sa'a ndeva'a de ja ni kucargu de ma.

2 Te jito'o de ma, ni kana de tee jinukuechi nuu de ma, te jiña'a de: "¿Nawa kúu ja ka ka'an i ja sa'a ni a? Ndataa ni kuenda siki tniñu ni a, vaa masu ko kuu-ka ni tee jito ve'e sa a."

3 Te tee jito ve'e ma, ni keja'a de jani ini de: "¿Nawa sa'a o vitna? Vaa jito'o o ya, kene'e ña'a de, te masu na tniñu-ka o koo. Te vitna ja masu kúndee-ka o ja satniñu o nuu ñu'ú ma. Te kúkan-nuu o ja kakan o karidaa.

4 Aan, jâ jini o ja sa'a o, sukan-va'a jin kuan-ta'vi ña'a ñayii ma ve'e i ma, nuna kendoo o ja ñatuu na tniñu-ka sa'a o", jani ini de.

5 Sani te, ni kana de ndi-in ndi-in ñayii ka tavi nuu jito'o de ma. Te ni jikan-tnu'u de tee xinañu'u ma: "¿Na saa tavi ni nuu jito'o sa ma?", kúu de jiña'a de.

6 Te ni ndakone'e tee ma: "Tavi sa cientu kisi na'nu aceite." Te jiña'a tee jito ve'e jito'o de ma: "Ya'a ni tutu ndee ja tavi ni a. Jinkoo yachi ni, te ndasa'a ni nuu tutu a ja uu xiko uxi-ni (50) kúu."

7 Sani te ni jikan-tnu'u de in-ka de ma: "Te ndijin, ¿na saa tavi ni?", kúu de jiña'a de. Te tee ya'a, jiña'a de: "Cientu jichi triu", kúu de jiña'a de. Te jiña'a de tee ma: "Ya'a ni tutu yoxtnee ja tavi ni ma. Te ndatee ni ja kuun xiko-ni (80) tavi ni", kúu de jiña'a de.

8 Te tee kúu jito'o de ma, ni ndakunitnuni de ja tee ñatuu ni jito va'a ve'e de ma, ni jini va'a de naxe ni sa'a de ji'in ja neva'a jito'o de ma. Ñayii ñuu ñayivi a, ka jini va'a-ka i naxe jin kuatniñu i ja ka ni'i ka tna'a i ñuu ñayivi a, sukan-va'a masu nawa jin skenaa kuiti i, kovaa ñayii ka iyo nuu tnuu ñu'u Su'si ma, ñatuu. Vaa ñatuu ka jini i naxe jin kuatniñu i ja ka ni'i ka tna'a i ma ja wa'a Su'si ma.

9 'Ká'an sa ja ndaka ja ka ni'i ka tna'a ñayii ma ñuu ñayivi a masu ja va'a ka kuu, su'va sa'a i ja jin skenaa o maa o. Chukan kúu ja jin kuatniñu va'a ni ja ka ni'i ka tna'a ni ñuu ñayivi a, sukan-va'a jin koo ñayii jin ketna'a ini ji'in ni. Te kivi ndi'i ja iyo ñuu ñayivi a, te jin ndakuan-ta'vi ña'a ñayii ma nuu jin koo ni ni-kani ni-jika ma, nuu masu naa ma.

10 'Ñayii sa'a ja va'a ji'in jaku-ni ja neva'a i ma, suni sukan sa'a tna i ji'in ja kua'a-ka ja koneva'a i ma. Te ñayii ñatuu sa'a ja va'a ma ji'in jaku-ni ja neva'a i ma, suni sukan tna sa'a i ji'in ja kua'a-ka ja koneva'a i ma.

11 Te chukan kúu ja nú ñatuu jito va'a ni tna'a ja ni'i ja

tna'a ni ñuu ñayivi a tna'a ja
sa'a ja skenaa ñayii ma maa
i ma, ¿na in kusaa ini ja taa
i nuu iyo nanimaa ja va'a ja
vii ndija ma?
12 Te nú ñatuu ni jatniñu va'a
ni tna'a ja masu koo ji'in
ni ni-kani ni-jika ma, ¿na
in ndataa ja ko kuu kuenda
maa ni ni-kani ni-jika ma?
13 'Ni a in ñayii, masu kuu
kunukuechi i nuu uu jito'o
i ma chi kuni u'vi i nuu
in jito'o i ma te kutoo-ka i
in-ka jito'o i ma, xi katanuu
i ja ká'an in jito'o i ma te
saxiko i ja ká'an in-ka de
ma. Te chukan kúu ja masu
kuu kunukuechi o nuu Su'si
ma te ko kunukuechi o nuu
ndaka ja iyo ñuu ñayivi ya
—kúu ya jiña'a ya.
14 Tee ka kuu fariseo ma,
ka jatna ini de xu'un ma, te ni
ka jiniso'o de sukan ni ka'an
Jesús ma, te ka jakundee de
ya.
15 Jesús ma, jiña'a ya:
—Ndijin, ka sa'a ni tnu'u ja
ñayii va'a-ka ka kuu ni sana
in-ka ñayii ma, kovaa Su'si
ma, jini ya naxe ka iyo ini
anua ni a. Vaa iyo ja ka
jani ini ñayii ma ja ja va'a-ka
kúu, kovaa Su'si ma, saxiko
ya ndaka chukan.

Tnu'u ni yo kaxtnu'u Moisés ma ji'in tnu'u vii tnu'u va'a sukan tatnuni Su'si ma

16 'Tnu'u tátnuni Su'si ma,
ji'in ja ni ka ka'an tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma, ni ka yo kaxtnu'u de
onde ni kenda tee kúu Juan
ma tee ni skuandute ñayii
ma. Te onde kivi yukan, sani
te ka kaxtnu'u i naxe tatnuni
maa Su'si ma ini anua ñayii
ma. Te ndaka i ka tnuñu,
sukan-va'a kuu jin jaku'ni ini
i sukan tatnuni Su'si ma ini
anua i ma.
17 Yachi-ka jin naa andivi ma
ji'in ñuu ñayivi a sana naa
in tnu'u ni tatnuni Su'si ma,
vaa ndaka tnu'u ni tatnuni
Su'si ma onde ko kuu sukan
ni ka'an ya ma.

Jesús ma, ni tatnuni ya ja ñayii ni ka tnanda'a ma, máko jin xndoo tna'a i

(Mt 19:1-12; Mr 10:1-12)

18 'Nú in tee, xndoo de ñasi'i
de ma te ndakueka de in-ka
ña'a ma, kuiso kuechi de, vaa
ni kivi nduu de ji'in in-ka
ña'a ma. Te tee ndakueka
ña'a ni xndoo tee yukan, suni
kuiso kuechi de, vaa ni kivi
nduu de ji'in ñasi'i in-ka tee
ma.

Tee kúu Lázaro ma ji'in tee kúu xiku ma

19 'Iyo in tee xiku, te ni yo
ne'nu de sa'ma vii sa'ma va'a,
te ndaka kivi ni yo sa'a de
viko, te ni yo sa'a ka'nu xeen
de.
20 Ni iyo tna in tee nda'vi
xeen ni yo nani de Lázaro,
te ni ka yo ndee kua'a ndi'yi
te'yu ñií de ma, te ni yo
nukoo de ye'e tee kúu xiku
ma.
21 Tee nda'vi ya'a, ni yo kuni
de ja ndutu chii de ji'in ja ni
ka yo jinkava chii mesa xiku
ma. Te onde la-ina ma, ni
yo jan koo ni ka yo yundee ti
ndi'yi te'yu ndee de ma.
22 'In kivi, te ni ji'i tee
nda'vi nani Lázaro ma,
te ángel Su'si ma, ni ka
ndakueka i de, te kuan nu

koo i ji'in de onde nuu iyo
Abraham ma. Sani te ni ji'i
tna tee kúu xiku ma, te ni jan
koo ñayii ma ni ka chu'u i de.
23 Tee xiku ma, ndó'o néni
de iyo de nuu ka iyo ñayii
ñatuu ni ka kandija Su'si ma
te ni ka ji'i i ma. Te ni ndo-
nenuu de, te ni jini de in nuu
vivii onde jika xeen-ka nuu
iyo Abraham ma, ñundee de
Lázaro ma.
24 Sani te káyu'u de jiña'a de:
"¡Yuva sa Abraham, kunda'vi
ini ña'a ni! Tetniñu ni Lázaro
a, xndoyo de xini nda'a de a,
te kii de ndaxndoyo de yaa sa
a. Vaa ndó'o néni sa nuu ñu'u
i'ni a", kúu de jiña'a de.
25 Kovaa Abraham ma, ni
ndakone'e de: "Sa'ya sa,
ndaka'án ni sukan va'a
sukan vii ni iyo ni ñuu ñayivi
ma, te Lázaro a, nda'vi xeen
ni yo kuu de ma. Te vitna chi
ni ndusii ini de ya'a, te ndijin
ndó'o néni.
26 Te in-ka kúu ja iyo in kava
ka'nu xen-xeen me'ñu nduu
o a. Te chukan kúu ja nú
na in kúni ja ya'a i ichi ya'a,
masu kuu kii i, ni a ñayii ka
iyo ya'a, suni masu kuu ya'a
i onde jiña", kúu de jiña'a de.
27 'Te tee kúu xiku ma,
jiña'a de: "Jikan-ta'vi sa nuu
ni, yuva sa Abraham, ja tet-
niñu ni Lázaro a ve'e yuva sa
ma
28 nuu ka iyo u'un-ka ñani sa
ma, te xtu'va de i, sukan-va'a
má ki koo tna i ya'a nuu
ndó'o néni sa a", kúu de jiña'a
de.
29 Abraham ma, jiña'a de: "Jâ
ka neva'a i tnu'u Su'si ma ja
ni tatnuni Moisés ma, ji'in
ja ni ka ka'an tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma. Te na jin kandija
maa i tnu'u yukan", kúu de
jiña'a de.
30 Te tee ni yo kuu xiku
ma, ni ndakone'e de: "Saa
vi, yuva sa Abraham, ko-
vaa nuna ndateku in ñayii
ni ji'i ma te ndenda i chi
jin kandija-ka ña'a i", kúu de
jiña'a de.
31 Kovaa Abraham ma, jiña'a
de: "Nú ma jin kandija i
tnu'u Su'si ma ja ni kaxtnu'u
Moisés ma, ji'in ja ka ka'an
tee ni ka yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma,
suni masu jin kandija i, visi
in ñayii ni ji'i ma, te ndateku i
te ndenda i ja kaxtnu'u i nuu
ñayii ma sukan kúni Su'si ma
ja jin sa'a i ma", kúu de jiña'a
de. Sa'a ni ndakani Jesús ma.

17

Ni ka'an Jesús ma sukan yika ja jin ndakuiso kuechi o ma
(Mt 18:6-7; 21-22; Mr 9:42)

1 Jesús ma, jiña'a ya tee ka
ndikin ya ma:
—Ndimaa jin koo ja jin sa'a
ja jin kuiso kuechi ni, kovaa
¡nda'vi-nka maa ñayii sa'a ja
jin kuiso kuechi ñayii ma!
2 Va'a-ka kúu ja nute jin ku'ni
i in yoso ka'nu mulinu ma
sukun i, te jin skee ña'a i
nuu mar ma, sana ja sa'a i ja
kuiso kuechi in ñayii yika ni
kandija tnu'u Su'si ma.
3 ¡Jin ko koto va'a ni maa ni!
'Nú in tna'a ni ma, ndasa'a
i ja u'vi, ndonda ni nuu i.
Te nuna ndakunitnuni i te

ndakani ndaka'vi ini i nuu
Su'si ma, sakanu ini ni i.
4 Visi uja jichi na sa'a ña'a i
ja u'vi in kivi ma te ndakunit-
nuni i te ndaka'an i ja masu
sa'a-ka i, te sakanu ini ni i
—kúu ya jiña'a ya.

Sukan kuu jin sa'a o nuna jin kukanu ini o Iya Tátnuni ma

5 Tee ka kuu apóstol ma, ka
jikan-ta'vi de nuu Iya Tátnuni
ma:
—Sa'a ni ja jin kukanu ini
xeen ña'a sa —ka kuu de ka
jiña'a de.
6 Te Iya Tátnuni ma, ni
ndakone'e ya:
—Nute ndijin, ka kukanu
ini ña'a ni, visi sukan kaa in
ndikin tnu mostaza ma-ni,
kuu jin kuña'a ni tnu neñu
ya'a: "Kana, te ki'in ro
kunukoo ro nuu mar ma",
te tnu neñu a, kandija tnu ja
jin kuña'a ni ma.

Sukan ko kuu in ñayii jinukuechi nuu Su'si ma

7 'Nde in tna'a ni ja neva'a
de in suchi jinukuechi nuu
de, te ndenda i ja ni ja'an i
yuku ma ni jan kutu i xi ni yo
jito i kiti de ma, masu kuña'a
de i: "Ne'e, te kunukoo ro, te
kaa ro xita."
8 Su'va kuña'a de i: "Satu'va
ja kuxini ri, te ko ndi ini
ja katanuu ña'a ro, nani jaa
ji'i ri, sana nú ni jinu ni
jatanuu ña'a ro, te kaa maa
ro", kuña'a de i.
9 Te masu ndakuan-ta'vi de
nuu suchi jinukuechi ma ja
ni sa'a i sukan ni tatnuni de
ma, kuenda tnu'u ja masu in
ja kanuu xeen kúu ja ni sa'a i
ma.
10 Te suni sukan jin ku'un tna
ini ni nú ni ka kundee ni,
ni ka sa'a ni ndaka ja ni tat-
nuni Su'si ma, te jin ka'an ni:
"Ñayii masu nde ka jiniñu'u
ka kuu o, vaa yika-ni ja iyo
ja jin sa'a o ma-ni ni ka sa'a
o." Sa'a-ni jin ka'an ni —kúu
ya jiña'a ya.

In-ni tee ni nduva'a ma, ni ndakokuiñi de, te ni ndachiñu'u de Su'si ma

11 Ichi kua'an Jesús ma ñuu
Jerusalén ma, ni ya'a ya ñuu
Samaria ma ji'in ñuu Galilea
ma.
12 Ni kenda ya yu'u in ñuu
ma, te ni ka kenda koo uxi tee
ka ku'u kue'e lepra, te jika-ka
ni ka jinkuiñi de,
13 te ni ka kayu'u de:
—¡Jesús, teskua'a,
kunda'vi ini ña'a ni! —ka
kuu de ka jiña'a de.
14 Nuu ni jini Jesús ma, te
jiña'a ya:
—Kuán koo ni, te jin
kaxtnu'u ni maa ni nuu sutu
ma —kúu ya jiña'a ya.
Te nani kuan koo de ma,
te ni ka nduvii de kue'e ka
ndo'o de ma.
15 In de ma, ja ni jini
de ja ni nduvii de ma, ni
ndakokuiñi de, káyu'u de
ndáchiñu'u de Su'si ma.
16 Nuu ni ndenda de nuu iyo
Jesús ma, ni jinkoo jiti de,
te ni jakindeyi de onde nuu
ñu'ú ma. Ndákuan-ta'vi de
nuu ya. Te tee ya'a chi tee
ñuu Samaria ma kúu de.
17 Te ni jikan-tnu'u Jesús ma:
—¿Te masu uxi tee ni ka
nduvii kue'e lepra ka ndo'o
de ma? ¿Ndenu ka iyo-ka
iin-ka de ma?

18 ¿In vaa in tnu'u-ni de
ni ndakokuiñi ndáchiñu'u de
Su'si a, te vitna ja masu ñayii
ñuu Israel ya kúu de? —kúu
ya jiña'a ya.
19 Te jiña'a ya tee yukan:
—Ndokuiñi ni, te kuán no'o
ni. Ja ni kukanu ini ña'a ni a,
te chukan kúu ja ni nduva'a
ni —kúu ya jiña'a ya.

Tee ka kuu fariseo ma, ka jikan-tnu'u de nuu Jesús ma naxe kenda kivi tatnuni Su'si ma ñuu ñayivi ya
(Mt 24:23-28, 36-41)

20 Te tee ka kuu fariseo ma,
ni ka jikan-tnu'u de Jesús ma
na kivi kenda kivi tatnuni
Su'si ma ñuu ñayivi ya. Te ni
ndakone'e ya:
—Kivi tatnuni Su'si ma ñuu
ñayivi ya, masu kenda ndijin
i.
21 Masu jin ka'an i: "Ya'a iyo,
xi yukan iyo." Vaa ja tátnuni
Su'si ma jâ iyo ne'un ni a
—kúu ya jiña'a ya.
22 Te jiña'a ya nuu tee ka
ndikin ya ma:
—Kovaa kenda kivi ja jin
kuu ini ni ja visi ja in kivi
jin kuni ñayivi ña'a ni te koo
sa ñuu ñayivi a ji'in ni, ja kúu
sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi
ya, kovaa masu kuu jin kuni
ñayivi-ka ña'a ni.
23 Visi jaku i jin ka'an: "Ya'a
iyo ya, xi yukan iyo ya", ko-
vaa másu ko jin kandija ni i
te jin kondikin ni i.
24 Vaa sukan kúu ora jándute
ma ja ndijin andivi ma in
lado ma onde in-ka lado ma,
sukan ko kuu kivi ndenda sa
ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu
ñayivi a.
25 Kovaa xinañu'u jin ndo'o
xeen ni, te jin saxiko ña'a
ñayii tiempu ya'a.
26 Sukan ni kuu kivi ni iyo
Noé ma, sukan ko kuu tna
kivi ndii sa ja kúu sa iya vee
ñayivi ñuu ñayivi a.
27 Ñayii ma chi ni ka yo jaa, ni
ka yo ji'i i, ni ka yo xtnanda'a
tna'a i, te ñatuu ni ka yo
ndasa'a i kuenda, onde ni
kenda kivi ni kivi Noé ma
nuu arca ma, te ni kuun xeen
savi ma, te ni chitu ndute ñuu
ñayivi a, te ni ka ji'i ndaka
ñayii ma.
28 Te suni sukan ni kuu kivi
ni iyo Lot ma. Ñayii ma, ka
jaa i ka ji'i i, ka jaan i ka xiko
i, ka chi'i i itu i ma, ka sa'a i
ve'e i ma.
29 Kovaa Lot ma, ni kee de
ñuu Sodoma ma, te onde an-
divi ma ni kuun ñu'u ji'in
azufre, te ni ka kayu i, te ni
ka ji'i ndaka i.
30 Sukan ko kuu kivi ndenda
sa ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu
ñayivi a.
31 'Kivi yukan, nú ka iyo ni
xini ve'e ma te ka iyo ndat-
niñu ni ini ve'e ma, má jin
nu koo ni ja jin kene'e ni.
Nú na in iyo yuku ma, má
ndakokuiñi i ve'e i ma.
32 Jin ndaka'án ni sukan ni
kuu ñasi'i Lot ma.
33 Nú na in kúni ja kaku i
te koteku i chi skenaa i maa
i. Kovaa nú na in kúkanu
ini ña'a chi visi na kûu i chi
ndani'i ta'vi i.
34 'Ka'an sa ja jakuaa
yukan, uu ñayii ka kixi in-ni
nuu jito, in i ndakueka ya, te
in i ndoo.
35 Uu ña'a ka ndiko kaa ña, in
ña ma no'o ji'in ya, te in ña

ma ndoo.
36 Uu ñayii ka iyo yuku ma, in
i ndakueka ya, te in i kendoo
—kúu ya jiña'a ya.
37 Sani te ni ka jikan-tnu'u
de:
—¿Señor, ndenu ko kuu
sukan? —ka kuu de ka jiña'a
de.
Te ni ndakone'e ya:
—Ndeva'a-ni nuu kátuu in
kiti ni ji'i ma, te yukan ka
ndatna'a loti ma —kúu ya
jiña'a ya.

18

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin in ña'a ni ndoo ja ni ji'i yii ña ma ji'in in tee ja'nde tniñu ñayii ma

1 Jesús ma, ni ka'an ya
in tnu'u vijin, sukan-va'a jin
kutu'va de ja ndimaa jin
kakan-ta'vi de, te máko jin
kuñaña de,
2 te jiña'a ya:
—Iyo in tee ni yo ja'nde
tniñu, te ni masu ni yo
kandija de Su'si ma, ni a
ñatuu na respetu de nuu ñayii
ñuu yukan.
3 Te maa ñuu yukan iyo in
ña'a ni ji'i yii, te iyo in ñayii ni
kanaa ji'in ña. Te ni ja'an ña
ni jan kakan ña ja na ka'nde
de tniñu ña ma ji'in ñayii ni
kanaa ji'in ña ma.
4 Kua'a xeen kivi ñatuu ni
kuni tee ja'nde tniñu ma
katanuu de ña. Kovaa ni jani
ini de: “Visi ñatuu kándija o
Su'si ma te ñatuu na respetu
o nuu ñayii ya'a,
5 kovaa ña'a ya'a kii kii-ni
ña ki xtna'a ña'a ña. Ká'nde
o tniñu ña, sukan-va'a máko
kii-ka ña. Nú ña'a, te ma
kanda o”, kúu de ká'an de.
—Sa'a ni ndakani Jesús ma.
6 Te jiña'a tna Iya Tátnuni
ma:
—Jin ndasa'a ni kuenda
sukan ni jani ini tee ja'nde
tniñu ma, visi tee sa'a ja u'vi
kúu de.
7 Va'a-ni, suni sukan sa'a
tna Su'si ma, te chindee ya
ñayii ni ndakaji ya ma ja ka
ndakune'e i ya nduu ñuu ma.
¡Masu kukuee ya ja chindee
ña'a ya!
8 Ká'an sa ja yachi yachi
chindee ña'a ya. Kovaa nuna
kenda kivi ndii sa ja kúu sa
iya vee ñayivi ñuu ñayivi a,
¿kuiti ja ndani'i-ka sa ñayii
ñuu ñayivi ya ja ka kukanu ini
ña'a i? —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin tee kúu fariseo ma, ji'in tee ndáke'en ya'vi xu'un no'o ñuu Roma ma

9 Jesús ma, ni ka'an ya
in-ka tnu'u vijin, ja kaxtnu'u
ya nuu ñayii ka jani ini ja
ñayii va'a-ka ka kuu i te ka
saxiko i jaku-ka ñayii ma, te
sa'a ni ka'an ya:
10 —Uu tee, ni jan koo
de veñu'u ka'nu ma, ka
jikan-ta'vi de. In de kúu
fariseo, te in-ka de kúu tee
ndáke'en ya'vi xu'un no'o ñuu
Roma ma.
11 Tee kúu fariseo ma, núkuiñi
de, te sa'a jikan-ta'vi de:
“Su'si, kuta'vi sa nuu ni, vaa
masu kúu sa sukan ka kuu-ka
ñayii ma, ja ka sakui'na i ma,
ja ka sa'a i ja u'vi ma, ja ka
kivi nduu i ji'in in-ka ña'a
ma, te masu kúu sa sukan
kúu tee yukan tee ndáke'en

ya'vi xu'un no'o ñuu Roma ma.
12 Ndaka smana iyo ndite sa
uu jichi, te táa sa diezmo
ndaka ja ní'i sa ma", kúu de
jiña'a de.
13 'Kovaa tee ndáke'en ya'vi
xu'un no'o ñuu Roma ma,
jika-ni ni jinkoo jiti de. Te ni
ñatuu ndonenuu de ichi an-
divi ma, su'va wa'a de pechu
de ma, te ká'an de: "¡Su'si,
kunda'vi ini ña'a ni! ¡In tee
ndiso kuechi kúu sa!", kúu de
jiña'a de.
14 Ká'an sa ja tee ndáke'en
ya'vi xu'un no'o ñuu Roma
ma, nuu kuan no'o de ve'e
de ma, te jâ ni sakanu ini
ña'a Su'si ma, kovaa tee kúu
fariseo ma, ñatuu. Vaa nú
na in sa'a tnu'u ja maa i ma
kúu ja kuu-ka vaa va'a-ni sa'a
va'a-ni kúu i, jani ini i, chi
suni kendoo nda'vi-ka i te
ndatna'a i ja kan-nuu. Te
ñayii jani ini ja masu nde
jiniñu'u i ma vaa ja sa'a ja
kúu i ma masu ja va'a kúu,
ñayii yukan nduu in ñayii
kanuu-ka —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya naxe ko kuu in ñayii sana kivi i nuu tatnuni Su'si ma
(Mt 19:13-15; Mr 10:13-16)

15 Suni ni jan koo i ji'in
suchi kuechi ma nuu Jesús
ma, sukan-va'a sonee ya
nda'a ya siki suchi kuechi
ma. Kovaa tee ka ndikin
ya ma, ni ka jini de, te ka
ndonda de nuu ñayii ni jan
koo ji'in suchi kuechi ma.
16 Sani te Jesús ma, ni kana
ya tee ka ndikin ya ma, te
jiña'a ya:

—Jin kua'a ni tnu'u, te
kí koo maa suchi kuechi a,
te máko jin ka'nu ndee ni,
chi vaa sukan ka kuu suchi
kuechi a sukan jin ko kuu
ñayii jin koo ji'in Su'si ma nuu
tatnuni ya ma.
17 Ja ndaa ká'an sa, nú ma
kachi in ñayii ma ja tatnuni
ya nuu i sukan jan-ta'vi in
suchi luluu a nawa tátnuni o
nuu i ma, te masu kuu koo i
ji'in Su'si ma nuu tatnuni ya
ma —kúu ya jiña'a ya.

Sukan yii ja ndani'i ta'vi ñayii ndí ini xeen-ka xu'un i ma
(Mt 19:16-30; Mr 10:17-31)

18 In tee netniñu ma, ni
jikan-tnu'u de nuu Jesús ma:

—Teskua'a va'a ini, ¿nawa
sa'a sa, sukan-va'a ndani'i
ta'vi sa, te koteku sa ni-kani
ni-jika? —kúu de jiña'a de.

19 Te Jesús ma, ni
ndakone'e ya:

—¿Nava'a xnani ña'a ni
teskua'a va'a ini? Masu na in
va'a ini, nú masu ja maa in-ni
Su'si ma.
20 Jâ jini ni ndaka ja ni tat-
nuni ya ma: "Másu ko kivi
nduu ni ji'in in-ka ña'a ma.
Másu ko ka'ni ni in-ka ñayii
ma. Másu ko sakui'na ni.
Másu ko ka'an tnu'u ni siki
in-ka ñayii ma. Kava respetu
ni nuu yuva ni ma ji'in nuu
si'i ni ma" —kúu ya jiña'a ya.

21 Te tee yukan, jiña'a de:

—Ndaka cha'a chi jâ sa'a
ndi'i sa onde nuu jaa sa ma
—kúu de jiña'a de.

22 Ja ni jiniso'o Jesús ma
sukan, te ni ndakone'e ya:

—Kúni-ka in-ka ja sa'a ni a.
Ndaxiko ni ndaka ja neva'a
ni ma, te kua'a ni ñayii ka
kunda'vi ma. Te sukan, te
xiku ko kuu ni andivi ma.
Sani te kii ni, te kondikin ña'a
ni —kúu ya jiña'a ya.

23 Kovaa ja ni jiniso'o tee
yukan sukan jiña'a ya ma, te
ni kuxii xeen ini de, vaa in
tee xiku xeen kúu de.
24 Ja ni jini Jesús ma sukan,
te jiña'a ya:

—¡Naka yii kúu ja in ñayii
xiku ma, kenda i ja koo i ji'in
Su'si ma nuu tatnuni ya ma!
25 Su'va yachi-ka kuu kivi in
kiti kúu camellu ma in yavi
xuu yiki tiku ma sana ja in
ñayii xiku ma, kenda i ja koo
i ji'in Su'si ma nuu tatnuni ya
ma —kúu ya jiña'a ya.

26 Te ñayii ni ka jiniso'o ma,
ka jikan-tnu'u i:

—¿Na in kuu ndani'i ta'vi
ja sukan? —ka kuu i ka jiña'a
i.

27 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:

—Tna'a ja masu kuu ka
jani ini ñayii ma, Su'si ma chi
kuu sa'a ya —kúu ya jiña'a
ya.

28 Pedro ma, jiña'a de:

—Señor, saña chi ndaka ja
ka neva'a sa ma ni ka xndoo
sa, te ni ka ndikin ña'a sa
—kúu de jiña'a de.

29 Te ni ndakone'e ya:

—Ja ndaa ká'an sa ja
ndeva'a-ni na in xndoo ve'e
i ma, ñasi'i i ma, ñani i ma,
yuva i ma, ji'in sa'ya i ma,
ja kuechi ja káxtnu'u i sukan
tátnuni Su'si ma ini anua ñayii
ma,
30 ndani'i kua'a xeen-ka i ja
koneva'a i ñuu ñayivi a, te kivi
ki'in o ma ndani'i ta'vi i, te
koteku i ni-kani ni-jika —kúu
ya jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma ja ku-uni jichi ja jin ka'ni i ya kovaa ndateku ya
(Mt 20:17-19; Mr 10:32-34)

31 Jesús ma, ni kana siin ya
ndi-uxi uu tee ka ndikin ya
ma, te jiña'a ya:

—Vitna jín koo o ñuu
Jerusalén ma, nuu ko kuu
sukan ni ka tee tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma siki sa ja kúu sa iya
vee ñayivi ñuu ñayivi a.
32 Vaa jin koo i jin ndaxsia'a
ña'a i nuu nda'a ñayii masu
ñuu ya'a, te jin kosiki ndee
ña'a i, te jin sa'a ndeva'a ña'a
i, te jin tusii ña'a i,
33 te jin kani ña'a i, te jin ka'ni
ña'a i. Te nuu uni kivi ma,
te ndateku sa —kúu ya jiña'a
ya.

34 Kovaa masu ni ka jaku'ni
kuiti ini de, ni masu ni ka jini
de nawa kúu ja ká'an ya ma,
vaa masu ni ka jakun-tnuni
ini de ja jiña'a ya ma.

Ñuu Jericó ma, ni ndasava'a Jesús ma in tee kuaa
(Mt 20:29-34; Mr 10:46-52)

35 Nuu jâ ve kuyatni Jesús
ma ñuu Jericó ma, in tee kuaa
núkoo yu'u ichi ma, jikan de
karidaa.
36 Ja ni jiniso'o de ja ka
ya'a kua'a ñayii ma, te ni
jikan-tnu'u de nawa kúu.

37 Te ka jiña'a i ja Jesús ñuu
Nazaret ma ni ya'a kua'an ya.
38 Te ni kayu'u de jiña'a de ya:
—¡Jesús, Sa'ya David,
kunda'vi ini ña'a ni! —kúu
de jiña'a de.
39 Te ñayii ka yoxtnuu kuan
koo i ma, ka ndonda i nuu
de, sukan-va'a na kasiyu'u
de. Kovaa nini'i-ka ni kayu'u
de:
—¡Sa'ya David, kunda'vi
ini ña'a ni! —kúu de jiña'a
de.
40 Jesús ma, ni jinkuiñi ya,
te ni tatnuni ya:
—Kuán koo ni kuán kueka
ni de —kúu ya jiña'a ya.
Te nuu ni jan tna'a de ya
ma, te ni jikan-tnu'u ya:
41 —¿Nawa kúni ni ja sa'a sa
ja kuu ni? —kúu ya jiña'a ya.
Tee kuaa ma, ni ndakone'e
de:
—Señor, kúni sa ja ndundi-
jin nuu sa a —kúu de jiña'a
de.
42 Jesús ma, jiña'a ya:
—¡Ndundijin nuu ni a! Te
kuechi ja ni kukanu ini ña'a
ni a, te chukan kúu ja ni
ndundijin nuu ni a, te ni
nduva'a ni —kúu ya jiña'a ya.
43 Te maa ora yukan-ni,
te ni ndundijin nuu de, te
ni ndikin de Jesús ma, te
ndáchiñu'u de Su'si ma. Te
ndaka ñayii ni ka jini sukan
ma, suni ka ndachiñu'u i Su'si
ma.

19

Jesús ma, ni ndatna'a ya ji'in Zaqueo ma

1 Jesús ma, ni kivi ya ñuu
Jericó ma, te ni chu'un ya
kua'an ya ini ñuu ma.
2 Te yukan iyo in tee xiku
nani de Zaqueo. Tee tátnuni
nuu tee ka ndake'en ya'vi
xu'un no'o ñuu Roma ma kúu
de.
3 Tee ya'a, kúu ini de ja kuni
de Jesús ma. Kovaa ñatuu
kúu kuni de ya, vaa ka iyo
kua'a ñayii, te Zaqueo ma chi
in tee ndi'i ndi'i-ni kúu de.
4 Chukan kúu ja jinu de ni
jakoxtnuu de, te ni jan kaa
de in tnu sicómoro yatni nuu
ya'a Jesús ma, sukan-va'a
kuu kuni de ya.
5 Nuu ni ya'a Jesús ma ichi
yukan, nde'ya ya ichi sukun
ma, te ni jini ya Zaqueo ma,
te jiña'a ya:
—Zaqueo, ki nuu kunu ni
kii ni, chi vaa kanuu ja ki'in
sa ve'e ni ma —kúu ya jiña'a
ya.
6 Zaqueo ma, ni nuu kunu
de, te sii ini ni jan-ta'vi de ya
ve'e de ma.
7 Ja ni ka jini ñayii ma sukan,
ndaka i ni ka keja'a ka ka'an
i tnu'u Jesús ma. Ka ka'an i:
—¿Nava'a ni kivi de ve'e in
tee ndiso kuechi a? —ka kuu
i ka ka'an i.
8 Zaqueo ma, ni ndokuiñi
de, te jiña'a de nuu Iya
Tátnuni ma:
—Jini ni, Señor, ndakua'a
sa ñayii nda'vi ma sava ja
neva'a sa a. Te nú na
in xi-nuu ni sakui'na sa, te
ndakua'a sa kuun jichi-ka
—kúu de jiña'a de.
9 Jesús ma, jiña'a ya:
—Vitna jin ndani'i ta'vi
ñayii ve'e ya'a, vaa tee ya'a
tna chi in sa'ya tata Abraham
ma kúu de.

10 Vaa saña ja kúu sa iya
vee ñayivi ñuu ñayivi a, vee
sa ve ndi nduku sa ñayii jâ
ni ka skenaa i maa i ma,
sukan-va'a jin ndani'i ta'vi i
—kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin siki ñayii ni ka kunda'a xu'un ja jin satniñu ji'in i ma

11 Ka niniso'o i tna'a ja
ká'an Jesús ma, te Jesús ma,
ni ka'an ya in tnu'u vijin, vaa
yatni iyo ya ñuu Jerusalén
ma, te ni ka jani ini i ja sani te
kenda kivi tatnuni Su'si ma
ñuu ñayivi ya.
12 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Iyo in tee kanuu xeen, te
ni kee de kua'an de in ñuu
jika, sukan-va'a ni'i de tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ja ko kuu
de rey ma. Te sana ndii de ja
tatnuni de ñuu de ma.
13 Te ni kana de uxi tee ka
jinukuechi nuu de ma, te
ni wa'a de kua'a xu'un nuu
ndi-in ndi-in de, te jiña'a de:
"Jin satniñu ni ji'in xu'un ya'a
onde kivi ndenda sa ma", kúu
de jiña'a de.
14 Kovaa ñayii ñuu de ma,
ka kiti ini i nuu de, te nani
kua'an de ma, te ni ka tetniñu
i in jichi ñayii kuan koo i, te
ka jiña'a i: "Masu ka kuni sa
ja tee ya'a ko kuu rey tatnuni
nuu sa ma", ka kuu i ka jiña'a
i.
15 'Kovaa maa de ni kana
ja ko kuu de rey ma, te
ni ndenda de ñuu de ma.
Nuu ni ndenda de ma, te
ni ndakana de ndaka tee
ni wa'a de xu'un ma, tee
ka jinukuechi nuu de ma,
sukan-va'a kuni de na saa ni
ka ni'i ndi-in ndi-in de ma.
16 Tee xinañu'u ma, ni kenda
de, te jiña'a de: "Señor, xu'un
ni a chi ni ni'i i uxi-ka jichi
sukan ni taa ni ma", kúu de
jiña'a de.
17 Te rey ma, ni ndakone'e de:
"Va'a-ni, vaa ñayii jinukuechi
va'a kúu ni. Ja ni jito va'a ni
jaku ja ni taa sa ma, te vitna,
te tatnuni ni nuu uxi ñuu a",
kúu de jiña'a de.
18 Sani te ni kenda in-ka de,
te jiña'a de: "Señor, xu'un ni
a ni nduu u'un-ka jichi ja ni
taa ni ma", kúu de jiña'a de.
19 Te jiña'a tna rey ma: "Ndi-
jin ko kuu ñayii tatnuni nuu
u'un ñuu a", kúu de jiña'a de.

20 'Kovaa ni kenda in-ka de
ma, te jiña'a de: "Señor, ya'a
iyo xu'un ni a. Ni tava'a sa i
in nuu pañu,
21 vaa yu'u ña'a sa, vaa ndi-
jin chi in tee ndákan-ndoo
kuenda kúu ni, vaa ndáke'en
ni ja masu ni sonee ni ma, te
ndáxtutu ni itu nuu masu ni
chi'i ni ma", kúu de jiña'a de.
22 Sani te jiña'a rey ma: "Tee
masu jinukuechi va'a kúu ni.
Maa tnu'u ni ka'an ni a, te
ndáka'an sa nuu ni. Nú
jini ni ja in tee ndákan-ndoo
kuenda kúu sa ja ndáke'en sa
ja masu ni sonee sa ma te
ndáxtutu sa itu nuu masu ni
chi'i sa ma,
23 ¿nava'a ñatuu ni jan xsia'a
ni xu'un sa a nuu ñayii jin taa
sa'ya xu'un ma, sukan-va'a
ja ndenda sa ma, ndataa ni
xu'un sa ma ji'in sa'ya xu'un
sa ma?", kúu de jiña'a de.
24 Te jiña'a de ñayii ka iyo
yukan: "Jin ndaxtandee ni
xu'un sa a, te jin ndakua'a

ni tee ni ni'i uxi-ka jichi ma”,
kúu de jiña'a de.
25 Te ka jiña'a i: “¡Señor, ko-
vaa jâ neva'a de uxi-ka jichi
ma!”, ka kuu i ka jiña'a i.
26 Kovaa rey ma, ni
ndakone'e de: “Ká'an sa
nuu ni ja nú na in neva'a
kua'a-ka, su'va kua'a-ka
skuta'vi ña'a Su'si ma. Kovaa
nú na in ñatuu nawa neva'a i
ma, onde ja vala neva'a i ma
ndake'en Su'si ma.
27 Te ñayii ñatuu ka kunimani
nuu sa ma ja ñatuu ka kuni
i ja ko kuu sa rey nuu i ma,
kuán koo ni kuán kueka ni i,
te konde'ya sa, te jin ka'ni ni
i”, kúu de jiña'a de. —Sa'a ni
ndakani Jesús ma.

Jesús ma, yoso ya in burru ni kivi ya ñuu Jerusalén ma
(Mt 21:1-11; Mr 11:1-11; Jn 12:12-19)

28 Ja ni jinu ni ka'an Jesús
ma sukan, kua'an ya ñuu
Jerusalén ma.
29 Nuu sani te kenda ya ñuu
Betfagé ma ji'in ñuu Betania
ma yatni yuku nani Yuku
Tnu Olivo ma, ni tetniñu ya
uu tee ka ndikin ya ma,
30 te jiña'a ya:
—Kuán koo ni yu'u ñuu iyo
jiyo ma, te nú ni ka kenda
koo ni ma, te jin ndani'i ni in
burru nu'ni ti ja ñatuu na in
kakoso-ka ti. Te jin ndaji ni
ti, te ki koo ni ji'in ti.
31 Te nú na in kakan-tnu'u
nava'a ka ndaji ni ti, te
jin kuña'a ni: “Maa Señor
ma jiniñu'u ti”, jin kuña'a ni
—kúu ya jiña'a ya.
32 Te tee ka ndikin Jesús
ma, kuan koo de, te ni ka
ndani'i de ndaka sukan jiña'a
ya ma.
33 Nani ka ndaji de burru ma,
te ñayii xi-burru ma, ni ka
jikan-tnu'u i:
—¿Nava'a ka ndaji ni
burru a? —ka kuu i ka jiña'a
i.
34 Te ni ka ndakone'e de:
—Vaa Señor ma jiniñu'u ti
—ka kuu de ka jiña'a de.
35 Te ni ka sonee de sa'ma
siki burru ma, te ni jan koo
de ji'in ti nuu iyo Jesús ma, te
ni ka chindee de ya ni kakoso
ya ti.
36 Sukan-ni kua'an Jesús ma
ji'in ti ichi ma, ñayii ma, ka
skuili i sa'ma ka ndii i ma.
37 Te nuu ni kuyatni ya ja
nuu ya Yuku Tnu Olivo ma,
ndaka ñayii ka ndikin ya ma,
ni ka keja'a i ka kusii ini i, te
ka chiñu'u i Su'si ma ja ndaka
milagru ni ka jini i ma,
38 te ka ka'an i:
—¡Jayiñu'u kúu rey vee
nuu Iya Tátnuni ma! ¡Ka kusii
ini i andivi ma, te jayiñu'u
kúu onde sukun ma! —ka
kuu i ka ka'an i.
39 Sani te jaku tee ka kuu
fariseo ma ja ka iyo de ne'un
ñayii ma, ka jiña'a de:
—Teskua'a, ka'an ni nuu
ñayii ka ndikin ña'a a, te má
jin kayu'u-yu'u i —ka kuu de
ka jiña'a de.
40 Kovaa Jesús ma, jiña'a
ya:
—Ká'an sa ja nú ñayii ya'a,
jin kasiyu'u i, yuu a jin
kayu'u —kúu ya jiña'a ya.
41 Nuu ni kenda yatni ya
ñuu Jerusalén ma, ja ni jini ya
ñuu ma, Jesús ma, nda'yu ya
ja kuu ñuu ma,

42 te ká'an ya:
—¡Nute ni ka jaku'ni ini ni,
visi ja vitna, sukan sa'a sa ja
jin koo va'a ni ma! Kovaa
vitna chi iyo yu'u, te masu
kuu jin kuni ni.
43 Vaa ki koo kivi u'vi siki ni
a, ja ñayii ñatuu ka kunimani
nuu ni a, jin sa'a i ja jin ndesi
va'a ni, te ni-ka'nu ñuu a, jin
ndakonduu ña'a i, te jin ka'ni
ña'a i,
44 te jin xnaa ndi'i kuiti i ñuu
ni a. Jin ka'ni ña'a i, te ni ma
jin xndoo-ka i ni-in-ka yuu
siki in-ka yuu ja jin koxtna'a
i, vaa ñatuu ni ka ndasa'a ni
kuenda ora nuu ni kii Su'si
ma ja sa'a ya ja jin kaku ni
ma —kúu ya ká'an ya.

Jesús ma, ni ndasavii ya ini veñu'u ka'nu ma
(Mt 21:12-17; Mr 11:15-19; Jn 2:13-22)

45 Ja ni jinu sukan ma,
Jesús ma, ni kivi ya veñu'u
ka'nu ma, te ni keja'a ya
kéne'e ya ñayii ka xiko ma,
46 te jiña'a ya:
—Nuu tutu ndee tnu'u
Su'si ma ká'an: "Ve'e sa a
chi ko kuu i ve'e kakan-ta'vi
ñayii ma nuu Su'si ma."
Sukan ndee nuu tutu Su'si
ma. Kovaa ndijin chi ni ka
ndasa'a ni in yavi nuu ka
ñu'u kui'na —kúu ya jiña'a
ya.
47 Ni jinu ni ndasavii ya
ma, te ndaka kivi Jesús ma,
káxtnu'u ya tnu'u maa ya ma
ini veñu'u ma, te tee ka tat-
nuni nuu sutu ma, ji'in tee
ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, ji'in tee ka net-
niñu ñuu yukan, ka nduku de
naxe jin ka'ni de ya.
48 Kovaa ñatuu ka ni'i ini de
naxe jin sa'a de, vaa ndaka
ñayii ma, ka niniso'o ñukuun
i ja ká'an ya ma.

20

Ni ka jikan-tnu'u de na in ni tatnuni ja sa'a Jesús ma sukan
(Mt 21:23-27; Mr 11:27-33)

1 In kivi nani káxtnu'u Jesús
ma nuu ñayii ma ini veñu'u
ka'nu ma, te káxtnu'u ya tnu'u
vii tnu'u va'a naxe jin ndani'i
ta'vi o ma, te ni ka kenda
koo tee ka tatnuni nuu sutu
ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u
ni kaxtnu'u Moisés ma, ji'in
tee ka kuu ja'nu ma,
2 te ka jiña'a de:
—¿Na in tátnuni ja sa'a ni
sukan? ¿Xi na in ni tatnuni
sa'a? —ka kuu de ka jiña'a
de.
3 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—Saña tna kakan-tnu'u
ña'a sa, te jin ndakone'e ni:
4 ¿Na in ni tetniñu Juan ma
ja skuandute de ma? ¿Su'si
ma, xi ñayii ma-ni? —kúu ya
jiña'a ya.
5 Ni ka keja'a de ka
ndatnu'u tna'a ndi-in ndi-in
de:
—Nuna jin kuña'a o ja Su'si
ma ni tetniñu Juan ma, kovaa
ka'an de: "¿Nava'a ñatuu ni ka
kandija ni ja ká'an de ma?"
6 Te ni masu kuu jin kuña'a
o ja ñayii ma ni tetniñu Juan
ma, vaa ñayii ma chi jin
kua'a-yuu ña'a i, te jin ka'ni
ña'a i, vaa ndaka i ka jani
ini ja Juan ma, in tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a

Su'si ma kúu de —ka kuu de
ka ka'an de.
7 Chukan kúu ja ni ka
ndakone'e de ja masu ka jini
de na in ni tetniñu Juan ma
ja skuandute de ma.
8 Sani te Jesús ma, ni
ndakone'e ya:
—Suni ma ka'an tna sa na
in ni tatnuni ja sa'a sa sa'a
—kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ka'an ya in tnu'u vijin ñayii masu inuva'a ini, ja ka jito i itu tnu uva ma
(Mt 21:33-46; Mr 12:1-11)

9 Sani te ni keja'a Jesús ma
ká'an ya nuu ñayii ma, te ni
ka'an ya tnu'u vijin ya'a:
—In tee, ni sunkoo de tnu
uva ini itu de ma, te ni
sacargu de jaku ñayii ja jin
satniñu i, te kua'an jika xeen
de.
10 Te kivi jâ ni kuaan uva
ma, te ni tetniñu de in tee
jinukuechi nuu de ma, ja na
jin nu ndakan de jaku uva
ma ja kúu kuenda de ma nuu
ñayii ka jito itu de ma. Kovaa
ñayii yukan, ni ka kani i tee
ma, te ni ka ndatetniñu i de
su'va-ni kuan no'o de.
11 Kovaa tee xi-ñu'u ma chi ni
ndatetniñu tuku de in-ka tee
jinukuechi nuu de ma. Ko-
vaa suni tee ya'a, ni ka ka'an
ndeva'a i nuu de, te ni ka
kani i de, te ni ka ndatetniñu
i de su'va-ni tna kuan no'o
de.
12 Te ni tetniñu tuku de in-ka
de, kovaa ñayii ka jito itu de
ma, suni ni ka xtnakue'e i tee
ma, te ni ka kene'e i de yu-itu
ma.
13 ’Saa ni jani ini tee xi-ñu'u
ma, te ká'án de: “¿Nawa sa'a
o? Va'a-ka ja tetniñu o sa'ya
o suchi kútoo o a, xi saa jin
kandija ña'a i”, ká'án de.
14 Kovaa ni ka jini ña'a ñayii
ka jito itu ma, te ni ka ka'an
ndi-in ndi-in i: “Suchi ya'a ko
kuu suchi nduta'vi ñu'ú ya'a.
Jín ka'ni o i, sukan-va'a jin
nduu kuenda maa o ñu'ú a”,
ka kuu i ka ka'an i.
15 Chukan kúu ja ni ka kene'e
i sa'ya de ma yu'u itu ma, te
ni ka ja'ni ña'a i.

’¿Te nawa ka jani ini ndijin
ja sa'a tee xi-ñu'u ma?
16 Ki'in de, te ka'ni de ñayii
ka jito itu de ma, te kua'a de
ñu'ú de ma in-ka ñayii —kúu
ya jiña'a ya.

Ja ni ka jiniso'o i sukan ma,
te ka jiña'a i:

—¡Chukan chi ña'a kuiti!
—ka kuu i ka jiña'a i.

17 Kovaa Jesús ma, nde'ya
ya, te jiña'a ya:

—¿Nawa kúni ka'an ja ndee
tnu'u Su'si ma sa'a?:
Yuu ni ka saxiko ñayii ka sa'a
ve'e ma,
ni nduu i yuu kanuu-ka.
18 Ndeva'a-ni ñayii nduva
siki yuu ma, kukuechi
kulikin ñayii ma. Te nú yuu
ma jinu siki in ñayii ma,
ñuyaka-nka-ni nduu ñayii ma
—kúu ya jiña'a ya.

19 Tee ka tatnuni nuu sutu
ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u
ni kaxtnu'u Moisés ma, ni
ka jinitnuni de ja ni ka'an
ya tnu'u vijin ya'a ja jin kuu
maa de, te chukan kúu ja ka
kuni de ja jin tnii de Jesús ma
maa ora yukan-ni, kovaa ka
yu'u de ñayii ma.

Jesús ma, ni ka'an ya nawa jin kua'a o nuu gobiernu ma, ji'in nawa jin ndakua'a o nuu Su'si ma
(Mt 22:15-22; Mr 12:13-17)

20 Ni ka tetniñu de ñayii ja jin kototnuni i Jesús ma, te ni ka sa'a i tnu'u ja ñayii ka sa'a ja va'a ka kuu i. Te ka nduku i naxe jin ni'i ichi i ja jin xtekuechi i Jesús ma, sukan-va'a jin koo i jin xsia'a i ya nuu tee ka tatnuni ñuu ma.
21 Te ka jikan-tnu'u i ya:
—Teskua'a, ka jini sa ja ja ká'an ni a ji'in ja káxtnu'u ni a chi ja ndaa kúu, te masu ndí ini ni nde ñayii ka niniso'o. Ndijin chi káxtnu'u ndaa ni sukan kúni Su'si ma ja jin ko kuu o nuu ya ma.
22 ¿Te naxe ká'an ni? ¿Va'a-ni ja jin ndachuya'vi sa xu'un no'o ñuu Roma ma nuu tee tátnuni nani César ma, xi ña'a? —ka kuu i ka jiña'a i.
23 Jesús ma, ni jinitnuni ya ja u'vi ka jani ini i ma, te jiña'a ya:
24 —Jin kaxtnu'u ni xu'un a. ¿Na in xi-yunuu ndenee, te na in nani sukan ndenee a? —kúu ya jiña'a ya.
Te ni ka ndakone'e i:
—Yunuu tee nani César ma —ka kuu i ka jiña'a i.
25 Jesús ma, jiña'a ya:
—Te jin ndakua'a ni nuu César ma tna'a ja kúu kuenda maa de ma, te nuu Su'si ma jin ndakua'a ni tna'a ja kúu kuenda maa ya ma —kúu ya jiña'a ya.
26 Te ñatuu ni-in ja ni ka'an ya nuu ñayii ma ni ka ndani'i ñayii kuan koo kuan kototnuni ya ma ja jin xtekuechi i ya, sukan-va'a jin tnii i ya ma. Chukan kúu ja ni ka sa'vi-nka ini i ja ni ndakone'e ya ma, te ni ka jasiyu'u i.

Ni ka jikan-tnu'u tee ka kuu saduceo ma naxe ko kuu ñayii ndateku ma
(Mt 22:23-33; Mr 12:18-27)

27 Ni jan koo jaku tee saduceo ma ni ka jan koto de Jesús ma. Tee ya'a chi ka ka'an de ja masu jin ndateku ñayii ni ka ji'i ma. Te chukan kúu ja ni ka jikan-tnu'u de ya:
28 —Teskua'a, Moisés ma, ni xndoo de nuu tutu ká'an, nú in tee ma, ni tnánda'a de te ni ji'i de te ñatuu na sa'ya de ji'in ñasi'i de ma ni iyo, te ñani tee ni ji'i ma ndakueka ñasi'i de ma, sukan-va'a koo sa'ya ña, te ko kuu i sa'ya tata tee ni ji'i ma.
29 Ni iyo in jichi ja uja de ndi-tna'a ñani de ma. Tee xinañu'u ma, ni tnanda'a de, kovaa ni ji'i de, te ñatuu na sa'ya de ji'in ñasi'i de ma ni iyo.
30 Tee ku-uu, tee ku-uni ma, ni ka ndakueka de ña, te suni maa i ni ka sa'a-ka ñani de ma.
31 Sukan ni kuu ji'in ndi-uja de ma. Te ni-in de ñatuu ni iyo sa'ya de ji'in ña. Te ni ka ji'i de.
32 Saa ni ji'i maa ña'a ma.
33 Te kivi jin ndateku ñayii ma, ¿nde de xi-ñasi'i ko kuu ña'a ya'a, nú ndi-uja de ni iyo ji'in ña ma? —ka kuu de ka jiña'a de.

34 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—Ñuu ñayivi a ka tnanda'a
tee ma ji'in ña'a ma,
35 kovaa ñayii jin ndani'i ta'vi
ma, te ja jin ndateku i ma te
jin kenda koo i ñuu ñayivi jaa
ma, kúu tee kúu ña'a, masu
jin ndatnanda'a-ka i,
36 vaa masu jin kûu-ka i. Vaa
sukan ka kuu ángel Su'si ma,
sukan jin ko kuu i, te sa'ya
Su'si ma jin ko kuu i, vaa ñayii
ni ka ndateku ka kuu i.
37 Te onde maa tee kúu
Moisés ma ni kaxtnu'u sukan
ni jiña'a Su'si ma nuu ni
ka'an ya ji'in de nuu iyo
tnu iñu káyu káyu-nka ma,
te yukan ni ka'an maa Iya
Tátnuni ma ja maa ya kúu
Su'si Abraham ma, Su'si
Isaac ma, Su'si Jacob ma. Visi
ni ka ji'i tee ya'a, kovaa ka
teku de nuu Su'si ma.
38 ¡Vaa Su'si ma, masu Su'si
ñayii ni ka ji'i ma kúu ya, chi
Su'si ñayii ka teku ma kúu ya,
vaa ja maa ya, te ndaka i ka
teku! —kúu ya jiña'a ya.
39 Jaku tee ka skua'a tnu'u
ni kaxtnu'u Moisés ma, ka
jiña'a de:
—Va'a-ni ká'an ni, teskua'a
—ka kuu de ka jiña'a de.
40 Sani te ñatuu ni ka
kusaa-ka ini de ja jin
kakan-tnu'u-ka de ya.

Maa Su'si ma ni tetniñu Cristo ma
(Mt 22:41-46; Mr 12:35-37)

41 Jesús ma, jikan-tnu'u ya:
—¿Te nava'a ka ka'an i
ja Sa'ya tata David ma kúu
Cristo iya ni tetniñu Su'si
ma?
42 Te vitna ja David ma, nuu
tutu ni tee de salmo ma ni
ka'an de:
Iya Tátnuni ma jiña'a nuu iya
tátnuni nuu sa a:
"Kunukoo ro xiñi kua'a ri a,
43 te onde nú ni kundee ri
skendoo ri
ndaka suchi ñatuu ka kuni-
mani nuu o a chii ja'a
ro a",
sa'a ni jiña'a ya ma.
44 Kovaa ¿naxe ko kuu Sa'ya
tata David ma Cristo ma, te
vitna ja maa David ma, ni
xnani de ya iya tátnuni nuu
de ma? —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma ja tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ñatuu ka sa'a ndaa ka sa'a ndija de
(Mt 23:1-36; Mr 12:38-40; Lc 11:37-54)

45 Ndaka ñayii ma ka nin-
iso'o, te Jesús ma, jiña'a ya
nuu tee ka ndikin ya ma:
46 —Jin konee ni cuidado
nuu tee ka skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma chi ka
jatna ini de ja jin kone'nu
de sa'ma nani, te ka kuni de
ja jin kava respetu i nuu de
ma te jin kua'a i de nchuxi
nuya'vi ma. Ka nduku de
nuu jin kunukoo de nuu ka
nukoo ñayii ka ndanuu-ka ini
veñu'u ma. Te nuu ka kuu
viko ma, ka kunuu maa de ja
jin kunukoo de nuu mesa ka
ndanuu-ka ma.
47 Te ka xnda'vi de ña'a ni
ka ji'i yii ma, sukan-va'a jin
ni'i de nawa ka neva'a ña
ma, te jin kaa jin ko'o de.
Te ja ñatuu na in kunitnuni,
te ka sa'a de tnu'u ja na'a
xeen-ka ka jikan-ta'vi de nuu
Su'si ma. Tee ya'a chi jin

chunaa xeen-ka de nuu Su'si
ma —kúu ya jiña'a ya.

21

Sukan ni ndakua'a ña'a nda'vi ni ndoo ja ni ji'i yii ma xu'un nuu Su'si ma
(Mr 12:41-44)

1 Jesús ma, nde'ya ya tee ka
kuu xiku ma, ja ni jan koo
de ni ka chunee de xu'un ka
ndakua'a de nuu Su'si ma,
2 te ni jini tna ya in ña'a
nda'vi ni ji'i yii ña ma, ja
ni jan chunee ña uu xu'un
lilikin.
3 Sani te jiña'a ya:

—Ja ndaa ká'an sa ja ña'a
nda'vi ni ji'i yii ma, ni wa'a
kua'a-ka ña sana ndaka-ka
ñayii ma,
4 chi vaa ndaka i, ni ka wa'a
i ja ni kendoo-nka ma, ko-
vaa ña'a ya'a, visi kunda'vi
ña te jiniñu'u xeen-ka ña ma,
kovaa ni wa'a ña ndaka ja
neva'a ña ja koteku ña ma
—kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ka'an ya ja veñu'u ka'nu ma chi ndatnana i
(Mt 24:1-2; Mr 13:1-2)

5 Jaku ñayii ka ndatnu'u ja
vivii ka ndaa yuu ka yinee
yika veñu'u ma, ji'in ndaka
ja ka ndakua'a ñayii ma nuu
Su'si ma ja ka ndasavii-ka i
veñu'u ma. Jesús ma, jiña'a
ya:

6 —Kenda kivi ja ndaka
cha'a ja ka nde'ya ni vitna
ya, ma kendoo ni-in-ka yuu
siki in-ka yuu a, su'va ndi'i i
ndatnana —kúu ya jiña'a ya.

Na seña ko kuu kivi naa ñuu ñayivi a
(Mt 24:3-28; Mr 13:3-23)

7 Sani te ni ka jikan-tnu'u
tee ka ndikin ya ma:

—Teskua'a, ¿na kivi ko kuu
sukan? ¿Na nde a ko kuu
seña ja sani te ko kuu? —ka
kuu de ka jiña'a de.

8 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:

—Jin konee ni cuidado,
sukan-va'a ma jin xnda'vi
ña'a ñayii ma. Vaa ki koo
kua'a i, te jin sa'a i tnu'u ja
maa sa ka kuu i. Jin ka'an
i: “Saña kúu Cristo ma”, te
jin ka'an i: “Jâ ve kuyatni
tiempu ma”, jin ka'an i. Ko-
vaa ndijin, má jin kondikin
ni i.
9 Te nú ni ka jiniso'o ni ja ka
kanaa ñayii in ñuu ji'in in-ka
ñuu ma, te ka kanaa ñayii ka
iyo in ñuu ma ji'in ñayii ka
tatnuni maa ñuu i ma, máko
jin koyu'u ni, vaa sa'a ko kuu
xinañu'u-ka, kovaa masu jâ
ni jinu kúu —kúu ya jiña'a ya.

10 Jiña'a tna ya:

—Vaa in ñuu ka'nu, kanaa
i ji'in in-ka ñuu ka'nu, te in
ñayii tátnuni in ñuu ka'nu ma,
kanaa i ji'in ñayii tátnuni in-ka
ñuu ka'nu ma.
11 Te kua'a ñuu jin tnaa xeen,
te jin ndatnana kua'a ve'e
ma. Te koo soko koo tnama,
te kenda kue'e xeen ya'a
yukan ñuu ñayivi a. Te andivi
a jin kuni i ja masu nama ka
jini i, te jin koyu'u i.
12 Kovaa xi'na-ka ja ko kuu
sa'a, ndijin chi jin tnii ña'a
i, te jin sondikin ña'a i. Te
jin koo i jin xsia'a ña'a i nuu
tee ka kuu rey ma, ji'in nuu

gobiernu ma, ja kuechi ja ka
kandija ña'a ni maa sa,
13 sukan-va'a kuu jin ka'an ni
na in kúu sa nuu ñayii yukan.
14 Máko jin ko ndi ini ni ja jin
satu'va ni nawa jin kuña'a ni
sana jin kaku ni ma,
15 vaa maa sa taa tnu'u va'a
tnu'u ndichi jin ka'an ni,
sukan-va'a ni-in ñayii ñatuu
kunimani nuu ni ma, masu
jin kundee i nuu ni, su'va
jin ndasa'a i kuenda ja ja ka
ka'an ni ma ja ndaa kúu.
16 Kovaa ndijin, onde yuva ni
ma, jin ke'en-su'va ña'a de,
ji'in ñani ni ma, ji'in tna'a ni
ma, ji'in ñayii ka ketna'a ini
ji'in ni ma. Jaku ni chi jin
ka'ni ña'a i,
17 te ndaka ñayii ñuu ñayivi
a, jin ndakiti ini i nuu ni ja
kuechi maa sa.
18 Kovaa ni a in ixi xini ni a
jin skenaa ni.
19 ¡Jin kanda ni, má jin koyu'u
ni, te jin konukuiñi va'a ni,
sukan-va'a jin kaku ni nuu ja
u'vi kenda ma!
20 'Nú ni ka jini ni ñuu
Jerusalén ma ja ni ka konduu
soldado ma, suni jin kuni ni
ja sani te jin xnaa de ñuu ma.
21 Sani te ñayii ka iyo ñuu
Judea ma, jín kunu i ichi
yuku ma. Ñayii ka iyo ñuu
Jerusalén ma, jín kunu i jín
koo i, te ñayii ka iyo yuku
ma, má jin ndakokuiñi-ka i
ini ñuu a.
22 Vaa jâ ni kenda kivi ja maa
Su'si ma xndo'o xneni ñayii
ñatuu ni ka kandija ya ma,
te ko kuu ndaka sukan ká'an
nuu tutu ndee tnu'u Su'si ma.
23 ¡Nda'vi-nka ña'a ka ñu'u
lulu ma ji'in ña'a ka skaxi
lulu ma! Vaa kivi yukan jin
ndo'o jin neni xeen ñayii ñuu
ya'a.
24 Jaku ñayii ma, jin ka'ni ña'a
i ji'in yuchi kúu espada, te
jaku ñayii ma, jin koo i jin
chinee ña'a i vekaa ni-ka'nu
ñuu ñayivi a. Te ñayii masu
ñuu ya'a ma, jin sa'a ndeva'a
i ñuu Jerusalén ya onde jinu
kivi ja ni kachi Su'si ma ja jin
sa'a i sukan ma.

Kivi ndii Jesucristo iya ni kii ñayivi ñuu ñayivi a

(Mt 24:29-35, 42-44; Mr 13:24-37)

25 'Koo seña kandii ma ji'in
yoo ma ji'in tiuxini ma. Te
ni-ka'nu ñuu ñayivi a, jin
koyu'u i ja îyo xeen kúu yu'u
ndute ñu'u nuu mar ma, te ni
ma jin ni'i ini i nawa jin sa'a
i.
26 Te ndaka ñayii ma,
ñatuu na tnu'u ndee tnu'u
ndatnu-ka i jin koo, ja kuechi
ja jin koyu'u i ja ka ndi ini
i naxe ko kuu ñuu ñayivi a.
Te ndaka tnu'u ndee tnu'u
ndatnu iyo andivi ma, jin
ndakanda i.
27 Sani te jin kuni ñayii ma
ja saña ja kúu sa iya vee
ñayivi ñuu ñayivi a, ja ndenda
sa nuu viko ma ji'in ndaka
tnu'u ndee tnu'u ndatnu sa
ma, ji'in jayiñu'u sa ma.
28 Nú ni keja'a kúu sukan, te
in-ni ja jin kani ini ni, te jin
kukanu ini ni Su'si ma, te jin
ndonenuu ni, vaa sani te sa'a
Su'si ma ja jin kaku ni nuu
ndaka ja u'vi ma —kúu ya
jiña'a ya.
29 Suni ni ka'an ya tnu'u
vijin ya'a:

—Jin konde'ya ni tnu higo
ma ji'in ndaka yutnu kui'i ka
nukoo a.
30 Nú ka jini ni ja ve jin nana
koo nda'a tnu ma, te ka jini
ni ja ve kuyatni kivi ndukuii
ñuu ñayivi a.
31 Suni sukan ko kuu nú ka
jini ni ja jâ yikuu ndaka ja
ká'an sa a, te jin kona'a ni ja
jâ ve kuyatni ja tatnuni Su'si
ma.
32 'Ja ndaa ká'an sa ja
masu yanduu ja ndaka ñayii
tiempu ya'a, jin kuni i ja
sukan ko kuu.
33 Vaa andivi a ji'in ñu'ú a chi
jin naa i, kovaa tnu'u ká'an sa
a chi masu ja yanduu ko kuu.
34 'Jin ko koto va'a ni maa
ni. Má jin kua'a ni tnu'u ja
jin nduso'o jin ndundee ini
ni ja kuechi ndaka ja u'vi
iyo ñuu ñayivi a, tna'a ja ka
ndajini ñayii ma, ji'in ja ka
ndi ini ñayii ma ja jin ko ni'i
jin ko tna'a i ñuu ñayivi a. Jin
ko koto va'a ni maa ni, nasa
yukan, te kenda yachi kivi
yukan nuu ka iyo ni a.
35 Sukan sanaa sanaa ka tnii
i in kiti ma, sukan sanaa
sanaa-ni ndenda Su'si ma
nuu ndaka ñayii ni-ka'nu ñuu
ñayivi a.
36 Chukan kúu ja jin koo tu'va
maa ni ndi-kivi ndi-ñuu. Te
jin kakan-ta'vi jin kakan-ta'vi
ni nuu Su'si ma, sukan-va'a
kuu jin kaku ni nuu ndaka ja
iyo ja ko kuu ma, sukan-va'a
kuu jin kenda koo ni nuu iyo
sa ja kúu sa iya vee ñayivi
ñuu ñayivi a te jin ndatna'a o
—kúu ya jiña'a ya.
37 Jesús ma, káxtnu'u ya
nduu ma ini veñu'u ka'nu
ma, te jakuaa ma ni yo ndoo
ya yuku nani i Yuku Tnu
Olivo ma.
38 Te ndaka ñayii ma, ni ka
yo jan koo ne'e i veñu'u ma,
ja jin koniniso'o i ja ká'an ya
ma.

22

Ni ka chutna'a tnu'u de naxe jin tnii de Jesús ma

(Mt 26:1-5, 14-16; Mr 14:1-2, 10-11; Jn 11:45-53)

1 Jâ iyo yatni kivi ja ko kuu
viko ka jaa i xtatila ñatuu na
levadura yi'i ma, te viko ya'a
kúu ja nani Viko Pascua ma.
2 Te tee ka tatnuni nuu sutu
ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u
ni kaxtnu'u Moisés ma, ka
nduku de naxe jin ka'ni de
Jesús ma, kovaa ka yu'u de
ñayii ma.
3 Sani te ni kivi tachi ma
ini anua Judas tee ni ka yo
xnani i Iscariote ma. Te tee
ya'a chi in tee ndi-uxi uu tee
ka ndikin ya ma kúu de.
4 Te Judas ma ni ja'an de
ni jan koto de tee ka tat-
nuni nuu sutu ma, ji'in tee
ka jinukuechi veñu'u ka'nu
ma, te ni jiña'a de naxe ke'en
su'va de ya ma te ndakua'a
de ya nuu nda'a tee yukan.
5 Te ni ka kusii ini xeen de, te
ni ka skuiso de ja jin kua'a de
xu'un Judas ma.
6 Te ni jan-ta'vi Judas ma, te
ni keja'a de ndúku de ora
ñatuu na ñayii ñuu ma ka iyo,
sukan-va'a ke'en su'va de ya
ma.

Kivi ni kuxini ñukuun Jesús ma ji'in tee ka ndikin ya ma

(Mt 26:17-29; Mr 14:12-25; Jn 13:21-30; 1 Co 11:23-26)

7 Ni kenda kivi viko ja
ka jaa i xtatila ñatuu na
levadura yi'i ma, kivi iyo ja
jin ka'mi i in ndikachi jaa ja
ka ndakua'a i nuu Su'si ma.
8 Jesús ma, ni tetniñu ya Pe-
dro ma ji'in Juan ma, te jiña'a
ya:

—Kuán koo ni kuán satu'va
ni ja jin kuxini o Viko Pascua
a —kúu ya jiña'a ya.

9 Te ni ka jikan-tnu'u de:

—¿Ndenu kúni ni ja jin
satu'va sa? —ka kuu de ka
jiña'a de.

10 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:

—Nuu jin kivi koo ni ini
ñuu ma, jin ndatna'a ni ji'in
in tee ndiso de in kiyi ñu'u
ndute. Te jin kondikin ni de
onde ve'e ndivi de ma,
11 te jin kuña'a ni tee xi-ve'e
ma: “Teskua'a o ma, sa'a
ká'an ya: ¿Ndenu iyo ve'e nuu
kuxini sa Viko Pascua a ji'in
ndaka tee ka ndikin tna'a
ji'in sa a?”
12 Te kaxtnu'u de in ve'e
ka'nu nuu jâ ni nduvii iyo
ichi sukun ma. Yukan jin
satu'va ni ja jin kuxini o
—kúu ya jiña'a ya.

13 Ni jan koo de, te ni ka
ndani'i de ndaka sukan jiña'a
Jesús ma, te ni ka satu'va de
ja jin kuxini de Viko Pascua
ma.
14 Nuu ni kenda ora ma,
Jesús ma ji'in tee ka ndikin
ya ma, ni jinkoo ya ji'in de
nuu mesa ma.
15 Te Jesús ma, jiña'a ya:

—¡Naka kúni sa ja jin kux-
ini o Viko Pascua a xi'na-ka
sana kûu sa!
16 Vaa ká'an sa ja masu jin
ndakuxini-ka o viko ya'a, nú
masu ja onde nuu tatnuni
Su'si ma nuu ko kuu ndi'i
ko kuu tu'u sukan kúni ka'an
viko ya'a —kúu ya jiña'a ya.

17 Sani te ni tnii ya nuu
ñu'u ndute uva ma, te ni
ndakuan-ta'vi ya nuu Su'si
ma, te jiña'a ya nuu de:

—Jin tnii ni, te jin ko'o ni
vala vala,
18 vaa ká'an sa ja masu
ko'o-ka sa ndute uva ya'a
onde nuu tatnuni Su'si ma
—kúu ya jiña'a ya.

19 Sani te ni tnii ya xtatila
ma, te ni ndakuan-ta'vi ya
nuu Su'si ma, te ni ta'vi ya,
te ni wa'a ya tee ka ndikin ya
ma, te jiña'a ya nuu de:

—Cha'a kúu yikikuñu sa a
ja jin kunda'a ñayii ma te jin
ka'ni ña'a i nuu tniñu ni ma
sukan-va'a jin ndani'i-ta'vi
ni. Jin ko sa'a ni sa'a, te jin
ndaka'án ni sukan ndo'o neni
sa nuu tniñu ni ma —kúu ya
jiña'a ya.

20 Nuu ni jinu ni ka kuxini
de ji'in ya ma, te suni sukan
ni sa'a ya ji'in nuu ñu'u ndute
uva ma, te jiña'a ya:

—Ndute uva ya'a kúu niñi
sa ja kati ma, sana jin ndani'i
ta'vi ni ma, sukan ni skuiso
Su'si ma ja sa'a ya, sana jin
nduu ni ñayii ñuu ya ma.
21 Te tee ke'en su'va ña'a ma,
yoxtnee nda'a de ji'in nda'a
sa a nuu mesa a.
22 Ja ndaa ja saña ja kúu
sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi
a, vee sa ja ndo'o neni sa
sukan ni jani ini maa Su'si
ma, kovaa ¡nda'vi maa tee
ke'en su'va ña'a ma! —kúu
ya jiña'a ya.

23 Sani te ni ka keja'a ndi-in
ndi-in de ka jikan-tnu'u tna'a
de nde de ko kuu ja ke'en
su'va ya ma, vaa ka ndi ini
tna de ma.

Nde in ko kuu ja kanuu-ka nuu tatnuni Su'si ma

24 Sani te kuee-ka ma, tee
ka ndikin ya ma, ni ka keja'a
de ka tetna'a de na nde in ko
kuu ja kanuu-ka ma.
25 Jesús ma, jiña'a ya:
—Ñayii ñatuu ka kandija
Su'si ma, ka tatnuni xeen rey
ma nuu i, te ñayii ñuu ma, ka
ndachiñu'u i de ja tee ka sa'a
ja va'a ka kuu rey ma.
26 Kovaa ndijin, masu sukan
jin ko kuu ni. Su'va nde ni
kanuu-ka ma, kani ini ni ja in
ñayii masu kanuu xeen kúu
ni. Te nde ni tatnuni-ka ma,
ko kuu ni sukan kúu in ñayii
jinukuechi ma.
27 Vaa ¿na in kúu ja
kanuu-ka? ¿Ñayii jinkoo
nuu mesa ma ja kaa i xita
ma, xi ñayii jinukuechi nuu
ñayii ni jinkoo ma? ¿Xi
masu ka jani ini ni ja ñayii
jinkoo nuu mesa ma kúu
ñayii kanuu-ka? Kovaa saña
chi iyo sa ne'un ni a sukan
kúu in ñayii jinukuechi.
28 'Ndijin chi ndimaa ka iyo
ni ji'in sa nuu ndó'o néni sa
ma.
29 Chukan kúu ja taa sa tnu'u
sukan jin tatnuni ni, sukan ni
taa Yuva sa ma nuu maa sa.
30 Te ndaka ni, jin kaa jin ko'o
ni nuu mesa sa ma kivi tat-
nuni sa ma. Te jin kunukoo
ni nuu ka nukoo ñayii ka tat-
nuni ma, te maa ni jin ko kuu
ñayii jin ka'nde tniñu ndi-uxi
uu jichi ñayii ñuu Israel ma
—kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ka'an ya ja Pedro ma, uni jichi ka'an de ja masu jini de ya

(Mt 26:30-35; Mr 14:27-31; Jn 13:36-38)

31 Jiña'a tna Iya Tátnuni ma:
—Simón, Simón, káxtnu'u
sa nuu ni ja koto va'a ni maa
ni, vaa tachi ma, ni jikan ña'a
i ndaka ni, sukan-va'a kotot-
nuni ña'a i sukan ka xndechi
de triu ma.
32 Kovaa jâ ni jikan-ta'vi sa
nuu Su'si ma ja kuu ni,
sukan-va'a ñatuu nawa kasi
ja ma kukanu ini-ka ña'a
ni ma. Te ndijin, nuna
ndakokuiñi ni te ndandikin
ña'a ni, te chindee ni ñani ni
a ja jin koo va'a de nuu Su'si
ma —kúu ya jiña'a ya.
33 Simón ma, jiña'a de:
—Señor, iyo sa ja ki'in sa
ji'in ni onde vekaa ma te visi
na kûu sa ji'in ni —kúu Simón
ma jiña'a de.
34 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—Pedro, ká'an sa ja xtnee
ne'e ma, ni ñatuu kana-ka li'li
ma, te jâ ni kuu uni jichi
ka'an ni ja ñatuu jini ña'a ni
—kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma sukan ndo'o ya ma

35 Sani te Jesús ma,
jikan-tnu'u ya:
—Nuu ni tetniñu ña'a sa
ma te ni tatnuni sa ja ma
jin kinda'a ni bolsa ni ma, ni
a xu'un, ni a ndijan ni ma,
¿ni iyo nawa ni ja'ni ña'a i?
—kúu ya jiña'a ya.
Te ni ka ndakone'e de:

—Ñatuu nawa ni ja'ni ña'a
i —ka kuu de ka jiña'a de.
36 Sani te jiña'a ya:
—¿Kovaa vitna naxe ka
jani ini ni? ¿Nú na in neva'a
in bolsa, te kínda'a i, te suni
kínda'a i nuu ñu'u xu'un i ma?
¿Te nú na in ñatuu na yuchi
kúu espada ma neva'a i, te
ndáxiko i sa'ma ndii i ma, te
kuáan i in, ka jani ini ni?
37 Kovaa jin kona'a ni ja sa'a
ká'an tutu ndee tnu'u Su'si
ma: "Jin sa'a ñayii ma tnu'u
ja in ñayii sa'a ja u'vi kúu sa."
Te ká'an sa ja sukan ko kuu
ja ndo'o sa ma. Vaa ndaka
ja ndee nuu tnu'u Su'si ma ja
kuu sa ma jiniñu'u ja ko kuu
sukan —kúu ya jiña'a ya.
38 Te ka jiña'a de:
—Señor, ya'a iyo uu yuchi
kúu espada —ka kuu de ka
jiña'a de.
Te ni ndakone'e ya:
—Jâ ni kuu na. Má jin ko
kuu-ka ni sukan ka ka'an ni
a —kúu ya jiña'a ya.

Nuu nani Getsemaní ma, ni ja'an Jesús ma ni jikan-ta'vi ya nuu Su'si ma
(Mt 26:36-46; Mr 14:32-42)

39 Sani te ni kee Jesús ma,
te kua'an ya Yuku Tnu Olivo
ma, sukan játna ini ya sa'a ya
ma. Te tee ka ndikin ya ma,
ni ka ndikin tna de ya.
40 Nuu ni kenda koo de ji'in
ya ma, te jiña'a ya:
—Jin kakan-ta'vi ni nuu
Su'si ma, sukan-va'a ma
ska'an ña'a tachi ma ja jin
sa'a ni ja u'vi ma —kúu ya
jiña'a ya.
41 Te kua'an-ka ya, te ni ku-
jika-ka ya vala sukan kenda
in yuu ja kani o ji'in nda'a
o a, te ni jinkoo jiti ya, te
jikan-ta'vi ya,
42 te sa'a jiña'a ya:
—Yuva sa, nú kúni ni,
te sa'a ni ja kaku sa nuu
tnundo'o tnuneni ya'a. Ko-
vaa máko sa'a ni sukan kúni
maa sa, su'va kó kuu sukan
kúni maa ni —kúu ya jiña'a
ya.
43 Sani te ni kenda in
ángel Su'si ma, sukan-va'a
ndakua'a i tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ya.
44 Te yikuu ya kuxii kunda'vi
xeen ini ya, te jikan-ta'vi
jikan-ta'vi-nka ya nuu Yuva
ya Su'si ma, te kuun
kuun-nka ña'a tnaa ya ma,
te kuenda niñi kúu i, jinkoo i
nuu ñu'ú ma.
45 Nuu ni ndokuiñi ya ja
ni jikan-ta'vi ya ma, te kuan
no'o ya nuu ka iyo tee ka
ndikin ya ma. Te ni ndani'i
ya de ja ka kixi de, vaa ni ka
kuita de ja ka kuxii xeen ini
de ma.
46 Te jiña'a ya:
—¿Nava'a ka kixi ni? Jin
ndakoo ni, te jin kakan-ta'vi
ni, sukan-va'a ma ska'an ña'a
tachi ma ja jin sa'a ni ja u'vi
ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka tnii de Jesús ma
(Mt 26:47-56; Mr 14:43-50; Jn 18:1-11)

47 Yikuu-ka Jesús ma ká'an
ya, te ni ka kenda koo kua'a
ñayii ma. Te tee ni yo nani
Judas ma, in tee ni yo kuu
ndi-uxi uu tee ni ka yo ndikin
ya ma, kúu tee yoxtnuu nuu

ñayii ma, te ni jan tu'va de
Jesús ma ja chitu de yikinuu
ya ma.
48 Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:

—¿Sa'a-ni chítu ni yikinuu
sa a, sukan-va'a ke'en-su'va
ña'a ni saña ja kúu sa iya vee
ñayivi ñuu ñayivi a? —kúu ya
jiña'a ya.

49 Te ja ni ka jini tee ka
ndikin ya ma sukan kúu ma,
te ka jikan-tnu'u de ya:

—Señor, ¿jin kene'e sa
yuchi kúu espada ma, te jin
kanaa o? —ka kuu de ka
jiña'a de.

50 Te in de ma, ni xtnakue'e
de in tee jinukuechi nuu tee
tátnuni nuu sutu ma, vaa ni
ja'nde de so'o kua'a tee ma.
51 Jesús ma, jiña'a ya:

—Ni kuu na. Má jin sa'a-ka
ni de sukan —kúu ya jiña'a
ya.

Te ni tenee ya nda'a ya ma
so'o tee jinukuechi nuu sutu
ma, te ni nduva'a.

52 Sani te jiña'a ya tee ka
tatnuni nuu sutu ma, ji'in
tee ka jito veñu'u ka'nu ma,
ji'in tee ka kuu ja'nu ma, vaa
ndaka tee ya'a ka kuu tee ni
jan koo ja jin koo de ji'in ya
ma:

—¿Nava'a ve koo ni ji'in
yuchi kúu espada ji'in yutnu,
kuenda tnu'u ja in kui'na kúu
sa?
53 Ndaka kivi ni yo iyo sa ji'in
ndaka ni veñu'u ka'nu ma, te
ni ñatuu ni ka tnii ña'a ni,
kovaa vitna kúu ora ka sa'a
ni ja ka kuni maa ni a, vaa ni
kundee maa ja u'vi iyo nuu
nee ma nuu ni a —kúu ya
jiña'a ya.

*Ni ka'an Pedro ma ja masu
jini de Jesús ma*

*(Mt 26:57-58, 69-75; Mr
14:53-54, 66-72; Jn 18:12-18,
25-27)*

54 Sani te ni ka tnii de Jesús
ma, te ni jan koo de ji'in ya
ve'e tee tátnuni nuu sutu ma.
Te Pedro ma, ndikin jika de.
55 Te sasava nuke'e ma ni ka
xndu'va ñayii ma ñu'u, te ni
ka jinkoo i yu'u ñu'u ma. Te
Pedro ma, ni jinkoo tna de
ne'un ñayii ma.
56 Sani te ni jini in suchi
si'i jinukuechi ma ja núkoo
Pedro ma yu'u ñu'u ma, te
nde'ya vava'a i de, te jiña'a i:

—Suni tee ya'a ni yo iyo
ji'in Jesús ma —kúu i jiña'a i.

57 Kovaa Pedro ma, jiña'a
de:

—Ro'o, masu jini ri na in
kúu de —kúu de jiña'a de.

58 Nuu ni kunuu-ka ma
in-ka ñayii jiña'a nuu Pedro
ma sa'a:

—Ndijin tna chi tee ka
ndikin tna'a ji'in tee yukan
kúu ni —kúu i jiña'a i.

Kovaa Pedro ma, ni
ndakone'e de:

—Ña'a, masu nama ka
ndikin tna'a sa ji'in de —kúu
de jiña'a de.

59 Te ni ya'a visi in ora, te
in-ka ñayii ni jiña'a:

—Koo tee ya'a chi ni yo
ndijin de Jesús ma vi, vaa in
tee ñuu Galilea ma kúu de
—kúu i jiña'a i.

60 Pedro ma, jiña'a de:

—Ndijin, masu jini sa
nawa kúu ja ká'an ni a —kúu
de jiña'a de.

Te maa ora yukan-ni, nani
yikuu-ka Pedro ma ká'an de
ma, te ni kana in li'li ma.
61 Sani te Iya Tátnuni ma,
ni konenuu ya, te nde'ya ya
Pedro ma, te Pedro ma, ni
ndaka'án de ja sa'a ni jiña'a
Iya Tátnuni ma: “Ni ñatuu
kana-ka li'li ma, te jâ ni
ku-uni jichi ja ka'an ni ja
ñatuu jini ña'a ni.”
62 Sani te ni ndee Pedro ma
yukan, te ni nda'yu nda'vi, ni
nda'yu kee de, ja ni ndakani
ini de ma.

Ka sa'a ndeva'a i Jesús ma
(Mt 26:67-68; Mr 14:65)

63 Te tee ka jito Jesús ma,
ka jakundee de ya, te ka kani
de ya.
64 Ni ka jasi de nuu ya ma, te
ka jiña'a de:

—¡Ndaka'an ni na in ni kani
ña'a! —ka kuu de ka jiña'a
de.

65 Te ndeva'a xeen ka jiña'a
de ya.

Ni jan koo de ji'in Jesús ma
nuu tee ka ja'nde tniñu ñayii
ñuu judío ma
(Mt 26:59-66; Mr 14:55-64;
Jn 18:19-24)

66 Nuu ni ndii ma, ni ka
ndututu tee judío ka kuu
ja'nu ma, ji'in tee ka tat-
nuni nuu sutu ma, ji'in tee
ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, te ni jan koo de
ji'in Jesús ma nuu tee ka
ja'nde tniñu ñayii ñuu judío
ma. Te ka jikan-tnu'u de ya:
67 —Ka'an ni nú ndijin kúu
Cristo iya ni tetniñu Su'si ma
—ka kuu de ka jiña'a de.

Te ni ndakone'e ya:

—Nuna ka'an sa ja suu sa
kúu, masu jin kandija ni,
68 te nuna kakan-tnu'u tna
ña'a sa na in ni tetniñu ña'a ja
vee sa a, masu jin ndakone'e
ni.
69 Kovaa ká'an sa ja onde
vitna saña ja kúu sa iya vee
ñayivi ñuu ñayivi a, kunukoo
sa xiñi kua'a Su'si iya kúu sa'a
ndaka ma —kúu ya jiña'a ya.

70 Sani te ni ka jikan-tnu'u
ndaka de:

—¿Nú sukan, ndijin, Sa'ya
Su'si ma kúu ni? —ka kuu de
ka jiña'a de.

Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Maa ni ka ka'an ja suu sa
—kúu ya jiña'a ya.

71 Sani te ka ka'an de:

—Masu jiniñu'u ja jin
nduku-ka o ñayii jin
ndaka'an nawa ni yo sa'a de
ma, vaa maa o ni ka jiniso'o
ja yu'u maa de ká'an de in ja
masu játna ini Su'si ma —ka
kuu de ka ka'an de.

23

Ni ka ndaxsia'a i Jesús ma
nuu nda'a Pilato ma
(Mt 27:1-2, 11-14; Mr
15:1-5; Jn 18:28-38)

1 Ndaka i ni jan koo ni ka
jan xsia'a i Jesús ma
2 nuu núkoo tee kúu Pilato
ma, te ni ka keja'a i ni ka
xtekuechi i ya, te ka jiña'a i:

—Ni ka ndani'i sa tee ya'a
ja ska'an de ni-ka'nu ñuu
o a. Ká'an de ja masu
jin ndachuya'vi sa nuu tee
tátnuni ñuu Roma ma, te suni
ká'an de ja suu de kúu Cristo
ma te suu de kúu rey —ka
kuu i ka jiña'a i.

3 Te Pilato ma, jikan-tnu'u
de ya:
—¿Ndijin kúu rey nuu ñayii
judío a? —kúu de jiña'a de.
—Maa ni ká'an —kúu ya
jiña'a ya.
4 Sani te Pilato ma, jiña'a de
nuu tee ka tatnuni nuu sutu
ma ji'in nuu ñayii ma:
—Masu na ja u'vi ndáni'i sa
ja sa'a tee ya'a —kúu de jiña'a
de.
5 Kovaa ñayii ma, ndendee
i ka jiña'a i:
—Ja káxtnu'u de ma, yikuu
de ska'an de ndaka ñayii a. Ni
keja'a de ñuu Galilea ma, te
vitna yikuu de ñuu Judea a
—ka kuu i ka jiña'a i.

Ni jan koo i ni ka jan xsia'a
i Jesús ma nuu Herodes ma

6 Ja ni jiniso'o Pilato ma
sukan, te jikan-tnu'u de nú
tee ya'a, tee ñuu Galilea ma
kúu de.
7 Te nuu ni ka jiña'a de ja suu
ya ma, ni tetniñu de ya nuu
Herodes ma, vaa suu de kúu
tee tátnuni ñuu Galilea ma. Te
suni iyo tna de kivi yukan
ñuu Jerusalén ma.
8 Ja ni jini Herodes ma Jesús
ma, ni kutachi xeen de, vaa
ni kuu ini xeen de ja kuni de
ya, vaa ni jiniso'o de ja ka
ka'an i ja kuu ya ma, te ndetu
de ja kuni de ja sa'a ya in
milagru.
9 Te kua'a ja ni jikan-tnu'u de
ya, kovaa Jesús ma, masu ni
ndakone'e ya.
10 Suni ka iyo tna tee ka tat-
nuni nuu sutu ma, ji'in tee
ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, te ka xtekuechi
ka xtekuechi de ya.
11 Sani te Herodes ma ji'in
soldado de ma, ni ka ka'an
ndeva'a de nuu ya, te ni ka
skondii de ya sa'ma va'a xeen
sukan ndii rey ma ja ni ka
kasiki ndee de ya. Sani te
Herodes ma, ni ndatetniñu
tuku de ya nuu Pilato ma.
12 Kivi yukan ni ka ndumani
Pilato ma ji'in Herodes ma,
vaa xi'na-ka ma chi ñatuu ni
ka iyo mani de.

Ni ka kundee maa ñayii
ma, te ni tatnuni Pilato ma ja
jin ka'ni i Jesús ma
(Mt 27:15-26; Mr 15:6-15;
Jn 18:39–19:16)

13 Pilato ma, ni ndaxtutu
de tee ka tatnuni nuu sutu
ma, ji'in tee ka netniñu ma,
ji'in ñayii ñuu ma,
14 te jiña'a de:
—Ndijin, ni ki koo ni ni ki
xsia'a ni tee ya'a, te ka ka'an
ni ja ska'an de ñayii ñuu ya'a.
Kovaa saña, jâ ni xndichi sa
de nuu ndaka ni a, te ñatuu
ni ndani'i sa ni-in kuechi de
ja ka xtekuechi ni de a.
15 Ni a Herodes ma, ñatuu
nawa ni ndani'i de. Chukan
kúu ja ni ndatetniñu tuku de
tee a nuu sa a, te ni ka jini
maa ni ja masu ni ndani'i sa
ni-in kuechi de ja sa'a ja kûu
de.
16 Xndo'o sa de, te sana xsiaa
sa de —kúu de jiña'a de.
17 Vaa iyo ja xsiaa de in
ñayii yinee vekaa ma kivi
Viko Pascua ma.
18 Kovaa ndaka ñayii ma,
ka kayu'u i ka jiña'a i:
—¡Xnaa ni tee jiña! ¡Te
xsiaa ni Barrabás ma! —ka
kuu i ka jiña'a i.

19 Tee kúu Barrabás ma, ni
ka chinee de tee ma vekaa
ma, kuechi ja ni ka kanaa de
ji'in gobiernu ñuu yukan ji'in
kuechi ja ni ja'ni de ñayii ma.
20 Pilato ma, kúni de ja xsiaa
de Jesús ma, te jiña'a de in-ka
jichi.
21 Kovaa ndaka ñayii ma, ka
kayu'u xeen-ka i ka jiña'a i:
—¡Skuita kaa ni de nuu
krusi ma! ¡Skuita kaa ni de
nuu krusi ma! —ka kuu i ka
jiña'a i.
22 Ja ku-uni jichi ni jiña'a
Pilato ma:
—¿Na in ja u'vi ni sa'a
de? Saña, masu ni ndani'i sa
ni-in kuechi ja sa'a ja kûu de.
Xndo'o sa de, te jinu, te xsiaa
sa de —kúu de jiña'a de.
23 Kovaa vi'i-ka ka kayu'u
i, ka jikan i ja na skuita kaa
de ya nuu krusi ma. Te ja
ka kayu'u xeen i ma, ni ka
kundee i ja ka kúni i ma.
24 Sani te Pilato ma, ni wa'a
de tnu'u ja ko kuu sukan ka
jikan maa i ma.
25 Chukan kúu ja ni xsiaa
de tee ni ka kaji i ma, tee
yinee vekaa ma kuechi ja ni
kanaa de ji'in gobiernu ma
ji'in kuechi ja ni ja'ni de ñayii
ma, te ni ndaxsia'a Pilato ma
Jesús ma nuu nda'a soldado
ma, te jin xndo'o de ya sukan
ka kuni maa ñayii ma.

*Ni ka skuita kaa de Jesús
ma nuu krusi ma*
*(Mt 27:32-44; Mr 15:21-32;
Jn 19:17-27)*

26 Nuu kuan koo de ji'in
Jesús ma ja jin skuita kaa de
ya nuu krusi ma, ni ka tnii de
in tee ñuu Cirene ma nani de
Simón ja ve ndii de ja ni ja'an
de yuku, te ni ka skuiso de
tee ma krusi ndiso Jesús ma,
te kondikin de yata Jesús ma.
27 Te ka ndikin kua'a ñayii
ñuu ma, ji'in kua'a ña'a ja ka
nda'yu te ka kayu'u ña ja ka
kuxii ini ña ja kuu ya ma.
28 Kovaa Jesús ma, nde'ya
ya, te jiña'a ya:
—Ña'a ñuu Jerusalén, má
jin konda'yu ni ja kuu sa,
su'va jin konda'yu ni ja jin
kuu maa ni ji'in sa'ya ni ma.
29 Vaa kenda kivi ja jin ka'an
ni ja va'a-ka ka kuu ña'a
masu ni kuu jin koo sa'ya ña
ma te ni masu na suchi ni ka
skaxi ña ma.
30 Sani te jin keja'a ñayii ma
jin kuña'a i yuku ma: "Jin
kun-kava siki ri a, sukan-va'a
jín kûu ri." Te jin kuña'a i
tinduu ma: "Jin chisa'vi ña'a,
sukan-va'a jín kaku ri."
31 Vaa nú sukan ka sa'a ña'a i
saña ja kúu sa kuenda tnu'u
ja in yutnu kui'i iyo kuii a,
¿nde-ka tu jin sa'a ña'a i ndi-
jin ja ka kuu ni sukan ka kuu
yutnu ni ka yichi ma? —kúu
ya jiña'a ya.
32 Suni kuan koo i ji'in
uu tee ni ka sa'a ja u'vi,
sukan-va'a jin skuita kaa i de
ji'in Jesús ma nuu krusi ma.
33 Nuu ni ka kenda koo i nuu
nani Yiki Xini Ndiyi ma, ni
ka skuita kaa i Jesús ma ji'in
tee ni ka sa'a ja u'vi ma nuu
krusi ma, in de xiñi kua'a ya
ma, te in-ka de xiñi satni ya
ma.
34 Jesús ma, sa'a ni ka'an ya
nuu Yuva ya ma:
—Yuva sa, sakanu ini ni
ñayii a, vaa ñatuu ka jini i

nawa ka sa'a i a —kúu ya
jiña'a ya.
Te soldado ma, ka chu'un
de suerte, sukan-va'a jin
ndaka'nde de sa'ma Jesús
ma.
35 Te ñayii ka iyo ma, ka
nde'ya i, te onde tee ka net-
niñu ma, ka jakundee de ya,
te ka ka'an de:
—Ni sa'a de ja ni ka kaku
in-ka ñayii, te na sa'a de ja
kaku maa de vitna, nú ndija
de ja Cristo iya ni kaji Su'si
ma kúu de —ka kuu de ka
ka'an de.
36 Te tee ka kuu soldado
ma, ka jakundee tna de Jesús
ma. Ni ka jan tu'va de ya, te
ni ka wa'a de ja ko'o ya ndute
uva ni jiya,
37 te ni ka jiña'a de:
—¡Nú ndijin kúu rey nuu
ñayii judío a, sa'a ni ja kaku
maa ni! —ka kuu de ka jiña'a
de.
38 Te iyo in tabla xini krusi
ya ma, te ká'an i: “Tee ya'a
kúu rey tátnuni nuu ñayii
judío a.”
39 In tee ni yo sa'a ja u'vi
ndenee nuu krusi ma xiñi ya
ma, jiña'a de ya:
—¡Nú ndijin kúu Cristo ma,
sa'a ni ja kaku maa ni, te sa'a
tna ni ja jin kaku tna sa a!
—kúu de jiña'a de.
40 Kovaa in-ka de ma,
ndonda de nuu tna'a de ma,
te jiña'a de:
—Ndijin, ¿masu yu'u ni
Su'si ma? Te vitna ja ka iyo
o ja jin kûu o a.
41 Yo'o chi ka ndo'o ka neni o,
kovaa va'a-ni, vaa yo'o chi ka
ndachunaa o ja u'vi ni ka sa'a
maa o ma, kovaa tee ya'a chi
masu na ja u'vi sa'a de —kúu
de jiña'a de.
42 Sani te jiña'a tuku de
nuu Jesús ma:
—Ndaka'án ña'a ni kivi
keja'a ni tatnuni ni ma —kúu
de jiña'a de.
43 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—Ja ndaa ká'an sa ja vitna
koo ni ji'in sa nuu vava'a
nani paraíso ma —kúu ya
jiña'a ya.

Sukan ni ji'i Jesús ma
(Mt 27:45-56; Mr 15:33-41;
Jn 19:28-30)

44 Onde sava nduu ma te
onde ka uni nuu ve kukuee
ma, te ni-ka'nu ñuu ñayivi ma
ni kunee,
45 te ñatuu ndíi-ka kandii ma.
Te sa'ma ndakaa ini veñu'u
ka'nu ma chi ni te'nde sasava
i.
46 Sani te ni kayu'u nini'i
Jesús ma, te ká'an ya:
—Yuva sa, nuu nda'a maa
ni xndoo sa anua sa ya —kúu
ya jiña'a ya.
Te nuu ni jinu ni ka'an ya
sukan ma, sani te ni ji'i ya.
47 Nuu ni jini tee tátnuni
nuu soldado Roma ma sukan
ni kuu ma, ni ndachiñu'u de
Su'si ma, te ká'an de:
—Ja ndaa kúu ja tee ya'a
chi masu na kuechi de —kúu
de ká'an de.
48 Te ndaka ñayii ka iyo ma,
ja ni ka jini i ja ni kuu ma,
ni ka ndakokuiñi i, te ka kani
ka kani i pechu i ma kuan nu
koo i, vaa ka ndakunitnuni i
ja masu va'a-ni ni ka sa'a i
ma.
49 Kovaa ña'a ñuu Galilea ma
ja ni ka yo ndikin ña ya
ma, ji'in ndaka-ka ñayii ka

jini Jesús ma, ni ka kendoo
ndaka i yukan, ka nde'ya jika
i ja sukan ni kuu ma.

Sukan ni ka chu'u i Jesús ma
(Mt 27:57-61; Mr 15:42-47;
Jn 19:38-42)

50-51 Iyo in tee va'a tee vii
ini, nani de José, te in tee
ñuu Arimatea ma ja iyo i
ñuu Judea ma kúu de. Te in
tna tee ka ja'nde tniñu ñayii
ñuu judío ma kúu de. Tee
kúu José ma, ndetu de kivi
tatnuni Su'si ma ñuu ñayivi
ya, te ñatuu ni jatna ini de ja
ni ka ndatnu'u tna'a tee ka
ja'nde tniñu ñayii ñuu judío
ma ja jin sa'a de Jesús ma.
52 Tee ya'a, ni ja'an de nuu
Pilato ma, ni jan nu ndakan
de ñunde'yu Jesús ma.
53 Te ni nune'e de ya nuu
krusi ma, te ni chutuu de ya
in sa'ma kuijin vava'a, te ni
jan chinee de ya in yavi nde-
nee chii toto ma, nuu ñatuu
na in kinee-ka ma.
54 Kivi ka satu'va i ja ko kuu
kivi ni tatnuni Su'si ma ja
ma jin satniñu ñayii ma kúu
kivi yukan, te ve kuyatni ja
kenda ora keja'a kivi ñatuu
ka satniñu ñayii ma.
55 Te ña'a ni ka ndikin ya
onde ñuu Galilea ma, ni jan
koo tna ña, te ni ka jini ña
yavi nuu ni ka chinee de ya
ma, te ka nde'ya ña sukan ni
ka chinee de ñunde'yu ya ma.
56 Nuu ni ka ndenda koo ña
ve'e ña ma, ni ka satu'va ña
ndute jáxiko asi, ja jin koo ña
jin chi'i ña ñunde'yu ya ma.
Te ni ka ndatatu ña kivi ni
tatnuni Su'si ma ja ma jin
satniñu ñayii ma.

24

Nuu ni ndateku Jesús ma
(Mt 28:1-10; Mr 16:1-8; Jn
20:1-10)

1 Sani te kivi xinañu'u kivi
kéja'a smana ma, suni maa
ña'a ni ka yo ndikin ya ma,
ne'e xeen ni jan koo ña yavi
nuu yinee Jesús ma, te ka
yinda'a ña ndute jáxiko asi ja
ni ka satu'va ña ma.
2 Nuu ni ka kenda koo ña ma,
te ni ka jini ña ja masu iyo-ka
yuu ndesi ye'e yavi ma nuu
iyo i ma.
3 Te ni ka kivi koo ña yavi
ma, kovaa ñatuu ni ka ndani'i
ña ñunde'yu Jesús Iya Tátnuni
ma.
4 Te ni ka yu'u xeen ña, te
ñatuu ka ni'i ini ña nawa jin
sa'a ña. Sani te ni ka jini
ña kuenda tnu'u ja uu tee ka
nukuiñi te ka ne'nu de sa'ma
kuijin kuijin te jándute xeen.
5 Te ka yu'u xeen ña, te ni
ka jakindeyi ña onde nuu
ñu'ú ma, kovaa tee yukan, ka
jiña'a de:
—¿Nava'a ka ndanduku ni
iya téku ma ne'un ñayii ni ka
ji'i ma?
6 Ñatuu na iya iyo ya'a chi ja
ni ndateku ya. Jin ndaka'án
ni ja sa'a ni ka'an ya nuu
iyo-ka ya ji'in ni ñuu Galilea
ma:
7 “Saña ja kúu sa iya vee
ñayivi ñuu ñayivi a, jin
ndaxsia'a ña'a i nuu nda'a
tee ka ndiso kuechi ma, te
jin skuita kaa ña'a de nuu
krusi ma, te nuu uni kivi ma,
te ndateku sa.” Sa'a ni ka'an

ya ma —ka kuu de ka jiña'a
de ña.
8 Sani te ni ka ndaka'án ña
sukan ni ka'an ya ma.
9 Ja ni ka ndakokuiñi ña ma,
ni ka ndakani ndi'i ña nuu
ndi-uxi in tee ni ka yo ndikin
ya ma, ji'in nuu ndaka-ka
ñayii ma.
10 Ña'a ni jan koo ni ka
ndakani nuu tee ni ka yo
ndikin ya ma ka kuu María
Magdalena ma, ji'in Juana
ma, ji'in María si'i Santiago
ma, ji'in jaku-ka ña'a ma.
11 Kovaa tee ni ka yo ndikin
ya ma, ka jani ini de ja
ka ku'u ña, te ñatuu ni ka
kandija de ja ka ka'an ña ma.
12 Kovaa Pedro ma, jinu de
kua'an de yavi nuu ni yinee
ya ma, te ni jito ni'ni de,
te ni jini de yika-nka-ni ja
sa'ma ni ñutuu ya ma. Sani
te kuan no'o de ve'e de ma,
te kua'an-nka ini de ja ni jini
de sukan ni kuu ma.

Ni kenda Jesús ma nuu uu ñayii ichi kuan koo i ñuu Emaús ma
(Mr 16:12-13)

13 Maa kivi yukan uu ñayii
ni ka yo ndikin ya ma, kuan
nu koo i in ñuu nani Emaús
visi uxi in mil metro jika ja
onde ñuu Jerusalén ma.
14 Kuan koo i ka ndatnu'u i
ndaka sukan ni kuu ma.
15 Nani ka ndatnu'u ka
ndatnu'u i kuan koo i ma,
Jesús ma, ni jan tu'va ya i, te
kua'an ya ji'in i.
16 Kovaa visi ka nde'ya i ya
ma, iyo in ja jasi nuu i ma, te
ñatuu ka ndakuni i ya.
17 Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya:
—¿Nawa ka ndatnu'u ni
ichi ve koo ni a? —kúu ya
jiña'a ya.
Te ni ka kuxii ini i.
18 Te tee nani Cleofas ma, ni
ndakone'e de:
—¿Maa in-ni ndijin kúu
ñayii ni ya'a ñuu Jerusalén ya
ja ñatuu jini ni ja ni kuu ne'un
kivi ya'a? —kúu de jiña'a de.
19 Te ni jikan-tnu'u ya:
—¿Nawa ni kuu? —kúu ya
jiña'a ya.
Te ka jiña'a i:
—Ja ni ndo'o Jesús tee
ñuu Nazaret ma, vaa in tee
ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a
Su'si ma kúu de, te ja ni yo
sa'a de ma ji'in tnu'u ká'an de
ma ja va'a kúu nuu Su'si ma
ji'in nuu ndaka ñayii ma.
20 Te tee ka tatnuni nuu sutu
ma, ji'in tee ka netniñu ñuu o
ma, ni ka ndakua'a de tee ma
nuu Pilato ma, sukan-va'a
tatnuni de ja jin ka'ni i de.
Te ni ka skuita kaa i de nuu
krusi ma.
21 Saña chi ni ka jani ini sa ja
suu de ko kuu tee sa'a ja kaku
ñuu Israel ya, te ka ndetu sa,
te vitna kúu kii ku-uni ja ni
kuu ndaka sa'a.
22 Kovaa jaku ña'a ka ndikin
tna'a ji'in sa ma, ni ka xsiu'u
ña'a ña, vaa ne'e xeen ni jan
koo ña yavi nuu ni ka chu'u i
de ma,
23 kovaa ñatuu ni ka ndani'i
ña ñunde'yu de ma. Te ni ka
ndakokuiñi ña ve'e ma, te ka
ndakani ña ja ni ka jini ña uu
ángel, te ka jiña'a i ja téku de,
ka ka'an ña.
24 Ni jan koo jaku tna'a sa
ma sukan ni ka yo ndikin
sa de ma, te ni ka ndani'i
de sukan ni ka jiña'a ña ma,

kovaa ñatuu ni ka ndani'i de
Jesús ma —ka kuu i ka jiña'a
i.
25 Sani te Jesús ma, jiña'a
ya:
—¡Ndijin ja ñatuu ka jaku'ni
ini ni te kuee ka kandija ni
ndaka ja ni ka ka'an tee ni ka
yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a Su'si ma!
26 ¿Xi masu onde sa'a ndo'o
neni Cristo ma xi'na-ka, te
sana ndani'i ya jayiñu'u ya
ma? —kúu ya jiña'a ya.
27 Te ni keja'a ya onde
tnu'u ni tee Moisés ma ji'in
tnu'u ni ka tee ndaka tee ni
ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni
yo wa'a Su'si ma, ndáka'an
ya ndaka sukan ká'an ja kuu
maa ya ma.
28 Nuu ni ka kenda koo i
yu'u ñuu i ma, Jesús ma, ni
sa'a ya tnu'u ja jika-ka nuu
ki'in ya.
29 Kovaa ka xtetuu i ya ja
kendoo ya, te ka jiña'a i:
—Kendoo ni, vaa jâ ni
kukuee, sani te kunee —ka
kuu i ka jiña'a i.
Jesús ma, ni kivi ya,
sukan-va'a kendoo ya ji'in i.
30 Nuu ka nukoo i ji'in ya
nuu mesa ma, ni ke'en ya
xtatila ma, te ni jikan-ta'vi ya
nuu Su'si ma, te ni ta'vi ya, te
ni wa'a ya i.
31 Sani te ni ka ndanune
nuu i ma, te ni ka ndakuni i
ya, kovaa sani te ñatuu ni ka
jini-ka i ya.
32 Te ka jikan-tnu'u tna'a i:
—¿Masu ja ndaa kúu ja
ñatuu ka ni'i ini o naxe jin
kani ini o ma, nani yikuu
ya ká'an ya ichi nuu ve koo
o ma te káxtnu'u ya sukan
ká'an tnu'u ndee tutu Su'si
ma? —ka kuu i ka ka'an i.
33 Te maa ora yukan-ni
sani te ni ka ndakokuiñi i
ñuu Jerusalén ma, te ni ka
ndani'i i ndi-uxi in tee ni ka
yo ndikin ya ma, ka iyo tutu
de ji'in ndaka-ka ñayii ka iyo
ji'in de ma.
34 Te ka ka'an de:
—Ja ndaa kúu ja ni
ndateku Iya Tátnuni ma, te
ni jini ña'a Simón a —ka kuu
de ka ka'an de.
35 Sani te ni ka ndakani
nduu i sukan ni ka ndo'o i
ichi kuan nu koo i ñuu Emaús
ma te onde nuu ni ta'vi ya
xtatila ma saa ni ka ndakuni
i ya ma.

Jesús ma, ni kenda ya nuu tee ni ka yo ndikin ya ma
(Mt 28:16-20; Mr 16:14-18; Jn 20:19-23)

36 Nani ka yikuu-ka de ka
ndatnu'u de sukan ni kuu
ma, te ni kenda-ni Jesús ma,
ni jakun-nee ya me'ñu ndaka
de ma, te jiña'a ya:
—Jin koo sii ini ndaka ni, te
má jin ko ndi ini-ka ni —kúu
ya jiña'a ya.
37 Sani te ni ka yu'u xeen
de, te ka jani ini de: “Kuiti ja
suu ya, ¿xi anua ya kúu ja ka
nde'ya o ya?”
38 Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:
—¿Nava'a ka yu'u ni?
¿Nava'a ka jani uu ka jani uni
ini ni?
39 Jin konde'ya ni nda'a sa a
ji'in ja'a sa a. Te jin ke'e ña'a
ni, te jin kuni ni ja maa sa
kúu. Vaa nute anua sa ma
kúu chi masu na yikikuñu sa
ya koo, sukan ka nde'ya ña'a
ni a —kúu ya jiña'a ya.

40 Sukan jiña'a ya ma, te ni
kaxtnu'u ya nda'a ya ma ji'in
ja'a ya ma.
41 Kovaa maa de ma, ja ka
iyo sii ini xeen de te ni ka
sa'vi-nka ini de, te kuenda
ñatuu ka kandija de ja suu ya
kúu. Te chukan kúu ja jiña'a
ya:

—¿Ka neva'a ni jaku ja jin
kaa o? —kúu ya jiña'a ya.

42 Sani te ni ka wa'a de in
ta'vi tiaka ni tavi ji'in vala
ña'ma nduxi ñuñu.
43 Te ni tnii ya, te ni jaa ya
nuu ndaka de ma.
44 Sani te jiña'a ya:

—Cha'a ka kuu tnu'u ni
kaxtnu'u sa nuu ni ma, nuu
ni ka yo iyo o ma, ja jiniñu'u
ja ko kuu ndaka sukan ká'an
tnu'u ni tatnuni Su'si ma ja
ni kaxtnu'u Moisés ma ja kuu
sa ma, ji'in sukan ndee nuu
tutu tee ni ka yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, ji'in
sukan ndee nuu tutu salmo
ma —kúu ya jiña'a ya.

45 Sani te ni sa'a ya ja ni
ka jaku'ni ini de sukan ndee
tnu'u Su'si ma.
46 Te jiña'a ya:

—Sukan ndee nuu tutu
Su'si ma ja Cristo a, jiniñu'u
ja kûu ya, te nuu uni kivi ma
te ndateku ya,
47 te ja maa sa, te jin kaxtnu'u
ni nuu ndaka ñayii ñuu ñayivi
a, te jin kuña'a ni ja nuna jin
ndakani jin ndaka'vi ini i te
jin xndoo i ja u'vi ni ka yo
sa'a i ma, te jin ndakokuiñi i,
te jin ndandikin i Su'si ma, te
jin naa kuechi i ma. Te jin
keja'a ni onde ñuu Jerusalén
ya.
48 Te ndijin jin ko kuu ñayii
jin ndakani sukan ni ka jini
ni ja ni yo kuu ma.
49 Te maa sa tetniñu Xtumani
Ndios ma siki ndaka ni sukan
ni skuiso Yuva sa Su'si ma,
kovaa jin kendoo ndaka ni
ini ñuu Jerusalén ya onde nú
ni ka ni'i ni tnu'u ndee tnu'u
ndatnu kuun onde sukun ma
—kúu ya jiña'a ya.

Sukan ni ndaa Jesús ma
kuan no'o ya andivi ma
(Mr 16:19-20)

50 Te ni kene'e ya de
onde ñuu Betania ma, te ni
ndone'e ya nda'a ya ma, te ni
jikan-ta'vi ya ja jin ni'i de ja
vii ja va'a.
51 Sani te ni jinu ja ni ka'an ya
ma, te ni ndaa ya kuan no'o
ya onde sukun ma.
52 Te ni jinu ja ni ka
ndachiñu'u de ya ma, te ni
ka ndakokuiñi sii ini xeen de
ñuu Jerusalén ma.
53 Te ndi-kivi ndi-ñuu ni ka yo
yinee de veñu'u ka'nu ma, ni
ka yo jita de ka ndachiñu'u de
Su'si ma. Te sukan kó kuu.

Tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma sukan ni kaxtnu'u tee ni yo nani Juan ma

Tnu'u Su'si ma ni kii ñayivi

1 Onde xinañu'u ma, iyo
Tnu'u Su'si ma, te onde kivi
yukan jâ iyo Tnu'u Su'si ma
ji'in Su'si ma, te Tnu'u Su'si
ma chi Su'si ma kúu.
2 Te Tnu'u Su'si ma iyo ji'in
Su'si ma onde xinañu'u ma.
3 Te ja maa Tnu'u Su'si ma, te
ni ka kuva'a ndaka ja ka iyo
a, te ñatuu nawa ni kuva'a nú
masu ja maa Tnu'u Su'si ma.
4 Te ja maa Tnu'u Su'si ma te
jin koteku ñayii ma, te maa
Tnu'u Su'si ma xtnuu nuu
ñayii ma.
5 Te ñu'u ya'a ndú'va jajaa
nuu nee ma, te ñatuu nawa
kúndee ja ndá'va i ñu'u ma.
6 Ni kenda in tee ni yo nani
Juan. In tee ni tetniñu Su'si
ma kúu de.
7 Tee ya'a, ni kenda de ja
ko kuu de testigu, sukan-va'a
ka'an de siki iya kúu ñu'u
xtnuu vivii ma, te ndaka ñayii
ma jin kandija ja iya ya'a sa'a
ja jin ndani'i ta'vi o ma.
8 Juan ma, masu ñu'u xtnuu
nuu ñayii ma kúu de, su'va ni
tetniñu Su'si ma de ja ka'an
de siki ñu'u xtnuu vivii ma.
9 Chi vaa maa Tnu'u Su'si
ma kúu ñu'u xtnuu ndija nuu
ñayii ma, te vee ya ñuu ñayivi
a.
10 Te maa Tnu'u Su'si ma ni
kii ñuu ñayivi a, ñuu ñayivi ni
kuva'a ja maa ya ma, kovaa
ñayii ñuu ñayivi a, masu ni ka
ndakuni i ya.
11 Ni kenda ya ñuu ya ma,
kovaa ñayii ñuu ya ma, masu
ni ka jan-ta'vi i ya.
12 Kovaa ndaka ñayii ni ka
jan-ta'vi ya ma te ni ka
kandija i ya ma, ni wa'a ya
tnu'u ja jin ko kuu i sa'ya
Su'si ma.
13 Te ñayii ya'a chi masu
sukan ni kuu kii ni kâku o
ma, ni a masu sukan kúu
ini maa ñayii ma, ni a masu
sukan ka kuu ini tee ma kúu
ja ni ka ndakâku jaa i nuu
Su'si ma, nú masu ja sukan
kúu ini maa Su'si ma, te ni ka
ndakâku jaa i, te ni ka nduu i
sa'ya ya ma.
14 Te Tnu'u Su'si ma ja
kúu maa Jesucristo ma, ni
kii ñayivi ya, te ni iyo ya
ne'un ndaka o, te ni ka jini o
jayiñu'u ya ma, jayiñu'u maa
in maa tnu'u-ni Sa'ya Su'si
ma, te ndimaa tnu'u vii tnu'u
mani ji'in ja ndaa ni yo ka'an,
ni yo kachi ya.
15 Juan ma, ni ka'an de na in
kúu Jesús ma, nuu ni kenda
ya nuu ka iyo de ma, te
káyu'u de ká'an de:

—Iya ya'a kúu iya ni ka'an
sa ja kii kuee-ka ya sana
saña ma, te kanuu-ka ya
sana saña, vaa xi'na-ka ya
iyo sana saña —kúu de jiña'a
de.
16 Ndaka ja va'a xeen
neva'a ya ma ni ka ndani'i
o, te sukan ni ka ni'i o kua'a
xeen tnu'u vii tnu'u mani
Su'si ma.
17 Tnu'u ni tatnuni Su'si
ma chi ni wa'a ya nuu tee

kúu Moisés ma, te ni yo
ndakaxtnu'u de nuu ñayii
ma. Kovaa tnu'u vii tnu'u
mani ma ji'in ja ndaa ma ni
kenda ja maa Jesucristo ma.
18 Ñatuu na in ni jini Su'si ma,
nú masu ja Sa'ya maa in maa
tnu'u-ni ya ma, vaa Su'si kúu
maa ya, te iyo ya ji'in Yuva
ya ma. Suu ya kúu iya ni
kaxtnu'u sukan iyo Su'si ma.

Juan ma káxtnu'u na in kúu Jesucristo ma

(Mt 3:11-12; Mr 1:7-8; Lc 3:15-17)

19 Te cha'a kúu ja ni
ndaka'an tee kúu Juan ma.
Te tee judío ñuu Jerusalén
ma, ni ka tetniñu de sutu
ma ji'in sa'ya tata Leví ma
ja jin kakan-tnu'u de na in
kúu Juan ma.
20 Te ni ka'an ndaa Juan ma:

—Masu saña kúu Cristo iya
tetniñu Su'si ma —kúu de
jiña'a de.

21 Ni ka ndakan-tnu'u de
in-ka jichi:

—¿Na in kúu ni? ¿Tee kúu
Elías ma kúu ni? —ka kuu de
ka jiña'a de.

Juan ma, ni ndakone'e de:

—Ña'a. Masu suu sa.

—¿Tee ndákaxtnu'u tnu'u ni
wa'a Su'si ma ja ka ndetu sa
ja kenda de ma kúu ni? —ka
kuu de ka jiña'a tuku de.

—Ña'a —kúu Juan ma
jiña'a de.

22 Te ka jiña'a tuku de:

—¿Na in kúu ni vi?
Sukan-va'a jin kuña'a sa tee
ni ka tetniñu ña'a ma. ¿Naxe
ká'an ni? ¿Na in kúu ni? —ka
kuu de ka jiña'a de.

23 Juan ma, ni ndakone'e
de:

—Saña kúu in ja káyu'u
nuu masu nawa kuiti iyo
a: "Jin ndasandaa ni ichi
kii Iya Tátnuni ma", sukan
ni ka'an Isaías ma tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma —kúu de jiña'a de.

24 Te tee yukan chi tee ni ka
tetniñu tee ka kuu fariseo ma
ka kuu de.
25 Te ni ka jikan-tnu'u de:

—Nú masu maa Cristo ma
kúu ni, ni a Elías ma, ni
a tee ndákaxtnu'u tnu'u ni
wa'a Su'si ma kúu ni, ¿nava'a
skuandute ni ñayii ma? —ka
kuu de ka jiña'a de.

26 Juan ma, ni ndakone'e
de:

—Saña chi skuandute sa
ñayii ma nuu ndute a. Ko-
vaa ne'un ndaka ni a iyo iya
masu ka jini ni,
27 te iya ya'a kúu iya kenda,
te jin kuni o ya. Te jâ iyo ya
xi'na-ka sana ni kâku sa ma,
te ni a ñií ndijan ya ma masu
kaa masu iyo sa ja ndaji sa
—kúu de jiña'a de.

28 Ndaka cha'a ni ka jini,
ni ka jito ñayii ñuu Betania
ma, ichi in-ka yu'u yute nani
Jordán ma, nuu yikuu Juan
ma skuandute de ñayii ma.

Jesús ma, sukan kúu ndikachi jaa ma, sukan kúu ya nuu Su'si ma

29 Kivi xtnee ma Juan ma,
ni jini de Jesús ma, ja kuan
tu'va ya de, te jiña'a de:

—¡Jin konde'ya ni! Ya'a
iyo iya kúu Ndikachi Jaa nuu
Su'si ma, vaa suu ya xtandiyo
kuechi ñayii ñuu ñayivi a.

30 Iya ya'a kúu iya ni ka'an sa
ja kenda ya ma, te jin kuni
ñayivi ni ya, te kanuu-ka ya
sana saña, vaa jâ iyo ya, saa
ni kenda sa ma.
31 Maa sa, masu jini sa na
in kúu ya nkuu, kovaa vee
sa ja skuandute sa ñayii ma,
te sukan-va'a ñayii ñuu Is-
rael ya, jin koo tu'va i te jin
ndakuni i ya —kúu de jiña'a
de.
32 Sani te Juan ma, ni
ndaka'an de sukan ni jini de
ma:
—Ni jini sa Xtumani Ndios
ma, ja ni nuu ya andivi
ma sukan kaa in sata, te ni
jinkuiñi ya siki Jesús ma.
33 Saña chi ñatuu kuni-ka sa
nkuu ja Jesús ma kúu iya
tetniñu maa Su'si ma, kovaa
Su'si iya ni tetniñu ña'a ja
skuandute sa ñayii ma ji'in
ndute ma, ni ka'an ya nuu
sa: “Na in kuni ni ja nuu
Xtumani Ndios ma siki i te
koo ya ji'in i ma chi iya yukan
kúu iya skuandute ñayii ma
ji'in Xtumani Ndios ma.”
34 Te maa sa ni jini, te kúu sa
testigu ja Sa'ya Su'si ma kúu
Jesús ya —kúu de jiña'a de.

Tee ka kuu xinañu'u ja ni ka ndikin de Jesús ma

35 Kii xtnee ma Juan ma,
iyo de ji'in uu tee ka ndikin
ña'a ma.
36 Nuu ni jini de ja ni ya'a
Jesús ma, Juan ma, jiña'a de:
—¡Jin konde'ya ni! Iya ya'a
kúu Ndikachi Jaa nuu Su'si
ma —kúu de jiña'a de.
37 Nduu tee ka ndikin Juan
ma, ni ka jiniso'o de, te ni ka
ndikin de Jesús ma.
38 Jesús ma, ni ndakonenuu
ya, te ni jini ya ja ka ndikin
de ya ma, te ni jikan-tnu'u ya:
—¿Nawa ka nduku ni?
—kúu ya jiña'a ya.
Te ni ka ndakone'e de:
—Rabí, ¿ndenu iyo ni? —ka
kuu de ka jiña'a de. Te tnu'u
rabí ma kúni ka'an “teskua'a”.
39 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—Ne'e koo ni, te jin kuni ni
—kúu ya jiña'a ya.
Ni jan koo de, te ni ka jini
de ndenu iyo ya ma, te ni ka
iyo de ji'in ya onde ni kunee
ma, vaa jâ ve ñini ma.
40 Te in de ma chi An-
drés ñani Simón Pedro ma
kúu de, te ja ni jiniso'o de
sukan ká'an Juan ma, te ni
ndandikin de Jesús ma.
41 Andrés ma, sani te ni
ndanduku de ñani de Simón
ma, te jiña'a de:
—Ni ka ndani'i ri Mesías
ma —kúu de jiña'a de. Te
tnu'u Mesías ma kúni ka'an
“Cristo iya ni tetniñu Su'si
ma”.
42 Sani te Andrés ma, kuan
koo de ji'in ñani de Simón ma
nuu iyo Jesús ma. Nuu ni jini
Jesús ma de, te jiña'a ya:
—Ndijin kúu Simón sa'ya
Jonás ma, kovaa konani ni
Cefas —kúu ya jiña'a ya. Te
tnu'u Cefas ma kúni ka'an
“Pedro”.

Jesús ma, ni kana ya Felipe ma ji'in tee kúu Natanael ma

43 Kivi xtnee ma Jesús ma,
ni jani ini ya ja ki'in ya ñuu
Galilea ma. Ni ndani'i ya
Felipe ma, te jiña'a ya:
—Kondikin ña'a ni —kúu
ya jiña'a ya.

44 Te ñuu Betsaida ma kúu
ñuu Felipe ma ji'in Andrés
ma ji'in Pedro ma.
45 Felipe ma, ni ka ndatna'a
de ji'in Natanael ma, te jiña'a
de:
—Ni ka ndani'i sa tee ni
tee Moisés ma nuu tutu ndee
tnu'u Su'si ma, suni ni ka tee
tna tee ni ka yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma. Te
suu de kúu Jesús sa'ya José
ma, te tee ñuu Nazaret ma
kúu de —kúu de jiña'a de.
46 Jiña'a Natanael ma:
—¿Xi kuu kee in ja va'a ñuu
Nazaret ma? —kúu de jiña'a
de.
Felipe ma, ni ndakone'e de:
—Ne'e ni, te kuni ni —kúu
de jiña'a de.
47 Nuu ni jini Jesús ma ja
kuan tu'va tee kúu Natanael
ma, te jiña'a ya:
—Ya'a vee in tee ndija ñuu
Israel ya, in tee masu xnda'vi
ñayii ma kúu de —kúu ya
jiña'a ya.
48 Natanael ma, ni
jikan-tnu'u de:
—¿Naxe jini ña'a ni? —kúu
de jiña'a de.
Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Jâ ni jini ña'a sa xi'na-ka
sana ni kana ña'a Felipe a,
nuu iyo ni kati tnu higo ma
—kúu ya jiña'a ya.
49 Natanael ma, jiña'a de:
—Rabí, ¡ndijin kúu Sa'ya
Su'si ma! ¡Ndijin kúu rey ñuu
Israel ya! —kúu de jiña'a de.
50 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—¿Ni kandija ni kuechi ja
ni ka'an sa ja ni jini ña'a
sa kati tnu higo ma? Su'va
kua'a-ka ja kuni ni sana
cha'a —kúu ya jiña'a ya.
51 Suni jiña'a Jesús ma:
—Ja ndaa ja ndaa ká'an sa
ja onde vitna, te jin kuni
ni andivi ma ja ndanune, te
ángel Su'si ma jin nda koo jin
nu koo siki sa ja kúu sa iya
ni kenda ñayivi ñuu ñayivi a
—kúu ya jiña'a ya.

2

*Jesús ma, ni sa'a ya ja
ndute ma, te ni nduu de ndute
uva*

1 Nuu uni kii ma ni iyo in
viko tnánda'a ñuu nani Caná
ñuu Galilea ma. Te yukan iyo
tna si'i Jesús ma.
2 Te ni ka kana tna ñayii ma
Jesús ma ji'in tee ka ndikin
ya ma. Ni jan koo de ji'in ya
viko tnánda'a ma.
3 Te ni ndi'i ndute uva ma, te
si'i Jesús ma, jiña'a ña ya:
—Ñatuu-ka na ndute uva
ka neva'a i —kúu ña jiña'a
ña.
4 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—¿Nawa kúni ni ja sa'a sa?
¿Nava'a ká'an ni sa'a? Ñatuu
kenda-ka ora ja satniñu sa
—kúu ya jiña'a ya.
5 Te jiña'a ña tee ka skan-
duu ndute uva ma:
—Jin sa'a ni ndaka ja ká'an
i ma —kúu ña jiña'a ña.
6 Ka nukuiñi iñu yuu ka
kuu tinaja ja jin ku'un ndute
ka jatniñu ñayii judío ma
sukan ka sa'a i kivi ka kuni
i ja jin nduvii i nuu Su'si ma.
Te in tinaja ma chi kanda uu
xi uni kiyi ndute.
7 Jesús ma, jiña'a ya tee ka
skanduu ndute uva ma:

—Jin xchitu ni ndute nuu tinaja a —kúu ya jiña'a ya.

Te ni ka xchitu de.

8 Te Jesús ma, jiña'a ya:

—Vitna te jin tava ni jaku ndute a, te jin xsia'a ni de nuu tee kúcargu viko a —kúu ya jiña'a ya.

Sukan ni ka sa'a de.
9 Te tee kúcargu viko ma, ni jitotnuni de ndute ni nduu ndute uva ma. Ni masu jini de ndenu ni kee ndute uva ma chi maa in-ni tee ka skanduu ma ka jini, chi vaa maa de ni ka tava ndute ma. Chukan kúu ja tee kúcargu viko ma, ni kana de suchi tnánda'a ma,
10 te jiña'a de:

—Ndaka ñayii ma, xinañu'u ndute uva va'a-ka ma ka skanduu i, te nuu jâ ni kukua'a ka ji'i ñayii ka iyo viko ma, sani te ka kene'e i ja nda'vi-ka ma. Kovaa ro'o chi ni tava'a ro ndute uva va'a-ka a, te onde vitnañu'ni, sana ni kene'e ro de —kúu de jiña'a de.

11 Cha'a kúu ja ni sa'a Jesús ma ñuu nani Caná ñuu Galilea ma, te cha'a kúu xi-nañu'u milagru ni sa'a ya ma, ja ni kaxtnu'u ya jayiñu'u maa ya ma. Te tee ka ndikin ya ma, ni ka kukanu ini-ka de ya.

12 Te ni jinu sukan, te kua'an ya ñuu Capernaum ma. Te ndikin si'i ya ma, ji'in ñani ya ma, ji'in tee ka ndikin ya ma, kuan koo de ji'in ya. Te yukan ni iyo ya ji'in de jaku kii.

Jesús ma, ni ndasavii ya ini veñu'u ka'nu ma
(Mt 21:12-13; Mr 11:15-18; Lc 19:45-46)

13 Jesús ma, kua'an ya ñuu Jerusalén ma, vaa jâ ve kuy-atni Viko Pascua ja ka sa'a ñayii judío ma.
14 Te ini veñu'u ma chi ni ndani'i ya tee ka xiko xndiki, ji'in tee ka xiko ndikachi, ji'in tee ka xiko sata, ji'in tee ka nukoo ka sama de xu'un ñayii ma.
15 Ja ni jini Jesús ma sukan, ni ke'en ya in yo'o, te ni sa'a ya in yutnu xii, te ni kene'e ya ndaka kiti ka ñu'u ma, ji'in ndaka ñayii ma. Te ñayii ka sama xu'un ma, ni jatenuu ya xu'un i ma, te ni kondakin ya mesa i ma.
16 Suni tee ka xiko sata ma jiña'a ya:

—¡Jin xtandiyo ni kiti ya'a! ¡Má jin sa'a ni nuya'vi ve'e Yuva sa ya! —kúu ya jiña'a ya.

17 Sani te ni ka ndaka'án tee ka ndikin ya ma sukan ká'an tutu ndee tnu'u Su'si ma: “Kúkueñu sa ve'e Yuva sa a, te chukan kúu ja sa'a sa ndaka cha'a.”

18 Te ni ka jikan-tnu'u tee judío ma nuu Jesús ma:

—¿Nde a kúu ja kaxtnu'u ni, ja sa'a ni sa'a? —ka kuu de ka jiña'a de.

19 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Jin ndakana ni veñu'u ya'a, te nuu uni kii te ndasa'a sa —kúu ya jiña'a ya.

20 Te tee judío ma, ka jiña'a de:

—Uu xiko iñu (46) kuiya ni ka satniñu i ja ni kuva'a

veñu'u a, te ¿ndijin, nuu uni-ni
kii te ndasa'a ni, ká'an ni a?
—ka kuu de ka jiña'a de.
21 Kovaa veñu'u ká'an Jesús
ma chi maa yikikuñu ya ma
kúu ja ká'an ya ma.
22 Chukan kúu ja nuu ni
ndateku ya ma, te tee ka
ndikin ya ma, ni ka ndaka'án
de sukan ni ka'an ya ma, te
ni ka kandija de sukan ká'an
tutu ndee tnu'u Su'si ma ji'in
ja ká'an Jesús ma.

Jesús ma, jini ya nawa ñunee ini anua ñayii ma

23 Nani iyo Jesús ma Viko
Pascua ñuu Jerusalén ma,
kua'a ñayii ma, ni ka kandija
i ja ká'an ya ma, ja ni ka jini i
milagru ni sa'a ya ma.
24 Kovaa Jesús ma, masu ni
yo kukanu ini ya ñayii yukan,
vaa jini ya sukan inu-ini
ndaka i ma.
25 Ñatuu ni yo jiniñu'u ya ja na
in kuña'a ja naxe ka kuu ñayii
ma, vaa maa ya chi jâ jini ya
onde ini anua ñayii ma nawa
ñu'u ini i.

3

Ni ka ndatnu'u Jesús ma ji'in tee nani Nicodemo ma

1 Iyo in tee fariseo ma ja
nani de Nicodemo, te in tee
kanuu xeen ne'un ñayii judío
ma kúu de.
2 Tee ya'a, ni kii de nuu iyo
Jesús ma in jakuaa, te jiña'a
de:

—Teskua'a, ka jini sa ja
nuu Su'si ma vee ni ja
kaxtnu'u ni nuu ñayii a, vaa
masu na in kúu sa'a milagru
sa'a ni a, nú masu iyo i ji'in
Su'si ma —kúu de jiña'a de.

3 Te ni ndakone'e Jesús ma,
te jiña'a ya:

—Ja ndaa ja ndaa ká'an sa,
nú na in ma ndakâku jaa i,
masu kuu kuni i nuu tatnuni
Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

4 Te jiña'a Nicodemo ma:

—¿Xi kuu ja in ñayii nija'nu
ma, te ndakâku jaa i in-ka
jichi? ¿Kuu ndivi i chii si'i
i ma te ndakâku jaa i in-ka
jichi? —kúu de jiña'a de.

5 Te ni ndakone'e Jesús ma:

—Ja ndaa ja ndaa ká'an
sa, nú na in ma kâku ji'in
ndute ji'in Xtumani Ndios
ma, masu kuu kuni i nuu
tatnuni Su'si ma.
6 Ñayii ni kâku nuu si'i i ma
chi yikikuñu-ni kúu i. Kovaa
ñayii ni ndakâku jaa ja sa'a
Xtumani Ndios ma, ni ndujaa
anua i ma nuu Su'si ma.
7 Máko kun-nenu ini ni ja
ká'an sa ja jiniñu'u ja jin
ndakâku jaa ni.
8 Vaa jini ni ja yi'i kajin ma
nuu kúni maa i ma, te jiniso'o
o ja kúu yu'u i ma, kovaa
masu jini o nde ichi vee i nde
ichi kua'an i. Sukan kúu ñayii
ndákâku jaa ja sa'a Xtumani
Ndios ma —kúu ya jiña'a ya.

9 Nicodemo ma, ni
ndakakan-tnu'u de in-ka
jichi:

—¿Naxe kúu ja ká'an ni a?
—kúu de jiña'a de.

10 Te Jesús ma, ni
ndakone'e ya:

—Ndijin ja in teskua'a ñuu
Israel ya kúu ni, te ¿ñatuu jini
ni ja ká'an sa a?

11 Ja ndaa ja ndaa ká'an sa,
ja ja ka jini sa a ka ka'an sa,
ji'in ja ka nde'ya sa a, te ka
ndaka'an sa a, kovaa masu
ka kandija ni ja ka ndaka'an
sa a.
12 Nú ma jin kandija ni tna'a
ja ká'an sa a sukan kúu ñuu
ñayivi a, ¿naxe jin kandija ni
nuna ka'an sa sukan kúu an-
divi ma?
13 Masu na in ni kaa andivi
ma, nú masu ja maa iya ni
kenda ñayivi ñuu ñayivi a, ja
iyo ya andivi ma.
14 Sukan ni sa'a Moisés ma,
ja ni ndone'e sukun de in
koo nani-maa kaa kúu ti
nuu masu nawa kuiti iyo
ma, sukan jiniñu'u ja iya ni
kenda ñayivi ñuu ñayivi a, jin
ndone'e sukun i ya,
15 sukan-va'a nú na in na
kandija i ya ma, masu skenaa
i maa i, su'va koteku i ni-kani
ni-jika —kúu ya jiña'a ya.

Ûni kútoo xeen Su'si ma ndaka ñayii ñuu ñayivi a

16 Su'si ma, ni kutoo xeen
ya ñayii ka iyo ñuu ñayivi
a, te ni tetniñu ya Sa'ya
maa in maa tnu'u-ni ya
ma, sukan-va'a nú na in
na kandija ya ma, te masu
skenaa i maa i, su'va ndani'i
ta'vi i te koteku i ni-kani
ni-jika.
17 Vaa Su'si ma, masu ni tet-
niñu ya Sa'ya ya ma ñuu
ñayivi ya'a ja xndo'o xneni ya
ñayii ma.
18 Su'va ñayii kandija ya ma,
masu ki'in i andeya ma ja
chunaa i. Kovaa ñayii ñatuu
kándija ya ma, jâ iyo i ja chu-
naa maa i, vaa masu kándija
i Sa'ya maa in maa tnu'u-ni
Su'si ma.
19 Chukan kúu ja jin chu-
naa maa ñayii ma, vaa ni kii
Jesús ma, te sukan tnuu ñu'u
ma sukan kúu ya, káxtnu'u ya
ichi va'a nuu o a. Kovaa maa
ñayii ma chi ni ka jatna ini-ka
i ichi nuu nee ma sana ichi
nuu xtnuu ya ñu'u maa ya
ma, vaa ja ka sa'a i ma chi ja
u'vi kúu.
20 Vaa ndaka ñayii ka sa'a ja
u'vi ma, ñatuu ka jatna ini i
nuu xtnuu ya ñu'u maa ya
ma, te ñatuu kí koo i nuu
xtnuu ya ñu'u maa ya ma,
sukan-va'a ñatuu na in ko
ndakuña'a ja ja u'vi kúu ja ka
sa'a i ma.
21 Kovaa ñayii ka sa'a ja ndaa
ma chi kí koo i kí tu'va i nuu
tnuu ñu'u ya ma, sukan-va'a
jin kuni ñayii ma ja ka sa'a i
sukan tátnuni Su'si ma.

Ni ka'an Juan ma sukan kanuu-ka tniñu sa'a Jesús ma sana tniñu sa'a maa de ma

22 Ni jinu, sani te Jesús ma,
kua'an ya ji'in tee ka ndikin
ya ma ñuu Judea ma. Nuu
ni iyo ya ji'in de ma, te ni yo
skuandute ya ñayii ma.
23 Suni Juan ma, iyo de ichi
ñuu Enón ma yatni ñuu Salim
ma, te ni yo jan koo ñayii ma,
te ni yo skuandute de i, vaa
iyo kua'a ndute yukan.
24 Sa'a ni yo kuu, nuu ñatuu
kivi-ka Juan ma vekaa ma.

25 Kovaa jaku ñayii ka
ndikin Juan ma, ni ka keja'a
i ka tetna'a i ji'in in tee
judío ma siki ja sukan nduvii
ndundoo ñayii ma nuu Su'si
ma,

26 te ni jan koo i ka jiña'a i
Juan ma:
—Teskua'a, jini ni ja tee
ni iyo ji'in ni ichi in-ka yu'u
yute Jordán ma, tee ni ka'an
ni na in kúu de ma, te vitna
chi yikuu de skuandute de
ñayii ma, te ndaka i ka ndikin
de —ka kuu i ka jiña'a i.
27 Te Juan ma, jiña'a de:
—Masu nawa kuu
koneva'a o, nú masu taa maa
Su'si ma.
28 Ndaka maa ni ni ka jin-
iso'o ja ká'an ndaa sa ja
masu Cristo iya tetniñu Su'si
ma kúu sa chi yika-ni ja in
ñayivi-ni kúu sa, te ni tetniñu
ña'a Su'si ma ja satu'va sa
ichi vee Cristo ma.
29 Vaa in viko tnánda'a ma chi
suchi tnánda'a ma, kúsii ini
xeen i ja iyo i ji'in suchi si'i
ma, te suni sukan kúu tna
suchi kétna'a ini ji'in suchi
tnánda'a ma, ja iyo tna i
yukan, te jiniso'o i ja ká'an
suchi tnánda'a ma, te kútachi
xeen i. Te vitna sukan kúsii
ini tna sa.
30 Chukan kúu ja saña chi
nduu luluu-ka tniñu sa'a
sa a, te maa ya chi su'va
kuka'nu-ka tniñu sa'a ya ma,
vaa iya kanuu-ka kúu ya
sana saña —kúu de jiña'a de.

Jiniñu'u ja jin kandija o ja ká'an Jesús ma

31 Iya vee onde sukun ma
iyo siki ndaka o. Ñayii iyo
nuu ñu'ú ya'a, ñayii nuu ñu'ú
ya'a kúu i, te ká'an i sukan
kúu nuu ñu'ú ya. Kovaa iya
vee onde andivi ma, iyo ya
siki ndaka ja iyo ñuu ñayivi a,
32 te ká'an ya ja jiniso'o ya
ma ji'in ja jini ya ma. Kovaa
ñatuu na in kándija ja ká'an ya
ma.
33 Kovaa nú na in na kandija
ya ma, ñayii yukan, ká'an
ndaa i ja Su'si ndija kúu Su'si
ma,
34 vaa maa Su'si ma ni tet-
niñu Sa'ya ya ma. Vaa iya
ni tetniñu Su'si ma, ká'an ya
ndaka ja tátnuni Su'si ma, vaa
Su'si ma chi masu jaku-ni
Xtumani maa ya ma ni wa'a
ya Sa'ya ya ma chi ni wa'a
ndi'i ni wa'a tu'u ya.
35 Vaa Yuva ya ma chi kútoo
ya Sa'ya ya ma, te wa'a ya
tnu'u ja tátnuni Sa'ya ya ma
siki ndaka ja iyo ñuu ñayivi a.
36 Nú na in kandija Sa'ya
ya ma, te koteku i ni-kani
ni-jika, kovaa nú na in ñatuu
kúni kandija i Sa'ya ya ma,
masu koteku i, su'va ndetu
ña'a nuu ndo'o neni i ma.

4

Jesús ma, ni ndatnu'u ya ji'in in ña'a ñuu Samaria ma

1 Tee ka kuu fariseo ma,
ni ka jini de ja ka kandija
kua'a-ka ñayii ja ká'an Jesús
ma te ni yo skuandute
kua'a-ka ya ñayii sana Juan
ma.
2 (Kovaa masu maa Jesús ma
ni yo skuandute ñayii ma chi
tee ka ndikin ya ma ni ka yo
skuandute ñayii ma.)
3 Nuu ni jini Jesús ma ja
sukan ka jani ini tee ka kuu
fariseo ma, te ni ndee ya ñuu
Judea ma, te kuan no'o ya
ñuu Galilea ma.
4 Te ichi kuan no'o ya ma,
jiniñu'u ja ndaya'a ya ñuu
Samaria ma.

5 Chukan kúu ja ni kenda
ya ñuu Samaria ma ichi nuu
nani Sicar ma
6 yatni ñu'ú tee ni yo kuu
Jacob ma ja ni wa'a de sayii
de José ma. Yukan iyo in
soko ndute ni ka yo xnani
ñayii ma soko Jacob ma. Te
Jesús ma, ni ku-u'vi ya ja ni
jika ya ma, te ni jinkoo ya
yu'u soko ma nuu sani te kuu
sava nduu.
7 Sani te ni kenda in ña'a
ñuu Samaria ma kuan tava
ña ndute soko ma, te Jesús
ma, jiña'a ya:

—Taa ni vala ndute ko'o sa
—kúu ya jiña'a ya.

8 Te tee ka ndikin ya ma chi
jâ kuan koo de ini ñuu ma
kuan kuaan de ja jin kaa de
ji'in ya ma.

9 Kovaa ñayii judío ma,
masu ni ka yo jatniñu i ndat-
niñu ñayii ñuu Samaria ma.
Te chukan kúu ja ña'a ma, ni
ndakone'e ña:

—¿Naxe kúu ja ndijin, ja
tee judío ma kúu ni, te jikan
ni ndute nuu saña ja kúu sa
ña'a ñuu Samaria a? —kúu
ña jiña'a ña.

10 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:

—Nute kuni ni nawa kúu ja
taa Su'si ma, te nute kuni ni
na in kúu ja jikan ndute nuu
ni a chi maa ni kakan ndute
ko'o ni, te taa ya ndute sa'a
ja koteku ñayii ma —kúu ya
jiña'a ya.

11 Te ña'a ma, jiña'a ña:

—Ndijin, masu nawa
yinda'a ni ja tava ni de, te
vaa kunu soko a, te ¿ndenu
yinda'a ni ndute taa ni ja
koteku sa ma?
12 Tee jana'a ni yo kuu Jacob
ma, ni ka yo ji'i de ndute soko
ya'a, ji'in sa'ya de ma, ji'in
kiti de ma. Te ni xndoo de
soko ya'a ja jin nduta'vi o a.
¿Te naku ká'an ni sukan? ¿Xi
ja va'a-ka ni sana Jacob ma?
—kúu ña jiña'a ña.

13 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:

—Ndaka ñayii jin ko'o
ndute ya'a chi jin ko yichi-ka
i,
14 kovaa ñayii jin ko'o ndute
kua'a sa ma, masu jin ko
yichi-ka i, vaa onde ini anua
ñayii jin kuan-ta'vi ndute
kua'a sa ma ko kuu sukan
kúu nuu tóo ndute ja masu
nde ndi'i de ma, te jin koteku
i ni-kani ni-jika —kúu ya
jiña'a ya.

15 Te jiña'a ña'a ma:

—Ndijin, taa ni ndute
yukan, sukan-va'a máko ko
yichi-ka sa, te máko kii-ka sa
ki tava sa ndute a —kúu ña
jiña'a ña.

16 Jesús ma, jiña'a ya:

—Kuá'an ni, te kana ni yii
ni ma, te kii ni ji'in de —kúu
ya jiña'a ya.

17 Te jiña'a ña'a ma:

—Masu na yii sa iyo —kúu
ña jiña'a ña.

Te Jesús ma, jiña'a ya:

—Va'a-ni ni ka'an ni ja
masu na yii ni iyo,
18 vaa u'un tee ni iyo ji'in ni
ma, te tee iyo ji'in ni vitna a
chi masu yii ni kúu de. Te ja
ndaa kúu ja ká'an ni a —kúu
ya jiña'a ya.

19 Ja ni jiniso'o ña sukan
ma, te jiña'a ña:

—Ndijin chi in tee
ndákaxtnu'u tnu'u wa'a Su'si
ma kúu ni.
20 Tna'a sa ñayii jana'a ñuu
Samaria ya chi ni ka yo
chiñu'u i Su'si ma nuu yuku
ya'a. Te ndijin tee judío ma,
ka ka'an ni ja Jerusalén ma
kúu nuu jin chiñu'u o Su'si
ma —kúu ña jiña'a ña.

21 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:

—Ndijin, kandija ni ja
ká'an sa a, vaa sani te kenda
kivi, te masu jiniñu'u-ka ja
jin koo ni yuku ya'a ni a ñuu
Jerusalén ma ja jin chiñu'u ni
Yuva o ma.
22 Ndijin, masu ka jini ni na
in ka chiñu'u ni, kovaa saña
chi ka jini sa na in ka chiñu'u
sa, vaa ne'un ñayii judío ma
kenda iya sa'a ja jin ndani'i
ta'vi ñayii ma.
23 Kovaa kenda ora ma, te
vitna kúu ora ja jin chiñu'u
ndija ñayii ma Yuva o Su'si
ma, te jin sa'a ndaa jin sa'a
ndija i ndaka sukan kúni maa
Xtumani Ndios ma. Vaa
suni Yuva o ma chi ndánduku
ya ñayii ni-yu'u ni-ini i jin
ndachiñu'u ndija i ya ma.
24 Vaa Su'si ma chi masu kuni
ndijin o ya, vaa Xtumani
Ndios ma kúu ya. Te ñayii
jin chiñu'u ya ma, jiniñu'u ja
ni-yu'u ni-ini i jin chiñu'u i
ya sukan kúni maa Xtumani
Ndios ma —kúu ya jiña'a ya.

25 Te ña'a ma, jiña'a ña:

—Saña chi jini sa ja kii
Mesías ma, te kivi kii ya ma
kaxtnu'u ndi'i kuiti ya ndaka
—kúu ña jiña'a ña. Te tnu'u
Mesías ma kúni ka'an “Cristo
iya tetniñu Su'si ma”.

26 Jesús ma, jiña'a ya:

—Maa sa kúu iya yukan,
iya ká'an ji'in ni a —kúu ya
jiña'a ya.

27 Sani te ni ka ndenda koo
tee ka ndikin ya ma, te ni
ka sa'vi-nka ini de ja Jesús
ma, yikuu ya ká'an ya ji'in
ña'a ma. Kovaa ni-in de
ñatuu ni ka kusaa ini ja jin
kakan-tnu'u de nawa kúni ya
xi nawa ka ndatnu'u ya ji'in
ña'a ma.
28 Te ña'a ma chi ni xndoo
ña kiyi ña ma, te kuan no'o
ña ini ñuu ma, te ni jiña'a ña
nuu ñayii ma:

29 —Ne'e koo ni, te jín koo
o, te jin kuni ni in tee ja ni
ka'an de ndaka ja ni yo sa'a,
ni yo kuu sa ma. ¿Te kuiti
masu tee ya'a kúu Cristo ma?
—kúu ña jiña'a ña.

30 Sani te ni ka ke koo ñayii
ñuu yukan, te kuan koo i nuu
iyo Jesús ma.
31 Kovaa nani ve koo ñayii
ñuu ma, te ka ka'an nda'vi
tee ka ndikin ya ma ja kaa ya
xita, te ka jiña'a de:

—Teskua'a, kaa ni vala
—ka kuu de ka jiña'a de.

32 Kovaa jiña'a ya:

—Saña chi iyo in ja kaa sa
ja masu ka jini ni —kúu ya
jiña'a ya.

33 Te tee ka ndikin ya ma,
ni ka keja'a de ka jikan-tnu'u
tna'a de:

—¿Kuiti masu na in ni ki
xsia'a ja ni jaa de? —ka kuu
de ka ka'an de.

34 Kovaa Jesús ma, jiña'a
ya:

—Ndeyu sa kúu ja sa'a sa
sukan kúni iya ni tetniñu ña'a

ma, te xsinu sa tniñu ni tat-
nuni ya ja sa'a sa a.
35 Ndijin, ka ka'an ni:
“Kúni-ka kuun-ka yoo sana
ndaxtutu o itu ma”, kovaa
saña chi ká'an sa, jin ndo-
nenuu ni te jin konde'ya ni
nuu ni ka saka i triu ma,
vaa jâ ni ka kuaan ja sani
te ndututu i.
36 Ñayii satniñu nuu ndututu
ma chi ké'en ya'vi i, te ñayii
ndáxtutu ma, ndáxtutu i ja
jin koteku i ni-kani ni-jika,
vaa suni ñayii sáka ma ji'in
ñayii ndáxtutu ma, ka kusii ini
ndunduu i.
37 Vaa sa'a, te kúu ja ndaa ja
ndija tnu'u ndichi ka ka'an i
ma: “In ñayii sáka, te in-ka i
ndáxtutu.”
38 Saña ni tetniñu ndaka ni
ja jin ndaxtutu ni tna'a ja
masu nawa ni ka satniñu ni
ja kuite i ma. Siin-ka ñayii
ni ka yo satniñu. Te ndijin
jin ko kuu ñayii jin ndaxtutu
kuenda ñayii ni ka satniñu
ma —kúu ya jiña'a ya.
39 Kua'a ñayii ñuu Samaria
ma ni ka kandija Jesús ma,
vaa ni ka jini i ja ndaa
ni ndakani ña'a ma, ja ni
ndakuña'a ya ndaka sukan ni
yo sa'a, ni yo kuu ña ma.
40 Chukan kúu ja nuu ni
kenda koo ñayii Samaria ma
nuu iyo Jesús ma, te ka
ka'an nda'vi i Jesús ma ja na
kendoo ya ñuu yukan. Te ni
kendoo ya yukan uu kii.
41 Te kua'a xeen-ka ñayii ni ka
kandija ja ká'an ya ma,
42 te ka jiña'a de nuu ña'a ma:
—Vitna, te ka kandija sa.
Masu nani ja ni ka'an ni ma,
chi vaa maa sa ni ka jiniso'o
ja ni ka'an ya ma, te ni ka
ndasa'a sa kuenda ja iya ya'a
kúu iya sa'a ja jin ndani'i ta'vi
ñayii ñuu ñayivi a —ka kuu de
ka jiña'a de.

*Jesús ma, ni ndasava'a ya
sayii in tee kanuu satniñu nuu
rey ma*

43 Ni ya'a uu kii ma, te ni
ndee Jesús ma ñuu Samaria
ma, te kuan no'o ya ñuu
Galilea ma.
44 Te sa'a ni yo ka'an maa ya:
In tee ndákaxtnu'u tnu'u wa'a
Su'si ma, ñatuu ka ndachiñu'u
ña'a ñayii ñuu de ma, kovaa
ñayii in-ka ñuu ma chi ka
ndachiñu'u i de.
45 Nuu ni ndenda ya ñuu
Galilea ma, te ñayii ñuu
yukan, ni ka ndatnu'u mani
i ji'in ya, vaa suni ni jan
koo tna i Viko Pascua ñuu
Jerusalén ma, te suni ni ka
jini i ndaka ja ni sa'a ya
yukan ma.
46 Jesús ma, kuan no'o ya
Caná ñuu Galilea ma nuu ni
sa'a ya ja ndute ma, te ni
nduu de ndute uva ma. Te
iyo in tee kanuu satniñu nuu
rey ma, te iyo in sayii de ñuu
Capernaum ma, te ku'u i.
47 Nuu ni jini tee kanuu
satniñu nuu rey ma, ja ni
ndenda Jesús ma ñuu Galilea
ma ja ni ja'an ya ñuu Judea
ma, te ni ja'an de ni jan koto
de ya, te ni ka'an nda'vi de
ya ja ki'in ya ve'e de ma te
ndasava'a ya sa'ya de ma,
vaa ku'u ka'vi i, te kûu i kúni
i.
48 Te Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—Ndijin, masu ka kandija
ni, nú masu jin kuni ni seña

ji'in milagru —kúu ya jiña'a
ya.
49 Kovaa tee kanuu satniñu
nuu rey ma, jiña'a de:
—Tee tatnuni, kachi ni, te
kí'on. Nú ña'a, te kûu sa'ya sa
ma —kúu de jiña'a de.
50 Sani te Jesús ma, jiña'a
ya:
—Kuán no'o ni ve'e ni ma
chi téku sa'ya ni ma —kúu ya
jiña'a ya.
Te tee ma chi ni kandija de
ja ni ka'an Jesús ma, te kuan
no'o de.
51 Nani kuan no'o de ve'e de
ma, te tee ka jinukuechi nuu
de ma, ni ki koo de ni ka
ki ndi tna'a de tee ma, te ka
jiña'a de:
—Téku sa'ya ni ma —ka
kuu de ka jiña'a de.
52 Te ni jakondee de
jikan-tnu'u de na ora ni
ndusii ini i ma, te ni ka
ndakone'e tee ma:
—Iku ma nuu ka in nuu ve
kukuee ma ni nuu ña'a ka'ni
i ma —ka kuu de ka jiña'a de.
53 Te yuva i ma, ni ndasa'a
de kuenda ja maa ora yukan
ni jiña'a Jesús ma: “Téku
sa'ya ni ma”, te ndaka de ve'e
de ma ni ka kandija Jesús
ma.
54 Cha'a kúu ja ku-uu seña
ji'in milagru ni sa'a Jesús ma
nuu ni ndenda ya ñuu Galilea
ma ja ni ja'an ya ñuu Judea
ma.

5

Jesús ma, ni ndasava'a ya in tee ñatuu kúu kanda de

1 Ja ni ya'a jaku kii ma, te
ñayii judío ma, ni ka sa'a i
in viko, te Jesús ma, kua'an
tuku ya ñuu Jerusalén ma.
2 Ñuu Jerusalén ma nuu nani
Ye'e Ndikachi ma iyo in nuu
ñu'u ndute, te sa'an hebreo
ma nani i Betzata. Iyo u'un
corredor,
3 te yukan ka iyo kua'a ñayii
ka ku'u, ji'in ñayii inukuaa
ma, ji'in ñayii cojo ma, ji'in
ñayii ñatuu kúu jin kanda i
ma. Ka ndetu ndaka i ja
kanda ndute ma.
4 Vaa in ángel Su'si ma,
na'nu-ni na'nu-ni ni yo
kenda i, te ni yo skanda
i ndute ma, te jínu kánda
ndute ma, te ñayii kúñama
ma, te xinañu'u i jan kêe nuu
ndute ma, te ni yo nduva'a
i ndeva'a-ni na kue'e ni yo
ndo'o i ma.
5 Ne'un ndaka ñayii ma iyo
in tee jâ iyo oko ja'un uni (38)
kuiya ja ku'u de ma.
6 Nuu ni jini ña'a Jesús ma ja
kátuu de ma te ni jini ya ja ni
kukua'a kuiya ku'u de ma, te
ni jikan-tnu'u ya:
—¿Kúni ni ja nduva'a ni?
—kúu ya jiña'a ya.
7 Te tee ku'u ma, ni
ndakone'e de:
—Señor, masu na in neva'a
sa ja skee ña'a i nuu ndute a
ora kánda de ma. Ndaka jichi
kúni sa ja kêe sa ma, te in-ka
ñayii kée xinañu'u-ka —kúu
de jiña'a de.
8 Jesús ma, jiña'a ya:
—Ndakoo ni, te ndake'en
ni nuu ni katuu ni a, te kuán
no'o ni —kúu ya jiña'a ya.
9 Te ora yukan-ni ni
nduva'a tee ku'u ma, te ni
ndake'en de nuu ni katuu de
ma, te ni keja'a de jika de.

Kovaa kivi ni tatnuni Su'si
ma ja ma jin satniñu ñayii ma
kúu,
10 te tee judío ma, ka jiña'a de
nuu tee ni nduva'a ma:
—Vitna kivi ni tatnuni
Su'si ma ja ma jin satniñu o
kúu. Masu jatna ini Su'si ma
ja ndakuiso ni nuu ni katuu
ni a —ka kuu de ka jiña'a de.
11 Te tee yukan, ni
ndakone'e de:
—Vaa maa tee ni
ndasava'a ña'a ma ká'an:
“Ndake'en ni nuu ni katuu
ni a, te kuán no'o ni” —kúu
de ká'an de.
12 Te ni ka jikan-tnu'u de
tee ma:
—¿Na in kúu ja ni ka'an:
“Ndake'en ni nuu ni katuu ni
a, te kuán no'o ni”? —ka kuu
de ka jiña'a de.
13 Kovaa tee ma, masu jini
de na in ni ndasava'a ña'a
ma, vaa Jesús ma chi ni
nduyu'u ya ne'un kua'a ñayii
ka iyo ma.
14 Sani te Jesús ma, ni
ndani'i ya tee ma ini veñu'u
ka'nu ma, te jiña'a ya:
—Vitna ja ni jini ni ja ni
nduva'a ni a, máko ndakuiso
kuechi-ka ni, nasa ka'vi-ka
ndando'o ni —kúu ya jiña'a
ya.
15 Te kua'an tee ma, te ni
jiña'a de nuu tee judío ma ja
Jesús ma ni ndasava'a ña'a
ma.
16 Chukan kúu ja tee judío
ma, ñatuu ni ka yo jini ndee
de ya, vaa ka kuni de ja jin
ka'ni de ya, kuechi ja ni yo
sa'a ya ja va'a ma kivi ni
tatnuni Su'si ma ja ma jin
satniñu ñayii ma.
17 Kovaa Jesús ma, ni jiña'a
ya:
—Yuva sa ma, onde vitna
satniñu ya, te saña tna chi
suni satniñu sa —kúu ya
jiña'a ya.
18 Chukan kúu ja tee judío
ma, ûni ni ka yo kuu ini xeen
de ja jin ka'ni de ya, vaa
masu yika-ni ja ni ka yo jini
de ja ñatuu ni yo chiñu'u ya
kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma
jin satniñu ñayii ma, suni ja
ni yo ka'an ya ja inuu-ni kúu
ya ji'in Su'si ma, vaa ni yo
ka'an ya ja Su'si ma kúu Yuva
ya ma.

Sukan tátnuni Jesús Sa'ya Su'si ma

19 Jesús ma, jiña'a ya:
—Ja ndaa ja ndaa ká'an sa
ja saña ja kúu sa Sa'ya Su'si
a, masu kuu nawa sa'a sa ja
kúni maa sa ma, su'va ja jini
sa ja sa'a Yuva sa ma, sukan
sa'a sa. Vaa ndaka ja sa'a
Yuva sa ma suni sa'a sa ja
kúu sa Sa'ya ya a.
20 Vaa Yuva sa ma, kútoo ña'a
ya, te káxtnu'u ya ndaka ja
sa'a maa ya ma nuu sa a.
Te kua'a-ka ja kaxtnu'u ya,
sukan-va'a jin kuni ni, te jin
sa'vi-nka ini ni.
21 Vaa Yuva sa ma chi ni
ndaxteku ya ñayii ni ka ji'i
ma, te sa'a ya ja jin koteku
i. Sukan tna saña ja kúu
sa Sa'ya ya a, sa'a sa ja jin
koteku na in kúni maa sa ma.
22 Te Yuva sa ma, masu
ndakan ya kuenda nuu
ni-in ñayii ma, su'va nuu
nda'a maa sa ni xndoo ya ja
ndakan sa kuenda nuu ñayii
ma,
23 sukan-va'a ndaka ñayii ma,
na jin chiñu'u ña'a i ja kúu

sa Sa'ya Su'si ma, sukan ka
chiñu'u i Yuva sa ma. Nú na
in ñatuu chiñu'u ña'a i saña
ma, suni masu nde chiñu'u
i Yuva sa ma iya ni tetniñu
ña'a ma.
24 'Ja ndaa ja ndaa ká'an sa,
nú na in niniso'o ja ká'an sa a
chi kándija i sukan ká'an maa
iya ni tetniñu ña'a ma, te iyo
i ja koteku i ni-kani ni-jika,
vaa masu ki'in-ka i nuu iyo
ja chunaa i nkuu ma, su'va jâ
ni kaku i ja masu kûu-ka i, te
koteku i ni-kani ni-jika.
25 Ja ndaa ja ndaa ká'an sa ja
kenda ora, te vitna chi ñayii
ni ka ji'i ma, jin koniniso'o i ja
ká'an sa ja kúu sa Sa'ya Su'si
a, te ñayii jin kuniso'o ma, jin
koteku i.
26 Sukan kúu Yuva sa ma ja
téku maa ya ma, sukan sa'a
ya ja koteku maa sa,
27 te ni xndoo ya nuu nda'a
sa ja kúu sa Sa'ya ya a ja na
ndakan sa kuenda nuu ñayii
ma, vaa kuechi ja saña ni kii
ñayivi ñuu ñayivi a.
28 Te máko jin ko ndaa jin ko
ndivi ini ni ja ká'an sa sa'a,
vaa kenda ora ja ndaka ñayii
ni ka ji'i ma, jin kuniso'o i ja
ká'an sa a,
29 te jin nana koo i yavi nuu
ka ñunee i ma. Ñayii ni ka
sa'a ja va'a ma, jin ndateku
i, te jin koteku i ni-kani
ni-jika, kovaa ñayii ni ka sa'a
ja u'vi ma, jin ndateku i ja jin
ndachunaa i na kuechi ni ka
sa'a maa i ma.
30 'Saña, masu nawa kúu
sa'a sa ja kúu ini maa sa.
Su'va maa Yuva sa ma ni
tatnuni ja ndakan sa kuenda
nuu ñayii ma, te ndákan ndaa
sa kuenda, vaa ñatuu kúni sa
ja sa'a sa sukan kúu ini maa
sa ma chi su'va sa'a sa sukan
kúu ini maa Yuva sa iya ni
tetniñu ña'a ma.
31 Nuna ka'an sa ja kuu maa
sa ma, ja ka'an sa ma masu ja
ndaa ko kuu.
32 Kovaa iyo Yuva sa ma ja
ká'an ya ja kuu sa, te ja ká'an
ya ma ja ndaa kúu.
33 Ndaka ni ni ka tetniñu tee
ni ka jikan-tnu'u Juan ma, te
ja ni ndakone'e Juan ma ja
ndaa kúu.
34 Kovaa saña, masu kúkanu
ini sa ni-in ja ka ka'an ñayii
ma. Kovaa jiniñu'u ja ka'an
sa ndaka tnu'u ya'a nuu ni,
sana jin ndani'i ta'vi ni.
35 Juan ma, sukan kúu in ñu'u
ndú'va va'a te ûni tnuu va'a
ma, sukan ni yo kuu de nuu
ni, te ndaka ni ni ka kuu ini
ja jin koo sii ini ni nunuu-ni
ja ni kaxtnu'u de nuu ni ma.
36 Kovaa iyo ja saña jin
kandija-ka ni sana Juan ma.
Vaa maa sa chi sa'a sa ja ni
tatnuni Yuva sa ma ja sa'a sa
ma, sukan-va'a jin kuni ni te
jin kandija ni ja maa Yuva sa
ma ni tetniñu ña'a ma.
37 Te suni Yuva sa ma iya ni
tetniñu ña'a ma, ni kaxtnu'u
ya na in kúu sa, visi ndaka ni,
ñatuu nama ni ka yo jiniso'o
ni ya, ni a jin kuni ni naxe
kaa ya ma,
38 te ni a tnu'u ká'an ya ma
masu ka ñu'u ini ni, vaa ñatuu
ka kandija ni ja Yuva sa ma
ni tetniñu ña'a.
39 Ndijin chi jiniñu'u ja jin
skua'a va'a-ka ni tutu ndee
tnu'u Su'si ma, vaa yukan jin
ndani'i ni naxe jin koteku ni
ni-kani ni-jika. Vaa yukan

ká'an na in kúu sa,
40 kovaa ndijin, masu nde ka
kuni ni ja jin kondikin ña'a
ni sukan-va'a jin koteku ni
ni-kani ni-jika.
41 'Saña, masu kuan-ta'vi
sa ja jin chiñu'u ña'a ñayii
masu ka kandija Su'si ma.
42 Vaa saña chi jini sa ndaka
ni, te jini sa ja masu ka kutoo
ni Su'si ma.
43 Saña chi vee sa ja maa
Yuva sa ma, te ndaka ni,
masu nde ka jan-ta'vi ña'a ni,
kovaa nute kenda in-ka ñayii
ja masu Su'si ma ni tetniñu
ña'a chi jin kuan-ta'vi ni i.
44 Ndijin, ¿naxe jin kandija
ni ja ká'an Su'si ma? Vaa
ka jan-ta'vi ni jayiñu'u ka
ndakua'a tna'a ndi-in ndi-in
maa ni ma, te masu ka ndan-
duku ni jayiñu'u taa maa
in-ni Su'si ma.
45 Másu ko jin kani ini ni ja
saña, te ndaxtekuechi ña'a
sa nuu Yuva sa ma. Tee
ndaxtekuechi ña'a kúu maa
Moisés ma, tee ni ka kukanu
ini ni ma.
46 Nute ni ka kandija ni tnu'u
ni ka'an Moisés ma, suni jin
kandija ña'a ni, vaa Moisés
ma, ni tee de na in kúu saña.
47 Kovaa ni masu ni ka
kandija ni ja ni tee de ma.
¿Naxe kuu jin kandija ni ja
ká'an sa ya? —kúu ya jiña'a
ya.

6

Ni sa'a Jesús ma ja ni ndukua'a xtatila ma ji'in tiaka ma, te ni kanda ja ni ka jaa u'un mil tee

(Mt 14:13-21; Mr 6:30-44; Lc 9:10-17)

1 Nuu ni jinu sukan, te
kua'an Jesús ma in-ka yu'u
mar Galilea ma, te suni maa
i kúu mar Tiberias ma.
2 Kua'a xeen ñayii ka ndikin
ya, vaa ni ka jini i seña ji'in
milagru ni yo sa'a ya ma ja
ni ka yo nduva'a ñayii ka ku'u
ma.
3 Sani te ni kaa Jesús ma in
yuku, te ni jinkoo ya ji'in tee
ka ndikin ya ma.
4 Jâ ve kuyatni Viko Pascua
ma ja ka sa'a ñayii judío ma.
5 Te nde'ya Jesús ma, te ni jini
ya ja kua'a ñayii ka ndikin ya
ma, te jiña'a ya tee kúu Felipe
ma:
—¿Ndenu jin kuaan o
ndeyu jin kaa ndaka ñayii a?
—kúu ya jiña'a ya.
6 Kovaa ni jiña'a ya
sukan-ni, sukan-va'a naxe
ndakone'e Felipe ma, vaa
Jesús ma, jâ jini ya naxe sa'a
ya ma.
7 Te Felipe ma, ni
ndakone'e de:
—Ni a uu cientu denario
xtatila ma masu kanda ja jin
kaa i vala vala —kúu de jiña'a
de.
8 Te in-ka tee ndikin ya ma,
nani de Andrés ma, te ñani
Simón Pedro ma kúu de. Sani
te jiña'a de:
9 —Ya'a iyo in suchi lu-
luu, te neva'a i u'un xtatila
cebada ji'in uu tiaka, kovaa
masu jakuu ya'a, vaa kua'a
xeen ñayii kúu a —kúu de
jiña'a de.
10 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—Jin kuña'a ni ndaka ñayii
a jin kunukoo i —kúu ya
jiña'a ya, vaa in nuu iyo
kua'a kuii kúu.

Te ni ka jinkoo i. Visi u'un
mil ja nani-maa tee ma kúu.
11 Jesús ma, ni tnii
ya xtatila ma, te ni
ndakuan-ta'vi ya nuu Su'si
ma, te ni wa'a ya ñayii ka
nukoo ma. Suni sukan ni
sa'a ya ji'in tiaka ma, ni wa'a
ya, te ni ka jaa maa ñayii ma
naxe ka kuni maa i ja jin kaa
i ma.
12 Nuu jâ ni ka ndutu chii
ñayii ma, Jesús ma, jiña'a ya
nuu tee ka ndikin ya ma:
—Jin ndaxtutu ni ndaka
ta'vi kuechi ni ka ndoo ma,
sukan-va'a masu jin xtivi o
—kúu ya jiña'a ya.
13 Te ni ka ndaxtutu de, te
ni ndachitu uxi uu-ka chika
ta'vi kuechi ja ni ka ndoo ja
u'un xtatila cebada ma.
14 Ja ni ka jini ñayii ma mi-
lagru ni sa'a Jesús ma, te ka
ka'an i:
—Ja ndaa kúu ja tee ya'a
chi tee ndákaxtnu'u tnu'u ni
wa'a Su'si ma kúu de. Tee ka
ndetu o ja kii de ñuu ñayivi a
kúu de —ka kuu i ka ka'an i.
15 Kovaa Jesús ma chi ni
jinitnuni ya ja ka kuni i ja jin
kueka i ya te jin koo i ji'in
ya te jin sa'a i ja ko kuu ya
rey, kovaa sani te ni ke'en ya
ichi, te kua'an ya ichi yuku
ma, sukan-va'a koo maa in-ni
ya ma.

Jesús ma, ni jika ya nuu ndute mar ma
(Mt 14:22-27; Mr 6:45-52)

16 Nuu ni kunee ma, te tee
ka ndikin Jesús ma, ni ka nu
koo de kuan koo de yu'u mar
ma,
17 te ni ka ka koo de in nuu
barcu, sukan-va'a jin koo de
ñuu Capernaum ma. Te nani
ka ndaya'a de nuu mar ma,
te ni kunee xeen ma. Te
ñatuu ndenda-ka Jesús ma.
18 Sani te ni ndakanda ndute
ma, kuechi ja yi'i xeen kajin
ma.
19 Nuu jâ ni kuu u'un iñu mil
metro kuan koo de ma, te ni
ka jini de Jesús ma ja jika jika
ya siki ndute ma kuan tu'va
ya nuu barcu ma, te ni ka
yu'u xeen de.
20 Te jiña'a ya:
—¡Má jin koyu'u ni! ¡Maa
sa kúu! —kúu ya jiña'a ya.
21 Ni ka kutachi de, te ni
ka xndaa de ya ini barcu ma.
Sani te nunuu-ni, te ni ka
kenda koo de ñuu nuu jin koo
de ma.

Ñayii ma, ka ndanduku i Jesús ma

22 Kii xtnee ma, te ñayii ka
iyo in-ka yu'u ndute ma, ni
ka jini i ja in-nka-ni barcu
ma iyo, te yukan kuan nu
koo tee ka ndikin Jesús ma,
kovaa Jesús ma, masu kuan
no'o ya ji'in de ma.
23 Kovaa ni ka kenda koo-ka
barcu ñayii ñuu Tiberias ma
yatni nuu ni ndakuan-ta'vi
Jesús ma nuu Su'si ma te ni
wa'a ya xtatila ni ka jaa ñayii
ma.
24 Ja ni ka jini ñayii ma ja
ñatuu-ka na Jesús ma ni a tee
ka ndikin ya ma ka iyo ma,
te suni ni ka ka koo ñayii ma
nuu barcu ma, te kuan koo
i ichi ñuu Capernaum ma ka
ndanduku i ya.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya ja sukan kúu xtatila ma kúu ya vaa sa'a ya ja koteku o

25 Nuu ni ka kenda koo
ñayii ma in-ka yu'u mar ma,
te ni ka ndani'i i Jesús ma, te
ni ka jikan-tnu'u i ya:

—Teskua'a, ¿na ora ve ndii
ni ya'a? —ka kuu i ka jiña'a
i.

26 Jesús ma, jiña'a ya:

—Ja ndaa ja ndaa kúu ja
ka ndanduku ña'a ni, masu
kuechi ja ni ka jini ni milagru
ni sa'a sa ma kúu chi kuechi
ja ni ka jaa ni onde ni ka
ndutu chii ni ma kúu.
27 Má jin satniñu ni siki ja
ndeyu ndí'i ma, su'va jin sat-
niñu ni siki ja ndeyu masu
ndi'i ma, tna'a ja sa'a ja jin
koteku ni ni-kani ni-jika ma,
tna'a ja taa iya ni kenda
ñayivi ñuu ñayivi a, iya ni
kaxtnu'u Yuva o Su'si ma ja
jin kandija ni ya ma —kúu ya
jiña'a ya.

28 Te ni ka jikan-tnu'u i:

—¿Nawa jin sa'a sa,
sukan-va'a jin sa'a sa ja kúni
Su'si ma? —ka kuu i ka jiña'a
i.

29 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:

—Ja kúni Su'si ma ja jin sa'a
ni kúu ja jin kandija ni maa
sa ja kúu sa iya ni tetniñu ya
ma —kúu ya jiña'a ya.

30 Te ni ka jikan-tnu'u i:

—¿Na seña kaxtnu'u ni,
sukan-va'a jin kuni sa te jin
kandija ña'a sa? ¿Nde a ka
kuu ja sa'a ni?
31 Tna'a o ñayii jana'a ma, ni
ka jaa i ja nani maná ma
nuu masu nawa iyo kuiti ma,
sukan ká'an tutu ndee tnu'u
Su'si ma: "Su'si ma, ni wa'a
ya xtatila andivi ma ja ni ka
jaa i ma" —ka kuu i ka jiña'a
i.

32 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:

—Ja ndaa ja ndaa ká'an sa
ja masu Moisés ma kúu tee
ni taa xtatila ni kuun andivi
ma ja jin kaa ni ma, kovaa
vitna maa Yuva sa ma kúu
iya táa xtatila ndija ni nuu
andivi ma.
33 Te saña kúu xtatila ni nuu
andivi ma ja táa Su'si ma nuu
ni a, te sa'a sa ja koteku ñayii
ñuu ñayivi a —kúu ya jiña'a
ya.

34 Te ka jiña'a i:

—Señor, taa taa-ni ni
xtatila yukan ma —ka kuu
i ka jiña'a i.

35 Jesús ma, jiña'a ya:

—Saña kúu xtatila ja sa'a
ja jin koteku ni. Nú na in ki
tna'a ña'a te kandija ña'a i,
masu ko kokon ko yichi kuiti
i.
36 Kovaa sukan-ni ni ka'an
sa, vaa ndijin, visi jâ ni ka
jini ña'a ni, kovaa masu ka
kandija ña'a ni.
37 Ndaka ñayii taa maa Yuva
sa ma, ki koo i nuu maa sa,
te ndaka ñayii ki koo nuu sa
ma, masu saxiko sa i.
38 Vaa saña chi ni nuu sa
andivi ma, kovaa masu vee
sa ja sa'a sa ja kúu ini maa
sa ma chi vee sa ja sa'a sa ja
kúu ini maa Yuva sa ma, iya
ni tetniñu ña'a ma.
39 Te ja kúu ini iya ni tetniñu
ña'a ma kúu ja másu ko ske-
naa sa ni-in ñayii ja ni taa ya
ma, su'va ndaxteku sa i kivi
ndi'i kivi a.
40 Vaa ja kúu ini Yuva sa ma
kúu ja ndaka ñayii ka ndaku-
nitnuni ña'a i ja Sa'ya Su'si

ma kúu sa te Su'si kúu sa te ka
kandija ña'a i ma, jin koteku
i ni-kani ni-jika. Te ndaxteku
sa i kivi ndi'i kivi a —kúu ya
jiña'a ya.

41 Te chukan kúu ja tee
judío ma, ni ka keja'a de ka
ka'an ndeva'a de ja kuu ya
ma, kuechi ja ni ka'an ya ja
xtatila ni nuu onde andivi
ma kúu ya.
42 Te ka jiña'a de:

—¿Te masu tee ya'a kúu
Jesús sa'ya José ma? Ndaka o
ka jini yuva de ma ji'in si'i de
ma. ¿Naxe kúu ja ká'an de ja
ni nuu de vee de onde andivi
ma? —ka kuu de ka ka'an de.

43 Sani te Jesús ma, jiña'a
ya:

—¿Nava'a ka ka'an yu'u ka
ka'an yu'u nuu tna'a ni?
44 Kovaa ñatuu ni-in ñayii kuu
kii nuu sa a, nú masu ja ki
xsia'a ña'a maa Yuva sa ma
iya ni tetniñu ña'a ma, te
ndaxteku sa i kivi ndi'i kivi
ma.
45 Nuu tutu ndee tnu'u tee
ka ndakaxtnu'u tnu'u ni
wa'a Su'si ma ká'an: "Su'si
ma kaxtnu'u nuu ndaka i."
Chukan kúu ja ndaka ñayii
kuniso'o ja ká'an Yuva sa ma
te kutu'va i ja ká'an ya ma, te
kii i ki tu'va ña'a i.

46 'Masu na in ni jini Yuva
sa ma chi maa in-ni sa ja vee
sa nuu Su'si ma jini ya.
47 Ja ndaa ja ndaa ká'an sa ja
nú na in kándija ña'a ma chi
koteku i ni-kani ni-jika.
48 Saña kúu xtatila sa'a ja jin
koteku ni.
49 Tna'a ni ñayii jana'a ma,
ni ka jaa i ja nani maná ma,
kovaa ni ka ji'i i,
50 te saña chi ká'an sa siki
maa sa ja kúu sa xtatila ni
nuu onde andivi ma. Nú na
in na kaa chi masu kûu i.
51 Saña kúu xtatila téku ma
ja ni nuu sa onde andivi ma.
Nú na in na kaa xtatila ya'a
chi koteku i ni-kani ni-jika.
Te xtatila kua'a sa a chi kuñu
maa sa kúu, te sa'a sa ja jin
koteku ndaka ñayii ñuu ñayivi
a —kúu ya jiña'a ya.

52 Te tee judío ma, ni ka
keja'a de ka tetna'a ndi-in
ndi-in de:

—¿Naxe kúu ja taa tee ya'a
ja jin kaa o kuñu de a? —ka
kuu de ka ka'an de.

53 Jesús ma, jiña'a ya:

—Ja ndaa ká'an sa ja
jiniñu'u ja kuenda tnu'u ja
jin kaa ni kuñu sa a ja kúu sa
iya ni kii ñayivi ñuu ñayivi ya
te kuenda tnu'u ja jin ko'o ni
niñi sa a, sana kuu jin koteku
ni.
54 Nú na in jaa kuñu sa a te
ji'i i niñi sa a, koteku i ni-kani
ni-jika, te saña chi ndaxteku
sa i onde kivi ndi'i kivi ma.
55 Sukan kúu ndeyu ndija
ma ji'in ndute ma ja sa'a ja
ka ndutu chii ñayii ma te
ñatuu ka yichi-ka i ma, sukan
sa'a yikikuñu sa ya ji'in niñi
sa a ini anua ñayii ma, vaa
ndúva'a kuiti i te iyo sii ini i.
56 Nú na in jaa kuñu sa a te
ji'i i niñi sa a, téku i ji'in sa, te
iyo sa ji'in i.
57 Yuva sa ma ni tetniñu ña'a,
te téku ya, te ja maa ya ma, te
téku sa. Te suni maa i kúu ja
nú na in jaa kuñu sa a, te ja
maa sa, te koteku i.
58 Ja ká'an sa ya chi ja
kuu maa sa kúu, ja kúu sa

xtatila ni nuu onde andivi ma. Tna'a xtatila ya'a chi masu inuu kúu i ji'in tna'a ja nani maná ma ja ni ka jaa tna'a ni ñayii jana'a ma. Ni ka jaa i, kovaa ni ka ji'i i. Kovaa nú na in kaa xtatila ká'an sa ya chi koteku i ni-kani ni-jika —kúu ya jiña'a ya.

59 Jesús ma, ni kaxtnu'u ya tnu'u ya'a nuu ni ka ndututu i veñu'u Capernaum ma.

Tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma sa'a ja jin koteku o ni-kani ni-jika

60 Ja ni ka jiniso'o i sukan ni kaxtnu'u ya ma, kua'a ñayii ka ndikin Jesús ma, ka ka'an i:

—Tna'a ja ká'an de a chi yii xeen ja kandija o. ¿Na in kuu koniniso'o ja ká'an de a? —ka kuu i ka ka'an i.

61 Jesús ma, ni jinitnuni ya ja ka ka'an ndeva'a i tnu'u ni ka'an ya ma, te ni jikan-tnu'u ya:

—¿Ja ni ka'an sa ma ñatuu ka jatna ini ni?

62 ¿Naxe ko kuu nuna jin kuni ni ja saña ja kúu sa iya ni kii ñayivi ñuu ñayivi a, ndaa sa nuu ni iyo sa xi'na-ka ma?

63 Vaa anua ñayii ma kúu ja sa'a ja téku i ma, te yikikuñu i ma chi masu ja kuatniñu kúu. Te tna'a tnu'u ká'an sa a chi ja ka jiniñu'u ini anua ni a kúu, vaa sa'a i ja jin koteku ni.

64 Kovaa ka iyo nde ni ja ñatuu ka kandija ni —kúu ya jiña'a ya.

Vaa Jesús ma, jâ jini ya onde xinañu'u ma nde in ka kuu ja ñatuu ka kandija i ya ma, ji'in nde-in kúu ja ke'en-su'va i ya ma.

65 Te ni ka'an tuku ya:

—Masu na-in kuu kii nuu sa a, nú masu ja maa Yuva sa ma ki xsia'a ña'a —kúu ya ká'an ya.

66 Sani te ora yukan kua'a ñayii ka ndikin Jesús ma, ni ka xndoo i ya, te kuan koo i.

67 Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya nuu ndi-uxi uu tee ka ndikin ya ma:

—¿Suni ndijin, jin koo tna ni ka kuni ni? —kúu ya jiña'a ya.

68 Simón Pedro ma, ni ndakone'e de:

—Señor, ¿nde in xi-nuu jin koo sa? Vaa tnu'u ká'an ni a, tnu'u sa'a ja jin koteku sa ni-kani ni-jika kúu.

69 Saña ya chi jâ ni ka kandija ña'a sa, te ka jini sa ja ndijin kúu iya ii nuu Su'si ma —kúu de jiña'a de.

70 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Maa sa ni ndakaji ndi-uxi uu ni a, kovaa in ni chi tachi ma kúu ni —kúu ya jiña'a ya.

71 Ja ni ka'an Jesús ma sukan chi ni ka'an ya siki ja Judas sa'ya tee kúu Simón Iscariote ma, vaa Judas ma ke'en-su'va ya ma, visi in ndi-uxi uu tee ni ka yo ndikin ya ma kúu de ma.

7

Ñani Jesús ma, ñatuu ka kandija i ya

1 Nuu ni jinu sukan ma, Jesús ma, kua'an ya ichi ñuu Galilea ma, vaa ñatuu kúni ya

ja koo ya ñuu Judea ma, vaa
yukan ka nduku tee judío ma
ja jin ka'ni de ya ma.
2 Kovaa ve kuyatni Viko Ve'e
Nda'a Yutnu ma, in viko ka
sa'a ñayii judío ma.
3 Te ñani ya ja si'i ya ma, ka
jiña'a i:

—Máko ndoo ro ya'a.
Kuá'an ñuu Judea ma,
sukan-va'a ñayii ka iyo yukan
ja ka ndikin ña'a i ma, suni
jin kuni i ja sa'a ro a.
4 Vaa nú na in kúu ini ja jin
kuni ña'a ñayii ma, masu sa'a
yu'u i. Chukan kúu ja ndaka
ja sa'a ro a, te sa'a nuu ndaka
ñayii ñuu ñayivi a —ka kuu i
ka jiña'a i,
5 vaa ni a ñani ya ja si'i ya ma,
masu ka kandija i ya ma.

6 Jesús ma, jiña'a ya:

—Ñatuu kenda-ka ora ri,
kovaa ro'o chi ndeva'a-ni na
ora chi va'a-ni kúu, ka jani
ini ro.
7 Ñayii ñuu ñayivi a chi ka
kunimani i nuu ndaka ro,
kovaa ru'u ya chi ñatuu ka
kunimani i nuu ri, vaa ru'u
ya chi káxtnu'u ndaa ri nuu i
ja ja ka sa'a i ma chi ja u'vi
kúu.
8 Kuán koo maa ro viko ma.
Ru'u ya chi ma ki'in ri, vaa
ñatuu kenda-ka ora ri ma.

9 Sukan ni jiña'a ya, sani te
ni kendoo ya ñuu Galilea ma.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma nuu ñayii ma ne'un kivi ka sa'a i Viko Ve'e Nda'a Yutnu ma

10 Kovaa nuu jâ kuan koo
ñani ya ma, sani te Jesús ma
ni ja'an tna ya viko ma. Ko-
vaa ni ja'an yu'u ya, masu na
in ni jini ña'a ma.
11 Te tee judío ma, ka ndan-
duku de ya viko ma, te ka
ka'an de:

—¿Ndenu iyo tee yukan?
—ka kuu de ka ka'an de.

12 Ndaka ñayii ma, ka ka'an
ka ka'an i ja kuu ya. Jaku
i ka ka'an: “In tee va'a kúu
de.” Kovaa jaku-ka i ka ka'an:
“Masu tee va'a kúu de chi
xnda'vi de ñayii ma”, ka kuu
i ka ka'an i.

13 Kovaa ñatuu kúu jin
ka'an ni'i i, vaa ka yu'u i tee
judío ma.

14 Nuu ve kusava viko ma,
Jesús ma, ni kivi ya ini veñu'u
ka'nu ma, te ni keja'a ya
káxtnu'u ya,
15 te tee judío ma, ni ka sa'vi
ini de, te ka ka'an de:

—¿Naxe jini xeen tee ya'a
ndaka ja ká'an tutu a, te vitna
ja masu nde ni skua'a de?
—ka kuu de ka ka'an de.

16 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:

—Masu kuenda maa sa
kúu ja káxtnu'u sa a chi
kuenda iya ni tetniñu ña'a
ma kúu.
17 Nú na in kúni ja sa'a i
sukan kúni Su'si ma, kuu
ndakuni i tnu'u káxtnu'u sa
a, nú tnu'u vee nuu Su'si ma
kúu, xi ká'an maa sa sukan
jani ini maa sa.
18 Ñayii ká'an ja jani ini maa
i ma chi ká'an i sukan-va'a
jin chiñu'u ña'a ñayii ma, ko-
vaa nú na in ndí ini ja jin
ndachiñu'u i na in ni tet-
niñu ña'a ma, ñayii yukan chi
ká'an ndaa i, te masu na ja
u'vi iyo ini anua i ma.

19 ’¿Masu ja ndaa kúu ja
Moisés ma, ni kaxtnu'u de
tnu'u ni tatnuni Su'si ma
nuu ndaka ni? Kovaa ni-in
ni ñatuu ka sa'a sukan ni
kaxtnu'u de ma. ¿Nava'a ka
kuni ni ja jin ka'ni ña'a ni?
—kúu ya jiña'a ya.

20 Ni ka ndakone'e ñayii
ma:

—¡Vâa yinee ña'a tachi!
¿Na in kúni ja ka'ni ña'a i?
—ka kuu i ka jiña'a i ya.

21 Jesús ma, jiña'a ya:

—In-ni ja ni sa'a sa, te
ndaka ni ni ka sa'vi ini.
22 Kovaa Moisés ma, ni tat-
nuni de ja jin chitnuni ni
suchi yii ma. (Masu ja jani
ini maa Moisés ma kúu, chi
vaa kuenda ñayii jana'a-ka
ma kúu.) Te ndijin chi ka
chitnuni ni suchi luluu ma,
visi kivi masu satniñu o kúu
ma.
23 Ja ma jin kejiyo ni ja ni
tatnuni Moisés ma kúu ja ka
chitnuni ni suchi kuechi ma,
visi kivi masu satniñu o ma
kúu. ¿Nava'a ka ndakiti ini
ni nuu sa ja ni ndasava'a ni
ndasandija sa in tee ma kivi
masu ka satniñu o ma?
24 Má jin ka'an ni tnu'u ñayii
ma sukan-ni ka nde'ya ni ja
ka kuu i ma. Su'va jin ka'an
ndaa ni sukan iyo ma, vaa
sukan kúni Su'si ma —kúu ya
jiña'a ya.

Jesús ma, ká'an ya ja maa Su'si ma ni tetniñu ña'a

25 Jaku ñayii ñuu Jerusalén
ma, ni ka keja'a i ka
jikan-tnu'u tna'a i:

—¿Masu tee ya'a kúu tee ka
ndanduku i ja jin ka'ni i ma?
26 ¿Nava'a iyo de yukan, te
káxtnu'u de nuu ndaka ñayii
ma, te ñatuu na in nawa
jiña'a i ma? ¿Xi saa ka jani ini
tee ka netniñu ma ja tee ya'a
kúu Cristo iya ni tetniñu Su'si
ma?
27 Kovaa yo'o chi ka jini o nde
in xi-sa'ya kúu tee ya'a. Te
kivi kii Cristo ma, masu na
in kuni nde in xi-sa'ya tata ko
kuu ya —ka kuu i ka ka'an i.

28 Te nuu ni jiniso'o Jesús
ma sukan, vaa yikuu ya
káxtnu'u ya ini veñu'u ka'nu
ma, te ni ka'an nini'i ya:

—Nú ndijin, ka jini ña'a
ni, te ka jini ni ndenu vee
sa. Kovaa masu vee sa ja
kúni maa sa chi vee sa vaa
ni tetniñu ña'a Su'si ndija ma
iya kuu jin kukanu ini ni ma,
kovaa ñatuu ka jini ni ya.
29 Te maa sa chi jini sa ya, vaa
ja maa ya ma, te vee sa, te
maa ya ni tetniñu ña'a —kúu
ya jiña'a ya.

30 Sani te ni ka kuni de ja
jin tnii de ya, kovaa ni-in de
ñatuu ni tnii ya, vaa ñatuu
kenda-ka ora ya ma.
31 Te kua'a ñayii ni ka kandija
ya, kovaa ka jikan-tnu'u
tna'a i:

—¿Kivi kenda Cristo ma
kuiti ja sa'a kua'a-ka ya seña
ji'in milagru sana tee ya'a?
—Ka kuu i ka ka'an i.

Tee ka kuu fariseo ma, ka kuni de ja jin tnii de Jesús ma

32 Te tee ka kuu fariseo ma,
ni ka jiniso'o de ja ka ka'an
ñayii ja kuu Jesús ma. Te maa
de ji'in tee ka tatnuni nuu
sutu ma ni ka tetniñu tee ka

jito veñu'u ka'nu ma ja jin tnii
de ya.
33 Sani te Jesús ma, jiña'a ya:
—Koo sa ji'in ni jaku-ka
kivi, sani te no'o sa nuu iya
ni tetniñu ña'a ma.
34 Ndijin, jin ndanduku ña'a
ni, kovaa masu jin ndani'i
ña'a ni, vaa masu kuu jan koo
ni nuu no'o sa ma —kúu ya
jiña'a ya.
35 Sani te ni ka keja'a tee
judío ma ka jikan-tnu'u tna'a
de:
—¿Ndenu ki'in tee ya'a ja
ma kuu jin ndani'i o de? ¿Xi
ki'in de nuu ka iyo ñayii judío
ni ka jitenuu ni-ka'nu ñuu
ñayivi a, te kaxtnu'u de nuu
ñayii ka ka'an sa'an griego
ma?
36 ¿Nawa kúni ka'an ja ká'an
de ma ja: "Jin ndanduku ña'a
ni, kovaa masu jin ndani'i
ña'a ni, vaa masu kuu jan koo
ni nuu no'o sa ma"? —ka kuu
de ka ka'an de.

Jesús ma, kuenda kúu ndute ko'o o te masu ko yichi-ka o ma, sukan kúu ya

37 Kivi ve jinu viko ma,
kivi ka'nu xeen-ka ma kúu, te
Jesús ma, ni ndokuiñi ya, te
ni ka'an nini'i ya:
—Nú na in yíchi, na kii i
nuu sa a, te kó'o i ndute kua'a
sa a.
38 Sukan ká'an nuu tutu Su'si
ma, ñayii kandija ña'a ma
chi onde ini anua i ma vivii
ko too ndute sa'a ja koteku
i, sukan vivii tóo ndute jika
yute ma —kúu ya jiña'a ya.
39 Te sa'a ni ka'an Jesús ma
siki Xtumani Ndios ma iya jin
ni'i ñayii ka kandija Jesús ma,
vaa Jesús ma, ñatuu ndaa-ka
ya ja jin ndachiñu'u i ya ma.
Chukan kúu ja ñatuu kii-ka
Xtumani Ndios ma.

Ni ka ndusiin ñayii ma kuechi ja jaku i ka kandija Jesús ma te jaku i ñatuu

40 Ka iyo jaku ñayii ne'un
ñayii kua'a ma, te nuu ni ka
jiniso'o i tnu'u ya'a, te ka
ka'an i:
—Ja ndaa ndija kúu ja tee
ya'a chi tee ndákaxtnu'u tnu'u
ni wa'a Su'si ma kúu de —ka
kuu i ka ka'an i.
41 Jaku-ka i ka ka'an:
—Iya ya'a chi Cristo iya ni
tetniñu Su'si ma kúu ya —ka
kuu i ka ka'an i.
Kovaa jaku-ka i ma chi ka
ka'an i:
—¿Naku xi ñuu Galilea ma
kee Cristo ma?
42 ¿Masu ká'an nuu tutu ndee
tnu'u Su'si ma ja tna'a-ka tee
ni yo kuu rey David ma kúu
Cristo ma, te kee ya ñuu Belén
ma maa ñuu tee ni yo kuu
David ma? —ka kuu i ka
ka'an i.
43 Chukan kúu ja ni ka
ndusiin ñayii ma, vaa kuechi
ja siin siin ja ka jani ini i ja
kuu Jesús ma.
44 Jaku ñayii ma, ka kuni i ja
jin tnii i ya te jin koo i jin
chinee i ya vekaa ma, kovaa
ni-in i ñatuu ni tnii ya.

Tee ka netniñu ma, masu ka kandija de Jesús ma

45 Tee ka jito veñu'u ka'nu
ma, ni ka ndenda koo de nuu
ka iyo tee ka kuu fariseo ma,
ji'in tee ka tatnuni nuu sutu
ma, te ni ka jikan-tnu'u tee
ka tatnuni nuu sutu ma:

—¿Nava'a ñatuu ni ka tnii
ni de te ki koo ni ji'in de?
—ka kuu de ka jiña'a de.

46 Te tee ka jito veñu'u ma,
ni ka ndakone'e de:

—¡Ñatuu nama uun ni ka
jini o in tee ká'an sukan ká'an
tee yukan! —ka kuu de ka
jiña'a de.

47 Sani te tee ka kuu fariseo
ma, ka jiña'a de:

—¿Suni ndijin tna, ni
xnda'vi ña'a de?
48 ¿Xi nde ka kandija tu in tee
ka netniñu ma xi in tee ka
kuu fariseo ma ja ká'an tee
yukan?
49 Kovaa ñayii ya'a ja ñatuu
ka jini i tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, te masu jin
ndani'i ta'vi i —ka kuu de ka
jiña'a de.

50 Te Nicodemo ma, tee ni
ja'an in jakuaa ni jan nu
nduku de Jesús ma, jiña'a de:

51 —Tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma nuu o ma ká'an
ja masu kuu jin xtekuechi o
in tee nú ñatuu kuniso'o-ka
o ja ká'an de ma, sukan-va'a
kuni o nawa ni sa'a de ma
—kúu de jiña'a de.

52 Te ni ka ndakone'e de:

—¿Xi ndijin tna, tee ñuu
Galilea ma kúu ni? Te skua'a
vava'a-ka ni tutu ndee tnu'u
Su'si ma, te kuni ni ja ñuu
Galilea ma masu nama ni kee
in tee ndákaxtnu'u tnu'u ni
wa'a Su'si ma —ka kuu de ka
jiña'a de.

Ña'a ni ndatuu ji'in in tee ma

53 Sani te kuan nu koo maa
maa de ve'e de ma.

8

1 Kovaa Jesús ma, kua'an
ya ichi Yuku Tnu Olivo ma,
2 te kii xtnee ma, ora ve ndii
ma, te kuan no'o ya veñu'u
ka'nu ma. Te ni ka jan tu'va
ña'a ñayii ma, te ni jinkoo
ya, te ni keja'a ya káxtnu'u ya
tnu'u ya ma.

3 Te tee ka skua'a tnu'u
ni kaxtnu'u Moisés ma, ji'in
tee ka kuu fariseo ma, ni ka
kenda koo de ji'in in ña'a. Ni
ka ndani'i de ña ja ni ndatuu
ña ji'in in-ka tee. Te ni ka jani
de ña me'ñu ñayii ma,
4 te ka jiña'a de Jesús ma:

—Teskua'a, ña'a ya'a chi ni
ka ndani'i sa ña maa nuu
kuechi ña ma.
5 Te sukan ni tatnuni Moisés
ma ja ndaka ña'a ka sa'a sa'a
chi jin kua'a-yuu o ña, te
jin kûu ña. Te ndijin, ¿naxe
ka'an ni? —ka kuu de ka
jiña'a de.

6 Tee ya'a chi ni ka
jikan-tnu'u de ya ja jin
kototnuni de ya naxe ka'an
ya ma, sukan-va'a kuu jin
xtekuechi de ya. Kovaa Jesús
ma chi ni jakindeyi ya, te ni
keja'a ya tée ya nuu ñu'ú ma
ji'in xninda'a ya ma.
7 Kovaa ka yikuu ka yikuu de
ka jikan-tnu'u de ya. Sani te
ni ndonenuu ya, te jiña'a ya:

—Nde ni ñatuu na kuechi
ndiso, te suu ni ko kuu ñayii
xinañu'u ja kua'a-yuu ni ña'a
ya'a —kúu ya jiña'a ya.

8 Sani te ni ndakindeyi
tuku ya, te yikuu ya tée ya
nuu ñu'ú ma.
9 Ja ni ka jiniso'o de sukan
ma, te ni ka ndakunitnuni de
naxe ka iyo ka kuu de nuu

Su'si ma, te ndi-in ndi-in de kuan nu koo. Te xinañu'u tee nija'nu ma kuan nu koo. Sani te ni ka ndandikin-ka tee kuechi-ka ma. Te maa in-nka Jesús ma ji'in ña'a ma ni ka kendoo yukan.
10 Te ni ndonenuu Jesús ma, te jikan-tnu'u ya ña'a ma:
—Ndijin, ¿ndenu ka iyo ñayii ka xtekuechi ña'a ma? ¿Ni-in i ñatuu ni wa'a yuu ña'a? —kúu ya jiña'a ya.
11 Te ni ndakone'e ña:
—Ñatuu ni-in i, vi Señor —kúu ña jiña'a ña.
Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Ni saña, masu kua'a-yuu ña'a sa. Vitna te kuán no'o ni, te máko sa'a-ka ni sukan ni sa'a ni ma, sukan-va'a máko ndakuiso kuechi-ka ni —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma kúu ñu'u xtnuu nuu ñayii ñuu ñayivi a

12 Jesús ma, ni ka'an tuku ya in-ka jichi nuu ñayii ma, te jiña'a ya:
—Saña kúu ñu'u ndú'va ja xtnuu sa nuu ñayii ñuu ñayivi a. Nú na in na kondikin ña'a, te koo sa ji'in i ja kúu sa ñu'u xtnuu ini anua i ma, te sa'a sa ja koteku i te masu ko kaka-ka i nuu nee ma —kúu ya jiña'a ya.
13 Te tee ka kuu fariseo ma, ka jiña'a de:
—Ndijin chi ká'an ni ja kuu maa ni, te ja ká'an ni ja kuu maa ni a chi masu jiniñu'u —ka kuu de ka jiña'a de.
14 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Visi ká'an sa ja kuu maa sa, kovaa tna'a ja ká'an sa ya chi ja ndaa kúu, vaa jini sa ndenu vee sa ma te jini sa ndenu no'o sa ma. Kovaa ndijin, masu ka jini ni ndenu vee sa ma, ndenu no'o sa ma.
15 Ndijin chi ka ka'an ni ja kuu in ñayii ma ndoo-nka ja ka nde'ya ni ma-ni. Kovaa saña chi masu sukan sa'a sa ji'in ni-in ñayii ma.
16 Vaa nuna ndaka'an sa sukan ka kuu ñayii ma chi ndaka'an ndaa sa, vaa masu maa in-ni sa ndaka'an chi nduu sa ji'in Yuva sa iya ni tetniñu ña'a ma jin ndaka'an.
17 Ja ni kaxtnu'u Moisés ma nuu maa ni ma chi ká'an: Nú inuu ka ka'an uu testigu chi ja ka ka'an i ma chi ja ndaa kúu.
18 Te maa sa kúu iya ká'an na in kúu sa ma, te Yuva sa iya ni tetniñu ña'a ma, ká'an tna ya na in kúu sa —kúu ya jiña'a ya.
19 Te ni ka jikan-tnu'u de:
—¿Ndenu iyo Yuva ni ma? —ka kuu de ka jiña'a de.
Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ndijin chi masu ka jini ña'a ni, te ni masu ka jini ni Yuva sa ma. Nute jin kuni ña'a ni saña chi suni jin kuni tna ni Yuva sa ma —kúu ya jiña'a ya.
20 Sa'a ni ka'an Jesús ma nuu ni kaxtnu'u ya ini veñu'u ka'nu ma nuu ka iyo ja ka ndatnaa i xu'un ka ndakua'a i Su'si ma. Kovaa ni-in de ñatuu ni tnii ya, vaa ñatuu kenda-ka ora ya ma.

Ni ka'an Jesús ma ja nuu no'o ya ma masu kuu jin koo ñayii ñatuu ka kandija sukan káxtnu'u ya ma

21 Jesús ma, jiña'a tuku ya:
—Saña chi no'o sa nuu vee sa ma, te ndijin chi jin ndanduku ña'a ni, kovaa ja ñatuu ka kandija ña'a ni a, te jin kondiso kuechi maa ni, te jin kûu ni. Te nuu no'o sa ma masu kuu jan koo ni —kúu ya jiña'a ya.
22 Tee judío ma, ka ka'an de:
—¿Xi ka'ni de maa de kúni de? ¿Chukan kúu ja ká'an de ja: "Ma kuu jan koo ni nuu no'o sa ma"? —ka kuu de ka ka'an de.
23 Jesús ma, jiña'a ya:
—Ndijin chi ñayii nuu ñu'ú ya'a ka kuu ni, kovaa saña chi iya onde sukun ma kúu sa. Ndijin chi ñayii ñuu ñayivi ya'a ka kuu ni, te saña chi masu ñayii ñuu ñayivi ya'a kúu sa.
24 Chukan kúu ja ká'an sa ja jin kondiso kuechi maa ni, te jin kûu ni, vaa nú ñatuu ka kandija ña'a ni ja saña kúu iya vee ja sa'a ja jin ndani'i ta'vi ni ma, te jin kondiso kuechi maa ni, te jin kûu maa ni —kúu ya jiña'a ya.
25 Sani te ka jikan-tnu'u de:
—¿Ndijin, na in kúu ni? —ka kuu de ka jiña'a de.
Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Sukan ni ka'an sa onde xinañu'u ma.
26 Iyo kua'a xeen ja ka'an sa nuu ni a ji'in ja ndaka'an sa ndaka ja u'vi ka sa'a ni ma, te jin kona'a ni ja maa iya ni tetniñu ña'a ma, iya ndaa iya ndija kúu ya, te tna'a ja ká'an ya ma kúu ja káxtnu'u sa nuu ñayii ñuu ñayivi a —kúu ya jiña'a ya.
27 Kovaa maa de, ñatuu ni ka jaku'ni ini de ja ká'an ya siki ja Yuva ya ma.
28 Chukan kúu ja ni jiña'a ya:
—Nú jâ ni ka ndone'e sukun ña'a ni saña ja kuu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, sana jin ndakuni ña'a ni nde in kúu sa te jin kuni ni ja ñatuu nawa sa'a sa ja kúu ini maa sa, su'va ká'an sa sukan ni kaxtnu'u Yuva sa ma.
29 Vaa iya ni tetniñu ña'a ma, iyo ya ji'in sa. Te suu ya kúu Yuva sa ma, te masu nde xndoo ña'a ya, vaa ndimaa sa'a sa ja játna ini ya ma —kúu ya jiña'a ya.
30 Nuu ni ka'an Jesús ma sukan, kua'a ñayii ni ka kandija ja ká'an ya ma.

Ñayii ka kuu sa'ya Su'si ma ji'in ñayii ka kuu sa'ya tachi ma

31 Jesús ma, jiña'a ya nuu ñayii judío ni ka kandija ya ma:
—Ndijin, nuna jin ko sa'a ndija ni tnu'u ká'an sa a, te jin ko kuu ndija ni ñayii jin kondikin ña'a.
32 Te jin kuni ni ja ndaa ma, te ja ndaa ma kúu ja sa'a ja jin ndayaa ni nuu ja u'vi ma —kúu ya jiña'a ya.
33 Te ni ka ndakone'e de:
—Saña chi sa'ya tata Abraham ma ka kuu sa, te ñatuu nama ka satniñu sa nuu ñayii ma ja jin tatnuni i nuu sa. ¿Naxe kúu ja jin ndayaa sa? —ka kuu de ka jiña'a de.
34 Jesús ma, jiña'a ya:
—Ja ndaa ja ndaa ká'an sa ja ndaka ñayii ka ndiso kuechi ma chi tátnuni kuechi i ma nuu i.

35 In ñayii jinukuechi ma,
masu ñayii maa ve'e ma kúu i.
Kovaa sa'ya ñayii xi-ve'e ma
chi ñayii maa ve'e ma kúu i
ni-kani ni-jika.
36 Chukan kúu ja nú saña ja
kúu sa Sa'ya Su'si a, sa'a sa ja
jin ndayaa ni nuu ja u'vi ma
chi jin ndayaa ndija ni.
37 Ja jini sa ja sa'ya tata Abra-
ham ma ka kuu ni, kovaa ka
kuni ni ja jin ka'ni ña'a ni,
vaa ñatuu ka jatna ini ni ja
ká'an sa a.
38 Saña chi ká'an sa ja ni
kaxtnu'u Yuva sa ma, te ndi-
jin chi ka sa'a ni ja ni ka'an
yuva ni ma —kúu ya jiña'a
ya.
39 Te ka jiña'a de:
—Yuva sa kúu Abraham
ma —ka kuu de ka jiña'a de.
Kovaa Jesús ma, ni
ndakone'e ya:
—Nute ndijin sa'ya tata
ndija Abraham ma ka kuu ni
chi jin sa'a ni ja ni yo sa'a de
ma.
40 Kovaa vitna ja ni ka'an sa
ja ndaa ni kaxtnu'u Su'si ma,
te ndijin chi jin ka'ni ña'a ni
ka kuni ni. Abraham ma,
ñatuu nama ni sa'a de sukan.
41 Ndijin chi ka sa'a ni sukan
sa'a yuva ni ma —kúu ya
jiña'a ya.
Te ka jiña'a de:
—Saña masu sa'ya
ndeva'a-ni ñayii ka kuu sa
chi ka neva'a sa in-ni Yuva
sa, te Su'si ma kúu Yuva sa
—ka kuu de ka jiña'a de.
42 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—Nute Yuva ndija ni kúu
Su'si ma chi jin kutoo ña'a ni,
vaa saña chi vee sa nuu Su'si
ma. Masu vee sa ja kúu ini
maa sa, vaa maa Su'si ma ni
tetniñu ña'a.
43 ¿Nava'a ñatuu ka jaku'ni ini
ni ja káxtnu'u sa a? Vaa ñatuu
ka niniso'o ni ja ká'an sa a,
vaa iyo in ja jasi ndee jasi
ndoso.
44 Te chukan kúu ja tna'a ja
sa'a yuva ni tachi ma ka kuni
ni ja jin sa'a ni. Te tachi ma
chi onde xinañu'u ma suchi
ja'ni ñayii ma kúu i. Te ñatuu
na ja ndaa ñu'u ini i ma, vaa
masu nde ká'an ndaa i. Nú
ká'an i ja xnda'vi i ñayii ma,
ká'an i sukan kúu maa i ma,
vaa suchi xnda'vi ñayii kúu
i, te suu i kúu yuva ñayii ka
xnda'vi ñayii ma.
45 Kovaa saña chi ká'an sa
ja ndaa, te chukan kúu ja
ndijin, masu ka kandija ni.
46 ¿Nde ni kuu kaxtnu'u ja
saña, te ndiso kuechi sa? Te
nú ká'an sa ja ndaa, ¿nava'a
ñatuu ka kandija ña'a ni?
47 Nú na in niniso'o i ja ká'an
Su'si ma chi sa'ya Su'si ma
kúu i. Kovaa ndijin chi masu
sa'ya Su'si ma ka kuu ni.
Chukan kúu ja ñatuu ka kuni
ni jin koniniso'o ni ja ká'an sa
a —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ka'an ya ja xinañu'u-ka ya iyo sana ni kenda Abraham ma

48 Te tee judío ma, ka jiña'a
de:
—Va'a-ni ni ka ka'an sa ja
in tee ñuu Samaria ma kúu
ni te yinee ña'a tachi ma —ka
kuu de ka jiña'a de.
49 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—Saña, ñatuu na tachi yi-
nee ña'a. Vaa saña chi

ndáchiñu'u sa Yuva sa ma,
kovaa ndijin chi masu ka
chiñu'u ña'a ni.
50 Kovaa saña, masu ndúku
sa ja jin chiñu'u ña'a ñayii
ma, kovaa iyo iya kúni ja jin
chiñu'u ña'a ñayii ma saña, te
maa ya kúu iya ndakan ndaa
kuenda nuu ñayii ma.
51 Ja ndaa kúu ja nú na in na
kandija ja ká'an sa a chi masu
kûu i, su'va koteku i ni-kani
ni-jika —kúu ya jiña'a ya.

52 Te tee judío ma, ni ka
ndakone'e de:

—Vitna chi ka jini ndaa
sa ja ndijin chi yinee ña'a
tachi ma. Vaa Abraham ma
ji'in tee ni ka yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma chi
ni ka ji'i de, te ndijin chi ká'an
ni ja nú na in kándija ña'a ma
chi masu kûu i.
53 ¿Naku xi tee kanuu-ka
kúu ni sana yuva sa Abra-
ham ma? Tee yukan chi ni
ji'i de. Suni tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma, ni ka ji'i tna de.
¿Na in kúu ndijin, ja sa'a ni
ja masu jin kûu-ka ñayii ma,
jani ini ni? —ka kuu de ka
jiña'a de.

54 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:

—Nú maa sa ndáchiñu'u
maa sa, masu nde jiniñu'u.
Kovaa maa Su'si ma iya kúu
Yuva sa ma ndátaa jayiñu'u
nuu sa. Te maa ya kúu iya ka
sa'a ni tnu'u ja ka ndikin ni
ya ma.
55 Kovaa ndijin, masu ka jini
ni ya. Saña chi jini sa ya.
Nute ka'an sa ja masu jini sa
ya chi xnda'vi sa ñayii ma,
sukan ka sa'a ni ma. Kovaa
ja ndaa kúu ja jini sa ya, te
kándija sa tnu'u ká'an ya ma.
56 Abraham ma tna'a ni tee
jana'a ma, ni kusii ini de ja
kuni de kivi tatnuni sa nuu
ñayii ma. Te nuu ni jini de
ma, te ni kusii ini xeen de
—kúu ya jiña'a ya.

57 Te tee judío ma, ka jiña'a
de Jesús ma:

—Ñatuu ki'i-ka ni uu xiko
uxi (50) kuiya, te ¿ká'an ni ja
ni jini ni Abraham ma? —ka
kuu de ka jiña'a de.

58 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:

—Ja ndaa ja ndaa ká'an sa
ja xinañu'u-ka saña iyo, saa
ni kenda Abraham ma —kúu
ya jiña'a ya.

59 Sani te ni ka ndone'e de
yuu ja jin kua'a-yuu de ya.
Kovaa Jesús ma, ni ndaya'a
ya me'ñu ñayii ma, te ñatuu ni
ka ndani'i-ka de ya. Sani te
ni kee ya veñu'u ka'nu ma, te
kua'an ya.

9

*Jesús ma, ni ndasava'a ya
nuu in tee kuaa onde kii ni
kâku de ma*

1 Ichi kua'an Jesús ma, ni
jini ya in tee kuaa, te onde kii
ni kâku de ma kuaa de.
2 Tee ka ndikin Jesús ma, ni
ka jikan-tnu'u de ya:

—Teskua'a, ¿na-in ndiso
kuechi ja ni kâku kuaa tee
ya'a? ¿Ja ka ndiso kuechi
yuva de ma ji'in si'i de ma, xi
ja ndiso kuechi maa de kúu?
—ka kuu de ka jiña'a de.

3 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:

—Ni a ndiso kuechi maa
de ni a ka ndiso kuechi yuva

de ma ji'in si'i de ma kúu. Sa'a ni kuu, sukan-va'a jin
kuni ni sukan sa'a Su'si ma te
nduva'a de.
4 Nani tuu ndii-ka a chi kuu
jin satniñu o sukan kúni iya
ni tetniñu ña'a ma. Vaa nuna
kunee, te masu na in kuu
satniñu-ka.
5 Nani iyo sa ñuu ñayivi a, ñu'u
xtnuu nuu ñayii ñuu ñayivi a
kúu sa —kúu ya jiña'a ya.

6 Nuu ni jinu ni ka'an Jesús
ma sukan, ni tusii ya nuu
ñu'ú ma, te ni sa'a ya ji'in
ndute sii ya ma vala nde'yu,
te ni chi'i ya nuu tee kuaa
ma.
7 Sani te jiña'a ya:

—Kuá'an ni, te ndakate ni
nuu ni a nuu ñu'u ndute ma,
nuu nani Siloé ma —kúu ya
jiña'a ya. Te tnu'u Siloé ma
kúni ka'an "ja ni tetniñu ña'a
ya".

Te tee kuaa ma, ni ja'an de,
te ni ndakate de nuu de ma,
te nuu ni ndakokuiñi de ma,
jâ ni kuu nde'ya de.
8 Te ñayii ka iyo yatni ma ji'in
ñayii ni ka yo jini de xi'na-ka
ma ja ni yo jikan de karidaa
ma, te ka jikan-tnu'u tna'a i:

—¿Masu tee ya'a kúu tee
ni yo nukoo ni yo jikan de
karidaa ma? —ka kuu i ka
ka'an i.

9 Te jaku i ka ka'an:

—Suu ndija de kúu —ka
kuu i ka ka'an i.

Jaku-ka i ka ka'an:

—Sukan kaa de, kovaa
masu suu de kúu —ka kuu i
ka ka'an i.

Kovaa maa de jiña'a:

—Saña kúu.

10 Sani te ka jikan-tnu'u i
de:

—¿Naxe kúu ja vitna te kúu
nde'ya ni a? —ka kuu i ka
jiña'a i.

11 Te ni ndakone'e de:

—Tee nani Jesús ma, ni
sa'a de nde'yu, te ni chi'i de
nuu sa a, te ká'an de: "Kuá'an
ni, te ndakate ni nuu ni a nuu
ñu'u ndute, nuu nani Siloé
ma", te ni ja'an sa, te nuu ni
ndakate sa nuu sa ma, sani te
ni ndatnuu nuu sa a —kúu de
jiña'a de.

12 Sani te ka jikan-tnu'u i
de:

—¿Ndenu iyo tee yukan?
—ka kuu i ka jiña'a i.

—Masu jini sa —kúu de
jiña'a de.

Tee ka kuu fariseo ma, ni ka jikan-tnu'u de tee kuaa ma naxe ni nduva'a nuu de ma

13 Te ni jan koo i ji'in tee ni
iyo kuaa ma nuu tee ka kuu
fariseo ma.
14 Te kivi ni tatnuni Su'si ma
ja ma jin satniñu ñayii ma
kúu kivi ni sa'a Jesús ma
nde'yu te ni ndanune nuu de
ma.
15 Te ni ka jikan-tnu'u tuku
ña'a tee ka kuu fariseo ma:

—¿Naxe ni kuu ja ni ndat-
nuu nuu ni a? —ka kuu de ka
jiña'a de.

Te jiña'a de:

—Ni chi'i de nde'yu nuu
sa a, te ni ndakate sa, te ni
ndundijin nuu sa a —kúu de
jiña'a de.

16 Jaku tee fariseo ma ka
ka'an:

—Tee ni sa'a sa'a chi masu
tee ni tetniñu Su'si ma kúu
de, vaa ñatuu chiñu'u de kivi
ni tatnuni Su'si ma ja ma jin
satniñu o a —ka kuu de ka
ka'an de.

Kovaa jaku-ka de ka ka'an:
—¿Nú tee ndiso kuechi kúu
de, te naxe kúu sa'a de mi-
lagru ya'a? —ka kuu de ka
ka'an de.
Chukan kúu ja ni ka kusiin
jaku de,
17 te ni ka ndakakan-tnu'u
tuku de tee ni iyo kuaa ma:
—¿Te naxe ká'an ni ja kuu
tee ni ndasava'a nuu ni a?
—ka kuu de ka jiña'a de.
Te ni ndakone'e tee yukan:
—Saña chi ká'an sa ja in
tee ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a
Su'si ma kúu de —kúu de
jiña'a de.
18 Kovaa tee judío ma,
ñatuu ni ka kandija de ja ni
iyo kuaa de ma te ni ndundi-
jin nuu de ma. Onde ni ka
kana de yuva tee ma,
19 te ka jikan-tnu'u de:
—¿Tee ya'a kúu sa'ya ni
ma? ¿Ka ka'an ni ja ni kâku
kuaa de? ¿Naxe kúu ja vitna,
te kúu nde'ya de a? —ka kuu
de ka jiña'a de.
20 Te ni ka ndakone'e yuva
de ma:
—Ka na'a sa ja tee ya'a kúu
sa'ya sa, te ni kâku kuaa de.
21 Kovaa ñatuu ka jini sa naxe
kúu ja vitna te kúu nde'ya
de a. Suni ñatuu ka jini sa
na in ni ndasava'a de. Jin
kakan-tnu'u maa ni de; jâ tee
nija'nu kúu de, te maa de
kuu ka'an naxe ni kuu ja ni
nduva'a de a —ka kuu de ka
jiña'a de.
22 Yuva de ma ka jiña'a
sukan, kuechi ja ka yu'u de
tee judío ma, vaa jâ ni ka
ndatnu'u tna'a de ja nú na in
ká'an ja Jesús ma kúu Cristo
iya ni tetniñu Su'si ma, te jin
taji de i ini veñu'u luluu nuu
ka ndatna'a de ma.
23 Chukan kúu ja ni ka jiña'a
yuva de ma: “Jin kakan-tnu'u
maa ni de; jâ tee nija'nu kúu
de.”
24 Tee judío ma, ni ka
ndakana tuku de tee ni iyo
kuaa ma, te ka jiña'a de:
—Ka'an ndaa ni nuu Su'si
a. Saña chi ka jini sa ja tee
ndiso kuechi kúu tee yukan
—ka kuu de ka jiña'a de.
25 Te ni ndakone'e tee ma:
—Masu jini sa nú tee ndiso
kuechi kúu de xi ña'a. Kovaa
ja jini sa kúu ja ni iyo kuaa
sa, te vitna chi kúu nde'ya sa
—kúu de jiña'a de.
26 Te ni ka ndakan-tnu'u-ka
tuku de tee ma:
—¿Nawa ni sa'a de ja ni
kuu ni ka ndanune nuu ni a
te kúu nde'ya ni a? —ka kuu
de ka jiña'a de.
27 Te ni ndakone'e de:
—Jâ ni ka'an sa ndaka ja
jini sa ma, kovaa ñatuu ka
kandija ña'a ni. ¿Nava'a ka
kuni ni ja ndaka'an-ka sa
in-ka jichi? ¿Suni ndijin, ka
kuni ni ja jin kondikin ni de?
—kúu de jiña'a de.
28 Sani te ni ka ka'an
ndeva'a de nuu tee ni iyo
kuaa ma, te ka jiña'a de:
—Maa ni ndikin tee yukan,
kovaa saña chi Moisés ma ka
ndikin sa.
29 Saña chi ka jini sa ja ni
ka'an Su'si ma nuu Moisés
ma. Kovaa tee yukan, ni
masu ka jini sa ndenu vee de
—ka kuu de ka jiña'a de.
30 Te ni ndakone'e tee ma:
—¡Jincho'o! Ñatuu ka jini
ndijin ndenu vee de. Kovaa

saña chi ni ndasava'a de nuu sa a.
31 Vaa ka jini o ja Su'si ma,
masu jiniso'o ya ja ka ka'an
ñayii ka ndiso kuechi ma.
Yika-ni ja jiniso'o ya ñayii ka
chiñu'u ya ma ji'in ñayii ka
sa'a sukan játna ini ya ma.
32 Ñatuu nama ka jiniso'o o ja
ndasava'a in ñayii nuu in-nka
ñayii ni kâku kuaa ma.
33 Nute tee ya'a masu nuu
Su'si ma vee de, masu nawa
kuu sa'a de —kúu de jiña'a
de.
34 Sani te ka jiña'a de:
—Ndijin, jâ ndiso kua'a ni
kuechi nuu ni kâku ni ma.
¿Te kúni ni ja kaxtnu'u ni nuu
saña? —ka kuu de ka jiña'a
de.
Te ni ka kene'e de tee ma
ini veñu'u luluu ma.

Tee ka kuu fariseo ma,
ñatuu ka ndakunitnuni de ja
masu va'a-ni ka iyo de nuu
Su'si ma

35 Jesús ma, ni jiniso'o ya
ja ni ka kene'e de tee ni iyo
kuaa ma, te nuu ni ndani'i
ya de ma, te ni jikan-tnu'u ya
de:
—¿Kandija ni iya ni kenda
ñayivi ñuu ñayivi a? —kúu ya
jiña'a ya.
36 Te jiña'a de:
—Señor, ka'an ni na in
kúu, sukan-va'a kandija sa ya
—kúu de jiña'a de.
37 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—Jâ ni jini ni ya. Saña kúu,
iya ká'an ji'in ni a —kúu ya
jiña'a ya.
38 Sani te tee yukan, jiña'a
de:
—Kándija ña'a sa, Señor
—kúu de jiña'a de.
Te ni jinkoo jiti de nuu
Jesús ma.
39 Sani te jiña'a Jesús ma:
—Saña chi vee sa ñuu
ñayivi ya ja sa'a ndaa sa,
sukan-va'a ñayii inukuaa ma,
te kuu jin ndakonde'ya i,
te ñayii ka nde'ya ma, jin
ndukuaa i —kúu ya jiña'a ya.
40 Jaku tee fariseo ma ja ka
iyo de ji'in ya ma, te ni ka
jiniso'o de, te ka jikan-tnu'u
de:
—¿Nú sukan, saña tna,
suni inukuaa sa? —ka kuu
de ka jiña'a de.
41 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—Nute ndijin inukuaa ni
chi masu jin kondiso kuechi
ni. Kovaa ka ka'an ni ja
ka kundijin nuu ni a te ka
nde'ya ni. Chukan kúu ja jâ
ka ndiso kuechi ni —kúu ya
jiña'a ya.

10

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya
ja maa ya chi sukan kúu in
tee jito ndikachi de ma, sukan
kúu ya

1 Te jiña'a Jesús ma:
—Ja ndaa ja ndaa ká'an sa,
nú na in ñatuu kívi ichi ye'e
nuu ka ñu'u ndikachi ma te
su'va jiso i ichi xiñi nuu ka
ñu'u ti ma, ñayii yukan chi
kui'na kúu i, te sakui'na i ti
kúni i.
2 Kovaa tee kívi ichi ye'e ma
chi tee jito ndikachi ma kúu
de.
3 Te tee jito ye'e ma, ndákune
de ye'e ma, te tee jito
ndikachi ma, kána de ndi-in

ndi-in ti sukan ka nani ti ma.
Te ndikachi de ma chi ka
ndakuni ti ja ká'an de ma,
te kéne'e de ti nuu ka ñu'u ti
ma.
4 Te nú ni jinu ni kene'e de
ndaka ti ma, te jákoxtnuu de
nuu ti ma, te ka ndikin ña'a
ti, vaa ka ndakuni ti sukan
ñu'u tachi de ja ká'an de ma.
5 Kovaa masu ka ndikin ti
ñayii masu ka jini ti ma chi
su'va ka yu'u ti te ka jinu
ti kuan koo ti, vaa ñatuu ka
jini ti ja ká'an ñayii ndeva'a-ni
ma, vaa masu jito'o ti ma kúu
i —kúu ya jiña'a ya.

6 Jesús ma, ni ka'an ya
tnu'u vijin ya'a, kovaa ñatuu
ni ka jaku'ni ini de nawa kúni
ka'an.

Jesús ma, sukan kúu in tee va'a ini te jito va'a de ndikachi de ma, sukan kúu ya

7 Jesús ma, jiña'a ya in-ka
jichi:

—Ja ndaa ja ndaa ká'an sa,
saña kúu ye'e nuu ka ndivi
koo ndikachi ma.
8 Ndaka ñayii ni ki koo
xi'na-ka ma chi kui'na ni ka
yo kuu i, kovaa ndikachi ma,
masu ni ka yo jiniso'o ti ja ka
ka'an i ma.
9 Saña kúu ye'e ma. Nú na in
kivi nuu iyo sa a chi ndani'i
ta'vi i. Ko kuu i sukan kúu
in ndikachi, ja ndée ti ndívi ti
ma te ní'i ti kuii ja kaa ti ma.

10 'Kui'na ma chi vee i
ja sakui'na ña'a i, ji'in ja
ka'ni ña'a i, ji'in ja xnaa ña'a
i. Kovaa saña chi vee sa,
sukan-va'a jin koteku ñayii
ma, te jin koo va'a xeen i.
11 Saña kúu sukan kúu in tee
jito ñukuun ndikachi de ma.
Vaa tee jito va'a ndikachi de
ma chi maa de chunaa te jin
kaku ti.
12 Kovaa ñayii jito ti ja ké'en
ya'vi i ma chi masu jito
ñukuun i ti, vaa ora kénda kiti
xeen ma chi xndoo i kiti jito
i ma, te jinu i, vaa masu tee
kúu ko koto ndikachi ma kúu
i, vaa masu ndikachi maa i
ka kuu ti ma. Te kiti xeen ma,
kenda ti, te tnii ti kiti ma, te
xsiu'u ti kiti ma, te katenuu
kateni'ni ti ndikachi ma.
13 Te ñayii yukan chi kunu i,
vaa yika-ni ja ndí ini i kúu
ja na ke'en ya'vi i ma, kovaa
masu ndí ini i ja jin kuu
ndikachi ma.

14 'Saña kúu iya va'a ini jito
ndikachi ma. Jini sa ndikachi
sa ma, te maa ti chi ka jini
ña'a ti,
15 sukan jini ña'a Yuva sa
ma te jini tna sa ya ma. Te
maa sa chunaa sa na jin kaku
ndikachi sa ma te jin koo va'a
ti.
16 Suni neva'a sa in-ka jichi
ndikachi kiti masu korraa
ya'a ka yi'i ti, te suni ndax-
tutu sa ti te jin kandija ti ja
ká'an sa a, te in jichi-nka-ni
ndikachi jin ko kuu ndaka ti,
te maa in-ni sa ko koto ti.

17 'Yuva sa ma, kútoo ña'a
ya, kuechi ja kua'a sa tnu'u
ja jin ka'ni ña'a i ma, te sana
ndateku sa ma.
18 Ñatuu na in kuu ka'ni ña'a
i, su'va maa sa kua'a tnu'u ja
jin ka'ni ña'a i. Vaa iyo tnu'u
ndee tnu'u ndatnu sa, te
chukan kúu ja kua'a sa tnu'u
te jin ka'ni ña'a i. Kovaa suni
iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu
sa ja ndateku sa. Cha'a kúu

ja ni tatnuni Yuva sa ma nuu
sa —kúu ya jiña'a ya.
19 Nuu ni ka jiniso'o tee
judío ma ja ká'an ya sukan, te
ni ka ndusiin tuku de.
20 Kua'a de ka jiña'a:
—¿Nava'a ka niniso'o ni ja
ká'an de a? Vaa yinee ña'a in
tachi, te iyo ku'u de —ka kuu
de ka jiña'a de.
21 Kovaa jaku-ka de ka
ka'an:
—Ñatuu ni-in ñayii yinee
ña'a tachi, te kuu ka'an i
sukan. ¿Xi in tachi, te
ndasava'a i nuu in tee kuaa?
—ka kuu de ka ka'an de.

Tee judío ma, ñatuu ka kandija de ja maa Su'si ma ni tetniñu Jesús ma

22 Kivi kuvijin ñuu
Jerusalén ma, ka sa'a i viko
ka ndakune'e i kivi ni ndu-ii
veñu'u ka'nu ma.
23 Jesús ma, iyo ya ini veñu'u
ma, kua'an ya ichi corredor
nani i Salomón ma.
24 Sani te tee judío ma, ni
ka jan tu'va de ya, te ka
jikan-tnu'u de:
—¿Nde kii sana jin kuni
sa na in kúu ni? ¿Xi ndijin
kúu Cristo iya ni tetniñu Su'si
ma? Ka'an ndaa ni, te jin
kuni sa —ka kuu de ka jiña'a
de.
25 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—Jâ ni ka'an sa nuu ni,
te ñatuu ni ka kandija ni ja
ká'an sa a. Te tna'a ja sa'a
sa a, ja maa Yuva sa ma, te
sa'a sa. Te maa ja sa'a sa a, te
káxtnu'u i na in kúu sa.
26 Kovaa ndijin, ñatuu ka
kandija ni, vaa masu tna'a
ndikachi sa ma ka kuu ni.
27 Ndikachi sa ma chi ka
ndakuni ti ja ká'an sa a, te jini
sa ti, te ka ndikin ña'a ti.
28 Sa'a sa ja jin koteku ti
ni-kani ni-jika, te ma jin naa
ti, te ñatuu na in ndaxtandee
ti nuu nda'a sa a.
29 Yuva sa iya ni taa ti ma
chi iyo-ka tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ya sana ndaka ja iyo
ñuu ñayivi a, te masu na
in ndaxtandee ti nuu nda'a
Yuva sa ma.
30 Vaa Yuva sa ma ji'in saña
chi in-ni ka kuu sa —kúu ya
jiña'a ya.
31 Te tee judío ma, ni ka
ndone'e tuku de yuu ja jin
kua'a-yuu de ya.
32 Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:
—Te ja maa Yuva sa ma, te
kua'a ja va'a ni sa'a sa nuu
ndijin. ¿Te nde a va'a ni sa'a
sa ma kúu ja jin kua'a-yuu
ña'a ni a? —kúu ya jiña'a ya.
33 Te tee judío ma, ni ka
ndakone'e de:
—Masu jin kua'a-yuu ña'a
sa kuechi ja ni sa'a ni ma,
su'va kuechi ja ká'an ni a sa'a
ja ndákiti ini Su'si ma, vaa
ndijin chi in tee-ni kúu ni,
kovaa sa'a ni tnu'u ja Su'si
ma kúu ni —ka kuu de ka
jiña'a de.
34 Jesús ma, jiña'a ya:
—Nuu tutu ndee tnu'u ni
tatnuni Su'si ma nuu ni ma
ká'an: “Saña, ká'an sa ja su'si
ka kuu ndijin.”
35 Ka jini o ja masu kuu
xnda'vi ña'a tutu ndee tnu'u
Su'si ma. Te Su'si ma, ni
xnani ya su'si ñayii ni ka'an
ya nuu i ma.
36 Te nú Su'si ma ni sa'a siin
ña'a saña te ni tetniñu ña'a ya

ñuu ñayivi a, ¿naxe kúu ja ka
ka'an ndijin ja ni ka'an sa a
chi sa'a i ja ndákiti ini Su'si
ma, kuechi ja ni ka'an sa ja
Sa'ya Su'si ma kúu sa?
37 Te nú saña, ñatuu sa'a sa
sukan sa'a Yuva sa ma, te
máko jin kandija ña'a ni.
38 Kovaa sa'a sa sukan. Visi
ñatuu ka kandija ni ja ká'an
sa ya, kovaa jin kandija ni
ja sa'a sa ma, sukan-va'a jin
kuni ni, te jin kandija ni ja
Yuva sa ma iyo ji'in sa, te
maa sa iyo ji'in Yuva sa ma
—kúu ya jiña'a ya.

39 In-ka jichi ni ka kuni de
ja jin tnii de ya, kovaa Jesús
ma chi kua'an ya.

40 Jesús ma, ni ndenda ya
in-ka yu'u yute Jordán ma. Te
ni kendoo ya yukan, nuu ni
iyo Juan ma xi'na-ka ma te ni
yo skuandute de ñayii ma.
41 Kua'a ñayii ni jan koo ni jan
koto i ya, te ka ka'an i:

—Ja ndaa, visi Juan ma,
ñatuu ni yo sa'a de milagru,
kovaa ndaka ja ni yo ka'an
de ja kuu tee ya'a chi ja ndaa
kúu —ka kuu i ka ka'an i.

42 Te kua'a ñayii ni ka
kandija Jesús ma yukan.

11

Ni ji'i tee nani Lázaro ma

1 Iyo in tee ku'u nani de
Lázaro, te tee ñuu Betania ma
kúu de, te iyo de ji'in ku'va de
María ma ji'in Marta ma.
2 Te María ma kúu ña'a ni
chi'i ndute jaxiko asi ja'a
Iya Tátnuni ma kivi ve kuy-
atni Viko Pascua ma, te ni
ndaxsichi ña ji'in ixi ña ma.
3 Chukan kúu ja nduu ña
ndi-tna'a ku'u ña ma, ni
ka tetniñu ña ñayii ja jin
kaxtnu'u i nuu Jesús ma, te
sa'a jin kuña'a i:

—Señor, tee ka ketna'a ini
ji'in ni ma, ku'u de.

4 Jesús ma, ja ni jiniso'o ya
ma, te jiña'a ya:

—Ku'u de, kovaa masu kûu
de, su'va jayiñu'u Su'si ma ko
kuu, ji'in suni jayiñu'u Sa'ya
Su'si a ko kuu —kúu ya jiña'a
ya.

5 Visi Jesús ma, kútoo xeen
ya Marta ma ji'in ku'u ña ma
ji'in ku'va ña Lázaro ma,
6 kovaa nuu ni ka jiña'a i ja
Lázaro ma, ku'u de ma, te ni
kendoo-ka ya uu-ka kivi nuu
iyo ya ma.
7 Sani te jiña'a ya nuu tee ka
ndikin ya ma:

—Jín koo o in-ka jichi ñuu
Judea ma —kúu ya jiña'a ya.

8 Te tee ka ndikin ya ma, ka
jiña'a de:

—Teskua'a, nde-ni kii ma,
maa ñayii judío ma, ka kuni
i ja jin kua'a-yuu ña'a i te
jin ka'ni ña'a i, ¿te in-ka jichi
kúni ni ja ki'in ni ñuu yukan?
—ka kuu de ka jiña'a de.

9 Jesús ma, jiña'a ya:

—¿Xi masu uxi uu ora kúu
ja in nduu ma? Nduu ma chi
masu nduva o, vaa nde'ya o
ja ndíi ñuu ñayivi a,
10 kovaa ñayii jika jakuaa ma
chi nduva i, vaa ñatuu na ñu'u
xtnuu nuu i ichi kaka i ma
—kúu ya jiña'a ya.

11 Sani te jiña'a ya:

—Lázaro tee ka ketna'a ini
ji'in o ma chi ni kixi de, kovaa

ki'in sa ja xndoto sa de —kúu
ya jiña'a ya.
12 Te tee ka ndikin ya ma,
ka jiña'a de:
—Señor, nú ni kixi de chi
nduva'a maa de —ka kuu de
ka jiña'a de.
13 Kovaa sukan-ni ni jiña'a
Jesús ma, kuechi ja ni ji'i
Lázaro ma. Kovaa tee ka
ndikin ya ma, ka jani ini de ja
ni kixi de ja ndatatu de kúu.
14 Sani te Jesús ma, jiña'a
ndaa ya:
—Lázaro ma, jâ ni ji'i de.
15 Te kútachi sa ja ñatuu sa
ni iyo yukan, vaa sukan chi
va'a-ka ja jin kuu maa ni,
sukan-va'a jin kandija ni. Ko-
vaa jín koo o jín koto o de
—kúu ya jiña'a ya.
16 Sani te Tomás tee nani
Kuati ma, jiña'a de nuu tee ka
ndikin ya ma:
—Jín koo tna o, sukan-va'a
jin kûu tna o ji'in de —kúu de
jiña'a de.

Jesús ma, chi visi jâ ni ji'i ñayii ma chi kuu ndaxteku ya i te koteku i

17 Ja ni kenda Jesús ma, te
ni jini ya ja jâ ni kuu kuun kii
ja ni ka chu'u i Lázaro ma.
18 Betania ma kéndoo yatni
ñuu Jerusalén ma visi uni mil
metro,
19 te kua'a tee judío ma, ni jan
koo de ni jan koto de Marta
ma ji'in María ma, ja jin
ndakua'a de ña tnu'u ka'nu
ini ja ni ji'i ku'va ña ma.
20 Nuu ni jini Marta ma ja
ni kenda Jesús ma, sani te
ni kee ña ni jan tna'a ña
ya. Kovaa María ma chi ni
kendoo ña ve'e ma.
21 Marta ma, jiña'a ña Jesús
ma:
—Señor, nute ni iyo ni ya'a
chi masu kûu ku'va sa ma.
22 Kovaa jini sa ja vitna chi
taa Su'si ma nawa na kakan
ni ma —kúu ña jiña'a ña.
23 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—Ku'va ni a chi ndateku de
—kúu ya jiña'a ya.
24 Marta ma, jiña'a ña:
—Jâ jini sa ja ndateku de
kivi jin ndateku ñayii ni ka ji'i
ma, kovaa onde kivi ndi'i kivi
ma —kúu ña jiña'a ña.
25 Sani te Jesús ma, jiña'a
ya:
—Saña kúu iya sa'a ja
jin ndateku ñayii ma, te jin
koteku i. Nú na in na kandija
ña'a ma, visi jâ ni ji'i i chi ja
maa sa te koteku i.
26 Te ndaka ñayii ka teku ma,
nuna jin kandija ña'a i maa
sa ma, masu jin kûu i, su'va
jin koteku i ni-kani ni-jika.
¿Kándija ni ja ká'an sa sa'a?
—kúu ya jiña'a ya.
27 Te Marta ma, jiña'a ña:
—Señor, saña chi kándija sa
ja Cristo iya ni tetniñu Su'si
ma kúu ni, te Sa'ya Su'si ma
kúu ni. Iya iyo ja kii ñuu
ñayivi a kúu ni —kúu ña jiña'a
ña.

Jesús ma, ni nda'yu ya yatni nuu yinee ñunde'yu Lázaro ma

28 Nuu ni jinu ni ka'an
Marta ma sukan, ni kana
ña ku'u ña María ma, te
yuyu'u-ni ni jiña'a ña:
—Teskua'a ma, iyo ya ya'a,
te kána ña'a ya —kúu ña
jiña'a ña.

29 Ja ni jiniso'o María ma,
ni ndokuiñi ña, te kua'an ña
kuan koto ña Jesús ma.
30 Jesús ma, ñatuu kivi-ka ya
ini ñuu ma. Iyo ya nuu ni ka
ndatna'a ya ji'in Marta ma.
31 Ja ni ka jini tee judío ka iyo
ve'e María ma ja ni ndokuiñi
ña te jinu ña ni kee ña ma, te
ni ka ndikin de ña. Ka jani
ini de ja kua'an ña nuu yinee
ku'va ña ma kuan konda'yu
ña.
32 Nuu ni kenda María ma
nuu iyo Jesús ma, te ni jinkoo
jiti ña nuu ja'a ya ma, te
jiña'a ña:

—Señor, nute ni iyo ni ya'a
chi masu kûu ku'va sa ma
—kúu ña jiña'a ña.

33 Jesús ma, ja ni jini ya
ja nda'yu María ma te ka
nda'yu tee ka kuu judío ka
ndikin ña ma, te ni kuxii ini
ya, te ni kunda'vi ini ya ña
ji'in de.
34 Te ni jikan-tnu'u ya:

—¿Ndenu ni ka chu'u ni de?
—kúu ya jiña'a ya.

Te ka jiña'a de:

—Ne'e ni, te kuni ni, Señor
—ka kuu de ka jiña'a de.

35 Jesús ma, ni nda'yu ya.
36 Te ñayii judío ma, ka ka'an
i:

—¡Jin konde'ya ni ja ni yo
kutoo xeen de tee ma! —ka
kuu i ka ka'an i.

37 Kovaa jaku-ka i ka ka'an:

—Tee ya'a kúu tee ni
ndasava'a nuu tee kuaa ma.
¿Masu ma kuu naxe sa'a tna
de, sukan-va'a ma kûu Lázaro
a nkuu? —ka kuu i ka ka'an
i.

Nuu ni ndateku Lázaro ma

38 Jesús ma, in-ka tuku
jichi ni kuxii ini ya ja ka kuu
ñayii ma, te ni jan tu'va ya
nuu yinee Lázaro ma. Te
in yavi kúu, te ndesi in yuu
ka'nu ichi nuu kivi o ma.
39 Jesús ma, ni tatnuni ya:

—Jin xtandiyo ni yuu a
—kúu ya jiña'a ya.

Marta ma ku'va tee ni ji'i
ma, jiña'a ña:

—Señor, jâ jáxiko kini de,
vaa jâ iyo kuun kii a ja ni ka
chu'u sa de a —kúu ña jiña'a
ña.

40 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:

—¿Masu ni ka'an sa ja
nuna kandija ña'a ni chi kuni
ni jayiñu'u Su'si ma? —kúu
ya jiña'a ya.

41 Te ni ka xtandiyo de
yuu ma, te Jesús ma, ni ndo-
nenuu ya ichi andivi ma, te
ni ka'an ya:

—Yuva sa, ndákuan-ta'vi sa
nuu ni,
42 vaa jini sa ja ndimaa jin-
iso'o ña'a ni, kovaa kuechi
ñayii ya'a te ká'an sa sa'a,
sukan-va'a jín kandija ña'a
i ja maa ni ni tetniñu ña'a
—kúu ya jiña'a ya.

43 Nuu ni jinu ni ka'an ya
sukan, te ni kayu'u nini'i ya
jiña'a ya:

—¡Lázaro, ki ndee ni ke'e a!
—kúu ya jiña'a ya.

44 Te tee ni ji'i ma, ni ndee
de, te ka ñutuu vava'a nda'a
de ma ja'a de ma sa'ma, te
nuu de ma ñutuu in-ka sa'ma.
Te Jesús ma, jiña'a ya:

—Jin ndakana ni sa'ma
ñutuu de a, sukan-va'a na kuu
kaka de —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka chutna'a tnu'u de naxe jin tnii de Jesús ma

(Mt 26:1-5; Mr 14:1-2; Lc 22:1-2)

45 Chukan kúu ja kua'a
ñayii judío ma, ñayii ni jan
koo ni ka iyo i ji'in María ma,
ja ni ka jini i sukan ni sa'a
Jesús ma, te ni ka kandija i
ya.
46 Kovaa jaku i ni jan koo nuu
ka iyo tee ka kuu fariseo ma,
te ni ka ndakani i ja sukan ni
sa'a Jesús ma.
47 Sani te tee ka kuu fariseo
ma, ji'in tee ka tatnuni nuu
sutu ma, ni ka ndaxtutu tna'a
ndaka de, te sa'a ka ndatnu'u
tna'a de:
—¿Naxe jin sa'a o ji'in tee
ya'a? Vaa tee ya'a chi sa'a
kua'a de milagru.
48 Nuna jin kua'a o tnu'u ja
sukan-ni ko sa'a de chi ndaka
ñayii ma jin kandija ja ká'an
de ma, te tee ka netniñu ñuu
Roma ma chi ki koo de, te jin
xnaa de veñu'u o a ji'in ñuu o
a —ka kuu de ka ka'an de.
49 Kovaa in tee yukan, nani
de Caifás, te tee tátnuni nuu
sutu ma kuiya yukan kúu de,
te jiña'a de:
—Ndijin, masu ka jini kuiti
ni,
50 ni ñatuu ka ndasa'a ni
kuenda ja ja va'a-ka kúu
nuna kûu in tee ja jin kuu
ñayii ñuu o ya, sukan-va'a ma
naa ndi'i ñuu o ya —kúu de
jiña'a de.
51 Kovaa Caifás ma, masu
ni ka'an de sukan ja kúu ini
maa de ma, chi vaa kuechi ja
tee tátnuni nuu sutu ma kuiya
yukan kúu de, te Su'si ma ni
ska'an ña'a sukan ni ka'an de
ma, vaa Jesús ma chi kûu ya
ja jin kuu ndaka ñayii ñuu
judío ma.
52 Ni masu yika-ni a ñuu
ya'a-ni chi su'va ndaxtutu ya
ndaka ñayii ka kuu sa'ya Su'si
ma ja ni ka jitenuu i ni-ka'nu
ñuu ñayivi a, te in-nka-ni ñuu
jin ko kuu i.
53 Te onde kii yukan, tee ka
netniñu ñuu judío ma, ni ka
ndatnu'u tna'a de ja jin ka'ni
de Jesús ma.
54 Chukan kúu ja Jesús ma,
ñatuu ni yo konuu ndijin-ka
ya ne'un ñayii judío ma, su'va
ni kee ya ñuu Judea ma,
te kua'an ya ichi nuu masu
nawa iyo kuiti yatni in ñuu
nani i Efraín ma. Yukan ni
kendoo ya ji'in tee ka ndikin
ya ma.
55 Ja ve kuyatni Viko
Pascua ka sa'a ñayii judío
ma, te kua'a xeen ñayii ñuu
Jerusalén ma, kuan koo i
kuan nu ndasavii i maa i nuu
Su'si ma xi'na-ka sana ko kuu
Viko Pascua ma.
56 Ka ndanduku i Jesús ma,
te ka jikan-tnu'u tna'a i ini
veñu'u ka'nu ma:
—¿Naxe ka ka'án ni? ¿Kii
de viko ya'a o xi ña'a? —ka
kuu i ka ka'an i.
57 Te tee ka kuu fariseo ma,
ji'in tee ka tatnuni nuu sutu
ma, ni ka tatnuni de ja nú na
in na kuni ndenu iyo Jesús
ma, te kúña'a i, sukan-va'a
jin koo de jin tnii de ya.

12

In ña'a, ni chi'i ña ja'a Jesús ma ndute jáxiko asi

1 Iñu kivi xi'na-ka sana ko
kuu Viko Pascua ma, Jesús
ma, kua'an ya ñuu Betania

ma, ñuu nuu iyo Lázaro tee ni
ndaxteku ya ma.
2 Yukan ni ka satu'va i ja
jin kuxini i ji'in ya. Marta
ma ni tnaa ndeyu ma. Te
Lázaro ma kúu in tee núkoo
nuu mesa ma, jaa de xita ji'in
Jesús ma.
3 María ma, yinda'a ña in
botella te ya'a-ka in marrazu
ndute jáxiko asi nani-maa ita
nardo ja ndee ya'vi xeen ma,
te ni chi'i ña ja'a Jesús ma.
Sani te ni ndaxsichi ña ji'in
ixi ña ma. Te ni-ka'nu ve'e
ma ni chitu xiko asi ma.
4 Sani te Judas Iscariote
ma, tee ndikin ya ma, tee
ke'en-su'va ya ma jiña'a:

5 —¿Nava'a ñatuu ni kuu
kuya'vi ndute jáxiko asi a uni
cientu denario, sukan-va'a
jin chindee o ñayii ka
kunda'vi ma? —kúu de jiña'a
de.

6 Kovaa Judas ma, masu
ni ka'an de sukan kuechi ja
ndí ini de ja jin kuu ñayii ka
kunda'vi ma chi su'va kuechi
ja kui'na de ma, chi vaa suu
de kúcargu bolsa ñu'u xu'un
ma, te ni yo sakui'na de ja
ñu'u nuu bolsa ma.
7 Jesús ma, jiña'a ya:

—Máko ka'nu ndee ni, vaa
ni tava'a ña ndute jáxiko asi
ya, ja chi'i ña'a ña kivi kuyu'u
sa ma nkuu.
8 Ñayii ka kunda'vi ma chi
ndimaa jin koo i ji'in ni, te
kuu jin chindee-ka ni i, ko-
vaa saña chi masu kua'a-nka
kivi jin koo o —kúu ya jiña'a
ya.

Ni ka jani ini tee judío ma
ja jin ka'ni de Lázaro ma

9 Kua'a ñayii judío ma, ni
ka jini i ja iyo Jesús ma ñuu
Betania ma, te ni jan koo i
yukan, masu yika-ni ja jin
kuni i Jesús ma, nú masu ja
jin kuni tna i Lázaro ma, tee
ni ndaxteku Jesús ma.
10 Sani te tee ka tatnuni nuu
sutu ma, ni ka ndatnu'u tna'a
de ja jin ka'ni tna de Lázaro
ma,
11 vaa kuechi Lázaro ma, te
kua'a ñayii judío ma, ni ka
kusiin i nuu tee ka tatnuni
ma, te ni ka kandija i Jesús
ma.

Jesús ma, ni kivi ya ñuu
Jerusalén ma
(Mt 21:1-11; Mr 11:1-11;
Lc 19:28-40)

12 Kua'a ñayii ni jan koo ñuu
Jerusalén ma, ja ko kuu Viko
Pascua ma. Kii xtnee ma, ni
ka jini i ja vee Jesús ma ja
ki'in ya ñuu Jerusalén ma.
13 Sani te ni ka ja'nde i nda'a
ñuu ma, te ni ka ke koo i ka
kayu'u i ka ndachiñu'u i ya:

—¡Hosanna! ¡Ja vava'a kúu
iya vee nuu Iya Tátnuni ma!
¡Ja vava'a kúu rey Israel ya!
—ka kuu i ka kayu'u i.

14 Jesús ma, ni ni'i ya in
burru, te yoso ya ti kua'an ya,
sukan ká'an tutu ndee tnu'u
Su'si ma:
15 “Máko koyu'u ro, ñuu nani
Sion. Konde'ya ja vee rey ro
ma, yoso ya in burru vee ya.”

16 Xi'na-ka ma, masu ni ka
jaku'ni ini tee ka ndikin ya
ma. Kovaa nuu ni jinu ja ni
ka jini ñayii ma jayiñu'u Jesús
ma, te ni ka ndaka'án tee ka
ndikin ya ma ndaka ja ni kuu
ma, vaa sukan jâ ndee nuu

tutu Su'si ma ja sukan ko kuu
ma.
17 Ñayii ka iyo ji'in Jesús ma
nuu ni ndaxteku ya Lázaro
ma, ni ka ndaka'an i ndaka
sukan ni sa'a ya ma, vaa
ni kana ya Lázaro ma, te ni
ndee de yavi nuu ni ka chu'u
i de ma nuu ka yinee-ka
ndiyi ma.
18 Chukan kúu ja ñayii ñuu
ma, ni ka ke koo i ja jin
ndakua'a i nchuxi Jesús ma,
vaa ni ka jini i milagru ni sa'a
ya ma.
19 Kovaa tee ka kuu fariseo
ma, ka ka'an nuu tna'a de:

—Ni ka jini ni ja masu
nawa kuu jin sa'a o a, vaa
ndaka ñayii a, kuan koo i nuu
de a —ka kuu de ka ka'an de.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya nde in koteku ni-kani ni-jika

20 Ne'un ñayii kuan koo
ñuu Jerusalén ma ja jin
ndachiñu'u i Su'si ma ne'un
kivi viko ma, ka iyo jaku ñayii
griego ma.
21 Te ñayii ya'a, ni ka jan tu'va
i Felipe ma, vaa tee Betsaida
ma ñuu Galilea ma kúu de. Te
sa'a ka jiña'a ka jiña'a i nuu
de:

—Señor, ka kuni sa ja jin
kuni sa Jesús ma —ka kuu i
ka jiña'a i.

22 Felipe ma, ni ja'an de, te
jiña'a de Andrés ma, te nduu
de ni jan koo ni ka ndakani
nuu Jesús ma.
23 Sani te Jesús ma, jiña'a ya:

—Jâ ni kenda ora ja saña
ja kuu sa iya vee ñayivi ñuu
ñayivi a, jin kuni ndaka ñayii
ma jayiñu'u sa ma.
24 Ja ndaa ja ndaa ká'an sa ja
nú in triu ma, te ma chinee
va'a o i chii ñu'ú ma te ma
kûu i, chi in-ni triu ko kuu
i. Kovaa nuna kûu i ma, chi
ndukua'a-ka i.
25 Nú na in ndí ini xeen ja
kendoo vii kendoo va'a i ñuu
ñayivi ya'a chi skenaa i maa
i. Kovaa nú na in ñatuu ndí
ini visi na ndo'o na neni i ñuu
ñayivi ya'a kuechi ja ndikin
ña'a i maa sa, chi sa'a Su'si
ma ja koteku i ni-kani ni-jika.
26 Nú na in kúni ja
kunukuechi i nuu sa,
kóndikin ña'a i, te nuu koo
sa ma, yukan koo tna ñayii
jinukuechi nuu sa ma. Nú
na in jinukuechi nuu sa ma,
chi sa'a Yuva sa ma ja koo
jayiñu'u i —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya sukan kûu ya ma

27 Sani te ni jiña'a tuku ya:

—Kúxii xeen ini sa. ¿Naxe
ka'an sa? ¿Kuña'a sa Yuva sa
ma: “Sa'a ni ja na kaku sa
nuu tnundo'o ya'a”? Kovaa
ña'a, vaa ja chukan kúu ja
vee sa a —kúu ya jiña'a ya.

28 Sani te sa'a ni ka'an ya:

—Yuva sa, sa'a ni ja koo
jayiñu'u ja nani maa ni a
—kúu ya jiña'a ya.

Sani te ni ka'an Su'si ma
onde andivi ma:

—Jâ ni ndachiñu'u ri maa
ri, te ndachiñu'u tuku ri maa
ri in-ka jichi —kúu ya ká'an
ya.

29 Ñayii ka iyo yukan, ni ka
jiniso'o i, te ka ka'an i:

—Ni kana savi —ka kuu i
ka ka'an i.

Kovaa jaku-ka i ka ka'an:

—In ángel ni ka'an nuu de
—ka kuu i ka ka'an i.
30 Jesús ma, jiña'a ya:
—Masu ja kuu maa sa kúu
ja ni ka jiniso'o o sukan, su'va
ja jin kuu maa ni kúu.
31 Vitna kúu ja ndundaa ñuu
ñayivi a, te suchi ni yo tatnuni
ñuu ñayivi a, kee i ke'e ma.
32 Vaa saña, kivi na jin
ndone'e sukun i krusi nuu jin
kata kaa ña'a i ma chi ndaka
ñayii ñuu ñayivi a jin ndasa'a
kuenda, te ki koo i nuu sa a
—kúu ya jiña'a ya.
33 Te sukan ni kaxtnu'u ya
naxe kûu ya ma.
34 Te ñayii ma, ni ka
ndakone'e i:
—Kovaa ka jini sa ja ká'an
tnu'u ni tatnuni Su'si ma ja
Cristo iya tetniñu Su'si ma
chi koteku ya ni-kani ni-jika.
¿Naxe kúu ja ka'an ni ja iya
vee ñayivi ñuu ñayivi a chi jin
ndone'e sukun i ya? ¿Na in
kúu iya vee ñayivi ñuu ñayivi
a? —ka kuu i ka jiña'a i.
35 Jesús ma, jiña'a ya:
—Kuenda kúu ñu'u ndú'va
te xtnuu vivii i ma, kúu sa
ne'un ndaka ni a, kovaa yika
ja jaku-nka-ni kivi koo sa ji'in
ndaka ni. Nani iyo-ka sa ja
kúu sa ñu'u ndú'va te xtnuu
vivii sa nuu ni a, kuán koo
ve koo-ka ni jin ko kuu ni,
nasa yukan, te ki tna'a ña'a
ja kunee ma. Vaa nú na in
kua'an nuu nee ma, ñatuu
jini i ndenu kua'an i.
36 Jin kandija ni sukan ká'an
sa ja kúu sa ñu'u ndú'va te
xtnuu vivii sa nuu ni a nani
iyo-ka sa ji'in ni, sukan-va'a
xtnuu sa nuu ni a —kúu ya
jiña'a ya.

Ni jinu ni ka'an Jesús ma
sukan, te kua'an ya, te ni
nduyu'u ya sukan-va'a ñatuu
na in kuni ña'a.

Nava'a ñatuu ka kandija ñayii judío ma Jesús ma

37 Kovaa visi ni sa'a ya
kua'a milagru nuu ñayii ma,
kovaa ñatuu ka kandija i ya,
38 vaa jiniñu'u ja ko kuu
sukan ni tee Isaías tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma, ja sa'a ká'an ma:
“Iya Tátnuni, ¿na in kándija
tnu'u ni kaxtnu'u sa a? ¿Nuu
nde in ni kaxtnu'u Iya Tátnuni
ma tnu'u ndee tnu'u ndatnu
ya ma?”
39 Chukan kúu ja ñatuu kúu
jin kandija i ma, vaa suni sa'a
ni tee tna de ma:
40 “Ni jasi ya nuu ñayii ma, te
ni sa'a ndee ya ini anua i ma,
sukan-va'a ma kuu jin kuni i
ji'in nuu i ma, ni masu kuu
jin jaku'ni ini i, vaa masu ka
kuni i ja jin ndakokuiñi i te
jin ndandikin i Su'si ma te
ndasava'a ya i.”
41 Isaías ma ni ka'an sukan,
vaa kuechi ja ni jini de ndaka
jayiñu'u Jesús ma, te ni ka'an
de sukan sa'a maa ya ma kivi
kenda ya ma.
42 Kovaa kua'a ñayii judío
ma, ni ka kandija i ja ká'an
Jesús ma, ji'in jaku ñayii ka
ndanuu-ka ma. Kovaa ñatuu
ni ka yo ka'an ndijin i, vaa
kuechi ja ka yu'u i tee ka
kuu fariseo ma, ja jin kene'e
ña'a de veñu'u lilikin nuu ka
ndatna'a i ma.
43 Ni ka yo ndi ini-ka i ja jin
chiñu'u ña'a ñayii ma sana ja
ndachiñu'u ña'a Su'si ma.

Ñayii ñatuu ka kándija tnu'u ká'an Jesús ma chi ndakan Su'si ma kuenda nuu i

44 Jesús ma, ni ka'an nini'i ya:

—Nú na in na kandija ña'a, masu yika-ni ja saña kándija ña'a i, chi jâ kándija i onde Yuva sa ma iya ni tetniñu ña'a ma.
45 Nú na in nde'ya ña'a saña, suni nde'ya i iya ni tetniñu ña'a ma.
46 Saña kúu ñu'u ndú'va te xtnuu vivii, te vee sa ñuu ñayivi a ja xtnuu vivii sa nuu ñayii a, sukan-va'a nú na in na kandija ña'a, ma koo-ka i nuu nee ma.
47 Kovaa nú na in jiniso'o tnu'u ká'an sa a te ñatuu kándija i ma, masu saña sa'a ja chunaa i, vaa masu vee sa ja sa'a sa ja jin chunaa ñayii ñuu ñayivi a, su'va sa'a sa ja jin kaku i nuu ja u'vi ma.
48 Kovaa nú na in saxiko ña'a te ñatuu ndí ini i tnu'u ká'an sa a, jâ iyo in ja sa'a ja chunaa i, te tnu'u ká'an sa ya kúu ja sa'a ja chunaa i kivi ndi'i kivi ma, vaa ni jiniso'o i ma.
49 Vaa saña, masu ká'an sa ja kúu ini maa sa. Maa Yuva sa iya ni tetniñu ña'a ma tátnuni nde a ká'an sa ji'in nde a káxtnu'u sa a.
50 Vaa jini sa ja ja tátnuni Yuva sa ma kúu ja sa'a ja jin koteku ni ni-kani ni-jika. Chukan kúu ja tna'a ja ká'an sa a, ká'an sa sukan tátnuni Yuva sa ma —kúu ya jiña'a ya.

13

Jesús ma, ni ndakate ya ja'a tee ka ndikin ya ma

1 Kivi iku ma sana ko koo Viko Pascua ma, Jesús ma, jâ jini ya ja ni kenda ora ja xndoo ya ñuu ñayivi a te no'o ya nuu iyo Yuva ya ma. Ndimaa ni yo kutoo ya ndaka ñayii ni iyo ji'in ya ñuu ñayivi a, te sukan ni kutoo xeen ya i onde ni ji'i ya ma.

2 Te tachi ma, jâ ni chunee i ini anua Judas Iscariote ma sa'ya Simón ma sukan ke'en-su'va de Jesús ma.
3 Jesús ma chi jini ya ja nuu Su'si ma vee ya te no'o ya nuu Su'si ma, te jini ya ja Yuva ya ma, ni wa'a ya tnu'u ja tatnuni ya nuu ndaka ma.
4 Chukan kúu ja nuu ni kux-ini ya ji'in tee ka ndikin ya ma, ni ndokuiñi ya nuu mesa ma, te ni xtandiyo ya sa'ma ndii ya ma, te ni ju'ni ya chii ya ma in sa'ma ndaxsichi ya ja'a de ma.
5 Sani te ni tnaa ya ndute in nuu ñajin ka'nu, te ni jakondee ya ndákate ya ja'a tee ka ndikin ya ma, te ni ndaxsichi ya ji'in sa'ma ni ju'ni ya chii ya ma.
6 Nuu sani te ndakate ya ja'a Simón Pedro ma, te tee ya'a, jiña'a de:

—Señor, ¿ndijin, te ndakate ni ja'a saña? —kúu de jiña'a de.

7 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Vitna masu jáku'ni ini ni tna'a ja sa'a sa a, ko-vaa kuee-ka, te jaku'ni ini ni —kúu ya jiña'a ya.

8 Pedro ma, jiña'a de:

—¡Masu taa kuiti sa tnu'u ja ndakate ni ja'a sa a! —kúu de jiña'a de.

Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Nú ma ndakate sa ja'a ni a, masu kuu ko kuu ni in tee kondikin ña'a —kúu ya jiña'a ya.

9 Simón Pedro ma, ni ndakone'e de:

—Nú sukan, Señor, má ndakate ni yika-ni ja ja'a sa a, su'va ndakate ni nda'a sa a ji'in xini sa a —kúu de jiña'a de.

10 Kovaa Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Nú na in yika ni nduvii i, masu jiniñu'u ja ndondoo-ka i, nú masu ja ja'a i ma-ni, vaa ni-ka'nu i jâ iyo ndoo. Te chukan kúu ja jâ ka iyo ndoo ni, visi masu ndaka ni —kúu ya jiña'a ya.

11 Ni ka'an ya: “Masu ndaka ni ka iyo ndoo”, chi vaa jâ jini ya na in ke'en su'va ña'a ma.

12 Ja ni jinu ni ndakate ya ja'a de ma, Jesús ma, ni nukondii ya sa'ma ndii ya ma, te ni nukoo ya in-ka jichi nuu mesa ma, te jiña'a ya:

—¿Ka jaku'ni ini ndijin ja ni sa'a sa a?

13 Ndijin, ka xnani ña'a ni teskua'a ji'in Señor, te va'a-ni ka jani ini ni, vaa saña kúu.

14 Te nú saña kúu teskua'a ma ji'in Señor ma te ni ndakate sa ja'a ni a, suni ndijin jin ndakate tna ni ja'a ndi-in ndi-in ni.

15 Saña ni kaxtnu'u sukan, sukan-va'a ndijin, jin sa'a tna ni sukan ni sa'a sa a.

16 Ja ndaa kúu ja ni-in ñayii jinukuechi ma, tátnuni-ka i sana ñayii xi-nuu jinukuechi i ma, te ni-in ñayii ni tet-niñu ña'a jito'o i ma, kuu tatnuni-ka i sana ñayii kúu jito'o i ma.

17 Nú ka jaku'ni ini ni ja ká'an sa a, te nú jin sa'a ni sukan, te vava'a-ni jin ko kuu ni.

18 ’Masu ká'an sa ja jin kuu ndaka ndijin, vaa jini sa na in ni kaji sa. Kovaa ja na ko kuu sukan ká'an tutu ndee tnu'u Su'si ma: “Ñayii ni jaa ji'in sa xita ma, sani te ni sa'a u'vi ña'a i ma.”

19 Onde vitna ká'an sa sukan, sukan-va'a nuna ko kuu ma, te jin kandija ni ja saña kúu.

20 Ja ndaa ká'an sa ja nú na in kuan-ta'vi na in ni tetniñu sa ma, jan-ta'vi i maa sa. Te nú na in kuan-ta'vi ña'a saña, te jan-ta'vi i iya ni tetniñu ña'a ma —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya ja Judas ma ke'en-su'va ña'a

(Mt 26:20-25; Mr 14:17-21; Lc 22:21-23)

21 Ja ni jinu ni ka'an ya sukan, Jesús ma, ni kuxii ini ya, te ni ka'an kaji kaji ya:

—Ja ndaa ja ndaa kúu ja in ndijin ke'en-su'va ña'a —kúu ya jiña'a ya.

22 Sani te tee ka ndikin ya ma, ni ka keja'a de ka ndakonde'ya tna'a ndi-in ndi-in de. Ni masu ka jini de nde in ni ka'an ya ma.

23 In tee ndikin ya ma, tee ni yo kutoo xeen ña'a Jesús ma, iyo yatni de ji'in ya, nani ka kuxini de ji'in ya ma.

24 Te Simón Pedro ma, ni sa'a
de seña ja na kakan-tnu'u de
na in kúu ja ká'an ya ma.
25 Te tee yukan, ni jan
tu'va-ka de Jesús ma, te ni
jikan-tnu'u de ya:
—Señor, ¿na in kúu ja ni
ka'an ni a? —kúu de jiña'a
de.
26 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—Na in kua'a sa xtatila xn-
doyo sa ma, tee yukan kúu de
—kúu ya jiña'a ya.
Sani te ni xndoyo ya xtatila
ma, te ni wa'a ya Judas Iscar-
iote ma, sa'ya Simón ma.
27 Ja ni tnii Judas ma xtatila
ma, te ni kivi tachi ma ini
anua de ma. Te Jesús ma,
jiña'a ya:
—Tna'a ja sa'a ni ma, sa'a
yachi-ni ni —kúu ya jiña'a ya.
28 Kovaa tee ka nukoo ka
kuxini de nuu mesa ma, ni-in
de ñatuu ni jaku'ni ini nava'a
ni ka'an ya sukan ma,
29 vaa Judas ma kúu tee
kúcargu nuu ñu'u xu'un ma.
Te jaku de ka jani ini ja Jesús
ma, jiña'a ya ja jín kuaan de
jaku ja jin kuatniñu de ja ko
kuu viko ma, xi ja kua'a de
jaku nuu ñayii ka kunda'vi
ma.
30 Ja ni jinu ni tnii Judas ma
xtatila ma, te ni kee de, te jâ
ni kunee ma.

In tnu'u jaa ni tatnuni
Jesús ma

31 Nuu ni jinu ni kee Judas
ma, Jesús ma, jiña'a ya:
—Vitna te koo jayiñu'u sa
ja jin kuni ñayii a ndaka ja
sa'a ja kúu sa a te vivii jin
ndachiñu'u i Yuva o Su'si ma.
32 Te nú saña ja kúu sa iya
vee ñayivi ñuu ñayivi a sa'a
sa ja ndani'i Yuva o Su'si ma
jayiñu'u, suni Yuva o Su'si ma
jâ iyo tu'va kuiti ja sa'a ya ja
ndani'i tna sa jayiñu'u.
33 Sa'ya maa sa, masu koo-ka
sa ji'in ndijin kua'a-ka kii.
Ndijin chi jin ndanduku ña'a
ni, kovaa suni maa tna'a ja ni
jiña'a sa tee judío ma, te ká'an
sa vitna nuu ndijin: Masu
kuu jin koo ni nuu no'o sa
ma.
34 In ja tátnuni jaa sa nuu
ni vitna kúu, jin kutoo tna'a
ndi-in ndi-in ni. Sukan kútoo
ña'a sa a, sukan jin kutoo
tna'a ndi-in ndi-in ni.
35 Nuna jin kutoo tna'a ndi-in
ndi-in ni, ndaka ñayii ñuu
ñayivi a jin kuni ja maa sa ka
ndikin ni —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ka'an ya ja
Pedro ma, uni jichi ka'an de ja
masu jini de ya
(Mt 26:31-35; Mr 14:27-31;
Lc 22:31-34)

36 Simón Pedro ma, ni
jikan-tnu'u de Jesús ma:
—Señor, ¿ndenu no'o ni?
—kúu de jiña'a de.
Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Nuu no'o sa ma masu
kuu kondikin ña'a ni vitna,
kovaa kuee-ka, te jaan ni nuu
no'o sa ma —kúu ya jiña'a ya.
37 Pedro ma, jiña'a de:
—Señor, ¿nava'a ma kuu
ki'in o vitna? ¡Ûni iyo sa
ja chunaa sa nuu tniñu ni!
—kúu de jiña'a de.
38 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—¿Te ndija ni ja iyo ni ja
chunaa ni nuu tniñu sa? Ja

ndaa ja ndaa kúu ja ni ñatuu
kana-ka li'li ma, te jâ ni kuu
uni jichi ja ká'an ni ja ñatuu
jini ña'a ni —kúu ya jiña'a ya.

14

Jesús ma kúu iya kandija o te ndani'i ta'vi o te koo o ji'in Su'si ma

1 Sani te jiña'a ya:
—Máko jin kuxii ini ni. Jin
kukanu ini ni nuu Su'si ma,
te jin kukanu ini ña'a ni.
2 Ve'e Yuva sa ma chi ka
iyo kua'a nuu kuu jin koo
o. Nute masu sukan iyo chi
masu kaxtnu'u sa sa'a. Ko-
vaa ki'in sa te ndasatu'va sa
nuu jin koo o ma.
3 Te nuna no'o sa ma, te
ndasatu'va sa in nuu jin koo
ni, te ndii sa in-ka jichi, te jin
nu koo o, sukan-va'a nuu koo
sa ma jin koo tna ni.
4 Ndijin chi ka jini ni ndenu
no'o sa ma, te ka jini ni ichi
ma —kúu ya jiña'a ya.
5 Tomás ma, jiña'a de Jesús
ma:
—Señor, masu ka jini sa
ndenu no'o ni ma, te ¿naxe
jin kuni sa ichi ma? —kúu de
jiña'a de.
6 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—Saña kúu ichi va'a ma, te
ká'an sa ja ndaa ma, te sa'a sa
ja jin koteku ni ma. Te masu
na in kuu kenda nuu Yuva sa
ma, nú masu ja onde kandija
ña'a i maa sa.
7 Nú ndijin ka jini ña'a ni
saña, suni jin kuni ni Yuva sa
ma. Te jâ ka jini ni ya onde
vitna, vaa jâ ka nde'ya ni ya
a —kúu ya jiña'a ya.
8 Sani te Felipe ma, jiña'a
de:
—Señor, kaxtnu'u ni Yuva
ni ma, te chukan-nka-ni ka
kuni sa —kúu de jiña'a de.
9 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—Felipe, jâ ni kuu kua'a
kivi iyo sa ji'in ndijin, te
¿ñatuu kuni-ka ña'a ni? Nú
na in jini ña'a saña, chi jâ jini
i Yuva sa ma. ¿Nava'a ká'an
ni ja kaxtnu'u sa Yuva sa ma?
10 ¿Ñatuu kándija ni ja saña
chi iyo sa ji'in Yuva sa ma te
Yuva sa ma iyo ji'in sa? Te
tna'a ja ká'an sa a, masu ká'an
sa ja kúu ini maa sa, su'va
maa Yuva sa iya iyo ji'in sa
ma kúu iya sa'a sukan kúu ini
maa ya ma.
11 Jin kandija ña'a ni ja iyo sa
ji'in Yuva sa ma, te iyo Yuva
sa ma ji'in sa. Te nú ña'a, jin
kandija ni visi ja sa'a sa a.
12 Ja ndaa ja ndaa kúu ja nú
na in kándija ña'a, sa'a tna
i sukan sa'a sa a, te su'va
ka'nu-ka ja sa'a i, vaa saña
chi no'o sa nuu iyo Yuva sa
ma.
13 Te ndaka ja jin kakan ni
ja maa sa nuu Yuva sa ma,
te sa'a sa, sukan-va'a koo
jayiñu'u Yuva sa ma, ja sa'a
Sa'ya ya ma.
14 Saña chi ndeva'a-ni ja jin
kakan ni ja maa sa ma chi
sa'a sa.

Jesús ma, ni skuiso ya ja tetniñu ya Xtumani Ndios ma

15 'Nú ndijin, ka kutoo ña'a
ni, jin kandija ni ja tátnuni sa
a.
16 Te saña, kakan-ta'vi sa nuu
Yuva sa ma ja na tetniñu
ya in-ka iya ndaka'an-mani

ña'a, sukan-va'a koo ya ji'in
ni ni-kani ni-jika.
17 Te iya ya'a kúu Xtumani
Ndios ma, te ká'an ya ja ndaa.
Ñayii ñuu ñayivi a, masu kuu
jin kuan-ta'vi i ya, vaa ñatuu
ka jini i ya. Kovaa ndijin chi
ka jini ni ya, vaa maa ya chi
iyo ya ji'in ni, te koo ya ini
anua ni a.
18 'Masu xndoo nda'vi ña'a
sa. Ndii sa, sukan-va'a koo sa
ji'in ni.
19 Jaku-nka-ni kivi, te ñayii
ñuu ñayivi a, ma jin kuni-ka
ña'a i, kovaa ndijin chi jin
kuni ña'a ni, te jin koteku ni,
vaa saña chi téku sa.
20 Te kivi yukan, te jin kuni
ni ja iyo sa ji'in Yuva sa ma,
te ndijin, ka iyo ni ji'in sa, te
saña, iyo sa ji'in ni.
21 Nú na in kuan-ta'vi tnu'u
tátnuni sa a te kandija i ma,
te ñayii yukan kúu ñayii kútoo
ña'a. Te Yuva sa ma, kutoo ya
na in kútoo ña'a ma, te saña
tna kutoo sa i, te kaxtnu'u sa
ja iyo sa ji'in i —kúu ya jiña'a
ya.
22 Judas masu Iscariote ma,
ni jikan-tnu'u de:
—Señor, ¿nava'a káxtnu'u ni
nuu saña na in kúu ni te
masu sukan káxtnu'u ni nuu
ñayii ñuu ñayivi a? —kúu de
jiña'a de.
23 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—Nú na in kútoo ña'a ma
te kándija i tnu'u ká'an sa a,
te Yuva sa ma, kutoo ya i, te
Yuva sa ma ji'in saña, ki koo
sa, te jin koo sa ji'in i.
24 Tnu'u ka jiniso'o ni a, masu
ja ká'an maa sa kúu, chi vaa
tnu'u ká'an maa Yuva sa ma
iya ni tetniñu ña'a ma kúu.
Kovaa nú na in ñatuu kútoo
ña'a ma, chi masu kandija i
tnu'u ká'an sa a.
25 'Yikuu sa ká'an sa ndaka
cha'a nani iyo sa ji'in ni a.
26 Kovaa Xtumani Ndios ma,
iya chindee ña'a ma, iya tet-
niñu Yuva sa ma nuu tniñu
sa ma, kaxtnu'u ya ndaka te
ndaxndaku ini ña'a ya ndaka
ja ni ka'an sa a.
27 'Vaa no'o sa a, te xn-
doo vii xndoo mani ña'a sa.
Te skuta'vi ña'a sa tnu'u vii
tnu'u mani iyo ini anua sa
a, te sa'a sa ja vivii jin koo
sii ini ndija ni, masu yika-ni
ja sukan ka ka'an ñayii ñuu
ñayivi ya ja ka iyo sii ini i ma.
Máko jin kuxii ini ni, ni máko
jin koyu'u ni.
28 Jâ ni ka jiniso'o ni ja ká'an
sa ja no'o sa te ndii sa in-ka
jichi. Nú ka kutoo ndija ña'a
ni, te jin kutachi ni ja no'o sa
nuu iyo Yuva sa ma, vaa maa
ya tátnuni-ka sana saña.
29 'Jâ ká'an sa sa'a xi'na-ka
sana ko kuu, sukan-va'a kivi
ko kuu ma, te jin kandija ni.
30 Masu kua'a-nka-ni jin
ndatnu'u o, vaa jâ vee suchi
tátnuni ñuu ñayivi a. Visi
masu iyo i ja tatnuni i nuu
sa,
31 kovaa sukan ko kuu,
sukan-va'a ñayii ñuu ñayivi
a, jin kuni i ja kútoo sa Yuva
sa ma te sa'a sa ja ni tatnuni
Yuva sa ma nuu sa a.
'Jin ndokuiñi ni, te jín koo o
—kúu ya jiña'a ya.

15

Jesús ma, sukan kúu tnu uva ndija ma, sukan kúu ya

1 Sani te jiña'a tuku ya:
—Maa sa kúu tnu uva
ndija, te Yuva sa ma kúu iya
jitu ma.
2 Nú in nda'a tnu ma ñatuu
kúun uva ma chi ka'nde ya, te
xtandiyo ya. Kovaa nú kúun
uva ma chi ndaka'nde vivii
ya nda'a tnu ma, sukan-va'a
kuun kua'a-ka uva.
3 Ndijin chi jâ ni ka nduvii ni
vaa ka kandija ni tnu'u ká'an
sa a.
4 Jin koo ni ji'in sa, te koo sa
ji'in ni, sukan kúu in nda'a
tnu uva ma, vaa masu kuun
uva ma ja maa in-ni nda'a
tnu ma chi onde kondenee i
yika ndu'u tnu ma. Te suni
maa i kúu ji'in ndijin, masu
kuu jin sa'a ni ja va'a, nú ma
jin ko tnii tna'a o.
5 'Saña kúu tnu uva ma, te
ndijin ka kuu nda'a tnu ma.
Nú na in tníi tna'a ji'in sa ma,
sa'a i ja vii ja va'a. Kovaa nú
ma jin ko tnii tna'a o ma chi
masu nawa kuu jin sa'a ni.
6 Nú na in xndoo ña'a te ma
koo-ka i ji'in sa, te kene'e siin
ya i, te yichi i sukan yichi
nda'a tnu ma. Te ndaxtutu ya
i, te ka'mi ya i nuu ñu'u ma, te
kayu koko i.
7 'Nú ndijin, te jin koo jin
koo-ni ni ji'in sa, te nú jin
ku'un jin ku'un-ni ini ni tnu'u
ká'an sa a, te jin kakan ni
nawa ka kuni ni ma chi jin
ni'i ni.
8 Maa Yuva sa ma ni'i
jayiñu'u, nú ndijin, te ka sa'a
ni ja vii ja va'a ma, te ka
ndikin ndija ña'a ni.
9 Saña chi kútoo ña'a sa,
sukan kútoo ña'a Yuva sa ma.
Jin kutoo tna'a jin kutoo tna'a
ni, sukan kútoo ña'a sa a.
10 Nuna jin kandija ni tnu'u
ká'an sa a chi sa'a i ja jin
kutoo tna'a jin kutoo tna'a ni
sukan kútoo ña'a sa a, sukan
kándija sa ja tátnuni Yuva sa
ma, te kútoo ña'a sa sukan
kútoo ña'a ya maa sa ma.
11 'Te ndaka tnu'u ya'a ni
ka'an sa, sukan-va'a jin koo
sii ini ni sukan iyo sii ini maa
sa a, te ko kuu ja ndaa ja ka
iyo sii ini ndija ni.
12 Ja tátnuni sa kúu cha'a: Jin
kutoo tna'a ni, sukan kútoo
ña'a sa a.
13 Ja kútoo xeen tna'a o kúu
ja kua'a o tnu'u ja kûu o nuu
tniñu ñayii kétna'a ini ji'in o
ma. Masu naxe kuu kaxtnu'u
o ja kútoo tna'a xeen o.
14 Vaa ndijin ka kuu ñayii
kétna'a ini ji'in sa, nuna jin
sa'a ni sukan tátnuni sa a.
15 Masu xnani-ka ña'a sa ñayii
ka jinukuechi, vaa ñayii ka
jinukuechi ma, masu ka jini
i nawa sa'a ñayii tátnuni nuu
i ma. Xnani ña'a sa ñayii
kétna'a ini ji'in sa, vaa jâ ni
kaxtnu'u sa nuu ni ndaka ja
ká'an Yuva sa ma.
16 Ndijin, masu ni ka kaji
ña'a ni ja jin kondikin ña'a
ni, su'va maa sa ni kaji ña'a.
Te ni sacargu ña'a sa ja jin
koo ni te jin kaxtnu'u ni tnu'u
tátnuni sa a, te jin ko sa'a ni
ja vii ja va'a, sukan-va'a ja
vii ja va'a yukan koo ni-kani
ni-jika. Chukan, te Yuva sa
ma chi taa ya ndaka ja jin ko
kakan ni ja maa sa ma.
17 Cha'a kúu ja ni tatnuni sa,
te jin kutoo tna'a ndija ndi-in
ndi-in ni —kúu ya jiña'a ya.

Ka kiti ini ñayii ñuu ñayivi

a nuu Jesús ma ji'in nuu ñayii ka ndikin ya ma

18 Sani te jiña'a tuku ya:

—Nú ñayii ñuu ñayivi a, ka kiti ini i nuu ni, jin kona'a ni ja xinañu'u saña, ni ka kiti ini i nuu sa.
19 Nute ndijin, ñayii ñuu ñayivi a jin ko kuu ni chi ñayii ñuu ñayivi a, jin kutoo ña'a i, sukan ka kutoo tna'a maa i ma. Kovaa saña, ni ndakaji ña'a sa ne'un ñayii ñuu ñayivi a, te chukan kúu ja ñayii ñuu ñayivi a, ka kiti ini i nuu ni, vaa masu ñayii ñuu ñayivi a ka kuu-ka ni.
20 Jin ndaka'án ni sukan ni ka'an sa ma: "Ñatuu ni-in ñayii jinukuechi ma kanuu-ka sana ñayii kúu jito'o i ma." Nú saña, ni ka sondikin ña'a i, suni jin sondikin tna ña'a i ndijin. Nute ni ka kandija i te ni ka sa'a i sukan ká'an sa a chi suni sukan tna jin kandija i te jin sa'a i tnu'u jin ka'an ni ma.
21 Ndaka cha'a jin sa'a ña'a i ja kuechi ja ka ndikin ña'a ni a, vaa ñatuu ka jini i iya ni tetniñu ña'a ma.
22 'Nute ñatuu ni kii sa ki ka'an sa nuu i ma chi masu na kuechi i jin koo. Kovaa vitna, te masu kuu jin ka'an i ja ñatuu na kuechi ka ndiso i ma.
23 Ñayii ndákiti ini nuu sa ma, suni ndákiti ini i nuu Yuva sa ma.
24 Nute ñatuu ni kaxtnu'u sa nuu i ma ja vii ja va'a ni sa'a sa ma, tna'a ja ni-in ñayii, ñatuu nama ni sa'a i ma, masu jin kuni i, te ñatuu na kuechi jin kondiso i nkuu. Kovaa visi ni ka jini i ja ni sa'a sa ma, te ka ndakiti ini i nuu sa a, te suni ka ndakiti ini i nuu Yuva sa ma.
25 Kovaa sa'a ko kuu, vaa sukan ndee nuu tnu'u ni tatnuni Su'si ma ja jin ko kuu i ma, sukan ko kuu, te sa'a ká'an: "Ni ka ndakiti ini i nuu sa, kovaa masu na kuechi sa."

26 'Kovaa tetniñu sa Xtumani Ndios ma, te maa ya ndaka'an-mani ña'a ndijin ja ka kandija ni Su'si ma, te ka'an ndaa ya, vaa vee ya nuu iyo Yuva sa ma. Te kivi kenda ya ma, te maa ya ndaka'an ndaka ja sa'a ja kúu sa ya.
27 Te ndijin, suni jin ndaka'an ni ndaka ja sa'a ja kúu sa ya, vaa onde nuu ni keja'a sa káxtnu'u sa nuu ñayii ma, ka iyo ni ji'in sa.

16

1 'Ká'an sa sa'a, sukan-va'a ñatuu na in ka'nu ndee ja jin kandija ña'a ni.
2 Jin kene'e ña'a i ndijin ini veñu'u lilikin ma, te kenda ora ja ndeva'a-ni nde ni jin ka'ni ña'a i, jin kani ini i ja sukan jin sa'a i ma, te ka jinukuechi i nuu Su'si ma.
3 Sa'a jin sa'a ña'a i ndijin, vaa masu ka jini i ni a Yuva sa ma ni a maa sa.
4 Ká'an sa sa'a, sukan-va'a nú ni kenda ora ma, te jin ndaka'án ni tna'a ja ni ka'an sa a —kúu ya jiña'a ya.

Tna'a ja sa'a Xtumani Ndios ma

Sani te jiña'a tuku ya:

—Ñatuu ni ka'an sa sa'a
onde xi'na-ka ma, vaa iyo-ka
sa ji'in ni ma.
5 Kovaa vitna ja no'o sa te
koo sa ji'in iya ni tetniñu
ña'a ma, te ni-in ndijin ñatuu
jikan-tnu'u ndenu no'o sa.
6 Su'va ka kuxii xeen ini ni,
vaa ni ka'an sa sa'a.
7 Kovaa ja ndaa ká'an sa, ja
va'a maa ni jin ko kuu ja no'o
sa ma. Vaa nú ma no'o sa
ma, masu kii Xtumani Ndios
iya chindee ña'a ma ja koo ya
ji'in ni. Kovaa nuna no'o sa
chi tetniñu sa ya.
8 Kivi kii ya ma chi kundee ya
ja jin ndasa'a ñayii ñuu ñayivi
a kuenda ja ka ndiso kuechi i
ma, te jin kuni i ja ndaa ma,
ji'in ja sukan ndakan ndaa
Su'si ma kuenda nuu i ma.
9 Te ja ka ndiso kuechi ñayii
ma kúu kuechi ja ñatuu ni ka
kandija i ja ni ka'an sa ma.
10 Te jin ndasa'a i kuenda ja
ndimaa ja va'a ja ndaa kúu ja
ká'an sa ma, chi vaa saña chi
no'o sa nuu iyo Yuva sa ma,
te ma jin kuni-ka ña'a i.
11 Te ja ndakan ndaa Su'si
ma kuenda kúu ja jâ iyo ja
ndachunaa suchi tátnuni ñuu
ñayivi a.

12 'Neva'a kua'a-ka sa ja
ka'an sa, kovaa vitnañu'ni
masu jin kanda-ka ni ja jin
koniniso'o ni.
13 Kovaa kivi kenda Xtumani
Ndios ma, ka'an ndaa ya,
te maa ya kaxtnu'u ndaka
ja ndaa ma, te skaka ña'a
ya ichi ndaa ma, vaa masu
ka'an ya sukan kúu ini maa
ya ma, su'va ka'an ya ndaka
ja jiniso'o ya ja ká'an Yuva sa
ma. Te sa'a ya ja jin kuni ni
ndaka ja ko kuu ma.
14 Te maa ya ndachiñu'u ña'a
saña, vaa ndunda'a ya ja kúu
kuenda sa a, te ndakaxtnu'u
ya nuu ndaka ni.
15 Ndaka ja neva'a Yuva sa
ma suni kuenda tna sa kúu.
Chukan kúu ja ni ka'an sa ja
Xtumani Ndios ma ndunda'a
ja kúu kuenda sa ma, te
ndakaxtnu'u ya nuu ndaka
ni.
16 'Jaku-nka-ni kivi, te ma
jin kuni-ka ña'a ni. Kovaa
kenda kivi ja jin ndakuni
tna'a o, vaa no'o sa nuu iyo
Yuva sa ma —kúu ya jiña'a
ya.

Tnu'u kúxii ini ma, chi nduu i tnu'u sii ini

17 Sani te jaku tee ka ndikin
ya ma, ka jikan-tnu'u tna'a
de:
—¿Nawa kúni ka'an
sukan ni ka'an de ma,
ja jaku-nka-ni, te ma jin
kuni-ka o de, te kuee-ka, te
jin ndakuni o de? ¿Nawa kúni
ka'an ja no'o de nuu iyo Yuva
de ma?
18 ¿Nawa kúni ka'an sukan
ma ja jaku-nka-ni kivi? Masu
ka jaku'ni ini o ja ká'an de a
—ka kuu de ka ka'an de.
19 Jesús ma, ni jinitnuni ya
ja jin kakan-tnu'u de ya ka
kuni de ma, te jiña'a ya:
—Saña chi ká'an sa ja
jaku-nka-ni kivi, te ma jin
kuni-ka ña'a ni, te kuee-ka,
te jin ndakuni ña'a ni. ¿Cha'a
kúu ja ka jikan-tnu'u tna'a ni
a?
20 Ja ndaa ja ndaa kúu ja
ndijin chi jin konda'yu ni te
jin kuxii ini ni, nani ñayii ñuu

ñayivi a, jin kutachi i. Kovaa
visi ndijin, jin kuxii ini ni,
kovaa ja ka kuxii ini ni ma,
nduu i tnu'u sii ini.
21 Sukan ndó'o in ña'a kâku
lulu ña ma, ja ndó'o néni ña,
vaa jâ ni kenda ora ma, ko-
vaa nuu ni jinu ni kâku lulu
ña ma, te ndúnaa ña ja u'vi
ña ma, kuechi ja kúsii ini ña,
vaa jâ ni kenda in lulu ma
ñuu ñayivi a.
22 Suni sukan ka ndo'o tna ni
vitna, kovaa kii sa ki ndi koto
ña'a sa, te sani te jin ndusii
ini ini anua ni a, te tnu'u sii
ini yukan masu na in kuu
xtandiyo.
23 'Te kivi yukan chi masu
jin kakan-tnu'u-ka ña'a ni. Ja
ndaa kúu ja maa Yuva sa ma,
taa ya ndaka ja jin kakan ni
ja maa sa ma.
24 Onde vitna, masu nawa ka
jikan ni ja maa sa. Jin kakan
ni, te jin ni'i ni, sukan-va'a jin
ndusii ini ndija ni.

Jâ ni kundee Jesús ma nuu ndaka ja iyo ñuu ñayivi a

25 'Vitna, ká'an sa tnu'u
vijin ja káxtnu'u sa nuu ni,
kovaa kenda ora ja masu
ka'an-ka sa tnu'u vijin, su'va
ka'an kaji sa na in kúu Yuva
sa ma.
26 Kivi yukan, ndijin chi
jin kakan ni ja maa sa, te
masu ka'an sa ja maa sa
kakan-ta'vi ja jin kuu ni nuu
Yuva sa ma,
27 vaa Yuva sa ma chi kútoo
ña'a ya ndijin, vaa ka kutoo
ña'a ni, te vaa jâ ni ka kandija
ni ja saña chi nuu Su'si ma
vee sa.
28 Nuu iyo Yuva sa ma ni kee
sa, te vee sa ñuu ñayivi a,
te vitna chi skendoo sa ñuu
ñayivi a, te no'o sa nuu iyo
Yuva sa ma —kúu ya jiña'a
ya.
29 Sani te ka jiña'a tee ka
ndikin ya ma:
—Vitna chi ká'an kaji kaji
ni. Masu ká'an-ka ni tnu'u
vijin.
30 Vitna, te ka jini sa ja jini
ni ndaka ja ka jani ini sa a,
te masu jiniñu'u ja na in ko
kakan-tnu'u-ka ña'a. Chukan
kúu ja ka kandija sa ja vee ni
nuu Su'si ma —ka kuu de ka
jiña'a de.
31 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—¿Nú sukan, vitna ka
kandija ña'a ni?
32 Vaa jâ ni kenda ora, te
vitna kúu kivi, te ndaka ni,
jin kuitenuu maa maa ni, te
maa in-nka sa jin xndoo ni.
Kovaa masu maa in-ni sa iyo,
vaa iyo Yuva sa ma ji'in sa.
33 Sa'a ká'an sa ndaka,
sukan-va'a ja maa sa, te jin
koo va'a ni. Ñuu ñayivi a chi
jin ndo'o jin neni ni, kovaa
jin kukanu ini ña'a ni, vaa
saña chi jâ ni kundee sa nuu
ndaka ja u'vi iyo ñuu ñayivi a
—kúu ya jiña'a ya.

17

Jesús ma, ni jikan-ta'vi ya ja jin kuu ñayii ka ndikin ya ma

1 Sa'a ni ka'an Jesús ma,
sani te ni ndonenuu ya ichi
andivi ma, te jikan-ta'vi ya:
—Yuva sa, jâ ni kenda ora.
Ndachiñu'u ña'a ni ja kúu sa
Sa'ya ni a, te maa sa na
ndachiñu'u tna ña'a.

2 Vaa maa ni ni taa tnu'u ja
tátnuni sa nuu ndaka ñayii a,
sukan-va'a ndaka ñayii ni taa
ni a, sa'a sa ja jin koteku i
ni-kani ni-jika.
3 Te ja jin koteku i ni-kani
ni-jika ma kúu ja jin kuni
ña'a i maa ni, ja maa in-ni ni
kúu Su'si ndija ma, te jin kuni
ña'a i ja saña kúu Jesucristo
iya ni tetniñu ña'a ni a.

4 'Saña chi jâ ni ndachiñu'u
ña'a sa ñuu ñayivi a, vaa jâ
ni jinu ni sa'a sa ndaka ja ni
tatnuni ni ja sa'a sa ma.
5 Yuva sa, vitna nukoo sa
xiñi ni a te ndachiñu'u ña'a
ni sukan ni ka iyo jayiñu'u
o nuu ñatuu kuva'a-ka ñuu
ñayivi a.

6 'Ni kaxtnu'u sa nuu ñayii
ni ndakaji ni ñuu ñayivi te ni
ndataa ni i nuu nda'a sa a,
te ni sa'a sa ja jin kuni i na
in kúu ni. Te kuenda maa ni
ni ka yo kuu i, te maa ni ni
ndataa i nuu nda'a sa a, te ni
ka kandija i tnu'u maa ni a.
7 Te vitna ka jini i ja ndaka ja
ni taa ni ma nuu nda'a maa
ni ni ka iyo, te ni ndataa ni,
8 vaa saña chi jâ ni kaxtnu'u
sa tnu'u vii tnu'u va'a ja ni
kaxtnu'u ni ma, te ni ka
jan-ta'vi i. Te ni ka ndasa'a
i kuenda ja ja ndaa kúu ja
maa ni ni tetniñu ña'a, te ka
kandija i.

9 'Te jikan-ta'vi sa ja jin kuu
i. Masu jikan-ta'vi sa ja jin
kuu ñayii ñuu ñayivi a, nú
masu ja jin kuu ñayii ni taa ni
a, vaa kuenda maa ni ka kuu
i.
10 Ndaka ja kúu kuenda maa
sa kuenda maa ni kúu. Te
ja kúu kuenda maa ni ma
kuenda maa sa kúu. Te ñayii
ñatuu ka kandija ña'a ma, ja
ni ka jini i sukan ka sa'a ka
kuu ñayii ka kandija ña'a ma
te ka ndakuni tnuni i ja iya
sa'a ja va'a kúu sa.

11 'Saña, masu koo-ka sa
ñuu ñayivi a, kovaa maa i
chi jin koo i ñuu ñayivi a,
nani kuan ndajaa sa, ja jin
koo o nuu iyo ni a. Yuva
sa iya ii, iya iyo tnu'u ndee
tnu'u ndatnu, ko koto va'a
ni ndaka ñayii ni taa ni ma,
te sa'a ni ja jin ketna'a ini i,
kuenda tnu'u ja in-ni ñayii jin
ko kuu i, sukan ka kuu nduu
maa o a.
12 Nuu ni iyo sa ji'in i ñuu
ñayivi a, ja maa tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ni taa ni ma,
te ni yo jito va'a sa i. Te
ndaka ñayii ni taa ni ma,
ni-in i ñatuu ni skenaa maa i,
yika-ni ja tee ni skenaa maa
de ma, sukan-va'a ko kuu
sukan ndee nuu tutu maa ni
a.

13 'Vitna te ndajaa sa nuu
iyo ni a, kovaa ká'an sa sa'a
nani iyo-ka sa ñuu ñayivi
a, sukan-va'a jin koo sii ini
ndija i sukan iyo sii ini sa a.
14 Saña, jâ ni kaxtnu'u sa
tnu'u vii tnu'u va'a ni a, ko-
vaa ñayii ñuu ñayivi a, jin
ndakiti ini i nuu ñayii ka
kandija ja ká'an sa a, vaa
kuechi ja masu ñayii ñuu
ñayivi a ka kuu-ka i, vaa saña
tna, masu ñayii ñuu ñayivi a
kúu sa.
15 Masu jikan sa ja kene'e ni i
ñuu ñayivi a, su'va ja ko koto
va'a ni i ja máko xtna'a ña'a
ja u'vi ma.
16 Saña, masu ñayii ñuu ñayivi

a kúu sa, te ñayii ka kandija
ña'a a, masu ñayii ñuu ñayivi
a ka kuu-ka i.
17 Kaxtnu'u ni tnu'u ndaa ni
nuu i, te ndasasiin ni i nuu ja
u'vi ma, te jin koo i nuu maa
ni. Tnu'u maa ni a kúu tnu'u
ndaa.
18 Sukan ni tetniñu ña'a ni
ne'un ñayii ñuu ñayivi a,
sukan tetniñu tna sa i ne'un
ñayii ñuu ñayivi a.
19 Te ni yo jatanuu ñukuun
sa i, vaa ni yo ndi ini sa
ja jin kuu i, te kútoo sa i,
sukan-va'a suni maa tna i, te
jin ko ndi ini i ja jin xndoo i
ja u'vi ma, vaa jâ ni ka jini i
ja ndaa ma.

20 'Masu jikan-ta'vi sa
yika-ni ja jin kuu ñayii ya'a,
su'va jikan-ta'vi sa ja jin kuu
ndaka-ka ñayii jin kandija
tna ña'a ma, ja jin kuniso'o
i tnu'u vii tnu'u va'a jin
kaxtnu'u ñayii ya'a.
21 Te jikan-ta'vi sa ja ndaka
i, in-ni ja jin kani ini i ji'in
o, te inuu-ni jin kani ini i
ji'in o, Yuva sa, sukan iyo ni
ji'in sa a te iyo sa ji'in ni a.
Te sukan in-ni ja jin kani ini
i, sukan-va'a ñayii ñuu ñayivi
a, jin kandija i ja maa ni ni
tetniñu ña'a ma.
22 Ni wa'a sa suni maa
jayiñu'u ni taa ni ma,
sukan-va'a in-nka-ni ñayii jin
ko kuu i, sukan ka kuu maa
o a, ja in-ni ka kuu o,
23 saña ji'in i, te maa ni
ji'in sa, sukan-va'a jin ko kuu
ndija i in-ni ñayii, sukan-va'a
ñayii ñuu ñayivi a, jin ndasa'a
i kuenda i ma ja maa ni ni
tetniñu ña'a saña, te kútoo
ni ñayii ka kandija ña'a ma,
sukan kútoo ña'a ni saña.
24 'Yuva sa, ndaka ñayii ni
taa ni a, kúni sa ja jin koo
i ji'in sa nuu koo sa ma,
sukan-va'a jin kuni i jayiñu'u
sa ja ni taa ni ma, vaa jâ
kútoo ña'a ni onde xi'na-ka
sana kuva'a ñuu ñayivi a.
25 Yuva sa iya sa'a ndaa, ñayii
ka kuu ñayii ñuu ñayivi a,
masu ka jini ña'a i ndijin.
Kovaa saña chi jini ña'a sa,
te ñayii ka kandija ja ká'an sa
ma, suni ka jini i ja maa ni ni
tetniñu ña'a.
26 Te ni kaxtnu'u sa na in kúu
ni, te su'va kaxtnu'u-ka sa,
sukan-va'a sukan kútoo ña'a
ni saña ma, te sukan jin ko
kutoo tna'a tna i, te maa sa
koo ji'in i —kúu ya jiña'a ya.

18

Ni ka tnii de Jesús ma
(Mt 26:47-56; Mr 14:43-50;
Lc 22:47-53)

1 Nuu ni jinu ni jikan-ta'vi
ya sukan, Jesús ma, ni kee
ya ji'in tee ka ndikin ya ma,
sukan-va'a ki'in ya in-ka yu'u
yuu nani Cedrón ma ichi nuu
iyo in huerta ma, te ni kivi
Jesús ma ji'in tee ka ndikin
ya ma.
2 Te Judas ma, tee yikuu
ke'en-su'va ya ma, jini de
yukan, vaa kua'a jichi ni ka
yo ndatna'a de ji'in ya yukan
ma.
3 Sani te ni kenda Judas ma,
ji'in in yukun soldado, ji'in
jaku tee ka jito veñu'u ma.
Ñayii ya'a ni ka tetniñu tee ka
tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee
ka kuu fariseo ma. Te jaku
de ka yinda'a ja ndú'va ñu'u
ja jin kundijin nuu de ma, te

jaku de ka yinda'a iti suja ka
ndu'va ñu'u, te ka ndiso xeen
de.
4 Kovaa Jesús ma, jâ jini ya
ndaka nde a ko kuu ja ndo'o
ya ma, te ni kee ya, te ni
jikan-tnu'u ya:
—¿Na in ka ndanduku ni?
—kúu ya jiña'a ya.
5 Te ni ka ndakone'e de:
—Tee kúu Jesús ñuu
Nazaret ma —ka kuu de ka
jiña'a de.
Jesús ma, jiña'a ya:
—Saña kúu —kúu ya jiña'a
ya.
Te Judas tee yikuu
ke'en-su'va ña'a ma, suni ni
iyo de yukan ne'un ñayii ma.
6 Nuu ni jiña'a Jesús ma:
"Saña kúu", kua'a ni ka
ndakaka yata de, te ni ka
kotuu de nuu ñu'ú ma.
7 Jesús ma, ni ndakan-tnu'u
tuku ña'a ya:
—¿Na in ka ndanduku ni?
—kúu ya jiña'a ya.
Te ni ka ndakone'e tuku de:
—Tee kúu Jesús ñuu
Nazaret ma —ka kuu de ka
jiña'a de.
8 Jesús ma, jiña'a tuku ya:
—Jâ ni ka'an sa ja saña
kúu. Nú ka ndanduku ni
saña, jin kua'a ni tnu'u jin
koo maa tee ya'a —kúu ya
jiña'a ya.
9 Sa'a ni kuu, sukan-va'a
ko kuu sukan ni jiña'a maa
Jesús ma: "Yuva sa, ñayii ni
taa ni a, ñatuu ni skenaa sa
ni-in i."
10 Te Simón Pedro ma,
neva'a de in yuchi kúu es-
pada. Sani te ni kene'e de,
te ni jan ka'nde-ni de so'o
kua'a in tee nani Malco tee
jinukuechi nuu tee tatnuni
nuu sutu ma.
11 Jesús ma, jiña'a ya Pedro
ma:
—Ndachunee va'a ni yuchi
kúu espada ni a nuu ñunee i
ma. Nú Yuva sa ma, kúni ya
ja ndo'o neni sa a, ¿naku xi
ma ndo'o sa? —kúu ya jiña'a
ya.

Ni ka jan xsia'a i Jesús ma
nuu tee kúu Anás ma
(Mt 26:57-58; Mr 14:53-54;
Lc 22:54)

12 Te tee ka kuu soldado
ma, ji'in tee tatnuni nuu de
ma, ji'in tee ka jito veñu'u ma,
ni ka tnii de Jesús ma, te ni ka
ju'ni de ya.
13 Te ni jan koo de ji'in ya
xinañu'u ve'e tee kúu Anás
ma, vaa yuva xiso tee kúu
Caifás ma kúu de, te Caifás
ma kúu tee tátnuni nuu sutu
ma kuiya yukan.
14 Maa tee kúu Caifás ma kúu
tee jiña'a nuu ñayii judío ma
ja va'a-ka maa ñayii ma jin
ko kuu, nuna kûu in tee nuu
tniñu ndaka ñayii ñuu ma.

Ni ka'an Pedro ma ja masu
jini de Jesús ma
(Mt 26:69-70; Mr 14:66-68;
Lc 22:55-57)

15 Simón Pedro ma ji'in
in-ka tee ni ka yo ndikin
Jesús ma, kuan koo de. In-ka
tee ni yo ndikin Jesús ma, jini
tna'a de ji'in tee tátnuni nuu
sutu ma, te chukan kúu ja ni
kivi de ji'in Jesús ma ini ve'e
ma.
16 Kovaa Pedro ma, ni
kendoo de ye'e ke'e ma. Te
chukan kúu ja ni kee tee
ndikin Jesús ma, tee jini tna'a
ji'in tee tatnuni nuu sutu ma,

te ni jiña'a de nuu ña'a jito
ye'e ma, te saa ni kuu ni kivi
Pedro ma.
17 Ña'a jito ye'e ma, ni
jikan-tnu'u ña Pedro ma:
—¿Masu ndijin tna kúu tee
ka ndikin tna'a ji'in tee kúu
Jesús ya? —kúu ña jiña'a ña.
Pedro ma, ni ndakone'e de:
—Ña'a, masu saña kúu
—kúu de jiña'a de.
18 Kovaa vijin xeen ma, te
tee ka jinukuechi ma, ji'in
tee ka jito veñu'u ma, ni ka
xndu'va de ñu'u, te ka yikuu
de ka nduvixi de. Suni Pedro
ma, yituu tna de yukan ne'un
tee ma, ndúvixi de yu'u ñu'u
ma.

Tee kúu Anás ma, ni xndichi de Jesús ma

(Mt 26:59-66; Mr 14:55-64; Lc 22:66-71)

19 Tee tátnuni nuu sutu ma,
ni keja'a de jikan-tnu'u de
Jesús ma siki tee ka ndikin ya
ma ji'in siki tnu'u káxtnu'u ya
ma.
20 Jesús ma, jiña'a ya:
—Saña chi ni yo ka'an ndi-
jin sa nuu ndaka ñayii ñuu
ñayivi a. Ndimaa ni yo
kaxtnu'u sa ini veñu'u lilikin
ma ji'in ini veñu'u ka'nu ma
nuu ka ndututu ndaka ñayii
judío a. Te masu nawa ni yo
ka'an yu'u sa.
21 ¿Nava'a ka jikan-tnu'u ña'a
ni? Jin kakan-tnu'u ni nuu
ñayii ni ka jiniso'o ja ni ka'an
sa ma, te ñayii yukan, jin
ka'an i nde a ni yo kaxtnu'u
sa nuu i ma. Vaa ñayii ma chi
ka jini i nawa ni yo ka'an sa
ma —kúu ya jiña'a ya.
22 Nuu ni ka'an Jesús ma
sukan, in tee jito veñu'u ma,
ni wa'a de in yikinuu ya ma,
te jiña'a de:
—¿Sukan ndákone'e ni nuu
tee tátnuni nuu sutu a? —kúu
de jiña'a de.
23 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—Nú ni ka'an sa in ja u'vi,
ka'an ni nde a kúu. Te nú ni
ka'an sa ja va'a, ¿nava'a káni
ña'a ni? —kúu ya jiña'a ya.
24 Sani te Anás ma, ni tet-
niñu de ya nuu tee kúu Caifás
tee tátnuni nuu sutu ma.

Pedro ma, ni ka'an de in-ka jichi ja masu jini de Jesús ma

(Mt 26:71-75; Mr 14:69-72; Lc 22:58-62)

25 Te Pedro ma, yikuu-ka
de ndúvixi de yu'u ñu'u ma.
Te ni ka jikan-tnu'u i de:
—¿Masu ndijin kúu in tee
ni ka yo ndikin tee kúu Jesús
ma? —ka kuu i ka jiña'a i.
Pedro ma, ni ndakone'e de:
—Ña'a, masu saña kúu
—kúu de jiña'a de.
26 Sani te in tee jinukuechi
nuu sutu ma, tna'a tee ni
ja'nde Pedro ma so'o de ma,
ni jikan-tnu'u de:
—¿Te masu ni jini ña'a sa
huerta ma ji'in de ma? —kúu
de jiña'a de.
27 Pedro ma, jiña'a de in-ka
jichi ja masu jini de Jesús ma.
Te maa ora yukan-ni ni kana
li'li ma.

Ni ka jan ndaxsia'a i Jesús ma nuu nda'a Pilato ma

(Mt 27:1-2, 11-14; Mr 15:1-5; Lc 23:1-5)

28 Ni ka nde koo tee judío
ma ji'in Jesús ma ve'e tee kúu
Caifás ma, te kuan koo de

ji'in ya palaciu nuu yinee tee
ñuu Roma ma ja tátnuni de
ma. Vaa jâ ve ndii ma, te
tee judío ma, masu kuu-ka
jin kivi koo de ini palaciu ma,
vaa nú ña'a te masu jin koo
vii de nuu Su'si ma, te masu
kuu jin kuxini de kivi Viko
Pascua ma.
29 Chukan kúu ja Pilato ma,
ni kee de ja ka'an de, te jiña'a
de:
—¿Na nde a ka xtekuechi
ni tee ya'a? —kúu de jiña'a
de.
30 Ni ka ndakone'e de:
—Nute masu in tee sa'a ja
u'vi kúu de, masu ki koo sa
ki xsia'a sa de nuu nda'a ni a
—ka kuu de ka jiña'a de.
31 Pilato ma, jiña'a de:
—Jin ndakueka maa ni de,
te jin ka'nde ni tniñu de
sukan ka sa'a maa ni a —kúu
de jiña'a de.
Te tee ka kuu judío ma, ni
ka ndakone'e de:
—Kovaa saña ja ka kuu sa
ñayii judío a, masu kuu jin
ka'ni sa ni-in ñayii —ka kuu
de ka jiña'a de.
32 Chukan kúu ja ni kuu
sukan ni ka'an Jesús ma siki
ja naxe kûu ya ma.
33 Pilato ma, ni ndivi tuku
de ini palaciu ma, te ni kana
de Jesús ma, te jikan-tnu'u de
ya:
—¿Ndijin kúu rey ñayii judío
ma? —kúu de jiña'a de.
34 Jesús ma, jiña'a ya:
—¿Maa ni jani ini ja ká'an
ni a, xi nde in ni ska'an ña'a?
—kúu ya jiña'a ya.
35 Te ni ndakone'e Pilato
ma:
—¿Xi ñayii judío ma kúu
saña? Maa ñayii ñuu ni a, ji'in
tee ka tatnuni nuu sutu ma
ka kuu tee ni ka ki ndi xsia'a
ña'a nuu saña. ¿Nawa ni sa'a
ni? —kúu de jiña'a de.
36 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:
—Nuu tátnuni sa ma masu
ñuu ñayivi a kúu. Nute ya'a
kúu, koneva'a sa ñayii jin
kunukuechi nuu sa, te jin
kanaa i, sukan-va'a saña, ma
jin tnii ña'a ñayii judío ma.
Kovaa nuu tatnuni sa ma
masu ñuu ñayivi a kúu —kúu
ya jiña'a ya.
37 Sani te ni jikan-tnu'u
tuku ña'a Pilato ma:
—¿Nú sukan, te rey kúu ni?
—kúu de jiña'a de.
Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Maa ni ni ka'an ja rey
kúu sa. Vee sa, te ni kâku sa
ñuu ñayivi a, sukan-va'a ka'an
sa nde a kúu ja ndaa. Te
ndaka ñayii ka sa'a ja ndaa
ma, ka niniso'o i ja ká'an sa
ma —kúu ya jiña'a ya.
38 Te Pilato ma, jiña'a de:
—¿Nde a kúu ja ndaa ma?

Ni ka kundee maa ñayii ma, te ni tatnuni Pilato ma ja jin ka'ni i Jesús ma

(Mt 27:15-31; Mr 15:6-20; Lc 23:13-25)

Ja ni jinu ni jikan-tnu'u de
ya sa'a, ni kee de in-ka jichi,
te ni ka'an de ji'in tee judío
ma, te jiña'a de:
—Saña, ñatuu ni ndani'i sa
ni-in kuechi tee ya'a.
39 Kovaa ka neva'a maa ni
costumbre ja saña ndaxsiaa
in tee yinee vekaa ma ne'un
kivi Viko Pascua a. ¿Ka kuni
ni ja ndaxsiaa sa tee kúu rey
nuu ñayii judío a? —kúu de
jiña'a de.

40 Ndaka ñayii ma, ûni ka
kayu'u i ka jiña'a i:
—¡Tee jiña chi ña'a!
¡Ndaxsiaa ni tee kúu
Barrabás ma! —ka kuu i ka
jiña'a i.
Te tee kúu Barrabás ma chi
in kui'na kúu de.

19

1 Pilato ma, ni tnii de Jesús
ma, te ni tatnuni de ja jin
kani i ya.
2 Te tee ka kuu soldado ma, ni
ka sa'a de in corona iñu, te ni
ka sonee de xini Jesús ma, te
ni ka skondii de ya in sa'ma
kua'a tnuu.
3 Sani te ni ka jan tu'va de ya,
te ka jiña'a de:
—¡Ja va'a kúu rey tátnuni
nuu ñayii judío ma! —ka kuu
de ka jiña'a de.
Te ka wa'a de tikatu yik-
inuu ya ma.
4 Pilato ma, ni kee de in-ka
jichi, te jiña'a de:
—¡Jin konde'ya ni! Ni
kene'e sa de, sukan-va'a jin
kuni ni ja masu ni ndani'i
sa ni-in kuechi de —kúu de
jiña'a de.
5 Ni kee Jesús ma. Yoxtnee
in corona iñu xini ya, te ndii
ya in sa'ma kua'a tnuu. Pi-
lato ma, jiña'a de nuu ñayii
ma:
—¡Ya'a iyo tee ya'a! —kúu
de jiña'a de.
6 Nuu ni ka jini tee ka tat-
nuni nuu sutu ma, ji'in tee ka
jito veñu'u ma, ni ka keja'a de
ka kayu'u de ka jiña'a de:
—¡Kata kaa ni de nuu krusi
ma! —ka kuu de ka jiña'a de.
Pilato ma, jiña'a de:
—Kuán koo ni ji'in de, te
jin kata kaa maa ni de nuu
krusi ma, vaa saña, masu
ni ndani'i sa ni-in kuechi de
—kúu de jiña'a de.
7 Te tee judío ma, ni ka
ndakone'e de:
—Saña, ka neva'a sa in ley,
te ja sukan ká'an ley sa ma,
tee ya'a chi iyo de ja kûu
de, vaa sa'a de tnu'u ja Sa'ya
Su'si ma kúu de —ka kuu de
ka jiña'a de.
8 Ja ni jiniso'o Pilato ma
sukan, ni yu'u xeen-ka de.
9 Ni ndivi tuku de in-ka
jichi palaciu de ma, te ni
ndakan-tnu'u tuku de Jesús
ma:
—¿Ndenu kúu ñuu ni?
—kúu de jiña'a de.
Kovaa Jesús ma, ñatuu ni
ndakone'e kuiti ya.
10 Pilato ma, jiña'a de:
—¿Te ma ndakone'e ni?
¿Ñatuu jini ni ja iyo sa ja
tatnuni sa te jin kata kaa ña'a
i nuu krusi ma, te iyo sa ja
kuu ndaxsiaa ña'a sa? —kúu
de jiña'a de.
11 Sani te Jesús ma, ni
ndakone'e ya:
—Masu kuu tatnuni ni siki
saña, nú ma taa Su'si ma
tnu'u. Chukan kúu ja tee ni
ki ndi xsia'a ña'a nuu nda'a
ni a, ndiso kuechi xeen-ka de
sana ndijin —kúu ya jiña'a
ya.
12 Onde ora yukan, Pilato
ma, ndúku de naxe ndaxsiaa
de Jesús ma. Kovaa ñayii
judío ma, ka kayu'u i ka
jiña'a i:
—Nuna ndaxsiaa ni de,
masu tee ka ketna'a ini ji'in
tee kúu César tee tátnuni ñuu
Roma ma kúu ni. Vaa jini

maa ni ja ndeva'a-ni na in
sa'a tnu'u ja rey kúu i, masu
kétna'a ini i ji'in César tee
tátnuni ma —ka kayu'u i ka
jiña'a i.
13 Pilato ma, ja ni jiniso'o
de sukan, ni tatnuni de ja
jin kene'e i Jesús ma, te ni
jinkoo de nuu ja'nde de tniñu
ma, nuu ka xnani i sa'an
hebreo ma Gabata, ja kúni
ka'an "nuu vivii ni ka sama
de ichi ma ji'in yuu".
14 Te kivi yukan chi in kivi
xi'na-ka sana ko kuu Viko
Pascua ma kúu, te visi sava
nduu ma kúu, te jiña'a Pilato
ma nuu ñayii judío ma:
—¡Ya'a iyo rey ni a! —kúu
de jiña'a de.
15 Kovaa maa ñayii ma, ka
kayu'u i:
—¡Kúu de! ¡Kúu de! ¡Kata
kaa ni de nuu krusi ma! —ka
kuu i ka kayu'u i.
Pilato ma, ni jikan-tnu'u
de:
—¿Te kata kaa sa rey ni
a nuu krusi ma ka kuni ni?
—kúu de jiña'a de.
Te tee ka tatnuni nuu sutu
ma, ni ka ndakone'e de:
—¡Saña, masu na in-ka rey
ka neva'a sa, nú masu ja
César tee tátnuni ñuu Roma
ma! —ka kuu de ka jiña'a de.
16 Sani te Pilato ma, ni
xndoo de Jesús ma nuu
nda'a maa ñayii judío ma,
sukan-va'a jin kata kaa maa i
ya nuu krusi ma, te kuan koo
maa i ji'in ya.

Ni ka skuita kaa de Jesús ma nuu krusi ma
(Mt 27:32-44; Mr 15:21-32; Lc 23:26-43)

17 Ni kee Jesús ma ndiso
ya in krusi, te kua'an ya ichi
nuu nani Gólgota sa'an he-
breo ma, ja kúni ka'an "Tin-
duu Yiki Xini Ndiyi".
18 Te yukan ni ka skuita kaa
de ya nuu krusi ma ji'in
uu-ka tee, in de ma xiñi kua'a
ya ma te in-ka de ma xiñi
satni ya ma.
19 Pilato ma, ni tatnuni de
ja jin tenee i xini krusi
nuu ndakaa Jesús ma in ja
kondee tnu'u ká'an: "Jesús
tee ñuu Nazaret ma, rey ñayii
judío a".
20 Te kua'a ñayii judío ma,
ni ka ka'vi i tnu'u ndenee
xini krusi ma, vaa nuu ni
ka skuita kaa i Jesús ma
nuu krusi ma chi iyo yatni
ñuu ma, te tnu'u ndenee xini
krusi ma ndee sa'an hebreo,
ji'in sa'an latín, ji'in sa'an
griego.
21 Te tee ka tatnuni nuu sutu
ma, ka jiña'a de nuu Pilato
ma:
—Máko tee ni: "Rey ñayii
judío a", su'va tee ni: "Tee
sa'a tnu'u ja rey ñayii judío a
kúu de" —ka kuu de ka jiña'a
de.
22 Kovaa Pilato ma, ni
ndakone'e de:
—Ja ni tee sa a, ñatuu na in
ko ndaxsama —kúu de jiña'a
de.
23 Sani te tee ka kuu sol-
dado ma, nuu ni jinu ni ka
skuita kaa de Jesús ma nuu
krusi ma, te ni ka ndaxtutu
de sa'ma ya ma, te ndi-kuun
soldado ma ni ka ndake'en
jaku jaku. Te ni ka jito de
sa'ma ndii ya ma, ja masu
nde ni kiku chi in-ni ni kenii
sa'ma ma.

24 Te soldado ma, ka ka'an
ndi-in ndi-in de:
—Má jin kachi o, su'va jín
chu'un o suerte, te jín koto o
nde o ndani'i i —ka kuu de ka
ka'an de.
Sukan, te ni kuu sukan
ndee tnu'u Su'si ma: "Ni ka
ndaka'nde i sa'ma sa a, te
ni ka chu'un i suerte siki
sa'ma ndii sa a, kóto na nde
i ndake'en." Te sukan ndija
ni ka sa'a tee ka kuu soldado
ma.
25 Yatni nuu iyo krusi nuu
ndakaa Jesús ma iyo si'i ya
ma, ji'in ku'u ña ma, ji'in
María ñasi'i Cleofas ma, ji'in
María Magdalena ma.
26 Nuu ni jini Jesús ma si'i ya
ma te yatni nuu iyo ña ma
iyo tee ni yo ndikin ya ma tee
ni yo kutoo ya ma, te jiña'a ya
si'i ya ma:
—Ndijin, jiña iyo sa'ya ni a
—kúu ya jiña'a ya.
27 Sani te jiña'a ya tee ni yo
ndikin ya ma:
—Ndijin, jiña iyo si'i ni a
—kúu ya jiña'a ya.
Sani te tee ni yo ndikin ya
ma, ni nducargu de ña onde
kivi yukan ja ko koto de ña.

Sukan ni ji'i Jesús ma
(Mt 27:45-56; Mr 15:33-41;
Lc 23:44-49)

28 Ja ni jinu sukan ma, vaa
Jesús ma chi jâ jini ya ja ni
ndi'i ndaka ja iyo ja ndo'o
neni ya ma, te jiña'a ya:
—Yíchi sa.
Sukan jiña'a ya, sukan-va'a
na ko kuu sukan ká'an tnu'u
ndee nuu tutu Su'si ma.
29 Te núkuiñi in tindo'o nuu
ñu'u chitu ndute uva ni jiya.
Te ni ka chunee de in sa'ma
vita nuu ndute uva ni jiya
ma, te ni ka ju'ni de in yutnu
tnu hisopo, te ni ka xtu'va de
yu'u ya ma.
30 Te Jesús ma, nuu ni jitot-
nuni ya ndute uva ni jiya ma,
te ni ka'an ya:
—Ndaka jâ ni kuu kuiti
—kúu ya ká'an ya.
Sani te ni nune'e ya xini ya
ma, sani te kuan no'o anua
ya ma nuu Su'si ma.

In soldado ma, ni tuu ni'ni
de in lanza yika Jesús ma

31 Vaa in kivi xi'na-ka sana
ko kuu Viko Pascua ma kúu
ma, te ñayii judío ma, ñatuu
ka kuni i ja jin kuita kaa
ñunde'yu ma nuu krusi ma,
vaa kivi yutnee ma kúu kivi
ni tatnuni Su'si ma ja ma
jin satniñu ñayii ma, te kivi
yukan chi in kivi ii kúu.
Chukan kúu ja ni ka jikan
i nuu Pilato ma ja tatnuni
de nuu soldado ma, ja na
jin ka'nu de yiki ja'a tee ka
ndakaa nuu krusi ma, te jin
xtandiyo de ñunde'yu tee ma.
32 Te tee ka kuu soldado ma,
ni jan koo de. Sani te ni ka
ja'nu de yiki ja'a tee ndakaa
nuu krusi xinañu'u ma, ji'in
tee ndakaa nuu krusi in-ka
xiñi Jesús ma.
33 Kovaa nuu ni ka jan tu'va
de Jesús ma, te ni ka jini de
ja jâ ni ji'i ya. Chukan kúu ja
ñatuu ni ka ja'nu de yiki ja'a
ya ma.
34 Kovaa in soldado ma, ni
jan tuu ni'ni de in kaa nani
lanza yika ya ma. Sani te ora
yukan ni kee niñi ji'in ndute.
35 Tee ndákani sa'a kúu in
tee ni jini, te ndáka'an ndaa
de, te jini maa de ja ja

ndaa ká'an de, sukan-va'a jin
kandija tna ni.
36 Vaa sukan ni yo kuu,
sukan-va'a ko kuu sukan
ká'an tnu'u ndee nuu tutu
Su'si ma: “Masu jin ka'nu i
ni-in yiki ya ma.”
37 Te in-ka nuu ndee tnu'u
Su'si ma ká'an: “Jin konde'ya
i iya ni ka kaan i yika ya ma.”

Sukan ni ka chu'u i Jesús ma
(Mt 27:57-61; Mr 15:42-47; Lc 23:50-56)

38 Ja ni jinu sukan ma,
José tee ñuu Arimatea ma, ni
jiña'a de ja na kua'a Pilato
ma tnu'u, sukan-va'a no'o de
ji'in ñunde'yu Jesús ma. José
ma kúu in tee ni yo ndikin
Jesús ma, kovaa ni yo ndikin
yu'u de ya, vaa ni yo yu'u
de tee judío ma. Pilato ma,
ni wa'a de tnu'u, te José ma,
ni jan nune'e de ñunde'yu ya
ma.
39 Suni Nicodemo ma, tee ni
ja'an in jakuaa ni ndatnu'u
de ji'in Jesús ma, yinda'a
de kua'a xeen ja jáxiko asi
sakanuu ji'in mirra ji'in áloe.
40 Te José ma ji'in Nicodemo
ma, ni ka ndake'en de
ñunde'yu Jesús ma, te ni ka
chutuu de ya sa'ma ni ka chi'i
de ja jáxiko asi ma, vaa sukan
ka sa'a ñayii judío ma nú jin
chu'u i in ndiyi ma.
41 Te nuu ni ndakaa Jesús ma
iyo in huerta, te yukan iyo
in yavi jaa nuu ñatuu na in
kinee-ka.
42 Yukan ni ka chinee de
ñunde'yu Jesús ma, vaa yavi
ma, iyo yatni i, te vaa sani te
keja'a kivi ni tatnuni Su'si ma
ja ma jin satniñu ñayii judío
ma.

20

Sukan ni ndateku Jesús ma
(Mt 28:1-10; Mr 16:1-8; Lc 24:1-12)

1 Te kivi ni keja'a smana
ma, te María Magdalena ma,
ne'e xeen kua'an ña yavi nuu
yinee ñunde'yu Jesús ma. Ûni
ndatinee-ka. Te ni jini ña ja
ni jan ndiyo yuu ndesi ye'e
yavi ma.
2 Sani te jinu ña ni ja'an ña
nuu ka iyo Simón Pedro ma,
ji'in in-ka tee ni yo ndikin
ya ma, tee ni yo kutoo xeen
Jesús ma, te jiña'a ña:
—Masu chi kuan koo i ji'in
ñunde'yu Señor ma, te ñatuu
ka jini sa ndenu ni ka jan
xsia'a i ñunde'yu ma —kúu ña
jiña'a ña.
3 Pedro ma ji'in in-ka tee ni
yo ndikin ya ma, kuan koo de
nuu yinee ñunde'yu ma.
4 Te nduu de ka jinu kuan
koo de, kovaa in-ka de ma
chi ni kuñama-ka de sana
Pedro ma, te xinañu'u-ka de
ni kenda yavi ma.
5 Te ni jakindeyi de, te nde'ya
de, te ni jini de sa'ma ni ñutuu
ya ma, kovaa ñatuu ni kivi de.
6 Sani te ni kenda Simón Pe-
dro ma, te ni kivi de ini yavi
ma. Te ni jini de sa'ma ni
ñutuu Jesús ma.
7 Suni ni jini de sa'ma ni
ñutuu xini ya ma. Te ñatuu
iyo i yatni nuu kátuu sa'ma
ni ñutuu ya ma, su'va ni nuk-
itna'nu i, te kátuu siin i.
8 Sani te ni kivi tna in-ka
tee ni yo ndikin ya ma, tee

ni kenda xinañu'u-ka yavi ya
ma, te ni jini de sukan ni kuu
ma, te ni kandija de.
9 Vaa ñatuu jin jaku'ni-ka
ini de sukan ká'an tnu'u
ndee tnu'u Su'si ma ja sukan
ndateku ya ma.
10 Sani te ni ka ndakokuiñi de
ve'e de ma.

Jesús ma, ni kenda ya nuu María Magdalena ma
(Mr 16:9-11)

11 María ma, ni kendoo ña
ichi ke'e ma ye'e yavi nuu ni
yinee Jesús ma, te nda'yu ña,
te ni jakindeyi ña ja konde'ya
ña ini yavi ma.
12 Te ni jini ña uu ángel ka
ne'nu sa'ma kuijin, ka nukoo
i nuu ni iyo ñunde'yu Jesús
ma, in i ichi nuu ni iyo xini
ya ma, te in-ka i ma ichi nuu
ni ka iyo ja'a ya ma.
13 Te ángel ma, ni ka
jikan-tnu'u i ña:
—Ndijin, ¿nava'a nda'yu
ni? —ka kuu i ka jiña'a i.
Te ni ndakone'e ña:
—Vaa kuan koo i ji'in
ñunde'yu Señor sa ma, te
ñatuu jini sa ndenu ni ka jan
xsia'a i —kúu ña jiña'a ña.
14 Yika ni ka'an ña sukan,
te ni ndonenuu ña, te ni jini
ña Jesús ma, kovaa ñatuu ni
ndakuni maa ña ya.
15 Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya:
—Ndijin, ¿nava'a nda'yu
ni? ¿Nde in ndanduku ni?
—kúu ya jiña'a ya.
Maa ña chi jani ini ña ja
tee jito huerta ma kúu de, te
jiña'a ña:
—Señor, nú ndijin ni
ndake'en ñunde'yu teskua'a
sa ma, ka'an ni ndenu ni
jan xsia'a ni, sukan-va'a ki'in
sa jin nu ke'en sa —kúu ña
jiña'a ña.
16 Sani te Jesús ma, jiña'a
ya:
—¡María! —kúu ya jiña'a
ya.
Sani te ni ndonenuu ña, te
nde'ya vava'a ña ya, te jiña'a
ña sa'an hebreo:
—¡Raboni! —kúu ña jiña'a
ña. Te tnu'u raboni ma kúni
ka'an “teskua'a”.
17 Jesús ma, jiña'a ya:
—Máko tnii ña'a ni, vaa
ñatuu ndaa-ka sa nuu iyo
Yuva sa ma. Kovaa kuá'an
ni, te kuña'a ni ñani sa tee
ka ndikin ña'a ma, ja ndaa
sa nuu iya kúu Yuva sa ma,
iya kúu Yuva ndaka ni ma,
iya kúu Su'si sa ma, iya kúu
Su'si ndaka tna ni ma —kúu
ya jiña'a ya.
18 Sani te María Magdalena
ma, kua'an ña nuu ka iyo
de ma, te ni ndakani ña nuu
ndaka tee ka ndikin ya ma ja
ni jini ña Iya Tátnuni ma, te
suni ndakani ña sukan jiña'a
ya ma.

Jesús ma, ni kenda ya nuu ñayii ka ndikin ya ma
(Mt 28:16-20; Mr 16:14-18; Lc 24:36-49)

19 Te nuu ni kunee ma kivi
yukan kivi keja'a smana ma,
te ñayii ka ndikin ya ma, ni
ka ndututu i ini ve'e ma, te
ndesi ye'e ma, vaa ka yu'u i
tee judío ma. Te Jesús ma,
ni kivi ya, te ni jinkuiñi ya
me'ñu ndaka ñayii ka ndikin
ya ma, te jiña'a ya:
—¡Jin koo mani ni! —kúu
ya jiña'a ya.

20 Ja ni ka'an ya sukan, sani
te ni kaxtnu'u ya nda'a ya ma
ji'in yika ya ma, te ni ka ku-
tachi ndaka ñayii ka ndikin
ya ma, ja ni ka ndakuni i Iya
Tátnuni ma.
21 Sani te Jesús ma, jiña'a ya
in-ka jichi:

—¡Jin koo mani ni! Sukan
ni tetniñu ña'a Yuva sa ma,
sukan tétniñu tna ña'a sa ndi-
jin —kúu ya jiña'a ya.

22 Te ni tutachi ya siki ñayii
ma, te jiña'a ya:

—Jin kuta'vi ni Xtumani
Ndios a.
23 Te ja maa ya ma, te nú na
in jin kuña'a ni ja ni ka naa
kuechi i ma, te jin naa kuechi
i ma nuu Su'si ma. Te nú
na in masu jin kuña'a ni ja
jin naa kuechi i ma, te masu
jin naa kuechi i ma —kúu ya
jiña'a ya.

Tomás ma, ni jini de ji'in nuu de Jesús ma, ja jâ ni ndateku ya ma

24 Tomás ma kúu in tee
ndi-uxi uu tee ni ka yo ndikin
ya ma, te tee ni ka yo xnani
i Kuati ma kúu de. Ñatuu de
iyo nuu ni kenda Jesús ma.
25 Sani te ñayii ka ndikin ya
ma, ka jiña'a i:

—Ni ka jini sa Iya Tátnuni
ma —ka kuu i ka jiña'a i.

Kovaa Tomás ma chi ni
ndakone'e de:

—Nú ma kuni sa nuu ni
kaan nda'a de ma ji'in nduyu
kaa ma, te nú ma chinee sa
xninda'a sa a nuu ni tnakue'e
ma, te nú ma chinee sa nda'a
sa a yika de ma, te masu
kandija sa —kúu de jiña'a de.

26 Nuu una kii ma, te ñayii
ka ndikin ya ma, ni ka ndu-
tutu tuku i in-ka jichi ini ve'e
ma. Tomás ma, iyo tna de.
Te ndesi va'a ye'e ma. Kovaa
Jesús ma chi ni kuu ni kivi
ya, te ni jinkuiñi ya me'ñu
ndaka ñayii ma, te jiña'a ya:

—¡Jin koo mani ni! —kúu
ya jiña'a ya.

27 Sani te jiña'a ya Tomás
ma:

—Chinee ni xninda'a ni a
ya'a, te konde'ya ni nda'a sa
ya. Te chinee ni nda'a ni a
yika sa a, te máko ku'un ini ni
ja onde kuni ni sana kandija
ni —kúu ya jiña'a ya.

28 Sani te Tomás ma, ni
ndakone'e de, te jiña'a de:

—¡Iya tátnuni nuu maa sa
kúu ni! ¡Su'si maa sa kúu ni!
—kúu de jiña'a de.

29 Jesús ma, jiña'a ya:

—¿Ni kandija ni vaa ni jini
ña'a ni a? ¡Va'a xeen-ka ka
kuu ñayii ni ka kandija ña'a
ma, visi ñatuu ni ka jini ña'a
i! —kúu ya jiña'a ya.

Nava'a ni tee Juan ma libru ya'a

30 Jesús ma, ni sa'a ya kua'a
xeen milagru nuu ñayii ka
ndikin ya ma, tna'a ja masu
ka ka'an nuu tutu ya'a.
31 Kovaa tnu'u ya'a chi ka
ndenee i nuu tutu ya'a,
sukan-va'a jin kandija ni ja
Jesús ma kúu Cristo ma, te
Sa'ya Su'si ma kúu ya, te
ja maa ya, te jin koteku ni
ni-kani ni-jika.

21

Jesús ma, ni kenda ya nuu uja tee ka ndikin ya ma

1 Nuu ni jinu sukan ma, Jesús ma, ni kenda ya in-ka jichi nuu ka iyo tee ka ndikin ya ma yu'u mar nani Tiberias ma. Te sa'a ni kenda ya:
2 Ka iyo tutu Simón Pedro ma, Tomás tee ni ka yo xnani i Kuati ma, Natanael tee ñuu Caná ja iyo i ñuu Galilea ma, sa'ya tee kúu Zebedeo ma, ji'in uu-ka tee ka ndikin ya ma.
3 Te Simón Pedro ma, jiña'a de:

—Kí'in sa jin tava sa tiaka —kúu de jiña'a de.

Te ni ka ndakone'e tee ka iyo ji'in de ma:

—Saña tna, suni jin koo tna o —ka kuu de ka jiña'a de.

Te kuan koo de, te ni ka ka koo de nuu barcu de ma, kovaa jakuaa yukan ñatuu kuiti na tiaka ni ka tava de.
4 Nuu jâ ve ndii ma, Jesús ma, ni kenda ya yu'u ndute ma, kovaa tee ka ndikin ya ma, masu nde ka ndakuni de ya ja maa ya kúu.
5 Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya:

—Ndijin, ¿ñatuu kuiti na tiaka ka tava ni? —kúu ya jiña'a ya.

Te ni ka ndakone'e de:

—Ñatuu kuiti —ka kuu de ka jiña'a de.

6 Jesús ma, jiña'a ya:

—Jin skee ni ñunu ni a xiñi barcu a ichi kua'a a, te jin tava kua'a ni tiaka —kúu ya jiña'a ya.

Te sukan ni ka sa'a de. Sani te ñatuu ka kundee-ka de jin ndatava de ñunu de ma, vaa kua'a xeen tiaka ni jaku'un.
7 Sani te in tee ni yo ndikin ya ma, tee ni yo kutoo xeen Jesús ma, jiña'a de Pedro ma:

—¡Iya Tátnuni ma kúu ya! —kúu de jiña'a de.

Yika ni jiniso'o Simón Pedro ma ja maa Iya Tátnuni ma kúu ya, te ni ndinuu kunu de su'nu de ma, vaa iyo vichi de nkuu, sani te ni kêe de nuu ndute ma.
8 Te jaku-ka tee ka ndikin ya ma, ni ka ndenda koo de yu'u ndute ma ji'in barcu de ma ka ñu'u ka ñu'u-nka de ñunu de ma, vaa ñu'u chitu kuiti tiaka, te visi cientu-ka metro sana jin nde koo de yu'u ndute ma.
9 Te nuu ni ka nde koo de nuu ñu'ú ma, te ni ka jini de ja jâ ni tna'a ñu'u, te yoxtnee in tiaka ji'in xtatila.
10 Jesús ma, jiña'a ya:

—Ki xsia'a ni jaku tiaka yika ni ka tava ni a —kúu ya jiña'a ya.

11 Simón Pedro ma, ni kaa de nuu barcu de ma, te ni tnii de ñunu ñu'u tiaka na'nu ma, te ni ñu'u de onde yu'u mar ma. Te cientu uu xiko uxi uni (153) ti kúu. Te visi kua'a xeen ti kúu, kovaa ñatuu ni te'nde ñunu ma.
12 Jesús ma, jiña'a ya:

—Ne'e koo ni, te jín kasi ini o —kúu ya jiña'a ya.

Ni-in tee ka ndikin ya ma, ñatuu ka kusaa ini de ja jin kakan-tnu'u de na in kúu ya, vaa jâ ka jini de ja maa Iya Tátnuni ma kúu ya.
13 Sani te Jesús ma, ni jan tu'va ya, te ni tnii ya xtatila

ma, te ni wa'a ya de, te suni
sukan ni tnii ya tiaka ma, te
ni wa'a ya de.
14 Cha'a kúu ja ku-uni jichi
ja ni kenda ya nuu tee ka
ndikin ya ma, ja ni ndateku
ya ma.

Jesús ma, ni ndatnu'u ya ji'in Simón Pedro ma

15 Nuu ni jinu ni ka jasi
ini de ma, Jesús ma, ni
jikan-tnu'u ya Simón Pedro
ma:
—Simón sa'ya Juan, ¿kútoo
xeen-ka ña'a ni sana tna'a
cha'a? —kúu ya jiña'a ya.
Pedro ma, ni ndakone'e de:
—Saa vi, Señor, maa ni jini
ja kútoo xeen ña'a sa —kúu
de jiña'a de.
Jesús ma, jiña'a ya:
—Ko koto va'a ni ñayii ka
kuu lelu sa a —kúu ya jiña'a
ya.
16 Ni ndakan-tnu'u tuku ya
de ja ku-uu jichi:
—Simón sa'ya Juan, ¿kútoo
ña'a ni? —kúu ya jiña'a ya.
Pedro ma, ni ndakone'e de:
—Saa vi, Señor, jâ jini maa
ni ja kútoo ña'a sa —kúu de
jiña'a de.
Jesús ma, jiña'a ya:
—Ko koto va'a ni ñayii ka
kuu ndikachi sa a —kúu ya
jiña'a ya.
17 Ja ku-uni jichi ni
jikan-tnu'u ya de:
—Simón sa'ya Juan, ¿kútoo
ña'a ni? —kúu ya jiña'a ya.
Pedro ma, ni kuxii ini de,
vaa ja ku-uni jichi kúu ja ni
jikan-tnu'u ya de nú kútoo de
ya, te ni ndakone'e de:
—Señor, maa ni jini ndaka,
te jini ni ja kútoo ña'a sa
—kúu de jiña'a de.
Jesús ma, jiña'a ya:
—Ko koto va'a ni ñayii ka
kuu ndikachi sa a.
18 Ja ndaa ja ndaa ká'an sa,
nuu ni iyo jaa-ka ni ma, ni
yo nukone'nu maa ni sa'ma
ni ma, sukan-va'a ki'in ni
ndenu kúni ni ma. Kovaa
nuna kuu nija'nu ni, skuili
ni nda'a ni a, te in-ka ñayii
ndaku'ni chii ni a, te jin
xsia'a ña'a i nuu ñatuu kúni ni
ja ki'in ni ma —kúu ya jiña'a
ya.
19 Ja ni ka'an ya sukan ma,
Jesús ma, yikuu ya káxtnu'u
ya naxe jin sa'a ñayii ma Pe-
dro ma kivi kûu de ma, te
ja sukan ndo'o de ma, te koo
jayiñu'u nuu Su'si ma. Sani te
jiña'a ya:
—¡Kondikin ña'a ni! —kúu
ya jiña'a ya.

Ni jiña'a Jesús ma nuu Pe-dro ma ja má ko ndi ini de sukan ndo'o in-ka ñayii ma

20 Ja ni konenuu Pedro ma,
ni jini de ja ndandikin in-ka
tee ka ndikin ya ma, tee ni yo
kutoo xeen Jesús ma. Te tee
yukan chi maa tee ni iyo xiñi
Jesús ma kivi ni ka kuxini ya
ji'in ndaka de ma kúu de, te
maa de kúu tee ni jikan-tnu'u
sa'a: “Señor, ¿na in kúu tee
ke'en-su'va ña'a ma?”
21 Nuu ni jini Pedro ma de, ni
jikan-tnu'u de Jesús ma:
—Señor, te tee ya'a, ¿naxe
ko kuu de? —kúu de jiña'a
de.
22 Jesús ma, ni ndakone'e
ya:

—Nú kúni sa ja koteku de onde kivi ndii sa ma, te ndi-jin, ¿naku ndí ini ni? Ndijin, kondikin ña'a ni —kúu ya jiña'a ya.

23 Chukan kúu ja ni jitenuu tnu'u ma ne'un ndaka ñayii ka ndikin ya ma ja tee yukan tee ni yo ndikin ya ma, masu kûu de. Kovaa Jesús ma, masu ni ka'an ya ja masu kûu de. Ja ni ka'an ya ma kúu: “Nú kúni sa ja koteku de onde kivi ndii sa ma, má ko ndi ini ni.”

24 Te tee ya'a kúu maa tee ni yo ndikin ya ma, te ndáka'an de sukan ni kuu ma, te ni tee de sa'a, te ka jini o ja tnu'u ndáka'an de ya chi tnu'u ndaa tnu'u ndija kúu.

25 Kua'a-ka ja ni sa'a Jesús ma. Nute ni ka tee sa ndaka sukan ni sa'a Jesús ma chi jani ini sa ja masu kanda ni-ka'nu ñuu ñayivi a jin ku'un libru jin kuva'a ma.

Te sukan kó kuu.

Sukan ni ka yo sa'a tee ni tetniñu Jesucristo ma

Sukan ni skuiso Su'si ma ja kii Xtumani Ndios ma

1 Teófilo, libru xinañu'u ja
ni tee sa nuu ni ma, ni tee
sa ndaka sukan ja ni yo sa'a
Jesús ma, ji'in sukan ni yo
kaxtnu'u ya ma, onde nuu ni
keja'a ma,
2 nuu sani te ndaa ya an-
divi ma. Te ja maa Xtumani
Ndios ma, te ni tatnuni ya
nuu tee ni kaji maa ya ja jin
ko kuu de tee tetniñu ya ja
jin kaxtnu'u de tnu'u maa ya
ma, te ni kaxtnu'u ya ndaka
ja jin sa'a de ma.
3 Vaa nuu ni ji'i ya ma te
ni ndateku ya ma, te ni
yo kenda ya nuu ka iyo de
ma. Te sukan, te ni kaxtnu'u
ndaa, ni kaxtnu'u ndija ya ja
téku ya ma, te ni iyo-ka ya uu
xiko-ka (40) kivi ji'in de, te ni
yo kaxtnu'u ya sukan ko kuu
kivi tatnuni Su'si ma.
4 Te nuu iyo-ka ya ji'in tee
ni tetniñu ya ma, te ni tat-
nuni ya ja na jin kendoo de
ñuu Jerusalén ma, ja má jin
kanda-ni de, te jiña'a ya:

—Jin kondetu ni ja ko kuu
sukan ni skuiso Yuva sa Su'si
ma ja jin kuta'vi ni Xtumani
Ndios ma, sukan ni ka'an sa
ma.
5 Ja ndaa kúu ja Juan
ma, ni skuandute de ji'in
ndute, kovaa ndijin chi
masu kua'a-ka-ni kii, te jin
kuandute ni ji'in Xtumani
Ndios ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ndaa Jesús ma kuan no'o ya andivi ma

6 Ñayii ka iyo tutu ji'in Jesús
ma, ka jikan-tnu'u i:

—Iya Tátnuni, ¿ndasa'a ni ja
kuu tatnuni ñuu Israel ya ñuu
ñayivi a tiempu ya'a? —ka
kuu i ka jiña'a i.
7 Te Jesús ma, ni ndakone'e
ya:

—Masu ndijin ka kucargu
ja jin kuni ni na kivi ji'in
na tiempu sa'a maa Yuva sa
Su'si ma, vaa maa in-ni ya
tátnuni nuu ndaka.
8 Kovaa ja kanuu-ka kúu ja
jin koo tu'va ni kivi kenda
Xtumani Ndios ma nuu ka
iyo ni a, te jin kuta'vi ni
ya, te jin ni'i ni tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ma, te jin koo
ni ñuu Jerusalén ma, ji'in
ni-ka'nu ñuu Judea ma, ji'in
ñuu Samaria ma, te onde
ni-ka'nu ñuu ñayivi a jin
kenda koo ni, te jin kaxtnu'u
ni tnu'u vii tnu'u va'a sa a
—kúu ya jiña'a ya.
9 Ni jinu ni ka'an ya ma,
te nani ka nde'ya de ma, te
Jesús ma, ni ndaa ya, te in
nuu viko ni ndasa'vi ya, te
ñatuu ni ka jini-ka de ya.
10 Te nani ka nde'ya de andivi
ma sukan ni ndaa ya ma,
sani te ni ka kenda koo uu
ángel nuu ka iyo tee ni tet-
niñu ya ma, te kuenda tnu'u
ja tee-ni ka kuu i, te ka ne'nu
i sa'ma kuijin kuijin,
11 te ka jiña'a i:

—Ndijin tee ñuu Galilea,
¿nava'a ka nde'ya ni andivi

a? Maa Jesús iya ni yo iyo
ji'in ndaka ni ma, iya ni ndaa
kuan no'o andivi ma, sukan
ni ka jini ni ja kuan no'o
ya andivi ma, sukan ndii ya
in-ka tuku jichi —ka kuu i ka
jiña'a i.

Ni ka ndakaji de in tee nukuiñi nuu tniñu Judas ma

12 Onde nuu yuku nani
Yuku Tnu Olivo ma ka iyo
tee ni tetniñu ya ma. Sani
te kuan nu koo de onde ñuu
Jerusalén ma, te ni ka jika
de jaku-ni, sukan ká'an tnu'u
ni tatnuni Moisés ma ja kuu
kaka ñayii ma kivi ni tatnuni
Su'si ma ja ma jin satniñu i
ma, te chukan kúu ja yika-ni
ni ka ndenda koo de ñuu
Jerusalén ma.
13 Nuu ni ka ndenda koo
de ini ñuu ma, te ni ka
nda koo de onde sukun maa
ve'e ku-uu ma nuu ni ka yo
ndatna'a de ma. Te ndaka tee
ya'a ka kuu de: Pedro ma,
Juan ma, Santiago ma, An-
drés ma, Felipe ma, Tomás
ma, Bartolomé ma, Mateo
ma, Santiago sa'ya Alfeo ma,
Simón tee kúu Celote ma, ji'in
Judas sa'ya Santiago ma.
14 Ndimaa ni ka yo ndututu
ndaka de ji'in ñani Jesús ma,
ji'in María si'i ya ma, ji'in
jaku-ka ña'a ma, te ni-yu'u
ni-ini de ni ka yo jikan-ta'vi
de nuu Su'si ma.
15 Te kivi yukan ni ka ndu-
tutu visi cientu oko ñayii. Te
ni ndokuiñi Pedro ma me'ñu
ndaka ñayii ma, te ni ka'an
de:
16 —Ñani, ku'va, jiniñu'u ja
ko kuu sukan ni jiña'a Xtu-
mani Ndios ma nuu David
ma, sukan ndee nuu tutu
Su'si ma, sukan ko kuu siki
Judas ma tee ni ke'en-su'va
Jesús ma, te ni ndaxiko de
ya, te ni chindee de tee ni jan
koo ni jan tnii de ya ma.
17 Vaa Judas ma chi in tee ni
ka iyo ji'in o ma kúu de, te
suni ni yo satniñu de ji'in o.
18 Kovaa xu'un ja ni ka
chuya'vi i de ja ni ndaxiko
de Jesús ma, te ni ndakuaan
de in ñu'ú, te maa yukan ni
ndakata kaa de maa de. Sani
te ni jinkava de, te ni kuun
de xini de, te ni ndata sasava
de, te ni ndi'i kuiti jiti de ma
ni ka jitenuu.
19 Nuu ni ka jini ñayii ñuu
Jerusalén ma, te ni ka xnani
i ñu'ú yukan Aceldama sa'an
hebreo ma, te kúni ka'an
“Ñu'ú Niñi”.
20 Vaa nuu tutu ndee Salmo
ma ká'an:
Ve'e de ma chi nduu i in nuu
masu na in koo-ka,
ve'e nuu masu na ñayii
koo-ka,
ká'an, te ka'an tna:
in-ka ñayii nukuiñi nuu tniñu
de ma,
ká'an.
21 ’Te chukan kúu ja vitna
ja ka iyo o ji'in tna'a tee ni
ka yo ndikin ña'a ma, te ni
ka iyo o ji'in de ji'in Jesús Iya
Tátnuni ma
22 onde kivi ni skuandute
Juan ma Jesús Iya Tátnuni
ma, te onde kivi ni ndaa ya
andivi ma ka ndikin tna'a
o. Te chukan kúu ja jiniñu'u
ja in maa tee ka ndikin
tna'a ji'in o a ndivi ne'un o
a, sukan-va'a ndaka o ji'in
de jin ka'an nuu ñayii ma
ja ndija ja ndaa kúu ja ni

ndateku Jesús ma —kúu de
jiña'a de.
23 Sani te ni ka ndakaji de
uu tee ma. In tee nani José
Barsabás ma tee ni ka yo
xnani i Justo ma, te in tee
nani Matías ma.
24 Te ni ka jikan-ta'vi de sa'a
nuu Iya Tátnuni ma:
—Su'si, ndijin ja jini ni
onde ini anua ndaka ñayii
ma, kaxtnu'u ni nde tee ja
nduu de a ni kaji ni,
25 sukan-va'a núkuiñi de nuu
tniñu ni yo jinukuechi Judas
tee ni skenaa maa de ma.
Vaa Judas ma, ni jiso kuechi
de ma, te jâ kua'an maa de
nuu koo de ma. —Sa'a ka
jiña'a de nuu Su'si ma.
26 Sani te ni ka chu'un de
suerte siki nduu tee yukan,
te ni kani ja Matías ma ko
kuu de. Te onde ora yukan,
te ni ndivi de nuu ndi-uxi in
tee ni tetniñu ya ma.

2

Kivi ni ka kuta'vi ñayii ma Xtumani Ndios ma

1 Nuu ni kenda Viko Pente-
costés ma, ndaka tee ni tet-
niñu ya ma, te in-ni nuu ka
iyo tutu de.
2 Sani te sanaa sanaa-ni, te
onde ichi andivi ma ni kuu
nini'i yu'u kuenda tnu'u ja
yi'i xeen kajin, te ni wa'a
sonda'a ni-ka'nu ini ve'e nuu
ka iyo de ma.
3 Te sani te kuenda tnu'u ja
ita ñu'u ndú'va ni ka jakona'a
xini ndi-in ndi-in de ma.
4 Te ndaka de ni ka kuta'vi
Xtumani Ndios ma. Sani
te siin siin-nka sa'an ni ka
keja'a de ka ka'an de, sukan
ni wa'a maa Xtumani Ndios
ma ja jin ka'an de ma.
5 Te maa kivi yukan ni ka
ndenda koo ndaka tee judío
ka iyo ni-ka'nu ñuu ñayivi a
tee ka ñu'u ini de ja jin ko sa'a
tna de sukan kúni Su'si ma.
6 Te nuu ni ka jiniso'o de
sukan ni kuu yu'u ma, te
kua'a xeen de ni jan koo ni
ka ndututu, te ñatuu ka ni'i
ini-ka de naxe jin kani ini de
ja ni ka jini de ma, vaa ndi-in
ndi-in de ma ka jiniso'o sa'an
maa maa ñuu nuu ve koo de
ma ja ka ka'an tee ni tetniñu
ya ma.
7 Te ûni ni ka sa'vi kuiti-nka
ini de, te ka ka'an ndi-in
ndi-in de ma:
—¿Masu tee ñuu Galilea ma
ka kuu ndaka tee ka ka'an a?
8 ¿Naxe kúu ja ka jaku'ni ini
ndi-in ndi-in o ja ka ka'an de
sa'an maa maa ñuu nuu ve
koo o a?
9 Te vitna ja yo'o chi ve ndi
koo o ñuu Partia ma, ñuu
Media ma, ñuu Elam ma, ñuu
Mesopotamia ma, ñuu Judea
ma, ñuu Capadocia ma, ñuu
Ponto ma, ñuu Asia ma,
10 ñuu Frigia ma, ñuu Panfilia
ma, ñuu Egipto ma, ji'in ñuu
kuechi Libia ma yatni Cirene
ma. Suni ka iyo tna jaku ñayii
ve koo ñuu Roma ma.
11 Te jaku o ka kuu ñayii judío
ya, te jaku-ka o ka kuu ñayii
in-ka ñuu te ni ka nduu o
ñayii ñuu judío a. Suni ñayii
ve koo ñuu Creta ma ji'in ñuu
Arabia ma. Te ja ka ka'an tee
ya'a chi ndaka o ka jaku'ni
ini, vaa sa'an maa maa o a
ka ka'an de, ja ka kaxtnu'u de
ndaka ja va'a ni sa'a Su'si ma
—ka kuu de ka ka'an de.

12 Ndaka ñayii ma, ni ka
sa'vi-nka ini i, te ñatuu ka ni'i
ini i naxe jin kani ini i, te ka
jikan-tnu'u tna'a i:
—¿Nawa kúu ndaka cha'a?
—ka kuu i ka ka'an i.
13 Kovaa jaku i, ka
jakundee i de, te ka ka'an i:
—Vâa ka ndajini de —ka
kuu i ka ka'an i.

Sukan ni kaxtnu'u Pedro ma tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma

14 Sani te Pedro ma, ni
ndokuiñi de ji'in ndi-uxi
in-ka tee ni tetniñu Jesús ma,
te ni ka'an nini'i de jiña'a de:
—Ndaka ni ja ka kuu ni
ñayii judío a ji'in ndaka-ka
ni ja ka kuu ni ñayii ka iyo
ñuu Jerusalén a, jin konin-
iso'o va'a ni, te jin koniniso'o
ndaka ni tna'a ja ká'an sa a.
15 Tee ya'a chi masu ka nda-
jini de sukan ka jani ini ni a,
vaa yika ka iin-ni xtnee kúu.
16 Su'va cha'a kúu ja ká'an
nuu ni tee tee nani Joel tee
ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a Su'si ma:
17 Ká'an Su'si ma:
Sa'a ko kuu ja kivi ve ndi'i kii
ma,
te tetniñu sa Xtumani maa sa
a siki ndaka ñayii ma.
Sayii ni ma ji'in sasi'i ni ma,
jin ndakaxtnu'u i tnu'u
maa sa ma.
Suchi jaa ma, jin kuninuu i
nawa kúni Su'si ma ja
kaxtnu'u ya,
te tee nija'nu ma, sa'a
Su'si ma ja jin jani de
nawa kúni Su'si ma ja
kaxtnu'u ya ma.
18 Suni siki tee ji'in ña'a
ka jinukuechi nuu sa
ma tetniñu sa Xtumani
maa sa a kivi yukan,
te jin ndakaxtnu'u i
tnu'u sa a.
19 Te onde andivi ma sa'a
sa ja jin kuni ñayii ma
seña kaxtnu'u sa ma,
te nuu ñu'ú a jin kuni i ja
ndute ma, te nduu de
niñi,
te jin kuni i nuu kayu koko
ñu'u ma,
te kana yoko kuenda
tnu'u ja ñu'ma.
20 Te kandii ma, ndutnuu i te
kunee,
te yoo ma ndukua'a
sukan kaa niñi ma.
Sa'a ko kuu xi'na-ka sana
kenda kivi ndenda Iya
Tátnuni ma.
In kivi jayiñu'u, in kivi
ka'nu ko kuu kivi
yukan.
21 Kovaa ndaka ñayii
ka kandija te ka
ndakune'e i Iya Tátnuni
ma,
jin kaku i te jin ndani'i
ta'vi i kivi yukan.
Sa'a ni ndaka'an tee kúu Joel
ma.
22 'Jin koniniso'o ni ñayii
Israel tna'a ja ká'an sa a: Ni
ka jini va'a, ni ka jini vii
maa ni ja Jesús iya ni iyo
ñuu Nazaret ma kúu iya ni
yo sa'a kua'a milagru nuu ka
iyo ni a, te sukan ni kaxtnu'u
Su'si ma nuu o ja maa ya ni
tetniñu Jesús ma.
23 Te maa ya kúu iya ni
ndataa tee nani Judas ma
nuu nda'a ni ma, te maa ni
chi ni ka ja'ni ni ya, vaa ni ka
sa'a ni ja tee ka ndiso kuechi
ma, ni ka skuita kaa de ya
nuu krusi ma. Te ndaka

cha'a ni jani ini Su'si ma ja
ndo'o neni Jesús ma, vaa kúni
ya ja jin ndani'i ta'vi o a.
24 Visi ni ndo'o, ni neni ya
te ni ji'i ya ma, kovaa ni
ndaxteku ña'a Su'si ma, vaa
masu nawa kundee nuu ya
ma.
25 Vaa sa'a ni ka'an David ma
ja sa'a Jesús ma:
Saña chi ni yo jini sa
ja ndimaa yoxtnuu
kua'an yoxtnuu vee
Iya Tátnuni ma nuu sa
a.
Vaa maa ya iyo ichi xiñi kua'a
sa ya,
te ûni konukuiñi vava'a
sa,
te masu nawa sa'a ja ko-
tuu sa.
26 Te chukan kúu ja ni ndusii
ini xeen ini anua sa ya,
te jita sii ini xeen yu'u sa
a,
te ndátatu ni-ka'nu
ni-tu'u sa,
vaa kúkanu ini xeen ña'a sa,
te koteku sa ni-kani
ni-jika, vi Su'si.
27 Vaa masu xndoo ña'a ni ini
yavi kinee ñunde'yu sa
ja tivi i ma,
ni masu kua'a ni tnu'u
ja ñayii jâ ni nduvii jâ
ni ndundoo ini i ma,
te ndutne'e-ka tuku i
in-ka jichi.
28 Vaa maa ni ni kaxtnu'u ichi
va'a ja sa'a ja koteku sa
a,
te maa ni ni sa'a ja koo
sii ini xen-xeen sa,
vaa iyo ni ji'in sa a,
kúu de ká'an de.
29 'Ñani, ndaka maa ni chi
ni ka jini ni ja ká'an sa a. Ja
ndaa kúu ja tee jana'a tna'a o
David ma chi ni ji'i de, te ni
kuyu'u de, te ka jini o ndenu
yinee de ma.
30 Kovaa David ma chi in tee
ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a Su'si ma ni yo kuu de, te
ni yo jini de ja ni skuiso Su'si
ma ja ndokani ya in rey, te in
tee ne'un sa'ya tata David ma
ko kuu de.
31 Kuenda tnu'u ja nde'ya
David ma kúu ja ni ka'an
de ma, ja ndateku Jesús ma.
Suni ni ka'an de ja masu
kendoo ya yavi ni yinee ya
ma, ni a yikikuñu ya ma,
masu tivi i.
32 Te vaa jâ ni ndaxteku Su'si
ma Jesús ma, te chukan chi
ndaka sa ni ka jini ji'in nuu
sa a ja sukan ni kuu ma.
33 Te jâ ni ndaa ya kuan no'o
ya andivi ma, te ni nukoo
ya xiñi kua'a Su'si ma, te
ni nduta'vi ya Xtumani maa
Su'si ma, te ni tetniñu ya
ya nuu ka iyo o a sukan ni
skuiso ya ma. Te cha'a kúu
ja ni ka jiniso'o ni a, ji'in ja ni
ka jini ni a.
34 Vaa masu ni kaa David
ma andivi ma, kovaa sa'a ni
ka'an de:
Iya Tátnuni ma, ni jiña'a ya
nuu iya tátnuni nuu sa
a:
“Xiñi kua'a sa ya kunukoo ni,
35 onde nú ni ndi'i ñayii ñatuu
ka kunimani nuu ni
ma,
ni chinee sa i chii ja'a ni ma”,
kúu ya jiña'a ya.
Sukan ni ka'an David ma.
36 'Jin kona'a ndaka ni ja
ka kuu ni ñayii ñuu Israel
ya ja maa Jesús iya ni ka
skuita kaa ni nuu krusi ma,
ni sa'a Su'si ma ja maa ya kúu

Iya Tátnuni ma, te suni maa
ya kúu Cristo iya ni tetniñu
maa Su'si ma —kúu Pedro
ma jiña'a de.
37 Te tee ni ka ndututu
ma, nuu ni ka jiniso'o de
ja ká'an Pedro ma chi ni ka
kuxii xeen ini de, te ni ka
jikan-tnu'u de Pedro ma, ji'in
nuu ndaka-ka tee ni tetniñu
ya ma:
—Ñani, ¿nawa jin sa'a,
nawa jin kuu sa, sukan-va'a
ndasakanu ini ña'a Su'si ma?
—ka kuu de ka jiña'a de.
38 Pedro ma, ni ndakone'e
de:
—Jin ndakokuiñi ni nuu
Su'si ya, te jin kandija ni
ya, te jin kuandute ndi-in
ndi-in ni ja maa Jesucristo
ma, sukan-va'a ndaka kuechi
ni ma ndasakanu ini Su'si
ma. Sani te jin ni'i ni Xtu-
mani Ndios ma ja skuta'vi
ña'a ya ma.
39 Vaa tna'a ja ni skuiso ya
ma chi ndaka ni jin ni'i, ji'in
sa'ya ni ma, ji'in ndaka ñayii
ka iyo jika-ka ma, ndaka i ja
kúni maa Su'si iya tátnuni nuu
o ma ja ndakana ya i —kúu
de jiña'a de.
40 Tnu'u ya'a ji'in jaku-ka
tnu'u ni ka'an Pedro ma, te
káxtnu'u de naxe jin sa'a ñayii
ma. Te ni jiña'a de:
—Má jin kondikin-ka ni
sukan ka sa'a ñayii ka kuneé
ka ku-uun ma ja ñatuu ka
kandija i Su'si ma —kúu de
jiña'a de.
41 Te kua'a xeen ñayii ni ka
kandija Su'si ma ja sukan ni
ka'an de ma, sani te ni ka
jandute i, te visi uni mil ñayii
ni ka kandija ma kúu, te ni ka
ndandikin i tee ni tetniñu ya
ma.
42 Te ndaka i ûni ni-yu'u ni-ini
i ni ka yo sa'a i ndaka ja
ni ka yo kaxtnu'u tee ni tet-
niñu Jesús ma, te vivii ni
ka yo ketna'a ini i, te ni ka
yo chindee tna'a i nawa ka
jiniñu'u in in i ma, te vivii ni
ka yo ndututu i ja jin kaa i
xita ma, te suni ni ka yo ta'vi i
xita tila ma sukan ni tatnuni
ya ja jin ko sa'a i ma te jin
ndaka'án i sukan ni ndo'o ni
neni ya ja jin kuu i ma, te
ni ka yo jikan-ta'vi, ni ka yo
jikan-ta'vi i nuu ya.

Sukan ni ka yo kuu ñayii ni ka kandija Su'si ma xinañu'u kuiti ma

43 Te ndaka ñayii ma, ja ni
ka yo jini i kua'a milagru ji'in
seña ja ni ka yo sa'a tee ni
tetniñu Jesús ma ja maa Su'si
ma, te ni ka yo yu'u i Su'si
ma, te ñatuu na ja u'vi ni ka
yo sa'a-ka i.
44 Ñayii ka kandija ya ma, ni
ka yo iyo tutu i, te ni ka yo
chindee tna'a i nawa ni ka yo
jiniñu'u in in i ma.
45 Te ni ka yo xiko i nawa ni
ka yo neva'a i ma, te ni ka yo
ndachindee tna'a i nawa ka
jiniñu'u ndi-in ndi-in i ma.
46 Ndaka kii ni ka yo ndututu
i ini veñu'u ka'nu ma, te suni
sii ini ni ka yo ndututu i ve'e
ndi-in ndi-in i ma, ja jin kaa
i xita te jin ta'vi i xita tila ma
sukan ni tatnuni ya ja jin ko
sa'a i ma, te inuu-ni ni ka yo
jani ini ndaka i te vivii ni ka
yo ketna'a ini i.
47 Te vivii ni ka yo chiñu'u i
Su'si ma, te ni ka yo ka'an

va'a ndaka ñayii ñuu ma ja jin
kuu i ma, te ndi-kivi ndi-kivi
ni yo sa'a Su'si ma ja kénda
koo ñayii jin ndani'i ta'vi ma.

3

Ni nduva'a in tee ñatuu kúu kaka

1 In kivi, te Pedro ma ji'in
Juan ma, kuan koo de veñu'u
ka'nu ma visi nuu ka uni
jañini ma, vaa ora yukan kúu
ora ka jikan-ta'vi ñayii ma
nuu Su'si ma.
2 Te ye'e veñu'u ma iyo in
tee, te onde nuu ni kâku de
ma, ñatuu ka kanda ja'a de
ma. Te ndaka kii, te ni yo
jan koo i ni ka yo jan xsia'a
i de, te ni ka yo sunkoo i de
ye'e veñu'u ma ja nani i "Ye'e
Vivii" ma, sukan-va'a kakan
de karidaa nuu ñayii ka kivi
koo ini veñu'u ma.
3 Te tee ñatuu kúu kaka ma,
nuu ni jini de Pedro ma ji'in
Juan ma, ja sani te jin kivi
koo de ini veñu'u ma, te ni
jakondee de jikan de karidaa
nuu tee ma.
4 Te ka nde'ya de tee ma, te
Pedro ma, jiña'a de:

—Konde'ya ña'a ni —kúu
de jiña'a de.

5 Te tee ñatuu kúu kaka
ma, nde'ya vava'a de tee ma.
Ndetu de ja nawa jin kua'a
tee ma.
6 Kovaa Pedro ma, jiña'a de:

—Masu na plata ni oro
neva'a sa, kovaa ja neva'a sa
a chi kuu taa sa. Ja maa Jesu-
cristo iya ni iyo ñuu Nazaret
ma, te ndokuiñi ni, te kaka ni
—kúu de jiña'a de.

7 Ja ni ka'an Pedro ma
sukan, te ni tnii de nda'a
kua'a tee ma, te ni ndone'e de
tee ma. Sani te ni ka ndani'i
ndee ja'a de ma ji'in sukun
ja'a de ma.
8 Te tee ñatuu kúu kaka ma,
kándava de ni ndokuiñi de, te
ni keja'a de jika de. Sani te ni
ndikin de Pedro ma ji'in Juan
ma, te ni ka kivi koo de ini
veñu'u ma. Kándava kándita
de, te ndáchiñu'u de Su'si ma.
9 Te nuu ni ka jini ndaka ñayii
ma ja jika de ma ji'in ja sukan
ndáchiñu'u de Su'si ma,
10 te ni ka ndakuni i de ja
maa de kúu tee ni yo nukoo
ni yo jikan de karidaa ye'e
veñu'u ja nani i "Ye'e Vivii"
ma. Te ni ka sa'vi xeen ini
i, te kuenda ni ka yu'u i ja
sukan ni nduva'a de ma.

Sukan ni ndaka'an Pedro ma Nuke'e Salomón ma

11 Te tee ñatuu ni yo kuu
kaka ma, ja ni nduva'a de
ma, te ndikin kua'an ndikin
vee de Pedro ma ji'in Juan
ma, te ndaka maa ñayii ni
ka sa'vi-nka ini ma, te ka
kutneñu i kuan koo i ichi
corredor veñu'u ka'nu ma ja
nani i "Nuke'e Salomón", vaa
yukan ka iyo de ma.
12 Ja ni jini Pedro ma, te jiña'a
de:

—¿Nava'a ni ka sa'vi-nka
ini ndijin, tee ñuu Israel?
¿Nava'a ka nde'ya ña'a ni,
kuenda tnu'u ja saña ka kuu
tee ni ka sa'a, ni ka kuu
ja ni nduva'a tee ya'a te ni
ndakaka de a?
13 Ña'a chi maa Su'si ni ka yo
kukanu ini tee kúu Abraham
ma, ji'in tee kúu Isaac ma,
ji'in tee kúu Jacob ma, te suni
maa Su'si ni ka yo kukanu
ini tna'a o ñayii jana'a-ka ma,

kúu iya ni wa'a jayiñu'u xeen
nuu Sa'ya ya Jesús ma. Ko-
vaa ndijin chi ni ka jan xsia'a
ni ya nuu tee ka netniñu ma.
Te nuu ni kuni Pilato ma ja
xsiaa de ya ma, te ñatuu ni ka
wa'a ni tnu'u ma.
14 Te visi iya ii iya masu ndiso
kuechi kúu ya, kovaa ñatuu
ni ka jikan ni ja xsiaa de ya
ma, su'va ndijin chi ni ka
jikan ni ja xsiaa de in tee ni
ja'ni ñayii ma.
15 Te sukan ni ka ja'ni ndijin
iya sa'a ja koteku ini anua o
ma. Kovaa saña chi ni ka jini
sa ja Su'si ma, ni ndaxteku ya
Jesús ma, te chukan kúu ja ka
ndakaxtnu'u sa a.
16 Te ja ni ka kukanu ini
sa maa Jesús ma, te maa
Jesús ma ni sa'a ja tee ya'a,
ni nduva'a de, sukan ni ka
jini ni a, ji'in sukan ni ka
jiniso'o ni a. Te ni ndani'i
de tnu'u ndee tnu'u ndatnu.
Vaa kuechi ja ka kukanu ini
sa Jesús ma, te maa ya ni
ndasava'a tee ya'a, sukan ka
nde'ya ndaka ni a.

17 'Ñani, jâ jini sa ja maa ni
ji'in tee ka tatnuni nuu ni ma,
nuu ni ka ja'ni ni Jesús ma, te
masu ni ka jini maa ni nawa
kúu ja ni ka sa'a ni ma.
18 Kovaa ja maa Su'si ma,
te ni kuu sukan ni ka yo
ka'an ndaka tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u maa ya
ma ja Cristo iya tetniñu ya
ma chi ndo'o neni ya.
19 Chukan kúu ja jin ndakani
jin ndaka'vi ini ni, te jin xn-
doo ni ja u'vi ka sa'a ni ma, te
jin ndandikin ni Su'si ma, te
jin kandija ni ya, sukan-va'a
maa ya na xnaa kuechi ni
ma. Sani te maa Iya Tátnuni
ma sa'a ja kenda kivi ja jin
ndusii ini ini anua ni a.
20 Vaa tetniñu ya Jesús iya ni
kaji ya onde xinañu'u ma ja
ko kuu ya Cristo iya tetniñu
ya nuu ndaka o ma.
21 Kovaa vitna chi jiniñu'u ja
koo Jesús ma andivi ma onde
kenda kivi ndasajaa Su'si ma
ndaka ja iyo ñuu ñayivi a,
sukan ká'an tnu'u ni yo wa'a
ya xinañu'u-ka ma nuu tee ni
ka yo ndakaxtnu'u tnu'u maa
ya ma.
22 Moisés ma, ni kaxtnu'u de
nuu tee jana'a ma: “Su'si Iya
Tátnuni ma, sa'a ya ja kenda
ne'un ni a in iya ndakaxtnu'u
tnu'u maa ya ma sukan kúu
saña, te jin kandija ni ndaka
ja ka'an ya ma.
23 Vaa nú na in ma kandija ja
ka'an iya ndakaxtnu'u tnu'u
Su'si ma chi koo siin i ne'un
ñayii ka kuu sa'ya Su'si ma.”
Sa'a ni ndaka'an de.

24 'Te ndaka tee ni ka
yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a Su'si ma onde tee kúu
Samuel ma te vee ma, te ni ka
yo ka'an tna de siki kivi ya'a.
25 Ndijin ka kuu ñayii jin
ndani'i ta'vi, sukan ni ka
yo ka'an tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a Su'si ma, ji'in sukan ni
tatnuni Su'si ma nuu tna'a o
tee jana'a ma naxe jin koo
va'a de ji'in ya ma. Vaa Su'si
ma, ni jiña'a ya Abraham ma:
“Ja maa Sa'ya tata ni a, te jin
koo vii jin koo va'a ndaka
ñayii ka iyo ñuu ñayivi a”, kúu
ya jiña'a ya.
26 Nuu ni ndaxteku Su'si ma

iya kúu Sa'ya ya ma, te ni tet-
niñu ña'a ya xinañu'u-ka nuu
ndaka ni a, sukan-va'a ndi-in
ndi-in ni jin xndoo ndaka ja
u'vi ni ka yo sa'a ni ma, te
sukan na skuta'vi ña'a Su'si
ma ja vii ja va'a —kúu Pedro
ma jiña'a de.

4

Sukan ni ka ka'an Pedro ma ji'in Juan ma nuu tee ka netniñu ma

1 Ka yikuu-ka Pedro ma
ji'in Juan ma ka ka'an de nuu
ñayii ma, te ni ka kenda koo
sutu ma, ji'in tee tátnuni nuu
tee ka jito veñu'u ma, ji'in tee
ka kuu saduceo ma.
2 Ka ndakiti ini de, vaa Pedro
ma ji'in Juan ma, ka kaxtnu'u
de nuu ñayii ma, te ka ka'an
de ja jin ndateku ñayii ni ka
ji'i ma, vaa sukan ni kuu
Jesús ma.
3 Ni ka tnii de tee ma. Te
kuechi ja ve kukuee ma, te
ni ka chinee de tee ma vekaa
ma, sukan-va'a onde in-ka kii
ma, te jin ka'nde de tniñu tee
ma.
4 Kovaa kua'a ñayii ni ka jin-
iso'o tnu'u ni ka ka'an Pedro
ma ji'in Juan ma, te ni ka
kandija i tnu'u Su'si ma, te ja
nanimaa tee ma chi visi u'un
mil de kúu.
5 Kii xtnee ma, te ni ka
ndaxtutu tna'a tee ka net-
niñu nuu ñayii judío ma, ji'in
tee ka kuu ja'nu ma, ji'in tee
ka skua'a tnu'u Moisés ma,
ñuu Jerusalén ma.
6 Yukan ka iyo tna Anás
tee kúu tee tátnuni nuu sutu
ma, ji'in Caifás ma, ji'in Juan
ma, ji'in Alejandro ma, ji'in
ndaka tee ka kuu tna'a tee ka
tatnuni nuu sutu ma.
7 Ni ka tatnuni de ja na ki koo
i ji'in Pedro ma ji'in Juan ma,
te na jin konukuiñi de me'ñu
ndaka ñayii ma. Sani te ni ka
jakondee de ka jikan-tnu'u
de nuu Pedro ma ji'in Juan
ma:
—¿Na nde in ni tatnuni xi
na in xi-nuu ka kuu ni ja ve
koo ni ja ka sa'a ni sa'a? —ka
kuu de ka jiña'a de.
8 Kovaa Pedro ma chi ûni
iyo ndija de ji'in Xtumani
Ndios ma, te ni ndakone'e de:
—Ndijin, ja ka kuu ni tee
ka netniñu ñuu ya'a ji'in ndi-
jin tee ka kuu ja'nu ñuu ya'a,
9 ka jikan-tnu'u ña'a ni siki ja
va'a ni kuu ji'in tee ni yo ku'u
ya, naxe ni kuu ja ni nduva'a
de ma.
10 Te va'a-ni, te káxtnu'u sa
nuu ni, sukan-va'a jín kuni
ndaka ñayii ñuu Israel ya. Te
tee ya'a tee iyo nuu ndaka ni
a, ni nduva'a de ja maa Je-
sucristo iya ñuu Nazaret ma
maa iya ni ka skuita kaa ni
nuu krusi ma. Te iya ni
ndaxteku Su'si ma kúu ya.
11 Maa Jesús ma kúu iya ni
ka saxiko ni ma, sukan ka
saxiko ni in yuu ja masu jin
kuatniñu ni nuu ka sa'a ni
ve'e ma. Kovaa vitna suu ya
ni nduu yuu kanuu-ka.
12 Vaa maa in-ni Jesús ma
kúu iya kuu sa'a ja jin ndani'i
ta'vi o ma, te ñatuu ni a in-ka
ja iyo ñuu ñayivi a ja ka xnani
ñayii ma su'si i ma sa'a ja kuu
jin ndani'i ta'vi o —kúu de
jiña'a de.
13 Ni ka jini tee ka netniñu
ma ja Pedro ma ji'in Juan ma

chi ûni masu ka yu'u de te ka
ka'an de ma, te vitna ja masu
tee ni ka skua'a ka kuu de.
Chukan kúu ja ni ka sa'vi-nka
ini de, te ni ka ndakunitnuni
de ja tee ni ka iyo ji'in Jesús
ma ka kuu de.
14 Te vaa suni iyo tna tee ni
nduva'a ma. Chukan kúu ja
masu nde kúu naxe jin ka'an
de ja masu ja ndaa kúu ja
ká'an Pedro ma.
15 Sani te ni ka tatnuni de ja
na jin nde koo tee ma nuu
ka ndatna'a de ma, te ni ka
kendoo maa de. Sani te ka
jikan-tnu'u tna'a de,
16 te ka ka'an de:

—¿Naxe jin sa'a o tee ya'a?
Ndaka ñayii ñuu Jerusalén a,
ka jini i ja in milagru kúu ja
ni nduva'a tee yukan. Masu
kuu jin ka'an o ja masu ndija
ja sukan ni yo kuu.
17 Kovaa ja ma jin ko kuu-ka
yu'u ñayii ma tnu'u ya'a te
kuitenuu-ka i, jín tatnuni o
nuu de ja onde vitna te
kii ki'in-ka o a, máko jin
ka'an-ka de tnu'u Jesús ma
nuu ni-in-ka ñayii ma —ka
kuu de ka ka'an de.

18 Chukan kúu ja ni ka
kana de tee ma, te ni ka tat-
nuni de ja máko jin ka'an-ka
de ni a jin kaxtnu'u-ka de na
in ni yo kuu Jesús ma.
19 Kovaa Pedro ma ji'in Juan
ma, ni ka ndakone'e de:

—Jin ndasa'a maa ni
kuenda, te nú játna ini Su'si
ma ja jin kandija sa ja
ka ka'an ndijin, te ma jin
kandija-ka sa ja ká'an maa
Su'si ma.
20 Saña chi masu kuu jin xn-
doo sa ja jin ka'an sa tna'a ja
ni ka jini sa a ji'in ja ni ka
jiniso'o sa a —ka kuu de ka
jiña'a de.

21 Te tee ka netniñu ma,
visi ni ka ndonda de, kovaa
ni ka xsiaa de tee ma kuan
koo de. Masu ni ka ni'i ini
de naxe jin skuiso kuechi de
tee ma, vaa ndaka ñayii ma,
ka chiñu'u i Su'si ma ja ni kuu
ma.
22 Te tee ni nduva'a ma ja ni
kuu milagru ni sa'a Su'si ma
chi yi'i de vi'i-ka uu xiko (40)
kuiya.

*Ñayii ka kandija Su'si ma,
ni ka jikan i tnu'u ndee tnu'u
ndatnu nuu ya ja na kuu jin
kaxtnu'u de tnu'u ya ma*

23 Pedro ma ji'in Juan ma,
nuu ni ka yaa de ma, sani
te kuan nu koo de nuu ka
ndatna'a de ji'in ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si ma, te ni ka
ndakani de ndaka ja ni ka
jiña'a tee ka tatnuni nuu sutu
ma, ji'in tee ka kuu ja'nu ma.
24 Ja ni jinu ni ka jiniso'o i ma,
te ndaka i ni ka jikan-ta'vi
nuu Su'si ma, te sa'a ka
jikan-ta'vi i:

—Iya Tátnuni, ndijin ja ni
sa'a ni andivi a, ji'in nuu ñu'ú
ya, ji'in mar ma, ji'in ndaka
ja ka iyo ñuu ñayivi a,
25 te ja maa Xtumani Ndios
ma, te ni ska'an ni tna'a sa
tee jana'a David ma, tee ni
jinukuechi nuu ni ma, te sa'a
ni ka'an de:

¿Nava'a ni ka ndakanda ñayii
ndaka ñuu a?
¿Nava'a ka ñu'u ini i te
ka ndatnu'u tna'a i ja
masu kuatniñu?

26 Tee ka kuu rey ma, ji'in tee
ka tatnuni ñuu ñayivi a,
in-ni ja ka jani ini de,
te ka chutna'a tnu'u de
ja ma jin kandija de ja
ká'an Iya Tátnuni ma,
te ka kuni u'vi de nuu ya,
ji'in nuu iya ni kaji Iya
Tátnuni ma ja ko kuu
ya Cristo iya ni tetniñu
Su'si ma.
Sa'a ni ka'an David ma.
27 'Ja ndaa kúu ja Herodes
ma ji'in Poncio Pilato ma, ni
ka ndatna'a de ini ñuu ya'a
ji'in ñayii ka iyo in-ka ñuu ma,
ji'in ñayii Israel ya, te ñatuu
ni ka kunimani i nuu Sa'ya ni
Jesús iya ii jinukuechi nuu ni
a, iya ni kaji ni ja ko kuu ya
Cristo ma.
28 Te sukan, te ni ka sa'a de
ndaka ja jâ ni jani ini ni ja
sukan ko kuu ma.
29 Iya Tátnuni, vitna konde'ya
ni sukan ka xsiu'u ña'a de
a, te chindee ña'a ni ja
ka jinukuechi sa nuu ni a,
sukan-va'a má jin koyu'u sa
te jín kaxtnu'u sa tnu'u vii
tnu'u va'a ni ka'an ni ma.
30 Te ja maa Jesús iya ii
jinukuechi nuu ni a, te sa'a
ni kua'a seña ji'in milagru,
sukan-va'a jín nduva'a ñayii
ka ku'u ma te jín kandija i
ja maa ni ka iyo ji'in sa —ka
kuu de ka jiña'a de.
31 Nuu ni jinu ni ka
jikan-ta'vi de ma, nuu ka iyo
tutu de ma ni tnaa, te ndaka
de ma ni ka ndani'i tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ni wa'a
maa Xtumani Ndios ma. Sani
te ni ka keja'a tuku de ka
kaxtnu'u de tnu'u Su'si ma
ni-ka'nu ñuu ma, te ñatuu ni
ka yu'u-ka de.

Ndaka ja ka neva'a in in ñayii ka kandija Su'si ma chi kuenda ndaka i kúu

32 Ndaka ñayii ka kandija
Su'si ma, kua'a xeen i kúu, te
in-ni ja ka jani ini i. Ni-in
i ñatuu ka ka'an ja ndatniñu
i ma te kuenda ma in-ni i
ko kuu, nú masu ja kuenda
ndaka i kúu.
33 Te tee ni tetniñu ya ma,
ka yikuu de ka ndakani de
ja sukan ni ndateku Jesús iya
tátnuni ma nuu ndaka ñayii
ma. Te Su'si ma, kua'a xeen
ja vii ja va'a ni yo skuta'vi ya
ndaka de ma.
34 Ñatuu na in ni iyo ne'un de
ma ja ko ka'ni ña'a nawa ku-
atniñu i, vaa nú na in neva'a
ñu'ú i xi ve'e i, te ni yo xiko i,
te xu'un ma,
35 te ni ka yo wa'a i nuu
nda'a tee ni tetniñu ya ma,
sukan-va'a jin ndaka'nde
de nuu ndaka ñayii ka
kunda'vi-ka ma naxe ka
jiniñu'u i ma.
36 Sukan ni sa'a in sa'ya tata
tee nani Leví ma nani de José
in tee ni kâku ñuu Chipre ma,
te ni ka ndaxnani ña'a tee ni
tetniñu ya ma Bernabé. Te
tnu'u Bernabé ma kúni ka'an
“Tee Ndáka'an Mani”.
37 Te tee ya'a, ni yo neva'a de
in ñu'ú, te ni xiko de, te xu'un
ni ni'i de ma ni wa'a de nuu
nda'a tee ni tetniñu ya ma.

5

Sukan ni ka jiso kuechi Ananías ma ji'in ñasi'i de Safira ma

1 Kovaa ni iyo in tee nani
Ananías ji'in ñasi'i de ña'a

nani Safira ma. Ni ka xiko de
in ñu'ú de ma.
2 Te tee ya'a, ni ka chutna'a
tnu'u de ji'in ñasi'i de ma, te
ni ka ndake'en de jaku xu'un
ma. Te jaku-ni ni ka jani
ini de ja jin kua'a de tee ni
tetniñu Jesús ma.
3 Kovaa Pedro ma, jiña'a de:
—Ananías, ¿nava'a ni wa'a
ni tnu'u ja ni kivi tachi ma
ini anua ni a te xnda'vi ni
Xtumani Ndios ma kúni ni, ja
ni ndachu'u ni jaku xu'un ni
ka chuya'vi ña'a i ja ñu'ú ni
ma?
4 ¿Masu ñu'ú maa ni ni yo
kuu ma? Te ja ni xiko ni ma,
¿masu xu'un maa ni kúu?
¿Nava'a ni jani ini ni sa'a?
Masu ñayii a ni xnda'vi ni chi
Su'si ma —kúu de jiña'a de.
5 Ja ni jiniso'o Ananías ma
sukan, te ni kotuu de, te ni ji'i
de. Te ndaka ñayii ni ka jini
ma chi ni ka yu'u xeen i.
6 Sani te ni jan koo uni kuun
suchi jaa, te ni ka chutuu i
ñunde'yu de ma in sa'ma, te
ni jan koo i ni ka chu'u i de.
7 Visi nuu uni ora ja ni kuu
sukan ma, te ni kivi ñasi'i
Ananías ma. Ni masu jini ña
sukan ni kuu ma.
8 Pedro ma, jikan-tnu'u de
ña:
—Ka'an ni, ¿ndija yii ni ma
ja sukan-ni ni jinu ya'vi ñu'ú
ni ka xiko ni ma? —kúu de
jiña'a de.
Te ni ndakone'e ña:
—Sukan-ni ni jinu —kúu
ña jiña'a ña.
9 Pedro ma, jiña'a de:
—¿Nava'a ni ka chutna'a
tnu'u ni ja jin kototnuni ni
Xtumani Ndios iya tátnuni
nuu o a? Yukan ve ndi koo
suchi ni jan koo ni ka chu'u i
yii ni ma. Te vitna, te jin koo
i jin chu'u tna ña'a i ndijin
—kúu de jiña'a de.
10 Te ora yukan, te ni kotuu
Safira ma, te ni ji'i ña nuu ja'a
Pedro ma. Nuu ni ka ndivi
koo suchi jaa ma, te ni ka
ndani'i i ña ja ni ji'i ña. Te ni
jan koo i ni ka chu'u i ña xiñi
yii ña ma.
11 Te ndaka ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si ma, ji'in ndaka
ñayii ni ka jiniso'o sukan ni
kuu ma, ni ka yu'u xeen i, te
ka ndi ini i nasa yukan, te
jin ko sa'a tna i sukan te jin
ndo'o i sukan.

Kua'a seña ji'in milagru ni ka yo sa'a tee ni tetniñu Jesús ma

12 Ja maa Su'si ma, te ni ka
yo sa'a tee ni tetniñu Jesús
ma kua'a seña ji'in milagru
ne'un ñayii ma. Te ndaka i
ni ka yo ndututu ini corredor
nani Salomón ma, te in-ni ni
ka yo jani ini ndaka i.
13 Ni-in-ka ñayii ñuu ma,
ñatuu ni ka yo kusaa ini i ja
jin tu'va i ñayii ka kandija
Su'si ma, kovaa ndaka tuku
maa i chi ni ka yo ka'an vii, ni
ka yo ka'an va'a i ja jin kuu
ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si
ma.
14 Te su'va ni kukua'a-ka ñayii
ka kandija Iya Tátnuni ma
kúu ña'a kúu tee.
15 Te ni ka yo kene'e i ñayii ka
ku'u ma yu'u ichi ma, te ni ka
yo sonee i ñayii ma siki jito,
sukan-va'a nuna ya'a Pedro
ma, te visi ja kuanda'vi de
ma na kuiso siki ñayii ku'u
ma, te nduva'a i.

16 Suni ñayii ñuu yatni ma,
ni yo jan koo kua'a i ñuu
Jerusalén ma, ka ndiso i ñayii
ka ku'u ma ji'in ñayii ni
yo xndo'o ña'a tachi ma, te
ndaka i ni ka yo nduva'a.

Sukan ni ka ndo'o tee ni tetniñu Jesús ma kuechi ja ka kaxtnu'u de tnu'u Su'si ma

17 Te tee tátnuni nuu sutu
ma, ji'in in-ka jichi tee ka kuu
saduceo ka iyo ji'in de ma, ka
kukueñu ini de.
18 Te chukan kúu ja ni ka tnii
de ndaka tee ni tetniñu Jesús
ma, te ni ka chinee de tee ma
vekaa ma.
19 Kovaa jakuaa ma, in ángel
jinukuechi nuu Iya Tátnuni
ma ni jan nu kune ye'e vekaa
ma, te ni ndene'e i de, te
jiña'a i:

20 —Kuán koo ni, te jin kivi
koo ni veñu'u ka'nu ma, te
jin ndakani ni nuu ñayii ma
ndaka ja vii ja va'a ka sa'a ka
kuu ñayii ni ka kandija tnu'u
Jesús ma —kúu i jiña'a i.

21 Te sukan ni ka jiniso'o de
ma, te xtnee ne'e ma, te ni ka
kivi koo de veñu'u ka'nu ma,
te ni ka keja'a de ka kaxtnu'u
de. Te tee tátnuni nuu sutu
ma ji'in tee ka iyo ji'in de
ma chi ni ka kana de ndaka
tee ka ja'nde tniñu ñuu judío
ma, ja jin ndututu de ja jin
ndatnu'u tna'a de, te ni ka
tetniñu de soldado ma ja jin
koo de jin kueka de tee ni ka
chinee de vekaa ma ja kuechi
ja ka kaxtnu'u de tnu'u vii
tnu'u va'a ya ma.
22 Kovaa nuu ni ka kenda
koo soldado ma vekaa ma, te
ñatuu ni ka ndani'i de tee ma,
sani te ni ka ndakokuiñi de,
te ni ka ndakani de,
23 te ka jiña'a de:

—Ni ka ndani'i sa vekaa
ma ja ndesi vava'a, te ka jito
soldado ma ye'e vekaa ma.
Kovaa nuu ni ka ndakune sa
ma, masu na in ni ka ndani'i
sa ini vekaa ma —ka kuu de
ka jiña'a de.

24 Ja ni ka jiniso'o tee
ka tatnuni nuu sutu ma,
ji'in tee tátnuni nuu tee ka
jito veñu'u ka'nu ma, te ka
jikan-tnu'u tna'a de ndende
kenda ndaka ja yikuu ya.
25 Te ora yukan ni kenda in
tee, te jiña'a de:

—Tee ni ka chinee ni vekaa
ma chi ka iyo de ini veñu'u
ka'nu ma, te ka yikuu de
ka kaxtnu'u de nuu ñayii ma
—kúu de jiña'a de.

26 Te tee ka jito veñu'u
ka'nu ma ji'in tee tátnuni nuu
de ma, kuan koo de kuan nu
nduku de tee ni tetniñu Jesús
ma. Kovaa ñatuu ni ka sa'a
ndeva'a de tee ma, vaa ka
yu'u de, nasa jin kua'a yuu
ña'a ñayii ma.
27 Nuu ni ka kenda koo de
ma, ni ka jeka de tee ma, te
kuan koo de ji'in tee ma nuu
ni ka ndatna'a tee ka ja'nde
tniñu ma. Te tee tátnuni nuu
sutu ma, ni jikan-tnu'u de:

28 —Saña chi jâ ni ka
ka'an-so'o sa nuu ni ja másu
ko jin ka'an-ka ni ni a vala-ka
ja kuu tee yukan, te ¿nawa ka
sa'a ndijin? Jâ ni ka kaxtnu'u
ni tnu'u Jesús ma ni-ka'nu
ñuu Jerusalén a, te ka kuni
ni ja jin xtekuechi ña'a ni ja
saña ni ka ja'ni tee yukan
—kúu de jiña'a de.

29 Pedro ma ji'in jaku-ka
tee ni tetniñu Jesús ma, ni ka
ndakone'e de:
—Jiniñu'u ja kandija o xi-
nañu'u-ka ja ká'an Su'si ma
sana ja ká'an ñayii ñuu ñayivi
a.
30 Suni maa ya kúu Su'si tna'a
o tee jana'a ma, te maa ya
ni ndaxteku Jesús iya ni ka
skuita kaa ni nuu krusi ma,
iya ni ka ja'ni ni ma.
31 Te Su'si ma, ni ndone'e
ya ya, te ni ndasunkoo ya
ya xiñi kua'a ya ma. Te
suu ya kúu iya jin kondikin
o, te skaku ña'a ya nuu ja
u'vi ma, sukan-va'a yo'o ja
ka kuu o ñayii ñuu Israel ya,
jín ndakani jín ndaka'vi ini
o, te jín xndoo o ja u'vi ka
sa'a o ma, te jín ndandikin
o Su'si ma, te jín kandija o
ya, te sukan, te sakanu ini ya
kuechi o ma.
32 Ja sukan ni kuu ma, te
testigu ka kuu sa ji'in Xtu-
mani Ndios ma iya ni tetniñu
Su'si ma nuu ndaka ñayii ka
kandija tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si ma —ka kuu de ka jiña'a
de.
33 Nuu ni ka jiniso'o de
sukan ma, ni ka ndakiti xeen
ini de, te ni ka kuni de ja jin
ka'ni de tee ma.
34 Kovaa ne'un tee ka ja'nde
tniñu ma iyo in tee kúu
fariseo nani de Gamaliel. In
tee skua'a tnu'u Moisés ma
kúu de, te ka iyo respetu ñayii
ñuu ma nuu de. Te tee ya'a,
ni ndokuiñi de, te ni tatnuni
de ja jin kene'e de tee ni
tetniñu Jesús ma nunuu-ni.
35 Sani te jiña'a de nuu tee ka
ja'nde tniñu ma:
—Tee ñuu Israel, jin kani
va'a ini ni naxe jin sa'a ni ji'in
tee ya'a.
36 Jin ndaka'án ni ja iyo kivi
ja ni kenda tee nani Teudas
ma, ká'an de ja in tee kanuu
kúu de, te ni ka ndikin ña'a
kuun cientu ñayii. Kovaa ni
ka ja'ni i tee yukan, te ñayii
ni ka yo ndikin ña'a ma, ni
ka jitenuu i, te yukan ni jinu
ndaka.
37 Te kuee-ka ma, ne'un kivi
ka ndakan de kuiya ñayii ma,
ni kenda tuku tee nani Judas
ma tee ñuu Galilea ma, te ni
kundee de ja ni ka ndikin
ña'a jaku ñayii. Kovaa suni
ni ka ja'ni tna i de, te ndaka
ñayii ka ndikin de ma, ni ka
jitenuu i.
38 Chukan kúu ja ká'an-so'o sa
nuu ni ja jin xsiaa ni tee ya'a,
te má jin kivi nduu ni ji'in de.
Nú ja tátnuni ñayii kúu ja ka
sa'a de a chi naa maa i.
39 Kovaa nú Su'si ma tátnuni,
masu jin kundee ni jin
sunkani ni. Jin konee ni
cuidado, nasa ka yikuu ni ka
kanaa ni ji'in Su'si ma —kúu
de jiña'a de.

Te ni ka kendoo ini de ja
sukan ni ka'an Gamaliel ma.
40 Chukan kúu ja ni ka
ndakana de tee ni tetniñu
Jesús ma, te ni ka kani de
tee ma, te ni ka jiña'a de ja
máko jin ko kaxtnu'u-ka de
siki ja Jesús ma. Sani te ni ka
xsiaa de tee ma.
41 Te ni ka nde koo sii ini xeen
tee ni tetniñu Jesús ma, vaa
jâ ni jani ini Su'si ma ja tee ka
jinukuechi vava'a nuu ya ka
kuu de, te chukan kúu ja ni
wa'a ya tnu'u ja ni ka ka'an

ndeva'a i ja jin kuu de ma te
ni ka sa'a ndeva'a ña'a tee ka
ja'nde tniñu ma kuechi ja ka
kaxtnu'u de tnu'u maa Jesús
ma.
42 Kovaa maa de chi masu ni
ka yo kuita de ja ndaka kivi
ka ka'an de ka kaxtnu'u de
nuu ñayii ma ini veñu'u ka'nu
ma ji'in ve'e ñayii ma tnu'u vii
tnu'u va'a Jesús ma ja suu ya
kúu Cristo iya ni tetniñu Su'si
ma.

6

Ni ka ndakaji de uja tee ni ka yo tnii kuenda

1 Te kivi yukan ve kukua'a
ñayii ka kandija Su'si ma. Te
ñayii ka ka'an sa'an griego
ma, ni ka keja'a i ka kuyika
i nuu ñayii ka ka'an sa'an
hebreo ma, te ka jiña'a i:
"¿Nava'a ñatuu ka jatanuu
va'a de naxe jin kaa ña'a ni
ka ji'i yii ma ja ka ka'an ña
sa'an griego ma?"
2 Ndi-uxi uu tee ni tetniñu
ya ma, ni ka ndututu de ji'in
ñayii ka kandija ya ma, te ka
jiña'a de:
—Masu va'a-ni ja jin xndoo
saña ja ka kaxtnu'u sa tnu'u
Su'si ma, te jin katanuu sa ja
jin kua'a sa ja jin kaa ñayii
ma.
3 Chukan kúu ja jin nduku ni
uja tee ka kukanu ini ni ma,
tee ka kuu tee ndichi, te ûni
ka iyo ndija de ji'in Xtumani
Ndios ma, te jín kucargu de
tniñu ya'a.
4 Te saña chi jin katanuu sa
ja jin kakan-ta'vi sa, te jin
kaxtnu'u sa tnu'u Su'si ma
nuu ñayii ma —ka kuu de ka
jiña'a de.
5 Te ndaka de ni ka kendoo
ini ja sukan ni ka ka'an de
ma, te ni ka kaji de Este-
ban ma tee ni-yu'u ni-anua
de kándija de Su'si ma te ûni
iyo ndija de ji'in Xtumani
Ndios ma, ji'in Felipe ma,
ji'in Prócoro ma, ji'in Nicanor
ma, ji'in Timón ma, ji'in Par-
menas ma, ji'in Nicolás in
tee ñuu Antioquía ma ja onde
xi'na-ka ma jâ ni nduu de in
tee judío ma.
6 Sani te ni jan koo de ji'in tee
ma nuu ka iyo tee ni tetniñu
Jesús ma. Te tee yukan, ni ka
jikan-ta'vi de nuu Su'si ma, te
ni ka sonee de nda'a de ma
siki tee ni ka ndakaji de ma.
7 Te ni-ka'nu ñuu ma ni ka
jiniso'o i tnu'u Su'si ma, te ve
kukua'a ñayii ñuu Jerusalén
ma ka kandija ya ma. Suni
kua'a tna'a sutu judío ma, ka
kandija de tnu'u Su'si ma.

Ni ka tnii de Esteban ma

8 Esteban ma, vii luu kúu
de, vaa iyo tnu'u ndee tnu'u
ndatnu Su'si ma ini anua de
ma, te ja maa Su'si ma, te ni
yo sa'a de milagru ne'un ñayii
ma.
9 Jaku ñayii veñu'u luluu nuu
ka ndatna'a ñayii judío ma
ja ni ka ndayaa i ja ni ka
jinukuechi i nuu in-ka ñayii
ma, ji'in jaku ñayii ñuu Cirene
ma, ji'in ñuu Alejandría ma,
ji'in ñuu Cilicia ma, ji'in ñuu
Asia ma, ni ka keja'a i ka tee
i Esteban ma tnu'u.
10 Kovaa ñatuu kúu nawa jin
ka'an i nuu de, vaa vivii ká'an
de ndimaa tnu'u ndichi ma.
11 Te ni ka chuya'vi i ñayii,
sukan-va'a jin ka'an i ja ni
ka jiniso'o i ja ká'an de tnu'u

ndeva'a ja kuu Moisés ma
ji'in ja kuu Su'si ma.
12 Sa'a ni ka ndaskanda i ñayii
ñuu ma, te tee ka kuu ja'nu
ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u
ni yo kaxtnu'u Moisés ma, ni
ka tnii de Esteban ma, te ni
jan koo de ji'in tee ma nuu ka
ja'nde de tniñu ma.
13 Te suni ni ka nduku de
jaku ñayii ja jin xtekuechi i
Esteban ma, sukan-va'a jin
ka'an tnu'u i, te sa'a jin
kuña'a i:
—Tee ya'a chi ká'an
ká'an-ni de ja u'vi siki veñu'u
ii a ji'in siki ja ni tatnuni
Moisés ma.
14 Ni ka jiniso'o sa ja ká'an
de ja Jesús tee ñuu Nazaret
ma, ndakana de veñu'u a, te
suni ndaxsama de sukan ni
tatnuni Moisés ma ja jin ko
sa'a o ma —ka kuu i ka jiña'a
i.
15 Te tee ka tatnuni ma, ji'in
ndaka tee ka nukoo ma, ka
nde'ya de Esteban ma, te ni
ka jini de nuu tee ma, ja kaa
sukan kaa in nuu ángel ma.

7

Sukan ni ndaka'an Esteban ma

1 Te tee tatnuni nuu sutu
ma, ni jikan-tnu'u de Esteban
ma nú ndija tnu'u ka ka'an i
ma.
2 Te Esteban ma, ni
ndakone'e de:
—Ñani sa ji'in yuva sa,
jin koniniso'o ni ja ká'an sa
a. Su'si o iya iyo jayiñu'u
ma, ni kenda ya nuu tna'a o
Abraham ma nuu iyo de ñuu
Mesopotamia ma xi'na-ka
sana ki'in de ja koo de ñuu
Harán ma.
3 Te jiña'a ya: “Xndoo ni ñu'ú
ni a ji'in tna'a ni a, te kuá'an
ni ñu'ú kaxtnu'u sa nuu ni
ma”, kúu ya jiña'a ya.
4 Sani te Abraham ma, ni
kee de ñuu ñayii caldeo ma,
te kua'an de ja koo de ñuu
Harán ma. Sani te ni ji'i yuva
de ma yukan, sani te maa
Su'si ma ni ki xsia'a Abraham
ma ja koo de ñu'ú ya'a nuu ka
iyo o vitna a.
5 Kovaa ñatuu ni wa'a ya ñu'ú
ma, ni a nuu konukuiñi de
ma, kovaa ni skuiso ya ja
kuee-ka, sana kua'a ya sa'ya
tata de ma, visi kivi yukan
ñatuu koo-ka sa'ya de ma.
6 Suni ni jiña'a Su'si ma ja
sa'ya tata de ma, jin koo i
in-ka ñuu jin kunukuechi i, te
jin ndo'o jin neni i, te jin sa'a
ndeva'a ña'a ñayii ma kuun
cientu kuiya.
7 Kovaa suni jiña'a Su'si ma:
“Saña chi suni xndo'o xneni
sa ñuu nuu jin kunukuechi i
ma. Sana jin nde koo i, te
jin ndakatanuu ña'a i”, kúu
ya jiña'a ya.
8 Nuu ni skuiso Su'si ma
sukan sa'a ya ja jin kuu sa'ya
tata Abraham ma, te ni tat-
nuni ya ja jin chitnuni de
tee ma. Chukan kúu ja nuu
una kivi ja ni kâku sa'ya de
Isaac ma, te Abraham ma, ni
chitnuni de i, te suni sukan ni
sa'a Isaac ma sa'ya de Jacob
ma, te suni sukan ni sa'a
Jacob ma ndaka sa'ya de ma,
tee ni ka yo kuu yuva uxi uu
jichi ñayii ñuu Israel ma.
9 ’Tna'a o tee ni ka yo
kuu sa'ya Jacob ma, ni ka

kukueñu ini de nuu ñani de
José ma, te ni ka xiko de i ma,
te tee ni ka jaan i ma chi ni
jan koo de ni ka jan xsia'a de
i ñuu Egipto ma. Kovaa maa
Su'si ma ni iyo ji'in José ma.
10 Te ni chindee ni chituu ya
de ndaka tnundo'o tnuneni
ni yo ndo'o de ma, te ni wa'a
ya tnu'u ndichi naxe ka'an de
ma, te ni sa'a ya ja ni yo jatna
ini faraón rey ñuu Egipto ma
sukan sa'a sukan kúu de ma,
te ni kukanu ini ña'a rey ma
ja maa José ma ni yo kuu tee
tátnuni nuu ñayii ñuu Egipto
ma ji'in ni-ka'nu ve'e de ma.

11 'Ni iyo soko ni iyo tnama
ji'in tnundo'o tnuneni ni ka
yo ndo'o ñayii ñuu Egipto ma
ji'in ñayii ñuu Canaán ma. Te
tna'a o tee jana'a ma, te ñatuu
nawa ka ni'i-ka de ja jin kaa
de.
12 Nuu ni jiniso'o Jacob ma ja
ñuu Egipto ma chi jin ni'i de
ja jin kaa de ma, te ni tetniñu
de sa'ya de ma tna'a o tee
jana'a ma ja na jin koo de jín
kuaan de ja jin kaa de ma.
Cha'a ni yo kuu xinañu'u ja ni
jan koo de ñuu Egipto ma.
13 Te ja ku-uu jichi ja ni jan
koo de ma, te ni kaxtnu'u
José ma ja ndi-tna'a ñani de,
te sukan, te ni jini faraón ma
nde in ka kuu tna'a José ma.
14 Te ni tatnuni José ma nuu
ñani de ma ja jin koo de jin
kueka de yuva de ma ji'in
ndaka tna'a de ma, te ndaka
tna'a José ma chi uni xiko
ja'un (75) de kúu.
15 Sukan ni ka kivi koo Jacob
ma ñuu Egipto ma, te yukan
ni ji'i de, te yukan ni ka ji'i
tna tna'a o ñayii jana'a ma.
16 Te ni ndi koo ji'in i yiki
de ma ñuu Siquem ma, te
ni ka chu'u i de nuu ñu'ú
ni jaan Abraham ma, ja ni
chuya'vi de sukan ndee i ma
nuu sa'ya tee nani Hamor ma
ñuu Siquem ma.

17 'Nuu ve kuyatni kivi ja
ko kuu sukan ni skuiso Su'si
ma nuu Abraham ma, te ñayii
ñuu Israel ma, ni ka kukua'a
xeen i ñuu Egipto ma.
18 Sani te ñuu Egipto ma ni
iyo in-ka rey ja ñatuu ni yo
jini de José ma.
19 Te rey ya'a, ni xnda'vi de
ñayii ñuu Israel ma, te ni
sa'a ndeva'a de ndaka tna'a
o ma, te ni xtetuu de ñayii
ma ja jin xndoo i sa'ya i
suchi yii yika ni ka kâku ma,
sukan-va'a na jin kûu i te ma
jin ndukua'a-ka i.
20 Ne'un kivi yukan ni kâku
Moisés ma, te ni jatna ini
Su'si ma lulu yukan. Ni ka
yo jito ña'a yuva i ma uni yoo
ve'e de ma.
21 Kovaa nuu ni ka xndoo de
i ja kûu i ma, sasi'i faraón ma
ni ndani'i ña'a, te ni skua'nu
ña'a i kuenda tnu'u ja sa'ya
maa i kúu suchi ma.
22 Te ni ka kaxtnu'u de
nuu Moisés ma ndaka tnu'u
ndichi sukan kúu ñayii ñuu
Egipto ma, te ni kuu de in tee
ndee tee ndatnu ja ni yo sa'a
de ma ji'in ja ni yo ka'an de
ma.

23 'Nuu ni ndi'i Moisés ma
uu xiko (40) kuiya ma, te ni
jani ini de ja jin koto de tna'a
de ñayii ñuu Israel ma.
24 Kovaa ja ni jini de ja in tee
ñuu Egipto ma, sa'a ndeva'a
de in tna'a de ma, te Moisés

ma, ni jan chindee de tna'a
de ma, te ni ja'ni de tee ñuu
Egipto ma.
25 Kovaa Moisés ma, jani ini
de ja tna'a de ma, jin kunit-
nuni i ja maa de ko kuu tee
kuatniñu Su'si ma ja ndene'e
ya ñayii Israel ma, kovaa
ñatuu ni ka jinitnuni i.
26 Te kivi yutnee ma ni
ndani'i de uu tee Israel ma
ja ka kanaa de, te jiña'a de:
"Má jin kanaa-ka ni, vaa
ndi-tna'a ñani ni. ¿Nava'a ka
sa'a ndeva'a tna'a ni?", kúu
de jiña'a de.
27 Sani te tee sa'a ndeva'a
ñani de ma, jiña'a de nuu
Moisés ma: "¿Na in ni tetniñu
ña'a ja tatnuni ni xi ja ka'nde
ni tniñu siki saña?
28 ¿Xi kúni ni ja ka'ni ña'a ni,
sukan ni ja'ni ni iku ma tee
ñuu Egipto a?", kúu de jiña'a
de.
29 Ja ni jiniso'o Moisés ma
sukan ma, ni jinu de kua'an
de, te ni iyo de ñuu Madián
ma nuu masu ñuu de kúu ma,
te yukan ni tnanda'a de, te ni
ka iyo uu sa'ya de.

30 'Ja ni ya'a uu xiko (40)
kuiya ma, te yatni yuku
nani i Sinaí ma nuu ñatuu
nawa iyo kuiti ma, ni kenda
in ángel me'ñu in tnu iñu
kánda'a kánda'a-nka tnu ma.
31 Moisés ma, ni sa'vi-nka ini
de ja ni jininuu de sukan ma,
te nuu ni jan tu'va de ja kuni
va'a-ka de ma, te ni jiniso'o
de ja ká'an Iya Tátnuni ma,
32 te jiña'a ya: "Saña kúu
Su'si tna'a ni tee ni ka yo
kuu Abraham ma, ji'in Isaac
ma, ji'in Jacob ma", kúu ya
jiña'a ya. Te Moisés ma, ni
keja'a ni'i ni'i-nka de ja yu'u
de, te ni ñatuu kúsaa ini de ja
konde'ya de.
33 Sani te jiña'a Iya Tátnuni
ma: "Kene'e ni ndijan ni a,
vaa nuu ii kúu nuu iyo ni a.
34 Ja ndaa kúu ja jini sa sukan
ka ndo'o ñayii ñuu sa a ja
ka iyo i ñuu Egipto ma, te
jiniso'o sa sukan ka tnana
u'vi i ja ka ndo'o i ma, te ni
kuun sa vee sa ja ndene'e sa
i. Te chukan kúu ja ne'e ni,
te tetniñu ña'a sa ñuu Egipto
ma", kúu ya jiña'a ya.

35 'Ñayii israelita ma, ni ka
saxiko maa i tee kúu Moisés
ma, te ni ka jiña'a i de: "¿Na
in ni tatnuni ja ko kuu ni tee
ja'nde tniñu ji'in tee tátnuni
nuu sa a?", ka kuu i ka jiña'a
i. Kovaa visi ni ka ka'an i
sukan ma, te Su'si ma chi ni
tetniñu ya de ja ko kuu de tee
tatnuni ji'in tee ndene'e ñayii
kúu ñuu ya ma, te maa ángel
ni kenda nuu núkoo tnu iñu
ma ni chindee ña'a.
36 Te Moisés ma ni yo kuu tee
ni ndene'e tna'a o ñayii jana'a
ma, te ja maa Su'si ma, te
ni sa'a de milagru ñuu Egipto
ma, ji'in nuu Mar Rojo ma,
ji'in nuu ñatuu nawa iyo kuiti
ma uu xiko (40) kuiya.
37 Te Moisés ma ni yo kuu tee
ni jiña'a nuu ñayii ñuu Israel
ya: "Sa'a Su'si ma ja ne'un
ni a kenda iya kaxtnu'u tnu'u
ya ma sukan káxtnu'u sa
tnu'u maa ya a nuu ni a, te
jin koniniso'o ni ja ka'an ya
ma", kúu de jiña'a de.
38 Te maa Moisés ma ni yo
kuu tee ni iyo me'ñu ndaka
ñayii ñuu Israel ma ja ni ka

yo ndatna'a i ma nuu ñatuu
nawa iyo kuiti ma. Te ni iyo
de ji'in Su'si ma iya ni ka'an
nuu de xini yuku nani Sinaí
ma. Te ni iyo de ji'in ndaka
tna'a o ñayii jana'a ma. Te
nuu maa de ni wa'a ya tnu'u
sa'a ja koteku o ma, te ni
ndakaxtnu'u de nuu o ma.
39 Kovaa tna'a o ñayii jana'a
ma, ñatuu ni ka kandija i ja
ni ka'an Moisés ma, su'va ni
ka saxiko i, te ni ka kuu ini i
ja jin ndakokuiñi i ñuu Egipto
ma.
40 Te ni ka jiña'a i Aarón ma:
"Sa'a ni in su'si iya kóxtnuu
nuu o a, vaa Moisés tee ni
kene'e ña'a ñuu Egipto ma,
masu ka jini o nawa ni kuu
de", ka kuu i ka jiña'a i.
41 Sani te ni ka ndane'e i in
serru ja ko kuu su'si i, te ni
ka sa'a i in viko, te ni ka ja'ni i
kiti ja jin ndakua'a i nuu su'si
i ma, te sukan ni ka kusii ini
xeen i nuu su'si i ja ni ka sa'a
maa i ma.
42 Te chukan kúu ja ni xndoo
ña'a Su'si ndija ma, te ni ka
keja'a maa i ni ka chiñu'u
i tiuxini ma ji'in ndaka ja
ka iyo andivi ma, vaa sa'a
ndee nuu tutu tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma:

Ñayii israelita, masu ni ka
ja'ni ni kiti nuu sa,
ni masu ni ka ndataa ni
ja kúu kuenda sa ma
ndi-uu xiko (40) kuiya
ni ka iyo ni nuu ñatuu
nawa iyo kuiti ma.

43 Saa su'va ni ka jiso ni ve'e
Moloc ma
ji'in tiuxini ni yo kuu
su'si ni Renfán ja jin
chiñu'u ni ma.
Te kuechi ja sukan ni ka sa'a
ni ma,
chukan kúu ja tetniñu
jika-ka ña'a sa jin koo
ni sana ñuu Babilonia
ma,
kúu ya jiña'a ya.

44 'Tna'a o ñayii jana'a ma,
nuu ni ka iyo i nuu ñatuu
nawa iyo kuiti ma, te ni ka yo
neva'a ñukuun i in ve'e sa'ma
nuu ni yo ka'an Su'si ma,
tna'a ja ni ka sa'a de sukan ni
tatnuni Su'si ma nuu Moisés
ma, nuu ni jiña'a ya ja jin sa'a
de in ve'e sa'ma sukan kaa
tna'a ja ni kaxtnu'u ya nuu
de ma.
45 Tna'a o ñayii jana'a ma,
nuu ni ka kunda'a i ve'e
sa'ma ma, te ka ndiso i ve
koo i ji'in Josué ma nuu ni
ka kivi koo i ñu'ú ñayii in-ka
ñuu ma. Te maa Su'si ma
ni kene'e ñayii ñuu yukan, te
ni ka kivi koo tna'a o ñayii
jana'a ma, sukan ni yo kuu
onde kivi yukan te onde kivi
ni iyo David ma.
46 Te ni jatna ini Su'si ma
sukan sa'a David ma, te
ni jikan-ta'vi de ja sa'a de
in veñu'u ka'nu nuu ko jin
chiñu'u de Su'si ni yo chiñu'u
Jacob ma.
47 Kovaa Salomón ma kúu tee
ni sa'a veñu'u ka'nu ma.
48 Kovaa Su'si onde sukun
ma, masu iyo ya veñu'u ni ka
sa'a nda'a ñayii ma, vaa sa'a
ni ka'an ya te ni ndaka'an in
tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u
ni yo wa'a Su'si ma:
49 Onde andivi ma kúu nuu
núkoo sa ma,
te onde nuu ñu'ú ya ka
iyo ja'a sa ya.

¿Na ve'e sa kúu ja jin sa'a
ni a?, ká'an Iya Tátnuni
ma.
¿Ndenu kúu nuu ndatatu
sa ma?
50 ¿Xi masu maa sa ni sa'a
ndaka a?
kúu ya ká'an ya.
51 'Kovaa ndijin chi in-
undee xeen ini ni, te ñatuu
ka kandija ni Su'si ma, te
inuso'o ka ndaa ni. Ndimaa
ñatuu ka kandija ni ja ká'an
Xtumani Ndios ma. Sukan ni
ka yo kuu tna'a o ñayii jana'a
ma, sukan ka kuu ni.
52 Vaa tna'a o tee jana'a
ma, ûni ni ka yo sondikin
de ndaka tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma. Te ûni ni ka yo ja'ni
de tee ni ka yo ndakaxtnu'u
sukan kii iya va'a ini ma. Te
iya va'a ini ma, jâ ni kii ya,
kovaa ndijin chi su'va ni ka
ke'en-su'va ni ya, te ni ka
ja'ni ni ya ma.
53 'Ndijin ja ni ka jini ni
tnu'u ni tatnuni Su'si ma nuu
Moisés ma ja ni ka kaxtnu'u
ángel ma, te ñatuu ni ka sa'a
ni sukan ká'an ja jin ko sa'a o
ma —kúu de jiña'a de.

Sukan ni ka ja'ni i tee kúu Esteban ma

54 Nuu ni ka jiniso'o de
sukan ma, te ka ndakandi'i
ka ndakandi'i-nka de nu'u de
ma, ja ni ka ndakiti xeen ini
de nuu Esteban ma.
55 Kovaa Esteban ma, ûni iyo
ndija de ji'in Xtumani Ndios
ma, te nde'ya de andivi ma,
te ni jini de ja vivii iyo nuu
iyo Su'si ma, te núkuiñi Jesús
ma xiñi kua'a Su'si ma.
56 Sani te jiña'a de:

—Vitnañu'ni te ûni nde'ya
sa ja nune andivi ma, te iya
ni kii ñayivi ñuu ñayivi a, iyo
ya xiñi kua'a Su'si ma —kúu
de jiña'a de.
57 Sani te ka kayu'u nini'i
de, te ni ka jasi nda'a de so'o
de ma, te ka jinu ndaka de
ni jan koo de, te ni ka tnii de
Esteban ma,
58 te ni ka kene'e de tee ma
onde yuñuu ma, te ni ka wa'a
yuu de tee ma. Te tee ka wa'a
yuu ma, ni ka tava de su'nu
de ma, te ni ka xndoo de ja
ko koto in suchi nani Saulo.
59 Te nani ka wa'a yuu de
Esteban ma, te jikan-ta'vi Es-
teban ma, te jiña'a de:

—Jesús Iya Tátnuni,
ndunda'a ni anua sa ya
—kúu de jiña'a de.
60 Te núkoo jiti de, te ni
kayu'u nini'i de:

—Iya Tátnuni, máko ke'en
kuenda ni kuechi ñayii ya'a
—kúu de ká'an de.

Te nuu ni ka'an de sukan
ma, sani te ni ji'i de.

8

1 Te Saulo ma, iyo tna i
yukan, suni ni kendoo ini i
sukan-ni ni ka ja'ni de Este-
ban ma.

Suchi kúu Saulo ma, sondikin i ñayii ka kandija Jesús ma

Te maa kivi yukan ni ka
keja'a de ni ka sa'a ndeva'a
de ñayii ka kandija tnu'u
Jesús ma ja ka iyo i ñuu
Jerusalén ma. Sani te ni
ka jitenuu ndaka ñayii ni
ka kandija tnu'u Su'si ma
ni-ka'nu ñuu Judea ma ji'in

Samaria ma. Kovaa apóstol
tee ni tetniñu Jesús ma chi ni
ka kendoo de ñuu Jerusalén
ma.
2 Te jaku tee inuva'a ini ma,
ni jan koo de ni ka chu'u de
Esteban ma, te ni ka nda'yu
xeen de, ja ni ka kuxii xeen
ini de, ja ni ji'i tee ma.
3 Nani suchi kúu Saulo ma,
yikuu i sondikin i ñayii ka
kandija tnu'u Jesús ma, te ni
yo kivi i ve'e ve'e ñayii ma,
te ni yo kene'e nda'a i ñayii
ma, ka kuu tee ka kuu ña'a, te
ni yo chinee i ñayii ma vekaa
ma.

Sukan ni sa'a Felipe ma ñuu Samaria ma

4 Ndaka ñayii ni ka yo
kandija tnu'u Su'si ma, ni ka
jitenuu i kuan koo i, te ka
kaxtnu'u i tnu'u maa ya ma
ndeva'a-ni nuu kuan koo i
ma.
5 Felipe ma kúu in tee kua'an
de ichi ñuu Samaria ma, te
káxtnu'u de ja Jesús ma kúu
Cristo iya ni tetniñu Su'si ma.
6 Te ñayii ma, ni ka ndututu
i ka niniso'o i ja ká'an Felipe
ma, te ni ka jini i kua'a mi-
lagru ni sa'a de ja maa Su'si
ma, te ndaka i ka niniso'o
ñukuun ndaka tnu'u káxtnu'u
de ma.
7 Te kua'a ñayii ka yinee ña'a
tachi ma, ni ka nduva'a i, te
ka kayu'u tachi ma ka nde
koo i ini anua ñayii ma, te
kuan koo i. Suni kua'a tna'a
ñayii ñatuu kúu jin kanda ma,
ji'in ñayii ka jika u'vi ma, ni
ka nduva'a i.
8 Chukan kúu ja ni ka kusii
ini xeen ñayii ñuu yukan.

Simón tee tasi ma

9 Kovaa ni kuu kii iyo in
tee nani Simón, ja ni yo jani
ini de ja maa in-ni de kúu ja
jini-ka, te ni yo sa'a tasi de,
te ni yo xnda'vi de ñayii ñuu
Samaria ma.
10 Ndaka ñayii ma, onde suchi
kuechi ma ji'in ñayii nija'nu
ma, ni ka yo niniso'o ñukuun
i ja ká'an de ma. Te ni ka yo
ka'an i:
—¡Tee ya'a kúu tnu'u ndee
tnu'u ndatnu Su'si ma! —ka
kuu i ka ka'an i.
11 Ni ka yo ndikin ña'a
ñayii ma, vaa kua'a kivi ni yo
xnda'vi de i, vaa tasi de ma.
12 Kovaa nuu ni ka kandija
ñayii ma ja káxtnu'u Felipe ma
tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma
ja jâ ni kenda ja tatnuni maa
ya nuu ñayii jin kuan-ta'vi
tnu'u vii tnu'u va'a ya ma,
ji'in ja maa Jesucristo ma
sana kuu jin ndani'i ta'vi o
ma, te kua'a tee ji'in ña'a ni
ka jan-ta'vi te ni ka jandute i.
13 Suni ni kandija tna Simón
ma, te nuu ni jinu ni jandute
de ma, ndikin de Felipe ma
ndaka nuu kua'an de ma, te
ni sa'vi-nka ini de ndaka mi-
lagru ni jini de ma.

14 Te tee ni tetniñu ya ma ja
ka iyo de ñuu Jerusalén ma,
nuu ni ka jiniso'o de ja ñuu
Samaria ma jâ ni ka kandija
i tnu'u Su'si ma, te ni ka tet-
niñu de Pedro ma ji'in Juan
ma.
15 Ja ni ka kenda koo de ma,
ni ka jikan-ta'vi de nuu Su'si
ma, sukan-va'a jín kuta'vi
ñayii ma Xtumani Ndios ma,
te kóo ya ini anua i ma.
16 Vaa ñatuu jin kuta'vi-ka
ni a in ñayii yukan Xtumani

Ndios ma nkuu, vaa yika-ni
ja ni ka jandute i ja maa Jesús
ma ja kúu ya Iya Tátnuni ma.
17 Chukan kúu ja ni ka sonee
Pedro ma ji'in Juan ma nda'a
de siki ñayii ma, te ni ka
kuta'vi i Xtumani Ndios ma
sukan-va'a koo ya ini anua in
in i ma.
18 Ja ni jini tee kúu Simón
ma ja ka sonee tee ni tetniñu
ya ma nda'a de siki ñayii ma
te ka kuta'vi i Xtumani Ndios
ma, te jiña'a Simón ma ja
kua'a de xu'un,
19 te ni jikan-ta'vi de nuu tee
ma:
—Jin taa tna ni tnu'u
ndee tnu'u ndatnu jiña,
sukan-va'a ndaka ñayii sonee
sa nda'a sa siki i ma, te jín
kuta'vi i Xtumani Ndios ma
—kúu de jiña'a de.
20 Te ni ndakone'e Pedro
ma:
—¡Kuán naa maa ni ji'in
xu'un ni a, vaa jani ini ni
ja xu'un ni a, te ni'i ni ja
skuta'vi ña'a Su'si ma!
21 Masu nawa ni'i ni, ni
masu nawa koneva'a ni siki
ja jikan ni a, vaa ini anua ni
a chi masu iyo ndaa nuu Su'si
a.
22 Chukan kúu ja va'a-ka
ndakani ndaka'vi ini ni ja
u'vi sa'a ni a, te ndakan-ta'vi
ni nuu Iya Tátnuni ma saa
kuu-ni-nka ndasakanu ini
ña'a ya ja u'vi ni jani ini ni
a.
23 Jini sa ja kua'an ni ichi
u'vi ma, te jinukuechi ni nuu
tachi ma.
24 Te ni ndakone'e Simón
ma:
—Jin kakan-ta'vi ni ja
kuu sa nuu Iya Tátnuni ma,
sukan-va'a ma ndo'o kuiti sa
sukan ka ka'an ni a —kúu de
jiña'a de.
25 Nuu ni jinu ni ka
ndaka'an, ni ka ndakachi
Pedro ma ji'in Juan ma
sukan ni sa'a Su'si ma te
ni ka kaxtnu'u-ka de tnu'u
Iya Tátnuni ma, sani te ni
ka ndakokuiñi de ichi ñuu
Jerusalén ma, te ichi kuan
nu koo de ma ka kaxtnu'u de
tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma
nuu ñayii kua'a ka iyo ñuu
Samaria ma.

Sukan ni kaxtnu'u Felipe ma tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma nuu in tee ñuu Etiopía ma

26 In ángel Iya Tátnuni ma
jiña'a nuu Felipe ma:
—Kee ni ñuu Jerusalén a,
te kuá'an ni ichi nuu vee ma,
ichi nuu ñatuu nawa iyo kuiti
ma, ichi ñuu Gaza ma —kúu i
jiña'a i.
27 Felipe ma, ni ke'en de
ichi, te kua'an de, te ni ka
ndatna'a de ji'in in tee ñuu
Etiopía ma. In tee kanuu
jinukuechi kúu de. Te ni
kucargu de ndaka ja neva'a
ña'a kúu reina ñuu Etiopía
ma. Tee ya'a, ni ja'an de ñuu
Jerusalén ma ni jan chiñu'u
de Su'si ma.
28 Te nuu ni ndakokuiñi de
ma, núkoo de nuu carreta
de ma, te yikuu de ká'vi de
libru Isaías ma tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma.
29 Te Xtumani Ndios ma,
jiña'a ya Felipe ma:
—Kuán tu'va ni carreta
yukan —kúu ya jiña'a ya.
30 Te Felipe ma, ni jan tu'va
yachi de carreta yukan, te ni
jiniso'o de ja ká'vi tee yukan

libru ni tee Isaías ma, te ni
jikan-tnu'u de:
—¿Te jáku'ni ini ni ja yikuu
ni ká'vi ni a? —kúu de jiña'a
de.
31 Te ni ndakone'e tee ma:
—¿Naxe jaku'ni ini sa, nú
ñatuu na in ndakaxtnu'u
nawa kúni ka'an? —kúu de
jiña'a de.
Chukan kúu ja ni kana de
Felipe ma ja na jin kaa de
nuu carreta ma te kunukoo
de ji'in tee ma.
32 Te tna'a ja ká'vi de nuu
ndee tnu'u Su'si ma kúu
cha'a:
Sukan kúu in ndikachi
kua'an nuu tee ka'ni
ña'a ma,
te sukan kúu in kolelu
ñatuu nda'yu ti nuu tee
séte ña'a ma,
sukan ñatuu ni ndakune
ya yu'u ya ma.
33 Ni ka sa'a ndeva'a i ya,
te ñatuu na in ni ndi ini
ja sa'a ndaa i ja sukan
ni ndo'o ni neni ya ma.
¿Na in jin ko kuu sa'ya tata ya
ma ja jin ndaka'an jin
ndakachi i?,
te vitna ja ni ka ja'ni i ya
nuu ñu'ú ya.
34 Sani te tee kanuu
jinukuechi nuu ña'a kúu
reina ma, ni jikan-tnu'u de
nuu Felipe ma:
—Jikan-ta'vi sa nuu ni ja
kaxtnu'u ni na in kúu ja ká'an
tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u
ni yo wa'a Su'si ma. ¿Ja kuu
maa de? ¿Xi ja kuu in-ka
ñayii? —kúu de jiña'a de.
35 Sani te Felipe ma, ni
keja'a de maa nuu ndee
tnu'u Su'si ma nuu yikuu tee
kanuu ma ká'vi de ma, te ni
kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u
va'a Jesús ma nuu de.
36 Nani kuan koo de ichi ma,
te ni ka kenda koo de in
nuu ñu'u ndute, te jiña'a tee
kanuu jinukuechi nuu ña'a
kúu reina ma:
—Ya'a chi ñu'u ndute. ¿Na
in ka'nu ndee ja ma kuu
kuandute sa ya'a vitnañu'ni?
—kúu de jiña'a de.
37 Te Felipe ma, jiña'a de:
—Nú ni-yu'u ni-anua
ni kándija ni Jesucristo
ma, te kuu kuandute ni
vitnañu'ni-ni —kúu de jiña'a
de.
Te ni ndakone'e tee ma:
—Kándija sa ja Jesucristo
ma kúu Sa'ya Su'si ma —kúu
de jiña'a de.
38 Sani te ni tatnuni de ja
jin sunkani i carreta de ma,
te ni ka nu koo de, te ni jan
koo de nuu ndute ma. Te
Felipe ma, ni skuandute de
tee ma.
39 Te nuu ni ka nana koo
de nuu ndute ma, sani te Xtu-
mani Ndios ma, ni xtandiyo
yachi ya Felipe ma. Te tee
kanuu jinukuechi ma, ñatuu
ni jini-ka de Felipe ma, kovaa
sii ini xeen kuan no'o de.
40 Te Felipe ma, ni ndenda de
ñuu Azoto ma. Ndaka ñuu
ma ndákaxtnu'u de tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si ma, kua'an
de onde ni ndenda de ñuu
Cesarea ma.

9

Nuu ni kandija Saulo ma Su'si ma

1 Nani Saulo ma chi jani ini
de ja ka'ni de ñayii ka ndikin
Iya Tátnuni ma, ni ja'an de
nuu tee tátnuni nuu sutu ma,

2 te ni jikan de tutu jin koo
nuu in in veñu'u lilikin ka iyo
ñuu Damasco ma, sukan-va'a
nuna ndani'i de ñayii ka jika
ichi Iya Tátnuni ma, ña'a xi
tee, te chinee de i vekaa ñuu
Jerusalén ma.
3 Kovaa ichi kua'an de ma,
nuu sani te kenda de ñuu
Damasco ma, sani te ni
jakun-tuu ña'a in nduva ñu'u
vee ichi andivi ma.
4 Te ni kotuu de onde nuu
ñu'ú ma, te ni jiniso'o de ja
ká'an:

—Saulo, Saulo, ¿nava'a
sóndikin ña'a ni? —kúu ká'an.

5 Te ni ndakone'e de:

—¿Na in kúu ni, Señor?
—kúu de jiña'a de.

Te jiña'a ya:

—Saña kúu Jesús iya
sóndikin ni a. ¿Ñatuu jani ini
ni ja xtnakue'e ni maa ni, ja
kuu ni sukan kúu in xndiki
ndee ini ja skachi ja'a ti nuu
garrocha ma? —kúu ya jiña'a
ya.

6 Te nini'i-nka de ja ni yu'u
de, te jiña'a de:

—Señor, ¿nawa kúni ni ja
sa'a sa? —kúu de jiña'a de.

Te jiña'a Iya Tátnuni ma:

—Ndakoo ni, te kuá'an ni
ini ñuu ma. Te yukan, te jin
ka'an i nawa sa'a ni —kúu ya
jiña'a ya.

7 Te tee kuan koo ji'in Saulo
ma, ni ka jinkuiñi de, te ni
ka sa'vi-nka ini de. Ka nin-
iso'o de ja ká'an ya ma, kovaa
masu na in ni ka jini de.
8 Saulo ma, ni ndakoo de,
te ni ndakune de nuu de
ma. Kovaa masu nde kúu
konde'ya-ka de. Chukan kúu
ja ni ka tnii de nda'a Saulo
ma, te ni ka jan xsia'a de tee
ma ini ñuu Damasco ma.
9 Te uni kii ni iyo kuaa de,
ni a kaa de ni a ko'o de vala
ndute.

10 Iyo in tee ndikin Jesús
ma ñuu Damasco ma nani de
Ananías. Tee ya'a, ni jiniso'o
de ja ni kana ña'a Iya Tátnuni
ma:

—¡Ananías! —kúu ya jiña'a
ya.

Te ni ndakone'e de:

—Ya'a iyo sa, Señor —kúu
de jiña'a de.

11 Te jiña'a Iya Tátnuni ma:

—Ndokuiñi ni, te kuá'an ni
ichi nani “Ichi Ndaa” ma, te
ve'e tee nani Judas ma ndan-
duku ni in tee nani Saulo tee
ñuu Tarso ma. Vaa yikuu de
jikan-ta'vi de,
12 te ni jininuu ña'a de maa
ni ja nani ni Ananías a, ja ni
kivi ni te ni sonee ni nda'a
ni a siki de ma, sukan-va'a
kuu ndakonde'ya de —kúu
ya jiña'a ya.

13 Sani te tee kúu Ananías
ma, ni ndakone'e de:

—Señor, jâ ni kuu jiniso'o
sa kua'a xeen ja ka ka'an i ja
kuu tee yukan. Kua'a xeen ja
u'vi sa'a de ñayii ka kandija
ña'a i maa ni ja ka iyo i ñuu
Jerusalén ma.
14 Te vitna, nú jâ ni kijaa
de ya'a, te tee ka tatnuni
nuu sutu ma, ni ka tatnuni
de ja tnii de ndaka ñayii
ka ndakune'e ña'a maa ni a
—kúu de jiña'a de.

15 Te Iya Tátnuni ma, jiña'a
ya:

—Kuá'an ni, vaa in tee ni
kaji sa ja kunukuechi de nuu
sa kúu tee ya'a, vaa suu de ko
kuu tee ki'in ja jin kaxtnu'u

na in kúu sa nuu ñayii masu
ñuu Israel ya ka kuu i ma,
ji'in nuu tee ka kuu rey ma,
ji'in nuu ñayii ñuu Israel ya.
16 Te kaxtnu'u sa nuu de naxe
ndo'o neni de ja kuechi ja
kaxtnu'u de nuu ñayii ma na
in kúu sa a —kúu ya jiña'a ya.
17 Sani te ni ja'an Ananías
ma, te ni kivi de ini ve'e ma,
te ni sonee de nda'a de siki
Saulo ma, te jiña'a de:
—Ñani, Saulo, Jesús Iya
Tátnuni ma, iya ni kenda ichi
vee ni ma, ni tetniñu ña'a
ya ja vee sa, sukan-va'a kuu
ndakonde'ya ni, te kuta'vi ni
Xtumani Ndios ma te ûni koo
ndija ni ji'in ya —kúu de
jiña'a de.
18 Sani te nduchinuu de
ma kuenda tnu'u ja in ñií
yaxin ni ka jinkava, sani te
ni kuu ni nukonde'ya de. Te
ni ndokuiñi de, sani te ni
jandute de.
19 Sani te ni jaa de xita, te ni
ndani'i de tnu'u ndee tnu'u
ndatnu-ka. Te ni iyo Saulo
ma jaku kii ji'in tee ni ka
kandija te ka ndikin de tnu'u
Jesucristo ma ja ka iyo de ñuu
Damasco ma.

Sukan ni ndo'o Saulo ma ñuu Damasco ma ji'in ñuu Jerusalén ma

20 Sani te ni keja'a Saulo
ma káxtnu'u de ini veñu'u
lilikin ma, ja Jesús ma kúu
Sa'ya Su'si ma.
21 Te ndaka ñayii ka nin-
iso'o ja ká'an de ma, ni
ka sa'vi-nka ini i, te ka
jikan-tnu'u tna'a i:
—¿Masu tee ya'a kúu tee
ni yo sondikin ñayii ka
ndakune'e Jesús ma ñuu
Jerusalén ma, ja ka'ni de i
ma? ¿Te masu chukan kúu
ja vee de ya'a, ja ki'in de ji'in
ñayii ma nuu tee ka tatnuni
nuu sutu ma, te jin chinee de
i vekaa ma? —ka kuu i ka
ka'an i.
22 Kovaa Saulo ma chi ve
ni'i-ka de tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ja ká'an de tnu'u Su'si
ma, te ñatuu ka ni'i ini-ka
ñayii judío ka iyo ñuu Dam-
asco ma naxe jin kani ini i,
vaa káxtnu'u de ja Jesús ma
chi iya ni tetniñu Su'si ma
kúu ya.
23 Ni ya'a kua'a kii ma,
te ñayii judío ma, ni ka
ndatnu'u tna'a i ja jin ka'ni i
de.
24 Kovaa Saulo ma, ni jini de
ja ka jani ini i ma. Te nduu
ñuu ka jito ñayii judío ma ye'e
ñuu Damasco ma, sukan-va'a
nuna kee de, te jin ka'ni i de.
25 Kovaa tee ka ndikin tna'a
ji'in Pablo ma, in jakuaa te ni
ka chunee de tee ma in nuu
chika, te ni ka nune'e yu'u de
tee ma ichi ke'e ma.
26 Nuu ni kenda Pablo ma
Jerusalén ma, kúni de ja jin
ndatna'a de ji'in ñayii ka
ndikin Jesús ma. Kovaa
ndaka tee yukan, ka yu'u
ña'a de, vaa ñatuu ka kandija
de ja in tee ndikin Jesús ma
ni nduu Saulo ma.
27 Sani te Bernabé ma, ni
jeka de Saulo ma, te ni jan
xsia'a de tee ma nuu ka iyo
tee ni tetniñu Jesús ma, te
ni ndakani de sukan ni jini
Saulo ma Iya Tátnuni ma ichi
kua'an de ma, ji'in sukan ni
jiña'a ya ma, ji'in sukan ni
kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si ma nuu ñayii ñuu

Damasco ma te masu nde
ni yu'u de. Sa'a ni ndakani
Bernabé ma.
28 Sani te ni kendoo Saulo
ma ji'in tee ni tetniñu ya ma
ja ka iyo de ñuu Jerusalén
ma, te kua'an vee de kúu de
ni-ka'nu ñuu Jerusalén ma.
29 Ni yo ka'an, ni yo kachi
de nuu ñayii judío ma ja ka
ka'an i sa'an griego ma, ko-
vaa maa i chi ka ndatnu'u
tna'a i ja jin ka'ni i de.
30 Nuu ni ka jini ñayii ni ka
kandija tnu'u vii tnu'u va'a
Jesucristo ma ja sukan ka
jani ini i ma, te kuan koo i
ji'in Saulo ma onde ñuu Ce-
sarea ma, te ni ka tetniñu i de
kua'an de ñuu Tarso ma.
31 Sani te ni ka ndusii ini
ñayii ka kandija Su'si ma ñuu
Judea ma, ji'in ñuu Galilea
ma, ji'in ñuu Samaria ma, te
ve jin jakuiñi va'a-ka i nuu
Su'si ma, te ka ndi ini i naxe
jin koo va'a i ji'in ya, vaa ka
jini i ja iya ndákan kuenda
kúu ya, te ve jin kukua'a-ka
i, te Xtumani Ndios ma,
chíndee chítuu ña'a ya.

Ni nduva'a tee kúu Eneas ma

32 Pedro ma, kua'an de
ndaka ñuu ma kuan koto de
ñayii ka kandija Su'si ma ja
jâ ni ka xndoo i ja u'vi ma.
Suni ni jan koto de ñayii ka
kandija Su'si ma ja ka iyo i
ñuu Lida ma.
33 Yukan ni ndani'i de in
tee nani Eneas, te ñatuu kúu
kanda de, te jâ ni kuu una
kuiya ja kátuu de.
34 Te Pedro ma, jiña'a de:
—Eneas, vitna te maa Jesu-
cristo ma na ndasava'a ña'a.
Ndakoo ni, te ndaxtutu ni
nuu ni katuu ni a —kúu de
jiña'a de.
Te sani te ni ndakoo de.
35 Te ndaka ñayii ka iyo ñuu
Lida ma, ji'in ñuu Sarón ma,
ni ka jini i sukan ni kuu
ma, te ni ka kandija i Su'si
Iya Tátnuni ma, te ni ka
ndandikin i ya.

Ni ndateku ña'a nani Isu Vivii ma

36 Iyo in ña'a ñuu Jope ma
ja ndikin ña sa'a ña sukan
ni kaxtnu'u Jesucristo ma, te
nani ña Tabita, ja kúni ka'an
“Isu Vivii”. Ña'a ya'a, ndimaa
ja va'a ni yo sa'a ña, te ni yo
chindee ña ñayii nda'vi ma.
37 Te ni kuu ja ne'un kii
yukan ni ku'u ña, te ni ji'i
ña. Nuu ni jinu ni ka ndakate
i ñunde'yu ña ma, te ni ka
ndakin tuu i ña in ve'e ichi
sukun ma.
38 Te ñuu Lida ma iyo yatni i
ji'in ñuu Jope ma, te ja ni ka
jini ñayii ka kandija tnu'u ni
kaxtnu'u Jesús ma, ja Pedro
ma, iyo de ñuu Lida ma, te
ni ka tetniñu de uu tee ni jan
koo de ka jiña'a de nuu Pedro
ma:
—Kava va'a ini ni, te jin
koo yachi o ñuu Jope ma —ka
kuu de ka jiña'a de.
39 Sani te Pedro ma, kua'an
de ji'in tee ni jan koo ma. Te
nuu ni kenda de ma, ni ka jan
xsia'a i de ve'e ichi sukun ma,
te ni jan koo ndaka ña'a ni ka
ji'i yii ma, ka nda'yu ña, te ka
kaxtnu'u ña sa'ma ka ndii ka
nama ñayii ma ja ni yo sa'a
ña'a nani Isu Vivii ma nuu ni
yo teku ña ma.
40 Pedro ma, ni jiña'a de
ñayii ma ja jin ke koo i ke'e

ma. Sani te ni jinkoo jiti de,
te ni jikan-ta'vi de nuu Su'si
ma. Sani te ni ndonenuu de
nde'ya de ña, te jiña'a de:
—Tabita, ndakoo ni —kúu
de jiña'a de.
Te ni ndakune ña nuu ña
ma. Ja ni jini ña Pedro ma, te
ni ndakoo ña.
41 Ni tnii de nda'a ña ma, te
ni ndokani de ña. Sani te
ni kana de ñayii ka kandija
Su'si ma ji'in ña'a ni ka ji'i yii
ma, te ni kaxtnu'u de ja ni
ndateku ña ma.
42 Ni-ka'nu ñuu Jope ma ni ka
jini i ja sukan ni kuu ma, te
kua'a xeen ñayii ni ka kandija
Iya Tátnuni ma te ni ka xndoo
i ja u'vi ma, te ka sa'a i sukan
játna ini ya ma.
43 Te Pedro ma, ni kendoo de
kua'a kivi ñuu Jope ma ve'e
tee nani Simón ma tee ni yo
ndasavita ñií kiti ma.

10

Ni kaxtnu'u Pedro ma tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma ve'e tee kúu Cornelio ma

1 Ñuu Cesarea ma iyo in tee
nani Cornelio, te tátnuni de
nuu in jichi soldado ka xnani
i Italiano.
2 Maa de ji'in ndaka ñayii ve'e
de ma, ni-yu'u ni-ini de ka
kandija de Su'si ma, te ni ka
yo ndi ini de ja jin koo va'a
de ji'in ya. Te ni yo sa'a de ja
va'a ja jin kuu ñayii ñuu Israel
ma, te ni yo jikan-ta'vi, ni
yo jikan-ta'vi-ni de nuu Su'si
ma.
3 In kivi visi nuu ka uni-ka
jañini ma kúu, te ni jininuu
de ja in ángel Su'si ma, kuan
tu'va ña'a i, te jiña'a i:
—¡Cornelio! —kúu i jiña'a i.
4 Te ni jikan-tnu'u Cornelio
ma:
—¿Nawa kúni ni, Señor?
—kúu de jiña'a de.
Te ni ndakone'e ángel ma:
—Su'si ma, ni jiniso'o ya ja
jikan-ta'vi ni ma, te ni jini ya
ndaka ja va'a sa'a ni ma.
5 Tetniñu ni jaku tee jín koo
ñuu Jope ma, sukan-va'a kí
koo de ji'in tee nani Simón
ma tee ni nukonani Pedro
ma.
6 Tee ya'a chi iyo de ve'e
Simón tee ndásavita ñií kiti
ma, ja iyo ve'e de ma yatni
yu'u mar ma —kúu i jiña'a i.
7 Nuu ni jinu ni ka'an ángel
ma te kuan no'o i ma, sani te
Cornelio ma, ni kana de uu
tee ka jinukuechi nuu de ma
ji'in in soldado tee kándija tna
Su'si ma tee jinukuechi nuu
de ma.
8 Te ni ndakani de sukan ni
ndo'o de ma, te ni tetniñu de
tee ma ñuu Jope ma.
9 Kivi yutnee ma nani kuan
koo de ichi ma te ve jin
kuyatni de ñuu ma, Pedro
ma ni jan kaa de onde xini
ve'e iyo de ma, sukan-va'a
kakan-ta'vi de nuu Su'si ma.
Ja ve kuu sava nduu ma,
10 kókon de, te kúni de ja kaa
de. Nani ka satu'va i ja kaa
de ma, te ni jininuu de.
11 Te ja ni jini de ma kúu
in sa'ma ka'nu ka'nu, te ka
nu'ni tna'a ndi-kuun nuu i
ma, te ichi andivi ma ni kuun
i vee i ichi nuu ñu'ú ya.
12 Te ndi-tuku yu'u ndi-tuku
nuu kiti ka ñu'u.
13 Te ni jiniso'o de ja ká'an ya:
—Pedro, ndokuiñi ni, te
ka'ni ni ti, te kaa ni ti —kúu
ya jiña'a ya.

14 Te Pedro ma, ni
ndakone'e de:
—Masu kuu kaa sa, Señor,
vaa masu nama uun jaa sa ja
masu kaa vii masu kaa ndoo
nuu ni ma —kúu de jiña'a de.
15 Ja ku-uu jichi ni jiniso'o
de ja ká'an ya:
—Ja ni ndasavii Su'si ma,
máko xnani ni ja masu kaa
vii masu kaa ndoo kúu —kúu
ya jiña'a ya.
16 Sa'a ni kuu uni jichi, sani
te sa'ma ma, ni ndaa i kuan
no'o i andivi ma.
17 Te Pedro ma, ñatuu ni'i
ini de nawa kúni ka'an ja ni
jini de ma. Nani jani ini de
ma, te tee ni tetniñu Cornelio
ma, ka jikan-tnu'u de ve koo
de, ndenu kúu ve'e tee kúu
Simón ma. Sani te ni ka
kenda koo de maa ye'e nuu
iyo de ma.
18 Ka kayu'u de ka kana de nú
yukan iyo tee nani Simón tee
ni nukonani Pedro ma.
19 Nani yikuu Pedro ma
ndása'a de kuenda nawa
kúni ka'an ja ni jini de ma, te
Xtumani Ndios ma, ni jiña'a
ya:
—Simón, jini ni ja ni ka
kenda koo uni tee ka ndan-
duku ña'a ja ki'in ni ji'in de.
20 Ndokuiñi ni, te kuá'an ni
ji'in de. Máko ko kani uu ko
kani uni ini ni, vaa maa sa ni
tetniñu de —kúu ya jiña'a ya.
21 Pedro ma, ni nuu de, te
jiña'a de nuu tee ka ndan-
duku ña'a ma:
—Ya'a iyo sa. Saña kúu tee
ka ndanduku ni a. ¿Nava'a
ni kija koo ni ya'a? —kúu de
jiña'a de.
22 Te ni ka ndakone'e de:
—Ve koo sa, vaa ni tetniñu
ña'a tee nani Cornelio ma.
Tee va'a ini, tee ndí ini naxe
koo va'a de nuu Su'si ma kúu
de, te ñayii judío ma chi ka
ndaa respetu i nuu de. Te in
ángel Su'si ma ni tatnuni nuu
de ja kana ña'a de ja ki'in ni
ve'e de ma, sukan-va'a konin-
iso'o de ja kaxtnu'u ni ma
—ka kuu de ka jiña'a de.
23 Sani te ni kana de tee ma
ja jin ya'a de ini ve'e ma, te ni
wa'a de nuu jin ndoo tee ma.
Te kivi yutnee ma Pedro ma,
kuan koo de ji'in tee ma, te ni
ka ndikin ña'a jaku ñayii ka
kandija tnu'u vii tnu'u va'a
Jesús ma ja ka iyo i ñuu Jope
ma.
24 Kivi yutnee ma ni ka
kenda koo de ñuu Cesarea
ma, te Cornelio ma, ji'in tna'a
de ma, ji'in ñayii ka ketna'a
ini ji'in de ma, ka iyo tutu de
ka ndetu de ja kenda Pedro
ma.
25 Ja ni kenda Pedro ma ve'e
Cornelio ma, te Cornelio ma,
ni kee de ja kua'a de nchuxi
Pedro ma, te ni jinkoo jiti de,
te chíñu'u de tee ma.
26 Kovaa Pedro ma, ni
ndone'e de tee ma, te jiña'a
de:
—Ndokuiñi ni, vaa
ndi-tna'a ñayivi o —kúu de
jiña'a de.
27 Pedro ma ji'in Cornelio
ma, ka ndatnu'u de ni ka
kivi koo de ini ve'e ma, te
ni ndani'i de ja ka iyo tutu
kua'a-ka ñayii.
28 Sani te sa'a ni jiña'a de:
—Ka jini maa ni ja saña
ja ka kuu sa ñayii judío ma,
masu kuu jin ndatna'a sa ji'in
ni ja masu ñayii judío ka kuu

ni ma. Kovaa Su'si ma ni
kaxtnu'u nuu sa ja masu kuu
xnani sa ni-in ñayii in-ka ñuu
ma ja masu kaa vii kaa ndoo
i nuu Su'si ma.
29 Chukan kúu ja nuu ni ka
tetniñu ni tee ya'a ni jan koo
de ni jan kueka ña'a de ma, te
vee sa ji'in de, te ñatuu nawa
ni xtekuechi sa ja ma kuu kii
sa. Vitna, te kakan-tnu'u ña'a
sa nava'a ni ka kana ña'a ni
ja vee sa a —kúu de jiña'a de.
30 Te Cornelio ma, ni
ndakone'e de:
—Vitna kúu kuun kii ja
maa ora ya'a visi ka uni-ka
jañini ma yikuu sa jikan-ta'vi
sa ini ve'e a. Sani te ni jini sa
ja ni kenda in tee ne'nu sa'ma
jandute nuu sa ma,
31 te ká'an de: “Cornelio,
Su'si ma, ni jiniso'o ya
ja jikan-ta'vi ni ma, te ni
ndaka'án ya sukan chíndee
ni ñayii ma.
32 Chukan kúu ja tetniñu ni
na in ki'in ñuu Jope ma,
sukan-va'a ki'in i jin kueka
i Simón tee ni nukonani Pe-
dro ma, tee iyo ve'e tee kúu
Simón tee ndásavita ñií kiti
ma, ja kátuu ve'e de yatni
yu'u mar ma.” Sa'a ni ka'an
tee yukan.
33 Chukan kúu ja sani te ni
tetniñu sa tee ni jan koo ni ka
jan kueka ña'a a, te ndijin, ni
jani va'a ini ni, te vee ni a. Te
vitna chi ka iyo ndaka sa ya'a
nuu maa Su'si o a, sukan-va'a
jin koniniso'o sa nawa kúu ja
ni taa Iya Tátnuni ma nuu ni
ja kaxtnu'u ni —kúu de jiña'a
de.
34 Sani te Pedro ma, ni
ka'an de, te jiña'a de:
—Vitna, te jáku'ni ini sa ja
ja ndaa ja Su'si ma, masu
kuji'in-ka ya ji'in in jichi ñayii
ma sana in-ka jichi i ma,
35 nú masu ja ni-ka'nu ñuu
ñayivi ya jan-ta'vi ya ñayii ka
ndi ini naxe jin koo va'a i ji'in
ya ma te ka sa'a ndaa ka sa'a
ndija i sukan játna ini Su'si
ma.
36 Te maa Su'si ma, ni tetniñu
ya tee ja jin kaxtnu'u de tnu'u
vii tnu'u va'a maa ya ma nuu
ñayii Israel ma, sukan-va'a
jin kuni i ja maa Jesucristo
ma kúu iya tátnuni nuu ndaka
o a, te ni sa'a ya ja jin koo va'a
jin koo mani ndaka o nuu
Su'si ma.
37 Ndijin, jâ ka jini ni tnu'u
ya'a ja ni keja'a i ñuu Galilea
ma nuu ni jinu ni kaxtnu'u
Juan ma ja jin kuandute ñayii
ma, te ni jitenuu i ni-ka'nu
ñuu Judea ma.
38 Ja ká'an sa ya kúu ja Jesús
nazareno ma, ni wa'a Su'si
ma Xtumani Ndios ma ji'in
tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya
ma. Te maa ya chi ni yo sa'a
ya ja vii ja va'a ma, te ni yo
sa'a ya ja kua'a ñayii ni ka
ndayaa nuu nda'a tachi ma,
vaa Su'si ma ni yo iyo ji'in ya.
39 Te ndaka sa ni ka jini
sukan ni sa'a ya nuu ka iyo
ñayii ñuu Judea ma, ji'in ñayii
ka iyo ini ñuu Jerusalén ma.
Te ndaka sa ni ka jini sukan
ni ka jata kaa i ya nuu krusi
ma, te ni ka ja'ni i ya ma.
40 Kovaa Su'si ma, ni ndax-
teku ya Jesús ma nuu uni kii
ma, te ni sa'a ya ja ni ka jini
ñayivi sa ya.
41 Kovaa masu ni ka jini

ndaka-ka ñayii ma ya, nú
masu ja yika-ni ja saña ja
onde xinañu'u ma ni kaji ña'a
maa Su'si ma ja jin ko kuu sa
tee jin kuni te jin ndaka'an
jin ndakachi sa nuu ndaka
ñayii a, te ka ndaka'an sa nuu
ni ja ni ka jaa, ni ka ji'i-ka
sa ji'in ya nuu ni ndateku ya
ma.
42 Te maa ya ni tatnuni ja
jin kaxtnu'u sa nuu ñayii ma,
te jin ndakani sa ja maa
Su'si ma ni xndoo nuu nda'a
ya ma ja ndakan ndaa ya
kuenda nuu ñayii ka teku ma
ji'in nuu ñayii ni ka ji'i ma.
43 Ja kuu maa ya ma ka
ndakani ndaka tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma, te ka ka'an de ja
nú na in na kandija ya ma
te xndoo i ja u'vi ma te sa'a i
ja va'a ma chi ndasakanu ini
ya ndaka kuechi ni sa'a i ma
—kúu de jiña'a de.
44 Nani yikuu-ka Pedro ma
ká'an de ma, te ni ka kuta'vi
ndaka ñayii ka niniso'o tnu'u
vii tnu'u va'a ma Xtumani
Ndios ma.
45 Te ndaka tee ka ka'an ja
jiniñu'u ja kitnuni tee ma, ja
ka ndikin de Pedro ma ve
koo de ma, ni ka sa'vi-nka ini
de ja ni ka jini de ja ni wa'a
Su'si ma Xtumani Ndios ma
nuu ñayii masu ñuu Israel ma
ka kuu i ma,
46 vaa ni ka jiniso'o de ja ñayii
ma, ka ka'an i in-ka sa'an
ja masu nde ka jini i ma, te
sukan ka ndachiñu'u i Su'si
ma. Sani te Pedro ma, jiña'a
de:
47 —Masu na in kuu ka'nu
ndee ja jin kuandute ñayii
ya'a. Vaa jâ ni ka kuta'vi tna
i Xtumani Ndios a, sukan ni
ka kuta'vi tna o ya ma —kúu
de jiña'a de.
48 Te ni tatnuni de ja ja maa
Jesucristo ma, te jín kuan-
dute i. Sani te ka jiña'a i ja
na kendoo de jaku-ka kii ji'in
i.

11

Ndákani Pedro ma nuu ñayii Jerusalén ma sukan ni ndo'o de ma

1 Tee ni tetniñu Su'si ma
ji'in ndaka ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si ma ja ka iyo i ñuu
Judea ma, ni ka jiniso'o i ja
suni ñayii masu ñuu Israel
ma, jâ ni ka jan-ta'vi tna i
tnu'u Su'si ma.
2 Chukan kúu ja nuu ni
ndenda Pedro ma ñuu
Jerusalén ma, te tee ka
kaxtnu'u ja jiniñu'u ja jin
jakitnuni tee ma, ni ka
xtekuechi de Pedro ma ja
masu va'a ni sa'a de,
3 te ka jiña'a de:
—Ni wa'a ni tnu'u ja ni kivi
ni ve'e ñayii ñatuu ka yitnuni
ma, te ni ka jaa ni ji'in i xita,
te masu játna ini Su'si ma ja
sukan jin sa'a o —ka kuu de
ka jiña'a de.
4 Sani te Pedro ma, ni
keja'a de ndákani de ndaka
sukan ni kuu ma:
5 —Yikuu sa jikan-ta'vi sa
nuu Su'si ma nuu iyo sa ñuu
Jope ma, te ni jininuu sa sa'a,
ja onde andivi ma ve nuu in
sa'ma ka'nu ka'nu, te nu'ni
ndi-kuun nuu i ma, te ni nuu
i nuu iyo sa ma.
6 Te ni jini sa ja ka ñu'u
ndi-tuku yu'u ndi-tuku nuu

kiti: kiti xeen ma, ji'in koo
ma, ji'in lasaa ma.
7 Sani te ni jiniso'o sa ja ká'an
ya: “Pedro, ndokuiñi ni, te
ka'ni ni ti, te kaa ni ti”, kúu
ya ká'an ya.
8 Te ni ndakone'e sa: “¡Masu
kuu, Señor! Masu nama uun
jaa sa in ja masu iyo vii masu
iyo ndoo”, kúu sa jiña'a sa.
9 Ja ku-uu jichi ma ni
ndaka'an tuku onde andivi
ma: “Ja jâ ni ndasavii Su'si
ma máko xnani ni ja masu
kaa vii masu kaa ndoo”, kúu
ya ká'an ya.
10 Sa'a ni kuu uni jichi, sani
te ni ndaa sa'ma ma onde
andivi ma.
11 ’Te maa ora yukan, sani
te ni ka kenda koo uni tee
ve'e nuu iyo sa ma, te onde
ñuu Cesarea ma ve koo de ve
kueka ña'a de.
12 Te Xtumani Ndios ma, ni
ka'an ya ja na ki'in sa ji'in de,
te má ko kani uu ko kani uni
ini sa. Suni ni ka yo ndikin
tna ña'a iñu ñani o a ja ni jan
koo sa. Te ni ka kivi koo sa
ve'e Cornelio ma,
13 te ni ndakani de sukan ni
jini de in ángel ve'e de ma, ja
jiña'a i: “Tetniñu ni ñayii ki'in
ñuu Jope ma, na jin kueka
i tee nani Simón ma ja ni
nukonani de Pedro ma.
14 Tee yukan kaxtnu'u tnu'u
vii tnu'u va'a ja sa'a ja jin
ndani'i ta'vi ni ji'in ndaka
tna'a ni a.” Sa'a ni jiña'a i,
ká'an de.
15 ’Sani te nuu ni keja'a sa
káxtnu'u sa tnu'u Su'si o ma,
te ni kenda Xtumani Ndios
ma, te ni ka kuta'vi tna de ya,
sukan ni ka kuta'vi ndaka o
ya ma onde xinañu'u ma.
16 Sani te ni ndaka'án sa
sukan ni ka'an Iya Tátnuni ma
nuu ni yo iyo ñayivi ya ji'in o
ma: “Juan ma, ni skuandute
de ji'in ndute, kovaa ndijin
chi jin kuandute ni ji'in Xtu-
mani Ndios ma.”
17 Chukan kúu ja nú Su'si ma,
ni tetniñu tna ya Xtumani
maa ya ma nuu ka iyo de ma,
sukan ni tetniñu ya ya nuu
yo'o ma nuu jâ ni ka kandija
o Jesucristo iya tátnuni nuu o
a, te ¿na in kúu saña ja ka'nu
ndee sa nuu Su'si ma ja sa'a
ya ma? —kúu de jiña'a de.
18 Nuu ni ka jiniso'o de
sukan ni ndakani Pedro ma,
te ni ka ndukuee de. Sani te
ni ka ndachiñu'u de Su'si ma,
te ka ka'an de:
—¡Nú sukan, suni ñayii
masu ñuu Israel ya, ni wa'a
Su'si ma tnu'u ja jin ndakani
jin ndaka'vi ini i, te sakanu
ini ya na kuechi i ma, te jin
ndani'i ta'vi i ja jin koteku i
ni-kani ni-jika! —ka kuu de
ka ka'an de.

Ñayii ka kandija Su'si ma ñuu Antioquía ma

19 Nuu ni ya'a ja ni ka ja'ni
tee ka tatnuni ñuu Jerusalén
ma Esteban ma, te ni ka
sondikin de ñayii ka kandija
Su'si ma, te ni ka jitenuu i
kuan koo i, te ni ka kenda
koo i onde ñuu Fenicia ma,
ji'in ñuu Chipre ma, ji'in ñuu
Antioquía ma. Te ñatuu ni
ka ka'an i tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si ma nuu in-ka ñayii, nú
masu ja nanimaa nuu ñayii
judío ma.
20 Kovaa ne'un ñayii ni ka
jitenuu ma ka iyo jaku ñayii

ñuu Chipre ma ji'in ñuu
Cirene ma, te nuu ni ka jan
koo i ñuu Antioquía ma, ni
ka keja'a i ka kaxtnu'u tna i
tnu'u vii tnu'u va'a Jesús Iya
Tátnuni ma nuu ñayii ka ka'an
sa'an griego ma.
21 Te tnu'u ndee tnu'u ndatnu
Iya Tátnuni ma ka iyo ji'in i,
te kua'a xeen ñayii ma ni ka
kandija, te ni ka ndandikin i
ichi Iya Tátnuni ma.
22 Ja sukan ni kuu ma, ni ka
jiniso'o ñayii ka kandija Su'si
ma ja ka iyo i ñuu Jerusalén
ma, te ni ka tetniñu i Bernabé
ma kua'an de ñuu Antioquía
ma.
23 Nuu ni kenda de ma te nuu
ni jini de ja vii ja va'a ni sa'a
Su'si ma, ni kutachi de, te ni
ka'an-so'o de nuu ndaka i ja
ni-yu'u ni-ini i jín kondikin
i Iya Tátnuni ma, sukan-va'a
jin koo va'a i nuu ya.
24 Vaa Bernabé ma, in tee
va'a ini kúu de, te ûni iyo
ndija de ji'in Xtumani Ndios
ma, te kúkanu ini xeen de
Su'si ma. Te kua'a xeen ñayii
ni ka kandija Iya Tátnuni ma
ja sukan ni ka'an de ma.
25 Ni jinu, te kua'an Bern-
abé ma ñuu Tarso ma kuan
nu nduku de Saulo ma.
26 Te nuu ni ka ndatna'a de
ma, ni jan koo de ñuu An-
tioquía ma. In kuiya kuiti
ni ka iyo nduu de ji'in ñayii
ka kandija Su'si ma, te ni ka
kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si ma nuu kua'a ñayii
ka iyo yukan. Te yukan kúu
xinañu'u nuu ni ka xnani i
cristianu ñayii ka ndikin Je-
sucristo ma.
27 Te ne'un kii yukan ni ka
ke koo tee ka ndakaxtnu'u
tnu'u ni wa'a Su'si ma ñuu
Jerusalén ma, te kuan koo de
ñuu Antioquía ma.
28 In de nani Ágabo, ni
ndokuiñi de, te ni kaxtnu'u
de in tnu'u ni ka'an maa Xtu-
mani Ndios ma, ja koo tnama
xeen ni-ka'nu ñuu ñayivi a. Te
sukan ni kuu ndija kivi ni yo
tatnuni tee nani Claudio ma.
29 Sani te ni ka ndatnu'u tna'a
i ja ndi-in ndi-in ñayii ka
ndikin Jesucristo ma, jín tet-
niñu i nawa ka neva'a i ma,
sukan-va'a na jin koo ja jin
kaa ndaka ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si ma ja ka iyo i ñuu
Judea ma.
30 Te sukan ni ka sa'a i,
te ni ka tetniñu i nawa ka
neva'a i ma ni ka yinda'a
Bernabé ma ji'in Saulo ma te
ni ka ndakua'a de nuu tee
ka nukuiñi ja ka jini ka jito
de ñayii ka kandija Su'si ma
ja ka iyo i ñuu Judea ma,
sukan-va'a na jin ndasaja de
nuu ndaka tna'a o ma.

12

Sukan ni ndee Pedro ma vekaa ma

1 Te kivi yukan, te tee kúu
rey Herodes ma, ni tatnuni
de ja jín tnii i jaku ñayii ka
kandija Su'si ma, te jín sa'a
ndeva'a i ñayii ma.
2 Herodes ma, ni tatnuni de
ja jin ka'ni i Jacobo ñani Juan
ma ji'in yuchi kúu espada
ma.
3 Ja ni jini de ja ka jatna ini
ñayii judío ma sukan sa'a de
ma, sani te ni tatnuni de ja
jin tnii tna i Pedro ma. Sa'a ni
kuu kivi viko ka jaa i xtatila
ja ñatuu na levadura yi'i ma.

4 Te nuu ni ka tnii i Pedro
ma, te ni ka chinee i de vekaa
ma. Te ni ka xndoo i kuun
jichi soldado, te ndi-kuun
ndi-kuun soldado ma ni ka
yo jito ña'a. Jani ini Herodes
ma ja na ya'a Viko Pascua
ma, te kene'e de Pedro ma
nuu ndaka ñayii ma.
5 Kovaa nani yinee Pedro ma
vekaa ma, te ñayii ka kandija
Su'si ma, ka jikan-ta'vi, ka
jikan-ta'vi-nka i nuu Su'si ma
ja na chindee ña'a ya ja na
ndee de vekaa ma.
6 Kivi yutnee ma, te kene'e
Herodes ma Pedro ma nuu
ñayii ma nkuu. Kovaa maa
jakuaa yukan, Pedro ma jâ
kixi de, te nu'ni de uu yo'o
kaa, te ka ndeñu'u ña'a uu
soldado. Te ka iyo tee ka jito
ye'e vekaa ma.
7 Sani te ni kenda in ángel
Iya Tátnuni ma, te ni ye'e ni'ni
ini nuu yinee de ma. Te ni
skaki'i ángel ma yika Pedro
ma ja na ndoto de, te jiña'a
i:

—¡Ñama ni, ndakoo ni!
—kúu i jiña'a i.

Te yo'o kaa ma, ni ka
kun-kava i nda'a de ma.
8 Te suni jiña'a ángel ma:

—Ndinuu ni sa'ma ni a, te
ndachi'i ni ndijan ni a —kúu
i jiña'a i.

Te sukan ni sa'a de. Sani te
jiña'a i:

—Ndakondii ni sa'ma ndii
ni a, te kondikin ña'a ni
—kúu i jiña'a i.

9 Pedro ma, ndikin de yata
ángel ma ni ndee de, kovaa
masu jini de nú ja ndija kúu
ja yikuu ángel ma sa'a i ma xi
in ja jininuu de kúu.
10 Ni ka ya'a de nuu tee xi-
nañu'u ma ji'in nuu tee ku-uu
ja ka jito ña'a ma, te ni
ka kenda koo de ye'e kaa
iyo sandi'i-nka ma ja sani te
ndee o ma. Te ni ndanune-ni
maa ye'e ma, te ni ka nde koo
de. Te ni ka jika de jana'a.
Sani te ni xndoo ña'a ángel
ma.
11 Sani te Pedro ma, ni
ndoto vava'a de, te ka'án
de: “Vitna chi jini o ja ja
ndaa kúu ja maa Su'si ma,
ni tetniñu ya ángel ya ma,
sukan-va'a skaku ña'a i nuu
nda'a Herodes ma, ji'in nuu
ñayii judío ma ja ka kuni i
ja jin xndo'o jin xneni ña'a i
ma.”
12 Te nuu ni ndasa'a de
kuenda ma, te kua'an de
ve'e ña'a kúu María ma si'i
tee nani Juan ma, tee ni ka
ndaxnani i Marcos ma, nuu
ka iyo kua'a-ka ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si ma te ka
jikan-ta'vi i nuu ya ma.
13 Te ni skajan de ye'e ma,
sani te ni kee in suchi
si'i jinukuechi i yukan, ja
ndakune i ye'e ma, te nani
i Rode.
14 Ja ni ndakuni i sukan ká'an
Pedro ma, te ni kutachi xeen
i. Jinu i ni ndivi i kua'an i, te
ni ña ni ndakune i ye'e ma.
Te jiña'a i:

—Pedro ma, ye'e ma iyo de
—kúu i jiña'a i.

15 —Iyo ku'u ro —ka kuu
ñayii ka iyo ma ka jiña'a i.

Te maa i chi ûni suu de kúu,
jiña'a i, kovaa jaku i ka ka'an:

—Xi saa in ángel de kúu
—ka kuu i ka ka'an i.

16 Kovaa Pedro ma, yikuu
de skajan skajan-nka de ye'e

ma. Nuu ni ka ndakune i
ma te nuu ni ka jini i de ma,
ñatuu ka ni'i ini-ka i naxe jin
ka'an i.
17 Ji'in nda'a Pedro ma ni sa'a
de seña ja na jin kasiyu'u i,
te ni ndakani de sukan ni
ndene'e ña'a Iya Tátnuni ma
ini vekaa ma, te jiña'a de:

—Jin ndakani ni nuu Ja-
cobo ma ji'in nuu ñayii ni ka
nduu ji'in o sa'ya Su'si ma
—kúu de jiña'a de.

Sani te kua'an de in-ka nuu
koo de.
18 Kivi xtnee ma ka kuvaa
soldado ma, ka jikan-tnu'u
tna'a de na nde ichi kua'an
Pedro ma.
19 Te Herodes ma, ni sa'a de
ja jin ndanduku i Pedro ma,
kovaa ñatuu ni ka ndani'i i
de. Te ni jinu ni ndakan
Herodes ma kuenda nuu tee
ni ka yo jito Pedro ma, sani
te ni xtekuechi de tee ma te
ni tatnuni de ja jin ka'ni i tee
ni ka yo jito Pedro ma. Te ni
ya'a ja sukan ni kuu ma, te ni
kee Pedro ma ñuu Judea ma,
te kua'an de ñuu Cesarea ma,
te ni kendoo de yukan.

20 Te Herodes ma, ni ndak-
iti xeen ini de nuu ñayii ñuu
Tiro ma ji'in ñuu Sidón ma,
kovaa ni ka ndatnu'u tna'a
i, te ni ki koo ñayii ka iyo
nduu ñuu ma nuu iyo de ma,
vaa ja ni ka yo jaa ñayii ñuu
yukan chi ñuu rey Herodes
ma ni yo kee. Chukan kúu ja
ni ka chuya'vi ñayii ñuu Tiro
ma ji'in ñuu Sidón ma in maa
tee jinukuechi nuu rey ma
nani de Blasto, sukan-va'a na
ka'an vivii de nuu rey ma,
sukan-va'a kóo mani rey ma
ji'in ñayii ñuu yukan.

21 In kivi ñukuun, te ni
ndinuu Herodes ma sa'ma
vava'a-ka de ma, te ni nukoo
de nuu núkoo kutu de ma, te
ni ka'an de nuu ñayii ñuu ma.
22 Te ñayii ma, ka kayu'u i ka
ka'an i:

—Masu in tee-ni kúu tee
ká'an a, nú masu ja in su'si
kúu de —ka kuu i ka ka'an i.

23 Sani te in ángel Iya
Tátnuni ma, ni xtnakue'e i
de, sani te ni ka ta'vi ña'a
tindaku te ni ji'i de, vaa
kuechi ja ñatuu ni ndakua'a
de jayiñu'u nuu Su'si ndija
ma.
24 Kovaa tnu'u Su'si ma chi
ve kuitenuu-ka, te kua'a-ka
ñayii ni ka jiniso'o ndaka ñuu
ma.
25 Nuu ni jinu tniñu ni jan
koo Bernabé ma ji'in Saulo
ma, sani te kuan nu koo de
ñuu Jerusalén ma, te kuan
koo de ji'in Juan ma, tee ka
xnani i Marcos ma.

13

Cha'a kúu xinañu'u kuiti jichi ja ni ka ke koo Bernabé ma ji'in Saulo ma ka kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma

1 Ne'un ñayii ka kandija
Su'si ma ja ka iyo i ñuu
Antioquía ma ka iyo tee ka
ndakaxtnu'u tnu'u ni wa'a
Su'si ma, ji'in tee ka skua'a
tnu'u Su'si ma, te tee ya'a
ka kuu de: Bernabé ma,
Simón tee ka xnani i Negro
ma, Lucio tee ñuu Cirene ma,
Manaén tee ni ka ja'nu kaa
ji'in Herodes tee ni tatnuni
ñuu Judea ma, ji'in Saulo ma.
2 In kivi ka iyo ndite de te ka
ndachiñu'u de Su'si ma, te ni
ka'an Xtumani Ndios ma:

—Jin sa'a siin ni Bernabé
a ji'in Saulo a, sukan-va'a jín
satniñu de tniñu ni kana sa
de a —kúu ya jiña'a ya.

3 Chukan kúu ja ni jinu ni
ka iyo ndite de ma, te ni ka
ndakuan-ta'vi de nuu Su'si
ma, sani te ni ka jikan-ta'vi
de nuu ya, te ni ka sonee de
nda'a de ma siki Bernabé ma
ji'in siki Saulo ma, te ni ka
ndakuan-ta'vi de nuu tee ma,
te kuan koo de.

Bernabé ma ji'in Saulo ma,
ni ka kaxtnu'u de tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si ma nuu ñayii
ñuu Chipre ma

4 Bernabé ma ji'in Saulo
ma, ni tetniñu ña'a Xtumani
Ndios ma kuan koo de ñuu
Seleucia ma, te yukan, te ni
ka ka koo de in nuu barcu, te
kuan koo de onde ñuu Chipre
ma.
5 Nuu ni kenda koo de ñuu
Salamina ma, ni ka kaxtnu'u
de tnu'u Su'si ma veñu'u
lilikin nuu ka ndatna'a ñayii
judío ka iyo yukan ma. Te
chíndee tna ña'a Juan ma.
6 Ni-ka'nu ñuu luluu iyo nuu
mar ma ni ka ya'a de, onde
ni ka kenda koo de ñuu Pafos
ma. Yukan ni ka ndani'i de
in tee tasi ñuu judío ma nani
de Barjesús, ja xnda'vi de
ñayii ma, te ká'an de ja in
tee ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a
Su'si ma kúu de.
7 Te iyo de ji'in tee kúu gob-
iernu ma, te nani de Sergio
Paulo. Tee ya'a chi in tee
ndichi xeen kúu de. Te ni tat-
nuni de ja jin kana i Bernabé
ma ji'in Saulo ma, vaa kúu
ini xeen de ja koniniso'o de
tnu'u Su'si ma.
8 Kovaa tee kúu Barjesús ma
tee tasi ma, te sa'an griego
ma chi “Elimas” kúni ka'an ja
nani de ma, te ja'nu ndee de,
vaa kúni de ja ma kandija tee
kúu gobiernu ma tnu'u Su'si
ma.
9 Sani te Pablo ma, tee ni yo
nani Saulo ma, ûni iyo ndija
de ji'in Xtumani Ndios ma, te
nde'ya vava'a de Elimas ma,
10 te jiña'a de:

—Sa'ya tachi kúu ni. Ndi-
maa ja u'vi kúni ni ja sa'a
ni. Ndimaa ja xnda'vi ni
ñayii ma kúni ni. ¿Ñatuu jinu
ja sakanuu ni ichi va'a Iya
Tátnuni ma?
11 Vitna chi nda'a Iya Tátnuni
ma koo siki ni a, te ndukuaa
ni jaku kivi, te ma kuu
kuni-ka ni kandii ma —kúu
de jiña'a de.

Sani te ni kunee tnuu ni
jini tee kúu Elimas ma. Sani
te ni jakondee de skaka nda'a
de ndúku de na in tnii nda'a
de ja skaka ña'a i.

12 Ja ni jini tee kúu gob-
iernu ma ja ni kuu sukan
ma, ni kandija de Su'si ma,
te ni kusii ini xeen de ja ni
ka kaxtnu'u Pablo ma ji'in
Bernabé ma na in kúu Iya
Tátnuni ma.

Sukan ni ka sa'a Pablo ma
ji'in Bernabé ma ñuu Antio-
quía ma ja iyo i ñuu Pisidia
ma

13 Pablo ma ji'in tee ka
ndikin tna'a ji'in de ma, ni ka
nde koo de ñuu Pafos ma, te
ni ka ka koo de in nuu barcu,
te kuan koo de ñuu Perge ma
ja iyo i ñuu Panfilia ma. Ko-
vaa Juan ma, ni xndoo ña'a
de, te ni ndakokuiñi de, te

kuan no'o de ñuu Jerusalén ma.
14 Sani te Bernabé ma ji'in
Pablo ma, ni ka ke koo de
ñuu Perge ma, te kuan koo
tuku de onde ñuu Antioquía
ma ja iyo i ñuu Pisidia ma.
In kivi ni tatnuni Su'si ma ja
ma jin satniñu ñayii ma, ni ka
kivi koo de veñu'u luluu iyo
yukan nuu ka ndatna'a ñayii
judío ma, te ni ka jinkoo de.
15 Ja ni jinu ni ka ka'vi i tnu'u
ni wa'a Su'si ma nuu Moisés
ma, ji'in tnu'u ni ka yo ka'an
tee ni ka yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma,
te tee ka tatnuni ini veñu'u
luluu ma, ni ka tetniñu de
ja jin kuña'a i Pablo ma ji'in
Bernabé ma:

—Ñani, nú iyo in tnu'u vii
tnu'u va'a ja ni taa Su'si ma
nuu ni ja jin ndani'i tna'a o
ya in tnu'u kanu ini, te kuu
jin ka'an ni —ka kuu de ka
jiña'a de.

16 Pablo ma, ni ndokuiñi
de, te ni sa'a de in seña ji'in
nda'a de ma, te jiña'a de:

—Jin koniniso'o ni, ñayii
ñuu Israel ya, ji'in ndijin tna
ja masu ñayii ñuu Israel ma
ka kuu ni te ka ndi ini ni naxe
jin koo va'a ni nuu Su'si o a,
vaa jâ ka jini ni ja iya ndakan
kuenda nuu o kúu ya.
17 Su'si ñuu Israel ma, ni kaji
ya tna'a o ñayii jana'a ma, te
ni sa'a ya ja ni ka kukua'a
xeen i, nani ni ka iyo i ñuu
Egipto ma. Kovaa ni ndene'e
ya i ñuu yukan ji'in tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ya ma.
18 Te ni kanda ya sukan ni
ka yo kuu i ma uu xiko (40)
kuiya nuu ñatuu nawa iyo
kuiti ma.
19 Sani te ni xnaa ya uja ñuu
ja ka iyo nii ñuu Canaán ma,
te ni ndakua'a ya tna'a o ñayii
jana'a ma ñuu yukan.
20 Sukan kuun cientu uu xiko
uxi (450) kuiya ni yo kuu
ndaka sukan ndáka'an sa a.

'Sani te Su'si ma, ni sa'a
ya ja ni ka iyo tee ni ka yo
ndaka'an, ni ka yo ndakachi
nuu ñayii ma te ni ka yo
ja'nde de tniñu i ma, te sa'a
ni yo kuu onde ni kenda tee
ni yo nani Samuel, tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma.
21 Sani te nuu ni ka jini ñayii
ma ja ka iyo rey sava-ka ñuu
ma, te ni ka jikan tna tna'a
o ma in rey, te Su'si ma, ni
wa'a ya tnu'u te ni kaji ya
Saúl sa'ya tee kúu Cis ma tee
kúu sa'ya tata Benjamín ma
ja ko kuu de rey ñuu Israel
ma, te ni yo tatnuni de uu
xiko (40) kuiya.
22 Kovaa sani te ni xtandiyo
ya tee ya'a, te ni nukuiñi
David ma ja ko kuu de rey.
Te sa'a ni ndaka'an ya ja kuu
de: “Ni ndani'i sa David a
sa'ya tee kúu Isaí ma, in tee
sa'a sukan kúu ini maa sa.
Suu de sa'a ndaka ja kúni sa
ma”, kúu ya ká'an ya.

23 'Ne'un sa'ya tata tee ya'a,
ni sa'a Su'si ma ja ni kee iya
sa'a ja jin kaku o ma, sukan
ni skuiso ya ma. Iya ya'a kúu
Jesús ma,
24 kovaa xi'na-ka sana kenda
Jesús ma, jâ ni kenda Juan
ma ja ni yo kaxtnu'u de nuu
ñayii ñuu Israel ma ja na jin
ndakani jín ndaka'vi ini i te

jín xndoo i ja u'vi ka sa'a i ma
te jín kuandute i.
25 Nuu sani te jinu tniñu vee
Juan ma, te jiña'a de: “¿Na in
ka jani ini ni ja kúu sa? Masu
saña kúu Cristo, iya ka ndetu
ni ma. Kovaa jâ vee maa iya
masu kaa masu iyo sa ja kuu
ndaji sa ni a ñií ndijan ya
ma”, kúu de jiña'a de.

26 'Ñani, ja ka kuu ni sa'ya
tata Abraham ma, ji'in ndijin
ja masu ñayii ñuu Israel ma
ka kuu ni kovaa ka ndi ini
ni naxe jin koo va'a ni nuu
Su'si o a, vaa ka jini ni ja iya
ndakan kuenda nuu o kúu
ya, te nuu ndaka o ya ni
kaxtnu'u Su'si ma tnu'u vii
tnu'u va'a ya ma ja sa'a ja jin
ndani'i ta'vi o a.
27 Ñayii ñuu Jerusalén ma,
ji'in tee ka kuu gobiernu ka
tatnuni nuu i ma, ñatuu ni ka
ndakuni i ji'in de na in kúu
Jesús ma, te visi ndaka kivi ni
tatnuni Su'si ma ja ma jin sat-
niñu o ma ni ka yo ndaka'vi
i tnu'u ni ka yo ka'an tee ni
ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni
yo wa'a Su'si ma, kovaa ni
ñatuu ni ka jaku'ni ini i sukan
ká'an ma. Chukan kúu ja ni
ka ka'an i ja na kûu ya ma, te
ja sukan ni ka sa'a i ma, te ni
yo kuu sukan jâ ni ka'an ya
ja iyo ja ko kuu ma.
28 Visi ñatuu ni-in kuechi ya
ni ka ndani'i ñayii ma ja sa'a
ja kûu ya, kovaa maa i chi ûni
ni ka jikan i nuu Pilato ma
ja na kua'a de tnu'u ja na jin
ka'ni de ya.
29 Ni jinu ja ni ndo'o ni neni
ya sukan ndee nuu tutu Su'si
ma, te ni ji'i ya. Sani te ni ka
nune'e i ya nuu krusi ma, te
ni ka chu'u i ya.
30 Kovaa Su'si ma, ni ndax-
teku ya Jesús ma, te masu ni
kendoo ya ne'un ñayii ni ka
ji'i ma.
31 Te ñayii ni ke koo ji'in ya
ñuu Galilea ma te kuan koo
i ji'in ya ñuu Jerusalén ma,
kua'a kivi ni ka yo jini-ka i
ya, te suu i ka kuu testigu
nuu ñayii ñuu a vitna.

32 'Saña tna, ka kaxtnu'u sa
nuu ni tnu'u vii tnu'u va'a
siki ja ni skuiso ya nuu tna'a
o ñayii jana'a ma.
33 Te vitna te ni kenda nuu
yo'o ja ka kuu o sa'ya tata
tna'a o ñayii jana'a ma vaa ni
ka jini o ja ni ndaxteku ya
Sa'ya ya Jesús ma, vaa sa'a
ká'an Salmo ku-uu ma: “Ro'o
kúu Sa'ya ri, te vitna te maa
ri kúu Yuva ro.” Sa'a ni ka'an
ya nuu Jesús ma.
34 Te Su'si ma chi ni ndaxteku
ya Jesús ma, sukan-va'a ma
tivi ñunde'yu ya ma, sukan
ká'an tnu'u ya'a: “Maa sa
kunda'vi ini ña'a, sukan ni
skuiso sa nuu David ma.”
Sa'a ni ka'an ya.
35 Chukan kúu ja sa'a ká'an
in-ka nuu ndee tnu'u maa ya
a: “Masu kua'a ni tnu'u ja tivi
ñunde'yu sa'ya ni a, vaa masu
nama ni sa'a i ja u'vi.”
36 Ja ndaa kúu ja David ma,
ni jinu ni jinukuechi de nuu
tna'a de ma, sukan ni jani ini
Su'si ma, te ni ji'i de, te ni
kuyu'u de nuu ka yinee tna'a
de ma, te ni tivi ñunde'yu de
ma.
37 Kovaa Jesús ma, masu nde
ni tivi ñunde'yu ya ma, vaa ni
ndaxteku ña'a Su'si ma.

38 'Ñani. Chukan kúu ja jin
kona'a ni ja ka kaxtnu'u sa
nuu ni a ja ja maa Jesús ma,
te sakanu ini Su'si ma kuechi
o ma ja ka kuu o ñayii ka
kukanu ini ya ma.
39 Visi na jin sa'a ni ndaka
sukan ká'an tnu'u ni tatnuni
Moisés ma, kovaa nú ma jin
kukanu ini ni Jesús ma, masu
kuu jin naa kuechi ka sa'a ni
a. Kovaa nú na in kandija
Jesús ma chi maa ya sa'a ja
naa kuechi i ma te kuu koo
va'a i nuu Su'si ma.
40 'Jin ko koto va'a ni maa
ni nasa yukan, te jin ndo'o ni
sukan ni ka ka'an tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma:
41 Jin konde'ya ni, ndijin ja ka
saxiko ña'a ni a.
Xinañu'u jin sa'vi-nka ini ni,
sani te jin naa ni.
Vaa sani te iyo in ja sa'a sa
ne'un kii ya'a.
Kovaa masu jin kandija ni,
visi na in na kaxtnu'u
nuu ni,
kúu ya jiña'a ya.
—Sa'a ni jiña'a Pablo ma.
42 Ja ni ka nde koo de
veñu'u yukan, ñayii judío ma
ji'in ñayii masu judío ka kuu
i ma, ni ka jikan-ta'vi xeen
i nuu de ja in-ka kivi ni tat-
nuni Su'si ma ja ma jin sat-
niñu ñayii ma, te jin ka'an-ka
de siki tna'a ja ni ka ka'an de
ma.
43 Nuu ni jinu ja ni ka
ndatnu'u de ma, kua'a ñayii
judío ma, ji'in ñayii ja ni ka
nduu i judío ja ka sa'a i sukan
kúni Su'si ma, ni ka ndikin i
Pablo ma ji'in Bernabé ma.
Te nani ka ndatnu'u i ji'in de
ma, ni ka ka'an, ni ka kachi
de nuu i ja máko jin xndoo i
ja vii ja va'a ni skuta'vi ña'a
Su'si ma.
44 In-ka kivi ni tatnuni
Su'si ma ja ma jin satniñu
ñayii ma, te jâ yatni ndaka
ñayii ñuu ma ni ka ndatna'a,
sukan-va'a jin koniniso'o i
tnu'u Su'si ma.
45 Kovaa nuu ni ka jini ñayii
judío ma ja kua'a xeen ñayii
ma kúu, ni ka kukueñu ini
xeen i, te ka jiña'a i ja masu ja
ndaa kúu ja ká'an Pablo ma,
te ka ka'an ndeva'a i ja kuu
de.
46 Pablo ma ji'in Bernabé
ma, masu ni ka yu'u de, te ni
ka ndakone'e de:
—Ja kúni Su'si ma nkuu ja
xinañu'u-ka nuu ndijin ja ka
kuu ni judío ma jin kaxtnu'u
sa tnu'u Su'si ma nkuu. Ko-
vaa maa ni, ñatuu ka jan-ta'vi
ni ja suu ni jin ko kuu ñayii
jin koteku ni-kani ni-jika nuu
Su'si ma. Te chukan kúu ja
vitna chi jin koo sa nuu ñayii
masu judío ka kuu i ma,
47 vaa sukan ni tatnuni Iya
Tátnuni ma nuu ni ka'an ya
sa'a ma:
Ni sunkani ña'a sa ja ko
kuu ni ñu'u jin kundi-
jin nuu ñayii ni-ka'nu
ñuu ñayivi a,
sukan-va'a kaxtnu'u ni
ni-ka'nu ñuu ñayivi a
naxe jin ndani'i ta'vi i,
kúu ya ká'an ya.
—Sa'a ni ka ndaka'an de.
48 Ja ni ka jiniso'o ñayii
masu judío ka kuu i ma, ni
ka nduu sii ini xeen i te ka
ka'an i ja tnu'u vii tnu'u va'a
kúu tnu'u ká'an Iya Tátnuni
ma, te ndaka ñayii ka iyo ja

jin ndani'i ta'vi i ma, ni ka
kandija i.
49 Te tnu'u ká'an Iya Tátnuni
ma ja ka kaxtnu'u de ma, ni
jitenuu i ni-ka'nu ñuu yukan.
50 Kovaa ñayii judío ma ja
ñatuu ni ka kandija i Su'si ma,
ni ka ska'an i ña'a ka sa'a
tnu'u ja ka jinindija ña Su'si
ma te ka iyo respetu ñayii
ma nuu ña ma, ji'in tee ka
ndanuu-ka ka iyo ñuu yukan,
ja na jin ndene'e nda'a de
Pablo ma ji'in Bernabé ma.
Te ni ka ndene'e nda'a de tee
ma ñuu yukan.
51 Sani te Pablo ma ji'in Bern-
abé ma, ni ka kaja ni'ni de
ñuyaka ja'a de ma, ja kúni
ka'an ja ñatuu ni ka jan-ta'vi
ñayii ñuu yukan tnu'u Su'si o
a ja ka kaxtnu'u de ma. Sani
te kuan koo de ñuu Iconio
ma.
52 Te ñayii ka ndikin Jesu-
cristo ma, ka iyo sii ini xeen
ndaka i, vaa ka iyo ndija i
ji'in Xtumani Ndios ma.

14

Sukan ni ka kaxtnu'u Pablo ma ji'in Bernabé ma tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma ñuu Iconio ma

1 Ni ka kenda koo Pablo ma
ji'in Bernabé ma ñuu Iconio
ma, te ni ka kivi koo de ini
veñu'u luluu iyo yukan, te
ni ka ka'an de tnu'u Su'si
ma. Sani te ni ka kandija
kua'a ñayii judío ma ji'in ñayii
griego ma.
2 Kovaa ñayii judío ma ñayii
ñatuu ka kandija Su'si ma ja
ka iyo i ñuu yukan, ni ka
ska'an i ñayii masu judío ka
kuu i ma, te ni ka sa'a i ja
ñatuu ni ka kunimani i nuu
ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si
ma.
3 Chukan kúu ja Pablo ma
ji'in Bernabé ma, ni ka
kendoo de kua'a-ka kii ñuu
yukan, te ni ka yo kukanu ini
de nuu maa Iya Tátnuni ma,
te ni ka kaxtnu'u de tnu'u
maa ya ma sukan skuta'vi
ya ñayii ma ja vii ja va'a
ma, te maa ya ni wa'a tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ja jin sa'a
de milagru ma, te sukan ni
kaxtnu'u ya nuu ñayii ma ja
ja ndaa ndija kúu tnu'u ka
ka'an de ma.
4 Te ñayii ñuu yukan, uu jichi
i iyo. In jichi i ka kandija ja
ka ka'an ñayii judío ma, te in
jichi-ka i ma ka kandija ja ka
ka'an tee ni tetniñu Jesús ma.
5 Kovaa ñayii judío ma ji'in
ñayii masu judío ma ja ñatuu
ka kandija i Su'si ma, ni ka
ndatnu'u tna'a i ji'in tee net-
niñu ñuu yukan, sukan-va'a
jin sa'a ndeva'a i Pablo ma
ji'in Bernabé ma te jin kua'a
yuu i de.
6 Ja ni ka jiniso'o tee ni tet-
niñu Jesús ma ja sukan ka
ka'an i ma, te ni ka xsiyo
de kuan koo de ichi ñuu Lis-
tra ma ji'in ñuu Derbe ma
ja ka iyo i ñuu Licaonia ma,
ji'in ni-ka'nu ñuu ka iyo yatni
yukan ma.
7 Pablo ma ji'in Bernabé ma,
ka kaxtnu'u tuku de tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si ma yukan.

Sukan ni kuu ja ni kenda koo Pablo ma ji'in Bernabé ma ñuu Listra ma ji'in ñuu Derbe ma

8 Ñuu Listra ma iyo in tee
ñatuu kúu jin kanda ja'a de
ma, te ñatuu nama ni kuu
kaka de onde nuu ni kâku de
ma. Te núkoo de.
9 Ja ni jiniso'o de ja ká'an
Pablo ma, te nde'ya vava'a
Pablo ma de, te ni jini Pablo
ma ja kúkanu ini de ja ja maa
Pablo ma, te ndasava'a ña'a
Su'si ma.
10 Te ni ka'an ni'i Pablo ma, te
ni tatnuni de:
—Kani va'a ni ja'a ni a, te
ndokuiñi ni —kúu de jiña'a
de.
Te ni kandava de, sani te ni
kuu ni jika de.
11 Ja ni ka jini ñayii ma sukan
ni sa'a Pablo ma, te ni ka
keja'a i ka kayu'u i ka ka'an
i sa'an maa ñuu Licaonia ma:
—Su'si o ma, ni ka kenda
koo ñayivi ya nuu ka iyo o ya
—ka kuu i ka ka'an i.
12 Bernabé ma ni ka xnani
i Júpiter, te Pablo ma, ni ka
xnani i de Mercurio, vaa tee
ya'a kúu tee ká'an-ka ma.
13 Tee kúu sutu Júpiter ma ja
iyo de veñu'u kátuu nuu kivi
o ini ñuu ma, ni jan xsia'a
de xndiki ji'in ita ye'e veñu'u
yukan, te kua'a xeen ñayii ka
iyo, te ka kuni i ja jin ka'mi
i xndiki ma nuu Bernabé ma
ji'in Pablo ma.
14 Ja ni ka jiniso'o Bernabé
ma ji'in Pablo ma, ni ka
ndata de sa'ma ka ndii de
ma, te ni ka ke koo de nuu ka
iyo ñayii kua'a xeen ma, te ka
kayu'u de,
15 ka jiña'a de:
—Ndijin, ¿nava'a ka sa'a ni
sa'a? Saña tna chi ndi-tna'a
ñayivi o. Tnu'u vii tnu'u va'a
ka kaxtnu'u sa nuu ni a, ja
na jin xndoo ni cha'a ja masu
jiniñu'u a, te jin ndakokuiñi
ni nuu Su'si iya téku ma,
iya ni sa'a andivi ma ji'in
nuu ñu'ú a ji'in mar ma ji'in
ndaka ja iyo a, te jin kandija
ni ya, te jin sa'a ni sukan kúni
ya ma.
16 Onde xi'na-ka ma ni wa'a
ya tnu'u, te ni ka yo sa'a maa
ñayii ma sukan ka kuni maa i
ma.
17 Visi ni ka yo sa'a maa i
sukan ma, kovaa Su'si ma chi
ni yo sa'a ya ja ni yo kuun
savi ma, ni yo sa'a ya ja ni ka
yo kuu itu ñayii ma, te ni iyo
kua'a ja jin kaa ñayii ma te
jin koo sii ini i, sukan-va'a jin
ndasa'a maa i kuenda sukan
va'a ini Su'si ma —ka kuu de
ka jiña'a de.
18 Visi ni ka ka'an de ndaka
tnu'u ya'a, yika-ni ni ka
kundee de ja ñatuu ni ka
ja'mi ñayii ma xndiki ma nuu
de ma.
19 Sani te ni ka kenda koo
tee judío ma ja ka iyo de ñuu
Antioquía ma ji'in ñuu Iconio
ma, te ni ka kundee de ni ka
ndaxsama de ja ka jani ini
ñayii kua'a ma. Sani te ni ka
wa'a yuu de Pablo ma, te ka
ñu'u de tee ma, ni ka kene'e
de tee ma ini ñuu ma. Ni ka
jani ini de ja ni ji'i tee ma.
20 Kovaa nuu ni ka konduu
ña'a ñayii ka ndikin Jesu-
cristo ma, ni ndakoo de, te ni
ndivi de ini ñuu ma. Kivi yut-
nee ma ni ndee de ñuu ma,
te kua'an de ji'in Bernabé ma
ñuu Derbe ma.

Kuan nu koo Pablo ma ji'in Bernabé ma ñuu Antioquía ma ja iyo i ñuu Siria ma

21 Te ni ka kaxtnu'u tna
de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si
ma ñuu yukan, te kua'a xeen
ñayii ni ka kandija Jesucristo
ma, te ni ka xndoo i ja u'vi
ni ka yo sa'a i ma, te ni ka
keja'a i ka sa'a i sukan játna
ini Jesucristo ma. Nuu ni jinu
ma, Pablo ma ji'in Bernabé
ma, ni ka ndakokuiñi tuku de
ñuu Listra ma ji'in ñuu Iconio
ma ji'in ñuu Antioquía ma,
22 sukan-va'a jin chindee de
ñayii ni ka kandija tnu'u vii
tnu'u va'a maa Jesucristo ma,
te jin ndaka'an-so'o de nuu
ñayii ma ja jin kukanu ini
va'a i Su'si ma. Te ka jiña'a
de:

—Jin kona'a ni ja yo'o ja ka
ndikin o Su'si o a chi kua'a
xeen ja jin ndo'o jin neni o,
sana kenda koo o nuu tat-
nuni Su'si ma —ka kuu de ka
jiña'a de.

23 Ndi-in ndi-in veñu'u nuu
ka ndatna'a ñayii ka ndikin
Jesucristo ma ni ka sunkani
de tee ka iyo va'a nuu Su'si
ma ja jin ko koto de i te jin
kaxtnu'u de naxe jin ko sa'a
jin ko kuu de ma. Te ka iyo
ndite de, te ka jikan-ta'vi de
nuu Iya Tátnuni ma ja jin kuu
ñayii ka kandija ya ma.
24 Ni ka ndaya'a de ñuu Pi-
sidia ma, te ni ka kenda koo
de ñuu Panfilia ma.
25 Nuu ni jinu ni ka kaxtnu'u
de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si
ma ñuu Perge ma, te kuan
koo de ñuu Atalia ma.
26 Yukan, sani te ni ka nda
koo de in nuu barcu, te kuan
nu koo tuku de ñuu Antio-
quía ma. Vaa ñuu yukan kúu
nuu ni ka jikan-ta'vi tna'a
o ma nuu Su'si ma ja na
skuta'vi ya de ja vii ja va'a,
sukan-va'a ja maa Su'si ma,
te kuu jin sa'a de ja ni ka
kucargu de ma, te vitna chi
ja ni kuu ni ka sa'a de ja iyo
ja jin sa'a de ma.
27 Nuu ni ka ndenda koo de
ma, ni ka ndaxtutu de ndaka
ñayii ka kandija Su'si ma, te
ni ka ndakani de ndaka ja vii
ja va'a ni sa'a Su'si ma nuu ni
jan koo de ma, ji'in sukan ni
sa'a Su'si ma ja ni ka kandija
ñayii masu judío ka kuu i ma
tnu'u vii tnu'u va'a maa ya
ma.
28 Ni ka kendoo de ñuu yukan
ji'in ñayii ka ndikin Jesucristo
ma kua'a kivi.

15

*Sukan ni ka ndatnu'u tna'a
de siki tnu'u Su'si ma ñuu
Jerusalén ma*

1 Ni ka kenda koo tna jaku
ñayii Judea ma ñuu Antioquía
ma, te ni ka jakondee i ka
kaxtnu'u i nuu ñayii jâ ni ka
nduu sa'ya Su'si ma, te sa'a
ka jiña'a i:

—Jiniñu'u ja tee ma chi
jakitnuni de sukan tátnuni
Moisés ma, sana kuu ndani'i
ta'vi de nuu Su'si ma —ka
kuu i ka jiña'a i.

2 Chukan kúu ja Pablo ma
ji'in Bernabé ma, ka jiña'a
de ja masu sukan iyo, ko-
vaa tee yukan chi masu ka
kendoo ini de, te su'va su'va
ka kuu de siki ja ka kaxtnu'u
tee yukan ma. Sani te ni
ka ndatnu'u tna'a de ja na
jin koo Pablo ma ji'in Bern-
abé ma ji'in jaku-ka ñayii
ka kandija Su'si ma ñuu
Jerusalén ma, sukan-va'a jin

ndatnu'u tna'a de ji'in tee ni
tetniñu Jesucristo ma, ji'in
tee ka nukuiñi ja ka jini ka
jito de ñayii ka kandija Su'si
ma ja ka iyo i ñuu yukan ma,
siki ja nú kanuu ja jin jakit-
nuni tee ma, xi masu kanuu.
3 Te ñayii ka kandija Su'si
ma ja ka iyo i yukan, ni ka
ndachu'un ichi i ndaka tee
jin koo ñuu Jerusalén ma, te
ni ka ya'a de ñuu Fenicia ma
ji'in ñuu Samaria ma, te ni
ka ndakani de sukan ni ka
kandija ñayii masu judío ka
kuu i ma tnu'u Su'si ma. Ja
ni ka jiniso'o ñayii ka kandija
tnu'u Su'si ma, ni ka kutachi
xeen i.
4 Te nuu ni ka kenda koo de
ñuu Jerusalén ma, vii va'a ni
ka jan-ta'vi ña'a ndaka ñayii
ka kandija Su'si ma, ji'in tee
ni tetniñu Jesús ma, ji'in tee
ka jito ñayii ka kandija Su'si
ma ja ka iyo i ñuu yukan, te
nuu ndaka ñayii ya'a ni ka
ndakani de ndaka ja ni ka
sa'a de ja maa Su'si ma.

5 Sani te ni ka kivi nduu-ni
jaku tee ka kuu fariseo ma ja
jâ ni ka kandija de Jesús ma,
te ka jiña'a de:

—Jiniñu'u ja jin jakitnuni
tee ma, te jín tatnuni o ja jín
kandija de tnu'u ni wa'a Su'si
ma ja ni ndakaxtnu'u Moisés
ma —ka kuu de ka jiña'a de.

6 Tee ni tetniñu Jesús
ma, ji'in tee ka jito ñayii
ka kandija Su'si ma, ni ka
ndatna'a de, sukan-va'a jin
skua'a vava'a de siki tnu'u
ya'a.
7 Ni kuna'a xeen ni ka
ndatnu'u tna'a de. Sani te
Pedro ma, ni ndokuiñi de, te
ni ka'an de:

—Ñani, onde xinañu'u ma,
Su'si ma, ni kaji ña'a ya
ne'un ni a, sukan-va'a ka'an
sa tnu'u vii tnu'u va'a Su'si
ma, te jin kuniso'o ñayii masu
ñayii judío ka kuu i ma, te
jin kandija i Su'si ma te jin
ndani'i ta'vi i.
8 Su'si ma, jini ya nawa ka
jani ini ñayii ma, te jâ ni
kaxtnu'u ya nuu ndaka o a
ja ni jan-ta'vi ya ñayii yukan,
vaa ni skuta'vi tna ya i Xtu-
mani Ndios ma, sukan ni sa'a
ya ji'in yo'o ja ka kuu o judío
a.
9 Masu ni sa'a siin ya ñayii
yukan ji'in yo'o, su'va ni sa'a
ya ja ni ka kandija i ma, te
sukan ni ndasavii ya ini anua
i ma.
10 Te vitna, ¿nava'a ka kuni
ni ja jin kototnuni ni Su'si
ma, ja jin skuiso ni ñayii ya'a
tna'a ja ni maa o ji'in tna'a o
ñayii jana'a ma, masu ni ka
kundee o ja jin sa'a o sukan
ni tatnuni ya nuu tna'a o
ñayii jana'a ma?
11 ¡Másu sukan ko kuu! Vaa
vitna chi ja jin kukanu ini
o kúu ja va'a ini Jesucristo
iya tátnuni nuu o ma kúu
ja ni kunda'vi ini ña'a ya
ma, te ni chunaa ndi'i kuiti
maa ya ja jin kuu yo'o ja
ka kuu o judío a ji'in ja jin
kuu ñayii masu judío ka kuu
i ma, sukan-va'a jin ndani'i
ta'vi ndaka o —kúu de jiña'a
de.

12 Ndaka ñayii ni ka
ndatna'a ma, ni ka jasiyu'u
kuiti i, te ni ka yo niniso'o
ñukuun i ja ka ndakani

Bernabé ma ji'in Pablo ma
sukan ni sa'a Su'si ma kua'a
milagru nuu ni jan koo de
nuu ka iyo ñayii masu judío
ka kuu i ma.
13 Nuu ni jinu ni ka ka'an de
ma, Jacobo ma, ni ka'an tna
de, te jiña'a de:

—Ñani, jin koniniso'o ni ja
ka'an sa a.
14 Simón a, ni ndakani de
naxe ni sa'a Su'si ma nuu ni
ndakaji ya xinañu'u in jichi
ñayii masu judío ka kuu i ma,
sukan-va'a jin nduu tna i ñuu
maa ya ma, te ndaka o ji'in i
jin ndachiñu'u Su'si ma.
15 Sa'a, te ketna'a tnu'u ni
ka yo ka'an tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma, vaa sa'a ndee nuu
tutu Su'si ma:
16 Jinu ko kuu sa'a, te ndenda
sa,
te ndasa'a sa ve'e David
ma ja ni kotuu ma.
Te ndokani va'a sa,
vaa ni ndi'i ni ndatnana
ma,
te ñatuu na in ka iyo-ka,
te ndasa'a sa sukan ni iyo
xinañu'u ma,
17 sukan-va'a jin ndan-
duku ña'a ndaka-ka
ñayii ni-ka'nu ñuu
ñayivi a,
ja masu judío ka kuu i
ma,
te jin ko kuu i ñuu maa
sa ja kúu sa Iya Tátnuni
a.
18 Sa'a ká'an Iya Tátnuni ma
iya sa'a ndaka cha'a,
te jâ ni kaxtnu'u ya onde
xi'na xeen-ka ma ja
sa'a ko kuu.
19 'Chukan kúu ja jani ini
sa ja má jin ka'nu ndee-ka o
nuu ñayii masu judío ka kuu
i ma, ja jin nduu i sa'ya Su'si
ma.
20 Su'va jín tee o tutu kí'in nuu
i, ja máko jin kaa i ja ni ka
yoxtnee nuu ja masu Su'si ka
kuu ma, ji'in máko jin kivi
nduu tee ma ji'in ña'a ma, nú
ñatuu jin tnanda'a-ka de ji'in
ña ma, ni a niñi kiti ma má
jin kaa i, ni a jin kaa i kuñu
kiti ni ji'i-ni maa ma te ñatuu
ni kee niñi ti ma. Vaa ndaka
cha'a jâ ni tatnuni Su'si ma
nuu Moisés ma ja másu ko
jin sa'a o ma.
21 Chukan kúu ja onde xi'na
xeen-ka ma, in in ñuu ma
ni ka yo iyo in in ñayii ni
ka yo ndaka'vi tnu'u ni yo
kaxtnu'u Moisés ma, te ni ka
yo ndakaxtnu'u i nuu ñayii
ma sukan ká'an ma ndaka
kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma
jin satniñu o ma te ni ka yo
ndatna'a o ini veñu'u lilikin
ma nkuu —kúu de jiña'a de.

22 Sani te tee ni tetniñu
Jesús ma, ji'in tee ka nukuiñi
ja ka jini ka jito de ñayii ka
kandija Su'si ma ja ka iyo i
ñuu Jerusalén ma, ji'in ndaka
ñayii ka ndikin Su'si ma, ni
ka kaji i jaku tee jin koo
ji'in Pablo ma ji'in Bernabé
ma ñuu Antioquía ma. Ni
ka kaji de tee nani Silas ma,
ji'in Judas ma tee ka xnani i
Barsabás ma, vaa suu de ka
kuu tee jâ ni kuu kii-ka ka
jini de tnu'u Su'si ma te ka
iyo va'a de nuu ya ma, ja ka
iyo de ne'un ndaka ñayii ka
ndikin Su'si ma.
23 Te ni ka tetniñu de tutu ni
ka tee de ma ji'in maa tee
ya'a. Te tnu'u ya'a ka kuu

tnu'u ni ka tee de ma:
"Saña ja ka kuu sa tee ni tetniñu maa Jesús ma, ji'in tee ka nukuiñi ja ka jini ka jito de ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Jerusalén ya, ka tee sa tnu'u ya'a nuu ni ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a ja masu ñayii judío ka kuu ni a ja ka iyo ni ñuu Antioquía a, ji'in ñuu Siria a, ji'in ñuu Cilicia a. Ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña sa, te na chindee ña'a Su'si ma.
24 Ni ka jini sa ja ni jan koo jaku tna'a sa ma nuu ka iyo ni a, kovaa masu saña ni ka tetniñu de, te ni ka sa'a de ja ni ka ndi ini ni ja sukan ka ka'an de naxe jin kondikin o Su'si ma.
25 Chukan kúu ja ni ka ndatnu'u tna'a sa, te ni ka kaji sa uu tee ya'a, te ni ka tetniñu sa de ji'in ñani o Pablo a, ji'in Bernabé a, tee ka kutoo tna'a ji'in o a.
26 Te tee ya'a chi ka kukanu ini de Su'si ma, te masu ka ndi ini de visi na jin ndo'o jin neni de ja ka kaxtnu'u de tnu'u Jesucristo Iya Tátnuni ma.
27 Chukan kúu ja ni ka tetniñu sa Judas a, ji'in Silas a, sukan-va'a jin ndaka'an maa de ndaka sukan ni ka ndatnu'u sa te ni ka tee sa tutu kuan koo ji'in de a.
28 Vaa sukan kúni maa Xtumani Ndios ma, te sukan ka jani tna ini sa, te ñatuu nawa ka xtetuu-ka ña'a sa ja jin sa'a ni, nú masu ja ndaka-ka cha'a-ni,
29 ja máko jin kaa ni ja ka yoxtnee nuu ja masu Su'si ka kuu ma, ni a niñi kiti ma, ni a kuñu kiti ni ji'i-ni maa ma te ñatuu ni kee niñi ti ma, ji'in ja nú nde ni ñatuu jin tnanda'a-ka ma te jin ko koto va'a ni maa ni ja máko jin kivi nduu ni ji'in in-ka ñayii, vaa ñatuu tnanda'a-ka ni ji'in i ma. Nuna jin sa'a ni sa'a, va'a-ni jin koo ni nuu Su'si ma. Chíndee ña'a Su'si ma ndaka ni." Sa'a ká'an tnu'u ni ka tee de ma.
30 Nuu ni ka ndakuan-ta'vi nuu tna'a de ma, te kuan koo de ñuu Antioquía ma, te nuu ni ka ndatna'a de ji'in ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i yukan ma, ni ka ndakua'a de tutu ma.
31 Te ni ka ka'vi ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma tutu ma, te ni ka ndusii ini i ja ni ka ndaka'an-so'o de nuu i ma.
32 Te Judas ma, ji'in Silas ma, tee ka ndakaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si ma ka kuu de, te kua'a xeen ja ni ka ka'an de nuu ñayii ma, ja ni ka ndakua'a de tnu'u kanu ini, sani te ni ka ndatnii i tnu'u ndee tnu'u ndatnu sukan jin koo va'a i nuu Su'si ma.
33 Te ni ya'a jaku kivi ni ka iyo de ñuu yukan, sani te jin nu koo de ma, te ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma ja ka iyo i yukan, vivii ni ka ndakuan-ta'vi nuu tna'a i ji'in de, te kuan nu koo sii ini de nuu ka iyo tee ni ka tetniñu ña'a ma.
34 Kovaa Silas ma chi ni jani ini de ja va'a-ka ja kendoo tna de yukan.
35 Te Pablo ma ji'in Bernabé ma, ni ka kendoo de ñuu Antioquía ma, te ka ndikin ña'a kua'a ñayii ma, te ndaka i ji'in

de ka kaxtnu'u tnu'u vii tnu'u va'a Iya Tátnuni ma.

Ni kee Pablo ma ja ku-uu jichi kua'an de kuan kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma

36 Ni ya'a jaku kii ma, te Pablo ma, jiña'a de Bernabé ma:

—Jín koo o jín koto o ñayii ni ka kandija Su'si ma ndaka ñuu nuu ni jan koo o ni ka kaxtnu'u o tnu'u vii tnu'u va'a Iya Tátnuni ma, sukan-va'a jin kuni o naxe ka iyo i —kúu de jiña'a de.

37 Te Bernabé ma, kúni de ja jin koo de ji'in Juan tee ka xnani i Marcos ma.

38 Kovaa Pablo ma ñatuu ni jatna ini de ja jin koo de ji'in tee ma, vaa nuu ni jan koo de ñuu Panfilia ma chi ni xndoo ña'a tee ma, te ñatuu ni yo ndikin de nuu tniñu kuan koo de ma.

39 Te ni-in de ñatuu ni kendoo ini sukan ka jani ini in in de ma. Chukan kúu ja ni ka ndusiin tna'a de. Bernabé ma, kua'an de ji'in Marcos ma in nuu barcu ichi ñuu Chipre ma.

40 Te Pablo ma, ni jeka de Silas ma, sukan-va'a jin kondikin tna'a de jin koo de ma, te ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma, ni ka jikan-ta'vi i nuu Iya Tátnuni ma ja jin kuu de ma, ja na skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a. Sani te kuan koo de.

41 Ni ka ya'a de ñuu Siria ma, ji'in ñuu Cilicia ma, ka ndaka'an ka ndakachi de nuu ñayii ka kandija tnu'u Su'si ma ja jin kondikin va'a i ya ma.

16

Pablo ma ji'in Silas ma, ni ka jeka de tee kúu Timoteo ma te kuan koo de ja jin kaxtnu'u de tnu'u Su'si ma

1 Sani te ni ka kenda koo de ñuu Derbe ma ji'in ñuu Listra ma, te yukan ni ka ndatna'a de ji'in in tee jaa ndikin Jesús ma nani de Timoteo. Te si'i de ma, kándija ña Su'si ma, te ña'a ñuu judío ma kúu ña, te yuva de ma, in tee ñuu griego ma kúu de.

2 Te ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma ja ka iyo i ñuu Listra ma, ji'in ñuu Iconio ma, ka ka'an vii ka ka'an va'a i ja kuu Timoteo ma.

3 Pablo ma, ni kuu ini de ja jin koo de ji'in Timoteo ma, te ni chitnuni de tee ma, ja kuechi ñayii judío ka iyo ñuu yukan, vaa ndaka i ka jini ja yuva de ma chi tee griego ma kúu de.

4 Te kuan koo de ndi-in ndi-in ñuu ma, te ka kaxtnu'u de sukan ni ka ndatnu'u tna'a tee ni tetniñu Jesús ma, ji'in tee ka nukuiñi ja ka jini ka jito de ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Jerusalén ma, sukan-va'a ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma, jín ko sa'a i sukan ka kaxtnu'u de ma.

5 Te sukan, te ndaka ñuu nuu ka iyo ñayii ka kandija tnu'u Su'si ma, ve jinkuiñi va'a-ka i nuu Su'si ma, te ve jin kukua'a-ka i ndi-kivi ndi-kivi.

Ni jininuu Pablo ma in tee ñuu Macedonia ma

6 Ni ka ya'a ndita de onde
ñuu Frigia ma, ji'in ñuu Gala-
cia ma, vaa Xtumani Ndios
ma, ni ja'nu ndee ya ja jin
kaxtnu'u de tnu'u Su'si ma
ñuu Asia ma.
7 Nuu ni ka kenda koo de
yatni ñuu Misia ma, ni ka
kuni de ja jin ya'a de ñuu
Bitinia ma, kovaa Xtumani
Ndios ma, ñatuu ni wa'a ya
tnu'u.
8 Sani te ni ka ya'a ndita de
ñuu Misia ma, te ni ka kenda
koo de ñuu Troas ma.
9 Te jakuaa ma, Pablo ma,
ni jininuu de ja in tee ñuu
Macedonia ma, núkuiñi de, te
jikan-ta'vi xeen de, te jiña'a
de:

—Ya'a tna ni ñuu Macedo-
nia ma, te chindee ña'a ni
—kúu de jiña'a de.

10 Sani te Pablo ma, nuu ni
jinu ja ni jininuu de ma, sani
te ni ka satu'va ndaka sa, te
kuan koo sa ñuu Macedonia
ma, vaa ni ka kukanu ini va'a
sa ja maa Su'si ma ni kana
ña'a ja jin kaxtnu'u sa tnu'u
vii tnu'u va'a maa ya ma nuu
ñayii ñuu Macedonia ma.

*Ni kandija in ña'a ñuu Fil-
ipos ma tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si ma*

11 Ni ka ka koo sa in nuu
barcu ñuu Troas ma, te kuan
koo ndita ndita sa onde ñuu
Samotracia ma, te kivi yut-
nee ma ni ka kenda koo sa
onde ñuu Neápolis ma.
12 Yukan, sani te kuan koo
sa ñuu Filipos ma. Yukan ka
iyo nanimaa ñayii ñuu Roma
ma, te jâ ni ka ndasa'a ñuu i
yukan. In ñuu kanuu kúu i
ne'un ñuu Macedonia ma. Te
ñuu yukan ni ka kendoo sa
kua'a kivi.
13 Te in kivi ni tatnuni
Su'si ma ja ma jin satniñu
ñayii ma, ni ka ke koo sa
kuan koo sa yu'u ñuu ma, te
ni jan koo sa in yu'u yute,
nuu ka ndatna'a ñayii ja jin
kakan-ta'vi i ma. Te ni ka
jinkoo sa, te ni ka keja'a sa
ka ndatnu'u sa ji'in ña'a ni ka
ndututu yukan.
14 In ña ma, nani ña Lidia,
te in ña'a ndachiñu'u Su'si
ma kúu ña. Ña'a ñuu Tiatira
ma kúu ña, te ni yo xiko ña
manta vivii manta va'a xeen.
Nani niniso'o ña tnu'u Su'si
ma, ni ndakune ya ini anua
ña ma, sukan-va'a koniniso'o
ñukuun ña ja ká'an Pablo ma.
15 Sani te ni ka jandute ña
ji'in tna'a ña ma, vaa ni ka
kandija ña tnu'u Su'si ma, te
sa'a ni ka'an ña nuu sa:

—Nú ka jani va'a ini ni
ja in ña'a kondikin va'a Iya
Tátnuni ma kúu sa, jin ya'a ni
ve'e sa a, te jin ndoo ni —kúu
ña ká'an ña.

Te ni xtetuu ña'a ña ja jin
ndoo sa.

*Pablo ma ji'in Silas ma, ni
ka yinee de vekaa ñuu Filipos*

16 Te ora nuu kuan koo sa
nuu jin ndatna'a sa ja jin
kakan-ta'vi sa nuu Su'si ma,
te ni kenda in suchi si'i ja
yinee ña'a in tachi, te chukan
kúu ja ndaka jinitnuni i nawa
ko kuu ma, te káxtnu'u i nuu
ñayii ma. Chukan kúu ja
kua'a xeen xu'un ni ka yo ni'i
tee xi-nuu ni yo jinukuechi i
ma.
17 Suchi ya'a, ni ndikin ña'a i
ja kuan koo sa ji'in Pablo ma,
te káyu'u i ká'an i:

—Tee ya'a chi tee ka
jinukuechi nuu Su'si iya iyo
onde sukun ma ka kuu de,
te ka kaxtnu'u de nuu ni ichi
naxe jin ndani'i ta'vi o ma
—kúu i ká'an i.
18 Sukan ni yo kuu i kua'a
kivi, te ni kuñaña Pablo ma,
te ni ndakokuiñi de, te ni
ndonda de nuu tachi yinee i
ma, te jiña'a de:

—Ja maa Jesucristo ma, te
tátnuni ri ja xndoo ro suchi
ya'a —kúu de jiña'a de.

Te maa ora yukan-ni, te
ni xndoo tachi ma suchi si'i
yukan ma.
19 Nuu ni ka jini tee xi-nuu
jinukuechi i ma ja masu na
xu'un kene'e-ka i ja jin ni'i de
ma, sani te ni ka tnii de Pablo
ma ji'in Silas ma, te ka ñu'u
de tee ma ichi nuu ke'e ve'e
tniñu ma nuu ka iyo tee ka
netniñu ma.
20 Ni ka jan xsia'a de tee ma
nuu tee ka ja'nde tniñu ma,
te ka jiña'a de:

—Tee ya'a chi tee judío ma
ka kuu de, te ve koo de ka
ska'an de ñayii ñuu o ya,
21 te ka kaxtnu'u de ja jin sa'a
o sukan ka sa'a de ma, tna'a
ja masu iyo ja jin sa'a yo'o ja
ka kuu o ñayii ñuu Roma a
—ka kuu de ka jiña'a de.

22 Sani te ñayii ma, ni ka
ndakiti ini i nuu Pablo ma
ji'in nuu Silas ma, te tee ka
ja'nde tniñu ma, ni ka tat-
nuni de ja jin tava i sa'ma
Pablo ma ji'in Silas ma te jin
kani i de.
23 Ni jinu ni ka kani xeen i de
ma, sani te ni ka chinee i de
vekaa ma, te ni ka tatnuni i
nuu tee jito ye'e vekaa ma ja
ko koto vava'a de nasa ke koo
tee ma.
24 Ja ni jiniso'o de sukan ni
ka tatnuni de ma, ni jan
xsia'a de Pablo ma ji'in Silas
ma onde kuan kivi-ka ini
vekaa ma, te ni chinee de
ja'a tee ma sasava in vitu, te
ni ndachutna'a va'a de tnu,
sukan-va'a jin kinee va'a ja'a
de ma, te ma kuu jin ke koo
de.

25 Nuu ve kuu sava ñuu ma,
Pablo ma ji'in Silas ma, ka
jikan-ta'vi de nuu Su'si ma, te
ka jita de ja ka ndachiñu'u de
ya, te tee ka yinee vekaa ma,
ka niniso'o de.
26 Sani te ni keja'a tnaa
xen-xeen, te ni-ka'nu vekaa
ma ni jaja ni'ni xen-xeen.
Sani te ni ka ndanune ndaka
ye'e vekaa ma, te ndaka yo'o
kaa ka nu'ni ñayii ka yinee
vekaa ma chi ni ka kun-ne'ne
i.
27 Sani te ni ndoto tee jito
vekaa ma, te ja ni jini de ja
ndaka ye'e vekaa ma ni ka
ndanune ma, te ni tava de
yuchi kúu espada ndiso de
ma, ja ka'ni de maa de nkuu,
vaa jani ini de ja ndaka ñayii
ka yinee vekaa ma, jâ ni ka
jinu i kuan koo i.
28 Sani te Pablo ma, ni kayu'u
nini'i de, te jiña'a de:

—Máko sa'a ni maa ni ja
u'vi, vaa ndaka sa ka iyo ya'a
—kúu de jiña'a de.

29 Sani te tee jito ye'e vekaa
ma, ni jikan de ja jin xndu'va
i in ñu'u. Sani te ni kivi kunu
de nuu ka iyo tee ma, te ni'i
ni'i-nka de ni jinkoo jiti de
nuu ja'a Pablo ma ji'in Silas
ma.

30 Sani te ni ndene'e de tee
ma, te ni jikan-tnu'u de tee
ma, te jiña'a de:

—Ndijin, ¿nawa sa'a sa ja
kuu kaku sa nuu tnundo'o
tnuneni ya'a? —kúu de jiña'a
de.

31 Sani te ka jiña'a Pablo
ma ji'in Silas ma:

—Kandija ni ja Jesucristo
ma kúu Su'si Iya Tátnuni ma,
te jin kaku ni ji'in ñayii ve'e ni
ma, te jin ndani'i ta'vi ni —ka
kuu de ka jiña'a de.

32 Sani te ni ka kaxtnu'u
Pablo ma ji'in Silas ma tnu'u
Iya Tátnuni ma nuu de, ji'in
nuu ndaka-ka ñayii ve'e de
ma.
33 Te maa ora yukan, maa
jakuaa yukan, te tee jito
vekaa ma, ni jeka de Pablo
ma ji'in Silas ma, sukan-va'a
ndakate de nuu ni ka
tnakue'e tee ma. Sani te
maa jakuaa yukan, te ni ka
jandute ndaka de ve'e de ma.
34 Te tee jito vekaa ma, ni
chi'i de Pablo ma ji'in Silas
ma ve'e de ma, te ni sunkoo
de tee ma nuu mesa ma, vaa
iyo sii ini xeen de ja ndaka
de ve'e de ma ni ka kandija
Su'si ma, te ni ka jaa ni ka ji'i
ndaka de ja iyo tu'va ma.

35 Nuu jâ ni ndii ma, ni
ka tetniñu tee ka ja'nde tniñu
ma tee ka kuu ndaja'a ma ja
jin koo de jin kuña'a de tee
jito ye'e vekaa ma ja kene'e
de Pablo ma ji'in Silas ma.
36 Te tee jito ye'e vekaa ma, ni
ndakuña'a de Pablo ma sa'a:

—Tee ka ja'nde tniñu ma,
ni ka tatnuni de ja xsiaa ña'a
sa. Te vitna, te ke koo ni, te
kuán koo sii ini ni —kúu de
jiña'a de.

37 Kovaa Pablo ma, jiña'a
de nuu tee ka kuu ndaja'a
ma:

—Ni ka kani ña'a de nuu
ndaka ñayii ma, te ni ka chi-
nee va'a ña'a de vekaa a, te
ñatuu ni ka sa'a ndaa de ja
jin ka'nde de tniñu sa a, te
vitna ja tee ñuu Roma a ka
kuu tna sa. ¿Te ka kuni de ja
jin kene'e yu'u ña'a de? Masu
kuu, nú masu ja onde ki koo
maa de ja jin kene'e ña'a de
vekaa a —kúu de jiña'a de.

38 Sani te tee ka kuu
ndaja'a ma, ni jan koo de ni
ka ndakuña'a de nuu tee ka
ja'nde tniñu ma, te tee ya'a
chi ni ka yu'u de ja ni ka
jiniso'o de ja Pablo ma ji'in
Silas ma, tee ñuu Roma ma
ka kuu de ma.
39 Te ni ki koo de, te ni ka
kene'e de tee ma vekaa ma,
te vivii ka jiña'a de nuu tee
ma ja na jin ke koo de ñuu
yukan.
40 Sani te ni ka ke koo de
vekaa ma, te ni jan koo de
ve'e ña'a kúu Lidia ma ni ka
jan koto de ndaka-ka ñayii ni
ka nduu sa'ya Su'si ma. Te ni
ka ndaka'an-so'o-ka de nuu
ndaka i ma sukan jin ko sa'a
jin ko kuu i nuu Su'si ma.
Sani te kuan koo de-ni.

17

Sukan ni kuu ja ni kenda koo Pablo ma ji'in Silas ma ñuu Tesalónica ma

1 Ni ka ya'a de ñuu Anfípolis
ma ji'in ñuu Apolonia ma,
te ni ka kenda koo de ñuu
Tesalónica ma, nuu iyo in
veñu'u luluu ñayii judío ma.

2 Te Pablo ma, ni kivi de ini
veñu'u ma, sukan játna ini de
sa'a de ndaka ñuu nuu ja'an
de ma. Te ni kuu uni jichi
ndaka'an-so'o de nuu ñayii
ma kivi ni tatnuni Su'si ma
ja ma jin satniñu i ma, kovaa
ñatuu ni ka jatna ini i ja ká'an
de ma,
3 vaa ndákaxtnu'u de sukan
ká'an tutu ndee tnu'u Su'si
ma, ja jiniñu'u ja Cristo ma
ndo'o neni ya te kûu ya, ko-
vaa sani te ndateku ya ma:

—Te Jesús iya ká'an sa ma,
maa ya kúu Cristo iya ni tet-
niñu Su'si ma —kúu de jiña'a
de.

4 Te jaku ñayii ma, ni ka
kandija i tnu'u Su'si ma, te
ni ka ndandikin tna'a i ji'in
Pablo ma ji'in Silas ma. Te
sukan ni ka sa'a tna kua'a
ña'a ka ndanuu-ka, ji'in tee
ka kuu griego ma ja jâ ka
ndachiñu'u tna de Su'si ma
nkuu.

5 Te ñayii judío ma ja
ñatuu ka kandija i ma, ni ka
kukueñu ini i, te ni ka nduku
i jaku tee inukuxi ma tee ka
sa'a ja u'vi ma, te nuu ni ka
kukua'a i ma, ni ka ska'an i
ñayii ñuu ma, te ni jan koo
i ve'e tee kúu Jasón ma, te ni
ka kivi koo ni'i, ni ka kivi koo
îyo i, ka ndanduku i Pablo
ma ji'in Silas ma. Ka kuni i
ja jin kene'e nda'a i de te jin
koo i ji'in de nuu ka ndatna'a
ndaka ñayii ñuu ma.
6 Kovaa ñatuu ni ka ndani'i
i de, te chukan kúu ja kuan
koo i ji'in tee kúu Jasón ma,
ji'in jaku-ka ñayii ka kandija
Su'si ma, nuu tee ka netniñu
ñuu yukan, te ka kayu'u i, ka
jiña'a i:

—Pablo ma ji'in Silas
ma chi ka skanaa de ñayii
ni-ka'nu ñuu ñayivi a, te ni
ka kenda koo de ñuu o ya.
7 Te tee kúu Jasón a, ni
jan-ta'vi de tee ma ve'e de
ma. Ndaka tee ya'a ka ka'an
ja iyo in-ka rey nani Jesús,
te chukan kúu ja masu ka
kandija de ja tátnuni tee kúu
César tee kúu emperador ma
—ka kuu i ka jiña'a i.

8 Ja ni ka jiniso'o ñayii
ma, ji'in tee ka netniñu ñuu
yukan ma, ni ka ndakiti ini i.
9 Kovaa ni chuya'vi Jasón ma
xu'un nuu tee ka netniñu ma,
sukan-va'a jin ke koo de ji'in
tna'a de ma, sani te ni ka
xsiaa de tee ma.

Sukan ni kuu ja ni ka kenda koo Pablo ma ji'in Silas ma ñuu Berea ma

10 Sani te ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si ma, ni ka tet-
niñu i Pablo ma ji'in Silas
ma jakuaa yukan onde ñuu
Berea ma. Te nuu ni ka
kenda koo de ñuu yukan, te
ni ka kivi koo de in veñu'u
luluu ñayii judío ma.
11 Ñayii ya'a chi inuva'a-ka
ini i sana ñayii ka iyo ñuu
Tesalónica ma, vaa ni ka
jan-ta'vi vivii i tnu'u Su'si
ma, te ndi-kivi ndi-kivi ka
skua'a vivii i tnu'u Su'si ma,
sukan-va'a jin kuni i nú ja
ndaa kúu ja ka ka'an Pablo
ma ji'in Silas ma.
12 Te sukan, te kua'a ñayii ñuu
yukan, ji'in kua'a ña'a ñuu
griego ña'a ka ndanuu-ka

ma, ji'in kua'a tee ma, ni ka
kandija tnu'u Su'si ma.
13 Nuu ni ka jini ñayii judío
ka iyo ñuu Tesalónica ma
ja Pablo ma, suni ni jan
kaxtnu'u de tnu'u Su'si ma
ñuu Berea ma, sani te ni
jan koo i yukan, te suni ni
ka ska'an i kua'a ñayii ñuu
yukan ma.
14 Sani te ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si ma, ni ka tetniñu i
Pablo ma kua'an de ichi yu'u
mar ma. Te Silas ma ji'in
Timoteo ma, ni ka kendoo de
yukan.
15 Te tee kuan koo ji'in Pablo
ma, ni jan koo de ji'in tee
ma onde ñuu Atenas ma, sani
te ni ka ndakokuiñi de ñuu
Berea ma ja jin kuña'a de
Silas ma ji'in Timoteo ma ja
jin nu koo yachi de nuu iyo
Pablo ma.

Sukan ni ndo'o Pablo ma ñuu Atenas ma

16 Nani Pablo ma, ndetu de
tee ma ñuu Atenas ma, kúxii
ini de ja kúnda'vi ini de ja
ñayii ñuu yukan, vaa nde'ya
de ja ka chiñu'u xeen i ja
masu Su'si ka kuu ma.
17 Chukan kúu ja Pablo ma, ni
yo ja'an de veñu'u luluu ñuu
yukan, nuu ka ndatna'a ñayii
judío ma ji'in ñayii griego
ma ja jâ ka chiñu'u i Su'si
ma, te ûni ñukuun káxtnu'u
va'a-ka de siki tnu'u vii tnu'u
va'a Jesucristo ma. Te suni
ndi-kivi ndi-kivi ni yo ja'an
de nuya'vi ma, te suni sukan
ñukuun ni yo kaxtnu'u tna de
nuu ñayii griego ka ndatna'a
yukan ma.
18 Te jaku tee ka sa'a tnu'u
ja tee ndichi ka kuu de ma,
ja ka skua'a de naxe ko kuu
ñayii ma, ñatuu ka jatna ini
de ja ká'an Pablo ma, te su'va
su'va ka kuu de, vaa in jichi
tee ka kuu epicúreos ma, ka
ndi ini de naxe jin koo sii ini
de ñuu ñayivi ya, te in jichi-ka
tee ka kuu estoicos ma ka
ka'an kuiti kanda o naxe
ndo'o neni o ma. Chukan kúu
ja ka ka'an de:

—¿Nawa kúni ka'an ndaka
tnu'u ká'an tee ya'a? —ka
kuu de ka ka'an de.

Te in jichi de ma ka ka'an:

—In tee káxtnu'u tnu'u
in-ka su'si jaa kúu de —ka
ka'an de.

Vaa ni kaxtnu'u Pablo ma
tnu'u vii tnu'u va'a Jesús ma,
ji'in sukan ni ndateku ya ma.
19 Te ni ka jeka de Pablo ma,
te ni jan koo de in nuu nani
Areópago nuu ka ndatna'a
kua'a ñayii ma, te ni ka
jakondee de ka jikan-tnu'u
de:

—Ka'an ni nawa kúni ka'an
tnu'u jaa ja káxtnu'u ni a.
20 Vaa vee ni kaxtnu'u ni
tnu'u ja masu ka jini sa, te ka
kuni sa ja jin kuni sa nawa
kúni ka'an —ka kuu de ka
jiña'a de.
21 Vaa ñayii ñuu Atenas ma,
ji'in ñayii masu ñuu yukan ka
kuu i ja ka iyo i yukan ma,
masu nawa ka sa'a-ka i, nú
masu ja ka ndetu i in-ka ja
jaa ja jin koniniso'o i, te saa
kuu jin ndatnu'u tna'a i ma.
22 Sani te Pablo ma, ni
jinkuiñi de sasava nuu nani
Areópago ma, te jiña'a de:

—Ndijin tee ka iyo ñuu Ate-
nas a, jini sa ja ndijin chi
ka jatanuu xeen ni ja ka kuu
su'si ni ma.

23 Vaa ni ya'a sa, te ni jini
sa altar nuu ka yinee su'si ni
ma, te suni ni jini sa in altar
ja ñatuu nawa yinee, te sa'a
ká'an tnu'u ndee ma: “Altar
in su'si ñatuu jin kuni-ka o
ma kúu cha'a.” Chukan kúu
ja tna'a Su'si ka chiñu'u ni ma
iya ñatuu jin kuni-ka ni ma,
kúu iya káxtnu'u sa nuu ni a.

24 ’Su'si ya'a kúu iya ni
sa'a ni-ka'nu ñuu ñayivi a ji'in
ndaka ja ka iyo a, te suu
ya kúu iya tátnuni andivi ma
ji'in nuu ñu'ú ya. Iya ya'a,
masu iyo ya veñu'u nuu ka
sa'a ñayii ma.
25 Ni a masu jiniñu'u ya ja na
in kua'a nawa kuatniñu ya,
su'va maa ya kúu iya sa'a ja
kúu ka xtatachi o a te ka teku
o a, te táa ya ndaka nawa ka
jiniñu'u o ma.
26 Te maa ya ni sa'a in-ni ñayii
ma, te ni kukua'a xeen o ja
ka iyo o ni-ka'nu ñuu ñayivi a.
Te maa ya ni jani ini na saa
tiempu ko kuu in kivi ma in
yoo ma in kuiya ma, te ni jani
ini ya ndenu jin ko kuu xe'ñu
in in ñuu ma.
27 Sa'a ni sa'a ya, sukan-va'a
jín ndasa'a ñayii ma kuenda
te jín ndanduku i ya. Vaa
vala ti'i-ni ja sa'a o, te kuu
ndani'i o ya. Te ja ndaa kúu
ja masu jika kuiti iyo ya nuu
ka iyo in in o a.
28 Vaa ja maa ya ma, te ka
teku o te ka kanda o te ka iyo
o, vaa maa ya jito ña'a, te jâ
yatni sukan ka ka'an tna jaku
tee ndichi ka iyo ne'un ni a:
“Vaa sa'ya tata maa ya ka kuu
o”, ka ka'an de.

29 ’Te nú sa'ya tata maa
Su'si iya ká'an sa a ka kuu o,
te máko jin kani ini o ja tna'a
ja ka jani ini maa ñayii ma te
vivii ka ndane'e i ji'in oro ma,
xi ji'in plata ma, xi ji'in yuu
ma, kúu Su'si ma, chi ña'a.
30 Ja ndaa kúu ja Su'si ndija
ma chi ñatuu ni ke'en kuenda
ya ndaka ja u'vi ni ka yo
sa'a o onde xi'na-ka ma, nuu
ñatuu jin kuni-ka o naxe jin
kondikin o ya ma, kovaa
vitna tátnuni ya nuu ndaka
ñayii ni-ka'nu ñuu ñayivi a ja
na jin ndakani jín ndaka'vi
ini i te jín xndoo i ja u'vi ka
sa'a i ma te jín ndakokuiñi i
nuu maa ya ma, sukan-va'a
jin kaku i nuu ja u'vi ma.
31 Vaa maa Su'si ma, ni kaji
ya in kivi ja sa'a ndaa ya, te
maa Sa'ya ya iya ni tetniñu
ñayivi ya ni kii ya ñuu ñayivi
ya kúu iya ndakan ndaa
kuenda nuu ndaka ñayii a. Te
chukan kúu ja ni kaxtnu'u ya
ja sukan ko kuu, vaa ni ndax-
teku ya Sa'ya ya ma —kúu de
jiña'a de.

32 Kovaa nuu ni ka jiniso'o i
siki ja ni ndateku ya ma, sani
te jaku i ni ka jakundee Pablo
ma, te jaku-ka i ka jiña'a:

—Ka kuni sa ja ndaka'an ni
tnu'u ya'a in-ka tuku kivi, te
jin koniniso'o sa —ka kuu i
ka jiña'a i.

33 Te ni jinu ni ka'an de ma,
te ni ndee de ne'un ndaka
ñayii ma.
34 Kovaa jaku i chi ni ka
kandija i, te ni ka ndandikin
tna'a i ji'in Pablo ma. Ne'un
ñayii yukan iyo tna tee nani
Dionisio tee ja'an kutu nuu
Areópago ma. Suni iyo tna

ña'a nani Dámaris ma. Te suni ka iyo tna jaku-ka ñayii.

18

Sukan ni kuu ja ni kenda Pablo ma ñuu Corinto ma

1 Nuu ni jinu sukan ma, Pablo ma, nuu ni ndee de ñuu Atenas ma, sani te kua'an de ñuu Corinto ma.
2 Yukan ni ndani'i de in tee judío nani de Aquila. Te tee ñuu Ponto ma kúu de. Jaku-ni kivi iyo ja ni kenda tee kúu Aquila ma ji'in ñasi'i de ña'a nani Priscila ma ñuu Corinto ma, vaa ni ka ke koo de ñuu Italia ma, kuechi ja tee kúu emperador nani Claudio ma, ni tatnuni de ja ndaka ñayii judío ma, na jin nde koo i ñuu Roma ma. Te sukan ni ka ndatna'a Pablo ma ji'in Aquila ma.
3 Te ni jini Pablo ma ja in-ni tniñu ka sa'a de ji'in tee ma. Chukan kúu ja ni kendoo de nuu ka iyo tee ma, vaa ve'e sa'ma ka sa'a de, sukan-va'a kuu satniñu tna de ji'in tee ma.
4 Ndaka una kii, kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma, Pablo ma ká'an ká'an de tnu'u Su'si ma ini veñu'u luluu ma, vaa kúni de ja jin kandija ñayii judío ma ji'in ñayii griego ma sukan ni sa'a Su'si ma ja jin ndani'i ta'vi o ma.
5 Te Silas ma ji'in Timoteo ma, ni ka nde koo de ñuu Macedonia ma, te kuan koo de ñuu Corinto ma. Te nuu ni ka kenda koo de ma, Pablo ma, ûni jatanuu xeen de káxtnu'u de nuu ñayii judío ka iyo ñuu yukan ma, ja Jesús ma kúu Cristo iya ni tetniñu Su'si ma.
6 Kovaa ñayii judío ma, ni ka keja'a ka ndakiti ini i, te ni ka ka'an ndeva'a i nuu de ma. Sani te Pablo ma, ni kaja ni'ni de sa'ma de ma, ja ko kuu i in seña ja masu kuechi-ka de kúu, te jiña'a de:

—Kuechi maa ni jin ko kuu nawa jin ndo'o jin tna'a ni. Masu na kuechi saña. Vitna, te ki'in sa kaxtnu'u sa tnu'u Su'si ma nuu ñayii masu judío ka kuu i ma —kúu de jiña'a de.

7 Sani te Pablo ma, ni kee de veñu'u ma, te kua'an de ve'e in tee nani Justo ma. In tee jinindija Su'si ma kúu de, te iyo yatni de nuu kátuu veñu'u luluu ma.
8 Te tee nani Crispo ma, tee tátnuni veñu'u luluu ma kúu de, te ni kandija de ja Jesús ma kúu Su'si Iya Tátnuni ma, te ni ka kandija ndaka ñayii ve'e de ma, te suni kua'a xeen tna ñayii ñuu Corinto ma ni ka kandija ja ni ka jiniso'o i tnu'u Su'si ma ja ni kaxtnu'u Pablo ma, te ni ka jandute i.

9 Sani te jakuaa yukan ni jininuu Pablo ma ja jiña'a Iya Tátnuni ma:

—Má koyu'u ni, te kaxtnu'u-ka ni tnu'u maa sa a. Máko kasiyu'u ni.
10 Vaa maa sa iyo ji'in ni, te ni-in ñayii masu kuu kaki'i nda'a ña'a i ja sa'a ndeva'a ña'a i, vaa ñuu ya'a ka iyo kua'a ñayii ja jin kandija ña'a i ja maa sa kúu Su'si, te jin nduu i ñayii ñuu maa sa —kúu ya jiña'a ya.

11 Chukan kúu ja ni kendoo
Pablo ma in kuiya yo sava
ñuu yukan, ni yo kaxtnu'u de
nuu ñayii ma tnu'u Su'si ma.
12 Kovaa ni kuu ja kivi
tátnuni tee kúu Galión ma ñuu
Acaya ma, ñayii judío ma, ni
ka ndatnu'u tna'a i, te ni ka
tnii i Pablo ma te ni jan koo
i ni ka jan xsia'a i de nuu tee
kúu Galión ma nuu ja'nde de
tniñu ñayii ma.
13 Te ka jiña'a i:
—Tee ya'a, sa'a de ja jin
chiñu'u ñayii a Su'si ma sukan
kúni maa de, te masu sukan
ni tatnuni Moisés ma —ka
kuu i ka jiña'a i.
14 Te iyo Pablo ma ja ka'an
de, kovaa xi'na-ka ni ka'an
tee kúu Galión ma, te jiña'a
de:
—Ndijin ñayii judío a, nute
ni kija koo ni ji'in in ñayii ja
ni ja'ni i in ndiyi xi ni sa'a
ndeva'a i, iyo sa ja koniniso'o
sa.
15 Kovaa nú siki ja tnu'u ka
ka'an ni a xi siki ja na sa'ya
na tata ka kuu ni ma xi siki
ja ni ka tatnuni i ja jin sa'a
ni ma, masu kuu ka'nde sa
tniñu yukan. Jin koto maa
ni naxe jin sa'a ni chi saña
chi masu kúni sa ja ka'nde
sa tniñu siki ja ka ka'an ni a
—kúu de jiña'a de.
16 Chukan kúu ja ni tatnuni
de ja jin kene'e de ñayii ma
nuu ja'nde de tniñu ma.
17 Sani te ndaka ñayii ma,
ni ka tnii i tee kúu Sóstenes
ma tee tátnuni veñu'u luluu
ma, te ni ka kani i de nuke'e
nuu ja'nde tee kúu Galión ma
tniñu ma. Kovaa tee kúu
Galión ma masu ni ndi ini de
ja ka kuu maa i ma.
18 Te Pablo ma ni iyo-ka
de kua'a-ka kivi ñuu Corinto
ma, saa ni ndakuan-ta'vi de
nuu ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si ma, te ni ndee de, te
kua'an de in nuu barcu ichi
ñuu Siria ma, te ni ka ndikin
ña'a Priscila ma ji'in Aquila
ma. Nuu ka iyo de ñuu Cen-
crea ma, ni sa'a de ja jin sete
yanda i xini de ma, ja kuechi
ja in ja ni skuiso de nuu Su'si
ma ja sa'a de.
19 Nuu ni kenda koo de ñuu
Éfeso ma, Pablo ma, ni xndoo
de ñayii kuan koo ji'in de ma
ke'e ma, te ni kivi de ini
veñu'u luluu ma, te ka ndaa
ka nuu de ka ndatnu'u de siki
tnu'u Su'si ma ji'in tee judío
ma.
20 Te tee judío ka iyo ñuu
yukan, ka xtetuu de Pablo
ma ja na kendoo de jaku-ka
kivi ji'in de yukan. Kovaa
ñatuu ni kuni de.
21 Te nuu ni ndakuan-ta'vi de
ma, ni jiña'a de:
—Jiniñu'u ja no'o sa ja
koo sa viko ve kuyatni ñuu
Jerusalén ma, kovaa ndii sa
in-ka jichi, nú Su'si ma kúni
ja sukan ko kuu —kúu de
jiña'a de.
Te ni ndaa de in nuu barcu
ñuu Éfeso ma, te kua'an de.

Pablo ma, ni ndeja'a de ja ku-uni jichi kuan kaxtnu'u de tnu'u Su'si ma

22 Nuu ni ndenda de ñuu
Cesarea ma, ni kaa de ni
ja'an de ñuu Jerusalén ma ni
jan nu kua'a de nchuxi ñayii
ka kandija Su'si ma ja ka iyo
i yukan, te sani te ni ndêe de
kuan no'o de ñuu Antioquía
ma.

23 Ni jinu ni iyo de jaku
kivi yukan, te ni kee de,
te kua'an de kuan koto de
ñayii ka ndikin Jesús ma ja
ka iyo i ni-ka'nu ñuu Gala-
cia ma ji'in ñuu Frigia ma,
te ndáka'an-so'o de ja na jin
konukuiñi va'a i nuu Su'si
ma.

Tee kúu Apolos ma,
káxtnu'u de tnu'u Su'si ma ñuu
Éfeso ma

24 Sani te ni kenda in tee
judío nani de Apolos ñuu
Éfeso ma. Te tee ya'a, tee
ñuu Alejandría ma kúu de, te
in tee vivii ká'an kúu de, te
jini xeen de nawa ká'an tnu'u
Su'si ma.
25 Jâ ni jaku'ni va'a ini de
ichi Iya Tátnuni ma, te ká'an
ndaa ká'an ndija de siki Jesús
ma. Yika-ni ja jini de kúu
sukan ni skuandute Juan ma,
kovaa ni-yu'u ni-ini de ká'an
de tnu'u Su'si ma.
26 Te ñatuu ni yu'u de, te ni
keja'a de ká'an de ini veñu'u
luluu ma. Te ni ka jiniso'o
Priscila ma ji'in Aquila ma, te
ni ka kene'e siin de tee ma,
te vivii ni ka ndakaxtnu'u
ndaa-ka de siki ichi Su'si ma.
27 Vaa Apolos ma chi kúni
de ja ki'in de ñuu Acaya ma.
Te ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si ma, ka jiña'a i ja va'a-ni
kúu ja sa'a de sukan, te ni
ka tee i tutu kua'an nuu tee
ka ndikin Jesús ma ja ka
iyo de yukan, sukan-va'a jín
kuan-ta'vi de tee ma nuu ka
iyo de ma. Nuu ni kenda
de ñuu yukan, te ni chindee
xeen de ñayii ni skuta'vi Su'si
ma i ja vii ja va'a ma ja jâ ni
ka kandija i ya ma.
28 Vaa ni-yu'u ni-ini de ni yo
kaxtnu'u de nuu ka iyo kua'a
ñayii ma ja sukan ká'an tutu
ndee tnu'u Su'si ma ja Jesús
ma kúu Cristo iya ni tetniñu
maa Su'si ma, te jiña'a de
ja sukan-ni ka kaxtnu'u tee
judío ma, masu va'a-ni iyo.

19

Sukan ni kúu ja ni kenda
Pablo ma ñuu Éfeso ma

1 Nani Apolos ma, iyo de
ñuu Corinto ma, Pablo ma,
ni ja'an de ndaka-ka ñuu ka
iyo onde yuku sukun-ka ma,
sani te kuan no'o tuku de ñuu
Éfeso ma. Te ni ndani'i de
jaku ñayii ka ndikin ka sa'a i
sukan ká'an tnu'u Jesús ma ja
ka iyo i ñuu yukan.
2 Te jiña'a de:
—¿Ni ka kuta'vi ni Xtu-
mani Ndios ma, kii nuu ni
ka kandija ni tnu'u Su'si ma?
—kúu de jiña'a de.
Te ni ka ndakone'e i:
—¡Ñatuu vi! Vaa ni masu
nama ka jiniso'o sa ja iyo
Xtumani Ndios ma —ka kuu
i ka jiña'a i.
3 Sani te ni jiña'a Pablo ma:
—¿Naxe ni ka jandute ni?
—kúu de jiña'a de.
Te ka jiña'a i:
—Sukan ni skuandute
Juan ma —ka kuu i ka jiña'a
i.
4 Te jiña'a Pablo ma:
—Sukan ni skuandute
Juan ma chi ja jin ndakani
jin ndaka'vi ini ñayii ma kúu.
Te jin xndoo i ja u'vi ka sa'a
i ma, te jin ndakokuiñi i nuu
Su'si ma. Te Juan ma suni
ni yo jiña'a de nuu ñayii ma

ja jin kandija i iya kenda
kuee-ka ma sana maa de
ma. Iya ya'a kúu Jesús iya
ni tetniñu Su'si ma —kúu de
jiña'a de.

5 Ja ni ka jiniso'o i sukan
ma, sani te ni ka jandute i ja
maa Jesús ma ja kúu ya Iya
Tátnuni ma.
6 Te nuu ni sonee Pablo ma
nda'a de siki ñayii ya'a ma,
sani te ni ka kuta'vi i Xtu-
mani Ndios ma, sani te ni ka
keja'a i ka ka'an i in in sa'an,
te ka ndakaxtnu'u i tnu'u ni
wa'a Su'si ma nuu in in i ma.
7 Te ja ndaka-ni tee ma chi
uxi uu de kúu ne'un ndaka i
ma.

8 Te Pablo ma, ni kivi de ini
veñu'u luluu nuu ka ndatna'a
ñayii judío ma, te ni masu ni
yu'u de, su'va ni-yu'u ni-ini
de ni yo ka'an de siki ja
sukan tátnuni Su'si ma. Te
sa'a ni yo sa'a de uni yoo, vaa
kúni de ja jin kandija ñayii ma
tnu'u Su'si ma.
9 Kovaa jaku i ma, masu
ni ka kandija i, su'va ni ka
ndundee-ka ini i, te ka ka'an
ndeva'a i ja kuu ichi Su'si
ma nuu ndaka-ka ñayii ka iyo
ma. Chukan kúu ja Pablo
ma, ni sa'a siin de ndaka ñayii
ni ka kandija tnu'u Su'si ma,
te ni ka yo ndatna'a de ini
skuela tee nani Tirano ma, te
ndi-kivi ndi-kivi ñukuun kuiti
káxtnu'u de tnu'u Su'si ma
nuu ñayii ma, sukan-va'a jin
jaku'ni ini i.
10 Sukan ni yo sa'a, ni yo sa'a
de uu kuiya, te onde ndaka
ñayii ka iyo ni-ka'nu ñuu Asia
ma, ja ka kuu i judío ma ji'in
griego ma, ni ka jiniso'o i
tnu'u vii tnu'u va'a Jesús Iya
Tátnuni ma.
11 Te ja maa Su'si ma, te ni
yo sa'a Pablo ma milagru ja
masu nama ni ka yo jini i ma,
12 ja onde pañu Pablo ma
xi sa'ma ne'nu de ma,
ndeva'a-ni na in ku'u ma te
na kaki'i i ma chi ni ka yo
nduva'a i ndeva'a-ni na kue'e
ka ndo'o i ma, te onde tachi
ka yinee ñayii ma, ni ka yo
nde koo i te kuan koo maa i.
Te sa'a ni yo kuu, vaa tnu'u
ndee tnu'u ndatnu maa Su'si
ma ni yo iyo ji'in Pablo ma.

13 Kovaa jaku tna tee ka
kuu judío ma, ni ka nduku
ini tna de ja jin kene'e de
tachi ma, te ka ndakune'e tna
de Jesús Iya Tátnuni ma, te
sa'a ka jiña'a tna de:

—¡Ja maa Jesús iya
káxtnu'u Pablo ma, te tátnuni
ri ja kee ro te má koo-ka ro
ini anua ñayii jiña! —ka kuu
de ka jiña'a de.

14 Sa'a ni ka yo sa'a ndi-uja
sa'ya tee kúu Esceva ma in
tee tátnuni nuu sutu ñayii
judío ma.

15 Kovaa ni ndakone'e
tachi ma, te jiña'a i:

—Jesús ma chi jini sa ya, te
jini sa na in kúu Pablo ma,
kovaa ndijin, ¿na in ka kuu
ni? —kúu i jiña'a i.

16 Te tee yinee ña'a tachi
ma, ni kandava de siki ndaka
suchi ya'a, te ni kundee de ni
kani de i, te ni sa'a ndeva'a
xeen de i, te ni xtavichi de
i, te ni xtnakue'e de i, te ka
jinu yakua ndaka sa'ya tee
kúu Esceva ma, ni ka nde koo
i ve'e ma.
17 Te ndaka ñayii judío ma
ji'in ñayii griego ma ja ka iyo

i ñuu Éfeso ma, nuu ni ka
jini i ja sukan ni kuu ma
ja masu ndeva'a-ni ñayii kuu
sa'a sukan ma, te ni ka yu'u
xeen i, te ni ka ndakunitnuni
i ja Jesús Iya Tátnuni ma, Su'si
ndija kúu ya.
18 Te kua'a ñayii ni ka kandija
tnu'u Su'si ma, te ni ka kenda
koo i nuu ka ndatna'a Pablo
ma ji'in ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si ma, te ni ka ndaka'an,
ni ka ndakachi i ja u'vi ni ka
yo sa'a, ni ka yo kuu i ma.
19 Te kua'a xeen ñayii tasi ma,
ka yinda'a i libru ni ka yo
jatniñu i ma, te ni ka ja'mi i
nuu ndaka ñayii ka iyo ma.
Te ni ka ndatava i kuenda
na saa xu'un ni ka chiya'vi i
libru ni ka yo jatniñu i ma,
te uu xiko uxi (50) mil xu'un
plata kúu.
20 Te ja sukan ka jini ñayii
ma ja iyo tnu'u ndee tnu'u
ndatnu Su'si ma, te ve jin
kukua'a-ka i ka kandija, te ve
kuitenuu-ka tnu'u Su'si ma.
21 Ja ni ya'a ndaka cha'a
ma, sani te Pablo ma, ni
jani ini de ja no'o de ñuu
Jerusalén ma, te ichi kuan
no'o de ma, te ki'in de jin
koto de ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si ma ja ka iyo i ñuu Mace-
donia ma ji'in ñuu Acaya ma.
Te jinu koo de ñuu Jerusalén
ma, te ki'in de ñuu Roma ma.
22 Sani te ni tetniñu de uu
tee ka chindee ña'a ma, ja jin
jakoxtnuu de jin koo de ñuu
Macedonia ma. Tee ya'a ka
kuu Timoteo ma, ji'in Erasto
ma. Te ni kendoo-ka maa de
jaku kivi ñuu Asia ma.

Sukan ni ka ndaskanda tna'a ñayii ñuu Éfeso ma

23 Ne'un kii yukan ni ka
ndakiti xeen ini ñayii ma
kuechi ja sukan ni kaxtnu'u
Pablo ma naxe kondikin o
ichi Su'si ma.
24 Te tee nani Demetrio tee
satniñu ji'in kaa kúu plata
ma, te ni yo ndane'e de
veñu'u lilikin sukan kaa
veñu'u nuu yinee ja nani
Diana ma, te ndaka tee ni ka
yo satniñu tniñu yukan ma,
ni ka yo ni'i kua'a de xu'un.
25 Chukan kúu ja tee kúu
Demetrio ma, ni ndaxtutu de
ndaka tee ka satniñu tniñu
yukan ma, te sa'a jiña'a de:

—Ka jini maa ni ja ja tniñu
ka sa'a o a, te ka ni'i kua'a o
xu'un.
26 Kovaa ka jini o te ka jin-
iso'o o ja tee kúu Pablo ma,
masu yika-ni ja ñuu Éfeso a,
nú masu ja ni-ka'nu ñuu Asia
a, káxtnu'u de ja masu nawa
ka kuu ja ka sa'a ñayii ma ji'in
nda'a i ma, te ni kundee de
ni ndaxsama de ja ka jani ini
kua'a ñayii ma.
27 Masu yika-ni ja tniñu ka
sa'a o a ma koo-ka, nú masu
ja suni veñu'u nuu yinee su'si
nani Diana ma, masu na
in-ka ndachiñu'u-ka, te keja'a
naa jayiñu'u su'si yukan ja ka
ndachiñu'u ndaka ñayii ñuu
Asia a ji'in ni-ka'nu ñuu ñayivi
a —kúu de jiña'a de.

28 Nuu ni ka jiniso'o
de sukan ká'an tee kúu
Demetrio ma ja sukan sa'a
Pablo ma, te ni ka ndakiti
xeen ini de, te ka kayu'u de
ka ka'an de:

—¡Ka'nu xeen-ka Diana iya
ka chiñu'u ñayii ñuu Éfeso a!
—ka kuu de ka ka'an de.

29 Te ndaka ñayii ñuu ma,
ñatuu ka ni'i ini i nawa jin
sa'a i. Te ndaka i, ûni ka jinu
i ka jexni'ni tna'a i ni ka kivi
koo i nuu ka ndatna'a ñayii
ñuu ma ja nú iyo nawa ka
ndatnu'u tna'a i ma. Ni ka
ndaxtandee i tee kúu Gayo
ma, ji'in Aristarco ma, te tee
ya'a chi tee ñuu Macedonia
ma ka kuu de, te ka ndikin
tna'a de ji'in Pablo ma.
30 Pablo ma, ni kuu ini de ja
kee de ki'in de nuu ka iyo
ñayii ma. Kovaa ñatuu ni ka
wa'a tee ka ndikin Jesús ma
tnu'u.
31 Onde jaku tee ka netniñu
ñuu Asia ma tee ka ketna'a
ini ji'in Pablo ma, ni ka tet-
niñu de tutu ká'an ja máko
ki'in de nuu ka iyo ñayii ma,
nasa jin sa'a ndeva'a ña'a i.

32 Jaku ñayii ma, in ja ka
kayu'u i ka ka'an i, te jaku-ka
ñayii ma, in-ka ja ka kayu'u i
ka ka'an i, te ndaka-ka i ma,
ni masu ka jini i nava'a ni ka
ndatna'a i ma.
33 Te ñayii judío ma, ni ka
tunda'a i in tee nani Ale-
jandro ma, ja na kee de
ka'an de nuu ñayii ma. Te
ni sa'a de ji'in nda'a de ma
seña ja na jin kasiyu'u ñayii
ma, sukan-va'a kuu ka'an de
nava'a ka iyo de yukan.
34 Kovaa nuu ni ka jini i ja in
tee judío ma kúu de, te ndaka
i ni ka kayu'u inuu kuiti jâ
yatni uu ora:

—¡Ka'nu xeen-ka Diana iya
ka chiñu'u ñayii ñuu Éfeso a!
—ka kuu i ka ka'an i.

35 In tee tee tutu ñuu
yukan, ni kundee de ja ni ka
ndunañii ñayii ma, te jiña'a
de:

—Ndijin ja ka kuu ni ñayii
ñuu Éfeso a, ñayii ni-ka'nu
ñuu ñayivi a, ka jini i ja ñuu
Éfeso a ka jito o veñu'u Diana
su'si ka chiñu'u o ma, ja ka
ka'an i ja onde sukun ma ni
kuun vee ma.
36 Masu kuu na in ka'an ja
masu ja ndaa kúu. Jiniñu'u
ja jin ndunañii ni. Má jin ko
kuyachi ni ja jin sa'a ni in ja
masu ka jini ni.
37 Vaa ni ka tnii ni tee ya'a,
te vitna ja masu nawa ka sa'a
ndeva'a ña'a de a, ni masu
nawa ka ka'an ndeva'a de ja
kuu su'si ka chiñu'u o a.
38 Te tee kúu Demetrio a ji'in
jaku-ka tee ka satniñu ji'in
kaa kúu plata a, nú iyo in ja
ñatuu ka jatna ini ni ji'in de,
ka iyo tee ka ja'nde tniñu ma,
te jin koo ni nuu de, te jin
kuña'a ni nawa kúu ja ñatuu
ka jatna ini ni ma.
39 Te nú iyo in-ka ja ñatuu
ka jatna ini ni, jin ndaka'an
ni kivi ka ndatna'a ñukuun o
ma.
40 Vaa ja sukan ka sa'a o
vitna a, iyo yika ja jin ndax-
tekuechi ña'a i ja maa o ni
ka ndaskanda tna'a ja sa'a ka
sa'a ka kuu o a, te masu jin
ni'i ini o naxe jin kuña'a o ja
nava'a ni ka ndututu o ya'a
—kúu de jiña'a de.

41 Nuu ni ka'an de sa'a,
sani te ni jiña'a de nuu ñayii
ni ka ndututu ma ja na jin
ndakuitenuu i.

20

Ni ja'an Pablo ma ñuu

Macedonia ma, ji'in ñuu Grecia ma

1 Nuu ni jinu ni ka kuu
ñayii ma sukan ma, Pablo ma,
ni ndakana de ñayii ka ndikin
ka sa'a i sukan ni tatnuni
Jesús ma, te ni ndaka'an, ni
ndakachi de nuu i ja na jin
konukuiñi va'a i nuu Su'si
ma, te ni ndakuan-ta'vi de
nuu ndaka i ma, te kua'an de
ichi ñuu Macedonia ma.
2 Ni ja'an de ndaka ñuu
yukan, te ni ndaka'an-so'o, ni
ndaka'an-so'o de nuu ndaka
ñayii ka kandija tnu'u Su'si
ma ja máko jin xtaya kuiti
i. Sani te ni kenda de ñuu
Grecia ma.
3 Te ni iyo de uni yoo yukan
ma. Te nuu iyo tu'va de ja
kaa de nuu barcu ma te ki'in
de ñuu Siria ma, te tee ka
kuu judío ma, ni ka ndatnu'u
tna'a de ja jin ka'ni de tee
ma. Chukan kúu ja va'a-ka ni
ndakokuiñi de ichi ñuu Macedonia ma.
4 Te ni ka ndikin ña'a Sópater
ma sa'ya tee kúu Pirro tee
ñuu Berea ma, ji'in Aristarco
ma, ji'in Segundo tee ñuu
Tesalónica ma, ji'in Gayo tee
ñuu Derbe ma, ji'in Timoteo ma, ji'in Tíquico ma, ji'in
Trófimo tee ñuu Asia ma.
5 Tee ya'a, ni ka jakoxtnuu de,
te ni ka yo ndetu ña'a de ñuu
Troas ma.
6 Nuu ni jinu viko ka jaa i
xtatila ñatuu na levadura yi'i
ma, te ni ka nde koo sa ñuu
Filipos ma, te kuan koo sa
nuu barcu ma, te nuu u'un
kivi ma, te ni ka ndatna'a sa
ji'in de ñuu Troas ma, te uja
kivi ni ka iyo sa yukan.

Ni ndakuan-ta'vi Pablo ma nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Troas ma

7 Te kivi kéja'a smana ma,
ni ka ndatna'a sa ji'in ñayii
ma, ja jin kaa sa xtatila ma
te jin ndaka'án sa sukan ni
ndo'o ni neni Jesús iya tátnuni
nuu o a. Te Pablo ma,
ndáka'an-so'o, ndáka'an-so'o
de nuu ñayii ka kandija tnu'u
Su'si ma, vaa kivi xtnee ma,
kee de ki'in de in-ka ñuu. Te
na'a xeen ni ka'an de, sani te
ni kuu sava ñuu ma.
8 Te ka iyo sa onde ve'e ichi
sukun ma, te ka iyo kua'a
ñu'u ka ndu'va.
9 Te iyo tna in suchi jaa nani
Eutico ma nuu ka iyo sa onde
sukun ma onde ve'e ku-uni
ma, te núkoo i nuu ventana
ma, te kusu xeen i kúni i
vaa ni kuna'a ká'an ká'an-ni
Pablo ma. Sani te ni kixi i, te
ni kun-kava i onde nuu ñu'ú
ma, te ja kuan koo de kuan
ndone'e de i ma, te jâ ni ji'i i.
10 Pablo ma, ni nuu kunu de,
te ni jakoxtnee de siki i, te
ni kanuni'ni de i, te jiña'a de
nuu ñayii ka iyo ma:

—Má jin koyu'u ni chi téku
i —kúu de jiña'a de.

11 Sani te ni ka nda koo
de ve'e onde sukun ma, te ni
ka jaa de xtatila ma, ja ka
ndakune'e de sukan ni ndo'o
ni neni Jesús ma. Nuu ni
jinu ma, te ni ndaka'an-so'o,
ni ndaka'an-so'o-ka de nuu
ñayii ma onde nuu ni ndii ma.
Sani te kua'an de.
12 Te ni ka ndusii ini xeen
ndaka ñayii ma, vaa suchi jaa
ni jinkava ma chi téku i, te
kuan nu koo ñayii ma ji'in i.

Sukan ni ndakuan-ta'vi Pablo ma nuu tee ka jito ñayii

ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Éfeso ma

13 Saña chi ni ka jakoxtnuu sa in nuu barcu ma, te kuan koo sa ichi ñuu Asón ma, nuu jin ndatna'a sa ji'in Pablo ma te jin koo sa ji'in de, vaa sukan ni ka ndatnu'u tna'a sa, vaa maa de chi jika ja'a de kua'an de.
14 Nuu ni ka ndatna'a sa ji'in de ñuu Asón ma, te ni ka jeka sa de, te kuan koo sa ji'in de nuu barcu ma ichi ñuu Mitilene ma.
15 Onde yukan, te kuan koo kuan koo sa nuu barcu ma, te kivi yutnee ma, te ni ka kenda koo sa kuan ndaya'a ñuu Quío ma. Te in-ka kii ma, ni ka ya'a sa ichi ñuu Samos ma, te in-ka kivi yutnee ma, ni ka kenda koo sa ñuu Mileto ma.
16 Pablo ma, ni jani ini de ja ya'a ndita de ñuu Éfeso ma, sukan-va'a ma jinkuiñi de ñuu Asia ma, vaa nuu xeen de ja ndenda de ñuu Jerusalén ma kivi Viko Pentecostés ma, nuna kuu.

17 Onde ñuu Mileto ma, Pablo ma, ni kana de tee ka nukuiñi ja ka jini ka jito de ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Éfeso ma.
18 Te nuu ni ka kenda koo tee ma, te jiña'a de:

—Ka jini maa ni sukan ni yo kuu sa ndaka kivi ni iyo sa ji'in ni ma, onde kivi xi-nañu'u ni kivi sa ñuu Asia a.
19 Jinukuechi sa nuu Iya Tátnuni ma, kovaa ñatuu ni kuni sa ja tatnuni sa nuu ni, te kua'a jichi ni yo nda'yu sa, ja ni yo ndo'o, ni yo neni sa, ja ni ka yo sa'a ndeva'a ña'a ñayii judío ma.
20 Kovaa ni a sukan, masu nde yu'u sa, su'va ndimaa káxtnu'u sa ndaka tnu'u va'a ja sa'a ja jin koo va'a ni a. Sukan ni yo kaxtnu'u sa nuu ka ndatna'a ni ma ji'in ve'e ni ma.
21 Nuu ñayii judío a ji'in nuu ñayii griego ma ni kaxtnu'u sa sukan jin ndakani jin ndaka'vi ini i te jin xndoo i ja u'vi ka sa'a i ma te jin ndakokuiñi i nuu Su'si ma te jin kandija i Jesucristo iya tátnuni nuu o a.

22 'Te vitna jin kona'a ni ja no'o sa ñuu Jerusalén ma, vaa maa Xtumani Ndios ma ká'an, te masu jini sa nawa ndetu ña'a ja ko kuu sa.
23 In-ni ja jini sa kúu ja ndaka ñuu nuu ja'an sa ma, ndimaa káxtnu'u Xtumani Ndios ma ja ndo'o neni sa te ki'in sa vekaa ma.
24 Kovaa ni-in chukan ñatuu ndí ini kuiti sa, te ni a ko ndi ini xeen sa naxe koto va'a sa maa sa sukan-va'a koteku sa ñuu ñayivi ya, su'va ja ndí ini-ka sa kúu ja sinu sii ini sa tniñu ni taa Jesús iya tátnuni nuu o a, te sa'a sa sukan ni tatnuni ya ja kunukuechi sa nuu ya ma, te kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a ya ma sukan-va'a jin kuni ndaka ñayii ma ja skuta'vi ña'a ya ma.

25 'Jâ ni kaxtnu'u sa nuu ndaka ni sukan tátnuni Su'si ma ñuu ñayivi a, te vitna jinitnuni sa ja masu jin kuni tna'a-ka o ñuu ñayivi ya'a.
26 Chukan kúu ja vitna, te jin kona'a ni ja saña, masu na

kuechi kondiso sa nuu Su'si
ma ja jin kuu ni,
27 vaa ni kaxtnu'u sa ndaka
sukan kúni maa Su'si ma nuu
ni a.
28 Te jin ko koto vava'a ni
maa ni, te jin ko koto vava'a
ni ndaka ñayii a sukan jito
va'a o ndikachi maa o ma,
vaa maa Xtumani Ndios ma
ni sunkani ña'a ndijin ja jin
ko kuu ni tee jin tatnuni te
jin ko koto vava'a ni ñayii ni
ka kandija Su'si a. Vaa jin
kona'a ni ja maa niñi Sa'ya
ya ma ja ni jati ya nuu krusi
ma, te ni kundee ya ja ni ka
nduu ñayii ni ka kandija ya
ma sa'ya maa ya ma.
29 Te jâ jinitnuni sa ja nuna
ya'a sa ki'in sa, sani te kivi
koo tee jin ko kuu sukan
ka kuu ndiva'u xen-xeen ma
ne'un ni a, te jin ku'un ini de
ja jin ndaskakayata de ndaka
ñayii ka kandija Su'si ma te
jin xndoo i ya.
30 Te onde ne'un maa ni
a, jin ke koo tee ja jin
kaxtnu'u saneé sañuu-ni
de, te masu jin kaxtnu'u
ndaa-ka de, te jin kundee de
ja jin ndandikin ña'a ñayii ka
ndikin ichi ni kaxtnu'u Jesús
ma.
31 Chukan kúu ja jin konde'ya
vava'a ni te jin konee xeen
ni cuidado, te jin ndaka'án ni
ja uni kuiya nduu ñuu ni yo
ka'an, ni yo kachi sa nuu ni
sukan jin kondikin ndaa ni
Su'si o ma, te ni yo nda'yu sa
ja ni yo ndakani ichi va'a ña'a
sa in in ni.
32 'Te vitna, te jin kendoo
ni nuu nda'a maa Su'si ma, te
jin kandija ni tnu'u vii tnu'u
va'a ni skuta'vi ña'a ya ma, te
maa tnu'u Su'si ma sa'a ja jin
konukuiñi va'a ni nuu ya, te
jin ndani'i ta'vi ni, te ndaka
ja taa Su'si ma jin ni'i ni ji'in
ndaka-ka ñayii ñatuu-ka na ja
u'vi ka sa'a i ma.
33 Masu ni yo ndiyo ini sa
ja ni'i sa xu'un oro xi xu'un
plata, ni a sa'ma ni-in ni ja
kone'nu sa.
34 Ka jini maa ni ja ni yo
satniñu sa ji'in nda'a sa a ja
ni'i sa nawa ka jiniñu'u sa
ji'in tna'a sa ma.
35 Ja ni yo sa'a sa ma, te
ni kaxtnu'u sa ja jiniñu'u ja
satniñu o te chindee o ñayii
ka jiniñu'u ma. Jín ndaka'án
o tnu'u ni ka'an Jesús Iya
Tátnuni ma, ja ja vava'a-ka
kúu ja kua'a o ja kuta'vi ñayii
ma sana ja jin skuta'vi ña'a i
ma —kúu de jiña'a de.
36 Nuu ni jinu ni ka'an
Pablo ma sa'a, ni ka jinkoo
jiti ndaka de ma, te ni ka
jikan-ta'vi de nuu Su'si ma.
37 Ndaka de ni ka nda'yu
xeen, nani ni ka ñuni'ni de
Pablo ma, te ni ka chitu de
yikinuu de ma.
38 Te ni ka kuxii xeen ini
de, ja ni jiña'a Pablo ma ja
masu jin kuni tna'a-ka de
ñuu ñayivi ya'a ma. Sani te
ni jan koo de ji'in Pablo ma
onde nuu ni ndaa de nuu
barcu ma te kuan no'o de.

21

Kua'an Pablo ma ichi ñuu Jerusalén ma

1 Sani te ni ka kendoo tna'a
o ni ka nduu sa'ya Su'si ma
ñuu yukan, te saña chi kuan
koo ndita ndita sa in nuu
barcu ñuu Cos ma. Te kivi

xtnee ma ni jan koo sa ñuu
Rodas ma, te yukan, te kuan
nu koo sa ñuu Pátara ma.
2 Te ni ka ni'i sa in barcu
kua'an ñuu Fenicia ma, te ni
ka ka koo sa, te kuan koo sa.
3 Te nuu ni ka kuyatni sa
ñuu Chipre ma, sani te kuan
koo sa ichi nuu vee ñuu
yukan. Sani te ni ka tnii
sa ichi kua'an ñuu yukan, te
kuan koo sa ichi ñuu Siria
ma, te ni ka kenda koo sa
onde ñuu Tiro ma, vaa yukan
jin nune'e de ndaka ja ndiso
barcu ma.
4 Te yukan ni ka ndani'i tna'a
sa ji'in tee ka kandija tna
tnu'u ni kaxtnu'u Jesús ma,
te ni ka ndoo sa ji'in de uja
kivi. Te nuu ni ka jini tee
ya'a ja ni kaxtnu'u Xtumani
Ndios ma sukan ndo'o Pablo
ma, te ni ka ndaka'an-so'o de
nuu Pablo ma ja máko ki'in
de ñuu Jerusalén ma.
5 Ni jinu kii ni ka iyo sa
yukan, te kuan koo sa, te
ndaka tee yukan, ji'in onde
ñasi'i de ma, ji'in ndaka sa'ya
de ma ni jan koo ni ka jan
nu xsia'a ña'a de onde yu'u
ndute ma, te onde yukan ni
ka jinkoo jiti ndaka sa, te ni
ka jikan-ta'vi sa nuu Su'si ma.
6 Nuu ni jinu ma, te ni ka
kanuni'ni tna'a sa ja ni ka
ndakuan-ta'vi nuu tna'a sa,
te ni ka nda koo sa nuu barcu
ma, sani te kuan nu koo de
ve'e de ma.
7 Saña chi kuan koo sa
onde ñuu Tiro ma, te yukan,
te kuan koo sa ñuu Tole-
maida ma, ni ka jan kua'a sa
nchuxi ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si o a ja ka iyo i yukan, te
ni ka iyo sa ji'in i in kivi.
8 Te kivi xtnee ma, ni ka ke
koo sa, te kuan koo sa ñuu
Cesarea ma, te ni ka kenda
koo sa ve'e tee kúu Felipe tee
káxtnu'u tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si ma. Te tee ya'a kúu in
de ja ndi-uja tee ni ka kaji
i ja jin chindee de tee ka
kaxtnu'u tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si ma, te ni ka ndoo sa ve'e
de ma.
9 Tee ya'a chi ka iyo kuun
sasi'i de suchi jaa, te ka
ndakaxtnu'u i tnu'u ni wa'a
Su'si ma.
10 Jâ ni kuu jaku kivi ka iyo
sa yukan, te ni kenda in tee
ndákaxtnu'u tnu'u wa'a Su'si
ma, ja vee de ñuu Judea ma,
te nani de Ágabo.
11 Tee ya'a, ni kii de ni ki koto
ña'a de, te ni ke'en de kanchii
Pablo ma, te ni ju'ni de nda'a
de ma ji'in ja'a de ma, te ni
ka'an de:
—Sa'a ká'an Xtumani
Ndios ma, ja ñuu Jerusalén
ma, sa'a jin ku'ni ñayii judío
ma tee xi-kuenda kúu cha'a,
te jin ndakua'a i de nuu nda'a
ñayii masu judío ka kuu i ma
—kúu de jiña'a de.
12 Ja ni ka jiniso'o sa sukan
ma, ni ka keja'a sa ji'in ndaka
tna'a o ni ka nduu sa'ya Su'si
ma ja ka iyo i ñuu yukan ka
ka'an nda'vi sa Pablo ma ja
máko ki'in de ñuu Jerusalén
ma.
13 Te ni ndakone'e Pablo
ma:
—¿Nava'a ka nda'yu ni te
ka sa'a ni ja kuxii tna ini sa?
Saña chi iyo sa masu yika-ni
ja konu'ni sa, nú masu ja visi
na kûu sa ñuu Jerusalén ma,
kuechi ja káxtnu'u sa tnu'u vii

tnu'u va'a Jesús iya tátnuni
nuu o a —kúu de ká'an de.
14 Kovaa ñatuu ni ka
kundee sa ja kandija de
sukan ka jiña'a sa ma, te
ñatuu ni ka jiña'a-ka sa de
naxe sa'a de ma. Yika-ni ja
ka jiña'a sa ja ko kuu sukan
kúni maa Iya Tátnuni ma.
15 Sani te nuu ni jinu ma, te
ni ka satu'va sa, te kuan koo
sa ñuu Jerusalén ma.
16 Jaku tee ñuu Cesarea ma ja
ka kandija de tnu'u vii tnu'u
va'a Jesús ma, ni jan koo de
ni ka jan xsia'a ña'a de ve'e
tee kúu Mnasón ma, nuu jin
ndoo sa ma. Tee ya'a chi tee
ñuu Chipre ma kúu de. Te tee
ya'a, tna'a tee ni ka kandija
tnu'u vii tnu'u va'a Jesús ma
onde xinañu'u-ka ma kúu de.

Ni kenda Pablo ma ñuu Jerusalén ma

17 Nuu ni kenda koo sa
ñuu Jerusalén ma, ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si o a, ni ka
jan-ta'vi sii ini ña'a i.
18 Te kivi xtnee ma, ni jan koo
sa ji'in Pablo ma ve'e tee kúu
Jacobo ma, te yukan ka iyo
ndaka tee ka nukuiñi ja ka
jini ka jito de ñayii ka kandija
Su'si ma.
19 Te Pablo ma, ni wa'a de
nchuxi. Sani te ni ndakani
de ndi-in ndi-in ja vii ja
va'a ni sa'a Su'si ma ji'in ja
sukan ni chindee ña'a ya ja
ni kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u
va'a ya ma nuu ñayii masu
judío ka kuu i ma.
20 Ja ni ka jiniso'o de ma, ni
ka ndachiñu'u de Su'si o a, te
ka jiña'a de Pablo ma:
—Ñani, jâ jini maa ni ja ka
iyo kua'a mil ñayii judío a ja
jâ ni ka kandija i tnu'u Su'si a,
te ndaka i, ka sa'a-ka i sukan
ni tatnuni Moisés ma.
21 Te naxe jin sa'a o, te vitna
ja jâ ni ka jiniso'o i ja káxtnu'u
ni nuu ndaka ñayii judío ka
iyo ne'un ñayii masu judío
ka kuu i ma, ja jín xndoo
i tnu'u ni kaxtnu'u Moisés
ma, te káxtnu'u ni ja má jin
chitnuni-ka i sa'ya i ma, ni a
má jin ko sa'a-ka i sukan ka
sa'a o ve koo o ma.
22 ¿Naxe ko kuu-nka ya?
Kuiti jin kuni ñayii a ja ni
kijaa ni ya'a.
23 Va'a-ka ja sa'a ni sukan jin
ka'an sa a. Ka iyo kuun tee
ja ka kuni de ja jin sa'a de
sukan ni ka skuiso de nuu
Su'si ma.
24 Kuá'an ni ji'in de, te sa'a ni
sukan ka sa'a de ma, ja jin
nduvii jin ndundoo de nuu
Su'si ma, te chuya'vi ni ja jin
sete i xini ni ji'in de ma. Te
ndaka ñayii ma jin ka'an ja
masu ndija sukan ka ka'an i
ja káxtnu'u ni ma, nú masu
ja sa'a ni sukan ni tatnuni
Moisés ma.
25 Kovaa ja ñayii masu judío
ka kuu i ma ja jâ ni ka
kandija i ma, jâ ni ka tee sa
tutu kua'an nuu i ja ni ka
jani ini sa, te sa'a ká'an: ja
máko jin kaa i ja ka ndakua'a
ñayii ma nuu ja masu Su'si
ka kuu ma, ji'in ja ma jin
kaa i niñi kiti ma ji'in kuñu
kiti ñatuu ni kee niñi ti ma,
ji'in ja ma jin kivi nduu i ji'in
ndi-in ndi-in ñayii ñatuu ni ka
tnanda'a ji'in i ma —ka kuu
de ka jiña'a de.

26 Sani te Pablo ma, kuan
koo de ji'in tee yukan ma,
te kivi yutnee ma ni jinu ni
ka sa'a de sukan jin nduvii
jin ndundoo de nuu Su'si ma,
sani te ni kivi Pablo ma ini
veñu'u ka'nu ma, sukan-va'a
kaxtnu'u de kivi jinu kivi ja
jâ ni ka nduvii ni ka ndundoo
de nuu Su'si ma te ndakua'a
de ja iyo ja ndukua'a de nuu
Su'si ma ja ni ka nduvii ni
ka ndundoo ndi-in ndi-in de
ma.

Ni ka tnii i Pablo ma ini veñu'u ka'nu ma

27 Kovaa nuu sani te chitu
uja kii ma, te ni ka jini ña'a
jaku tee judío tee ñuu Asia
ma, ja yinee Pablo ma veñu'u
ka'nu ma, te ni ka ska'an de
ndaka tee ka iyo ma, te ni ka
tnii de Pablo ma,
28 te sa'a ka kayu'u tee judío
tee ñuu Asia ma:

—Ndijin, tee ñuu Israel ya,
¡jin chindee ña'a ni, jín tnii
o tee ya'a! Vaa ni-ka'nu ñuu
ñayivi a káxtnu'u de nuu ñayii
ma ja má jin sa'a i sukan ka
sa'a o ve koo o ma, ji'in ja
má jin sa'a i sukan ni tatnuni
Moisés ma, ji'in ja má jin
kava respetu i veñu'u ya'a. Te
suni jâ ni chi'i de ñayii griego
ma ini veñu'u ya'a, te sukan
ni satne'e de nuu ii a, vaa
masu iyo ja jin kivi koo ñayii
yukan ma —ka kuu i ka ka'an
i.

29 Vaa xi'na-ka ma, jâ ni ka
jini de tee ma ji'in tee ñuu
Éfeso ma tee nani Trófimo
ma, te ka jani ini de ja ni kivi
Pablo ma ji'in de ini veñu'u
ma.

30 Te ndaka ñayii ñuu ma,
ni ka ndakanda i. Te ka
kandava ka kandita i kuan
koo i, te ni ka tnii i Pablo ma,
te ka ñu'u i de ni ka kene'e i
de ini veñu'u ma. Sani te ni
ka ndakasi kunu i ye'e ma.
31 Ni ka jani ini de ja jin
ka'ni de tee ma, kovaa sani
te ni kenda tnu'u nuu tee
tátnuni nuu mil soldado ñuu
Roma ma, ja ndaka ñayii ñuu
Jerusalén ma, ni ka ndututu i
ja jin ka'ni i Pablo ma.
32 Sani te ni jeka de tee ka
tatnuni nuu cientu soldado
ma ji'in soldado ma, te kuan
koo de nuu ka iyo tee ma.
Nuu ni ka jini ñayii ma tee ka
tatnuni nuu mil soldado ma
ji'in soldado ma, sani te ñatuu
ni ka kani-ka i Pablo ma.

33 Tee tátnuni nuu mil sol-
dado ma, ni tnii de Pablo ma,
te ni tatnuni de ja jin ku'ni
de Pablo ma ji'in uu yo'o kaa.
Sani te ni jikan-tnu'u de na in
kúu Pablo ma te nawa ni sa'a
de.
34 Kovaa ndaka ñayii ma, ka
kayu'u i, te ndi-in ndi-in ja
ka ka'an i, chukan kúu ja
tee tátnuni nuu mil soldado
ma, masu ni jaku'ni ini de
nawa ni sa'a ndija Pablo ma,
ja kuechi ja ka kayu'u ka
kayu'u-ni ñayii ma. Te ni
tatnuni de nuu soldado ma ja
jín koo de jín xsia'a de Pablo
ma nuu ka ñu'u soldado ma.
35 Nuu ni ka kenda koo de
nuu ka iyo xkueyi ma, ni ka
jiso soldado ma Pablo ma, ja
kuechi ja nde'e xeen ka kuu
ñayii ma,
36 vaa ndaka i ka kayu'u, ka
ndikin i de kuan koo i, te ka
jiña'a i:

—Jin ka'ni ni de —ka kuu i
ka jiña'a i.

Ni ka'an Pablo ma nuu ñayii ma

37 Nuu sani te jin chinee
soldado ma Pablo ma nuu ka
yinee de ma, Pablo ma, ni
jikan-ta'vi de nuu tee tátnuni
nuu mil soldado ma:
—¿Kachi ni ja ka'an sa in ja
ka'an sa? —kúu de jiña'a de.
Te tee tátnuni nuu mil sol-
dado ma, jiña'a de:
—¿Kúu ká'an ni sa'an
griego? —kúu de jiña'a de—.
38 ¿Masu ndijin kúu tee ñuu
Egipto ma ja jâ iyo kii ma ni
xtutu ni ñayii ja jin kanaa i
ma, te ni jeka ni kuun mil tee
kúu ka kanaa ma, te kua'an
ni ji'in de nuu ñatuu nawa iyo
kuiti ma? —kúu de jiña'a de.
39 Te jiña'a Pablo ma:
—Ña'a chi saña kúu Pablo
tee judío ni kâku ñuu Tarso
ma in ñuu kanuu xeen iyo
ñuu Cilicia ma. Kachi ni, te
ka'an sa nuu ñayii a —kúu de
jiña'a de.
40 Sani te ni wa'a de tnu'u.
Te Pablo ma, núkuiñi de onde
nuu xkueyi ma, te ni sa'a de
seña ji'in nda'a de ma ja na
jin kasiyu'u ñayii ma, te ni
ka'an de maa sa'an hebreo
ma, te jiña'a de:

22

1 —Ndijin ja ka kuu ni ñani
sa ji'in yuva sa a, ká'an sa
nuu ndaka ni ja masu na
kuechi sa —kúu de jiña'a de.
2 Te ja ni ka jiniso'o ñayii
ma ja sa'an hebreo ma ká'an
de, te ni ka jasiyu'u-ka i. Te
jiña'a de:
3 —Saña chi ja ndaa kúu
ja ñayii judío kúu sa, te ni
kâku sa ñuu Tarso ma ja iyo
i ñuu Cilicia ma, te ni ja'nu
sa ñuu ya'a, te ni kutu'va
sa ja ni skua'a ña'a tee nani
Gamaliel ma, te ni yo sa'a
ndi'i kuiti sa sukan ni ka yo
sa'a tna'a o tee jana'a-ka ma,
te ni-yu'u ni-ini sa ni yo sa'a
ndi'i, ni yo sa'a tu'u sa sukan
ká'an tnu'u Su'si ma ja ni yo
kaxtnu'u Moisés ma, sukan
ka sa'a maa ni vitna a.
4 Te ni yo sondikin sa ñayii ka
ndikin ichi ni kaxtnu'u Jesús
ma, te ni yo tnii sa i, te jaku i
ni yo chinee sa vekaa ma, te
jaku-ka i ma, ûni ni yo ja'ni sa
i, ka kuu tee ka kuu ña'a.
5 Te tee tátnuni nuu sutu ma
ji'in ndaka tee ka kuu ja'nu
ma ka na'a ja sukan ni yo
sa'a sa, vaa maa de ni ka sa'a
tutu ja jin xsia'a sa nuu ñani
o ka iyo ñuu Damasco ma,
sukan-va'a kuu tnii sa ñayii
ka ndikin ichi ni kaxtnu'u
Jesús ma, te ki xsia'a sa i ñuu
Jerusalén ya, ja jin xndo'o jin
xneni de i.
6 Kovaa sa'a ni kuu nuu sani
te kenda sa ñuu Damasco ma,
nuu ve kuu sava nduu ma,
sani te ni kenda in nduva
ñu'u vee andivi ma, te ni ye'e
ni'ni ni-ka'nu nuu kua'an sa
ma.
7 Te ni kun-kava sa nuu
kiti yoso sa ma onde nuu
ñu'ú ma, te ni jiniso'o sa ja
ká'an: “Saulo, Saulo, ¿nava'a
sóndikin ña'a ni?”
8 Sani te ni ndakone'e sa:
“¿Na in kúu ni, Señor?” Te
ni ndakone'e ya: “Saña kúu
Jesús iya ni iyo ñuu Nazaret
ma iya sóndikin ni a”, kúu ya

ká'an ya.
9 Te ñayii kuan koo ji'in sa ma,
ni ka jini ndija i sukan ni ye'e
ni'ni yukan, te ni ka yu'u i,
kovaa ñatuu ni ka jaku'ni ini
i nawa ká'an Jesús ma nuu sa
ma.
10 Te jiña'a sa: "¿Nawa sa'a sa,
Señor?" Te Iya Tátnuni ma, ni
ka'an ya: "Ndakoo ni, te kivi
ni ñuu Damasco a. Te yukan,
te jin ka'an i ndaka nawa iyo
ja sa'a ni", kúu ya ká'an ya.
11 Kovaa ñatuu kundijin-ka
nuu sa ma, ja kuechi ja ni
ye'e ni'ni ma. Te tee ka iyo
ji'in sa ma, ni ka tnii de nda'a
sa ma, te ni jan koo de ni ka
jan xsia'a ña'a de onde ñuu
Damasco ma.

12 'Te ñuu yukan iyo in tee
nani Ananías, te in tee sa'a
sukan játna ini Su'si ma kúu
de, te sa'a de sukan ká'an
tnu'u ni ndakaxtnu'u Moisés
ma, te ka ka'an va'a ndaka
ñayii judío ka iyo yukan ja
kuu de.
13 Te ni kenda de nuu iyo
sa ma, te ni jan tu'va ña'a
de, te ká'an de: "Ñani Saulo,
vitnañu'ni, sani te ndundijin
nuu ni a", kúu de ká'an de, te
ora yukan ni ndundijin nuu
sa ma, te nde'ya sa de.
14 Te sa'a ni ka'an maa de:
"Su'si ni ka yo ndachiñu'u
yuva o tee jana'a ma, ni kaji
ña'a ya, sukan-va'a kuni ni
nde a kúu ja játna ini ya ma,
te kuni ni iya sa'a ndaa ma,
te kuniso'o ni sukan ká'an ya
ma.
15 Te ndijin ko kuu tee
ndaka'an nuu ndaka ñayii
ma ja ni jini ni ma ji'in ja
ni jiniso'o ni ma.
16 Chukan kúu ja, ¿nawa
ndetu ni? Ndokuiñi ni, te
kuandute ni, te ndakune'e ni
maa ya, te sukan-va'a nduvii
ndundoo ni ndaka kuechi ni
ma", kúu de ká'an de.

17 'Te nuu ni ndakokuiñi sa
ñuu Jerusalén ya, te yikuu sa
jikan-ta'vi sa ini veñu'u ka'nu
ma, te ni jininuu sa maa
Jesús ma.
18 Te sa'a ká'an ya: "Ñama
ni, kee yachi ni ñuu Jerusalén
ya, vaa masu jin kandija i ja
kaxtnu'u ni na in kúu sa", kúu
ya ká'an ya.
19 Te jiña'a sa ya: "Iya Tátnuni,
kovaa ñayii a chi ka jini i ja ni
yo chinee sa vekaa ma ndaka
ñayii ka kandija ña'a maa ni
ma, te ni yo kani xeen sa i
veñu'u lilikin ma.
20 Te nuu ni ka jati i niñi Es-
teban ma tee ni yo kaxtnu'u
tnu'u maa ni ma, suni ni iyo
tna sa yukan, te ni ka ketna'a
ini sa ji'in tee ni ka ja'ni Este-
ban ma, te ni yo jito sa sa'ma
ndaka de ma", kúu sa jiña'a
sa.
21 Kovaa ká'an ya: "Kuá'an ni,
vaa tetniñu jika ña'a sa nuu
ka iyo ñayii masu judío ka
kuu i ma", kúu ya ká'an ya.
—Sa'a ni jiña'a Pablo ma.

*Ni ka ndatnu'u Pablo ma
ji'in tee netniñu ma*

22 Te ndaka ñayii ma, ni ka
yo niniso'o i ja ni ka'an Pablo
ma onde nuu ni keja'a de
ká'an de ma te onde ni ka'an
de tnu'u ya'a. Sani te ni ka
kayu'u i ka jiña'a i:

—Xnaa ni tee ya'a. Masu
kuu ja koo-ka de ñuu ñayivi a
—ka kuu i ka jiña'a i.

23 Te ka kayu'u ka kayu'u i,
te ka skana i sa'ma i ma, te ka
xsiava i ñuyaka ma.
24 Te tee tátnuni nuu mil sol-
dado ma, ni tatnuni de ja na
jin chinee va'a de Pablo ma
nuu ka iyo soldado ma, te
ni tatnuni de ja na jin ke'en
de Pablo ma, sukan-va'a xi
ma ndaka'an de nava'a ka
kayu'u ñayii ma sukan ja kuu
de ma.
25 Kovaa nuu ni ka ju'ni i
Pablo ma ji'in yo'o kaa ma,
ni jiña'a de tee tátnuni nuu
cientu soldado ma:
—¿Va'a-ni ja kua'a o in
ñayii ñuu Roma ma, nú ñatuu
kuni-ka o na kuechi i ma?
—kúu de jiña'a de.
26 Nuu ni jiniso'o tee tátnuni
nuu cientu soldado ma
sukan, ni ja'an de, te ni jiña'a
de nuu tee tátnuni nuu mil
soldado ma:
—¿Naxe sa'a ni, te vitna ja
tee ya'a chi tee ñuu Roma ma
kúu de? —kúu de jiña'a de.
27 Tee kúu tee tátnuni nuu
mil soldado ma, ni jan tu'va
de Pablo ma, te jiña'a de:
—Ka'an ni: ¿Tee ñuu Roma
ma kúu ndija ni? —kúu de
jiña'a de.
—Tee yukan kúu sa —kúu
Pablo ma jiña'a de.
28 Sani te jiña'a tee tátnuni
nuu mil soldado ma:
—Saña chi kua'a xeen
xu'un ni jaku'un sana ni
nduu sa ñayii ñuu Roma ma
—kúu de jiña'a de.
Kovaa Pablo ma, jiña'a de:
—Saña chi onde kii ni kâku
sa ma kúu sa ñayii ñuu Roma
ma —kúu de jiña'a de.
29 Chukan kúu ja ni ka
ndakakayata ñayii kuan koo
ja jin sa'a ndeva'a i de ma,
te tee tátnuni nuu mil soldado
ma, ni yu'u de ja ni ju'ni de
tee ma, chi vaa ni ka jini de ja
tee ñuu Roma ma kúu Pablo
ma.

Ni kenda Pablo ma nuu tee ka ja'nde tniñu ma

30 Te tee tátnuni nuu mil
soldado ma, kúni de ja kuni
ndaa de nawa kúu ja ka
xtekuechi ñayii judío ma
Pablo ma. Chukan kúu ja
kivi yutnee ma, ni kana de
tee ka tatnuni nuu sutu ma,
ji'in tee ka ja'nde tniñu ñayii
judío ma, te ni tatnuni de ja
jín ndaji i yo'o kaa ni yo nu'ni
Pablo ma, sani te ni kene'e de
tee ma nuu ka iyo tee yukan.

23

1 Pablo ma, nde'ya vava'a
de ndaka tee ka iyo ma, te
jiña'a de:
—Ñani, onde vitna chi iyo
sa nuu Su'si ma, te sa'a sa
sukan játna ini ya ma —kúu
de jiña'a de.
2 Sani te Ananías tee
tátnuni nuu sutu ma, ni
tatnuni de nuu tee ka iyo
yatni nuu iyo Pablo ma ja na
jin kua'a de in yu'u tee ma
naku ka'an de sukan.
3 Sani te Pablo ma, jiña'a de:
—Su'si ma, kua'a tna ña'a
ndijin ja sukan ká'an ni a,
vaa núkoo ni jiña ja ka'nde ni
tniñu sa a, sukan ká'an tnu'u
ni ndakaxtnu'u Moisés ma.
Kovaa masu sa'a ni sukan
ká'an ma, su'va ni tetniñu ni
ñayii ma ja jin kani ña'a i
—kúu de jiña'a de.
4 Te ñayii ka iyo ma, ka
jiña'a i:

—¿Sukan ká'an ndeva'a ni nuu tee tátnuni nuu sutu Su'si ma? —ka kuu i ka jiña'a i.

5 Pablo ma, jiña'a de:

—Ñani, masu jini sa ja nú tee tátnuni nuu sutu ma kúu de, nava'a sa'a de sa'a. Vaa ká'an tnu'u ndee tutu Su'si ma: “Másu ko ka'an ndeva'a ni ja kuu tee tátnuni ñuu ni ma” —kúu Pablo ma jiña'a de.

6 Sani te ni jini Pablo ma ja jaku de ka kuu saduceo ma, te jaku-ka de ka kuu fariseo ma, te Pablo ma, ni ka'an nini'i de, te jiña'a de:

—Ñani, saña chi fariseo tna kúu sa, vaa tna'a sa ma chi fariseo ka kuu i. Kuechi ja kándija sa ja jin ndateku ñayii ni ka ji'i ma, chukan kúu ja ka ndakan ni kuenda nuu sa a —kúu de jiña'a de.

7 Ja ni ka'an de sukan ma, tee ka kuu fariseo ma ji'in tee ka kuu saduceo ma, ni ka jakondee de ka tetna'a de, te ni nduu uu jichi de nuu ni ka ndatna'a de ma.
8 Vaa tee ka kuu saduceo ma, masu ka kandija de ja jin ndateku ñayii ni ka ji'i ma, ni a masu ka kandija de ja ka iyo ángel ma, te ñayii ma, ñatuu na anua i ma, ka ka'an de. Kovaa tee ka kuu fariseo ma chi ka kandija de ja jin ndateku ñayii ni ka ji'i ma, ji'in ja ka iyo ángel ma, ji'in ja ñayii ma, masu yikikuñu-ni ka kuu i ma chi ka iyo anua i ma.
9 Te ndaka de ka kayu'u. Sani te ni ndokuiñi in tee skua'a tnu'u ni tatnuni Moisés ma, te tna'a tee ka kuu fariseo ma kúu de, te jiña'a de:

—Masu nde ka ndani'i o in ja u'vi ja sa'a tee ya'a, kuiti masu saa in ángel xi maa Xtumani Ndios ma ni ka'an nuu de —kúu de jiña'a de.

10 Te ni ka jakondee de ka tetna'a xeen-ka de, te ni yu'u tee tátnuni nuu soldado ma nasa jin sakuechi jin salikin de Pablo ma. Chukan kúu ja ni tatnuni de nuu soldado ma ja jín koo de jín nu kueka nda'a de Pablo ma, te jín ndachinee de tee ma nuu ka iyo soldado ma.
11 In-ka jakuaa ma, ni kenda Iya Tátnuni ma nuu iyo Pablo ma, te jiña'a ya:

—Pablo, chi'i ni fuerza. Te sukan ni ka'an ni nuu ñayii Jerusalén a na in kúu sa ma, suni sukan jiniñu'u ja ka'an tna ni nuu ñayii ñuu Roma ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka kuni de ja jin ka'ni de Pablo ma

12 Nuu ve ndii ma, te ni ka ndatnu'u tna'a tee judío ma, te ûni ni ka skuiso de ja ma jin kaa de, ma jin ko'o de, onde nuu ni ka kundee de ni ka ja'ni de Pablo ma. Nú ña'a, te jin ndatna'a maa de ja u'vi, ni ka ka'an de ma.
13 Vi'i-ka uu xiko (40) de kúu tee ka iyo nuu ni ka ndatnu'u tna'a de ma.
14 Te ni jan koo de nuu tee ka tatnuni nuu sutu ma ji'in tee ka kuu ja'nu ma, te ka jiña'a de:

—Saña chi ûni ni ka skuiso sa in ja u'vi ja jin kuu sa, te ma jin kaa sa, ma jin ko'o sa, nú masu ja onde jin kundee sa jin ka'ni sa Pablo ma.

15 Te vitna, te kuán koo ni ji'in
tee ka ja'nde tniñu ma, te jin
kuña'a ni tee tátnuni nuu mil
soldado ma ja yutnee, te kí
xsia'a de tee ma nuu ka iyo ni
a, sukan-va'a jin kakan-tnu'u
vava'a-ka ni de, jin kuña'a ni,
te saña chi jin koo tu'va sa
ichi vee de ma, te jin ka'ni sa
de —ka kuu de ka jiña'a de.
16 Kovaa sayii ku'va Pablo
ma, ni jiniso'o i sukan ni ka
ndatnu'u tna'a de ma, te ni
ja'an i nuu ka iyo soldado
ma, te ni kaxtnu'u i nuu
Pablo ma.
17 Te Pablo ma, ni kana de
in tee tátnuni nuu cientu sol-
dado ma, te jiña'a de:
—Kuán xsia'a ni suchi
ya'a nuu tee tátnuni nuu mil
soldado ma chi iyo in ja
kaxtnu'u i nuu de —kúu de
jiña'a de.
18 Sani te ni jan xsia'a de i
nuu tee tátnuni nuu mil sol-
dado ma, te jiña'a de:
—Pablo tee yinee va'a
ma, ni kana ña'a de, te ni
jikan-ta'vi de nuu sa ja ki
xsia'a sa suchi ya'a, vaa iyo
in ja ka'an i nuu ni —kúu de
jiña'a de.
19 Te tee tátnuni nuu mil
soldado ma, ni tnii de nda'a
i, te ni kene'e siin de i, te ni
jikan-tnu'u de i:
—¿Nawa kúu ja iyo ja
kaxtnu'u ro? —kúu de jiña'a
de.
20 Te jiña'a i:
—Tee judío ma, ni ka
ndatnu'u tna'a de ja ki koo
de ki kakan-ta'vi de nuu
ni, te sa'a-ni jin ka'an de:
Yutnee ne'e ma, te jin xsia'a
ni Pablo ma nuu ka iyo tee ka
ja'nde tniñu ma, sukan-va'a
jin kakan-tnu'u vava'a de tee
ma.
21 Kovaa máko kandija ni,
vaa vi'i-ka uu xiko (40) de jin
chu'u ichi ma, te jin kondetu
ña'a de, vaa ja ni ka skuiso de
in ja u'vi ja jin kuu maa de, ja
ma jin kaa de, ma jin ko'o de,
nú masu ja onde jin ka'ni de
Pablo ma, te vitna chi ka iyo
tu'va de ka ndetu de ja sa'a ni
sukan ka kuni de ma —kúu i
jiña'a i.
22 Sani te tee tátnuni
nuu mil soldado ma, ni
ndakuan-ta'vi de nuu i, te
jiña'a de i ja máko kuña'a
i ni-in ñayii ja sukan ni
kaxtnu'u i nuu de ma.

Ni ka jan xsia'a de Pablo ma ñuu Cesarea ma

23 Te ni kana de uu tee ka
tatnuni nuu cientu soldado
ma, te ni tatnuni de:
—Jin koo tu'va ni ka iin
jakuaa ma, te jin satu'va ni
uu cientu soldado, ji'in uni
xiko uxi (70) tee ka yoso ca-
ballu ma, ji'in uu cientu tee
ka skuita kaa nani lanza ma,
sukan-va'a jin koo ni onde
ñuu Cesarea ma.
24 Te jin satu'va ni caballu kiti
koso Pablo ma, te jin koo ni
jin xsia'a ni de nuu tee nani
Félix ma tee kúu gobernador
ma, sukan-va'a kenda va'a de
—kúu de jiña'a de.
25 Te ni tee de in carta, te
sa'a ká'an:
26 “Claudio Lisias kúu sa, te
tee sa tutu ya'a nuu ni ja kúu
ni Félix tee netniñu vava'a:
Ndakan-tnu'u ñaña'a ña sa.
27 Pablo a, tee ni tetniñu sa a
chi ni ka tnii ña'a tee judío
ma, te jin ka'ni de tee a ka
kuni de, kovaa ni ja'an sa ji'in

soldado a, te ni kaku de, vaa
ni jini sa ja in romano kúu de.
28 Te kúni sa ja kuni sa nawa
kúu ja ka xtekuechi i de ma,
te ni jan xsia'a sa de nuu
tee ka ja'nde tniñu maa ñayii
judío ma.
29 Te ni jini sa ja ka xtekuechi
de Pablo a ja ñatuu sa'a de
sukan ka sa'a ndaka maa
de ma. Kovaa ni-in ja ka
xtekuechi de tee a sa'a ja
kuu jin ka'ni i de xi kinee de
vekaa ma.
30 Nuu ni ka kaxtnu'u i nuu
sa ja sukan ni ka ndatnu'u
tna'a de ja jin ka'ni de Pablo
a, sani te ni jani ini sa ja
tetniñu sa de nuu iyo ni a,
suni ni jiña'a sa nuu tee ka
xtekuechi Pablo a ja na jin
ka'an de nuu ni nawa kúu
ja ka kuni u'vi de nuu tee a.
Chukan-ni kúu ja ká'an sa a.
Te koo vii koo va'a ni." Sa'a
ni tee de.
31 Te soldado ma, ni ka jeka
de Pablo ma sukan ni tatnuni
de ma, te jakuaa ma kuan
koo de onde ñuu Antípatris
ma.
32 Te kivi yutnee ma, ni ka
xndoo de tee kuan koo ji'in
caballu ma ja jin koo de ji'in
tee ma, te ni ka ndakokuiñi
maa de nuu ka iyo ndaka-ka
soldado ma.
33 Nuu ni ka kenda koo tee ka
yoso caballu ma ñuu Cesarea
ma, te ni ka wa'a de carta ma
nuu gobernador ma, te ni ka
ndakua'a de Pablo ma nuu
nda'a de.
34 Te tee kúu gobernador
ma, ni ka'vi de carta ma, te
ni jikan-tnu'u de ndenu kúu
ñuu Pablo ma. Te nuu ni jini
de ja tee ñuu Cilicia ma kúu
de,
35 te jiña'a de:

—Nuna kenda koo tee ka
xtekuechi ña'a ma, te ka'nde
sa tniñu ni a —kúu de jiña'a
de, te ni tatnuni de ja jín koo
de jín xsia'a de tee ma vekaa
iyo palaciu Herodes ma.

24

Sukan ni ka'an Pablo ma nuu tee kúu Félix ma

1 Ni ya'a u'un kivi, te ni nuu
Ananías tee tátnuni nuu sutu
ma ni ja'an de ñuu Cesarea
ma, ji'in jaku tee ka kuu ja'nu
ma, ji'in tee nani Tértulo ma
tee ko kuu nuu de ma, te ni
jiña'a de nuu gobernador ma
na nde a kúu kuechi Pablo
ma.
2 Te ni ka kana de Pablo ma.
Sani te Tértulo ma, ni keja'a
de xtekuechi de Pablo ma, te
jiña'a de nuu tee kúu gober-
nador ma:

—Félix, ja maa ni vi, te
ka iyo sii ini sa, te ka iyo
mani sa, te kua'a ja va'a ni ka
kuva'a ñuu sa ya, vaa jini ni
ja sa'a ni a, te ka iyo va'a sa
ndeva'a-ni nuu ka iyo sa ma.
3 Te ndaka ora ndaka kivi ka
ni'i sa ndaka ja va'a ja maa ni
vi, Félix, te ka ndakuan-ta'vi
xeen sa nuu ni.
4 Kovaa ja ma jin xtna'a
xeen-ka ña'a sa, jikan-ta'vi sa
ja sukan vii sukan va'a ini
ni a, te koniniso'o ni jaku-ni
tnu'u ká'an sa a.
5 Ni ka ndani'i sa tee ya'a ja
in tee sákanuu sákani'ni kúu
de, te ni-ka'nu ñuu ñayivi ya
ska'an de ñayii judío ma, te
tátnuni de nuu in jichi ñayii ka
nani nazarenos ma.

6 Te ni kuni de ja sa'a de
tna'a ja masu játna ini Su'si
ma onde ini veñu'u ka'nu ma.
Chukan kúu ja ni ka tnii sa
de, te ni ka kuni sa ja jin sa'a
ndaa sa sukan ka sa'a maa sa
ma,
7 kovaa ni kivi nduu tee nani
Lisias ma tee tátnuni nuu mil
soldado ma, te nde'e xeen ni
sa'a de, te ni ndaxtandee de
tee ma nuu nda'a sa ma.
8 Te ni tatnuni de nuu ñayii
ka xtekuechi Pablo ma ja ki
koo i nuu ni a. Te vitna,
te kakan-tnu'u ni de, te kuni
maa ni ja ja ndaa kúu ja ka
ká'an sa a, ja sukan sa'a de
—kúu de jiña'a de.

9 Te ñayii judío ma, ûni
ka jiña'a i ja ndija ndaka ja
jiña'a de ma.

10 Te ni sa'a gobernador
ma in seña nuu Pablo ma,
sukan-va'a na ka'an de. Sani
te ni ka'an Pablo ma:

—Jini sa ja jâ ni kuu kuiya
ja ndijin kúu tee ja'nde tniñu
ñuu ya'a. Chukan kúu ja sii
ini ndáka'an sa ja masu na
kuechi sa ma.
11 Ndasa'a maa ni kuenda,
te kuni ni ja jâ iyo vi'i-ka
uxi uu kivi ja ni ja'an sa
ñuu Jerusalén ma, ja ni
ndachiñu'u sa Su'si ma.
12 Te tee ka xtekuechi ña'a
a chi nuu ni ka ndani'i ña'a
de ma chi masu na nde ka
tetna'a sa ji'in ni-in ñayii, ni a
masu nde ska'an sa ñayii ma,
ni a ini veñu'u ka'nu ma, ni a
ini veñu'u lilikin ma, ni a ini
ñuu ma.
13 Ni masu kuu jin ka'an de ja
ja ndaa kúu ja ka xtekuechi
ña'a de vitna a.
14 Kovaa ndáka'an sa nuu
ni ja kándija sa ndaka tnu'u
ni yo ndakaxtnu'u Moisés
ma ji'in tnu'u ni ka yo
ndakaxtnu'u tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u Su'si ma,
te jinukuechi sa nuu maa
Su'si ni ka yo jinukuechi
yuva sa tee jana'a-ka ma. Te
saña chi ndikin sa Ichi Jaa
Ichi Jesús ma, tna'a ja ka
ka'an ñayii ka xtekuechi ña'a
a ja masu ichi ndaa kúu a.
15 Vaa kúkanu ini sa nuu Su'si
ma ja ndaxteku ya ñayii ni ka
ji'i ma, ka kuu i ñayii ni ka
sa'a ja va'a xi ni ka sa'a i ja
u'vi ma. Te sukan ka kukanu
ini tna de.
16 Te chukan kúu ja ndimaa
ndí ini sa ja koo va'a sa nuu
Su'si ma ji'in nuu ñayii a.
17 Kovaa ni ya'a jaku kuiya,
te ni no'o sa ñuu Jerusalén
ma ni jan nu xsia'a sa xu'un
ja kuu ñuu sa ma ji'in ja
ndakua'a sa nuu Su'si ma.
18 Te yikuu sa sa'a sa sukan,
te ni ka kenda koo jaku tee
judío ve koo ñuu Asia ma,
te ni ka ndani'i ña'a de ini
veñu'u ka'nu ma, te jâ ni ndu-
vii ni ndundoo sa nuu Su'si
ma, te ni masu kua'a ñayii ka
iyo ji'in sa, te ni masu nawa
ka sa'a ndeva'a sa ini veñu'u
ma.
19 Iyo ja maa tee yukan kí koo
nuu ni a, te jín ndaka'an de
na kuechi sa, na ja u'vi ni sa'a
sa ja ñatuu ka jatna ini de.
20 Nú ma ki koo tee yukan
ma, te jín ka'an maa tee ya'a
nuu ni, nú ni ka ndani'i de
in ja u'vi ni sa'a sa, nuu ni
ka kana ña'a de nuu tee ka
ja'nde tniñu ma,
21 nú masu kuechi ja sa'a ni
ka'an nini'i sa ma: “Kándija sa

ja jin ndateku ñayii ni ka ji'i
ma, te xi saa chukan kúu ja
iyo sa nuu ni a, ja ka'nde ni
tniñu sa a" —kúu de jiña'a de.
22 Sani te tee nani Félix ma,
ni jini vava'a de naxe iyo
ichi Jesús ma, te chukan kúu
ja nuu ni jiniso'o de sa'a, ni
sunkani de, te jiña'a de:
—Onde nú ni kenda Lisias
tee tátnuni nuu mil soldado
ma, sana jin sinu o tniñu ya'a
—kúu de jiña'a de.
23 Sani te ni tatnuni de
nuu tee tátnuni nuu cientu
soldado ma ja na ki'in de
jín chinee va'a de Pablo ma,
kovaa na kua'a de tnu'u ja
na ki'in kii Pablo ma ko kuu
de ini vekaa ma, te máko
ka'nu ndee de ja ki koo tee ka
ketna'a ini ji'in Pablo ma nuu
iyo de ma.
24 Ni ya'a jaku kii, te ni
ki koo tee kúu Félix ma, ji'in
Drusila ma ña'a kúu ñasi'i de
ma, vaa in ña'a judía kúu ña.
Te ni kana de Pablo ma, te
ni yo niniso'o de naxe iyo ja
kandija o Jesucristo ma.
25 Kovaa nuu ni ka'an Pablo
ma siki ja sa'a ndaa sa'a ndija
o ma, ji'in naxe tatnuni o nuu
maa o ma, ji'in ja kivi ndakan
Su'si ma kuenda nuu ndaka
o ma, sani te ni yu'u tee kúu
Félix ma, te jiña'a de:
—Kuá'an ni vitna, te kivi
nune sa ma, te kana tuku
ña'a sa —kúu de jiña'a de.
26 Ni kuu ini de ja kua'a
Pablo ma xu'un te xsiaa de
tee ma, te chukan kúu ja
kua'a jichi ni yo kana de tee
ma, te ni yo ka'an de ji'in tee
ma.
27 Kovaa ni ya'a uu kuiya,
te ni kee tee kúu Félix ma,
te ni ndivi tee nani Porcio
Festo ma. Te kúni Félix ma
ja kendoo va'a de ji'in ñayii
judío ma, te chukan kúu ja ni
xndoo de Pablo ma ini vekaa
ma.

25

*Sukan ni ka'an Pablo ma
ji'in tee kúu Festo ma*

1 Te tee kúu Festo ma, ni
jinkoo de ja ko kuu de gob-
ernador ñuu ma, te ni ya'a
uni kii, sani te kua'an de ñuu
Jerusalén ma.
2 Te tee ka tatnuni nuu sutu
ma, ji'in tee ka ndanuu-ka
ñuu judío ma, ni jan koo
de nuu Festo ma, te ni ka
ndakuña'a de kuechi Pablo
ma, te ni ka jikan-ta'vi de
nuu tee ma,
3 te va vii va luu ka jiña'a de
ja na tetniñu de Pablo ma ñuu
Jerusalén ma, vaa ka jani ini
de ja jin chu'u de te jin ka'ni
de Pablo ma ichi vee de ma.
4 Kovaa Festo ma, jiña'a de:
—Vaa Pablo ma chi yinee
va'a de vekaa ñuu Cesarea
ma, te maa sa chi sani te no'o
sa onde ñuu yukan,
5 te chukan kúu ja nú ndee
ni kúni ja ki'in ni ji'in sa, te
jín koo o, te yukan, te jin
ndaka'an ni na kuechi tee
yukan —kúu de jiña'a de.
6 Te ni kukuee-ka de una
uxi-ka kii, te kuan no'o de
ñuu Cesarea ma. Te kivi
yutnee ma ni nukoo de nuu
ja'nde de tniñu ma, te ni tat-
nuni de ja na jin koo i jín
kueka i Pablo ma.
7 Te nuu ni kenda Pablo ma,
te ni ka ndakonduu ña'a tee
ve koo ñuu Jerusalén ma,
te ka jiña'a de kua'a kuechi

ka'nu ni sa'a Pablo ma, kovaa
ñatuu ni kuu jin sa'a de ja
kandija Festo ma.
8 Te sa'a ni ka'an Pablo ma ja
masu na kuechi de:

—Masu na ja u'vi sa'a sa, ja
kuu tnu'u ni tatnuni Moisés
ma nuu ñayii judío a, ni a ini
veñu'u ma, ni a nuu tee kúu
César ma masu na ja u'vi sa'a
sa —kúu de jiña'a de.

9 Kovaa tee kúu Festo ma,
kúni de ja kendoo va'a de ji'in
ñayii judío ma, te chukan kúu
ja jiña'a de Pablo ma:

—¿Kúni ni ja no'o ni ñuu
Jerusalén ma, te yukan jin
ka'nde i tniñu ni a, te koo sa
yukan? —kúu de jiña'a de.

10 Sani te Pablo ma, jiña'a
de:

—Ña'a, vaa ya'a iyo sa
nuu tátnuni César ma, te ya'a
te'nde tniñu sa a. Jini maa ni
ja ni-in ja u'vi ni sa'a sa nuu
ñayii judío a.
11 Kovaa nú iyo in ja u'vi ni
sa'a sa ja sa'a i ja kuu kûu
sa, masu yu'u sa ja kûu sa.
Kovaa nú masu ja ndaa kúu
ja ka xtekuechi ña'a de a,
masu kuu ndaxsia'a ña'a ni
nuu nda'a de a, te jikan sa
ja maa tee kúu emperador
César ma na ka'nde tniñu sa
a —kúu de jiña'a de.

12 Sani te ni jinu ni
jikan-tnu'u Festo ma nuu tee
ka netniñu ji'in de ma, te
jiña'a de nuu Pablo ma:

—Ni jikan ni ja César ma
ka'nde tniñu ni a, te ki'in ni
nuu de nusaa —kúu de jiña'a
de.

Ni kenda Pablo ma nuu rey nani Agripa ma, ji'in ña'a kúu Berenice ma

13 Ni ya'a jaku kivi, te tee
kúu rey nani Agripa ma, ji'in
ña'a kúu Berenice ma, ni ki
koo de ñuu Cesarea ma ni ki
kua'a de nchuxi Festo ma.
14 Te ni ka iyo de kua'a kivi,
te chukan kúu ja Festo ma,
ni kaxtnu'u de nava'a yinee
Pablo ma vekaa ma, te jiña'a
de:

—Tee kúu Félix ma, ni xn-
doo de in tee ini vekaa ma.
15 Te nuu ni ja'an sa ñuu
Jerusalén ma, ni ka kenda
koo tee ka tatnuni nuu sutu
ma, ji'in tee ka kuu ja'nu ñuu
Jerusalén ma, te ka jikan de
ja ka'ni sa Pablo ma.
16 Te ni ndakone'e sa ja
yo'o ja ka kuu o ñayii ñuu
Roma ma, masu kuu ja jin
ka'ni o de, nú masu ja onde
koo de xinañu'u-ka nuu ñayii
ka xtekuechi ña'a ma, te
ndaka'an maa de nú ndija xi
ña'a.
17 Te chukan kúu ja nuu ni
kenda koo de nuu iyo sa ya,
te ñatuu ni yo ndetu sa, nú
masu ja kivi yutnee ma, te ni
jinkoo sa nuu ja'nde sa tniñu
a, te ni tatnuni sa ja jin koo
de jin kueka de Pablo ma.
18 Te ka iyo tee ka xtekuechi
ña'a ma, kovaa ñatuu ni ka
xtekuechi de tee ma ni-in ja
ni jani ini sa ma,
19 nú masu ja ka xtekuechi de
tee ma ja masu sa'a de sukan
ka sa'a maa de ja ka kandija
de Su'si ma, te ka ka'an de
siki in tee ni ji'i nani de Jesús,
te Pablo ma, ká'an de ja téku
tee ma.

20 Te ñatuu ni'i ini sa naxe
sa'a sa siki ja ka ka'an de ma,
te ni jikan-tnu'u sa Pablo ma
ja nú kúni de ja no'o de ñuu
Jerusalén ma, te yukan jin
ka'nde de tniñu de ma.
21 Kovaa Pablo ma chi ni
jikan de ja ka'nde maa César
ma tniñu de ma. Te ni tat-
nuni sa ja jín chinee va'a de
tee ma onde tetniñu sa de
nuu César ma —kúu de jiña'a
de.
22 Sani te tee kúu Agripa
ma, jiña'a de nuu Festo ma:
—Saña tna, kúni sa ja
koniniso'o sa ja ká'an tee
yukan —kúu de jiña'a de.
Te jiña'a Festo ma:
—Yutnee, te koniniso'o ni
ja ká'an de ma —kúu de jiña'a
de.
23 Te in-ka kii ma, te ni
ka nukone'nu va'a, ni ka
nukone'nu vii Agripa ma ji'in
ña'a kúu Berenice ma, te
kuan koo de, te ni ka kivi koo
de ji'in tee ka tatnuni nuu
mil soldado ma, ji'in tee ka
ndanuu-ka ñuu ma ini ve'e
nuu ka ndatnu'u tna'a ñayii
ma. Sani te maa Festo ma,
ni tatnuni de ja jín koo i jín
kueka i Pablo ma.
24 Sani te Festo ma, jiña'a de:
—Rey Agripa ji'in ndaka ni
ja ka iyo o ya'a, ya'a iyo tee
ya'a, vaa kua'a ñayii judío ma
ja ka iyo i ñuu Jerusalén ma,
ji'in ñayii ka iyo ya'a, ka ka'an
i ja masu kuu koteku-ka tee
ya'a.
25 Kovaa maa sa, masu nde
ndani'i sa na kuechi de ja sa'a
i ja kûu de. Te vaa maa de
jikan ja tee kúu emperador
ma ka'nde tniñu de a, te jâ
ni jani ini sa ja tetniñu sa de
nuu César ma.
26 Kovaa ñatuu na kuechi
Pablo a iyo ja tee sa nuu tutu
ki'in nuu tee kúu César tee
tátnuni nuu o a, te chukan
kúu ja ni kijaa de nuu ndaka
ni ji'in nuu ndijin rey Agripa,
sukan-va'a jin ndakan-tnu'u
ni de, te ni'i ini sa nawa tee
sa.
27 Vaa nuna tetniñu sa in
ñayii yinee vekaa a, te nú ma
kaxtnu'u sa nawa kúu ja ka
xtekuechi i de ma, te masu
va'a-ni, vaa masu kendoo
va'a sa nuu tee kúu empe-
ador ma —kúu de jiña'a de.

26

1 Sani te Agripa ma, jiña'a
de nuu Pablo ma:
—Kuu ka'an maa ni ja kuu
maa ni —kúu de jiña'a de.
Sani te Pablo ma, ni
ndone'e de nda'a de ma, te
ni keja'a de ká'an de ja masu
na kuechi de ma:
2 —Kúsii ini sa nuu ni, vi
rey Agripa, ja ndáka'an sa
nuu ni ja masu na kuechi sa,
te ni masu nawa ni sa'a sa
ndaka ja ka xtekuechi ña'a
ñayii judío ma.
3 Vaa maa ni chi jini va'a
ni ndaka sukan ka sa'a i
ma sukan ka jani ini i ma.
Chukan kúu ja jikan-ta'vi sa
ja kava kuee ini ni, te konin-
iso'o ni ja ka'an sa a.
4 ’Ndaka ñayii judío ma chi
ka jini i sukan ni yo kuu sa
onde nuu jaa sa ma, nuu ni
iyo sa ñuu sa ma ji'in ñuu
Jerusalén ma.
5 Te suni ka jini i, te kuu jin
ndaka'an i, ja onde xinañu'u
ma ni yo sa'a sa sukan ka

sa'a tee ka kuu fariseo ma,
vaa ûni ka sa'a ndi'i, ka sa'a
tu'u de sukan ka kuni de ja
kondikin o Su'si ma.
6 Te vitna, ja kuechi ja kúkanu
ini sa ja ni skuiso Su'si ma
nuu yuva o ñayii jana'a ma,
chukan kúu ja iyo sa ya'a, ja
te'nde tniñu sa a.
7 Te ndi-uxi uu jichi tna'a o
ma ka ndetu ja ko kuu ja ni
skuiso Su'si ma, te chukan
kúu ja ka chiñu'u i Su'si ma
nduu ñuu, vaa ka kukanu ini
i ya ja sa'a ya sukan. Te
chukan kúu ja ka xtekuechi
ña'a ñayii judío a, vi rey
Agripa.
8 ¿Xi ka jani ini ni ja Su'si ma,
masu kuu ndaxteku ya ñayii
ni ka ji'i ma?

9 'Ja ndaa kúu ja saña chi
ni yo jani ini sa ja tniñu sa
kúu ja sa'a sa ja u'vi ja jin
kuu ñayii ka kandija Jesús
ñuu Nazaret ma.
10 Te sukan ni sa'a sa ñuu
Jerusalén ma. Nuu ni ka taa
tee ka tatnuni nuu sutu ma
tnu'u ja kuu sa'a ndeva'a sa
ndaka ñayii ka ndikin ka sa'a
i sukan ni tatnuni Jesús ma,
te ni chinee sa i ini vekaa ma.
Te nuu ni ka ja'ni de ñayii ma,
te ni yo chindee sa de ja jin
sa'a de sukan.
11 Te kua'a xeen jichi ni yo
sa'a ndeva'a sa i ini veñu'u
lilikin ma, te ni yo xtetuu sa i
ja jin ka'an ndeva'a i ja kuu
Jesús ma. Te ni yo ndakiti
xeen ini sa nuu i, te ni yo
sondikin sa i onde in-ka ñuu
ma.

12 'Sa'a sa'a sa, te kua'an
sa ñuu Damasco ma, vaa
yinda'a sa tutu ni ka taa tee
ka tatnuni nuu sutu ma, vaa
ni ka tatnuni de ja sa'a sa
sukan.
13 Te nuu ve kuu sava nduu
ma, vi rey Agripa, nuu
kua'an sa ichi ma, te ni jini
sa in nduva ñu'u vee ichi
andivi ma, te ûni kánda'a
xeen-ka i sana kandii ma, te
ni ndakonduu ña'a i saña ji'in
tee kuan koo ji'in sa ma.
14 Te nuu ni ka kun-kava
ndaka sa nuu ñu'ú ma,
ni jiniso'o sa ja ká'an, te
sa'an hebreo ká'an: "Saulo,
Saulo, ¿nava'a sóndikin ña'a
ni? ¿Ñatuu jani ini ni ja
xtnakue'e ni maa ni, ja kúu ni
sukan kúu in xndiki ndee ini
ja skachi ja'a ti nuu garrocha
ma?", kúu ya ká'an ya.
15 Sani te jiña'a sa: "¿Na in
kúu ni, Señor?" Te Iya Tátnuni
ma, ni ndakone'e ya: "Saña
kúu Jesús iya sóndikin ni a.
16 Ndokuiñi ni, vaa ni kenda
sa nuu ni, te kunukuechi
ni nuu sa, te kaxtnu'u ni
ja ni jini ni vitna ji'in ja
kaxtnu'u-ka sa nuu ni ma.
17 Chukan kúu ja masu nawa
kuu ja jin sa'a ña'a ñayii judío
a ni a ñayii masu judío ka
kuu i ma, vaa nuu ñayii masu
judío ka kuu i ma tetniñu
ña'a sa ki'in ni,
18 sukan-va'a sa'a ni ja jín
ndanune nuu i, te jín xndoo
i ichi nee ma, te jín kaka
i ichi nuu ndú'va ñu'u ma,
te máko jin kandija-ka i ja
tátnuni tachi ma, nú masu ja
jin kandija i ja ká'an Su'si ma.
Vaa nuna jin kandija ña'a i
maa sa, te sakanu ini Su'si
ma kuechi i ma, te jin ndani'i
ta'vi i sukan ni ka ndani'i
ta'vi ñayii ñatuu-ka na ja u'vi

ka sa'a i ma”, kúu ya ká'an ya.
19 Te chukan kúu ja masu ni
sa'a so'o sa ja ni jininuu sa ja
vee onde sukun ma, vi rey.
20 Te ni keja'a sa xinañu'u-ka
ñuu Damasco ma, sani te ñuu
Jerusalén ma ji'in ni-ka'nu
ñuu Judea ma. Sani te ni
ja'an sa nuu ñayii masu judío
ka kuu i ma, ni jan kaxtnu'u
sa ja jín ndakani jín ndaka'vi
ini i, te jín ndakokuiñi i nuu
Su'si ma, te jín sa'a i ja va'a
ja ndaa ma, te sukan jín
kaxtnu'u i ja jâ ni ka ndakani,
ni ka ndaka'vi ini ndija i.
21 Te chukan kúu ja ñayii
judío ma, ni ka tnii ña'a i
ini veñu'u ka'nu ma, te ni ka
kuni i ja jin ka'ni ña'a i.
22 Kovaa ni chindee ña'a
Su'si ma ja ni kaku sa, te
ñatuu ni xndoo sa ja ká'an
sa tnu'u Su'si ma nuu ñayii
java'a-ka ma ji'in nuu ñayii
kuechi-ka ma onde vitna, te
ndimaa ndáka'an sa sukan
ni ka yo ka'an tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma, ji'in sukan ni yo
ka'an maa tee kúu Moisés
ma, ja iyo ja ko kuu ma,
23 ja Cristo ma, ndo'o neni
ya, te jin ka'ni i ya, kovaa
ndateku ya. Te sukan ni
kaxtnu'u ya ja suu ya kúu
ñu'u ndú'va, te sa'a ya ja
jin ndani'i ta'vi ndaka tna'a
o ñayii judío a, ji'in ndaka
ñayii masu judío ka kuu i ma
—kúu de jiña'a de.

24 Nuu ni jinu ni ka'an de
sukan, ja masu na ja u'vi sa'a
de ma, sani te tee kúu Festo
ma, ni ka'an nini'i de:

—Pablo, iyo ku'u ni. Ja
skua'a xeen ni tutu a, ni sa'a
neé ña'a i —kúu de jiña'a de.

25 Kovaa Pablo ma, jiña'a
de:

—Masu iyo ku'u sa, vi
Festo, nú masu ja tnu'u ká'an
sa a, ja ndaa kúu, tnu'u va'a
tnu'u ndija kúu.
26 Chukan kúu ja masu yu'u
sa ja ká'an sa nuu rey Agripa
a, vaa jani ini sa ja jâ jini de
ndaka tnu'u ya'a, vaa masu
in nuu iyo yu'u ni yo kuu
ndaka ja ká'an sa a.
27 Rey Agripa, ¿kándija ni ja
ni ka yo ka'an tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma? Jini sa ja kándija ni
—kúu de jiña'a de.

28 Sani te rey Agripa ma,
jiña'a de nuu Pablo ma:

—Vala-nka, te kundee ni ja
nduu sa cristianu —kúu de
jiña'a de.

29 Te Pablo ma, jiña'a de:

—Vala-nka xi kua'a-ka, ko-
vaa jikan-ta'vi sa nuu Su'si
ma ja masu maa in-ni ni, nú
masu ja ndaka tna ñayii ni ka
jiniso'o vitna a, jin kenda koo
i jin kandija i sukan kándija
sa Su'si ma, ¡kovaa máko jin
kenda koo i ja jin konu'ni i
yo'o kaa sukan nu'ni sa a!
—kúu de jiña'a de.

30 Nuu ni jinu ni ka'an de
sa'a, sani te ni ka ndokuiñi
rey ma, ji'in tee kúu gob-
ernador ma, ji'in ña'a kúu
Berenice ma, ji'in ñayii ni ka
yo nukoo ji'in de ma.
31 Nuu ni ka ndusiin de ma,
te ka ndatnu'u tna'a de, te ka
ka'an de:

—Ni-in ja ni sa'a tee ya'a
sa'a i ja kûu de xi ja kinee

de vekaa ma —ka kuu de ka
ka'an de.
32 Te tee kúu rey Agripa
ma, jiña'a de nuu Festo ma:
—Iyo tee ya'a ja kuu xsiaa
ni de, nute ñatuu ni jikan
maa de ja ki'in de nuu César
ma ja te'nde tniñu de ma
—kúu de jiña'a de.

27

Ni ka tetniñu de Pablo ma kua'an de ñuu Roma ma

1 Nuu jâ ni jani ini tee
kúu Festo ma ja jin koo sa
ñuu Italia ma, te soldado
nani Julio ma ja kúu de tee
tátnuni nuu cientu soldado ka
jinukuechi nuu emperador
ma, ni ndunda'a de Pablo
ma ji'in jaku-ka tee ka yinee
vekaa ma.
2 Ni ka ka koo sa in nuu barcu
ni ka sa'a i ñuu Adramitio
ma, te ki'in tnu jaku ñuu ka
iyo ichi ñuu Asia ma, te kuan
koo sa ji'in tee nani Aristarco
tee ñuu Macedonia ma ja iyo
de ñuu Tesalónica ma.
3 Te kivi yutnee ma ni jan
koo sa ñuu Sidón ma. Te
tee nani Julio ma, vivii kúu
de ji'in Pablo ma, te ni wa'a
de tnu'u ja ki'in Pablo nuu
ka iyo tee ka ketna'a ini ji'in
de ñuu yukan ma, sukan-va'a
ñukuun jin katanuu ña'a tee
ma nani ka iyo sa yukan.
4 Sani te onde ñuu Sidón
ma, te ni ka konduu sa ichi
ñuu Chipre ma, sukan-va'a
jin kaku sa nuu kajin yi'i
xen-xeen vee ichi nuu kuan
koo sa ma.
5 Nuu ni ka ya'a sa ichi kuan
ndaya'a ñuu Cilicia ma ji'in
ñuu Panfilia ma, te ni jan koo
sa ichi ñuu Mira ma ja iyo
ñuu Licia ma.
6 Te yukan, te tee tátnuni nuu
cientu soldado ma, ni ndani'i
de in barcu ñuu Alejandría
ma ja ki'in tnu ñuu Italia ma,
te ni ka nda koo sa nuu tnu
ma,
7 te kua'a kivi ni ka ñunee sa
nuu tnu ma, vaa kueni kueni
kua'an tnu, te ni ka ndo'o
xeen sa, saa ni ka kenda koo
sa kuan ndaya'a ñuu Gnido
ma, vaa ñatuu wa'a kajin yi'i
ma tnu'u ja jin koo ñama-ka
sa. Te ni jan koo sa ichi ñuu
Creta ma kuan ndaya'a ñuu
Salmón ma, ja na jin kaku sa
nuu kajin yi'i ma.
8 Sukan ni ka yo kuu sa ni
ka ndo'o xeen sa ni-kani ichi
costa ma, te ni jan koo sa
in nuu nani Buenos Puertos,
yatni ñuu Lasea ma.
9 Te ni ka kukuee sa kua'a
xeen kivi, te iyo yika xeen
ja jin koo-ka sa ma, vaa jâ
ni ya'a kivi ka iyo ndite ñayii
judío ma, te jâ ni kuyatni
kivi kuvijin xen-xeen ma. Te
chukan kúu ja Pablo ma, ni
xtu'va ña'a de, te ká'an de:
10 —Ndaka ndijin, jini sa ja
ka'vi-ka ko kuu ichi jin koo o
a. Kua'a ja jin skenaa o, masu
yika-ni ja ñu'u ini barcu a, nú
masu ja onde maa tnu ji'in
maa o —kúu de jiña'a de.
11 Kovaa tee tátnuni
nuu cientu soldado ma,
jatanuu-ka de ja ka ka'an
tee skaka tnu ma ji'in tee
xi-kuenda kúu tnu ma sana
ja ká'an Pablo ma.
12 Vaa masu ni ka jatna ini de
ja jin kendoo de ñuu yukan
kivi vijin ma, te kua'a-ka de

ka ka'an ja jin koo-ka de
onde jin kenda koo de ñuu
Fenice ma, vaa nuu ka kenda
koo barcu ma chi iyo va'a i te
kuu jin kendoo de yukan.
13 Te nuu ni keja'a yi'i kueni
kueni kajin, te su'va kana
nuu i ma, te ni ka jani ini
de ja sukan-ni ko kuu, te ni
ka ndone'e de kaa nani ancla
ma ja ñunee ka'a ndute ma,
te kuan koo xiñi kuan koo
xiñi-ni de ichi ñuu Creta ma.
14 Kovaa masu ni kuna'a
xeen, sani te ni keja'a yi'i
xen-xeen-ka kajin ichi nuu
kua'an barcu ma, te kajin yi'i
ma, nani i Euroclidón.
15 Te ñatuu wa'a-ka kajin yi'i
ma tnu'u nde ichi ki'in barcu
ma. Chukan kúu ja sani te
kuan koo sa nde ichi ni kuni
maa kajin yi'i ma.
16 Nani kuan koo sa nuu iyo
vala ñu'ú nani Clauda ma, ja
kasi ña'a i vala, te ni ka yo
kuu xeen sa, saa ni kuu ni ka
ndone'e sa barcu luluu ma.
17 Te nuu ni kuu ni ka
ndone'e sa barcu luluu ma,
sani te ni ka ndaku'ni sa
barcu ka'nu ma, sukan-va'a
ma ndatnana tnu, vaa ka
yu'u sa ja kenda koo sa nuu
iyo ñuti nani Sirte ma te jak-
ituu barcu ma. Te chukan
kúu ja ni ka nune'e de sa'ma
iyo onde sukun ma ja kani
kajin ma ora yi'i i ma, te
sukan-ni kuan koo ya'a kuan
koo yukan-nka sa.
18 Te kivi yutnee ma, te ni
kuni'i-ka kajin ma, te ni ka
keja'a de ka skana de ndat-
niñu ndiso barcu ma nuu
ndute ma.
19 Te kivi ku-uni ma ni ka
skee sa ji'in nda'a maa sa a
ndaka ja jatniñu barcu ma
nuu ndute ma.
20 Te sukan ni yo kuu kua'a
kivi ja ñatuu ni ka jini-ka sa
kandii ma ji'in tiuxini ma,
vaa yi'i xen-xeen kajin ma, te
masu na tnu'u kanu ini-ka ja
jin kaku sa nkuu.
21 Te jâ ni kukua'a kivi ja
ñatuu nawa ka jaa-ka sa.
Chukan kúu ja Pablo ma, ni
jinkuiñi de me'ñu ndaka tee
kuan koo ji'in sa ma, te jiña'a
de:
—Ndaka ni, va'a-ka nute
ni ka kandija ni ja ni ka'an
sa ma te ma ki koo o onde
ñuu Creta ma nkuu, chi ma
jin ndo'o jin neni o te ñatuu
nawa jin skenaa o nkuu.
22 Kovaa vitna ndáka'an-so'o
sa nuu ni, te má jin kuxii ini
ni, vaa masu jin kûu ni-in
tna'a o a, yika-ni ja maa-ni
barcu a jin skenaa o.
23 Vaa ja ni yo kuu jakuaa a,
te ni kenda in ángel Su'si iya
tátnuni nuu sa a, iya xi-nuu
jinukuechi sa a,
24 te ni ka'an i: “Pablo, máko
koyu'u ni. Jiniñu'u ja kenda
ni nuu iyo César ma. Te maa
Su'si ma ni kunda'vi ini ña'a
te sa'a ya ja jin kaku ndaka
ñayii ve koo ji'in ni a”, kúu i
ká'an i.
25 Chukan kúu ja jin ku'un
ndee vava'a ini ni, vaa saña
chi kúkanu ini sa Su'si ma ja
ko kuu sukan ni ka'an ángel
ma,
26 kovaa jiniñu'u ja jin ndani'i
o vala ñu'ú yichi nuu kuu jin
kaku o —kúu de jiña'a de.
27 Nuu ni ya'a uxi kuun
jakuaa ma, ni ka kenda koo
sa nuu mar nani Adriático

ma, te nuu ni kuu sava ñuu
ma, te tee ka jito barcu ma,
ni ka jinitnuni de ja ve jin
kuyatni sa nuu iyo ñu'ú ma.
28 Te ni ka skee de in ja jin
kuni de na saa kunu ñu'u
ndute ma, te ni ka jini de ja
oko ja'un uu-nka (37) metro
ñu'u kunu de. Te kuan koo-ka
sa, te ni ka skee-ka tuku de, te
ni ka jini de ja oko uja-nka-ni
(27) metro ñu'u kunu ndute
ma.
29 Te ka yu'u sa, nasa jin koo
sa jin kani sa maa sa ji'in toto
kátuu yukan, te ni ka skee
de kuun kaa ka kuu ancla
ma ichi xuu tnu ma, ja jin
chindee ña'a i sukan-va'a ma
kaka-ka tnu, te ka ndetu ka
ndetu de ja na ndii ma.

30 Sani te tee ka jito barcu
ma, ni ka nduku ini de ja
jin kunu de te jin xndoo de
barcu ma. Chukan kúu ja
ka sa'a de tnu'u ja jin koo
de jin skee-ka de uu-ka kaa
ka kuu ancla ma ichi xiñi
barcu ma, te ni ka nune'e de
barcu luluu ma nuu ndute
ma, sukan-va'a jin ka koo de
yukan te jin kunu de.
31 Kovaa Pablo ma, ni xtu'va
de tee tátnuni nuu cientu sol-
dado ma, ji'in soldado ma, te
jiña'a de:

—Nú tee ya'a, ma jin
kendoo de nuu barcu ya'a,
masu jin kaku ni —kúu de
jiña'a de.

32 Chukan kúu ja ni ka
ja'nde soldado ma yo'o nu'ni
barcu luluu ma, te kua'an
maa tnu.
33 Nuu ve ndii ma, Pablo ma,
ni ndaka'an-so'o de nuu tee
ma ja jin kaa de xita, te jiña'a
de:

—Vitna jâ ni kuu uxi kuun
kivi ja ka ndi ini ni te ñatuu
ka jaa ni ni a vala xita.
34 Chukan kúu ja jikan-ta'vi
sa nuu ni ja jin kaa ni,
sukan-va'a jin koo va'a ni,
vaa masu kua'a Su'si ma
tnu'u ja jin skenaa o va ni a
in ixi xini o a —kúu de jiña'a
de.

35 Te ni jinu ni ka'an de
sa'a, sani te ni tnii de xtatila
ma, te ni ndakuan-ta'vi de
nuu Su'si ma, nuu ka iyo
ndaka tee ma. Sani te ni ta'vi
de, te ni keja'a de jaa de.
36 Te ndaka de ni ka ndusii
ini-ka, te ni ka jaa tna de
xtatila ma.
37 Te ja ndaka sa ma chi uu
cientu uni xiko ja'un in (276)
sa kúu.
38 Te nuu jâ ni ka ndutu
chii de ma, te ni ka skana
de triu ma nuu ndute ma,
sukan-va'a nduñama-ka
barcu ma.
39 Nuu ni ndii ma, masu nde
ka ndakuni de ñu'ú nuu ka
iyo de ma, kovaa ni ka jini
de in nuu ñu'u kuee-ka ndute
ma, te kaa ñuti yu'u ndute
ma. Chukan kúu ja ni ka jani
ini de ja jin xndoo de barcu
ma yatni-ka yu'u ndute ma.
40 Ni ka ja'nde de yo'o ka
nu'ni kaa ka kuu ancla ma
ja ka ñunee nuu ndute ma,
te ni ka ndasa'a kani-ka de
yo'o nu'ni yutnu sa'a ja nde
ichi ki'in barcu ma yutnu
nani timón ma, te ni ka
ndone'e-ka de sa'ma iyo ichi
nuu tnu ma, te ni ka skoto de
tnu ichi yu'u ndute ma.
41 Kovaa barcu ma, ni ja'an
tnu in nuu kaa kua'a ñuti
ka'a ndute ma, te yukan ni

jakituu tnu, te ñatuu ni kuu
kanda-ka tnu, te ichi xuu tnu
ma ve ndatnana ja ni'i kí
kani nuu ndute ma.
42 Sani te tee ka kuu soldado
ma, ni ka ndatnu'u tna'a de ja
jin ka'ni de tee jin koo vekaa
ma, sukan-va'a ma kuu jin
kaku de, vaa kuu jin xtanuu
de ndute ma, te kuu jin kunu
de.
43 Kovaa tee tátnuni nuu
cientu soldado ma, kúni de ja
ma jin ka'ni de Pablo ma, te
ni ja'nu ndee de ja ma jin sa'a
de sukan ka jani ini de ma.
Te ni tatnuni de ja nú nde de
kúu xtanuu ndute ma, te kée
de nuu ndute ma, te kí'in de
nuu iyo ñu'ú ma,
44 te ndaka-ka de ma, kuan
koo de nuu ndute ma ji'in
in tabla maa barcu ma. Te
sukan ni ka kenda koo ndaka
de nuu ñu'ú ma, te ndaka de
ni ka kaku.

28

Sukan ni ndo'o Pablo ma nuu ni kenda koo de ñu'ú luluu nani Malta ma

1 Nuu jâ ni ka kaku sa ma,
te ni ka jini sa ja jaku ñu'ú
nuu ni ka kenda koo sa ma,
nani i Malta.
2 Te ñayii ka iyo yukan, vivii
ka kuu i ji'in sa, te ni ka
xndu'va i ñu'u ja ka nduvixi
i, te ni ka kana ña'a i ni jan
koo sa ni ka jan tu'va sa, vaa
kuun savi ma, te vijin xeen.
3 Te ni kuu ja Pablo ma, ni
ndaxtutu de tutnu kaa ma,
te tnáa de tnu nuu ñu'u ma.
Sani te ni ndee in koo ja jinu
ti ja i'ni ma, te ni tnii ti nda'a
de ma, te ni tuu ti.
4 Te nuu ni ka jini ñayii ka
iyo yukan ja ndakaa koo ma
nda'a Pablo ma, te ka ka'an
nuu tna'a i:

—Ja ndaa kúu ja tee ya'a
chi tee ni ja'ni ndiyi kúu de.
Visi ni kaku de nuu ndute
ma, kovaa ja ni sa'a de ma
chi ndikin ña'a i, te chukan
kúu ja masu kua'a i tnu'u ja
koteku-ka de —ka kuu i ka
ka'an i.

5 Kovaa Pablo ma, ni kaja
ni'ni de nda'a de ma, te ni kêe
koo ma nuu ñu'u ndú'va ma,
te ñatuu nawa ni ndo'o de.
6 Kovaa ka ndetu i ja kaa
kueñu Pablo ma, xi kotuu de
te kûu de, te visi ka ndetu
ka ndetu maa i ja sukan ko
kuu ma, kovaa masu nawa ni
ndo'o Pablo ma. Sani te ni
ndasama ja ka jani ini i, te
ka ka'an tuku i ja in su'si kúu
Pablo ma.

7 Te yukan iyo in ranchu in
tee kanuu ñuu yukan nani de
Publio, te ni jan-ta'vi sii ini
ña'a de ve'e de ma, te yukan
ni ka kendoo sa uni kivi.
8 Te yuva Publio ma, kátuu de
ja ku'u de, ndó'o de sajin, te
wa'a xeen ña'a in ka'ni. Te ni
kivi Pablo ma, kuan koto de
tee ma. Sani te ni jikan-ta'vi
Pablo ma nuu Su'si ma ja
kuu tee ma, te ni sonee de
nda'a de siki tee ma, sani te
ni nduva'a de-ni.
9 Nuu ni kuu sa'a ma, te ni
ka jini ñayii ka ku'u ka iyo
ñuu yukan, te ni jan koo tna
i nuu iyo Pablo ma, te ni
yo jikan-ta'vi Pablo ma nuu
Su'si ma ja jin kuu i ma, te ni
ka yo nduva'a tna i.
10 Te ni ka jatanuu xeen ña'a
i, te ka ka'an vii ka ka'an va'a

i nuu sa, te nuu ni kenda kivi
ja jin koo sa nuu in-ka barcu
ma, ni ka taa i ndaka ja ka
jiniñu'u sa ichi jin koo sa ma.

Ni ka kenda koo Pablo ma ñuu Roma ma

11 Ni ya'a uni yoo ni ka iyo
sa yukan, te ni ka nda koo sa
in nuu barcu ni kee ñuu Ale-
jandría ma, te ni kenda tnu
ni kendoo tnu yukan nani ni
ya'a tiempu vijin xeen ma,
te nuu tnu ma ndenee sukan
kaa ja ka ka'an i ja su'si i kúu
ma.
12 Te ni ka kenda koo sa ñuu
Siracusa ma, te ni ka iyo sa
uni kivi yukan.
13 Te yukan, te kuan koo sa
ichi yu'u ndute ma, te ni ka
kenda koo sa ñuu Regio ma.
Te in-ka kivi ma, te ni keja'a
yi'i kajin, te su'va kana nuu i
vee i, te kivi ku-uu ma ni ka
kenda koo sa ñuu Puteoli ma.
14 Te yukan ni ka ndani'i
tna'a sa ji'in jaku ñayii ka
kandija Su'si ma, te ni ka
jikan-ta'vi i nuu sa ja jin
kendoo sa ji'in i uja-ka kii.
Sukan ni ka sa'a sa, te saa
kuan koo sa ñuu Roma ma.
15 Te ñayii ka kuu sa'ya Su'si
o a ja ka iyo i ñuu Roma
ma, nuu ni ka jini i ja sani
te kenda koo sa ma, ni ki
koo i ni ki tna'a ña'a i onde
ñuu Foro de Apio ma ji'in ñuu
nani Tres Tabernas ma. Te
nuu ni jini Pablo ma ñayii
ka kuu sa'ya Su'si ma, ni
ndakuan-ta'vi de nuu Su'si
ma, te ni ndusii ini de.
16 Te nuu ni ka kenda koo
sa ñuu Roma ma, te tee
tátnuni nuu cientu soldado
ma, ni ndakua'a de tee jin
koo vekaa ma nuu nda'a tee
tátnuni nuu soldado ka iyo
Roma ma. Kovaa Pablo ma
chi ni wa'a tee tátnuni nuu
soldado ma tnu'u ja koo siin
de te ko koto ña'a in-ni sol-
dado.

Pablo ma, ni kaxtnu'u de tnu'u Su'si ma nuu ñayii ñuu Roma ma

17 Ni ya'a uni kii ma, te ni
kana Pablo ma tee ka kuu
judío ka ndanuu-ka ma, te
nuu ni ka ndatna'a de ma,
jiña'a Pablo ma:

—Ñani, saña, masu nawa
ni sa'a sa ja u'vi ja jin kuu
ndaka tna'a o judío ma, ni a
ndakiti ini sa siki ja sukan ni
ka yo sa'a tna'a o ñayii jana'a
ma. Kovaa ni ka tnii ña'a i
ñuu Jerusalén ma, te ni ka jan
xsia'a ña'a i nuu nda'a tee ka
kuu romano a.
18 Te tee ka kuu romano a chi
ni ka sa'a ndaa de, te ka kuni
de ja jin xsiaa ña'a de nkuu,
vaa masu na kuechi sa iyo ja
sa'a i ja jin ka'ni ña'a de ma.
19 Te nuu ñatuu ka kachi ñayii
judío ma ja jin xsiaa ña'a de
ma, te ni jani ini sa ja jiniñu'u
ja kakan sa ja maa tee kúu
César ma ka'nde tniñu sa a.
Kovaa masu nawa xtekuechi
sa ñayii ñuu o ma.
20 Chukan kúu ja ni jikan sa
ja ki koo ni, te jin kuni tna'a
o, te jin ndatnu'u tna'a o, vaa
kuechi ja káxtnu'u sa tnu'u
ndaa iya sa'a ja jin ndani'i
ta'vi o ma kúu ja nu'ni sa yo'o
kaa ya —kúu de jiña'a de.

21 Sani te ka jiña'a de:

—Ni-in carta ñatuu ni ka
tetniñu ñayii ñuu Judea ma ja
ká'an ja kuu ni, ni a in ñani
o ma ja kii de ki kaxtnu'u de

na kuechi ni, ni a in ñayii ko
ka'an u'vi ja kuu ni.
22 Kovaa ka kuni sa ja jin
koniniso'o sa naxe jani ini ni,
vaa ja káxtnu'u ni a chi ka
jini o ja ni-ka'nu ñuu ñayivi a
masu ka ka'an va'a i ja kuu
tnu'u ká'an ni a —ka kuu de
ka jiña'a de.
23 Te ni ka ndatnu'u tna'a
de ja jin ndatna'a de in kii,
te kivi yukan chi ni ki koo
kua'a de nuu iyo Pablo ma,
te ni kaxtnu'u Pablo ma nuu
ndaka de ma sukan tatnuni
Su'si ma, te ni keja'a de
káxtnu'u de onde ne'e ma
te onde ni kukuee ma, te
ndákaxtnu'u de sukan ká'an
ja ni yo kaxtnu'u Moisés ma,
ji'in sukan ka ka'an tee ni
ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni
yo wa'a Su'si ma siki iya kúu
Jesús ma.
24 Jaku de ni ka kandija ja
ká'an Pablo ma, te jaku de
ñatuu ni ka kandija.
25 Te ñatuu ni kuu jin ketna'a
ini de, te chukan kúu ja nuu
ni nde koo de ma, jiña'a
Pablo ma:
—Sa'a, te ka jini o ja ja
ndaa kúu tnu'u ni wa'a Xtu-
mani Ndios ma ja ni ka'an
Isaías ma nuu yuva o tee
jana'a ma. Sa'a ni jiña'a ya de
ma:
26 Kuá'an ni nuu ñayii ya'a, te
kuña'a ni:
Jin koniniso'o ni, kovaa masu
jin jaku'ni ini ni,
te jin konde'ya ni, kovaa
masu jin kuni ni.
27 Vaa ini anua ñayii ya'a chi
ni ka ndukaji,
te so'o i a ni ka nduvee,
te nduchinuu i ma chi ni
ka ndandesi i,
sukan-va'a ma jin kuni i ji'in
nduchinuu i ma,
te ma jin kuniso'o i ji'in
so'o i ma,
te ma jin jaku'ni ini i ma,
te ma jin ndasama ja ka jani
ini i ma,
te ma ndasava'a sa i,
kúu ya jiña'a ya de ma.
28 'Te chukan kúu ja vitna,
te jin kuni ni ja Su'si ma,
ni tetniñu ya tnu'u maa ya
a nuu ñayii masu judío ka
kuu i ma, sukan-va'a kuu jin
ndani'i ta'vi i. Te ñayii yukan
chi jin koniniso'o ndija i vi
—kúu de jiña'a de.
29 Te nuu ni jinu ni ka'an
Pablo ma sa'a, sani te kuan
nu koo tee judío ma, te
ka tetna'a ka tetna'a-nka de
kuan nu koo de.
30 Te Pablo ma, ni iyo de uu
kuiya ve'e nuu ni kenuu de
ja koo de ma, te yukan ni yo
jan-ta'vi de ndaka ñayii ni yo
jan koo ma.
31 Te ni-yu'u ni-ini de
káxtnu'u de sukan tatnuni
Su'si ma, te káxtnu'u de siki
Jesucristo Iya Tátnuni ma nuu
ndaka ñayii ka ndatna'a ma,
te ñatuu na in ni ja'nu ndee.

Carta ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu ñayii ka iyo ñuu Roma ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Roma ma

1 Saña chi Pablo kúu sa, te
jinukuechi sa nuu Jesucristo
ma, te maa ya, ni kana ña'a
ya ja ko kuu sa apóstol, te ni
tetniñu ña'a ya ja kaxtnu'u sa
tnu'u maa ya ma, te ni sa'a
siin ña'a ya ja na kaxtnu'u sa
tnu'u vii tnu'u va'a ká'an ya
ma.
2 Te tnu'u ya'a kúu tnu'u ni
skuiso Su'si ma onde xi'na-ka
ma, te sukan ni ka tee tee ni
ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni
yo wa'a maa ya ma nuu tutu
ndee tnu'u Su'si ma.
3 Te tnu'u ya'a ká'an siki Sa'ya
Su'si ma, te maa ya chi ni
kenda ñayivi ya, te ne'un
sa'ya tata David ma ni kâku
ya ñuu ñayivi ya, te Jesucristo
iya tátnuni nuu o ma kúu ya.
4 Te ni kaxtnu'u Xtumani
Ndios ma ja Sa'ya Su'si ma
kúu ya, te iyo tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ya ma, vaa ni
ji'i ya te ni ndateku ya ne'un
ñayii ni ka ji'i ma.
5 Te Jesucristo ma chi ni
skuta'vi ña'a ya tnu'u vii
tnu'u mani ja ko kuu sa
apóstol tee tetniñu maa ya
ma, sukan-va'a ja maa ya ma,
te kaxtnu'u sa nuu ndaka
ñayii masu ñayii judío ka kuu
i ma ja na jin kandija i Su'si
ma te jin ko sa'a i sukan ká'an
ya ma.
6 Te ne'un ñayii ya'a ka iyo
maa ni, ja ni ndakana ña'a
Jesucristo ma ja jin kondikin
ni ya.
7 Te tée sa tutu ya'a, te
tétniñu sa nuu ni ja ka iyo
ni ñuu Roma a, ja ka kuu ni
ñayii kútoo ña'a Su'si ma, te ni
ndakana ña'a ya ja jin xndoo
ni ndaka ja u'vi ma.

Te kúni sa ja Yuva o Su'si
ma ji'in Jesucristo Iya Tátnuni
ma, na skuta'vi ña'a ya ja vii
ja va'a te na sa'a tna ya ja jin
koo mani ni.

Kúni Pablo ma ja ki'in de jin koto de ñayii ka iyo ñuu Roma ma

8 Xinañu'u kuiti, te ja
maa Jesucristo ma, te
ndakuan-ta'vi sa nuu Su'si
o a ja jin kuu ndaka ni, vaa
ni-ka'nu ni-tu'u ñuu ñayivi a
ka jini i sukan vivii ka kuu ni
ja ni ka kandija ni Su'si o a.
9 Te maa Su'si iya xi-nuu
jinukuechi sa ja ni-yu'u ni-ini
sa káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u
va'a Sa'ya ya Jesús ma na'a ja
ñatuu ndúnaa ña'a sa vaa ndi-
maa ndákune'e ña'a sa ora
jikan-ta'vi sa nuu maa ya ma.
10 Te ndimaa jikan-ta'vi xeen
sa nuu Su'si ma ja na taa ya
tnu'u, te na chindee chituu
ña'a ya ja na kuu jaan sa jan
koto ña'a sa nuu ka iyo ni a.
11 Vaa kúu ini xeen sa ja kuni
ña'a sa te ka'an sa sukan
kúni Xtumani Ndios ma ja jin
ko sa'a jin ko kuu ni, te jin
ni'i-ka ni tnu'u ndee tnu'u
ndatnu.

12 Vaa na ka'an o ja sa'a
jiniñu'u ja jin ndaka'an-so'o
nuu tna'a ndaka o sukan-va'a
jin kukanu ini-ka o Su'si ma.

13 Jin kona'a ndaka ni ja
jâ ni kuu kua'a jichi kúni sa
ja jan koto ña'a sa, kovaa
onde vitna chi ndimaa iyo
in ja ja'nu ndee nuu sa, te
ñatuu nde kúu jaan sa. Chi
vaa ja kúni sa kúu ja chindee
ña'a sa, sukan-va'a kuu jin
sa'a ni sukan játna ini Su'si
ma, te koo jayiñu'u ya, sukan
chíndee sa ndaka ñayii masu
judío ka kuu i ma te ka sa'a i
sukan játna ini Su'si ma.
14 Vaa nee yika sa nuu ñayii
ka ka'an sa'an griego ma ji'in
nuu ñayii ñatuu ka ka'an i
sa'an griego ma, ji'in nuu
ñayii ndichi ma ji'in nuu
ñayii ñatuu na tnu'u ndichi
ka neva'a i ma, ja ka iyo i
ni-ka'nu ñuu ñayivi a.
15 Te chukan kúu ja ñu'u xeen
ini sa ja jaan sa ñuu Roma a
nuu ka iyo ni a, te kuu ka'an
kachi sa tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si ma nuu ndaka ni.

Tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma chi iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu i ja chindee ña'a i ja jin nduu o ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa

16 Vaa masu kúkan-nuu sa
ja káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si ma, vaa tnu'u vii
tnu'u va'a ya ma chi iyo i
ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu
maa ya ma, te ndaka ñayii ka
kandija tnu'u vii tnu'u va'a
ya ma chi jin ndani'i ta'vi i.
Te kúni Su'si ma ja xinañu'u
jin koniniso'o ñayii judío ma,
sani te jin koniniso'o ñayii
masu judío ka kuu i ma.
17 Vaa tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si ma sa'a ja jin nduu
o ñayii ka sa'a ja va'a ja
ndaa ma, te káxtnu'u i sukan
jin kandija o Su'si ma te
jin kukanu ini o ya ni-kani
ni-jika. Te suni sa'a ká'an
tutu ndee tnu'u Su'si ma:
"Ñayii sa'a ja va'a ja ndaa
ma chi suu i koteku ni-kani
ni-jika, vaa kúkanu ini i Su'si
ma." Sa'a ká'an.

Sukan ka ndiso kuechi ndaka ñayii ñuu ñayivi a

18 Vaa maa Su'si ma, onde
andivi ma iyo ya, te káxtnu'u
ya sukan ndákiti ini ya ja
ñatuu játna ini ya sukan ka
sa'a ñayii ma ja u'vi ma ji'in
ja ka sa'a u'vi tna'a i ma, vaa
ñayii yukan chi ka ja'nu ndee
i ja jin kandija jaku-ka ñayii
ma tnu'u ndaa tnu'u ndija ya
ma.
19 Vaa sukan ka jini yo'o ja
iyo in Su'si ma, te ka jini o
sukan sa'a sukan kúu ya ma,
te suni ka jini tna ndaka ñayii
ka sa'a ja u'vi ma ndaka ja
va'a sa'a Su'si ma, vaa maa
ya káxtnu'u ja iyo ya.
20 Vaa yo'o chi ñatuu ka
kundee maa o jin kuni o
sukan kaa sukan iyo ya ma.
Kovaa nuna jin ndasa'a o
kuenda ndaka ja ni sa'a ya
ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu
ya ma onde nuu ni kuva'a
ñuu ñayivi a, te jin kuni o ja
iyo ya ja kúu ya Su'si o ma
ni-kani ni-jika. Te chukan
kúu ja ñayii ka sa'a ja u'vi ma,
masu kuu jin ka'an i ja ñatuu
na Su'si iyo.

21 Te visi jâ ka jini ñayii ma
ja iyo Su'si o a, kovaa ñatuu
ka ndachiñu'u i maa ya ja kúu
ya Su'si ma, te ñatuu ni ka
ndakuan-ta'vi i nuu ya, su'va
ni ka sa'a ndee i ini anua
i ma, te ni ka ndandesi ini
anua i ma.
22 Vaa ka ka'an i ja ka jini
xeen i, kovaa masu ka jini
kuiti i, su'va ka kuneé ka
ku-uun i, te su'va vi'i-ka ni ka
sa'a ndee i ini anua i ma nuu
Su'si ma.
23 Te ni ka xndoo i jayiñu'u
Su'si iya téku ni-kani ni-jika
ma, te ni ka ndasa'a i in
yunuu ñayii, te vitna ja ñayii
a chi ñayii naa-ni kúu i, te
ni ka sa'a i yunuu lasaa
ma, ji'in yunuu koo ma, ji'in
yunuu ndeva'a-ni kiti ma, te
ka chiñu'u i.
24 Chukan kúu ja Su'si ma chi
ni xndoo ya i, te ka sa'a maa
i ndaka ja u'vi ma, sukan ka
jani ini anua maa i ma. Te ka
xtivi i maa i ma.
25 Te sukan ni ka
ndaxsama i tnu'u ndaa tnu'u
ndija Su'si ma, te ni ka
jan-ta'vi i tnu'u xnda'vi tna'a
ma, vaa ka chiñu'u i ndaka
ja iyo ñuu ñayivi a ja ni sa'a
Su'si ma, kovaa ka ndunaa i
ja jin ndachiñu'u i maa iya ni
sa'a ndaka ja iyo ñuu ñayivi
a. Kovaa yo'o chi ka jini o
ja Su'si ma, iyo jayiñu'u ya
ni-kani ni-jika ma. Te sukan
kó kuu.
26 Chukan kúu ja Su'si ma,
ni xndoo ya i ja jin sa'a maa
i ja u'vi ma te jin tna'a maa
i ja kan-nuu. Vaa ka iyo
ña'a chi ka jatna ini tna'a ña
ja ndi-tna'a ña'a ña, te jin
ko kusu ña, te ka sa'a ña ja
kayu'u ja kan-nuu, te masu
sukan ni jani, ni ka'vi ini
Su'si ma.
27 Suni tna tee ma, ni ka xn-
doo de ja jin ko kusu de ji'in
ñasi'i de ma, te ni ka jatna
ini-ka de ja ndi-tna'a tee de
ma jin ko kusu, te ka sa'a de
ja kayu'u ja kan-nuu. Te ja
sukan ka sa'a ka kuu de ma,
te sa'a Su'si ma ja jin ndo'o jin
neni de.
28 Te kuechi ja ñatuu ka
kandija i Su'si ma, te ni sa'a
ya ja janitnuni i ma ni ka
nduneé, ni ka ndu-uun-nka,
te ñatuu nde ka ndasa'a i
kuenda ja masu nde jiniñu'u
ndaka ja ka sa'a i ma.
29 Te ndimaa ja u'vi kúu
ndaka ja ka sa'a i ma, vaa ka
kivi nduu i ji'in ñayii ni masu
ni ka tnanda'a ji'in i ma, te ka
iyo i ja ka skiti ini i in-ka ñayii
ma, inundiyo ini i ma, ka sa'a
i ja u'vi ma, ka kukueñu ini
i ma, ka ja'ni tna'a i ma, ka
kanaa i ma, ka xnda'vi tna'a
i ma, ka ka'an neé ka ka'an
ñuu i ma,
30 ka skanduu yu'u i ma, ka
ka'an i tnu'u tna'a i ma, ñatuu
ka kuni sii i nuu Su'si ma,
ñatuu na respetu i ma, inu-
vixi xeen ka ndaa i ma, ndi-
maa ja u'vi ka jani ini i ja jin
sa'a i ma, masu ka kandija i
nuu yuva nuu si'i i ma,
31 inundee ini i ma, masu
inundija i ja inuva'a ini i ma,
ka sa'a ndeva'a i ñayii nda'vi
ma, masu kuu jin koo mani
i ma, ni a jin kunda'vi ini i
ñayii ma.
32 Visi jâ ka jini i sukan jani
ini Su'si ma ja ñayii ka sa'a
sukan ma ka kuu ñayii jin

kûu ma, kovaa sukan-ka ka
sa'a i. Te masu ka iyo sii ini
i ja maa-ni i ka sa'a sukan
ma, chi su'va ka kuni i ja
ndaka-ka ñayii ma na jin ko
sa'a sukan ka sa'a i ma.

2

Sukan ndakan ndandaa
Su'si ma kuenda nuu in in o

1 Vaa masu kuu yanduu ja
sa'a ja kúu ni a, ndeva'a-ni na
in kúu ni. Ndijin ja xtekuechi
ni tna'a ni ma, te maa ni,
ndáxtekuechi ni maa ni, te
jiso kuechi maa ni, vaa tna'a
ja xtekuechi ni tna'a ni ma,
chukan kuiti kúu ja sa'a maa
ni a.
2 Vaa ka jini o ja maa Su'si
ma ka'nde tniñu ñayii ka sa'a
ndaka ja u'vi ma, te sukan,
te jin ndachunaa ndi'i jin
ndachunaa tu'u maa i ja ka
sa'a i ma.
3 Te ndijin ja xtekuechi ni
tna'a ni ma te sa'a ni ja ka
sa'a i ma, ¿jani ini ni ja kaku
ni nuu Su'si ma kivi ndakan
ya kuenda nuu ni ma?
4 ¿Xi saxiko ni ja vii ja va'a
sukan kuee ini ya ma vaa
kútoo ña'a ya ma? ¿Te ñatuu
ndása'a ni kuenda ja va'a
ini ya kúu, chukan kúu ja
káxtnu'u ya ichi ndaa ko kaka
ni ma, sukan-va'a ndakani
ndaka'vi ini ni te kondikin ni
Su'si ma?
5 Kovaa ja sukan ndee ini ni a
te ñatuu ndákani ndáka'vi ini
ni a, sa'a ni ja ndákiti xeen ini
Su'si ma nuu ni, kivi kenda ja
ndakan ndi'i ndakan tu'u ya
kuenda nawa ni yo sa'a, ni yo
kuu ni ma.
6 Te ndi-in ndi-in o jin ndani'i
jin ndatna'a nde a kúu ja ni
ka sa'a, ni ka kuu o nuu ya
ma.
7 Nde o ka ndi ini ja jin
ndani'i ta'vi o te jin koteku o
ni-kani ni-jika ma, te jin ni'i o
jayiñu'u nuu Su'si ma te ka'an
ya ja ja vava'a kúu ja ni ka
sa'a, ni ka kuu o ma, nuna jin
ku'un ini o ja jin ko sa'a o ja
va'a ja ndaa ndija nuu ya ma,
te jin ni'i o ndaka cha'a te jin
koteku o ni-kani ni-jika ma.
8 Kovaa ndákiti xeen ini ya
nuu ñayii inuso'o ka ndaa i
ma, ja ñatuu ka kandija i ja
ndaa ká'an nuu tnu'u maa ya
ma, su'va ka sa'a-ka i tna'a ja
ñatuu játna ini Su'si ma.
9 Te tnundo'o tnuneni ji'in
tnu'u xii ini kua'a ya nuu
ñayii ka sa'a ja u'vi ma. Cha'a
chi xinañu'u ñayii judío ma
jin ndo'o. Sani te ñayii masu
judío ka kuu i ma, jin ndo'o
tna i.
10 ¡Kovaa naka jayiñu'u ji'in
tnu'u sii ini koo nuu ndaka
ñayii ka sa'a ja va'a ma! Cha'a
chi xinañu'u ñayii judío ma,
jin ni'i. Sani te ñayii masu
judío ka kuu i ma, jin ni'i tna
i.
11 Vaa nuu Su'si ma chi
inuu-ni ka kuu ndaka o, visi
ndeva'a-ni ñuu o.
12 Vaa ndaka ni ja ñatuu ka
jini ni tnu'u ni wa'a Su'si ma
ja ni ndakaxtnu'u Moisés ma
te ni ka yo sa'a ni ja u'vi
ma, te suni jin skenaa ni
maa ni nkuu, visi ñatuu ka
jini ni sukan ni ndakaxtnu'u
Moisés ma. Te ndaka ndijin
ja ka jini ni tnu'u ni wa'a
Su'si ma ja ni ndakaxtnu'u

Moisés ma te ni ka yo sa'a
ni ja u'vi ma, te sukan ká'an
tnu'u ni ndakaxtnu'u Moisés
ma, sukan ndakan ndaa Su'si
ma kuenda nuu ni.
13 Vaa masu ñayii yika-ni
ja niniso'o-ni i tnu'u ni
kaxtnu'u Su'si ma nuu
Moisés ma ka kuu ñayii ka
sa'a ja va'a ja ndaa nuu Su'si
ma. Chi ña'a. Su'va ká'an
Su'si ma ja ñayii ka sa'a ka
kuu sukan ndee tnu'u ni
tatnuni Su'si ma nuu Moisés
ma ka kuu ñayii ka sa'a ja
va'a ja ndaa nuu Su'si ma.
14 Vaa ñayii masu judío ka
kuu i ma te ñatuu na tnu'u ni
yo ndakaxtnu'u Moisés ma
ka jini i, kovaa ka jini i nde a
kúu ja va'a ma ji'in ja u'vi ma,
te maa i ka ndasa'a kuenda
nawa jin sa'a i ma.
15 Te sa'a, te ka kaxtnu'u i ja
iyo in tnu'u tátnuni ini anua
i ma, te ka kaxtnu'u i sukan
ka jani ka ka'vi ini i ma, te ka
ndakunitnuni i naxe ka sa'a
ka kuu i ma nú ja va'a xi ja
u'vi kúu.
16 Sa'a ko kuu kivi sunkoo
Yuva o Su'si ma Sa'ya ya Jesu-
cristo ma, ja ndakan ndaa ya
kuenda nuu in in o ja ka kuu
o ñayii a nawa ni ka yo sa'a
yu'u o ma, sukan ká'an tnu'u
vii tnu'u va'a káxtnu'u sa a.

Ñayii judío ma chi masu ka sa'a kuiti i sukan ká'an tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma

17 Ndijin ja ká'an ni ja kúu
ni judío, te kúkanu ini ni
tnu'u ni ndakaxtnu'u Moisés
ma, te ká'an ni ja sa'ya Su'si
ma kúu ni,
18 te ká'an ni ja jini ni sukan
kúni Su'si ma ja jin sa'a o ma,
te jâ ni kutu'va ni tnu'u ni
ndakaxtnu'u Moisés ma, te
jini ni ndakaji ni ja va'a ma.
19 Te jani ini ni ja kúu ni ñayii
káxtnu'u tnu'u Su'si ma nuu
ñayii ñatuu ka jini ma te kuan
koo neé kuan koo uun maa i
ma, te ñu'u ndú'va kúu ni nuu
ñayii ka iyo nuu nee ma sa'a
ni tnu'u.
20 Te jani ini ni ja teskua'a
kúu ni nuu ñayii ñatuu ka jini
ma, ji'in nuu ñayii yika ni ka
keja'a i ka ndanduku i Su'si
ma, vaa maa ni chi jâ jini
ni tnu'u ndaa tnu'u ndichi ni
ndakaxtnu'u Moisés ma.
21 Ndijin ja káxtnu'u ni nuu
in-ka ñayii a, ¿naku ñatuu
ndákaxtnu'u ni nuu maa ni a
naxe kúni Su'si ma ja ko sa'a
ko kuu ni? Ndijin ja káxtnu'u
ni nuu in-ka ñayii ja máko
jin sakui'na i ma, ¿te sakui'na
maa ni?
22 Ndijin ja ká'an ni ja ma
kuu ndatuu tee ma ji'in in-ka
ña'a ma, ¿te maa ni ndátuu
ji'in in-ka ña'a ma? Ndijin
ja saxiko ni ja masu Su'si ka
kuu ma, ¿te kivi ni nuu ka
ñu'u i ma, te sakui'na ni?
23 Ndijin ja kúvixi maa ni
ja jini ni tnu'u ndaa ni
ndakaxtnu'u Moisés ma,
kovaa sa'a ni ja ka saxiko
ñayii a Su'si o ma, vaa ñatuu
sa'a ni sukan ká'an ya ma.
24 Sukan ká'an tutu ndee
tnu'u Su'si o a: “Ja kuechi
ndijin a, te ñayii masu judío
ka kuu i ma, ka ka'an ndeva'a
i ja kuu Su'si o a.” Sa'a ká'an
tnu'u ya a.
25 Ja ndaa kúu ja nuna kit-
nuni o chi chindee ña'a i,
nuna sa'a o sukan ká'an tnu'u
ni tatnuni Moisés ma. Kovaa
nú ma sa'a o, te ko kuu o

sukan-ni ka kuu ñayii ñatuu
ka yitnuni i ma.
26 Chukan kúu ja in ñayii
ñatuu yitnuni ma te sa'a
i sukan ká'an tnu'u ni
ndakaxtnu'u Moisés ma,
kuenda tnu'u ja yitnuni i
kúu, ká'an Su'si ma.
27 Vaa ñayii ñatuu yitnuni
yikikuñu i ma kovaa kándija
i ndaka tnu'u Su'si ma ja ni
ndakaxtnu'u Moisés ma, kuu
ndaka'an i kuechi ni a, vaa
visi neva'a ni tutu ndee tnu'u
ni tatnuni Su'si o a, te visi
yitnuni ni a, kovaa ñatuu sa'a
ni sukan ká'an tnu'u Su'si ma
ja ni ka'an Moisés ma.
28 Vaa ja ko kuu o ñayii judío
ma chi masu yika-ni ja sa'a o
sukan ka sa'a ñayii judío ma
ja ka chitnuni i yikikuñu i ma
kúu. Chi ña'a.
29 Su'va ja jin ko kuu o ñayii
judío ndija ma kúu ja nú ni
nduvii ni ndundoo ini anua
o a, te sukan, te ini anua o a
ni nukitnuni ndija i nuu Su'si
ma. Vaa masu yika-ni ja kúu
ká'vi o sukan ndee tnu'u ni
ka'an Moisés ma kúu ja ko
kuu o ñayii judío ma chi su'va
nú maa Xtumani Ndios ma ni
ndaxsama ña'a. Te ja ñu'u ini
o kúu ja Su'si ma ndaka'an
va'a ndaka'an vii ja sa'a o ma,
te masu ñu'u ini o ja ñayii ma,
jin ka'an vii ja sa'a ja kuu o
ma.

3

1 Chukan kúu ja, ¿nawa
ka ni'i o ja ka kuu o judío
ma? ¿Xi nawa chíndee ña'a ja
jákitnuni o ma?
2 Kua'a xeen ja jin ni'i o ja
ka kuu o ñayii judío a, nuna
jin jaku'ni ndaa ini o tnu'u
Su'si o a. In kúu ja ni kukanu
ini ña'a Su'si ma ja nuu nda'a
yo'o ni xndoo ya tnu'u ni
tatnuni ya ja jin ko sa'a o ma.
3 Chukan kúu ja, ¿naxe ka'an
o? Nú in nde ni ñatuu kándija,
te ¿ja ñatuu kándija ni ma, sa'a
i ja ma sa'a-ka Su'si ma ja ni
skuiso ya ma?
4 Ña'a, vaa Su'si ma chi in ja
ni ka'an ya ja sa'a ya ma, chi
ûni sa'a ya, visi sukan-ni kúu
maa ñayii a ja ñatuu sa'a i ja
ndaa ma. Vaa sa'a ká'an tutu
ndee tnu'u Su'si o ma:
Sukan-va'a jin ndakunitnuni
ñayii ma ja tnu'u ndaa
tnu'u ndija kúu tnu'u
ká'an ni a, vi Su'si,
te ñatuu na in ká'an ja
masu ja'nde ndaa ni
tniñu ñayii ma.
Sa'a ni jiña'a David ma Su'si
ma.
5 Kovaa ka iyo jaku ñayii
ma ja ka ka'an i ja kuechi ja
u'vi ka sa'a i ma, te iyo-ka
jayiñu'u Su'si ma. Te ka jani
ini i ja chukan kúu ja masu
va'a ini Su'si ma ja xndo'o
xneni ya i ma. Sa'a ndáka'an
sa sukan ka ká'an jaku ñayii
ma. Te yo'o, ¿naxe jin ka'an
tna o?
6 ¡Masu kuu ja jin ka'an o
sukan! Vaa nú ma xndo'o
xneni ya ñayii ka ndiso
kuechi ma, ¿naxe ka'nde ya
tniñu ñayii ka iyo ñuu ñayivi
a?
7 Te in-ka tnu'u ja ka ka'an
ñayii yukan kúu ja ndaka
tnu'u ka ka'an i ja masu ja
ndaa kúu ma, kovaa sa'a
tnu'u ka ka'an i ma ja ka
ndasa'a jaku-ka ñayii ma
kuenda ja maa in-ni Su'si ma

ká'an tnu'u ndaa tnu'u ndija
ma, te ka ndachiñu'u xeen-ka
ñayii ma Su'si ma. Te ka ka'an
ñayii tnu'u ma: "¿Te naku ka
ka'an i ja ka ndiso kuechi o?",
ka kuu i ka ka'an i.
8 Kovaa nuna jin kandija o ja
ka ka'an ñayii tnu'u ma, te ¿xi
jin ka'an tna o ja jin sa'a o
ja u'vi ma, sukan-va'a nduu
i ja va'a ma? ¡Masu kuu ja jin
ka'an o sukan! Kovaa maa
ñayii yukan, ka ka'an i tnu'u
sa ja sa'a káxtnu'u sa. Kovaa
maa Su'si ma chi jini ya ja
sukan ka ka'an i tnu'u sa ma,
te kenda kivi ja ndakan ya
kuenda nuu i ja sukan ka
ka'an i ma, te jin ndachunaa
maa i.

Ni-in ñayii ñatuu sa'a ja va'a nuu Su'si ma

9 ¿Te naxe jin ka'an o?
¿Yo'o ja ka kuu o judío a,
ñayii va'a-ka ka kuu o sana
ñayii masu judío ka kuu i ma?
Ña'a, vaa ndaka o ji'in ñayii
masu judío ka kuu i ma, jâ ka
ndiso kuechi o nkuu.
10 Sukan ká'an tutu ndee
tnu'u Su'si ma:
Ni a in ñayii sa'a ja va'a.
11 Ni a in ñayii jáku'ni ini.
Ñatuu na in ndánduku Su'si
ma.
12 Ndaka i ni ka ski'in maa i.
Ndaka i, masu ñayii jin
kuu-ka ka kuu i.
Ñatuu na in sa'a-ka ja
va'a, ni a in-nka i.
13 Sukan kini kaa nuu ka
yinee ndiyi ma nuna
ndanune i ma,
sukan ka kuu tnu'u ka
kana koo sukun ñayii
ma.
Te ja ka ka'an i ji'in yaa i ma,
ja ka xnda'vi i ñayii ma
kúu.
Te sukan kúu venenu koo
ma,
sukan kúu ja ka ka'an i
ji'in ñii yu'u i ma.
14 Te ka ñu'u chitu yu'u i ma ja
u'vi ja kini ja ka ka'an
i ma.
15 Te ja'a i ma ka jika ñama-ka
kuan koo i ja jin ka'ni i
ñayii ma.
16 Ka xndoo nda'vi ka xndoo
kee i ichi ka jika i ma,
17 vaa ñatuu ka jini i naxe
jin koo mani i ji'in ñayii
ma.
18 Te ñatuu ka yu'u i ja Su'si
ma chi nde'ya ña'a ya.
19 Kovaa ka jini o ja ndaka
sukan ndee tnu'u Su'si ma,
ká'an i ja jin kuu maa ñayii
ka jani ini i ja nuna jin sa'a
i ndaka sukan ká'an tnu'u
ni tatnuni Moisés ma, te
jin ndani'i ta'vi i. Kovaa
ña'a. Vaa maa Su'si ma
ndakan kuenda nuu ndaka
ñayii ka iyo ñuu ñayivi a, te jin
ndachunaa i ndaka nawa ni
ka yo sa'a, ni ka yo kuu i ma.
Te kivi yukan masu na in kuu
ka'an-ka.
20 Vaa visi tnuñu maa ñayii
ma ja sa'a i ndaka sukan
ndee tnu'u ja ni wa'a Su'si ma
nuu Moisés ma, kovaa ni a in
ñayii ma, masu kundee i sa'a
i ja va'a nuu ya ma te ndani'i
ta'vi i. Vaa tnu'u ni wa'a Su'si
ma nuu Moisés ma, yika-ni ja
sa'a i kúu ja ndákunitnuni ñayii
ma ja ja u'vi ni sa'a i ma te ni
jiso kuechi i nuu Su'si ma.

Ja ni ka kukanu ini o Jesucristo ma ja suu ya ni chunaa nuu tniñu o ma te ni ka kaku o nuu ja u'vi ma

21 Kovaa vitna, te Su'si ma,
ni kaxtnu'u ya in-ka tnu'u jaa
sukan jin ndayaa o nuu ja
u'vi ma te jin ko kuu o ñayii
jin ko sa'a ja va'a ja ndija nuu
ya ma. Vaa onde Moisés ma
ji'in tee ni ka yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, ni
ka yo kaxtnu'u de ja sukan ko
kuu ma.
22 Chukan kúu ja ndeva'a-ni
na in kukanu ini Jesucristo
ma ja maa ya ni chunaa nuu
tniñu i ma nuu ni ji'i ya nuu
krusi ma chi sakanu ini Su'si
ma kuechi i ma. Vaa ndaka
ñayii ka kukanu ini i Jesu-
cristo ma, kuu jin sa'a i ja vii
ja va'a ma. Vaa Su'si ma chi
masu nde sa'a siin ya ni-in
jichi ñayii ma,
23 vaa ndaka ñayii ma, ni ka
sa'a i ja u'vi ma te ni ka
jiso kuechi i nuu Su'si ma,
chukan kúu ja ni ka kujika i
nuu iyo jayiñu'u ya ma.
24 Kovaa Su'si ma chi ni
kunda'vi ini ña'a ya, te ni
skuta'vi ña'a ya tnu'u vii
tnu'u mani ya ma, te ni sa'a
ya ja maa Jesucristo ma ni
ndachunaa nuu tniñu o ma,
te sukan, te ni ka kaku o nuu
ja u'vi ma.
25 Vaa ni tetniñu Su'si ma
Jesucristo ma ja kûu ya, te
ni jati niñi ya ma ja jin kuu
o ma. Te nuna jin kukanu
ini o ja sukan ni ndo'o Jesu-
cristo ma nuu tniñu o ma,
chi ndasavii ndasandoo ña'a
Su'si ma nuu ndaka ja u'vi ni
ka yo sa'a o ma. Te Su'si ma,
ni kaa kuee ini ya, vaa ñatuu
ni xndo'o xneni ya ñayii ma
ja kuechi ndaka ja u'vi ni ka
yo sa'a i ma.
26 Kovaa onde vitna, te jâ
ni kaxtnu'u ya ja iya sa'a
ndimaa ja va'a ja ndaa kûu
ya, vaa ni ndachunaa maa
ya ndaka kuechi ni ka yo
sa'a o onde xi'na-ka ma. Te
suni sukan káxtnu'u ya ja
maa ya sa'a ja ndaka o ja
ka kukanu ini o Jesús ma te
ni ka jan-ta'vi o ya ma, te
ñatuu-ka na kuechi ka ndiso
o nuu Su'si ma, te jin nduu
o ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa
nuu Su'si ma.

27 Chukan kúu ja, ¿ndenu
iyo ja ká'an ñayii ma ja maa
i kúu sa'a ndaka ma? Masu
na in kuu sa'a kuiti ja va'a, ja
maa in-ni i ma. Nú masu ja
onde kukanu ini i Jesucristo
ma, sana kuu sa'a i ndaka ja
va'a ma.
28 Te chukan kúu ja ka
ndasa'a o kuenda ja masu
kuechi ja ni ka yo sa'a o
ndaka ja ni kaxtnu'u Moisés
ma, te ni ka nduu o ñayii ka
sa'a ja va'a, chi ña'a. Vaa
onde ni ka kukanu ini o
Jesucristo ma, saa ni chindee
ña'a ya ja ni ka nduu o ñayii
ka sa'a ja va'a ja ndaa.

29 ¿Te Su'si ma, Su'si maa
in-ni ñayii judío ma kúu ya?
Te ñayii masu judío ka kuu i
ma, te ¿masu Su'si tna i kúu
ya? Ñatuu na in ko kani ini
sukan, vaa Su'si ma chi suni
Su'si tna i kúu ya.
30 Vaa Su'si ma chi maa in-ni
ya kúu Su'si ndaka o a. Te
nú ñayii judío ma, jin kukanu
ini i ya, te sa'a ya ja jin nduu
i ñayii jin ko sa'a ja va'a ja
ndaa ma. Te suni sukan sa'a
tna ya ja jin kuu ñayii masu

ñayii judío ka kuu i ma, nuna
jin kukanu ini i ya.
31 Chukan kúu ja, yo'o ja
ka kukanu ini o Jesucristo
ma, te masu kuu jin ka'an
o ja masu jiniñu'u tnu'u ni
wa'a Su'si ma nuu Moisés
ma. Su'va yo'o ja ka kukanu
ini o Jesucristo ma, ka ka'an
o ja kanuu xeen-ka tna kúu
tnu'u ni kaxtnu'u Su'si ma
nuu Moisés ma.

4

Sukan ni kandija Abra-
ham ma ja ni jiña'a Su'si ma,
sukan jín kondikin tna o jin
sa'a o

1 ¿Te naxe jin ka'an o ja
kuu tna'a o tee ni yo nani
Abraham ma? ¿Nawa ni ni'i
maa de ja kuu maa de?
2 Nute kuechi ja ni yo sa'a
de ma te jin kuña'a i ja in
tee sa'a ja va'a kúu de chi
savixi de maa de. Kovaa nuu
Su'si ma masu kuu jin savixi
o maa o.
3 Vaa ¿nawa ká'an tutu ndee
tnu'u Su'si ma? Ká'an i
ja: “Abraham ma chi ni
kukanu ini de Su'si ma, te ni
ndaka'an ni ndakachi ya ja in
tee sa'a ja va'a ja ndaa kúu
de.”
4 Va'a-ni, vaa ñayii satniñu
ma chi masu kuu ka'an o ja
ja skuta'vi ña'a jito'o i ma kúu
ja ni chuya'vi de i ma chi ja ni
satniñu i ma kúu.
5 Kovaa Su'si ma kúu iya sa'a
ja onde ñayii ka sa'a ja u'vi
ma te ka ndiso kuechi i ma
chi kuu jin ko kuu i ñayii jin
ko sa'a ja va'a ja ndaa. Nuna
jin kukanu ini i Su'si ma, te
ka'an Su'si ma ja kuechi ja ni
ka kukanu ini i ya ma, te ñayii
va'a ni ka nduu i.
6 Suni sukan ká'an David ma
ja va'a xeen kúu ñayii ja visi
ñatuu na ja va'a ni yo sa'a
i ma kovaa ni kukanu ini i
Su'si ma, te ni kuatundi'ya
ña'a ya, te ni nduu i in ñayii
sa'a ja va'a ja ndaa. Vaa sa'a
ká'an David ma:
7 ¡Naka vii naka va'a ka kuu
ñayii ja ni sakanu ini
Iya Tátnuni ma kuechi
i ma
te ni ka naa ndaka ja u'vi
ni ka yo sa'a i ma!
8 ¡Naka vii naka va'a kúu ñayii
ja ñatuu ndánduku Iya
Tátnuni ma kuenda
ndaka ja u'vi ni yo sa'a
i ma!,
kúu de ká'an de.
9 Te tnu'u mani ja ni ka'an
David ma, ¿nawa ka jani ini
ni? ¿Ja jin kuu maa in-ni
ñayii judío ma kúu, xi suni
ni ka'an de ja jin kuu ñayii
masu ñayii judío ka kuu i ma?
Ja jin kuu ndaka o kúu, vaa
ká'an sa ja Abraham ma chi
ni kukanu ini de Su'si ma, te
ni ndaka'an ni ndakachi ya ja
in tee sa'a ja va'a ja ndaa kúu
de.
10 ¿Te naxe ni iyo de nuu ni
ká'an Su'si ma sukan? ¿In
tee yitnuni sukan ka yitnuni
tee judío ma kúu de nuu
ni ka'an Su'si ma sukan, xi
in tee ñatuu kitnuni-ka kúu
de? Masu in tee yitnuni kúu
de. Ña'a chi in tee ñatuu kit-
nuni-ka kúu de nuu ni ka'an
Su'si ma sukan.
11 Kovaa jâ ni kukanu ini de
Su'si ma visi ñatuu kitnuni-ka
de ma, sani te ni jakitnuni de,
sukan-va'a ko kuu i in seña

ja kaxtnu'u i ja jâ ni kukanu
ini de Su'si ma te ni kandija
de ja ká'an Su'si ma te jâ ni
nduu de in tee sa'a ja va'a ja
ndaa. Te chukan kúu ja iyo
de ja ko kuu de yuva ndaka
ñayii ka kukanu ini Su'si ma
visi ñatuu ka yitnuni tee ma,
vaa ká'an Su'si ma ja jâ ni ka
nduu i ñayii ka sa'a ja va'a ja
ndaa sukan játna ini maa ya
ma.
12 Te suni Abraham ma, kúu
de yuva ndaka ñayii judío
ja ka yitnuni i ma. Ko-
vaa masu yuva ndaka ñayii
judío ma kúu yuva o Abra-
ham ma, nú masu ja kúu de
yuva nanimaa ñayii judío ka
sa'a sukan ni yo sa'a maa de
ma. Na ko ka'an o ja kúu de
yuva ndaka ñayii ka kukanu
ini Su'si ma-ni, sukan ni yo
kukanu ini maa de Su'si ma
nuu ñatuu kitnuni-ka de ma.
13 Te ni skuiso Su'si ma nuu
Abraham ma ja maa de ji'in
sa'ya tata de ma, jin kuta'vi
de ji'in i ni-ka'nu ñuu ñayivi
a. Kovaa masu kuechi ja ni
sa'a de ndaka ja ni kaxtnu'u
Moisés ma kúu ja ni skuiso
Su'si ma sukan ma. Nú masu
ja kuechi ja ni kukanu ini de
Su'si ma kúu, te ni nduu de
tee sa'a ja va'a ja ndaa.
14 Vaa nute ñayii ka sa'a
ndaka ja ni kaxtnu'u Moisés
ma, jin ko kuu i ñayii jin
kuta'vi ni-ka'nu ñuu ñayivi
a chi ñatuu jiniñu'u ja jin
kukanu ini o maa Su'si ma,
te masu nde jiniñu'u tnu'u
ni skuiso Su'si ma nuu Abra-
ham ma.
15 Vaa tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, sa'a i ja ndákiti
ini Su'si ma nuu o a, nú
ñatuu kándija o te ñatuu sa'a
o sukan ká'an ma. Kovaa
nú ñatuu kuni-ka o tnu'u ni
ka'an ni kachi Moisés ma
chi masu sa'a o ja ndakiti ini
Su'si ma nuu o nawa ni sa'a
maa o ma, vaa ñatuu kuni-ka
o ma.
16 Chukan kúu ja ka jini o
ja kuechi ja ka kukanu ini o
Su'si ma, te jin ndani'i o ja
ni skuiso ya ma ja skuta'vi
ña'a ya ma. Te ja ndaa
ndija ja jin nduta'vi sa'ya
tata Abraham ma sukan ni
skuiso Su'si ma. Kovaa
masu maa in-ni ñayii ka sa'a
sukan ni kaxtnu'u Moisés
ma, jin nduta'vi sukan ni
skuiso Su'si ma, chi suni ñayii
ka kukanu ini Su'si ma te
ka kuu i sukan ni yo kuu
Abraham ma, jin ndani'i ta'vi
tna i. Vaa yuva ndaka o kúu
de.
17 Suni sukan ká'an tutu ndee
tnu'u Su'si ma, ja ni jiña'a
ya nuu Abraham ma: “Jâ ni
sunkani ña'a sa ja ko kuu
ni yuva kua'a ñuu.” Sukan
ni jiña'a Su'si ma, vaa ni
kukanu ini de ya ja kuu
ndaxteku ya ñayii ni ka ji'i ma
te kuu ka'an ya ja ndaka ja
ñatuu ka nde'ya o a ñuu ñayivi
a, kuenda tnu'u ja jâ ka iyo i
kúu.
18 Te Abraham ma chi ni
kukanu ini de Su'si ma, visi
ñatuu kuni-ka de naxe ko kuu
ja sa'a ya ja ni skuiso ya nuu
de ma, vaa suu de ko kuu
yuva ñayii ndaka ñuu ma.
Vaa sa'a ni jiña'a Su'si ma:
“Sukan kua'a tiuxini ka iyo
andivi ma, sukan kua'a sa'ya
tata ni ko kuu”, kúu ya jiña'a
ya.
19 Te visi jâ ni kuu nija'nu

de te ñatuu-ka na tnu'u ndee
tnu'u ndatnu yikikuñu de ma
vaa jâ yi'i de cientu kuiya,
te Sara ma chi in ña'a masu
kuu koo sa'ya kúu ña, ko-
vaa ñatuu ni sanuu de chi ni
kukanu ini de Su'si ma.
20 Te ñatuu ni jani uu ni jani
uni ini de chi ni kandija de
sukan ni skuiso Su'si ma, te
ûni ni kukanu ini-ka de ya, te
ni ndachiñu'u de ya.
21 Vaa ni kandija de ja ni
ka'an Su'si iya kúu sa'a ndaka
ma, te ni kukanu ini de ya
ja sa'a ya ndaka sukan ni
skuiso ya ma.
22 Chukan kúu ja: “Ni
ndaka'an ni ndakachi Su'si
ma ja in tee sa'a ja va'a ja
ndaa kúu de.”
23 Te masu ja kuu maa in-ni
de kúu ja ndee tnu'u ni ka'an
Su'si ma.
24 Suni ja jin kuu tna o kúu
ja ká'an tnu'u Su'si ma, nú ka
kukanu ini o Su'si iya ni sa'a
ja ni ndateku Jesucristo ma
ne'un ñayii ni ka ji'i ma.
25 Te Jesucristo ma chi ni
ji'i ya kuechi ja u'vi ni ka
yo sa'a o ma, te ni ndateku
ya, sukan-va'a yo'o, te jin
kukanu ini o ya, te jin ko kuu
o ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa
sukan játna ini Su'si ma.

5

Ja ni ka kukanu ini o Jesucristo ma te ni ka ndumani o ji'in Su'si ma

1 Ja ni ka kukanu ini o
Su'si ma, te ni ndasandaa ni
ndasandija ña'a ya, te ja maa
Jesucristo iya tátnuni nuu o a,
te ni sa'a ya ja jin koo mani o
ji'in Su'si ma.
2 Te ja ni ka kukanu ini o ya a,
te ja maa tna ya a, te ni kuu
ni ka ndani'i o ja va'a ja vii
ni skuta'vi ña'a Su'si ma, te
suu kúu ja jin konukuiñi va'a
o nuu ya. Te ûni ka kutachi
xeen o ja ka ndetu o ja jin ni'i
o jayiñu'u Su'si ma.
3 Te masu cha'a-ni chi suni ka
kutachi xeen o ora ka ndo'o
ka neni o ma. Vaa ka jini o
ja nuna jin ndo'o jin neni o
ma chi sa'a i ja ko kuu o ñayii
kava kuee ini.
4 Te nuna kava kuee ini o
ma, te sa'a i ja teku-ka ini
o nuu tnundo'o tnuneni ma,
te nuna teku-ka ini o ma chi
kukanu ini o ja ni'i o ja ni
skuiso Su'si ma.
5 Te ja ndetu o ja ni'i o ma chi
masu ja kan-yu'u ja kan-nuu
kúu, vaa onde ini anua o a
ka jini o sukan kútoo ña'a
Su'si ma, vaa skuta'vi ña'a ya
Xtumani maa ya ma.
6 Vaa ka jini ni ja sukan ni
kenda kivi ni kaji Su'si ma, te
ni ji'i Cristo ma nuu tniñu o
ja ka ndiso kuechi o ma, kivi
nuu masu nde ka jiniñu'u-ka
o ma nkuu.
7 Ja ndaa kúu ja masu na in
kachi i ja kûu i nuu tniñu in
ñayii sa'a ja va'a ja ndaa, xi
saa iyo-nka in ñayii kachi kûu
i nuu tniñu ñayii va'a xeen ini
i ma kuechi ja va'a ini i ma.
8 Kovaa maa Su'si ma, ni
kaxtnu'u ya sukan kútoo ña'a
ya ma, vaa nuu ka kuu-ka o
ñayii ka sa'a ja u'vi ma, te ni
ji'i Cristo ma nuu tniñu o ma.
9 Te ja maa niñi Cristo ma,
te ni ndasavii ni ndasava'a
ña'a Su'si ma, te chukan kúu
ja ja maa ya te jin kaku o

te ma xndo'o ma xneni ña'a
Su'si ma.
10 Vaa ñayii masu ni ka yo
ketna'a ini ji'in Su'si ma ni ka
yo kuu o, te ja ni ji'i Sa'ya ya
ma, te ni ka ndumani o ji'in
Su'si ma. Te chukan kúu ja
vi'i-ka jín kukanu ini o Su'si
ma ja jin kaku o, vaa téku
Cristo Iya Tátnuni ma.
11 Te masu yika-ni ja cha'a-ni
chi suni ka kutachi o ja ka
iyo o nuu Su'si ma ja maa
Jesucristo iya tátnuni nuu o
ma, vaa ja maa Jesucristo
ma, te ni ka ndumani o ji'in
Su'si ma vitna.

Sukan ni sa'a Adán ma,
ji'in sukan ni sa'a Cristo ma

12 Vaa kuechi ja in ñayii
ma, te ni kivi ja u'vi ma nuu
ndaka ñayii ñuu ñayivi a, te
kuechi ja ndaka ñayii ma ni
ka sa'a ja u'vi ma, te chukan
kúu ja jin kûu ndaka o ma
nkuu, vaa kuechi ja ndaka
ñayii ma ni ka sa'a ja u'vi ma.
13 Nuu ñatuu tatnuni-ka Su'si
ma nde a jin sa'a ñayii ma,
te jâ ni ka yo sa'a i ja u'vi
ni-ka'nu ñuu ñayivi a. Kovaa
nú ñatuu jin kuni-ka i nde a
kúu ja tátnuni Su'si ma, masu
kuu xtekuechi tna'a o nawa
ni ka sa'a i ma.
14 Kovaa onde Adán ma te
onde Moisés ma ni ka ji'i
ñayii ma, visi masu inuu ni ka
jiso kuechi i ji'in Adán ma. Te
sukan ni kuu ja kuechi Adán
ma, te sukan ko kuu ji'in iya
iyo ja kii ma.

15 Kovaa ja ni skuta'vi ña'a
Su'si ma, masu kuu ka'an o
ja inuu kúu ji'in ja ni sa'a
Adán ma. Vaa kuechi ja ni
sa'a Adán ma, te ndaka ñayii
ma jin kûu. Kovaa tna'a ja ni
skuta'vi ña'a Su'si ma ja maa
Jesucristo iya ni kii ñayivi ma
chi in ja ka'nu xeen-ka kúu ja
ni sa'a ya ma.
16 Kovaa in-ni ja u'vi ni sa'a
Adán ma, te ni sa'a de ja
ndaka ñayii ma ni ka jiso
kuechi ma, te jin ndachunaa
ndaka i nuu Su'si ma nkuu.
Vaa kuechi ja kua'a ja u'vi
ni ka yo sa'a ñayii ma, te ni
kunda'vi ini ña'a Su'si ma,
te ni skuta'vi ña'a ya ja va'a
ja vii, sukan-va'a jin nduu o
ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa.
17 Vaa ja kuechi ja ni sa'a
in-ni ñayii ma, te ni kundee i
ja ndaka o ma jin kûu, kovaa
masu ja va'a kúu. Kovaa ja
ni sa'a Jesucristo ma ja va'a
xeen-ka kúu, vaa ni kundee
ya ja jin koteku o ni-kani
ni-jika. Te sa'a ko kuu ji'in
ndaka o ja ni ka kuta'vi o
ja va'a ja vii ni skuta'vi ña'a
Su'si ma te jâ ni ka nduu o
ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa.
18 Vaa kuechi ja in ja u'vi
ni sa'a in ñayii ma, te ndaka
ñayii ma jin ndachunaa. Te
suni sukan tna ni kuu ja ni ji'i
maa in-ni Jesucristo ma, te ni
kenda ja ndaka ñayii ma, jin
nduu i ñayii jin ko sa'a ja va'a
ja ndaa, te jin koteku i, nuna
jin kandija i ya ma.
19 Vaa ja in-ni ñayii ma, ñatuu
ni kandija i ja ni tatnuni
Su'si ma, te ni sa'a i ja ni ka
nduu kua'a-ka ñayii ka sa'a ja
u'vi ma. Te kuenda tnu'u ja
sukan tna ni kuu ja maa in-ni
Jesucristo ma ni kandija ja ni
sa'a ya sukan iyo ja sa'a ya

ma, te chukan kúu ja kua'a
ñayii jin nduu ñayii jin ko sa'a
ja va'a ja ndaa.
20 Kovaa nuu ni kenda tnu'u
ni tatnuni Su'si ma nuu
Moisés ma, ni sa'a i ja ni
ndatuu kua'a-ka ja u'vi ka
sa'a ñayii ma. Kovaa nuu ni
kukua'a xeen-ka ja u'vi ka
sa'a ñayii ma te jin skenaa i
maa i nuu ja u'vi ka sa'a i
ma nkuu, te ni kunda'vi ini
xeen-ka ña'a Su'si ma, te ni
skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a.
21 Visi ni kundee ja u'vi ma ja
jin kûu ñayii ma, kovaa maa
Su'si ma, ni kundee ya, vaa
ni kunda'vi ini ña'a ya ma, te
ja maa Jesucristo iya tátnuni
nuu o a, te ni skuta'vi ña'a ya
ja vii ja va'a, sukan-va'a jin
ko kuu o ñayii jin ko sa'a ja
va'a ja ndaa te jin koteku o
ni-kani ni-jika.

6

Má jin ko sa'a-ka o ja u'vi ma

1 ¿Te naxe jin ka'an o? ¿Jin
ko sa'a jin ko sa'a-ni o ja u'vi
ma, sukan-va'a kukua'a-ka ja
skuta'vi ña'a Su'si ma?
2 ¡Ña'a kuiti! Vaa jâ ni ka
nduu o sukan ka kuu ñayii ni
ka ji'i ma ja masu nawa ka
sa'a-ka i ma, te chukan kúu
ja masu kuu jin ko sa'a-ka o
ja u'vi ma, te ni masu jin ko
ku'un-ka ini o.
3 ¿Xi ñatuu ka jini ni ja ndaka
o ja ni ka jandute o ja maa
Cristo Jesús ma chi jâ ni ka
ji'i o sukan ni ji'i maa ya ma?
4 Vaa nuu ni ka kê koo o ka'a
ndute ma, te kuenda tnu'u ja
ni ka ji'i o, te ni ka kuyu'u o,
sukan ni ji'i ya te ni kuyu'u
ya ma. Te nuu ni ka nana koo
o nuu ndute ma, te kuenda
tnu'u ja ni ka ndateku jaa o,
sukan ni ndateku Cristo ma
ne'un ñayii ni ka ji'i ma, te ni
ka jini o ja jayiñu'u Yuva ya
ma. Te chukan kúu ja yo'o,
jín ko kuu o ñayii jin ko sa'a
ja va'a ja ndaa.
5 Vaa kuenda tnu'u ja ni ka
ji'i o sukan ni ji'i Cristo ma,
te jâ ni ndatnii ya nda'a o a.
Te ni ka ndateku o sukan ni
ndateku ya ma, te ni ka nduu
o ñayii jaa. Chukan kúu ja
masu jin ko sa'a-ka o ja u'vi.
6 Te jín kona'a o ja ndaka
ja ni yo jatna ini yikikuñu
o ma ja ko sa'a i ma onde
xi'na-ka ma, kuenda tnu'u ja
ni ndakaa i nuu krusi ma ji'in
Cristo ma, sukan-va'a naa ja
u'vi ni ka yo jatna ini o ja jin
ko sa'a o ma, te chukan kúu
ja máko jin kunukuechi-ka o
nuu ja u'vi ma.
7 Vaa ñayii jâ ni xndoo ndaka
ja u'vi ma, kuenda tnu'u ja jâ
ni ji'i i te masu na ja u'vi ko
sa'a-ka i, vaa ni ka'an Su'si
ma ja jâ ni nduu i ñayii sa'a
ndaa sa'a ndija.
8 Te nú jâ ni ka xndoo o
ja u'vi ma, te visi ni ka ji'i o
sukan ni ji'i Cristo ma, kovaa
ka kukanu ini o ja jin koteku
o ji'in ya.
9 Vaa ka jini o ja Cristo ma,
jâ ni ndateku ya ne'un ñayii
ni ka ji'i ma, te masu kûu-ka
ya, vaa masu na in kundee ja
ka'ni i ya.
10 Vaa nuu ni ji'i ya ma, in-ni
jichi ni ji'i ya nuu tniñu o ja
kuechi ja u'vi ni ka yo sa'a
o ma, sukan-va'a ma jin ko

sa'a-ka o. Te ni ndateku ya,
te ni nukoo ya xiñi kua'a Su'si
ma.
11 Te chukan kúu ja yo'o chi
jín kani ini o ja jâ ni ka ji'i o
te masu jin ko sa'a-ka o ja u'vi
ma, te su'va jín ku'un ini o ja
maa Cristo Jesús iya tátnuni
nuu o ma, te ka teku o a, ja
jin ko sa'a o sukan játna ini
Su'si ma.
12 Máko tatnuni-ka ja u'vi ma
nuu yikikuñu o a, tna'a ja
kuu sa'a ja jin kûu o ma, te
máko jin kandija-ka o nú kuu
ini yikikuñu o a ja sa'a i ja
u'vi ma.
13 Ni a koo jin ndakua'a o
tnu'u ja ko kuu yikikuñu o
a in ja ko sa'a ja u'vi te
jin ndakuiso kuechi o nuu
Su'si ma. Su'va jín kaxtnu'u
o nuu Su'si ma ja ñayii ni
ndateku ne'un ñayii ni ka ji'i
ma ka kuu o, te jín ndakua'a
o yikikuñu o a nuu Su'si ma
ja jin kunukuechi o nuu ya,
te jín ko sa'a o ja va'a ja ndaa.
14 Vaa masu ko tatnuni ja
u'vi ma nuu o. Vaa vitna
chi masu jin kukanu ini-ka
o sukan ni tatnuni Moisés
ma, su'va jín kukanu ini o
sukan ká'an tnu'u vii tnu'u
va'a ni skuta'vi ña'a Su'si ma,
sukan-va'a jin ndani'i ta'vi o.

Ni ka nduu o ñayii jin kunukuechi nuu Su'si ma te jin sa'a o ja va'a ja ndaa ma

15 ¿Naxe jin ka'an o?
¿Xi kuu-ni-nka ja masu
jin kukanu ini o sukan ni
tatnuni Moisés ma te vitna
ya ja ni ka jini o tnu'u vii
tnu'u va'a ni skuta'vi ña'a
Su'si ma, te jin ko sa'a-ka o
ja u'vi ma? ¡Ña'a kuiti!
16 Vaa jin kona'a ni ja nuna
koo in ja tatnuni nuu o,
jiniñu'u ja kandija o te tat-
nuni i nuu o nawa sa'a o ma.
Te chukan kúu ja nú ka kuni
maa o ja jin sa'a o ja u'vi
ma te ka'ni ña'a i ma, xi jin
kandija o nuu Su'si ma te jin
ko kuu o ñayii jin ko sa'a ja
va'a ja ndaa.
17 Kovaa yo'o chi visi ni ka
yo kandija o te ni ka yo
jinukuechi o nuu ja u'vi ma,
kovaa vitna ka kuta'vi o nuu
Su'si ma ja ni-yu'u ni-anua
o ka kandija o sukan ni ka
kaxtnu'u i nuu o a.
18 Vaa ni ka ndayaa o nuu ja
u'vi ma, te ni ka nduu o ñayii
ka sa'a ja va'a ja ndaa, te jin
kunukuechi o nuu Su'si ma.
19 Ká'an sa sa'a, sukan-va'a
jin jaku'ni ini ni, vaa ñayii-ni
ka kuu o. Te sukan ni
ka yo wa'a ni tnu'u ja jin
kunukuechi yikikuñu ni a
nuu ja u'vi ma, te ni ka yo
sa'a neé ni ka yo sa'a uun ni
ma, te vitna, te jin kua'a ni
tnu'u, te jin nduvii jin ndun-
doo ni, sukan-va'a ni-ka'nu
ni-tu'u ni, jin kunukuechi ni
nuu Su'si ma, te jin ko sa'a ni
ja va'a ja ndaa.
20 Vaa kivi ni ka yo kuu ni
ñayii ni ka yo jinukuechi nuu
ja u'vi ma, te ñatuu ni ka yo
ndi ini ni ja jin ko sa'a ni ja
va'a ja ndaa ma.
21 ¿Te nawa kúu ja ni ka ni'i ni
ja ni ka yo sa'a ni sukan ma?
Yika-ni ja ka ndakukan-nuu
ni vitna ja ni ka yo sa'a, ni
ka yo kuu ni ma. Vaa ichi jin
skenaa ni maa ni kuan koo ni
ma nkuu.
22 Kovaa vitna jâ ni ka nde

koo ni nuu ja u'vi ma, te ni ka
nduu ni ñayii jin kunukuechi
nuu Su'si a. Te vitna jin
ku'un ini ni ja másu ko jin
ko sa'a-ka ni ja u'vi, te jin
ndani'i ta'vi ni, te jin koteku
ni ni-kani ni-jika.
23 Vaa nuna jin sa'a o ja u'vi
ma, te ja jin ni'i o kúu ja jin
skenaa o maa o, kovaa nuna
jin ko sa'a o sukan ká'an
tnu'u ni skuta'vi ña'a Su'si
ma chi jin koteku o ni-kani
ni-jika ja maa Cristo Jesús iya
tátnuni nuu o a.

7

Jâ ni ka ji'i o nuu tnu'u ni tatnuni Moisés ma

1 Ndijin ja ni ka nduu o
sa'ya Su'si ma, ká'an sa nuu
ni ja ka jini ni sukan ká'an
tnu'u ni tatnuni Su'si ma nuu
Moisés ma. Jin kona'a ni
ja nuu ñatuu kenda-ka Cristo
ma, ni ka yo kukanu ini o
sukan ká'an tnu'u ni tatnuni
Moisés ma naxe jin ko sa'a
jin ko kuu o ma, vaa maa
in-ni i iyo ma nkuu.
2 Vaa sukan kúu ña'a ni
tnanda'a ma, sukan ka kuu o
nuu tnu'u ni tatnuni Moisés
ma nkuu. Vaa ña'a ni
tnanda'a ma chi kándija ña ja
ká'an yii ña ma nuu téku-ka
de ma. Kovaa nú jâ ni ji'i de
ma, masu tatnuni-ka de nuu
ña.
3 Chukan kúu ja nú téku-ka
yii ña ma te ndakueka tna'a
ña ji'in in-ka tee ma, jâ ni
jiso kuechi ña nuu Su'si ma ja
kuechi ja u'vi ni sa'a ña ji'in
in-ka tee ma. Kovaa nú jâ ni
ji'i yii ña ma te ndatnanda'a
ña ji'in in-ka tee ñatuu na
ñasi'i de ma chi masu in ja
u'vi kúu, sukan ká'an tnu'u ni
tatnuni Moisés ma.
4 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si ma, suni sukan ka kuu
tna o nuu tnu'u ja ni tat-
nuni Moisés ma, vaa nuu
ni ji'i Cristo ma, te kuenda
tnu'u ja ni ji'i tna tnu'u ni
tatnuni Moisés ma nuu ñayii
ma. Kovaa nuu ni ndateku
Cristo ma, te ni ndasama
ndi'i kuiti, vaa ni ka jini o
ja onde kukanu ini o ya ma,
sana kuu jin ko sa'a o ja vii ja
va'a sukan játna ini Su'si ma.
5 Vaa kivi nuu ni ka yo tnuñu
o sukan-va'a jin sa'a maa o ja
jin ndani'i ta'vi o nkuu ma,
te tna'a ja ni tatnuni Moisés
ma ja másu ko jin ko sa'a o
ma, su'va chukan ni ka yo
sa'a-ka o, te tna'a ja jin ni'i o
ma kúu ja jin skenaa o maa o
ma nkuu.
6 Kovaa vitna, kuenda kúu
ñayii ni ji'i ma, sukan jín ko
kuu o nuu tnu'u ni tatnuni
Moisés ma tnu'u ni ka yo tnii
tna'a ji'in o ma nuu ni ka yo
kandija o sukan ká'an i ma.
Te chukan kúu ja jin katanuu
o sukan káxtnu'u maa Xtu-
mani Ndios ma, te sukan jín
kunukuechi o nuu Su'si ma,
te masu jin kondikin-ka o
sukan ká'an tutu ndee tnu'u
jana'a-ka ma.

Ñayii ñatuu ka iyo ji'in Jesucristo ma, masu jin kundee i nuu ja u'vi kúni yikikuñu i ma ja jin sa'a i ma

7 ¿Te naxe jin ka'an o ja
sukan? ¿Tnu'u ni tatnuni
Moisés ma, ja kuiso kuechi
o kúu? ¡Ña'a kuiti! Kovaa

nute ñatuu ni jini sa tnu'u
ni tatnuni Moisés ma, masu
kuni sa nawa ni jiso kuechi
sa ma nkuu. Vaa ñatuu jini sa
nawa kúu ja ndiyo ini o ma
nkuu, nute ñatuu nawa ká'an
nuu tnu'u ni tatnuni Moisés
ma: “Máko ndiyo ini ro.”
8 Kovaa nuu ni jini sa
sukan ká'an tnu'u ni tatnuni
Moisés ma, te su'va vi'i-ka ni
ndiyo-ka ini sa nuu ndaka-ka
ja iyo ñuu ñayivi a, vaa
kuechi ja kua'a xeen ja u'vi
ja ñu'u ini anua sa ma nkuu.
Chukan kúu ja nute ñatuu
ni kenda tnu'u ni tatnuni
Moisés ma, masu na in kuni
nawa kúu ja u'vi ma.
9 Te saña, ni iyo va'a-ka sa
nuu ñatuu kuni-ka sa tnu'u
ni tatnuni Moisés ma nkuu.
Kovaa nuu ni kenda tnu'u ni
tatnuni Moisés ma nuu sa
a, ni ka ndakanda tna'a ja
u'vi ka ñu'u ini anua sa a,
te ni ka kundee i, te ni ka
xtandiyo ña'a i nuu Su'si ma,
te kuenda tnu'u ja ni ji'i sa
nkuu.
10 Te ni ndani'i sa ja ká'an
tnu'u ni tatnuni Su'si ma ja
koteku sa nuna kandija sa
ndaka sukan ká'an ma te ko
sa'a sa ndaka ma, kovaa ni
nduu i tna'a ja ni ja'ni ña'a
kuechi ja u'vi ka ñu'u ini
anua sa ma.
11 Vaa tna'a ja u'vi ka ñu'u ini
anua sa ma, ja ni ka jini i
tnu'u ni tatnuni Moisés ma,
te ni ka ndaxnda'vi ña'a i ja
na sa'a-ka sa ja u'vi ma, te
chukan kúu ja ni iyo jika-ka
sa nuu Su'si ma, vaa ñatuu
ni kandija sa ja ko sa'a sa
sukan ni tatnuni Moisés ma,
te ni kundee maa ja u'vi ma
ni ja'ni ña'a i.
12 Jâ ka jini o ja tnu'u ni tat-
nuni Moisés ma chi ja ndaa
ja ii ja va'a kúu i.
13 Te nú sukan, ¿tna'a ja va'a
ma, ni nduu i tna'a ja ni ja'ni
ña'a? ¡Ña'a kuiti! Su'va maa
tna'a ja u'vi ka ñu'u ini anua
sa ma, ni ka kundee i nuu
sa, te kuenda tnu'u ja ni ji'i
sa te ni kujika sa nuu Su'si
ma, kivi nuu ni jini sa tnu'u
va'a ni tatnuni Moisés ma. Te
sukan, te ni jaku'ni ini sa ja
ndaka ja u'vi yikuu sa sa'a sa
ma ja u'vi xeen kúu, te ni ka
sa'a i ja ni jiso kuechi sa nuu
Su'si ma.
14 Ka jini o ja tnu'u ni tat-
nuni Moisés ma chi ja va'a
ja kun-nee ini anua o a kúu.
Kovaa yikikuñu sa a, kuenda
tnu'u ja ni kundee maa ja u'vi
ma ni jaan ña'a i ja ni yo
jinukuechi sa nuu i ma.
15 Vaa tna'a ja ni yo sa'a sa
ma, ñatuu jáku'ni ini sa naku
ni yo sa'a sa sukan, vaa masu
ni yo sa'a sa tna'a ja va'a
ja ñu'u ini sa ja sa'a sa ma,
su'va tna'a ja saxiko sa ma
kúu tna'a ja yachi-ka ni yo
sa'a sa ma.
16 Te nú sa'a jáku'ni ini sa,
te chukan kúu ja ndákani
ndáka'vi ini sa, te ndása'a sa
kuenda ja tnu'u ni tatnuni
Moisés ma chi ja va'a ja ndaa
kúu, vaa ni sa'a i ja ndaku-
nitnuni sa ja tna'a ja yachi-ka
ni yo sa'a sa ma masu ja va'a
kúu.
17 Te sa'a, te jini o ja kuechi ja
u'vi ja játna ini maa yikikuñu
o ja sa'a i ma kúu ja sa'a o
ndaka ja u'vi ma, vaa visi

ñu'u ini o ja sa'a o ja va'a
ma, kovaa kundee maa ja
u'vi ma.
18 Te sa'a, te ndása'a sa
kuenda ja masu ja va'a kúu
ja játna ini yikikuñu sa a, vaa
visi ni yo ñu'u ini sa ja sa'a sa
ja va'a ma, kovaa ñatuu ni yo
kundee sa nuu ja u'vi ma.
19 Vaa ñatuu ni yo kundee
sa ja sa'a sa ja va'a ja ñu'u
ini sa ma chi su'va ja u'vi ja
ñatuu kúu ini sa ja sa'a sa ma,
chukan ni yo sa'a sa.
20 Te ja ni yo sa'a sa tna'a ja
ñatuu kúu ini sa ma, kuechi ja
u'vi ni ka yo ñu'u ini anua sa
ma te ni yo jatna ini yikikuñu
sa ma kúu.
21 Te chukan kúu ja saña
chi visi ni yo ñu'u ini sa ja
sa'a sa ja va'a ma, kovaa
vitna, te ndása'a sa kuenda
ja kuechi ja u'vi ni ka yo ñu'u
ini anua sa a kúu ja ñatuu ni
yo kundee sa ja sa'a sa ja va'a
ma,
22 visi onde ini anua sa a chi
ni yo játna ini xeen i sukan
ká'an tnu'u tátnuni Su'si ma.
23 Kovaa ni yo iyo in-ka ja ni
yo tatnuni nuu yikikuñu sa a,
te ni yo kanaa i ji'in janitnuni
sa a, te ni yo kundee i ja ni
yo sa'a sa ja u'vi sukan ni yo
jatna ini yikikuñu sa a ja sa'a
i ma.
24 ¡Nda'vi maa sa! ¿Na in
kasi ndee kasi ndoso ja masu
kundee yikikuñu sa a ja kûu
sa te koo jika sa nuu Su'si ma
nkuu ma?
25 Kovaa vitna ndákuan-ta'vi
sa nuu Su'si ma ja maa Jesu-
cristo iya tátnuni nuu o a ja ni
kundee ya ja ñatuu ni skenaa
sa maa sa ma.

Te chukan kúu ja maa sa,
ji'in janitnuni sa a jinukuechi
sa sukan tátnuni Su'si ma,
kovaa onde xi'na-ka ma chi
ni yo jinukuechi sa ji'in
yikikuñu sa a nuu ja u'vi ma
nkuu.

8

Yo'o ja ka iyo o ji'in Cristo Jesús ma, ka sa'a o sukan kúni Xtumani Ndios ma

1 Kovaa vitna, yo'o ja ka iyo
o ji'in Cristo Jesús ma, ñatuu
nawa iyo ja jin ndachunaa o,
vaa ñatuu ka sa'a-ka o sukan
kúni yikikuñu o ma, su'va ka
sa'a o sukan ká'an Xtumani
Ndios ma.
2 Vaa ja maa Cristo Jesús ma,
te sa'a Xtumani maa ya ma ja
jin koteku o, te ni ndaxsiaa
ña'a ya nuu ja u'vi ja sa'a ja
jin kûu o ma te jin skenaa o
maa o ma nkuu.
3 Vaa tna'a ja ni tatnuni
Moisés ma chi ñatuu nawa
ni kuu sa'a i ja jin kuu ñayii
ma, kuechi ja ni yo kundee
yikikuñu ñayii ma nuu i ja
jin ko sa'a i ja u'vi ma.
Chukan kúu ja Su'si ma, ni
tetniñu ya Sa'ya maa ya ma
sukan kaa yikikuñu ñayii ma,
sukan-va'a kundee ya nuu ja
u'vi ja játna ini yikikuñu ñayii
ma ja sa'a i ma,
4 sukan-va'a yo'o ja ka
kukanu ini o ya ma, jin ko
sa'a ndi'i jin ko sa'a tu'u o
sukan ká'an tnu'u ndaa tnu'u
ndija ni tatnuni Su'si ma. Vaa
ñatuu ka sa'a-ka o sukan kúni
yikikuñu o a, su'va ka sa'a
o sukan kúni maa Xtumani
Ndios ma.

5 Vaa ñayii ka kandija ja ká'an
yikikuñu i ma chi ka jani ini
i tna'a ja játna ini yikikuñu i
ma ja sa'a i ma. Kovaa ñayii
ka iyo ji'in Xtumani Ndios
ma chi ja játna ini Xtumani
Ndios ma ka jani ini i.
6 Vaa nuna katanuu o ja ká'an
yikikuñu o ma chi sa'a i ja
kûu o te koo jika o nuu Su'si
ma, kovaa nuna katanuu o
ja ká'an Xtumani Ndios ma
chi sa'a ya ja koteku o ni-kani
ni-jika te koo sii ini o.
7 Kovaa ja sukan játna ini
yikikuñu o ma chi ñatuu
játna ini Su'si ma, vaa ñatuu
kándija i ja sa'a i sukan tátnuni
Su'si ma, te ni masu kuu sa'a
i, vaa ñatuu iyo i ji'in Su'si
ma.
8 Te ñayii sa'a sukan játna ini
yikikuñu i ma, masu kuu sa'a
i sukan játna ini Su'si ma.

9 Kovaa yo'o, masu ka sa'a
o sukan kúni maa yikikuñu
o a, su'va sukan kúni maa
Xtumani Ndios ma, nú tnu'u
ká'an o ja Xtumani Ndios ma,
iyo ya ini anua o a. Te nú na
in ñatuu na Xtumani Cristo
ma iyo ji'in i chi masu nuu
nda'a Cristo ma iyo i.
10 Kovaa nú Cristo ma, iyo
ya ji'in o chi ja ndaa kúu
ja yikikuñu o a chi kuenda
tnu'u ja ni ji'i i ja kuechi
ja u'vi ni yo sa'a i ma, ko-
vaa anua o a chi téku i
ja kuechi tnu'u ndaa tnu'u
ndija kándija o ma.
11 Te nú Xtumani maa Su'si
ma iya ni ndaxteku Jesús ma
ne'un ñayii ni ka ji'i ma, iyo
ya ini anua o a, te suni maa
tna ya sa'a ja ndateku onde
yikikuñu o a ja iyo ja kûu i
ma.
12 Chukan kúu ja ndijin ja
ni ka nduu o sa'ya Su'si o a,
iyo ja ka tavi o nuu Su'si ma.
Chukan kúu ja jin kandija
o ja ká'an ya ma. Kovaa
máko jin kandija o nawa kúni
yikikuñu o a ja jin ko sa'a o ja
masu nawa chindee ña'a i.
13 Vaa nú ka sa'a o sukan
játna ini yikikuñu o a chi
jin kûu o, kovaa nú ja maa
Xtumani Ndios ma te jâ ni
ka xndoo o sukan játna ini
yikikuñu o a chi jin koteku o.
14 Vaa ndaka ñayii ka sa'a
sukan káxtnu'u Xtumani Su'si
ma, ñayii ya'a chi sa'ya Su'si
ma ka kuu i.
15 Vaa masu ni taa Su'si
ma ini anua o a ja jin
kunukuechi o nuu ja u'vi ma
te ko jin koyu'u o nuu ndaka
ja u'vi ma, chi ña'a. Su'va
ni taa Su'si ma Xtumani maa
ya ma iya ni sa'a ja ni ka
nduu o sa'ya Su'si ma, te maa
ya chíndee chítuu ña'a ja ka
ndakune'e o Yuva o Su'si ma,
te ka jiña'a o ya: “Abba, Taa.”
16 Te maa Xtumani Ndios ma
káxtnu'u onde ini anua o a ja
sa'ya Su'si ma ka kuu o.
17 Te nú sa'ya Su'si ma ka kuu
o te ka ndo'o ka neni o sukan
ni ndo'o, ni neni Cristo ma, te
jin ni'i o ja jin kuta'vi o ji'in
ya ma, te jin koo jayiñu'u o
ji'in ya ma.

18 Ja ndaa kúu ja visi ka
ndo'o ka neni o vitna, kovaa
masu nawa kúu, vaa jayiñu'u
ja jin ni'i o ma chi ka'nu
xen-xeen-ka ko kuu i.
19 Vaa ndaka ja ni sa'a Su'si
ma ja ka iyo ni-ka'nu ñuu
ñayivi a, ka ndetu tu'va kuiti

i ja jin kuni i naxe jin kava
sa'ya Su'si ma.
20 Vaa ni-ka'nu ñuu ñayivi
a, ni kundee maa ja masu
jiniñu'u ma nuu i. Masu ja
kúu ini maa ja ka iyo ñuu
ñayivi a kúu chi sukan ni tat-
nuni Su'si ma ja sukan ko
kuu, kuechi ja u'vi ni ka sa'a
ñayii ma. Te ni skuiso ya ja
kenda in kivi ja nduva'a ñuu
ñayivi a.
21 Vaa suni tna ni-ka'nu ñuu
ñayivi a, ndayaa i nuu ja u'vi
jinukuechi i ja sa'a ja ni tivi
i ma. Te ndayaa i ja koo
jayiñu'u i ji'in ndaka ñayii ni
ka nduu sa'ya Su'si ma.

22 Vaa ka jini o ja ni-ka'nu
ñuu ñayivi a, tnana u'vi i onde
vitna, ja ndetu i ja ndayaa i
nuu ja u'vi ma, kuenda tnu'u
ja in ña'a u'vi ja kâku lulu ña
ma.
23 Te masu maa in-ni ja ni
sa'a Su'si ma ja ka iyo ñuu
ñayivi a chi onde yo'o tna ja ni
ka kuta'vi o Xtumani Ndios
ma, te ka jini o ja iyo kua'a-ka
ja jin ni'i o. Suni ka tnana
u'vi tna o a ja ka ndetu o ja
kenda kivi yukan, sukan-va'a
jin ko kuu ndija o sa'ya Su'si
ma te jin nduvii jin nduva'a
onde yikikuñu o a.
24 Vaa ni ka kukanu ini o Su'si
ma ja jin ndani'i ta'vi o ma.
Te masu nde vaa ka nde'ya
o a chi yika-ni ja ka kukanu
ini o ja kenda kivi ja sukan
ko kuu ma.
25 Kovaa nú ka kukanu ini o
ja jin ni'i o ja masu ka nde'ya
o ma, te jín kanda o te jín
kondetu o.

26 Te máko jin koyu'u o,
vaa maa Xtumani Ndios ma
chíndee ña'a ora ka ndo'o ka
neni o ma. Vaa yo'o chi masu
ka jini o nawa jin kakan-ta'vi
o nuu Su'si ma, te ni masu
ka ni'i ini o naxe jin ka'an
o nuu ya ma. Kovaa maa
Xtumani Ndios ma, ûni tnana
u'vi ya, te jikan-ta'vi ya ja jin
kuu o, te yo'o chi masu kuu
jin jaku'ni ini o sukan sa'a
sukan kúu ya ja jikan-ta'vi ya
ja jin kuu o ma.
27 Te maa Su'si ma iya
jinitnuni nawa ka jani ini
o ma, jini ya nde a kúu ja
jikan-ta'vi Xtumani Ndios
ma, vaa sukan kúni maa
ya ma sukan jikan-ta'vi
Xtumani Ndios ma ja jin
kuu yo'o ja ka kuu o ñayii
ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a
ma.
28 Te ka jini o ja ñayii ka kutoo
Su'si ma, ndaka ja ka ndo'o
ka tna'a i ma chi chíndee ña'a
i, te jin koo va'a-ka i nuu Su'si
ma. Sa'a ko kuu ji'in ñayii
ni kuu ini maa ya ma te ni
ndakana ya i ma ja jin ko kuu
i sa'ya ya ma.
29 Vaa ñayii ni jini ya onde
xi'na-ka ma, suni ni jani ini
ya ja jin ko kuu i sukan kaa
Sa'ya maa ya ma, sukan-va'a
ko kuu ya iya koxtnuu
kua'an koxtnuu vee nuu
kua'a ñayii jin ko kuu ñani
ya ma ji'in ku'va ya ma.
30 Te ñayii ni ka'an ya sukan
jin ko kuu i ma, te suni ni
kana tna ya i. Te ñayii ni kana
ya ma, te ñayii ya'a suni ni
sa'a ya ja ni ka nduu i ñayii ka
sa'a ja va'a ja ndaa. Te ñayii
ni sa'a ya ja ka sa'a i ja va'a
ja ndaa ma, ñayii ya'a ni wa'a
ya jayiñu'u ma.

31 Nú ndaka sukan sa'a ya
ma, ¿naxe jin kani ini o? Nú
Su'si ma ka iyo ji'in o, masu
na in kundee nuu o a ja
xnda'vi ña'a i.
32 Vaa Su'si ma ka iyo ji'in
o, te kútoo xeen ña'a ya.
Chukan kúu ja masu nde ni
kunda'vi ini ya Sa'ya ya ma,
su'va ni wa'a ya Sa'ya ya ma
ja kûu ya nuu tniñu ndaka o,
te chukan kúu ja ka kukanu
ini o ja taa tna ya ndaka-ka
ja va'a ma.
33 Te kivi ndakan Su'si ma
kuenda nuu ñayii ma, ¿na
in xtekuechi ñayii ni ndakaji
Su'si ma? Masu na in
xtekuechi ña'a, vaa maa Su'si
ma kúu iya ni sa'a ja ni ka
nduu i ñayii ka sa'a ja va'a ja
ndaa ma.
34 ¿Na in sa'a ja ki'in o andeya
ma ja ndo'o neni o? Masu na
in kuu sa'a sukan, vaa Cristo
ma kúu iya ni ji'i nuu tniñu
o ma, sukan-va'a jin ndani'i
ta'vi o, te suni maa ya kúu
iya ni ndateku ma. Te suni
maa ya kúu iya ni nukoo xiñi
kua'a Su'si ma. Te suni maa
ya kúu iya jikan-ta'vi nuu
Su'si ma ja jin kaku o nuu ja
u'vi ma.
35 ¿Nawa kúu ja kundee ja ma
kutoo-ka ña'a Cristo ma? ¿Ja
ndo'o neni o ma, xi ja kuxii
ini o ma, xi ja jin sondikin
ña'a i ma, xi ja kuni o tnama
ma, xi ja ñatuu na sa'ma-ka o
ma, xi ja yika xeen iyo nuu
koo o ma, xi ja jin ka'ni ña'a
i ji'in yuchi kúu espada ma?
¡Masu nawa kundee!
36 Vaa sa'a ndee nuu tutu
Su'si ma:

Ja kuechi maa ni, te ka
nduku ña'a i ndaka
kivi ndaka ora
ja jin ka'ni ña'a i.
Sukan ka iyo tu'va ndikachi
nuu jin kûu ti ma,
sukan ka kuu sa nuu
ñayii a.

37 Visi ndaka cha'a ka
ndo'o ka neni o, kovaa ja maa
iya kútoo ña'a ma, te jâ ni ka
kundee o nuu ndaka.
38 Chukan kúu ja kukanu ini
sa ja visi na jin kûu o xi jin
koteku o, te ni a ángel ma, ni
a ndaka ja ka ndanuu-ka ma,
ni a iyo vitna a, ni a kii kivi
ki'in o ma,
39 ni a ka iyo onde sukun ma,
ni a ka iyo onde kunu-ka ma,
ni a in tna'a ja ni sa'a Su'si
ma, masu kundee i ja masu
kutoo-ka ña'a Su'si ma, vaa
sukan ni kaxtnu'u ya nuu ni
tetniñu ya Cristo Jesús iya
tátnuni nuu o a.

9

Nava'a ñatuu ka kukanu ini ñayii judío ma Jesucristo ma

1 Ja maa Cristo ma, te ká'an
ndaa sa, te masu xnda'vi ña'a
sa, vaa maa Xtumani Ndios
ma káxtnu'u onde ini anua sa
ya, te ndása'a sa kuenda,
2 te kúxii xeen ini sa, te
tná-u'vi ini anua sa a.
3 Vaa nute ja kuu chi maa
sa ndachunaa nuu tniñu
tna'a sa ma ñayii ñuu sa ma,
sukan-va'a jin ndani'i ta'vi
i, te visi na koo jika sa nuu
Cristo ma,
4 ja ka kuu i ñayii ñuu israelita
ma, ñayii ni ndakuan-sa'ya
ña'a Su'si ma, ñayii ni wa'a
ya jayiñu'u ya ma. Suu i ka
kuu ñayii ni jani ini ya ja jin

koo va'a i nuu ya ma, te nuu
maa i ni wa'a ya tnu'u ni
tatnuni ya nuu Moisés ma,
te ni kaxtnu'u ya sukan jin
ndachiñu'u i ya ma. Te ni
skuiso ya ja skuta'vi ya i ja vii
ja va'a ma.
5 Te tna'a i ma ka kuu sayii Ja-
cob ma, vaa sa'ya tata de ka
kuu i. Te ne'un ñayii yukan
ni kenda Cristo ma, iya kúu
Su'si tátnuni nuu ndaka ja iyo
a, te kóo jayiñu'u ya ni-kani
ni-jika. Te sukan kó kuu.
6 Másu jin kani ini o ja
sukan ni skuiso Su'si ma nuu
Abraham ma, te masu ni yo
kuu sukan ni ka'an ya ma.
Vaa na ka'an o ja masu ndaka
sa'ya tata tee ni yo kuu Israel
ma ka kuu ñayii ñuu israelita
a.
7 Te ni a jin kani ini o ja
ndaka sa'ya tata Abraham
ma ka kuu ñayii ni kaji maa
Su'si ma. Nú masu ja ni jiña'a
ya ja maa in-ni Isaac ma ji'in
sa'ya tata de ma jin ko kuu
ñayii ni kaji ya ma.
8 Chukan kúu ja ka jini o ja
masu ndaka sa'ya tata Abra-
ham ma jin ko kuu ndija
sa'ya Su'si ma, nú masu ja
ndaka-ni ñayii ni skuiso ya ja
jin ko kuu i sa'ya ya ma.
9 Vaa sa'a ni skuiso Su'si ma
nuu Abraham ma nuu ni
jiña'a ya sa'a ma: "Te kuiya
ki'in o ma, te kii tuku sa, te
jâ iyo in sayii ni ji'in Sara a",
kúu ya jiña'a ya.
10 Te suni sa'a tna ni kuu
ji'in Rebeca ma nuu ni ñu'u
sa'ya ña ma ji'in yii ña ma
yuva o Isaac ma.
11 Te nuu ñatuu jin kâku-ka i
ma, te ni a ñatuu jin kuni-ka i
ja jin ko sa'a i ja va'a ma xi ja
u'vi ma, kovaa jâ ni kaji Su'si
ma in i ma, te masu kuechi ja
ja va'a sa'a i ma kúu chi su'va
sukan ni jani ini maa ya ma,
te ni kana ya i ma.
12 Te ni jiña'a ya si'i i
ma: "Suchi java'a-ka ma
kunukuechi nuu suchi lu-
luu-ka ma", kúu ya jiña'a ya.
13 Sa'a ká'an tnu'u Su'si ma ja
ko kuu Jacob ma: "Jacob ma
ni kutoo xeen-ka sa, te Esaú
ma, ni saxiko sa i", kúu ya
jiña'a ya.

14 ¿Te naxe jin ka'an o? ¿Ja
Su'si ma, ñatuu sa'a ndaa ya?
¡Ña'a kuiti!
15 Vaa nuu tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma ká'an: "Kunda'vi
ini sa ñayii iyo ja kunda'vi ini
sa i ma, te chukan kúu ja ñayii
iyo ja kunda'vi ini sa i ma,
te kunda'vi ini sa i", kúu ya
ká'an ya.
16 Chukan kúu ja masu sukan
kúu ini maa ñayii ma ko
kuu xi sukan kúu ñayii tnúñu
xeen ma ja ní'i i ma kúu. Ña'a
chi su'va sukan kúu ini maa
Su'si iya nda'vi ini ma, sukan
ko kuu.
17 Vaa sa'a ká'an tnu'u Su'si
ma nuu ni jiña'a ya tee kúu
Faraón ma ja sukan ko kuu
ma: "Ni sunkoo ña'a sa ya'a,
sukan-va'a kaxtnu'u sa ja iyo
tnu'u ndee tnu'u ndatnu sa,
te sukan-va'a ni-ka'nu ñuu
ñayivi a jin kuni i na in kúu
sa", kúu ya jiña'a ya.
18 Chukan kúu ja nú na in
kúni ya ja kunda'vi ini ya i
ma chi kunda'vi ini ya i, te nú
nde in kúni ya ja sa'a ndee ini
ya i ma chi sa'a ndee ya ini i.

19 Te sa'a ka ka'an jaku
ñayii ma: “Nusaa, te ¿naku
xtekuechi ña'a ya? Vaa nú
sukan kúni maa Su'si ma,
masu na in ma kachi ma”, ka
kuu i ka ka'an i.
20 Kovaa ndijin, ¿na in kúu
ni ja ndakuña'a ni nuu Su'si
ma ja masu ni sa'a ya ja va'a
ma? ¿Xi vasu ñu'u ma, te
kuña'a i nuu tee ni sa'a ña'a
ma: “¿Nava'a ni sa'a ña'a ni
sa'a?”
21 Kovaa nda'a maa tee sa'a
vasu ma kúu ja sa'a de ma, te
¿masu iyo de ja kuu sa'a de
uu vasu ji'in suni maa nde'yu
ma, in ja va'a xeen te in ja
nda'vi xeen-ka?
22 Te Su'si ma, ni jani ini
ya sukan xndo'o xneni ya
ñayii ñatuu ka kandija ya ma,
sukan-va'a jin kuni i tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ya ma.
Kovaa ni kanda xeen ya nuu
ñayii yukan ma, visi vaa jâ
iyo tu'va sukan xndo'o xneni
ya i ma, te xnaa ya i ma nkuu.
Te ni sa'a ya sa'a, te ka jini o
ja va'a ini ya ma.
23 Vaa sukan ni sa'a ya,
sukan-va'a kaxtnu'u tna ya
ja iyo kua'a xeen jayiñu'u ya
ma ja kua'a ya ñayii kunda'vi
ini ya ma. Te ñayii yukan,
ni satu'va ya i ja jin ni'i i
jayiñu'u ma.
24 Te ñayii yukan, ni ndakana
tna ya i. Te yo'o ka kuu
ñayii yukan, te masu yika-ni
ja yo'o ja ka kuu o judío a chi
suni ñayii masu judío ka kuu
tna i ma.
25 Sa'a ká'an tna nuu tutu
Oseas ma:
Ñuu nuu masu ñuu sa ma, te
ni xnani sa i ñuu maa
sa,
te ñayii masu ni kutoo sa
ma, te ni ndakutoo sa
i.
26 Te ñuu nuu ni jiña'a sa ja
masu ñayii ñuu sa ka
kuu i ma,
te ñayii ñuu yukan chi ni
xnani sa i sa'ya Su'si
iya téku ma,
kúu ya ká'an ya.
27 Suni tna nuu tutu ni tee
Isaías ma ká'an siki Israel
ma: “Visi sukan kua'a ñuti
yu'u mar ma, sukan kua'a
ñayii ñuu Israel ya ka kuu,
kovaa yika-ni ja jaku-ni i jin
ndani'i ta'vi.
28 Vaa Iya Tátnuni ma chi
yachi-ni sa'a ndaa sa'a ndija
ya, te jin ndachunaa ñayii
ñatuu ka sa'a sukan játna ini
ya ma, ja ka iyo i ni-ka'nu ñuu
ñayivi a”, ká'an.
29 Sa'a ká'an nuu tutu ni tee
Isaías ma onde xi'na-ka ma:
Nute Iya Tátnuni iya kúndee
nuu ndaka ma,
nute ñatuu ni xndoo-ka
ya sa'ya tata tna'a tee
jana'a-ka ma
chi jin ko kuu o sukan ni kuu
ñuu Sodoma ma,
te jin ndo'o o sukan ni
kuu ñuu Gomorra ma.
Sa'a ká'an de.

Ñayii judío ma chi ñatuu ni ka kukanu ini i Jesucristo ma

30 ¿Te naxe jin ka'an o? Te
ñayii masu judío ka kuu i ma
ja masu ni ka yo ndi ini i
ja jin ndanduku i naxe jin
ko sa'a i ja va'a ja ndaa ma,
kovaa vitna jâ ni ka ndani'i i.
Na ko ka'an o ja jâ ni ka nduu
i ñayii ka kukanu ini Su'si ma,

te chukan kúu ja ni ka nduu
i ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa.
31 Kovaa ñayii ñuu Israel ma
ja ka ndikin i in tnu'u va'a
tnu'u ndaa sukan ni tatnuni
Moisés ma, te ñatuu ni ka
kundee i ja jin nduu i ñayii ka
sa'a ja va'a ja ndaa ma.
32 ¿Nava'a? Kuechi ja yika-ni
ja ka kuni i ja jin ko sa'a
i sukan ká'an ma-ni, kovaa
masu ka kandija i Su'si ma,
te ni ka nduva i siki yuu ni
jakun-ndijin ma. (Te suu kúu
maa Jesucristo ma.)
33 Sa'a ndee tutu Su'si ma:
Ñuu Sion ma sunkani sa in
yuu,
in toto ja sa'a ja jin kotuu
ñayii ma,
(ja kúni ka'an ja maa Jesu-
cristo ma kúu,)
te ñayii kukanu ini ya ma,
masu ndakukan-nuu i.

10

1 Ndijin ja ni ka nduu o
sa'ya Su'si a, ja ndaa ndija
kúu ja kúu ini xeen sa ja jin
ndani'i ta'vi ñayii ñuu Israel
ma, te sukan jikan-ta'vi sa
nuu Su'si ma.
2 Vaa jini sa sukan ka kuu
i ma, te chukan kúu ja sa'a
ndáka'an sa. Ka kuu ini xeen
i ja jin ndanduku i Su'si ma,
kovaa masu ka sa'a i sukan
kúu ini maa Su'si ma.
3 Vaa masu ka jini i sukan
sa'a Su'si ma, sukan-va'a jin
nduu i ñayii jin ko sa'a ja va'a
ja ndaa ma. Te chukan kúu
ja ka nduku ini maa i sukan
jin ko sa'a jin ko kuu maa i
ma. Te ni ñatuu ka sa'a ndaa
ka sa'a ndija i sukan tátnuni
Su'si ma.
4 Kovaa Su'si ma, ja ni kuu
ini ya kúu ja xinañu'u ni
kaxtnu'u ya tnu'u ni tatnuni
Moisés ma nuu ñayii ma,
sukan-va'a kivi kenda Cristo
ma, te jin kukanu ini o ya ma,
te ndaka ñayii jin kukanu ini
ya ma, jin ko kuu i ñayii jin ko
sa'a ja va'a ja ndaa.
5 Vaa Moisés ma, ni tee
de sukan jin ko kuu ñayii
ka ndi ini ja jin kondikin i
ndaka sukan ni tatnuni Su'si
ma ja káxtnu'u de nuu i ma,
sukan-va'a jin ko kuu i ñayii
jin ko sa'a ja va'a ja ndaa
nuu Su'si ma. Te sa'a ni tee
de: "Te nú na in kuu sa'a
ndaka sukan ká'an tnu'u ya'a
chi koteku i, vaa sa'a i sukan
ká'an ma." Sa'a ni kaxtnu'u
de.
6 Kovaa sama-ka ká'an ja
jin ko kuu yo'o, vaa onde jin
kukanu ini o Su'si ma, sana
sa'a ya ja jin ko kuu o ñayii
jin ko sa'a ja va'a ja ndaa.
Te chukan kúu ja sa'a ká'an:
"Másu ko kani ini ro te ko
ka'an ro: ¿Na in kaa onde
andivi ma, sukan-va'a nune'e
i Cristo ma ñuu ñayivi a?,
7 ni a koo ka'án ro: ¿Na in
kêe ki'in onde nuu ka iyo
ñayii ni ka ji'i ma, sukan-va'a
ndatava i Cristo ma ne'un
ñayii ni ka ji'i ma, sana jin
kukanu ini o ya?"
8 Ña'a. Vaa ká'an tnu'u Su'si
a: "Yatni-ni iyo ro ji'in tnu'u
Su'si ma. Ini yu'u ro a ji'in
ini anua ro a iyo." Sa'a ká'an
tnu'u ya ma. Te tnu'u iyo
yatni ji'in ni a kúu ja ka
kaxtnu'u sa a sukan-va'a jin
kandija ni.
9 Vaa nú yu'u ni a na

ndaka'an ndakachi ja Jesús
ma kúu iya tátnuni nuu o a,
te nú ini anua ni a kandija
ni ja Su'si Iya Tátnuni ma
ni ndaxteku Jesús ma ne'un
ñayii ni ka ji'i ma chi ndani'i
ta'vi ni.
10 Vaa ini anua o a kándija o
ja ni ndateku ya, sukan-va'a
nduu o ñayii ko sa'a ja va'a
ja ndaa. Kovaa yu'u o a
ndáka'an ndákachi ja kándija
o ya ma, sukan-va'a ndani'i
ta'vi o.
11 Vaa ká'an tutu ndee
tnu'u Su'si a: "Ndaka ñayii
jin kukanu ini ya ma, masu
jin ndakukan-nuu i."
12 Vaa Su'si ma, masu sa'a
siin ya ñayii judío ma ji'in
ñayii masu judío ka kuu i ma,
vaa suu ya kúu iya tátnuni
nuu ndaka o, te neva'a ya
ndaka ja skuta'vi ya ñayii
ka kukanu ini i ya te ka
ndakune'e i ya ma,
13 vaa iyo ja: "Ndaka ñayii jin
ndakune'e Iya Tátnuni ma, jin
ndani'i ta'vi i."
14 ¿Te naxe jin ndakune'e
i ya, nú ñatuu jin kukanu
ini-ka i ya? ¿Te naxe jin
kukanu ini i ya, nú ñatuu jin
kuniso'o-ka i na in kúu ya?
¿Te naxe jin kuniso'o i, nú
ñatuu na in káxtnu'u?
15 ¿Te naxe jin kaxtnu'u ñayii
ma, nú ñatuu na in tétniñu
ña'a? Vaa sa'a ndee nuu
tnu'u Su'si a: "¡Naka vii naka
va'a ka kuu ñayii ka jika kuan
koo i ka kaxtnu'u i tnu'u vii
tnu'u va'a tnu'u mani Su'si
ma!"
16 Kovaa masu ndaka i ka
kandija tnu'u vii tnu'u va'a
ma. Vaa Isaías ma, sa'a
ni ndaka'an de nuu Su'si
ma: "Iya Tátnuni, masu na in
kándija sukan ka ka'an sa a."
17 Chukan kúu ja onde ku-
niso'o o tnu'u Su'si ma, te
kandija o.
18 Ja ká'an sa kúu: ¿Ñatuu
nama ni ka jiniso'o ñayii
judío ma tnu'u Su'si ma?
¡Kuiti ni ka jiniso'o i! Vaa sa'a
ká'an tnu'u maa ya ma:
Ni-ka'nu ni-tu'u ñuu ñayivi a
ka kuu yu'u ja ni sa'a
Su'si ma.
Te ka jiniso'o o ja maa ya ni
sa'a ma.
Sa'a ká'an tnu'u maa ya ma.
19 Suni ká'an tna sa sa'a:
¿Ñatuu ni ka jiniso'o ñayii
judío ma sa'a? ¡Kuiti ni ka
jiniso'o i vi! Vaa xinañu'u
maa Moisés ma ni ndaka'an
sukan ni ka'an Su'si ma:
Ndakana ri ñayii ja ni masu
in ñuu ka kuu i,
te xtna'a ña'a ri, te jin
kukueñu ini ro.
Ndakana ri ñuu ñayii ndee
xeen ini ma,
te xtna'a ña'a ri, te jin
ndakiti ini ro.
Sa'a ká'an ya.
20 Isaías ma, ni ndaka'an
ndaa de sukan ni ka'an Su'si
ma:
Ni ka ndani'i ña'a ñayii masu
ni ka yo ndanduku
ña'a i ma,
te ni kaxtnu'u ri na in
kúu ri nuu ñayii masu
ni ka yo jikan-tnu'u i
na in kúu ri ma.
Sa'a ká'an ya.
21 Kovaa ja siki ja ñuu
Israel ma ni ndaka'an de
sukan ni ka'an Su'si ma:
"Ndi-kivi ndi-ñuu ni yo skuili
ri nda'a ri a nuu ñuu so'o
ñuu ndee ini a, te ñatuu ni ka

yo kunimani i nuu ri." Sa'a
ká'an ya.

11

Su'si ma, neva'a siin ya jaku ñayii ñuu Israel ma ja jin kandija i tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma

1 Te nú sukan, ¿ni saxiko
Su'si ma ñuu ya ma? ¡Ña'a
kuiti! Vaa saña tna chi ñayii
ñuu Israel ma kúu sa, sa'ya
tata Abraham ma kúu sa,
tna'a tee kúu Benjamín ma
kúu sa.
2 Masu nde ni saxiko Su'si
ma ñuu ya ma, ñuu ni jini ya
onde xinañu'u kuiti ma. Vaa
ndijin chi kuiti masu ka jini
ni naxe ká'an tnu'u Su'si o
a sukan ni ndo'o Elías ma,
nuu ni ndakune'e de Su'si ma
te ni xtekuechi de ñuu Israel
ma. Vaa ni ka'an de:
3 "Iya Tátnuni, tee ka
ndakaxtnu'u tnu'u ni wa'a
ni ma, ni ka ja'ni i de. Te ni
ka xnaa i nuu altar nuu ni
ka yo ndachiñu'u ña'a sa ma.
Te maa in-nka sa ni kendoo,
te ka ndanduku ña'a i ja jin
ka'ni ña'a i", kúu de jiña'a de.
4 ¿Te naxe ni ndakone'e ya
sukan ni jikan-tnu'u de ma?
"¡Má ko ndi ini ni! Neva'a siin
sa uja mil tee ñatuu jinkuiñi
jiti-ka nuu Baal ma ja masu
Su'si kúu ma", kúu ya jiña'a
ya.
5 Te suni sukan tna kúu kivi
ya'a, ja neva'a siin ya jaku
ñayii ni kaji ya ja skuta'vi ya
i ja vii ja va'a ma.
6 Te nú in ja skuta'vi ya i kúu,
te masu kuechi ja ka sa'a i ja
va'a ma kúu chi ja kúnda'vi
ini ña'a ya kúu ja taa ya ma.
Vaa nute kuechi ja vivii ka
sa'a ka kuu o ma kúu ja ni
kaji ña'a ya a chi masu ja
skuta'vi ña'a ya ko kuu.
7 ¿Te naxe jin ka'an o?
Ñayii ñuu Israel ma ñatuu ni
kuu jin ndani'i i nawa ka
ndanduku i ma, kovaa ñayii
ni ndakaji ya ma chi ni ka
ndani'i i. Te ndaka-ka ñayii
ñatuu ni ndakaji ya ma, su'va
ni ka ndundee-ka ini i.
8 Sa'a ndee nuu tutu Su'si
ma: "Su'si ma, ni wa'a ya
tnu'u ja jin ko kuneé jin ko
ku-uun-nka i. Visi ka nde'ya
i, kovaa masu jin kuni i. Te
visi ka niniso'o i, kovaa masu
jin jaku'ni ini i onde vitna."
9 Te David ma, sa'a ni jiña'a
de nuu Su'si ma:
Sa'a ni ja viko ka sa'a i ma,
te nduu nuu jin ndake'en
su'va tna'a i, nuu jin
nduva i,
te jin ndani'i jin ndatna'a
maa i
sukan ni ka yo sa'a i ma.
10 Te má jin kundijin-ka nuu
i ma,
sukan-va'a má jin
konde'ya-ka i,
te jín ndatoso yata i ma
ni-kani ni-jika.
11 ¿Te naxe ka'an sa ja
sukan? ¿Ñayii ñuu Israel
ma, ni ka jaku'un i in yuu,
sukan-va'a jin nduva i te ma
jin ndakoo-ka i? ¡Ña'a kuiti!
Kovaa kuechi ja ñatuu ka
kukanu ini i Su'si ma, te
chukan kúu ja ni ndanune
ja jin ndani'i ta'vi ñayii masu
judío ka kuu i ma, sukan-va'a
jin kukueñu ini ñayii ñuu Is-
rael ma.

12 Te kuechi ja ñatuu ni ka
kukanu ini i Su'si ma te ni ka
skenaa i maa i ma, te ni ka
nduxiku-ka ñayii masu ñuu
Israel ka kuu i ma ja ka iyo
i ñuu ñayivi a. ¡Kovaa naka
va'a-ka jin ko kuu o, nuna jin
ndakandija ñayii ñuu Israel
ma sukan kúni Su'si ma!
13 Kovaa ká'an sa nuu ndi-
jin ja ka kuu ni ñayii masu
ñuu Israel ma, vaa kuechi ja
saña kúu tee ni tetniñu Su'si
ma nuu ndijin. Te chukan
kúu ja sii ini xeen jinukuechi
sa nuu tniñu ni tetniñu ña'a
Su'si ma,
14 sukan-va'a xi ma sa'a sa
ja jin kukueñu ini ñayii ñuu
sa ma, te jin ndanduku tna
i Su'si ma, te jin ndani'i ta'vi
jaku i.
15 Vaa nú kuechi ja ni ka
skenaa i maa i ma, te ni ndu-
mani Su'si ma ji'in ñayii ñuu
ñayivi a, ¿te naxe ko kuu-ka
kivi ndakuan-ta'vi ña'a Su'si
ma? ¡Kuiti jin ndateku i ja ka
kuu i ñayii kuenda tnu'u ja ni
ka ji'i i ma!
16 Vaa nú yo'o ja ka kuu o
xinañu'u ma nuu Su'si ma, in
ja va'a ja vii kúu, suni sukan
jin ko kuu ñayii sandi'i-nka
ma. Vaa nú ja vii ja va'a kuu
yo'o yutnu ma, suni sukan ka
kuu tna nda'a tnu ma.
17 Vaa jaku nda'a tnu ma
ni xtandiyo Su'si ma, te ndi-
jin ja ka kuu ni nda'a tnu
olivo yuku ma, te ni ndate-
nee ña'a ya nuu ni ka yo
ndenee nda'a maa tnu ma, te
ni ndachindee ña'a yo'o tnu
ma ji'in xikui ja too yika tnu
ma.
18 Chukan kúu ja másu
ko kani ini ni ja maa ni
kanuu-ka sana nda'a maa
tnu ja ni xtandiyo Su'si ma.
Vaa jini ni ja masu maa nda'a
tnu ma chíndee yo'o tnu ma,
vaa ko kani ini ni sukan.
Su'va yo'o tnu ma chíndee
nda'a tnu ma, te sukan-ni ka
kuu nda'a tnu ma ka kuu ni.
19 Te chukan kúu ja máko
kani ini ni sa'a: “Ni xtandiyo
Su'si ma nda'a maa tnu ma,
sukan-va'a ndatenee ña'a ya
yo'o.”
20 Chi vaa kuechi ja ñatuu
ni ka kukanu ini i Su'si ma,
te ni xtandiyo ya i. Kovaa
ndijin chi jâ ka ndenee va'a
ni, kuechi ja ka kukanu ini ni
ya a. Chukan kúu ja máko jin
ko sa'a vixi ni maa ni, su'va
jin koyu'u ni, te máko jin ko
sa'a ni in ja ñatuu játna ini
Su'si ma.
21 Vaa nú Su'si ma, ñatuu
ni sakanu ini ya nda'a maa
yutnu ma, te suni ndijin tna,
masu sakanu ini ña'a ya, nú
ma jin ko sa'a ni sukan kúni
ya ma.
22 Jin konde'ya ni ja Su'si o
a, iya va'a ini kúu ya, te suni
ndakan ya kuenda nuu o, te
sa'a ndija ya ja jin ndachu-
naa ñayii ni ka xndoo ya ma.
Kovaa va'a ini ya ji'in ndijin,
nuna jin ko sa'a jin ko kuu
ni ja va'a nuu ya. Kovaa
nú ña'a, te suni xtandiyo tna
ña'a ya.
23 Te suni tna ñayii yukan,
nuna jin ndakani jin
ndaka'vi ini i te jin
ndakukanu ini i ya chi
ndatenee ya i yika tnu
ma. Vaa Su'si ma chi kuu
ndatenee ya i yika tnu ma.
24 Vaa ndijin ma chi nda'a

tnu olivo yuku ma-ni ka
kuu ni, te ni ndatenee ña'a
Su'si ma yika tnu olivo va'a
ma. Kovaa nute ñayii ma chi
masu sa'a i sukan. Te nú
sukan, ¡kuiti nda'a maa tnu
olivo ma, su'va ka iyo i ja kuu
jin nukondenee i yika yutnu
ni ka te'nde i ma!
25 Ndijin ja ni ka nduu o
sa'ya Su'si o a, kúni sa ja jin
kuni ni tna'a ja ni ka iyo
yu'u te ñatuu ni ka yo jini
o ma, sukan-va'a vitna, te
máko jin kani ini ni ja maa
ni ka kuu ñayii ka ndanuu-ka.
Vaa sa'a ni ka ndo'o jaku ñayii
ñuu Israel ma ja ñatuu ni ka
kukanu ini i Su'si ma, te ni
ka sa'a ndee-ka i ini anua i
ma. Te sukan-ni jin ko kuu
i onde ndi'i ñayii ka iyo ja
jin kukanu ini i Su'si ma jin
kandija sukan kúni ya ma, ja
ka kuu i ñayii masu ñuu Israel
ma.
26 Sani te ndaka ñayii ñuu
Israel ma, jin ndani'i ta'vi i
sukan ndee nuu tutu Su'si a:
Ñuu nani Sion ma kenda iya
sa'a ja jin kaku ñayii
ma,
te xtandiyo ya ndaka ja
u'vi ni ka yo sa'a, ni ka
yo kuu sa'ya tata Jacob
ma.
27 Sa'a skuiso sa ja jin ko kuu
sa ji'in i, kivi kenda ja
xnaa sa kuechi i ma,
kúu ya ká'an ya.
28 Te vitna, te ka kaxtnu'u
sa tnu'u vii tnu'u va'a nuu ni
a, te ñatuu ka kunimani i nuu
Su'si ma, vaa ka kukueñu ini
i ja ni sa'a Su'si ma ja jin
ndani'i ta'vi ndijin ma. Ko-
vaa Su'si ma, ni ndakaji ya i,
te kútoo ya i, kuechi ja sukan
ni skuiso ya nuu tna'a i tee
jana'a ma.
29 Vaa ja ni skuta'vi ña'a Su'si
ma masu ndakan-ka ya. Vaa
maa ya ni ndakana i ja jin
ko kuu i ñayii ñuu ya ma, te
chukan kúu ja koo ya ji'in i
ni-kani ni-jika.
30 Vaa sukan tna ndijin, onde
xi'na-ka ma, ñatuu ni ka
yo kandija ni sukan tátnuni
Su'si ma, kovaa vitna ni
ndakunda'vi ini ña'a Su'si
ma kuechi ja ñatuu ni ka
kandija maa ñayii ñuu Israel
ma sukan tátnuni Su'si ma.
31 Te sukan tna ko kuu ñayii
ya'a vitna ja ñatuu ka kandija
i Su'si ma, sukan-va'a sukan
ni kunda'vi ini ña'a Su'si
ma ndijin, te sukan tna
ndunda'vi ini ya i.
32 Vaa Su'si ma, ni wa'a ya
tnu'u ja ndaka ni ji'in i, ñatuu
ni ka yo kandija ni sukan
ká'an ya ma te ni ka jiso
kuechi ndaka o ma. Vaa
sukan, sana ni ndunda'vi ini
ña'a ya ndaka o.

33 Ka'nu xeen kúu tnu'u
ndichi jini Su'si ma.
Kua'a xeen tnu'u ndaa
tnu'u ndija neva'a ya.

Ûni masu kuu jin jaku'ni ini o
te jin ndaka'an o sukan
jani ini ya ja sa'a ya
kivi ka'nde ya tniñu in
in ñayii ma,

te ni masu kuu jin jaku'ni ini
o
te jin ndaka'an o sukan
sa'a sukan kúu ya ja
kúu ya Su'si ma.

34 Vaa: “¿Na in jáku'ni ini
sukan jani ini Iya
Tátnuni ma?”

Xi: “¿Na in ni ka'an-so'o nuu
ya sukan sa'a sukan
kúu ya ma?”
35 Xi: “¿Na in nawa ni skuta'vi
i Su'si ma xinañu'u-ka,
sukan-va'a kondetu i
nawa ndani'i i?”
36 Vaa maa ya ni jani ini,
te maa ya ni sa'a,
te kuenda maa ya kúu
ndaka ja iyo a.
Te nuu maa ya kóo jayiñu'u
ni-kani ni-jika.
Te sukan kó kuu.

12

Sukan jin ko sa'a jin ko kuu o ja ni ka kandija o Jesucristo ma

1 Chukan kúu ja ndijin ja jâ ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a, jin kona'a ni ja sukan kúnda'vi ini ña'a ya ma, te jikan-ta'vi sa nuu ni ja ni-yu'u ni-ini ni jin ndakua'a ni maa ni nuu Su'si o ma, te ni-yu'u ni-ini ni jin kunukuechi ni nuu ya, visi ka ndo'o ka neni ni, te máko jin ko sa'a-ka ni ni-in-ka ja u'vi, su'va jin ku'un ini ni ja jin ko sa'a ni sukan játna ini Su'si ma. Vaa sukan jin ko sa'a jin ko kuu ñayii ka ndasa'a kuenda ma.
2 Máko jin kondikin ni ja jin ko sa'a ni sukan ka sa'a ñayii ñuu ñayivi a. Su'va jin ndaxsama ni ja ka jani ini ni a, sukan-va'a jin nduu ni ñayii jin ko sa'a ja va'a ja ndaa, sukan-va'a jin kuni ni nde a kúu ja kúni Su'si ma, nde a kúu ja játna ini ya ma, nde a kúu ja ndaa ndija ma.
3 Vaa ja ni skuta'vi ña'a Su'si ma saña kúu ja ká'an sa nuu ndi-in ndi-in ni ja ni ka nduu o sa'ya Su'si ma: Máko jin kani ini ni ja maa ni ka kuu-ka, su'va vivii jin ndasa'a ni kuenda naxe ka iyo ka kuu ni a, ji'in nde a kúu ja ni skuta'vi ña'a Su'si ma ndi-in ndi-in ni ja jin ko sa'a ni. Te sukan jin kukanu ini ni Su'si ma, te sukan jin ko sa'a ni.
4 Vaa yikikuñu o a chi ka ndenee ja'a o, nda'a o, ji'in ndaka-ka ja ka neva'a o a, te ndi-in ndi-in chi siin siin ja ka sa'a i.
5 Te sukan ka kuu tna o, vaa kua'a xeen o kúu, te yikikuñu maa Cristo ma ka kuu ndaka o, te ndaka o chi in-ni yikikuñu ka kuu ndi-in ndi-in o ji'in tna'a o a.
6 Te sukan siin siin ja ni skuta'vi ña'a Su'si ma, te maa maa o ka neva'a. Nú nde o ni skuta'vi ña'a Su'si ma ja ndakaxtnu'u o tnu'u ni taa ya ma, te sukan kúkanu ini o Su'si ma, te kó sa'a o.
7 Te nú nde o kunukuechi, te kúnukuechi o. Xi nde o kaxtnu'u, te káxtnu'u o.
8 Xi nde o ndaka'an-so'o nuu tna'a, te ndáka'an-so'o nuu tna'a o. Xi nde o skuta'vi ñayii ma nawa neva'a o ma, te má ndakani ini o. Xi nde o tatnuni, te kátanuu o. Xi nde o kunda'vi ini tna'a, te kóo sii ini o ja sa'a o sukan.

9 Ja kutoo tna'a o ma kúu ja ûni kutoo tna'a ndija o, te másu ko sa'a-ni-nka o. Jín saxiko o ja u'vi ma, te jín kondikin o ja va'a ma.
10 Jín kutoo tna'a ndi-in

ndi-in o sukan kútoo o ñayii
ve'e o ma. Jín kava respetu o
nuu tna'a o ma.
11 Ora jiniñu'u ja jin satniñu
o ma, te máko jin sa'a kuxi
o maa o, su'va ni-yu'u ni-ini
o jin kunukuechi o nuu Iya
Tátnuni ma.
12 Jín koo sii ini o ja ka ndetu
o ja jin ni'i o ma, te jín
kanda o ora ka ndo'o ka neni
o ma, te jín kakan-ta'vi jín
kakan-ta'vi o nuu Su'si ma.
13 Jín kua'a o nawa ka neva'a
o ma nuu tna'a o ñayii ka
jiniñu'u ma. Jín kuanuu o
ve'e o ma ñayii ka jiniñu'u ja
jin ndoo i ma.

14 Jín ka'an o ja va'a ja jin
kuu ñayii ka sondikin ña'a
ma ja ñatuu ka kunimani i
nuu o ma, te má jin ka'an o
ja u'vi ja jin kuu i.
15 Jín koo sii ini o ji'in ñayii ka
kusii ini ma, te jín konda'yu
o ji'in ñayii ka nda'yu ma.
16 In-ni ja jin kani ini o, te má
jin sa'a vixi o maa o, su'va
jín nduku o ja jín ketna'a ini
o ji'in ñayii nda'vi ka saxiko
ña'a in-ka ñayii. Má jin kani
ini o ja in ñayii ndichi-ka ka
kuu o.

17 Máko jin ndasa'a o ja u'vi
nuu ñayii ka sa'a ña'a ja u'vi
ma. Ndimaa jín ko sa'a o ja
va'a nuu ndaka ñayii ma.
18 Jin nduku ni naxe jin sa'a
ni, sukan-va'a jin koo mani
ni ji'in ndaka ñayii ma.
19 Máko jin ndachunaa maa
ni ja u'vi ni ka sa'a ña'a ñayii
ma, ndijin ja ka kutoo tna'a
o a, su'va jin xndoo ni nuu
nda'a maa Su'si ma. Vaa sa'a
ká'an tnu'u maa ya a: “Maa sa
ndachunaa, ká'an Iya Tátnuni
ma.”
20 “Te ñayii ñatuu kúnimani
nuu ni ma, nú kókon i, te
kua'a ni ja kaa i. Te nú yíchi
i, kua'a ni ndute ko'o i. Vaa
nú sa'a ni sa'a, te sa'a ni ja
ndakukan-nuu maa i.”
21 Máko kua'a ni tnu'u ja
kundee ja u'vi ma nuu ni,
su'va ja ko sa'a ni ja va'a ma,
te kundee ni nuu ja u'vi ma.

13

1 Jin kandija ndaka ni ja
ka tatnuni ñayii ka netniñu
ñuu ni a, vaa maa Su'si ma
ni jani ini ja jin koo ñayii
jin konetniñu in in ñuu ma,
te ñayii ka netniñu ma, maa
Su'si ma ni sunkoo i ja jin
konetniñu i.
2 Te chukan kúu ja, nú na
in ñatuu kándija ja ka ka'an
ñayii ka netniñu ma chi ñatuu
kándija i sukan ni jani ini
Su'si ma. Te ñayii yukan chi
iyo maa i ja ndachunaa i ja
ñatuu kándija i ma.
3 Vaa ñayii ka netniñu ma,
masu ka iyo i ja jin ko sa'a i ja
jin koyu'u ñayii ka sa'a ja va'a
ma, su'va ja jin koyu'u maa
ñayii ka sa'a ja u'vi ma. ¿Kúni
ni ja ma koyu'u ni ñayii ka
netniñu ma? Sa'a ni ja va'a
ma vi, te koo jayiñu'u ni ja
sa'a ni ma.
4 Vaa ñayii ka netniñu ma,
ñayii ka jinukuechi nuu Su'si
ma ka kuu i, sukan-va'a jin
koo va'a ni. Kovaa nú na in
sa'a ja u'vi ma, te kóyu'u i.
Vaa masu saneé sañuu-ni kúu
ja ka iyo ñayii ka netniñu ma,
vaa ka iyo i ja kuu jin xndo'o
jin xneni i ñayii ka sa'a ja u'vi

ma. Vaa ñayii ka jinukuechi
nuu Su'si ma ka kuu i, te kuu
jin sa'a i ja jin ndachunaa
ñayii ka sa'a ja u'vi ma, te jin
ndo'o jin neni i kuechi ja u'vi
ni ka sa'a i ma.
5 Te chukan kúu ja va'a-ka na
jin kandija o ja ka ka'an ñayii
ka netniñu ma. Masu yika-ni
ja kuechi ja kuu jin xndo'o jin
xneni ña'a i ma chi kuechi ja
jâ ka jini o sukan kúni Su'si
ma ja jin ko sa'a o ma.
6 Te chukan kúu ja ka
chuya'vi ni na tniñu ka sa'a
ka kuu ni ma nuu tee ka
netniñu ñuu ni ma. Vaa ñayii
ka jinukuechi nuu Su'si ma
ka kuu de, te ka jatanuu de
ñuu ni ma.
7 Jin ndachunaa ni nuu
ndaka ñayii xi-nuu ka tavi ni
ma. Nú iyo ja jin chuya'vi
ni nuu tee ka netniñu ma
ja na tniñu ka sa'a ni ma,
te jin chuya'vi ni. Ja ka
xiko ni nuya'vi ma, te nú ka
jikan de ja jin chuya'vi ni, te
jin chuya'vi ni. Te jin kava
respetu ni nuu de, vaa tee
ka netniñu ka kuu de, te jin
ka'an vii jin ka'an va'a ni ja
jin kuu de.
8 Jin ku'un ini ni ja ni a vala
máko jin kotavi ni nuu ni-in
ñayii ma, te suni jin kona'a ni
ja ka ndee yika ni ja vivii jin
kutoo tna'a ndi-in ndi-in ni.
Vaa nú kútoo tna'a o ma chi
sa'a ndi'i o sukan ká'an tnu'u
ni tatnuni Moisés ma.
9 Vaa sa'a ká'an ma: "Másu ko
kivi nduu ni ji'in in-ka ñayii
masu ni tnanda'a ji'in ni ma,
másu ko ka'ni ni in-ka ñayii
ma, másu ko sakui'na ni,
másu ko ka'an ni tnu'u in-ka
ñayii ma, másu ko ndiyo ini
ni." Te ndaka-ka ja ni tatnuni
Su'si ma ja ko sa'a o ma, te ni
nduu i in-nka-ni sukan ká'an
tnu'u ya'a: "Kutoo ni in-ka
ñayii ma sukan kútoo ni maa
ni."
10 Ja kútoo o in-ka ñayii ma
kúu ja ni-in ja u'vi sa'a o in-ka
ñayii ma. Te nú kúndee o sa'a
o sukan chi yikuu o sa'a ndi'i
o sukan ni tatnuni Moisés
ma.
11 Te sa'a, te ka jini o sukan
ka kuu ñayii a tiempu ya'a, te
chukan kúu ja ni kenda ora
ja jin ndoto o, vaa kuenda
tnu'u ja ka kixi o. Vaa vitna jâ
ni kuyatni-ka kivi jin ndani'i
ta'vi o ma sana kivi ni ka
keja'a o ka kandija o Su'si
ma.
12 Vaa kuenda tnu'u ja ni
ndukuiti-ka jakuaa ma, te
ve kuyatni-ka ja ve ndii ma.
Jín ko sa'a ndaa jín ko sa'a
ndija o sukan ka kuu ñayii ka
jika nduu ma, sukan-va'a jin
kundee o nuu ja u'vi ma.
13 Másu jin ko kuu o ñayii jin
ko kaa jin ko ko'o, te jin ko
ndajini o. Ni a jin yaa o te jin
ko kuneé jin ko ku-uun o. Ni
a jin ko kanaa o xi ja jin ko
kukueñu ini nuu tna'a o.
14 Su'va jín ku'un ini o ja maa
Jesucristo iya tátnuni nuu o
a, te jin ko sa'a o sukan ni
yo sa'a ya ma. Te máko
jin katanuu o nawa kúu ini
yikikuñu o a ja sa'a o ma.

14

Sukan jin kuan-ta'vi o ñayii ñatuu jin kukanu ini va'a-ka Su'si ma

1 Jin jaku'ni ini ni, te jin
kanda ni nuu ñayii ñatuu jin

kukanu ini va'a-ka i Su'si ma. Te máko jin skiti tna'a ini ni naxe ka jani ini i ma.

2 Ka iyo jaku i ja ka kukanu ini i ja kuu jin kaa i ndaka. Kovaa ka iyo jaku i ja ñatuu ka kusaa ini i ja kuu jin kaa i kuñu ma.

3 Nú nde o jaa ndaka ma, te má saxiko o nde i ñatuu jaa ndaka ma, te nú nde i ñatuu jaa ma, te máko ka'an i tnu'u ñayii jaa ma. Vaa Su'si ma chi jan-ta'vi ña'a ya ndaka o.

4 Ndijin, ¿nde in kúu ni ja ká'an ni tnu'u in-ka ñayii jinukuechi nuu Su'si ma? Nú nukuiñi i xi ni kotuu i, kovaa nuu nda'a maa Iya Tátnuni ma iyo i. Kovaa kuiti konukuiñi va'a i, vaa kuu sa'a Iya Tátnuni ma ja kuu konukuiñi va'a i.

5 Te jaku ñayii ma chi ka jani ini i ja ka iyo kivi kanuu-ka te ka iyo kivi ndeva'a-ni. Kovaa jaku ñayii ma chi inuu-ni ka kuu ndaka kivi ma, ka jani ini i. Ndi-in ndi-in ñayii ma, na jin kukanu ini i sukan ka jani ini i ma, te jín sa'a i sukan.

6 Ñayii kándija sukan kúu in kii ma, kándija i nuu Iya Tátnuni ma. Te ñayii ñatuu kándija sukan kúu in kii ma, kándija tna i nuu Iya Tátnuni ma, te ñatuu sanuu i kivi ma. Te ñayii jaa ndaka ma, kúkanu ini i nuu Iya Tátnuni ma, vaa ndákuan-ta'vi i nuu Su'si ma, te jaa i. Kovaa ñayii ñatuu jaa ndaka ma, kúkanu ini tna i nuu Iya Tátnuni ma, te ñatuu jaa i, te ndákuan-ta'vi i nuu Su'si ma.

7 Vaa ni-in o ja ka ndito ka teku o a, ka ndito ka teku o sukan kúu ini maa o, te ni-in o kûu ja kúu ini maa o.

8 Vaa nú ka ndito ka teku o, nuu maa Iya Tátnuni ma ka ndito ka teku o. Te nuna jin kûu o, nuu nda'a maa Iya Tátnuni ma ndenda koo o. Te chukan kúu ja nuna jin kondito jin koteku o xi nuna jin kûu o, kovaa nuu nda'a Iya Tátnuni ma ka iyo o.

9 Vaa Cristo ma, ni ji'i ya, te ni ndateku ya, te téku ya, sukan-va'a ko kuu ya iya tátnuni nuu ñayii ni ka ji'i ma ji'in nuu ñayii ka teku ma.

10 Kovaa ndijin, ¿nava'a ká'an ni tnu'u tna'a ni ma? ¿Te nava'a saxiko ni tna'a ni ma? Jin kona'a ni ja ndaka o jin ndenda koo nuu núkoo Cristo ma ja ndakan ya kuenda nuu o ma.

11 Vaa sukan ndee tnu'u ká'an ya ma:

Ja ndaa kúu ja téku sa,
ká'an Iya Tátnuni ma,
te ja ndaa kúu ja ndaka ñayii ma, jinkuiñi jiti i nuu sa,
te ndaka ñayii ma, jin ndaka'an jin ndakachi i na in kúu sa a,
kúu ya ká'an ya.

12 Te sukan ndi-in ndi-in o jin ndakua'a kuenda nuu Su'si ma nawa ni ka yo sa'a, ni ka yo kuu o ma.

13 Te chukan kúu ja máko jin ko ka'an tnu'u tna'a ndi-in ndi-in-ka o. Jín ndasa'a o kuenda, te máko jin sa'a o ja jin ndakakayata tna'a o ma nuu Su'si ma.

14 Saña chi jini sa, te kúkanu
ini sa Jesús Iya Tátnuni ma ja
ni-in ja jaa o ma iyo tne'e.
Kovaa nú maa ñayii ma, jani
ini i ja iyo tne'e ja jaa i ma chi
sukan iyo, kuechi ja sukan
jani ini maa i ma.
15 Kovaa nú kuechi tna'a ja
jaa o ma te sa'a o ja kuxii
ini tna'a o ma chi masu nde
sa'a o sukan ka sa'a ñayii ka
kutoo tna'a ma. Máko sa'a
ni ja kuechi ja ndeyu ma-ni,
te skenaa in ñayii ma maa i,
te vitna ja jâ ni ji'i Cristo ma
nuu tniñu tna i ma.
16 Nú ña'a, te jin ka'an i tnu'u
ni, visi ja va'a kúu ja sa'a ni
ma.
17 Vaa nuu tátnuni Su'si ma,
masu ja nawa kaa o xi nawa
ko'o o kúu chi ña'a. Su'va ja
jin ko sa'a ndaa jin ko sa'a
ndija o te jin koo mani o te
jin koo sii ini o kúu, vaa ka
iyo o ji'in Xtumani Ndios ma,
te sukan kúni ya ja jin ko sa'a
o.
18 Vaa nuna sa'a o sa'a nuu
Cristo ma chi sa'a o ja játna
ini Su'si ma, te onde ñayii ma
chi jin ka'an va'a jin ka'an vii
i ja kuu o.

19 Te chukan kúu ja jín ko
sa'a o tna'a ja sa'a ja jin koo
mani o ma, te sukan, te jín
chindee o tna'a o ma, te jín
jaku'ni-ka ini ndaka o, te jín
koo va'a-ka o nuu Su'si ma.
20 Vaa ja ndaa kúu ja ndaka
ja kaa o ma chi ka iyo vii ka
iyo va'a i nuu Su'si ma, kovaa
ja u'vi kúu nú na in na sa'a ja
ndakakayata tna'a i ma nuu
Su'si ma ja kuechi ja ndeyu
jaa i ma. Te chukan kúu ja
máko sa'a ni ja kuxii ini tna'a
ni ma te ndakakayata i nuu
Su'si ma ja kuechi ja jaa o ma.
21 Va'a-ka kúu ja máko kaa
o kuñu ma, te máko ko'o o
ndixi ma, sukan-va'a máko
sa'a o ja xtaya tna'a o ma te
ndakiti ini i te kakayata i nuu
Su'si ma.
22 ¿Kúkanu ini ni nuu Su'si
ma ja kuu kaa ni? Sukan
kani ini maa ni nuu Su'si ma.
Vaa ja va'a kúu ñayii ñatuu
nawa ndaxtekuechi ña'a ja
jani ini i ja kuu sa'a i ma.
23 Kovaa ñayii jani in jani uu
ini te ñatuu kúkanu ini i nuu
Su'si ma tna'a ja jaa i ma
chi jiso kuechi i, vaa ñatuu
kúkanu ini i nuu Su'si ma ja
sa'a i ma. Te ndaka ja sa'a o
ma, te nú ñatuu kúkanu ini o
nuu Su'si ma chi jiso kuechi
o nuu ya.

15

1 Chukan kúu ja yo'o ja ni
ka jaku'ni-ka ini o nawa kúni
Su'si ma ja jin sa'a o ma, te jín
kanda o nuu ñayii ñatuu jin
jaku'ni-ka ini naxe jin ko sa'a
i nuu Su'si ma, te jín chindee
o i, te máko jin sa'a o sukan
ka jatna ini maa o ma.
2 Su'va ndi-in ndi-in o sa'a ja
va'a ja kuu tna'a o ma tna'a ja
chindee ña'a ja jin koo va'a i
nuu Su'si ma.
3 Vaa ni a Cristo ma, masu
ni sa'a ya ja játna ini maa ya
ma, su'va maa ya ni ndo'o
sukan ndee nuu tutu Su'si
ma: “Tnu'u ndeva'a ni ka yo
ka'an i nuu ni ma, kuenda
tnu'u ja nuu maa sa ni ka yo
ka'an i.” Sa'a ká'an.
4 Vaa ndaka ja ndee nuu tutu
Su'si ma onde xi'na-ka ma,

jâ ka ndee i sukan-va'a jin
skua'a o, te jin ndani'i o tnu'u
kanu ini nuu tutu ya ma, te
kava kuee ini o, te kukanu
ini o ja ni'i o ja vii ja va'a taa
Su'si ma.

5 Vaa Su'si ma kúu iya sa'a
ja kava kuee ini o, te maa
ya, na taa tnu'u kanu ini, te
na sa'a ya ja inuu jin kani
ini ndaka o sukan kúu maa
Cristo Jesús ma,
6 sukan-va'a in-ni ja jin kani
ini o, te inuu jin kata o te
jin ndachiñu'u o Su'si o Yuva
Jesucristo iya tátnuni nuu o a.

7 Te chukan kúu ja
jín kuan-ta'vi nuu tna'a
ndi-in ndi-in o, sukan ni
jan-ta'vi tna ña'a Cristo ma,
sukan-va'a kóo jayiñu'u Su'si
ma.
8 Vaa ká'an sa ja Cristo ma, ni
kii ya ja ni jinukuechi ya nuu
ñayii judío ma, sukan-va'a
kaxtnu'u ya tnu'u ndaa tnu'u
ndija Su'si ma te sa'a ya
sukan ni skuiso Su'si ma nuu
tna'a o ñayii jana'a ma,
9 te sukan-va'a ñayii masu
judío ka kuu i ma, te jin
ndachiñu'u i Su'si ma iya
nda'vi ini ma. Vaa sa'a ndee
nuu tutu ya ma:

Te chukan kúu ja ndaka'an
ndakachi sa nuu ñayii
masu judío ka kuu i
ma ja sa'a ja kúu ni a,
te kata sa nuu maa ni.
10 In-ka nuu ká'an sa'a:

Ndijin ja masu ñayii judío ka
kuu ni,
jin ndusii ini ni ji'in ñayii
kúu ñuu ya ma.
11 Te in-ka nuu ká'an sa'a:

Ndaka ñuu ma, jín
ndachiñu'u i Iya
Tátnuni ma,
te ndaka ñuu ma jín kata
nuu ya.
12 Te sa'a ni ndaka'an tna
Isaías ma:
Koo in Sa'ya tata Isaí ma,
te ndokuiñi ya ja tatnuni
ya nuu ñayii ñuu ñayivi
a,
te nuu maa ya jin kukanu ini
ndaka ñuu ma,
kúu de ká'an de.

13 Te maa Su'si ma na sa'a
ja jin kukanu ini o ya ma,
te maa ya na sa'a ja jin koo
sii ini xeen o te jin koo mani
o, ja ka kandija o ya ma,
sukan-va'a ja maa tnu'u ndee
tnu'u ndatnu Xtumani Ndios
ma, te sa'a ya ja jin kukanu
ini xeen-ka o ja jin ni'i o ja taa
ya ma.

14 Ndijin ja ni ka nduu
o sa'ya Su'si o ma, kúkanu
ini sa ja ka kunda'vi ini
tna'a xeen o, te jâ ka
jini ni ndaka tnu'u ndaa
tnu'u ndija ma, sukan-va'a
kuu jin ndaka'an-so'o nuu
tna'a ndi-in ndi-in ni te jin
ndakani ichi tna'a ni.
15 Kovaa ja maa ja vii ja va'a
ni skuta'vi ña'a Su'si ma, te ni
kusaa ini sa ja tee sa jaku-ni
tnu'u ya'a nuu ni, sukan-va'a
jin kona'a ni,
16 vaa maa Su'si ma ni
sacargu ña'a ja kunukuechi
vii kunukuechi va'a sa nuu
Jesucristo ma ja kaxtnu'u sa
tnu'u vii tnu'u va'a ya ma
nuu ñayii masu judío ka kuu
i ma, sukan-va'a jin ko kuu
i ñayii jin ko sa'a ja játna ini
Su'si ma, te ja maa Xtumani

Ndios ma, te jin xndoo i ja
u'vi ma.

17 Chukan kúu ja kútachi
xeen sa ja káxtnu'u sa tnu'u
Cristo Jesús ma, vaa sukan,
te jinukuechi sa nuu Su'si
ma.
18 Masu nawa kúsaa ini sa ja
ká'an sa, nú masu ja tna'a ja
ni sa'a maa Cristo ma, vaa
maa ya ni jatniñu ña'a ya ja
ni ka'an sa nuu ñayii masu
judío ka kuu i ma, sukan-va'a
jin kandija i nuu Su'si ma, te
maa ya ni taa ndaka tnu'u ni
ka'an sa ma ji'in ndaka ja ni
sa'a sa ma.
19 Te onde Jerusalén ma ji'in
yuñuu ma, te onde ñuu Ilírico
ma, ni-ka'nu ni ja'an sa, te
ja maa Xtumani Ndios ma, te
ni kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u
va'a Cristo ma, te maa ya
ni kaxtnu'u tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ya ma, vaa kua'a mi-
lagru ni sa'a ya ñuu nuu ni
ja'an sa ma.
20 Te sukan ni tnuñu sa
ja ni kaxtnu'u sa tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si o a nuu
ñayii ñatuu jin kuni-ka Cristo
ma, nuu ñatuu ki'in-ka ñayii
jin kaxtnu'u i tnu'u Su'si o
a, sukan-va'a ma ndatnii sa
tniñu ni skeja'a in-ka ñayii
ma.
21 Vaa sa'a ndee nuu tnu'u
Su'si a:

Ñayii ñatuu nama uun ni
kenda in ñayii ja
káxtnu'u i na in kúu
Su'si ma, te jin kuni
i,
te ñayii ñatuu nama uun
ni ka jiniso'o i na
in kúu ya ma, te jin
jaku'ni ini i.

22 Te sa'a ni jatanuu sa,
chukan kúu ja kua'a jichi
ñatuu ni kuu ja jaan sa jan
koto ña'a sa.

Kúni Pablo ma ja ki'in de ñuu Roma ma

23 Kovaa vitna, ñuu ya'a,
masu ndenu iyo-ka ñuu nuu
kaxtnu'u sa tnu'u Su'si a, te
jâ iyo kua'a kuiya ja kúu ini
sa ja jaan sa nuu ka iyo ni a.
24 Chukan kúu ja kivi ki'in sa
ñuu España ma, te jaan sa
nuu ka iyo ni a, vaa kúni sa
ja kuni ña'a sa kivi ya'a sa
yukan. Te nú ni jinu ni ka
ndatnu'u sii ini o ma, te jin
koo ni jin ndachu'un ichi ña'a
ni ichi nuu ki'in sa ma.
25 Kovaa vitna ki'in sa ñuu
Jerusalén ma, sukan-va'a
chindee sa ñayii jâ ni ka
kandija Su'si ma te ni ka
xndoo i ja u'vi ma.
26 Vaa ñuu Macedonia ya ji'in
ñuu Acaya ya, ni ka xtutu
tna'a o ya jaku xu'un ja ki'in
nuu tna'a o ñayii ka kunda'vi
ka iyo ñuu Jerusalén ma, ja
ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a i
ma.
27 Ni ka jani ini i ja va'a-ni
kúu, vaa iyo ja ka tavi i nuu
ñayii judío ma, vaa ja maa
ñayii yukan, te ni ka kuta'vi
tna'a i ja ka jiniñu'u ini anua
i ma, te chukan kúu ja iyo
ja jin ndachindee tna i ñayii
yukan nawa ka jiniñu'u i ja
jin kaa jin ko'o i ma.
28 Chukan kúu ja nú ni kuu
ni sa'a sa sukan, te nú ni jinu
ni ndakua'a sa ja jin tetniñu i
ma, sani te jaan sa nuu ka iyo
ni a ichi ki'in sa ñuu España
ma.

29 Vaa jini sa ja nuna jaan sa
nuu ka iyo ni a chi jaan sa
ji'in kua'a xeen ja vii ja va'a,
sukan ká'an tnu'u Cristo ma.
30 Te ja maa Jesucristo iya
tátnuni nuu o a, ji'in ja sukan
sa'a Xtumani maa ya ma
ja jin kutoo tna'a o ma, te
jikan-ta'vi sa nuu ni ja ni
ka nduu o sa'ya Su'si o a
ja jin chindee ña'a ni ja jin
kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma ja
kuu sa,
31 sukan-va'a na kaku sa nuu
ñayii ñatuu ka kuni ja jin
kandija i Cristo ma ja ka iyo
i ñuu Judea ma, ji'in ja na
jin kuan-ta'vi tna'a o ñatuu
ka sa'a-ka ja u'vi ma ja ka
iyo i ñuu Jerusalén ma ja jin
tetniñu ñayii ya'a,
32 sukan-va'a ja maa Su'si
ma, te sii ini kenda sa nuu
ka iyo ni a, te jin ndatatu ini
anua ndaka o jaku kivi jin
koo kaa o ma.
33 Te maa Su'si iya sa'a ja ka
iyo mani o a, na koo ya ji'in
ndaka o. Te sukan kó kuu.

16

Ndákan-tnu'u ñañaʼa Pablo ma ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Roma ma

1 Te suni káxtnu'u sa ja
kenda ku'va o Febe a, ña'a
jinukuechi nuu ñayii ka
kandija Su'si ma ja ka iyo i
ñuu Cencrea ma.
2 Te ja maa Iya Tátnuni ma,
te jin kuan-ta'vi ni ña, sukan
iyo ja jin ko sa'a o ja ka kuu
o ñayii ñatuu ka sa'a-ka ja
u'vi ma. Te jin chindee ni
ña ndeva'a-ni nawa jiniñu'u
ña, vaa maa ña chi chíndee
ña kua'a xeen ñayii, te ni
chindee tna ña'a ña saña.
3 Te jin ndakua'a tna ni
nchuxi ña'a kúu Priscila ma
ji'in yii ña Aquila ma, vaa
ka jinukuechi de ji'in ña ja
ka kaxtnu'u de tnu'u Cristo
Jesús ma nuu ñayii ma, sukan
sa'a tna sa a.
4 Vaa ñatuu ni ka ndi ini de
ji'in ña, visi na jin kûu de nuu
tniñu sa. Te masu maa in-ni
sa ndákuan-ta'vi nuu de ji'in
ña chi ndaka ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si o a ja masu judío
ka kuu i ma ja ka iyo i ndaka
ñuu ma.
5 Jin ndakua'a tna ni nchuxi
ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si a ja ka ndatna'a i ve'e
de ma. Te suni jin ndakua'a
tna ni nchuxi tee ka kutoo
xeen o a, tee nani Epeneto a
tee xinañu'u ni kandija tnu'u
Cristo ma ja ni ka iyo de ñuu
Acaya ma.
6 Jin ndakua'a tna ni nchuxi
ña'a nani María a, ña'a sat-
niñu xeen ja jin kuu maa ni
a.
7 Jin ndakua'a tna ni nchuxi
tee kúu Andrónico a ji'in tee
kúu Junias a, tee ni ka yinee
ji'in sa vekaa ma, vaa vivii ka
ka'an tee ni tetniñu Cristo ma
ja jin kuu de, te xi'na-ka maa
de ni ka kukanu ini Cristo ma
sana saña.
8 Suni jin ndakua'a ni nchuxi
tee kúu Amplias a tee ka ku-
too xeen o ja ka iyo o nuu
maa Iya Tátnuni ma.
9 Jin ndakua'a ni nchuxi
tee nani Urbano a, tee ka
jinukuechi ji'in sa ja ka
kaxtnu'u sa tnu'u Cristo
Jesús a nuu ñayii ma. Te jin
ndakua'a tna ni nchuxi tee
kúu Estaquis a, tee ka kutoo

xeen o ma.
10 Jin ndakua'a tna ni nchuxi tee kúu Apeles a, tee ni kundee nuu tnundo'o tnuneni ma, te vitna núkuiñi va'a de nuu Su'si o a. Jin ndakua'a tna ni nchuxi ñayii ka iyo ve'e tee kúu Aristóbulo a.
11 Jin ndakua'a ni nchuxi tee kúu Herodión a, ja kúu de tna'a sa ma. Jin ndakua'a ni nchuxi ñayii ka iyo ve'e Narciso a, ñayii ka iyo nuu nda'a Iya Tátnuni a.
12 Jin ndakua'a ni nchuxi nuu Trifena a ji'in Trifosa a, ña'a ka satniñu nuu Iya Tátnuni a. Jin ndakua'a ni nchuxi ña'a nani Pérsida a, ña'a satniñu xeen nuu Iya Tátnuni a, ña'a ka kutoo o a.
13 Jin ndakua'a ni nchuxi tee nani Rufo a, tee ni ndakaji ña'a Iya Tátnuni ma, ji'in si'i de a ña'a kuenda tnu'u ja si'i sa kúu ña ma.
14 Jin ndakua'a ni nchuxi tee nani Asíncrito a, ji'in tee nani Flegonte a, ji'in tee nani Hermas a, ji'in tee nani Patrobas a, ji'in tee nani Hermes a, ji'in tna'a o ni ka nduu sa'ya Su'si o a ja ka iyo i ji'in de a.
15 Jin ndakua'a ni nchuxi tee nani Filólogo a, ji'in ña'a kúu Julia a, ji'in tee nani Nereo a, ji'in ku'va de a, ji'in tee nani Olimpas a, ji'in ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o a ja ka iyo i ji'in de a.

16 Ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña ndaka ñayii ni ka kandija Cristo a ja ka iyo i ndaka ñuu ya. Te jin ndakua'a tna'a ndi-in ndi-in ni nchuxi, te kó kuu in tnu'u mani.

17 Kovaa jikan-ta'vi sa nuu ni ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a, te jin konde'ya va'a ni nde ñayii ka sa'a ja ka kusiin jaku ñayii ma te ñatuu ka kandija-ka i sukan ni ka kutu'va i onde xinañu'u ma. Te máko jin ketna'a ini ni ji'in ñayii yukan.
18 Vaa ñayii yukan chi masu ka jinukuechi i nuu Jesucristo iya tátnuni nuu o a, nú masu ja ka ndi ini i kúu ja jin ni'i i ja jin ku'un chii i ma-ni. Te vivii ka ka'an i, te ka xnda'vi i ñayii ñatuu ka ndasa'a kuenda ma.
19 Kovaa ja ka kuu ndijin, nuu ndaka ñayii ma ni kenda tnu'u ja sukan ka kandija ni a, te chukan kúu ja kúsii ini xeen sa ja sukan ka kuu ni a. Kovaa kúni sa ja jin ko kuu ni ñayii ndichi, sukan-va'a jin sa'a ni ja va'a ma, te máko jin ko kuu ni ñayii jin ko sa'a ja u'vi ma.
20 Te maa Su'si iya sa'a ja ka iyo mani o a, masu kua'a-nka kivi, te sa'a ya ja chii ja'a ni a kendoo tachi ma, te ûni jin kuiñu ni i.

Te ja vii ja va'a ni skuta'vi ña'a Jesucristo iya tátnuni nuu o a ndimaa kóo nuu ka iyo ndaka ni a.
21 Ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña Timoteo a, tee ka kaxtnu'u ji'in sa tnu'u Su'si a, ji'in tee nani Lucio a, ji'in tee nani Jasón ya, ji'in tee nani Sosípater ya, tee ka kuu tna'a sa ya.
22 Maa sa nani Tercio, tee ni tee carta ya'a ja ni tatu ña'a Pablo a, te ja maa iya tátnuni nuu o a, te

ndákan-tnu'u ñaña'a tna ña'a sa.
23 Te ndákan-tnu'u ñaña'a ña tee nani Gayo a, tee tánuu ve'e de ya ja ndóo saña ja kúu sa Pablo a. Te tánuu de ve'e de ya ja ka ndatna'a ndaka sa ja ka kuu sa ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o a. Te ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña Erasto a tee tnii xu'un ñuu a, ji'in ñani o tee nani Cuarto a.
24 Te ja vii ja va'a ni skuta'vi ña'a Jesucristo iya tátnuni nuu o a na koo ji'in ndaka ni, te sukan kó kuu.
25 Jayiñu'u kóo nuu Su'si iya kuu sa'a ja jin konukuiñi va'a ni ma, sukan ká'an tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma ja ni kaxtnu'u sa ma, tna'a ja ni yo iyo yu'u onde kivi vee o ma.
26 Te ni sa'a ya ja vitna, te ni ka jini o, vaa maa Su'si ma iya iyo ni-kani ni-jika ma ni tatnuni ja jin tee tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a ya ma, kovaa ñatuu na in ni jaku'ni ini. Te suni maa i ndákaxtnu'u ya nuu ndaka ñayii a onde vitna, sukan-va'a jín kandija i sukan kúni Su'si ma te jín kukanu ini i ya.
27 Ja maa Jesucristo ma, te nuu maa in-ni Su'si iya ndichi ma na koo jayiñu'u ni-kani ni-jika. Te sukan kó kuu.

Carta xinañu'u ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu ñayii ka iyo ñuu Corinto ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Corinto ma

1 Saña kúu Pablo tee ni ndakana ña'a Jesucristo ma, ja sukan kúu ini maa Su'si ma, te ni tetniñu ña'a ya, te ka iyo sa ji'in ñani o Sóstenes ya.

2 Te ka tee sa tutu ya'a nuu ni ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a ja ka iyo ni ñuu Corinto a, ja jâ ni ka ndusiin ni nuu ja u'vi ma, vaa ka iyo ni ji'in Cristo Jesús ma, te ni ndakana ña'a ya ja jin ko kuu ni ñayii ñatuu na ja u'vi-ka jin ko sa'a. Te ka tee tna sa nuu ndaka ñayii ka ndakune'e Jesucristo iya tátnuni nuu o a ja ka iyo i ndeva'a-ni ñuu ma. Iya tátnuni nuu i ji'in nuu o a kúu ya.

3 Ka kuni sa ja Yuva o Su'si ma ji'in Jesucristo iya tátnuni nuu o a, na skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a, te jin koo mani ni.

Ndákuan-ta'vi Pablo ma nuu Su'si ma ja ni skuta'vi ya ja vii ja va'a nuu ñayii ni ka nduu sa'ya ya ma

4 Ndimaa ndákuan-ta'vi sa nuu Su'si ma ja jin kuu ni, vaa ja maa Cristo Jesús ma, te ni skuta'vi ña'a Su'si ma ja vii ja va'a.

5 Vaa ja maa ya te ni ka ndani'i ni ndaka ja va'a ma, na ko ka'an o ja ndaka tnu'u va'a ma, ji'in ndaka tnu'u ndichi ma,

6 ji'in ndaka tnu'u va'a ni ka kaxtnu'u sa sukan ni ndo'o ni neni Cristo ma ja jin kuu o ma.

7 Te sa'a ni skuta'vi ña'a Su'si ma ndaka, sukan-va'a ñatuu nawa ko ka'ni-ka ña'a i, nani ka ndetu o ja ndenda Jesucristo iya tátnuni nuu o a.

8 Te maa ya chindee ña'a ja jin konukuiñi va'a ni nuu ya ma sukan-va'a ni-in ja u'vi jin konee jin kondiso ni onde kivi ndenda ya ma.

9 Vaa Su'si ma chi ja ká'an ya ma chi ûni sa'a ya, te maa ya kúu iya ni ndakana ña'a ja jin ketna'a ini ni ji'in Sa'ya ya Jesucristo iya tátnuni nuu o a.

Má jin sa'a siin tna'a o, vaa suni maa Cristo ma kúu iya ka kandija o a

10 Ja maa Jesucristo iya tátnuni nuu o a, te ja jikan-ta'vi sa nuu ni ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a kúu ja in-ni ja jin ko ka'an ndaka ni, te ñatuu koo jin ko sa'a siin tna'a ni, su'va inuu kuiti jin kani ini ni te inuu jin ketna'a ini ni.

11 Ká'an sa sa'a nuu ndaka ni ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a, vaa ni ka kaxtnu'u ñayii ka iyo ve'e Cloé ma nuu sa ja su'va su'va ka kuu ni te ka skiti ini tna'a ni.

12 Chi vaa sa'a ka ka'an in jichi in jichi ni: “Saña chi ka sa'a sa sukan ni kaxtnu'u Pablo ma”, te “saña chi ka sa'a sa sukan ni kaxtnu'u

Apolos ma”, te “saña chi ka
sa'a sa sukan ni ka'an Cefas
ma”, te “saña chi ka sa'a sa
sukan ni ka'an Cristo ma.”
13 ¿Xi uu jichi Cristo ma kúu?
¿Xi saña ja kúu sa Pablo a, ni
ndakaa sa nuu krusi ma ja jin
kuu ni? ¿Xi ja nani maa sa ja
kúu sa Pablo a ni ka jandute
ni, ja jin ko ka'an ni sukan?
14 Ndákuan-ta'vi sa nuu Su'si
ma ja ni-in ndijin ñatuu ni
skuandute sa, nú masu ja tee
kúu Crispo ma ji'in tee kúu
Gayo ma-ni,
15 sukan-va'a ñatuu na nde ni
ko ka'an ja ni jandute ni ja
maa sa.
16 Suni ni skuandute sa ñayii
ve'e tee nani Estéfanas ma, te
ja ndaka-ka ñayii ma, ñatuu
na'a sa nú ni skuandute sa
in-ka i.
17 Vaa masu ni tetniñu ña'a
Cristo ma ja skuandute sa
ñayii ma chi ni tetniñu ña'a
ya ja kaxtnu'u sa tnu'u vii
tnu'u va'a ya ma. Te masu
tnu'u ndichi maa sa kúu ja
kaxtnu'u sa a, vaa jin ko
katanuu ña'a ñayii ma. Su'va
ja kúni saña kúu ja jin kona'a
ñayii ma sukan ni ndo'o ni
neni Cristo ma nuu krusi ma
ja jin ndani'i ta'vi i ma.

Jesucristo ma chi tnu'u ndichi Su'si ma ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu Su'si ma kúu ya

18 Kovaa ñayii ka skenaa
maa i ma chi tnu'u ká'an
sukan ni ji'i Cristo ma nuu
krusi ma chi tnu'u neé tnu'u
uun-ni kúu, ka jani ini i. Ko-
vaa nuu yo'o ja ni ka kandija
o sukan ni ji'i ya ma chi tnu'u
ndee tnu'u ndatnu Su'si ma
kúu, te sa'a i ja jin ndani'i
ta'vi o.
19 Vaa sa'a ndee nuu tnu'u
Su'si ma:
Xnaa ri tnu'u ndichi nuu
ñayii inundichi ma,
te xnaa ri tnu'u sa'a ja
jáku'ni ini ñayii jani ini
ja jáku'ni ini i ma.
20 ¿Ndenu iyo ñayii ndichi
ma? ¿Te ndenu iyo tee skua'a
tutu ma te jini xeen de ma?
¿Te ndenu iyo ñayii ndan-
duku kuenda tnu'u ndichi
tiempu ya'a? ¿Masu ni sa'a
Su'si ma ja ni nduneé, ni
nduku'u tnu'u ndichi iyo ñuu
ñayivi a?
21 Vaa masu ni wa'a Su'si ma
tnu'u ja ñayii jani ini ja ndichi
xeen i iyo i ñuu ñayivi a, te
kundee tnu'u ndichi jini i ma
ja kuni i ja iyo Su'si ndija
ma. Su'va ja ni jatna ini
Su'si ma kúu ja jin koniniso'o
ñayii ma tnu'u vii tnu'u va'a
ya ma, te jin jaku'ni ini i
naxe jin ndani'i ta'vi i ma,
visi ka ká'an maa ñayii ñatuu
ka kandija tnu'u Su'si ma ja
tnu'u neé tnu'u ku'u-ni kúu
ma.
22 Vaa ñayii judío a, ka jikan
i seña nuu Su'si ma, sana jin
kandija i ya ma. Te ñayii ñuu
griego a, ka ndanduku i tnu'u
ndichi ma, te ka jani ini i ja
sukan, te jin ndani'i i Su'si
ma.
23 Kovaa saña chi ka
kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u
va'a Cristo ma iya ni ka
skuita kaa i nuu krusi ma.
Kovaa nuu ñayii judío ma chi
in ja xtna'a ña'a kúu ja ka
kaxtnu'u sa sukan ma, te nuu
ñayii masu judío ka kuu i ma
chi tnu'u neé tnu'u ku'u kúu

tnu'u ka kaxtnu'u sa a, ka
ka'an i.
24 Kovaa nuu ñayii ka kuu
judío ma ji'in griego ma ja ni
ndakana ya i te ni ka nduu i
sa'ya Su'si ma chi tnu'u ndee
tnu'u ndatnu Su'si ma kúu
Cristo ma, ji'in tnu'u ndichi
Su'si ma kúu ya nuu i, ka
ka'an i.
25 Vaa tnu'u Su'si ma ja ka
jani ini ñayii ma ja masu
nde jiniñu'u ma, su'va tnu'u
ndichi-ka ka kuu i sana tnu'u
ndichi ñayii ñuu ñayivi a. Te
tna'a ja sa'a Su'si ma ja ka
jani ini ñayii ma ja masu na
tnu'u ndee tnu'u ndatnu i
ma, kovaa iyo-ka tnu'u ndee
tnu'u ndatnu i sana ja ka sa'a
maa ñayii ma.
26 Ndijin ja ni ka nduu ni
sa'ya Su'si o ma, jin ndasa'a
maa ni kuenda, ja masu
kua'a ni ni ka yo kuu ñayii
ndichi ma, te ni masu kua'a
ni ni ka yo kuu ñayii ka tat-
nuni-ka, te ni masu kua'a ni
ni ka yo kuu ñayii ka kuu
xiku-ka ma ne'un ñayii ñuu
ñayivi a, nuu ni ndakana ña'a
ya ma.
27 Su'va ñayii ka jani ini
ñayii ñuu ñayivi a ja masu
ka jaku'ni ini i ma, ka kuu
ñayii ni ndakaji Su'si ma,
sukan-va'a sa'a ya ja jin
ndakukan-nuu ñayii ka jani
ini ja inundichi-ka i ma. Te
ñayii ñatuu ka iyo tnu'u ndee
tnu'u ndatnu i ma ni ndakaji
Su'si ma, sukan-va'a sa'a ya
ja jin ndakukan-nuu ñayii ka
jani ini ja ka iyo tnu'u ndee
tnu'u ndatnu i ma.
28 Te ñayii ka saxiko ña'a
ñayii ñuu ñayivi a, ñayii yukan
ni ndakaji Su'si ma, te ñayii
masu kuu-ka ka ka'an ñayii
ñuu ñayivi a ni ndakaji tna ya,
sukan-va'a jin kendoo nda'vi
maa ñayii ka jani ini ja maa i
ka kuu-ka ma,
29 sukan-va'a ñatuu na in ko
ka'an ja maa i kúu-ka nuu
Su'si ma.
30 Vaa ja maa Su'si ma, te ka
iyo o ji'in Cristo Jesús ma. Te
ja maa Cristo Jesús ma, te ni
ka nduu o ñayii ndichi, te ja
maa ya, te ni ka nduu o ñayii
jin ko sa'a ja va'a ja ndaa, te
ñatuu na ja u'vi-ka jin ko sa'a
o nuu Su'si a, vaa ni ndatava
ña'a ya nuu ja u'vi ma.
31 Te ja sukan ndaka chíndee
ña'a ya ma, te jín ko kuu o
sukan ndee nuu tutu Su'si
ma: “Nú na in kúni ja kani ini
i ja maa i kúu-ka, su'va Su'si
ma na ndachiñu'u i vaa maa
ya kúu iya sa'a ndaka.”

2

Pablo ma chi nanimaa tnu'u ja ni ndakaa Jesucristo ma te ni ji'i ya nuu krusi ma kúu tnu'u ni kaxtnu'u de ma

1 Chukan kúu ja ndijin ja
ni ka nduu ni sa'ya Su'si
ma, nuu ni jaan sa ni jan
kaxtnu'u sa tnu'u Su'si a,
masu ni ka'an sa tnu'u yii
tnu'u ndichi nuu ni ma.
2 Ũni ni ñu'u ini sa ja masu
ka'an sa in-ka tnu'u, nú masu
ja nanimaa tnu'u sukan ni
ndakaa Jesucristo ma nuu
krusi ma ndaka'an sa nuu ni,
sukan-va'a jin kuni tna ni.
3 Ñatuu na tnu'u ndee tnu'u
ndatnu maa sa, nuu ni iyo sa
ne'un ni ma, su'va ni'i ndeyu
sa ja yu'u sa ma.

4 Te ni a tnu'u ni yo kaxtnu'u
sa ma, masu nde ni yo ka'an
sa tnu'u vii tnu'u luu ni a
tnu'u ndichi ka ka'an ñayii
ñuu ñayivi a, sukan-va'a jin
kandija ni ma. Su'va nani
yikuu sa ká'an sa ma, te maa
tnu'u ndee tnu'u ndatnu Xtu-
mani Ndios ma ni sa'a ja ni
ka kandija ni ma,
5 sukan-va'a jin ndasa'a maa
ni kuenda ja masu kuechi
tnu'u ndichi ka ka'an ñayii
ma te ni ka kandija ni tnu'u
Su'si ma, chi ña'a, vaa ja maa
tnu'u ndee tnu'u ndatnu Su'si
ma te ni ka kandija ni tnu'u
maa ya ma.

*Xtumani Ndios ma kúu iya
káxtnu'u tnu'u ndichi Su'si ma
nuu o*

6 Kovaa ka ka'an sa tnu'u
ndichi maa Su'si ma nuu
tna'a o ñayii ni ka teku-ka
ini i nuu maa Su'si ma,
te tnu'u ndichi ya'a, masu
tnu'u ndichi ja ka ka'an ñayii
tiempu ya'a kúu, ni a tnu'u
ndichi tee ka tatnuni-ka
tiempu ya'a kúu, vaa tnu'u
ndichi ka ka'an ñayii maa-ni
chi ka naa i.
7 Kovaa ja ka ka'an sa a chi
tnu'u ndichi maa Su'si ma
kúu, te masu ka jini ñayii ma,
vaa tnu'u ndichi ya'a chi ni
iyo yu'u i. Kovaa sa'a jâ ni
jani ini maa Su'si ma onde
xi'na-ka ma ja jin kuu o, te jin
koo jayiñu'u o.
8 Te ndaka tnu'u ndichi
ya'a, ni-in tee ka tatnuni-ka
tiempu ya'a, ñatuu ni ka
jaku'ni ini de. Vaa nute ni ka
jaku'ni ini de ma chi masu jin
skuita kaa de iya iyo jayiñu'u
ma nuu krusi ma, ja kúu ya
Iya Tátnuni ma.
9 Kovaa ni yo kuu sa'a,
sukan-va'a ko kuu sukan
ndee nuu tutu Su'si ma ja
ká'an sa'a ma:
Tna'a ja masu ni ka jini ni-in
ñayii ma ni a jin ku-
niso'o i ma ni a jin
jaku'ni ini ini anua i
ma,
tna'a cha'a kúu ja ni
satu'va Su'si ma ja jin
kuu o ja ka kutoo o ya
ma.
10 Kovaa ja maa Xtumani
Ndios ma, te ni kaxtnu'u Su'si
ma nuu o. Vaa Xtumani
Ndios ma kúu iya jini va'a jini
vii ndaka ja jani ini Su'si ma.
11 Vaa sukan ka kuu tna o,
vaa ni-in ñayii ma ñatuu jini i
nawa jani ini in-ka ñayii ma,
nú masu ja maa-ni ini anua
ñayii ma jini nawa jani ini i
ma. Te suni sukan kúu ja
ñatuu na in jini nawa jani
ini Su'si ma, nú masu ja maa
in-ni Xtumani Ndios ma jini.
12 Te yo'o, ñatuu ka jan-ta'vi
o sukan ka jani ini ñayii ñuu
ñayivi ya'a, chi su'va maa
Su'si ma ni skuta'vi ña'a Xtu-
mani maa ya ma, sukan-va'a
sa'a ya ja jin jaku'ni ini o
ndaka ja ni skuta'vi ña'a Su'si
ma.
13 Te ora ka ka'an o tnu'u
vii tnu'u va'a maa Su'si ma
chi masu tnu'u ndichi ka
kaxtnu'u ñayii ñuu ñayivi a
kúu ja ka ka'an o a, su'va
ka ka'an o sukan káxtnu'u
maa Xtumani Ndios ma, te
ka kaxtnu'u o, te ndaka cha'a
chi yika-ni ja ñayii ka iyo ji'in
Xtumani Ndios ma ka jaku'ni
ini.

14 Kovaa ñayii ñatuu ka iyo
ji'in Xtumani Ndios ma,
masu ka jakun-tnuni ini i
sukan ká'an Xtumani Ndios
ma, vaa tnu'u neé tnu'u ku'u
kúu, ka jani ini i, te ñatuu ka
jaku'ni ini i, vaa tnu'u ká'an
Xtumani Ndios ma chi ja maa
ya ma, sana kuu jin ndasa'a
o kuenda ma.
15 Chukan kúu ja ñayii ka
iyo ji'in Xtumani Ndios ma
chi kuu jin ndasa'a i kuenda
ndaka naxe ka iyo ndaka ja
ka iyo ñuu ñayivi a, kovaa
maa i, masu na in ndaka'an
naxe kúu i.
16 Vaa: "¿Na in ni jini naxe
jani ini Iya Tátnuni ma? ¿Na
in ni kaxtnu'u nuu ya naxe
sa'a naxe kúu ya?" Kovaa
yo'o chi ka neva'a o janitnuni
maa Cristo ma, te chukan
kúu ja ka ndása'a o kuenda.

3

Pablo ma ji'in Apolos ma,
tee ka jinukuechi nuu Su'si ma
ka kuu de

1 Chukan kúu ja ndijin ja
ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a,
masu ni kuu ka'an sa tnu'u
yii-ka ja ká'an tnu'u Su'si o a,
sukan iyo ja ka'an o nuu ñayii
jâ ni ka teku-ka ini i nuu Su'si
ma, su'va ni ka'an sa nuu ni
kuenda tnu'u ja nuu ñayii ka
iyo ñuu ñayivi a-ni, kuenda
tnu'u ja suchi kuechi ka kuu
ni nuu Cristo ma.
2 Vaa ni ka'an sa tnu'u Su'si
a nuu ni kuenda tnu'u ja ni
taa sa lechi-ni, vaa masu ja
kaji kúu, te sukan-ni ni ka'an
sa, vaa ñatuu jin teku-ka ini
ni kivi yukan ja jin jaku'ni ini
ni, te ni a onde vitna ñatuu jin
teku-ka ini ni.
3 Vaa sukan ka kuu ñayii ñuu
ñayivi a ka kuu-ka ni, vaa
iyo-ka tnu'u kueñu tna'a ma,
tnu'u kanaa ma, tnu'u sa'a
siin tna'a ñayii ma, nuu ka iyo
ni a. Te nú sukan, sukan ka
sa'a ka kuu ñayii ñuu ñayivi a,
sukan-ni ka sa'a ni, te masu
ka sa'a ni sukan kúni Su'si
ma.
4 Vaa in ni ká'an: "Ja ndaa
ndija ja saña chi sa'a sa
sukan sa'a Pablo ma", te
in-ka ni ká'an: "Te saña chi
sa'a sa sukan sa'a Apolos
ma." ¿Te masu ka kuu ni
sukan ka kuu ñayii ñuu ñayivi
a, ja sukan ka ka'an ni a?
5 Te ¿na in kúu Pablo a, te na
in kúu Apolos ma, ka jani ini
ni? Jin ndasa'a ni kuenda ja
tee ka jinukuechi nuu Su'si
ma-ni ka kuu sa, te ni ka
kaxtnu'u sa tnu'u Su'si a ja ni
ka kandija ni a, te maa Iya
Tátnuni ma ni taa in in tniñu
ja jin satniñu sa nuu ya.
6 Saña ni sunkoo tnu'u Su'si
a kuenda tnu'u ja in ndikin,
te Apolos ma, nuu ni yo
kaxtnu'u-ka de tnu'u Su'si
ma, kuenda tnu'u ja ni yo
yoso de i, te ni ka jite i, te maa
Su'si ma sa'a ja ve jin kua'nu
ni nuu ya ma.
7 Chukan kúu ja ni a ñayii
sunkoo ma ni a ñayii yoso ma
ka ndanuu-ka, nú masu ja
maa in-ni Su'si ma kúu iya
kanuu-ka, vaa maa ya sa'a ja
ja'nu i ma.
8 Te inuu ka kuu ñayii ni
sunkoo ma ji'in ñayii yoso
ma, kovaa maa maa i jin
ndani'i sukan ni ka satniñu i

nuu Su'si ma.
9 Vaa saña chi ñayii ka sat-
niñu nuu Su'si ma ka kuu
sa, te ndijin ka kuu nuu ñu'ú
nuu satniñu maa Su'si ma, te
ndijin ka kuu ve'e sa'a Su'si
ma.
10 Sukan ni skuta'vi ña'a
Su'si ma ja satniñu sa nuu
ya ma, ja ko kuu sa sukan
kúu in tee jini xeen sa'a de
ve'e, te ni tetna'a sa ve'e ma,
te in-ka ñayii ni ka skaa yika
ve'e ma. Te sukan ka kuu o ja
ka kaxtnu'u o tnu'u Su'si ma.
Chukan kúu ja ndi-in ndi-in
o, jín konde'ya va'a o ja sukan
ni keja'a ve'e ma, te sukan jín
skaa-ka o yika ve'e ma.
11 Vaa nuu jâ ni keja'a in
ve'e ma, masu na in kuu
ndaxsama-ka ja'a ve'e ma. Te
kuenda tnu'u ja ja'a ve'e ni
keja'a ma kúu maa Jesucristo
ma.
12 Te ñayii ka kaxtnu'u tnu'u
ya ma, nuna jin kaxtnu'u
ndaa i ma chi tnu'u ka ka'an
i ma chi kuenda tnu'u ja
oro xi plata xi yuu vivii
jin ko kuu. Kovaa nú ma
jin kaxtnu'u ndaa i tnu'u
Su'si ma chi kuenda tnu'u
ja yutnu-ni xi tnu ndoo-ni
xi nda'a yutnu-ni jin ko kuu
tnu'u ka ka'an i ma.
13 Te kenda kivi ja ndaka ja
ka sa'a o ma chi jin ya'a i nuu
ñu'u i'ni ma, te jin ndakuni o
tniñu ni ka sa'a o ma nú ja
va'a ni yo kuu i xi ña'a.
14 Te nú ja va'a ni yo kuu
tniñu ni sa'a o ma chi koo i
nuu Su'si ma, te Su'si ma, taa
ya ja iyo ja skuta'vi ña'a ya
ma.
15 Kovaa nú tniñu ni sa'a in
ñayii ma, te ni kayu i te ni naa
i, chi visi maa ñayii ma na jin
kaku ma, kovaa jin kendoo
nda'vi jin kendoo kee i, vaa
ndaka ja ni ka sa'a, ni ka kuu
i ma ni ka kayu te ni ka naa
ma.
16 Vaa jin kona'a ni ja
ndaka o, te ka kuu o ve'e Su'si
ma. Te Xtumani Ndios ma
iyo me'ñu ndaka o a.
17 Te nú na in ma konukuiñi
va'a nuu Su'si ma chi yikuu
i ndákana i ve'e ii Su'si ma,
te Su'si ma chi xnaa tna ya i,
vaa masu kuu i kituu i ve'e ya
ma ja sukan kúu i ma.
18 Máko jin xnda'vi ni maa ni,
te máko jin kani ini ni ja in
ñayii ndichi ka kuu ni tiempu
ya'a. Va'a-ka ja jin kani ini ni
ja in ñayii masu jini kuiti ka
kuu ni, sukan-va'a jin kenda
koo ni ja jin ko kuu ni ñayii
ndichi ndija.
19 Vaa tnu'u ndichi iyo
ñuu ñayivi ya'a, in ja masu
jiniñu'u kúu i nuu Su'si ma.
Vaa sa'a ndee nuu tnu'u Su'si
ma: “Sa'a Su'si ma ja maa
tnu'u ndichi ka ka'an ñayii
ma, te jin nukun-tuu maa i,
te jin ndando'o jin ndaneni
maa i.”
20 Te suni sa'a ká'an nuu
tnu'u Su'si ma: “Iya Tátnuni
ma chi jini ya ja ka jani
ini ñayii inundichi ñuu ñayivi
ya'a, te nuu ya ma masu
jiniñu'u ja ka jani ini i ma.”
21 Chukan kúu ja ni-in ni,
másu jin kutachi ni ja ka sa'a
ni sukan ka kaxtnu'u in ñayii
ma-ni, vaa ndijin chi ka iyo
ni ja jin kutu'va ni ndaka
tnu'u Su'si o a,
22 visi Pablo ma xi Apolos ma
xi Cefas ma ka ka'an tnu'u
Su'si ma, kovaa nuu maa ni

vee. Te kuenda maa ni ka
kuu ndaka ja iyo ñuu ñayivi
ya vitna ja ka teku o a ji'in ja
iyo ja kii-ka ma, te suni ja iyo
ja skuta'vi ña'a Su'si ma kivi
jin kûu o ma, kuenda maa ni
ka kuu ndaka.
23 Vaa ndaka o ka iyo nuu
nda'a maa Cristo ma, te nuu
nda'a Su'si ma iyo Cristo ma.

4

Sukan ka satniñu Pablo ma ji'in jaku-ka tee ka jinukuechi nuu Su'si ma

1 Chukan kúu ja jin kani
ini ni ja tee ka jinukuechi
nuu Cristo ma ka kuu sa, te
ka satniñu sa, ka kaxtnu'u sa
tnu'u ni kaxtnu'u Su'si ma.
2 Te vitna jiniñu'u ja ndi-in
ndi-in ñayii satniñu nuu ya
ma, na sa'a i sukan ni tatnuni
ya ma.
3 Masu nde ndí ini xeen sa
nawa jin ka'an ni ja kuu sa, xi
nawa jin ka'an tee ka ja'nde
tniñu ma, ja nú va'a-ni ja sa'a
sa a xi ñatuu. Ni a maa sa,
te ndaka'an sa ja ja va'a xeen
kúu ja sa'a sa a, chi ñatuu.
4 Vaa visi maa sa jani ini ja
ñatuu na ja u'vi sa'a sa ma,
kovaa maa Su'si Iya Tátnuni
ma kúu iya jini ndaa jini
ndija nawa sa'a nawa kúu
ndija sa ma.
5 Chukan kúu ja máko jin
ka'an yachi-ni ni nawa kúu.
Va'a-ka ja na jin kondetu o
ja kenda kivi ndenda Iya
Tátnuni ma, vaa maa ya
ndakaxtnu'u tna'a ja ka iyo
yu'u nuu nee ma, te maa ya
ndakaxtnu'u nawa ni jani ini
anua o ma ja sa'a o ma, te
sani te ndi-in ndi-in o ja ni ka
sa'a o ja va'a ma jin ndani'i
jayiñu'u nuu Su'si ma.
6 Te cha'a kúu ja káxtnu'u sa
nuu ni ja sukan jin ko kuu
ni, vaa sukan ka kuu maa
sa ji'in tee nani Apolos ya,
vaa ka kutoo ña'a sa ndijin
ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si
o a, te ja ka kuni sa kúu
ja jin kutu'va ni ja jin ka'an
ni sukan-ni ká'an nuu tnu'u
Su'si a, te másu ko jin skaa-ka
ni jin ka'an ni, nasa yukan
te jin kani ini ni ja maa ni
ka kuu-ka sana jaku-ka ñayii
ma.
7 Vaa masu kuu ka'an maa o
ja ka iyo va'a-ka o nuu Su'si
ma sana in-ka ñayii ma. Vaa
ndaka nawa ka neva'a ndi-in
ndi-in o ma, maa Su'si ma
táa. Te nú ja ni kuta'vi ni kúu
ja ka neva'a ni ma, te masu ja
va'a kúu ja ko kuvixi ni ja ja
maa ni, te ni ni'i ni ma.
8 Ka jani ini ni ja ka neva'a ni
ndaka. Te ka jani ni ja ni ka
kuxiku ni. Te ka jani ini ni ja
ka kuu ni sukan ka kuu rey
ma, te ñatuu ka jiniñu'u-ka
ni ja ká'an sa a. ¡Naka va'a,
nute ja ndaa ja rey ka kuu ni,
sukan-va'a jin ko kuu tna sa
rey ji'in ni!
9 Vaa jani ini sa ja saña
ja ka kuu sa tee ni tetniñu
Su'si ma, ni jani ini ya ja
sandi'i-nka jin ko kuu sa, te
kuenda tnu'u ja jâ ni kutnuni
ja jin kûu sa. Te ndaka ñayii
ñuu ñayivi a ji'in ángel ma, ka
ndaa ka nuu ña'a i, te ka kusii
ini i, te ka kutachi i, tee ka
jakundee ña'a i ja sukan ka
ndo'o ka neni sa a.
10 Saña chi ka jani ini ni
ja ñayii ka kuneé ka ku-uun

ka kuu sa, ja ka kutoo sa
Cristo ma. Te ka jani ini ni
ja ñayii ka jini-ka ka kuu ni
nuu Cristo ma. Saña chi ka
jani ini ni ja ka xtaya sa, te
maa ni chi ka iyo-ka tnu'u
ndee tnu'u ndatnu-ka ni, ka
jani ini ni. Ndijin chi ka iyo
jayiñu'u ni ñuu ñayivi a, te
saña chi ka saxiko ña'a i.
11 Te onde vitna ka kokon ka
yichi sa, te kuenda tnu'u ja
ka iyo vichi sa. Te ka wa'a i
tikatu yikinuu sa a. Te ñatuu
na ve'e sa, te kuan koo ve
koo-ni sa ka kuu sa.
12 Te ni ka kuita sa ja ka sat-
niñu sa ji'in nda'a sa a sana
ka teku sa. Te ka ka'an u'vi
ñayii a ja jin kuu sa, kovaa
maa sa chi ka ka'an va'a sa ja
jin kuu i. Te visi ka sondikin
ña'a i, kovaa ka kanda sa.
13 Ka ka'an i ja masu ja va'a
ka sa'a sa, kovaa saña chi ka
ka'an vii ka ka'an va'a sa nuu
i. Te kuenda tnu'u ja mi'i
ma-ni ka kuu sa nuu i, te ka
saxiko ña'a i.

14 Masu kuechi ja kúni sa
ja jin kukan-nuu ni kúu ja
tée sa sa'a nuu ni, su'va
ndáka'an-so'o sa nuu ni ja ka
kuu ni sa'ya too sa a.
15 Vaa visi ka neva'a ni uxi
mil ñayii ka skua'a ña'a naxe
jin sa'a ni ja jin kondikin ni
Cristo ma, kovaa masu yuva
ni ka kuu ñayii yukan. Vaa ka
jini maa ni ja ja maa Cristo
Jesús ma te ni kaxtnu'u sa
tnu'u vii tnu'u va'a ma, te
chukan kúu ja kuenda tnu'u
ja yuva ni kúu sa.
16 Te chukan kúu ja
jikan-ta'vi sa nuu ni ja ka kuu
ni sa'ya sa nuu Su'si ma ja jin
sa'a ni sukan sa'a sa a.
17 Te vitna ni tetniñu sa tee
kúu Timoteo sa'ya too sa a,
vaa tee ya'a chi sa'a de sukan
tátnuni Iya Tátnuni ma, te suu
de ndaska'án ña'a ndaka ni
sukan sa'a sukan kúu sa ja
jinukuechi sa nuu Cristo ma,
sukan káxtnu'u sa nuu ndaka
ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o
a ja ka iyo i ndaka ñuu ma.
18 Kovaa jaku ni chi ka jani
ini ni ja maa ni ka kuu-ka,
te ka jani ini ni ja masu
kenda-ka kivi ja jaan-ka sa
nuu ka iyo ni a.
19 Kovaa nú Su'si ma kúni chi
jaan yachi sa nuu ka iyo ni
a, te kuni sa ñayii ka ka'an ja
maa i ka kuu-ka ma, te kuni
sa nú ka iyo ndija i ji'in tnu'u
ndee tnu'u ndatnu Su'si ma
xi yika-ni ja ka ka'an i ma-ni.
20 Vaa nú ka iyo o nuu tátnuni
maa Su'si ma, masu yika-ni
ja tnu'u ká'an-ni o kúu chi ûni
ká'an te sa'a o, vaa iyo o ji'in
tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya
ma.
21 ¿Te naxe ka kuni ni? ¿Xi
kinda'a sa in yutnu xii jaan
sa, xi jaan sa ji'in tnu'u kuee
tnu'u mani, sana kuu jin
ndakaka ndaa ni nuu Su'si
ma?

5

Sukan jin sa'a i ji'in in tee ni kivi nduu ji'in ñasi'i yuva de ma

1 Ja ndaa kúu ja jiniso'o sa
ja nuu ka iyo ni a iyo in tee
ni kivi nduu ji'in ñasi'i yuva
de ma, te tna'a chukan chi ni
a ñayii ñatuu nde ka kandija
Su'si ma, masu nde ka sa'a i
sukan sa'a de a.

2 Te ndaka sukan kúu a, ko-
vaa ndijin, ka jani ini ni ja
va'a-ni ka kuu ni. ¿Nava'a
ñatuu ka ndasa'a ni kuenda
ja masu va'a-ni ka sa'a ka
kuu ni a, te jin xtandiyo ni
tee ni sa'a sukan nuu ka iyo
ni a?
3 Ja ndaa ndija ja masu iyo
sa nuu ka iyo ni a, kovaa
kuenda tnu'u ja iyo sa jiña
kúu ja jani ini sa a, te jâ ni
ka'an sa sukan jin sa'a ni tee
ni sa'a sukan a.
4 Nú ni ka ndututu ni a, te jin
kani ini ni ja kuenda tnu'u
ja iyo tna sa jiña, te ja maa
Jesucristo iya tátnuni nuu o a
ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu
ya a,
5 te jin ndakua'a ni tee yukan
te ndúnda'a ña'a maa tachi
ma, sukan-va'a na xndo'o
xneni i de, te xi ma ndasa'a
de kuenda te xndoo de ja u'vi
sa'a de ma te ndakokuiñi de
nuu Su'si ma, te kaku anua
de ma kivi ndenda Jesús iya
tátnuni nuu o a.
6 Masu va'a-ni ja ka jani ini
ni ja maa ni ka kuu-ka te ka
wa'a ni tnu'u ja sukan sa'a
tee jiña. ¿Ñatuu ka jini ni ja
vala-ni levadura ma, te sa'a
i ja xsjaa i ndaka ñujan triu
ma? Te sukan kúu nú iyo in
ñayii sa'a ja u'vi ma ne'un o a
chi sa'a i ja ndi-in ndi-in ñayii
ma ndakuikin xiko i ma.
7 Jin ndasa'a ni kuenda, te
jin ndasavii ni maa ni, te jin
xtandiyo ni levadura ja ka
iyo ji'in ni a, sukan-va'a jin
nduu ni ñujan jaa, te máko
kinee-ka ña'a levadura ma,
sukan ka iyo ka kuu ni onde
vitna a. Jin ndaka'án ni
sukan ni ndo'o ni neni Cristo
ma ja jin kuu ni, vaa ni ka
ja'ni i ya sukan ni ka yo ja'ni
i in ndikachi ni ka yo jatniñu
i Viko Pascua ma.
8 Chukan kúu ja jín koo vii
jín koo va'a o, te jin kani ini
o ja kuenda tnu'u ja ndi-kivi
ndi-kivi ka sa'a o Viko Pascua
ma, te jín xndoo o ndaka ja
u'vi ja kini ni ka yo sa'a, ni ka
yo kuu o ma, ja sa'a i sukan
sa'a levadura ma. Su'va jín
sa'a o ja va'a ja ndaa ma,
te yo'o chi sukan kúu xtatila
ñatuu na levadura yi'i ma,
sukan jín ko kuu o.
9 Te ja ni tee sa nuu ni ma
kúu ja másu ko jin ndatna'a
ni ji'in ñayii ka kivi nduu ji'in
ñayii masu ni ka tnanda'a
ji'in i ma.
10 Kovaa masu ja ká'an sa
sukan ma, te ûni másu ko
jin ndatna'a kuiti ni ji'in
ñayii ka iyo ñuu ñayivi a ja
ñatuu jin kuni-ka i Su'si ma
te ka kivi nduu i ji'in in-ka
ñayii ñatuu ni ka tnanda'a
ji'in i ma, xi inundiyo ini
i ma, xi ka sakui'na i ma,
xi ka ndachiñu'u i tna'a
ja masu Su'si ka kuu ma,
vaa nute sukan ma kuu jin
ndatna'a-ka o ji'in ñayii ka
sa'a ja u'vi ma ja ñatuu jin
kuni-ka i tnu'u Su'si ma, chi
jiniñu'u ja ma jin koo-ka o
nuu ñuu ñayivi a.
11 Su'va ja ni tee sa nuu ni
ma, ká'an sa ja másu ko jin
ndatna'a ni ji'in ni-in ñayii ja
ká'an i ja jâ ni nduu i sa'ya
Su'si ma, te kívi nduu i ji'in
in-ka ñayii masu ni tnanda'a
ji'in i ma, xi ja ndíyo ini i
ma, xi ja ndáchiñu'u i tna'a ja

masu Su'si ka kuu ma, ni a
ñayii ká'an u'vi nuu tna'a ma,
xi ndájini i ma, xi ñayii kui'na
ma, másu ko jin ndatna'a ni
ji'in i ja koo jin kaa ni ji'in i
xita, vaa jâ ka jini i ja va'a ma
te ka kuu-ka i sukan.
12-13 Vaa masu saña iyo ja
ndakan sa kuenda nuu ñayii
ñatuu jin kuni-ka tnu'u Su'si
a chi maa Su'si ma ndakan
kuenda nuu i. Kovaa ndijin
chi ka iyo ni ja jin ndaka'an
jin ndakachi ni nuu ñayii ni
ka nduu sa'ya Su'si a ja na
jin koo va'a i nuu ya. Te nú
ñatuu ka ndikin ndaa i Su'si
ma, te jin kene'e ni ñayii so'o
yukan nuu ka iyo ni a.

6

Ñayii sa'a ja u'vi ma chi ma ndani'i ta'vi i

1 ¿Te nava'a ka sa'a ni ja
nú nde ni iyo in ja sa'a ja
skiti tna'a ini ni ji'in in tna'a
o ni nduu sa'ya Su'si ma, te
ka wa'a ni kuenda nuu ñayii
ñatuu ka kandija Su'si ma,
te ñatuu ka kaxtnu'u ni nuu
ñayii jâ ni ka nduu sa'ya Su'si
ma ja ñatuu na ja u'vi-ka ka
sa'a i ma?
2 ¿Te ñatuu ka ndasa'a ni
kuenda ja yo'o ja ñatuu ka
sa'a-ka o ja u'vi ma ka kuu
ñayii kuu jin ka'nde ndaa
tniñu ñayii ñuu ñayivi a? Te
nú nuu nda'a o a ka iyo ja
kuu jin sa'a o ja yii-ka ma, te
¿nava'a ñatuu ka ja'nde maa
ni tniñu tna'a o ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si a, te vitna ja
masu ja ka'nu xeen kúu a?
3 ¿Te xi ñatuu ka jini ni ja yo'o
jin ndakan tna kuenda nuu
ángel ka iyo andivi ma? Te
nú sukan ká'an Su'si ma ja
jin sa'a o ma, te kuiti kuu jin
ka'nde ndaa o tniñu ñayii ka
iyo ñuu ñayivi a.
4 Te nú yo'o ka iyo ja jin
ka'nde tniñu siki ja kuu ñuu
ñayivi a, te ¿naku jan koo ni
nuu ñayii ñatuu ka jaku'ni ini
tnu'u Su'si a ja ka ja'nde i
tniñu ni a?
5 Ká'an sa sa'a, sukan-va'a jin
kukan-nuu ni, vaa ¿xi ñatuu
na tee ndichi ka iyo nuu ka
iyo ni a ja kuu jin ka'nde de
tniñu nde ni ka xtaya nuu ka
iyo ni ja ni ka nduu ni sa'ya
Su'si o a?
6 Sukan iyo ja jin ko kuu ni,
kovaa su'va nú nde in ka skiti
tna'a ini ne'un ni a, ¿te kuan
koo i nuu tee ka netniñu ma
ja ñatuu ka kandija de Su'si
o a, sukan-va'a jin ka'nde de
tniñu tna'a o ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si o a? Chukan kúu
ja masu va'a-ni ka sa'a ni.

7 Vaa ka iyo nde ni ka
kanaa ji'in tna'a o a. Te
ja sukan ka sa'a ni a chi
jâ ka ndiso kuechi ni. ¿Xi
masu va'a-ka ja jin kanda
nuu tna'a ndi-in ndi-in ni?
Vaa va'a-ka kúu ja ndo'o neni
o ja jin xnda'vi ña'a i ma sana
ja kanaa o ji'in i ma.
8 Kovaa su'va maa ni ka sa'a
ja u'vi ma, te ka sa'a ni ja ka
ndakiti ini tna'a o ni ka nduu
sa'ya Su'si ma, te ka kuni ni
ja jin kundee ni nuu i ma.
9 ¿Xi ñatuu ka jini ni ja ñayii
ñatuu ka sa'a ja va'a ma,
masu kuu jin ndani'i ta'vi i
nuu tatnuni Su'si ma? Másu
ko jin kani ini ni ja masu ja
ndaa kúu ja ká'an sa a. Vaa

ni a ñayii ñatuu tnanda'a-ka
ma te kívi nduu kívi nduu
i ji'in in-ka ñayii ma, ni
a ñayii ndáchiñu'u tna'a ja
masu Su'si ka kuu ma, ni a
ñayii ni kivi nduu ji'in in-ka
ñayii ñatuu ni tnanda'a ji'in
i ma, masu kuu jin ndani'i
ta'vi i nuu tatnuni Su'si ma.
Ni a tee ka sa'a tnu'u ja ña'a
ka kuu de ma te ka kivi nduu
de ji'in tee ji'in de ma, masu
kuu jin ndani'i ta'vi tna de
nuu tatnuni Su'si ma.
10 Te ni a ñayii sakui'na ma,
ni a ñayii inundiyo ini ma, ni
a ñayii ka ndajini ma, ni a
ñayii ka ka'an ja u'vi ma, ni
a ñayii ka xnda'vi tna'a te ka
sakui'na tna'a i ma, te ndaka
ñayii ka sa'a sa'a ma, masu
kuu jin ndani'i ta'vi i nuu
tatnuni Su'si ma.
11 Te visi sa'a ni ka yo sa'a
jaku ni, kovaa jâ ni ka ndun-
doo ni, vaa jâ ni ka xndoo ni
ndaka ja u'vi yukan ma, te ja
maa Jesús Iya Tátnuni ma ji'in
ja maa Xtumani Su'si o a, te
ni ka nduu ni ñayii ka sa'a ja
va'a ja ndaa.

Jín ko koto va'a o maa o, sukan-va'a kóo jayiñu'u Su'si ma

12 Ndaka ja kúni yikikuñu o
a chi kuu sa'a o, kovaa masu
ndaka chindee ña'a ja ndani'i
ta'vi o. Te ndaka chi kuu sa'a
o, kovaa masu kua'a kuiti o
tnu'u ja ni-in tatnuni nuu o
a.
13 Ndeyu kaa o ma chi chii
o ma kée, te chii o ma chi
iyo i ja kée ndeyu ma. Ko-
vaa kenda kivi ja ndeyu ma
ji'in chii o ma chi xnaa Su'si
ma. Te yikikuñu o a, masu
ja kivi nduu kivi ni'ni i ji'in
ndeva'a-ni ñayii kúu chi ja na
kunukuechi i nuu Iya Tátnuni
ma kúu, vaa maa Iya Tátnuni
ma tátnuni nuu yikikuñu tna
o a.
14 Te Su'si ma, ja sukan ni
ndaxteku ya Jesús Iya Tátnuni
ma, te suni sukan ndaxteku
tna ña'a ya yo'o ji'in tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ya ma.
15 ¿Xi ñatuu ka jini ni ja ni
ka kandija o Su'si ma, te
yikikuñu o a chi sukan kúu
yikikuñu maa Cristo ma kúu
i? ¿Xi ka jani ini ni ja kuu
sketna'a o yikikuñu o a ja
ni nduu i yikikuñu Cristo
ma ji'in yikikuñu ña'a kuneé
ku-uun ma? ¡Ña'a kuiti!
16 ¿Xi ñatuu ka jini ni ja in
tee kívi nduu ji'in ña'a kuneé
ku-uun ma chi in-nka-ni
yikikuñu ka kuu de ji'in ña?
Vaa sa'a ká'an tnu'u Su'si a:
“Tee ma ji'in ña'a ma chi
in-nka-ni yikikuñu jin ko kuu
de ji'in ña.”
17 Chi vaa ñayii ndikin
tna'a ji'in Iya Tátnuni ma chi
in-nka-ni ini anua i ji'in ya.
18 Jin kaka jiyo ni nuu ja
u'vi ma, tna'a ja kívi nduu
ñayii ñatuu tnanda'a-ka ma
ji'in ndeva'a-ni ñayii ma.
Ndeva'a-ni na in-ka kuechi
sa'a ñayii ma chi iyo siin i
nuu yikikuñu ñayii ma, kovaa
ñayii ñatuu tnanda'a-ka ma
te kívi nduu i ji'in ndeva'a-ni
ñayii ma chi sa'a i ja u'vi ja
kuu yikikuñu i ma.
19 ¿Xi ñatuu ka jini ni ja
yikikuñu o a chi nuu koo Xtu-
mani Ndios ma kúu? Te suu
ya kúu iya ni skuta'vi ña'a
Su'si ma, te iyo ya ji'in o a,

te masu maa o tátnuni-ka nuu
maa o a.
20 Vaa ni ndakuaan ña'a ya,
te kua'a xeen ja ni ndo'o, ni
neni ya ja jin kuu o. Chukan
kúu ja jin ndachiñu'u ni Su'si
ma ji'in yikikuñu ni a ji'in ini
anua ni a, vaa kuenda maa
Su'si ma ka kuu o.

7

Sukan jin ko sa'a jin ko kuu ñayii ni ka tnanda'a ma

1 Siki tna'a ja ni ka tee ni
nuu sa a ja ni ka jikan-tnu'u
ña'a ni a, te ja ká'an sa kúu ja
in ja va'a xeen kúu ja in tee
ma, te ma kivi nduu de ji'in
ni-in ña'a ma.
2 Kovaa ja kuechi ja u'vi ñu'u
ini tee ma, te nasa kivi nduu
de ji'in ndi-in ndi-in ña'a ma,
te chukan kúu ja va'a-ka ja na
tnanda'a de, te koo ñasi'i de
ma, te ña'a ma, te koo yii ña
ma.
3 Te tee ma, kátanuu de ñasi'i
de ma, te kó sa'a de sukan iyo
ja ko kuu tee ma ji'in ñasi'i de
ma, te suni sukan kó kuu tna
ña'a ma ji'in yii ña ma, te kó
sa'a ña sukan iyo ja ko kuu
ña ji'in yii ña ma.
4 Vaa ña'a ma, masu maa
ña tátnuni nuu yikikuñu ña
ma, nú masu ja kona'a ña ja
iyo yii ña ma. Te ni a tee
tna ma, masu tátnuni de nuu
yikikuñu de ma, nú masu ja
kona'a de ja iyo ñasi'i de ma.
5 Ndijin ja ni ka tnanda'a ni
ma, ndimaa jin koo kaa ni, xi
nú jin kusiin ni jaku-ni kivi ja
kuechi ja jin katanuu ni ja jin
kakan-ta'vi, jin kakan-ta'vi ni
nuu Su'si ma, kovaa sa'a jin
ndatnu'u tna'a ni, sani te jin
ndatna'a ni, nasa yukan, te
ko ska'an ña'a tachi ma te
jin ko kivi nduu ni ji'in in-ka
ñayii, te jin kuiso kuechi ni
nuu Su'si ma.
6 Kovaa sa'a ndáka'an-so'o sa
nuu ni a, kovaa masu ja
tátnuni sa kúu.
7 Su'va ja kúni saña kúu ja
nute kuu ja ndaka tee ma, te
jin ko kuu de sukan kúu sa
a, ja ñatuu na ñasi'i sa iyo, te
jatanuu ñukuun sa káxtnu'u sa
tnu'u Su'si a. Kovaa maa maa
o chi ni taa Su'si ma sukan
kúni ya ja jin ko sa'a jin ko
kuu o.

8 Ká'an sa nuu ña'a ni ka ji'i
yii ma ji'in nuu suchi ñatuu
jin tnanda'a-ka ma ja va'a-ka
kuu, nute jin koo maa in-ni i
te jin ko kuu i sukan kúu sa
a.
9 Kovaa nú ñatuu ka kundee i
ja jin tatnuni i nuu yikikuñu i
ma, va'a-ka ja na jin tnanda'a
i, nú sukan ka ñu'u ini i ma,
nasa yukan, te jin skenaa i
maa i.

10 Te suni ndátatnuni sa
nuu ñayii ni ka tnanda'a ma
sukan ni tatnuni maa Iya
Tátnuni ma ja jin ko kuu i ma,
ja ña'a ma, máko xndoo ña yii
ña ma.
11 Kovaa nuna xndoo ña de,
te kéndoo ña sukan-ni, te
máko ndatnanda'a-ka ña, xi
nú ña'a, te va'a-ka ja na
ndaka'an-mani tna ña ji'in
yii ña ma. Te tee ma, máko
xndoo tna de ñasi'i de ma.

12 Te nuu ndaka ni a ká'an
maa sa, te jani ini sa ja sukan
kúni Iya Tátnuni ma, ja nú
in ñani o a, iyo ñasi'i de ma
ja ñatuu kándija maa ña Su'si
ma, kovaa nú játna ini maa

ña ja koo ña ji'in de, máko
xndoo de ña.
13 Te nú in ña'a ma, te iyo
yii ña ma ja ñatuu kándija de
Su'si ma, kovaa nú játna ini
de ja koo de ji'in ña, te máko
xndoo ña de.
14 Vaa tee ñatuu kándija Su'si
ma chi ja maa ña ja kándija
ña Su'si ma, te kenda kii
ja xndoo tna de ja u'vi ma.
Te suni sukan kúu ji'in ña'a
ñatuu kándija Su'si ma, vaa
ja maa yii ña ma ja kándija
de Su'si ma, te kenda kii ja
xndoo tna ña ja u'vi ma. Vaa
nú ña'a, te sa'ya ña ji'in de
ma, jin ko kuu i sukan ka kuu
sa'ya ñayii ka iyo ñuu ñayivi
a ja ñatuu ka kandija i Su'si
ma. Kovaa ja in de kándija
Su'si ma, te suchi kuechi ma
chi jin xndoo tna i ja u'vi ma
te jin sa'a i ja va'a ma.
15 Kovaa ñayii ñatuu kándija
Su'si ma, te nú xndoo i ñayii
kándija Su'si ma, te máko jin
ka'nu ndee ni, vaa masu ka
iyo ñani o a xi ku'va o a ja
jin ndo'o jin neni i, vaa su'va
ni ndakana ña'a Su'si a ja jin
koo sii ini o.
16 Vaa ¿nawa jini tu ndijin
ña'a nú kundee ni sa'a ni ja
kandija yii ni ma Su'si ma te
ndani'i ta'vi de ma? Xi ¿nawa
jini tu ndijin tee ja nú kundee
ni sa'a ni ja kandija ñasi'i ni
ma Su'si ma te ndani'i ta'vi
ña ma?
17 Chukan kúu ja tátnuni sa
nuu ndaka ni ja ni ka nduu
ni sa'ya Su'si ma ja ka iyo ni
ndaka ñuu ma, ja naxe ka iyo
ni nuu ni ndakana ña'a ya
ma, te sukan jin kendoo ni.
18 Nú ka kuu ni tee jâ ni
ka jakitnuni nuu ni ndakana
ña'a ya ma, te jin kendoo ni
sukan-ni. Xi nú ka kuu ni
tee ñatuu ni ka jakitnuni, te
ni ndakana ña'a ya ma, te
sukan-ni jin kendoo tna ni.
19 Vaa ja jákitnuni o ma ji'in ja
masu jákitnuni o ma, masu
nawa ka kuu nuu Su'si
ma, su'va ja jiniñu'u kúu ja
kandija o sukan tátnuni Su'si
ma te sa'a o.
20 Sukan ni ndakana ña'a
ya ndi-in ndi-in o a, te
sukan-ni jín kendoo o.
21 Xi nú jâ ni ka jaan ña'a i
ja kunukuechi ni nuu i ma,
sana ni ndakana ña'a Su'si
ma, má ko ndi ini ni. Su'va
katanuu ni ja sa'a ni sukan
kúni ya ma. Kovaa nú kuu
tna sa'a ni ja ndayaa ni, te ko
ndi ini ni ja ndayaa ni.
22 Vaa visi ñayii ka jinukuechi
nuu in-ka ñayii ka kuu ni nuu
ni ndakana ña'a Iya Tátnuni
ma, kovaa vitna ja ni ka
kandija ni ya ma, te ñayii jâ
ni ka ndayaa nuu ja u'vi ma
ni ka nduu ni nuu Iya Tátnuni
ma. Te suni sukan kúu ji'in
ñayii ñatuu nde jinukuechi
nuu in-ka ñayii ma te ni
ndakana ya i ma, kovaa
vitna, te ni nduu i in ñayii
kunukuechi nuu Cristo ma.
23 Vaa kua'a ja ni ndo'o ni
neni Cristo ma saa ni ka
ndani'i ta'vi o ma, te chukan
kúu ja jin kunukuechi o nuu
maa ya, te máko jin sa'a o
ni-in ja u'vi ja jin ska'an ña'a
ñayii ma ja jin sa'a o ma.
24 Ndijin ja ni ka nduu o
sa'ya Su'si o a, ndi-in ndi-in
ni, sukan ka iyo ni nuu ni
ndakana ña'a Su'si ma, te

sukan jin kendoo ni nuu ya,
te jin ko ndi ini ni ja jin
kunukuechi ni nuu Su'si ma.
25 Te ja jin kuu ña'a ñatuu
jin tnanda'a-ka ma, ñatuu
nawa ni tatnuni Iya Tátnuni
ma nuu sa a. Kovaa saña ja
ni kunda'vi ini ña'a Su'si ma
te núkuiñi va'a sa nuu ya a,
te ká'an sa sukan jani ini sa a
ja va'a-ni kúu ja nute ma jin
tnanda'a ña.
26 Vaa kuechi ja ka ndo'o ka
neni ñayii ma tiempu ya'a,
te va'a-ka ja jin kendoo ña
sukan-ni ka iyo ña a.
27 Kovaa nú nde ni jâ ni
tnanda'a ji'in in ña'a, máko
xndoo ni ña. Nú nde ni ñatuu
tnanda'a-ka, máko nduku ni
ñasi'i ni, su'va katanuu ni ja
kunukuechi ni nuu Su'si ma.
28 Kovaa nú kúni ni ja
tnanda'a ni, masu kuiso
kuechi ni. Te suni ña'a jaa
ma te nú kúni ña ja tnanda'a
ña, masu kuiso kuechi tna
ña. Kovaa ndijin ja ka kuni
ni ja jin tnanda'a ni ma,
jin kona'a ni ja jin kuni ni
tnundo'o tnuneni ñuu ñayivi
a, tna'a ja masu kúni sa ja jin
ndo'o jin neni ni ma.

29 Kovaa nuu ndijin ñani,
ká'an sa ja kuechi ja ve ku-
tuu tiempu ya, te jiniñu'u
ja nde ni ka iyo ñasi'i ni
ma, te jin ndatnu'u tna'a ni,
te jin katanuu-ka ni ja jin
kunukuechi ni nuu Su'si ma,
te má jin katanuu ni ja jin
kuu maa ni.
30 Te nde ni ka kuxii ini te ka
nda'yu ni ma, su'va jin koo sii
ini ni kuenda tnu'u ja masu
nawa kúu. Te nde ni ka kusii
ini xen-xeen ma, má jin kani
ini ni ja va'a xeen ka kuu ni
ñuu ñayivi ya. Te nde ni ka
jaan ndatniñu ja jin koneva'a
ni ma, te máko jin kani ini ni
ja ja va'a xeen kúu ja ni ni'i
ni ma.
31 Te nde ni ka ni'i ka tna'a
ka iyo ni ñuu ñayivi a, te jin
kani ini ni ja masu nawa kúu
ja ka neva'a ni a. Vaa tna'a ja
ka nde'ya o ñuu ñayivi a chi
ndaka jin naa.

32 Ja kúni sa kúu ja ñatuu
nawa ko sa'a ja jin ko ndi
ini ni, sukan-va'a jin ko
kuu ni sukan kúu tee ñatuu
tnanda'a-ka ma, vaa tee
ñatuu tnanda'a-ka ma chi ndí
ini de ja kunukuechi va'a-ka
de nuu Iya Tátnuni ma, te
sukan-va'a jatna ini ya ja sa'a
de ma.
33 Kovaa tee jâ ni tnanda'a
ma chi ndí ini-ka de tna'a
ja iyo ja kúu ñuu ñayivi ya,
sukan-va'a sa'a de ja játna ini
ñasi'i de ma.
34 Te sukan kuiti kúu ji'in
ña'a ni tnanda'a ma ji'in
ña'a ñatuu tnanda'a-ka ma.
Vaa ña'a ñatuu tnanda'a-ka
ma chi ndí ini ña naxe
kunukuechi va'a-ka ña nuu
Iya Tátnuni ma, te ni-yu'u
ni-ini ña jatanuu ña ja kuu
maa ya ma, te ni-in ja u'vi
ñatuu sa'a ña. Kovaa ña'a
ni tnanda'a ma chi ndí ini
ña nawa iyo nawa kúu ñuu
ñayivi a, sukan-va'a sa'a ña ja
játna ini yii ña ma ja sa'a ña
ma.
35 Te ndaka cha'a ká'an sa,
kovaa másu ko jin kani ini
ni ja ja'nu ndee sa ja ma
jin tnanda'a ni kúu, chi ña'a,
su'va ja jin koo va'a jin koo
vii ni, te jin ko sa'a ndaa

jin ko sa'a ndija ni, te ñatuu
nawa ko ka'nu ndee ja jin
koo ni jin tu'va ni nuu Iya
Tátnuni ma.
36 Kovaa nú nde ni jani
ini ja sasi'i ni ma, te masu
va'a-ni kúu ja java'a i ma te
ñatuu tnanda'a-ka i ma, te
jiniñu'u ja tnanda'a i, kua'a
ni tnu'u ja tnanda'a maa i
chi masu kuiso kuechi ni ja
sukan ni wa'a ni tnu'u ja
tnanda'a i ma.
37 Kovaa nú nde ni, in-ni ja
jani ini anua ni ma, te ñatuu
jiniñu'u ja tnanda'a sasi'i ni
ma, te kuu tatnuni ni nuu i
sukan jani ini ni ja sa'a ni
ma, te ja ni jani ini ni ja
masu tnanda'a sasi'i ni ma
chi va'a-ni sa'a ni.
38 Te chukan kúu ja nú nde ni
kua'a tnu'u ja tnanda'a sa'ya
ni ma, va'a-ni sa'a ni, kovaa
nú nde ni ma kua'a tnu'u ja
tnanda'a sa'ya ni ma, va'a-ka
sa'a ni.
39 Te ña'a ni tnanda'a ma
chi ni kukutu, ni kunu'ni ña
ji'in yii ña ma nani téku de
ma, kovaa ká'an tnu'u ni tat-
nuni Moisés ma, nú ni ji'i yii
ña ma chi kuu ndatnanda'a
ña ji'in in-ka tee, kovaa nú
in tee kándija Iya Tátnuni ma
kúu de.
40 Kovaa ja sukan jani ini
maa sa a ja iyo sa ji'in Xtu-
mani Su'si ma chi ja va'a
xen-xeen-ka kúu ja kendoo
ña sukan-ni.

8

Máko sa'a o ja ndakakay-
ata ni-in tna'a o ma

1 Te siki ja ka ndakua'a i
nuu ja masu Su'si ka kuu
ma, ja ndaa kúu ja ka jini
ndaka o naxe jin sa'a o. Ko-
vaa jín konee o cuidado, nasa
yukan, te ja ka jani ini o ja
ka jini-ka o ma, te sa'a i ja jin
kani ini o ja maa o ka kuu-ka,
te masu nawa chíndee ña'a
ndaka chukan. Su'va na
jin kutoo tna'a ndija o chi
chindee ña'a i ja jin koo vii
jin koo va'a-ka o ndeva'a-ni
nawa jin sa'a jin kuu o ma.
2 Nú na in jani ini ja jini
i jaku, kovaa ni ñatuu kuni
kuiti-ka i ja iyo ja kuni i ma.
3 Kovaa nú nde in kútoo Su'si
ma, te maa ya chi jini ya nde
in kúu i.
4 Te siki ja ndaka ja kaa
o ka ndakua'a i nuu tna'a ja
ka xnani i su'si i ma, tna'a
ja masu nde jiniñu'u ma, ka
jini o ja masu Su'si ka kuu
ma te ni masu nawa ka kuu
i ñuu ñayivi a, vaa maa in-ni
Su'si ndija ma iyo, te ñatuu na
in-ka Su'si iyo.
5 Chi visi ka ka'an ñayii ma ja
ka iyo kua'a su'si andivi ma
xi nuu ñu'ú ya, te sukan ka
iyo kua'a su'si i ma te ka iyo
kua'a iya ka tatnuni ka jani
ini i.
6 Kovaa yo'o chi ka jini o ja
in-ni Su'si iyo, iya kúu Yuva o
ma, te maa ya ni sa'a ndaka
ja iyo ñuu ñayivi a, te yo'o chi
ka iyo o ja jin kunukuechi o
nuu ya. Te maa Jesucristo
ma kúu Iya Tátnuni, te ja maa
ya te ka iyo ndaka ja ka iyo a,
te ja maa ya te ka iyo tna o a.
7 Kovaa masu ndaka ñayii
ma ka jaku'ni ndaa ini i
sukan ka jaku'ni ini o a, vaa
jaku i, ka na'a i sukan ni
ka yo ndachiñu'u i tna'a ja

masu Su'si ka kuu ma, te
nuna jin kaa i ja ka ndakua'a
ñayii ma nuu ja masu Su'si ka
kuu ma, te janitnuni i ma chi
vita xeen, te kúndee i ja jin
kani ini i ja ka jiso kuechi i
nuu Su'si ma, nuna jin sa'a i
sukan ma.
8 Kovaa jin kona'a ni ja masu
ja jaa o ma kúu ja sa'a ja
koo yatni-ka o nuu Su'si ma
chi ña'a. Vaa masu kuechi
ja jaa o ma te ko kuu o
ñayii va'a-ka, xi kuechi ja
masu kaa o ma te ko kuu
o ñayii masu kanuu-ka nuu
Su'si ma.
9 Te chukan kúu ja jin
konde'ya va'a ni nasa yukan,
te kuechi ja kaa o ja ka
ndakua'a i nuu tna'a ja masu
Su'si ka kuu ma, te sa'a i ja
ndakakayata in tna'a o ñatuu
jinkuiñi va'a-ka nuu Su'si
ndija o a.
10 Vaa nasa yukan, te kuni
ña'a i ja ndijin ja jáku'ni va'a
ini ni ma, te núkoo ni nuu
ka iyo ja masu Su'si ka kuu
ma, te janitnuni ñayii yukan,
ja ñatuu jaku'ni va'a-ka ini i
ma, te kani ini i ja kuu kaa i
tna'a ja ni ka ndakua'a ñayii
ma nuu ja masu Su'si ka kuu
ma. Kovaa sani te ndakuxii
ini i ja sukan ni sa'a i ma.
11 Te kuechi ja jáku'ni-ka ini
ni te ni jaa ni ma, te skenaa
tna'a o ñayii ni nduu sa'ya
Su'si ma maa i, te vitna ja
suni ni ji'i Cristo ma nuu
tniñu i ma sukan-va'a ndani'i
ta'vi i ma.
12 Te ja sukan ni sa'a ni nuu
tna'a o ni nduu sa'ya Su'si o
a, te kuiso kuechi ni nuu Su'si
o a, vaa ni sa'a ni ja ni tna
u'vi ini i ma, te ndáa ndívi ini
i ja ni sa'a i ma, te sukan, te
chukan kúu ja ni jiso kuechi
ni nuu maa Cristo ma.
13 Te chukan kúu ja nú
kuechi ja kaa o ma te sa'a
i ja ñayii ni nduu sa'ya Su'si
ma, te ndakakayata i nuu ya
ma, kuu-ka ja ma kaa o ja
sa'a ja ndakakayata ñayii ni
nduu sa'ya Su'si ma.

9

Sukan iyo ja jin sa'a ñayii ñuu Corinto ma ja kuu Pablo ma vaa ḱáxtnu'u de tnu'u Su'si ma nuu i ma

1 ¿Te ka jani ini ni ja masu
in tee ni tetniñu Su'si ma kúu
sa? ¿Xi ka jani ini ni ja in tee
jinukuechi-ni kúu sa? ¿Te ka
jani ini ni ja masu ni jini sa
ji'in nuu sa Jesús iya tátnuni
nuu o a? Te vitna ja ndaka
maa ni ka kuu ñayii ni ka
kandija tnu'u Su'si o a ja ni
keja'a sa satniñu sa nuu Iya
Tátnuni ma.
2 Kovaa visi jaku-ka ñayii ma,
ka jani ini i ja masu tee ni
tetniñu ña'a Cristo ma kúu sa,
kovaa ja ndaa ndija ja ka jini
ndaka maa ni ja maa ya ni
tetniñu ña'a. Vaa ndijin, ja ni
ka kandija ni tnu'u Su'si ma
ja ni kaxtnu'u sa ma, te ka iyo
ni nuu nda'a iya tátnuni nuu o
a, te chukan kúu ja na'a ja tee
ni tetniñu ña'a Cristo ma kúu
sa.
3 Nú nde ni ḱá'an tnu'u sa
ja masu sa'a sa ja va'a, te jin
ndasa'a maa ni kuenda:
4 ¿Xi ka jani ini ni ja ñatuu
nawa jin kaa sa te jin koteku
sa?

5 ¿Xi ka jani ini ni ja masu ka
iyo tna sa ja kuu jin tnanda'a
sa ji'in in ku'va o a ja ko
kuu ña ñasi'i sa, sukan ni ka
tnanda'a jaku-ka tee ni tet-
niñu ña'a Su'si ma, xi sukan
ni ka tnanda'a ñani Jesús
Iya Tátnuni ma, xi sukan ni
tnanda'a Cefas ma?
6 ¿Xi ka jani ini ni ja maa in-ni
saña ji'in Bernabé a onde jin
satniñu sa saa jin koteku sa
nani ka kaxtnu'u sa tnu'u
Su'si ma?
7 ¿Xi na in ja kúu de soldado
te ndáchuya'vi de maa de? ¿Xi
na in sunkoo tnu uva ma ja
masu kaa i ja kuun ma? ¿Xi
na in jito kiti i ma ja masu
ko'o i lechi ti ma?
8 ¿Sa'a-ni ká'an sa kuechi ja
in ñayii-ni kúu sa? ¿Masu
sukan ká'an tna tnu'u ni tat-
nuni Moisés ma?
9 Vaa sa'a ndee nuu tnu'u ni
tatnuni Moisés ma: “Másu ko
chu'un o ñunu yu'u kiti jaxi
triu ma.” Sa'a ni tatnuni Su'si
ma, vaa ndí ini tna ya ja jin
kuu kiti ma.
10 Te vi'i-ka ndí ini ya ja jin
kuu yo'o. Te chukan kúu ja
ni tatnuni ya ja ni tee Moisés
ma ja jin kuu o. Vaa nú na in
jitu itu i ma chi kúkanu ini i
ja kuu triu ma te ni'i i, te nú
na in jaxi triu i ma chi kúkanu
ini i ja ndaxtutu i triu ni kuu
ma.
11 Te nú saña, te ka kaxtnu'u
sa tnu'u Su'si a naxe jin
ndani'i ta'vi ni ma, kuiti ka
iyo tna ni ja jin ndachindee
ña'a ni nawa ka jiniñu'u sa a.
12 Nú jaku-ka de ma, ka wa'a
ni ja ka jiniñu'u de ma, te
kuiti ka iyo tna sa ja jin taa
ni. Kovaa ñatuu nde ka ka'an
sa ja ka iyo ni ja jin taa ni
nawa ka jiniñu'u sa ma chi
ka satniñu maa sa sukan-va'a
jin ni'i sa. Vaa ñatuu ka kuni
sa ja kuechi ja chukan, te
nasa yukan te jin xtaya ni te
masu jin kandija-ka ni tnu'u
vii tnu'u va'a Cristo o a.
13 ¿Xi ñatuu ka ndaka'án ni
ja ñayii ni ka yo satniñu nuu
Su'si ma ini veñu'u ka'nu ma,
ni ka yo jaa i ja ni yo jan
koo ñayii ma ni ka yo jan
xsia'a i ma? Te ñayii ni ka
yo jinukuechi nuu altar nuu
ka ndakua'a ñayii ma kiti nuu
Su'si ma, ni ka yo jaa i vala ja
ni ka yo wa'a ñayii ma.
14 Te suni sukan ni tatnuni
tna Iya Tátnuni ma ja ñayii ka
káxtnu'u tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si ma, ka iyo i ja jin ko ndi
ini jaku-ka ñayii ni ka nduu
tna sa'ya Su'si ma naxe jin
koteku i ma.
15 Kovaa visi sukan ká'an
tnu'u Su'si ma ja sukan ko
kuu ma, kovaa saña chi masu
nde ni'i sa ndaka chukan. Te
másu ko jin kani ini ni ja
ni tee sa sa'a, sukan-va'a jin
ko sa'a ni sukan ja kuu sa.
Va'a-ka ja na kûu sa sana ja
jin kani ini ni ja ndiyo ini sa
ja ni'i sa ja nawa jin taa ni
ma, te nasa yukan, te ja vala
ñii ja chukan, te skenaa sa
jayiñu'u sa iyo ja ni'i sa nuu
Su'si ma.
16 Chukan kúu ja saña chi
ja káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si a chi masu nawa
kúu ja ko sa'a vixi sa ja in
ja vii ja luu kúu ja sa'a sa
a, vaa maa Iya Tátnuni ma
ni tatnuni ja jiniñu'u kuiti ja
kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u
va'a maa ya a, te nda'vi maa

sa nú ma sa'a sa sukan ni
tatnuni ya ma.
17 Chukan kúu ja nú ni-yu'u
ni-ini sa káxtnu'u sa tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si o a chi iyo ja
ndani'i ta'vi sa. Kovaa visi
ñatuu kúu ini sa ja sa'a sa,
kovaa ndása'a sa kuenda ja
jiniñu'u ja sa'a sa, vaa sukan
jâ ni tatnuni Su'si ma ja sa'a
sa.
18 ¿Te nde a kúu ja ni'i sa
ja káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u
va'a Cristo ma, ka jani ini ni?
Saña chi in ja sa'a ja kúsii
ini xeen sa kúu ja káxtnu'u
sa tnu'u vii tnu'u va'a Cristo
ma, te ñatuu nawa ka ndataa
ni nuu sa, visi iyo sa ja jin
kondetuu ni ja kaa sa.
19 Chukan kúu ja nune nda'a
nuu sa, vaa ñatuu na in ñayii
tátnuni i nde a kúni i ja sa'a
sa ma. Kovaa saña chi ja
ndaka ja sa'a sa a, te ni nduu
sa in ñayii jinukuechi nuu
ndaka maa ni a, vaa ja kúu
ini sa kúu ja kua'a-ka ñayii jin
kandija tnu'u Su'si o a.
20 Vaa ka jini maa ni ja nú
iyo sa nuu ka iyo ñayii judío
ma, te sa'a-nka sa sukan ka
sa'a i ma, vaa ka jani ini
maa i ja sukan kúni Su'si
ma. Te nú iyo sa nuu ka iyo
ñayii ka sa'a sukan ni tatnuni
Moisés ma, te sa'a-nka sa
sukan ka sa'a i ma, visi masu
jiniñu'u ja sa'a sa sukan. Ko-
vaa sukan sa'a sa, sukan-va'a
jin kandija ñayii yukan sukan
ká'an tnu'u vii tnu'u va'a Je-
sucristo ma.
21 Te nú iyo sa nuu ka iyo
ñayii ñatuu ka sa'a sukan ni
tatnuni Moisés ma, te sa'a
sa tnu'u ja ñatuu jini sa
sukan ni tatnuni Moisés ma,
sukan-va'a jin kandija ñayii
ya'a Su'si ma. Kovaa masu
ja ñatuu kándija sa sukan ni
tatnuni Su'si ma nuu Moisés
ma kúu, vaa saña chi ûni
kándija sa sukan ni tatnuni
Cristo ma ja jin sa'a o ma.
22 Te nú iyo sa ne'un ñayii
ñatuu ka nukuiñi va'a nuu
Su'si ma, te sa'a tna sa tnu'u
ja kuee-ni kua'an tna sa tnu'u
Su'si o a, sukan-va'a xi ma jin
kandija va'a-ka i Su'si ma te
jin nukuiñi va'a-ka i nuu ya.
Kua'a xeen modo ni nduku
sa, sukan-va'a kuu jin ndani'i
ta'vi jaku ñayii ma.
23 Te sa'a sa'a sa, vaa kúni sa
ja ko kuu sa in ñayii kaxtnu'u
va'a tnu'u vii tnu'u va'a Su'si
o a.
24 Vaa ka jini maa ni ja
ñayii ka jinu in nuu ka jinu
i ma chi ndaka i ka jinu,
kovaa in-ni i kundee te ni'i
i ja kuta'vi i ma. Te sukan
jín kani tna ini o naxe jin
kunukuechi o nuu Su'si o a,
sukan-va'a jin ni'i o ja iyo ja
taa ya ma, nuna jin kundee o
ma.
25 Ndaka ñayii ka jinu ma
chi ka nduku i ndaka naxe
jin sa'a i ma, sukan-va'a jin
kundee i ma, kovaa ja ndaa
ká'an sa ja nú ni ka kundee
i ma chi jin ni'i i in corona,
kovaa chukan chi ja naa-ni
kúu. Kovaa yo'o chi nuna jin
kundee o ja jin sa'a o sukan
kúni Su'si ma chi jin ni'i o in
corona ja masu naa kuiti.
26 Te chukan kúu ja saña chi
kuenda tnu'u ja jinu tna sa
kúu ja tnúñu sa ja sa'a sa
sukan kúni Su'si ma, kovaa
masu jinu sa sukan ka kuu

ñayii ka jinu ndeva'a-ni, kóto
nuna jin kundee i xi ña'a ma.
Xi sukan ka kuu tee ka skua'a
ja jin kanaa de, te kóto nuna
jin kundee de xi ña'a ma.
27 Chukan kúu ja masu ndí
ini sa, visi na ndo'o neni
yikikuñu sa a. Kovaa ja ndí
ini sa kúu ja na kunukuechi
va'a i nuu Su'si ma, nasa
yukan, te skenaa sa maa sa,
te vitna ja maa sa káxtnu'u
tnu'u vii tnu'u va'a Su'si a
nuu in-ka ñayii ma.

10

Máko jin chiñu'u o tna'a ja masu Su'si ka kuu ma

1 Ndijin ja ni ka nduu ni
sa'ya Su'si o a, kúni sa ja jin
kuni ni sukan ni sa'a Su'si
ma ja in viko ma te kati
kati-ni ni ka iyo ndaka tna'a
o ñayii jana'a ma, ji'in sukan
ni ka ya'a ndaka i nuu mar
ma, nuu ni ndene'e ya i ñuu
Egipto ma.
2 Te ja maa Moisés ma, te
kuenda tnu'u ja ni ka jandute
tna i kúu ja ni ka yinee i kati
viko ma, ji'in ja ni ka ya'a
yichi i nuu mar ma.
3 Te ni ka jaa ndaka tna'a
i xtatila ni tetniñu Su'si ma
onde andivi ma.
4 Te ni ka ji'i tna ndaka i
ndute ni xtoo Su'si ma nuu
toto ma, vaa maa Cristo ma
ndikin ña'a kuan koo i ma, te
ni wa'a ya ndute ni too toto
ma ni ka ji'i i, vaa maa ya kúu
iya sa'a ja koteku o ma.
5 Kovaa kua'a xeen-ka ñayii
ya'a, ñatuu ni jatna ini Su'si
ma sukan ni ka sa'a ka kuu
i ma, te chukan kúu ja ni
ka ji'i i ichi kuan koo i nuu
ñatuu nawa iyo kuiti ma, te
yukan-ni ni ka kendoo i.
6 Kovaa sa'a ni sa'a
Su'si ma ji'in ñayii yukan,
sukan-va'a yo'o ja ka iyo o
vitna a, te na jin ndakani jin
ndaka'vi ini o, te máko jin
ndiyo ini o ja jin ko sa'a o ja
u'vi ma, sukan ni ka yo ndiyo
ini ñayii yukan, te ni ka yo
sa'a i ja u'vi ja ñatuu játna ini
Su'si ma.
7 Te máko jin ndachiñu'u ni
ja masu Su'si ka kuu ma,
sukan ni ka sa'a jaku i ma
ja ni ka ndachiñu'u i tna'a ja
masu Su'si kúu ma. Vaa sa'a
ndee nuu tutu Su'si a: “Ni
ka jinkoo ñayii ma, te ni ka
jaa, ni ka ji'i i ma, te ni ka
ndokuiñi i, te ni ka jakondee
i ka sa'a i ja u'vi ma, te ûni ka
kuu-nka maa i nuu ja masu
Su'si kúu ma, te ni ka jiso
kuechi i nuu Su'si ndija ma.”
8 Ni a jin kivi nduu ni ji'in
ndi-in ndi-in ñayii masu ni
tnanda'a ji'in ni ma, sukan ni
ka sa'a jaku i kivi yukan ma,
te in kivi-ni, ni ka ji'i oko uni
mil ñayii ma, kuechi ja ni ka
sa'a maa i ja u'vi ma.
9 Ni a jin kototnuni ni Iya
Tátnuni ma sukan ni ka sa'a
jaku ñayii ma, te ni ka ji'i i ja
ni ka tuu ña'a koo ma.
10 Ni a koo jin ka'an yika ni
nuu Su'si ma ja ñatuu taa ya
ja ka jiniñu'u ni ma, sukan
ni ka sa'a jaku ñayii ma, te
ni ja'ni ña'a ángel iyo ja xnaa
ña'a i ma. Sukan sa'a ña'a
Su'si ma, nú ma sa'a o sukan
játna ini ya ma.
11 Te ndaka cha'a ni ka
ndo'o ñayii yukan, te ndee i
nuu tutu Su'si o a, sukan-va'a

yo'o ja ka iyo o tiempu ya'a ja
ve ndi'i ñuu ñayivi ya, jin kuni
o te jin ndasa'a o kuenda, te
na jin ko koto va'a o maa o.
12 Chukan kúu ja nú na in
jani ini ja núkuiñi va'a i nuu
Su'si ma, te konde'ya va'a i,
nasa yukan, te kotuu i.
13 Jin kona'a ni ja tachi ma
chi iyo ñukuun kuiti i ja ko-
totnuni ña'a i, te ska'an ña'a i,
sukan ska'an i ndaka-ka ñayii
ma ja jin sa'a i ja u'vi ma.
Kovaa yo'o chi jin kukanu ini
o Su'si ma, vaa masu kua'a ya
tnu'u ja kototnuni ña'a tachi
ma in ja masu jin kundee o
nuu i. Vaa jâ ni skuiso maa
Su'si ma ja maa ya chindee
ña'a, te vivii jin yanduu o, te
jin kaku o nuu ja u'vi ma.
14 Chukan kúu ja ndijin ja
kútoo ña'a sa, jin xndoo ni
ja masu Su'si ka kuu ma, te
máko jin ndachiñu'u-ka ni i.
15 Ká'an sa nuu ni, vaa jani ini
sa ja ñayii ka jaku'ni va'a ini
ka kuu ni. Te jin ndasa'a maa
ni kuenda ja ká'an sa a.
16 Ora ka ji'i ndaka o ndute
uva ma te ka ni'i o ja va'a ja
vii ma te ka ndakuan-ta'vi o
nuu Su'si ma, te ka ndaka'án
o sukan ni jati niñi Cristo ma
saa ni ka ndani'i ta'vi ndi-in
ndi-in o a, te in-ni ja ka ñu'u
ini ndaka o. Te xtatila ka
jaa o in in ta'vi ma, te ka
ndaka'án o sukan ni ndo'o ni
neni yikikuñu Cristo ma nuu
tniñu o ma, te in-ni ja ka ñu'u
ini ndaka o.
17 Vaa in-ni xtatila ma kúu,
te visi kua'a o ka kuu, kovaa
in-ni yikikuñu ka kuu o ji'in
ya, vaa in-ni xtatila ma, te ka
jaa ndaka o.
18 Jin ndasa'a ni kuenda ja
ñayii ñuu Israel ma, ora ka jaa
i ja ka ndakua'a ñayii ma nuu
Su'si ma, chi ja ka ketna'a
ini i ji'in Su'si ma ji'in ñayii
ni ka ndakua'a in kiti nuu
altar Su'si ma kúu ja ka sa'a
i sukan ma.
19 Kovaa ja ka ndakua'a ñayii
ma nuu tna'a ja masu Su'si ka
kuu ma, masu nde jiniñu'u ja
ka sa'a i ma, vaa masu nawa
ka kuu ma.
20 Te ja ká'an sa kúu ja tna'a
ja ka ndakua'a ñayii ñatuu ka
kandija Su'si ma nuu tna'a
ja masu Su'si ka kuu ma chi
nuu tachi ma ka ndakua'a i,
te masu nuu Su'si ma. Te
ñatuu kúni sa ja koo jin kaa ni
ta'vi tachi ma.
21 Yo'o ja ka ndachiñu'u o
Cristo Iya Tátnuni ma te ka
iyo o nuu mesa ya ma, ja
ka ji'i o ndute uva ma te ka
ndaka'án o sukan ni ndo'o ni
neni ya ma saa jin ndani'i
ta'vi o ma, masu va'a-ni ja
sani te jin nukoo jin nuku'un
o ja jin kaa jin ko'o o tna'a
ja ka ndakua'a i nuu ja masu
Su'si ka kuu ma, vaa nuu
tachi ma ka ndakua'a i ma.
22 Másu ko jin sa'a o sukan,
vaa nú ña'a, te jin sa'a o ja
ndakiti ini Cristo iya tátnuni
nuu o ma. ¿Xi kuu jin kundee
yo'o nuu ya ma, ka jani ini
ni?
23 “Ndaka chi kuu sa'a o”,
kovaa masu ndaka chíndee
ña'a ja konukuiñi va'a-ka o
nuu Su'si ma. “Ndaka chi kuu
sa'a o”, kovaa masu ndaka
kuu sa'a ja jin koo va'a-ka o
nuu Su'si ma.
24 Ni-in jin ko nduku ja jin
koo va'a-ka maa o chi su'va ja

jin nduku o ja jin sa'a o kúu
ja jin koo va'a-ka in-ka ñayii
ma.
25 Te ndaka kuñu ka xiko i
ma, te kuu jin kaa ni. Te
másu ko jin kakan-tnu'u ni
ndenu vee kuñu ma, kuechi
ja janitnuni o a chi xtna'a
ña'a i nuna kuni o ndenu vee
ma.
26 Vaa kuenda maa Su'si ma
kúu ñu'ú ya ji'in ndaka ja iyo
ñuu ñayivi a.

27 Chukan kúu ja nú in
ñayii ñatuu kándija Su'si ma,
te kana ña'a i ja kaa ni xita
ve'e i ma, te nú kúni ni ja
ki'in ni, te ndaka ja kani i
nuu ni ma, te kaa ni. Máko
kakan-tnu'u kuiti ni ndenu
vee ja jin kaa ni ma, kuechi
ja janitnuni ni ma chi xtna'a
ña'a i nuna kuni ni ma.
28 Kovaa nú na in na ka'an:
"Cha'a kúu ja ni ka ndakua'a
i nuu ja masu Su'si ma ka
kuu ma", te máko kaa ni,
kuechi ja ñayii yukan jâ ni
kaxtnu'u i ma, te maa ñayii
yukan chi xtna'a ña'a janit-
nuni i ma nuna kuni i ja kaa
ni ma. Kovaa jin kona'a ni ja
kuenda maa Iya Tátnuni ma
kúu ñu'ú ya ji'in ndaka ja iyo
ñuu ñayivi ya, te ni sa'a vii, ni
sa'a ndoo ya ja kuu jin kaa o
ndaka.
29 Kovaa nú sukan jani ini
ñayii yukan, te visi iyo ja kuu
kaa sa, kovaa masu kaa sa,
vaa ñatuu kúni sa ja ndax-
tekuechi ña'a ñayii yukan
sukan jani ini i ma.
30 Visi na ndakuan-ta'vi o
nuu Su'si ma te kaa o ja jani
ini o ja kuu kaa o ma, kovaa
nú iyo in ñayii ja jani ini i
ja masu kuu kaa o ma, masu
játna ini Su'si ma ja sa'a o ja
kúxii ini in-ka ñayii ma ja jani
ini i ja masu va'a-ni sa'a o
ma.
31 Ndeva'a-ni nawa kaa o
nawa ko'o o ma xi nawa sa'a
o ma, te kú'un ini o ja sa'a o
ma, te sa'a i ja jin ndachiñu'u
ñayii ma Su'si ma.
32 Máko jin sa'a o in ja kasi
ndee ja ñayii ka kuu judío ma,
xi ñayii ñatuu ka kandija Su'si
ma, xi ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si ma, te jin ndakakayata i
nuu Su'si ma ja kuechi o ma.
33 Su'va jin ku'un ini ni ja jin
sa'a ni sukan sa'a maa sa a,
ja ndúku sa ja ndaka ñayii ma,
na jin koo vii jin koo va'a i. Te
masu ndúku sa ja koo vava'a
maa sa, su'va ja kúni sa kúu
ja jin koo vii jin koo va'a-ka
kua'a xeen-ka ñayii ma nuu
Su'si o ma, sukan-va'a jin
ndani'i ta'vi tna i ma.

11

1 Jin ko kuu ni sukan sa'a
sukan kúu sa a, vaa saña chi
sukan sa'a sukan kúu maa
Cristo o ma, sukan sa'a sa,
vaa maa ya chi masu ni jani
ini ya ja kuu maa-ni ya ma
chi ni jani ini ya ja jin kuu
ndaka o.

Sukan jin kondesi xini ña'a ma ora ka ndachiñu'u ña Su'si ma

2 Kútachi xeen sa ja va'a-ni
ka sa'a ni, vaa ka ndaka'án
ña'a ni ndaka jichi, te ka sa'a
ni ndaka sukan ni kaxtnu'u
sa ja jin ko sa'a jin ko kuu ni
ma.
3 Kovaa kúni sa ja jin jaku'ni
ini ni ja Cristo ma kúu iya
táa ndaka nawa ka jiniñu'u o
ma, te maa ya tátnuni nuu o

a, te chukan kúu ja kuenda
tnu'u ja xini ndaka tee ma
kúu Cristo ma. Te sukan
kúu ji'in tee ma, vaa maa de
ndí ini ndaka nawa jiniñu'u
ñasi'i de ma, te chukan kúu ja
kuenda tnu'u ja xini ña'a ma
kúu tee ma. Te ja sa'a Cristo
ma ndaka sukan tátnuni Su'si
ma, te chukan kúu ja kuenda
tnu'u ja xini Cristo ma kúu
Su'si ma.
4 Chukan kúu ja ndaka tee
ma, nú ndesi xini de ma
ora jikan-ta'vi de ma xi ora
ndákaxtnu'u de tnu'u ni wa'a
Su'si ma, ñatuu jandetu de
nuu Cristo iya kúu xini de
ma.
5 Suni ndaka ña'a ñatuu ndesi
xini ña ma ora jikan-ta'vi ña
xi ora ndákaxtnu'u ña tnu'u ni
wa'a Su'si ma, ñatuu jandetu
ña nuu tee kúu xini ña ma,
te in ja kan-nuu kúu, vaa
kuenda tnu'u ja ni sete yanda
xini ña ma kúu.
6 Vaa nú ña'a ma, ma kasi
ña xini ña ma, saa-nka nuna
sete yanda xini ña ma. Ko-
vaa nú kukan-nuu ña ja
ka'nde ña ixi ña ma xi sete
yanda xini ña ma, va'a-ka na
kasi ña xini ña ma.
7 Kovaa tee ma, másu ko kasi
de xini de ma, vaa Su'si ma
chi ni sa'a ya tee ma sukan
kaa maa ya ma, te jayiñu'u
Su'si ma jini o nuna sa'a de
sa'a. Kovaa ña'a ma, jayiñu'u
tee ma jini o nuna sa'a ña
sa'a, vaa jandetu ña nuu yii
ña ma ji'in nuu Su'si ma.
8 Vaa tee ma chi masu yika
ña'a ma ni kee de, chi su'va
maa ña'a ma ni kee yika tee
ma.
9 Suni masu ni sa'a Su'si ma
tee ma ja kuechi ña'a ma, nú
masu ja ña'a ma ni sa'a ya,
sukan-va'a jin chindee tna'a
de ji'in ña.
10 Chukan kúu ja ña'a ma chi
jiniñu'u ja kondesi xini ña
ma, sukan-va'a kona'a ja iyo
in tee tátnuni nuu ña, vaa ka
nde'ya ña'a ángel ma.
11 Kovaa yo'o ja ka kandija
o Iya Tátnuni a, ka jini o ja
masu kuu koo tee ma nú
masu ja onde ña'a ma, te ni
masu kuu koo ña'a ma nú
masu ja onde tee ma.
12 Vaa sukan ni sa'a Su'si ma
ña'a ma ja yiki yika tee ma
te ni kuva'a ña ma, te suni ja
ña'a ma sana ni kâku tee ma.
Kovaa ndaka o chi nuu Su'si
ma ve koo o.
13 Chukan kúu ja jin
ndasa'a maa ni kuenda
nú va'a-ni ja ña'a ma, te
konune xini ña xi kondesi
ora jikan-ta'vi ña nuu Su'si
ma.
14 Sa'a, te ka jini o ja in ja
kan-nuu kúu nuna kua'a tee
ma tnu'u ja kunani ixi de ma,
15 kovaa in jayiñu'u kúu ja
kua'a ña'a ma tnu'u ja ku-
nani ixi ña ma. Vaa ña'a
ma, ni wa'a Su'si ma ixi ña
ma, sukan-va'a kondesi xini
ña ma nde kua'an nde vee ña
ma.
16 Nú na in ñatuu jaku'ni ini
sa'a te kúni i ja sa'a ndaa i,
kóna'a i ja yo'o ji'in ndaka
ñayii ka kandija Su'si ma,
ñatuu ka neva'a o in-ka ja jin
kondikin o ja jin sa'a o.

Jaku ñayii ma, ñatuu ka sa'a i sukan játna ini Su'si ma ora ka ndatna'a o ja ka ndakune'e o sukan ni ji'i Jesu-cristo ma nuu tniñu o ma

17 Ja káxtnu'u sa nuu ni
a kúu te ndáka'an-so'o-ka sa
nuu ni. Vaa masu kúu ka'an
sa ja va'a-ni ka sa'a ni ora ka
ndatna'a ni ja ka ndakune'e
ni sukan ni ji'i Jesucristo ma,
te masu nawa chindee ña'a i,
su'va ja u'vi kúu nuu ni a, vaa
ñatuu ka sa'a ni sukan kúni
Su'si ma.
18 In ja ni jiniso'o sa ja ka
ka'an i kúu ja ora ka ndatna'a
ni ja jin chiñu'u ni Su'si ma,
ñatuu ka ketna'a ini ni, te
jaku chi kándija sa ja sukan
ka kuu ni.
19 ¡Vaa jiniñu'u ja sukan ma
jin ketna'a ini ni, sukan-va'a
jin kuni o na in ndija sa'a
sukan játna ini Su'si ma!
20 Chukan kúu ja ora ka
ndatna'a ni ma, masu ka
ndaka'án-ka ni sukan ni tat-
nuni Iya Tátnuni ma kii ni
kuxini ñukuun ya ji'in tee ni
ka yo ndikin ya ma.
21 Vaa ora ka jaa ni ma, ñatuu
ka ndetu tna'a ni, nú masu
ja maa maa ni, ka kuxini
ni sukan ka kuni maa ni,
nani jaku ni ka kokon-ka te
jaku-ka ni ka ndajini.
22 ¿Masu ka iyo ve'e ni ma
nuu kuu jin kaa jin ko'o
ni? ¿Xi ka saxiko ni ñayii
ka kandija Su'si o a? ¿Te ka
kuni ni ja jin kukan-nuu ñayii
ñatuu ka yinda'a nawa jin
kaa i ma? ¿Naxe ka'an-nka
sa, ka jani ini ni? ¿Ka'an sa ja
naka va'a ka sa'a ni a? ¡Ña'a!

Ni tatnuni Jesucristo Iya Tátnuni ma sukan jin sa'a o ora ka ndatna'a o ja ka ndakune'e o ja ni ji'i ya nuu tniñu o ma

23 Vaa maa Iya Tátnuni
ma ni kaxtnu'u nuu sa ja
ndakaxtnu'u sa sa'a nuu ni a:
Ja Jesús Iya Tátnuni ma, maa
jakuaa kivi jin ke'en-su'va i
ya ma, ni tnii ya xtatila ma,
24 te ni jinu ja ni
ndakuan-ta'vi ya ma, te ni
ta'vi ya, te jiña'a ya: “Cha'a
kúu in ja kúni ka'an sukan
ndo'o neni yikikuñu sa a ja
kuechi ndaka ni ma. Sa'a jin
ko sa'a ni, te jin ndaka'an ni
sukan ni ndo'o ni neni sa ja
jin kuu ni ma”, kuu ya jiña'a
ya.
25 Nuu ni jinu ni jaa ya
xtatila ji'in de ma, ni tnii ya
nuu ñu'u ndute uva ma, te
jiña'a ya: “Cha'a kúu in ja
jaa ni tatnuni Su'si ma, te ni
skuiso ya, ja maa niñi sa ja
kati ma, te sana jin kaku ni
nuu ja u'vi ma. Ndaka jichi
ka ndatna'a ni ja jin ko'o ni
ndute uva a, te jin ndaka'án
ni sukan ni ndo'o ni neni sa
ma te ni jati niñi sa ma ja jin
kuu ni ma”, kúu ya jiña'a ya.
26 Chukan kúu ja
ndáka'an-so'o sa nuu ni ja
ndaka jichi jin kaa ni xtatila
ma te jin ko'o ni ndute
uva ma, te jin ndaka'án ni
sukan ni ji'i Iya Tátnuni ma
nuu krusi ma. Te sa'a jin
ndakaxtnu'u nuu tna'a ni
onde kenda kivi ndii ya ma.

Naxe jin sa'a o ora ka ndatna'a o ja jin kaa o xtatila ma te jin ko'o o ndute uva ma sukan ni tatnuni Iya Tátnuni ma

27 Chukan kúu ja nú nde o
ñatuu jika ndaa sukan kúni
Su'si ma te kaa o xtatila ma te

ko'o o ndute uva ma sukan ni
tatnuni Jesucristo Iya Tátnuni
ma chi kuiso kuechi o, vaa
ka'án yichi ka'án uun-ni o
sukan ni ndo'o yikikuñu Iya
Tátnuni ma ji'in sukan ni jati
niñi ya ma.
28 Chukan kúu ja xi'na-ka jín
ndasa'a maa maa o kuenda
naxe ka iyo o nuu Su'si ma,
te sana jin kaa o xtatila ma te
jin ko'o o ndute uva ma, ja ka
ndakune'e o sukan ni ndo'o
ni neni ya ma.
29 Chukan kúu ja nú nde o
sa'a neé sa'a ñuu-ni nuu Su'si
ma, te jaa o xtatila ma te
ji'i o ndute uva ma te ñatuu
ndása'a o kuenda sukan ni
ndo'o ni neni yikikuñu Je-
sucristo Iya Tátnuni ma chi
ndachunaa o nuu maa Iya
Tátnuni ma, vaa ñatuu sa'a o
sukan ni tatnuni ya ma.
30 Chukan kúu ja ka iyo kua'a
ñayii ka ku'u ne'un ni a, te
kua'a i ni ka kuita, te jaku i,
jâ ni ka ji'i i, vaa ni ka kujika
i nuu Su'si ma.
31 Nute jin ndasa'a vava'a o
kuenda naxe ka iyo o nuu
Su'si ma chi masu jiniñu'u ja
ndakan ya kuenda nuu o te
xndo'o xneni ña'a ya.
32 Jín kona'a o ja nú xndo'o
xneni ña'a ya vitna ja ka
iyo-ka o ñuu ñayivi a chi ja
kúni ya kúu ja jin ndasa'a o
kuenda te jin kutu'va o naxe
jin ko sa'a jin ko kuu o nuu
ya, sukan-va'a ma jin chu-
naa o sukan jin chunaa ñayii
ñatuu ka kandija sukan ká'an
Su'si ma kivi jin ndenda koo
o nuu ya ma.
33 Chukan kúu ja ndijin ja ni
ka nduu o sa'ya Su'si o a,
nú ka ndatna'a ni ja jin kaa
ni xtatila ma te jin ko'o ni
ndute uva ma sukan ni tat-
nuni Jesús Iya Tátnuni ma, jin
kondetu tna'a ndi-in ndi-in
ni, sana jin kaa ni te jin ko'o
ni ndute uva ma.
34 Nú nde ni kókon, va'a-ka ja
na kaa ni xita ve'e ni ma sana
ki'in ni, sukan-va'a máko ko
kanduu ko kani'ni ni ja kaa
ni te kuiso kuechi ni te chu-
naa ni ja u'vi sa'a ni ma.
Ndaka-ka ma ndakin tna'a
maa sa kivi jaan sa ma.

12

Tna'a ja skuta'vi ña'a Xtumani Ndios ma ini anua o a

1 Ndijin ja ni ka nduu ni
sa'ya Su'si o a, kúni sa ja
jin kuni ni siki ja ni skuta'vi
ña'a Xtumani Ndios ma in
in o ja kuu jin sa'a o ja jin
kunukuechi o nuu Su'si ma.
2 Vaa kivi ñatuu jin kuni-ka
ni Su'si ndija o a chi ni ka yo
xnda'vi ña'a i, te kuan koo ni
nuu ka iyo ja masu Su'si ka
kuu ma ja masu ka ka'an ma,
te ñukuun ni ka yo jinukuechi
ni nuu i.
3 Chukan kúu ja káxtnu'u sa
nuu ni ja ndeva'a-ni ñayii, te
ka'an u'vi i ja kuu Jesús ma
chi ñatuu na Xtumani Ndios
ma iyo ji'in i. Te ñatuu na in
kuu ka'an ja Jesús ma kúu iya
tátnuni nuu i ma, nú ñatuu na
Xtumani Ndios ma iyo ji'in i.
4 Vaa ka iyo kua'a ja
skuta'vi ña'a Xtumani Ndios
ma ndi-in ndi-in o, kovaa
maa in-ni ya kúu iya táa nuu
ndaka o.
5 Te kua'a xeen ja ka iyo
ja kuu jin sa'a o ja jin
kunukuechi o nuu Iya

Tátnuni ma, kovaa jín kona'a
o ja nuu maa in-ni ya ka
jinukuechi o.

6 Te ndi-in ndi-in o chi siin
siin ja kuu jin sa'a o ja jin
kunukuechi o nuu Su'si ma,
kovaa maa in-ni ya kúu iya
táa tnu'u ndee tnu'u ndatnu
ya ma ja kuu jin sa'a o ndaka
ma.
7 Te maa Xtumani Ndios ka
iyo ji'in o ma, táa ya maa
maa o sukan jin ko sa'a jin ko
kuu o, sukan-va'a jin chindee
tna'a ndi-in ndi-in o.
8 Vaa ka iyo yo'o chi táa Xtu-
mani Ndios ma tnu'u ndichi.
Te ka iyo yo'o chi sa'a ya ja jin
jaku'ni-ka ini o, sukan kúni
maa Xtumani Ndios ma.
9 Te ka iyo yo'o chi maa
Xtumani Ndios ma sa'a ja
masu nawa ko kasi ndee ko
kasi ndoso ja ni-yu'u ni-ini
o kukanu ini o maa ya ma,
te sa'a ya nawa kakan-ta'vi o
nuu ya ma. Te ka iyo yo'o
chi maa Xtumani Ndios ma
sa'a ja nuna jin kakan-ta'vi o
nuu Su'si ma ja na nduva'a in
ñayii ku'u ma chi nduva'a i.
10 Te jaku-ka o, sa'a ya ja kuu
jin sa'a o milagru. Te jaku-ka
o ma chi maa Xtumani Ndios
ma kaxtnu'u nuu o nawa iyo
ja ko kuu ma, te ndakaxtnu'u
o nuu ñayii ma. Te jaku-ka
o ma chi maa Xtumani Ndios
ma sa'a ja jin ndakunitnuni o
ja nú ka iyo ñayii ma ji'in Xtu-
mani Su'si ma xi ka iyo i ji'in
tachi ma. Te jaku-ka o ma
chi sa'a Xtumani Ndios ma ja
kuu jin ka'an o kua'a sa'an.
Te jaku-ka o chi maa Xtu-
mani Ndios ma chindee ña'a
te jaku'ni ini o te ndaka'an
o nawa kúni ka'an sa'an ka
ka'an i ma.
11 Kovaa ndaka cha'a chi
maa in-ni Xtumani Ndios
ma skuta'vi ña'a nuu ndi-in
ndi-in o ma sukan kúni maa
ya ma.

12 Vaa yikikuñu o a chi ka
iyo nda'a o, ja'a o, xninda'a
o, nduchinuu o, te sukan
kua'a-ka ja ka iyo, kovaa
in-ni yikikuñu o kúu. Te
sukan tna kúu Cristo ma.
13 Vaa ja maa in-ni Xtumani
Ndios ma, te ni ka jandute o
ja jin nduu o in-ni ñayii, ka
kuu o ñayii judío, ka kuu o
ñayii griego, ka kuu o ñayii ka
jinukuechi, ka kuu o ñayii ka
nune. Te ndaka o, ni skuta'vi
ña'a Su'si ma Xtumani maa
ya ma ini anua o a, te koo
ya ini anua ndi-in ndi-in o, te
maa in-ni ya kúu.

14 Te sukan kúu yikikuñu o
a, sukan ka kuu tna ndaka
o nuu Su'si ma, vaa ka iyo
nda'a o ja'a o nduchinuu o, te
ndaka i ka jiniñu'u tna'a sana
kuu nawa sa'a o.
15 Chukan kúu ja nuna
kuña'a ja'a o a nuu nda'a o a:
“Vaa masu kúu sa'a ri sukan
sa'a ro ja kúu ro nda'a, te ma
jin kituu tna'a-ka o”, kovaa
masu kuu sa'a ja'a o a sukan,
vaa in-ni yikikuñu ka kuu
nduu i, te ka jiniñu'u tna'a
i.
16 Te ni a so'o o a, nuna
kuña'a i nuu nduchinuu o a:
“Vaa masu kúu sa'a ri sukan
sa'a ro ja kúu ro nduchinuu
a, te chukan kúu ja masu jin
koo kaa-ka o”, kovaa masu
kuu sa'a tna i sukan, vaa
in-ni yikikuñu ka kuu i te ka
jiniñu'u tna'a tna i.

17 Te chukan kúu ja jín
ndasa'a maa o kuenda ja
nú ni-ka'nu yikikuñu o a,
nanimaa nduchinuu ko kuu
i, te ¿naxe kuniso'o o? Te
nú ni-ka'nu yikikuñu o a,
nanimaa so'o ko kuu i, te
¿naxe xtatachi o xi ni'i o xiko
sukan sa'a xitni o a?
18 Kovaa sukan ni sa'a ña'a
maa Su'si ma, ja ni tenee ya
so'o o a, xitni o a, nduchinuu
o a, ji'in ndaka-ka ja ni taa
maa Su'si ma, sukan-va'a koo
va'a yikikuñu o a, vaa sukan
ni kuu ini maa ya.
19 Vaa nú inuu jin ko kuu
ndaka, ¿naxe-nka kava
yikikuñu o a?
20 Kovaa vitna, te ka jini o
ja kua'a ja ni skuta'vi ña'a
Su'si ma, sukan-va'a koo va'a
o, kovaa ndaka chi in-ni
yikikuñu kúu o a.
21 Ni a nduchinuu o a, masu
kuu kuña'a i nda'a o a: “Masu
nde jiniñu'u ña'a ri”, te ni a
xini o a, masu kuu kuña'a i
ja'a o a: “Kuán ndiyo, ki'in ro,
vaa masu nde jiniñu'u ña'a
ri.”
22 Su'va tna'a ja jani ini o ja
kuechi-ka i ma te masu nawa
ka sa'a xeen i ma, kovaa suu
i ka ndanuu-ka.
23 Te tna'a ja jani ini o ja
masu nawa ka kuu ma, te
skone'nu o sa'ma va'a-ka. Te
tna'a ja jani ini o ja masu
ja vivii ka kuu ma, te suu i
ndása'a vivii-ka o.
24 Kovaa tna'a ja vivii-ka ka
ndaa ma, masu ka jiniñu'u-ka
i ja ndasa'a vivii-ka o i, vaa
jâ vivii jâ ni sa'a ña'a maa
Su'si ma. Kovaa maa Su'si
ma ni tatnuni ja koo kua'a-ka
jayiñu'u nuu ja ñatuu na
jayiñu'u neva'a i ma.
25 Sukan-va'a ni-ka'nu
yikikuñu o a, jin ko ndi ini
nuu tna'a i, te ñatuu jin ko
kusiin jin ko kusu'va i.
26 Te nú ndenu u'vi o ma chi
ni-ka'nu yikikuñu o a u'vi, te
nú nde a ka ka'an ñayii ma
ja vivii-ka kaa i ma, te sii ini
xeen kúu ni-ka'nu yikikuñu o
a.
27 Te sukan ka kuu ndaka
tna'a o ja ni ka nduu o
sa'ya Su'si ma, te nú vivii
ka ketna'a ini ndi-in ndi-in o
ma, te yikikuñu Cristo ma ka
kuu ndaka o.
28 Te chukan kúu ja sa'a ni
sa'a Su'si ma ne'un ñayii ni
ka nduu sa'ya Su'si ma, te
xinañu'u-ka ni sunkani ya
tee ka kuu apóstol ma, ja
kúni ka'an “tee ni tetniñu
maa Jesucristo Iya Tátnuni
ma.” Sani te ni sunkani ya
ñayii ka ndakaxtnu'u tnu'u
ni wa'a maa Su'si ma ja jin
ndakaxtnu'u i nuu ñayii ma.
Sani te ni sunkani ya ñayii
ka sa'a milagru ma. Sani
te ni sunkani ya ñayii jin
kakan-ta'vi nuu Su'si ma te
jin nduva'a ñayii ka ku'u ma.
Sani te ni sunkani ya ñayii ka
chindee ñayii ka jiniñu'u ma.
Sani te ni sunkani ya ñayii
ka jito ndaka-ka ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si ma, ja vivii
na jin kaka i nuu Su'si ma.
Sani te ni sunkani ya ñayii ja
kuu jin ka'an i in-ka sa'an ja
jin ndachiñu'u i Su'si ma.
29 ¿Te naxe ka jani ini ni?
¿Ndaka ñayii ma ka kuu
apóstol ni tetniñu Jesucristo
ma? ¿Xi ndaka i ka kuu ñayii
ka ndakaxtnu'u tnu'u ni wa'a

Su'si ma? ¿Xi ndaka i ka kuu
teskua'a ja ka kaxtnu'u nuu
in-ka ñayii ma? ¿Xi ndaka i
ka kuu ñayii ka sa'a milagru?
30 ¿Xi ndaka i ka kuu ñayii
ka jikan-ta'vi nuu Su'si ma
te ka nduva'a ñayii ka ku'u
ma? ¿Xi ndaka i ka ka'an
in-ka sa'an ja ka ndachiñu'u
i Su'si ma? ¿Xi ndaka i ka
ndaka'an nawa kúni ka'an
sa'an ka ka'an ñayii yukan
ma? Ña'a.
31 Te chukan kúu ja jin ndan-
duku ni na nde a ni skuta'vi
ña'a Su'si ma ja kuu jin ko
sa'a ni ja jin kunukuechi ni
nuu ya ma, te sukan jin ko
sa'a ni. Te vitna, te káxtnu'u
sa in ja va'a xeen-ka, te
sukan jin ko sa'a ni, vaa in
ichi va'a xeen-ka kúu.

13

Ja kanuu-ka kúu ja kútoo tna'a o ma

1 Nú saña, te visi kúu
ká'an sa kua'a sa'an ka ka'an
ñayii ñuu ñayivi a xi sa'an
ka ka'an ángel ma, kovaa nú
ñatuu kútoo sa ñayii ma chi
sukan-ni kúu in kaa káxin xi
sukan-ni kúu in kaa kíxin,
sukan-ni kúu sa.
2 Te visi na kuu ndakaxtnu'u
sa nuu ñayii ma ja ni
kaxtnu'u Su'si ma, te visi na
kuu jaku'ni ini sa ndaka ja
iyo yu'u nuu tnu'u Su'si a ji'in
ndaka ja iyo yu'u ñuu ñayivi
a, te visi ûni kúkanu ini xeen
sa Su'si o a ja kuu kuña'a sa
yuku ma ja ndaya'a i in-ka
nuu koo i ma te ko kuu sukan
ma, kovaa nú ñatuu kútoo sa
ñayii ma, masu nawa kúu sa
nuu Su'si ma.
3 Te visi na ndaxiko sa ndaka
ja neva'a sa a te ni'i sa ja
kua'a sa ja jin kaa ñayii nda'vi
ma, te visi na kanda sa ja
jin ka'mi teku ña'a ñayii ma
kuechi ja ndikin sa Su'si o a,
kovaa nú ñatuu kútoo sa ñayii
ma chi nuu Su'si ma masu
nde jiniñu'u ja sa'a sa ma.
4 Ja kutoo tna'a o ma kúu
ja kanda o visi na ndo'o neni
o nuu ñayii ma, te kunda'vi
ini ndija o i. Ja kutoo tna'a o
ma chi ñatuu na tnu'u kueñu
ini iyo ini anua o ma. Ja
kutoo tna'a o ma chi másu ko
kani ini o ja maa o kúu-ka te
kanuu-ka o sana in-ka ñayii
ma.
5 Ja kutoo tna'a o ma chi
másu ko ka'an jatu ko ka'an
su'va o nuu in-ka ñayii ma,
ni a másu ko nduku o ja koo
va'a-ka maa o ma sana in-ka
ñayii ma, ni a másu ko ndakiti
ini o nuu in-ka ñayii ma, ni
a másu ko chu'un ini o nawa
ni ka'an in-ka ñayii ma nuu o
ma.
6 Ni a kutachi o ja u'vi ka
ndo'o ka tna'a in-ka ñayii ma,
su'va jin kutachi o nú ndi-
maa ja vii ja va'a ka ni'i i ma.
7 Ja kutoo tna'a o ma kúu ja
kanda o visi na ndo'o neni
o ma, te vivii kukanu ini o
Su'si ma, te kondetu o ja maa
ya chindee ña'a, te kanda
o ndeva'a-ni nawa na kénda
nuu o ma.
8 Su'va jín kutu'va o ja
jin kutoo tna'a ndija ndi-in
ndi-in o ni-kani ni-jika, vaa
sukan kútoo ña'a Su'si ma.
Kovaa tnu'u ka ndakaxtnu'u
o nuu tna'a o a chi kenda kivi
ja ko kuu sukan ká'an tnu'u
Su'si ma, sani te masu na in
ndakaxtnu'u-ka tnu'u yukan,

vaa maa ya jin koo ji'in o ma.
Te ndaka sa'an ka ka'an ñayii
ñuu ñayivi a chi masu nde jin
kuatniñu-ka, te ndaka tnu'u
ndichi ka jini ñayii ñuu ñayivi
a masu na in kuatniñu-ka.
9 Vitna chi jaku-ni ka jaku'ni
ini o te ka ndakaxtnu'u nuu
tna'a o a.
10 Kovaa kivi jin koo o nuu
Su'si ma, ja ka jini o vitna a
chi ni ka ya'a maa i, te masu
chukan jin kukanu ini-ka o,
vaa yukan, te jin kuni ndi'i
jin kuni tu'u o ja ndaa ká'an
ya ma.
11 Vaa sukan kúu ja ve kua'nu
o te ve jakun-tnuni-ka ini o
ma, sukan ko kuu. Vaa kivi
suchi luluu-ni kúu sa ma chi
ni yo ka'an sa sukan ká'an
in suchi luluu, te ni yo jani
ini sa sukan jani ini in suchi
luluu ma, te ni yo ndasa'a
sa kuenda sukan-ni ndása'a
i kuenda ma. Kovaa nuu ni
kuu java'a-ka sa ma, te ni
xndoo sa sukan ni yo kuu sa
nuu luluu-ka sa ma.
12 Chukan kúu ja vitna a, ja
ka jaku'ni ini o a chi kuenda
tnu'u ja yata in espeju ma-ni
ka nde'ya o, te masu ndijin
va'a ndaka ja ká'an ya ja ko
kuu ma. Kovaa kivi yukan
chi nuu nuu o jin kuni o ya.
Vitna chi jaku-ni jáku'ni ini
sa sukan sa'a Su'si ma, kovaa
kivi yukan chi jaku'ni ndi'i
ini sa sukan sa'a Su'si ma
vitna, vaa jini ndi'i jini tu'u
ya ndaka sukan sa'a sukan
kúu sa ya.
13 Chukan kúu ja vitna iyo
ja ûni jín kukanu ini ndija o
Su'si ma, te ûni jín kondetu
o ja ko kuu sukan ni skuiso
Su'si ma, te ûni jín ku'un ini o
ja jin kutoo tna'a ndija o. Te
ndinuni cha'a chi ka ndanuu
i ja jin sa'a o, kovaa ja kanuu
xeen-ka kuu ja kutoo tna'a o
ma.

14

Tna'a ja skuta'vi ña'a Xtumani Ndios ma

1 Jin ko ndi ini ni ja jin ku-
too tna'a ni, te jin ndanduku
ni nde a kúu ja ni skuta'vi
ña'a Xtumani Ndios ma ja
jin sa'a ni ja jin kunukuechi
ni nuu Su'si ma. Kovaa
ja jin ko ndi ini-ka ni kúu
ja jin ndakaxtnu'u ni sukan
ká'an tnu'u ni taa Su'si ma
ja ko kuu ma sukan-va'a jin
jaku'ni ini o te jin koo tu'va o
ma.
2 Chi vaa ñayii ká'an sa'an ni
wa'a Xtumani Ndios ma chi
nuu Su'si ma-ni ká'an i, te
masu jin jaku'ni ini ndaka-ka
ñayii ka ndatna'a ma. Vaa
maa Xtumani Ndios ma ni
wa'a ma, te maa i-ni jini
nawa jiña'a i Su'si ma, te ni
a in-ka ñayii ñatuu jáku'ni ini.
3 Kovaa ñayii ndákaxtnu'u
tnu'u ni wa'a Su'si ma chi
nuu ñayii ma ndákaxtnu'u
i, vaa ndáka'an-so'o i, te
ndáka'an-mani i nuu ñayii
ma, sukan-va'a jin konukuiñi
va'a i nuu Su'si ma.
4 Kovaa ñayii ká'an sa'an
ñatuu ka jaku'ni ini ñayii ma,
masu nawa chíndee ña'a i,
vaa maa in-ni i jáku'ni ini
ja ká'an i ma. Kovaa ñayii
ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a
Su'si ma chi chíndee i ñayii ni
ka nduu sa'ya Su'si ma ja jin
konukuiñi va'a i nuu ya ma.

5 Chukan kúu ja visi kúni sa ja
ndaka ni jin ka'an sa'an taa
Xtumani Ndios ma, kovaa ja
kúu ini xeen-ka sa kúu ja jin
ndakaxtnu'u ni tnu'u ni taa
Su'si ma. Vaa ja kanuu-ka
kúu ja ndákaxtnu'u o tnu'u ni
taa Su'si ma sana ja ká'an o
sa'an ni taa Xtumani Ndios
ma. Xi nú kuu ndaka'an
o nawa kúni ka'an sa'an ni
taa Xtumani Ndios ma, te
na ndaka'an o, sukan-va'a jin
jaku'ni ini ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si ma te chindee ña'a
i ja jin koo va'a tna i nuu Su'si
ma.
6 Va'a-ni. Ndijin ja ni ka
nduu ni sa'ya Su'si o a, nuna
jaan sa nuu ka iyo ni a te
ka'an sa in sa'an taa Xtu-
mani Ndios ma, te nú ma jin
jaku'ni ini ni ma, ¿te naxe
jin konukuiñi va'a ni nuu
Su'si ma? Chukan kúu ja
va'a-ka ja na kaxtnu'u sa in
tnu'u ndichi xi ndakaxtnu'u
sa sukan ni skuiso Su'si ma
ja ko kuu kivi ki'in o ma xi ja
kaxtnu'u sa naxe jin ko sa'a
jin ko kuu ni nani ka ndetu o
Su'si ma, sukan-va'a chindee
ña'a i ja jin konukuiñi va'a-ka
ni nuu ya.

7 Vaa ka jini tu maa ni ja
yutnu ka tava i yaa ja kúu
flauta ma xi guitarra ma, te
nú jin sa'a neé jin sa'a ñuu-ni
i yu'u tnu ma, masu jaku'ni
ini o na yaa ka tava i ma.
8 Te sukan kúu tna ji'in ñayii
ka ndetu ja jin koo i jin kanaa
i ma. Nú ma kukaji yu'u
trompeta ma ja kaxtnu'u tnu
ma, masu na in satu'va ja
ki'in i jin kanaa i ma.
9 Te suni sukan ka kuu tna
o. Nuna jin ka'an o in sa'an
ja masu na in jáku'ni ini ma,
kuenda tnu'u ja ka ka'an neé
ka ka'an ñuu-ni o kúu, vaa
ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si
ma, masu ka jaku'ni ini i ja
ká'an o ma.
10 Kua'a xeen sa'an ka ka'an
ñayii ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
kovaa ni-in, te ko ka'an o
ja ñatuu na in ma ndaka'an
nawa kúni ka'an.
11 Kovaa nú saña, te ñatuu
jáku'ni ini sa sa'an ká'an in-ka
ñayii ma chi in ñayii masu ñuu
yukan kúu sa nuu ñayii ká'an
ma, te ñayii ká'an ma chi ñayii
in-ka ñuu kúu i nuu sa.
12 Sukan tna yo'o ja ka ñu'u
ini o ja jin ni'i kua'a o ja
skuta'vi ña'a Xtumani Ndios
ma ja jin kunukuechi o nuu
Su'si ma. Te jín nduku o
kua'a-ka naxe jin sa'a o ja
jin chindee o ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si o a ja jin
konukuiñi va'a-ka i nuu ya.
13 Chukan kúu ja nú na in
ká'an sa'an ja masu ka jini
o a, te na kakan-ta'vi i nuu
Su'si ma ja na kuu ndaka'an
i nawa kúni ka'an ma.
14 Vaa nú saña, te jikan-ta'vi
sa nuu Su'si ma ji'in sa'an
ja ñatuu jaku'ni ini sa nawa
ká'an ma, ini anua sa ma
jikan-ta'vi, kovaa masu
jáku'ni ini sa te masu chíndee
ña'a i ja koo va'a-ka sa nuu
Su'si ma.
15 Te nú sukan, ¿nawa sa'a sa?
Va'a-ka ja kakan-ta'vi sa nuu
Su'si ma ji'in ini anua sa a,
kovaa na jaku'ni tna ini sa.
Kata sa ji'in ini anua sa a nuu
Su'si ma, kovaa na jaku'ni ini
sa ja jita sa ma.

16 Vaa nú ndáchiñu'u ni Su'si
ma ji'in ini anua ni ma, te nú
iyo in ñayii ñatuu jaku'ni-ka
ini tnu'u Su'si o a, te ja
ndákuan-ta'vi ni nuu Su'si
ma, masu kuu ndaskuiso i te
ka'an i ja sukan ko kuu ja ni
ka'an ni ma. Vaa ñatuu jáku'ni
ini i nawa ni ka'an ni ma.
17 Vaa ndijin chi ja va'a kúu
ja sa'a ni ja ndákuan-ta'vi
ni nuu Su'si ma, kovaa nuu
in-ka ñayii ma, masu nawa
chíndee ña'a i ja koo va'a-ka
i nuu Su'si ma.
18 Ndákuan-ta'vi sa nuu Su'si
ma ja saña ká'an kua'a-ka
sa'an sana ndaka ni.
19 Kovaa nuu ka ndatna'a o
ja ni ka nduu o sa'ya Su'si
o a chi va'a-ka ja uni kuun
u'un-ni tnu'u ja jin jaku'ni ini
ñayii ma ka'an sa ja káxtnu'u
sa nuu i ma, sana ja ka'an sa
uxi mil tnu'u sa'an ja masu
jin jaku'ni ini i ma.

20 Ndijin ja ni ka nduu ni
sa'ya Su'si o a, máko jin ko
kani ini ni sukan ka jani ini
suchi kuechi ma, vaa ñatuu
ka jini i nawa jin sa'a i ma.
Su'va jin kani ini ni sukan ka
kuu ñayii java'a ma ja jâ ni
ka teku-ka ini i ma te ka jini
i nawa ka sa'a i ma. Kovaa
nuu ja u'vi ma, te jin ko kuu
ni sukan kúu in suchi luluu
ma ja ñatuu na ja u'vi ñu'u ini
anua i ma.
21 Vaa nuu tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma sa'a ká'an i: “Kuat-
niñu sa ñayii in-ka ñuu in-ka
sa'an ma ja jin ka'an i nuu
ñayii ñuu ya'a, kovaa ni masu
jin koniniso'o i, sa'a ká'an Iya
Tátnuni ma.”
22 Chukan kúu ja ñayii ka
ka'an ndeva'a-ni in-ka sa'an
ni wa'a Su'si ma chi iyo ja
nuu ñayii ñatuu ka kandija
tnu'u Su'si o a jin ka'an
i, sukan-va'a jin kuni ñayii
yukan ja ñayii ka ka'an
ma, ka iyo i ji'in Su'si ma.
Kovaa tnu'u káxtnu'u Su'si
ma chi yo'o chi iyo ja jin
ndakaxtnu'u o nuu ñayii ka
kandija Su'si ma, sukan-va'a
jin kuni i nawa iyo ja sa'a ya
ja jin kuu o ma.
23 Chukan kúu ja jin ndasa'a
maa o kuenda ja nú nuu ka
ndatna'a o a ja ni ka nduu
o sa'ya Su'si ma, te ndi-in
ndi-in sa'an jin ka'an ni, te
jin kivi koo ñayii ñatuu jin
kuni-ka tnu'u Su'si a, xi ñayii
ñatuu kandija-ka Su'si o a chi
jin ka'an i ja ni ka nduneé
janitnuni o a ja sukan ka kuu
o ma.
24 Kovaa nú ndaka o ka
ndakaxtnu'u tnu'u ni taa
Su'si ma, te nuna kivi in
ñayii ñatuu jini tnu'u Su'si
a, xi ñatuu kándija i ya ma,
te kuniso'o i ndaka tnu'u
ka ka'an o ma, te ndasa'a i
kuenda, te kandija i Su'si ma.
25 Te ja ni ndakunitnuni i
naxe iyo ini anua i ma nuu
Su'si ma, te ndachindeyi i
nuu i te ndachiñu'u i Su'si
ma, te ndaka'an i ja ja ndaa
ndija kúu ja iyo Su'si ma nuu
ka iyo o ma.

26 Te sa'a jín sa'a o nuu
ka ndatna'a o ja ni ka nduu
o sa'ya Su'si o a, iyo ja
jin koo tu'va ndi-in ndi-in
o nú nde o kata xi ka'vi
o in salmo, xi kaxtnu'u o
nawa kúni ka'an tnu'u Su'si
o a, xi ka'an o in-ka sa'an,
xi jin ndakaxtnu'u o tnu'u

ni kaxtnu'u Su'si ma, xi jin
ndaka'an o nawa kúni ka'an
tnu'u ni kaxtnu'u Su'si ma.
Kovaa ndaka jin sa'a vii jin
sa'a va'a o, máko jin kan-
duu jin kani'ni o, sukan-va'a
na chindee ña'a i ja jin
konukuiñi va'a ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si ma.
27 Te nú ka iyo ñayii jin ka'an
in-ka sa'an, in uu-ni i na
jin ka'an, kovaa maa maa
i na ka'an, te koo in ñayii
ndaka'an nawa kúni ka'an ja
ka ka'an in in i ma.
28 Kovaa nú ñatuu na in kuu
ndaka'an nawa kúni ka'an
sa'an kúni i ja ka'an i ma chi
va'a-ka ja na kasiyu'u i, te
ka'an yu'u i ja kuu maa i ji'in
Su'si ma.
29 Te suni sukan jín sa'a
tna tee ka ndakaxtnu'u tnu'u
ni wa'a Su'si ma. In uu-ni
de ndákaxtnu'u, te jín ndasa'a
maa ñayii ma kuenda.
30 Te nú na in núkoo ma te
ni kaxtnu'u Su'si ma tnu'u
ndakaxtnu'u i ma, te kua'a
ñayii xinañu'u ma tnu'u ja na
ka'an i.
31 Vaa kuu ndi-in ndi-in ni
jin ndakaxtnu'u tnu'u Su'si
ma, sukan-va'a ndaka o
jin kutu'va, te sukan-va'a
ndaka o jin koniniso'o ja jin
ndaka'an-so'o nuu tna'a o
ma.
32 Vaa tee ka ndakaxtnu'u
tnu'u ni wa'a Su'si ma chi
jâ na'a de nawa ni kaxtnu'u
Su'si ma, te kuu jin kondetu
de.
33 Vaa Su'si ma, masu in Su'si
sakanuu sakani'ni kúu ya,
su'va ja kúni Su'si ma kúu ja
jin koo mani o.

Sukan sa'a ya nuu ka
ndatna'a ndaka ñayii ni ka
nduu sa'ya ya ma, ja ñatuu
na ja u'vi-ka ka sa'a i ma,
34 te chukan kúu ja vivii jin
sa'a ni nuu ka ndatna'a ni
ma, te jín kasiyu'u ña'a ma,
vaa masu na'a vii ja jin ko
kukuu yu'u ña. Su'va jín
kuandetu ña sukan ka jan-
detu ña nuu yii ña ma, sukan
ká'an tna tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma.
35 Nú iyo nawa jin
kakan-tnu'u ña sukan-va'a
jin kutu'va ña, va'a-ka ve'e
ña ma, te jin kakan-tnu'u ña
nuu yii ña ma. Vaa masu na'a
vii ja ká'an ká'an ña nuu ka
ndatna'a o ma.
36 Jin kona'a ni ja masu
nuu ka iyo maa ni a ni kee
tnu'u Su'si ma. Te ni masu
nuu maa in-ni ni ni kenda
tnu'u Su'si o a, vaa jin ko sa'a
ni sukan ka jani ini maa ni.
37 Nú na in jani ini ja in ñayii
ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a
Su'si ma kúu i, xi in ñayii
jâ ni teku-ka ini nuu Su'si
ma kúu i chi iyo ja ndaku-
nitnuni ndandaa i ja ndimaa
ja tátnuni maa Iya Tátnuni ma
kúu ja tée sa a.
38 Kovaa nú na in ñatuu
jan-ta'vi tna'a ja ká'an sa a,
masu iyo i ji'in Su'si ma.
39 Chukan kúu ja jin ko ndi
ini-ka ni ja jin ndakaxtnu'u
ni tnu'u táa Su'si ma, te máko
jin ka'nu ndee ni ja jin ka'an
i in-ka sa'an ma, kovaa máko
jin sakanuu jin sakani'ni-ni
ni.
40 Te ndaka jin sa'a vii jin sa'a
va'a ni.

15

Ja ndaa ndija kúu ja jin

ndateku ñayii ni ka ji'i ma

1 Vitna ndáka'an ndaa
ndáka'an ndija sa tnu'u va'a
tnu'u vii ni kaxtnu'u sa nuu
ni ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si
o a, vaa jâ ni ka jan-ta'vi ni
tnu'u Su'si o a te ka kandija
ni, te chukan kúu ja ka
nukuiñi va'a ni onde vitna.
2 Te nú ndimaa jin ko kandija
ni te ma jin xndoo ni tnu'u
Su'si o a ja ni kaxtnu'u sa
ma, te jin ndani'i ta'vi ni, te
nuna jin xndoo ni, masu nde
jiniñu'u ja ni ka sa'a ni tnu'u
ja ni ka kandija ni ma.
3 Vaa saña chi ni kaxtnu'u
ndi'i kuiti sa nuu ni sukan ni
kaxtnu'u ya nuu sa onde xi-
nañu'u ma, te ja ni kaxtnu'u
ya ma kúu ja Cristo ma, ni ji'i
ya ja na xnaa ya kuechi o ma,
sukan ká'an tutu ndee tnu'u
Su'si ma.
4 Te ni ka chu'u i ya, te nuu
uni kivi ma, te ni ndateku ya,
sukan ká'an tutu ndee tnu'u
Su'si ma.
5 Te ni kenda ya nuu iyo
Cefas ma, te saa ni kenda ya
nuu ndi-uxi uu tee ni ka yo
ndikin ya ma.
6 Te sani te ni kenda ya
nuu ka iyo vi'i-ka u'un cientu
ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si
ma, te kua'a i ka teku-ka, te
jaku i, jâ ni ka ji'i.
7 Sani te ni kenda ya nuu iyo
Jacobo ma. Sani te ni kenda
ya nuu ndaka tee ni tetniñu
ya ma.
8 Te sandi'i-nka ja ndaka de
ma, te ni kenda ya nuu sa ma,
te ni ndo'o sa sukan kúu in
lulu ja kuee xeen ni kaku i
te ni ji'i nuu i ma, vaa onde
yukan, saa ni ndakâku jaa sa
nuu ya ma te ni xndoo sa ja
u'vi ma.
9 Chukan kúu ja ndaka-ka
tee ni tetniñu ya ma, ka
ndanuu-ka de sana saña, te
saña chi masu kaa masu iyo
sa ja konani sa tee ni tetniñu
ya ma, vaa ni yo sondikin sa
ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si o a nkuu.
10 Kovaa ja ni kunda'vi ini
ña'a Su'si ma kúu ja ni nduu
sa sukan kúu sa vitna a. Te
masu in ja kuan naa kúu ja ni
skuta'vi ña'a ya a chi ja maa
ya, te suu sa ni satniñu-ka
sana ndaka-ka de ma. Ko-
vaa masu ja tnu'u ndee tnu'u
ndatnu maa sa kúu ja ni
satniñu sa ma, nú masu ja
sukan nda'vi ini maa ya ma,
te ni taa ya tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ya ma ja kuu sa'a sa
sukan kúni ya ma.
11 Vaa visi saña xi maa de ni
ka kaxtnu'u tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si a nuu ni a, te ni ka
kandija ni a.
12 Te nú ni ka kaxtnu'u sa
ja Cristo ma, ni ndateku ya
ne'un ñayii ni ka ji'i ma, ¿naxe
kúu ja ka ka'an jaku ni ja
ñatuu na in ndateku nuu ni
ji'i i ma?
13 Vaa nú ñayii ni ji'i ma,
ma ndateku i, suni ñatuu ni
ndateku Cristo ma.
14 Kovaa nú ñatuu ni ndateku
Cristo ma sukan ka ka'an
jaku ni a, masu nde jiniñu'u
ja ka káxtnu'u sa a, te masu
nde jiniñu'u ja ka kukanu ini
o Su'si ma, nú sukan.
15 Te nú sukan, te saña chi
ni ka nduu sa tee ñatuu
ka kaxtnu'u ndaa tnu'u Su'si
ma, nú sukan, vaa saña chi
ka kaxtnu'u sa sukan ni sa'a
Su'si ma ja ni ndaxteku ya

Cristo ma, te naku ka jani ini
ni ja masu jin ndateku ñayii
ma, te vitna ja Cristo ma chi
ni ndateku ya ma, te nú ñatuu
ka ndateku ndija ñayii ma,
kuiti ñatuu ni ndateku Cristo
ma.
16 Vaa nute ndija ja ma kuu
jin ndateku ni-in ñayii ni ka
ji'i ma, suni ñatuu ni ndateku
Cristo ma.
17 Nú ka jani ini o ja ñatuu ni
ndateku Cristo ma, te masu
nde jiniñu'u ja ka ka'an o ja
ka kukanu ini o Su'si ma ja
sa'a ya ja jin kaku o nuu ja
u'vi ma. Nú sukan chi ñatuu
jin naa-ka kuechi o ma nuu
Su'si ma.
18 Te nú sukan chi ñayii ka
kukanu ini i Cristo ma te ni
ka ji'i i ma chi, ¿ni ka skenaa
i maa i, ka jani ini ni?
19 Te nú ka kukanu ini o
Cristo ma ja yika-ni ja jin
koo va'a o ñuu ñayivi ya'a
chi masu na tnu'u kanu ini
ja jin ndateku o, te ñayii ka
kunda'vi ka kukee-ni ka kuu
o sana ndaka-ka ñayii ma.

20 Kovaa ja ndaa ndija ka
ka'an sa a ja Cristo ma ni
ji'i ya, te suu ya ni ndateku
xinañu'u ne'un ñayii ni ka ji'i
ma, te sana kenda kivi ja
jin ndateku tna i sukan ni
ndateku ya ma.
21 Vaa kuechi in tee ni sa'a
so'o nuu Su'si ma, te chukan
kúu ja ndaka ñayii ma jin
kûu. Te vitna ja ni ndateku
Cristo iya ni kii ñayivi ñuu
ñayivi a kúu ja ñayii ka
kukanu ini i ya ma chi jin
ndateku tna i nuna jin kûu i
ma.
22 Vaa kuechi Adán ma, te
ndaka ñayii ma ni ka jiso
kuechi, te jin kûu i. Te suni ja
maa Cristo ma, te ndaka ñayii
jin kukanu ini ya ma chi sa'a
ya ja jin ndani'i ta'vi i te jin
koteku i.
23 Te vivii ni jakin tna'a ya.
Vaa xinañu'u Cristo ma ni
ndateku. Sana kenda kivi ja
ndii Cristo ma, te jin ndateku
yo'o ja ka kukanu ini o ya ma.
24 Sani te jinu ndaka ma. Te
ndakua'a Cristo ma ndaka ja
tátnuni ya ma nuu nda'a Yuva
o Su'si ma, vaa ni kundee ya
ni xnaa ya ndaka ja iyo ñuu
ñayivi a ja tátnuni i ma nkuu.
25 Vaa jiniñu'u ja tatnuni
Cristo ma ñuu ñayivi ya,
onde kundee ya nuu ja
ñatuu kúnimani nuu ya ma
te skendoo ya i chii ja'a ya
ma.
26 Sani te nú ni jinu, te xnaa
ya tna'a ja ni yo sa'a ja jin
kûu ñayii ma, te ñatuu na in
kûu-ka.
27 Vaa ndaka ja iyo ñuu ñayivi
a chi ni tatnuni Su'si ma
ja Cristo ma tatnuni nuu
ndaka, te jin kandija i ja
ká'an ya ma. Kovaa masu
ká'an ja onde maa Su'si ma,
Cristo ma tatnuni nuu ya.
Vaa su'va maa Su'si ma ni
sa'a ja ndaka ja iyo ñuu ñayivi
a, jin kandija i nuu Cristo ma.
28 Te nú ni kuu ja ndaka ja
iyo ñuu ñayivi a ka kandija
nuu Cristo ma, sani te maa
Su'si ma ndatnii ja ndatat-
nuni ya nuu ndaka ja iyo ñuu
ñayivi a, te maa Cristo ma
chi skendoo ya ndaka nuu
nda'a Su'si ma, te kandija ya,
sukan-va'a maa Su'si ma ko
kuu iya tatnuni nuu ndaka
ma.

29 ¿Te nava'a ka ka'án ni ja
ma jin ndateku ñayii ni ka ji'i
ma, te vitna ja maa ni chi ka
jandute ñayii ma nuu tniñu
ñayii ni ka ji'i ma, sukan-va'a
kuu jin ndateku i, ka ka'án
ni?
30 ¿Te nava'a ndi-kivi ndi-ñuu
ka iyo yika sa ja jin ndo'o jin
neni sa, nú ñatuu na tnu'u
kanu ini ja ndateku o te koo
o ji'in Su'si ma?
31 Vaa ká'an sa nuu ni ja
ndi-kivi ndi-ñuu ka iyo yika
sa ja jin ka'ni ña'a i. Kovaa
ka iyo sii ini sa, vaa vitna chi
vivii ka kuu ni nuu Cristo ma.
32 ¿Te nava'a saña, te ni
kanaa xeen sa ji'in kiti xeen
ka iyo ñuu Éfeso ma, nú
ñatuu na tnu'u kanu ini ja jin
ndateku ñayii ni ka ji'i ma?
Te nú sukan, te va'a-ka: "Na
jin kaa o te na jin ko'o o, vaa
yutnee te jin kûu o", sukan ka
ka'an jaku ñayii ma.
33 Kovaa máko jin kua'a ni
tnu'u ja jin ko xnda'vi ña'a i
ja sukan ka ka'an i ma. Vaa
ñayii ka ndikin tna'a ji'in ñayii
ka sa'a ja u'vi ma chi jaku-ni,
te jin ndasa'a tna i ja u'vi
sukan ka sa'a ñayii yukan ma.
34 Su'va jin konde'ya va'a ni
nawa jin sa'a ni, sukan-va'a
ma jin ndakuiso kuechi-ka
ni. Vaa ka iyo jaku ni ja ñatuu
ka jaku'ni ini ni sukan kúni
Su'si ma ja jin ko sa'a ni, te
sa'a ká'an sa sukan-va'a jin
ndakukan-nuu ni.
35 Te kuiti ka iyo jaku ni ja
jin kakan-tnu'u ni: "¿Naxe jin
ndateku ñayii ni ka ji'i ma?
¿Te naxe jin kava yikikuñu
ñayii ma, nuna jin ndateku i
ma?"
36 ¡Masu ka ndasa'a ni
kuenda nawa ka ka'an ni a!
Chi vaa onde ja ka saka ni
nuu ñu'ú ma chi xinañu'u kûu
i, sana kuite i ma. ¿Te nava'a
ñatuu ka ndasa'a ni kuenda?
37 Vaa masu viyu ma kúu ja
saka ni ma, nú masu ja in
nuni-ni kúu, xi ndeva'a-ni na
ndikin saka o ma, kovaa nini
ja onde kûu i, sana kuite i.
38 Vaa maa Su'si ma sa'a ja
kuite i te kua'nu i sukan kúni
maa ya ma. Te maa maa i jin
kuite. Nuni ma, te kuite in
viyu, te triu ma, te kuite in
triu, te vivii koo i.
39 Vaa masu ndaka
yikikuñu i ma, inuu-ni ka
kuu i. Vaa yikikuñu ñayii
ma, ji'in yikikuñu kiti ma,
ji'in yikikuñu tiaka ma, ji'in
yikikuñu kiti ka ndava ma,
masu inuu-ni ka kuu.
40 Te sukan tna kúu vaa ka
iyo ja ka iyo andivi ma, te
ka iyo ja ka iyo nuu ñu'ú ya.
Kovaa ja ka iyo andivi ma,
vivii ka na'a i yukan, te ja ka
iyo nuu ñu'ú ya, vivii ka na'a
i ja ka iyo i nuu ñu'ú ya.
41 Te ja ndii kandii ma, masu
inuu kuu ji'in ja ndii yoo ma,
ni a tiuxini ma masu inuu ka
tnuu ndaka i ma.
42 Te suni sukan ko kuu ja
jin ndateku ñayii ni ka ji'i ma.
Vaa jin chu'u o in yikikuñu
ja tivi ma, te ndateku in
yikikuñu ja masu naa masu
tivi-ka.
43 Te jin chu'u o in yikikuñu
ja masu jiniñu'u-ka, te
ndateku in yikikuñu ñayii
ja vivii kava i. Te chu'u o
in yikikuñu ja masu nawa
kuu-ka sa'a i, te ndateku in

yikikuñu ñayii ja koo tnu'u
ndee tnu'u ndatnu i.
44 Te ja chu'u o ma, in
yikikuñu ja tivi-ni kúu i, ko-
vaa ja ndateku i ma, te nduu
i in yikikuñu ñayii koo ji'in
Su'si ma. Vaa yo'o chi, sukan
kúu yikikuñu kiti ma, sukan
kúu yikikuñu o a ja ka iyo o
nuu ñu'ú o ya. Te iyo in-ka
yikikuñu o ja koo andivi ma
ji'in Su'si ma.

45 Vaa sukan tna ndee
tnu'u Su'si ma: “Adán ma kúu
tee xinañu'u ni sa'a Su'si ma,
te ni iyo de ñuu ñayivi a, te
kuechi ja u'vi ni sa'a de ma
kúu ja iyo ja jin kûu ndaka
ñayii ma.” Te Jesucristo ma,
andivi ma iyo ya, te ni kii
ñayivi ya ñuu ñayivi a, te ni
ndo'o, ni neni ya, sukan-va'a
kuu jin koteku ñayii ma.
46 Te chukan kúu ja ka jini
o ja xinañu'u-ka yikikuñu o
a kûu i te naa i, sukan ka
kuu yikikuñu kiti ma, sana
ndataa Su'si ma in yikikuñu
jaa, ja no'o i te koo i andivi
ma.
47 Vaa Adán ma kúu tee xi-
nañu'u ni sa'a Su'si ma, te
ni iyo de ñuu ñayivi a, te
Jesucristo Iya Tátnuni ma, visi
ni kii ñayivi ya ñuu ñayivi a,
kovaa andivi ma kúu nuu iyo
ya.
48 Te jín kona'a o ja sukan-ni
ni ndo'o yikikuñu Adán ma
ja ni iyo de ñuu ñayivi a,
sukan-ni jin ndo'o yikikuñu
ñayii ka iyo ñuu ñayivi a vitna
a. Te jín kona'a o ja sukan
kaa yikikuñu iya iyo andivi
ma, sukan jin nduu yikikuñu
ñayii jin nu koo andivi ma te
jin koo i ji'in ya ma.
49 Te chukan kúu ja sukan
kaa tee ni iyo ñuu ñayivi a,
sukan-ni ka ndaa tna o vitna.
Te suni kenda kivi ja jin kava
o sukan kaa iya iyo andivi
ma.
50 Ja ndaa ndija ká'an sa ja
yikikuñu o a, sukan kaa i
ja iyo i ñuu ñayivi ya chi
ja tivi-ni ja naa-ni kúu i, te
masu kuu ndenda i nuu tat-
nuni Su'si ma, vaa masu iyo
i ja nduta'vi i nuu ka iyo ja
masu jin tivi masu jin naa
ma.

51 Kovaa kúni sa ja jin kuni
ni in tnu'u jaa ni kaxtnu'u
Su'si ma, ja masu ndaka o
jin kûu, kovaa kenda kivi
ja ndaka o, jin ndasama
yikikuñu ka neva'a o vitna a.
52 Te in ja nunuu-ni ko kuu,
sukan-ni ndakueni o ma te
ndakoto o ma-ni, nú ni jinu
ja tivi trompeta ma. Vaa tivi
trompeta ma. Sani te ñayii
ni ka ji'i ma, te jin ndateku i,
te masu kuu jin naa-ka i, te
yo'o ja ka teku-ka o a chi jin
ndasama yikikuñu ka neva'a
o vitna a.
53 Vaa jiniñu'u ja yikikuñu
o ja naa ja tivi a, nduu i
in yikikuñu ja masu naa ja
masu tivi-ka, te masu kûu-ka
i, vaa koteku i ni-kani ni-jika.
54 Te nú ni kuu ja yikikuñu o
a ja kûu ja tivi ja naa, te ni
nduu i in ja masu ja kûu-ka
ja masu ja tivi-ka ja masu ja
naa-ka, sani te ko kuu sukan
ndee nuu tnu'u Su'si ma ja
ká'an sa'a ma: “Ni kundee ja
koteku o ma, ni xnaa i ja kûu
o ma.
55 ¿Ndenu iyo ja xtna'a ña'a i
te kundee i ja'ni i ñayii ma?

¿Ndenu iyo yavi yinee ndiyi
ma ja kundee i nuu o a?” Sa'a
ká'an ma.
56 Kovaa kuechi ja jâ ni
ka jini o tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, te ja u'vi ma,
xtna'a xtna'a ña'a i, xi ma
kundee i ja kuiso kuechi o, te
kûu o.
57 Kovaa ja maa Jesucristo
iya tátnuni nuu o a, te ni
sa'a Su'si ma ja jin kundee
o nuu ja u'vi ma, te chukan
kúu ja jin ndakuan-ta'vi jin
ndakuan-ta'vi-ni o nuu ya
ma.
58 Chukan kúu ja ndijin ja
kútoo ña'a sa a, ja ni ka nduu
ni sa'ya Su'si o a, ni-yu'u
ni-ini ni jin konukuiñi va'a ni
nuu Su'si a, te jin satniñu jin
satniñu-ka ni nuu Iya Tátnuni
ma, vaa ka jini o ja masu
ka satniñu ka'a o nuu Iya
Tátnuni ma.

16

Sa'a jín sa'a o ora jin ndakua'a o nuu Su'si ma ja jin kuatniñu ñayii ni ka nduu sa'ya ya ma

1 Te ja jin ndakua'a ni nuu
Su'si ma, jin sa'a ni sukan
ni tatnuni sa nuu ñayii ni
ka nduu sa'ya Su'si o a ja
ka iyo i ñuu Galacia ma,
sukan-va'a jín kuatniñu ñayii
ni ka ndusiin nuu ja u'vi ma
te ka jinukuechi ñukuun i nuu
Su'si o a.
2 Te ndi-in ndi-in ni, kivi xi-
nañu'u ja kéja'a smana ma jin
sa'a siin ni jaku ja sukan ni
ka ni'i ni ma sukan-va'a jin
ndakua'a ni nuu Su'si ma. Te
jin tava'a ni sukan-va'a kivi
jaan sa ma, te masu jiniñu'u
ja jin ndaxtutu-ka ni ja jin
ndakua'a ni nuu Su'si ma.
3 Te nuna jaan sa, te tetniñu
sa ñayii jin kaji maa ni ma, te
jin koo i ñuu Jerusalén ma jin
xsia'a i xu'un jin ndaxtutu ni
ma, te jin kinda'a i in carta
nuu ká'an ja maa ni ni ka tet-
niñu ja jin kuu ñayii yukan.
4 Te nú jiniñu'u ja ki'in maa
sa, te ki'in sa ji'in ñayii ma.

Ká'an Pablo ma ndaka tniñu jani ini de ja sa'a-ka de nuu Su'si ma

5 Ki'in sa ñuu Macedonia
ma, sana jaan sa nuu ka iyo
ni a.
6 Te xi saa kuu-nka, te
kendoo sa ji'in ni, te jin koo
o nani ya'a kivi vijin ma. Te
sana jin ndaskaka ichi ña'a
ni nuu ki'in sa ma.
7 Vaa ñatuu kúni sa ja yika-ni
ja ya'a kunu sa ja kuni ña'a
sa chi kúni sa ja jin koo o
jaku kivi, nuna kachi maa
iya tátnuni nuu o a.
8 Kovaa koo sa ñuu Éfeso a
onde Viko Pentecostés ma.
9 Vaa ni ndakune maa Su'si
ma ye'e a ja kuu satniñu sa,
visi ñatuu ka kunimani ñayii
a nuu sa.
10 Te nú ni kenda Timoteo a
nuu ka iyo ni a, te jin ko ndi
ini ni ja na koo sii ini de ji'in
ni, vaa tee satniñu nuu iya
tátnuni nuu o a sukan satniñu
sa a kúu de.
11 Chukan kúu ja ni-in ni,
másu ko jin saxiko ni de,
su'va jin chindee ni de ja na
ki'in sii ini de nuu ki'in de
ma, sukan-va'a na ndii sii
ini de nuu iyo sa ya, vaa ka
ndetu sa de ji'in jaku-ka tna'a
o ni ka nduu sa'ya Su'si o a.

12 Te siki ja ñani o Apolos
ma, ni jiña'a, ni jiña'a sa de ja
jaan de ji'in ñani o a jan koto
ña'a de ndijin, kovaa ñatuu ni
kuni de ja jaan-ni de vitna,
kovaa jaan de nuna ndanune
de.

Sukan ka ndakan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka iyo ñuu Corinto ma

13 Jin ko koto va'a ni maa
ni, te jin konukuiñi vava'a ni,
te másu ko jin xndoo ni Su'si
iya ka kukanu ini o a, te in-ni
ja jin kani ini ni, te máko jin
koyu'u ni.
14 Te ndaka ja ka sa'a ni ma,
te jin sa'a vii jin sa'a va'a ni,
te sukan, te ka kaxtnu'u ni ja
ka kutoo nuu tna'a ni ma.
15 Ndijin ja ni ka nduu ni
sa'ya Su'si o a, jâ ka jini ni ja
ndaka tna'a tee kúu Estéfanas
ma, ka kuu i xinañu'u ja ni
ka kandija i tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si o a, sana ndaka-ka
ñayii ñuu Acaya ma. Te ndaka
maa de ji'in tna'a de ma ka
jinukuechi nuu ñayii ni ka
ndusiin nuu ja u'vi ma te ka
jatanuu de ka jinukuechi de
nuu Su'si ma.
16 Te chukan kúu ja
jikan-ta'vi sa nuu ni ja jin
chindee ni ndaka ñayii ka
jinukuechi nuu Su'si ma
sukan ka sa'a tna o a.
17 Ni kusii ini xeen sa ja ni ka
kenda koo tee kúu Estéfanas
ma, ji'in tee kúu Fortunato
ma, ji'in tee kúu Acaico ma.
Vaa suu de ni ka chindee
ña'a tna'a ja ñatuu ni kuu jin
chindee ña'a ni ma.
18 Te ja ni ka sa'a de sa'a, te ni
ka ndani'i sa tnu'u kanu ini,
te sukan ni ka ndani'i tna ni
tnu'u kanu ini. Chukan kúu
ja jiniñu'u ja jin ndakuni ni
ndaka ñayii ka sa'a sukan ka
sa'a de a te jin chindee tna ni
i.
19 Ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña
ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si o a ja ka iyo i ñuu
Asia a, ji'in tee kúu Aquila a,
ji'in ña'a kúu Priscila a, ji'in
ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si o ma ja ka ndatna'a i
ve'e de ma. Ja maa iya tátnuni
nuu o a, te ka ndakan-tnu'u
ñaña'a ña ndaka de.
20 Te ka ndakan-tnu'u ñaña'a
ña ndaka ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si o a ja ka iyo i
ya'a, te jin ndakua'a tna'a ni
nchuxi ndi-in ndi-in ni.
21 Te maa sa ja kúu sa Pablo
a, tee sa ji'in nda'a maa sa
nchuxi ya'a, vaa ka kutoo
tna'a o a.
22 Kovaa nú nde in ñatuu
kútoo Jesucristo iya tátnuni
nuu o a, ko kuu i in ñayii
skenaa maa i nuu ja u'vi ma,
sukan ká'an maa ya ma. Vaa
Iya Tátnuni ma, jâ vee ya.
23 Te ja vii ja va'a ni skuta'vi
ña'a Jesucristo iya tátnuni
nuu o a na jin koo ji'in ni
ni-kani ni-jika.
24 Ja maa Cristo Jesús ma kúu
ja kútoo xeen ña'a sa ndaka
ni. Te sukan kó kuu.

Carta ku-uu ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu ñayii ka iyo ñuu Corinto ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ni ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Corinto ma

1 Saña, kúu sa Pablo tee
ni tetniñu Jesucristo ma
ja sukan ni kuu ini maa
Su'si ma, te ka ndakan-tnu'u
ñaña'a ña sa ji'in ñani o
Timoteo a ndaka ni ja ni ka
nduu ni sa'ya Su'si o a ja ka
iyo ni ñuu Corinto ma ji'in
ndaka ni ja jâ ni ka ndusiin
ni nuu ja u'vi ma ja ka iyo ni
ñuu Acaya ma.
2 Te maa Yuva o Su'si ma ji'in
Jesucristo iya tátnuni nuu o a,
na skuta'vi ña'a ya ja vii ja
va'a, te jin koo mani ni.

Sukan ni ndo'o ni neni Pablo ma

3 Ja vii ja va'a kúu Su'si
o, Yuva Jesucristo iya tátnuni
nuu o a, ja kúu ya Yuva o iya
nda'vi ini xeen ma. Te maa
ya kúu Su'si o, iya ndátaa
tnu'u kanu ini ma.
4 Vaa ora ka iyo o nuu
tnundo'o tnuneni ma chi
maa ya ndátaa tnu'u kanu
ini nuu o a, sukan-va'a suni
maa tna'a tnu'u kanu ini ni
taa ya ma, te jin ndakua'a tna
o nuu tna'a o ñayii ka iyo nuu
tnundo'o tnuneni ma.
5 Vaa visi kua'a jichi ka
ndo'o ka neni o ja kuechi
ja ka ndikin o Cristo ma,
kovaa sukan kua'a jichi
ndáka'an-mani tna ña'a maa
Cristo ma.
6 Chukan kúu ja nú ka ndo'o
ka neni sa ma chi ja va'a
maa ni kúu, vaa jin ni'i ini sa
naxe jin ndaka'an-mani ña'a
sa te jin ndani'i ta'vi ni. Te
nú Su'si ma, ndáka'an-mani
ña'a ya saña ma chi suni ja
va'a maa ni kúu chi suni kuu
jin ndaka'an-mani tna ña'a
sa, sukan-va'a jin kundee ni
nuu tnundo'o tnuneni ma te
jin ndani'i ta'vi ni, vaa maa
Cristo ma ndaka'an-mani
ña'a nú ka ndo'o ka neni ni
sukan ka ndo'o ka neni sa a.
7 Te ka kukanu ini sa ja sukan
ko kuu ji'in ni, vaa ka jini sa
ja sukan ka ndo'o ka neni ni
ji'in sa a, te chukan kúu ja jin
ndani'i ni tnu'u kanu ini ji'in
sa.

8 Vaa ka kuni sa ja jin kuni
ni sukan ni ka ndo'o, ni ka
neni sa ñuu Asia ma, vaa
ûni jâ ni ka skenaa ndi'i sa
tnu'u kanu ini ja jin koteku
sa nkuu.
9 Vaa jâ ka iyo yika sa ja jin
kûu sa nkuu, te ni ka jani
ini sa ja kuiti jâ ni ka skenaa
sa maa sa ma nkuu. Kovaa
sa'a ni kuu, sukan-va'a jin
kutu'va-ka sa ja jin kukanu
ini sa Su'si ma te masu jin
kukanu ini sa maa sa ma, vaa
visi na jin kûu sa ma, kovaa
Su'si ma kúu iya ndáxteku
ñayii ni ka ji'i ma.
10 Te suu ya ni sa'a ja ni ka
kaku sa, te suu ya sa'a ja ka
kaku sa onde vitna a, te ka
kukanu ini sa ja maa ya sa'a
ja jin kaku sa ja ma jin ka'ni
ña'a i.
11 Vaa ka chindee ña'a ni, ka

jikan-ta'vi ni nuu Su'si ma
ja jin kuu sa, te tna'a ja vii
ja va'a táa Su'si ma te kua'a
ñayii jin ndakuan-ta'vi nuu
ya.

Nava'a ni ndaxsama Pablo ma kivi ki'in de ñuu Corinto ma

12 Te ka kutachi xeen sa,
vaa maa Su'si ma kúu iya
chíndee ña'a ja in jayiñu'u
kúu ja sukan ka sa'a sa, te
onde maa Su'si ma na'a ja
ka ka'an ndaa ka ka'an ndija
sa ka iyo sa ñuu ñayivi a, te
ñukuun-ka ka kuu sa ji'in ni,
te cha'a chi masu ja sukan
jani ini ñayii ñuu ñayivi a kúu
chi ja ni skuta'vi ña'a maa
Su'si ma kúu ja ka sa'a sa sa'a.
13 Vaa ñatuu ka tee sa nuu
carta sa a in-ka tnu'u ja masu
kuu jin ka'vi ni te masu kuu
jin jaku'ni ini ni, su'va ni
ka nduku sa naxe jin tee sa
sukan-va'a kuu jin jaku'ni ini
ni te jin koo va'a-ni nuu Su'si
o a.
14 Vaa jâ ni ka jaku'ni ini ni
jaku nawa ka kuu sa nuu ni
a, te chukan kúu ja kivi ndii
Jesús iya tátnuni nuu o a, te
jin kuni ni ja in jayiñu'u ka
kuu sa nuu ni a, te sukan ka
kuu ni nuu maa sa a.
15 Te kúkanu ini sa ja sa'a
ka jani ini tna ni, te chukan
kúu ja ni jani ini sa ja jaan sa
xinañu'u-ka nuu ka iyo ni a,
sukan-va'a kuu jan koto ña'a
sa, sana ki'in sa ñuu Macedo-
nia ma, te ora ndii tuku sa
ma, te ndaya'a sa jaan sa nuu
ka iyo ni a, sukan-va'a jin
ndakuni tna'a tuku o in-ka
jichi.
16 Vaa jani ini sa ja xi-
nañu'u kivi ki'in sa ñuu
Macedonia ma, te jaan sa,
te kivi ndakokuiñi sa ma,
te jaan tuku sa in-ka jichi,
sukan-va'a maa ni jin ko kuu
ñayii jin ndaskaka ichi ña'a,
te no'o sa ñuu Judea ma.
17 Ja ni jani ini sa sa'a ma, ¿ka
jani ini ni ja ñatuu ni jani va'a
ini sa? ¿Ka jani ini ni ja jani
uu jani uni-ni ini sa, sukan
ka jani ini ñayii ma ja nú kuu
xi ña'a?
18 Vaa Su'si ma chi in-ni ja
ká'an ya te sa'a ya. Chukan
kúu ja ja ka kaxtnu'u sa a chi
masu yika-ni ja nú saa xi ña'a
kúu.
19 Saña ji'in Silvano a ji'in
Timoteo a, ja ka kaxtnu'u sa
tnu'u Jesucristo Sa'ya Su'si
ma nuu ni a chi masu ja nú
saa xi ña'a kúu chi in ja ndaa
ndija kúu.
20 Vaa ndaka ja ni skuiso Su'si
ma chi sa'a ya, te chukan kúu
ja ora ka ndachiñu'u o Su'si
ma, te ka ka'an o ja ja maa
Jesucristo ma, te sukan ko
kuu, vaa ka kendoo ini o ja
ká'an ya ma.
21 Te maa Su'si ma kúu iya
sa'a ja ka nukuiñi va'a o nuu
Cristo ma, te maa ya kúu iya
chíndee ña'a, te jin xndoo o ja
u'vi ma.
22 Te ni chitnuni ña'a ya ja
kuenda maa ya ka kuu o,
vaa ni chunee ya Xtumani
maa ya ma ini anua o a,
sukan-va'a jin kona'a o ja
ndimaa jin koo o ji'in ya,
te ko koto ña'a ya ni-kani
ni-jika.

23 Kovaa ñatuu jaan-ka sa

ñuu Corinto a, te maa Su'si
ma na'a sukan jani ini anua
sa a vaa kuechi ja kúnda'vi ini
ña'a sa kúu.
24 Vaa ñatuu ka kuni sa ja jin
kani ini ni ja ûni ka tatnuni
sa nuu ni ja jin kondikin ni
Su'si ma sukan ka kuni maa
sa, chi ña'a. Su'va ja ka kuni
sa kúu ja jin chindee tna'a o,
sukan-va'a jin koo sii ini ni,
vaa jâ ni ka kandija ni Su'si
ma, te jin konukuiñi va'a ni
nuu ya.

2

1 Chukan kúu ja sa'a ni jani
ini sa, ja nuna jaan sa in-ka
jichi nuu ka iyo ni a chi masu
sa'a sa ja jin kuxii ini ni.
2 Vaa nuna sa'a sa ja jin kuxii
ini ni, te vitna ja maa ni ka
kuu ñayii ka sa'a ja iyo sii ini
maa sa a.
3 Te sa'a ni tee sa nuu carta sa
ma, sukan-va'a nuna jaan sa
ma, te ni a maa ni, ni a maa
sa, másu jin kuxii ini o, vaa ja
maa Su'si ma, te ndimaa ka
iyo sii ini o a, te kúkanu ini sa
ja sukan kúu sii ini sa a te ka
kusii ini tna ni.
4 Vaa ndákani ndáka'vi ini sa,
te kúxii xeen ini anua sa a,
te nda'yu sa ji'in ndenuu sa,
nuu ni tee sa carta ni tet-
niñu sa nuu ni ma. Kovaa
masu ja jin kuxii ini ni kúu
ja ndáka'an sa a chi ja na jin
kuni ni sukan kútoo ña'a sa
kúu.

Pablo ma, ni sakanu ini de ñayii ni sa'a ja ni kuxii ini de ma

5 Kovaa ñayii ni sa'a ja ni
kuxii ini sa ma chi masu nuu
maa in-ni sa ni sa'a i chi onde
nuu ndaka maa ni, kovaa
masu ja skaa-ka sa ká'an sa
kúu ja ndáka'an-so'o sa nuu
ni a.
6 Vaa ja sukan ni ka
ndaka'an-so'o ndaka ni ma
nuu tee yukan kuechi ni sa'a
de ma chi chukan-ni kó kuu,
te ndása'a maa de kuenda.
7 Te chukan kúu ja ndijin chi
su'va jin sakanu ini ni de
te jin ndaka'an-mani ni de,
sukan-va'a má kundee tnu'u
xii ini ma nuu de ma te ske-
naa de maa de.
8 Te ja jikan-ta'vi sa nuu ni
kúu ja sukan jin sa'a ni de
ma, te kuni de ja ka kutoo
ndija ni de.
9 Vaa suni chukan kúu ja ni
tee sa nuu ni a, te kunitnuni
sa nú ka kandija ni ndaka ja
ká'an káchi sa a.
10 Te nú ni ka sakanu ini ni
tee yukan, te suni sakanu ini
tna sa de. Te maa Cristo ma
jini ja jâ ni sakanu ini sa de,
vaa ja kúni sa kúu ja jin koo
va'a maa ni,
11 sukan-va'a ni a vala ma
kundee tachi ma nuu o, vaa
jâ ka jini o sukan sa'a i ja kúni
i ja xnda'vi ña'a i sukan-va'a
kundee i nuu o ma.

Sukan ndí ini Pablo ma nuu iyo de ñuu Troas ma

12 Te nuu jâ ni kenda sa
ñuu Troas ma ja kaxtnu'u sa
tnu'u vii tnu'u va'a Cristo ma
nuu ñayii ñuu yukan, te visi
vivii ni ndakune Iya Tátnuni
ma ichi ja kaxtnu'u sa tnu'u
vii tnu'u va'a ya ma,
13 kovaa ñatuu ni ndatatu
ini anua sa a, vaa ñatuu
ni ndani'i sa ñani o Tito
ma. Te chukan kúu ja ni
ndakuan-ta'vi sa nuu tna'a o

ñayii yukan, te kuan no'o sa
ñuu Macedonia ma.

Ja maa Cristo Jesús ma, te ndimaa ka kundee o nuu ja u'vi ma

14 Kovaa ka ndakuan-ta'vi
o nuu Su'si ma, ja sa'a ya ja
yo'o ja ka iyo o nuu Cristo
Jesús ma, ka kundee o nuu ja
u'vi ma, te ja sukan ka sa'a ka
kuu o ja vii ja va'a ma vaa ka
jini o Su'si ma, te kénda tnu'u
yukan ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
sukan kénda in ja jáxiko asi.
15 Vaa ndaka ja vii ja va'a ka
sa'a ka kuu o ma ndákua'a
Cristo ma nuu Su'si ma, te
kénda i nuu ya ma sukan kúu
in ja jáxiko asi, te sukan kúu
tna i nuu ñayii jin ndani'i
ta'vi ma, kovaa masu sukan
kúu nuu ñayii ka skenaa maa
i ma.
16 Vaa nuu ñayii jin skenaa
maa i ma chi ja vii ja va'a
sa'a tnu'u Su'si a ini anua o
a chi ñatuu ka jatna ini i, vaa
kuenda tnu'u ja sukan jáxiko
in ñayii jâ ni ji'i ma kúu ka
jani ini i. Kovaa nuu ñayii
jin ndani'i ta'vi ma chi kénda
vivii tnu'u Su'si ma kuenda
tnu'u ja jáxiko asi, te sa'a i
ja koteku o. Te chukan kúu
ja masu ndeva'a-ni ñayii kuu
kaxtnu'u tnu'u Su'si o a.
17 Vaa ka iyo kua'a ñayii ja ka
jatniñu i tnu'u Su'si ma ja jin
ni'i kua'a i xu'un, kovaa saña
chi masu ka sa'a sa sukan ka
sa'a i ma. Vaa ka na'a sa ja
Su'si ma ni tetniñu ña'a, te
ja maa Jesucristo ma, te ka
kaxtnu'u ndaa ka kaxtnu'u
ndija sa, te nde'ya ña'a maa
Su'si ma nú ndija sa ja ka
ka'an sa a xi ña'a.

3

Sukan ni jinukuechi Pablo ma ja ni kaxtnu'u de tnu'u jaa ni skuiso Su'si ma

1 Te nú ka ka'an sa sa'a
ja masu ndeva'a-ni ñayii kuu
kaxtnu'u tnu'u Su'si o a, ¿te
ka jani ini ni ja ka kuvixi sa
kúu ja ka ka'an sa sukan kúni
Su'si ma ja jin ko sa'a o a?
¿Xi ka jani ini ni ja ka xnda'vi
ña'a sa? ¿Xi jiniñu'u ja jin
taa sa in carta, te jin kuni ni
sukan ka sa'a ka kuu sa a?
¿Xi jin kakan sa ja jin tee ni in
carta ja jin ndaka'an ni naxe
ka sa'a ka kuu sa, sukan ka
sa'a jaku-ka ñayii ma?
2 Kovaa masu nde jiniñu'u
ndaka chukan, vaa maa ni,
ja ka sa'a ni ja vii ja va'a
ma chukan kúu carta ja
ndákaxtnu'u naxe ka sa'a ka
kuu tna sa a, te ndaka ja vii
ja va'a ka sa'a o a chi onde
ini anua o a ka ke koo, te ka
jini ndaka ñayii ma ja ka sa'a
ka kuu o a, te kuenda tnu'u
ja ka ka'vi i in carta ma kúu.
3 Sukan, te ndandaa na'a ja
maa ni ka kuu carta ni tee
Cristo ma te ni ka tetniñu
maa sa, vaa ka sa'a o sukan
kúni ya ma. Kovaa masu ji'in
tinta ndee nuu carta ma chi
maa Xtumani Su'si iya téku
ma ni tee, te masu in nuu yuu
ndee i chi in nuu kuñu vita,
vaa ini anua o a ndee, vaa
maa Xtumani Ndios ma sa'a
ja ka sa'a o ja vii ja va'a a.
4 Te ja maa Cristo ma, te
ka kukanu ini sa Su'si ma ja
sukan ni sa'a ya ini anua o a.
5 Te masu ja ka jini xeen sa
kúu ja ka jani ini sa sukan
ka ka'an ka kachi sa a chi ka

ndakunitnuni sa ja nuu maa
Su'si ma vee ja ka ka'an ka
kachi sa a.
6 Te maa ya ni sa'a ja kuu
jin kunukuechi sa ja jin
kaxtnu'u sa tnu'u jaa ja
ni skuiso Su'si ma. Te
masu sukan-ni ndee nuu
tutu ma-ni chi sukan sa'a
Xtumani Ndios ma ini anua
o a kúu ja ka kaxtnu'u sa a.
Vaa nuu tutu ma chi ndee ja
nú ma sa'a o sukan kúni Su'si
ma chi kûu o, kovaa Xtumani
Ndios ma chi chíndee ña'a
ya ja sa'a o ja vii ja va'a te
koteku o ni-kani ni-jika.
7 Vaa tnu'u ni yo
ndakaxtnu'u Moisés ma, ja
ndee nuu yuu ma nuu ká'an
ja ñayii masu sa'a sukan kúni
Su'si ma chi kûu i ma, te ni
sa'a i ja vivii ni ye'e ni'ni nuu
de ma ja iyo jayiñu'u Su'si ma
nuu de ma, te ûni ñatuu ni ka
kundee ñayii ñuu Israel ma
jin konde'ya i nuu de ma ja
iyo jayiñu'u Su'si ma, te vitna
ja nunuu-ni, te ni yo naa ma.
8 Te nú sukan ni yo kuu
ji'in tnu'u ni yo ndakaxtnu'u
Moisés ma, kuiti kua'a-ka
jayiñu'u Su'si ma koo ja
sukan sa'a Xtumani Ndios
ma ini anua o a vitna.
9 Vaa nú ni iyo jayiñu'u tnu'u
ni yo ndakaxtnu'u Moisés
ma ja ká'an ja nú ma sa'a o
sukan kúni Su'si ma chi kûu
o ma, te kuiti koo kua'a-ka
jayiñu'u tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si ma ja káxtnu'u sukan ni
chunaa ya nuu tniñu o ja jin
ndani'i-ta'vi o te jin koteku o
ni-kani ni-jika ma.
10 Vaa in ja ni iyo jayiñu'u ma,
te ni kenda in-ka ja iyo kua'a
xen-xeen-ka jayiñu'u ma chi
ni sa'a i ja ni nuu-ka jayiñu'u
ja iyo onde xinañu'u ma.
11 Vaa nú tnu'u ka'an ja nú
ma sa'a o sukan kúni Su'si ma
chi kûu o ma, ni iyo jayiñu'u
i, te kuiti kua'a xeen-ka
jayiñu'u koo nuu tnu'u ka'an
sukan chíndee ña'a Xtumani
Ndios ma ja jin ko sa'a o ja
vii ja va'a ma te jin koteku o
ni-kani ni-jika ma.
12 Chukan kúu ja vitna ja
ka neva'a o tnu'u kanu ini
yukan te saña chi ûni ka
ka'an ndi'i ka ka'an tu'u sa
sukan kúni Su'si ma ja jin ko
kuu o ma.
13 Te másu ko jin sa'a sa
sukan ni yo sa'a Moisés ma ja
ni yo jasi de nuu de ma ji'in
in sa'ma, sukan-va'a másu
jin kuni ñayii ñuu israelita
ma sukan naa jayiñu'u iyo
ja ndi'i ma, vaa ja ka ka'an
sa vitna a chi koo i ni-kani
ni-jika.
14 Kovaa maa ñayii yukan,
ñatuu ni ka kuni i ja jin
jaku'ni ini i, te onde vitna, te
ora ka ka'vi i tnu'u ni skuiso
Su'si ma onde xi'na-ka ma, te
maa sa'ma yukan jasi nuu i
ma, te ñatuu ka jaku'ni ini i
ja ká'an ma. Te masu na in
kuu xtandiyo sa'ma ma, nú
masu ja onde maa Cristo ma
xtandiyo.
15 Te onde vitna ora ka ka'vi i
tnu'u ni tee Moisés ma ja ni
tatnuni Su'si ma, te kuenda
tnu'u ja in sa'ma ndesi janit-
nuni i ma, te ñatuu ka jaku'ni
ini i.
16 Kovaa kivi jin kandija i
te jin kuan-ta'vi i Cristo Iya
Tátnuni ma, te xtandiyo ya
sa'ma ka ndesi janitnuni i

ma, te jin jaku'ni ini i.
17 Vaa Iya Tátnuni ma, suni
maa ya kúu Xtumani Ndios
ma, te ñayii iyo ji'in Xtu-
mani Iya Tátnuni ma chi nune
nda'a nuu i ma, te kuu sa'a i
ndaka ja vii ja va'a ma.
18 Chukan kúu ja yo'o chi
ñatuu-ka na sa'ma ka ndesi
nuu o a, te sukan kúu espeju
ma, sukan ka kuu o, ja ka sa'a
o ja vii ja va'a ma, sukan-va'a
jin kuni ñayii ma jayiñu'u
Iya Tátnuni ma. Te ndi-kivi
ndi-kivi ve ndaxsama ña'a
ya sukan-va'a jin ko kuu o
sukan sa'a sukan kúu maa ya
ma, te ndi-kivi ndi-kivi, te ka
ni'i-ka o jayiñu'u ya ma, vaa
sukan sa'a maa Xtumani Iya
Tátnuni ma iya ka iyo ji'in o a.

4

1 Vaa sukan kúnda'vi ini
ña'a Su'si o a, te chukan kúu
ja jâ ni kenda nuu nda'a sa
a ja sukan jin kunukuechi sa
nuu ya, te masu jin kuita sa.
2 Te chukan kúu ja saña chi
ñatuu ka jatna ini sa ja jin
sa'a sa in ja u'vi ja sa'a ja jin
ndakukan-nuu sa, ni a koo
jin nduku sa naxe jin sa'a sa
ja jin xnda'vi sa ñayii ma ji'in
tnu'u Su'si a. Su'va ja ka kuni
sa kúu ja na jin kuni ñayii ma
tnu'u ndaa Su'si ma, te jin
ndakunitnuni ndaka i ja vii
ja va'a kúni Su'si ma ja jin ko
sa'a i ma.
3 Kovaa nú ka iyo-ka ñayii ja
ñatuu ka jaku'ni ini i tnu'u vii
tnu'u va'a ka kaxtnu'u sa a, te
kuechi maa i ka kuu ja ñatuu
ka jaku'ni ini i te jin skenaa i
maa i.
4 Vaa tachi iyo ñuu ñayivi
a, ni jasi i janitnuni ñayii
ñatuu ka kandija Su'si ma,
sukan-va'a masu jin jaku'ni
ini ñayii ma tnu'u vii tnu'u
va'a maa Cristo ma, iya iyo
jayiñu'u ma, iya kaa sukan
kaa maa Su'si ma.
5 Vaa ja ka kaxtnu'u sa a,
masu ka kaxtnu'u sa naxe
ka kuu maa sa, su'va ja ka
kaxtnu'u sa a kúu ja Jesu-
cristo ma kúu iya tátnuni nuu
o a, te saña chi tee ni tetniñu
ña'a maa Iya Tátnuni ma ja
jin kunukuechi sa nuu maa
ni ka kuu sa, vaa ka kutoo sa
Jesús ma te ka sa'a sa sukan
kúni ya ma.
6 Vaa Su'si ma, ni tatnuni ya
ja ndatnuu ñu'u ya ma nuu
nee xeen ma, te ni ndaxtnuu
ya ñu'u ya ma ini anua o a,
te onde sukan saa ni ka jini o
jayiñu'u Su'si ma, ja ni ka jini
o Jesucristo ma.

Jín kukanu ini o ja téku Jesús ma te chíndee ña'a ya

7 Kovaa ka neva'a sa in ja
va'a xeen ja jin kaxtnu'u sa
nuu ñayii ma, visi sukan-ni
kúu in vasu ñu'ú-ni ka kuu sa.
Kovaa sukan, te jin kuni ñayii
ma ja maa Su'si ma kúu iya
táa tnu'u ndee tnu'u ndatnu
ka neva'a sa a ja kúu ka ka'an
ka kachi sa tnu'u vii tnu'u
va'a maa ya a, te masu ja ka
kuu xeen maa sa kúu ja kúu
ka ka'an sa a.
8 Chukan kúu ja masu nde
ka kuxii ini sa, visi ka ndo'o
ka neni sa a. Xi visi ka
jakoxtna'a ka jakoxtnii ja ka
sa'a sa a, kovaa Su'si ma sa'a
ja ka iyo kuee ini sa te vivii
ka ke koo ndaka.

9 Visi ka sondikin ña'a i, ko-
vaa masu nde xndoo ña'a
Su'si ma. Visi ka sa'a ndeva'a
ña'a i, kovaa masu nde ka
kundee i ja jin xnaa ña'a i.
10 Chukan kúu ja ndaka nuu
kuan koo sa ma chi ndimaa
ka iyo sa ja jin ndo'o sa sukan
ni ndo'o ni neni Jesús ma
nuu ni ji'i ya ma, sukan-va'a
jin kuni ñayii ma ja téku Jesús
ma, ja sukan ka kanda sa ma.
11 Vaa saña chi nani ka teku
sa a chi ka iyo yika sa ja
jin kûu sa, kuechi ja ka
kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u
va'a Jesús ma, sukan-va'a jin
kuni ñayii ma ja téku Jesús
ma te chíndee ña'a ya ja jin
koteku sa ni-kani ni-jika, visi
na jin kûu sa ñuu ñayivi a.
12 Te visi na jin ka'ni ña'a
i saña, kovaa ndijin chi jâ
ni ka ndani'i ta'vi ni te jin
koteku tna ni ni-kani ni-jika.

13 Vaa sukan ndee tnu'u
Su'si ma: “Ni kukanu ini sa
Su'si ma, te ni ka'an sa”, sa'a
ká'an. Te sukan tna ni ka sa'a
sa, vaa ni ka kukanu ini sa
Su'si ma, te ni ka ka'an tna sa
tnu'u vii tnu'u va'a Cristo ma
nuu ni a.
14 Vaa ka jini sa ja maa Su'si
iya ni ndaxteku Jesús Iya
Tátnuni ma, te ndaxteku tna
ña'a ya, sukan ni ndaxteku
ya Jesús ma, te sa'a ya ja jin
ndenda koo ndaka o nuu ya
ma.
15 Vaa ndaka cha'a ka ndo'o
ka neni sa, vaa kuechi ja ka
kutoo ña'a sa. Sa'a ka sa'a
sa, sukan-va'a kua'a xeen-ka
ni jin ndani'i ja vii ja va'a
ja skuta'vi ña'a Su'si ma,
sukan-va'a kukua'a-ka o ja
jin ndakuan-ta'vi o nuu Su'si
ma, te kukua'a-ka jayiñu'u
nuu ya ma.
16 Te chukan kúu ja masu nde
ka xtaya sa a. Visi yikikuñu
sa a, ve jinyavi i, kovaa ini
anua sa chi ndi-kivi ndi-kivi
ve ndujaa-ka i.
17 Vaa ja ka ndo'o ka neni o
ñuu ñayivi a chi vala-ni kúu
chi sani te ya'a-ni. Kovaa
ja jin ndani'i o ma chi in
jayiñu'u ka'nu xen-xeen-ka
ko kuu, te masu ndi'i masu
naa i, vaa ni-kani ni-jika ko
kuu.
18 Chukan kúu ja máko jin ko
ndi ini o ja jin ni'i o ja ka
nde'ya o ñuu ñayivi a, su'va
jin ko ndi ini o ja jin ni'i o
ja taa Su'si ma tna'a ja masu
ka nde'ya o vitna a. Vaa
ja ka nde'ya o ma chi ja jin
ya'a-ni ka kuu, te ja masu
ka nde'ya o ma chi ja koo
ni-kani ni-jika ko kuu.

5

1 Vaa jâ ka jini o ja yikikuñu
o a chi kuenda tnu'u ja in ve'e
nda'vi in ve'e kee-ni kúu i.
Te chukan kúu ja visi na naa
i, kovaa ja ka neva'a tu'va o
in yikikuñu jaa kuenda tnu'u
ja in ve'e vava'a kúu i, ja ni
satu'va Su'si ma onde andivi
ma ja nduta'vi ini anua o a,
te koo o ni-kani ni-jika, vaa
sukan ni jani ini ya te ni
satu'va ya ma.
2 Chukan kúu ja ûni ka ndiyo
ini sa ja jin nduu yikikuñu sa
a in ve'e vava'a nuu koo anua
sa a onde andivi ma.
3 Vaa chukan kúu ja nuna koo
tu'va in yikikuñu jaa nuu koo
ini anua o a chi kuenda tnu'u

ja ni ndinuu o in sa'ma te
masu koo vichi o kúu.
4 Chukan kúu ja yo'o ja
kuenda tnu'u ja ka iyo o in
ve'e nda'vi in ve'e kee ma
chi ka ndiyo nda'vi kuiti ini
o ja jin nduta'vi anua o in
yikikuñu jaa ja ni satu'va
Su'si ma, vaa ñatuu ka kuni
o ja jin koo vichi anua o a
chi su'va na koo in nuu koo i
ma, sukan-va'a yikikuñu o a
ja iyo ja kûu i ma, te nduu i
ja koteku ni-kani ni-jika ma.
5 Te maa Su'si ma kúu iya
satu'va ña'a ja sa'a ko kuu,
vaa ja ni taa ya Xtumani
Ndios ma, sukan-va'a jin
kona'a o ja iyo tu'va ja jin ni'i
o ja skuta'vi ña'a Su'si ma.

6 Chukan kúu ja ndimaa jín
kukanu ini o nuu Su'si ma.
Vaa ka jini o ja nani ka iyo o
nuu yikikuñu o a chi kuenda
tnu'u ja ka iyo jika o nuu Iya
Tátnuni ma kúu.
7 Vaa vitna masu nde ka
nde'ya o Su'si ma ji'in nuu
o a, kovaa ka kukanu ini
xen-xeen o ya ja ko kuu
sukan jâ ni skuiso ya ma.
8 Te ûni ka ndetu ka'nu kuiti
o, te ka kuu ini xeen o ja
jin xndoo o yikikuñu o ja ka
neva'a o vitna a, sukan-va'a
jin koo yatni-ka o nuu Su'si o
Iya Tátnuni ma.
9 Chukan kúu ja visi ka iyo
yatni o ja sani te ndenda koo
o nuu iyo ya ma, xi jin koteku
kani-ka o ñuu ñayivi a, kovaa
ja ka ndi ini o kúu ja ndimaa
jin ko sa'a o sukan játna ini ya
ma.
10 Vaa jín kona'a o ja iyo
ja ndenda koo ndaka o
nuu núkoo Cristo ma ja
ka'nde ya tniñu ndaka o ma,
sukan-va'a ñayii ni ka yo sa'a
ja va'a ma ñuu ñayivi a, jin
ndani'i i ja va'a ma, te ñayii
ni ka iyo sa'a ja u'vi ma ñuu
ñayivi a, jin ndani'i maa i ja
u'vi ma.

Ka jinukuechi de nuu Su'si ma ja ka ndakaxtnu'u de sukan kúni Su'si ma ja jin ndumani ñayii ma ji'in ya ma

11 Jâ ka jini o ja jiniñu'u ja
jin koyu'u o Iya Tátnuni ma,
vaa ndakan ya kuenda nawa
ka sa'a o ma. Chukan kúu ja
ka ndi ini sa ja ka kaxtnu'u sa
tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma
nuu ñayii ma. Te Su'si ma chi
jini ya naxe ka sa'a ka kuu sa,
te ka kukanu ini sa ja ndijin
tna chi ka jini ni naxe ka sa'a
ka kuu sa.
12 Te ja ka ndaka'an sa sa'a
nuu ni a, masu ja ka kuvixi
sa kúu chi ja ka kuni sa kúu
ja jin ndasa'a maa ni kuenda
naxe ka sa'a ka kuu sa ja ka
iyo sa ji'in ni ma te nawa ni
ka kaxtnu'u sa nuu ni ma,
sukan-va'a jin ni'i ini ni naxe
jin kuña'a ni nuu ñayii ka sa'a
tnu'u ja va'a-ni ka sa'a maa i
ma. Kovaa masu nde ka jini
i naxe ka iyo ndija ini anua i
ma.
13 Vaa visi ka jani ini jaku
ñayii ma ja ni ka nduneé xini
sa a ja ka sa'a sa sa'a, kovaa
masu ka ndi ini sa ja ka ka'an
i sukan, vaa nuu Su'si ma ka
jinukuechi saña. Kovaa nú
ka jani ini maa ni ja ka ñu'u
kaji ini sa ja ka sa'a ka kuu
sa sa'a chi ja va'a maa ni ka
kuu.

14 Vaa kuu-ni ni ka
jakun-tnuni ini sa sukan
kútoo ña'a Cristo ma, sani te
ni ka ndi ini sa ja jin kaxtnu'u
sa sa'a nuu ni: ja maa in-ni
Cristo ma ni ji'i nuu tniñu
ndaka o ma, te chukan kúu
ja ndaka yo'o ja ni ka kandija
o ya ma, kuenda tnu'u ja ni
ka ji'i tna o, vaa ni ka xndoo
kuiti o ja u'vi ma.
15 Te jín kona'a o ja ni ji'i ya ja
jin kuu ndaka o, sukan-va'a
yo'o ja ni ka kandija o ya ma
te ka teku o a, máko jin ko
sa'a-ka o sukan ka kuu ini
maa o, su'va jín ko sa'a o
sukan kúni maa iya ni ji'i nuu
tniñu o ma, te ni ndateku ya
sukan-va'a jin koo va'a maa
o.
16 Chukan kúu ja vitna chi
yo'o chi masu ka ndi ini-ka
o naxe ka ndaa ka iyo maa
ñayii ma, vaa kútoo ña'a Su'si
ma ndaka o. Te visi yo'o ni
ka yo jani ini o ja ku'u maa
Cristo ma kúu ja ni wa'a ya
tnu'u ja ni ji'i ya nuu krusi
ma, kovaa vitna masu sukan
ka jani-ka ini o.
17 Chukan kúu ja nú na in iyo
nuu nda'a Cristo ma, in ñayii
ni ndasa'a jaa ña'a Cristo ma
kúu i, te ndaka ja ni yo sa'a,
ni yo kuu i onde xi'na-ka ma,
ñatuu sa'a-ka i, te ja sa'a ja
kúu i vitna ma chi ndimaa ja
va'a ja vii kúu.
18 Vaa ndaka cha'a chi nuu
Su'si ma vee, nuu iya ni
ndaka'an-mani ña'a ma ja
maa Cristo ma, te ni tat-
nuni ya ja jin kunukuechi sa
nuu ya ja jin ndakaxtnu'u sa
sukan jin ndumani o ji'in ya.
19 Te ja maa Cristo ma, te
kuu jin ndumani ñayii ñuu
ñayivi a ji'in Su'si ma, te
masu ndake'en kuenda-ka ya
ja u'vi ni ka yo sa'a i nuu
ñatuu jin kuni-ka i ya ma.
Te ni xndoo ya nuu nda'a sa
ja jin ndakaxtnu'u sa sukan
kuu jin ndumani ñayii ma
ji'in Su'si ma.
20 Chukan kúu ja saña chi
maa Su'si ma ni tetniñu ña'a,
te ja maa Cristo ma, te
jin ndakaxtnu'u sa sukan
ndaka'an-mani ña'a ya ma.
Te vitna, te ka ka'an ka ka'an
sa nuu ni ja maa Cristo ma, te
jin ndumani ni ji'in Su'si ma,
te jin kona'a ni ja maa Su'si
ma ká'an ká'an ja sa'a jin sa'a
ni, visi saña ka ka'an ya.
21 Vaa Cristo ma, ni-in ja u'vi
ñatuu ni sa'a ya, kovaa ni
sa'a Su'si ma ja suu ya ni
ndakuiso kuechi o ma. Te ni
chunaa ya nuu tniñu o ma,
sukan-va'a ja maa ya, te yo'o
ja ni ka kandija o ya ma,
ñatuu-ka na kuechi ka ndiso
o nuu Su'si ma, te jin ko kuu
o ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa
nuu ya.

6

1 Chukan kúu ja saña ja ka
jinukuechi sa nuu Su'si ma,
te ka ndaka'an-so'o sa nuu ni
ja másu ko jin saxiko ni ja vii
ja va'a ni skuta'vi ña'a ya ma.
2 Vaa sa'a ká'an tnu'u Su'si
ma:
Kivi ni jan-ta'vi ña'a ni ma, te
ni jiniso'o sa ja ká'an ni
ma,
te kivi ndó'o néni ni ma,
te ni chindee ña'a sa, te
ni kaku ni.
Sa'a ká'an tnu'u Su'si ma.

Te vitna kúu kivi kuan-ta'vi
ni ya te ndakuan-ta'vi ña'a
ya, te vitna kúu kivi iyo ja
kuu kaku ni nuu ja u'vi ma.

3 Te saña chi ñatuu nde ka
ja'nu ndee kuiti sa nuu ni-in
ñayii ma ja ma ki koo i ki
tna'a i Su'si o a, sukan-va'a
ñatuu na in ko ka'an ndeva'a
siki tniñu ka sa'a sa ja ka
jinukuechi sa nuu Su'si o a.
4 Vaa ka kanda sa, visi ka
ndo'o ka neni sa, te suni ka
kanda sa nawa ka jiniñu'u sa
ma xi ora ka ndi ini xeen sa
ma, te sukan, te ka kaxtnu'u
sa ja ka jinukuechi sa nuu
Su'si ma.
5 Xi visi ka kani ña'a i ma,
xi visi ka chinee ña'a i vekaa
ma, xi visi ka ska'an tna'a i ja
jin sa'a ndeva'a ña'a i ma, xi
visi ka satniñu xeen-ka sa, xi
visi ka ndito xeen sa, xi visi
ka kokon ka yichi sa, kovaa
ka kanda sa.
6 Te ka ndi ini sa ja ñatuu-ka
na ja u'vi jin koo ini anua sa
a, te ka jini sa ja tnu'u ka
kaxtnu'u sa a chi tnu'u ndaa
tnu'u ndija maa Su'si ma kúu,
te ñatuu ka kuyachi ini sa, te
inuva'a ini sa, vaa ka iyo sa
ji'in Xtumani Ndios ma, te ka
kutoo ndija ña'a sa,
7 te ka ka'an ndaa ka ka'an
ndija sa, vaa iyo tnu'u ndee
tnu'u ndatnu Su'si ma ji'in
sa, te ka kundee sa nuu ja
u'vi ma, vaa ka sa'a sa sukan
ká'an tnu'u ndaa tnu'u ndija
Su'si ma.
8 Iyo naxe ka ka'an vii ka
ka'an va'a i ja jin kuu sa, te
iyo naxe ka ka'an i ja masu ja
va'a kúu ja ka sa'a sa a, te ka
ka'an i ja ka xnda'vi sa ñayii
ma, kovaa masu sukan iyo
chi saña chi ka ka'an ndaa ka
ka'an ndija sa.
9 Te ñayii ma chi visi ka jini
vii ka jini va'a ña'a i, kovaa
ka sa'a i tnu'u ja masu nde ka
jini ña'a i te ka sa'a ndeva'a
ña'a i. Visi ka iyo yika sa ja
sani te jin kûu sa, kovaa ja
maa Su'si ma, te ka teku sa.
Visi ka xndo'o ka xneni ña'a
i, kovaa ñatuu ka kundee i ja
jin ka'ni ña'a i.
10 Kuenda tnu'u ja ka kuxii
ka kunda'vi ini sa, kovaa ka
iyo sii ini xeen ini anua sa a
nuu Su'si ma. Kuenda tnu'u
ja ka kunda'vi xeen sa, kovaa
ka sa'a sa ja kua'a ñayii, ka
nduxiku xeen i nuu Su'si ma
vaa jin ndani'i ta'vi i. Visi
ñatuu kuiti nawa ka ni'i ka
tna'a sa ñuu ñayivi ya, kovaa
ja maa Su'si ma, te ñatuu
kuiti nawa ja'ni tna ña'a i.

11 Ndijin ja ni ka nduu ni
sa'ya Su'si o a ja ka iyo ni ñuu
Corinto a, ni ka ka'an ndaa,
ni ka ka'an ndija sa nuu ni,
te ñatuu nawa ni ka chu'u sa
ja ma jin kaxtnu'u sa nuu ni
a.
12 Saña chi ka kutoo ndija
ña'a sa, kovaa ndijin chi
ñatuu.
13 Te jin sa'a ni sukan ka
sa'a sa a, vaa kuenda tnu'u
ja sa'ya sa ka kuu ni, te ka
ndaka'an-so'o sa nuu ni ja jin
ndakune ni ini anua ni a te
jin kutoo ndija ña'a ni.

Iyo Su'si iya teku ma ini anua o a

14 Jin kona'a ni ja másu
ko jin tnanda'a ni ji'in ñayii
ñatuu ka kandija Su'si ma,
vaa masu chindee ña'a i ja jin
koo va'a ni nuu Su'si ma. ¿Xi

inuu kúu nuu tnuu ñu'u ma
ji'in nuu nee ma?
15 ¿Xi kuu jin ketna'a ini
Cristo ma ji'in tachi ma?
Chukan kúu ja masu kuu jin
ketna'a ini ñayii ka kandija
Su'si ma ji'in ñayii ñatuu ka
kandija Su'si ma.
16 Jin kona'a ni ja ndijin
chi ini anua ni a iyo Su'si
téku ma. Te chukan kúu ja
kuenda tnu'u ja in ve'e nuu
iyo Su'si ma ka kuu ni. Te
naku xi játna ini Su'si téku ma
ja jin ndachiñu'u ni tna'a ja
masu Su'si ka kuu ma. Vaa
sa'a ká'an Su'si ma:
Koo sa ji'in ñayii a,
te kua'an vee sa ko kuu
sa ne'un i ma,
te maa sa ko kuu Su'si i,
te maa i jin ko kuu ñuu
maa sa.
17 Chukan kúu ja ká'an tna
Iya Tátnuni ma:
Jin kakayata ni ne'un ñayii ka
sa'a ja u'vi ma,
te máko jin ku'un kuiti
ini ni ja jin ko sa'a ni
ja u'vi ka sa'a i ma,
te ndakuan-ta'vi ña'a sa,
18 te maa sa ko kuu Yuva ni,
te ndijin chi jin ko kuu ni
sayii sa ji'in sasi'i sa.
Sa'a ká'an iya kúu sa'a ndaka
ma.

7

1 Chukan kúu ja ndijin ja
kútoo ña'a sa, nú sukan ni
skuiso Su'si ma ja jin ni'i o
ndaka ja vii ja va'a ja taa ya
ma, jín ku'un ini o ja máko jin
sa'a o ni-in ja u'vi ja játna ini
yikikuñu o a ja sa'a o ma, te
ni a in ja u'vi máko jin kua'a
o tnu'u ja kun-nee i ini anua
o a, sukan-va'a jin koo vii
jin koo ndoo ni-ka'nu ni-tu'u
o nuu Su'si ma. Te máko
jin sa'a-ka o ni-in-ka ja u'vi
ma, vaa ka na'a o ja nde'ya
ña'a Su'si ma, te ndakan ya
kuenda nuu o a.

Ni kusii ini Pablo ma ja ni ka ndakani, ni ka ndaka'vi ini ñayii ñuu Corinto ma

2 Máko jin saxiko ña'a ni,
te jin kuan-ta'vi ni tnu'u ka
ka'an sa a, vaa jin kona'a ni ja
masu nama uun ka sa'a ña'a
sa ja u'vi, ni a jin sa'a sa ja jin
kuxii ini ni, te ni a in ni masu
nama uun ka xnda'vi ña'a sa.
3 Masu ja ni ka'an sa sa'a te
jin kani ini ni ja xtekuechi
ña'a sa kúu, vaa jâ ni ka'an
sa onde xi'na-ka ma ja kútoo
xeen ña'a sa, te visi na jin
kûu sa xi jin koteku sa, kovaa
ndimaa jin koo kaa o.
4 Te ni-yu'u ni-ini sa ká'an sa
nuu ni a, vaa kúkanu ini xeen
ña'a sa, te kútachi xeen sa ja
sukan ka sa'a ka kuu ni a. Te
kúsii ini xeen sa, visi ka ndo'o
ka neni sa, vaa jini sa ja ka
iyo va'a ni nuu Su'si a.
5 Vaa ja ndaa kúu ja nuu ni ka
kenda koo sa ñuu Macedonia
ma chi ñatuu ni ka ndatatu
yikikuñu sa a. Vaa ndimaa
ni ka ndo'o, ni ka neni sa ja
ni ka sa'a ña'a ñayii yukan
ma, te ka yu'u ka yu'u-nka ini
anua sa a.
6 Kovaa Su'si ma chi ndákua'a
ya tnu'u kanu ini ñayii kúxii
kúnda'vi ini i ma ja sukan
ndó'o néni i ma, vaa nuu ni
tetniñu ya Tito ma ni jaan de,
te ni ka ndusii ini xeen sa ja
ni ka ndatna'a sa ji'in de ma.

7 Kovaa masu kuechi ja ni ka
ndatna'a sa ji'in de ma-ni kúu
ja ni ka ndusii ini sa ma, chi
suni ja ni ndakani de sukan
ni ndusii ini maa de ja ni jini
de sukan ka ndi ini ni ja kuu
sa a, vaa ka kuxii ini ni sukan
ka ndo'o ka neni sa a, te ka
kuni ni ja jin kuni ña'a ni, te
ja ni jiniso'o sa sukan ma, te
ni ndusii ini xeen-ka sa.
8 Vaa nuu ni tetniñu sa carta
ni tee sa ma, ni sa'a sa ja ni ka
kuxii ini ni nkuu, te ja ni jini
sa sukan ma chi ni ndakani
ini sa ja ni tee sa sukan ma.
Kovaa nuu ni jini sa ja visi ni
ka kuxii ini ni jaku ja sukan
ni tee sa ma,
9 te vitna chi kúsii ini xeen sa,
kovaa masu kuechi ja sukan
ni ka kuxii ini ni ma kúu chi
kúsii ini sa, vaa ja sukan ni
ka kuxii ini ni ma, te ni ka
ndakani, ni ka ndaka'vi ini
ni, te ni ka nukuiñi ndaa ni
nuu Su'si o a. Te sa'a ni kuu,
vaa maa Su'si ma ni kuni
ja sukan jin kuxii ini ni ma,
sukan-va'a ma jin skenaa ni
maa ni. Te chukan kúu ja
saña, masu na ja u'vi ni sa'a
ña'a sa.
10 Vaa nú maa Su'si ma ká'an
ni'i nuu o ma ja masu va'a-ni
yikuu o sa'a o ma, te kúxii ini
o ma chi ja va'a kúu chi sa'a
i ja ndakani ndaka'vi ini o,
te nukuiñi va'a o nuu ya te
ndani'i ta'vi o. Chukan kúu
ja másu ko ndakani ini o ja
sukan ni ndo'o o ma. Kovaa
nuna kuxii ini o ja ká'an ni'i
Su'si ma nuu o te ko kuliva
o sukan ka sa'a ñayii ñatuu
ka jini Su'si ma chi ja sa'a o
sukan chi sa'a i ja kûu o te
skenaa o maa o ma.
11 Chukan kúu ja sukan ni ka
kuxii ini ni jaku ma chi maa
Su'si ma ni ndaka'an-so'o
nuu ni ma, sukan-va'a jin
ndakani jin ndaka'vi ini ni te
jin koo va'a ni nuu ya. Te jin
ko ndi ini-ka ni ja jin kuu sa,
te jin chindee-ka ña'a ni ja na
jin kaku sa nuu ñayii ka ka'an
ja kuechi sa kúu ja ni sa'a tee
yukan sukan ma. Te ja ni
ka ka'vi ni carta ni tetniñu
sa ma, te ni ka ndakiti xeen
ini ni nuu tee yukan. Te ni
ka ndayu'u xeen ni nuu Su'si
ma. Te ûni ni ka kuni ni ja
jin kuni ña'a ni, te ûni ni ka
kuni ni ja na kundaa kuechi
tee yukan ma, sukan-va'a jin
kuni ñayii ma ja kuechi maa
de kúu ma.
12 Vaa ja ni tee sa ma chi
masu ni tee sa ja kuechi tee
ni sa'a ja u'vi ma, ni ja kuechi
ñayii ni ndo'o ja u'vi ma chi
ja kúni sa kúu ja jin kuni ni
sukan ndí ini xeen sa naxe
jin koo va'a ni nuu Su'si ma.
13 Chukan kúu ja ni ka ndusii
ini sa ja jâ ni ka ndusii ini ni
a, kovaa ja ni ka ndusii ini-ka
sa kúu ja sukan ni ndusii ini
tna ñani o Tito ma ja sukan
vivii ka kuu ni nuu Su'si ma.
14 Vaa visi jâ ni jiña'a sa de
ja vii ja luu ka sa'a ka kuu ni
nuu Su'si ma, sana ni jaan de
nuu ka iyo ni a, kovaa masu
na ja kan-nuu ni tna'a sa, vaa
nuu ni jaan maa de ma, te ni
jini de ja ja ndaa kúu ja sukan
ka jiña'a sa ma. Vaa sukan ka
sa'a ka kuu ndija ni a.
15 Te jini sa ja kútoo xen-xeen
ña'a de ndaka ni, vaa
ndákune'e ndákune'e ni de
sukan ka kandija ni Su'si o

a, sukan vivii ni ka jan-ta'vi
ni de ma, te ni ka jan-ta'vi ni
nawa ni ka'an de ma.
16 Kúsii ini xeen sa vaa
kúkanu ini ña'a sa ja ndijin
chi jâ ka sa'a ni ndaka sukan
kúni Su'si ma.

8

Sukan sii ini ni ka ndakua'a ñayii ñuu Corinto ma nuu Su'si ma ja jin kuatniñu ñayii ni ka nduu sa'ya ya ma

1 Te vitna, ndijin ja ni ka
nduu ni sa'ya Su'si o ma, ka
kuni sa ja jin kuni ni sukan
vii sukan luu sa'a Su'si ma
ja jin kuu ñayii ni ka nduu
sa'ya ya ma ja ka iyo i ñuu
Macedonia ma.
2 Vaa tna'a o yukan chi visi
ka ndo'o ka neni i, kovaa ka
iyo sii ini xeen i nuu Su'si
o a. Vaa visi ka kunda'vi
i ka kukee tna i ma, kovaa
vivii ni ka ketna'a ini i, te
kua'a xeen ja ni ka xtutu i
kuenda tnu'u ja xiku ka kuu
i, te ni ka tetniñu i nuu ñayii
ni ka nduu sa'ya Su'si ma ja
ka kunda'vi-ka i ma.
3 Te ndákani sa sukan ni ka
sa'a i ma, vaa ndi-in ndi-in i,
ni ka wa'a i ndaka sukan ka
kuni i ja jin ndakua'a i nuu
Su'si ma, te ûni kua'a-ka ni ka
wa'a i sana sukan iyo ja jin
kua'a i ma. Te masu na in ni
xtetuu i ja sukan jin ko sa'a i
ma chi ja ni ka kuu ini maa i
kúu, te ni-yu'u ni-ini maa i ni
ka wa'a i ma.
4 Te ni ka jikan-ta'vi xen-xeen
i ja na jin kua'a sa tnu'u ja
na kuu jin chindee tna i ñayii
ka iyo ñuu Jerusalén ma ja ka
kandija i Su'si ma te ñatuu-ka
na ja u'vi ka sa'a i ma.
5 Vaa ja ni ka sa'a ñayii ñuu
Macedonia ma sukan ma chi
xinañu'u kuiti ni ka kandija i
nuu Iya Tátnuni ma, te sana
ni ka kandija i nuu saña
sukan kúni maa Su'si ma,
vaa vivii-ka ni ka sa'a i sana
sukan ka ndetu sa ja jin sa'a
i ma.
6 Te chukan kúu ja ka
ndaka'an-so'o sa nuu Tito
a ja sukan ni keja'a de
kaxtnu'u de naxe jin
ndakua'a tna ni nuu Su'si
ma nawa ka neva'a ni ma, te
kú'un ini de ja ndimaa sukan
jin ko sa'a tna ni nuu ka iyo
ni a, vaa sukan játna ini Su'si
o a.
7 Vaa ndaka ni ja ka iyo ni
ñuu Corinto a chi jâ vivii ka
sa'a ka kuu ni, vaa jâ vivii
ka kukanu ini xeen ni Su'si
ma, te vivii jâ ka kaxtnu'u ni
tnu'u maa ya a nuu jaku-ka
ñayii ma, te vivii jâ ni ka
jaku'ni ini ni, te vivii ka
jatanuu ni ja ka jinukuechi
ni nuu Su'si o a, te vivii ka
kutoo ña'a ni. Te chukan
kúu ja vivii jin ku'un tna ini
ni ja jin chindee ni tna'a o
ñayii nda'vi-ka ma, vaa sukan
játna ini Su'si ma.

8 Masu ká'an sa sukan
ká'an in ñayii tatnuni. Yika
ja kúni sa kúu ja jin kuni ni
sukan vivii ka sa'a jaku-ka
ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o
a ji'in sukan vivii ka kutoo i
ndaka ñayii ma, te sukan jin
ko sa'a tna ni.
9 Vaa jâ ka jini ni ja vii ja
va'a sukan ni skuta'vi ña'a
Jesucristo iya tátnuni nuu o
ma, vaa ja kutoo xeen ña'a ya

kúu. Vaa nuu iyo ya andivi
ma chi xiku kúu ya, vaa maa
ya neva'a ndaka ma. Te ni
xndoo ya ndaka, te ni kii ya
ñuu ñayivi ya, te ni ndunda'vi
ya ja jin kuu o. Te ja ni
ndunda'vi ya ma, te ni ka
nduxiku yo'o, vaa ni sa'a ya
ja jin ndani'i ta'vi o.
10 Te chukan kúu ja kúni sa ja
jin ke'en kuenda ni ja ká'an
sa a, vaa ja va'a maa ni kúu.
Ja ndaa kúu ja onde kuiya ni
kii o ma jâ ni ka keja'a ni ka
sa'a ni ja va'a xeen ma, te
masu yika-ni ja ka sa'a ni-ni
kúu chi ûni ka ñu'u ka ñu'u-ni
ini ni ja jin ko sa'a ni sukan
kúni Su'si ma.
11 Te sukan yachi-ni ni
ka jaku'ni ini ni ma te ni
ka keja'a ndi-in ndi-in ni
ka ndakua'a ni nawa ka
neva'a ni ma nuu Su'si ma,
sukan-va'a jin chindee ni
in-ka ñayii ma. Te vitna,
te ká'an sa ja sukan ni ka
keja'a ni onde xi'na-ka ma,
te sukan-ni jin ko sa'a ni, te
naxe ka ni'i ka tna'a ndi-in
ndi-in ni ma, te jin ku'un ini
ni ja sukan jin ndakua'a ni
nuu Su'si ma, sukan-va'a jin
chindee ni in-ka ñayii ma.
12 Vaa nú ni-yu'u ni-ini o
kua'a o nawa neva'a o ma chi
kuan-ta'vi Su'si ma. Vaa Su'si
ma chi masu jikan ya in ja
masu kundee o kua'a o ma.
13 Te ja ká'an sa sa'a, masu
kuechi ja kúni sa ja jin
chindee ni tna'a ni ma te jin
kendoo nda'vi jin kendoo kee
maa ni kúu, chi su'va ja kúni
Su'si ma kúu ja inuu-ni jin
ni'i ndaka o nawa ka jiniñu'u
o ma.
14 Te vitna chi ndijin chi
ka neva'a ni tna'a ja ka
jiniñu'u ñayii yukan, te kuu
jin chindee ni i, sukan-va'a
ñatuu nawa ko ka'ni ña'a
i ni a maa i, ni a maa
ni, sukan-va'a nuna kenda
kivi ja ka jiniñu'u tna ni,
te ja ka neva'a i ma, te
jin ndachindee tna ña'a i,
sukan-va'a ñatuu nawa ko
ka'ni ña'a i ndaka o.
15 Vaa sa'a ndee nuu tnu'u
Su'si ma: “Ñayii ni ndaxtutu
kua'a-ka ja ni tetniñu Su'si
ma ja kaa i ma, masu ni
kuu koneva'a kua'a-ka i kivi
yukan. Te ñayii ni ndaxtutu
jaku-ni ma, masu nawa ni
ja'ni ña'a i ja kaa i ma.”
16 Te ka kuta'vi o nuu Su'si
ma ja ni chindee ya Tito ma,
te ni chindee ña'a de ndijin
ma.
17 Ja ndaa kúu ja ni yo nin-
iso'o ñukuun de ja ni ka
ndaka'an-so'o sa nuu de ma,
vaa jâ jani ini de ja jaan maa
de jan koto ña'a de ndijin.
18 Te ni ka tetniñu sa de
ji'in ñani o tee vivii ka ka'an
ndaka tna'a o ñayii ka iyo ya'a
ja ni ka nduu i sa'ya Su'si ma
ja kuu de a, kuechi ja vivii
káxtnu'u de tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si o a.
19 Te vaa suni maa tna ñayii
ni ka nduu sa'ya Su'si ma, ni
ka kaji i de ja jin kondikin
tna'a sa ji'in de ichi jin koo sa
jin xsia'a sa xu'un a nuu ñayii
ka jiniñu'u ma, sukan-va'a
kuni de te ndaka'an de nuu
tna'a o ka iyo ya'a ja ka sa'a
sa sukan ka jani ini i ja jin
sa'a sa ma, sukan-va'a na koo
jayiñu'u maa Iya Tátnuni ma.
20 Vaa ñatuu ka kuni sa ja jin

ka'an i tnu'u sa siki ja xu'un
ni ka kunda'a sa a ja jin kua'a
sa ñayii ka jiniñu'u ma.
21 Vaa ja ka ndi ini sa kúu ja
jin sa'a sa ja va'a ja ndaa nuu
Iya Tátnuni ma ji'in nuu ñayii
ma.
22 Te suni ni ka tetniñu tna sa
in-ka ñani o a ji'in de, in tee ni
ka jini sa kua'a xeen jichi ja
ni-yu'u ni-ini de jinukuechi
de nuu Su'si o a. Te vitna
chi ûni ni-yu'u ni-ini-ka de
jinukuechi de nuu ya, vaa
kúkanu ini xeen de ja sukan
ni ka ka'an ni ma te jin sa'a
ni.
23 Te Tito a chi in tee ka
ndikin tna'a ji'in maa sa ja
ka jinukuechi sa nuu ni a
sukan kúni maa Su'si ma kúu
de. Te uu-ka ñani o a chi
tee ni ka tetniñu ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si o a ka kuu
de, sukan-va'a jin ndakani de
ndenda koo de ya'a naxe ka
jani ini ni ma, te jayiñu'u maa
Cristo ma ko kuu.
24 Te jin kutoo ni de sukan
ka kutoo tna'a o a, sukan-va'a
jín kuni ndaka tna'a o ñayii
ni ka nduu sa'ya Su'si o a ja
ja ndaa kúu ja ni ka jiña'a sa
sukan ka sa'a ka kuu ni ma.

9

1 Te chukan kúu ja masu
nawa ká'an-ka sa naxe jin
sa'a ni ja jin kuu ñayii ka
kunda'vi-ka ma, tna'a o ñayii
ni ka kandija Su'si ma te jâ
ni ka xndoo i ja u'vi ma, vaa
maa ni chi jâ ka jini ni.
2 Vaa jini sa sukan ka jani
va'a ini ni a, te chukan kúu
ja kúsii ini xeen sa ndákani sa
nuu tna'a o ka iyo ñuu Mace-
donia a, vaa maa ni ja ka iyo
ni ñuu Acaya a chi jâ ni ka
kutu'va ni onde kuiya ni kii
o ma, te jâ ni ka satu'va ni ja
jin chindee ni in-ka ñayii ma,
te ja ni ka jini i sukan ka sa'a
ni ma, te ni ka ndachu'un ini
kua'a xeen tna i ja sukan jin
sa'a i.
3 Kovaa ni tetniñu sa ñani o
a, sukan-va'a jin kuni de ja
masu ja ká'an-ni-nka sa kúu
ja jiña'a sa sukan ka sa'a ni
ma, te chukan kúu ja jin koo
tu'va ni.
4 Nasa yukan, te jan koo sa
ji'in jaku tna'a o ñayii ñuu
Macedonia a, te jin ndani'i
ña'a sa ja ñatuu ka iyo tu'va
ni, te jin kukan-nuu sa ja
ñatuu ka sa'a ni sukan ka
kukanu ini ña'a sa ja jin ko
kuu ni ma, te jin ndatna'a-ka
maa ni ja kan-nuu.
5 Chukan kúu ja ni jani ini
sa te ni ndaka'an-so'o sa nuu
ñani o a, vaa jiniñu'u ja
jan koo de xinañu'u-ka nuu
ka iyo ni a, sukan-va'a jin
satu'va ni nawa ka jani ini ni
ja jin ndakua'a ni nuu Su'si
ma. Te jâ jin koo tu'va ni,
sukan-va'a másu ko kuu i ja
xtetuu tna'a o kivi kenda koo
sa nuu ka iyo ni a.

6 Chukan kúu ja ká'an sa
ja nú na in vala-ni ndákua'a
i nuu Su'si ma chi vala-ni
ndakua'a ya i, te nú na in na
ndakua'a kua'a-ka nuu Su'si
ma chi kua'a-ka ja ndani'i i ja
ndakua'a ya.
7 Ndi-in ndi-in o na ndakua'a
nuu Su'si ma sukan ni jani
ini o ja ndakua'a o nuu ya
ma. Te máko kuxii ini o, ni
a kani ini o ja xtetuu ña'a ya
ja ndakua'a o ya, vaa Su'si

ma chi kútoo ya ñayii sii ini-ni
wa'a i nawa ni kuu ini i ja
ndakua'a i nuu ya ma.
8 Vaa Su'si ma chi iya kúu sa'a
ndaka kúu ya te sa'a ya ja koo
kua'a ja vii ja va'a nuu ni,
sukan-va'a nú ka neva'a ni
kua'a-ka ndaka ja kuatniñu o
ma chi kuu jin chindee-ka ni
ñayii ka jiniñu'u ma.
9 Sukan ndee nuu tutu Su'si
ma:
Ni kunda'vi ini de ñayii ka
kunda'vi ma,
te ni wa'a de ja ka
jiniñu'u i ma,
te ja va'a ja ndaa sa'a de ma
koo ni-kani ni-jika nuu
Su'si ma.
10 Te maa Su'si ma kúu iya
táa ndikin sáka o ma, te maa
ya táa xtatila ma ja kaa o ma,
te suni maa ya sa'a ja jin ni'i
jin tna'a-ka o, sukan-va'a kuu
jin chindee tna'a o ma, te ja
va'a ja ndaa sa'a o ma sa'a ya
ja ndukua'a-ka.
11 Te sukan, te jin koneva'a
ni ndaka ja ka jiniñu'u ni ma,
sukan-va'a ñatuu nawa ka'nu
ndee ja jin chindee ni ñayii
ka jiniñu'u ma, sukan-va'a
ja jin sa'a ni ma, te jin
ndakuan-ta'vi kua'a xeen
ñayii ma nuu Su'si ma.
12 Te sukan, te ka jinukuechi
ni nuu Su'si ma, masu
yika-ni ja jin chindee ni ñayii
ka kunda'vi ma kúu chi su'va
sukan, te ka sa'a ni ja kua'a
ñayii ma, ka ndakuan-ta'vi i
nuu Su'si ma.
13 Ja jin kuni i sukan ka sa'a
ni ma, te jin ndachiñu'u i
Su'si ma ja sukan ka kandija
ni ma te ka sa'a ni sukan
ká'an tnu'u vii tnu'u va'a
Cristo ma, ji'in ja sukan ka
chindee ni tna'a o ñayii ni
ka nduu sa'ya Su'si ma ji'in
ndaka-ka ñayii ma, te ñatuu
kuiti nawa ja'nu ndee ja ka
sa'a ka kuu ni ma.
14 Te ja sukan ka sa'a ni ma,
te maa i chi jin kakan-ta'vi i
nuu Su'si ma ja jin kuu ni, te
jin kutoo xeen ña'a i kuechi
ja vii ja va'a ni skuta'vi ña'a
Su'si ma te ni ka chindee ni i
ma.
15 ¡Ka kuta'vi o nuu Su'si ma
ja ni skuta'vi ña'a ya ja vii ja
va'a ma, sukan-va'a kuu jin
kutoo tna'a o te jin chindee
tna'a o ma, te ni masu kuu
jin ndaka'an o ndaka ja sa'a
ja kúu ya ja jin kuu o ma!

10

Káxtnu'u Pablo ma sukan sa'a ndaa sa'a ndija de ja jinukuechi de nuu Su'si ma

1 Te maa sa ja kúu sa Pablo
a, ja maa Cristo ma iya kuee
ini ma te vivii ká'an ya ma, te
jikan-ta'vi sa nuu ni a, visi ka
jani ini jaku ni a ja ora iyo
sa ne'un ni a kuee-ka ini sa
kovaa ora jika-ka iyo sa ma
te ni'i-ka ini sa, ka ka'an ni.
2 Te jikan-ta'vi sa ja nuna
jaan sa te jin koo o nuu ka iyo
ni a, te ma jin sa'a ni ja kuni'i
ini sa nuu ni sukan ka ka'an
ni ja kúu sa a. Vaa jâ jani
ini sa ja ndonda sa nuu jaku
ñayii ka jani ini i ja ka sa'a
sa sukan ka kúni yikikuñu sa
a te ñatuu ka sa'a sa sukan
játna ini Su'si ma.
3 Kovaa visi ka iyo sa nuu
yikikuñu sa a, kovaa masu
nde ka sa'a sa sukan ka kuni
yikikuñu sa a.

4 Vaa masu ka kanaa sa
sukan ka kanaa ñayii ñuu
ñayivi a sana jin kundee sa
nuu ja ñatuu kúnimani nuu
sa a, su'va maa Su'si ma táa
tnu'u ndee tnu'u ndatnu, te
maa ya chíndee ña'a ja ka
kundee sa nuu ndaka tnu'u
ndee tnu'u ndatnu iyo ñuu
ñayivi ya.
5 Te ja maa ya, te ka xnaa
sa ndaka ja ka ka'án ñayii ma
ja ka ja'nu ndee i ja masu
jin kuni ñayii ma Su'si ma, te
ndaka ja u'vi ka jani ini ñayii
ma ka xndoo sa nuu nda'a
maa Cristo ma, sukan-va'a
maa ya sa'a ja jin ndasama
janitnuni i ma te jin kandija
i ya ma.
6 Te saña chi ka iyo sa ja
kuu jin sa'a sa ja jin ndo'o jin
neni ñayii ñatuu ka kandija
Su'si ma, nuna jin sa'a jin
kuu ndaka-ka ni sukan kúni
Su'si ma.
7 Ka nde'ya ni sukan ka
sa'a ka kuu ñayii ma. Te nú
nde ni jini ja iyo ndija ni ji'in
Cristo ma, te nú sukan jani
ini maa ni ja sa'ya Cristo ma
kúu ni, te suni kona'a ni ja
sa'ya tna ya ka kuu sa.
8 Chi vaa kúsii ini sa ja ni
taa Iya Tátnuni ma tnu'u ja
tatnuni-ka sa, te sukan ni taa
ya ma, sukan-va'a chindee
ña'a sa ja jin koo va'a-ka ni
nuu ya, kovaa masu ja ni taa
ya tnu'u ja tatnuni-ka sa ma
te sa'a sa ja jin skenaa ni
maa ni. Chukan kúu ja masu
kúkan-nuu sa ja ká'an sa sa'a
nuu ni,
9 sukan-va'a jin kuni ni ja
masu xsiu'u ña'a sa kúu ja
ká'an ni'i sa nuu ni nuu carta
ni tetniñu sa ma.
10 Vaa ka iyo ñayii ja ka ka'an
i ja ni'i xeen ká'an sa ja tée
sa nuu carta ma, kovaa ora
iyo maa sa ma chi masu nde
ká'an ni'i sa nuu ni, te masu
nde ka ndi ini i tnu'u ká'an sa
ma.
11 Ñayii ká'an sukan ma, te
nú ma ndasa'a i kuenda naxe
sa'a naxe kúu i nuu Su'si ma
chi sukan ni ka'an ni'i sa nuu
carta ma, te suni kuu sa'a sa
sukan ora kenda koo sa nuu
ka iyo ni a.
12 Vaa saña chi ñatuu ka
kusaa ini sa ja jin ka'an sa
sukan ka ka'an jaku ñayii ma
ja ka ndachiñu'u i maa i ma
te ka ka'an i ja maa i ka
kuu-ka sana in-ka ñayii ma,
vaa masu ñayii ka jani va'a
ini ka kuu i ja ka sa'a i sukan
ma.
13 Kovaa saña, masu ja ka
ndachiñu'u sa maa sa kúu ja
ka ndaka'an sa ja ni ka kenda
koo sa nuu ka iyo ni a, nú
masu ja maa Su'si ma tétniñu
ña'a nuu kúni maa ya ma, te
chukan kúu ja ni ka kenda
koo sa nuu ka iyo ni a.
14 Saña chi ñatuu jan koo sa
nuu masu iyo ja jin koo sa
ma, kovaa nuu ka iyo ni a chi
xinañu'u saña ni jan koo ja
jin kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u
va'a Cristo ma.
15 Saña chi ñatuu ka kuni sa ja
jin ndachiñu'u sa maa sa nú
in-ka ñayii jâ ni satniñu ma,
su'va saña chi ja ka ndetu sa
kúu ja jin kua'nu-ka ni nuu
Su'si ma, sukan-va'a jin koo
jayiñu'u maa sa nuu maa ni
sukan kúni maa Su'si ma.
16 Te suni sukan jin koo sa
jin kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u

va'a Cristo ma onde jika-ka
sana nuu ka iyo ni a. Kovaa
suni másu jin koo sa nuu jâ ni
ka satniñu siin-ka ñayii ma,
sukan-va'a jin ni'i sa jayiñu'u
sa nuu jâ ni ka satu'va in-ka
ñayii ma.
17 Te nú na in kúni ja koo
jayiñu'u i, te va'a-ka ja na koo
jayiñu'u i nuu Iya Tátnuni ma.
18 Vaa masu nde jiniñu'u ja
maa ñayii ma, te ndachiñu'u
i maa i, su'va va'a-ka ja maa
Su'si ma, te ndachiñu'u ña'a
ya.

11

1 Naka va'a ko kuu nuna jin
kanda ni ndaka ja ká'an káchi
sa nuu ni a, visi ka jani ini
ñayii ma ja kuneé sa. ¡Saa
vi, nuna jin kanda ni ja ká'an
sa a chi ja va'a maa ni jin ko
kuu!
2 Vaa saña chi ûni kúkueñu
ña'a sa, vaa nasa yukan, te
jin skenaa ni maa ni nuu
Su'si ma, vaa ja kúni sa kúu
ja ni-in ja u'vi jin ko sa'a ni,
te jin koo vii jin koo ndoo
ni kivi kaxtnu'u ña'a sa nuu
Cristo ma, sukan kúu in suchi
si'i ja jito vii jito va'a i maa
i, te ndetu i ja kenda suchi
tnanda'a ji'in i ma. Sukan jin
ko koto va'a ni maa ni.
3 Kovaa yu'u sa, nasa yukan,
te xnda'vi tachi ma janitnuni
ni a, te jin kakayata ni nuu
nda'a Cristo o a te jin ndasa'a
ni ja u'vi ma, vaa sukan ni
sa'a tachi ma ja vivii ni ka'an
koo ma te ni xnda'vi ti Eva
ma.
4 Vaa ndijin chi nú ni kenda
in-ka ñayii ja sama ká'an i ja
kuu Jesús ma, te ka niniso'o
ni, te ka kandija ni in-ka
tnu'u, kovaa masu Xtumani
Ndios iya ni ka jan-ta'vi ni
ma wa'a tnu'u ka ka'an i ma.
Te nú ka kenda koo ñayii ja
ka ka'an i in-ka tnu'u ja masu
tnu'u vii tnu'u va'a Cristo ma
kúu, te vivii ka jan-ta'vi ni i
te ka niniso'o ni ja ka ka'an i
ma, te ni masu ka ndasa'a ni
kuenda.
5 Vaa jani ini sa ja tee ka jani
ini ja tee ni tetniñu ña'a Su'si
ma ka kuu de ma, masu ka
jini-ka de sana saña.
6 Vaa visi saña chi ñatuu kúu
ka'an vivii sa, kovaa jini sa
ndaka ja ká'an Su'si ma. Vaa
ndaka nuu kuan koo sa ma,
te ndaka ja ka sa'a ka kuu sa
ma, te ka jini ñayii ma sukan
ká'an tnu'u Cristo ma.
7 Te ñatuu ni jani ini sa ja
maa sa kúu ñayii kanuu-ka,
su'va ni jatanuu ñukuun ña'a
sa maa ni ja ni kaxtnu'u sa
tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma
nuu ni. ¿Te ka jani ini ni ja
in ja u'vi kúu ja ni kaxtnu'u
sa ma te masu nawa ni jikan
sa ja jin taa ni ma?
8 Su'va in-ka jichi ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si ma, ni ka taa
i xu'un ja kii sa nuu ka iyo ni
a, te kunukuechi sa nuu ni a.
9 Te nuu ni iyo sa nuu ka
iyo ni a, ni iyo ja ni jiniñu'u
sa, kovaa ñatuu ni ka'an sa
nuu ni, sukan-va'a másu taa
sa tnundo'o nuu ni. Vaa ja ni
jiniñu'u sa ma chi ni ka taa
tna'a o ni ki koo ñuu Macedo-
nia ma. Te sukan ko sa'a sa ja
ma taa sa tnundo'o nuu ni.
10 Vaa tnu'u ndaa tnu'u ndija
Cristo ma iyo ji'in sa, te ni
ka'nu ñuu Acaya a masu na

in ka'nu ndee ja masu ni'i sa
jayiñu'u sa ma.
11 ¿Nava'a ká'an sa sa'a?
¿Kuechi ja masu kútoo ña'a
sa? ¡Ña'a! Vaa Su'si ma jini
ja kútoo ña'a sa.
12 Sa'a ko sa'a sa, sukan-va'a
masu kua'a sa tnu'u ja tee ka
jani ini ja maa de ka jini-ka
ma, te jin kani ini de ja inuu
ka kuu sa ji'in de.
13 Vaa tee ya'a chi masu ja
ndaa kúu ja Cristo ma ni tet-
niñu ña'a. Te ka xnda'vi ña'a
de ja tee ni tetniñu ña'a Cristo
ma ka kuu de, te ka sakui'na
de xu'un ni a.
14 Te kuiti sukan ka sa'a maa
de, vaa onde tachi ma, te
xnda'vi i ñayii ma ja in ángel
vivii kúu i.
15 Chukan kúu ja masu ja ko
sanuu o kúu, vaa suni tee ka
jinukuechi nuu tachi ma chi
ka ndane'e de, te ka xnda'vi
ña'a de ja ka jinukuechi de
nuu Su'si ma. Kovaa ja
sukan ka sa'a ka kuu de ma,
te sukan ndaxndo'o ndax-
neni-ka ña'a Su'si ma.

Sukan ni ndo'o ni neni Pablo ma ja káxtnu'u de tnu'u Su'si ma

16 In-ka jichi ká'an sa ja
ni-in ni ko kani ini ja kuneé
sa, kovaa nú nde ni jani
ini sukan, jin kuan-ta'vi ni
ja ká'an sa ya, visi na jin
kani ini ni ja kuneé sa ma,
sukan-va'a ndachiñu'u tna sa
maa sa vala.
17 Tna'a ja ká'an sa ya, masu
ká'an sa sukan kúni maa Iya
Tátnuni ma, su'va sukan ká'an
ñayii kuneé ma, sukan-va'a
kuu koo jayiñu'u sa ma.
18 Vaa kua'a xeen ñayii ma, ka
ndachiñu'u i maa i ma, sukan
ka jatna ini yikikuñu i ma. Te
sukan tna ndáchiñu'u sa maa
sa a.
19 Vaa ndijin, ja ka jani ini ni
ja ka jini ni ma, te ka jan-ta'vi
ni ñayii ñatuu ka jaku'ni ini
ma.
20 Vaa ka jan-ta'vi ni tee ka
sa'a ja ka jinukuechi ni nuu
de ma. Te ka sakui'na ña'a
de nawa ka neva'a ni ma,
te ka xnda'vi ña'a de, te ka
saxiko ña'a de, te ka wa'a de
in yikinuu ni ma.
21 Ndákukan-nuu maa sa ja
ndáka'an sa sa'a, vaa saña
chi ñatuu ni ka kusaa ini
sa ja jin kakan sa nawa jin
chindee ña'a ni ma. Kovaa
ni kenda koo tee yukan te ni
ka xnda'vi ña'a de ja maa de
ka kuu-ka te ni ka jatanuu ni
de, te maa de chi ni ka sa'a
ndeva'a ña'a de.

Kovaa vitna te ká'an sa ja
in ñayii kanuu kúu sa, visi
masu maa sa iyo ja ka'an sa
sukan.
22 ¿Ka ka'an de ja ka
ndanuu-ka de kuechi ja ka
ka'an de sa'an hebreo ma?
Saña tna chi ká'an sa sa'an
yukan. ¿Ka ka'an de ja ñayii
ka ndanuu ka kuu de, kuechi
ja ñayii ñuu Israel ma ka kuu
de ma? Suni ñayii ñuu yukan
kúu tna sa. ¿Ka ka'an de ja
sa'ya tata Abraham ma ka
kuu de? Saña tna chi sa'ya
tata Abraham ma kúu sa.
23 ¿Ka ka'an de ja tee ka
jinukuechi nuu Cristo ma ka
kuu de? Te saña tna chi
jinukuechi-ka sa nuu Cristo
ma. (Ja ká'an sa sa'a chi
ká'an sa sukan ká'an in ñayii

ni ndunee, vaa masu maa sa
iyo ja ndaka'an ja kuu maa
sa.) Vaa satniñu-ka sa sana
tee yukan, te kua'a-ka jichi ni
ka kani ña'a tee ka netniñu
ma, te kua'a-ka jichi ni yinee
sa vekaa ma, te kua'a-ka jichi
ni iyo yika sa ja jin ka'ni ña'a
i,
24 vaa nuu ñayii judío o a
chi u'un jichi ni ka kani ña'a
de, te in jichi in jichi ma,
oko ja'un kuun (39), oko ja'un
kuun (39) jichi ni ka kani ña'a
de ji'in ñií ja ka ke'en de ñayii
ma.
25 Te uni jichi ni ka kani ña'a
de ji'in yutnu xii, te in jichi ni
ka wa'a yuu ña'a i, te uni jichi
ja vala-nka te skenaa sa maa
sa nuu mar ma, te in jichi
ma chi in jakuaa te in nduu
kua'an vee sa nuu mar ma ni
yo kuu sa.
26 Te kua'a jichi ni iyo yika sa
ichi kua'an sa ma, kúu yute
ma, xi nuu kui'na ma, xi nuu
ñayii ñuu sa ma, xi nuu ñayii
masu ñuu judío ma. Te suni
ni iyo yika sa ini ñuu ma ja
jin sa'a ndeva'a ña'a ñayii ma,
ji'in nuu ñatuu kuiti nawa iyo
ma, ji'in nuu ñayii ka sa'a
tnu'u ja sa'ya Su'si ka kuu i
ma.
27 Ni yo ndo'o, ni yo neni sa,
ni yo satniñu sa, ni yo kuita
sa, te kua'a jichi ñatuu ni yo
kixi sa jakuaa ma, te ni yo
kokon, ni yo yichi sa, vaa
ñatuu nawa kaa sa ma, te ni
yo kuvijin sa, vaa ñatuu na
sa'ma sa ma.
28 Te masu cha'a-ni chi ndí
ini xeen sa nawa ka ndo'o
ka tna'a ndaka ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si ma ja ka iyo
i ndaka ñuu ma.
29 Vaa nú na in ku'u in kue'e
ma chi kuenda tnu'u ja maa
sa ku'u. Vaa nú na in na sa'a
ja ndakakayata in tna'a o ma
chi saña chi kúxii xeen ini sa
ja sukan ni sa'a i ma.
30 Te nú iyo nde a kuu
ndachiñu'u sa maa sa, su'va
ndáchiñu'u sa maa Su'si ma
vaa maa ya ni chindee ña'a,
vaa kua'a ja masu jini sa
naxe sa'a sa ma.
31 Te maa Su'si, Yuva Jesu-
cristo iya tátnuni nuu o a, iya
iyo ja ndachiñu'u o ya ni-kani
ni-jika ma, jini ya ja masu
xnda'vi ña'a sa.
32 Vaa ñuu Damasco ma, tee
kúu gobiernu ñuu yukan ma,
ja jinukuechi de nuu rey kúu
Aretas ma, ni yo jito ñukuun
de ichi nuu kívi o ñuu yukan
ma, sukan-va'a tnii ña'a de.
33 Kovaa ni ñunee sa in nuu
chika ma, te ni ka nune'e ña'a
tna'a o ma ichi ventana ve'e
kátuu yu'u ñuu ma, te ni kaku
sa nuu nda'a tee yukan ma.

12

Ni wa'a Su'si ma tnu'u ja xndo'o xneni tachi ma Pablo ma

1 Ja ndaa kúu ja masu
va'a-ni ja ndachiñu'u sa maa
sa, kovaa iyo ja ndaka'an sa
ja ni kaxtnu'u Iya Tátnuni ma
nuu sa, nuu ni jini nuu sa ma
naxe kúni ya ja jin jaku'ni ini
o ma.
2 Jini sa in tee ja jinukuechi
de nuu Cristo o a, jâ iyo uxi
kuun kuiya ma, te ni ndone'e
ña'a Su'si ma onde andivi
ku-uni ma, te masu jini sa nú
ni ja'an de ji'in yikikuñu de
ma xi ña'a, kovaa maa Su'si
ma chi jini ya.

3 Te jini sa tee yukan, kovaa
masu jini sa nú ni iyo de
ji'in yikikuñu de ma xi ña'a,
kovaa maa Su'si ma chi jini
ya,
4 ja ni kaa de onde nuu nani
paraíso ma, te yukan, te ni
jiniso'o de tnu'u ni ka'an Su'si
ma ja iyo yu'u ma, te ni-in
ñayii masu kuu ka'an i tnu'u
yukan.
5 Saña chi kuu ndaka'an sa
ja ni sa'a Su'si ma ji'in tee
yukan, kovaa ja ndaka'an sa
ja kuu maa sa masu kúu. Ja
kuu ndaka'an sa kúu ndaka
ja masu kúu sa'a sa ma.
6 Nú kúni sa chi kuu ndaka'an
sa sukan sa'a Su'si ma ji'in
sa, sukan-va'a koo jayiñu'u
sa, chi vaa ja ndaa kúu.
Kovaa masu nawa ndaka'an
sa nawa sa'a sa, sukan-va'a
ñayii nde'ya ña'a ma ji'in ñayii
niniso'o ja ká'an sa ma, te
ndaka'an maa i nú ja va'a
kúu ja sukan sa'a sukan kúu
sa ma.
7 Te ñatuu ni kachi Su'si ma
ja ko sa'a vixi sa maa sa ja
jini-ka sa kuechi ja sukan ni
kaxtnu'u Su'si ma kua'a ja vii
ja va'a onde sukun ma. Te
chukan kúu ja ni wa'a Su'si
ma tnu'u ja tachi ma, xndo'o
xneni ña'a i, kuenda tnu'u
ja in iñu kani xeen ni kivi
yikikuñu sa a te sa'a ndeva'a
ña'a i.
8 Te ja sukan ndo'o neni sa
ma, ja ni kuu uni jichi ni
jikan-ta'vi sa nuu Iya Tátnuni
ma ja na xtandiyo ya i te
máko xndo'o xneni-ka ña'a i.
9 Kovaa Iya Tátnuni ma,
ni ka'an ya: “Masu nawa
jiniñu'u-ka ni, vaa jâ ni
skuta'vi ña'a sa ja vii ja va'a
ma, chukan kúu ja ni'i ni
ndaka nawa jiniñu'u-ka ni
ma. Vaa ora jani ini ni ja
masu kuu-ka nawa sa'a ni
ma, te maa ora yukan-ni, te
kua'a-ka ja chindee ña'a sa
ja sa'a ni ma”, kúu ya ká'an
ya. Chukan kúu ja kúsii ini
xeen-ka sa, vaa masu kúu
nawa sa'a maa in-ni sa ma,
te chukan kúu ja maa tnu'u
ndee tnu'u ndatnu Cristo ma
koo ini anua sa a, sana kuu
sa'a sa nawa kúni Su'si ma ja
sa'a sa ma.
10 Te kúsii ini sa ja ñatuu
nawa kúu sa'a sa ja maa-ni
sa ma. Te kúsii ini sa ora
ka ka'an ndeva'a i nuu sa
ma, ji'in ora nawa jiniñu'u sa
ma, ji'in ora ka sondikin ña'a
i ma, ji'in ora ndí ini xeen
sa ma. Vaa ora jini sa ja
ñatuu nawa kuu sa'a sa ma,
te ora yukan, te ndáni'i-ka sa
tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja
kuu sa'a sa ma. Te ndaka
kánda sa, vaa kútoo sa Cristo
ma.
11 Ni sa'a neé sa maa sa ja
ni ndachiñu'u sa vala maa sa,
vaa maa ni ni ka xtetuu ña'a,
vaa masu nde ni ka ndaku-
nitnuni ni ndaka nawa sa'a
nawa kúu tna sa ma. Vaa
visi ñatuu nawa kúu sa nuu
Su'si ma ka jani ini ni, kovaa
masu ka ndanuu-ka tee ka
ka'an maa de ja Cristo ma ni
tetniñu ña'a ma sana saña.
12 Vaa ni ndo'o ni neni sa, te
ni kanda sa. Te ni ka iyo seña
ji'in milagru nuu ka iyo ni a
ja ni sa'a Su'si ma, te chukan
kúu tna'a ja ka kaxtnu'u ja in
tee ni tetniñu Cristo ma kúu
sa.
13 Vaa ndeva'a-ni nuu ni ja'an

sa ja ni kaxtnu'u sa tnu'u
Su'si ma chi ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si o a chi ni ka yo
chindee ña'a i. Te yika-ni ja
ndijin kúu ja ñatuu nawa ni
jikan sa ja jin chindee ña'a ni.
Te jin sakanu ini ña'a ni, nú
ni sa'a sa ja ni ka kuxii ini ni
ma.

Pablo ma, káxtnu'u de ja ki'in de ñuu Corinto ma in-ka tuku jichi

14 Jâ iyo tu'va sa ja jaan sa
nuu ka iyo ni a ja ku-uni jichi
a, te másu ko jin ko ndi ini ni
ja nawa jin taa ni, vaa masu
ndúku sa ja nawa jin taa ni
chi ja ndí ini-ka sa kúu ja jin
koo va'a maa ni. Vaa ndijin
chi ka jini ni ja sa'ya sa ka
kuu ni, te masu nawa jin ko
ndi ini ni ja nawa jin taa ni
ja kúu sa yuva ni ma. Vaa
sukan kúu o ji'in sa'ya o ma,
ja maa o ja kúu o yuva i ma
ko ndi ini nawa jiniñu'u sa'ya
o ma.
15 Te maa sa chi sii ini xeen
kuatniñu sa ja neva'a sa a
ja jin kuu ni, te visi na
xndo'o-ka sa maa sa ja jin
kuu ni kuechi ja kútoo ña'a sa
a. Vaa ja ndaa kúu ja kútoo
xeen-ka ña'a sa, te maa ni,
visi ma jin kutoo xeen ña'a
ni.
16 Kúkanu ini sa ja jin
kuan-ta'vi ni ja ká'an sa ya,
vaa masu nawa ni kuni sa ja
jin taa ni, kovaa ka iyo jaku
ni a ja ka jani ini ni ja jini
xeen sa naxe xnda'vi ña'a sa
te jin taa ni xu'un ni ma.
17 ¿Xi ni jatniñu sa in tee ni
tetniñu sa ma ja xnda'vi ña'a
sa te ni'i sa xu'un ni ma? Chi
ñatuu.
18 Ni jikan-ta'vi sa nuu Tito
ma ja kuan koo de ji'in in-ka
ñani o ma nuu ka iyo ni a.
¿Ni xnda'vi ña'a Tito ma? ¿Xi
masu inuu-ni ka jani ini sa
ji'in de? ¿Xi masu inuu-ni
ichi ka jika sa ji'in de?
19 ¿Ja sa'a vivii ká'an sa a,
ka jani ini ni ja sa'a-ni-nka
sa kúu, sukan-va'a na
ya'a na kuita-ni-nka ja ni
ndaka'an-so'o sa nuu ni ma?
Ña'a. Vaa ni-yu'u ni-ini sa
ká'an sa, te jini maa Su'si ma.
Te ja maa Cristo ma, te ka
ka'an vii ka ka'an va'a sa nuu
ni, vaa ka kutoo ña'a sa, te ka
kuni sa ja jin koo va'a-ka ni
nuu Su'si ma.
20 Kovaa ja ndí ini sa kúu ja
nuna jaan sa jan koto ña'a sa
ma, te ma ndani'i sii ini ña'a
sa sukan kúni sa ja jin koo sii
ini ni nuu Su'si ma. Te maa
ni, ma jin koo sii ini ni ja jin
kuni ña'a ni ma. Vaa ndí ini
sa ja nasa yukan, te ka skiti
ini tna'a ni, xi ka kukueñu
ini nuu tna'a ni, xi ka kanaa
ni, xi ka jani ini ni ja maa
ni ka kuu-ka ma, xi ka ka'an
u'vi nuu tna'a ni, xi ka ka'an
tnu'u tna'a ni ma, xi ka sa'a
neé ka sa'a uun-nka ni ma.
21 Vaa ndí ini xeen sa ja
nuna jaan sa ma, te sa'a Su'si
ma ja ndakukan-nuu sa nuu
ya ja kuechi ni ma, xi saa
konda'yu sa ja kuechi in jichi
ni a, ja jâ ni kuu kii ja ka
ndiso kuechi i ma, vaa ka
ndasatne'e i maa i ma nuu ja
u'vi ma, te ka kivi nduu ka
kivi ni'i-ni i ji'in ñayii ñatuu
ni ka tnanda'a ji'in i ma,
te ñatuu nde ka ndakani ka
ndaka'vi ini i ja u'vi ka sa'a
i ma sukan-va'a ndasakanu

ini ña'a Su'si ma.

13

1 Cha'a kúu ja ku-uni jichi
ja jaan sa nuu ka iyo ni ja
ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a,
te jin ndasa'a ndaa o ndaka
naxe ka sa'a ka kuu ni a,
te onde uu xi uni ñayii jin
ndaka'an naxe iyo ma, sana
kundaa.
2 Ká'an sa nuu ñayii ni ka
ndakuiso kuechi i ma ji'in
nuu ndaka ni a, vitna ja
ñatuu jaan-ka sa nuu ka iyo
ni a, te ndaxndaku ini ña'a
sa sukan ni ka'an sa nuu ni
jaan sa ja ku-uu jichi ma. Vaa
nuna jaan sa a chi ûni kene'e
sa i nuu ka iyo ni a, onde nú
ni ka ndakani, ni ka ndaka'vi
ini maa i nuu Su'si ma.
3 Vaa ka nduku ni nú ndija
ja maa Cristo ma ni taa tnu'u
ká'an sa a. Kovaa jin kona'a
ni ja maa ya ká'an ja ká'an
sa a, te masu ká'an kuee ya
nuu ni chi ká'an ni'i ya, te
ûni satniñu ya ji'in tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ya ma nuu ka
iyo ni a.
4 Visi ni ndakaa ya nuu krusi
ma kuenda tnu'u ja ñatuu na
tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya
ma, kovaa téku ya ji'in tnu'u
ndee tnu'u ndatnu maa Su'si
ma. Te suni sukan ka ndo'o
ka neni sa ja ka ndikin sa ya
a, kovaa ja maa tnu'u ndee
tnu'u ndatnu maa Su'si ma,
te ka iyo sa nuu nda'a Cristo
ma, te jin koteku sa, te jin
kunukuechi sa nuu ni a.
5 Jin ndasa'a maa ni kuenda,
te jin ndakototnuni ni maa ni
nú ka iyo va'a ni nuu Su'si
ma te ka kukanu ini va'a ni
ya. ¿Xi ñatuu ka ndasa'a ni
kuenda ja Jesucristo ma ka
iyo ji'in ni? ¿O xi ñatuu ka iyo
va'a ni nuu Su'si ma?
6 Kovaa saña chi ka kukanu
ini sa ja jin ndakunitnuni ni
ja saña chi ka iyo va'a sa nuu
Su'si ma.
7 Te saña chi ka jikan-ta'vi
sa nuu Su'si ma ja másu ko
jin sa'a ni ni-in ja u'vi, kovaa
masu kuechi ja ka kuni sa ja
jin koo va'a-ka maa sa nuu
Su'si ma kúu ja ka jikan-ta'vi
sa nuu Su'si ma chi ña'a.
Su'va ja ka kuni sa kúu ja jin
sa'a ni ja va'a nuu Su'si ma,
sukan-va'a ma jin skenaa ni
maa ni.
8 Vaa masu kuu ja masu jin
ko sa'a ni sukan ká'an tnu'u
ndaa tnu'u ndija Su'si o a chi
kuiti nini ja ûni jin ko sa'a ni
sukan ká'an tnu'u Su'si o a,
sukan-va'a jin kundee o nuu
ja u'vi ma.
9 Te chukan kúu ja ka kusii
ini sa, vaa ora ka kuxii ka
kunda'vi ini sa ja ni kenda
in tnundo'o ma, te ndijin
chi ka iyo-ka tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ni ma. Te ka
jikan-ta'vi sa nuu Su'si ma
ja ûni jin konukuiñi va'a jin
konukuiñi ndaa ni nuu ya
ma.
10 Te chukan kûu ja tee sa
sa'a vitna ja iyo jika-ka sa a,
sukan-va'a kivi koo sa nuu
ka iyo ni a, te masu ka'an
ni'i xeen-ka sa. Vaa Iya
Tátnuni ma, ni taa ya tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ja tátnuni
sa nuu ni a, kovaa masu ja
sa'a sa ja jin skenaa ni maa
ni kúu chi su'va ja jin koo
va'a-ka ni nuu Su'si ma kúu
ja ndaka'an-so'o sa nuu ni

sa'a.

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Corinto ma

11 Te chukan kúu ja ndijin
ja ni ka nduu o sa'ya Su'si
ma, jin koo sii ini ni, te jin
koo va'a-ka ni nuu Su'si ma,
te jin ndaka'an-mani tna'a ni,
te in-ni ja jin kani ini ni, te jin
koo mani ni. Te maa Su'si iya
kútoo ña'a ma iya sa'a ja jin
koo mani o ma, koo ya ji'in
ni.
12 Jin ndakua'a tna'a ni
nchuxi ndi-in ndi-in ni ja ka
kuu ni ñayii jâ ni ka xndoo ja
u'vi ma.
13 Te ka ndakan-tnu'u ñaña'a
ña ndaka ñayii ka iyo ji'in sa
ya'a ja ni ka nduu i sa'ya Su'si
o a ja ni ka xndoo i ja u'vi ma.
14 Te Jesucristo iya tátnuni
nuu o a, na skuta'vi ña'a ya ja
vii ja va'a, sukan kútoo ña'a
Su'si ma. Te kóo Xtumani
Ndios ma ji'in o, te sa'a ya ja
jin ketna'a ini o ji'in ya. Te
sukan kó kuu.

Carta ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu ñayii ka iyo ñuu Galacia ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Galacia ma

1 Saña kúu Pablo tee ni tetniñu ña'a Jesucristo ma, te ni masu ni-in ñayii ni tetniñu ña'a, nú masu ja maa Jesucristo iya ni ji'i nuu krusi ma, ji'in maa Yuva ya Su'si iya ni ndaxteku Jesucristo ma.
2 Te ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o a ja ka iyo sa ji'in i a, ka tetniñu sa tnu'u ya'a nuu ni ja ka ndatna'a ni ndaka ñuu ka iyo ñuu Galacia a.
3 Yuva o Su'si ma, ji'in Jesucristo iya tátnuni nuu o a, na skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a, te jin koo mani ni.
4 Te maa Jesucristo ma kúu iya ni wa'a tnu'u ja ni ka ja'ni ñayii ma ya nuu krusi ma, te onde sukan ni sa'a ya ma, te ni ka naa kuechi o ma, sukan-va'a jin kaku o nuu ja u'vi ma, te ma jin ko sa'a-ka o ja u'vi ka sa'a ñayii ñuu ñayivi a vitna a, vaa sukan ni kúu ini maa Yuva o Su'si ma.
5 Te nuu maa ya na koo jayiñu'u ni-kani ni-jika. Te sukan kó kuu.

Ñatuu na in-ka tnu'u vii tnu'u va'a, nú masu ja maa in-ni tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma

6 Ja'an-nka ini sa ja ni jini sa ja masu kua'a-ni kivi, te ni ka jikayata ni nuu iya ni ndakana ña'a ma. Te vitna, ja onde ja maa Jesucristo ma, te ni skuta'vi ña'a Su'si ma ja vii ja va'a a, kovaa vitna, su'va ni ka ndandikin ni in-ka tnu'u ja sama ni ka kaxtnu'u i ma.
7 Kovaa masu iyo in-ka tnu'u Su'si a chi su'va ka iyo jaku ñayii ja ka sakanuu i tnu'u vii tnu'u va'a Cristo ma, te sukan, te ka sa'a i ja ka ndi ini-ka ni ja nú ndija ja sukan ká'an tnu'u ndaa tnu'u ndija Su'si a.
8 Kovaa jin kona'a ni ja nú nde sa xi in ángel onde andivi ma, te jin xsama sa sukan ká'an tnu'u vii tnu'u va'a Su'si a ja ni ka kaxtnu'u sa xi-nañu'u ma te jin ndakaxtnu'u sa siin-ka tnu'u chi ka iyo maa sa ja jin chunaa xeen-ka sa nuu Su'si ma.
9 Sukan ni ka'an sa onde xi'na-ka ma, te vitna ndáka'an tuku sa: Nú na in xsama kaxtnu'u i tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma sana sukan ni ka jini ni onde xinañu'u ma, te iyo maa i ja chunaa xeen-ka i nuu Su'si ma ja sa'a i sukan ma.

10 ¿Na in xi-nuu ndúku sa ja jin ka'an i ja vii ja va'a ja kuu sa? ¿Nuu ñayii a xi nuu Su'si ma? ¿Xi ndúku sa ja sa'a sa ja jin jatna ini ñayii ma? Ña'a. Chi nute sukan sa'a sa ja jin ka'an vii jin ka'an va'a ñayii ma ja kuu sa ma chi masu in ñayii jinukuechi nuu Cristo ma kúu sa ja sa'a sa sukan.

Sukan ni jinukuechi Pablo ma ja ni kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma

11 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si ma, jin kona'a ni ja tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma ja ni kaxtnu'u sa ma, masu sukan jani ini ñayii ma ni kaxtnu'u sa.
12 Vaa masu ni ni'i sa xi ni kutu'va sa nuu in ñayii ma chi maa Jesucristo ma ni kaxtnu'u sukan ká'an sa a.

13 Vaa jâ ka jini ni sukan ni yo sa'a, ni yo kuu sa ma, nuu ni yo ndikin sa sukan ka kaxtnu'u ñayii judío ma, te ni yo sondikin xeen sa ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma, te ûni ni yo kuni sa ja xnaa sa i tiempu yukan.
14 Vaa nuu ni yo ndikin sa sukan ka kaxtnu'u ñayii judío ma, ni yo kunuu maa sa nuu tna'a sa suchi inuu ji'in sa ma, te ni yo ñu'u xeen ini sa ja ko sa'a sa ndaka sukan ni ka yo jinindija yuva sa ma ja sukan ko sa'a ko kuu o nuu Su'si ma.
15 Kovaa Su'si ma, ni sa'a siin ña'a ya onde chii si'i sa ma, vaa ja va'a xeen ini ya ma, te ni kana ña'a ya ja skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a. Te nuu ni kenda kivi ja ni jani ini ya ma,
16 te ni kaxtnu'u ya Sa'ya ya Jesucristo ma, sukan-va'a kaxtnu'u sa nuu ñayii masu judío ka kuu i ma na in kúu ya ma. Te ora yukan, masu ni jikan-tnu'u sa nuu ni-in ñayii ma chi ni kukanu ini sa ja maa ya kaxtnu'u nawa sa'a sa ma.
17 Te ni masu ni ja'an sa ñuu Jerusalén ma nuu ka iyo tee ni tetniñu ya xi'na-ka sana saña ma. Su'va ni ja'an sa ñuu Arabia ma, te saa ni ndii tuku sa ñuu Damasco ma.
18 Sani te ni ya'a uni kuiya ma, saa ni ja'an sa ñuu Jerusalén ma ni jan koto sa Pedro ma. Te ni iyo sa ji'in de ja'un kivi.
19 Kovaa masu nde ni jini sa ni in-ka tee ni tetniñu ya ma chi yika-ni ja Jacobo ñani maa Iya Tátnuni ma.
20 Te tna'a ja tée sa nuu ni a, jini Su'si ma ja ja ndaa kúu te masu xnda'vi ña'a sa.
21 Sani te ni ja'an sa ñuu Siria ma ji'in ñuu Cilicia ma.
22 Kovaa ñuu Judea ma, masu na in ni yo jini ña'a nuu ka ndatna'a ñayii ni ka nduu sa'ya Cristo a.
23 Yika-ni ja ni ka yo jin-iso'o i ja ni ka yo ka'an ñayii ma sa'a: “Tee ni yo kuni ja xnaa de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a te ni yo sondikin ña'a de yo'o ja ka kandija o tnu'u vii tnu'u va'a káxtnu'u Jesucristo ma, vitna, te maa de ndákaxtnu'u tnu'u vii tnu'u vaa Su'si o a.”
24 Te ja kuechi ja sa'a sa vitna a, vaa jâ ni ndaxsama ña'a Su'si ma, te ka ndachiñu'u xeen i ya.

2

1 Sani te ja ni ya'a uxi kuun kuiya ma, te ni ja'an tuku sa ñuu Jerusalén ma ji'in Bernabé ma, te ni jeka sa Tito a, te ni ja'an sa ji'in de.
2 Sukan ni kaxtnu'u maa Su'si ma, te ni ja'an sa, te

ni ndaxtutu siin sa tee ka
kaxtnu'u tnu'u Su'si a, te
ni ndakaxtnu'u sa nuu de
sukan káxtnu'u sa tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si a nuu ñayii
masu judío ka kuu i ma, te
na jin ndaka'an de nú va'a-ni
iyo, sukan-va'a ndaka tniñu
sa'a sa nuu Su'si a, te kéndoo
va'a i.
3 Kovaa ni a Tito tee ka
chindee tna'a ji'in sa ka
kaxtnu'u sa tnu'u Su'si o a,
ja masu in tee judío kúu de
a, masu ni ka xtetuu i de ja
jakitnuni de, vaa maa Cristo
ma ni sa'a ja ni ka ndayaa o
nuu sukan ka sa'a o ve koo o
ma.
4 Kovaa ni yo jan koo yu'u tee
ja ka sa'a de tnu'u ja ni ka
nduu tna de sa'ya Su'si ma,
sukan-va'a jin koto yu'u ña'a
de nú ka ndikin-ka o sa'a o
sukan ni tatnuni Moisés ma,
vaa ka kuni de ja jin xtetuu
ña'a de ja sukan-ni jin ko
sa'a-ka o.
5 Kovaa ni a vala masu ni
ka wa'a sa tnu'u ja jin ko
sa'a sa sukan ka kuni de ma,
sukan-va'a tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si o a, te jin jaku'ni
ndaa ini ni, te sukan ká'an
ma jin ko sa'a ni.
6 Kovaa tee ni ka yo jani ini i
ja ka ndanuu-ka de ma, vaa
ni a in tnu'u jaa ñatuu ni ka
kaxtnu'u de nuu sa a. (Kovaa
nawa ni ka yo sa'a, ni ka
yo kuu maa de onde xi'na-ka
ma masu ndí ini-ka sa. Vaa
nuu Su'si ma chi inuu-ni ka
kuu ndaka o.)
7 Su'va ni ka ndakunitnuni
de ja maa Su'si ma ni tat-
nuni nuu sa ja kaxtnu'u sa
tnu'u vii tnu'u va'a ya ma
nuu ñayii masu judío ka kuu i
ma, sukan ni tatnuni ya nuu
Pedro ma ja kaxtnu'u de nuu
ñayii judío ma.
8 Vaa maa iya ni tetniñu Pe-
dro ma ja kaxtnu'u de nuu
ñayii judío ma, suni maa ya
ni tetniñu ña'a ja ki'in sa nuu
ñayii masu judío ka kuu i ma.
9 Te chukan kúu ja Jacobo
ma, ji'in Cefas ma, ji'in Juan
ma, tee ni sunkani ña'a Su'si
ma ja jín ko koto de ñayii ni
ka nduu sa'ya ya ma, ni ka
ndakunitnuni de ja vii ja va'a
ni skuta'vi ña'a Su'si ma, te
ûni ni ka taa de nda'a de ma
ja kuu seña ja ni ka kendoo
ini de ja in-ni tniñu ka sa'a
sa ji'in de, sukan-va'a saña,
te jin koo sa nuu ñayii masu
judío ka kuu i ma, te maa de
jin kaxtnu'u nuu ñayii judío
ma.
10 Yika-ni ja ni ka jikan-ta'vi
de nuu sa kúu ja másu
ko jin ndunaa sa ñayii ka
kunda'vi-ka ma. Te chukan
kúu ja ni ndi ini xeen sa ja
sa'a sa sukan.

Pablo ma, ni ndaka'an-so'o de nuu Pedro ma nuu ka iyo de ñuu Antioquía ma

11 Kovaa nuu ni jaan Pedro
ma ñuu Antioquía ma, te ni
ndaka'an-so'o sa nuu de, vaa
jiso kuechi de ja sa'a de sa'a
ma.
12 Vaa nuu ñatuu ki koo-ka
ñayii ni tetniñu Jacobo ma chi
ni yo jaa kaa Pedro ma xita
ji'in ñayii masu judío ka kuu
i ma. Kovaa nuu ni kija koo
de ma, te Pedro ma chi ni
yo kusiin, ni yo kusu'va de,
kuechi ja yu'u de tee judío
ma.

13 Te ja sukan ni sa'a siin Pe-
dro ma maa de ma, te sukan
ni ka sa'a tna ndaka-ka tee
judío ka iyo yukan. Te onde
tee kúu Bernabé ma, ni ka
kundee de ja ni sa'a tee ma
sukan. Te ni-in de masu ni ka
sa'a sukan ka ka'an de ma, ja
inuu-ni ka kuu ndaka o nuu
Su'si ma.
14 Kovaa nuu ni jini sa ja
masu ka jika ndaa de sukan
ká'an tnu'u vii tnu'u va'a Su'si
ma, te ni jiña'a sa Pedro ma
nuu ndaka ñayii ka iyo ma:
“Ndijin ja kúu ni judío a te
jâ ni jaku'ni ini ni ja másu
ko sa'a-ka ni sukan ka kuu
ñayii judío ma, vaa ora iyo ni
nuu ka iyo ñayii masu judío
ka kuu i ma, te sa'a ni sukan
kúni Su'si ma, te vitna ¿nava'a
xtetuu ni ñayii masu judío ka
kuu i ma ja jin ko sa'a-ka i
sukan ka sa'a ka kuu-ka ñayii
judío ma?
15 ’Yo'o chi ñayii judío ka
kuu o onde nuu ni ka kâku
o ma, te masu ka jiso kuechi
o sukan ka jiso kuechi ñayii
masu judío ka kuu i ma.
16 Kovaa ka jini o ja ñayii ma,
visi na sa'a i sukan ni tatnuni
Moisés ma, masu kuu ka'an
Su'si ma ja in ñayii sa'a ja
va'a ja ndaa kúu i. Vaa ñayii
kándija Jesucristo ma-ni kúu
ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ká'an
ya. Te yo'o chi ni ka kandija
o Jesucristo ma, sukan-va'a
ka'an maa Su'si ma ja ñayii ka
sa'a ja va'a ja ndaa ka kuu o
ja ka kandija o Cristo ma, te
masu ja kuechi ja ni ka sa'a o
sukan ni tatnuni Moisés ma
kúu, chi ña'a. Vaa masu ni-in
ñayii ma, ja kuechi ja ni sa'a i
sukan ni tatnuni Moisés ma,
te ka'an Su'si ma ja ko kuu i
in ñayii sa'a ja va'a ja ndaa”,
kúu sa jiña'a sa Pedro ma.
17 Te nú ka ndi ini o ja
Cristo ma, te ka'an ya ja ñayii
ka sa'a ja va'a ja ndaa ka
kuu o nuu ya, te ¿naku jin
ka'an tna ñayii ma ja ñayii ka
jiso kuechi ka kuu o? Vaa
nú sukan, te ¿Cristo ma kúu
iya sa'a ja jin kuiso kuechi o?
Ña'a. Vaa masu sukan iyo.
18 Vaa nú in ja jâ ni xnaa
sa ma, te ndasa'a tuku sa
in-ka jichi ma chi maa sa sa'a
ja ndakuiso kuechi sa in-ka
jichi tuku ma.
19 Saña chi kuenda tnu'u ja in
ñayii ni ji'i kúu sa nuu tnu'u
ni tatnuni Moisés ma, vaa
ñatuu ni kundee sa sa'a sa
sukan ká'an ma. Kovaa nuu
ni jini sa tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si ma, te kuenda tnu'u ja
ni ndateku sa ja ko sa'a sa
sukan kúni Su'si ma.
20 Chukan kúu ja kuenda
tnu'u ja ni ndakaa sa ji'in
Cristo Jesús ma nuu krusi
ma, te masu téku-ka maa sa
chi maa Cristo iya ni ndateku
ma iyo ini anua sa a, te ndaka
ja tátnuni Su'si ma ja sa'a ja
kuu sa ja iyo sa ñuu ñayivi a,
te kúu sa'a sa, vaa kúkanu ini
sa Cristo Sa'ya Su'si ma, iya
ni wa'a tnu'u te ni ka ja'ni i
ya nuu krusi ma, vaa kútoo
ña'a ya ma, te ni chunaa ya
nuu tniñu o ma.
21 Masu saxiko sa ja vii ja va'a
ni skuta'vi ña'a Su'si ma. Vaa
nute ni kundee ja ni tatnuni
Moisés ma sa'a i ja nduu o
ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi masu nde jiniñu'u ja ni ji'i
Cristo ma nuu tniñu o ma.

3

Ni ka xndoo ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Galacia ma Xtumani Ndios ma, te ni ka ndakatanuu i tnu'u ni tatnuni Moisés ma

1 Ndijin ja ka kuu ni ñayii ñuu Galacia a, ¡ñatuu ka ndasa'a ni kuenda! ¿Na in ni xnda'vi ña'a ja ni ka xndoo ni tnu'u ndaa tnu'u ndija Su'si ma? ¡Te vitna ja ñukuun ñukuun ni ka kaxtnu'u sa nuu ni sukan ni ndo'o ni neni Jesucristo ma nuu krusi ma ja kuechi o ma!
2 Cha'a kúu ja kúni sa ja jin ka'an ni naxe ka jani ini ni. ¿Ni ka kuta'vi ni Xtumani Ndios ma ja kuechi ja ka sa'a ni sukan ni tatnuni Moisés ma, xi kuechi ja ni ka kandija ni tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma te ni ka kukanu ini ni ya ma?
3 ¿Te ñatuu ka jaku'ni ini ni? Xinañu'u ni ka jan-ta'vi ni Xtumani Ndios ma iya chíndee ña'a ja ni ka ndani'i ta'vi ni ma. ¿Te vitna, te ka jani ini ni ja kuu jin sa'a maa ni ja jin ndani'i ta'vi ni?
4 ¿Ni ka xndo'o ka'a, ni ka xndo'o xiko ni maa ni ja ni ka sa'a ndeva'a ña'a ñayii ma kuechi ja ni ka ndani'i o ichi ndaa ma? Vaa ña'a, vaa masu jin xndoo ni Su'si o a.
5 Vaa maa ya ni taa Xtumani maa ya ma te ni sa'a ya milagru ne'un ni a. ¿Ni sa'a ya milagru ma, kuechi ja ni ka sa'a ni sukan ni tatnuni Moisés ma, xi kuechi ja ni ka kandija ni tnu'u vii tnu'u va'a Cristo ma ja ni ka kaxtnu'u sa nuu ni ma?

Sukan ni skuiso Su'si ma nuu tee nani Abraham ma

6 Abraham ma chi: “Ni kandija de ja ká'an Su'si ma, te ni sa'a de sukan kúni ya ma, vaa ni kukanu ini de ya ma, te ni ndaka'an, ni ndakachi ya ja in tee sa'a ja va'a ja ndaa kúu de.”
7 Chukan kúu ja jin kona'a ni ja ñayii ka kandija Su'si ma chi sa'ya tata Abraham ma ka kuu tna i, vaa ka sa'a ka kuu i sukan ni yo sa'a de ma.
8 Su'si ma onde xinañu'u ma jâ jini ya sukan sa'a ya ja jin kuu ñayii masu judío ka kuu i ma, ja nuna jin kukanu ini i ya te jin sa'a i sukan kúni ya ma, te ndaka'an ya ja ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ka kuu i. Te ni kaxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u va'a ma nuu tee kúu Abraham ma, te jiña'a ya: “Ja maa ni te jin ni'i ñayii ndaka ñuu a ja vii ja va'a.” Sukan ká'an tutu ya ma.
9 Chukan kúu ja nú na in na kandija sukan ká'an Su'si ma chi jin ni'i i ja vii ja va'a ma sukan ni'i tna Abraham ma tee ni kandija sukan ni tatnuni Su'si ma.
10 Kovaa ñayii kukanu ini sukan ni tatnuni Moisés ma te ñatuu sa'a ndi'i i ma, iyo i ja ndo'o neni i, vaa sa'a ndee nuu tutu ya ma: “Ja u'vi kúu ndaka ñayii ma, nú ma sa'a i ndaka sukan ndee nuu libru ndee ja ni tatnuni Su'si ma ja tatnuni Moisés ma nuu ñayii ma.”
11 Te ja ndaa ndija kúu ja ñayii yika-ni ja sa'a i sukan-ni

ni tatnuni Moisés ma, masu
kuu ndaka'an Su'si ma ja in
ñayii sa'a ja va'a ja ndaa kúu
i nuu ya, vaa sa'a ká'an tutu
ya ma: “Ñayii kúkanu ini Su'si
ma te sa'a i ja va'a ja ndaa
ma chi suu i koteku ni-kani
ni-jika.”
12 Kovaa tnu'u ni tatnuni
Moisés ma, masu chíndee
ña'a i naxe kukanu ini o Su'si
ma, vaa sa'a-ni ká'an: “Ñayii
sa'a ndi'i sa'a tu'u sukan
ni tatnuni Moisés ma chi
koteku i nuu Su'si ma.”
13 Kovaa ñatuu na in ni
kundee, te su'va ja u'vi-ka
ni ka nduu i nuu Su'si ma,
vaa jâ ka jini i sukan ká'an
tnu'u ni tatnuni Moisés ma.
Chukan kúu ja onde ni ndo'o
ni neni Cristo ma nuu krusi
ma, saa ni chunaa ya nuu
tniñu o, saa ni ka kaku o nuu
ja u'vi ma. Vaa sa'a ká'an
nuu tnu'u Su'si ma: “Ñayii
sa'a nanimaa ja u'vi ma chi
iyo maa i ja kuita kaa i nuu
krusi ma te kûu i, te sukan, te
ndatna'a maa i ja kan-yu'u ja
kan-nuu ja u'vi ni sa'a i nuu
Su'si ma.”
14 Te ja sukan ni ndo'o ni neni
Cristo Jesús ma, sana jin ni'i
tna ñayii masu judío ka kuu
i ma ja vii ja va'a ni skuiso
ya nuu Abraham ma, te ja jin
kandija o Su'si ma, te jin ni'i
o Xtumani Ndios ma, sukan
ni skuiso ya ja taa ya ma.

15 Ndijin ja ni ka nduu ni
sa'ya Su'si ma, ká'an sa nuu
ni, sukan ka sa'a tna o ja kúu
o ñayii ma: In ja ka skuiso
ñayii ma ja jin sa'a i ma, visi
ñayii-ni ka kuu i, kovaa nú
ni ka kendoo ini i ja sukan
jin sa'a i ma chi masu na
in ka'nu ndee ja sa'a i ja ni
skuiso i ma, te ni a in i sa'a
ja ndasonee-ka i sukan ni ka
kendoo i ma.
16 Te sukan ni sa'a Su'si ma
ji'in Abraham ma, vaa ni
skuiso ya nuu de ma ji'in nuu
sa'ya tata de ma. Te masu
ni ka'an ya ja jin kuu ndaka
sa'ya tata de ma chi yika-ni
ja kúu Cristo ma, vaa ne'un
sa'ya tata Abraham ma ni
kee ya ma.
17 Te ja ká'an sa kúu: Ja ni
skuiso Su'si ma nuu Abra-
ham ma kúu ja maa Cristo
ma, te sa'a ya ja jin ni'i ñayii
ndaka ñuu ma ja vii ja va'a
ma. Sani te ni ya'a kuun
cientu oko uxi (430) kuiya ja
ni skuiso ya nuu Abraham
ma, saa ni kenda tnu'u ni
tatnuni ya nuu Moisés ma
ja tatnuni de nuu ñayii ma.
Kovaa tnu'u ya'a, masu kuu
sa'a i ja naa tnu'u jâ ni skuiso
Su'si ma nuu Abraham ma.
18 Vaa nuna jin ka'an o ja
jiniñu'u ja jin sa'a o ndaka
sukan ká'an tnu'u ni tatnuni
Su'si ma nuu Moisés ma sana
jin ni'i o ndaka ja ni skuiso
ya nuu Abraham ma, chi ka
kukanu ini o ja ka sa'a maa o
ma, te ñatuu ka kukanu ini o
ja jin ni'i o tna'a ja ni skuiso
ya ja taa ya ma.

Nava'a ni wa'a Su'si ma tnu'u ya ma nuu Moisés ma ja ni yo ndakaxtnu'u de ma

19 Te nú sukan, ¿nava'a
ni kenda tnu'u ni tatnuni
Moisés ma nuu ñayii ma? Ni
kenda i kuechi ja u'vi ka
sa'a ñayii ma, sukan-va'a jin
ndasa'a i kuenda ja masu

va'a-ni ka kuu i nuu Su'si ma. Te sana ni kenda kivi ja ni kenda Cristo ma iya ni skuiso Su'si ma nuu Abraham ma ja ja maa ya ma, sana jin ni'i o ja vii ja va'a ma. Te ja ndaa ndija kúu ja kivi ni tatnuni Su'si ma sukan tatnuni Moisés ma nuu ñayii ma chi ni jatniñu Su'si ma in ángel sana ni kenda tnu'u ya'a nuu Moisés ma sana ni ndaka'an de nuu ñayii ma.
20 Kovaa kivi ni kii maa Cristo ma chi masu nde ni jiniñu'u ja onde sukan ko kuu, chi vaa ni kii ñayivi maa ya ja ni kaxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u vaa maa ya ma, vaa Su'si ma chi maa in-ni ya kúu.
21 ¿Te nú sukan, tnu'u ni tatnuni Moisés ma, siin kúu i, te siin kúu tnu'u ni skuiso Su'si ma nuu Abraham ma? ¡Ña'a kuiti! Vaa nute maa in-ni tnu'u ni tatnuni Moisés ma, te kundee i sa'a i ja jin ndani'i ta'vi o nuu Su'si ma chi kuu jin ka'an o ja maa tnu'u ni tatnuni Moisés ma, te jin nduu o ñayii jin ko sa'a ja va'a ja ndaa ndija ma.
22 Kovaa nuu ni ka jini o sukan ká'an tnu'u Su'si o a sukan kúni ya ja jin sa'a o ma, te ni ka jini o ja ndaka o, ni kundee maa ja u'vi ma nuu o ma, te ka ndiso kuechi xeen o, te masu na in kaku-ka nkuu. Chukan kúu ja onde nini ja kukanu ini o Jesucristo ma, sana ko kuu o ñayii ni'i ja ni skuiso Su'si ma ja skuta'vi ña'a ya ma.
23 Kovaa onde xi'na-ka ma nuu ñatuu kenda-ka tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma ja jin kandija o ma, tnu'u ni tatnuni Moisés ma ni yo tnii nda'a o ma, sukan-va'a ma jin kuiso kuechi xeen-ka o nuu Su'si ma, nani ka ndetu o ja na kenda tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma ja jin kandija o ma.
24 Te tnu'u ni tatnuni Moisés ma kúu ja ni skaka ña'a onde nuu nda'a Cristo ma, sukan-va'a jin nduu o ñayii jin kandija te jin ko kuu o ñayii jin ko sa'a ja va'a ja ndaa.
25 Kovaa vitna ja jâ ni kenda tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma ja jin kandija o ma, te ñatuu ka iyo-ka o nuu nda'a tnu'u ni tatnuni Moisés ma, vaa Su'si ma chi yika-ni ja ni jatniñu ya tnu'u ya'a ja ni skaka ña'a i nuu nda'a Cristo ma.
26 Te chukan kúu ja ndaka ni ka kuu sa'ya Su'si ma, kuechi ja ni ka kukanu ini ni Cristo ma te ni ka kandija ni ya ma.
27 Vaa ndaka ni, ja ni ka jandute ni ja maa Cristo ma, te ni ka ni'i ni tnu'u ndee tnu'u ndatnu Cristo ma.
28 Te inuu-ni ka kuu ñayii judío ma ji'in ñayii masu judío ka kuu i ma nuu Su'si ma. Te inuu-ni ka kuu ñayii ka iyo ñayii ka tatnuni nuu i ma ji'in ñayii ñatuu na in tátnuni nuu i ma nuu Su'si ma. Te inuu-ni ka kuu tee ma ji'in ña'a ma nuu Su'si ma. Vaa ndaka o, in-ni ka kuu o ja maa Cristo Jesús ma.
29 Te nú ndijin, ka iyo ni ji'in Cristo ma, ja ndaa ndija ja sa'ya tata Abraham ma ka kuu ni, te jin ndani'i ta'vi ni

sukan ni skuiso Su'si ma nuu
de ma.

4

1 Te suni sukan kúu ji'in in
suchi luluu ma, visi maa i iyo
ja nduta'vi i ndaka ja iyo ve'e
i ma. Kovaa kuechi ja ñatuu
ni'i ini-ka i naxe ko koto i ma,
chukan kúu ja inuu-ni kúu
i ji'in ñayii jinukuechi ve'e i
ma.
2 Su'va nuu nda'a tee ka jito
ña'a ma ji'in tee ka wa'a
nawa jiniñu'u i ma iyo i, onde
kenda kivi ni ka'an yuva i ma
ja ndunda'a i ta'vi i ma.
3 Suni sukan ka kuu tna o
nuu ñatuu jin kuni-ka o tnu'u
vii tnu'u va'a Cristo ma, vaa
ni yo kundee tna'a ja ka tat-
nuni ñuu ñayivi ya nuu o a, te
ni ka yo xnda'vi ña'a i.
4 Kovaa nuu ni kenda kivi
ja ni jani ini Su'si ma, te
ni tetniñu ya Sa'ya ya Jesu-
cristo ma iya ni kâku sukan
káku in ñayii ma, te ni iyo
ya ne'un ñayii ka sa'a ndaka
sukan ká'an tnu'u ni yo tat-
nuni Moisés ma,
5 sukan-va'a chunaa ya ja jin
kuu ndaka ñayii yukan, te jin
ndani'i ta'vi i, sukan-va'a jin
nduu tna i sa'ya maa Su'si
ma.
6 Te chukan kúu ja ndaka o
ja ni ka kandija o ya ma, te
ni ka nduu tna o sa'ya Su'si
ma. Te ni tetniñu ya Xtumani
Sa'ya ya ma ini anua o a, te ja
maa Xtumani Sa'ya ya ma, te
ka jiña'a o Su'si ma: “Abba”,
ja kúni ka'an “Taa, Yuva maa
sa”.
7 Te chukan kúu ja vitna
masu ñayii ka jinukuechi-ka
ka kuu o, su'va sa'ya Su'si ma
ka kuu o. Te nú sa'ya ya jâ ka
kuu o, te suni ja maa Cristo
ma, te jin ndani'i ta'vi o ja ni
satu'va Su'si ma ja taa ya ma.

*Pablo ma, ndáka'an-so'o
de nuu ñayii ma ja má jin
ndakokuiñi tuku i nuu ja u'vi
ma*

8 Ja ndaa ndija ja onde
xi'na-ka ma nuu ñatuu jin
kuni-ka ni Su'si o a, ni ka
yo jinukuechi ni nuu ja masu
Su'si ndija ka kuu ma.
9 Kovaa vitna ja ka jini o
Su'si o a (o xi va'a-ka ja na
ka'an o ja maa ya jini ña'a),
¿te naku ka kuni ni ja jin
ndakokuiñi ni nuu ja masu
jiniñu'u, nuu ja masu kuat-
niñu o, tna'a ja ve koo ni ka
sa'a ka kuu ni ma, te ka kuni
ni ja jin ndakunukuechi tuku
ni in-ka jichi
10 nuu ndaka ja ka chiñu'u
ni ma, sukan ka sa'a ni kivi
ja'an yoo ma te ndenda yoo
jaa ma, te ka ndachiñu'u ni
na tiempu na kuiya ka iyo ni
a? Te ndaka cha'a ka jatanuu
ni,
11 te chukan kúu ja ndí ini
xeen sa nú masu saa ni sat-
niñu ka'a, ni satniñu xiko sa
ja ni kaxtnu'u sa tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si ma nuu ni.
12 Chukan kúu ja vitna, te
jikan-ta'vi xeen sa nuu ni ja
ni ka nduu o sa'ya Su'si o a,
ja jin sa'a ni sukan sa'a maa
sa a. Vaa saña tna chi jani ini
sa ja ûni tna'a maa ni kúu sa
a, te ni-in ja u'vi ñatuu ni ka
sa'a ña'a ni, vaa ndimaa ka
iyo mani o.
13 Vaa ka na'a maa ni ja
kuechi ja káni ña'a in kue'e,

kuu ja ni kendoo sa nuu ka
iyo ni a, sani te ni keja'a
sa káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si ma nuu ni a.
14 Te ñatuu ni ka saxiko ña'a
ni, te ñatuu ni ka chunee ichi
ña'a ni, visi ni ka jini ni ja
sukan ndó'o sa ma. Su'va ni
ka jan-ta'vi ña'a ni kuenda
tnu'u ja in ángel Su'si ma kúu
sa, xi kuenda tnu'u ja maa
Cristo Jesús ma kúu sa.
15 ¿Te ndenu iyo ja va'a ni
ka sa'a, ni ka kuu ni kivi
yukan? Te ndáka'án sa sukan
ni ka sa'a ni ja kuu sa ma.
Vaa nute kuu chi jin tava ni
nduchinuu ni a te jin ndataa
ni ma te nduva'a sa ma, ni ka
kuni ni kivi yukan.
16 ¿Te vitna, ni nduu sa ñayii
ñatuu ketna'a-ka ini ji'in ni, ja
kuechi ja káxtnu'u sa ja ndaa
ma?

17 Jin ndasa'a ni kuenda, te
jin kuni ni ja ñayii ka ka'an
ja ka ndi ini xeen i ja jin kuu
ni ma, masu ja va'a kúu ja ka
jani ini i ma, vaa ka kuni i
ja jin skakayata ña'a i nuu ja
va'a káxtnu'u sa a, sukan-va'a
jin kondikin ni i, te jin ko sa'a
ni sukan ka sa'a i ma.
18 Va'a-ni ja ka ndi ini i ja jin
kuu ni ma, nute ndimaa ja
va'a ka ñu'u ini i ja jin sa'a
ña'a i ma, te masu yika-ni ja
kivi iyo sa ji'in ni ma, te ka
sa'a i sukan.
19 Sa'ya maa sa, in-ka tuku
jichi ka sa'a ni ja ndándo'o
ndáneni sa sukan u'vi in ña'a
yikuu káku sa'ya ma, vaa
kúni sa ja jin ndasa'a ni
kuenda sukan kúni Cristo ma
ja jin ko kuu o nuu ya te jin
kutu'va ni ja jin ko sa'a ni ja
vii ja va'a ndija sukan sa'a
maá ya ma.
20 Vaa saña chi nawa kuu,
vaa vitnañu'ni-ni koo sa nuu
ka iyo ni a kúni sa, te kóto
naxe ka'an sa nuu ni, vaa ja
sukan ka kuu ni a, ñatuu ni'i
ini sa naxe ka'an-ka sa.

Masu ñayii ka jinukuechi-ka ka kuu o chi ñayii ni ka ndayaa nuu ja u'vi ma ka kuu o

21 Ndijin ja ka kuni ni ja
jin ko sa'a jin ko kuu-ka ni
sukan ni tatnuni Moisés ma,
jin ka'an ni: ¿Ñatuu nama ni
ka jiniso'o ni te ni ka ndasa'a
ni kuenda sukan ni ka'an
Su'si ma ja ni tatnuni Moisés
ma?
22 Vaa sa'a ndee nuu tutu
Su'si ma: Abraham ma chi
uu sayii de ni iyo, in sayii de
ma ji'in ña'a ni yo jinukuechi
nuu de ma, te in sayii de ji'in
ñasi'i maa de ma.
23 Kovaa sa'ya de ji'in ña'a
ni yo jinukuechi ma chi ni
kenda i ja ka kuu ini maa de
ma, te sa'ya de ji'in ñasi'i de
ma chi ni kenda i sukan kúu
ini maa Su'si ma.
24 Kuenda tnu'u ja nduu
tnu'u ni skuiso Su'si ma,
sukan ka kuu uu ña'a ya'a.
Vaa in tnu'u ni skuiso Su'si
ma nuu ni ka'an ya yuku
Sinaí ma, te kuenda tnu'u
ja sukan kúu Agar ma ji'in
sa'ya ña ma, vaa ñayii ka
jinukuechi ka kuu ña ji'in i
ma-ni.
25 Vaa Agar ma kúu sukan
kúu yuku Sinaí ma ja iyo ñuu
Arabia ma, te suu i ni nduu
ñuu nani Jerusalén ma vitna,
te ñayii ka iyo ñuu yukan, ka

jinukuechi-ka maa i nuu ja
u'vi ma onde vitna.
26 Kovaa Jerusalén iyo onde
sukun ma, chukan kúu
si'i yo'o ja ñatuu nde ka
jinukuechi-ka o nuu ja u'vi
ma, sukan ni yo kuu Sara ma
ja masu ña'a ni yo jinukuechi
ni yo kuu ña ma.
27 Vaa sa'a ndee nuu tutu ya
ma:

Ndusii ini ni, ndijin ja masu
kúu koo sa'ya ni ma,
ndijin ja ñatuu na sa'ya
ni kâku ma.

Kayu'u ni ja kúsii ini ni,
ndijin ja ñatuu nama jini
ni naxe u'vi ña'a káku
sa'ya ma.

Vaa kua'a-ka sa'ya ña'a ni
ndoo maa in-ni ma iyo
sana ña'a iyo yii ma.

28 Chukan kúu ja yo'o ja
ni ka nduu o sa'ya Su'si ma,
sukan kúu Isaac ma, sukan
ka kuu o, ja jin ndani'i o ja ni
skuiso Su'si ma.
29 Kovaa sani te suchi ni
kâku sukan kúni maa yuva
i ma, ni sondikin i suchi ni
kâku sukan ni skuiso Xtu-
mani Ndios ma, te sukan kúu
vitna.
30 ¿Kovaa naxe ká'an tnu'u
Su'si ma? “Kene'e ni ña'a
jinukuechi ji'in sa'ya ña a,
ki'in ña ji'in i, vaa masu ni'i
ta'vi i ji'in sa'ya ña'a iyo ve'e
a.”
31 Chukan kúu ja ndijin ja ni
ka nduu o sa'ya Su'si a, masu
sa'ya ña'a jinukuechi ma ka
kuu o chi sa'ya ña'a iyo ve'e
ma ka kuu o, te jin ndani'i
ta'vi o.

5

Jín konukuiñi va'a o nuu Cristo ma

1 Jin konukuiñi va'a ni
nuu Cristo a, vaa suu ya ni
kundee ja ni ka ndayaa o nuu
ja u'vi ma te ni ka ndanune
nda'a nuu o a ja jin ko sa'a
o sukan kúni maa Su'si ma.
Te má jin ndakokuiñi ni in-ka
jichi nuu tna'a ja ni yo sa'a
ja ni ka yo jinukuechi ni nuu
ja u'vi ma te ndaxndo'o ndax-
neni tuku ña'a i.
2 Te maa sa ja kúu sa Pablo a,
ká'an sa ja nuna jin katanuu
ni ja jin chitnuni ni ndaka tee
ma, masu nde jiniñu'u ja ni
ji'i Cristo ma ja jin kuu ni ma.
3 Te in-ka jichi ndáka'an sa
nuu ni ja ndaka tee ka chit-
nuni ni ma chi jiniñu'u ja jin
sa'a de ndaka sukan ká'an
tnu'u ni tatnuni Moisés ma,
nú sukan.
4 Chukan kúu ja nde ñayii
kúkanu ini te sa'a i sukan ni
tatnuni Moisés ma te jani ini
i ja ñayii sa'a ja va'a ja ndaa
kúu i ma chi jâ ni xndoo i
Cristo ma, te ma ni'i-ka i ja
iyo ja ni skuta'vi ña'a ya ma.
5 Kovaa yo'o chi ja maa Xtu-
mani Ndios ma, te ka kukanu
ini o Su'si ma, te ka ndetu o ja
sa'a ya ja ndi-kivi ndi-kivi jin
ko sa'a o ja va'a ja ndaa ma.
6 Vaa nuu Cristo ma chi
inuu-ni ka kuu ñayii ka yit-
nuni ma ji'in ñayii ñatuu nde
ka yitnuni i ma. Su'va ja játna
ini ya kúu ja kukanu ini o ya
ma, te kutoo o ya, te kutoo
o tna'a o ma, te sukan, te
káxtnu'u o ja ni nduu o sa'ya
ya ma.

7 Chukan kúu ja ndijin chi
va'a-ni ve koo ni nkuu ma.
¿Na in ni jasi nuu ni, ja ma jin
kandija-ka ni ja ndaa ma?
8 Te vitna ja masu sukan ni
kaxtnu'u iya ni ndakana ña'a
ma.
9 Jin ndasa'a ni kuenda ja
nú in tinana te'yu ma, te
kun-nee ti ne'un tinana ka
iyo va'a ma chi xte'yu ti
ndaka-ka tinana va'a ma, te
sukan ka kuu tna o.
10 Chukan kúu ja saña chi
kúkanu ini sa nuu Iya Tátnuni
ma ja ndijin chi masu
jin kua'a ni tnu'u ja jin
xnda'vi-ka ña'a ñayii yukan.
Kovaa ñayii sakanuu ña'a
ma, kuiti ndachunaa maa i,
ndeva'a-ni na in kúu i.
11 Ndijin ja ni ka nduu o
sa'ya Su'si o a, má jin kandija
ni ja saña, te káxtnu'u sa ja
na jin kitnuni tee ma, vaa
nute sukan sa'a sa, ¿nava'a ka
sondikin-ka ña'a i? Kovaa ka
sondikin ña'a i, vaa ñatuu ka
jatna ini i ja káxtnu'u sa ja
ja maa Cristo iya ni ji'i nuu
krusi ma, sana jin ndani'i
ta'vi o ma.
12 Te ndaka ñayii ka sakanuu
ka sakani'ni ña'a ma, nú ka
jatna ini maa i sukan, te jín
xtivi ndi'i maa i maa i.
13 Kovaa ndijin ja ni ndakana
ña'a ya te ni ka nduu o sa'ya
Su'si a, jâ ni ka ndayaa ni
te ñatuu nawa tátnuni-ka nuu
ni a. Kovaa másu ko jin
kani ini ni ja ni ka ndayaa ni
ja jin ko sa'a ni sukan kúni
yikikuñu ni a, chi ña'a, su'va
ja kúni Su'si ma kúu ja jin
kunukuechi nuu tna'a ni, te
jin kutoo tna'a ndi-in ndi-in
ni.
14 Vaa ndaka ja ni tatnuni
ya nuu Moisés ma ja ni
kaxtnu'u de ma, ni ndasa'a
ya in-nka-ni tnu'u, te sa'a
ká'an ya: “Jin kutoo tna'a ni
sukan ka kutoo ni maa ni a.”
15 Kovaa ndijin chi saa sukan
ka kuu tu la-ina ma ja ka
jayi'i tna'a ti ma te ka jaa
tna'a ndi-in ndi-in ti ma,
sukan-ni ka kuu tu ni a, te
masu ka sa'a ni sukan ká'an
Su'si ma. Jin ndasa'a vava'a
ni kuenda nasa yukan, te jin
xnaa tna'a ndi-in ndi-in ni.

Tna'a ja játna ini yikikuñu o a ja sa'a i ma masu játna ini Xtumani Ndios ma

16 Ja ka'an sa kúu ja jin
katanuu ni jin sa'a ni sukan
kúni Xtumani Ndios ma,
sukan-va'a másu jin katanuu
ja jin sa'a ni sukan ka jatna
ini yikikuñu ni a.
17 Vaa ja játna ini yikikuñu
o ma kúu ja ñatuu játna ini
Xtumani Ndios ma ja sa'a o
ma. Te ja játna ini Xtumani
Ndios ma kúu ja ñatuu játna
ini yikikuñu o ma ja sa'a o
ma. Te ndi-in ndi-in i ka
ja'nu ndee, te chukan kúu ja
masu kúu sa'a o naxe kúni
maa o ma.
18 Kovaa nú ka sa'a ni sukan
kúni Xtumani Ndios ma, te
jin ndani'i ta'vi ni, vaa vitna
masu ka kukanu ini-ka o
sukan ni tatnuni Moisés ma
sana jin ndani'i ta'vi o.
19 Vaa ka jini ndandaa ni nde
a kúu ja játna ini yikikuñu
o ma ja sa'a i ma, te cha'a
ka kuu: ja kívi nduu ñayii
ma ji'in in-ka ñayii masu ni
tnanda'a ji'in i ma, ja sa'a neé

sa'a uun ñayii ma, te ñatuu
kúkan-nuu i ma,
20 ja ndáchiñu'u i ja masu
Su'si ka kuu ma, ja ka chi'i
tasi tna'a i ma, ja ñatuu ka
ketna'a ini nuu tna'a i ma, ja
ka kanaa i ma, ja ka kukueñu
tna'a i ma, ja ka ndakiti ini
i ma, ja ka skiti ini tna'a i
ma, ja ka sa'a siin tna'a i ma,
ja masu tnu'u Su'si ma ka
kaxtnu'u i nuu ñayii ma,
21 ja ka kukueñu ini nuu
tna'a i ma, ja ka ja'ni tna'a
i ma, ja ka ndajini i ma,
ja ka ndututu i te ka sa'a
i ja kan-yu'u ja kan-nuu ja
ñatuu játna ini Su'si ma, ji'in
ndaka-ka tna'a ja ñatuu játna
ini Su'si ma ja ka sa'a ka kuu
i ma. Siki ndaka chukan kúu
ja ndaka'an-so'o xeen sa nuu
ni, sukan ja ni ka'an sa onde
xi'na-ka ma, ja nú na in sa'a
tna'a ja ñatuu játna ini Su'si
ma chi masu ndani'i ta'vi i ja
koo i nuu tatnuni ya ma.

22 Kovaa tna'a ja sa'a Xtu-
mani Ndios ma ka kuu: ja
kutoo tna'a o ma, ja ndi-kivi
koo sii ini o ma, ja koo mani
o ma, ja kava kuee ini o te ma
ko kuyachi ini o ma, ja ka'an
mani nuu tna'a o ma, ja kava
va'a ini o ma, ja kunda'vi ini
nuu tna'a o ma, te kukanu ini
o Su'si ma,
23 ja ini ka'nu ini vee-ni ini o
ma, ja kundee o te ma kua'a
o tnu'u ja tatnuni yikikuñu o
nuu o a, te nú ndaka cha'a
sa'a o chi ñatuu nawa iyo ja
ndachunaa o nuu Su'si ma.
24 Vaa ñayii ni ka nduu sa'ya
Cristo ma chi jâ ni ka skuita
kaa i nuu krusi ma ndaka ja
u'vi ka ñu'u ini i ma te ka kuu
ini yikikuñu i ma ja jin sa'a i
ma.
25 Vaa nú ja maa Xtumani
Ndios ma te ka ndito ka teku
o a, te jín ko sa'a tna o sukan
kúni maa Xtumani Ndios ma.
26 Má jin ko sa'a o tnu'u
ja maa o ka kuu ñayii ka
ndanuu-ka, te má jin skiti ini
nuu tna'a ndi-in ndi-in o, te
má jin kukueñu ini nuu tna'a
ndi-in ndi-in o, vaa masu
játna ini Su'si ma.

6

1 Ndijin ja ni ka nduu o
sa'ya Su'si a, te nú nde ni ni
jini ja in tna'a o ni nduu sa'ya
Su'si o a, ja ni sa'a i in ja u'vi
ma, vaa ndijin chi ka jini ni
tnu'u Su'si a, te jin kava kuee
ini ni, te jin ndaka'an-so'o ni
nuu i ja máko sa'a-ka i sukan,
kovaa jin koto va'a ni maa
ni, nasa yukan, te ska'an ña'a
tachi ma ja sa'a tna ni ja u'vi
ma.
2 Ûni jin ku'un ini ni ja
vivii jin chindee tna'a ni na
tnundo'o kenda nuu ndi-in
ndi-in ni ma, te ja jin sa'a ni
sukan, te ka yikuu ni ka sa'a
ni sukan ni tatnuni Cristo
ma.
3 Vaa nú na in jani ini ja in
ñayii kanuu-ka kúu i te masu
nawa sa'a i ja chindee i tna'a i
ma chi masu nawa kúu i nuu
Su'si ma, su'va xnda'vi i maa
i.
4 Chukan kúu ja ndi-in ndi-in
o na ndasa'a kuenda nawa
sa'a o ma, te nú iyo in ja va'a
ni sa'a o ma, te kútachi o nuu
Su'si ma, te máko kuvixi o ja
maa o ni sa'a ja ni sa'a in-ka
ñayii ma.

5 Vaa maa maa o kondiso na
tniñu iyo ja sa'a o nuu Su'si
ma.
6 Chukan kúu ja nú ñayii ni
kutu'va tnu'u Su'si a, te na
sa'a i ndaka ja va'a ja kuu
ñayii ni kaxtnu'u nuu i naxe
ko kuu i nuu Su'si ma.
7 Máko xnda'vi ni maa
ni, vaa Su'si ma, masu kuu
xnda'vi o ya. Kovaa nuna
sa'a o ndaka ja va'a ma chi
sukan ndani'i ndakuu o nuu
Su'si ma.
8 Vaa nú na in na sa'a ja játna
ini yikikuñu i ma chi ndani'i
i ja ndo'o neni yikikuñu i ma.
Kovaa ñayii sa'a sukan játna
ini Xtumani Ndios ma chi ja
ndani'i i ma kúu ja koo i
ni-kani ni-jika nuu Su'si ma.
9 Te máko jin kuita o ja jin
sa'a o ja va'a ma, vaa kenda
kivi ja jin ndani'i o ja ni
skuiso Su'si ma ja taa ya ma,
nú ma jin kuita o.
10 Te chukan kúu ja ndaka
jichi ja iyo ja kuu jin sa'a o ja
va'a ma, te jín sa'a o ja va'a
nuu ndaka ñayii ma, kovaa
ñukuun-ka jín sa'a o ja va'a
ma ja jin kuu tna'a o ñayii ni
ka nduu ji'in o sa'ya Su'si ma.
11 Jin konde'ya ni sukan
na'nu letra tée sa ji'in nda'a
maa sa a.
12 Ndaka ñayii ka kuni ja jin
sa'a i sukan kúni yikikuñu i
ma, ñayii ya'a chi ka xtetuu
ña'a i ja jin jakitnuni ni te jin
ko sa'a tna ni sukan ka sa'a i
ma, vaa ja ka ndi ini i kúu ja
ma jin sondikin ña'a ñayii ma
te jin ndo'o jin neni i sukan
ka ndo'o ka neni ñayii ka sa'a
sukan ni tatnuni Cristo iya ni
ji'i nuu krusi ma.
13 Vaa ni a maa i ja ka yit-
nuni i ma, masu nde ka
sa'a i ndaka sukan ni tatnuni
Moisés ma. Kovaa ka kuni i
ja ndijin, te jin jakitnuni ni,
sukan-va'a jin koo jayiñu'u
maa i ja ni ka jakitnuni ni
ma.
14 Kovaa saña, masu nawa
ndáchiñu'u sa maa sa ja sa'a
sa ya, vaa ja maa Jesucristo
iya tátnuni nuu o a, iya ni ji'i
nuu krusi ma kúu ja sa'a sa a.
Vaa ja sukan ni ji'i Cristo ma
nuu krusi ma, te ni kaku sa
nuu ndaka ja iyo ñuu ñayivi
a te ñatuu ndí ini-ka sa nawa
ndani'i sa ñuu ñayivi a.
15 Vaa nuu Cristo ma, masu
nde jiniñu'u ja chitnuni o
maa o xi ja ma kitnuni o ma
chi ja kanuu-ka nuu Cristo
ma kúu ja ni ka nduu o ñayii
jaa, vaa ñatuu-ka na ja u'vi ka
sa'a o.
16 Te ndaka o ja ka sa'a o
sukan ká'an sa a, na kunda'vi
ini ña'a Su'si ma, te jín koo
mani ndaka o, vaa vitna chi
ñayii ñuu Israel ma ka kuu o
nuu ya.
17 Onde vitna te onde kivi
ki'in o ma, masu na in ko
xtna'a ña'a ja xtekuechi ña'a
i saña, vaa ni ka kendoo seña
nuu yikikuñu sa ya sukan ni
ndo'o ni neni sa ja kuechi
ja káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u
va'a Jesús iya tátnuni nuu o a.
18 Ndijin ja ni ka nduu o
sa'ya Su'si o a, ndaka ja vii
ja va'a ni skuta'vi ña'a Jesu-
cristo iya tátnuni nuu o a na
koo ini anua ni a. Te sukan
kó kuu.

Carta ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu ñayii ka iyo ñuu Éfeso ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Éfeso ma

1 Saña, kúu sa Pablo tee
ni tetniñu Jesucristo ma, ja
sukan ni jani ini maa Su'si
ma. Te tée sa nuu ndijin ja
ñatuu na ja u'vi-ka ka sa'a
ni ma te ka ndikin va'a, ka
ndikin ndija ni Cristo Jesús
ma, ja ka iyo ni ñuu Éfeso a.
2 Yuva o Su'si ma ji'in Jesu-
cristo iya tátnuni nuu o a, na
skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a,
te jin koo mani ni.

Sukan ni skuta'vi ña'a Su'si ma ja vii ja va'a, ja maa Cristo ma

3 Jayiñu'u kóo nuu Su'si
Yuva Jesucristo iya tátnuni
nuu o a. Vaa ja maa Cristo
ma, te ni skuta'vi ña'a ya
ndaka ja vii ja va'a iyo andivi
ma.
4 Te ja maa ya ma, te jâ ni
ndakaji ña'a Su'si ma onde
xi'na-ka ma sana ni kuva'a
ñuu ñayivi a, sukan-va'a jin
ko kuu o ñayii másu jin ko
sa'a-ka ja u'vi, te jin nduvii
jin ndundoo o nuu Su'si ma.
5 Ja kútoo xeen ña'a maa
Su'si ma, te ni jani ini ya ja
ndakuan-sa'ya ña'a ya. Te ja
maa Jesucristo ma, te ni ka
nduu o sa'ya Su'si ma, sukan
ni kuu ini maa ya ja sa'a ya
ja jin kuu o, vaa ni kunda'vi
ini ña'a ya ma.
6 Sa'a ni sa'a Su'si ma,
sukan-va'a koo jayiñu'u ya,
vaa ni skuta'vi ña'a ya
ja vii ja va'a ma. Te ni
ndakuan-ta'vi ña'a ya, ja maa
Sa'ya ya Jesucristo iya kútoo
xeen ya ma.
7 Sukan neva'a kua'a Su'si ma
ndaka ja vii ja va'a ma ja
taa ya ma, chukan kúu ja
onde maa niñi Jesucristo ma
ni ndachunaa ya, sana ni ka
ndayaa o nuu ja u'vi ma, te
ni sakanu ini ña'a ya ndaka
kuechi ni ka yo sa'a, ni ka yo
kuu o, nuu ni ka yo iyo o nuu
ja u'vi ma.
8 Te ni sa'a ya ja ni ka ni'i o
kua'a xeen ja vii ja va'a ma,
sukan-va'a jin nduu o ñayii
ndichi ma, te jin kuni o nawa
jin ko sa'a o ma.
9 Te ni kaxtnu'u ya tna'a ja ni
iyo yu'u ma, tna'a ja sukan
jâ ni jani ini ya ja ko kuu o
ma, tna'a ja sa'a Cristo ma ja
jin kuu o ma, vaa kúnda'vi ini
ña'a ya ma.
10 Te kivi ndi'i ñuu ñayivi a,
sukan iyo ja ko kuu ma, te
ndaxtutu ya ndaka ja iyo an-
divi ma ji'in ja iyo nuu ñu'ú a,
te xndoo ya nuu nda'a Cristo
ma.

11 Te ja maa Jesucristo ma,
te jin ni'i o tna'a ja jin ko kuu
ta'vi o ma, vaa sukan jâ ni
jani ini maa Su'si ma iya kúu
sa'a ndaka ma, ja jin kuta'vi
o ma,
12 sukan-va'a jin ndaka'an
jin ndakachi ñayii ma ja vii

ka sa'a ka kuu o ma, te
koo jayiñu'u nuu Su'si ma, ja
sukan ni sa'a ya ja jin kuu o
ma. Te sa'a ko kuu ji'in saña,
ja ni ka kukanu ini sa Cristo
ma xinañu'u-ka ma.
13 Sani te ndijin tna, ja ni ka
jiniso'o ni tnu'u ndaa tnu'u
ndija maa Su'si ma, tnu'u vii
tnu'u va'a ja sa'a ja jin ndani'i
ta'vi o ma. Te ja ni ka kandija
ni ya ma, te ja maa Cristo ma,
te ndijin ndandaa ja ka iyo ni
ji'in Xtumani Ndios ma, iya
ni skuiso Su'si ma ja kii ya te
koo ya ini anua o ma.
14 Te Xtumani Ndios ma, ni
sonuu Su'si ma ni taa ya,
sukan-va'a sa'a maa Xtumani
Ndios ma ja jin kukanu ini
o ja jin ni'i o ndaka ja taa
Su'si ma, kivi kenda ja jin
kaku o nuu ndaka tu'u ja u'vi
ma, te jin nduu o ñuu maa
ya ma, sukan-va'a ndaka o,
te jin ndaka'an jin ndakachi
o sukan sa'a sukan kúu Su'si
ma, te jin chiñu'u o ya.

Sukan ni jikan-ta'vi Pablo ma nuu Su'si ma ja jin kuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Éfeso ma

15 Te chukan kúu ja saña
tna, ja ni jiniso'o sa ja sukan
ka kukanu ini ni Jesús iya
tátnuni nuu o a, ji'in ja sukan
ka kutoo ni ndaka tna'a o a
ja ñatuu na ja u'vi-ka ka sa'a
i ma,
16 te chukan kúu ja ndimaa
ndákuan-ta'vi sa nuu Su'si ma
ja jin kuu ni, te ñatuu ndúnaa
sa ja jikan-ta'vi sa nuu Su'si
ma ja jin kuu ni ndaka jichi
ora jikan-ta'vi sa ma.
17 Te jikan-ta'vi sa nuu Su'si
o ma, iya ni kaxtnu'u Jesu-
cristo iya tátnuni nuu o a ja
Yuva o kúu ya, te iyo kua'a
jayiñu'u ya, te jikan-ta'vi sa ja
na chunee ya tnu'u ndichi ini
anua ni a, te na kaxtnu'u ya
sukan sa'a sukan kúu maa ya
ma.
18 Te jikan-ta'vi sa nuu Su'si
ma ja na chindee ña'a ya ja
na jin koo ndijin jin koo ndaa
janitnuni ni ma, sukan-va'a
jin kunitnuni ni nawa ka
ndetu ni ja jin ni'i ni ja taa iya
ni ndakana ña'a ma, te nde a
kúu ja vii ja va'a ja jin kuta'vi
ñayii ni ka nduu i ñuu maa
ya ma, ja ñatuu ka sa'a-ka i ja
u'vi ma.
19 Te jin kuni o tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ya ma, ja kua'a
xeen ja sa'a ya nuu yo'o ja
ka kandija o ya ma. Te tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ya ma ni
kaxtnu'u ndi'i kuiti ya
20 kivi ni ndaxteku ya Cristo
ma ne'un ñayii ni ka ji'i ma,
te ni ndasunkoo ya ya xiñi
kua'a ya ma onde andivi ma.
21 Te maa Cristo ma tátnuni
nuu ndaka ja ka tatnuni ma,
ji'in nuu ndaka ja ka xnani
ñayii ma ja ka tatnuni ka
kuu i ma, ji'in nuu ndaka tee
ka tatnuni ñuu ñayivi a. Te
chukan kúu ja maa ya tátnuni
nuu ndaka ja iyo tiempu ya'a
ji'in kivi ki'in o a.
22 Te ni skendoo Su'si ma
ndaka chii ja'a Cristo ma, te
ni sa'a Su'si ma ja Cristo ma
kúu xini ndaka ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si ma ja ka iyo
i ndaka ñuu ma.
23 Te nda'a ya ma ja'a ya ma
ni ka nduu ndaka ñayii ka

kandija ya ma. Vaa sukan
kúu Cristo ma, sukan ka kuu
maa i ñuu ñayivi ya. Te maa
ya ma kúu iya sa'a ja ndaka
ja iyo a, te jin ko kuu i sukan
kúni maa Su'si ma ja jin ko
kuu i ma, te masu nawa ja'ni
ña'a i ja jin ko kuu i ma.

2

Ja ni kunda'vi ini ña'a Su'si ma, saa ni ka ndani'i ta'vi o

1 Te maa Su'si ma ni ndax-
teku ña'a ndijin, vaa kuenda
tnu'u ja ni ka ji'i ni nuu ka iyo
ni nuu ja u'vi ma, te ni ka yo
sa'a, ni ka yo kuu ni ndaka ja
u'vi ma,
2 tna'a ja ni ka yo sa'a ni, nuu
ñatuu jin kuni-ka ni tnu'u
Su'si o a, te ni ka yo ndikin,
ni ka yo ndikin ni, ni ka yo
sa'a ni sukan ka sa'a ñayii ñuu
ñayivi a, sukan tátnuni tachi
ma, suchi iyo ñuu ñayivi a,
suchi satniñu ini anua ñayii
ñatuu ka kandija Su'si o a.
3 Te sukan tna ni ka yo
kuu ndaka o, nuu ñatuu jin
kuni-ka o tnu'u Su'si o a, te
ni ka yo sa'a o sukan ni ka yo
kuni maa yikikuñu o a, ji'in ja
sukan ni ka yo jani ini maa o
ma, te ni ka yo sa'a o sukan
ka sa'a ndaka-ka ñayii ma, te
ni ka yo sa'a o ja ni yo ndakiti
ini Su'si ma nuu o ma.
4 Kovaa Su'si o ma chi nda'vi
xen-xeen ini ya, te kútoo
xen-xeen ña'a ya,
5 vaa nuu ja ni kundee maa
ja u'vi ma ni ja'ni ña'a i ma,
kuechi ndaka ja u'vi ni ka yo
sa'a o ma, te ja nda'vi ini maa
Su'si ma, te ni skuta'vi ña'a
ya ja vii ja va'a ma, te nuu
ni ndateku Cristo ma, te ni
ka ndateku tna o, te ni ka
ndani'i ta'vi o.
6 Te ni sa'a Su'si ma ja ni
ka ndateku o ji'in Cristo ma,
te ni ndasunkoo ña'a ya ji'in
Cristo Jesús ma onde andivi
ma.
7 Te kivi ki'in o a, te kaxtnu'u
ya ndaka ja vii ja va'a
skuta'vi ña'a ya yo'o, ja ka
iyo o ji'in Cristo Jesús o a,
vaa ni kunda'vi xen-xeen ini
ña'a ya ma.
8 Vaa kuechi ja nda'vi ini
Su'si ma, te ni skuta'vi ña'a
ya ja vii ja va'a ma, te ni ka
ndani'i ta'vi o a, vaa ni ka
kandija o ya ma. Te cha'a
chi masu in ja ni ka sa'a maa
o ma te ni ka ni'i o kúu, chi
ña'a. Vaa in ja vii ja va'a
ni skuta'vi ña'a maa Su'si ma
kúu.
9 Vaa masu kuechi ja vii ja
va'a ni ka yo sa'a o ma te ni
ka ni'i o, vaa jin ko kuvixi o.
10 Vaa ja maa Cristo Jesús ma,
te ni sa'a Su'si ma ja ni ka
nduu o ñayii jin ko sa'a ja
va'a, te jin kondikin o ichi ni
satu'va ya onde xinañu'u ma.

Ja ni ji'i Cristo ma nuu krusi ma, te ni ka ndumani ndaka o, te ni ka nduu tna o ñuu Su'si ma

11 Chukan kúu ja ndijin ja
masu ñayii judío ma ka kuu
ni, jin ndaka'án ni ja onde
xi'na-ka ma, te ñayii ka yit-
nuni ma, ni ka yo xnani ña'a
i ndijin ñayii masu ka yit-
nuni, te masu ka iyo ndoo ni
nuu Su'si ma ni ka yo ka'an
i, vaa maa i chi ni ka yo
jatanuu-ka i ja ni ka yo chit-
nuni i yikikuñu tee ma, vaa

ka jani ini i ja onde sukan,
te ka iyo ndoo-ka i nuu Su'si
ma.
12 Te kivi yukan ma, ñatuu ni
ka yo iyo ni ji'in Cristo ma,
te ni ka yo iyo jika ni ñuu
Israel ma, te ñatuu ni ka yo
sa'a ni ja ni tatnuni Su'si ma
sukan-va'a jin koo va'a o ji'in
ya ma te jin ni'i o ndaka ja
ni skuiso ya nuu o ma. Te ni
ka iyo ni ñuu ñayivi a, kovaa
masu ni iyo Su'si ma ji'in ni,
te ñatuu na ja va'a ni ka yo
ndetu ni ja jin ni'i ni ma.
13 Kovaa vitna, ja maa niñi
Cristo Jesús ma ja ni jati nuu
krusi ma, te ka iyo ni ji'in
Su'si ma. Te ndijin ja ni ka yo
iyo jika ni nuu ya ma, te vitna
ja ni ka nduyatni ni nuu ya.
14 Vaa ja maa Cristo ma, te
ni ka ndumani o, vaa ñayii ja
masu judío ka kuu i ma ji'in
ñayii ñuu judío ma, ni sa'a ya
ja ni ka nduu o in-nka-ni ñuu,
te ni xtandiyo ya ndaka ja ni
yo ja'nu ndee ja in-ni ñuu jin
ko kuu o ma.
15 Te ni xnaa ya ja ñatuu
ni ka yo ketna'a ini o ma,
te ni xtandiyo ya tnu'u ni
tatnuni Moisés ma ja ni ka
yo ka'vi, ni ka yo ka'vi sa
ndi-kivi ndi-kivi ma. Sa'a ni
sa'a ya, sukan-va'a jin nduu
o in-ni ñuu, te jin ketna'a ini
o, kuenda tnu'u ja in-nka-ni
ñayii jin ko kuu o.
16 Te ja ni ji'i Cristo ma nuu
krusi ma, te ni sa'a ya ja
nduu jichi ñayii ma, te ni ka
nduu i in-nka-ni ñuu, te ni
xnaa ya ja ñatuu ka ketna'a
ini i ma, sukan-va'a jin koo
mani ndaka i ji'in Su'si ma.
17 Te ni kii ya, te ni kaxtnu'u
ya tnu'u vii tnu'u va'a ya ma
nuu ni, ja ka iyo jika-ka ni
nuu ya ma, ji'in nuu sa, ja
ka iyo yatni-ka sa nuu ya
ma, sukan-va'a jin koo mani
ndaka o ji'in ya ma.
18 Vaa ja maa Cristo ma,
te ndijin ji'in saña, kuu jin
kenda koo o nuu Yuva o Su'si
ma, ja maa Xtumani maa ya
ma.
19 Te chukan kúu ja ndijin,
masu ka iyo siin-ka ni, ni a
in-ka jichi ñayii ka kuu ni,
su'va ñayii ñuu nuu ka iyo
ñayii ñatuu na ja u'vi-ka ka
sa'a i ma ka kuu ni, te tna'a
sa'ya tata Su'si ma ka kuu ni.
20 Te sukan kúu in ve'e ka
kuu o. Vaa Cristo ma kúu
yuu kanuu-ka ni keja'a ve'e
ma, te tee ni tetniñu ya ma,
ji'in tee ni ka yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, ka
kuu yuu ni ka jakoxtna'a siki
yuu kanuu-ka ma, te yo'o ka
kuu yuu ni ka jakoxtna'a siki
yuu jâ ka yoxtna'a ma.
21 Te nú vivii jin jakoxtna'a
yuu ma, te kusukun-ka i, te
kenda i ja ko kuu i in veñu'u ii
ja yoxtnee siki yuu kanuu-ka
ma. Te maa Jesucristo ma
kúu yuu kanuu-ka ni keja'a
ve'e ma.
22 Te siki iya kúu yuu
kanuu-ka ma ka yoxtna'a tna
ni, sukan-va'a ndaka o, te ja
maa Xtumani Ndios ma, te
jin ko kuu o ve'e nuu koo
Su'si ma.

3

*Sukan ni kaxtnu'u Pablo
ma tnu'u Su'si ma nuu ñayii
masu judío ka kuu i ma*

1 Saña, kúu sa Pablo, te
kuechi ja jinukuechi sa nuu
Cristo Jesús o a, ja káxtnu'u sa
tnu'u ya a nuu ni ja ka kuu
ni ñayii masu judío ma, te ni
ka tnii ña'a i, ja yinee va'a sa
vekaa a.
2 Vaa jâ ka jini ni sukan ni
skuta'vi ña'a Su'si ma ja vii ja
va'a, sukan-va'a kunukuechi
sa nuu ni a, ja kaxtnu'u sa
tnu'u vii tnu'u va'a ya ma.
3 Vaa sukan jâ ni tee vivi'i sa
nuu ni a, sukan ni kaxtnu'u
Su'si ma ja sukan ni jani ini
ya ja sa'a ya ma.
4 Nuna jin ka'vi ni tutu ni tee
sa a, te jin ndasa'a ni kuenda
ja sukan jáku'ni ini sa nawa
kúu ja jani ini Su'si ma ja sa'a
ya ja maa Cristo ma.
5 Te onde kivi vee o ma chi
ñatuu ni kaxtnu'u Su'si ma
nuu sa'ya tata ñayii ñuu ñayivi
a tnu'u ya'a. Kovaa vitna, te
ja maa Xtumani Ndios ma,
te ni ndakaxtnu'u ya nuu tee
ni tetniñu Cristo ma ja jin
kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u
va'a ya ma, ji'in tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma.
6 Vaa ñayii masu judío ka kuu
i ma, jin ndani'i ta'vi tna i,
te jin ni'i tna i ja ni skuiso
Su'si ma, te in-ni ñayii jin ko
kuu i ji'in ñayii judío ma, te
ja maa tnu'u vii tnu'u va'a
Cristo Jesús ma, te jin ni'i tna
ni ndaka ja ni skuiso Su'si
ma.
7 Te maa sa jinukuechi ja
káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si o a, vaa sukan ni
kunda'vi ini ña'a ya, te ni
skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a
a, te sukan, te ka jini ndaka o
ja iyo xeen tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ya nawa kúni ya ja
sa'a ya ma.
8 Kovaa saña chi masu in
ñayii kanuu-ka kúu sa ne'un
ndaka-ka ñayii ni ka ndu-
vii ni ka ndundoo ka iyo
nuu Su'si ma, vaa kuenda
kúu in suchi luluu-ka ni kuu
sa. Kovaa saa nuu saña, ni
skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a,
te ni kukanu ini ña'a ya, ja
na ndakaxtnu'u sa tnu'u vii
tnu'u va'a ya ma nuu ñayii
masu judío ka kuu i ma,
sukan-va'a jin kuni i ja ni sa'a
Cristo ma ja jin kuu i ma, vaa
ûni masu kuu jin jaku'ni ini o
ndaka ja ni sa'a ya ma, ji'in ja
yikuu-ka ya sa'a ya ja jin kuu
ndaka o ja ka kandija o ya a.
9 Te káxtnu'u ndaa sa naxe
ni jani ni ka'vi ini Su'si ma
sukan sa'a sukan kúu ya
ni-kani ni-jika ma. Te maa
in-ni iya ni sa'a ndaka ma ni
yo na'a sukan ko kuu ma.
10 Kovaa vitna jâ ni kaxtnu'u
Su'si o ma sukan sa'a sukan
kúu ya ji'in ndaka o ja ni
ka nduu o sa'ya ya ma,
sukan-va'a jin kuni ndaka ja
ka ndanuu ma te ka tatnuni i
ja ka iyo i andivi ma, ja sukan
ndichi xen-xeen Su'si ma.
11 Te ja ni yo ñu'u ini Su'si
ma onde xinañu'u kuiti ma
ja sa'a ya ma, te ni sa'a ya
kivi ni tetniñu ya Sa'ya ya
Jesucristo iya tátnuni nuu o a.
12 Te ja maa Cristo ma, te ni
ndanune ja kuu jin tu'va sii
ini o nuu Su'si ma, te masu
nawa jin koyu'u o, vaa ka
kandija o ya.
13 Chukan kúu ja jikan-ta'vi
sa nuu ni ja másu ko jin xtaya

ni ja sukan ndo'o neni sa vaa
kuechi ja ni kaxtnu'u sa tnu'u
Su'si a nuu ni a. Kovaa ja
sa'a ndo'o neni sa a, te jin koo
jayiñu'u maa ni.

Ûni kútoo xen-xeen ña'a Su'si ma

14 Te chukan kúu ja jínkoo
jiti sa, te jikan-ta'vi sa nuu
Su'si o Yuva Jesucristo iya
tátnuni nuu o a,
15 iya tníi kuenda ja ka nani
ndaka sa'ya tata ñayii ma, ja
ka iyo i andivi ma ji'in ñuu
ñayivi ya.
16 Chukan kúu ja jikan-ta'vi
sa nuu Su'si iya kúu sa'a
ndaka ma te iyo kua'a
jayiñu'u ya ma, te ja maa
Xtumani maa ya ma, te sa'a
ya ja na koo tnu'u ndee tnu'u
ndatnu maa ya ma ini anua
ndaka ni a,
17 sukan-va'a jin kukanu ini
ni Cristo ma, te koo ya ini
anua ni a, te jin ni'i yo'o
vava'a ni te jin konukuiñi
va'a ni. Te suni jikan-ta'vi sa
ja na jin jaku'ni ini ni sukan
jin kutoo tna'a ndija ni ma.
18 Vaa nini ja onde jin ku-
too tna'a ndija ni ma, sana
kuu jin jaku'ni ini ni ji'in
ndaka-ka ñayii ñatuu-ka na ja
u'vi ka sa'a i ma sukan kútoo
xen-xeen ña'a Cristo ma.
19 Te na chindee ña'a ya ja
jin ndasa'a ni kuenda sukan
kútoo xen-xeen ña'a ya ma,
vaa in ja ka'nu xen-xeen-ka
kuu ja kútoo ña'a ya ma, te
ñatuu na in jaku'ni ini ja maa
i ma-ni. Te chukan kúu ja
jikan-ta'vi sa nuu Su'si ma ja
na koo ndija ya ini anua ni a,
te jin ko sa'a ni ndaka sukan
sa'a maa ya ma.
20 Te maa Su'si iya kúu sa'a
ndaka ma kúu iya taa kua'a
xeen-ka sana ja jikan-ta'vi o
ma xi ja jani ini o ma. Vaa
iyo kua'a xeen tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ya ma, te ni
ndaxsama ña'a ya ja ni ka
nduu o ñayii ka sa'a ja va'a.
21 Te ja maa Cristo Jesús ma,
te na koo jayiñu'u nuu Su'si
ma nuu ka ndatna'a ndaka
o ja ni ka nduu o sa'ya ya
ma. Te sa'a kó kuu ndi-kivi
ndi-kivi ni-kani ni-jika. Te
sukan kó kuu.

4

Maa Xtumani Ndios ma na chindee ña'a, te jín ku'un ini o ja jin ketna'a ini ndaka o

1 Chukan kúu ja saña, ja
kuechi ja káxtnu'u sa tnu'u vii
tnu'u va'a Iya Tátnuni a, te yi-
nee sa vekaa a, te jikan-ta'vi
sa nuu ni ja jin ko kuu va'a
jin ko kuu ndaa ni, sukan
iyo ja jin ko sa'a o ja ka kuu
o ñayii ni ndakana ña'a Iya
Tátnuni ma.
2 Jín kava kuee ini o, te jín
ndakunitnuni o nawa ka sa'a
ka kuu o ma, te jín kanda nuu
tna'a o, vaa ka kutoo tna'a o
a.
3 Vaa sukan sa'a maa Xtu-
mani Ndios ma ja jin koo
mani o ma, te jín ko ndi ini
o ja jin ketna'a ini ndaka o.
4 Te jín kani ini o ja in-ni ñayii
ka kuu o, vaa in-ni Xtumani
Ndios ni ka kuta'vi ndaka o.
Vaa in-ni ja ni skuiso ya ja
jin ni'i ndaka o ja ni ndakana

ña'a ya ma, te inuu-ni jin ko
kuu ndaka o.
5 Vaa in-ni iya tátnuni nuu
ndaka o. Te suni maa ya
ka kukanu ini ndaka o. Te
inuu-ni ni ka jandute o.
6 Te maa in-ni Su'si ma kúu
Yuva ndaka o, te maa ya
tátnuni nuu ndaka o, te sa'a
ya ja jin koo va'a ndaka o, te
iyo ya ini anua ndaka o.
7 Te maa Cristo ma, jâ ni
skuta'vi ña'a ya ja vii ja
va'a, sukan jini ya ja kuu jin
kunukuechi ndi-in ndi-in o
nuu ya ma.
8 Chukan kúu ja ndee nuu
tutu Su'si ma:
Ni ndaa ya onde sukun ma,
te ni jan xsia'a ya ja ni yo
tatnuni nuu o ma, te ni
chinee va'a ya,
te ni skuta'vi ya ñayii ma ja
vii ja va'a.
9 ¿Te nawa kúni ka'an ja ni
ndaa ya ma? Ja kúni ka'an
kúu ja xinañu'u suni ni kêe ya
ni ja'an ya onde nuu kunu-ka
ma sana ni ndaa ya ma.
10 Vaa iya ni kêe onde
kunu-ka ma, te suni maa
ya ni ndaa onde siki ndaka
andivi ma, sukan-va'a ko
koto ya ndaka tu'u ja iyo a.
11 Te maa ya ni jani ini ja
jin koo tee jin kaxtnu'u tnu'u
maa ya ma te ni tetniñu
ya de, te jin koo ñayii jin
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
maa ya ma, te jin koo ñayii
jin kaxtnu'u tnu'u vii tnu'u
va'a maa ya ma nuu ñayii
ñatuu jin kuni-ka ma. Te
nuu ka iyo ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si ma ndi-in ndi-in
ñuu ma, te jin koo ñayii jin
ko koto ña'a. Te jin koo ñayii
jin ndakaxtnu'u tnu'u maa
ya ma nuu ñayii jâ ni ka nduu
sa'ya Su'si ma,
12 sukan-va'a ñayii ya'a, jin
skua'a i ñayii ni ka nduu
sa'ya maa ya ma ja ñatuu
na ja u'vi-ka ka sa'a i ma,
sukan-va'a jin koo tu'va i ja
jin kunukuechi i nuu Su'si
ma, sukan-va'a jin ko kuu
i ñayii jin koo va'a nuu ya
ma, te kuenda tnu'u ja nda'a
Cristo ma xi ja'a ya ma ka
kuu o,
13 sukan-va'a onde nú ni ka
kenda koo ndaka o ja inuu-ni
jin kukanu ini o ya ma, te
jin ko kuu o in ñayii ni ka
teku va'a ini, te jin kutu'va o
ja jin sa'a o ndimaa ja va'a
sukan sa'a maa Cristo ma,
sukan-va'a jin kenda koo o ja
jin sa'a ndaa jin sa'a ndija o
sukan sa'a maa Cristo ma.
14 Te masu kuu jin ko kuu-ka
o sukan ka kuu suchi kuechi
ma, ja ka ndaxsama yachi
i ja ka jani ini i ma, te
ndeva'a-ni tnu'u ka jiniso'o i
ja ka xnda'vi ña'a ñayii masu
ka jika ichi ndaa Su'si a, te ka
kandija i, vaa vivii ka ka'an
ñayii yukan.
15 Kovaa yo'o chi su'va jín koo
va'a jin koo ndija o, te jín ku-
too tna'a ndija o, sukan-va'a
jin teku-ka ini o te jin ko sa'a
o sukan sa'a maa Cristo ma,
iya kúu xini ndaka o ja ka
kuu o yikikuñu ya ma.
16 Te jín ndasa'a o kuenda
sukan vivii ka chindee tna'a
nda'a o a ja'a o a, ni-ka'nu
yikikuñu o a, sana kuu nawa
sa'a o ma, te sukan jin ko kuu
o, te vivii jin ketna'a ini o, te

jin koo tutu ndaka o, te jin
chindee tna'a ndaka o. Nde
a kúu ja ni taa Su'si ma ja
jin sa'a o ma, te jín sa'a o, te
jín chindee tna'a o, te jin koo
va'a jin koo vii ndaka o, vaa
ka kutoo tna'a o a.

Sukan jin ko kuu o ja ni ndasajaa ña'a Cristo ma

17 Cha'a kúu ja ká'an sa,
te ja maa Iya Tátnuni ma, te
tátnuni sa nuu ni a. Máko jin
ko kuu ni sukan ka kuu ñayii
ñatuu ka jini Su'si ma, ja ka
jani ya'a ka jani yukan-ni ini
i ma.
18 Ja ka iyo nee janitnuni i
ma, te ka iyo jika i nuu nda'a
Su'si ma. Vaa ñayii ñatuu ka
jaku'ni ini ka kuu i, vaa ka
sa'a ndee i ini anua i ma nuu
Su'si ma.
19 Te ñayii ya'a chi masu nde
ka kukan-nuu-ka i, te ka sa'a
i ndeva'a-ni nde a ka kuni i
ma, te ka iyo sii ini i ja ka sa'a
i ndaka ja u'vi ma.
20 Kovaa ndijin chi masu
sukan ni kaxtnu'u Cristo ma
ja jin sa'a ni ma.
21 Te nú ja ndaa ja ni ka
jiniso'o ni tnu'u ni ka'an sa
ja ni ka'an ya ma, te ni ka
kutu'va ni sukan ni kaxtnu'u
maa ya ma, vaa ndaka tnu'u
ni kaxtnu'u ya ma chi ja ndaa
kúu.
22 Chukan kúu ja jin xndoo ni
ndaka ja u'vi sukan ni ka yo
sa'a, ni ka yo kuu ni ma, tna'a
ja ni yo xnda'vi ña'a ma, te ni
ka yo sa'a neé, ni ka yo sa'a
uun ni ma, te ni xtivi ña'a i
ma.
23 Kovaa vitna, te jin ndasa-
jaa ni janitnuni ni a.
24 Te jin nduu ni in ñayii jaa,
sukan ni ndasa'a ña'a Su'si
ma. Te jin ko kuu ni ñayii
jin ko sa'a ja va'a ja ndaa, te
ñatuu-ka na ja u'vi jin ko sa'a
kuiti ni.
25 Chukan kúu ja ñatuu koo
jin xnda'vi tna'a-ka ni, su'va
ndi-in ndi-in ni jin ka'an
ndaa nuu tna'a, vaa ndaka o
chi in-ni ñayii ka kuu o.
26 Nú ve jin ndakiti ini ni,
kovaa másu ko jin kua'a ni
tnu'u ja jin ko sa'a ni ni-in ja
u'vi ja sa'a ja jin kuiso kuechi
ni, ni másu ko jin kua'a ni
tnu'u ja jin ko ndakiti ini ni
in nduu kuiti ma,
27 te másu ko jin kua'a ni
tnu'u ja ko ska'an ña'a tachi
ma.
28 Chi nú nde ni ni yo
sakui'na nuu ñatuu jin
kuni-ka ni tnu'u Su'si ma, te
máko sakui'na-ka ni, su'va
satniñu va'a ni ji'in nda'a ni
a, sukan-va'a ni'i ni nawa
chindee ni ñayii nda'vi ka
jiniñu'u ma.
29 Ñatuu ni-in tnu'u ndeva'a
ko kee yu'u ni a, ja kuña'a
ni nuu tna'a ni ma, su'va
tnu'u ká'an ni ma ko kuu
tnu'u kuatniñu, sukan-va'a
jin chindee tna'a ni ja jin koo
va'a-ka ni nuu Su'si ma. Te ja
sukan jin sa'a ni ma, te vivii
jin kuatnu'u ini ña'a ñayii ka
niniso'o ña'a ma.
30 Te másu ko jin sa'a ni ja ko
kuxii ini Xtumani Ndios ma,
vaa suu ya kaxtnu'u na in ka
kuu o nuu Su'si ma, te kivi
ndenda koo o nuu Su'si ma,
te ndakuni ña'a Su'si ma ja
sa'ya maa ya ka kuu o.
31 Chukan kúu ja jin xtandiyo
ni ndaka tu'u tnu'u jatu tnu'u

xiko tnu'u ndi'vi tnu'u kini ja
sa'a ja ka kuxii ka kunda'vi
ini ni ma. Suni jin xtandiyo
ni ja ka ndakiti ini ni ma, ji'in
ja ka kuyachi ini ni ma, ji'in
ja ka kana ka kayu'u ni ja ka
ka'an u'vi nuu tna'a ni ma,
ji'in ndaka-ka ja u'vi ka sa'a
ni ma.
32 Su'va jin kava va'a ini ni,
te jin kunda'vi ini nuu tna'a
ni, te jin sakanu ini nuu tna'a
ni, sukan ni sa'a Su'si ma, ja
maa Cristo ma, te ni sakanu
ini ña'a ya ma.

5

Jín ko kuu o sukan kúu ñayii ni ndaxtnuu Su'si ma janitnuni i ma

1 Yo'o ja ka kuu o sa'ya too
Su'si ma, jín sa'a o sukan sa'a
maa ya ma.
2 Te ndimaa jín kutoo tna'a
o, sukan ni kutoo ña'a Cristo
ma, vaa ja ni kutoo ña'a ya
ma kúu ja ni kachi ya ni
chunaa ya nuu tniñu o ma, te
ni ndakua'a ya maa ya nuu
Su'si ma, kuenda tnu'u ja in
kiti ja ni ka ja'mi i te ni ndaa
xiko asi ti ma nuu Su'si ma.
Sukan kúu ja ni sa'a ya ma,
te ni jatna ini Su'si ma.

3 Kovaa ndijin, jin ko kuu
ni sukan iyo ja jin ko kuu
ñayii ñuu Su'si ma, ja ñatuu
na ja u'vi-ka ka sa'a i ma.
Chukan kúu ja másu ko jin
ko kivi nduu jin ko kivi ni'ni
ni ji'in ñayii ñatuu ni tnanda'a
ji'in ni ma, ni a jin ko sa'a
ni ni-in ja u'vi, ni a jin ko
ndiyo ini ni ndaka ja ka iyo
ñuu ñayivi a,
4 ni a jin ko ka'an ni tnu'u
ndeva'a, ni a jin ko ka'an
ni tnu'u ja masu kuatniñu
o ma. Vaa masu va'a-ni ja
ndaka tnu'u ya'a ko ka'an o
ma, su'va ja sa'a o kúu ja
na ndakuan-ta'vi o nuu Su'si
ma.
5 Vaa ka jini ni ja ñayii ka kivi
nduu ji'in in-ka ñayii ñatuu
ni ka tnanda'a ji'in i ma,
ji'in ñayii ka sa'a ja u'vi ma,
ji'in ñayii ka ndiyo ini ma,
inuu-ni ka kuu i ji'in ñayii
ka ndachiñu'u tna'a ja masu
Su'si ka kuu ma, vaa saa ka
jatanuu i ndaka chukan te ka
xndoo i Su'si ndija ma. Te
ni-in ñayii ya'a, masu kuu jin
koo i nuu tatnuni Cristo ma
ji'in Su'si ma, nuu ni skuta'vi
ya ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa
ma.
6 Chukan kúu ja ndijin, jin
ko koto va'a ni maa ni, ja
ñatuu na in ko xnda'vi ña'a
ja vivii ko ka'an i, te tnu'u
iyu tnu'u su'va-ni ko kuu
ma. Vaa ndaka cha'a ka
sa'a ñayii ñatuu ka kandija ja
ká'an Su'si ma. Chukan kúu
ja ndákiti ini ya nuu i ma.
7 Te másu ko jin sa'a ni sukan
ka sa'a ñayii yukan ma.
8 Vaa ndijin chi onde xi'na-ka
ma chi ni ka yo iyo ni nuu
nee ma, kovaa vitna chi ja
maa Iya Tátnuni ma, te ka iyo
ni nuu ndú'va ñu'u vivii maa
ya ma, te ndimaa jin ko sa'a
ni sukan ka sa'a ñayii ka iyo
nuu ndú'va ñu'u vivii maa ya
ma.
9 Vaa ndaka ja ka sa'a ñayii ka
iyo ji'in Xtumani Ndios ma
kúu ja jin kava va'a ini i ma,
ji'in ja jin sa'a i ja ndaa ndija
ma, ji'in ja jin ka'an i ja ndaa

ma,
10 te ndimaa ka ndasa'a i
kuenda nawa játna ini Iya
Tátnuni ma, te sukan ka sa'a
i ma.
11 Te másu ko jin ko sa'a ni
ja ka sa'a ñayii ka iyo nee
janitnuni i ma, vaa masu nde
jiniñu'u ja ka sa'a i ma. Su'va
jin ndaka'an-so'o ni nuu i.
12 Vaa ja kan-nuu xeen kúu ja
ka sa'a yu'u i ma, te onde ja
ndaka'an o ja ka sa'a i ma, ja
kan-nuu kuu.
13 Kovaa ndaka kuechi sa'a
ñayii ma ndatuu kivi ndenda
i nuu ndú'va ñu'u vivii maa
Cristo ma, te ndundaa kuechi
i ma, vaa nuu ndú'va ñu'u
Cristo ma chi ndaka ndatuu.
14 Chukan kúu ja ká'an tnu'u
Su'si a:

Ndoto ni, ndijin ja kixi ni,
te ndakoo ndijin ne'un
ñayii ni ka ji'i ma,
te Cristo ma, sa'a ya ja
ndundijin nuu ni a.

15 Jin ko koto vava'a ni
naxe jin ko sa'a jin ko kuu ni,
te jin ko kuu ni ñayii ndichi.
Másu ko jin ko kuu ni ñayii
ñatuu ka jaku'ni ini.
16 Jin kuatniñu va'a ni tiempu
a, vaa kivi ka iyo o a chi kivi
iyo xeen-ka ja u'vi kúu.
17 Chukan kúu ja jin ko kuu ni
ñayii jin ndasa'a kuenda nde
a kúni Iya Tátnuni ma ja jin
sa'a ni ma, te másu ko jin ko
sa'a ni sukan ka sa'a ñayii ka
iyo nee janitnuni i ma.
18 Te másu ko jin ko ko'o ni
ndixi te jin ndajini ni, vaa ja
xtivi o maa o kúu. Su'va ja
jin ku'un ini ni kúu ja na koo
Xtumani Ndios ma ini anua
ni a, te jin ko sa'a ni sukan
kúni maa ya ma.
19 Te maa tnu'u Su'si ma
jin kuatniñu ni ja jin
ndaka'an-so'o nuu tna'a
ndi-in ndi-in ni. Te tna'a
ja ka jita o ma, ni-yu'u
ni-anua ni jin kata ni, te jin
ndachiñu'u ni Iya Tátnuni ma.
20 Te ja maa Jesucristo iya
tátnuni nuu o a, te ndimaa jin
ndakuan-ta'vi ni nuu Yuva o
Su'si ma ja ndaka ja táa ya
ma.

Jín kuandetu nuu tna'a ndi-in ndi-in o

21 Jín kuandetu nuu tna'a
ndi-in ndi-in o, vaa ka na'a o
ja nde'ya ña'a Su'si ma.
22 Ndijin ja ka kuu ni ña'a ni
ka tnanda'a ma, jin kuandetu
ni nuu yii ni ma, sukan ka
jandetu ni nuu Iya Tátnuni
ma.
23 Vaa yii ni ma, kuenda tnu'u
ja xini ni ma kúu de, sukan
kúu Cristo ma, vaa suu ya
kúu xini ma, te ndaka yo'o ja
ni ka nduu o sa'ya Su'si ma,
ka kuu o yikikuñu Cristo ma,
vaa maa Cristo ma kúu iya
ni sa'a ja ni ka ndani'i ta'vi o
ma.
24 Te sukan ka kandija ndaka
o ja ni ka nduu o sa'ya Su'si
ma ndaka ja ká'an Cristo ma,
sukan tna na jin kuandetu
ña'a ma nuu yii ña ma ndaka
nawa ká'an de ma.
25 Ndijin tna ja ka kuu ni
tee ni ka tnanda'a ma, jin
kutoo ni ñasi'i ni ma, sukan
kútoo Cristo ma ndaka o ja
ni ka nduu o sa'ya Su'si ma,
vaa maa ya ni ndo'o ni neni
nuu tniñu o ma, sukan-va'a
jin ndani'i ta'vi o ma.

26 Te ja ni sa'a ya sukan ma,
te ni ndasavii, ni ndasandoo
ña'a ya, te ni ndakate ña'a ya
ji'in tnu'u maa ya ma, sukan
sa'a ndute ma,
27 sukan-va'a jin koo o nuu
maa ya ma, te jin ko kuu o
sa'ya maa Su'si ma, te jin koo
jayiñu'u o, te ñatuu ni-in ja
u'vi ko satne'e ña'a. Su'va jín
xndoo o ndaka ja u'vi ma.
28 Sukan ni kutoo ña'a Cristo
ma, sukan tna jin sa'a ndi-
jin, jin kutoo ni ñasi'i ni ma,
sukan ka kutoo ni yikikuñu
ni a. Vaa tee kútoo ñasi'i de
ma chi kútoo de maa de.
29 Vaa masu na in saxiko
yikikuñu maa i ma chi su'va
jito va'a i, te ndí ini i ja na koo
va'a i ma. Sukan kuiti sa'a
Cristo ma ji'in yo'o ja ni ka
ndaketna'a ini o ji'in ya ma ja
vivii jito ña'a ya te ndí ini ya
nawa ka jiniñu'u o ma.
30 Vaa yikikuñu maa ya ma
ka kuu o.
31 Te chukan kúu ja tee
tnanda'a ma chi xndoo de
yuva de ma ji'in si'i de ma, te
kueka tna'a de ji'in ñasi'i de
ma, te in-nka-ni yikikuñu jin
ko kuu nduu de ji'in ña.
32 Ka'nu xeen kúu tnu'u ya'a
ja ni kaxtnu'u Su'si ma nuu o
a. Kovaa ja kúni saña kúu ja
jin jaku'ni ini ni sukan ni ku-
too ña'a Cristo ma yo'o ja ka
kuu o ñayii ni ka ndaketna'a
ini ji'in ya ma.
33 Te in-ka tnu'u ni ka'an sa
ma kúu ja ndi-in ndi-in ndi-
jin, jin kutoo ni ñasi'i ni ma,
sukan ka kutoo ni maa ni ma.
Te suni ndijin tna ña'a, jin
kuandetu ni nuu yii ni ma.

6

1 Suchi kuechi, jin kandija
ro sukan ka ka'an yuva ro
ma ji'in si'i ro ma, vaa sukan
játna ini Iya Tátnuni ma, te ja
va'a kúu cha'a.
2 Jin kuandetu nuu yuva ro
ma ji'in nuu si'i ro ma, vaa
cha'a chi in ja xinañu'u ni
tatnuni Su'si ma kúu, te iyo
in ja ni skuiso ya ja ni'i o
nuna sa'a o sukan ni tatnuni
ya ma.
3 Te ja ni skuiso ya ma kúu
ja koo va'a o ñuu ñayivi a, te
koteku kani o ñuu ñayivi a.
4 Te ndijin ja ka kuu ni
yuva suchi kuechi ma, máko
jin sa'a ni ja jin ndakiti ini
sa'ya ni ma. Te ja maa Iya
Tátnuni ma, te jin ka'an-so'o
ni nuu i, te jin kaxtnu'u vii jin
kaxtnu'u va'a ni nuu i ja na
jin ko sa'a jin ko kuu i sukan
kúni maa Iya Tátnuni ma.
5 Ndijin ja ka jinukuechi
ni nuu ñayii xi-nuu ka sat-
niñu ni ma, jin kandija ni,
te jin kava vii jin kava va'a
ini ni, te jin kuandetu ni nuu
i, kuenda tnu'u ja nuu maa
Cristo ma ka kandija ni.
6 Jin satniñu ndija ni. Masu
yika-ni ja ora ka nde'ya i ma,
te jin sa'a ni ja ka satniñu
ni, sukan-va'a jin kuatnu'u
ini ña'a i, chi ña'a. Jin kani
ini ni ja nuu maa Cristo ma
ka jinukuechi ni, te ni-yu'u
ni-anua ni jin satniñu ni nuu
ñayii xi-nuu ka satniñu ni ma,
sukan kúni Su'si ma ja jin sa'a
ni.
7 Má jin kani ini ni ja nuu
ñayii ma-ni ka jinukuechi
ni, su'va jin kani ini ni ja

nuu maa Iya Tátnuni ma
ka jinukuechi ni, te jin
kunukuechi vava'a ni.
8 Vaa jin kona'a ni ja
ndeva'a-ni na ja va'a ka
sa'a ka kuu maa ñayii ma,
te sukan jin ndani'i i ja
ndakua'a maa Iya Tátnuni
ma, ka kuu i ñayii ka
jinukuechi xi ka kuu i ñayii
masu ka jinukuechi.
9 Ndijin ja ka neva'a ni ñayii
ka jinukuechi nuu ni ma, jin
ko kuu vii jin ko kuu va'a ni
ji'in i, te másu ko jin xsiu'u
ni i ja nú masu kuu sa'a i
ma te masu jin chuya'vi ni
i, chi ña'a. Vaa jin ndaka'án
ni ja onde andivi ma iyo iya
tátnuni nuu o a, te inuu-ni
kútoo ña'a ya ndijin ji'in maa
i ma.

Jín kuatniñu va'a o ndaka tnu'u ndee tnu'u ndatnu táa Su'si ma

10 Chukan kúu ja ndijin
ja ni ka nduu tna ni sa'ya
Su'si ma, jin kukanu ini
vava'a ni iya tátnuni nuu o
a, sukan-va'a chindee chituu
ña'a ya, te jin ni'i ni tnu'u
ndee tnu'u ndatnu maa ya
ma.
11 Jin ko tnii vava'a ni ndaka
tnu'u ndee tnu'u ndatnu táa
Su'si ma, sukan-va'a kuu jin
konukuiñi vava'a ni, te masu
kundee tachi ma nuu ni ora
kúni i ja xnda'vi ña'a i ma.
12 Vaa masu ñayii ñuu ñayivi
a ka kanaa ji'in o, nú masu
ja ndaka ja ka chindee tna'a
ji'in tachi ma, ndaka ja ka iyo
yatni andivi ma, tna'a ja ka
tatnuni nuu nee ma tiempu
ya'a. Ndaka cha'a ka kuu ja
ñatuu ka kunimani nuu o a.
13 Chukan kúu ja jín ko tnii
vava'a o ndaka tnu'u ndee
tnu'u ndatnu táa Su'si ma,
sukan-va'a kivi kenda tachi
ma ja nduku i ja xnda'vi ña'a
i ma, te masu jin kandija o ja
ká'an i ma. Te nú ni jinu ni
ka satu'va va'a o maa o, te jín
konukuiñi vava'a o.
14 Ûni jín konukuiñi vava'a o,
te jín ko tnii vava'a o tnu'u
ndaa tnu'u ndija Su'si ma. Te
ûni jín sa'a o ja va'a ja ndaa
ma sukan tátnuni Su'si ma,
sukan-va'a ñatuu na ja u'vi
ma jin ko xtna'a ña'a.
15 Ndimaa jín koo tu'va o,
sukan-va'a kuu jin koo o jin
kaxtnu'u o tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si ma ja sa'a ja jin
ndumani ñayii ma ji'in Su'si
ma.
16 Te in-ka ja jin sa'a o kúu
ja ûni jín kukanu ini vava'a
o Su'si ma, sukan-va'a kasi
ndee kasi ndoso ña'a ya nuu
ndaka ja u'vi tétniñu tachi ma
nuu ka iyo o a.
17 Te jín ku'un jín ku'un-ni ini
o ja Su'si ma sa'a ja jin ndani'i
ta'vi o ma, te masu nawa kuu
sa'a tachi ma ja xnda'vi-ka
ña'a i. Te jín tnii vava'a o
tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma,
ja ni taa Xtumani maa ya ma,
ja kúu i kuenda tnu'u ja in
yuchi kúu espada ma, vaa
suu tnu'u ya ma chindee ña'a
ja jin kundee o nuu tachi ma.
18 Te maa Xtumani Ndios
ma na chindee ña'a, te
ndimaa jín kakan-ta'vi jín
kakan-ta'vi-ni o nuu Su'si ma
ndaka ora, te másu ko jin
ndunaa o ja jin kakan-ta'vi
o ja jin kuu ndaka-ka ñayii
ni ka nduu sa'ya Su'si ma, ja

ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a i ma.
19 Te jin kakan-ta'vi ni ja kuu
sa, sukan-va'a ni'i ini sa naxe
kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si ya nuu ñayii ma, te
máko koyu'u sa.
20 Vaa Su'si ma ni tetniñu ña'a
ja ki'in kii sa ndaka ñuu a,
kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u
va'a maa ya a, te chukan kúu
ja vitna chi ni ka ju'ni ña'a i
ji'in yo'o kaa, te yinee va'a sa
vekaa ya. Te jin kakan-ta'vi
ni ja kuu sa, sukan-va'a máko
koyu'u sa, te ká'an sa tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si o ya, sukan
kúni ya ja sa'a sa a.

Ndákuan-ta'vi Pablo nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Éfeso

21 Kovaa ja kúni sa kúu ja
jin kuni tna ni naxe iyo naxe
kúu sa a, te nde a kúu ja
sa'a sa a. Te ndaka cha'a
chi kaxtnu'u ñani o Tíquico a,
tee ka kutoo tna'a ji'in o a,
tee jinukuechi va'a nuu Iya
Tátnuni ma.
22 Te tee ya'a ni tetniñu sa
ja jaan de nuu ka iyo ni a,
sukan-va'a kaxtnu'u de naxe
ka iyo sa ya'a, sukan-va'a jin
ndani'i ni tnu'u kanu ini.
23 Te maa Yuva o Su'si ma
ji'in Jesucristo iya tátnuni nuu
o a, na sa'a ya ja ndaka ni
ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si
o a, na jin koo mani ni, te
jin kutoo tna'a-ka ni, te jin
kukanu ini-ka ni Su'si o ma.
24 Te na skuta'vi ña'a ya ja
vii ja va'a ndaka ni ja ka
kutoo xen-xeen ni Jesucristo
iya tátnuni nuu o a. Te sukan
kó kuu.

Carta ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu ñayii ka iyo ñuu Filipos ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Filipos ma

1 Saña kúu Pablo a, te ka iyo sa ji'in Timoteo a ja ka jinukuechi sa nuu Jesucristo o a. Te tée sa nuu ndaka ni ja ni ka kandija ni Cristo Jesús ma te ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a ni ma, ja ka iyo ni ñuu Filipos a, ji'in tee ka ndaka'an-so'o nuu ni naxe jin ko sa'a jin ko kuu ni nuu Su'si ma, ji'in tee ka jinukuechi nuu ni a sukan-va'a jin koo va'a ni nuu Su'si o a.
2 Te Yuva o Su'si ma ji'in Jesucristo iya tátnuni nuu o a, na skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a, te jin koo mani ni.

Sukan jikan-ta'vi Pablo ma ja jin kuu ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma ja ka iyo i ñuu Filipos ma

3 Ndimaa ndákuan-ta'vi sa nuu Su'si o ma ndaka jichi ndaka'án ña'a sa naxe ka iyo ni a.
4 Ndaka jichi jikan-ta'vi sa nuu Su'si ma, ndimaa kusii ini sa ja jikan-ta'vi sa ja jin kuu ni.
5 Vaa ni ka ketna'a ini o, te ka chindee tna'a o, ja jin kuni ñayii ma tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma, te onde nuu ni keja'a ni ka chindee tna'a o ma, te onde vitna ka ketna'a ini o.
6 Te Su'si ma, ni keja'a satniñu ya ini anua ni a ja jin sa'a ni ja va'a ma, te kukanu ini sa ja maa ya sinu tniñu ni keja'a ya ma, onde kivi ndenda Jesucristo ma.
7 Jani ini sa ja va'a-ni ja jani ini sa sa'a ja jin kuu ni, chi vaa ñu'u xeen ini ña'a sa ndaka ni. Vaa visi yinee sa vekaa ya, xi yikuu sa kaxtnu'u sa ja ja ndaa kúu tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a, kovaa ndaka ndijin ka jini sukan ni skuta'vi ña'a Su'si ma ndaka ja vii ja va'a ma yo'o, vaa ka chindee tna'a o ka jinukuechi o nuu ya ma.
8 Vaa Su'si ma, jini ya ja sukan kútoo xeen ña'a sa ndaka ni. Ûni kútoo ña'a sa sukan ni kutoo ña'a Jesucristo ma.
9 Te chukan kúu ja jikan-ta'vi sa nuu Su'si ma, ja sukan ka kutoo tna'a o a, te jin kutoo tna'a-ka o, te jin jaku'ni va'a ini o naxe jin ko sa'a jin ko kuu o,
10 te jin kuni ni jin ndakaji ni nde a kúu ja va'a-ka ma, sukan-va'a jin ko kuu ni ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma. Te ñatuu na in ko ka'an ja ñayii ka sa'a ja u'vi ka kuu ni kivi ndenda Cristo ma.
11 Te ja maa Jesucristo ma, te jin ko sa'a ni ja vii ja va'a ma, sukan-va'a jin ka'an vii jin ka'an va'a ñayii ma ja kuu Su'si ma, te koo jayiñu'u ya.

Saña chi nú téku sa chi ja kunukuechi sa nuu Cristo ma

ko kuu

12 Ndijin ja ni ka nduu
ni sa'ya Su'si o a, kúni sa
ja jin kuni ni ja ndaka ja
ni ndo'o, ni tna'a sa ma
chi ni ka chindee ña'a i ja
ni jitenuu-ka tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si o ya.
13 Te ndaka soldado ka jito
palaciu ya, ji'in ndaka tu'u
ñayii ma, ka jini i ja yinee sa
vekaa a ja kuechi ja káxtnu'u
sa tnu'u vii tnu'u va'a Cristo
ma.
14 Te kua'a-ka tna'a o ja ni ka
nduu i sa'ya Su'si o a, ja ni
ka jini i ja yinee sa vekaa a,
te ni ka ni'i-ka i tnu'u ndee
tnu'u ndatnu, te ka kaxtnu'u
i tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma,
te masu ka yu'u i.

15 Te ja ndaa ndija kúu
ja jaku i chi ka kaxtnu'u i
tnu'u vii tnu'u va'a Cristo ma
kuechi ja ka kukueñu ini i, te
ka kuni i ja jin kundee i nuu
sa. Kovaa jaku-ka i ma chi
ni-yu'u ni-anua i ka kaxtnu'u
i tnu'u Su'si ma.
16 Ñayii ka kaxtnu'u tnu'u vii
tnu'u va'a Cristo ma ja ka
kukueñu ini i ma chi masu ja
ka jinukuechi va'a i nuu Su'si
ma kúu chi su'va ka jani ini i
ja sukan, te ndo'o neni-ka sa.
17 Kovaa ñayii ka jini ja yinee
va'a sa vekaa a kuechi ja
kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si ma, chi su'va
ñukuun ka kaxtnu'u i tnu'u
vii tnu'u va'a Cristo ma, vaa
ka kutoo ña'a i.
18 Kovaa masu ndí ini sa,
ndeva'a-ni naxe ka ñu'u ini
maa i ma te ka kaxtnu'u i ma.
Nú ni-yu'u ni-ini maa i te ka
kaxtnu'u i, xi ka kukueñu ini
maa i, kovaa tnu'u Cristo ma
ka kaxtnu'u i, te chukan kúu
ja kúsii ini xeen sa, te su'va
koo sii ini-ka sa.
19 Sukan ka jikan-ta'vi ni
nuu Su'si ma ja kuu sa ma, te
kúkanu ini sa ja maa Xtumani
Ndios ma chindee ña'a, te
ndaka ja ndo'o sa a chi sa'a
i ja kaku sa nuu ja u'vi ma.
20 Sukan ñu'u ini sa, te ndetu
sa, te masu nawa kúkan-nuu
sa, vaa su'va kúkanu ini-ka sa
Su'si ma. Te visi na koteku
sa xi na kûu sa, kovaa kuiti
ja sukan ndo'o sa a chi koo
jayiñu'u Cristo ma.
21 Vaa saña chi nú téku sa
chi jinukuechi sa nuu Cristo
ma, te nuna kûu sa chi jâ ni
kundee sa kúu, vaa ndani'i
ta'vi sa nuu Su'si ma.
22 Kovaa nuna koteku-ka sa
chi ja va'a-ka ko kuu, vaa
kuu-ka kunukuechi sa nuu
Su'si ma, te ka'an-ka sa tnu'u
Su'si o ya, te jin ndukua'a-ka
o ja ka kuu o sa'ya Su'si ma.
Te chukan kúu ja ñatuu jini sa
naxe kani-nka ini sa.
23 Kovaa ndeva'a-ni nde a
ko kuu, iyo sa ja kuan-ta'vi
sa, vaa kúu ini sa ja no'o sa
nuu iyo Cristo ma, chi ja va'a
xen-xeen-ka maa sa ko kuu.
24 Kovaa ja jin koo va'a maa
ni, te jiniñu'u ja koteku sa.
25 Te kuiti kúkanu ini sa ja
sa'a ko kuu, te jini sa ja kuiti
koo-ka sa ji'in ni, sukan-va'a
chindee-ka ña'a sa ja jin
kukanu ini-ka ni Su'si ma, te
jin koo va'a-ka ni nuu ya, te
jin koo sii ini-ka ni.
26 Te nuna jaan tuku sa in-ka
jichi nuu ka iyo ni a chi
jin koo sii ini xen-xeen-ka ni
nuu Cristo ma.

27 Yika-ni ja kúni sa kúu

ja jin ko sa'a jin ko kuu ni
sukan ká'an tnu'u vii tnu'u
va'a Cristo ma, sukan-va'a
nú tnu ka'an o ja na jaan
sa xi ña'a, kovaa kúni sa ja
kuniso'o sa ja in-ni ja ka jani
ini ni, te ka nukuiñi va'a
ni nuu Su'si ma, te vivii ka
chindee tna'a ndaka ni, te ka
kuu inuu ini ni, te ka satniñu
xeen ni ja ka kaxtnu'u ni
tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a
ja ka kandija o a.
28 Te sa'a, te ka jini o ja Su'si
ma sa'a ja ichi jin ndani'i ta'vi
ni ma kuan koo ni. Chukan
kúu ja másu ko jin koyu'u
ni nawa ka sa'a ka kuu ña'a
ñayii ñatuu ka kunimani nuu
ni ma. Vaa sa'a, te ka jini o ja
kuan koo maa i ichi nuu jin
skenaa i maa i ma, ja sukan
ka sa'a i ma.
29 Vaa in ja vii ja luu kúu
ja ni ka ni'i o a, vaa masu
yika-ni ja jin kandija o ya te
ni kuu-ni chi suni tna ja jin
ndo'o jin neni o ja kuechi ja
ka kaxtnu'u o tnu'u maa ya
a.
30 Vaa ka jini ni ja sukan
ni ndo'o ni neni sa onde
xi'na-ka ma, ja kuechi ja
káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u
va'a maa ya a, te suni ka
jiniso'o ni ja onde vitna chi
sukan-ni yikuu sa ndo'o sa, te
suni sukan jin ko kuu tna ni.

2

Sukan ni kuu ja ni kii ñayivi Cristo Iya Tátnuni ma ñuu ñayivi a

1 Chukan kúu ja nú ni ka
ndani'i ni in tnu'u kanu ini
ni sa'a Cristo ma vaa kútoo
ña'a ya ma, te nú ka ku-
too tna'a ndija ni ma vaa jâ
ni taa ya tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ma, te jin kundee ni
jin ndaka'an-mani nuu tna'a
ni ma. Te nú ka iyo ni ji'in
Xtumani Ndios iya sa'a ja
jin ketna'a ini ni ma, te jin
kunda'vi ini nuu tna'a ni ma,
2 te nú ndaka cha'a ka sa'a ni
ma, te ka sa'a ni ja iyo sii ini
xen-xeen sa. Te in-ni ja jin
kani ini o, te jín kutoo tna'a
o, te jín ketna'a ini o, te in-ni
ja jín ku'un ini o.
3 Te ñatuu nawa jin ko sa'a
ni ja jin ko kukueñu ini ni xi
jin ko kuvixi ni chi su'va jin
kani ini ni ja ka ndanuu-ka
ndaka-ka ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si ma sana maa ni
ma, te vivii jin kuandetu ni
nuu i.
4 Ñatuu nawa jin ko kani ini
ni ja jin kuu maa-ni ni chi
su'va jin kani ini ni ja jin kuu
ndaka-ka ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si ma.
5 Jin ko kani ini ni sukan ni
yo jani ini Cristo Jesús ma.
6 Vaa visi inuu-ni kúu ya ji'in
Su'si ma, kovaa masu nde ni
ndiyo ini ya ja koo ya nuu iyo
Su'si ma.
7 Vaa su'va ni xndoo ya
ndaka ja neva'a ya ma, te
ni kii ya ñuu ñayivi a, te ni
jinukuechi ya nuu ñayii ñuu
ñayivi a, kuenda tnu'u ja in
ñayivi.
8 Te nuu ni iyo ñayivi ya ma,
te ni ka sa'a ndeva'a ña'a
ñayii ma, te ni ka ja'ni ña'a i
onde nuu krusi ma, te masu
nawa ni ka'an kuiti ya.
9 Te chukan kúu ja Su'si
ma chi ni wa'a ya jayiñu'u
xen-xeen-ka Cristo ma sana
ndaka-ka ñayii ma ji'in

ndaka-ka ángel ma, te ni
xnani ya Cristo ma iya tátnuni
nuu ndaka ja iyo a.
10 Sukan-va'a ndaka ja ka iyo
andivi ma, ji'in ndaka ja ka
iyo ñuu ñayivi a, ji'in ndaka
ja ka iyo ichi chii ñu'ú a, jín
konukuiñi jiti i nuu Jesús ma,
te jín ndachiñu'u i ya.
11 Te ndaka i ma jín ndaka'an
jín ndakachi ja Jesucristo ma
kúu iya tátnuni nuu ndaka o,
sukan-va'a kóo jayiñu'u nuu
Yuva o Su'si ma.
12 Chukan kúu ja ndijin ja
ka kutoo tna'a o a, sukan
ndimaa ka kandija ña'a ni
ma, masu yika-ni ja ora iyo
sa ji'in maa ni ma chi su'va
vitna ja iyo jika-ka sa a, te jin
kandija-ka ni ja ká'an sa a, te
jin koyu'u ni nasa yukan, te
jin ko sa'a ni in ja ñatuu játna
ini Su'si o a, vaa ka na'a ni
ja iya ndakan kuenda nuu o
kúu ya, te jin ko ndi ini ni
naxe jin ndani'i ta'vi ni.
13 Vaa sukan kúni maa Su'si
ma, te maa ya kúu iya sa'a
ja jin kani va'a ini o naxe jin
sa'a o ma, te maa ya chindee
ña'a ja kuu jin sa'a o ma.
14 Te jín sa'a o ndaka, kovaa
máko jin ka'an tnu'u tna'a o,
ni a jin ko skiti ini tna'a o,
15 sukan-va'a ñatuu nawa
jin ndaxtekuechi ña'a ñayii
ma. Te jín kava kuee ini o,
sukan-va'a jin ko kuu o sa'ya
Su'si ma. Te ñatuu na ja u'vi
jín ko sa'a o nani ka iyo o
ñuu ñayivi a nuu ka iyo ñayii
ka sa'a ja u'vi a, ja ñatuu ka
kandija i Su'si ma. Jín ko kuu
o sukan ka kuu tiuxini ma, ja
ka ndu'va i ñuu ñayivi a.
16 Jin kotnii va'a ni tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si ma, ja sa'a ja
jin koteku ni ma, sukan-va'a
kivi ndenda Cristo ma, te koo
sii ini xeen sa ja masu saneé
sañuu-ni kúu ja kua'an vee sa
ni satniñu sa nuu Su'si o a.
17 Te kúsii ini sa, te kúni sa
ja jin koo sii ini ndaka ni
ji'in sa, vaa visi na kûu sa ja
jinukuechi sa nuu Su'si ma,
sukan-va'a jin kandija-ka ni
ya, te ndaka ja jin ndakua'a
ni nuu Su'si ma, te kenda nuu
maa ya ma.
18 Sukan jin koo sii ini maa
ni, te koo sii ini tna sa ji'in ni.

Ni tetniñu Pablo ma Timoteo ma ji'in Epafrodito ma ja jin koo de ñuu Filipos ma

19 Ja maa Cristo Jesús iya
tátnuni nuu o a, te kúni sa ja
kuu tetniñu yachi sa Timoteo
a jaan de nuu ka iyo ni a,
sukan-va'a saña tna, na kuni
sa naxe ka iyo ni a, te koo sii
ini sa.
20 Vaa ñatuu na in-ka ñayii ja
jin ketna'a ini ji'in sa, ja ko
ndi ini i sukan ndí ini ndija
de ja jin kuu ni a.
21 Vaa ndaka-ka ñayii a chi ka
ndi ini i ja jin kuu maa i, te
ñatuu ka ndi ini i ja sukan
kúni Cristo Jesús ma ja jin
sa'a i ma.
22 Vaa ndaka ni, jâ ka jini
ni sukan kúu Timoteo a, ji'in
sukan jinukuechi de ji'in sa
ja ka kaxtnu'u sa tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si o a, te chíndee
ña'a de kuenda tnu'u ja sayii
sa kúu de.
23 Chukan kúu ja nuna kuni
sa naxe jin ka'an ñayii ka
netniñu a naxe jin sa'a ña'a i,

te tetniñu kunu sa de jaan de
nuu ka iyo ni a.
24 Kovaa suni kúkanu ini sa
nuu Iya Tátnuni ma ja kuu
jaan yachi tna sa nuu ka iyo
ni a.

25 Kovaa jani ini sa ja
jiniñu'u ja tetniñu tna sa ñani
o Epafrodito a, tee ni ka tet-
niñu ni ja na kunukuechi de
nuu sa nawa jiniñu'u sa ma,
te ka chindee tna'a sa ji'in de
ja ka kaxtnu'u sa tnu'u Su'si
ma, visi ndimaa kúni tachi
ma ja kanu-ndee i, kovaa
masu nde kundee i.
26 Vaa kúni xeen de ja kuni
ña'a de ndaka ndijin, vaa ni
kuxii xeen ini de ja ni ka
jiniso'o ni ja ni ku'u de ma.
27 Ja ndaa ndija kúu ja ni
ku'u xeen de ja sani te kûu
de nkuu, kovaa Su'si ma, ni
kunda'vi ini ya de, te masu
maa in-ni de chi suni ni
kunda'vi ini tna ña'a ya maa
sa a, sukan-va'a masu kuxii
xeen-ka ini sa.
28 Chukan kúu ja tetniñu
yachi sa de ja na jaan de
nuu ka iyo ni a, sukan-va'a
jin ndakuni tna'a tuku ni
ji'in de, te jin koo sii ini ni,
sukan-va'a máko kuxii-ka ini
sa.
29 Ja maa Iya Tátnuni ma, te
jin kuan-ta'vi ni de, te jin koo
sii ini xeen ni, te jin kutoo ni
ndaka tee ka kuu sukan kúu
de a.
30 Vaa kuechi ja jinukuechi
de nuu Cristo ma, vaa suu
de táa ndaka nawa jiniñu'u
sa ma, te suu de sa'a ndaka
ja masu kuu jin sa'a ni ma,
te chukan kúu ja ni iyo yika
de ja vala ti'i-nka, te kûu de
nkuu ma.

3

Maa in-ni ja ndí ini sa kúu ja kenda sa nuu iyo ja kenda sa ma

1 Te chukan kúu ja ndijin
ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si
o a, jin koo sii ini ni nuu
Iya Tátnuni ma. Vaa saña chi
masu kuñaña sa ja suni maa
i tée sa nuu tutu tetniñu sa
nuu ni a, vaa cha'a kúu ja ka
jiniñu'u ni.
2 Jin koto va'a ni maa ni
nuu tee ka kuu sukan ka
kuu la-ina ma, te masu ka
kaxtnu'u ndaa de tnu'u Su'si
ma, te ka kuni de ja jin chit-
nuni de yikikuñu ni ma.
3 Vaa masu nde jiniñu'u
ndaka chukan ja jin ko sa'a o,
vaa yo'o ndija ka kuu ñayii ka
yitnuni nuu Su'si ma, ndaka
yo'o ja ni-yu'u ni-ini o ka
jinukuechi o nuu Su'si ma
te ka kusii ini o nuu Cristo
Jesús ma. Vaa masu nde ka
kukanu ini o ja ka chitnuni
ñayii ma yikikuñu i ma sana
kuu jin koo va'a o nuu Su'si
ma.
4 Vaa visi iyo ja kuu kukanu
ini sa ja ka sa'a ñayii ma
yikikuñu i ma, te nú na in
jani ini ja kuu kukanu ini i
ja ka chitnuni i yikikuñu i
ma, te saña chi iyo ja kukanu
ini-ka sa.
5 Vaa ni ka chitnuni ña'a i
nuu una kii ja ni kâku sa ma,
te tee ñuu Israel ma kúu sa, te
sa'ya tata tee kúu Benjamín
ma kúu sa, vaa sa'ya tata
tee ñuu hebreo ma kúu sa,
te ni yo ndikin sa ni yo sa'a
sa sukan ni tatnuni Moisés

ma, sukan ka sa'a tee ka kuu
fariseo ma.
6 Te ûni ni yo kuni sa ja ndaka
ñayii ma jin ko kuu sukan
kúu sa ma, te chukan kúu
ja ni yo sondikin sa ñayii ka
kandija Jesús ma. Te ûni ni
yo kuni sa ja sa'a ndi'i sa'a
tu'u sa sukan ká'an tnu'u ni
tatnuni Moisés ma.
7 Kovaa ndaka cha'a ja
ni-yu'u ni-ini sa ni yo sa'a sa
ma, masu nawa ni chindee
ña'a i, vitna ja iyo sa ji'in
Cristo o a.
8 Vaa ndaka ja ni yo sa'a,
ni yo kuu sa ma, masu nde
jiniñu'u i, te ja ni xndoo sa,
vaa ndása'a sa kuenda ja
sukan ka kuu mi'i ma, sukan
ka kuu ndaka ja ni yo sa'a
sa ma. Kovaa vitna ja ni jini
sa Cristo Jesús ya, te suu ya
tátnuni nuu sa a, te ja kútoo sa
ya, chukan kúu ja ni xndoo sa
ndaka ja masu nde jiniñu'u
ma, te ja ndí ini sa kúu ja koo
sa ji'in ya te jatna ini ya ja
sa'a sa a.
9 Te vitna ja ni ndatna'a sa
ji'in Cristo o ya, te jini sa ja
tnu'u ni tatnuni Moisés ma,
masu ni chindee ña'a i ja ko
sa'a sa ja va'a ja ndaa nuu
Su'si ma. Kovaa vitna ja
kukanu ini sa Cristo o a, te
maa Su'si ma sa'a ja kuu sa'a
sa ja va'a ja ndaa sukan kúni
ya a, vaa kándija sa ya.
10 Te ja kúni sa kúu ja koo
sa ji'in Cristo o a te kuni sa
sukan iyo tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ya ja ni ndateku ya
ma. Te kúni sa ja ndo'o neni
tna sa sukan ni ndo'o ya ma,
te kenda sa ja kûu sa sukan
ni ji'i ya ma,
11 sukan-va'a ndateku sa kivi
jin ndateku ñayii ni ka ji'i ma.
12 Kovaa masu ja sa'a ká'an sa
ya, te jâ ni kundee sa jâ ni
ni'i sa ndaka kúu, chi su'va
ja kúni sa kúu ja na chindee
ña'a Su'si ma ja na kuu sa'a
va'a sa'a ndija sa ndaka-ka.
Vaa ja kúni sa kúu ja ni'i sa
ndaka ja ni skuiso maa Cristo
Jesús ma ja skuta'vi ña'a ya
ma, vaa sukan ni skuiso ya
kivi ni ndani'i ña'a ya onde
xinañu'u ma.
13 Ndijin ja ni ka nduu ni
sa'ya Su'si o a, masu ja kúni
sa ka'an sa nuu ni ja jâ ni
kundee sa kúu, chi ña'a. Ko-
vaa in ja sa'a sa kúu ja jâ ni
xndoo sa ndaka ja ni yo sa'a
sa onde xi'na-ka nuu ñatuu
kuni-ka sa Cristo Jesús o a,
te ja sa'a-ka sa kúu tna'a ja
chindee ña'a ja kenda sa nuu
iyo Su'si ma.
14 Te nde'ya sa ja kenda sa
nuu iyo ja kenda sa ma. Te
ja maa Cristo Jesús ma, te
kundee sa ni'i sa ja ni skuiso
Su'si ma nuu ni ndakana ña'a
ya ma.
15 Sukan jín kani ini ndaka o
ja ni ka kandija o Su'si ma.
Nú nde ni sama-ka jani ini ni,
te sa'a na ndakaxtnu'u maa
Su'si ma nuu ni.
16 Kovaa in ja ká'an sa kúu:
tna'a ja ni ka jaku'ni ini o ma,
te jín ko sa'a o sukan.
17 Ndijin ja ni ka nduu
ni sa'ya Su'si o a, jin sa'a
ni sukan sa'a sa a, te jin
konde'ya ni nde in ka sa'a
sukan ka sa'a sa a.
18 Vaa jâ ka iyo kua'a xeen
ñayii ja ñatuu ka sa'a ndaa i,
sukan ni ka'an sa kua'a xeen

jichi ma. Te vitna chi nda'yu
sa, te ká'an sa ja masu ñayii
ka kunimani nuu Cristo iya
ni ji'i nuu krusi ma ka kuu i.
19 Kovaa kenda kivi ja jin
skenaa i maa i, vaa su'si i kúu
ja ka ñu'u ini i ma, te jayiñu'u
i ma kúu ja kan-nuu ka ni'i i,
vaa ndimaa ja iyo ñuu ñayivi
a ka ñu'u ini i ma.
20 Kovaa yo'o chi masu ñuu
ñayivi a jin koo o chi onde
andivi ma iyo nuu jin koo o.
Te suni ka ndetu o ja onde
andivi ma ndii Jesucristo iya
tátnuni nuu o a, iya ni sa'a ja
ni ka kaku o nuu ja u'vi ma.
21 Te maa ya ndasajaa
yikikuñu o a, tna'a ja
masu nde jiniñu'u a, te
nduvii nduva'a i sukan kaa
yikikuñu maa ya ma. Vaa
ja maa tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ya ma, te ndasajaa
ya yikikuñu o a, vaa maa ya
tátnuni nuu ndaka ja iyo a.

4

Ndimaa jín koo sii ini o nuu Iya Tátnuni ma

1 Chukan kúu ja ndijin ja
ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a,
vaa kútoo xeen ña'a sa te ñu'u
xeen ini ña'a sa, vaa maa ni
ka sa'a ja iyo sii ini xeen sa,
te ja maa ni ma, te ni'i sa ja
iyo ja skuta'vi ña'a Su'si ma.
Chukan kúu ja jin konukuiñi
va'a ni nuu Su'si Iya Tátnuni
ma.
2 Te jikan-ta'vi xeen sa nuu
Evodia ma ji'in Síntique ma ja
jin ketna'a ini ña sukan kúni
iya tátnuni nuu o a.
3 Suni sukan jikan-ta'vi tna sa
nuu ni, ndijin ja ka ketna'a
ini o a te konukuiñi va'a ni
nuu Su'si o a, ja na chindee
ni ña'a ya'a ja jin ketna'a-ka
ini ña, vaa ni ka chindee ña'a
ña ni ka kaxtnu'u sa tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si o a. Te suni
sukan tna ni yo sa'a ñani o
Clemente ma, ji'in ndaka-ka
tee ni ka chindee tna'a ji'in
sa ma. Te vaa ñani o a ji'in
ku'va o a chi jâ ka yoxtnee ja
ka nani de ma nuu tutu ka
ndee ja ka nani ñayii jâ ni ka
ndani'i ta'vi i ma.
4 Ndimaa jín koo sii ini o
nuu iya tátnuni nuu o a. In-ka
jichi ká'an sa ja jín koo sii ini
o nuu ya.
5 Na jin ndakuni ña'a ndaka
ñayii ma ja ñayii ka sa'a ja
vii ja va'a ka kuu ni, vaa Iya
Tátnuni ma chi jâ iyo yatni ya
ja ndii ya.
6 Masu nawa jin ko ndi
ini ni, su'va jin kakan-ta'vi
xen-xeen ni nuu Su'si ma
nawa ka jiniñu'u ni ndaka
jichi ka ndakuan-ta'vi ni nuu
ya ma.
7 Te maa Su'si ma na sa'a ja
jin koo mani ndaka o, vaa
maa ya chi vivii sa'a ya, te ûni
masu kuu jaku'ni ini o naxe
sa'a ya ja kuu jin ketna'a ini
o te jin koo mani o ma. Te
maa tnu'u mani yukan na ko
koto va'a ini anua o a ji'in
janitnuni o a, ja maa Cristo
Jesús ma.

Ndimaa ja vii ja va'a ma jín ku'un ini o

8 Chukan kúu ja ndijin ja ni
ka nduu ni sa'ya Su'si o a, jin
kani ini ni sukan ka kuu ñayii
ka sa'a ja ndaa ndija ma, ji'in
ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa
ma, ji'in ñayii in-ni ja ka jani

ini i ma, ji'in ñayii ka ka'an vii
ka ka'an mani ma, ji'in ñayii
ka ka'an vii ka ka'an va'a
ñayii ma ja jin kuu i ma, ji'in
ñayii ka sa'a ndaka ja va'a ja
sa'a ja jin koo jayiñu'u i ma,
te sukan jin ko kuu tna ni.
9 Te jin ko sa'a ni sukan ni
kaxtnu'u sa ma, sukan ni
tatnuni sa ma, sukan ni ka
jiniso'o ni te ni ka jini ni ja ni
yo sa'a sa ma. Te sukan jin ko
sa'a ni, te maa Su'si iya sa'a
ja jin koo mani o ma, koo ya
ji'in ndaka ni a.

Tna'a ja vii ja va'a ni ka ndakua'a ñayii ñuu Filipos ma nuu Su'si ma

10 Kúsii ini xeen sa nuu iya
tátnuni nuu o a, ja ndaka ni ni
ka ndaka'án ña'a te ni ka tet-
niñu ni ja jiniñu'u sa ma. Vaa
masu ja ni ka ndunaa ña'a
ni kúu chi kuechi ja ñatuu ni
kuu naxe jin tetniñu ni ma
kúu.
11 Kovaa masu ká'an sa sa'a
kuechi ja iyo nawa jiniñu'u
sa, vaa jâ ni kutu'va sa, te
iyo sii ini sa, ndeva'a-ni nú
neva'a sa ja jiniñu'u sa ma xi
ñatuu.
12 Te jini sa naxe kuu ja ko
kunda'vi ko kukee o ma, te
jini sa naxe kuu ja koneva'a
o ndaka nawa jiniñu'u o ma.
Jâ ni kutu'va sa ndaka naxe
koteku sa ma, nú iyo kua'a ja
kaa sa, xi ko kokon ko yichi
sa, xi koneva'a kua'a-ka sa
sana nawa jiniñu'u sa ma, xi
ja ñatuu nawa neva'a kuiti sa
ma.
13 Ndaka kuu sa'a sa, vaa
iyo maa Cristo ma ja chíndee
chítuu ña'a ya.
14 Kovaa va'a-ni ni ka sa'a
ni ja ni ka chindee ña'a ni,
kivi ni ndo'o ni neni sa ma.
15 Vaa kivi ni kenda sa ñuu
Macedonia ma ja kua'an sa
in-ka ñuu ma ja kaxtnu'u sa
tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma,
te maa in-ni ni ja ka iyo ni
ñuu Filipos a ja ni ka nduu ni
sa'ya Su'si o a, ka kuu ñayii ni
ka chindee ña'a ndaka nawa
jiniñu'u sa ma.
16 Vaa suni nuu iyo sa ñuu
Tesalónica ma, te suni in uu
jichi ni ka tetniñu ni xu'un ja
kuatniñu sa ma.
17 Vaa masu ndúku sa ja na
jin taa kua'a ni ja kuatniñu
sa chi su'va ja kúni sa kúu
ja jin sa'a kua'a-ka ni ja va'a
nuu Su'si ma, sukan-va'a koo
kua'a-ka ja ni ka sa'a ni nuu
Su'si ma, te ndataa ya.
18 Vaa ni ndani'i sa ndaka ja
ni ka tetniñu ni ji'in ñani o
Epafrodito ma, te vitna chi
neva'a kua'a-ka sa, te ñatuu
nawa jiniñu'u-ka sa, vaa ni
ndani'i sa ja ni ka tetniñu ni
ji'in de ma, tna'a ja vii ja va'a
ni ka ndakua'a ni nuu Su'si
ma, ja jáxiko asi ma, tna'a ja
játna ini Su'si ma.
19 Te maa Su'si o ma na taa
ndaka nawa ka jiniñu'u ni,
vaa maa ya chi neva'a ya
ndaka ja kuu taa ya yo'o ja ka
kandija o Cristo Jesús ma.
20 Nuu maa Yuva o Su'si
ma na koo jayiñu'u ni-kani
ni-jika. Te sukan kó kuu.

Sukan ka ndakan-tnu'u ñaña'a de ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Filipos ma

21 Ndákan-tnu'u ñaña'a sa
ndaka tna'a o ka iyo ji'in ni a

ja ni ka kandija i Cristo Jesús
ma, ja jâ ni ka xndoo i ja u'vi
ma. Suni ndaka tna'a o ka iyo
ji'in sa ya'a, ka ndakan-tnu'u
ñaña'a ña i.
22 Suni ndaka ñayii ja ni ka
xndoo i ja u'vi ja ka iyo i ñuu
ya'a, ka ndakan-tnu'u ñaña'a
ña i. Te ñukuun kuiti ka
ndakan-tnu'u ñaña'a ña ñayii
ka jinukuechi nuu tee kúu
César ma.
23 Te kóo ja vii ja va'a skuta'vi
ña'a Jesucristo iya tátnuni
nuu o a nuu ndaka ni. Te
sukan kó kuu.

Carta ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu ñayii ka iyo ñuu Colosas ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Colosas ma

1 Saña, kúu sa Pablo tee
ni tetniñu Jesucristo ma, ja
sukan ni kuni maa Su'si ma,
te ka iyo sa ji'in ñani o Timo-
teo a.
2 Te ka ndakan-tnu'u ñaña'a
ña sa ndijin ja ni ka nduu
ni sa'ya Su'si o a ja ka iyo
ni ñuu Colosas a, ja ñatuu-ka
na ja u'vi ka sa'a ni ma te
vivii ka ndikin ni Cristo Jesús
ma. Te Yuva o Su'si ma, ji'in
Jesucristo iya tátnuni nuu o a,
na skuta'vi ña'a ya ja vii ja
va'a, te jin koo mani ni.

Jikan-ta'vi Pablo ma ja na kua'a Su'si ma tnu'u ndichi ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma

3 Ndaka jichi ka jikan-ta'vi
sa nuu Su'si, Yuva Jesucristo
iya tátnuni nuu o ma, te ndi-
maa ka ndakuan-ta'vi sa nuu
ya ja jin kuu ni.
4 Vaa ni ka jiniso'o sa sukan
ka kukanu ini ni Cristo Jesús
ma, te sukan ka kutoo ni
ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si o ma ja ñatuu-ka na ja
u'vi ka sa'a i ma.
5 Vaa vitna chi jâ ka kukanu
ini ni ja iyo tu'va onde andivi
ma ja va'a jin ni'i ni ma,
sukan ká'an tnu'u vii tnu'u
va'a ni ka jiniso'o ni ma, ja
kúu tnu'u ndaa tnu'u ndija
Su'si o ma.
6 Te sukan ni kenda tnu'u
ya'a nuu ka iyo ni a, sukan
ni kenda i ni-ka'nu ñuu ñayivi
a, te sa'a i ja ka nduvii ka
nduva'a ini anua ñayii ma.
Te chukan kúu ja ve jin
ndukua'a-ka o ja ka kandija o
tnu'u Su'si o a, te suni sukan
tna ni kuu onde kivi ni ka
jiniso'o ni tnu'u vii tnu'u va'a
ya ma, te ni ka ndakunitnuni
ni ja ja ndaa kúu, te sukan
vivii ka kuu ni.
7 Vaa sukan ni kaxtnu'u
Epafras ma tee ka kutoo
xeen sa ma, ja ka jinukuechi
sa ji'in de nuu Cristo Jesús
ma, te ni-yu'u ni-ini de
jinukuechi de nuu ni a.
8 Te suni maa de ni ndakani
nuu sa sukan sa'a Xtumani
Ndios ma, ja vivii ka kutoo
tna'a ni a.

9 Chukan kúu ja onde kivi
ni ka jini sa ma, te ñatuu ka
ndunaa sa ja jin kakan-ta'vi
sa nuu Su'si ma ja jin koo va'a
ni, te ka jikan-ta'vi xeen sa
nuu ya ja na jin jaku'ni va'a
ini ndaka ni, sukan kúni ya ja
jin ko kuu ni ma, te jin ko kuu
ni ñayii ndichi nuu ya,
10 sukan-va'a jin ko sa'a jin
ko kuu ni sukan iyo ja jin
sa'a yo'o ja ka ndikin o Iya
Tátnuni ma, te ndimaa jin sa'a
ni sukan játna ini ya ma, te
jin sa'a ni ndaka ja va'a ma,
te ûni jin ku'un ini ni ja jin
jaku'ni-ka ini ni sukan kúni
ya ja jin ko kuu ni ma.
11 Te sukan ka jikan-ta'vi sa
nuu ya ja na taa ya tnu'u
ndee tnu'u ndatnu, sukan

neva'a maa ya ma ja kúu sa'a
ya ndaka ma, sukan-va'a jin
kundee ni te jin kava kuee ini
ni nuu tnundo'o tnuneni ma,
12 sukan-va'a sii ini jin
ndakuan-ta'vi ni nuu Yuva o
iya ni satu'va nuu jin ndani'i
ta'vi o ji'in ndaka-ka ñayii
ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a
i ma, vaa masu nuu nee-ka
ma ka iyo o a.
13 Vaa maa ya ni sa'a ja ni ka
ndayaa o nuu nda'a suchi iyo
nuu nee ma, te ni ka ndenda
koo o ñuu nuu tátnuni maa
Sa'ya ya iya kútoo xeen ya
ma
14 iya ni jati niñi ya ma nuu
krusi ma. Te chukan, saa
ni ndasakanu ini Su'si ma
kuechi o ma, te ni ka ndayaa
o nuu ja u'vi ma.

Ja ni ji'i Cristo ma nuu krusi ma, te ni ka ndumani o ji'in Su'si ma

15 Su'si ma, masu kuu kuni
ndijin o ya, kovaa Cristo ma
ni kaxtnu'u sukan kaa ya
ma, vaa suu ya kúu Sa'ya
xinañu'u Su'si ma, te maa
ya jâ iyo xinañu'u-ka sana
ndaka-ka ja ka iyo a.
16 Vaa ja maa ya ma, te ni sa'a
Su'si ma ndaka ja ka iyo ya,
ndaka ja ka iyo andivi ma,
ji'in ndaka ja ka iyo nuu ñu'ú
ya, ja ka nde'ya o a, ji'in ja
masu ka nde'ya o a, ndaka
ja ka tatnuni ichi andivi ma,
ji'in ndaka ja ka tatnuni nuu
ñu'ú ya. Te ja maa Cristo ma,
te ni sa'a Su'si ma ndaka, te
jayiñu'u maa Cristo ma kúu ja
ka iyo ndaka ja ka iyo a.
17 Te maa ya iyo xinañu'u
sana ndaka-ka ja ka iyo a, te
ja maa ya, te ka iyo ndaka, te
ñatuu nawa naa.
18 Te maa ya kúu xini
ndaka yo'o ja ni ka nduu o
sa'ya Su'si ma, te ka kuu o
yikikuñu ya ma. Te maa ya
kúu xinañu'u ma, te maa ya
ni ndateku xinañu'u ne'un
ñayii ni ka ji'i ma, sukan-va'a
maa ya ko kuu xinañu'u nuu
ndaka ja ka iyo ñuu ñayivi a.
19 Vaa ni jatna ini Su'si
ma ja nuu maa Cristo ma
koo ndaka tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ya ma.
20 Te ja maa Cristo ma, te
ndaka ja iyo ñuu ñayivi a, ji'in
ndaka ja ka iyo andivi ma, ni
ka ndumani i ji'in Su'si ma.
Vaa ja maa niñi ya ni jati nuu
krusi ma, te ndaka o ja ni ka
kandija o Cristo ma, te ni ka
ndumani o ji'in Su'si ma.

21 Vaa ndijin tna chi onde
xi'na-ka ma chi ñatuu ni ka
yo ketna'a ini ni ji'in Su'si
ma, vaa kuechi ja ndimaa ni
ka yo ñu'u ini ni ja jin ko sa'a
ni ja u'vi ma.
22 Kovaa vitna jâ ni ka ndu-
mani ni ji'in Su'si ma, vaa
maa Cristo ma ni ndo'o ni
neni nuu krusi ma nuu ni kii
ñayivi ya ma, sukan-va'a jin
ndani'i ta'vi o ma. Te onde
sa'a ni sa'a ya ma, saa ni ka
nduvii, ni ka ndundoo ni ma,
te jin ko kuu ni ñayii ñatuu-ka
na ja u'vi ka sa'a ka kuu-ka,
sukan-va'a vivii ndenda koo
ni nuu Su'si ma,
23 nú tnu ka'an o ja ka
nukuiñi va'a ni nuu Su'si o a,
te ka kukanu ini-ka ni ya, te
másu ko jin ndunaa ni ndaka
sukan ni skuiso Su'si ma ja
jin ni'i ni ma, nuu tnu'u vii

tnu'u va'a ni ka jiniso'o ni
ma. Vaa tnu'u ya'a kúu tnu'u
ja ka kaxtnu'u i ni-ka'nu ñuu
ñayivi a, te suni ni tatnuni
Su'si ma ja kaxtnu'u sa nuu
ni.

Sukan jinukuechi Pablo ma ja káxtnu'u de tnu'u Su'si ma nuu ñayii masu judío ka kuu i ma

24 Kovaa vitna chi kúsii ini
sa sukan ni ndo'o sa ja jin
kuu ni a, te ja sa'a ndo'o
sa ya chi vala-ni kúu. Ko-
vaa Cristo ma chi ni ndo'o
xen-xeen-ka ya ja jin kuu o,
sana ni ka nduu o sa'ya Su'si
ma, te vitna chi jâ ni ka kuu
o yikikuñu ya ma.
25 Te maa Su'si ma ni sa'a
ja kunukuechi sa nuu ya,
sukan-va'a kaxtnu'u ndi'i
kuiti sa tnu'u vii tnu'u va'a
ya ma nuu ni a, sukan ni jani
ini ya ja jin kuu ni ma.
26 Te tnu'u ya'a chi ñatuu ni
ka yo jini ñayii ma onde xi'na
xen-xeen-ka ma, kovaa vitna
chi jâ ni kaxtnu'u Su'si ma
nuu ñayii ñatuu-ka na ja u'vi
ka sa'a i ma.
27 Vaa ni kuni Su'si ma ja jin
kuni ndaka o ja vii ja va'a ja
jin ni'i ni ja ka kuu ni ñayii
masu ñuu judío ma. Te cha'a
kúu ja koo Cristo ma me'ñu
ndaka ni ma, te chukan kúu
ja ka kukanu ini ni ja koo
jayiñu'u Cristo ma ji'in ni.
28 Saña chi ka kaxtnu'u vii ka
kaxtnu'u va'a sa tnu'u Cristo
ma, te ka ndaka'an-so'o sa
nanimaa tnu'u ndichi ya ma
nuu ndi-in ndi-in ñayii ma,
sukan-va'a kivi ndakan Su'si
ma kuenda nuu o ma, te ka
iyo vii ka iyo ndoo o ndenda
koo o nuu ya ma ja ma Cristo
ma.
29 Te maa tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ni taa Cristo ma kúu
ja chíndee ña'a ja jinukuechi
sa nuu ya a, te ndí ini xeen sa
ja jin kuu ni a.

2

1 Vaa kúni sa ja jin kuni
ni sukan ndo'o neni sa ja jin
kuu ni a, ji'in ja jin kuu ñayii
ñuu Laodicea ma, ji'in ja jin
kuu ndaka-ka ñayii ñatuu jin
kuni tna'a-ka ji'in sa a,
2 sukan-va'a jin ndani'i
ndaka ni tnu'u kanu ini ini
anua ni a, te jin ku'un ini ni ja
jin kutoo tna'a ndaka o, onde
jin kundee o jin jaku'ni ndi'i
kuiti ini o ndaka sukan iyo ja
taa Su'si ma, sukan-va'a jin
ndasa'a o kuenda ndaka ja
ñu'u ini Yuva o Su'si ma ja
sa'a ya ja jin kuu o ma nuu
ni tetniñu ya Cristo ma.
3 Vaa nuu maa Cristo ma iyo
ndaka tnu'u ndichi tnu'u va'a
ma, ji'in naxe jin jaku'ni ini o
ma.
4 Te ndaka cha'a ká'an sa,
sukan-va'a ñatuu na in ko
xnda'vi ña'a ji'in ndeva'a-ni
tnu'u ka kuni i ja jin kandija
ni ma.
5 Kovaa visi ñatuu iyo sa nuu
ka iyo ni a, kovaa ini anua sa
a chi iyo sa ji'in ni, te kúsii ini
sa ja jini sa sukan ka iyo ndaa
ni nuu Su'si ma, te ka kukanu
ini va'a ni Cristo ma.
6 Chukan kúu ja sukan ni
ka jan-ta'vi ni Cristo ma ja
kuu ya iya tátnuni nuu ni ma,
jin ko sa'a jin ko kuu ni sukan
kúni maa ya ma.
7 Jin ku'un ini ni ja jin ni'i
yo'o va'a ni nuu tnu'u maa ya

a, te jin konukuiñi vava'a ni
nuu maa ya a, te jin kukanu
ini vava'a ni ya, sukan ni ka
kutu'va ni ma. Te ndimaa jin
ndakuan-ta'vi ni nuu ya.

*Sukan jin sa'a jin kuu o ja
ka kandija o Cristo ma*

8 Jin ko koto va'a ni ja ñatuu
na in ko xnda'vi ña'a ja jin ko
kaxtnu'u i sukan-ni ka skua'a
ñayii ma-ni, vaa tnu'u iyu
tnu'u su'va-ni kúu ma, vaa
ka ndane'e i sukan ka ka'an
ñayii ma-ni, te masu na tnu'u
kanu ini iyo ja ka ka'an i ma.
Vaa tna'a ja ka skua'a ñayii
ñuu ñayivi a-ni kúu ma, te ka
kukanu ini i ja ka tatnuni ñuu
ñayivi a, te ñatuu ka kukanu
ini i Cristo ma.
9 Te vitna ja maa Cristo ma
kúu ndaka tnu'u ndee tnu'u
ndatnu Su'si ma.
10 Te ndijin chi jâ ka neva'a ni
ndaka, vaa ka iyo ni ji'in ya
ma. Vaa maa ya tátnuni nuu
ndaka ja ka tatnuni ma.
11 Vaa ja maa Cristo ma, te
jâ ni ka jakitnuni ni, te masu
sukan ni ka yo chitnuni tna'a
ñayii ma ni sa'a ya chi ja ni ka
kandija ni maa ya ma kúu, te
ni xtandiyo ya ndaka ja u'vi
ni ka yo sa'a, ni ka yo kuu ni
ma.
12 Vaa kivi ni ka jandute ni
ma, te kuenda tnu'u ja ni
ka ji'i ni, te ni ka kuyu'u ni
sukan ni kuyu'u ya ma, nuu
ni ka sa'vi ni nuu ndute ma.
Te suni sukan ni ndateku ya
ma, suni sukan ni ka ndateku
ni, nuu ni ka nana koo ni
nuu ndute ma. Vaa ni ka
kandija ni ja iyo tnu'u ndee
tnu'u ndatnu Su'si ma, vaa ni
ndaxteku ya Cristo ma.
13 Vaa ndijin chi kuenda
tnu'u ja ni ka ji'i ni, ka iyo ni,
kuechi ja u'vi ni ka yo sa'a, ni
ka yo kuu ni ma, vaa masu
ñayii judío ma ni ka yo kuu
ni ma. Te ni sakanu ini ña'a
Su'si ma ndaka ja u'vi ni ka
yo sa'a ni ma, te ni ndaxteku
ña'a ya, sukan ni ndaxteku
ya Cristo ma.
14 Te ni ndaxnaa ya tutu ndee
ja ka tavi ni ma nuu ká'an
ja masu ñayii ñuu ya ma ka
kuu ni ma, te ni xtandiyo ya
ne'un ndaka ni a, te ni chitnii
ya nuu krusi ma.
15 Nuu ni ji'i ya nuu krusi
ma, te sukan ni kaxtnu'u ya
nuu ñayii ma ja ni kundee ya
ni ndaxtandee ya tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ja ka tatnuni
ñuu ñayivi a.
16 Te chukan kúu ja ñatuu
na in ko xtekuechi ña'a ja u'vi
kúu ja ndeva'a-ni na ndeyu
ka jaa ni ma, xi na ndute ka
ji'i ni ma, ji'in ja ñatuu ka
chiñu'u ni viko ka sa'a i ma,
ji'in kivi ndenda yoo jaa ma,
ji'in kivi ni tatnuni Su'si ma
ja ma jin satniñu ñayii ma.
17 Vaa ndaka tnu'u ya'a kúu ja
ni kaxtnu'u Moisés ma, ja ni
xtu'va ña'a de sukan ko kuu
kivi kenda Cristo ma kúu.
Kovaa maa Cristo ma kúu ja
ndandaa ja iyo ja jin kandija
o ma.
18 Chukan kúu ja ñayii ka sa'a
tnu'u ja ñayii nda'vi ini ka
kuu i ma, ja ka ndachiñu'u i
ángel ma, te ka sa'a i tnu'u
ja ka jininuu i ja ká'an Su'si
ma, te ka kuvixi i ja sukan ka
jani ini i ma, máko jin kua'a
ni tnu'u ja jin ko xnda'vi ña'a
i ja jin skenaa ni maa ni, vaa

ndijin chi jâ ni ka ndani'i ni
tnu'u va'a ma.
19 Kovaa ñayii yukan chi
masu nde ka tnii tna'a i ji'in
Cristo ma, ja kúu ya xini o
ma te tátnuni ya nuu ndaka
o ja ka kuu o yikikuñu ya
ma. Kovaa yo'o chi ja maa
Cristo ma, te jin jaku'ni-ka ini
o, te jin kua'nu-ka o, te jin
ketna'a-ka ini o sukan kúni
maa Su'si ma.
20 Nú ni ka ji'i ni sukan ni
ji'i Cristo ma nuu ndaka ja ka
sa'a ka kuu ñayii ñuu ñayivi a,
¿te nava'a ka sa'a ka kuu ni
ndaka ja ka sa'a ka kuu ñayii
ñuu ñayivi a, te ka kandija ni
sukan ka tatnuni i ma?
21 Vaa ka ka'an i ja másu ko
jin ke'e ko jin kaan ni ma, ni a
másu ko jin kototnuni ni ji'in
yu'u ni ma, ni a másu ko jin
kaki'i nda'a ni ma, vaa masu
ja va'a kúu, ka ka'an i.
22 Vaa ndaka cha'a chi ja ka
kaxtnu'u ñayii ma-ni kúu, te
ka tatnuni i ja jin sa'a ñayii
ma, te vitna ja ndaka ndat-
niñu ya'a chi ka tivi i nuna
kuatniñu o, te ka naa i.
23 Ja ndaa kúu ja ndaka cha'a
chi ka iyo ñayii ka jani ini i
ja va'a kúu, te ka xndo'o ka
xneni i maa i ja jin kondikin
i ja jin sa'a i ndaka cha'a, ko-
vaa masu nde jiniñu'u ndaka
cha'a, chi yika-ni ja ka sa'a
ñayii ma sukan ka jatna ini
yikikuñu i ma-ni kúu. ¿Te
nava'a ka kandija ni ma?

3

1 Nú tnu ka'an o ja ni ka
ndateku ni sukan ni ndateku
Cristo ma, te jin ndanduku
ni ja ka iyo onde sukun ma,
tna'a ja ka iyo ja taa ya ma,
tna'a ja ka iyo nuu núkoo
Cristo ma xiñi kua'a Su'si ma.
2 Jin konde'ya ni ja ka iyo
onde sukun ma, ja taa Su'si
ma, te máko jin konde'ya-ka
ni ja ka iyo ñuu ñayivi a.
3 Vaa ndijin chi ja ni ka ji'i ni
nuu ndaka ja u'vi ma, te ja
maa Cristo ma, te ka sa'a ni
sukan játna ini Su'si ma.
4 Te jâ ka iyo ni ji'in Cristo
ma, te kivi jin kuni o ya ma,
te jin kuni o sukan jin koo
jayiñu'u o ji'in ya ma.

Jín xndoo o ndaka ja u'vi ni ka yo sa'a o ma, te jín ndatnii o jín ndasa'a o sukan játna ini Su'si ma

5 Jin ku'un ini ni ja másu ko
jin ko sa'a-ka ni sukan ka sa'a
ñayii ñuu ñayivi ya, ja ka sa'a
i sukan ka kuu ini maa i ma,
te ka satne'e i ini anua i ma,
te ka sa'a ndeva'a ndekuu-ni
i maa i ma, te ka ndiyo ini i
ja jin koneva'a i ndaka ja iyo
ñuu ñayivi a, te ka sa'a i sukan
ka sa'a ñayii ka ndachiñu'u
tna'a ja masu Su'si ka kuu
ma.
6 Kovaa ñayii ka sa'a sukan
ma chi ndákiti ini Su'si ma
nuu i, te kenda kivi ja jin
ndachunaa i ja ka sa'a i ma,
vaa masu nde ka kandija i ja
tátnuni Su'si ma.
7 Ndaka chukan ni ka yo sa'a
tna ni, nuu ni ka yo iyo ni
nuu ja u'vi ma.
8 Kovaa vitna ja jâ ka iyo ni
ji'in Cristo a, te jin xndoo ni
ndaka ja u'vi ka sa'a i ma.
Másu ko jin ndakiti-ka ini
nuu tna'a ni. Másu ko jin
ka'an u'vi nuu tna'a-ka ni.
Másu ko jin ka'an ndeva'a ni

ja jin kuu tna'a ni ma. Te
másu ko jin ka'an-ka ni tnu'u
kini tnu'u ndeva'a nuu tna'a
ni ma.
9 Másu ko jin xnda'vi nuu
tna'a-ka ni, sukan ni ka yo
sa'a, ni ka yo kuu ni onde
xi'na-ka ma, nuu ñatuu jin
kandija-ka ni Cristo o a, chi
vaa ndaka chukan jâ ni ka
xndoo ni ja másu ko jin
sa'a-ka ni.
10 Vaa jâ ni ka ndujaa ni nuu
Su'si ma. Te ja kúni ya kúu
ja jin jaku'ni ndi'i kuiti ini ni,
te jin nduu ni sukan kaa maa
iya ni sa'a ña'a ma.
11 Vaa Cristo ma chi masu
nde sa'a siin ya ñayii griego
ma, xi ñayii judío ma, xi
ñayii yitnuni sukan ni tat-
nuni Moisés ma, xi ñayii
ñatuu yitnuni ma, xi ñayii
in-ka ñuu kúu i ma, xi ñayii
ñatuu ni ka yo jini i naxe jin
ko sa'a jin ko kuu i ma, xi
ñayii satniñu nuu in-ka ñayii
ma, xi ñayii ñatuu satniñu
nuu in-ka ñayii ma, vaa maa
in-ni ya tátnuni nuu ndaka o
ma, te iyo ya ji'in ndaka o ma,
ndeva'a-ni na in ka kuu o chi
inuu-ni ka kuu o nuu ya.
12 Vaa Su'si ma, ni kutoo
ña'a ya ndaka o ja ni ndakaji
ña'a ya te ka kuu o ñuu ya
ma te ñatuu-ka na ja u'vi ka
sa'a-ka o. Chukan kúu ja jín
ko sa'a jín ko kuu o ndaka
sukan játna ini Su'si ma. Jín
kunda'vi ini tna'a o. Jín kava
va'a ini o, te má jin kani ini
o ja suu o ka ndanuu-ka ma.
Te jín kava kuee ini nuu tna'a
o,
13 te jín kanda o nawa ka sa'a
ña'a tna'a o ma. Vaa sukan
ni sakanu ini ña'a Cristo ma,
te sukan tna jín sakanu ini o
tna'a o ma.
14 Te ndaka cha'a kuu jin sa'a
o, nuna jin kutu'va o ja jin
kutoo tna'a ndija o, vaa ja
kutoo tna'a o ma kúu ja sa'a
ja ûni jin ketna'a ini ndaka o.
15 Te maa Su'si ma na chunee
ini anua o a tnu'u mani ma,
te jín koo mani ndaka o, vaa
chukan kúu ja ni ndakana
ña'a ya ja jin ko kuu o
yikikuñu ya ma, te in-ni ñayii
jin ko kuu o. Te ndimaa jin
ndakuan-ta'vi o nuu Su'si ma
ji'in nuu ndi-in ndi-in tna'a o
ma.
16 Te nanimaa tnu'u Su'si
ma na jin kun-nee ini
anua ndaka ni a, te jin
ndakaxtnu'u nuu tna'a ni, te
ndimaa tnu'u ndichi ko kuu
tnu'u jin ndaka'an-so'o nuu
tna'a ni a. Te ini anua ni a
koo tnu'u sii ini, te jin kata ni
yaa salmos ma, ji'in yaa ká'an
sukan sa'a Iya Tátnuni ma ja
jin kuu o ma, sukan-va'a na
koo jayiñu'u ya ma.
17 Te ndaka ja jin sa'a ni ma,
xi nde a jin ka'an ni ma, te
jin ndakune'e ni ja maa Jesús
iya tátnuni nuu o a, te jin
sa'a ni. Te ja maa ya, te jin
ndakuan-ta'vi ni nuu Yuva o
Su'si ma.

Sukan jin kuandetu nuu tna'a ndi-in ndi-in o vitna ja ni ka nduu o sa'ya Su'si ma

18 Ndijin ja ka kuu ni ña'a
ni ka tnanda'a ma, jin kuan-
detu ni nuu yii ni ma, vaa
sukan játna ini Iya Tátnuni
ma.
19 Ndijin ja ka kuu ni tee ni
ka tnanda'a ma, jin kutoo ni

ñasi'i ni ma, te máko jin ko
ka'an xiko ni nuu ña te jin ko
sa'a ndeva'a ni ña.
20 Ro'o ja ka kuu ro suchi
kuechi ma xi suchi jaa ma,
jin kandija ndaka ja va'a
ká'an yuva ro ma, ji'in ja va'a
ká'an si'i ro ma. Vaa sukan
játna ini Iya Tátnuni ma.
21 Ndijin ja ka iyo sa'ya ni
ma, máko jin ka'an ndeva'a
ni nuu i te jin sa'a ni ja jin
ndakiti ini i nuu ni te ma jin
kandija-ka i ja ka ka'an ni
ma.
22 Ndijin ja ka satniñu ni
nuu jito'o ni ma, jin kandija
ni ndaka nawa tátnuni de
ma, te másu ko jin sa'a ni
ja ka satniñu ni yika-ni ora
ka nde'ya de ma, sukan ka
sa'a ñayii ka nduku ja jin ku-
atnu'u ini ña'a ñayii ma-ni.
Su'va ndijin chi ni-yu'u ni-ini
ni jin satniñu ni, vaa ka na'a
ni ja nde'ya ña'a Iya Tátnuni
ma.
23 Te ndaka ja jin sa'a ni ma,
ni-yu'u ni-ini ni jin sa'a ni,
vaa jin kona'a ni ja kuenda
tnu'u ja nuu maa Iya Tátnuni
ma ka jinukuechi ni, ja sukan
ka jinukuechi ni nuu ñayii
ma.
24 Vaa jâ ka jini ni ja maa Iya
Tátnuni ma taa ja jin kuta'vi
ni ma, vaa ka jinukuechi ni
nuu Cristo iya tátnuni nuu o
a.
25 Kovaa ñayii ka sa'a ja
u'vi ma chi jin ndani'i jin
ndatna'a maa i ja u'vi ka sa'a
i ma. Te ñayii ka sa'a ja
va'a ma chi jin ndani'i jin
ndatna'a maa i ja va'a ka sa'a
i ma. Vaa Su'si ma, ndakan
ndaa ya kuenda nuu ndi-in
ndi-in o.

4

1 Ndijin ja ka neva'a ni ñayii
ka satniñu nuu ni ma, jin sa'a
va'a jin sa'a ndaa ni ja jin
kuu i ma, vaa ka na'a tna
ni ja onde andivi ma iyo iya
xi-nuu ka jinukuechi ni ma.
2 Te másu ko jin kava
kuxi ni ja jin kakan-ta'vi
ni nuu Su'si ma, te másu
ko jin ndunaa ni ja jin
ndakuan-ta'vi ni nuu ya ma.
3 Te suni jin kakan-ta'vi ni
nuu Su'si ma ja jin kuu sa,
sukan-va'a na ndanune ichi
jin koo sa jin kaxtnu'u sa
tnu'u maa ya a, sukan-va'a
jin kuni kua'a-ka ñayii ma
tnu'u maa Cristo o a. Vaa
kuechi ja kaxtnu'u sa tnu'u
maa ya a, te yinee va'a sa
vekaa ya a.
4 Jin kakan-ta'vi ni nuu ya ja
na kaxtnu'u vii kaxtnu'u va'a
sa tnu'u maa ya a, sukan kúni
ya ja sa'a sa a.
5 Jin kani va'a ini ni naxe
jin ko kuu ni ji'in ñayii ñatuu
jin kandija-ka tnu'u Cristo o
a, te ndaka kivi ndaka ora, te
jin kaxtnu'u ni tnu'u maa ya
nuu ñayii ma.
6 Ndaka ja jin ka'an ni ma,
te jin ka'an ni tnu'u vii
tnu'u va'a tnu'u kuatniñu,
sukan-va'a nawa jin ko
kakan-tnu'u ña'a ñayii ma,
te jin ni'i ini ni naxe jin
ndakone'e ni nuu ndi-in
ndi-in i ma.

Sukan ka ndakan-tnu'u ñaña'a de ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Colosas ma

7 Te ndaka naxe ka iyo
naxe ka kuu sa ya chi
ndakani maa ñani sa Tíquico

a, tee ka kutoo tna'a ji'in sa a.
Tee ya'a chi ni-yu'u ni-ini de
chíndee ña'a de ja jinukuechi
sa nuu Iya Tátnuni a.
8 Te suu de ni tetniñu sa ja na
jaan de, sukan-va'a jin kuni
sa naxe ka iyo ni jiña, te na
ndaka'an-so'o de nuu ni a.
9 Te kuan jaan tna ñani o
Onésimo ma, tee ka kutoo
tna'a ji'in o a, tee ni-yu'u
ni-ini de jinukuechi de nuu
Su'si o a, ja kúu de tna'a maa
ni a. Te jin ndakani de ndaka
naxe ka iyo sa ya'a.

10 Ñani o Aristarco a, tee
ka yinee ji'in sa vekaa ya,
ndakan-tnu'u ñaña'a ña de.
Suni Marcos sajin Bernabé a.
Nuna jaan de jan koto ña'a
de, te jin kuan-ta'vi ni de, vaa
jâ ka na'a ni sukan ni tatnuni
sa ja jin ko kuu ni ji'in de ma.
11 Te suni ndakan-tnu'u
ñaña'a ña Jesús ma tee ka
xnani i Justo ma. Te maa
in-ni tee ya'a ka kuu tee judío
ma ja ka chindee ña'a de ja
ka kaxtnu'u sa nuu ñayii ma
sukan tátnuni Su'si ma, te ni
ka sa'a de ja ni ndusii ini sa.
12 Suni ndakan-tnu'u ñaña'a
ña Epafras ma, te suni
tna'a maa ni kúu de. Tee
jinukuechi va'a nuu Su'si
o ma kúu de, te ndimaa
jikan-ta'vi xen-xeen de ja
jin kuu ni, sukan-va'a jin
konukuiñi va'a ni nuu Su'si
o a te jin sa'a ni ndaka tu'u ja
kúni ya ma.
13 Te maa sa jini ja sukan
ndí ini xeen de ja jin kuu ni
a, ji'in ja jin kuu ñayii ñuu
Laodicea ma, ji'in ja jin kuu
ñayii ñuu Hierápolis ma.
14 Suni ndakan-tnu'u ñaña'a
ña Lucas tee tatna ma, tee ka
kutoo tna'a ji'in o ma, ji'in tee
kúu Demas ma.
15 Jin ndakua'a ni nchuxi
tna'a o ka iyo ñuu Laodicea
ma, ji'in ña'a kúu Ninfas ma,
ji'in ndaka ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si o a ja ka iyo i ve'e
ña ma.
16 Nú ni jinu ni ka ka'vi ni
carta ya'a nuu ka iyo ni a, te
jin tetniñu ni kí'in nuu ñayii
ni ka nduu sa'ya Su'si o a
ja ka iyo i ñuu Laodicea ma,
sukan-va'a na ka'vi in ñayii
nuu ndaka i ma. Te carta iyo
yukan na ndajaa nuu ka iyo
ni a, te jin ka'vi ni nuu ndaka
tna'a o ni ka nduu sa'ya Su'si
o a.
17 Jin kuña'a ni tee kúu Ar-
quipo a ja sa'a ká'an sa nuu
de: “Ko ndi ini ni ja sinu ni
tniñu ni kunda'a ni nuu Iya
Tátnuni ma.”
18 Saña ja kúu sa Pablo a, te
nda'a maa sa tée sa tnu'u ya'a
ja ndákan-tnu'u ñaña'a ña sa,
te jin kona'a ni ja yinee va'a
sa vekaa ya. Te maa Su'si
o ma, na skuta'vi ña'a ya ja
vii ja va'a nuu ndaka ni. Te
sukan kó kuu.

Carta xinañu'u ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu ñayii ka iyo ñuu Tesalónica ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Tesalónica ma

1 Saña ja kúu sa Pablo te
ka iyo sa ji'in Silvano a ji'in
Timoteo a, te ka tee sa tnu'u
ya'a, te ka tetniñu sa nuu ni ja
ka kandija ni tnu'u Su'si o a,
ja ka iyo ni ñuu Tesalónica a,
te ka iyo ni ji'in Yuva o Su'si a
ji'in Jesucristo iya tátnuni nuu
o a. Te ka kuni sa ja maa
Su'si o ma, na skuta'vi ña'a ya
ndaka ni ja vii ja va'a, te na
sa'a tna ya ja jin koo mani ni.

Sukan vivii ni ka kandija ñayii ñuu Tesalónica ma tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma, sukan jín kandija tna in-ka jichi ñayii ma

2 Ndimaa ka ndakuan-ta'vi
sa nuu Su'si ma ja jin kuu ni,
te ka ndakune'e ña'a sa ora
ka jikan-ta'vi sa ma.
3 Ka ndaka'án ka ndaka'án
sa nuu Yuva o Su'si ma ja
sukan ka jinukuechi ni nuu
Su'si ma vaa ka kandija ni
tnu'u ya ma, ji'in sukan ka
jinukuechi ni nuu tna'a o a
vaa ka kutoo tna'a ni i, ji'in
sukan ka kanda ni a te ka
ndo'o ka neni ni a vaa ka
kukanu ini ni Jesucristo iya
tátnuni nuu o ma ja sa'a ya ja
jin koo va'a ni.
4 Maa Su'si ma kútoo ña'a
ndaka ni ja ni ka nduu ni
sa'ya ya ma, te ka jini sa ja
maa ya ni ndakaji ña'a,
5 vaa kivi ni ka kaxtnu'u sa
tnu'u vii tnu'u va'a ma nuu ni
a, te masu yika-ni ja tnu'u ka
ka'an-ni sa kúu, nú masu ja
iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu
maa Xtumani Ndios ma ji'in
sa. Te sukan ni ka ka'an sa,
vaa ka kukanu ini xeen sa
nuu Su'si ma ja ja ndaa kúu.
Te ka na'a ni sukan ni ka yo
kuu sa ji'in ni, vaa ka kuni
sa ja jin koo va'a ni nuu Su'si
ma.
6 Ndijin chi ni ka sa'a ni
sukan ni ka sa'a maa sa ma,
ji'in sukan ni sa'a maa Iya
Tátnuni ma. Te maa Xtumani
Ndios ma ni sa'a ja ni ka
jan-ta'vi sii ini ni tnu'u vii
tnu'u va'a ma, visi ka ndo'o
ka neni ni a.
7 Te sukan, te ni ka kuu ni
ñayii jin kaxtnu'u naxe jin
ko kuu ndaka-ka ñayii ka
kandija Su'si ma ja ka iyo i
ñuu Macedonia ma ji'in ñuu
Acaya ya.
8 Te ja maa ni, te ni kee tnu'u
Iya Tátnuni ma, te ni jitenuu i
masu yika-ni ja ñuu Macedo-
nia ma ji'in ñuu Acaya ya, nú
masu ja ni-ka'nu ñuu ñayivi
a, te ndaka i ka jini sukan
ka kandija ni nuu Su'si ma.
Te chukan kúu ja masu nawa
jiniñu'u ja jin ka'an-ka sa.
9 Su'va ka ka'an maa i sukan
vivii ni ka jan-ta'vi ña'a ni
ma, ji'in sukan ni ka xndoo
ni ja masu Su'si ka kuu ma,
te ni ka ndandikin ni Su'si
ndija ma iya téku ma, te ni
ka keja'a ni ka jinukuechi ni
nuu ya.

10 Suni ka ndakani i sukan
ka kukanu ini ni Jesús ma,
Sa'ya Su'si ma, iya ni ji'i te ni
ndateku ya ma, te ka ndetu
ka ndetu ni ja ndii ya onde
andivi ma. Te maa ya sa'a
ja jin kaku o nuu tnundo'o
tnuneni iyo ja kenda ma.

2

Sukan ni satniñu Pablo ma ja ni kaxtnu'u de tnu'u Su'si ma nuu ñayii ñuu Tesalónica ma

1 Ndaka ni ja ni ka nduu o
sa'ya Su'si ma, ka jini ni ja
va'a-ni ni kuu ja ni jan koo sa
ni jan koto ña'a sa ma.
2 Vaa ka jini ni ja visi ni ka
xndo'o, ni ka xneni ña'a ñayii
ñuu Filipos ma, kovaa maa
Su'si ma ni chindee ña'a ja
ni ka kusaa ini sa, te ni jan
koo sa nuu ka iyo ni a, te
ni ka kaxtnu'u sa tnu'u vii
tnu'u va'a ya ma nuu ni a,
visi kua'a ñayii ni ka yo ja'nu
ndee ma.
3 Vaa tna'a ja ni ka kaxtnu'u
sa ma chi tnu'u ndaa tnu'u
ndija kúu, te masu tnu'u
xnda'vi tna'a o kúu, ni a sa'a
u'vi nuu tna'a o kúu.
4 Vaa maa Su'si ma ni kukanu
ini ña'a, sukan-va'a jin
kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u
va'a ma, te sukan ka sa'a sa
a. Te ja ka ka'an sa a, masu
ka kuni sa ja jin chiñu'u ña'a
ñayii ma chi ja ka kuni sa
kúu ja jatna ini Su'si ma ja
ka sa'a sa a, vaa maa ya kúu
iya jinitnuni nawa jani ini o
a.
5 Vaa ka jini ni ja masu nama
ni ka ka'an sa tnu'u vivii te
jin xnda'vi ña'a sa sukan-va'a
jin taa ni xu'un ni ma. Te
maa Su'si o ma na'a,
6 chi vaa masu ka nduku sa
ja jin chiñu'u ña'a ñayii ñuu
ñayivi a, ni a maa ni, ni a
in-ka ñayii. Tee ni tetniñu
maa Cristo ma ka kuu sa, te
ka iyo sa ja kuu jin tatnuni
sa ja jin kunukuechi ni nuu
sa, kovaa ñatuu ni ka sa'a sa
sukan.
7 Su'va vivii ni ka yo kuu sa
ji'in ni ma. Sukan kúu in ña'a
jito vivii ña sa'ya maa ña ma,
sukan ni ka yo kuu sa ji'in ni
ma.
8 Vaa ka kutoo xeen ña'a
sa, te chukan kúu ja masu
yika-ni a ka kuni sa ja
jin kaxtnu'u sa tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si ma nuu ni
a, su'va ni-yu'u ni-ini sa
jin kunukuechi sa nuu ni,
sukan-va'a kuu jin chindee
ña'a sa ja na jin kundee ni
nuu tnundo'o kenda koo ma,
vaa ûni ka kutoo tna'a xeen
o.
9 Ndaka ni ja ni ka nduu o
sa'ya Su'si o ma, jin ndaka'án
ni sukan ni ka yo satniñu
sa ma. Sukan, te ni ka yo
ni'i sa ja jin koteku sa ma.
Nduu ñuu ni ka yo satniñu
sa, sukan-va'a ñatuu na nde
ni ko ndi ini naxe jin kaa sa
ma, nani ni ka yo kaxtnu'u sa
tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a.
10 Maa Su'si o a ji'in ndaka
maa ni ka na'a ja masu nama
ni ka sa'a ña'a sa ja u'vi ma,
te ni ka sa'a ndaa, ni ka sa'a
ndija sa ji'in ndaka ni ja ni
ka kandija ni Su'si ma. Te
ñatuu-ka na ja u'vi iyo ji'in sa.
11 Vaa jâ ka jini ni ja sukan ka
kuu o ji'in sa'ya o ma, sukan
ni ka yo ka'an-so'o sa nuu ni

naxe jin ko kuu ni ma, te ni
ka yo ndaka'an-mani ña'a sa
ndi-in ndi-in ni ora ka kuxii
ini ni ma,
12 te ni ka yo tatnuni sa nuu
ni ja jin ko kuu ni sukan ka
kuu ñayii ka ndikin Su'si ma,
vaa ni kana ña'a ya ja jin koo
o ji'in ya nuu tatnuni ya ma
te jin koo jayiñu'u o ji'in ya.
13 Te chukan kúu ja suni
saña tna chi ndimaa ka
ndakuan-ta'vi sa nuu Su'si
o a ja kivi ni ka jan-ta'vi
ni tnu'u Su'si ma ja ni ka
ka'an sa ma, te masu ni ka
jani ini ni ja sukan-ni kúu
in tnu'u ka ka'an-ni ñayii ma
kúu, nú masu ja sukan ká'an
maa Su'si ma kúu tnu'u ni ka
ka'an sa nuu ni ma. Te ni ka
jini ni ja ja ndaa kúu tnu'u
maa Su'si ma, te satniñu i ini
anua o a ja ka kandija o Su'si
o a.
14 Vaa ndijin ja ni ka nduu
ni sa'ya Su'si o ma, ni ka
ndo'o ni sukan ni ka ndo'o
ñayii ka iyo ñuu Judea ma ja
ka kandija i Su'si ma ja maa
Jesucristo ma. Vaa ni ka sa'a
ndeva'a ña'a ñayii judío ma,
te vitna ja ndi-tna'a ñuu i ma,
te sukan ni ka xndo'o ña'a
maa ñayii ñuu ni a.
15 Te ñayii judío ma ka kuu
ñayii ni ka ja'ni Jesús Iya
Tátnuni ma, ji'in tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma. Te saña, ni ka taji
ña'a i, te ñatuu ka sa'a i sukan
játna ini Su'si ma, te ka ja'nu
ndee i nuu ndaka ñayii ma ja
má jin kandija i tnu'u Su'si
ma.
16 Te ka ja'nu ndee i ja má jin
ka'an sa nuu ñayii masu judío
ka kuu i ma, chi vaa masu
ka kuni i ja jin ndani'i ta'vi
tna ñayii yukan. Te sukan, te
ndimaa ka jiso kuechi xeen i,
te jâ iyo ja xndo'o xneni Su'si
ma ndaka ñayii yukan.

Pablo ma, kúni de ja ki'in de in-ka jichi ñuu Tesalónica ma

17 Kovaa ndaka ni ja ni ka
nduu o sa'ya Su'si ma, ka iyo
jika-ka sa jaku kivi nuu ka
iyo ni a, kovaa ini anua o a
chi ka ñu'u ini tna'a o, te ka
ndi ini xeen sa, te ka kuni
xeen sa ja jin kuni tna'a o.
18 Chukan kúu ja ni ka kuni
sa ja jan koo sa nuu ka iyo ni
a, te saña ja kúu sa Pablo a,
ja ndaa ja uu uni jichi ni kuni
sa ja jaan sa. Kovaa ni ja'nu
ndee tachi ma.
19 Kovaa saña chi ka kukanu
ini sa ja jin koo sii ini xeen sa
nuu Jesús iya tátnuni nuu o a
kivi ndii ya ma, vaa ndataa
ya ja vii ja va'a jin kuta'vi sa,
vaa ni ka kandija ni ja ni ka
ka'an sa ma.
20 Chukan kúu ja ndijin ka
kuu jayiñu'u sa nuu Su'si ma,
te chukan kúu ja ka kusii ini
xen-xeen sa.

3

1 Chukan kúu ja nuu ñatuu
ka kundee-ka ini sa ma, te
ni ka ndatnu'u tna'a sa ja
jin kendoo maa in-ni sa ñuu
Atenas ya,
2 te ni ka tetniñu sa tna'a o
Timoteo a tee satniñu nuu
Su'si o a tee ka chitna'a
ji'in sa a ja ka kaxtnu'u sa
tnu'u vii tnu'u va'a Cristo ma,
sukan-va'a chindee ña'a de
te ndaka'an-so'o de nuu ni,
sukan-va'a kuu jin ko sa'a-ka
ni sukan iyo ja jin ko sa'a

ndaka o ja ka kukanu ini o
Su'si ma,
3 sukan-va'a ñatuu na in
ndakokuiñi ja kuechi ja ka
ndo'o ka neni o a. Vaa ka jini
maa ni ja ka iyo o ja jin ndo'o
jin neni o,
4 vaa nuu ni ka iyo-ka sa ji'in
ni ma, te jâ ni ka xtu'va ña'a
sa ja sukan jin ndo'o o. Te jâ
ka jini ni, vaa sukan jâ ni ka
ndo'o ni a.
5 Te chukan kúu ja nuu ñatuu
kundee-ka ini sa ma, te ni
tetniñu sa tna'a o Timoteo
a ja jan koto ña'a de nú ka
nukuiñi va'a ni nuu Su'si ma,
nasa yukan, te ska'an ña'a
tachi ma te naa ndaka ja ni
ka kaxtnu'u sa nuu ni a.
6 Kovaa vitna ja ni ndenda
Timoteo a nuu ka iyo sa ya,
te ni ndakani de sukan ka
kandija ni nuu Su'si ma, ji'in
sukan ka kutoo tna'a ni ma,
ji'in ndimaa ka ndakune'e sii
ini ña'a ni ma, te ka kuni ni
ja jin kuni ña'a ni, te suni ka
kuni tna sa ja jin kuni ña'a sa.
7 Te chukan kúu ja visi kua'a
ja ka ndo'o ka neni sa a, ko-
vaa ni ka ndusii ini sa ja ni
ka jini sa sukan ka sa'a ni ja
ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a,
ja ka kandija ni nuu ya ma.
8 Te vitna chi ka iyo vava'a
sa, vaa ni ka jini sa ja ka iyo
vava'a ni nuu Iya Tátnuni ma.
9 Te chukan kúu ja ka
ndakuan-ta'vi xeen sa nuu
Su'si o ya, vaa ka kusii ini
xeen sa nuu ya, vaa ka jini
sa ja sukan ka kuu ni a.
10 Te ka jikan-ta'vi ka
jikan-ta'vi sa nduu ñuu nuu
Su'si ma, sukan-va'a jin
ndakuni tna'a-ka o, te jin
chindee tna'a o nawa kúni-ka
ja jin kutu'va ni naxe kúni
Su'si ma ja jin ko sa'a ni ma.
11 Ka kuni sa ja maa Yuva
o Su'si ma ji'in Jesucristo Iya
Tátnuni ma, na chindee ña'a
ya ja jan koo sa nuu ka iyo ni
a.
12 Te maa Iya Tátnuni ma sa'a
ja jin kutoo tna'a xen-xeen
ndi-in ndi-in ni, te jin kutoo
ni ndaka ñayii ma, sukan ka
kutoo ña'a sa a,
13 sukan-va'a jin koo siin ni
nuu ndaka ja u'vi ma, te
ni-in kuechi jin kondiso ni
nuu Yuva o Su'si ma kivi
ndenda Jesús Iya Tátnuni ma
ji'in ndaka ñayii ñatuu ni ka
yo sa'a-ka i ja u'vi ma.

4

Sukan játna ini Su'si ma ja jin ko sa'a jin ko kuu o

1 Ndijin ja ni ka nduu o
sa'ya Su'si o a, vivii ni ka
kutu'va ni ja ni ka kaxtnu'u
sa naxe jin ko sa'a jin ko
kuu ni sukan játna ini Su'si
ma. Te sukan jâ ka sa'a ni.
Te ja maa Jesús Iya Tátnuni
ma ka jikan-ta'vi sa te ka
ndaka'an-so'o sa nuu ni ja
sukan jin ko sa'a-ka ni.
2 Vaa jâ ka jini ni nde a
ni ka kaxtnu'u sa ma, vaa
sukan ni tatnuni maa Jesús
Iya Tátnuni ma.
3 Vaa ja kúni maa Su'si ma
kúu ja jin xndoo ni ndaka
ja u'vi ma, te máko jin kivi
nduu ni ji'in ndi-in ndi-in
ña'a ma,
4 te ndi-in ndi-in ni, jin kani
ini ni sukan vii sukan luu jin
ko kuu ni ji'in ñasi'i ni ma, te

sukan, te ni-in ja u'vi jin ko
sa'a ni nuu Su'si ma, te jin
koo jayiñu'u ni.
5 Te máko jin sa'a ni sukan ka
sa'a ñayii ñatuu ka jini Su'si
ma, ja ndeva'a-ni nawa ka
kuni i te ka sa'a i ma.
6 Te ni-in ni má sa'a u'vi
tna'a, ni a xnda'vi tna'a, vaa
ndaka cha'a jin ndachunaa o
kivi ndakan Iya Tátnuni ma
kuenda nuu o ma. Te sukan
ni ka ka'an sa nuu ni a te
sukan jâ ni ka xtu'va ña'a sa.
7 Vaa masu ni kana ña'a Su'si
ma ja jin kondiso kuechi o,
su'va ni kana ña'a ya ja jin
xndoo o ndaka ja u'vi ma.
8 Chukan kúu ja nú nde ni
saxiko tnu'u ka kaxtnu'u sa
a, masu nuu ñayii a saxiko
ni a chi nuu Su'si iya ni taa
Xtumani Ndios ma.
9 Kovaa siki ja jin kutoo
tna'a o ma, maa Su'si ma jâ
ni kaxtnu'u nuu ni sukan jin
kutoo tna'a ndaka o, te masu
nde jiniñu'u ja jin ka'an-ka sa
nuu ni.
10 Vaa sukan jâ ka sa'a ni
ji'in ndaka ñayii ka kandija
Su'si o a, ja ka iyo i ni-ka'nu
ñuu Macedonia a. Te ja ka
jikan-ta'vi sa nuu ni kúu ja
sukan jin ko sa'a-ka ni.
11 Te jin ko ndi ini ni ja jin koo
mani ni, te jin katanuu ni na
tniñu ka sa'a ni, te jin satniñu
ni ji'in nda'a ni a, sukan-va'a
jin ni'i ni ja jin kaa ni, sukan
ni ka kaxtnu'u sa ma,
12 sukan-va'a ñayii ñatuu ka
kandija Su'si ma, jin ka'an
va'a i ja jin kuu ni, te ñatuu
nawa ko ka'ni ña'a i ja jin kaa
ni a.

Sukan ndii Iya Tátnuni ma

13 Ndijin ja ka kuu o sa'ya
Su'si ma, ka kuni sa ja jin
kuni ni siki ja tna'a o ñayii ni
ka ji'i ma, nasa jin kuxii ini
ni sukan ka kuu ñayii ka jani
ini ja ni ka naa tna'a i ma te
ñatuu nawa ka ndetu-ka i.
14 Vaa ka kandija o ja ni ji'i
Jesús ma te ni ndateku ya, te
sukan ka kandija o ja ndax-
teku ya tna'a o ñayii ni ka
ji'i ma, ñayii ni ka yo kukanu
ini Jesús ma, te ni ka yo sa'a
i sukan ni tatnuni ya ma.
Te kivi ndii ya ma, te jin
ndakuni tna'a o ji'in i.
15 Te chukan kúu ja ka
kaxtnu'u sa sukan ká'an
tnu'u maa Iya Tátnuni ma, ja
yo'o, nú ka teku o kivi ndii ya
ma, masu jin koxtnuu o nuu
tna'a o ñayii jâ ni ka ji'i ma.
16 Vaa kayu'u nini'i maa Iya
Tátnuni ma ji'in yu'u maa
ya ma, te tatnuni maa ya,
te tivi arcángel ma trompeta
Su'si ma. Sani te nuu ya
onde sukun ma, te ñayii ni
ka kandija Cristo ma te ni
ka ji'i i ma, xinañu'u-ka i jin
ndateku.
17 Sani te nde o ka teku-ka
ma, te ndone'e ña'a ya, te jin
nda koo kaa o ji'in ñayii ni ka
ndateku ma onde nuu viko
ma, sukan-va'a jin ndatna'a
o ji'in Iya Tátnuni ma onde
andivi ma, te sukan jin koo o
ji'in ya ni-kani ni-jika.
18 Te sa'a jín ku'un ini o, te
jín ndaka'an-so'o nuu tna'a
ndi-in ndi-in o onde kivi
ndenda ya ma.

5

1 Kovaa tna'a ja na ora xi
na kivi ndii Iya Tátnuni ma,

masu kanuu-ka ja tee sa nuu
ni ja ka kuu o sa'ya Su'si o a.
2 Vaa jâ ka jini vava'a ni
ja kivi ndii Iya Tátnuni ma,
ndii ya ora ñatuu na in ndetu
ña'a ma, sukan kúu in kui'na
kénda jakuaa ma.
3 Nú ñayii ma, ka ka'an i:
“Ndaka iyo nañii”, sani te
kenda yachi ja jin ndo'o jin
neni ñayii ma. Sukan keja'a
ja u'vi in ña'a ja kâku sa'ya
ña ma, sukan jin ndo'o i, te
ñatuu ndenu kuu jin chu'u i
ja jin kaku-ka i.
4 Kovaa ndijin ja ni ka nduu
o sa'ya Su'si o a, masu ñayii
ka iyo-ka nuu nee ma ka kuu
ni vaa jin ko kuneé jin ko
ku-uun ni, te sanaa sanaa-ni
ndii Iya Tátnuni ma, te ndani'i
ña'a ya sukan sa'a in kui'na
ma.
5 Vaa yo'o chi ñayii ka jika
nduu ma ka kuu o, te masu
ñayii ka jika nuu nee ma ka
kuu o.
6 Te chukan kúu ja máko jin
kusu o, sukan ka kuu jaku i
ma, su'va jin ko koto va'a o
maa o, te máko jin ko kuneé
jin ko ku-uun o.
7 Vaa ñayii ka kixi ma chi
jakuaa ma ka kixi i, te ñayii
ka ndajini ma chi jakuaa ma
ka ndajini i.
8 Kovaa yo'o ja ka iyo o nuu
ndijin ndaa nawa ka sa'a ka
kuu o, jín koo va'a jín koo
ndija o. Te jín kukanu ini o
Su'si ma, te jín kutoo tna'a o,
te sukan, te jín kasi o maa o,
te ma kaki'i ña'a ja u'vi ma,
sukan jasi in su'nu kaa anua
in soldado ma. Te ja ka ñu'u
ini o ja jin ndani'i ta'vi o ma
kúu ja kisa'vi va'a tna ña'a i,
sukan-va'a ma kaki'i ña'a ja
u'vi ma, te ko kuu i sukan jasi
in yuxini kaa xini in soldado
ma.
9 Vaa masu ni ndani'i ña'a
Su'si ma ja xndo'o xneni ña'a
ya, nú masu ja jin ndani'i
ta'vi o ja maa Jesucristo iya
tátnuni nuu o ma.
10 Te maa ya ni ji'i nuu tniñu
o, sukan-va'a, nú ka ndito ka
teku o xi visi ni ka ji'i o, te jin
ndateku o te jin koo o ji'in ya
nuu iyo ya ma.
11 Chukan kúu ja jin
ndaka'an-so'o nuu tna'a
ni, te jin chindee tna'a ni,
sukan-va'a jin koo va'a ndi-in
ndi-in ni nuu Su'si o a, sukan
jâ ka yikuu ni ka sa'a ni a.

Ká'an-so'o Pablo ma nuu ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma

12 Ka jikan-ta'vi sa nuu ni
ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o
a, ja jin kava respetu ni nuu
tna'a o ñayii ni kaji maa Iya
Tátnuni ma ja jin kaxtnu'u i te
jin ndaka'an-so'o i nuu ni a.
13 Te jin ka'an ni ja ñayii
vava'a ka kuu i, te jin kutoo
ni i, kuechi ja ka jinukuechi
i nuu Su'si ma. Jin koo mani
ndaka ni.
14 Suni ka jikan-ta'vi sa
nuu ni ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si o a ja jin ka'an-so'o
ni nuu ñayii kuxi ma, te jín
satniñu i. Jin ndaka'an-so'o
ni nuu ñayii ka xtaya nuu
Su'si ma. Jin chindee ni
ñayii kuee-ka ka jaku'ni ini i
ma. Jin kava kuee ini ni ji'in
ndaka ñayii ma.
15 Ndaka ni ja ni ka nduu
o sa'ya Su'si o a, jin ko koto

va'a ni maa ni, te máko jin
ndachunaa ni ja u'vi, nú
in ñayii ni sa'a ña'a ja u'vi
ma. Su'va ndimaa ja va'a jin
ko sa'a ni nuu ndi-in ndi-in
tna'a o a. Suni sukan jin ko
sa'a ni nuu ndaka ñayii ma.
16 Ndimaa jin koo sii ini ni.
17 Ndaka ora jin kakan-ta'vi
ni.
18 Jin ndakuan-ta'vi ni nuu
Su'si ma visi ka ndo'o ka neni
ni, vaa sukan játna ini ya
ja ndaka jin ndakuan-ta'vi o
nuu ya ja ka kandija o Cristo
Jesús ma.
19 Máko jin sa'a ndee ini ni
ja masu jin koniniso'o ni ja
ká'an Xtumani Ndios ma.
20 Máko jin ko saxiko ni
tnu'u ka kaxtnu'u ñayii ka
ndakaxtnu'u tnu'u ni wa'a
Su'si ma.
21 Jin ndasava'a ni kuenda
ndaka tnu'u ka kaxtnu'u i
ma, te jin tava'a ni tnu'u va'a
ma.
22 Te jin xtandiyo ni ndaka ja
u'vi ma.
23 Te ka kuni sa ja maa Su'si
iya sa'a ja ka iyo mani o a,
ndásavii ndásandoo kuiti ya
ni-ka'nu ini anua ni a ji'in
yikikuñu ni a, te ñatuu-ka na
ja u'vi jin ko sa'a ni, te jin
ko koto va'a ni maa ni onde
kivi ndii maa Jesucristo iya
tátnuni nuu o a.
24 Iya kuu jin kukanu ini o
a kúu iya ni ndakana ña'a,
te sa'a ndija ya ndaka sukan
ká'an ya nuu o a.

Ka ndakan-tnu'u ñaña'a de ñayii ñuu Tesalónica ma

25 Ndijin ja ni ka nduu o
sa'ya Su'si o a, jin kakan-ta'vi
ni nuu Su'si o a ja jin kuu sa.
26 Te vivii jin kua'a ni
nchuxi nuu ndaka ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si o a.
27 Ja maa Iya Tátnuni ma, te
ká'an sa ja jin kona'a ni ja jin
ka'vi ni tutu ni ka tee sa nuu
ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si o ya ja jâ ni ka xndoo i
ja u'vi ma.
28 Te maa Jesucristo iya
tátnuni nuu o ma, na skuta'vi
ña'a ya ja vii ja va'a ja jin ko
kuu ni. Te sukan kó kuu.

Carta ku-uu ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu ñayii ka iyo ñuu Tesalónica ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Tesalónica ma

1 Saña ja kúu sa Pablo te
ka iyo sa ji'in Silvano a ji'in
Timoteo a, te ka tee sa tnu'u
ya'a, te ka tetniñu sa nuu ni
ja ka kandija ni tnu'u Su'si o
a te ka iyo ni ñuu Tesalónica a
te ka iyo ni ji'in Yuva o Su'si
ma ji'in Jesucristo iya tátnuni
nuu o a.
2 Te ka kuni sa ja maa Yuva
o Su'si ma ji'in Jesucristo iya
tátnuni nuu o a, na skuta'vi
ña'a ya ndaka ni ja vii ja va'a,
te na sa'a tna ya ja jin koo
mani ni.

Su'si ma, ndakan ya kuenda nuu ñayii ka sa'a ja u'vi ma

3 Ndijin ja ni ka nduu
o sa'ya Su'si o a, ndimaa
jin ndakuan-ta'vi sa nuu
Su'si o a ja jin kuu ni, vaa
sukan jiniñu'u ja jin sa'a sa,
vaa ndi-kivi ndi-kivi te ka
kukanu ini-ka ni Su'si ma, te
ka kutoo tna'a-ka ndaka ni.
4 Te chukan kúu ja maa sa
chi sii ini xeen ka ndakani
sa nuu ndaka-ka ñayii ka
kandija tnu'u Su'si o a ja
vivii ka kuu ni ji'in sukan ka
kukanu ini ni Su'si o a, te ka
kanda ni sukan ka ndo'o ka
neni ni ja ñatuu ka kunimani
i nuu ni a.
5 Te sa'a, te ka jini o ja ni
sa'a ndaa, ni sa'a ndija Su'si
ma, nuu ni ka'an ya ja ka iyo
ni ja kuu jin kivi koo ni nuu
tátnuni ya ma, vaa ka kanda
ni ja ka ndo'o ka neni ni a.

6 Kovaa maa Su'si ma kúu
iya iyo ja ndaxndo'o ndax-
neni ya ndaka ñayii ka sa'a ja
ka ndo'o ka neni ni a.
7 Te ndijin ja ka ndo'o ka neni
ni a, sa'a ya ja jin ndatatu
ndaka o kivi ndii Jesús iya
tátnuni nuu o a onde an-
divi ma, ji'in ndaka ángel
ka neva'a tnu'u ndee tnu'u
ndatnu maa ya ma, te ûni
kánda'a ita ñu'u ichi vee ya
ma,
8 ja xndo'o xneni ya ñayii
ñatuu ka jini Su'si ma, ji'in
ñayii ñatuu ka kandija tnu'u
vii tnu'u va'a Jesucristo iya
tátnuni nuu o a.
9 Te ñayii yukan, jin ndo'o
jin neni i, te jin chunaa i
ni-kani ni-jika, te jin koo jika
i, vaa masu kuu jin koo i
nuu koo Iya Tátnuni ma nuu
iyo jayiñu'u ya ma ji'in tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ya ma.
10 Sukan ko kuu kivi ndii
ya ma, sukan-va'a koo xeen
jayiñu'u ya ma, vaa ka iyo
kua'a ñayii ni ka yo ndikin
ya ma, ja ñatuu-ka na ja u'vi
ni ka yo sa'a i ma, te ne'un
ñayii yukan ka iyo tna ni ja ni
ka kandija ni tnu'u ni ka yo
kaxtnu'u sa nuu ni ma, te jin
sa'vi-nka ini ndaka o ja ni ka
kandija o ya ma, ja jin kuni
o ya sukan kaa sukan iyo ya
ma.

11 Chukan kúu ja ndimaa

ka jikan-ta'vi sa nuu Su'si
ma ja jin kuu ni, sukan-va'a
ká'an ya ja va'a-ni ja ni
ndakana ña'a ya, te maa ya
na chindee ña'a ji'in tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ya ma,
sukan-va'a kó kuu ndaka ja
va'a ja ka kuni ni ja jin sa'a
ni ma vaa ka kandija ni Su'si
ma.
12 Te sukan kóo jayiñu'u maa
Jesús Iya Tátnuni ma ja ka
sa'a o ma, te jín koo tna
jayiñu'u o nuu ya. Cha'a kúu
ja va'a ja skuta'vi ña'a Su'si o
ma ji'in Jesucristo iya tátnuni
nuu o ma.

2

Ni ka kaxtnu'u de sukan ko kuu sana ndii Iya Tátnuni ma

1 Kovaa ja sukan ndii Jesu-
cristo iya tátnuni nuu o a te
jin ndatna'a o ji'in ya ma, ka
jikan-ta'vi sa nuu ni ja ni ka
nduu o sa'ya Su'si o a,
2 ja máko jin kua'a kuiti ni
tnu'u ja jin ndaxsama i sukan
ka jani ini ni a, te máko jin
koyu'u ni ni-in ja jin ka'an i
ja jâ ni kenda kivi ndenda Iya
Tátnuni ma. Visi na jin ka'an
i ja sukan ni ka'an Xtumani
Ndios ma, xi visi sukan ka
jani ini maa i te ka ka'an
i ma, xi visi jin ka'an i ja
sukan ndee nuu tutu ni ka
tee maa sa ma, kovaa máko
jin kandija ni.
3 Máko jin kua'a ni tnu'u ja jin
xnda'vi ña'a i, vaa ni masu
ko kuu sukan, nú masu ja
xi'na-ka kenda koo ñayii ja ni
ka kandija i Su'si ma sani te
ni ka xndoo i tnu'u ya ma, te
kenda tee sa'a ja ñatuu játna
ini ya ma, vaa tee ya'a chi jâ
iyo de ja skenaa de maa de
ma.
4 Tee ya'a kúu tee ñatuu
kétna'a ini ji'in Su'si ma, te
ká'an ndeva'a de nuu Su'si
o ma, ji'in nuu ndaka ja
ka xnani ñayii ma su'si, ji'in
tna'a ja ka chiñu'u i ma. Te
onde ini veñu'u ka'nu ma
kunukoo de tatnuni de, te
sa'a de tnu'u ja Su'si ndija ma
kúu de.
5 Chi vaa sa'a ni yo ka'an sa
nuu ni kivi ni yo iyo sa ji'in ni
ma.
6 Te maa ni chi jâ ka jini ni
nde a kúu ja sunkani ña'a,
sukan-va'a ma kenda-ni de
ma, vaa onde kenda kivi ja
iyo ja kenda de ma.
7 Te vitna jâ yikuu satniñu
ja u'vi ma. Kovaa iyo ya ja
sunkani ña'a ya, te onde jin
ndiyo ya ja sunkani ya i, sana
kuu satniñu i.
8 Sani te kenda tee sa'a ja
ñatuu játna ini Su'si ma. Ko-
vaa maa Jesús Iya Tátnuni
ma, tutachi ya de, te ka'ni ya
de, te xnaa ya de ji'in nduva
ya ma kivi ndii ya ma.
9 Te tee sa'a ja ñatuu játna
ini Su'si ma chi maa tachi
nani Satanás ma kúu ja kua'a
tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja
kii de te sa'a de ndaka ja sa'a
de ma. Te sa'a de seña ji'in
milagru, te sukan xnda'vi de
ñayii ma.
10 Te ndeva'a-ni ja u'vi nduku
de ja sa'a de ja xnda'vi de
ñayii ma, sukan-va'a jin ske-
naa i maa i ma, vaa kuechi
ja ñatuu ni ka kutoo i tnu'u
ndaa tnu'u ndija ma tnu'u
kuu sa'a ja jin ndani'i ta'vi i
ma.

11 Te chukan kúu ja tetniñu
Su'si ma in ja xnda'vi ña'a,
sukan-va'a jin kandija i ja
masu ja ndaa kúu,
12 te sukan-va'a jin chunaa
ndaka ñayii ñatuu ni ka
kandija ja ndaa ma, nú masu
ja su'va ni ka kusii ini i nuu
ja u'vi ma.

Ñayii ni ndakaji ya ja jin ndani'i ta'vi i ma

13 Kovaa saña, ndimaa jin
ndakuan-ta'vi sa nuu Su'si
ma ja jin kuu ni, ndijin ja
ni ka nduu o sa'ya Su'si o
a, ja kutoo ña'a maa Iya
Tátnuni ma, ja maa Su'si
ma ni ndakaji ña'a onde
xinañu'u kuiti ma ja ndasavii
ndasava'a ña'a Xtumani
Ndios ma te jin kandija ni
ja ndaa ma, sukan-va'a jin
ndani'i ta'vi ni.
14 Te ni ndakana ña'a ya
ji'in tnu'u vii tnu'u va'a ni
ka kaxtnu'u sa nuu ni ma,
sukan-va'a jin ndani'i tna ni
jayiñu'u iyo nuu Jesucristo
iya tátnuni nuu o a.
15 Te chukan kúu ja, ndijin ja
ni ka nduu o sa'ya Su'si o a,
jin konukuiñi va'a ni, te jin
kona'a ni tnu'u Su'si o a ja
ni ka kutu'va ni ma, ja ni ka
ka'an sa ma, ji'in ja ni ka tee
sa nuu tutu ni ka tetniñu sa
nuu ni a.
16 Te maa Jesucristo iya
tátnuni nuu o a, ji'in Yuva o
Su'si ma, kúu iya ni kutoo
ña'a. Te ni skuta'vi ña'a
ya ja vii ja va'a sukan
kútoo ña'a ya, te sukan ni
ndaka'an-mani ña'a ya ja jin
koo va'a o ni-kani ni-jika, te
jín kukanu ini o ya ja sukan
ko kuu ja sa'a ya ma.
17 Te na taa ya tnu'u ndee ini,
te na sunkani va'a ña'a ya,
sukan-va'a ndaka ja jin sa'a
ni ma, te ja va'a ko kuu, te
ndaka tnu'u jin ka'an ni ma
tnu'u va'a tnu'u ndija ko kuu.

3

Jin kakan-ta'vi ni ja jin kuu sa

1 Te in-ka ja kúni sa kúu
ja ndijin ja ni ka nduu o
sa'ya Su'si o a, jin kakan-ta'vi
ni ja jin kuu sa, sukan-va'a
kuítenuu yachi-ka tnu'u Iya
Tátnuni a, te na jin ka'an i ja
va'a kúu tnu'u ya a, sukan ni
ka sa'a maa ni a,
2 te sukan-va'a jin kaku sa
nuu ñayii ka jatna ini ja jin
sa'a i ja u'vi ma. Vaa masu
ndaka ñayii a ka kandija
tnu'u Su'si o a.
3 Kovaa ja ká'an Iya Tátnuni
ma chi ûni sa'a ya, te sa'a ya
ja jin konukuiñi va'a ni, te
ko koto va'a ña'a ya ja masu
kaki'i ña'a ja u'vi ma.
4 Te ka kukanu ini sa Iya
Tátnuni ma ja vitna chi ka sa'a
ni ndaka ja ni ka tatnuni sa
ma, te sukan-ni jin ko sa'a ni
kivi ki'in o a.
5 Te maa Iya Tátnuni ma
káxtnu'u ja ni-yu'u ni-ini ni
jin kutoo tna'a ni sukan
kútoo ña'a Su'si ma, te jin
kava kuee ini ni sukan kuee
ini Cristo ma.

Sukan jin satniñu o

6 Ja maa Jesucristo Iya
Tátnuni ma, te ka tatnuni sa
nuu ni ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si o a, ja máko jin ketna'a

ini ni ji'in nde ñayii sa'a tnu'u
ja ni nduu i sa'ya Su'si o a
te ndeva'a ndekuu-ni kúu i
te ñatuu sa'a i sukan ni ka
ndakaxtnu'u sa ma.
7 Vaa maa ni chi ka jini ni
sukan ni ka yo kuu sa ma.
Te sukan jin ko kuu tna ni.
Vaa saña chi masu ndeva'a
ndekuu-ni ni ka yo kuu sa
kivi ni ka yo iyo sa ji'in ni ma.
8 Saña chi ni ka yo satniñu sa
nduu ñuu, sukan-va'a jin ni'i
sa ja jin kaa sa ma, te ñatuu
na tnundo'o ni ka taa sa nuu
ni-in ni ma.
9 Ja ndaa kúu ja ka iyo sa
ja jin kondetuu ni ja jin kaa
sa te jin chindee ña'a ni, ko-
vaa ja ka kuni sa kúu ja jin
kutu'va ni sukan ka sa'a ka
kuu sa a, te sukan jin ko sa'a
tna ni.
10 Suni nuu ni ka iyo sa ji'in
ni ma, ni ka yo tatnuni sa
sa'a, ja nú na in ñatuu kúni i ja
satniñu i ma, suni máko kaa i
xita.
11 Vaa ni ka jiniso'o sa ja ka
iyo jaku i ne'un ni a ja ka sa'a
ndeva'a ndekuu-ni i, te ñatuu
ka satniñu i, nú masu ja ka
kivi nduu ka kivi ni'ni i nuu
masu kuenda i ka kuu ma.
12 Te ja maa Jesucristo iya
tátnuni nuu o a, te ka tatnuni
sa te ka ndaka'an-so'o sa nuu
ñayii yukan ja na jin satniñu
sii ini i, sukan-va'a jin ni'i
maa i ja jin kaa i ma.

13 Te ndijin ja ni ka nduu o
sa'ya Su'si o a, má jin kuita ni
ja jin sa'a ni ja va'a ma.
14 Nú na in ñatuu kandija
tnu'u ni ka tee sa nuu tutu
ya'a, jin kuña'a ni i ja masu
va'a-ni ka sa'a i, te máko
jin ketna'a ini ni ji'in i,
sukan-va'a na kukan-nuu i.
15 Kovaa máko jin kuni u'vi ni
nuu i, su'va jin ka'an-so'o ni
nuu i kuenda tnu'u ja in ñani
o xi in ku'va o kúu i.

Ka ndakan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma ja ka iyo i ñuu Tesalónica ma

16 Te maa Iya Tátnuni ma
iya sa'a ja jin koo mani o
ma, te ndimaa na taa ya
tnu'u mani ni-kani ni-jika.
Te maa Iya Tátnuni ma kóo
ji'in ndaka ni.
17 Te ndakan-tnu'u ñaña'a ña
sa, te tee sa ji'in nda'a maa sa
a, te jin kuni ni ja maa sa kúu
Pablo. Vaa sa'a sa'a sa nuu
ndaka tutu tee sa ma.
18 Te ja kúni sa kúu ja Jesu-
cristo iya tátnuni nuu o a, na
skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a
nuu ndaka o. Te sukan kó
kuu.

Carta xinañu'u ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu tee kúu Timoteo ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma tee kúu Timoteo ma

1 Saña kúu Pablo tee ni tetniñu Jesucristo ma ja kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a ya a, vaa sukan ni tatnuni maa Su'si ma, iya sa'a ja jin ndani'i ta'vi o ma, ji'in maa Jesucristo iya tátnuni nuu o a iya ka kukanu ini xeen o a, vaa ja maa ya, te jin koo va'a o a onde vitna te ni-kani ni-jika.
2 Tétniñu sa carta ya'a nuu ni, Timoteo, vaa ni ka'an sa tnu'u Su'si o a nuu ni a, te ni kandija ni, te chukan kúu ja kuenda tnu'u ja sa'ya sa kúu ni nuu Su'si o a. Na kunda'vi ini ña'a Yuva o Su'si ma, ji'in Jesucristo iya tátnuni nuu o a, te na skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a, te kási ndee ya, te ñatuu nawa ko xtna'a ña'a i, te koo sii ini ni.

Xtu'va ña'a Pablo ma siki tee ka xsama te ñatuu ka kaxtnu'u ndaa de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma

3 Kona'a ni te sa'a ni sukan ni jikan-ta'vi sa nuu ni, te ni kendoo ni ñuu Éfeso ma, kivi nuu ni ja'an sa ñuu Macedonia ma, sukan-va'a tatnuni ni nuu jaku tee ka iyo ñuu Éfeso a, ja máko jin kaxtnu'u-ka de nuu ñayii ma sukan ka xsama de ka kaxtnu'u de ma,
4 te máko jin katanuu de tna'a cuentu ja ka ndakani ñayii ma, ji'in nde in xi-sa'ya tata ka kuu ñayii ma, vaa masu jinu cuentu yukan. Vaa ndaka cha'a chi yika-ni ja sa'a i kúu ja jin kanaa o, te masu nawa chíndee ña'a i ja jin kukanu ini-ka o Su'si ma te jin jaku'ni-ka ini o naxe jin ko sa'a jin ko kuu o nuu ya ma. Te vitna, te ndáxndaku ini tuku ña'a sa sukan ni tatnuni sa nuu ni ma, te sukan tatnuni ni nuu tee yukan ma.
5 Sa'a ni sukan, te jin ndasa'a de kuenda, vaa ja kúni Su'si ma kúu ja jin koo vii jin koo ndoo ini anua o a ji'in ja jin kani va'a ini o ma ji'in ja jin kandija ndija o Su'si ma, te onde ndaka cha'a koo ini anua o a sana kuu jin kutoo tna'a ndija o.
6 Vaa jaku ñayii ma chi ni ka xndoo i sukan kúni Su'si ma ja jin ko kuu i ma, te ni ka skenaa i maa i, kuechi ja ni ka jatanuu i tnu'u ndeva'a tnu'u masu nde jiniñu'u ni ka yo ka'an i ma.
7 Vaa ni ka kuni i ja jin ko kuu i ñayii ka jini-ka tnu'u ni tatnuni Moisés ma, kovaa ni masu nde ka ndasa'a i kuenda, te ni masu nde ka jaku'ni ini i tna'a ja ka kaxtnu'u i ma, kovaa maa i chi ûni ka tatnuni i ja sukan jin ko sa'a ndaka-ka ñayii ma, vaa sukan játna ini Su'si ma, ka jiña'a i.

8 Kovaa ka jini o ja tnu'u ni tatnuni Moisés ma chi ja va'a kúu, nuna jaku'ni ndandaa

ini o te ko sa'a ko kuu o sukan
ká'an tnu'u ni tatnuni Su'si
ma nuu Moisés ma.
9 Yo'o ja ni ka nduu o ñayii
ka sa'a ja va'a ja ndaa ma,
te jín kona'a o ja tnu'u ni
wa'a Su'si ma ja ni tatnuni
Moisés ma nuu ñayii ma chi
ká'an ndaka sukan jin ndo'o
jin tna'a ñayii ka sa'a ja u'vi
ma, kovaa masu ja jin kuu
yo'o kúu chi ja jin kuu ñayii
so'o ñayii ñatuu ka kandija
sukan ká'an Xtumani Ndios
ma kúu. Vaa ndimaa ka sa'a
i ja u'vi ma, te ñatuu ka ndaa
respetu i nuu Su'si ma, su'va
ka jatanuu i tna'a ja iyo ñuu
ñayivi a. Vaa jaku ñayii ma chi
ka ja'ni i yuva i ma xi si'i i ma
xi ndeva'a-ni na ñayii jin ni'i
i ma.
10 Te jaku-ka i ma, ka kivi
nduu i ji'in ñayii masu ni ka
tnanda'a ji'in i ma, te jaku
tee ma, ka ndatuu de ji'in
tee ji'in de ma. Te jaku-ka
ñayii ma, ka sakui'na i ñayii
sukan-va'a jin ni'i i nawa ka
kuni i ma, te jaku-ka ñayii
ma, ka xnda'vi tna'a i, te ûni
ka ka'an i ja ja ndaa kúu ja ka
ka'an i ma. Te ndaka cha'a ka
sa'a ka kuu ñayii ma, te masu
nde ka kandija i sukan ká'an
tnu'u va'a ka skua'a o a,
11 tna'a tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si iya iyo jayiñu'u ma,
tna'a tnu'u vii tnu'u va'a ni
tatnuni ya ja kaxtnu'u sa nuu
ñayii ni-ka'nu ñuu ñayivi a.

Sukan ndáka'an Pablo ma ja ni kunda'vi ini ña'a Su'si ma te ni nduu de in tee jinukuechi nuu ya ma

12 Ndakuan-ta'vi sa nuu
Cristo iya tátnuni nuu o a ja
ni chindee ni chituu ña'a ya,
vaa ni jini ya ja masu xndoo
sa ichi ya a, te ni sunkani
ña'a ya ja kunukuechi sa nuu
ya,
13 visi onde xi'na-ka ma ni yo
ka'an ndeva'a sa ja kuu tnu'u
vii tnu'u va'a ya a, te ni yo
sondikin sa ñayii ka kandija
Jesús o a, te ni yo ka'an
ndeva'a sa ja jin kuu i ji'in ya
ma. Kovaa ni ndakunda'vi
ini ña'a ya, vaa masu nde jini
sa nawa kúni Su'si ndija o a ja
sa'a sa ma nkuu, te masu nde
kándija sa tnu'u maa ya ma
nkuu, te chukan kúu ja ni yo
sondikin sa ñayii ka kandija
Jesucristo ma.
14 Kovaa kua'a xeen ja vii ja
va'a neva'a iya tátnuni nuu o
a ja ni skuta'vi ña'a ya, te ja
maa Cristo Jesús ma, te ni
sa'a Su'si ma ja kuu kukanu
ini sa ya te kuu jin kutoo
tna'a o.
15 Tnu'u ndaa tnu'u ndija kúu
tnu'u ya'a ja jin kuan-ta'vi
ndaka ñayii ma: Vaa Cristo
Jesús ma, ni kii ya ñuu
ñayivi a ja ni ndo'o ni neni
ya ma, sukan-va'a kuu jin
ndani'i ta'vi ñayii ni ka yo
sa'a ja u'vi ma, nuna jin
ndakani jin ndaka'vi ini i
te jin ndandikin i Su'si ma.
Te saña kúu in ñayii ni yo
iyo ne'un i ma ja ni yo sa'a
xeen-ka sa ja u'vi ma.
16 Te visi sukan ni yo sa'a,
ni yo kuu sa ma, kovaa ni
ndunda'vi ini ña'a Su'si ma,
te ni ndani'i ta'vi sa. Sa'a ni
sa'a ya ji'in saña, sukan-va'a
jin kuni ndaka-ka ñayii ma
sukan nda'vi xeen ini ya ma,

te jin kandija tna i ya ma, te
jin koteku i ni-kani ni-jika.
17 Te chukan kúu ja ndimaa
na koo jayiñu'u nuu Rey ma,
iya tátnuni ni-kani ni-jika ma,
iya téku ni-kani ni-jika ma,
iya masu kuu jin kuni ñayivi
o ya ma, iya ndichi ma, te
maa in-ni ya kúu, vaa ñatuu
na in-ka Su'si iyo. Te sukan
kó kuu ni-kani ni-jika.
18 Sa'ya sa Timoteo, in ja
tátnuni sa nuu ni a kúu ja
kona'a ni ja sa'a ni sukan
ni ka ka'an ñani o ma onde
xinañu'u ma. Te ku'un ini ni
sukan, te sukan ko sa'a ni, te
kunukuechi ni nuu Su'si o a,
sukan-va'a kundee ni nuu ja
u'vi ma.
19 Ndimaa kukanu ini ni Su'si
ma, te ku'un kaji ku'un va'a
ini ni. Vaa jaku ñayii ma,
ñatuu ni ka ñu'u kaji, ni ka
ñu'u va'a ini i, te chukan kúu
ja ñatuu ni ka kukanu ini-ka i
Su'si ma, te ni ka xndoo i ya,
te ni ka skenaa i maa i.
20 Vaa sukan tna ni ka ndo'o
tee kúu Himeneo ma ji'in Ale-
jandro ma. Te chukan kúu
ja ni ndakua'a sa de nuu
nda'a tachi ma, sukan-va'a
jin kutu'va de ja máko jin
ko ka'an ndeva'a-ka de ja
kuu Su'si ma, te máko jin ko
sa'a-ka de ja jin saxiko ñayii
ma Su'si ma.

2

Jín kakan-ta'vi o nuu Su'si ma ja jin kuu ndaka ñayii ñuu ñayivi a

1 Ndáka'an-so'o sa nuu
ndaka ni ja jin kakan-ta'vi
xen-xeen ni nuu Su'si ma ja
jin kuu ndaka ñayii ma, te jin
ndakuan-ta'vi ni nuu Su'si
ma ja jin kuu ndaka o ja ka
iyo o ñuu ñayivi a.
2 Te ñukuun jin kakan-ta'vi
ni ja jin kuu ndaka tee
ka netniñu ma, sukan-va'a
jin konetniñu va'a de, te
koo tnu'u mani ni-ka'nu ñuu
ñayivi a, sukan-va'a ndaka o
jin ndanduku Su'si ma, te jin
ko sa'a o sukan játna ini ya
ma.
3 Vaa nuna jin ko sa'a o sa'a
chi játna ini Su'si o a, iya sa'a
ja jin kaku o nuu ja u'vi ma.
4 Vaa ja kúni Su'si ma kúu ja
ndaka ñayii ma jin kuni tnu'u
ndaa tnu'u ndija ni kaxtnu'u
ya ma, sukan-va'a jin ndani'i
ta'vi i.
5 Vaa ñatuu na in-ka Su'si iyo,
nú masu ja maa in-ni ya kúu
Su'si ndija, te ja maa Jesu-
cristo ma sana kuu ndenda
koo ñayii ma nuu Su'si ma, te
maa in-ni Jesucristo iya ni kii
te ni iyo ñayivi ya ñuu ñayivi
ya kuu chindee ña'a, te masu
na in-ka kuu chindee ña'a ja
jin ndenda koo o nuu Su'si
ma.
6 Vaa maa Jesucristo ma kúu
iya ni wa'a tnu'u te ni ji'i
ya nuu tniñu ndaka o ma,
sukan-va'a jin kaku o nuu ja
u'vi ma. Onde ni kenda kivi
ja ni jani ini Su'si ma ja sukan
ko kuu ma, te saa ni sa'a ya
sukan, te ni kaxtnu'u Jesu-
cristo ma ja maa in-ni ya kúu
iya sa'a ja kuu jin ndenda koo
o nuu Su'si ma.
7 Te chukan kúu ja ni kana
ña'a Jesucristo ma, te ni tet-
niñu ña'a ya ja kaxtnu'u sa
tnu'u vii tnu'u ndaa Cristo
a, te masu xnda'vi ña'a sa,
te suu sa skua'a ñayii masu

judío ka kuu i ma, sukan-va'a
jin kukanu ini i Su'si ma te
jin kandija i tnu'u ndaa tnu'u
ndija ya ma.

8 Te chukan kúu ja kúni
sa ja ndaka tee ma, ni-yu'u
ni-ini de jin kakan-ta'vi de
nuu Su'si ma ndaka nuu
kuan koo de ma, te jín
ndone'e de nda'a de ma nuu
ya, ja ko kuu in seña ja ka iyo
vii, ka iyo ndoo de nuu ya, te
másu ko jin skiti ini nuu tna'a
de te jin ko kanaa de. Su'va
ndimaa ja va'a jín ko sa'a jín
ko kuu de.

9 Te suni sukan tátnuni sa
nuu ña'a ma ja jín kava ñuka
ini sa'ma jin kone'nu ña ma,
te máko jin ko ndi ini ña ja jin
kone'nu ña sa'ma va'a xeen
te ndee ya'vi xeen ma, ni a
ko jin ndatnaa vivii ña xini
ña ma te jin ko kani ini ña ja
sukan, te vivii-ka ka na'a ña
ma, chi ña'a. Ni a jin ku'un
nda'a ña ma, xi ja jin ku'un
sukun ña ma, xi ja jin ki'i so'o
ña ma oro xi siki kúu perla
ma, te jin ko kani ini ña ja
vivii-ka ka na'a ña, chi ña'a.
10 Su'va jín ku'un ini ña ja
jin sa'a ña ja va'a ja játna ini
Su'si ma, sukan ka sa'a ña'a
ka kandija Su'si ma.
11 Te chukan kúu ja ña'a ma,
kóniniso'o ñukuun ña ñayii
káxtnu'u tnu'u Su'si a nuu ña
ma, te kuándetu ña i.
12 Vaa ñatuu kúni sa ja ña'a
ma, te kaxtnu'u ña tnu'u Su'si
ma nuu ka iyo kua'a ñayii ma,
ni a ko tatnuni ña nuu tee
ma. Su'va na kasiyu'u ña.
13 Vaa xinañu'u-ka Adán ma
ni sa'a Su'si ma, sana ni sa'a
ya Eva ma.
14 Te masu Adán ma ni
xnda'vi ña'a tachi ma chi Eva
ma ni xnda'vi i, te nuu ja ni
xnda'vi i ña ma, te ni kundee
ja u'vi ma nuu ña ma, te ni
jiso kuechi ña.
15 Kovaa ña'a ma, nuna
katanuu ña sa'ya ña ma te
skaka va'a ña i ichi Su'si a,
te kukanu ini ña Su'si ma, te
kutoo ña ndaka ñayii ma, te
ñatuu ni-in ja u'vi ko sa'a ña,
te ñatuu ko kujini ko kusu'va
ña nuu tee ma chi ndani'i
ta'vi ña nuu Su'si ma.

3

Sukan kúni Su'si ma ja ko sa'a ko kuu tee jito ndoso nuu ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma

1 Tnu'u ndaa tnu'u ndija
kúu cha'a: Nú na nde in
tee ma, kúni de ja ko kuu
de tee ko koto ndoso nuu
ka ndatna'a ndaka o ma nú
va'a-ni xi masu va'a-ni ka
sa'a ka kuu o ja ka kandija o
Su'si ma, te ja va'a kúu ja kúu
ini de ja sa'a de ma.
2 Kovaa jiniñu'u ja ko kuu
de in tee ja ñatuu ni-in ja
jin xtekuechi ña'a ñayii ma
ja masu va'a-ni sa'a de ma,
te kóna'a de ja vivii ko kuu
de ji'in ñasi'i de ma, te máko
kivi nduu de ji'in in-ka ña'a,
te kóna'a de na in kúu de
ma, te káni va'a ini de nawa
ko sa'a ko kuu de ma, te
másu ko ka'an de tnu'u kini
tnu'u ndeva'a, te kuánuu de
ve'e de ma ja jin ndoo ñayii
ka jiniñu'u ja jin ndoo i
ma, te vivii satu'va de naxe
kaxtnu'u de tnu'u Su'si ma
nuu ñayii ma sukan-va'a jin
jaku'ni ini i,

3 te másu ko ko'o de ndixi,
te másu ko kanaa de, te
másu ko xnda'vi de ñayii
ma sukan-va'a ni'i de nawa
koneva'a de ma, te másu ko
ndiyo ini de ja ko kuu maa de
ma. Su'va káva vii káva va'a
ini de, te káva kuee ini de.
4 Te vivii kó kuu de ji'in
ñasi'i de ma ji'in sa'ya de ma,
te kó ndi ini de nawa ka
jiniñu'u ñayii ka iyo ve'e de
ma, te vivii ndáka'an-so'o de
nuu sa'ya de ma ja vivii jín
kandija i te jín kuandetu i
nuu de ma.
5 Vaa nú ñatuu jini de naxe
tatnuni de naxe jin ko sa'a
jin ko kuu ndaka ñayii ka iyo
ve'e de ma, te nú sukan-ni
kúu de ma chi masu kuu de
ko koto de ndaka ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si ma.
6 Chukan kúu ja jiniñu'u ja in
tee jâ ni kuu kii-ka ni kandija
de Su'si ma ko kuu tee ko
koto ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si ma, te masu in tee yika
ni kandija tnu'u Su'si ma ko
kuu de. Vaa nasa yukan, te
kivi ña'a ja kani ini de ja
maa de kúu-ka, te sa'a de in
ja masu játna ini Su'si ma,
te ndakan Su'si ma kuenda
nuu de, te skenaa de maa
de, sukan ni skenaa tachi ma
maa i ma.
7 Te suni jiniñu'u ja ku'un
ini de ja ko sa'a de ja va'a
nuu ñayii ñatuu ka jini tnu'u
Su'si o a, sukan-va'a jin ka'an
va'a i ja kuu de, sukan-va'a
máko xnda'vi ña'a tachi ma,
te skenaa de maa de.

Sukan kúni Su'si ma ja jin ko sa'a jin ko kuu tee ka jinukuechi nuu ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma

8 Suni sukan tna jín ko
kuu tee jin kunukuechi nuu
ndaka o ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si ma, te ndimaa jín ko
ka'an ndaa jín ko ka'an ndija
de, te másu ko jin ko'o de
ndixi te ko jin ndajini de, ni
a ko jin ndiyo ini de nawa jin
koneva'a de te jin ko xnda'vi
de ñayii ma, sukan-va'a jin
ni'i de ja ka kuni de ma.
Su'va ndimaa jín ko sa'a de ja
va'a ma, sukan-va'a jin kava
respetu ñayii ma nuu de.
9 Te jiniñu'u ja skua'a-ka de
tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma
te kúkanu ini vava'a de sukan
ká'an tnu'u ya a, sukan ni
ka kukanu ini o ma, te ni
a in ja u'vi ko ku'un ini de,
sukan-va'a koo vii koo ndoo
de nuu Su'si ma.
10 Te tee ya'a chi jiniñu'u
ja xinañu'u-ka keja'a de
kunukuechi de jaku nuu
ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si
o ma, te jin ko koto va'a ni
de naxe sa'a naxe kúu de, te
nú ñatuu ni-in-ka ja u'vi sa'a
de, sana kuu kunukuechi de
nuu Su'si o a, vaa sukan játna
ini ya.

11 Suni ña'a jin kunukuechi
nuu ñayii ma chi jín ko sa'a
ña ja va'a, te másu ko jin ko
ka'an ña tnu'u ñayii ma. Te
jín ko ku'un kaji jín ko ku'un
va'a ini ña sukan jin ko sa'a
jin ko kuu ña ma, te jín ko
kukanu ini va'a ña Su'si ma,
te jín ko sa'a ña sukan kúni
ya ma, sukan-va'a jin kandija
ñayii ma ja ka ka'an ka kachi
ña ma.

12 Te tee jin kunukuechi
nuu ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si ma chi jín kona'a de
ja vivii jín ko kuu de ji'in
ñasi'i de ma, te máko jin ko
nduku de in-ka ña'a. Te ûni
jín ku'un ini de ja kuu jin
ka'an jin kachi de nuu sa'ya
de ma ji'in nuu ñasi'i de ma
naxe jin ko sa'a jin ko kuu
de, sukan-va'a jin koo va'a
de nuu Su'si ma te kuu jin
kunukuechi de nuu ya.
13 Vaa tee ka jinukuechi
va'a nuu ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si ma chi jin ni'i de
jayiñu'u xen-xeen, te vivii jin
koo sii ini de, te jin kusaa
ini de ja jin kaxtnu'u de nuu
ñayii ma sukan ka kukanu ini
de Cristo Jesús ma.

Sukan ká'an tnu'u ndaa tnu'u ndija Su'si ma tna'a ja ni ka jini o a

14 Visi jani ini sa ja jaan
yachi sa nuu iyo ni a, kovaa
ndaka tnu'u ya'a jâ ni tee sa
nuu ni,
15 sukan-va'a nuna kukuee sa
kenda sa, te jâ jini ni naxe
ko sa'a ko kuu ni ji'in ñayii
ni ka nduu sa'ya Su'si o iya
téku ma, vaa ndaka maa ñayii
ni ka nduu sa'ya Su'si o a,
ka nukuiñi va'a ka nukuiñi
lili i nuu tnu'u ndaa tnu'u
ndija Su'si o a, te sukan, te ka
kaxtnu'u i ja tnu'u vii tnu'u
ndaa kuu tnu'u Su'si o a.
16 Vaa tnu'u ndaa tnu'u ndija
Su'si o a ja ni ka jini o a chi ja
kanuu xeen kúu, sukan-va'a
jin ni'i ini o naxe jin kukanu
ini o Su'si ma te jin kondikin
o ya, te masu na in ko ka'an
ja masu ja ndaa kúu:
Vaa Jesucristo ma chi ni kii
ñayivi ya ñuu ñayivi a,
te maa Xtumani Ndios ma ni
kaxtnu'u ja iya sa'a ja
va'a ja ndaa kúu ya,
te ni ka sa'vi-nka ini ángel ma
ja ni ka jini i sukan ni
sa'a ya ma,
te ñayii masu judío ka kuu i
ma, ni ka jiniso'o i na
in kúu ya,
te ni ka kandija ñayii ñuu
ñayivi a ja Su'si kúu ya,
te ni ndaa ya andivi ma,
te vivii ni ka ndakuan-ta'vi
i ya nuu ni ndenda ya
ma.

4

Sukan kenda koo ñayii jin xndoo ichi ndaa Su'si ma

1 Kovaa ndandaa-ni ni
ka'an Xtumani Ndios ma ja
kivi ve ndi'i kivi ma, te jaku
ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o
a chi jin xndoo i ichi ndaa
Su'si o a, te jin koniniso'o
i ja jin kaxtnu'u ñayii jâ ni
xnda'vi ña'a tachi ma, te jin
kandija i ndaka.
2 Vaa ñayii yukan chi jin ka'an
i ja ka kandija i Su'si ma,
kovaa masu ka sa'a i sukan
kúni ya ma, vaa jâ ni kundee
maa ja u'vi ma ni jasi i jan-
itnuni i ma, te masu nde
ka ndasa'a-ka i kuenda naxe
kúni Su'si ma ja jin ko kuu o.
3 Te chukan kúu ja jin ka'nu
ndee i ja jin tnanda'a ñayii
ma, te jin tatnuni i ja ka
iyo kua'a ja masu kuu kaa
ñayii ma, te vitna ja ndaka ni
sa'a Su'si ma, sukan-va'a jin
ndakuan-ta'vi ñayii ma nuu
Su'si ma te kuu jin kaa i
ma. Chukan kúu ja yo'o

ja ni ka jini o ja ndaa ma
te ni ka kandija o ya, jín
ndakuan-ta'vi o nuu ya, te jín
kaa o.
4 Vaa ndaka ja ni sa'a Su'si
ma ja kaa o ma chi ja va'a
kúu, te ñatuu nawa ko saxiko
o, su'va jín ndakuan-ta'vi o
nuu ya ja ni taa ya, te jín kaa
o.
5 Vaa ka jini o ja ja maa
tnu'u maa ya ma ji'in ja
jikan-ta'vi o nuu ya ma ja
ndakuan-ta'vi o ja iyo ja kaa
o ma, te ndasavii ndasandoo
ya ja kaa o ma.

Sukan jin kunukuechi va'a o nuu Jesucristo ma

6 Nuna kaxtnu'u ni ndaka
cha'a nuu ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si ma chi ko kuu ni
tee jinukuechi va'a nuu Jesu-
cristo ma, te ko kuu ni in tee
ni skua'a va'a tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si o a, tnu'u sa'a ja
kuu kukanu ini va'a o ya ma,
te ko kuu ni tee ndikin va'a
te sa'a ni sukan ká'an tnu'u
vii tnu'u va'a Su'si o a ja ni
kutu'va ni ma.
7 Te xtandiyo ni ndaka
cuentu jana'a ma ja ka
ndakani ñayii ñuu ñayivi a,
su'va katanuu ni sa'a ni
sukan játna ini Su'si ma.
8 Te kona'a ni ja ndaka ja sa'a
ja kúu o sukan-va'a koo-ka
tnu'u ndee tnu'u ndatnu
yikikuñu o a chi vala-ni
chíndee ña'a i, vaa ja kuu
yikikuñu o a-ni kúu. Kovaa
ja kútu'va o ja sa'a ja kuu o
sukan játna ini Su'si o a chi
ndaka tu'u chíndee ña'a i, vaa
chíndee ña'a i ja koo va'a ini
anua o a ji'in yikikuñu o a
nuu Su'si ma, vaa jâ ni skuiso
Su'si ma ja iyo ja jin ni'i o
nani ka iyo o ñuu ñayivi ya,
ji'in ja jin ni'i o kivi ndenda
koo o nuu ya ma.
9 Tnu'u ndaa tnu'u ndija kúu
tnu'u ya'a, te iyo i ja kuu jin
kuan-ta'vi ndaka ñayii ma.
10 Chukan kúu ja yo'o, ka
ndo'o ka neni o ka satniñu
o nuu tnu'u maa ya a ja ka
kaxtnu'u o nuu ñayii ma. Vaa
ni ka kukanu ini o ja maa
in-ni Su'si ma kúu iya kuu
sa'a ja jin kaku ndaka ñayii
ma nuu ja u'vi ma, nuna
jin kandija ndija i ya, vaa
yika-ni ja ñayii ni-yu'u ni-ini
i kandija i ya ma, sa'a ya ja
ndani'i ta'vi i.

11 Sa'a kaxtnu'u ni te tat-
nuni ni nuu tna'a o a.
12 Te masu kuu-ni-nka ja
suchi jaa-ni kúu ni a, te jin ko
saxiko i tnu'u ká'an ni a chi
su'va kaxtnu'u ni nuu ñayii
ka kandija tnu'u Su'si o a
sukan sa'a sukan kúu ni a
nde kua'an nde vee ni, ji'in
sukan vivii ká'an ni a, ji'in
sukan vivii kútoo ni ñayii a,
ji'in sukan ni-yu'u ni-ini ni
kukanu ini ni Su'si o a, te
ñatuu ni-in ja u'vi-ka sa'a ni.
Te ja jin konde'ya i sukan sa'a
sukan kúu ni ma, te sukan jin
ko sa'a tna i.
13 Nani kenda kivi jaan sa, te
katanuu ni ja ka'vi ni tnu'u
Su'si o a, te kaxtnu'u ni nuu
ñayii a, te ndaka'an-so'o ni
nuu i.
14 Máko ndunaa ni ja vii ja
va'a ni skuta'vi ña'a Su'si o a
kivi ni ka sonee tee nija'nu
ma nda'a de siki ni a te ni ka
ka'an de sukan kúni Su'si ma
ja ko sa'a ko kuu ni ma.

15 Katanuu ñukuun ni, te ndi-
maa ko sa'a ko kuu ni ndaka
sukan ni ka ka'an, ni ka kachi
ñani o ma, sukan-va'a ndaka
ñayii ma, jín kuni i sukan ve
kua'nu-ka ni nuu Su'si o a.
16 Te ko koto va'a ni maa ni
nawa sa'a nawa kúu ni nde
kua'an nde vee ni, ji'in naxe
káxtnu'u ni nuu ñayii ma. Vaa
nuna kaxtnu'u ndaa ni nuu i
ma, te kaku ni nuu ja u'vi ma,
te sa'a ni ja jin kaku tna ñayii
ka niniso'o tnu'u ka'an ni ma.

5

Sukan ko sa'a ko kuu Timoteo ma nuu ndi-in ndi-in ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o a

1 Máko ndonda ni nuu
tee nija'nu ma, su'va
ndaka'an-so'o ni nuu de
kuenda tnu'u ja yuva ni ka
kuu de. Te nuu suchi jaa ma
ka'an ni kuenda tnu'u ja ñani
ni ka kuu i.
2 Te nuu ña'a nija'nu ma
ndaka'an-so'o ni kuenda
tnu'u ja si'i ni ka kuu ña.
Te nuu ña'a jaa ma ku'un
kaji ku'un va'a ini ni, te
ndaka'an-so'o ni nuu ña
kuenda tnu'u ja ku'va ni ka
kuu ña.
3 Te ña'a ni ka ji'i yii ma,
chindee ni ña, nú ñatuu na in
tna'a ña ja chindee ña'a i.
4 Kovaa nú in ña'a ni ji'i yii
ña ma, te ka iyo sa'ya ña
xi sañani ña ma chi jiniñu'u
ja xinañu'u jin kutu'va suchi
ya'a ja jin chindee i tna'a i
ma, vaa sukan játna ini Su'si
ma, te jín ndachindee tna i
yuva i ma ji'in si'i i ma. Vaa
cha'a chi ja va'a kúu, te játna
ini Su'si ma ja sukan jin sa'a
o.
5 Sa'a kó kuu nú tnu ka'an
o ja ña'a ni ji'i yii ma, te ni
kendoo maa in-nka ña ma,
te kúkanu ini ña Su'si ma ja
chindee ña'a ya, te nduu ñuu
ûni jikan-ta'vi jikan-ta'vi ña
nuu ya. Jin ko ndi ini ni ja
ko kuu ña.
6 Kovaa ña'a ni ji'i yii ña
ma te nú ndúku ña naxe ko
kusii ini ña ñuu ñayivi ya chi
visi téku ña, kovaa ja ni ji'i
ña nuu Su'si ma, vaa masu
jatanuu ña sukan kúni ya ja
sa'a ña ma.
7 Sa'a tatnuni ni nuu ñayii
ni ka nduu sa'ya Su'si o ma
ja jin katanuu i ja jin ko
sa'a i sukan kúni Su'si ma,
sukan-va'a ñatuu nawa jin
ndaxtekuechi ña'a ñayii ñuu
ñayivi a.
8 Chi vaa yo'o ja ka jini o
tnu'u ndaa Su'si ma, nú ñatuu
ka ndi ini o naxe jin ko kuu
ñayii ve'e o ma ji'in tna'a o
ma chi kuenda tnu'u ja jâ
ni ka xndoo o tnu'u ni tat-
nuni Su'si ma, te ka'vi-ka ka
kuu o sana ñayii ñatuu jin
kandija-ka tnu'u Su'si ma.
9 Te jin kona'a ni ja jin
chiso tnuni ni nde-ni ña'a jin
chindee ni ma, yika-ni ja ña'a
ka yi'i vi'i-ka uni xiko kuiya
ma, ña'a ni ka yo kuu nija'nu,
ni ka yo kuu va'a ji'in yii ña
ma, te ñatuu ni ka yo kuneé,
ni ka yo ku-uun ña ma,
10 te ka ka'an vii ka ka'an
va'a i ja jin kuu ña ma, vaa
ndimaa ja va'a ka sa'a ña
ma, te ni ka skua'nu va'a ña
sa'ya ña ma, te ka wanuu
ña ve'e ña ma ja jin ndoo
ñayii ka jiniñu'u ja jin ndoo
i ma, te inunda'vi ini ña te

ka chindee ña ñayii ñatuu-ka
na ja u'vi ka sa'a i ma ndaka
nawa ka jiniñu'u i ma, te ka
chindee ña ñayii ka kuxii ini
na tnundo'o ka tna'a i ma, te
ndaka tu'u ja va'a ka sa'a ña,
te ni-in ñayii ñatuu ka saxiko
ña.
11 Kovaa ña'a jaa-ka ma te
ni ka ji'i yii ña ma, másu
kua'a ni tnu'u ja jin koso
tnuni ña nuu tutu ma ja jin
chindee ni ña ma, vaa nuna
kenda ja jin kuu ini ña ja
jin ndatnanda'a ña ma, te jin
xndoo ña ichi Cristo o ma, te
jin ndatnanda'a ña-ni.
12 Te sukan, te jin ndakuiso
kuechi-ka ña, vaa ñatuu ka
sa'a ña sukan ni ka skuiso ña
ja jin ko sa'a ña ma.
13 Vaa nuna jin chindee o ña
ma chi jin kutu'va ña ja jin
kava kuxi ña, te masu yika-ni
ja jin kava kuxi ña ma-ni chi
kuan koo ve koo ña ve'e ve'e,
ka nduku ña cuentu, te ka
kivi nduu ka kivi ni'ni ña,
ka ka'an ña tna'a ja másu jin
ka'an ña ma.
14 Ja tátnuni sa kúu ja ña'a jaa
ni ka ji'i yii ña ma, va'a-ka
ja na jin ndatnanda'a ña, te
jin katanuu ña jin skua'nu
ña sa'ya ña ma, te jín ko ndi
ini ña naxe jin koo va'a ña
ve'e ña ma, te máko jin sa'a
ña ja u'vi tna'a ja sa'a ja ni'i
ini tachi ma nawa xtekuechi
ña'a i ma.
15 Vaa jâ ka iyo jaku ña'a jaa
ma ja ni ka xndoo ña ichi
Su'si ma, te ni ka ndandikin
ña ichi tachi ma.
16 Nú iyo in ñayii ni nduu
sa'ya Su'si o a te iyo in tna'a i
ña'a jâ ni ji'i yii ña ma, te kó
ndi ini i naxe koteku ña ma,
sukan-va'a másu jin ko ndi
ini-ka ndaka ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si o a ja kuu ña ma,
sukan-va'a kuu jin katanuu i
jaku-ka ña'a ni ka ji'i yii ña
ma te ñatuu na tna'a ña ma
ja jin chindee ña'a i ma.
17 Tee ni kuu kii-ka ka
skua'a de tnu'u Su'si o a te ka
jinukuechi va'a de nuu ñayii
ni ka nduu sa'ya Su'si ma, te
jin kona'a o ja ka iyo de ja
jin ko ndi ini o naxe jin kaa
de ma. Na ko ka'an o ja tee
ka satniñu ja ka kaxtnu'u de
tnu'u Su'si o a nuu ñayii ma
ka kuu tee ñukuun kuiti jin
ko ndi ini o ndaka nawa ka
jiniñu'u de ma.
18 Vaa sukan ká'an tnu'u Su'si
o a: “Másu chu'un o ñunu
yu'u xndiki jaxi triu ma.” Te
suni ká'an tna tnu'u Su'si o a:
“Ñayii satniñu ma chi iyo i ja
ke'en ya'vi i.”
19 Nú ka xtekuechi i tee
jinukuechi nuu ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si o ma in
nawa ni sa'a de ma, te máko
kandija ni chi onde nú ka iyo
uu xi uni ñayii ni ka jini nawa
ni sa'a de ma, sana kandija
ni.
20 Te ñayii kúni ja sa'a-ka i
ja u'vi ma, ndonda ni nuu
i nuu ka iyo ndaka tna'a
o ni ka nduu sa'ya Su'si
ma, sukan-va'a jin koyu'u tna
ndaka-ka i ma, te má jin ko
sa'a tna i sukan.
21 Te kona'a ni ja nde'ya ña'a
maa Su'si o a, te nuu maa
Jesucristo ma ji'in nuu ángel
ni ndakaji ya ma ka iyo o,
te tátnuni sa ja sa'a ko sa'a
ni. Inuu ko sa'a ni ji'in ndaka
ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o

a, te máko kunda'vi ini ni in i
ma te saxiko ni in-ka i ma.
22 Te máko sonee ni nda'a ni a
siki in ñayii ma ja sacargu ni
i na tniñu ko sa'a i nuu Su'si
ma, nú ñatuu jini ni naxe ko
sa'a ko kuu i ma, nasa yukan,
te sa'a i ja u'vi ma, te ko kuiso
kuechi tna ni ja ni sa'a i ma.
Su'va ko ndi ini ni ja koo vii
koo va'a ni nuu Su'si ma.
23 Máko ko'o-ka ni ndute
su'va-ni, vaa sukan ndó'o
chii ni a. Ko'o ni vala
ndute nde'ya tnu uva ma,
sukan-va'a na nduva'a ni.
24 Jaku ñayii ka sa'a ja u'vi
ma chi yachi-ni jin ndatuu
nawa ka sa'a i ma, te ka jini
o ja kenda kivi ja jin ndachu-
naa maa i. Kovaa jaku-ka i
ma chi kuee-ka ka ndatuu ja
u'vi ka sa'a i ma, kovaa suni
kenda kivi ja jin ndachunaa i
ja u'vi ka sa'a i ma.
25 Te suni sukan kúu ji'in jaku
ñayii ka sa'a ja va'a ma chi
yachi-ni kuni o ja va'a ka
sa'a i ma. Te ja va'a ka sa'a
jaku-ka ñayii ma chi kuee-ka
sana kuni o, kovaa masu ja
kuyu'u kúu ja va'a ka sa'a ka
kuu o a.

6

1 Ndaka ni ja ka xtetuu ña'a
ñayii ma ja jin kunukuechi
ni nuu i ma, jin kona'a ni ja
ñayii xi-nuu ka jinukuechi ni
ma chi ka iyo i ja jin kuan-
detu ni nuu i, sukan-va'a
másu jin ka'an ndeva'a i ja
kuu Su'si o a ji'in tnu'u maa
ya ja ka kaxtnu'u o a.
2 Te nú in nuu ñayii jâ ni
nduu sa'ya Su'si o a ka sat-
niñu ni, te jin kona'a ni ja
masu kuu-ni-nka ja in tna'a
o jâ ni nduu sa'ya Su'si ma
kúu i ma te ma jin kuan-
detu ni nuu i chi su'va jin
kunukuechi va'a-ka ni nuu i,
vaa jin kona'a ni ja suni ñayii
kándija Su'si ma kúu tna i ma,
te jin kunukuechi va'a ni nuu
i, te jin chindee ni i, vaa ka
kutoo tna'a o ji'in i ma.
Sa'a kaxtnu'u ni nuu tna'a o
ni ka nduu sa'ya Su'si o a,
te ndaka'an-so'o ni nuu i ja
sukan jin ko sa'a i.

Jín koo sii ini o ndeva'a-ni naxe ka iyo o

3 Te nú na in ka xsama ja
ka kaxtnu'u i te ñatuu kétna'a
ji'in tnu'u ndaa tnu'u ndija
Jesucristo iya tátnuni nuu o
a tna'a ja ka kaxtnu'u sa a,
tna'a ja ká'an sukan kúni Su'si
ma ja jin ko sa'a o ma,
4 te jin ko koto va'a ni maa
ni, vaa ñayii ya'a chi ja ni
ka ndu-uun kuiti i kúu ja
ka sa'a i sukan ma, te masu
inundija i ja ka ka'an i ma chi
ja inuvixi i kúu, vaa sukan
kúu in kue'e kúu ja sukan ka
sa'a i ma, vaa ja ka kuni i kúu
ja jin skiti ini ña'a i yo'o ja
ka kaxtnu'u o tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si o a, te ja ka jani
ini i sukan, chukan kúu ja ka
kukueñu ini i ja ñatuu ka sa'a
o sukan ka sa'a i ma, te ka
kuni i ja jin kanaa o ji'in i, te
ka ka'an ndeva'a i ja jin kuu
tna'a o ma, te ka xtekuechi
ña'a i ja masu va'a-ni ka sa'a
ka kuu o.
5 Te ñatuu jínu jin ndakanaa
maa i ja ñatuu ka jaku'ni ini
i ma, vaa masu ka jani va'a
ini i, te ñatuu ka jaku'ni ini i

tnu'u ndaa tnu'u ndija Su'si
ma. Te ka jani ini i ja jin
kuatniñu i tnu'u Su'si o a,
sukan-va'a kuu jin ni'i kua'a
i xu'un nuu ñayii ka xnda'vi i
ma. Te chukan kúu ja másu
ko jin kondikin tna'a ni ji'in
ñayii ya'a.
6 Ja ndaa kúu ja nuna jin ko
sa'a o sukan játna ini Su'si ma
chi jin ko ni'i jin ko tna'a o ja
taa maa Su'si ma. Sa'a ko kuu
ji'in ñayii ka iyo sii ini i ji'in
nawa ka neva'a i ma-ni.
7 Vaa masu nawa ka yinda'a o
ni ka kenda koo o ñuu ñayivi
ya'a, te ni masu nawa jin
ndake'en o kivi jin xndoo o
ñuu ñayivi ya'a.
8 Chukan kúu ja nú iyo ja kaa
o ji'in sa'ma kone'nu o, te koo
sii ini o, te máko ndiyo ini o
nawa koneva'a-ka o.
9 Vaa ñayii kúni i ja ko kuxiku
i ma chi ska'an ña'a tachi ma,
te sa'a i ja u'vi sukan kúni
yikikuñu i ma, te ndaka ja
u'vi kúni i ja sa'a i ma kundee
nuu i, te skenaa i maa i, te
ndita ndita andeya ma kenda
i ja ndachunaa i ja u'vi ni yo
sa'a i ma.
10 Vaa ja ko ndiyo ini o ja
koneva'a kua'a o xu'un ma
te ku'un ku'un-ni ini o nuu
xu'un ma masu ja va'a kúu,
vaa sani te kenda koo ndaka
ja u'vi ja jin xnda'vi ña'a i
ma. Vaa sukan ni ka ndo'o
jaku ñayii ja ni ka ndiyo ini
i xu'un ma, te ni ka ndunaa i
Su'si ma, te ñatuu ka kukanu
ini-ka i ya, te ni ka kenda koo
kua'a xeen tnundo'o tnuneni
nuu i ma.

Jin kundee o nuu tachi ma,
nuna jin kukanu ini o Su'si ma

11 Kovaa ndijin ja kúu ni
sa'ya Su'si ma, má ko ndiyo
ini ni ndaka cha'a, su'va ko
sa'a ni ja ndaa ja ndija ká'an
Su'si ma, te sa'a ni sukan
játna ini ya ma, te kukanu ini
ni ya, te kóo tnu'u kútoo tna'a
ma ini anua ni a, te kava
kuee ini ni, te koniniso'o ni
nawa ka'an-so'o in-ka ñayii
ma, te máko kava yachi ini
ni, te máko ndakone'e xiko
ni.
12 Ndimaa kukanu ini ni nuu
Su'si ma, sukan-va'a kundee
ni nuu tachi ma. Te ku'un
ini ni ja ndani'i ta'vi ni te
koteku ni ni-kani ni-jika, vaa
chukan kúu ja ni ndakana
ña'a Su'si ma, te maa ni chi
masu ni kukan-nuu ni te ni
ndaka'an ni ndakachi ni nuu
ka iyo kua'a ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si ma ja kúkanu ini ni
ya ma te másu xndoo kuiti ni
ya.
13 Te kona'a ni ja vitna chi
ka iyo o nuu Su'si iya sa'a
ja ka teku ndaka ja iyo a, te
ka iyo o nuu Jesucristo iya ni
kaxtnu'u nuu tee kúu Poncio
Pilato ma ja maa ya kúu iya
kúu sa'a ndaka ma, te sa'a
tátnuni sa nuu ni,
14 ja kandija ni ja ko koto
va'a ni maa ni, te ñatuu ni-in
ja u'vi ko sa'a ni, sukan-va'a
ñatuu nawa jin ndaxtekuechi
ña'a ñayii ma, nani ka iyo o
ñuu ñayivi a onde kenda kivi
ndenda Jesucristo iya tátnuni
nuu o a.
15 Vaa sukan ni jani ini
Su'si ma ja sukan ko kuu ja
kenda kivi, te kaxtnu'u ya
ja maa in-ni ya kúu Su'si
iya vii iya va'a ini, te maa
in-ni ya tátnuni nuu ndaka

o, te ñatuu-ka na in-ka Su'si
iyo, vaa maa in-ni ya kúu
Rey tátnuni nuu ndaka-ka rey
ma, te maa ya tátnuni nuu
ndaka-ka tee ka tatnuni ma.
16 Vaa maa in-ni ya téku
ni-kani ni-jika, te masu kûu
kuiti ya, te vivii ndú'va ñu'u
nuu iyo ya ma, kovaa masu
na in kuu jin tu'va nuu iyo
ya ma, te ni-in ñayii ñatuu
kuni-ka ya tiempu ya'a ji'in
nuu i ma. Te nuu maa ya
na koo jayiñu'u, vaa maa ya
tátnuni, te jín ndachiñu'u o ya
ni-kani ni-jika. Te sukan kó
kuu.

Sukan jin ko sa'a jin ko kuu ñayii ka kuxiku ma

17 Te tatnuni ni nuu ñayii
ka kuxiku tiempu ya'a ja
máko jin kani ini i ja maa i ka
kuu-ka ma, ni a jin kukanu
ini i nuu xu'un i ma. Vaa
xu'un ma chi ní'i o, te sani
te ndí'i tuku maa i. Su'va
jín kukanu ini i nuu Su'si iya
téku ma ja maa ya kúu iya
táa ndaka tu'u nawa neva'a o
ma, te su'va kua'a-ka taa ya,
sukan-va'a jin kuatniñu va'a
o sukan kúni ya ja jin sa'a o
ma, te jin koo sii ini o.
18 Chukan kúu ja ñayii ka
kuxiku ma, jín ko sa'a i ja va'a
ma, sukan-va'a jín ko kuxiku
i nuu Su'si ma, te tna'a ja vii
ja va'a ka sa'a i nuu ya ma,
te máko jin ndatna-u'vi ini i
nawa ni ka chindee i ñayii ka
jiniñu'u ma.
19 Te sukan, te ka satu'va va'a
i ja va'a jin ni'i i kivi ki'in o
ma, te jin ndani'i ta'vi i te jin
koteku i ni-kani ni-jika ma.

Sukan ni sacargu Pablo ma nuu Timoteo ma

20 Sa'ya sa Timoteo, ko koto
va'a ni maa ni, te ko sa'a
ni sukan ni tatnuni Su'si ma
nuu ni a. Te máko ndatnu'u
ni ji'in ñayii ka ka'an tnu'u
masu kuatniñu ma, ji'in ñayii
ka jani ini i ja inundichi
xeen-ka i ma.
21 Vaa sukan ni ka ndo'o jaku
ñayii ma, te ni ka xndoo i
Su'si o a, te ñatuu ni ka
kukanu ini-ka i ya ma. Kovaa
ndijin, na skuta'vi ña'a Su'si
ma ja vii ja va'a, te koo va'a
ni nuu ya. Te sukan kó kuu.

Carta ku-uu ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu tee kúu Timoteo ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma tee kúu Timoteo ma

1 Saña kúu Pablo, tee ni tetniñu Jesucristo ma, vaa sukan ni kuu ini maa Su'si ma, ja saña kaxtnu'u sukan ni skuiso ya ja sa'a ya ja ni-kani ni-jika jin koteku ñayii ka kandija Cristo Jesús iya ni tetniñu Su'si ma.
2 Ndakan-tnu'u ñaña'a ña sa, Timoteo, ja kúu ni sa'ya too sa nuu Su'si ma. Na skuta'vi ña'a Yuva o Su'si ma ji'in Jesucristo iya tátnuni nuu o a ja vii ja va'a, te kúnda'vi ini ña'a ya, te koo sii ini ni.

Ndákuan-ta'vi Pablo ma nuu Su'si ma ja kuu Timoteo ma

3 Ndákuan-ta'vi sa nuu Su'si o a ja ni chindee ña'a ya te ni ndanune nda'a ini anua sa a, te ñatuu nawa jasi ndee janitnuni sa a, te ñukuun jinukuechi sa nuu ya, sukan ni ka yo jinukuechi tna'a sa tee jana'a ma. Te saña chi ndaka kivi ndaka jakuaa, ndimaa jikan-ta'vi sa nuu Su'si ma ja kuu ni.
4 Vaa ndáka'án sa sukan ni kuxii ini ni ma te ni nda'yu ni kivi ve ndii sa ma. Te kúni sa ja kuni ña'a sa, sukan-va'a ndusii ini sa.
5 Vaa ndáka'án sa sukan kándija ndija ni Su'si ma, te kúsii ini sa, vaa sukan ni ka yo kuu na'nu ni Loida ma, ji'in si'i ni Eunice ma, te kúkanu ini tna sa Su'si ma ja sukan ni ka yo kandija ña Su'si ma, te sukan ko kuu tna ni nuu ya.
6 Te chukan kúu ja ndáka'an-so'o sa nuu ni ja kunukuechi-ka ni nuu Su'si ma, sukan-va'a kuatniñu-ka ni ja ni skuta'vi ña'a Su'si ma kivi ni sonee sa nda'a sa siki ni ma.
7 Vaa Su'si ma chi jâ ni taa ya tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma, te chukan kúu ja másu jin koyu'u ini anua o a, vaa ja maa ya, te kuu jin kutoo tna'a o, te máko jin kua'a o tnu'u ja ko xnda'vi ña'a ja u'vi ma te jin sa'a o ja ñatuu játna ini Su'si ma.
8 Chukan kúu ja másu ko kukan-nuu ni ja ndaka'an ndakachi ni sukan ni sa'a Jesucristo iya tátnuni nuu o a, ji'in sukan ndó'o sa a, ja yinee sa vekaa a, kuechi ja káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a. Visi na ndo'o neni ni, kovaa kaxtnu'u ni tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a, vaa maa ya taa tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma, te kanda ni.
9 Vaa maa ya ni sa'a ja ni ka kaku o nuu ja u'vi ma, te ni ndakana ña'a ya ja jin ko kuu o ñuu maa ya ma, te ñatuu-ka na ja u'vi jin ko sa'a o. Vaa másu ko jin kani ini o ja kuechi ja ñayii ka sa'a ja va'a ka kuu o kúu ja ni ndakana ña'a ya ma, chi ña'a. Su'va onde xi'na xen-xeen-ka ma onde nuu ni keja'a ñuu ñayivi ya, ni jani ini ya ja ja maa Je-

sucristo ma, te skuta'vi ña'a
ya ja vii ja va'a ma.
10 Te vitna ja ni kenda Cristo
Jesús ma, iya ni ndatava ña'a
nuu ja u'vi ma, te ni kundee
ya ni xnaa ya ja sa'a ja ka ji'i
ñayii ma te ja skenaa i maa
i ma. Te ja ni kaxtnu'u ya
tnu'u vii tnu'u va'a ya ma, te
sukan, te ni ndaxtuu ndan-
daa ya ja kuu jin koteku o
ni-kani ni-jika ma.
11 Te maa Su'si ma ni sakargu
ña'a saña, ja kaxtnu'u sa
tnu'u vii tnu'u va'a ya ma,
te maa ya ni tetniñu ña'a ja
ko kuu sa teskua'a nuu ñayii
masu judío ka kuu i ma.
12 Chukan kúu ja sa'a ndó'o
néni sa a. Kovaa masu nde
kúkan-nuu sa, vaa jini sa na
in ni kandija sa, te kúkanu ini
sa ya ja iyo tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ya ja ko koto va'a ya
ini anua sa a, te kuu xsinu sa
ndaka tniñu ni sakargu ña'a
ya a.
13 Chukan kúu ja kotnii va'a
ni tnu'u va'a Su'si o a, te
ko sa'a ni sukan ni jiniso'o
ni ja ni kaxtnu'u sa ma, ja
na kukanu ini ni Su'si ma te
kutoo ni tna'a o ma, sukan ni
kaxtnu'u Cristo Jesús ma.
14 Te ja maa Xtumani Ndios
ma, iya iyo ini anua o a, te ko
koto va'a ni maa ni ja ñatuu
na ja u'vi ko sa'a ni, te ko ndi
ini ni ja ko sa'a ni ja vii ja va'a
ni sacargu ña'a ya a.

15 Te jâ jini maa ni ja ni
ka xndoo ña'a ndaka tna'a
o ka iyo ñuu Asia ma, te
ne'un ñayii yukan ka iyo tee
kúu Figelo ma ji'in tee kúu
Hermógenes ma.
16 Te maa Iya Tátnuni ma na
kunda'vi ini Onesíforo ma,
ji'in ndaka ñayii ka iyo ve'e de
ma, vaa kua'a jichi ni ndataa
de tnu'u kanu ini, te ñatuu
ni kukan-nuu ña'a de ja ni
yinee sa vekaa ma.
17 Su'va kivi ni kenda-ni de
ñuu Roma ma chi ñukuun
kuiti ni ndanduku ña'a de,
onde ni ndani'i ña'a de.
18 Te maa ni chi na'a ni
sukan ni yo chindee ña'a de
nuu ni ka iyo o ñuu Éfeso
ma. Te maa Iya Tátnuni
ma, na kunda'vi ini ya de
kivi ndakan ya kuenda nuu
ndaka o ma.

2

Jín ko kuu o nuu Jesucristo ma sukan kúu in soldado ja visi ndó'o néni de kovaa kánda de

1 Ndijin, sa'ya maa sa,
ja maa ja vii ja va'a ni
skuta'vi ña'a Cristo Jesús ma,
te ndatnii ni tnu'u ndee tnu'u
ndatnu, te sa'a ni sukan kúni
Su'si ma.
2 Te tna'a ja ni jiniso'o ni ja
ni ka'an sa nuu ka iyo kua'a
tna'a o ma, sukan kaxtnu'u
tna ni nuu ndaka tee ja
ni-yu'u ni-ini de ka ndikin de
Su'si ma, tee jini ni ja kuu
jin kaxtnu'u de nuu jaku-ka
ñayii ma tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si o ma.
3 Kovaa ndijin, máko koyu'u
ni, visi ndó'o néni ni, vaa
sukan ka ndo'o ka neni
ndaka o ja ka kuu o soldado
ka jinukuechi ndija nuu
Jesucristo ma.
4 Vaa ñatuu ni-in ñayii ja yi-
nee i kúu i soldado ma, te ko
katanuu i ja iyo ñuu ñayivi a,

vaa nú ja kúni i kúu ja játna
ini jito'o i ma ja sa'a i ma chi
katanuu i tniñu i ma.
5 Te suni sukan kuiti kúu ji'in
tee ka jinu su'va ma, vaa nú
ma jin kunu ndi'i de sukan
iyo ja jin ko kunu de ma, te
masu jin ni'i de ja iyo ja ni'i
tee kundee ma.
6 Te suni sukan kuiti kúu tna
ji'in tee jitu itu de ma, ja sáka
de nawa kúni de ja koneva'a
de ma chi xinañu'u satniñu
ñukuun de, sana ku'un ini de
ja kuu itu de ma te koo ja
ndaxtutu de.
7 Ndasa'a ni kuenda ndaka
ja ká'an sa ya, te maa Iya
Tátnuni ma na chindee ña'a
ja jaku'ni ini ni ndaka sukan
iyo ja ko kuu o nuu Su'si ma.
8 Ndaka'án ni sukan ni ndo'o
ni neni tna Jesucristo ma,
iya ni ka skua'nu sa'ya tata
David ma nuu ni kii ñayivi ya
ñuu ñayivi a, iya ni ka ja'ni i te
ni ka chu'u i ya nuu ka chu'u i
ñayii ni ka ji'i ma, te nuu uni
kii ma te ni ndateku ya ma,
te sukan ká'an tnu'u vii tnu'u
va'a káxtnu'u sa nuu ñayii a.
9 Te ka xndo'o ka xneni ña'a i,
kuechi ja káxtnu'u sa tnu'u vii
tnu'u va'a ya a, te onde vekaa
a ka chinee ña'a i, kuenda
tnu'u ja na ja u'vi ni sa'a sa.
Kovaa visi sukan ka sa'a ña'a
i saña, kovaa tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si o a chi masu kuu
jin chinee va'a i vekaa a.
10 Chukan kúu ja kánda sa
ndaka ja ka sa'a ka kuu ña'a
i a, vaa kútoo sa ndaka ñayii
ni ndakaji Su'si ma, ja ka iyo
i ja jin ndani'i ta'vi i ja maa
Cristo Jesús ma te jin koo
jayiñu'u i ni-kani ni-jika.
11 Tnu'u ndaa tnu'u ndija kúu
cha'a:
Te visi na jin ka'ni ña'a i,
kuechi ja ka ndikin o
ya a,
kovaa yo'o chi jin koteku
o, vaa maa ya chi téku
ya.
12 Te nú ka ndo'o ka neni o,
ja kuechi ja ka ndikin
o ya a
chi kenda kivi ja jin tat-
nuni tna o ji'in ya.
Te nú maa o na jin ka'an ja
ñatuu ka jini o ya
chi suni ka'an tna ya ja
masu jini ña'a ya.
13 Te visi yo'o, masu ka sa'a
o sukan ni ka skuiso o
nuu ya ma ja jin sa'a o
ma,
kovaa maa ya chi sa'a ya
ndaka ja ni skuiso ya
nuu o ma,
vaa masu iya ndáxsama ja jâ
ni ka'an ya ma kúu ya.

Jín ko kuu o ñayii ka jinukuechi ndaa ka jinukuechi ndija nuu Su'si ma, te ñatuu nawa jin ndakukan-nuu o

14 Ndaxndaku ini ni tna'a o
a: Vaa nuu maa Iya Tátnuni
ma ka iyo o, te ndaka'an-so'o
tna ni nuu tna'a o a, ja másu
ko jin skiti ini tna'a i, te jin
ko tetna'a i tnu'u, vaa masu
nawa chíndee ña'a ja sukan
ko kuu o ma, vaa yika-ni ja
sa'a i kúu ja ñayii ka niniso'o
ma chi jin ndakakayata i nuu
Su'si ma, te jin skenaa i maa
i ja kuechi o ma.
15 Su'va ko ndi ini ni ja koo
va'a ni nuu Su'si ma, te ku'un
kaji ku'un va'a ini ni, te ko
kuu ni in ñayii jinukuechi
va'a nuu ya, ja ñatuu nawa

ko ndakukan-nuu ni, te
kaxtnu'u ndaa kaxtnu'u
ndija ni tnu'u vii tnu'u va'a,
tnu'u ndaa Su'si o a.
16 Te másu ko ka'an ni tnu'u
kini tnu'u ndeva'a, tnu'u
masu nde jiniñu'u ja ka ka'an
ñayii ñuu ñayivi a. Vaa ñayii
jâ ni ka nduvii nuu Su'si ma,
te jin keja'a i jin ndaka'an i
ndaka tnu'u ya'a chi ndi-vala
ndi-vala, te ka ndujika i nuu
nda'a Su'si o a, te ka ndasa'a
i ja u'vi ma.
17 Te tnu'u ka ka'an i ma
chi jika jika-ni kua'an, sukan
kúu kue'e nani gangrena ma
ja xte'yu xte'yu-ni i kua'an i
ma. Te sukan ka kuu tee nani
Himeneo ma ji'in tee nani
Fileto ma.
18 Te tee ya'a chi jâ ni ka
xndoo de tnu'u ndaa ma, vaa
ja ka ka'an de kúu ja jâ ni ka
ndateku ñayii ni ka ji'i ma, te
jâ ni kenda kivi yukan, te jâ
ni ya'a. Te ja sukan ka ka'an
de ma, te ka sa'a de ja ñatuu
ka kandija-ka ñayii ma Su'si
ma.
19 Kovaa Su'si ma chi jâ
ni jani vava'a ya nuu jin
koxtnee o ma ja ka kandija
o ya ma, vaa onde xi'na-ka
ma jâ jini ya na in jin ko
kuu sa'ya ya ma, vaa kuenda
tnu'u ja ka yitnuni o nkuu,
vaa sa'a ni ka'an ya ma: “Iya
Tátnuni ma chi na'a ya na in
ka kuu sa'ya maa ya ma”,
te vaa: “Ndaka yo'o ja ka
ndakune'e o Cristo ma na jin
xndoo o ndaka ja u'vi ma, te
máko jin ko sa'a-ka o.”

20 Vaa in ve'e ka'nu ma
chi ka ñu'u ndatniñu ka kuu
oro ma xi ndatniñu ka kuu
plata ma, kovaa suni ka ñu'u
tna ndatniñu ka kuu yutnu
ji'in ñu'ú kixin ma. Te maa
maa i ka iyo ndenu kuatniñu
o. Ja va'a-ka ma kuatniñu
o kivi kúu viko ma, te ja
nda'vi-ka ma kuatniñu o kivi
ndeva'a-ni ma.
21 Chukan kúu ja nú nde o
ndásavii maa o te ñatuu nde
sa'a-ka o ja u'vi ma chi kuu
o ja kuatniñu va'a ña'a Iya
Tátnuni ma, vaa kua'a-ka ja
sa'a o te koo jayiñu'u ya, vaa
koo tu'va o ja sa'a o ndaka ja
vii ja va'a ma.
22 Chukan kúu ja másu ko
kua'a ni tnu'u ja ko sa'a tna
ni ndaka ja u'vi ka sa'a suchi
jaa ma. Su'va katanuu ni ja
ko sa'a ni ja va'a ja ndaa ma,
te kukanu ini ni Su'si ma, te
kutoo ni tna'a o ma, te koo
mani ni ji'in ndaka ñayii ka
iyo vii ka iyo ndoo ini anua
i ma, ja ka ndakune'e i Iya
Tátnuni ma.
23 Te xtandiyo ni tnu'u xiko
tnu'u kini ma, ja sa'a i ja ka
skiti tna'a ini ñayii ma. Vaa
ka jini o ja sukan ka keja'a
ñayii ma, sani te ka kenda
koo i ja ka kanaa i ma.
24 Vaa ñayii jinukuechi nuu
Iya Tátnuni ma chi masu iyo
ja ko kanaa i, su'va ká'an
vii ká'an va'a i nuu ndaka
ñayii ma, te kóo tu'va i ja
kuu kaxtnu'u i nuu ñayii ma
tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma,
te káva kuee ini i.
25 Te ká'an kuee i nuu ñayii
ñatuu ka jatna ini sukan
ká'an tnu'u Su'si ma ja jin
ko sa'a jin ko kuu i ma,
sukan-va'a ndakani ichi va'a
i ñayii yukan ma, xi saa
chindee ña'a Su'si ma, ja

na jin ndakani jin ndaka'vi
ini ñayii yukan ma te jin
ndakokuiñi i nuu Su'si ma, te
jin jaku'ni ini i te jin ko sa'a i
ja va'a ja ndaa ma.
26 Te jin kaku i nuu nda'a
tachi ma, suchi kúndee kuiti
ja tátnuni i nuu ñayii ma, te
ka sa'a ñayii ma sukan kúu ini
maa i ja kúu i tachi ma.

3

*Sukan jin ko sa'a jin ko
kuu ñayii jin kenda koo ja
jin xnda'vi i ñayii ka kandija
tnu'u Su'si ma*

1 Suni jiniñu'u ja jin kuni ni
sukan ko kuu kivi ki'in o a:
Vaa kivi ve ndi'i kivi ma chi
ko kuu yika xeen-ka.
2 Vaa ñayii ma chi jin ko ndi
ini-ka i ja jin kuu maa i ma, te
jin nduku i naxe jin koneva'a
kua'a-ka i xu'un, te jin ko ku-
vixi xeen i, te jin kani ini i ja
maa i ka kuu-ka, te jin ka'an
ndeva'a i ja kuu Su'si ma, te
masu jin kandija i ja ka ka'an
yuva ka ka'an si'i i ma, te
masu jin ndakuan-ta'vi i nuu
Su'si ma ja ka ni'i ka tna'a i
ma, te jin sa'a i ndaka ja u'vi
ma,
3 te masu jin kutoo i ñayii
ma, ni masu jin kunda'vi ini
i ñayii ma. Jin ka'an i tnu'u
ñayii ma, visi masu ja ndaa
kúu. Te kundee maa ja u'vi
ma tatnuni i nuu i ma, te
masu jin ko ndi ini i chi su'va
ndaka-ka ja u'vi ma jin sa'a
i, te masu na tnu'u nda'vi ini
jin koo ini anua i ma.
4 Te jin ke'en-su'va i ñayii ma,
te jin kusaa ini i ja jin ko
sa'a i ndaka sukan ka jatna
ini maa i ma, ndaka tna'a
ja masu nde jiniñu'u ma, te
masu jin ko ndi ini i ja jin
ndanduku i Su'si ma.
5 Te yu'u vii yu'u va'a i jin ko
kuu i, kuenda tnu'u ja ñayii
ka sa'a sukan játna ini Su'si
ma ka kuu i, kovaa ndaka ja
u'vi ka sa'a ka kuu i ma, te
ka ndaxtuu i maa i ja ñayii
ka xnda'vi ña'a ka kuu i, vaa
masu na tnu'u ndee tnu'u
ndatnu Su'si ma ka iyo ji'in i
ja kuu jin sa'a i ja va'a ja ndaa
ma. Chukan kúu ja másu jin
kondikin tna'a ni ji'in ñayii ka
sa'a sukan ma.
6 Vaa ne'un ñayii ya'a ma ka
iyo tee jan koo ve'e ña'a ka
kuneé ka ku-uun ma, te ka
kunda'a-nka maa de ña ma,
vaa ña'a ka kuneé ka ku-uun
ka kuu tna ña, te ña'a ka
ndiso kua'a kuechi ka kuu
ña, te ka sa'a ña ndaka ja u'vi
ka jatna ini ña jin sa'a ña ma.
7 Vaa ña'a ya'a chi ndimaa
ka sa'a ña tnu'u ja ka skua'a
ña tnu'u Su'si o a, kovaa
masu nde ka kundee ña ja jin
jaku'ni ini ña ja ndaa ma, te
chukan kúu ja ka sa'a neé ka
sa'a uun ña ma.
8 Vaa suni sukan ni ka yo sa'a
tee kúu Janes ma, ji'in tee kúu
Jambres ma, ja ñatuu ni ka
kandija de ja ni ka'an Moisés
ma, te sukan tna ka kuu tee
ká'an sa ya, vaa masu nde ka
kandija de tnu'u ndaa tnu'u
ndija Su'si o ya. Te tee ñatuu
ka jani va'a ini ka kuu de,
te masu jin kuu maa de jin
kukanu ini de Su'si ma, vaa
saa ka sa'a neé ka sa'a uun de
ma.
9 Kovaa masu jika-ni jin
kenda koo de. Te jin kuni

ndaka ñayii ma ja masu nde
ka kandija de ja jin sa'a de
sukan ká'an Su'si ma, te jin
ndo'o de sukan ni ka ndo'o
tee ñatuu ni ka kandija ja ni
ka'an Moisés ma.

10 Kovaa ndijin chi jâ
ndikin ni sa'a ni ja va'a ma,
sukan ni kaxtnu'u sa nuu ni
ma, sukan ko sa'a ko kuu
o nani iyo o ñuu ñayivi a,
ji'in sukan ku'un ini o ja
kunukuechi o nuu Su'si ma
te kukanu ini o ya ma. Te
jâ kánda ni sukan kánda sa a.
Te jâ kútoo ni tna'a o a, sukan
kútoo tna sa i ma.
11 Vaa ni jini ni sukan ni
ka sondikin ña'a ñayii ma
kuechi ja káxtnu'u sa tnu'u
Su'si o a, sukan ni ndo'o ni
neni sa a, sukan ni ndo'o sa
nuu ni iyo sa ñuu Antioquía
ma, ji'in nuu ni iyo sa ñuu
Iconio ma, ji'in nuu ni iyo sa
ñuu Listra ma. Ndaka jichi
ni ka sondikin ña'a ñayii ma
chi ndimaa ndimaa ni kaku
sa nuu i ma, ni sa'a maa Iya
Tátnuni ma.
12 Te suni ndaka tna'a o ñayii
ka kuni ja jin sa'a i sukan
játna ini Cristo Jesús ma chi
suni jin sondikin tna ña'a
ñayii ma, te jin ndo'o jin neni
tna i.
13 Kovaa tee ka sa'a ja u'vi ma
te ka xnda'vi de ñayii ma chi
su'va ka'vi-ka jin ndando'o
de. Vaa jin xnda'vi-ka de
ñayii ma, te ñayii ma, suni jin
ndaxnda'vi tna i de.
14 Kovaa ndijin, konukuiñi
va'a ni nuu ndaka ja ni
kutu'va ni ma, vaa ni jaku'ni
ini ni, te na'a ni na in ni
kaxtnu'u nuu ni ma.
15 Vaa onde nuu luluu ni ma,
ni kutu'va ni tnu'u Su'si o a.
Te maa tnu'u Su'si o a kúu
ja sa'a ndichi-ka ña'a, ja na
kukanu ini-ka ni Cristo Jesús
ma, sukan-va'a ndani'i ta'vi
ni.
16 Vaa ndaka tnu'u ndee nuu
tutu Su'si o ma chi maa ya ni
jani ini ja sukan kondee, te
suu i kúu ja kanuu kuiti. Te
jín kuatniñu o ja jin kaxtnu'u
nuu tna'a o ma, sukan-va'a
jín ndasa'a o kuenda naxe
jin ko sa'a jin ko kuu o nuu
Su'si ma. Te suni maa i
ndakani ichi ña'a, sukan-va'a
jin kutu'va o ja jin sa'a o ja
va'a ja ndaa ma,
17 sukan-va'a ndaka ñayii ka
kandija Su'si ma, te jín koo
tu'va kuiti i ja jin sa'a i ndaka
ja vii ja va'a ma, vaa jâ ni ka
jini i tnu'u Su'si ma.

4

Sukan sacargu Pablo ma Timoteo ma ja na kaxtnu'u ndaa de tnu'u Su'si ma

1 Jín kona'a o ja nde'ya ña'a
maa Su'si o a, te ka iyo o nuu
Jesucristo iya tátnuni nuu o
a, iya iyo ja kenda kivi, te
jin kuni ndaka o ya, ja maa
ya kúu Iya Tátnuni ma, te
ndakan ya kuenda nuu ñayii
ka teku a, ji'in nuu ñayii ni ka
ji'i ma, nawa ni ka yo sa'a, ni
ka yo kuu i ma. Te konana'a
ni ja ka iyo o nuu maa ya a,
te sacargu xen-xeen ña'a sa
2 ja na kaxtnu'u ndaa ni tnu'u
Su'si o a nuu ñayii ka jatna
ini ja jin koniniso'o i ma.
Te ndimaa ko ndi ini ni ja
kaxtnu'u tna ni tnu'u Su'si
o a nuu ñayii ma, visi ñatuu

ka kuni i ja jin koniniso'o i
ma. Te vivii ndaka'an-so'o
ni nuu ñayii ma, sukan-va'a
jín ndasa'a i kuenda te jín ko
sa'a i sukan ká'an tnu'u ndaa
tnu'u ndija Su'si o a, sukan
kúni ya ja jin ko sa'a o ma. Te
ndaka'an ni nuu i na ja u'vi
ni ka sa'a i ma, sukan-va'a jín
ndasa'a i kuenda te máko jin
ko sa'a-ka i sukan ni ka yo
sa'a i ma.
3 Vaa kenda kivi ja masu
jin kachi-ka i jin koniniso'o
i tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o
a. Su'va jin nduku i ñayii
jin kaxtnu'u sukan ka kuu
ini maa i ja jin koniniso'o i
ma-ni.
4 Te masu jin kua'a-ka i tnu'u
ja jin koniniso'o i tnu'u ndaa
tnu'u ndija Su'si o ma, te
jin katanuu i jin koniniso'o
i ndaka cuentu jin ndakani
ñayii jin nduku maa i ma.
5 Kovaa ndijin, ndaka ja sa'a
ja kuu ni ma, te ku'un kaji
ku'un va'a ini ni nuu Su'si
ma, ja masu na ja u'vi ko sa'a
ni, sukan ka sa'a ndaka-ka
ñayii ma. Te kanda ni ndaka
ja ndo'o neni ni ma, te vivii
kaxtnu'u ni tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si o a nuu ñayii ñatuu
jin kuni-ka ma. Sa'a ni ja ni
sakargu ña'a Su'si ma ja ko
sa'a ni ma.

6 Vaa saña chi jâ iyo ja
ki'in sa ndo'o neni sa, te jâ
ni kuyatni kivi xndoo sa ñuu
ñayivi ya'a.
7 Jâ ni kundee sa nuu tachi
ma. Jâ ni sinu sa ndaka ja
ni tatnuni Su'si ma ja sa'a
sa ma. Te ñatuu ni ndunaa
sa Su'si ma, su'va ndimaa ni
kukanu ini sa ya.
8 Te vitna chi ja iyo tu'va
corona iyo ja kuta'vi sa nuu
Iya Tátnuni ma, vaa ni sa'a
sa ja va'a ja ndaa nuu ya
ma. Vaa maa ya chi iya sa'a
ndandaa kúu ya, te sukan
sa'a ndandaa ya kivi ndakan
ya kuenda nuu ndaka ñayii
ma. Te masu nuu maa in-ni
sa skuta'vi ña'a ya corona ma
chi nuu ndaka tna ni ja ka
sa'a ni ja va'a ja ndaa nuu
ya ma te ka ndetu ni kivi
ndenda ya ma.

Pablo ma, jikan de nuu Timoteo ma ja na chindee ña'a de

9 Ko ndi ini ni ja kii yachi
ni ki koto ña'a ni.
10 Vaa tee kúu Demas ma
chi ni xndoo ña'a de, vaa
jatanuu-ka de ja iyo ñuu
ñayivi a, te kua'an de onde
ñuu Tesalónica ma. Te tee
kúu Crescente ma, kanuu
kuiti ja ki'in de ñuu Galacia
ma te kua'an de, te tee kúu
Tito ma, kua'an tna de ñuu
Dalmacia ma, vaa ka jatanuu
de Su'si o a.
11 Yika-nka-ni ja tee kúu Lu-
cas ya iyo ji'in sa. Te
kueka ni Marcos ma, te kii ni
ji'in de chi jiniñu'u sa de ja
kunukuechi de nuu Su'si o a.
12 Vaa tee kúu Tíquico ma, ni
tetniñu sa de kua'an de ñuu
Éfeso ma.
13 Te kinda'a ni kii ni soo sa ni
xndoo sa ñuu Troas ma, ve'e
tee kúu Carpo ma, te kona'a
na'a ni ja kinda'a ni libru ma.
Másu ko ndunaa ni ja kinda'a
ni libru ni ka kuva'a ji'in ñií
kiti ma, vaa jiniñu'u sa.

14 Te Alejandro tee sa'a
ndatniñu ka kuu kaa ma,

ni sa'a xeen ña'a de ja u'vi,
te maa Iya Tátnuni ma na
ndakan kuenda nuu de, te
na ndachunaa de ndaka ja ni
sa'a ña'a de ma.
15 Konee ni cuidado nuu de,
vaa ja'nu ndee xeen de ja jin
kandija ñayii ma tnu'u Su'si o
a tnu'u ka kaxtnu'u o a.
16 Te nuu ni iyo sa nuu tee
ka netniñu ma xinañu'u kuiti
ma ja ni kundaa kuechi sa
ma chi ni-in tna'a o ma, ñatuu
ni ka iyo i ja jin chindee ña'a
i. Su'va ndaka i ni ka xndoo
ña'a. Te maa Su'si Iya Tátnuni
ma, máko ke'en kuenda ya ja
ni ka sa'a i ma.
17 Kovaa maa Su'si o Iya
Tátnuni ma chi ni iyo ya ji'in
sa, te ni taa ya tnu'u ndee
tnu'u ndatnu, sukan-va'a
ni kuu ni kaxtnu'u sa nuu
ndaka ñayii masu judío ka
kuu i ma tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si o ma, te sukan, te ni
kaku tna sa yu'u ndika'a ma.
18 Te maa ya chindee ña'a ja
na kaku sa nuu ndaka ja u'vi
ka ñu'u ini ñayii ya ja jin sa'a
ña'a i ma, te maa ya ko koto
va'a ña'a, onde kenda kivi ja
no'o sa onde nuu tatnuni iya
iyo andivi ma. Te nuu maa
ya na koo jayiñu'u ni-kani
ni-jika. Te sukan kó kuu.

Ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ndaka ñayii ka chindee tna'a ji'in de ja ka kaxtnu'u de tnu'u Su'si ma

19 Ndákan-tnu'u ñaña'a sa
ña'a kúu Prisca ma, ji'in yii
ña tee kúu Aquila ma, ji'in
ndaka ñayii ka iyo ve'e tee
kúu Onesíforo ma jin kuña'a
ni.
20 Te káxtnu'u sa ja tee kúu
Erasto ma chi ni ndoo de
ñuu Corinto ma, te tee kúu
Trófimo ma chi ni xndoo sa
de ñuu Mileto ma, vaa ku'u
de vala.
21 Ko ndi ini ni ja kii ni
xi'na-ka sana kenda tiempu
vijin ma. Te tee kúu Eubulo
ma, ji'in tee kúu Pudente ma,
ji'in tee kúu Lino ma, ji'in
ña'a kúu Claudia ma, ji'in
ndaka-ka tna'a o ja ka iyo i
ya'a, ka ndakan-tnu'u ñaña'a
ña i.
22 Te maa Jesucristo iya
tátnuni nuu o a na koo ini
anua ni a, te maa ya na
skuta'vi ña'a ja vii ja va'a nuu
ndaka ni. Te sukan kó kuu.

Carta ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu tee kúu Tito ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma tee kúu Tito ma

1 Saña kúu Pablo, tee jinukuechi nuu Su'si o a, te ni tetniñu ña'a Jesucristo ma, ja kaxtnu'u sa nuu ñayii ni ndakaji Su'si ma, sukan-va'a jin kukanu ini i ya, te jin jaku'ni ini i ja ndaa ma, te jin ko sa'a i sukan kúni maa ya ma.
2 Vaa ka kukanu ini o ya ja sa'a ya ja jin koteku o ni-kani ni-jika, vaa sukan ni skuiso ya ja sa'a ya, onde nuu ñatuu kuva'a-ka ñuu ñayivi a jâ ni skuiso ya sukan, te masu xnda'vi ña'a ya.
3 Te jâ ni kenda kivi jâ ni jani ini maa ya ma, te ni kaxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u va'a maa ya ma. Te ni sacargu ña'a maa ya ja kaxtnu'u sa nuu ndaka ñayii a sukan sa'a ya ja jin ndani'i ta'vi o ma.
4 Te tée sa tnu'u ya'a nuu ni, Tito, vaa ka kukanu ini o Su'si o a. Te maa Yuva o Su'si ma, ji'in Jesucristo iya sa'a ja jin kaku o nuu ja u'vi ma, na skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a ma, te koo sii ini ni. Vaa kuenda tnu'u ja sa'ya ndija sa kúu ni nuu Su'si ma.

Sukan jin ko kuu tee jin ndaka'an-so'o nuu ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma

5 Nuu ni xndoo ña'a sa ñuu Creta ma, ni sa'a sa sukan, kuechi ja kúni sa kúu ja na ndaka'an-so'o ni nuu ñayii ma, ja na jin sa'a i ndaka-ka ja kúni Su'si ma ja jin sa'a i ma. Te sunkani ni tee jin ndaka'an-so'o nuu ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma ndi-in ndi-in ñuu ma.
6 Te tatnuni ni nuu de ja sa'a jin ko kuu de ma: Tee ya'a chi ñatuu na ja u'vi ko sa'a de ja jin ko ndaxtekuechi ña'a ñayii ma. Te kona'a de ja vivii ko kuu de ji'in ñasi'i de ma, te máko nduku-ka de in-ka ña'a. Te sa'ya de ma, jín kandija i ja ká'an de ma, te ñatuu na ja u'vi jin ko sa'a i ja jin ndaka'an ñayii ma kuechi i ma.
7 Vaa tee ndáka'an-so'o nuu ñayii ma chi in tee jinukuechi va'a nuu Su'si ma ko kuu de, te jiniñu'u ja ñatuu na ja u'vi-ka ko sa'a de ja sa'a i ja jin ndaxtekuechi ña'a ñayii ma. Te másu ko kuu de in tee ja ko kani ini de ja maa de kúu-ka te masu na in tátnuni-ka nuu de, te másu ko kuyachi ini de ja ko ndakiti ini de, te másu ko ko'o de ndixi te ko ndajini de. Te másu ko kanaa de. Te másu ko ndiyo ini de nawa koneva'a de ma te ko xnda'vi de ñayii ma, sukan-va'a ni'i de ja kúni de ma.
8 Su'va kuánuu de ve'e de ma, ja jin ndoo ñayii ka jiniñu'u ja jin ndoo i ma. Te kú'un ini de ja sa'a de ja va'a ma, te káni va'a ini de naxe ko sa'a ko kuu de ma, te ndimaa ja va'a ja ndaa ma kó sa'a de, te ni-in ja u'vi ko sa'a de, te kúndee

de tátnuni de nuu maa de ma
ja ñatuu na ja u'vi ko sa'a de
nuu Su'si ma.
9 Te kóna'a de sukan ká'an
tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma,
sukan ni kutu'va de onde xi-
nañu'u ma, sukan-va'a kuu
ndaka'an-so'o de nuu ñayii
ñatuu ka kendoo va'a ini
sukan ká'an tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si o a, sukan-va'a sa'a
de ja jin ndasa'a i kuenda
nawa kúu ja ndaa ja ndija
ká'an Su'si ma, te jin kandija
i.

10 Vaa ka iyo kua'a tee ja
inuso'o xeen ka ndaa de, te
ndimaa ka ka'an de ja masu
kuatniñu, te ka xnda'vi de
ñayii ma, te ja ka ndi ini-ka
de kúu ja jin kaxtnu'u de ja
jiniñu'u ja jin kitnuni tee ma,
sana ja jin kaxtnu'u de sukan
kúni Su'si ma ja jin ko sa'a jin
ko kuu o ma.
11 Te tee yukan chi jiniñu'u
ja skasiyu'u o de, vaa ka
sa'a de ja jin skenaa ndaka
ñayii ma maa i, vaa masu
nde jiniñu'u ja ka kaxtnu'u
de nuu i ma chi sukan-ni ka
sa'a de, sukan-va'a jin ni'i de
xu'un ma.
12 Onde in tna'a maa de ma,
ja ndakaxtnu'u sukan ka kuu
ñayii ñuu de ma, sa'a-ni ni
ndaka'an de: "Ñayii ka iyo
ñuu Creta a, ndimaa inutnu'u
xeen i. Sukan ka kuu kiti
yuku ma, sukan ka kuu i. Ka
jaa xeen i, te inukuxi xeen i."
13 Te ja sukan ni ndaka'an tee
yukan chi ja ndaa kúu. Te
chukan kúu ja ndaka'an-so'o
xen-xeen ni nuu ñayii
ñuu jiña, sukan-va'a jin
konukuiñi va'a i nuu nda'a
Su'si o a.
14 Te másu ko jin katanuu
i cuentu ka ndakani ñayii
judío a, ni a jin katanuu i
ja ka tatnuni tee ñatuu ka
kandija tnu'u ndaa Su'si o a.
15 Ndaka ñayii ka kandija
Su'si ma chi ka ñu'u kaji ka
ñu'u va'a ini i, te ndaka ja
ka nde'ya i ma chi ka nde'ya
ndaa i sukan iyo ma. Kovaa
ndaka ñayii ñatuu ka kandija
Su'si ma chi ndimaa ja u'vi
ka ñu'u ini i ja jin sa'a i ma,
te onde ndaka ja ka nde'ya i
ma, masu ja va'a ja vii kúu
ka jini i. Vaa onde janitnuni
ñayii ya'a ma ka iyo tne'e, vaa
nanimaa ja u'vi ka ñu'u ma.
16 Vaa ka ka'an tna i ja ka
kandija i Su'si ma, kovaa
ndaka ja ka sa'a ka kuu i ma,
te ka jini o ja masu inundija
i ja ka ka'an i ma. Te ja u'vi
xen-xeen kúu ja ka saxiko i
Su'si ma, te ka saso'o i nuu ya
ma, te ni masu jin kuu maa i
ja jin ko sa'a i ja va'a ma, visi
ka ka'an i ja ka kandija tna i
Su'si ma.

2

Jín kaxtnu'u ndaa jín kaxtnu'u ndija o tnu'u Su'si a, te máko jin ndaxsama o

1 Kovaa ndijin chi ka'an ni
nuu ñayii a sukan ká'an tnu'u
vii tnu'u va'a Su'si o a, tna'a
ja ka skua'a o a, te másu ko
ndaxsama ni.
2 Te tatnuni ni nuu tee jin
ndaka'an-so'o nuu ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si o ma ja na
jin kani va'a ini de naxe jin
ko sa'a jin ko kuu de, te na
jin ku'un kaji jin ku'un va'a
ini de, te ni-yu'u ni-ini de na

jin kukanu ini de Su'si o a, te
na jin kutoo ndija de ndaka
ñayii ma, te na jin kava kuee
ini de.

3 Te suni tatnuni ni ja
sukan tna na jin ko kuu
ña'a jin ndaka'an-so'o nuu
ndaka ña'a ni ka nduu sa'ya
Su'si o a, ja na jin kani va'a
ini ña naxe jin ko sa'a jin
ko kuu ña ma, te máko jin
ko sa'a tnu'u ña, ni a koo
jin ko'o ña ndixi ja jin ko
ndajini ña, sukan-va'a ña'a
kuechi-ka ma, te jin konde'ya
ña sukan ka ñu'u kaji ka ñu'u
va'a ini ña ma, te jin ko sa'a
tna ña sukan.
4 Te jín kaxtnu'u ña nuu ña'a
jaa ma ja jin kutoo ña yii ña
ma ji'in sa'ya ña ma.
5 Te suni jín kaxtnu'u tna ña
nuu ña'a jaa ma ja na jin kani
va'a ini ña naxe jin ko sa'a
jin ko kuu ña ma, te máko
jin ku'un ini ña in-ka tee,
te jín koto va'a ña ve'e ña
ma, te jín kava va'a ini ña,
te jín kuandetu ña nuu yii
ña ma, sukan-va'a máko jin
ka'an ndeva'a ñayii ma ja kuu
tnu'u Su'si o a ja kuechi ña
ma.

6 Suni ndaka'an-so'o tna ni
nuu ndaka suchi jaa ma, ja
na jin ku'un kaji jin ku'un
va'a ini i.
7 Te maa ni ko kuu tee
kaxtnu'u ndaka ja va'a ja vii
sa'a ni ma, ji'in ja ni-yu'u
ni-ini ni jatanuu ni Su'si o
a, ji'in ja ñu'u kaji ñu'u va'a
ini ni a, sukan-va'a ja jin
konde'ya i ndijin ma, te jin
sa'a tna i sukan sa'a sukan
kuu ni nuu Su'si o a.
8 Te ndimaa tnu'u vii tnu'u
va'a ka'an ni, sukan-va'a
na ndakukan-nuu maa ñayii
ñatuu kúnimani nuu o ma, ja
ñatuu ni-in ja u'vi ni'i i ja
ndaxtekuechi ña'a i ma.

9 Ndaka'an-so'o ni nuu
ñayii ka jinukuechi ma, ja na
jin kandija i nuu jito'o i ma
na tniñu ka tatnuni jito'o i
ma ja jin sa'a i ma, te máko
jin ndakone'e i nuu jito'o i
ma.
10 Te másu ko jin sakui'na i
jito'o i ma. Su'va jín kaxtnu'u
i ja ñayii ka sa'a ja va'a ja
ndaa ka kuu i, sukan-va'a
vivii jin ka'an ñayii ma ja kuu
tnu'u Su'si o a, iya ni ndene'e
ña'a nuu ja u'vi ma te ni ka
ndani'i ta'vi o a.

11 Vaa Su'si ma chi ni
kaxtnu'u ya nuu ndaka
ñayii ñuu ñayivi a ja vii ja
va'a ja skuta'vi ña'a ya ma,
sukan-va'a kuu jin ndani'i
ta'vi tna i, nuna jin kandija
i jin sa'a i sukan kúni ya ma.
12 Te tnu'u vii tnu'u va'a Su'si
ma, káxtnu'u i nuu ndaka o
ja na jin xndoo o ndaka ja
u'vi ka ñu'u ini ñayii ñatuu ka
kandija Su'si ma ja jin sa'a i
ma. Te chukan kúu ja yo'o
ja ka iyo o tiempu ya'a chi
jín kani vava'a ini o naxe jin
ko sa'a jin ko kuu o, te jín
ko sa'a o ja va'a ja ndaa ma,
sukan kúni maa Su'si ma ja
jin ko sa'a o ma, sukan-va'a
jin ndani'i ta'vi o.
13 Te jín kondetu o ja kenda
kivi ja ndenda Su'si o
Jesucristo ma, iya kanuu
xen-xeen ma, iya ni ndene'e
ña'a nuu ja u'vi ma, te jin
kuni o jayiñu'u ya ma, te jin

kusii ini xen-xeen o.
14 Vaa maa ya chi ni kachi
ya ja ni ndo'o ni neni ya
nuu tniñu o ma, te sukan,
te ni ndene'e ña'a ya nuu
ndaka ja u'vi ma, te ni
ndasavii, ni ndasandoo ña'a
ya, sukan-va'a jin ko kuu o
ñayii ñuu maa ya ma, te ndi-
maa jín ku'un ini o ja jin ko
sa'a o ja vii ja va'a ma.
15 Te ndaka cha'a ndaka'an-so'o
ni nuu tna'a o a, te má koyu'u
ni, te máko kua'a ni tnu'u ja
jin ko ka'an i ja masu nde
jiniñu'u ni ma.

3

Ja maa Su'si ma, te ni ka nduu o ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa

1 Te ndaxndaku ini ni
ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si o a ja na jin kandija i ja
ka ka'an tee ka netniñu ma,
te jín koo tu'va i ja jin satniñu
i nde tniñu ka tatnuni de ja
jin sa'a i ma, te jín ndasa'a i
kuenda ja nú in ja játna ini
Su'si ma kúu.
2 Te másu ko jin ka'an i
tnu'u ni-in ñayii ma, su'va jín
nduku i ja jin koo mani i nuu
ndaka ñayii ma. Te máko jin
nduku i ja jin ko kanaa i,
su'va jín kava kuee ini i nuu
ndaka ñayii ma.
3 Vaa suni yo'o tna ma chi
onde xi'na-ka ma chi masu
nde ni ka yo ndasa'a tna o
kuenda ma, te ñatuu ni ka yo
kandija o ja ni ka yo ka'an
tee ka netniñu ma. Te kuan
koo neé kuan koo uun tna o
ma. Te ni yo tatnuni maa
yikikuñu o a nde a kúu ini i
ja jin sa'a o ma, te ni ka yo
kusii ini o ja ni ka yo sa'a o
ndaka ja u'vi ma. Te ni ka yo
kukueñu ini nuu tna'a o ma.
Te ni ka yo saxiko ña'a ñayii
ma, te ni ka yo ndasaxiko o
ndi-in ndi-in ñayii ma.
4 Kovaa nuu ni kenda tnu'u
nda'vi ini Su'si o a, iya ni sa'a
ja ni ka kaku o nuu ja u'vi
ma, saa ni ka jini o sukan
kútoo ya ndaka ñayii ma,
5 vaa ni sa'a ya ja ni ka kaku o
nuu ja u'vi ma. Kovaa masu
ja kuechi ja inuva'a xeen ini
o ma kúu xi ja kuechi ja ja
va'a xeen ka sa'a ka kuu o ma
kúu ja ni sa'a ya ja ni ka kaku
o nuu ja u'vi ma chi ña'a,
chi ja ni kunda'vi ini xeen
ña'a ya ma kúu ja ni ka kaku
o nuu ja u'vi ma. Te maa
Xtumani maa ya ma ni sa'a ja
ni ka nduvii, ni ka ndundoo
o, te ni ndasa'a jaa ña'a ya, te
ni ka nduu o in ñayii jaa.
6 Te ja maa Jesucristo iya ni
ndene'e ña'a nuu ja u'vi ma
kúu ja ni skuta'vi ña'a Su'si
ma Xtumani maa ya ma, te
ni ka kuta'vi o ndaka ja vii ja
va'a ma.
7 Te ja maa ja vii ja va'a ni
skuta'vi ña'a Su'si ma, te ni
ka nduu o ñayii ka sa'a ja va'a
ja ndaa ma, te chukan kúu
ja ka kukanu ini o ja sa'a ya
jin koteku o ni-kani ni-jika,
sukan ni skuiso ya ma.

8 Tnu'u ndaa tnu'u ndija
kúu cha'a, te kúni sa ja
ni-yu'u ni-ini ni ka'an ni nuu
ndaka ñayii ni ka kandija
Su'si ma, sukan-va'a ndaka i,
te jin ko ndi ini i ja jin sa'a i
ja va'a ja jin kuu ndaka ñayii
ma. Nuna jin sa'a o sa'a chi ja

va'a kúu, vaa chíndee o ñayii
ma, te játna ini Su'si ma.
9 Kovaa ja ndaka tnu'u ja
ka skiti tna'a ini ñayii ma te
ka kanaa i ma, ji'in ja na
in xi-sa'ya tata ka kuu i ma,
ji'in ja ka tetna'a i siki tnu'u
ni tatnuni Moisés ma, te ka
ndanduku i kuenda tna'a ja
masu nde jiniñu'u ma, ndaka
cha'a máko kua'a ni tnu'u ja
jin ko katanuu i, vaa masu
nde jiniñu'u, te ni masu nawa
chíndee ña'a i ja koo va'a o
nuu Su'si ma.
10 Nú na in sa'a siin tna'a o
ma nuu ka iyo ni a, te nú
ni sa'a i sukan in jichi, te
ndaka'an ni'i ni nuu i, te nú
ma kandija i ja ká'an ni ma,
sani te má kuan-ta'vi-ka ni i
nuu ka ndatna'a ni a.
11 Vaa ka jini o ja nú na in
sa'a neé sa'a uun ma chi jiso
kuechi i ja sukan sa'a i ma.
Te tna'a ja ni sa'a maa i ma,
te ndachunaa i.

Sukan ni tatnuni Pablo ma nuu Tito ma ja sa'a de

12 Te nuna tetniñu sa tee
kúu Artemas ma xi Tíquico a
nuu iyo ni a, te ko ndi ini ni
ja kii ni ki koto ña'a ni ñuu
Nicópolis ma, vaa yukan ni
jani ini sa ja koo sa tiempu
vijin ma.
13 Te tee nani Zenas ma ja
jini de ley ma, ji'in tee kúu
Apolos ma, jin chindee ni
de ndaka ja iyo ja kuu jin
chindee ni de ma, sukan-va'a
jin koneva'a de ndaka ja ka
jiniñu'u de ma ichi jin koo de
ma,
14 te sukan, te jin kutu'va tna
tna'a o a ja jin sa'a i ja va'a te
jin chindee i ñayii ka jiniñu'u
ma, sukan-va'a jin ko kuu i
ñayii kuatniñu ña'a Su'si ma.

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka kandija Su'si ma

15 Te ndaka tna'a o ka iyo
ji'in sa a, ka ndakan-tnu'u
ñaña'a ña i. Te ndakua'a ni
nchuxi sa a nuu ndaka tna'a
o ka iyo ji'in ni a ja ka kutoo
tna'a o ji'in i ma, vaa ka
kukanu ini o ji'in i Su'si ma.
Te ja vii ja va'a na skuta'vi
ña'a Su'si ma ndaka ni. Te
sukan kó kuu.

Carta ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu tee kúu Filemón ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma tee kúu Filemón ma

1 Saña ja kúu sa Pablo a, te yinee sa vekaa a ja kuechi ja káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo o a nuu ndaka ñayii a, te ka iyo sa ji'in ñani o Timoteo a. Te tée sa cha'a nuu ni, Filemón, vaa ka kutoo ña'a sa, vaa tee ka jinukuechi nuu Su'si ma ka kuu o.
2 Te sa'a kuña'a tna ni nuu ku'va o Apia ma, ña'a ka kutoo tna'a ji'in o ma, ji'in nuu ñani o Arquipo ma, tee ka ndo'o ka neni ji'in o ja ka kaxtnu'u o tnu'u Su'si o a, ji'in nuu ndaka-ka tna'a o ja ka ndatna'a ve'e ni ma ja ka ndachiñu'u ni Su'si o a.
3 Te maa Yuva o Su'si ma, ji'in Jesucristo iya tátnuni nuu o a, na skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a ma, te sa'a ya ja jin koo mani ni.

Sukan kúkanu ini Filemón ma Su'si ma, ji'in sukan kútoo de ñayii ma

4 Ndaka jichi jikan-ta'vi sa nuu Su'si o a, ndimaa ndáka'án ña'a sa, te ndákuan-ta'vi sa nuu ya ja sukan sa'a sukan kúu ni nuu ya ma.
5 Vaa jiniso'o sa sukan kútoo ni ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma ja ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a i ma, ji'in sukan kútoo ni Jesús iya tátnuni nuu o a, ji'in sukan ûni kúkanu ini xeen ni ya ma.
6 Te ja sukan sa'a ni a, sukan kúkanu ini ni ya a chi ja va'a xen-xeen kúu, vaa sa'a i ja jin kuni ñayii ma ndaka ja vii ja va'a iyo nuu yo'o ja ka iyo o ji'in Cristo Jesús o a.
7 Te ni ka ndusii ini xeen sa, te ni ka ndani'i sa tnu'u kanu ini, ja sukan kútoo ni tna'a o a. Vaa ja sukan sa'a ni a, te ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma ja ñatuu na ja u'vi-ka ka sa'a i ma, ni ka ndani'i i tnu'u kanu ini.

Pablo ma, jikan-ta'vi de nuu Filemón ma ja na ndakuan-ta'vi de Onésimo ma

8 Chukan kúu ja ja maa Cristo ma, te visi iyo sa ja kuu tatnuni sa ja sa'a ni sukan iyo ja sa'a ni ma,
9 kovaa ja ka kutoo tna'a o a, chukan kúu ja saña ja kúu sa Pablo a, ja jâ ni kuu nija'nu sa, te vitna ja yinee sa vekaa ya kuechi ja káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo a nuu ndaka ñayii ma, te jikan-ta'vi sa ja sa'a ni ja vii ja va'a
10 ja kuu Onésimo ma, vaa maa sa ni kaxtnu'u tnu'u Su'si o a nuu de nuu yinee sa vekaa a, te chukan kúu ja sa'ya maa sa kúu de nuu Su'si ma.
11 Vaa nuu ñatuu kuni-ka de tnu'u Su'si o a chi masu in tee jiniñu'u kúu de nkuu. Kovaa vitna chi in tee jiniñu'u ndija ni nduu de nuu ni ji'in nuu sa a, sukan kúni ka'an ja nani de ma.

12 Te maa de ndatetniñu sa
ndajaa de nuu iyo ni a, te
ndakuan-ta'vi ni de kuenda
tnu'u ja maa sa ni kenda.
13 Visi kúni sa ja na kendoo de
ya'a te kunukuechi de nuu sa
nuu tniñu maa ni, nani yinee
sa vekaa ya,
14 kovaa ñatuu ni sa'a sa
sukan, nú masu ja onde nda-
jaa de nuu iyo ni a, te nú
kúni maa ni ja ndatetniñu ni
de kii de ja chindee ña'a de,
sukan-va'a ko kuu sukan jani
ini maa ni. Kovaa masu xte-
tuu ña'a sa ja sa'a ni sukan,
su'va sa'a ni ja va'a sukan
kúni maa ni.
15 Xi saa ja ni kuu sa'a ma,
in ja ni jani ini maa Su'si ma
kúu, te ni jikayata de nuu
ni jaku kivi ma, sukan-va'a
kuni de tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si o a, te ja ndakokuiñi de
ma, te ndakuan-ta'vi ni de ja
koo ni ji'in de ni-kani ni-jika.
16 Te másu ko kuu-ka de tee
xtetuu ni ja kunukuechi de
nuu ni sukan ni yo sa'a ni
onde xi'na-ka ma. Vaa vitna
chi in tee va'a jâ ni nduu de,
te katanuu ñukuun ña'a de,
vaa in ñani o kúu de, te ka
kutoo tna'a xeen o ji'in de. Te
sukan kúu de nuu maa sa a,
te kuiti sukan tna ko kuu de
nuu maa ni, vi Filemón, vaa
ni iyo de ji'in ni kua'a kivi,
te kuiti kútoo ni de, te vi'i-ka
ja vitna ja ka iyo o ji'in de
nuu Iya Tátnuni a, kuiti kutoo
xeen-ka ni de.
17 Nú tnu ka'an o
ja ka ketna'a ini o, te
ndakuan-ta'vi ni de kuenda
tnu'u ja maa sa.
18 Te nú nawa ni skenaa ni
ja kuechi de, xi nawa tavi de
nuu ni, te ndasonee ni nuu
kuenda maa sa ma.
19 Te maa sa ndachuya'vi,
vaa suni tavi tna ni nuu sa,
vaa saña ni ka'an tnu'u Su'si
ma nuu ni, te ni jan-ta'vi ni,
te ni ndaxsama ña'a ya ja
ni nduu ni in ñayii va'a. Te
nda'a maa sa ja kúu sa Pablo
a, tée sa ja maa sa iyo ja
ndachuya'vi sa nuu ni.
20 Saa vi, ñani, te ja maa Iya
Tátnuni ma, te jikan-ta'vi sa
nuu ni ja na ndataa ni tnu'u
kanu ini ja sukan sa'a ni ma,
te koo va'a sa.
21 Te tée sa nuu ni, vaa
kúkanu ini sa ja kandija ni ja
ká'an sa a, te vaa jâ jini sa ja
kua'a-ka sa'a ni sana ja ká'an
sa a.
22 Te suni satu'va ni nuu koo
sa, vaa ndetu sa ja ko kuu
sukan ka jikan-ta'vi ni nuu
Su'si o a, te jaan sa jan koto
ña'a sa.

Sukan ka ndakan-tnu'u ñaña'a ndaka tee ka iyo ji'in Pablo ma tee kúu Filemón ma

23 Te ka ndakan-tnu'u
ñaña'a ña Epafras tee ka
yinee ji'in sa vekaa a ja
kuechi ja ka kaxtnu'u sa
tnu'u vii tnu'u va'a Cristo
Jesús o a,
24 ji'in Marcos ya, ji'in
Aristarco ya, ji'in Demas
ya, ji'in Lucas ya, tee ka
jinukuechi ji'in sa nuu Su'si
o a.
25 Te maa ja vii ja va'a ja
ni skuta'vi ña'a Jesucristo iya
tátnuni nuu o a na koo ini
anua ndaka ni a. Te sukan kó
kuu.

Carta ni sa'a in tee ja ni tetniñu de nuu ñayii judío ma ja ka ka'an i sa'an hebreo ma te ka kukanu ini i Jesucristo ma

Vitna, te onde Sa'ya maa Su'si ma ni tetniñu ya, ja kaxtnu'u ya nuu o

1 Su'si ma, ni ka'an ya kua'a
jichi nuu tna'a o ñayii jana'a
ma. Te kua'a xeen jichi ni
nduku ya naxe kaxtnu'u ya
tnu'u maa ya ma nuu tna'a
o ma. Te tee ka ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a ya ma, ni ka
yo ndaka'an de nuu tna'a o
ma.
2 Kovaa vitna ja ve ndi'i ñuu
ñayivi a chi ûni ni tetniñu
Su'si ma Jesucristo Sa'ya maa
ya ma, ja kaxtnu'u ya nuu o
naxe jin ko sa'a jin ko kuu o.
Te ja maa Sa'ya ya Jesucristo
ma, te ni ka kuva'a ndaka ja
ka iyo a, te ni sa'a maa Su'si
ma ja Sa'ya ya Jesucristo ma
ni nduta'vi ndaka ja ka iyo
ni-ka'nu a.
3 Te maa Sa'ya ya ma kúu
ja yé'e ni'ni ma, te ka jini o
jayiñu'u Su'si ma. Te sukan
kaa maa Sa'ya ya ma, sukan
kaa maa Su'si ma. Te ja
maa tnu'u ndee tnu'u ndatnu
Sa'ya ya ma, te ka iyo ndaka
ja ka iyo a. Nuu ni jinu ni
ndasa'a vii ni ndasa'a ndoo
ña'a Sa'ya ya ma yo'o, te
ni nukoo ya xiñi kua'a nuu
núkoo Su'si ma ja tátnuni ya
ma onde andivi ma.
4 Te ja ni sa'a ya sukan ma,
te ni kuta'vi ya ja konani ya
Sa'ya Su'si ma, vaa ja kanuu
xeen-ka kúu ja ni sa'a ya ma
sana ja ka sa'a ángel ma.

Jesucristo Sa'ya Su'si ma, kanuu-ka ya sana saa ja jin kuu ángel ma

5 Vaa masu nama uun ni
jiña'a Su'si ma nuu in ángel
ma:
Ro'o kúu Sa'ya ri,
te maa ri ni sa'a ña'a
vitna.
Kovaa nuu Sa'ya maa ya ma
chi sukan ni jiña'a ya.
Te ni masu nama uun ni
ka'an ya ja kuu ni-in ángel
ma sa'a:
Maa sa ko kuu Yuva i,
te maa i ko kuu Sa'ya sa.
Kovaa ja kuu Jesucristo ma
chi sa'a ni ka'an ya:
Maa sa ko kuu Yuva ya,
te maa ya ko kuu Sa'ya
sa.
6 Suni kivi ni kuni ya ja
ndaka ñayii ñuu ñayivi a, jin
kuni i Sa'ya ya xinañu'u ma,
sa'a ni ka'an ya:
Ndaka ro ja ka kuu ro ángel
ma,
jin ndachiñu'u ro ya.
7 Ja ndaa kúu ja ká'an tnu'u
ya ma sa'a ja jin kuu ángel
ma:
Vaa maa ya sa'a ja ángel ma
chi masu kuni ndijin o
i nde kuan koo i ma,
te maa ya sa'a ja ka
jinukuechi ángel ma
sukan kúu ñu'u ndú'va
ma.
8 Kovaa ja kuu Sa'ya ya ma
chi sa'a ká'an tnu'u ya ma:

Su'si kúu ni, te nuu núkoo
ni ja tátnuni ni a chi
ni-kani ni-jika koo i,
te bastón yinda'a ni a chi
káxtnu'u i ja sa'a ndaa
sa'a ndija ni.
9 Ni kutoo ni ja va'a ja ndaa
ma,
te ni saxiko ni ja u'vi ma.
Chukan kúu ja ni ndakaji
ña'a maa Su'si ma,
te ni chi'i ña'a ya aceite
ja na ndusii ini ni,
vaa maa ni kanuu-ka
sana ndaka i ma.
Sa'a ká'an tnu'u Su'si ma.
10 Te ká'an tna tnu'u ya ma:
Maa ni kúu Iya Tátnuni ma,
te maa ni ni sa'a onde
xinañu'u ma ñuu ñayivi
a, ji'in andivi a
chi nda'a maa ni ni sa'a ni
ma.
11 Te visi na jin naa maa i,
kovaa ndijin chi koo ni
ni-kani ni-jika.
Te ndaka maa i chi jin yii i,
sukan ka yii sa'ma ka
ne'nu ñayii ma.
12 Te sukan-ni ka ndaxsama i
sa'ma ka ne'nu i ma,
sukan ndaxsama ni an-
divi a, te jin ndujaa i.
Kovaa maa ni chi suni maa ni
kúu,
te ñatuu na kivi ja kûu ni.
Sa'a ká'an tna tnu'u Su'si ma
ja kuu Sa'ya ya ma.
13 Vaa Su'si ma, masu nama
uun ni jiña'a ya nuu ni-in
ángel ya ma:
Kunukoo xiñi kua'a ri a.
Kovaa nuu Sa'ya ya ma chi ni
jiña'a ya:
Kunukoo ro'o xiñi kua'a ri a,
onde nú ni kundee ri ja
ni ndenda koo ñayii
ñatuu ka kunimani
nuu o ma chii ja'a ro
a,
te kuiñu ndoso ro i.
Sa'a ni jiña'a Su'si ma nuu
Sa'ya ya Jesús ma.
14 Te ndaka ángel ma chi ka
iyo i ja jin kunukuechi i nuu
Su'si ma, te ni tetniñu ya i ja
jin chindee i ñayii ka iyo ja jin
ndani'i ta'vi i ma, visi masu
nde ka nde'ya o ángel ma.

2

Jín ko ndi ini o ja katanuu o tnu'u vii tnu'u va'a Su'si a sukan-va'a jin ndani'i ta'vi o

1 Chukan kúu ja jiniñu'u
ja ni-yu'u ni-ini o jin
katanuu-ka o tnu'u vii tnu'u
va'a ni ka jiniso'o o ma, nasa
yukan, te jin ski'in o ichi
ndaa Su'si o a.
2 Vaa tnu'u ni tatnuni Su'si
ma ja ni ka kaxtnu'u ángel
ma nuu Moisés ma, te ni yo
ndaka'an de nuu ñayii ma. Te
nú na in ni jiso kuechi ma
chi ûni sukan ká'an tnu'u ni
tatnuni Moisés ma, sukan ni
yo ndachunaa i.
3 Te nú sukan, te yo'o, ¿naxe
jin kaku o, nuna jin xtaya o te
jin skenaa o ja ka'nu xeen ni
taa Su'si ma, ja jâ ni ka kaku
o nuu ja u'vi ma? Vaa tnu'u
ya'a chi maa Iya Tátnuni ma
ni kaxtnu'u nuu ñayii ni ka
jiniso'o xinañu'u kuiti ma, te
ni ka yo ndaka'an i nuu yo'o
ja sukan ko kuu.
4 Te kua'a seña ji'in milagru
ni sa'a Su'si ma, sukan-va'a
jin kandija o tnu'u ni ka yo
ndakaxtnu'u de ma, te ni tet-
niñu ya Xtumani maa ya ma
nuu in in o ma, sukan ni kuni
maa ya ma.

Jesús ma kúu iya ni sa'a ja jin ndani'i ta'vi o

5 Vaa masu nde ni xndoo Su'si ma nuu nda'a ángel ma ñuu ñayivi jaa ka ndetu o ma tna'a ja ka ka'an sa a.
6 Kovaa nuu nda'a ñayii ma ni xndoo ya ndaka, vaa nuu tutu ndee tnu'u Su'si o a ká'an sa'a:

¿Nawa kúu ñayii ma, ja ndaka'an ni i?
¿Te nawa kúu sa'ya tata ñayii ma, ja ki'in ni jin chindee ni i?
7 Te ni sa'a ni ja jaku-ni kivi ka ndanuu-ka ángel ma sana maa ñayii ma,
te ni wa'a ni in corona,
te vivii ni wa'a ni jayiñu'u ñayii ma,
te ni sunkani ni ñayii ma ja jin ko koto i ndaka ja ni sa'a ni ji'in nda'a ni a.
8 Te ni xndoo ni ja jin tatnuni ñayii ma nuu ndaka ja ni sa'a ni ma.

Te ndaka tu'u ni xndoo Su'si ma nuu ñayii ma ja jin ko tatnuni i ma. Kovaa ñatuu jin kuni-ka o ja kenda ja sukan ko kuu.

9 Kovaa ka jini o ja Jesús ma kúu iya ni ndo'o ni neni nuu tniñu ndaka o a, te chukan kúu ja ni sa'a Su'si ma ja ángel ma, ni ka nduu i ja ka ndanuu-ka jaku-ni kivi sana maa Jesús ma. Te Jesús ma, ni ni'i ya corona ya ma, te ni ni'i ya jayiñu'u ya ma, kuechi ja ni ndo'o ni neni ya ma te ni ji'i ya nuu tniñu ndaka o a. Te sa'a ni sa'a Su'si ma, ja ni kutoo ña'a ya yo'o ma.

10 Vaa maa Su'si ma ni sa'a ndaka ja ka iyo a, te ja maa ya, te ka iyo ndaka ja ka iyo a. Te maa ya kúni ja ndaka sa'ya ya ma, jin kenda koo i nuu iyo jayiñu'u ya ma. Chukan kúu ja ni sa'a Su'si ma ja Jesucristo ma, ni ya'a ya nuu ndaka tnundo'o tnuneni ma, te onde sukan ni sa'a ndi'i kuiti Jesucristo ma, sana ni ka ndani'i ta'vi o a.
11 Vaa maa ya ni sa'a ja ni ka ndusiin o nuu ja u'vi ma. Te yo'o ja ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a o a chi in-ni Yuva o ji'in ya. Te chukan kúu ja masu nde kúkan-nuu ya ja ka'an ya ja ndi-tna'a ñani o ji'in ya, xi ndi-tna'a ku'va o ji'in ya.
12 Vaa sa'a ká'an tutu ndee tnu'u maa ya ma:

Kaxtnu'u sa nuu ñani sa ma ji'in nuu ku'va sa ma na in kúu ni,
te nuu ka ndatna'a ndaka sa ma, te kata sa ja ndachiñu'u ña'a sa,
kúu ya ká'an ya.
13 Te suni ni ka'an tna ya:
Kúkanu ini sa Su'si ma.
Te suni sa'a ni ka'an tna ya:
Ya'a ka iyo sa ji'in ñayii ni taa ya ma, ja ni ka nduu i sa'ya ya ma,
kúu ya ká'an ya.

14 Vaa ñayii ma chi yikikuñu-ni ka kuu i, te suni sukan tna ni kii ñayivi Jesús ma, te ni ji'i ya nuu krusi ma, sukan-va'a xnaa ya tachi suchi sa'a ja ka ji'i ñayii ma, vaa ni kundee maa i ja ni tatnuni i nuu ñayii ma,
15 vaa kuechi ja ka yu'u ñayii ma ja jin kûu i ma, te ni ka

yo jinukuechi i nuu tachi ma.
Kovaa kuu sa'a Jesús ma ja
jin ndayaa i nuu tachi ma,
nuna jin kukanu ini i ya ma.
16 Vaa ja ndaa ndija kúu ja
masu ni kii ya ja chindee ya
ángel ma chi su'va yo'o ja ka
kuu o sa'ya tata Abraham ma
ni sa'a ya ja jin ndani'i ta'vi o.
17 Chukan kúu ja ni jiniñu'u ja
ni kii ya, te ni kaa ya sukan
kaa ñayii ma, sukan-va'a kuu
kunda'vi ini ya i ma. Te
ni kenda ya ja kuu ya sutu
tátnuni nuu ndaka sutu ma te
sa'a ndi'i sa'a tu'u ya sukan
kúni maa Su'si ma, vaa maa
ya ndo'o neni ma, te onde
sukan ma, sana sakanu ini
Su'si ma kuechi o ma.
18 Vaa maa Jesús ma ni
ndo'o ni neni ja ni jitotnuni
ña'a tachi ma, sukan-va'a nú
ndija ya ja sa'a ya sukan ni
tatnuni Su'si ma. Te vitna
chi ka jini o ja iyo tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ya ja chindee
chituu ña'a ya ora kúni tachi
ma ja kototnuni ña'a i yo'o
ma.

3

Kanuu-ka tniñu sa'a Jesús ma sana tniñu ni yo sa'a Moisés ma

1 Chukan kúu ja ndaka ni
ja ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a
o ma, ja ni ndakana ña'a
Su'si ma ja jin koo o nuu
iyo ya ma, jín kona'a o ja
Cristo Jesús ma chi iya ni
tetniñu Su'si ma kúu ya, te
sutu tátnuni nuu ndaka sutu
ma kúu ya. Sukan jín ku'un
ini o te jín ka'án ndaka yo'o
ja ka kandija o ya a.
2 Vaa Jesús ma chi ñatuu ni
jani uu, ni jani uni ini ya, te
ni chunaa ya nuu tniñu o ma,
sana ni ka ndani'i ta'vi o, vaa
sukan ni tatnuni Su'si ma ja
sa'a ya ma. Vaa suni sukan
tna ni yo kuu Moisés ma ji'in
ndaka tna ñayii ni ka iyo nuu
Su'si o ma, vaa ni kandija de
ja ni tatnuni ya ma.
3 Kovaa jayiñu'u xeen-ka kúu
ja ni sa'a Jesús ma sana
Moisés ma. Vaa suni sukan
tna kúu ji'in ñayii sa'a ve'e ma
chi suu i ni'i xeen-ka jayiñu'u
sana maa ve'e ni sa'a i ma.
4 Vaa ndaka ve'e ma chi iyo in
ñayii ni sa'a, kovaa maa Su'si
ma ni sa'a ndaka ja iyo a.
5 Te suni sukan tna ni yo kuu
Moisés ma, ja ni-yu'u ni-ini
de ni yo jinukuechi de nuu
ñayii ni ka iyo nuu Su'si ma.
Te ndaka ja ni yo sa'a de ma,
te ndakani Su'si ma nuu yo'o.
6 Kovaa Cristo ma chi Sa'ya
maa Su'si ma kúu ya, te
tátnuni ya nuu yo'o ja ka
kuu o ñayii ka iyo nuu Su'si
ma. Te sukan jin koo o ji'in
ya ni-kani ni-jika, nuna jin
konukuiñi va'a o nuu ya a te
jin kanda o te jin kondetu o
ya.
7 Chukan kúu ja sa'a ni
ka'an Xtumani Ndios ma nuu
tutu ndee tnu'u Su'si ma:
Te nuna jin koniniso'o o
vitna tnu'u ká'an Su'si
o ma,
vaa sa'a ká'an ya:
8 “Te máko jin sa'a ndee ni ini
anua ni a,
sukan ni ka sa'a so'o
tna'a ni ma,
te ni ka jitotnuni i Su'si
ma kivi nuu ni ka iyo

i nuu ñatuu kuiti nawa
iyo ma.
9 Yukan ni ka jitotnuni ña'a
yuva ni ma,
nú Su'si kúu sa te nú
kuu kua'a sa nawa ka
jiniñu'u de ma,
te ni ka jini maa de ndaka ja
ni yo sa'a, ni yo kuu sa
uu xiko kuiya ma.
10 Te kuechi ja sukan ni ka
sa'a ña'a de ma,
te ni ndakiti ini sa nuu
ndaka ñayii yukan,
te ni ka'an sa:
Ndimaa ka ñu'u ya'a ka
ñu'u yukan-ni ini ñayii
ya'a,
te ni ñatuu ka jini i ichi
ndaa káxtnu'u o ya.
11 Chukan kúu ja nuu ni
ndakiti ini sa ma, te ni
ka'an sa:
Masu jin kivi koo i nuu ni
satu'va o ja jin ndatatu
i ma”,
kúu ya ká'an ya.
12 Chukan kúu ja ndijin ja
ni ka nduu o sa'ya Su'si o a,
jin ko koto va'a ni maa ni,
te ni a in ni ko ku'un ini ja
ko sa'a ni ja u'vi ma te masu
kandija-ka ni Su'si o iya teku
ma te ndakakayata ni nuu ya
ma chi masu va'a-ni.
13 Su'va jin ndaka'an-so'o
nuu tna'a jin ndaka'an-so'o
nuu tna'a ni ndaka kivi
ndaka kivi, vitna ja ká'an-ka
Su'si o a nuu o a, sukan-va'a
ni-in ni, ñatuu ko xnda'vi ña'a
ja u'vi ma, te ko ndakuiso
kuechi ni, te ko ndasa'a ndee
ni ini anua ni a.
14 Vaa yo'o chi jin ni'i o ndaka
ja skuta'vi ña'a Cristo ma,
nuna jin konukuiñi va'a o te
jin kukanu ini o ya, sukan ni
ka jini o onde xinañu'u ma,
15 nani ká'an-ka Xtumani
Ndios ma nuu o sa'a:
Te nuna jin koniniso'o o
vitna tnu'u ká'an Su'si
o ma,
vaa sa'a ká'an ya:
“Te máko jin sa'a ndee ni ini
anua ni a,
sukan ni ka sa'a so'o
tna'a ni ma.”
16 ¿Nde in ka kuu ñayii ni
ka jiniso'o ja ni ka'an Su'si
ma, sani te ni ka sa'a i ja
ni ndakiti ini ya ma, ka jani
ini ni? Ndaka maa ñayii ñuu
Israel ma, ja ni ka iyo i ñuu
Egipto ma, te ni ndene'e ña'a
Moisés ma, ka kuu i.
17 ¿Te nde ñayii ni ndakiti ini
Su'si ma nuu i uu xiko kuiya
ma? Suni maa ñayii ni ka
nde koo ñuu Egipto ma, te ni
ka sa'a i ja u'vi ma. Chukan
kúu ja ni ka ji'i i, te ni ka
kendoo yikikuñu i ma nuu
ñatuu kuiti nawa iyo ma ichi
kuan koo i ma.
18 ¿Te nde in xi-nuu ni jiña'a
Su'si ma ja masu jin kivi koo
i nuu ni satu'va ya ja jin
ndatatu i ma? Suni nuu maa
ñayii ñatuu ni ka kandija ja ni
yo tatnuni Su'si ma nuu i ma.
19 Te ka jini o ja masu ni ka
kivi koo ñayii ya'a nuu jin
ndatatu i ma, kuechi ja masu
ni ka kandija i ja ni skuiso
Su'si ma.

4

1 Chukan kúu ja yo'o, vitna
ja nune-ka nuu ni satu'va
Su'si ma ja jin kivi koo o te
kuu jin ndatatu o ma, sukan
ni skuiso ya ma, jiniñu'u ja jín

ko ndi ini o, nasa yukan, te
nde ni masu kundee ja kenda
ni yukan.
2 Vaa suni sukan ni ka
kaxtnu'u i tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si o a nuu o a, sukan tna ni
kaxtnu'u Su'si ma nuu ñayii
yukan ma. Kovaa masu nde
ni jiniñu'u ja ni ka jiniso'o
i ma, vaa masu nde ni ka
kukanu ini i Su'si ma.
3 Kovaa yo'o ja ni ka kandija
o ja ni ka'an Su'si ma, kuu jin
kivi koo o nuu ni satu'va ya ja
jin ndatatu o ma. Kovaa sa'a
ká'an Su'si ma ja jin kuu ñayii
ñatuu ka kandija ya ma:

Chukan kúu ja nuu ni ndakiti
ini sa ma,
te ni ka'an sa:
Masu jin kivi koo i nuu ni
satu'va o ja jin ndatatu
i ma,
kúu ya ká'an ya, chi vaa Su'si
ma, jâ ni xsinu ya ndaka ja ni
sa'a ya ma, onde nuu ni sa'a
ya ñuu ñayivi a.
4 Vaa nuu tutu ndee tnu'u
Su'si o a chi sa'a ká'an:

Te kivi ku-uja ma, te ni
ndatatu Su'si ma,
vaa jâ ni ndi'i ja ni sa'a
ya ma.
5 Te ni ka'an ya in-ka jichi:

Masu jin kivi koo i nuu ni
satu'va o ja jin ndatatu
i ma,
kúu ya ká'an ya.

6 Kovaa ka kuni-ka ñayii ja
jin kivi koo i nuu ni satu'va
Su'si ma ja jin ndatatu i ma,
vaa kuechi ja ñayii ni skuiso
ya nuu i xinañu'u ma chi
ñatuu ni ka kandija i ya te
ñatuu ni ka kivi koo i nuu jin
ndatatu i ma. Sukan ni kuu
kivi yukan.
7 Chukan kúu ja vitna kúu
in-ka kivi ja ndákaxtnu'u ya,
sukan ni ska'an ya David ma,
nuu ni ka'an de ma:

Te nuna jin koniniso'o o
vitna tnu'u ká'an Su'si
o ma,
vaa sa'a ká'an ya:
“Te máko jin sa'a ndee ni ini
anua ni a.”

8 Vaa nute Josué ma, ni
kundee de ja jin kivi koo ñayii
ma nuu jin ndatatu i ma chi
masu ndaka'an-ka Su'si ma
in-ka kii a.
9 Chukan kúu ja nune-ka nuu
ni satu'va Su'si ma, ja jin
ndatatu ñayii kúu ñuu ya ma.
10 Ndeva'a-ni na in ñayii kúni
ja kivi i nuu ni satu'va Su'si
ma ja ndatatu i ma chi
ndatatu i, te masu satniñu-ka
i, vaa sukan ni ndatatu maa
Su'si ma nuu ni jinu ni sa'a
ya ndaka ma.
11 Chukan kúu ja jín ko ndi ini
o te jín tnuñu o ja jin kivi koo
o nuu ni satu'va Su'si ma ja
jin ndatatu o ma, sukan-va'a
ñatuu ni-in o skenaa te ndo'o
sukan ni ka ndo'o ñayii jana'a
ma ja ñatuu ni ka kandija i ja
ni ka'an Su'si ma.
12 Vaa tnu'u Su'si o a chi
téku i, te iyo tnu'u ndee tnu'u
ndatnu i, te xeen-ka i sana ja
kuu yuchi kúu espada ma ja
nduu nuu i ma xeen ma. Te
chukan kúu ja tnu'u Su'si o a
chi kívi i onde ini anua ñayii
ma, ni-ka'nu ni-tu'u yikikuñu
i ma, te sa'a i ja ndátuu ndan-
daa naxe iyo naxe kúu ñayii
ma, naxe jani ini i ma, ji'in
nawa ñu'u ini i ma.
13 Vaa ñatuu ni-in ja ni sa'a
Su'si ma ko kuyu'u nuu iyo
ya ma te masu kuni ya chi

su'va nune nda'a, te nde'ya
ndi'i kuiti ya, vaa nuu maa ya
jin ndakua'a o kuenda ma.

Jesús ma kúu sutu tátnuni
nuu ndaka sutu ma

14 Vaa maa Jesús Sa'ya
Su'si ma kúu sutu tátnuni nuu
ndaka sutu ma, te maa ya
kúu iya ni ndaa onde andivi
ma te ndí ini ya naxe jin koo
va'a o nuu ya. Te chukan kúu
ja jiniñu'u ja jín konukuiñi
va'a o, te jín kukanu ini-ka o
ya, sukan ni ka ka'an o nuu
ni ka jan-ta'vi o ya ma.
15 Vaa Jesús ma, iya kúu sutu
tátnuni nuu ndaka sutu ma,
visi ñatuu na ja u'vi ni sa'a
ya ma, kovaa jini ya sukan
ska'an ña'a tachi ma ja jin
sa'a o ja u'vi ma, te kúnda'vi
ini ña'a ya.
16 Te chukan kúu ja jiniñu'u ja
jín kukanu ini o ya, te jín koo
o jín tu'va-ka o nuu núkoo
ya ja kúnda'vi ini ña'a ya ma,
sukan-va'a jin ni'i o ja vii ja
va'a skuta'vi ña'a ya ma, vaa
maa ya kúu iya kúnda'vi ini
ña'a, te chindee kunu ña'a ya
ora jiniñu'u o a ja chindee
ña'a ya ma.

5

1 Vaa ndaka tee ni yo kaji
Su'si ma ne'un ñayii ma ja
jin ko kuu de sutu jin tat-
nuni nuu ndaka sutu ma chi
ni ka yo kenda koo de nuu
Su'si ma ja jin ndakua'a de
nawa ka yinda'a ka yija'a
ñayii ma ni yo jan koo i
ma, sukan-va'a ndasakanu
ini Su'si ma kuechi ni ka sa'a
i ma.
2 Vaa sutu ma chi ñayii-ni kúu
tna de, te jini de sukan xtna'a
ña'a tachi ma ja ka iyo o ñuu
ñayivi ya. Te chukan kúu ja
jaku'ni ini de nuu ñayii ñatuu
jin jaku'ni-ka ini ma, ji'in
nuu ñayii ni ka ski'in maa i
ma te ñatuu ka jini i nawa ka
sa'a i ma.
3 Te kuechi ja jini de ja ni-in
ja u'vi koo nuu Su'si ma,
te chukan kúu ja jiniñu'u ja
ndakua'a maa de xinañu'u
nuu Su'si ma in kiti ja kuu
maa de ma, sana ndakua'a
de kiti nuu Su'si ma ja
jin kuu ndaka-ka ñayii ma,
sukan-va'a na sakanu ini
ña'a Su'si ma.
4 Masu na in kuu kaji i maa i
ja ko kuu i sutu tátnuni nuu
ndaka sutu ma, nú masu ja
maa Su'si ma kúu iya kána
ña'a ja ko kuu o sutu tátnuni
nuu ndaka sutu ma, sukan ni
sa'a ya ji'in Aarón ma.
5 Suni tna Cristo ma, masu
nde ni ndachiñu'u ya maa ya
ja ka'an ya ja sutu tátnuni nuu
ndaka sutu ma kúu ya. Su'va
maa Su'si ma ni ndachiñu'u
Cristo ma, nuu ni ka'an ya
ma:
Ro'o kúu Sa'ya ri,
te maa ri ni sa'a ña'a
vitna.
6 Vaa suni sukan tna ká'an
in-ka nuu ndee tnu'u Su'si o
a:
Maa ro kúu sutu ni-kani
ni-jika,
sukan ni yo kuu tee kúu
Melquisedec ma,
ja ni yo kuu de sutu ma.
7 Te nuu ve kuyatni ora ja
jin ka'ni i Cristo ma, te ni
kayu'u nini'i ya, te nda'yu
ya jikan-ta'vi ya nuu Su'si

ma, vaa Su'si ma chi kuu
sa'a ya ja kaku Cristo ma
ja masu kûu ya ma. Te
Su'si ma chi ni jiniso'o ya ja
ni jikan-ta'vi Cristo ma, vaa
ndaka ja ni tatnuni Su'si ma
ni yo kandija Cristo ma.
8 Te visi Sa'ya maa Su'si ma
kúu ya, kovaa ja ni ndo'o ni
neni ya ma, te ni kutu'va ya
ja kandija ya nuu Yuva ya
ma.
9 Te ja ni kundee ya ja ni
sa'a ya ndaka ja iyo ja sa'a
ya ma, te ni nduu ya iya
sa'a ja jin ndani'i ta'vi ñayii
ma. Chukan kúu ja yo'o ja ka
kandija o ya a, ni sa'a ya ja jin
ndani'i ta'vi o te jin koteku o
ni-kani ni-jika.
10 Te maa Su'si ma ni xnani
Cristo ma sutu tátnuni nuu
ndaka sutu ma, sukan ni yo
kuu tee kúu Melquisedec ma
ja ni yo kuu de sutu ma.

Jín ko kuu o ñayii jâ ni ka teku ini, ja jin jaku'ni ini o ja ni sa'a Jesús ma ja jin kuu o, te má jin ndakakayata o nuu Su'si ma

11 Siki ja kuu tee ni yo nani
Melquisedec ma chi iyo xeen
ja ka'an sa. Kovaa yii xeen ja
jin jaku'ni ini ni, vaa maa ni
chi kuee xeen ka jaku'ni ini
ni.
12 Vaa ndijin chi su'va
teskua'a ja jin ko kuu ni,
kovaa su'va ka kuni ni ja
jin ndakaxtnu'u tuku i tnu'u
Su'si o a sukan ni ka kaxtnu'u
i nuu ni onde xinañu'u ma, te
vitna ja ni kuu kii ja ka jini ni
tnu'u Su'si o a. Te sukan ka
kuu lulu ma ka kuu ni, vaa
ka kuni ni ja jin taa i lechi
ma-ni jin ko'o ni. Te masu
nde ka kuni ni ja jin kaa ni
ndeyu, sukan ka kuu ñayii jâ
ni ka teku-ka ini i ma.
13 Te ndaka ñayii ka jani ini
ja lechi ma-ni jin ko'o i ma
chi masu nde ka iyo tu'va i
ja jin jaku'ni ini i tnu'u Su'si
o a ja kaxtnu'u naxe jin ko
kuu i ñayii ka sa'a ja va'a ja
ndaa ma. Vaa kuenda tnu'u
ja lulu-ni ka kuu i ma.
14 Kovaa ndaka ñayii jaa
ndeyu ma chi jâ ni teku ini
i, vaa jâ ni kutu'va i, te jâ jini
i ndasa'a i kuenda na nde a
kúu ja va'a ma, ji'in na nde a
kúu ja u'vi ma.

6

1 Chukan kúu ja yo'o ja ni
kuu kii-ka ka jini o tnu'u
Su'si o a te jâ ni ka kutu'va
o tnu'u ni kaxtnu'u Cristo
ma, te vitna jín ko ndi ini
o ja jin skua'a-ka o tnu'u vii
tnu'u va'a ya ma sukan-va'a
jin kua'nu-ka o nuu ya te
jin ni'i ini o naxe jin ko sa'a
jin ko kuu o. Te máko jin
kendoo o ja jin ndakaxtnu'u
nuu tna'a o ndimaa tnu'u
jâ ni ka kutu'va o onde xi-
nañu'u ma nuu ni ka kandija
o Su'si ma, ja naxe ndakani
ndaka'vi ini o ma te máko
sa'a-ka o ja u'vi ma ja sa'a ja
skenaa o maa o ma, ji'in ja
naxe jin kukanu ini o Su'si
ma, vaa jâ ni ka kutu'va o ma
te ka kukanu ini o ya a.
2 Te máko jin ndakaxtnu'u
nuu tna'a-ka o naxe jin kuan-
dute o ma, ji'in naxe jin
kakan-ta'vi o nuu Su'si ma te
jin sonee o nda'a o siki ñayii
ma, ji'in sukan jin ndateku
ñayii ma te ndakan Su'si ma

kuenda nuu ñayii ma, vaa
ndaka jâ ka jini o a.
3 Te chukan kúu ja na jin ko
ndi ini o ja na jin skua'a o ja
yii-ka ma, nuna taa maa Su'si
ma tnu'u.
4 Vaa jâ ka jini o ja ñayii
jâ ni ka jini i nde a kúu ja
va'a nde a kúu ja u'vi ma,
te jâ ni ka kuta'vi i ja vii ja
va'a ni wa'a Su'si iya iyo onde
andivi ma, te jâ ni ka kuta'vi
i Xtumani Ndios ma,
5 te jâ ni ka kutu'va i tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si o a, te jâ ni ka
jini i ndaka sukan iyo ja jin
ko kuu kivi ki'in o a,
6 te nuna jin ndakakayata i
nuu nda'a Su'si o a chi masu
ka jini o nuna jin kundee
o ja jin ndakokuiñi i nuu
Su'si o a te jin ndakani jin
ndaka'vi ini i. Te nú sukan
na jin sa'a i ma, te kuenda
tnu'u ja ka yikuu tuku i ka
ndakata kaa i Sa'ya Su'si o
ma in-ka jichi nuu krusi ma
kúu, sukan-va'a xi ma naa
kuechi i ma in-ka tuku jichi.
Te ja sa'a ka sa'a i ma, ûni ka
kasiki ndee i ya.
7 Vaa sukan kúu nuu ñu'ú
ya, sukan ka kuu o, ja nuna
kuun savi ma, te iyo nuu
ñu'ú ja nána ndaka ja va'a
ja kuu kaa ñayii jitu ma, te
ñu'ú yukan chi ni'i i ja va'a ja
skuta'vi ña'a Su'si ma.
8 Kovaa iyo nuu ñu'ú ja nan-
imaa tnu iñu nanimaa yi'i
ja masu nde kuatniñu o ma
nána, te ja iyo tu'va i ja sani
te ka'an u'vi Su'si ma ja kuu
i, te kayu i, te naa i.
9 Te visi sukan iyo ja ka
ka'an sa a, kovaa ndijin ja
ni ka nduu o sa'ya Su'si o a,
kúkanu ini sa ja sukan kúu
ñu'ú nuu kána ndaka ja va'a
ma ka kuu ni, na ko ka'an o
ja ka iyo ni ichi nuu ndani'i
ta'vi o ma.
10 Vaa Su'si o a chi ndimaa
sa'a ndaa ya, te masu ndunaa
ya ja ka sa'a ka kuu ni a,
sukan ni ka keja'a ni ka ku-
too ni ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si o a, te ka jinukuechi ni
nuu i ma, te sukan tna ka sa'a
ka kuu ni onde vitna.
11 Ja ka kúni sa kúu ja sa'a
jin ko kuu ni, te jin ko ndi
ini ndi-in ndi-in ni ja jin ko
sa'a ni ja vii ja va'a onde jinu
ma, sukan-va'a jin ni'i ni ja
ka ndetu o ja jin ni'i o ma,
12 sukan-va'a máko jin kava
kuxi ni, su'va jin sa'a ni
sukan ni ka yo sa'a tna'a o
ma, ja ni ka yo kukanu ini de
Su'si ma, te ni ka kanda de, te
ni ka ni'i de ja ni skuiso Su'si
ma.
13 Vaa kivi ni skuiso Su'si
ma nuu Abraham ma ja
kua'a ya ma chi ni jiña'a ya
ja ja maa ya ma te ni'i de ja
ni skuiso ya ma, vaa masu na
in-ka Su'si, nú masu ja maa
in-ni ya kúu.
14 Sa'a jiña'a ya: “Ja ndaa
ndija kúu ja kua'a ja va'a sa'a
ña'a sa, te jin koo kua'a xeen
sa'ya tata ni”, kúu ya jiña'a
ya.
15 Te ja ni kanda de ja ni yo
ndetu de ma, te ni ni'i de ja
ni skuiso ya ma.
16 Kovaa ñayii ma chi ka
skuiso i ja maa Su'si ma, te
nú sukan ka ka'an i ma chi
masu kuu nawa ka'an-ka o,
vaa ja ndaa kúu.
17 Vaa Su'si ma chi ni kuni ya

ja kaxtnu'u kaji kaji ya nuu
ñayii jin ni'i ja skuta'vi ya i
ma. Vaa nawa ni jani ini ya
ja kua'a ya ma chi kua'a ya,
te masu ndaxsama ya ja jani
ini ya ma. Te chukan kúu ja
ja maa ya ma, te ni skuiso ya
ja kua'a ya ja jin kuta'vi ñayii
ma.
18 Vaa ka iyo uu tnu'u ja ni
ka'an Su'si ma, vaa ni skuiso
ya ma, te ja maa ya ma,
te masu kuu ndasama. Vaa
Su'si ma, masu kuu xnda'vi
ña'a ya. Te chukan kúu ja
yo'o ja ka ndanduku o ja ko
koto va'a ña'a ya a te taa ya
ja ka ndetu o ma, te ja sukan
ni skuiso ya ma, te ka ndani'i
o kua'a tnu'u kanu ini.
19 Te ja ka ndetu o ma kúu
ja sa'a ja ka nukuiñi va'a o
nuu Su'si o a te ka iyo vii
ka iyo va'a anua o a nuu ya
a. Sukan kúu in ancla ma
ja sunkani va'a i barcu ma,
sukan kúu ja ka ndetu o ja
ni skuiso Su'si ma. Vaa ja ka
ndetu o a kúu ja sa'a ja ûni
jin kivi koo o onde yata sa'ma
ndakaa nuu ii iyo maa Su'si
ma,
20 nuu ni kivi Jesús ma, ja ni
ndakune ya ichi jin kivi koo
o ma, vaa maa ya ni nduu
sutu tátnuni nuu ndaka sutu
ma, sukan ni yo kuu tee kúu
Melquisedec ma ja ni yo kuu
de sutu ma.

7

Sukan kúu sutu nani Melquisedec ma, sukan kúu Jesús ma ja kanuu-ka ya sana ndaka-ka sutu ma

1 Vaa tee kúu Melquisedec
ma, suu de kúu rey ñuu
Salem ma, te suu de kúu sutu
nuu Su'si iya iyo onde sukun
ma. Te ni ja'an de ni jan nu
tna'a de Abraham ma, nuu ni
ndakokuiñi Abraham ma ja
ni kundee de nuu ndaka rey
ma. Te ni jikan-ta'vi de nuu
Su'si ma, ja na skuta'vi ya ja
va'a Abraham ma.
2 Sani te Abraham ma, ndaka
ja ni ni'i de nuu ni ja'an de
ma, ni ndakua'a de diezmo
de ma nuu tee kúu sutu
Melquisedec ma. Te tee kúu
Melquisedec ma, ja nani de
ma kúni ka'an “rey sa'a ja
va'a ja ndaa”. Te ja kúu de
rey ñuu Salem ma kúni ka'an
ja suu de kúu rey sa'a ja jin
koo mani ñayii ma.
3 Kovaa masu na in jini na in
ni yo kuu yuva de na in ni yo
kuu si'i de, ni a na in ni yo
kuu tna'a de, ni masu na in in
jini na kivi ni kâku de na kivi
ni ji'i de. Sukan tna kúu Sa'ya
Su'si ma ja téku ya te kúu ya
sutu ni-kani ni-jika.

4 Te vitna, te jín ndasa'a
vava'a o kuenda, vaa tee
kanuu-ka kúu Melquisedec
ma sana Abraham ma, chi
vaa ndaka ja ni ni'i Abraham
ma, ni ndakua'a de diezmo
nuu tee kúu sutu ma.
5 Ja ndaa ndija ja ndaka
sa'ya tata Leví ma, ni ka
kunda'a de ja jin ko kuu
de sutu jin kunukuechi nuu
Su'si ma, te suu de ka kuu
tee ja jin ndunda'a diezmo
jin ndakua'a ndaka ñayii ma.
Vaa sukan ni tatnuni Moisés
ma, visi sa'ya tata Abraham
ma ka kuu ndaka i ma.
6 Te visi masu sa'ya tata Leví
ma kúu Melquisedec ma, ko-

vaa ni jan-ta'vi de diezmo
ni wa'a Abraham ma, te visi
jâ iyo ja skuiso Su'si ma ja
ni'i Abraham ma, kovaa ni
jikan-ta'vi Melquisedec ma
nuu Su'si ma ja na skuta'vi ya
ja va'a Abraham ma.
7 Ja ndaa kúu ja ñayii
java'a-ka ma kakan-ta'vi ja
va'a nuu Su'si ma ja kuu ñayii
lule-ka ma. Sa'a iyo, te masu
kuu ka'an o ja ña'a.
8 Ja ndaa kúu ja tee ka
jan-ta'vi diezmo ma ja ka kuu
de sa'ya tata Leví ma chi ñayii
jin kûu ka kuu tna de. Kovaa
ká'an tnu'u Su'si o a ja iyo
in sutu téku ni-kani ni-jika ja
nani de Melquisedec.
9 Na ko ka'an o ja sutu ka kuu
sa'ya tata Leví ma, kuenda
tnu'u ja ni ka ndakua'a tna
de diezmo de ma nuu sutu
kúu Melquisedec ma kúu,
nuu ni ndakua'a Abraham
ma diezmo de ma nuu
Melquisedec ma.
10 Vaa nuu ni ka ndatna'a
Melquisedec ma ji'in Abra-
ham ma chi Abraham ma, jâ
iyo de ja ko kuu de yuva sa'ya
tata Leví ma.
11 Te ñayii ka iyo ñuu Is-
rael ma ni ka kuta'vi tnu'u ni
tatnuni Moisés ma, ja ni ka
ndaka'an sutu ka kuu sa'ya
tata Leví ma. Te nute tee
ya'a, ni ka kundee de ja jin
koo va'a jin koo vii ñayii ma
nuu Su'si ma chi masu nde
jiniñu'u ja kenda in-ka sutu
ja chindee ya ñayii ma ja na
jin koo va'a i nuu Su'si ma.
Te iya ya'a, masu sukan ni yo
kuu Aarón ma ni yo kuu ya,
su'va sukan kúu Melquisedec
ma kúu ya.
12 Kovaa ja ni ndasama na in
ko kuu sutu a, te ni kenda
in-ka tnu'u núkuiñi nuu tniñu
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma.
13 Vaa sukan ká'an tnu'u ndee
nuu tutu Su'si o a, ja Iya
Tátnuni ma chi masu nde ni
kee ya ne'un sa'ya tata Leví
ma chi ne'un sa'ya tata tee
kúu Judá ma ni kee ya, ja
ka kuu de in jichi ñayii ma
ja masu nama uun ni kee in
sutu ja kunukuechi de nuu
Su'si ma.
14 Vaa ka jini o ja iya tátnuni
nuu o a chi ni kee ya ne'un
sa'ya tata Judá ma, te in
jichi ñayii yukan masu nama
uun ni ka'an kuiti Moisés
ma ja yukan kee in sutu
kunukuechi nuu Su'si ma.
15 Te sa'a, te ka jini ndan-
daa o ja jâ ni kenda in sutu
jaa ja kuu ya sukan ni yo kuu
sutu nani Melquisedec ma.
16 Te tnu'u ni tatnuni Moisés
ma káxtnu'u naxe ko kuu
tee ko kuu sutu ma. Ko-
vaa masu sukan ni kenda
Jesús ma, chi iya ya'a chi iyo
tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya
ja koteku ya te masu kûu ya,
te chukan kúu ja ni nduu ya
sutu va'a-ka nuu Su'si ma.
17 Vaa sa'a ká'an ja kuu ya
ma:
“Maa ro kúu sutu ni-kani
ni-jika,
sukan ni yo kuu tee kúu
Melquisedec ma,
ja ni yo kuu de sutu ma.”
Sa'a ni jiña'a Su'si ma nuu
Sa'ya maa ya ma.
18 Chukan kúu ja sukan
ni tatnuni Moisés ma másu
jin kuatniñu-ka o, vaa nda'vi
xeen ni yo kuu, te masu nde
jiniñu'u-ka,

19 vaa masu nde ni chindee
ña'a i ja jin koo va'a-ka ñayii
ma nuu Su'si ma, te vitna jâ
ni nukuiñi in tnu'u va'a-ka,
te iyo tnu'u kanu ini ja jin
koo va'a o nuu Su'si o ma, te
chukan kúu ja jin koo o jin
tu'va-ka o ya.
20 Te nuu ni nduu Jesús
ma sutu ma, te sa'a ni skuiso
Su'si ma ja suu ya ko kuu
sutu ni-kani ni-jika.
21 Kovaa nuu ndaka-ka sutu
ma, nuu ni ka nduu de sutu
ma chi masu nama uun ni
skuiso Su'si ma ja ni-kani
ni-jika jin ko kuu de sutu.
Kovaa Jesús iya tátnuni nuu o
a, nuu ni nduu ya sutu ma, te
ni skuiso Su'si ma ja ni-kani
ni-jika ko kuu ya sutu, te sa'a
ndee nuu tnu'u Su'si ma:

Vaa maa Iya Tátnuni ma ni
skuiso,
te masu ndakani ini ya,

te sa'a ká'an ya:

“Maa ro kúu sutu ni-kani
ni-jika,
sukan ni yo kuu tee kúu
Melquisedec ma,
ja ni yo kuu de sutu ma”,

kúu ya jiña'a ya nuu Jesús
ma.
22 Te chukan kúu ja Jesús
ma kúu iya sa'a ja kuu jin
kukanu ini-ka o tnu'u vava'a
ká'an Su'si ma, ja naxe jin
koo va'a o nuu ya ma.
23 Te tee ni ka yo kuu sutu
ma chi kua'a xeen de ni yo
kuu, kuechi ja ni ka yo ji'i, ni
ka yo ji'i de ma, te in-ka de ni
yo nukuiñi nuu tniñu de ma.
24 Kovaa Jesús ma chi ni-kani
ni-jika kúu ya sutu, vaa masu
na in kuu ko kuu sutu nuu
tniñu ya a.
25 Chukan kúu ja ni-kani
ni-jika sa'a ya ja jin ndani'i
ta'vi ñayii ka kandija i ya ma
te ka jan tu'va i nuu Su'si
ma. Vaa maa ya chi téku
ya ni-kani ni-jika, te ndimaa
jikan-ta'vi ya ja jin kuu i.
26 Te Jesús ma kúu sutu
tátnuni nuu ndaka-ka sutu ni
ka iyo ma, te iya ya'a kúu iya
ka jiniñu'u ndaka o ma. Vaa
ni-in ja u'vi masu sa'a ya, vaa
masu nde játna ini ya ja ko
sa'a ya ja u'vi ma, te masu
nde ndiso kuechi ya, te masu
iyo ya ji'in ñayii ka ndiso
kuechi ma, vaa sukun-ka iyo
ya sana andivi a.
27 Vaa iya ya'a, masu nde
jiniñu'u ja ndi-kivi ndi-kivi
ndakua'a ya nuu Su'si ma
in kiti ja kuechi maa ya
ma te sana ndakua'a ya ja
kuu kuechi ñayii ñuu ya ma,
sukan ni ka yo sa'a ndaka-ka
sutu ma. Kovaa maa ya chi
in-ni jichi ni ndo'o ni neni
ya, ni chunaa ya nuu tniñu
ndaka o, te masu nde jiniñu'u
ja nuu-ni nuu-ni ndachu-
naa-ka ya ja jin ko kuu ñayii
ma.
28 Kovaa tnu'u ni tatnuni
Su'si ma nuu Moisés ma, sa'a
ká'an, ja in tee ñuu ya ma
ko kuu sutu ma. Kovaa
kuee-ka, te ni kenda tnu'u
ni skuiso Su'si ma, ja Sa'ya
maa Su'si ma ko kuu sutu
ma, te maa ya chindee ña'a
ni-kani ni-jika, sukan-va'a jin
koo va'a o nuu Su'si ma.

8

Jesús ma kúu iya ni kaxtnu'u in tnu'u jaa sukan jin koo va'a o nuu Su'si ma

1 Te vitna chi ja kanuu
xeen kúu ja ka ka'an o a,
vaa ka neva'a o sutu tátnuni
nuu ndaka-ka sutu ma, te
maa ya ni nukoo xiñi kua'a
nuu núkoo Su'si ma, iya iyo
jayiñu'u onde andivi ma.
2 Te maa ya kúu iya ndakua'a
nuu Su'si ma ndaka ja va'a ja
vii ka ndakua'a ñayii ma nuu
ya ma, iya iyo ini veñu'u ii
ni sa'a maa ya ja kúu ya Iya
Tátnuni ma, tna'a ja masu ni
ka sa'a ñayii ma.
3 Vaa jâ ka jini o na tniñu ka
sa'a ndaka sutu ma, vaa suu
de ka ndakua'a nuu Su'si ma
ja ka yinda'a ñayii ma ja jin
ndakua'a i nuu ya ma, te jin
ka'mi de kiti ka yinda'a i ma
nuu Su'si ma, te chukan kúu
ja Jesucristo ma chi jiniñu'u
ja koo nawa ndakua'a ya nuu
Su'si ma.
4 Vaa nute iyo ya ñuu ñayivi
a chi ni masu kuu ko kuu
ya sutu, vaa ka iyo kua'a-ka
sutu ka ndakua'a nuu Su'si
ma ja ka yinda'a ñayii ma
sukan ká'an tnu'u ni tatnuni
Moisés ma.
5 Vaa tee ya'a chi ka
ndane'e-ni de sukan kúu
onde andivi ma. Vaa sa'a
ni kaxtnu'u Su'si ma nuu
Moisés ma, nuu sani te sa'a
de ve'e ii nuu koo Su'si ma.
Te sa'a ni jiña'a ya: "Konde'ya
va'a ni, te sa'a ni ndaka
sukan ni kaxtnu'u sa onde
yuku ma."
6 Kovaa vitna, te maa Jesús
ma kúu iya kaxtnu'u in tnu'u
va'a-ka ja naxe jin koo va'a o
nuu Su'si ma, te suu ya kúu
sutu jinukuechi va'a-ka, vaa
ja maa ya, te iyo kua'a-ka ja
jin ni'i o ja ni skuiso Su'si ma.
7 Nute ni kundee tnu'u ni
tatnuni Moisés ma ja jin koo
va'a ñayii ma nuu Su'si ma
chi ja ndaa kúu ja másu ndí
ini Su'si ma ja kaxtnu'u ya
in-ka tnu'u ja sa'a ja jin koo
va'a-ka o nuu ya ma.
8 Kovaa ni jini ya ja ni-in ñayii
ma sa'a sukan ni tatnuni ya
ma. Chukan kúu ja ni ka'an
ya:
Sa'a ká'an sa ja kúu sa Iya
Tátnuni a,
ja kenda kivi ja sunkani
sa in-ka tnu'u jaa
ja sa'a ja jin koo va'a
ñayii ñuu Israel ya,
ji'in ñayii ñuu Judea ma,
nuu sa.
9 Te tnu'u jaa ya'a chi masu
ko kuu i sukan ni yo
kuu tnu'u ni kaxtnu'u
sa onde xi'na-ka ma
nuu yuva ni tee jana'a
ma,
ja ni ndatnii sa nda'a de ma
te ni ndene'e sa de ñuu
Egipto ma.
Vaa masu nde ni ka yo ndikin
de tnu'u ni tatnuni sa
ma,
te chukan kúu ja ni xn-
doo sa de.
Sa'a ká'an sa ja kúu sa Iya
Tátnuni a.
10 Chukan kúu ja nuna jinu
kivi yukan ma,
te tnu'u ká'an sa ya,
sukan sa'a sa ji'in ñayii
ñuu Israel ma.
Sa'a ká'an sa ja kúu sa Iya
Tátnuni a.
Te chunee sa tnu'u tátnuni sa
a janitnuni i ma,
te ini anua i ma tee sa
tnu'u tátnuni sa,
te maa sa ko kuu Su'si jin
ndachiñu'u i ma,

te ndaka maa i ko kuu
ñuu maa sa.
11 Te ñatuu na nde i
ndakaxtnu'u nuu tna'a
i ma ja na jin kuni i na
in kúu sa,
vaa ndaka i jin kuni na in
kúu sa,
onde suchi luluu ma,
onde ñayii java'a-ka
ma, vaa ndaka i jin
kuni ña'a.
12 Vaa kunda'vi ini sa i,
te sakanu ini sa ndaka ja
u'vi ni ka yo sa'a, ni ka
yo kuu i ma,
te ni masu ko ndaka'án kuiti
sa kuechi i ma,
kúu ya ká'an ya.
13 Nú tnu'u jaa kúu tnu'u
ni kaxtnu'u ya a chi tnu'u
jana'a kúu tnu'u ni kaxtnu'u
ya xinañu'u-ka ma. Te tnu'u
jana'a ma chi sani te skenaa
i tnu'u ndee tnu'u ndatnu i
ma, vaa tnu'u jana'a xeen
kúu i.

9

1 Te jâ ka jini o ja kivi nuu
ni tatnuni Su'si o ma onde xi-
ñu'u ma naxe jin koo va'a o
nuu ya ma, te ni kaxtnu'u ya
naxe jin ndachiñu'u o ya ma,
te suni ni kaxtnu'u ya naxe
koo ini veñu'u ni ka sa'a i ñuu
ñayivi a.
2 Vaa sa'a ni ka sa'a i veñu'u
yukan ma: Iyo nuu kivi kunu
o ma-ni, te nani i nuu ii, te ka
nukuiñi candileru ma, ji'in
mesa nuu ka yoxtnee xtatila
ni ka yo ndakua'a i Su'si ma.
3 Te ndakaa in sa'ma ñume'nu
sasava ma, sukan-va'a ñatuu
na in kuu kivi nuu ii
xen-xeen ma.
4 Te yukan iyo in nuu ni ka
yo ja'mi i ja jáxiko asi ma nuu
Su'si ma, te nanimaa oro kúu
i. Te yukan yinee tna arca
nuu ni yo ka'an Su'si ma. Te
nanimaa oro kúu yika i ma,
te yutnu kúu ini i ma, te ini i
ma ñunee in tija'an nanimaa
oro kúu, te ñu'u maná ni wa'a
Su'si ma ja ni ka jaa ñayii ma
nuu ni ka iyo i nuu ñatuu
kuiti nawa iyo ma. Te suni
ñunee tna yutnu kúu bastón
ni yo yinda'a Aarón ma te ni
nana nda'a kuii tnu, te suni
yukan tna ka ñunee yuu ni
tee Su'si ma ja ni tatnuni ya
nuu ñayii ma.
5 Te siki arca ma ka yoxtnee
uu ángel ka nani querubín
ma, te sukan ka kaxtnu'u i
jayiñu'u Su'si ma. Vaa ndijin
ángel ma, ni ka yo chisa'vi i
arca ma. Te ndaka ja kúni
ka'an sukan iyo ma, masu
kuu jin ka'an o ndaka vit-
ñu'ni-ni.
6 Te nuu jâ ni jinu ni ka
jinkuiñi ndaka sukan ni tat-
nuni ya ma ja koo ve'e ya
ma, te nuu-ni nuu-ni ka kivi
koo sutu ma nuu kivi o xi-
ñu'u ma, sukan-va'a jin
ndachiñu'u de Su'si ma.
7 Kovaa nuu ii xen-xeen-ka
ma, maa in-ni sutu tátnuni
nuu ndaka-ka sutu ma kívi
in jichi-ni ja in kuiya. Te
ora kívi de ma, jiniñu'u ja
kinda'a de niñi kiti ma, te xsi-
ava de nuu ii xen-xeen ma,
sukan-va'a sakanu ini Su'si
ma kuechi de ma, ji'in kuechi
ñayii ñuu ya ma, tna'a kuechi
ni ka yo kuu sanaa te ni ka yo
sa'a i ma.
8 Sa'a, te káxtnu'u Xtumani
Ndios ma ja nani iyo-ka nuu
kivi o xinañu'u ma chi ichi
nuu kivi o nuu ii xen-xeen

ma chi ñatuu ndanune-ka ja
jin kivi koo o nkuu.

9 Ndaka sukan ni yo kuu
ve'e Su'si ma káxtnu'u sukan
kúu vitna. Vaa ndaka ñayii
ka jinukuechi nuu Su'si ma
sa'a, te ka ndakua'a i ndaka
kiti ji'in ndatniñu ka yinda'a
ka yija'a i ka kenda koo i nuu
Su'si ma, kovaa masu kuu
jin ndasava'a ndaka chukan
janitnuni i ma.
10 Vaa ka jini o ja ndaka ja
ka sa'a ñayii ma kúu ja jin
kaa jin ko'o i ma-ni, ji'in naxe
jin ndasavii jin ndasandoo
i yikikuñu i ma-ni kúu, te
ndaka cha'a ka ndanuu ja jin
ko sa'a i ma onde ni kenda
kivi ja ni ndaxsama Su'si ma
ndaka sukan jin ko sa'a jin ko
kuu i ma.

11 Te chukan kúu ja vitna
ja ni kenda Cristo o a ja kúu
ya sutu tátnuni nuu ndaka-ka
sutu ma, ji'in nuu ndaka ja
va'a kenda kivi ki'in o a, te
jinukuechi ya nuu Su'si ma
ini veñu'u ka'nu ini veñu'u
va'a iyo onde andivi ma,
tna'a ja masu ni ka sa'a ñayii
ma, veñu'u ja masu iyo ñuu
ñayivi ya'a.
12 Te niñi yinda'a ya ma,
masu niñi ndixi'yu xi niñi
xndiki jaa kúu chi niñi maa
ya ma kúu. Te in jichi-ni ni
kivi ya nuu ii xen-xeen ma, te
ni kundee ya ja ni ka ndayaa
o nuu ja u'vi ma te maa ya
koo ji'in o ni-kani ni-jika.
13 Vaa ja ndaa kúu ja niñi
xndiki ma, ji'in niñi ndixi'yu
ma, ji'in yaa ni kendoo ja
ni ka ja'mi i in serra ma
te jin chi'i ñayii ma chi ni
ka yo nduvii yikikuñu i ma,
vaa sukan ni tatnuni ya nuu
Moisés ma.
14 Te nú sukan ni yo kuu
ma, kovaa ja va'a xeen-ka
kúu niñi Cristo o a ja ndásavii
ndásandaa i janitnuni o a, te
máko jin ko sa'a-ka o ja u'vi
ni ka yo sa'a, ni ka yo kuu o
ma, tna'a ja sa'a ja jin skenaa
o anua o ma nkuu ma, te
vitna máko jin ku'un-ka ini
o, sukan-va'a jín kunukuechi
o nuu Su'si iya téku a. Vaa
jín kona'a o ja maa Xtumani
Ndios iya iyo ni-kani ni-jika
ma, te ni kundee ini Cristo
o a ja ni ndo'o ni neni ya
nuu tniñu o ma, visi ñatuu na
kuechi ndiso ya ma. Te onde
sukan saa ni sakanu ini Su'si
ma kuechi o ma.

15 Te chukan kúu ja Jesu-
cristo ma kúu iya ni kaxtnu'u
tnu'u jaa ya'a, te ja ni ji'i ya
ma, te ni ka kaku o ja ma jin
ndachunaa o ndaka kuechi
ni ka yo sa'a, ni ka yo kuu
o ma, tna'a ja ni tatnuni ya
onde xinañu'u ma ja másu ko
jin ko sa'a o ma. Te vitna,
ndaka o ja jâ ni ndakana ña'a
ya ma chi jin ndani'i ta'vi o,
te jin koteku o ni-kani ni-jika,
vaa sukan jâ ni skuiso ya ma.
16 Vaa ka jini o ja nuu iyo
in tutu ká'an ja iyo in ja ni
skuta'vi ñayii ma in-ka ñayii
ma chi jiniñu'u ja onde kûu
ñayii ni skuiso sukan ma,
sana ko kuu kuenda ñayii ni
kuta'vi ma.
17 Vaa nuu iyo in tutu ká'an
sukan ma te ni ji'i ñayii ni
skuiso ma chi jâ ni nduu
kuenda ñayii ni kuta'vi ma.
Kovaa nú téku-ka ñayii ni

skuiso ma chi ña'a.
18 Chukan kúu ja tnu'u ni
kaxtnu'u Su'si ma onde xi-
nañu'u ma ja sukan jin koo
va'a o nuu ya ma chi onde ni
jati niñi ya ma, sana ni keja'a
tnu'u ni kaxtnu'u Su'si ma ni
satniñu i ini anua o a.
19 Vaa nuu ni jinu ni kaxtnu'u
Moisés ma ndaka sukan ni
tatnuni Su'si ma ja jin ko
sa'a ñayii ñuu ya ma, sani
te ni ke'en de niñi xndiki
jaa ma ji'in niñi ndixi'yu ma
ji'in ndute, te ni sakanuu de.
Te ni ke'en de ixi ndikachi
ma ixi vivii kua'a ma, te ni
chitnii de in tnu hisopo ma,
sani te ni chunee de nuu ñu'u
niñi ma ji'in ndute ma, te ni
chiso de siki nuu ndee tnu'u
ni tatnuni ya ma, te ûni sukan
ni chiso de siki ndaka ñayii
ma.
20 Te sa'a ni jiña'a de nuu
ñayii ma: “Niñi ya'a kúu seña
ja vitna ni keja'a tnu'u ni
kaxtnu'u Su'si ma ja sukan
jin koo va'a o nuu ya a.”
21 Te suni ni chiso de siki
veñu'u ma ji'in siki ndaka
ndatniñu jin kuatniñu de ja
jin kunukuechi de nuu Su'si
ma.
22 Sukan ká'an tnu'u ni yo
kaxtnu'u Moisés ma ja nú
masu kati niñi ma, chi masu
nawa nduvii ndundoo. Te
chukan kuu ja nú masu kati
niñi ma chi masu sakanu ini
Su'si ma ni-in kuechi ñayii
ma.
23 Te chukan kúu ja
jiniñu'u ja onde jin nduvii
jin ndundoo ndaka ndatniñu
ka jatniñu sutu ma ja ka
jinukuechi de nuu Su'si ma
ini veñu'u ii iyo ñuu ñayivi
ya, vaa ka kuu i seña ja
sukan iyo onde andivi ma, te
jiniñu'u ja jin nduvii i sukan
ni tatnuni Moisés ma. Kovaa
maa ndatniñu ka iyo nuu
Su'si ma onde andivi ma
chi jiniñu'u ja niñi va'a-ka
kuatniñu Cristo o ma ja kúu
ya sutu ma sukan-va'a jin
nduvii i ma, sana sukan ni
ka yo sa'a sutu ñuu ñayivi a.
24 Vaa Cristo ma chi masu
nde ni kivi ya ini veñu'u
iyo ñuu ñayivi ya, tna'a ja
ni ka sa'a ñayii ma-ni. Vaa
chukan chi in seña-ni kúu i,
te onde andivi ma iyo in ja
ndandaa, te onde yukan nuu
iyo Su'si ma ni kivi Cristo
ma, sukan-va'a kakan-ta'vi
ya nuu Su'si ma ja jin kuu o.
25 Te masu ni kivi ya kua'a
xeen jichi sukan ka sa'a sutu
ka tatnuni nuu sutu ma, ja ni
ka yo kivi koo de kua'a xeen
jichi ma, ka yinda'a de niñi
ndeva'a-ni kiti ma, te saa ka
kivi koo de in jichi ja in kuiya
ma nuu ii xen-xeen-ka ma.
26 Vaa nute sukan ka sa'a
sutu ma iyo ja sa'a Cristo o
a chi jiniñu'u ja kua'a xeen
jichi ndo'o neni ya ma onde
kii ni keja'a ñuu ñayivi a te
onde vitna a. Kovaa vitna ja
iyo yatni ja ndi'i ñuu ñayivi
a chi ni kivi ya in jichi-ni ja
ni ndakua'a ya maa ya nuu
Su'si ma, sukan-va'a xnaa ya
ndaka ja u'vi ka sa'a ñayii ma.
27 Vaa yo'o ja ka kuu o ñayii a
chi iyo ja jin kûu o in jichi, te
ndakan Su'si ma kuenda nuu
o nawa ni ka yo sa'a ni ka yo
kuu o ma.
28 Te suni sukan Cristo ma chi
in jichi-ni ni ndo'o ni neni ya,
sukan-va'a xnaa ya kuechi

kua'a ñayii ma. Te ndii ya
in-ka jichi, kovaa kivi yukan
chi masu ndo'o neni-ka ya ja
jin naa kuechi ñayii ma, su'va
kii ya ja ndaxtutu ya ñayii ni
ka kukanu ini i ya ma te ka
ndetu i ya ja na jin ndani'i
ta'vi i ma.

10

1 Vaa tnu'u ni tatnuni
Moisés ma káxtnu'u ja sukan
ko kuu ja kenda kuee-ka ma,
te masu maa tna'a ja iyo ja
kenda ma kúu chi kuenda
tnu'u ja in kati kuanda'vi-ni
kúu i. Te chukan kúu ja masu
nawa ni kuu sa'a i ja na jin
nduvii jin nduva'a ñayii ni ka
jan tu'va nuu Su'si ma, visi ka
yinda'a i ja jin ndakua'a i nuu
Su'si ma ndi-kuiya ndi-kuiya
ma.
2 Nute ni kuu jin nduvii
jin nduva'a ñayii ma chi
masu jin kuiso kuechi-ka i
ma, te masu jiniñu'u ja jin
ndakua'a-ka i ndaka sukan
nuu Su'si ma. Nute jâ ni
ka nduvii i in jichi-ni ma
chi masu jin ko ndi ini-ka i
kuechi ka ndiso i ma.
3 Kovaa ndaka ja ni ka yo
ndakua'a i nuu Su'si ma
ndi-kuiya ndi-kuiya ma chi
ja ka ndaka'án i ndaka
kuechi ka sa'a i ma kúu.
4 Ja ndaa kúu ja niñi xndiki
ma ji'in niñi ndixi'yu ma chi
masu kuu jin xnaa i kuechi
ñayii ma.

5 Te chukan kúu ja nuu ni
kenda Cristo ma ñuu ñayivi a,
te sa'a ni jiña'a ya Su'si ma:

Ndaka kiti ka yinda'a ñayii
ma ja ka ndataa i nuu
ni ma,
ji'in ndaka ndatniñu ka
ndataa i ma,
masu nde ni jatna ini-ka
ni,
te chukan kúu ja ni sa'a ni
ja ni kii ñayivi sa ñuu
ñayivi a.
6 Ndaka kiti ka ja'mi i nuu ni
ma sukan-va'a jin naa
kuechi i ma,
masu nde ni jatna ini-ka
ni.
7 Chukan kúu ja ni ka'an sa:
"Ya'a vee sa nuu ni,
Su'si, sukan-va'a sa'a
sa sukan játna ini ni
ma,
vaa sukan ndee nuu tutu
ká'an tnu'u maa ni ma
ja kuu sa."

8 Te sa'a ká'an xinañu'u ma:
"Ndaka kiti ka yinda'a i ja
jin ndataa i nuu ni ma, ji'in
ndaka ndatniñu ma, te ka
ja'mi i nuu ni ma sukan-va'a
jin naa kuechi i ma, masu
nde ni jatna ini-ka ni." Kovaa
ndaka cha'a ni ka yo sa'a
i, vaa sukan ká'an tnu'u ni
tatnuni Su'si ma nuu Moisés
ma ja na tatnuni de nuu ñayii
ma.
9 Te sa'a ká'an ja ku-uu ma:
"Ya'a vee sa nuu ni, Su'si,
sukan-va'a sa'a sa sukan
játna ini ni ma." Sa'a ni
jiña'a Cristo o ma. Te sukan
ni xtandiyo Jesús ma ja
xinañu'u ma, te ni sunkani
ya ja ku-uu ma.
10 Te ja sukan ni sa'a Jesús
ma sukan játna ini Su'si ma,
te ni ka nduvii, ni ka ndun-
doo o a. Vaa in jichi-ni
ni ndo'o ni neni Jesucristo
ma nuu tniñu o a, te masu
jiniñu'u ja nuu-ni nuu-ni-ka
ndo'o neni ya.

11 Te ja ndaa kúu ja sutu
ma, ndi-kivi ndi-kivi ka
ndakua'a de kiti ka yinda'a
ñayii ma nuu Su'si ma,
sukan-va'a jin naa kuechi
i ma. Kovaa masu ni ka
kundee ndaka chukan ja jin
naa kuechi ñayii ma.
12 Kovaa Cristo o a chi in
jichi-ni ni ndo'o ni neni ya
nuu krusi ma, sukan-va'a
kuu naa kuechi ñayii ma
ni-kani ni-jika. Sani te ni
nukoo ya xiñi kua'a Su'si ma.
13 Te onde yukan ndetu ya
ja ndaka ñayii ñatuu ka kuni-
mani nuu ya ma, jin kendoo
i chii ja'a ya ma.
14 Vaa ja in jichi-ni ni ndo'o
ni neni ya nuu krusi ma, te
ni sa'a ya ja ni ka nduvii, ni
ka nduva'a ndaka kuiti ñayii
ni ka ndusiin i nuu ja u'vi ma.
15 Te sukan ndáka'an tna
Xtumani Ndios ma, vaa xi-
nañu'u-ka ká'an ya:

16 Nuna jinu kivi yukan ma,
te tnu'u ká'an sa ya,
sukan sa'a sa ji'in ñayii
ñuu Israel ma.

Sa'a ká'an sa ja kuu sa Iya
Tátnuni a.

Te chunee sa tnu'u tátnuni sa
a janitnuni i ma,
te ini anua i ma tee sa
tnu'u tátnuni sa a.
17 Te sa'a ni ka'an tna ya:

Te ni masu ko ndaka'án kuiti
sa kuechi i ma,
kúu ya ká'an ya.
18 Te chukan kúu ja masu
jiniñu'u ja nawa ndakua'a-ka
i nuu Su'si ma ja naa kuechi
i ma, vaa maa Cristo o ma jâ
ni chunaa.

*Ûni jín kukanu ini o
Jesucristo ma, te má jin
ndakakayata o*

19 Chukan kúu ja ndaka ni
ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si
o a, te ja maa niñi Jesucristo
ma, te nune ja kuu jin kivi
koo o nuu ii xen-xeen ma.
20 Vaa ja ni ndo'o ni neni
ya ma, te ni ndanune nuu ii
xen-xeen ma, nuu ni ndata
sasava sa'ma ndakaa ma, te
ni ndanune in ichi jaa ja kuu
jin kivi koo o, sukan-va'a jin
koteku o ni-kani ni-jika.
21 Te vaa jâ ka neva'a o in
sutu jinukuechi vava'a ve'e
Su'si ma,
22 te chukan kúu ja ni-yu'u
ni-ini o jín koo o jín tu'va o
Su'si ma, te ûni jín kukanu
ini vava'a o ya, te jín ndasa'a
vivii o ini anua o a, te
máko jin kani ya'a jin kani
yukan-ka ini o. Vaa yikikuñu
o a, jâ ni ka nduvii, ni ka
ndundoo i, vaa maa ya ni
ndakate ña'a ji'in ndute vivii
ma, te má jin ndasa'a-ka o ja
u'vi ma.
23 Jín konukuiñi vava'a o nuu
Su'si ma, te máko jin kani uu
jin kani uni ini o kuiti ja jin
ni'i o ja ka ndetu o a xi ña'a.
Vaa Su'si ma chi ja ni skuiso
ya nuu o a chi sa'a ya.
24 Jín nduku o naxe jin
chindee tna'a o ja kuu jin
kutoo tna'a o ma, te sukan,
te jin sa'a-ka o ja va'a ma.
25 Máko jin ndunaa o ja jin
ndatna'a o ja jin ndachiñu'u
o Su'si o a, sukan ka kuu
jaku-ka tna'a o ma ja ka
ndunaa i ma. Su'va jín ko ndi
ini o ja jin ndaka'an-so'o nuu

tna'a-ka o, vitna ja ka jini
o ja ve kuyatni kivi ndenda
Jesucristo ma.

26 Chi vaa nuna jin
ndakuiso kuechi ñukuun-ka
maa o ma, vitna ja jâ ni ka
jini o ja ndaa a, masu nawa
iyo-ka ja kuu jin ndakua'a o
nuu Su'si ma ja naa kuechi
ni ka sa'a o ma.
27 Su'va in nuu kini ndetu
ña'a ja ki'in o ndachunaa o
kuechi o ma. Te in nuu káyu
kóko iyo ja kun-nee ñayii
ñatuu kúnimani nuu Su'si ma.
28 Vaa nú na in sa'a ja u'vi
ma te ñatuu kandija i sukan
ni tatnuni Moisés ma te uu
xi uni ñayii ni ka jini sukan
sa'a i ma chi ñayii yukan chi
ûni kûu i, te masu na in ka'nu
ndee-ka.
29 ¿Te naxe ka jani ini
ni? ¿Masu iyo ja ndo'o
xen-xeen-ka ñayii ñatuu
kandija ja ká'an Sa'ya Su'si
ma? Te nú sukan kúu i ma
chi kuenda tnu'u ja ni jiñu
ndoso i ya, vaa sa'a i tnu'u
ja masu nde jiniñu'u niñi ni
jati ya ma, te vitna ja onde
chukan, saa ni kuu ni ka
nduvii, ni ka ndundoo o nuu
Su'si ma. Te nú sukan kúu i
ma chi kuenda tnu'u ja ká'an
ndeva'a i ja kuu Xtumani
Ndios ma, vaa ñatuu kandija
i ma, te vitna ja maa ya ni
kunda'vi ini ña'a ma.
30 Kovaa ka jini o ja Su'si
ma, sa'a ni ka'an ya: “Maa
sa sa'a ja jin ndo'o jin neni
i, te sukan ndachunaa sa ja
ka sa'a ka kuu ña'a i a.” Te
suni sa'a ni ka'an tna ya: “Iya
Tátnuni a, ndakan ya kuenda
nuu ñayii kúu ñuu ya ma.”
31 Îyo xeen ko kuu kivi
ndenda o nuu nda'a Su'si iya
téku ma, nú ma sa'a o sukan
kúni ya ma.

32 Jin ndaka'án ni onde kivi
vee o ma, nuu kujaa-ni ja ni
ka ndani'i ni tnu'u ndaa Su'si
o a. Te ni ka ndo'o, ni ka
neni ni, kovaa ni ka kundee
ni nuu tnundo'o yukan ma.
33 Vaa jaku ni chi ni ka sa'a
ndeva'a ña'a i, te ni ka ka'an
ndeva'a i nuu ni nuu ka iyo
kua'a ñayii ma. Te jaku-ka ni
chi ni ka yo kuxii ini ni ja
ni ka yo ndo'o tna'a ni ma,
vaa kuenda tnu'u ja maa ni
ka ndo'o ma.
34 Te ni ka yo kunda'vi ini ni
tna'a ni ka yinee vekaa ma, te
nuu ni ka yo xtandee i nawa
ka neva'a ni ma, masu nde ni
ka yo kuxii ini ni ma. Vaa ka
jini ni ja onde andivi ma iyo
in ja va'a-ka ja jin kuta'vi ni,
in ja masu ndi'i.
35 Chukan kúu ja ndimaa jin
kukanu ini ni Su'si ma, vaa
kua'a xeen ja ndataa ya ma.
36 Kovaa jiniñu'u ja kava kuee
ini o, sukan-va'a kuu sa'a o
sukan játna ini Su'si ma te ni'i
o ja ni skuiso ya ja taa ya ma.

37 Vaa masu kua'a-ka-ni kivi,
te kenda iya iyo ja kii
ya ma,
te masu kukuee-ka ya.

38 Ñayii sa'a ja va'a ja ndaa
ma chi suu i koteku
ni-kani ni-jika,
vaa kúkanu ini i ja kúu sa
Su'si i.
Kovaa nuna ndakakayata i,
te masu jatna ini sa ja
sukan sa'a i ma.
Sa'a ká'an ya.

39 Chukan kúu ja yo'o chi
masu ñayii jin ndakakayata
ja jin skenaa i maa i ka kuu
o. Su'va yo'o chi ñayii ka
kukanu ini Su'si ma ka kuu
o, sukan-va'a ma jin skenaa
o anua o a.

11

*Ja kúkanu ini o Su'si ma
kúu ja ûni kúkanu ini o ja ni'i
o in ja ñatuu nde'ya o ma*

1 Ja ka kukanu ini o Su'si
ma kúu ja jin ni'i o ja ka
ndetu o a. Vaa ka kandija
o visi ñatuu nde ka nde'ya o
tna'a ja jin ni'i o ma, kovaa
iyo ndija in ja va'a ndetu
ña'a.
2 Vaa tna'a o ñayii jana'a ma
chi ni ka yo kukanu ini i ja
jin ni'i i ja va'a ma. Chukan
kúu ja ni ka yo kandija i Su'si
ma, te ni ka'an ya ja ñayii ka
sa'a ja va'a ja ndaa ka kuu i.
3 Vaa ka kukanu ini o Su'si
ma ja maa ya ni sa'a ñuu
ñayivi a, ji'in ndaka ja ka iyo
a. Te nuu ni ka kuva'a ndaka
a chi masu nawa ni jatniñu
ya. Ja ni sa'a ya ma kúu ja
ni ka'an ya-ni, sani te ni ka
kuva'a ndaka ja ka nde'ya o
a.
4 Te suchi ni yo kuu Abel
ma chi ja kukanu ini i Su'si
ma, chukan kúu ja ja va'a-ka
ni ndakua'a i nuu Su'si ma
sana ja ni ndakua'a ñani i
Caín ma. Te ja ni sa'a i sukan
ma, te ni ka'an Su'si ma ja in
ñayii sa'a ja va'a ja ndaa kúu
i. Te visi jâ ni ji'i i ma, kovaa
ja ni sa'a ni kuu i ma chi
ndaka'an Su'si ma nuu yo'o
vitna ja sukan ni kukanu ini
i ya ma.
5 Te tee ni yo kuu Enoc ma,
ja ni yo kukanu ini de Su'si
ma, chukan kúu ja ni ki ndi
kueka teku ya de, vaa masu
nde ni ji'i de. Te masu nde
ni ka ndani'i ña'a tna'a de
ma. Kovaa nuu ni iyo de
ñuu ñayivi a chi ni ka yo jini
ña'a ñayii ma ja ni yo sa'a
de sukan ni yo jatna ini Su'si
ma.
6 Vaa nú masu kúkanu ini o
Su'si ma chi masu játna ini ya
ja sukan sa'a o ma. Vaa nú
na in kúni ja jin tu'va i Su'si
ma chi jiniñu'u ja kandija i ja
iyo Su'si ma te suu ya yinda'a
ja skuta'vi ya ndaka ñayii jin
ndanduku i ya ma.
7 Vaa tee ni yo kuu Noé
ma chi nuu ni xtu'va ña'a
Su'si ma ja ko kuu tna'a ja
ñatuu kuni-ka de ma, te ni
ndi ini de ja sukan ko kuu
ja ni jiña'a Su'si ma. Chukan
kúu ja ni-yu'u ni-ini de ni sa'a
de arca ma, sukan-va'a jin
kaku de ji'in sa'ya de ma, ji'in
ñasi'i de ma, ji'in janu de ma.
Te ni yo kandija de Su'si ma,
te ndaka-ka ñayii ma, ni iyo
ja jin kandija tna i Su'si ma,
kovaa ñatuu ni ka sa'a i sukan
ma. Chukan kúu ja kuiti ni
ka chunaa maa i kuechi i ma.
Kovaa Noé ma, ja ni kukanu
ini de Su'si ma, chukan kúu
ja ni nduu de tee sa'a ja va'a
ja ndaa nuu ya ma.
8 Vaa ja ni kukanu ini Abra-
ham ma Su'si ma kúu ja ni
kandija de, nuu ni kana ña'a
ya ma te jiña'a ya ja na kee
de te ki'in de ma, vaa iyo nuu
ko kuu ta'vi de ma. Te visi
ñatuu jini de ndenu ki'in de
ma, kovaa kua'an de.

9 Te ja ni kukanu ini de Su'si
ma kúu ja ni iyo de kuenda
tnu'u ja ñayii in-ka ñuu ni yo
kuu de, maa ñuu nuu iyo ja
nduu ñuu de ma. Te ve'e
nuu ni yo iyo de ma, ve'e
sa'ma-ni kúu, te suni sukan
tna ni ka yo kuu tna Isaac ma
ji'in Jacob ma, vaa suni jin
ni'i tna de ja ni skuiso Su'si
ma.
10 Vaa Abraham ma chi ndetu
de ja ni'i de ñuu nuu núkuiñi
va'a ma, ñuu nuu ni jani ini
Su'si ma naxe kava i ma, te
maa ya ni sa'a ma.
11 Vaa visi masu kuu koo
sa'ya Sara ma, te visi tee
nija'nu kúu de ma, kovaa ja
ni kukanu ini de maa ya ma,
te ni ni'i de tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ja ni yo kuu de yuva
Isaac ma. Vaa ni kandija de
ja Su'si ma chi ûni sa'a ya ja
ni skuiso ya ma.
12 Vaa maa in-ni Abraham
ma, te ni kenda koo kua'a
sa'ya tata de ma, sukan ka
iyo tiuxini ka iyo andivi ma
ja ni masu kundee o ka'vi o
ma, xi sukan kaa kua'a ñuti
yu'u mar ma, sukan ni ka yo
kuu sa'ya tata de ma.

13 Te ndaka ñayii yukan ja
ka kukanu ini i Su'si ma, te
visi ni ka ji'i i ma te ñatuu jin
ni'i-ka i nuu ni skuiso Su'si
ma, kovaa kuenda tnu'u ja
jâ ka nde'ya i nuu jin koo i
ma, tna'a nuu iyo ja jin kenda
koo o ma, te ni ka kukanu
ini i ja jin ni'i i ma. Te ni
ka ndaka'an, ni ka ndakachi
i ja masu ñayii ñuu ñayivi a ka
kuu i, su'va nunuu-ni ni ka
iyo i ya'a.
14 Te ñayii ka ka'an sa'a ma
chi ka kaxtnu'u i ja ka nduku
i in nuu ko kuu ñuu i ma.
15 Vaa nute jin ku'un ini i ja
ñuu nuu ni ka iyo i ma te ni
ka ke koo i kuan koo i ma,
ja ñuu i ko kuu chi kuiti jin
ndakokuiñi i ma.
16 Kovaa ka ñu'u ini i in ñuu
va'a-ka, te ñuu ya'a chi onde
andivi ma kúu. Te chukan
kúu ja Su'si ma, masu nde
kukan-nuu ya ja kúu ya Su'si
iya ka kukanu ini i ma, vaa jâ
ni satu'va ya in ñuu nuu kuu
jin koo i ma.

17 Vaa ja ni kukanu ini
Abraham ma Su'si ma kúu
ja ni sa'a de sukan kúni ya
ma. Vaa nuu ni jitotnuni
ña'a Su'si ma, nuu ni jiña'a
ya ja na ndakua'a de sa'ya de
ma nuu maa ya ma, te sa'a
de i sukan ka sa'a de kiti ka
ndakua'a de nuu ya ma. Te
ûni iyo de ja ndakua'a de i
ma nkuu, visi maa in maa
tnu'u-ni i kúu sa'ya de ma. Te
vitna ja jâ ni skuiso Su'si ma
ja sa'a ya ji'in i ma.
18 Vaa sa'a ni jiña'a ya: “Ja
maa Isaac ma, te koo kua'a
sa'ya tata ni.”
19 Chukan kúu ja Abraham
ma chi ni ndakunitnuni de
ja Su'si ma kúu iya iyo tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ja kuu
ndaxteku ya ñayii ni ji'i ma.
Te kuenda tnu'u ja ni ndax-
teku ya Isaac ma kúu, vaa
nuu sani te kûu i ma, te ni
ndakua'a ya i nuu Abraham
ma.

20 Te ja kukanu ini Isaac
ma Su'si ma kúu ja ni ka'an
de ja va'a ja jin kuta'vi sa'ya
de Jacob ma ji'in Esaú ma
nani jin koo i ñuu ñayivi a.

21 Vaa ja kúkanu ini Jacob

ma Su'si ma kúu ja nuu sani
te kûu de ma, te ni ka'an de ja
va'a ja jin kuta'vi nduu sa'ya
José ma, te yituu de karroti
de ma, te ni ndachiñu'u de
Su'si ma.
22 Te ja kúkanu ini José ma
Su'si ma kúu ja nuu sani te
kûu de ma, te ni ka'an de nuu
tna'a de ma ja kivi jin nde
koo de ñuu Egipto ma, te jín
ndake'en de yiki José ma, te
jín nu koo ji'in de onde ñuu
de ma.
23 Te ja ni ka kukanu ini
yuva Moisés ma Su'si ma
kúu ja nuu ni kâku Moisés
ma te vivii kaa de nuu lulu
kúu de ma, te uni yoo ni ka
chu'u de lulu ma ve'e de ma,
sukan-va'a ñatuu na in kuni i
ma. Vaa masu ni ka yu'u de
ja ni tatnuni rey ma ja na jin
kûu ndaka lulu suchi yii ma.
24 Te ja ni kukanu ini
Moisés ma Su'si ma kúu ja
nuu ni kuu java'a de ma, te
ñatuu ni kuni de ja ko kuu de
sa'ya sasi'i Faraón ma.
25 Vaa visi na ndo'o neni de
ma, ja ni ndi ini-ka de kúu
ja koo de ji'in ñayii kúu ñuu
Su'si ma, sana ja koo sii ini de
jaku-ni kivi te kuiso kuechi
de ma.
26 Vaa ja ni jani ini de kúu
ja ja va'a-ka kúu visi na jin
ka'an ndeva'a ñayii ma nuu
de sukan ni ka sa'a i Cristo
ma, sana ndaka ja va'a iyo
ñuu Egipto ma. Vaa ja nde'ya
nde'ya de kúu ja ni'i de ja
skuta'vi ña'a Su'si ma.
27 Ja ni kukanu ini Moisés
ma Su'si ma kúu ja ni kee
de ñuu Egipto ma, te kua'an
de, te masu nde ni yu'u de ja
ndákiti ini rey ma. Te ni yo
nukuiñi vava'a de nuu Su'si
ma, kuenda tnu'u ja nde'ya
de Su'si ma, iya ñatuu jin
kuni-ka o naxe kaa ya ma.
28 Te ja ni kukanu ini de Su'si
ma kúu ja ni sa'a de Viko Pas-
cua ma, te ni ka chi'i de niñi
kiti ma yutnu tníi ye'e ma,
sukan-va'a nuna ya'a ángel
ma ja ka'ni i ndaka sayii ñayii
ñuu Egipto ma suchi xinañu'u
ma, te masu nawa sa'a i suchi
ka iyo ve'e nuu ka iyo ñayii
ñuu Israel ma.
29 Te ja ni ka kukanu ini
ñayii ñuu israelita ma Su'si
ma kúu ja ni ndakune ya Mar
Rojo ma, te ûni ñu'ú yichi
kuiti kúu ichi ka jika i kuan
koo i ma, te ni ka kuni tna
tee ñuu Egipto ma ja jin ya'a
de sukan, kovaa ni ndandesi
ndute ma, te ni ka kandee de,
te ni ka ji'i de.
30 Ja ni ka kukanu ini ñayii
ma Su'si ma, te ni ka ndakon-
duu i uja kivi yika ve'e ndesi
ni-ka'nu ñuu Jericó ma, te ni
kotuu yika ve'e ma.
31 Onde ña'a ni yo kuneé
ni yo ku-uun ma, ña'a nani
Rahab ma, ja ni kukanu ini
ña Su'si ma kúu ja ni jan-ta'vi
ña tee kuan koo kuan koto
yu'u naxe iyo ñuu Jericó ma,
te ñatuu ni ndakiti ini ña nuu
de. Te chukan kúu ja ni kaku
ña, te ñatuu ni ji'i ña kivi nuu
ni ka ji'i ndaka ñayii ñuu ña
ma ja ñatuu ni ka kandija i
Su'si ma.
32 Te iyo kua'a-ka ja
ka'an sa, kovaa ni masu
kanda tiempu ya, vaa iyo ja
ndaka'an sa sukan ni ka yo
kuu Gedeón ma, Barac ma,

Sansón ma, Jefté ma, David
ma, Samuel ma, ji'in tee ni
ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni
yo wa'a Su'si ma.
33 Vaa ja ni ka yo kukanu ini
de Su'si ma kúu ja jaku de
ma, ni ka kundee de ni ka
ndani'i de ñuu iyo ja jin ko
kuu ta'vi de ma, te jaku-ka
de ma, ni ka yo ja'nde ndaa
de tniñu ñayii ma, te jaku-ka
de ma, ni ka kundee de ni ka
ni'i de ja ni skuiso Su'si ma, te
jaku-ka de ma, ni ka kaku de
ja ñatuu ni ka jaa ña'a ndika'a
ma.
34 Te jaku de, ni ka kundee de
ni ka nda'va de ñu'u i'ni xeen
ma, te jaku de, ni ka kaku de
ja jin ka'ni ña'a i ji'in yuchi
kúu espada ma, te jaku-ka de
ma, visi jâ ni ka kuita de ma
nkuu, kovaa ni ka ndatnii de
tnu'u ndee tnu'u ndatnu, te
ni ka kundee de nuu ñayii
ma, sani te ni ka ndani'i-ka
de tnu'u ndee tnu'u ndatnu,
te ni ka taji de ñayii ka kuni
ja jin kanaa i ji'in de ma.
35 Te jaku-ka ña'a ma chi ja
ni ka kukanu ini ña Su'si ma
kúu ja ni ndaxteku ya tna'a
ña ñayii ni ka ji'i ma, te ni ka
iyo-ka ña ji'in i.

Te jaku-ka ñayii ka ndikin
Su'si ma chi ni ka ja'ni ña'a
ñayii ma ja ni ka xndo'o, ni
ka xneni ña'a i ma, kuechi ja
ñatuu ka kuni i ja jin xndoo i
ichi Su'si o a, vaa ka kukanu
ini i ya ja kivi jin ndateku i
ma chi va'a-ka jin koo i nuu
ya ma.
36 Te jaku-ka i ma chi ni ka
ka'an ndeva'a ñayii ma nuu i,
te onde ni ka wa'a ña'a i. Te
jaku-ka i ma chi ni ka ju'ni
ña'a ñayii ma ji'in yo'o kaa, te
ni ka chinee ña'a i vekaa ma.
37 Te jaku-ka i ma, ni ka wa'a
yuu ña'a ñayii ma, te jaku-ka i
ma, ni ka ja'nde ña'a ñayii ma
ji'in sierra, te jaku-ka i ma,
ni ka jitotnuni ña'a ñayii ma
ndende inundija i ja ka ka'an
i ma. Te jaku-ka i ma chi
ni ka ja'ni ña'a ñayii ma ji'in
yuchi kúu espada, te jaku-ka
i ma, ñií kiti ma ni ka yo
kuu sa'ma i, te kuan koo ve
koo i, ni ka yo kuu i, vaa ni
ka yo kendoo nda'vi, ni ka
yo kendoo kee i ja ni ka sa'a
ndeva'a ña'a ñayii ma.
38 Masu kaa masu iyo ñuu
ñayivi ya'a ja jin koo ñayii ka
kandija Su'si ma, vaa sa'a ni
ka yo ndo'o i ma, ja ichi nuu
ñatuu kuiti nawa iyo ma ji'in
ichi yuku ma kuan koo ve
koo i ni ka yo kuu i, te saa
yavi ka iyo chii ñu'u ma ni ka
yo kuu ve'e i ma.
39 Kovaa ni-in ñayii ya'a,
ñatuu jin ni'i-ka i ja ni skuiso
Su'si ma, visi vivii ni ka yo
sa'a, ni ka yo kuu i ma, te
vivii ni ka yo kukanu ini i
Su'si ma.
40 Kovaa sa'a ni sa'a Su'si ma,
sukan-va'a onde jin ndatna'a
o ji'in i ma, te ndaka o jin ni'i
nuu vivii ni satu'va ya ja taa
ya ja jin koo ndaka o ma.

12

Jín ndasa'a o kuenda sukan ni ndo'o ni neni Jesús ma te ni kanda ya ma, te sukan jín kanda tna o

1 Te chukan kúu ja yo'o chi
ni ka ndakonduu ña'a kua'a
xeen ñayii ni ka kukanu ini

i Su'si ma, te ka nde'ya ña'a
i nawa ka sa'a ka kuu o.
Chukan kúu ja jín xndoo o
ndaka ja ka ja'nu ndee i ja
jin kondikin o Su'si ma. Suni
jín xtandiyo o ndaka ja u'vi
sakue'e ña'a ma. Te máko jin
kuita o ja jin ko sa'a o sukan
kúni Su'si o a ndaka kivi ki'in
o a.
2 Jín konde'ya o maa Jesús
ma, vaa maa ya kúu iya sa'a
ja kuu jin kukanu ini vava'a
o Su'si ma, vaa maa ya chi
nuu ni ndo'o ni neni ya ma
chi masu nde ni ndi ini ya ja
tna'a ya ja kan-nuu ma chi ja
nde'ya ya kúu ja vii ja va'a
ni'i ya ma. Te nuu ni kundee
ya ma, te ni nukoo ya xiñi
kua'a nuu núkoo Su'si ma ja
tátnuni ya ma.

3 Te chukan kúu ja jin
ndasa'a ni kuenda sukan ni
ndo'o ni neni Jesús ma, ja ni
ka sa'a, ni ka kuu ña'a ñayii
ka ndiso kuechi ma. Te nú
nawa ka ndo'o ka neni ni ma,
te másu ko jin ndakani ini ni
te jin ko xtaya ni.
4 Vaa ndijin chi ndaka ja u'vi
ka sa'a ka kuu ña'a i ma,
kuechi ja ñatuu ka sa'a-ka ni
ja u'vi ma, kovaa ñatuu jin
ka'ni-ka ña'a i sukan ni ka
sa'a i ya ma.
5 ¿Te xi jâ ni ka ndunaa ni
ndaka ja ndaka'an-so'o tnu'u
Su'si ma nuu o ja ka kuu o
sa'ya ya ma? Vaa sa'a ká'an
tnu'u maa ya ma:

Sa'ya maa sa, máko saxiko
ni ja ndáka'an-so'o Iya
Tátnuni ma nuu ni, nú
xndo'o xneni ña'a ya
ma,
te máko xtaya ni ora
ndáka'an ya na kuechi
ni ma.
6 Vaa Iya Tátnuni ma chi ñayii
kútoo ya ma te jâ ni
nduu i sa'ya ya ma chi
ndaka'an ndakachi ya
nuu i,
te kua'a ya tnu'u ja ndo'o
neni i vala ma,
sukan-va'a ndakani
ndaka'vi ini i naxe ko
kuu i nuu ya ma.

7 Jin kanda ni ja
ndáka'an-so'o Su'si ma nuu
ni, vaa sukan ndáka'an-so'o
ya nuu ndaka sa'ya ya ma.
Vaa ka jini o ja sukan kúu tee
ma ji'in sa'ya de ma, ja onde
ndáka'an ndákachi de nuu i,
te visi na ndonda de nuu i,
kovaa sukan, te ko kuu i ñayii
va'a.
8 Vaa sukan sa'a tna Su'si ma
ji'in ndaka sa'ya ya ma. Te
nú masu sukan sa'a ya ji'in ni
ma chi masu sa'ya ya ka kuu
ni, te ¿na in kúu yuva ni ma?
9 Vaa suni yo'o tna, nuu
lilikin-ka o ma chi yuva o ma
chi ni ka yo ndaka'an-so'o de
nuu o ma, te ni ka yo kani
ña'a de, nú masu va'a-ni ni
ka yo sa'a o ma. Kovaa ka
ndaa respetu o nuu de. Te
nú sukan ni ka yo sa'a o ji'in
yuva o tee ka iyo ji'in o ñuu
ñayivi a, te kuiti va'a-ka ja
jin kandija o ja ká'an Yuva
o iya ni sa'a ini anua o a,
sukan-va'a jin koteku o.
10 Vaa yuva o ma chi jaku-ni
kivi ni ka yo ka'an, ni ka yo
kachi de nuu o, sukan ni ka
yo jani ini de ja jin koo va'a
o ma. Kovaa ja sukan sa'a
Su'si o a chi ja va'a-ka maa o

kúu, sukan-va'a ñatuu-ka na
ja u'vi jin ko sa'a o, te jin ko
kuu o sukan iyo maa ya ma.
11 Ja ndaa kúu ja ora
ndáka'an-so'o nuu tna'a ñayii
ma, xi ora ndáka'an-so'o
Su'si ma nuu o ma, te masu
jan-ta'vi sii ini o, su'va kúxii
ini o ja sukan ndáka'an-so'o
ya nuu o ma, ji'in sukan ka
ndaka'an-so'o tna'a o ma nuu
o ma. Kovaa nuna ndasa'a o
kuenda chi sani te ndása'a
o ja va'a ja ndaa ma, sukan
kúni ya ma, te ndúu o ñayii
kaa kuee ini.

Jín ko ndi ini o nasa nde o masu ni'i ja vii ja va'a ja ni skuta'vi ña'a Su'si ma

12 Chukan kúu ja nde o ni
ka kuita nda'a, ni ka kuita
ja'a nuu Su'si o a, te ñatuu ka
kundee-ka o ja jin kondikin
o ya a, te na jin ndachu'un
ini o, te na jin ndatnii o tnu'u
ndee tnu'u ndatnu.
13 Te jín ndanduku o ichi
ndaa ma, sukan-va'a nde o
jika yakua jika yo'o ma, te na
nukun-nee o ini ichi va'a ma.
14 Jín ko ndi ini o ja jin koo
mani ndaka o, te jín ku'un ini
o ja ñatuu-ka na ja u'vi jin ko
sa'a o, vaa nú ma jin xndoo o
ndaka ja u'vi ma, te masu jin
kuni o Iya Tátnuni ma.
15 Jín ko ndi ini o nasa yukan,
te nde o masu ni'i ja vii ja
va'a ja ni skuta'vi ña'a Su'si
ma, nasa yukan, te nde o
yikuu sa'a ja u'vi ja ñatuu
kandija o ja ká'an Su'si ma, te
ja'nu ndee o ja jin kua'nu-ka
tna'a o ma nuu Su'si ma, te
nasa yukan, te jin kuikin tna
i xiko nde o ka sa'a ja u'vi ma,
te sukan jin ko sa'a tna i.
16 Nasa yukan, te ne'un o a
iyo in ñayii ja kívi nduu i ji'in
ndi-in ndi-in ñayii masu ni
tnanda'a ji'in i ma, xi in ñayii
ñatuu ndí ini ja ni'i i ja ni
skuiso Su'si ma, sukan ni sa'a
Esaú ma, ja ni ndaxiko i ja
iyo ja ni'i i ma, kuechi ja ni
ndiyo ini i vala-ni ndeyu ma.
17 Vaa ka jini ni ja ni ya'a
xeen ma, te sana ni ndasa'a
i kuenda, te ni kuni i ja
ndani'i i ja vii ja va'a kuta'vi
i nuu yuva i ma. Te visi
ni ndakani ini i ma te ni
ndanda'yu i ma, kovaa masu
nde ni ndani'i-ka i ta'vi i ma.
18 Kovaa yo'o, masu nde ni
ka jan tu'va o in yuku nuu
kuu ke'e kaan o ma, sukan
ni ka sa'a maa ñayii ñuu Is-
rael ma. Te yuku yukan kúu
nuu ndú'va ñu'u maa ya ma,
visi nee xen-xeen ma, te yi'i
xen-xeen kajin ma.
19 Nuu ni ka jiniso'o ñayii ma
sukan kúu yu'u trompeta ma
ora nuu ni ka'an Su'si ma, te
ni ka jikan-ta'vi i nuu ya ja
máko ka'an-ka ya ma.
20 Vaa masu nde ni ka
kundee ini i ja jin koniniso'o
i sukan ni tatnuni ya ma, vaa
ni tatnuni ya ja nú nde-in
ñayii ma xi in kiti ma kaki'i
yuku yukan ma chi jin kua'a
yuu i ñayii ma xi ji'in lanza
jin ka'ni i ñayii ma, te sukan
tna jin sa'a i ji'in kiti ma.
21 Ûni îyo xen-xeen ni kuu
ma, vaa onde maa Moisés
ma ni jiña'a nuu Su'si ma:
“Yu'u xen-xeen sa, te ni'i
ni'i-nka sa”, kúu de jiña'a de
ya.
22 Kovaa yo'o chi ni ka jan
tu'va o yuku nani Sion ma,

ñuu maa Su'si iya téku ma,
ñuu kúu Jerusalén ma ja iyo
onde andivi ma, nuu ka iyo
kua'a xen-xeen ángel ma.
23 Te suni jâ ni ka jan tu'va
tna o nuu ni ka ndatna'a ñayii
xinañu'u ni ka jakoxtnee ja
ka nani i ma onde andivi ma.
Te jâ ni ka jan tu'va o Su'si
ma, iya ndakan kuenda nuu
ndaka o ma. Te jâ ni ka jan
tu'va tna o ñayii ni ka ji'i ma,
ja ni ka yo sa'a i ja va'a ja
ndaa ma, te ni ka nduvii, ni
ka ndundoo kuiti i nuu Su'si
ma.
24 Te suni jâ ni ka jan tu'va
o Jesucristo iya ni sunkani
tnu'u jaa ja sa'a ja jin koo va'a
o nuu Su'si o a. Te ja niñi ya
ni jati ma, te ni ka nduvii o a,
te cha'a chi iyo in tnu'u kanu
ini sana niñi Abel ma, ja ni
jati nuu ni ji'i i ma.
25 Jín ko koto va'a o maa o,
nasa jin saxiko o iya ká'an
nuu o a. Vaa ñayii ni ka
saxiko ja ni ndaka'an-so'o
Su'si ma nuu i ñuu ñayivi a
chi ñatuu ni ka kaku i. Te
yo'o tna, nuna jin saxiko o
iya iyo onde andivi ma, ja
ndáka'an-so'o ya nuu o a, chi
kuiti masu jin kaku o.
26 Vaa kivi yukan, ja ni ka'an
ya ma, te ni tnaa ñuu ñayivi
a. Kovaa vitna, ja ni skuiso
ya ma sa'a ká'an: “In jichi-ka,
te sa'a sa ja tnaa ñuu ñayivi a,
te masu maa in-ni i chi onde
andivi ma”, kúu ya ká'an ya.
27 Ja ni ka'an ya ma, sa'a
kúni ka'an: Ja skanda ya
ndaka tu'u ja ni sa'a ya
ma, te xtandiyo ya ndaka,
sukan-va'a kendoo maa
in-ni-nka ndaka ja masu
skanda-ka ya ma.
28 Te chukan kúu ja
yo'o jin ndani'i in ñuu
ja masu xtandiyo-ka ya
ma. Te chukan kúu ja jín
ndakuan-ta'vi o nuu ya, te
jín ndachiñu'u o ya ni-yu'u
ni-ini o, sukan játna ini ya
ma, te jín kava respetu o nuu
ya, te jín koyu'u o ya nú ma
jin kandija o ja ká'an ya ma.
29 Vaa Su'si o a chi kuenda
kúu ñu'u káyu kóko ma te
xnaa i ndaka ma, sukan kúu
tna ya.

13

Sukan jin ko sa'a jin ko kuu o ja ka kuu o ñayii ka kandija Su'si ma

1 Másu ko jin ndunaa ni ja
jin kutoo tna'a ndi-in ndi-in
ni.
2 Jin kona'a ni ja jin kuanuu
ni ve'e ni ma, ja jin ndoo ñayii
ka jiniñu'u ja jin ndoo i ma.
Vaa ka iyo jaku ñayii ja sukan
ni ka sa'a i ma, te masu ka
jini i, te ñayii ni ka wanuu i
ve'e i ma ja jin ndoo i ma chi
ángel ka kuu i.
3 Jin ku'un ini ni ja jin
chindee ni ñayii ka yinee
vekaa ma, te jin kani ini ni
ja kuenda tnu'u ja maa tna ni
ka yinee vekaa ma, te suni jin
kona'a tna ni ja jin chindee ni
ñayii ka ndo'o ka neni ja ka
sa'a ndeva'a ña'a in-ka ñayii
ma. Jin kani ini ni ja kuenda
tnu'u ja maa ni ka ndo'o ka
neni ma.
4 Jín kona'a ndaka o ja vii
ja luu kúu ja ka tnanda'a
ñayii ma, kovaa máko jin kivi
nduu jin kivi ni'ni o ji'in ñayii

ñatuu ni ka tnanda'a ji'in o
ma. Vaa ñayii ka kivi nduu ka
kivi ni'ni ji'in in-ka ñayii ma
chi ndakan Su'si ma kuenda
nuu i.
5 Máko jin ko ndiyo ini ni
ja jin koneva'a xeen ni xu'un
ma, su'va jin koo sii ini ni
nawa ka neva'a ni a-ni, vaa
sa'a ká'an Su'si ma: “Masu
xndoo nda'vi ña'a sa, ni masu
ndunaa ña'a sa.”
6 Te chukan kúu ja ka kusaa
ini o ja ka ka'an o sa'a:

Iya Tátnuni ma kúu iya
chíndee ña'a ma,
te masu koyu'u sa nawa
jin kuni ñayii ma ja
sa'a ña'a i ma.

7 Jin ndaka'án ni tee ni
sunkani ña'a Su'si ma, ja jin
ko koto ña'a de ma te jin
kaxtnu'u de tnu'u Su'si o a
nuu ka ndatna'a ni ma, te jin
ndasa'a ni kuenda naxe ni ka
yo sa'a, ni ka yo kuu de ma,
naxe ni ka yo kukanu ini de
Su'si ma, te sukan jin ko sa'a
tna ni a.
8 Vaa suni maa Jesucristo ma
kúu iya ni ka yo kukanu ini
de onde xi'na-ka ma, te suni
maa ya kúu vitna, te suni
maa ya ko kuu kivi ki'in o
ma.
9 Te chukan kúu ja másu
ko jin kua'a ni tnu'u, ja in-ka
tnu'u jin ko kaxtnu'u i nuu
ni ma. Vaa ja va'a-ka kuu
ja jin koo va'a ini anua o
a nuu ja vii ja va'a skuta'vi
ña'a Su'si ma, te sana ja jin
ko ndi ini o nawa jin kaa
jin ko'o o ma. Vaa ñayii ka
jatanuu ndaka chukan chi
masu nawa chíndee ña'a i ja
jin ndani'i ta'vi i ma.
10 Vaa yo'o chi ka neva'a o
in nuu altar nuu ka yoxtnee
xtatila ji'in ndute uva ja jin
kaa jin ko'o o ma, ja ka
ndakune'e o sukan ni ndo'o
ni neni Jesús ma, kovaa sutu
ni ka yo jinukuechi ini veñu'u
jana'a ma sukan ni tatnuni
Moisés ma, masu kuu jin kaa
de ja ka yoxtnee nuu altar o
ma.
11 Vaa sutu tátnuni nuu sutu
ma, kívi de ini veñu'u ma
ji'in niñi kiti ni ka ja'ni de ja
kuechi ja u'vi ni ka sa'a ñayii
ma. Kovaa yikikuñu ti ma chi
onde ye'e ke'e ma-ni ka ja'mi
i ma.
12 Te suni sukan tna ni kuu
ji'in Jesús ma, vaa onde yu'u
ñuu ma ni ka ja'ni i ya ma, te
ni jati niñi ya ma, sukan-va'a
ndene'e ya ñayii ñuu ya ma
nuu ja u'vi ma.
13 Te chukan kúu ja jín ke koo
o yu'u ñuu ma nuu iyo ya ma,
te visi na jin ka'an ndeva'a
ñayii ma ja jin kuu o sukan ni
ka yo ka'an ndeva'a i ja kuu
ya ma.
14 Vaa yo'o chi masu ñuu
ñayivi ya'a kúu ñuu jin koo o,
chi su'va ka ndanduku o in
ñuu nuu kuu jin koo o kivi
ki'in o a.
15 Te ja jín ndakua'a yo'o
nuu Su'si ma kúu ja ndimaa
jín kata o yaa ja ka ka'an
ndaka ja ni sa'a Jesucristo
ma ja jin kuu o, te ndimaa
jín ndachiñu'u o Su'si ma, te
jín ku'un ini o ja ñayii ka
ndaka'an ka ndakachi ja ka
ndikin i Su'si ma ka kuu o.
16 Te másu ko jin ndunaa ni
ja jin sa'a ni ja va'a ma, ji'in
ja jin chindee ni tna'a ni ma,

vaa sukan játna ini Su'si ma,
vaa ja va'a-ka kuu ja sa'a o
sukan sana ja ndakua'a ni in
kiti nuu ya ma.
17 Jin kandija ni ja ka ka'an
tee ni ka kunda'a ña'a ja jin
kaxtnu'u de tnu'u Su'si o a
nuu ka ndatna'a ni ma. Vaa
suu de ka ndi ini ja jin kuu
ini anua ni a, vaa Su'si ma chi
ndakan ya kuenda nuu de ja
ka jito ña'a de a. Chukan kúu
ja jin sa'a ni ja va'a ja vii,
sukan-va'a jín koo sii ini de,
nasa yukan, te jin kuxii ini
de te jin kuña'a de nuu Su'si
ma ja masu nde jiniñu'u ja ka
jito ña'a de ma. Vaa nuna jin
kuña'a de ya sukan, te masu
kuu jin koo va'a ni nuu Su'si
ma.
18 Jin kakan-ta'vi ni ja jin
kuu sa, vaa ka kukanu ini sa
ja ñatuu na ja u'vi-ka ka sa'a
sa nuu Su'si o a, te ka ñu'u
ini sa ja ndimaa ja va'a jin ko
sa'a jin ko kuu sa nuu ya ma.
19 Ja jikan-ta'vi ñukuun sa kúu
ja jin kakan-ta'vi ni nuu Su'si
ma, ja na chindee ña'a ya te
na ndenda yachi-ka sa nuu
ka iyo ni a.

Ndákan-tnu'u ñaña'a de ñayii ma, te jikan-ta'vi de nuu Su'si ma ja na jin kuta'vi i ja vii ja va'a

20 Te maa Su'si ma kúu iya
sa'a ja jin koo mani o a, te
suu ya kúu iya ja ne'un ñayii
ni ka ji'i ma ni ndaxteku ya
Jesucristo iya tátnuni nuu o
a. Te maa Jesucristo ma kúu
iya kúu sukan kúu tee jito
ndikachi de ma, te ja maa
niñi ya ja ni jati nuu krusi
ma, te ni jinkuiñi tnu'u jaa
sukan jin koo va'a o nuu Su'si
ma ni-kani ni-jika ma.
21 Te na sa'a Su'si ma ja jin
ko sa'a ni ndaka ja va'a ja
vii, sukan kúni maa ya ma.
Te ja maa Jesucristo te na
sa'a Su'si ma ja jin ko kuu ni
sukan játna ini maa ya ma.
Te nuu maa Jesucristo ma
na koo jayiñu'u ma ni-kani
ni-jika. Te sukan kó kuu.
22 Jikan-ta'vi xen-xeen sa
nuu ni ja ni ka nduu ni sa'ya
Su'si o a ja na jin kanda ni
jin koniniso'o ni tnu'u ya'a,
sukan ndaka'an-so'o sa nuu
ni a, vaa masu kua'a xeen-ni
ni tee sa a.
23 Jin kona'a ni ja ñani o
Timoteo a chi jâ ni kee de
vekaa ma, te nuna kii de, te
jaan sa ji'in de nuu ka iyo ni
a.
24 Jin ndakua'a ni nchuxi
ndaka tee ni ka kunda'a ña'a
ja jin kaxtnu'u de tnu'u Su'si
o a, ji'in ndaka tna'a o ñayii
jâ ni ka xndoo i ndaka ja u'vi
ma. Ndaka tna'a o ka iyo
ñuu Italia a, ka ndakan-tnu'u
ñaña'a ña i.
25 Te Su'si ma na skuta'vi ña'a
ja vii ja va'a ndaka ni. Te
sukan kó kuu.

Carta ni sa'a tee kúu Santiago ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Santiago ma ñayii ka kuu sa'ya Su'si ma

1 Saña kúu Santiago tee jinukuechi nuu Su'si o a ji'in nuu Jesucristo iya tátnuni nuu o a. Ndákan-tnu'u ñaña'a ña sa ndi-uxi uu jichi ni, ja ni ka jitenuu ni ka ya'a ka yukan ma.

Kákan ta'vi o nuu Su'si ma, te taa ya tnu'u ndichi ma

2 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a, jin koo sii ini xeen ni ndeva'a-ni naxe ka ndo'o ka neni ni.
3 Vaa ka jini ni ja nuna kundee o nuu tnundo'o tnuneni ka ya'a o ma chi sa'a i ja kava kuee-ka ini o, te sukan, te kunitnuni o nú kukanu ini-ka o Su'si ma.
4 Te nuna kava kuee ini o ma, te ni'i ndi'i ni'i tu'u o tnu'u ndee tnu'u ndatnu sukan ko kuu o nuu Su'si ma, te ñatuu nawa jakituu-ka o.

5 Nú nde o ja'ni ña'a i ja jakun-tnuni ini o tnu'u ndichi ma, te kákan-ta'vi o nuu Su'si ma, te taa ya. Vaa maa Su'si ma kúu iya taa ndaka ja jiniñu'u o ma, te masu ndákune'e ya naxe ni yo sa'a ni yo kuu o ma.
6 Kovaa kúkanu ini o Su'si ma ora kakan-ta'vi o nuu ya ma. Ñatuu ko kani uu ko kani uni ini o. Vaa ñayii ñatuu kúkanu ini ya ma chi sukan kúu nuu mar ma kúu i, ja ora yi'i tachi ma, te kua'an vee nuu ndute ma kúu.
7 Te nú sukan-ni kúu ni, másu ko kani ini ni ja ni'i ni ni-in ja taa Iya Tátnuni ma.
8 Ñayii jani uu jani uni ini i ma chi ni-in ja kúni i ja sa'a i ma, ma kuu sa'a i.

9 Nú ñayii kúnda'vi ma te ni nduu i sa'ya Su'si ma, kóo sii ini i, vaa jâ iyo jayiñu'u i nuu Su'si ma.
10 Kovaa nú na in kúxiku ma, te káni ini i ja masu xiku kúu i, su'va kóo sii ini i ja ni ndakunitnuni i ja masu in ñayii kanuu-ka kúu i, vaa sukan kúu ita yi'i ma-ni kúu i.
11 Vaa nuna kana kandii ma te ku-i'ni xeen ma, te yi'i ma chi yichi i, te ita i ma chi kun-kava, te naa ja vivii ni kaa i ma. Te suni sukan kúu tna xiku ma ji'in ndaka ja jaan i ma ji'in ja ndáxiko i ma.

Sukan jin kanda o nuu tnundo'o tnuneni kénda koo nuu o ma

12 Vava'a kúu ñayii kánda ora ska'an ña'a tachi ma ja sa'a i ja u'vi ma, vaa nuna kanda i ja masu sa'a i ja u'vi ma chi ni'i i in corona ja koteku i ni-kani ni-jika ja ni skuiso Su'si ma ja taa ya nuu yo'o ja ka kutoo o ya.
13 Vaa nú na in kúu ini ja sa'a i ja u'vi ma, máko ka'án i ja Su'si ma jitotnuni ña'a. Vaa Su'si ma, masu na in kuu ska'an ya ja sa'a ya ja u'vi ma, te ni maa ya, masu ska'an ya ni-in ñayii ma ja sa'a i ja u'vi ma.
14 Su'va ja u'vi ñu'u ini maa maa o ja sa'a o ma, chukan

kúu ja kána ña'a i ja sa'a o, te
játna ini o, te jínu ini o, te sa'a
o ma.
15 Sani te ja játna ini o ja sa'a
o ma ni kundee i ja ni jiso
kuechi o ma. Te nú ja ndiso
kuechi o ma, sani te kújika o
nuu Su'si ma.
16 Ndijin ja ni ka nduu o
sa'ya Su'si o a, kútoo xeen
ña'a sa, te má jin xnda'vi ni
maa ni:
17 Ndaka ja va'a ja ndaa ka
ndani'i o a chi onde sukun
nuu iyo Su'si ma vee, te Su'si
ma kúu iya ni sa'a ndaka
ja ka ndu'va ka iyo onde
andivi ma. Te maa ya chi
masu ndaxsama ya ja jani
ini ya ma, sukan kúu kati
kuanda'vi ma.
18 Ja ni kuu ini maa ya ma
kúu ja ni sa'a ya ja ni ka
ndakâku jaa o nuu ya ma ja
maa tnu'u ndaa tnu'u kuiti
ni ka'an ya ma, sukan-va'a
jin ko kuu o xinañu'u-ka nuu
ndaka ja ni sa'a ya ma.

*Ja kondikin ndija o Su'si
ma kúu ja ûni ka'an o te sa'a
o*

19 Chukan kúu ja kútoo ña'a
maa sa, ndijin ja ni ka nduu
o sa'ya Su'si o a, te jin koo
ñama ni ja jin koniniso'o ni,
te jin kava kuee ini ni ora jin
ka'an ni ma, te má jin ndakiti
yachi ini ni.
20 Vaa nú ka ndakiti ini o ma,
masu ka sa'a o ja kúni Su'si
ma.
21 Chukan kúu ja jin xtandiyo
ni ndaka tu'u ja u'vi ja kini ka
ñu'u ini anua ni a, te jin kava
kuee ini ni, te jin kuan-ta'vi
ni tnu'u Su'si ma ja ni ka
jakun-nee ini anua ni a, vaa
suu i sa'a ja kuu jin kaku ni
nuu ja u'vi ma.

22 Kovaa jin sa'a ni sukan
ká'an tnu'u Su'si a. Te masu
yika-ni ja jin koniniso'o ni,
vaa nú ña'a te ka xnda'vi ni
maa ni.
23 Vaa nú nde in yika-ni ja
niniso'o i sukan ká'an tnu'u
Su'si o a te masu sa'a i
sukan ká'an tnu'u ya ma,
ñayii ya'a chi sukan-ni kúu
in tee nde'ya maa de nuu
espeju ma sukan-ni kúu i.
24 Vaa jini de sukan jito de
ma. Sani te kua'an de, te
ndunaa de naxe jito de ma.
25 Kovaa iyo ñayii ni-yu'u
ni-ini i nde'ya i tnu'u vava'a
tátnuni Su'si ma tnu'u sa'a ja
ndayaa o nuu ja u'vi ma, te
masu ndúnaa i ja ni jiniso'o
i ma, nú masu ja ûni sa'a i
ndaka sukan ká'an ya ma. Te
ñayii ya'a, va'a xeen ko kuu i
ndaka nawa ñu'u ini i ja sa'a
i ma.

26 Vaa nú na in jani ini
ja in ñayii ndikin xeen Su'si
ma kúu i ne'un ndaka o a,
te chítna'nu i yaa i ma ji'in
ndaka tnu'u ká'an i ma. Nú
ña'a, te xnda'vi i ini anua i
ma, te visi ká'an i ja ndikin i
Su'si ma, kovaa ja ká'an i ma
masu kétna'a ji'in ja sa'a i ma.
27 Ja ko kuu o ñayii ndikin
ndaa Su'si ma kúu ja chíndee
o suchi kuechi ni ka ji'i yuva
i ma, ji'in ña'a ni ka ji'i yii
ña ma te ka ndo'o ka neni ña
ma, ji'in ja koto va'a o maa
o ja ma sa'a o ni-in ja u'vi
iyo ñuu ñayivi a. Cha'a kúu
ja kondikin ndija o maa in-ni
Su'si ma.

2

Inuu-ni jín kutoo o ndaka ñayii ma

1 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a, ja ka kandija ni Jesucristo Iya Tátnuni iya iyo jayiñu'u ma, ja ká'an sa kúu ja másu ko jin saxiko ni ni-in ñayii ma.
2 Te nuu ka ndatna'a ni ma, te nú ni kivi in tee ñu'u nda'a de in xe'e oro ndee ya'vi xen-xeen te ne'nu de sa'ma va'a xen-xeen, te suni kivi tna in ñayii nda'vi xeen te ne'nu i sa'ma nda'vi sa'ma kee,
3 te nuna jin kuaan mani ni ñayii ne'nu sa'ma va'a xeen ma, te jin kuña'a ni i: "Kunukoo ni nuu va'a-ka ya", te jin kuña'a ni ñayii nda'vi ma: "Konukuiñi ndijin jiña, xi kunukoo ni nuu ja'a sa ya",
4 te nú sukan ka sa'a ni chi ka saxiko tna'a ni, te ka kuu ni sukan ka kuu tee ka ja'nde tniñu ñayii ma ja ka xnda'vi de i ma.

5 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a ja ka kutoo tna'a o a, jin koniniso'o ni: Su'si ma, ni ndakaji ya ñayii nda'vi sukan ka jani ini ñayii ñuu ñayivi a, sukan-va'a jin ko kuxiku i ja ka kandija i ya ma, te jin ndani'i ta'vi i nuu tátnuni Su'si ma, sukan ni skuiso ya ja sa'a ya ji'in ñayii ka kutoo Su'si ma.
6 Kovaa ndijin chi ni masu ni ka sa'a inuu ni ji'in ñayii nda'vi ma ji'in ñayii xiku ma, te vitna ja ñayii xiku ma, ka sa'a ndeva'a ña'a i maa ni, vaa ka ñu'u ndeva'a ña'a i, te kuan koo i kuan xsia'a ña'a i nuu tee ka netniñu ma.
7 Vaa maa i chi ka ka'an ndeva'a i ja kuu Su'si iya ka ndakune'e ni ma, te chukan kúu ja ka sa'a ña'a i sukan.

8 Ka jini ni ja sukan ká'an tutu ndee tnu'u Iya Tátnuni ma: "Jín kutoo o tna'a o ma sukan ka kutoo o maa o ma." Te nú sukan ka sa'a ni, va'a-ni ka sa'a ni.
9 Kovaa nú ka saxiko ni in ñayii ma, su'va ka jiso kuechi ni, vaa ja u'vi kúu, te ñatuu ka sa'a ni sukan ni tatnuni Su'si o ma.
10 Visi na sa'a o ndaka-ka ja ni tatnuni Su'si ma, te ma sa'a o in sukan ni tatnuni ya ma, jâ ni jiso kuechi o nuu ndaka-ka ma.
11 Vaa maa Su'si ma ni tatnuni ja ñayii ni ka tnanda'a ma, másu ko jin kivi nduu i ji'in in-ka ñayii ja jin kuiso kuechi i, te suni maa ya ni ka'an ja másu ko jin ka'ni tna'a o. Kovaa visi ñatuu ka kivi nduu o ji'in in-ka ñayii ma, kovaa nuna ka'ni o in ñayii ma, jâ ni kuu o in ñayii ñatuu sa'a sukan ni tatnuni Su'si ma.
12 Jâ ka jini o sukan ndakan Su'si ma kuenda nuu ndaka o, nú ni ka sa'a o ndaka sukan ká'an tnu'u vava'a ni tatnuni ya ma, tnu'u sa'a ja jin nde koo o nuu ja u'vi ma. Te chukan kúu ja jín konee o cuidado, te jín ka'an o te jín sa'a o sukan ká'an tnu'u maa ya ma.
13 Nú na in ñatuu kúnda'vi ini i tna'a i ma, te suni ma kunda'vi ini tna ña'a Su'si ma kivi ndakan ya kuenda ma, kovaa ñayii kúnda'vi ini i tna'a

i ma chi sii ini-ni koo i kivi
ndakan ya kuenda ma.

In ja va'a jani ini o ma, ûni
ká'an o te sa'a o

14 Ndijin ja ni ka nduu
o sa'ya Su'si o a, ¿na nde
jiniñu'u ja ká'an o ja ni
kandija o Su'si ma, te ñatuu
sa'a o ja va'a ka sa'a ñayii ka
kandija Su'si ma? ¿Ka jani
ini ni ja jin ndani'i-ta'vi o ja
yika-ni ja ká'an o ja kándija
o ma te masu sa'a o sukan
ká'an ya ma?
15 Te nú in tna'a o ma, ñatuu
na sa'ma neva'a i ja kone'nu
i ma te ñatuu nawa iyo ja kaa
i in-kivi in-kivi ma,
16 te nuna kuña'a o i: “Koo sii
ini ni, te kone'nu va'a ni, te
kaa ni ndaka ja kúni ni ma”,
kovaa masu kua'a o nawa
jiniñu'u i ma, ¿na nde jiniñu'u
ndaka ja kuña'a o ma?
17 Suni sukan kúu tna ja nuna
ka'an o ja kándija o Su'si ma
te ñatuu sa'a o sukan játna ini
ya ma, masu nde jiniñu'u ja
sukan sa'a o ma.

18 Kovaa nú na in na ká'an
ja ndijin chi in ñayii kándija
Su'si ma kúu ni, kovaa nú
ñatuu sa'a ni sukan játna ini
Su'si ma, masu kuu ka'an ni
ja in ñayii kándija Su'si ma
kúu ni. Kovaa nú na in na
ka'an ja saña chi sa'a sa ja
játna ini Su'si ma, te sukan
káxtnu'u sa ja in ñayii kándija
Su'si ma kúu sa.
19 Ndijin, ja ká'an ni ja kándija
ni ja in-ni Su'si kúu, te
¿jani ini ni ja sukan ma te
vava'a-ni iyo ni nuu Su'si
ma? Ña'a. Suni tachi ma chi
ka kandija i ja in-ni Su'si kúu,
kovaa ka ni'i ka ndeyu i ja ka
yu'u i ya.
20 Ndijin, masu nde jiniñu'u
ja jani ini ni a. Koniniso'o ni
ja káxtnu'u sa nuu ni a, ja nú
yika-ni ja kándija o Su'si ma
te ñatuu sa'a o sukan játna ini
ya ma, masu nawa kúu o nuu
ya.
21 Jini ni ja yuva o Abraham
ma chi nuu ni ndakua'a de
sa'ya de Isaac ma sukan ni
jikan maa Su'si o ma, ja ni
sa'a de sukan ma, te ni ka'an
ya ja in tee sa'a ja ndaa kuiti
kúu de.
22 Ka jini o ja masu yika-ni
ja ni kandija de Su'si ma
kúu, nú masu ja ûni ni sa'a
de sukan játna ini ya ma.
Ja ni kandija de Su'si ma,
te chukan kúu ja ni sa'a de
sukan kúni ya ma.
23 Te ni kuu sukan ká'an tutu
ndee tnu'u ya ma: “Abraham
ma chi ni kandija de Su'si
ma, te ni ka'an Su'si ma ja in
tee sa'a ja va'a ja ndaa kúu
de”, te ni ka'an ya ja in tee
kétna'a ini ji'in ya kúu de.

24 Ka jini ni ja ñayii ma chi
masu kuu ka'an Su'si ma ja
ñayii va'a kúu i, nú yika-ni ja
kándija i ya ma te ñatuu sa'a i
sukan játna ini ya ma.
25 Vaa suni sukan tna ni kuu
ji'in ña'a nani Rahab ma.
Visi ña'a ni yo kivi nduu
ji'in ndi-in ndi-in tee kúu ña
ma, kovaa nuu ni chindee
ña tee ni tetniñu Moisés ma
te ni ndatetniñu ña de in-ka
ichi kuan nu koo de ma
sukan-va'a jin kaku de ma,
te ja sukan ni sa'a ña ma, ni
ka'an Su'si ma ja in ña'a sa'a
ja va'a kúu ña.

26 Vaa suni sukan kúu in ñayii
nuna kana anua i ma, te in
ñayii ni ji'i kúu i, te suni
sukan kúu tna o nuna ka'an o
ja kándija o Su'si ma te ñatuu
sa'a o sukan játna ini ya ma,
te sukan kúu in ñayii ni ji'i
kúu o nuu ya ma.

3

Kónee o cuidado tnu'u ka'an o ma

1 Ndijin ja ni ka nduu o
sa'ya Su'si o a, má jin kuu
ini xeen ni ja jin ko kuu ni
teskua'a ne'un ndaka ni a,
vaa ka jini ni ja ndakan-ka
Su'si ma kuenda nuu o ja ka
kuu o teskua'a a.
2 Vaa ndaka o chi kua'a xeen
jichi ka sa'a o ja masu játna
ini Su'si ma. Nú na in ñatuu
ká'an ni-in tnu'u ndeva'a ja
masu játna ini Su'si ma, te
ñayii ya'a chi in ñayii sa'a ja
va'a ja ndaa kúu i, te iyo i ja
kundee i chitna'nu i ni-ka'nu
yikikuñu i ma.
3 Vaa yo'o chi ka ju'ni o
yu'u caballu ma, sukan-va'a
kandija ti, te kuu skaka o ti
ichi kúni o ma xi kuu sunkani
o ti ma.
4 Jin kani ini tna ni ja barcu
ma, visi inuna'nu xeen tnu,
te kajin yi'i nini'i ma sa'a ja
jika tnu. Kovaa in ja luluu
nani timón kúu ja skuiko ña'a
nde ichi kúni tee skaka tnu
ma ja ki'in tnu.
5 Suni sukan tna kúu yaa
ñayii ma. In ja luluu-ni kúu
i, kovaa sa'a i kua'a ja na'nu
xeen. ¡Ka jini ni ja in ñu'u
ndú'va luluu ti'i-ni ma chi
kundee i ka'mi i in yuku
ka'nu xeen!
6 Yaa ñayii ma kúu sukan kúu
in ñu'u luluu ndú'va ma. Te
kúu i sukan kúu in ñuu ñayivi
ja ñu'u chitu ja u'vi ma. Te iyo
i ne'un yikikuñu o a, te sa'a i
ja kútne'e ni-ka'nu yikikuñu o
a. Te yaa o ya, kúu i sukan
kúu ñu'u ndú'va andeya ma
ja xndo'o xneni ña'a i ni-kani
ni-jika. Te chukan kúu ja na
jin ko koto va'a o yaa o ya
nawa ká'an i.
7 Vaa ndaka kiti ka iyo ñuu
ñayivi a, ja ka kuu ti kiti na'nu
ka iyo yuku ma, ji'in lasaa
ma, ji'in koo ma, ji'in kiti ka
ñu'u nuu mar ma, kundee o
nuu ti.
8 Kovaa ni-in ñayii masu
kundee i tatnuni i nuu yaa i
ma. Vaa in ja u'vi kúu yaa i
ma, te ñu'u chitu venenu ja
ka'ni ña'a i.
9 Ji'in yaa o a kuu ndachiñu'u
o Yuva o Iya Tátnuni ma, te
suni maa yaa o a kuu ka'an
u'vi o nuu ñayii kaa sukan
kaa Su'si ma.
10 Vaa maa yu'u ñayii ma ka
ke koo ja va'a ma ji'in ja u'vi
ma. Ndijin ja ni ka nduu o
sa'ya Su'si o a, jin ndasa'a ni
kuenda ja masu kuu jin ko
sa'a o sukan.
11 Vaa in nuu tóo ndute ma
masu kuu kana ndute va'a
ji'in ndute uwa.
12 Ndijin ja ni ka nduu o
sa'ya Su'si o a, jin ndasa'a ni
kuenda, vaa ni a tnu higo ma
masu kuu kuun in-ka nde'ya,
ni a tnu uva ma masu kuu
kuun higo. Te suni sukan
kúu ja ni-in nuu tóo ndute
ma masu kuu kana ndute
u'wa te kana ndute va'a.

Ñayii neva'a tnu'u ndichi

Su'si ma chi sa'a i sukan játna ini ya ma

13 Nú iyo in ñayii ndichi te
jáku'ni ini i ne'un ndaka o a,
te káxtnu'u i sukan kúu i ma,
nú sa'a i sukan játna ini Su'si
ma. Jini i naxe kava kuee ini
i, vaa in ñayii ndichi kúu i.
14 Kovaa nú ka kukueñu
ini ni te ka jani ini ni ja
maa ni jin ko kuu ñayii ka
ndanuu-ka, te máko jin ko
kuvixi ni ja ñayii ka kuu-ka
ka kuu ni chi yika-ni ja ka
xnda'vi ni maa ni, te masu ka
sa'a ni ja ndaa ma.
15 Vaa ja ka jani ini ni ma
chi masu onde sukun ma vee
chi ja iyo nuu ñu'ú ya kúu, te
nanimaa ja jani ini ñayii ma
kúu, te tna'a ja chúnee tachi
ma ini anua ñayii ma kúu.
16 Te chukan kúu ja nú ka
kukueñu ini o ma te ka
kanaa o ma te ka sakanuu
ka sakani'ni o ma, chi masu
ja va'a kúu, su'va nanimaa ja
u'vi ma kúu ja ka sa'a o ma.
17 Kovaa tnu'u ndichi ja vee
onde sukun ma kúu tnu'u
nanimaa Su'si ma, te sa'a i ja
kava kuee ini ñayii ma, te sa'a
i ja ka'an mani tna'a ñayii ma,
te kava va'a ini i, te kunda'vi
ini i tna'a i ma, te masu sa'a
siin i tna'a i ma, ni a masu
xnda'vi i tna'a i ma, su'va sa'a
i ja va'a ma. Te nú sa'a i
sukan, te in ñayii ndichi kúu
i.
18 Ñayii ka iyo mani i ji'in
ndaka-ka ñayii ma chi ká'an
Su'si ma ja ñayii ka sa'a ja
va'a ka kuu i.

4

Jín xndoo o ja u'vi iyo ñuu ñayivi ya te jín koo o jín tu'va-ka o nuu Su'si ma

1 ¿Naxe ka jani ini ni?
¿Ndenu kée ja ka ndakanaa o
ji'in tna'a o ma? ¿Masu ja u'vi
ka ñu'u ini anua o ma ka kuu
ja ka ndaskanaa ña'a i ma?
2 Ndijin chi ka ndiyo ini ni, te
ñatuu ka ni'i ni. Te ka ja'ni
tna'a ni, te ka jatu ini ni ja
ka kukueñu ini ni ja ñatuu
ka ni'i ni ja ka kuni ni ma.
Te chukan kúu ja ka kanaa
ni. Kovaa ñatuu ka ni'i ni ja
ka kuni ni ma, vaa ñatuu ka
jikan ni nuu Su'si ma.
3 Te visi na jin kakan ni, ko-
vaa ma jin ni'i ni, vaa masu
va'a-ni ka jikan ni nuu Su'si
ma, vaa ja ka jikan ni ma,
yika-ni ja ka kuni ni ja jin
kuatniñu sii ini ni ñuu ñayivi
a kúu.
4 Ndijin, masu in-ni ja ka jani
ini ni. ¿Ñatuu ka jini ni ja,
nú ka kuni o ja jin sa'a o
sukan ka sa'a ñayii ñuu ñayivi
a chi masu ka ketna'a ini o
ji'in Su'si o a? Ndeva'a-ni
na in kúni ja sa'a i sukan ka
sa'a ñayii ñuu ñayivi a, in ñayii
ñatuu ketna'a ini ji'in Su'si
ma kúu i.
5 Xi ka jani ini ni ja masu nde
jiniñu'u ja ká'an tutu ndee
tnu'u Su'si o a: “Vaa Su'si ma
chi kútoo ña'a ya, te kúkueñu
ya ini anua o a, vaa maa ya
ni taa, te kuenda maa ya ka
kuu o.”
6 Te chukan kúu ja Su'si ma,
chíndee xeen ña'a ya, vaa
ká'an tutu ndee tnu'u ya a:
“Maa Su'si ma, masu kua'a ya
tnu'u nawa jin sa'a ña'a ñayii
ka jani ini ja maa i ka kuu-ka
ma. Kovaa chíndee xeen-ka

ya ñayii ka ndakunitnuni i ja
ja maa ya ma, te ka iyo i ma.”
7 Jín sa'a o sukan tátnuni Su'si
ma, te máko jin kandija kuiti
o ja ká'an tachi ma. Sani te
kunu maa i ki'in i.
8 Jín koo o jín tu'va-ka o Su'si
ma, te maa tna ya chi ki
tu'va-ka ña'a ya. Ndijin ja
ka ndiso kuechi ni ma, jin
ndakani jin ndaka'vi ini ni, te
jin xndoo ni ja u'vi ka sa'a ni
ji'in nda'a ni ma. Te ndijin
ja ka jani uu ka jani uni ini
ni ma, jin ndasandoo ni ini
anua ni a, te jin kukanu ini
ni Su'si ma.
9 Jin ndakani jin ndaka'vi ini
ni, te jin ndanda'yu ni. Te jin
xndoo ni ja ka kusii ka kusii
ni a, te ndaka sukan ni ka iyo
sii ini ni ma, na nduu i tnu'u
xii ini.
10 Te jin ndakunitnuni ni nuu
Su'si ma ja masu in ja va'a ni
yo kuu ja ni ka yo sa'a, ni ka
yo kuu ni ma, te maa ya sa'a
ja jin konukuiñi va'a ni nuu
ya, te jin koo jayiñu'u ni.

Má ka'an o ja kuu tna'a o ma

11 Ndijin ja ni ka nduu o
sa'ya Su'si o a, má jin ka'an
ni ja jin kuu ndi-in ndi-in ni.
Vaa nú na in ká'an ja kuu
in tna'a i ma, suni ká'an i
ja kuu tnu'u ni tatnuni Su'si
ma. Te nú na in ndákan
kuenda ja kuu in tna'a i ma,
suni ndákan i kuenda ja kuu
tnu'u ni tatnuni Su'si ma. Ko-
vaa nú ndijin ja ndákan ni
kuenda tnu'u ni tatnuni Su'si
ma, te ñatuu sa'a ni sukan ni
tatnuni ya ma, su'va sukan
kúu in ñayii ja'nde tniñu kúu
ni.
12 Te vitna ja maa in-ni ya
kúu iya ni taa tnu'u ni tat-
nuni ya ma, te ndakan ya
kuenda nuu o nú ka sa'a
o sukan ni tatnuni ya ma,
te maa ya ka'an nuna jin
ndani'i ta'vi o xi jin skenaa o
maa o. Kovaa ndijin, ¿na in
kúu ni ja ndákan ni kuenda
nuu tna'a ni ma?

Saneé sañuu-ni kúu ja jani ini maa o ja ko kuu yutnee ma nú ñatuu sonee o nuu nda'a Su'si ma

13 Vitna, te jin koniniso'o
ni, ndijin ja ka ka'an ni sa'a:
“Vitna xi yutnee te jín koo o
ñuu yukan, te jin koo o in
kuiya, te jin kuaan o ndat-
niñu, te jin ndaxiko o, te jin
ni'i o xu'un.”
14 Te vitna ja ni masu ka jini
ni nawa ko kuu yutnee ma.
Vaa ¿nawa kúu yo'o? Ja ndaa
ja sukan kúu in viko ñu'u ma
ja ñuñu'ni-ni nde'ya o i, sani
te náa i, sukan-ni kúu yo'o ja
kúu o ñayii a.
15 Su'va sa'a jin ka'an ni: “Nú
Iya Tátnuni ma kúni, te jín
koteku o, te jín sa'a o cha'a xi
jín sa'a o chukan.”
16 Kovaa ndijin chi ka ka'an
ni sukan ka ka'an ñayii ka
jani ini i ja maa i ka kuu-ka
ma te ñatuu ka jiniñu'u i Su'si
ma. Te ndaka cha'a chi ja u'vi
kúu.
17 Vaa nú na in jini i ja naxe
sa'a i ja va'a ma, te ñatuu sa'a
i ma, chi jâ ni jiso kuechi i
nuu Su'si ma ja sukan sa'a i
ma.

5

Sukan xtu'va Su'si ma

ñayii xiku ma nú ma jin ndanduku i ya

1 Vitna jin koniniso'o ni, ndijin ja ka kuu ni xiku ma. Jin konda'yu ni, te jin kuxii xeen ini ni, vaa su'va jin ndunda'vi ni kivi ki'in o a.
2 Vaa ja ka neva'a ni a chi ka te'yu-nka i, te sa'ma ni ma chi jâ ni ka kana-nka ti.
3 Te oro ni a ji'in plata ni a, jâ ni ka kuxi-nka i, te ja ni ka ndakuxi i ma, ka ndaka'an i ja jin kuu ni, te jin ka'mi ndi'i kuiti ña'a i. Ni ka satu'va ni ja jin koneva'a ni, te vitna ja sani te naa ñuu ñayivi ya.
4 Tna'a ja ña ni ka chuya'vi ni ñayii ni ka satniñu itu ni ma, ka ka'an-kuechi i ja jin kuu ni, te Iya Tátnuni ma iya kúu sa'a ndaka ma, ni jiniso'o ya ja ka ka'an-kuechi ñayii ni ka satniñu nuu ni ma.
5 Ni ka iyo sii ini ni nuu ñu'ú ya sukan ka kuni ni. Ni ka xneñu ni maa ni sukan in kiti ndetu ti kivi kûu ti ma, te jâ ni kenda kivi yukan.
6 Ndijin chi ni ka xndo'o, ni ka xneni ni ñayii ka sa'a ja va'a ma, te ni ka ja'ni ni i, te ñatuu nawa ni ka ka'an i.

Jín kava kuee ini o te jín kanda o, te jín ko kakan-ta'vi jín ko kakan-ta'vi-ni o nuu Su'si ma

7 Te chukan kúu ja ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a, jin kava kuee ini ni onde kivi ndii Iya Tátnuni ma. Jin konde'ya ni sukan kúu tee jitu itu de ma. Ndetu de ja vivii kuu itu de ma. Kánda de ndetu de onde kuun savi ne'e ma ji'in savi kuee ma.
8 Jin kava kuee tna ini ni, te jin kani va'a ini ni, vaa kivi ndii Iya Tátnuni ma jâ ve kuyatni.
9 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a, má jin kuyika nuu tna'a ndi-in ndi-in ni nawa ka sa'a ka kuu nuu tna'a ndi-in ndi-in ni ma, sukan-va'a ma jin chunaa ni, vaa jâ iyo tu'va ja ndenda iya ndakan kuenda ma.
10 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a, jín ke'en o kuenda sukan ni ka yo kuu tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma. Ni ka yo kanda de ja ni ka yo ndo'o de ma, ja kuechi ja ni ka yo ndaka'an de tnu'u ni yo wa'a Su'si ma.
11 Yo'o chi jâ ka ndasa'a o kuenda ja vava'a-ka ka kuu ñayii ka kanda ja ka ndo'o ka neni i ma. Vaa ni ka jiniso'o o sukan ni kanda Job ma ja ni ndo'o ni neni de ma, te ni ka jini o ndaka ja va'a ni ndakua'a Iya Tátnuni ma, vaa iya va'a ini iya nda'vi ini kúu ya.
12 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a, tnu'u kanuu-ka kúu tnu'u ya'a, ja má jin kuatniñu ni ja iyo andivi ma, ni a ja iyo nuu ñu'ú ya, ja jin ko xnda'vi tna'a ni. Su'va tnu'u jin ka'an ni ma ko kuu tnu'u ndaa tnu'u ndija ja nú kuu sa'a ni ma xi ma kuu sa'a ni ma, sukan-va'a ma chunaa ni nuu Su'si ma.
13 Nú nde ni iyo in tnundo'o, kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma. Nú nde ni iyo sii ini, kata ni nuu Su'si ma.

14 Nú nde ni káni ña'a in
kue'e, jin kana ni ñayii jâ ni
kuu kii ka nukuiñi va'a i nuu
Su'si ma, te jín kakan-ta'vi i
nuu Su'si ma ja kuu ñayii ku'u
ma, te ja maa Iya Tátnuni ma,
te jín chi'i i aceite ñayii ku'u
ma.
15 Te nú ûni ka kukanu ini
i Su'si ma ora ka jikan-ta'vi
i nuu ya ma, te ñayii ku'u
ma chi nduva'a i, te maa
Iya Tátnuni ma, ndone'e ya
i. Te nú ni jiso kuechi i,
te ndasakanu ini ya kuechi i
ma.
16 Kanuu ja jin ndaka'an
jin ndakachi nuu tna'a
o na kuechi ni ka sa'a
o ma, sukan-va'a jín
ndakakan-ta'vi o nuu Su'si
ma ja na sakanu ini ña'a
ya, te jin nduva'a o. Vaa ja
jikan-ta'vi ñayii iyo va'a nuu
Su'si ma kúu ja chíndee xeen
ña'a i.
17 Vaa tee ni yo nani Elías
ma chi inuu-ni kúu de ji'in
o, kovaa ni-yu'u ni-ini de ni
jikan-ta'vi de nuu Su'si ma,
sukan-va'a ma kuun savi ma,
te ñatuu ni kuun savi ma uni
kuiya yo sava.
18 Te ni ndakan-ta'vi tuku de
in-ka jichi, te ni ndajinu savi
ma, te ni ka kuu itu ma. Te
nú sukan ni yo sa'a Su'si ma
ja ni yo jikan-ta'vi Elías ma,
suni sukan sa'a tna ya ji'in
yo'o.

19 Ndijin ja ni ka nduu o
sa'ya Su'si o a, nú na in ni
ski'in maa i ja ni xndoo i ichi
ndaa ma, te nde o sa'a ja
ndakokuiñi i nuu Su'si ma chi
in ja va'a kúu,
20 te jin kona'a ni ja nú na
in sa'a ja ndakokuiñi ñayii
ni ndakuiso kuechi ma ichi
Su'si o a chi jâ ni kundee i ja
ni kaku anua ñayii yukan, te
ma skenaa i maa i ma, vaa
jâ ni ndasakanu ini ña'a Su'si
ma ndaka kuechi ni ndasa'a
i ma.

Carta xinañu'u ni sa'a tee kúu Pedro ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pedro ma ñayii ka kandija Su'si ma

1 Pedro ma kúu sa, tee
ni tetniñu Jesucristo ma, te
káxtnu'u sa nuu ni ja ka kuu
ni ñayii ni ka jitenuu te ni ka
ndasañuu ni ñuu Ponto a, ñuu
Galacia a, ñuu Capadocia a,
ñuu Asia a ji'in ñuu Bitinia a.
2 Ni jini maa Yuva o Su'si
ma ja jin ko kuu ni ñayii
jin kandija ja ká'an Xtumani
Ndios ma te masu jin sa'a-ka
ni ja u'vi ma, te chukan kúu
ja ni ndakaji ña'a maa Su'si
ma, sukan-va'a jin kandija ni
ja ká'an Jesucristo ma, te ja
maa niñi ya ma, te jin nduvii
jin ndundoo kuiti ni te jin
sa'a ni nanimaa ja játna ini
Su'si ma. Na skuta'vi ña'a ya
ja vii ja va'a, te jin koo mani
xen-xeen ni.

Jayiñu'u kóo nuu Su'si ma ja ni sa'a ya ja jin ndani'i ta'vi o

3 Ja va'a kúu Su'si o ma
Yuva Jesucristo iya tátnuni
nuu o a, ja sukan nda'vi ini
xeen ya ma, te ni sa'a ya ja
ni ka ndakâku jaa o. Vaa
ka jini o ja ni ndateku maa
Jesucristo ma ne'un ñayii ni
ka ji'i ma, te sukan, te ka
kukanu ini o ja maa ya sa'a ja
jin koteku o ni-kani ni-jika.
4 Te jin ndani'i-ta'vi o in nuu
iyo tu'va onde andivi ma ja
jin koo o, in nuu masu naa
kuiti, in nuu masu na ja u'vi
iyo, su'va vivii koo i ni-kani
ni-jika, te yukan jin ndatna'a
o.
5 Te ja ka kandija o ya ma, te
ko koto vava'a ña'a ya nani
ka iyo o ñuu ñayivi a, onde
kivi ndenda Jesucristo ma, te
jin kuni o sukan kúu sukan
iyo ja jin ndani'i-ta'vi o ma.
6 Te chukan kúu ja visi na jin
ndo'o jin neni o te jin kuxii
ini o vala vitna, kovaa jin koo
sii ini o, vaa jiniñu'u ja sa'a
jin ndo'o o.
7 Vaa sukan kúu oro ma, visi
na jin chunee jin chunee de
i nuu ñu'u i'ni-ka ma su'va
nduu nanimaa-ka i, te sukan
jin ko kuu tna o, te visi na
jin ndo'o xeen-ka o, kovaa
sukan, te vivii-ka jin kukanu
ini-ka o ya. Te sukan, te jin
koo jayiñu'u o kivi jin kuni
o sukan kaa maa Jesucristo
ma.
8 Visi ñatuu ni ka yo jini ni ya
ma, kovaa jâ ni ka kutoo ni
ya. Te visi ñatuu ka nde'ya ni
ya vitna, kovaa ka kandija ni
ya. Te ka kusii ini xeen o, ûni
masu kuu jin ka'an o sukan
ka kusii ini o a, vaa ndaka
vivii xeen kúu.
9 Vaa ja ka kandija o a kúu
ja sa'a ja jin ndani'i ta'vi ini
anua o a.
10 Tee ni ka yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, ni
ka ndaka'an de ja vii ja va'a
skuta'vi ña'a Su'si ma. Vaa ni
ka skua'a vava'a de siki naxe
jin ndani'i-ta'vi o ma.
11 Ni ka ndasa'a vava'a de
kuenda na ñayii, na tiempu
ko kuu ja ni kaxtnu'u Xtu-
mani maa Cristo ma iya

ka iyo ji'in de ma, iya ni
kaxtnu'u sukan ndo'o neni
Cristo ma ji'in jayiñu'u ya
ja ki koo kuee-ka ja ya'a ja
ndo'o neni ya ma.
12 Nuu tee ya'a ni kaxtnu'u
ya ndaka cha'a, ja masu ja
jin kuu maa de kúu chi ja
jin kuu maa o kúu, te sukan
ni ka yo jinukuechi de nuu
Su'si ma. Te vitna, te tee
ni ka ndakaxtnu'u tnu'u vii
tnu'u va'a nuu ni ma, ni
ka kaxtnu'u de tnu'u ya'a ja
ni wa'a maa Xtumani Ndios
iya vee onde andivi ma.
Tna'a cha'a ka kuu ini xeen
ángel ma ja jin konde'ya jin
konde'ya i.

Jín xndoo o ndaka ja u'vi ma, te jín ko sa'a o ja va'a ma sukan játna ini Su'si ma

13 Chukan kúu ja jin koo
tu'va ni, te jin jaku'ni ini
ni naxe jin sa'a ni. Te jin
ndasa'a ni kuenda, te jin kon-
detu ka'nu ka'nu ni ndaka ja
skuta'vi ña'a Su'si ma kivi jin
kuni o Jesucristo ma.
14 Jin ko kuu ni sukan ka
kuu sa'ya o suchi ka kandija
vava'a ma, te má jin sa'a-ka
ni sukan ni ka yo kuu ini ni
ja jin ko sa'a ni ma, kivi nuu
ñatuu jin kuni-ka ni ja ndaa
ma.
15 Jâ ka jini ni ja iya ni kana
ña'a ma, ñatuu na ja u'vi sa'a
ya, te sukan jin ko kuu tna
ni, te ni-in ja u'vi máko jin ko
sa'a ni nani ka iyo-ka o ñuu
ñayivi a,
16 vaa sa'a ndee nuu tutu
ká'an tnu'u ya ma: “Má jin
sa'a ni ja u'vi, vaa saña, masu
na ja u'vi sa'a sa.”
17 Nú ka ka'an ni ja Yuva ni
kúu Su'si ma iya ñatuu sa'a
siin ni a in ñayii ma, su'va
inuu sa'a ya ji'in ndaka o, te
sa'a ndaa ya ndaka ja ka sa'a
in in o ma, te jin koyu'u ni ya
ndi-kivi ndi-kivi nani ka iyo
o ñuu ñayivi ya, nasa jin sa'a
ni in ja masu játna ini ya ma.
18 Vaa ka na'a ni sukan ni
ndene'e ña'a ya nuu ja u'vi ja
masu jiniñu'u ja ni ka yo sa'a,
ni ka yo kuu ni ma, sukan ni
ka yo kaxtnu'u yuva ni ma.
Chukan kúu ja jin kona'a ni ja
masu ji'in xu'un ni chuya'vi
ya, saa ni ka kaku o a,
19 nú masu ja ji'in niñi vivii
maa Cristo ma ni chunaa ya,
sukan kúu niñi in ndikachi
jaa kiti vava'a-ka.
20 Onde xi'na-ka ja kuva'a
ñuu ñayivi ya, ja iyo ya ja maa
ya kii ma. Kovaa onde ni
kenda kivi ma, te ni kii ya,
sukan-va'a jin koo va'a-ka o,
vaa kútoo ña'a ya ma.
21 Te chukan kúu ja ka
kukanu ini o Su'si ma, vaa ni
ndaxteku ya Cristo ma ne'un
ñayii ni ka ji'i ma, te ni wa'a
ya jayiñu'u ya ma. Te chukan
kúu ja ka kandija o Su'si ma.
22 Te vitna chi jâ ni ka nduvii
ini anua ni a, vaa ka kandija
ni ja ndaa ja káxtnu'u Xtu-
mani Ndios ma, te ûni jín ku-
too tna'a ndija ndi-in ndi-in
o. Te chukan kúu ja ni-yu'u
ni-anua o jín kutoo tna'a o, te
in-ni ja jin kani ini o.
23 Vaa jâ ni ka ndakâku jaa
o, te masu sukan ni ka kâku
o xinañu'u ma te jin kûu o
ma kúu cha'a, chi ja maa
tnu'u Su'si ma, ja kúu ja ndaa

ja ndija ma te iyo ni-kani
ni-jika ma, kúu ja ni sa'a i
ja ni ka ndakâku jaa o a, te
masu jin kûu-ka o.
24 Vaa:
Ndaka ñayii ma, sukan kúu in
yi'i ma kúu i,
te ndaka jayiñu'u ñayii
ma, sukan kúu ita nuu
yi'i ma kúu i.
Yi'i ma chi yíchi i,
te ita i ma chi jínkava,
25 kovaa tnu'u Iya Tátnuni
ma chi iyo i ni-kani
ni-jika.
Te tnu'u ya'a kúu tnu'u vii
tnu'u va'a ni ka ndakaxtnu'u
de nuu ni a.

2

1 Jín skana jín skuita o
ndaka ja u'vi ma, ji'in ndaka
ja ka xnda'vi tna'a o ma, ji'in
ndaka ja ka ka'an o te masu
ka sa'a o ma, ji'in ndaka ja ka
kukueñu ini o ma, ji'in ndaka
ja ka ka'an o tnu'u ja kuu
in-ka ñayii ma.
2 Jin ko kuu ni sukan ka kuu
lulu suchi yika ni ka kâku
ma ja ka ndanduku ka ndan-
duku-ni i ja jin kaxi i ma,
sukan jin ko ndi ini ni ja jin
koniniso'o ni maa in-ni tnu'u
ndaa tnu'u ndija Su'si ma,
sukan-va'a jin kua'nu-ka ni
nuu Su'si ma, te jin ndani'i
ta'vi ni, te másu ko jin konin-
iso'o ni ja ka ka'an ñayii
ma-ni.
3 Vitna ja jâ ni ka jini ni
sukan va'a ini Iya Tátnuni ma.

Jesucristo ma chi sukan kúu in yuu kanuu kúu ya

4 Jin koo ni jin tu'va-ka ni
Jesucristo ma, vaa maa ya
chi téku ya, te sukan kúu
in yuu kanuu kovaa ni ka
saxiko ñayii ma, sukan ni ka
sa'a i ya. Kovaa nuu maa
Su'si ma chi kuenda tnu'u ja
in yuu vivii kúu ya, ja ni kaji
maa Su'si ma, ja sotna'a ya in
ve'e.
5 Suni jin ko kuu tna ni sukan
kúu in yuu vivii ni kaji maa
Su'si ma, te jin chindee tna'a
ni, ja jin ko kuu ni in ve'e
nuu koo Su'si ma, te jin ko
kuu ni sutu, te ni-in ja u'vi
jin ko sa'a ni, te sukan-va'a
ja maa Jesucristo ma, te jin
ndakua'a ni ja vii ja va'a nuu
Su'si ma tna'a ja játna ini maa
ya ma.
6 Suni sukan ká'an tnu'u ndee
nuu tutu ya ma:
Ñuu Sion ya sunkani sa in
yuu kanuu vivii ni kaji
sa ja kituu i ve'e ma.
Te nú na in na kandija
ma, masu kukan-nuu
i.
7 Yo'o ja ka kandija o ya
ma chi vivii kúu, kovaa ñayii
ñatuu ka kandija ya ma chi
jin kuni i ja:
Yuu ni ka saxiko ñayii ka sa'a
ve'e ma,
te ni nduu i in yuu
kanuu-ka.
8 Te:
Suni yuu ya'a, sa'a i ja jin
kotuu ñayii ma,
te jin nduva i.
Vaa ñatuu ka kandija i tnu'u
Su'si ma, te chukan kúu ja jin
ndachunaa maa i.
9 Kovaa ndijin chi sa'ya
tata ni ndakaji Su'si ma ka
kuu ni, te ûni ka kuu ni sutu
ndija nuu ya, vaa ñuu maa ya
ma ka kuu ni, te ñatuu-ka na

ja u'vi ka sa'a ni, vaa maa ya
ni ndakaji ña'a. Chukan kúu
ja jin kaxtnu'u ni ndaka ja
va'a sa'a iya ni ndene'e ña'a
nuu nee ma, te ni ndaxsia'a
ña'a ya nuu ndú'va ñu'u vivii
maa ya ma.
10 Ndijin, onde xi'na-ka ma,
ni kaji ñukuun Su'si ma in
ñuu maa ya, te ñatuu na tnu'u
nda'vi ini ya ma ni kenda
nuu ni a, kovaa vitna chi ja
ni ndunda'vi ini ya ndaka o,
te ni ka nduu o ñuu ya ma.

Nani ka iyo o ñuu ñayivi ya,
jín kunukuechi sii ini o nuu
Su'si ma

11 Ndijin ja kútoo ña'a sa,
jikan-ta'vi sa nuu ni ja ka
iyo nunuu ni ñuu ñayivi ya,
ja máko jin sa'a-ka ni sukan
kúu ini yikikuñu o a, vaa
yikikuñu o a chi kánaa i ji'in
anua o a.
12 Jin ko kuu va'a jin ko kuu
vii ni, ja ka iyo ni ne'un ñayii
ñatuu ka kandija Su'si o a. Te
visi na jin xtekuechi ña'a i ja
ka sa'a ni ja u'vi, kovaa nuna
jin kuni i ja va'a ka sa'a ni
ma, te jin ndachiñu'u i Su'si
ma kivi kii ya ja jin ndani'i
ta'vi o ma.
13 Ja maa Iya Tátnuni ma,
te jin kandija ni nuu ndaka
tee ka netniñu ma. Visi
maa ñayii ma ni jani ña'a ja
jin kunukuechi de ñuu teyu
ni ma, kovaa ndijin chi jin
kandija ni ja ka tatnuni de
ma, vaa tee ka tatnuni-ka ka
kuu de ma.
14 Suni tee ka jinukuechi nuu
gobiernu ma ja ka tatnuni de
ñuu kuechi ma, jin kandija
tna ni ja ka ka'an de ma,
vaa tee ni tetniñu tee kúu
gobiernu ma ka kuu de ma,
te ka iyo de ja jin ka'nde de
tniñu ñayii ka sa'a ja u'vi ma,
te jin chunaa i kuechi i ma.
Kovaa jayiñu'u jin koo nuu
ñayii ka sa'a ja va'a ma.
15 Vaa sa'a kúni Su'si ma, ja na
jin sa'a o ja va'a ma. Nuna jin
sa'a o ja va'a ma, te jin kuni
ñayii ñatuu ka jini te ñatuu ka
jaku'ni ini i tnu'u Su'si ma, te
jin kasiyu'u i.
16 Vaa vitna chi ja ni taa Su'si
ma tnu'u ja kuu jin ko sa'a
o nawa ka kuni o ma, kovaa
masu kuu-ni-nka ja ni taa
Su'si ma tnu'u ja kuu jin ko
sa'a o nawa ka kuni o ma te
jin ko sa'a-ka o ja u'vi ma chi
ña'a. Su'va jín ko kuu o ñayii
jin kunukuechi nuu Su'si ma.
17 Jín ka'an vii jín ka'an va'a
nuu tna'a ndaka o. Te jín
kutoo tna'a o, te jín ka'an vii
jín ka'an va'a o nuu tee kúu
ja'nu-ka ñuu teyu o ma, te
jín ko ndi ini o ja jin sa'a
o sukan játna ini Su'si ma,
vaa iya ndakan kuenda nuu
o kúu ya.

18 Ndijin ja ka satniñu ni
nuu in-ka ñayii ma, jin kava
respetu ni, te jin kandija ni
ndaka ja ka ka'an i ma, masu
yika-ni ja nuu ñayii va'a ini
ma chi onde nuu ñayii ñatuu
va'a ini ma. Visi ma kundee
ini o, kovaa kanda o.
19 Nú nde ni jini sukan ká'an
Su'si ma, te sa'a ni ja va'a
ma, te visi ka sa'a ndeva'a-ka
ña'a i ma, kovaa nuna kanda
ni ma, te koo jayiñu'u ni nuu
Su'si ma.
20 Kovaa nuna jin kani ña'a i

ja kuechi ja u'vi ni sa'a o ma
te kanda o, masu na jayiñu'u
o koo nuu Su'si ma. Kovaa
nuna sa'a o ja va'a ma te
ndo'o neni o te kanda o ma,
te ka'an Su'si ma ja vava'a-ka
kúu o.
21 Vaa Cristo ma chi ni ndo'o
ni neni ya ja jin kuu o, te
sukan ni kaxtnu'u ya ja jin
ko sa'a o. Chukan kúu ja
ni ndakana ña'a ya ja jin
kondikin o sukan ni kaxtnu'u
ya ma.

22 Te maa ya chi masu na ja
u'vi ni sa'a ya,
te ñatuu nama kuiti ni
xnda'vi ya ni-in ñayii.

23 Nuu ni ka ka'an ndeva'a
i nuu ya ma, masu ni yo
ndaka'an ndeva'a ya nuu i
ma. Nuu ni yo ndo'o, ni
yo neni ya ma, masu ni yo
chu'un ini ya, su'va ni yo yo
ndetu ya naxe sa'a maa Su'si
ma, vaa suu ya kúu iya ja'nde
ndandaa tniñu ma.
24 Te maa ya ni kundee ni
kuyii ini ja ni ndachunaa
ya kuechi ndaka o ma, nuu
ni ndakaa ya nuu krusi ma,
sukan-va'a yo'o, sukan kúu
ñayii ni ji'i ma ja masu kuu
nawa sa'a-ka i ma, sukan jín
ko kuu o nuu ja u'vi ma, te jin
ko sa'a o nanimaa ja va'a ja
ndaa ma, nani ka iyo o ñuu
ñayivi ya. Vaa kuechi ja ni
ndo'o ni neni ya ma kúu ja ni
ka nduva'a o a.
25 Vaa sukan ka kuu ndikachi
ni ka ski'in maa ti ma ka
kuu o nkuu, kovaa vitna jâ
ni ka ndenda koo o nuu iya
jito vava'a ña'a a, iya nde'ya
nde'ya-ni ini anua o nawa ka
jani ini o ja jin sa'a o ma.

3

*Sukan jin kuandetu nuu
tna'a ñayii ni ka tnanda'a ma*

1 Ndijin ja ka kuu ni ña'a
ma, jin kandija ni ja ka ka'an
yii ni ma, sukan-va'a yii ni
ma, ja ñatuu ka kandija de
Su'si ma, te ja jin konde'ya de
sukan ka sa'a ka kuu ni ma,
te jin kandija de Su'si ma, visi
ñatuu ka kaxtnu'u ni tnu'u ya
ma nuu de.
2 Te ja jin kuni de ja sukan ka
ndaa respetu ni nuu de ma
te ñatuu ka kuneé ka ku-uun
ni ma, su'va ka sa'a ni sukan
játna ini Su'si ma, sani te ja
jin kuni de sukan ma, te jin
kandija tna de Su'si ma.
3 Másu ko jin kani ini ni
ja kuechi ja jin kone'nu ni
sa'ma ka ndee ya'vi xeen-ka
ma, xi ja jin ndatnaa vivii-ka
ni xini ni a ja jin savixi ni
maa ni ma, te jin kona'a
vii-ka ni, chi ña'a. Ni a másu
ko jin kani ini ni ja kuechi ja
jin ki'i siki oro ka ndee ya'vi
xeen-ka ma so'o ni ma, xi ja
jin ku'un sukun ni ma, xi ja
jin ku'un nda'a ni ma, te jin
kona'a vii-ka ni, chi ña'a.
4 Su'va jin nduku ni ja jin
kona'a vivii-ka ini anua ni
ma, ja na jin kava va'a ini
ni te jin kava kuee ini ni,
vaa sukan, te vivii jin kona'a
ni ni-kani ni-jika, vaa sukan
játna ini ya ja jin ko sa'a jin
ko kuu ni, ja vivii ka kuu ni
nuu ya ma.
5 Vaa sa'a ni ka yo sa'a, ni ka
yo kuu ña'a onde xi'na-ka ma
ja vivii ni ka yo kuu ña nuu
Su'si ma, vaa vivii ni ka yo

kukanu ini ña ya, te ni ka yo
kandija ña nuu yii ña ma.
6 Sukan ni yo kandija Sara
ma nuu yii ña Abraham ma,
vaa ni yo jandetu ña nuu
de. Te sasi'i ña ka kuu ndijin
ña'a, nuna jin sa'a ni ja vii ja
va'a ma, te jin kuandetu ni
nuu yii ni ma, te masu nawa
jin koyu'u ni nuu de.
7 Suni inuu kuiti jin sa'a
ndijin ja ka kuu ni yii ña ma.
Jin nduku ni naxe jin ko kuu
vii jin ko kuu va'a ni ji'in
ñasi'i ni ma. Te jin kona'a
ni ja ñasi'i maa ni kúu ña, te
jin kutoo ni ña, vaa ña'a kúu
ña, te yika-ka ña. Vaa nduu
ni ji'in ña jin ndani'i-ta'vi ja
jin koteku ni ni-kani ni-jika.
Te onde sukan, jin koo mani
ni ji'in ña, sukan-va'a ñatuu
nawa sakanuu ña'a ora jin
kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma.

Jín kutoo tna'a ndi-in ndi-in o vaa sukan játna ini Su'si ma

8 Sani te in-ni ja jin kani
ini ndaka ni, te jin kutoo
tna'a ndi-in ndi-in ni, te jin
kunda'vi ini nuu tna'a ni, te
jin ketna'a ini ni.
9 Te nú na in sa'a ña'a ja u'vi,
máko jin ndasa'a ni i ja u'vi.
Nú na in ká'an ja u'vi ja jin
kuu ni, máko jin ndakone'e
ni ja u'vi ja kuu i chi su'va jin
ka'an ni ja vii ja va'a ja kuu i,
vaa yo'o chi ni ndakana ña'a
Su'si ma ja jin ka'an vii jin
ka'an va'a o, te sukan, te jin
ni'i o ja vii ja va'a ja taa maa
Su'si ma.
10 Vaa:
Nú na in kúni ja koteku vii
koteku va'a i
te kuni i ja kenda kivi
va'a ma,
kó koto va'a i yaa i ma, máko
ka'an i ja u'vi,
te kó koto va'a i yu'u i
ma, te máko xnda'vi i
tna'a i ma.
11 Te kú'un ini i ja xndoo i ja
u'vi ma,
te sa'a i nanimaa ja va'a
ma.
Ndúku i ja ndimaa koo mani
i ji'in ñayii ma,
te sukan-ni ko sa'a i.
12 Vaa Iya Tátnuni ma, nde'ya
ya nuu ka iyo ñayii
ñatuu na ja u'vi ka sa'a
i ma,
te niniso'o ñukuun ya ja
ka jikan-ta'vi i ma.
Kovaa ndákiti ini ya nuu ñayii
ka sa'a ja u'vi ma.

Jín kanda o nú ka xndo'o ka xneni ña'a i kuechi ja ka kandija o Su'si ma

13 ¿Na in kuu sa'a ña'a ja
u'vi, nú ndimaa ja va'a ka
sa'a ni ma?
14 Te nú ka ndo'o ka neni ni
ja kuechi ja ka sa'a ni ja ndaa
ma, ja vava'a ka kuu ni nuu
Su'si ma.
Má jin kua'a ni tnu'u ja jin
xsiu'u ña'a i
ji'in ja ka yu'u i ma, te má
jin koyu'u ni.
15 Su'va jin ndaka'an ni ja
maa in-ni Cristo ma kúu iya
tátnuni nuu o a, te ndimaa
jin koo tu'va ni, sukan-va'a
kuu jin ndakone'e vii jin
ndakone'e va'a ni nuu ñayii
jin kakan-tnu'u ña'a nava'a
ka kukanu ini ni Su'si ma.
Kovaa jin kava kuee ini ni, te
jin kava respetu ni nuu i.

16 Ni-in ja u'vi jin ko sa'a
ni, sukan-va'a ñayii ka ka'an
tnu'u ni ma ja ñayii ka
sa'a ja u'vi ka kuu ni, jin
ndakukan-nuu maa i ja jin
kuni i ja va'a ka sa'a ni ma ja
ka ndikin ni Cristo ma.
17 Vava'a-ka ja jin ndo'o jin
neni ni ja ka sa'a ni ja va'a
ma, nú sukan kúni maa Su'si
ma, sana ja jin ndo'o jin neni
ni ja ka sa'a ni ja u'vi ma.
18 Vaa suni Cristo ma chi
in-ni jichi ni ndo'o ni neni ya
kuechi ja u'vi ni ka yo sa'a
o ma. Iya sa'a ja va'a ma,
ni chunaa ya nuu tniñu o ja
ni ka yo sa'a o ja u'vi ma,
sukan-va'a ja maa ya ma, te
kuu jin kenda koo o nuu Su'si
ma. Ja ndaa kúu ja nuu ni iyo
ñayivi ya ma, ni kenda kivi ja
ni ji'i ya, kovaa ni ndateku
ya, te téku ya, visi ñatuu ka
jini ndijin o ya vitna a.
19 Te maa Xtumani maa ya
ma ni ja'an ni jan kaxtnu'u
tnu'u vii tnu'u va'a maa ya
ma nuu anua ka yindesi va'a
ma.
20 Te onde xi'na xeen-ka ma,
nuu ni iyo tee ni yo nani
Noé ma, ñatuu ni ka kandija
ñayii ma ja ni yo kaxtnu'u de
ma. Te Su'si ma chi ni kaa
kuee ini ya, te ni yo ndetu ya
nani ni sa'a de arca ma, te
kivi yukan jaku-ni ñayii ni ka
kaku, vaa una-ni i ni ka kivi
koo ini arca ma, te ni yoxtnee
tnu nuu ndute ma, te ni ka
kaku i.
21 Te suni sukan kúu vitna,
te nuna jin kuandute o, te
jin kaku o, vaa ni ndateku
Jesucristo ma. Te ndute ma,
masu maa in-ni yikikuñu o a
ndasavii de chi onde ini anua
o a nduvii, te ku'un ku'un-ni
ini o Su'si ma.
22 Te Jesucristo ma chi ni
ndaa ya onde andivi ma, te
iyo ya xiñi kua'a Su'si ma.
Te nuu maa-ni ya ka kandija
ángel ma, te suni sukan ka
kandija tna ndaka ja ka tat-
nuni ja ka iyo andivi ma nuu
Cristo ma.

4

Jín ko sa'a o sukan ni yo sa'a Cristo ma

1 Jâ ka jini o ja Cristo ma,
in-ni ja ni jani ini ya, visi ni
ndo'o ni neni ya nuu ni iyo
ya ñuu ñayivi ya, te sukan, te
ni kundee ya nuu ja u'vi ni ka
yo sa'a o ma. Suni sukan jín
kani ini o te jín kanda o nú
ka ndo'o ka neni o ma, vaa
sukan, te jin kundee o nuu ja
u'vi ma,
2 te sukan, te jaku kivi jin koo
o ñuu ñayivi ya, te má jin kuu
ini-ka o ja jin sa'a o sukan ka
sa'a ndaka-ka ñayii ma, su'va
ja jin sa'a o ma kó kuu sukan
játna ini Su'si ma.
3 Jâ ni kuu-ni. Máko jin ko
sa'a-ka o sukan ka jatna ini
ñayii ñatuu ka kandija Su'si
ma, ja jâ ni ka yaa maa i te
kuan koo i. Te ka sa'a maa
i ja ka kuni maa i ma, te ka
ndajini i, te ka ndatna'a i te
ka ska'an tna'a i ja jin sa'a i
ja u'vi ma, te ka xtivi i maa
i, te ka chiñu'u-ka i ja masu
Su'si ka kuu ma.
4 Te ka jani ini i ja naku ñatuu
ka sa'a-ka o sukan ni ka yo
sa'a o ji'in i ma, nuu ni ka yo
kuneé, ni ka yo kuñuu o ma
te ni ka yo sa'a o ndaka ja u'vi

ma. Te vitna chi ka xtekuechi
ña'a i ja masu ka iyo va'a o.
5 Kovaa ndaka ja ka sa'a
ka kuu i ma jin ndakua'a i
kuenda nuu iya iyo tu'va ja
ndakan ya kuenda nuu ñayii
ka teku a ji'in nuu ñayii ni ka
ji'i ma.
6 Vaa ñayii ni ka ji'i ma, suni
ni ka jiniso'o tna i tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si ma, te visi jâ
ni ka ji'i i ma te ni ka chu'u
ñayii ma ñunde'yu i ma, sukan
ka kuyu'u ndaka ñunde'yu
ñayii ka ji'i ma, kovaa jin
koteku anua i ma nuu Su'si
ma.
7 Te jâ ve kuyatni ja ndi'i
ndaka ja iyo ñuu ñayivi a.
Chukan kúu ja jin kani va'a
ini ni nawa jin sa'a ni, te jin
koto va'a ni maa ni, te jin
kakan-ta'vi jin kakan-ta'vi-ni
ni nuu Su'si ma.
8 Te ûni jin kutoo tna'a ndija
ni, vaa ja kútoo tna'a ndija o
ma kúu ja sa'a ja kuu sakanu
ini o ndeva'a-ni nawa ka sa'a
ña'a ñayii ma.
9 Jin kuanuu ni ve'e ni ma ja
jin ndoo tna'a o ma, te máko
jin kuñaña ni nuu ñayii ma.
10 Nde a ni skuta'vi ña'a Su'si
ma ja jin sa'a ndi-in ndi-in
o, te jin sa'a o, te sukan
jín kunukuechi nuu tna'a o,
sukan kúni maa Su'si ma,
vaa jiniñu'u ja jin kuatniñu
vava'a o ndaka ja vii ja va'a
ni skuta'vi ña'a ya ma.
11 Nú na in ká'an tnu'u Su'si
ma nuu in-ka ñayii ma, te
ká'an ndaa i. Nú na in
jinukuechi ini veñu'u ma ja
káxtnu'u i tnu'u Su'si ma,
te ja maa tnu'u ndee tnu'u
ndatnu Su'si ma, te káxtnu'u
va'a i, sukan-va'a ja maa Je-
sucristo ma, te kóo jayiñu'u
Su'si ma ja ndaka ja ka sa'a
o ma, vaa maa in-ni ya iyo
ja ndachiñu'u o ya, te maa
in-ni ya tátnuni nuu o ni-kani
ni-jika. Te sukan kó kuu.

Máko jin kuxii ini o nú ka ndo'o ka neni o kuechi ja ni ka nduu o sa'ya Su'si a

12 Ndijin ja kútoo ña'a sa,
má jin kani ini ni, ¿naku kúu
sa'a?, nú ni kenda in ja jin
ndo'o jin neni ni. Má jin
kuxii ini ni te jin kani ini ni
ja naku maa in-ni ni ka ndo'o
ka neni ma.
13 Su'va jín koo sii ini o ja
ka ndo'o ka neni o sukan
ni ndo'o maa Cristo ma,
sukan-va'a kivi jin kuni o
jayiñu'u maa Cristo ma, te jin
koo sii ini xeen-ka o.
14 Nuna jin ka'an ndeva'a
ñayii ma nuu ni ja kuechi
ja ka ndikin o Cristo ma, ja
vava'a ka kuu ni, vaa ka iyo
ni ji'in jayiñu'u maa Xtumani
Ndios ma. Ja ndaa kúu ja
kuechi maa ñayii ma ka kuu,
te ka ka'an ndeva'a i ja kuu
Su'si ma, kovaa nuu Su'si ma
chi iyo jayiñu'u, kuechi ja vii
ja va'a ka sa'a maa ni a.
15 Nú nde ni ndó'o néni, ko-
vaa másu ko kuu kuechi ja
ni ja'ni ni in ñayii, xi ja ni
sakui'na ni, xi ja ni sa'a ni ja
u'vi ma, xi ja ni kivi nduu ni
nuu másu kivi nduu ni ma,
chi ña'a.
16 Kovaa nú na in ndó'o néni
ja kuechi ja ni nduu i sa'ya
Su'si ma, máko ko kukan-nuu
i, chi su'va ndáchiñu'u i Su'si
ma ja sukan ndó'o néni i ma.

17 Vaa jâ ni kenda kivi ja
ndakan ya kuenda nuu
ndaka o ja ka iyo o ve'e ya a.
Te nú xinañu'u-ka nuu yo'o
ja ka kandija o Su'si a keja'a
ya ndakan ya kuenda, ¿nde
a ko kuu ja jin ndo'o jin neni
ñayii ñatuu ka kandija tnu'u
vii tnu'u va'a Su'si ma?
18 Te nú tnundo'o xeen sana
ndani'i-ta'vi
ñayii sa'a ja vii ja va'a
ma,
¿nawa jin ko kuu-nka ñayii ka
sa'a ja u'vi ma
te ñatuu ka kandija i Su'si
ma?
19 Chukan kúu ja nú nde o
ka ndo'o ka neni ja ka sa'a
o sukan kúni Su'si ma, te na
jin skendoo o anua o ma nuu
nda'a maa iya ni sa'a ña'a
ma, nuu maa iya kuu jin
kukanu ini o ma, te maa ya
chindee ña'a ja kuu jin koo
sa'a o ja va'a ma.

5

Sukan jin ko sa'a jin ko kuu tee nija'nu-ka ma ji'in suchi jaa ma

1 Saña tna ja tee núkuiñi ja
jini jito sa ñayii ka kandija
Su'si ma kúu sa, te ni jini sa
sukan ni ndo'o ni neni Cristo
ma, te kúkanu ini sa ja jin
koo jayiñu'u o ji'in Cristo ma
kivi ndenda ya ma. Chukan
kúu ja ndijin ja ka kuu tna ni
tee ka nukuiñi ja ka jini ka
jito ni ñayii ka kandija Su'si
ma, jikan-ta'vi xeen sa nuu ni
sa'a.
2 Jin ko koto va'a ni ndaka
ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si
ma ja ka iyo ni ji'in i ma.
Máko jin kani ini ni ja ka
xtetuu tna'a o ja jin sa'a ni
sukan, su'va maa ni jin ku'un
ini ja jin kunukuechi ni nuu
Su'si ma. Te máko jin ndiyo
ini ni ja onde jin ni'i ni xu'un
ma sana jin kunukuechi ni
nuu Su'si o ma, chi ña'a,
su'va jin ku'un ini ni ja jin
sa'a ni sukan játna ini Su'si
ma.
3 Máko jin ko kuu nija'nu
maa ni ja jin ko tatnuni ni te
jin sa'a ndeva'a ni ñayii ni taa
Su'si ma ja jin ko koto ni i ma,
su'va vivii jin ko kuu ni ji'in i
ja ka jinukuechi ni nuu Su'si
ma, sukan-va'a jin kuni i, te
jin ko sa'a tna i sukan ka sa'a
ni ma.
4 Sani te kivi ndenda iya ni
tatnuni ja jin ko koto o ñayii
ni ka nduu sa'ya Su'si ma, te
taa ya corona ja masu naa ja
masu tivi, te jin koo jayiñu'u
o nuu ya.

5 Suni ndaka ro'o ja ka kuu
ro suchi jaa a jin kandija
ja ka ka'an tee nija'nu-ka
ma. Te ndaka ni jin kandija
nuu tna'a, te má jin kani
ini ja maa ni ka kuu-ka xi
ka ndanuu-ka ni sana in-ka
ñayii ma:

Vaa Su'si ma, masu niniso'o
ya te ni masu katanuu
ya ja ka ka'an ñayii ja
ka jani ini i ja maa i ka
kuu-ka ma,
kovaa ja vii ja va'a
skuta'vi ya ñayii
inuu-ni jan-ta'vi i
ndaka ñayii ma.

6 Chukan kúu ja jin ndaku-
nitnuni ni naxe ka iyo ni
nuu nda'a Su'si iya neva'a
tnu'u ndee tnu'u ndatnu ma,

sukan-va'a maa ya, te taa ya
jayiñu'u kivi yukan ma.
7 Ndaka ja ndí ini o ma, te
sonee o nuu nda'a maa ya
ma, vaa maa ya jito ña'a, te
na'a ya nawa jiniñu'u o ma.
8 Jin kani vava'a ini ni nawa
jin sa'a ni, te jin ko koto va'a
ni maa ni ja másu ko jin ko
sa'a ni ni-in ja u'vi, vaa iyo
tachi ma ja kiti ini i nuu o ma,
te sukan kúu yu'u kiti xeen
nani ndika'a ma, sukan kúu
i, te kua'an vee i kónduu ña'a
i, te ndúku i na in kuu kokon
i.
9 In-ni ja jin kani ini ni nuu
Su'si ma, te jin konukuiñi
va'a ni, vaa ka jini ni ja suni
sukan ka ndo'o ndaka ñayii ni
ka nduu sa'ya Su'si o a, ja ka
iyo i ni-ka'nu ñuu ñayivi a.
10 Vaa maa Su'si iya skuta'vi
ña'a ndaka ja vii ja va'a
ma kúu iya ni ndakana
ña'a ja maa Jesucristo ma,
sukan-va'a jin koo jayiñu'u o
ji'in Cristo ma ni-kani ni-jika.
Te visi na jin ndo'o jin neni o
vala, nani ka iyo o ñuu ñayivi
a, kovaa maa ya chindee
ña'a, te jin sa'a o nanimaa
ja vii ja va'a sukan játna ini
ya ma, te jin konukuiñi va'a
o, te chindee chituu ña'a ya
ja jin koo va'a o.
11 Te kóo jayiñu'u nuu maa
ya, te maa in-ni ya tátnuni
nuu o ni-kani ni-jika. Te
sukan kó kuu.

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pedro ma ñayii ka kandija Su'si ma

12 Tee kúu Silvano a,
kúkanu ini sa ja iyo va'a de
nuu Su'si ma. Te ni tee de
jaku-ni tnu'u ya'a ja jâ ni
ka'an sa a, te jin ko kuu ni
sukan ni ndaka'an-so'o sa
nuu ni a. Te ndákaxtnu'u sa ja
tnu'u ya'a chi tnu'u vii tnu'u
va'a ndija ja ni skuta'vi ña'a
Su'si ma kúu, te jin konukuiñi
va'a ni sukan ká'an tnu'u
ya'a.
13 Ndaka ñayii ka iyo ñuu Ba-
bilonia a ja ni ka nduu i sa'ya
Su'si ma, ja ni ndakaji tna ya i
sukan ni ndakaji ña'a ya yo'o
a, ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña
i, te suni ndákan-tnu'u ñaña'a
tna ña Marcos sa'ya sa nuu
Su'si ma.
14 Jin ndakua'a tna'a ndaka
ni nchuxi ja ka kutoo tna'a
o a. Te kóo tnu'u mani nuu
ndaka ni ja ka iyo ni ji'in
Jesucristo o a. Te sukan kó
kuu.

Carta ku-uu ni sa'a tee kúu Pedro ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pedro ma ñayii ka kuu sa'ya Su'si ma

1 Saña kúu Simón Pedro, tee ni tetniñu Jesucristo ma
ja kunukuechi sa nuu ya. Te
tée sa nuu ni ja ka kandija
vivii ni Su'si ma sukan ka
kandija maa sa ya a. Ja maa
ja vava'a ni sa'a maa Su'si o
Jesucristo iya ni sa'a ja ni ka
kaku o nuu ja u'vi ma kúu ja
ka kandija o ya a.
2 Te vitna ja ka jini o Su'si o
ma, ji'in Jesucristo iya tátnuni
nuu o a, te na skuta'vi ña'a
Su'si ma kua'a ja vii ja va'a,
te jin koo mani ni.

Jín sa'a o ja va'a ja ndaa vaa sukan kúu maa Su'si ma

3 Su'si ma, ni kaxtnu'u ya
jayiñu'u ya ma, ji'in tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ya ma, te
sukan ni kaxtnu'u ya na in
kúu ya ja ni ndakana ña'a ya
ma, te sa'a ya ja kuu jin sa'a o
sukan ni tatnuni ya ja jin ko
sa'a jin ko kuu o ma.
4 Te sukan, te ni skuiso ya ja
taa ya ndaka ja vii ja va'a iyo
ja jin ni'i o ma, te ûni jín koo
o jín tu'va-ka o ya, sukan-va'a
jin koo tu'va-ka o ja jin sa'a o
sukan sa'a sukan kúu maa ya
ma, te chukan kúu ja ûni jín
xndoo o ja u'vi ma ja iyo ñuu
ñayivi ya, tna'a ja ni ka yo kuu
ini o ja jin ko sa'a o ma.
5 Te ûni ni-yu'u ni-ini ni jin
kandija-ka ni ma. Te suni jin
ku'un ini ni ja jin sa'a-ka ni ja
va'a ma. Te suni jin ku'un ini
ni ja jin kutu'va-ka ni nde a
kúni Su'si ma ja jin sa'a ni.
6 Te suni jin ku'un ini ni ja
jin kundee ni ja jin tatnuni ni
nuu yikikuñu ni ma. Te suni
jin ku'un ini ni ja jin kundee
ni ja jin kava kuee ini ni ja ka
ndo'o ka neni ni ma. Te suni
jin ku'un ini ni ja jin ko ndi
ini ni ja jin kuandetu ni nuu
Su'si ma.
7 Te suni jin ku'un ini ni ja
jin kunda'vi ini nuu tna'a ni.
Te suni jin ku'un ini ni ja jin
kutoo tna'a ndija ni.
8 Vaa nú ndaka cha'a ka sa'a
o, te kua'a-ka ja kuu jin ko
sa'a o, te ñatuu na in koo kuxi
ja ñatuu na ja va'a ko sa'a i
ma, vaa jâ ka jini o ndaka ja
kúu ini Jesucristo iya tátnuni
nuu o ma ja jin ko sa'a o ma.
9 Kovaa ñayii ñatuu sa'a sukan
ma, vala ti'i-ni nde'ya i, vaa
ñatuu kúndijin-ka nuu i ma, te
ni ndunaa i ja jâ ni ndasavii
ña'a Su'si ma ndaka kuechi
ni yo sa'a i ma.

10 Te chukan kúu ja ndijin
ja jâ ni ka nduu ni sa'ya Su'si
o a, te jin ku'un ini ni ja jin
kaka va'a o ichi Su'si o a, iya
ni ndakana ña'a te ni ndakaji
ña'a ya ja jin kondikin ndija
o ya, vaa nuna jin sa'a o sa'a
chi ma jin skenaa o maa o.
11 Vaa nuna jin sa'a o sa'a,
te ndanune nda'a ye'e ma,
te kuu jin kivi koo o nuu
tatnuni ni-kani ni-jika maa
Jesucristo ma, iya tátnuni nuu
o a, iya ni sa'a ja ni ka kaku o

nuu ja u'vi ma.

Ûni jín kondikin o tnu'u ndaa tnu'u ndija Su'si ma

12 Chukan kúu ja ndimaa ndáka'an-so'o sa tnu'u ya'a
nuu ni, visi ka jini ni te jâ ka sa'a ndija ni sukan ká'an
tnu'u ndaa ni ka kaxtnu'u i nuu ni a.
13 Te kúsii ini sa nani téku-ka sa ñuu ñayivi ya, te ndáxndaku
ini ña'a sa te ndáka'an-so'o sa nuu ni a.
14 Vaa ka jini ni ja sani te xndoo sa yikikuñu sa a, vaa
maa Jesucristo iya tátnuni nuu o a, sukan jâ ni kaxtnu'u
ya nuu sa.
15 Te chukan kúu ja ndí ini sa, te ñukuun ndáka'an-so'o
ndáka'an-so'o-ka sa nuu ni a, vaa nuna no'o sa nuu Su'si
ma, te másu ko jin ndunaa ni ni a vala ja ni yo ka'an-so'o sa
nuu ni a.
16 Jâ ni ka kaxtnu'u sa sukan ndii Jesucristo Iya
Tátnuni ma ji'in ndaka tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma.
Kovaa masu ja ka ndakani-ni sa kúu tnu'u ya'a, vaa ni ka
jini sa ji'in nuu sa, vaa sukan iyo ya ja tatnuni ya ma.
17 Vaa nuu ni ni'i ya jayiñu'u ya ji'in tnu'u respetu ni wa'a
Yuva ya Su'si ma, te ni jin-iso'o ya ja ni ka'an onde an-
divi ma nuu iyo jayiñu'u maa Su'si ma: “Iya ya'a kúu Sa'ya
maa sa ja kútoo sa ya, te iyo sii ini sa ji'in ya, ja sukan sa'a
ja sukan kúu ya a.” Sa'a ni ka'an ya ma.
18 Te suni sukan ni ka jiniso'o sa ja ni ka'an Su'si ma onde
andivi ma, nuu ka iyo sa ji'in Cristo ma xini yuku ii ma.
19 Te ja ni ka jiniso'o sa sukan ma, te chíndee ña'a i
ja jin kukanu ini-ka o sukan ká'an tnu'u ni ka tee tee ni ka
yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma. Te va'a-ni jin
sa'a ni, nuna jin koniniso'o ñukuun ni tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma. Vaa tnu'u ya'a, sukan kúu in ñu'u ndú'va nuu
nee ma kúu i, kovaa kivi ko kuu sukan ká'an ma, te jin
kuni ndi'i jin kuni tu'u o ja ni ka ndaka'an de ma. Te sukan
kúu ora tnuu ni'ni ja kénda kimi xtnee ne'e ma, sukan jin
jaku'ni ini o ndaka ja ni ka yo ndakaxtnu'u de ma.
20 Kovaa jin kona'a vava'a ni ja ni-in tnu'u ni yo wa'a Su'si
ma ja ndenee nuu tutu ká'an tnu'u maa ya ma, masu kuu
ka'an in ñayii ja maa in-ni i jáku'ni ini sukan kúni ka'an
tnu'u ya'a.
21 Vaa masu sukan ka kuu ini maa ñayii ma kúu ja ni kenda
tnu'u Su'si o a, nú masu ja maa Xtumani Ndios ma, ni
yo ska'an ya tee ni ka yo sa'a ja va'a ja ndaa ma, te ni ka
tee de, te ni ka yo ndaka'an de nuu ñayii ma, vaa tee ni ka
yo ndikin Su'si ma ka kuu de.

2

Sukan jin ndo'o jin neni tee ñatuu ka kaxtnu'u ndaa tnu'u Su'si ma
(Judas 3-13)

1 Vaa ni ka yo iyo tee ni ka yo xnda'vi ñayii ñuu Su'si ma
ja ka sa'a de tnu'u ja tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni
yo wa'a Su'si ma ka kuu maa

de. Te suni sukan jin kenda
koo tee nuu ka iyo ni a, ja
jin kuni de ja jin xnda'vi ña'a
de. Te jin sa'a de tnu'u ja tee
ka jini xeen tnu'u Su'si ma
ka kuu de, kovaa masu jin
kaxtnu'u ndaa de tnu'u Su'si
ma nuu ni. Te ñayii kandija
ma chi skenaa i maa i, vaa
jin ka'an de ja masu Su'si kúu
Jesucristo iya tátnuni nuu o
a, iya ni ndene'e ña'a nuu ja
u'vi ma. Kuechi ja sa'a jin
sa'a de ma, te sanaa sanaa-ni,
te jin skenaa de maa de.
2 Te kua'a ñayii jin ndikin tee
yukan, te jin sa'a i sukan ka
sa'a de ma, te ja kuechi ja
u'vi ka sa'a i ma, te jin ka'an
ndeva'a ñayii ma ja kuu ichi
ndaa Su'si ma.
3 Te tee yukan chi vivii
jin ka'an de, sukan-va'a jin
xnda'vi ña'a de, vaa ka ndiyo
ini de xu'un ni ma. Kovaa jâ
ni kuu kii jâ iyo ja jin ndo'o
jin neni de, te jâ iyo tu'va nuu
jin ndachunaa de ma.

4 Vaa Su'si ma, masu ni
sakanu ini ya ángel ja ni
ka jiso kuechi ma, su'va ni
skuita nuu ya i nuu andeya
ma, te ni chinee va'a ya i nuu
nee ma, ja masu kuu jin nde
koo i ma, te yukan jin koo
i onde kivi ndakan Su'si ma
kuenda nuu i ma.
5 Te ñatuu ni sakanu ini ya
ñayii ni ka iyo onde xi'na-ka
ma, nú masu ja maa-ni Noé
tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u
Su'si ma, ji'in uja tna'a de ma
ni tava'a ya, te ni sa'a ya ja
ni kuun savi xeen ma, te ni
chitu ndute ma ni-ka'nu ñuu
ñayivi ya, nuu ni ka iyo ñayii
ni ka yo sa'a ja u'vi ma.
6 Te suni sukan ni tatnuni
ya ja jin kayu ñuu Sodoma
ma ji'in ñuu Gomorra ma, te
maa-nka yaa jin nduu i, te
suni sukan ni kaxtnu'u ya ja
sukan jin ndo'o ñayii ñatuu ka
kandija Su'si ma tiempu ya'a.
7 Kovaa tee kúu Lot ma, ni
sa'a ya ja ni kaku de, vaa ni
yo sa'a de ja va'a ma, te ni yo
kuxii ini de ja ni yo jini de
sukan ni ka yo sa'a ñayii ma
ja u'vi ma.
8 Vaa tee ya'a, in tee ni yo
sa'a ja va'a ja ndaa ni yo kuu
de, te ndi-kivi ndi-kivi ni yo
kuxii ini de, vaa nde'ya de te
jiniso'o de ja u'vi ka sa'a ñayii
ka iyo yukan.
9 Kovaa sa'a, te ka jini o ja Iya
Tátnuni ma chi kuu kasi ndee
kasi ndoso ya ñayii kándija
ja ká'an ya ma ja ma ska'an
ña'a tachi ma, te koneva'a
tu'va ya ñayii ka sa'a ja u'vi
ma onde kenda kivi ndakan
ya kuenda nuu i ma te jin
ndachunaa i ja ni ka yo sa'a,
ni ka yo kuu i ma.
10 Te sa'a, te ka jini o ja vi'i-ka
jin ndo'o jin neni ñayii ka sa'a
ndaka ja u'vi ka kuni maa
yikikuñu i ma te ka saxiko i
ja tátnuni Iya Tátnuni ma.

Te ûni ka ka'an ndeva'a
i nuu suchi in-ka ma suchi
vivi'i tátnuni ñuu ñayivi ya
kuenda tnu'u ja maa ñayii
yukan ka tatnuni-ka.
11 Vaa ni a ángel ma ja
ka iyo-ka tnu'u ndee tnu'u
ndatnu i ma, masu nde ka
jikan i nuu Iya Tátnuni ma
sukan ka kuni i ja xndo'o
xneni ya suchi ka tatnuni
ñuu ñayivi ya.

12 Kovaa ñayii ya'a chi ñatuu
ka jaku'ni ini i te ka ka'an
yichi i nuu suchi ka tatnuni
ñuu ñayivi a. Te sukan ka kuu
kiti masu ka ndasa'a kuenda
ka kuu i. Ni ka kâku i ja
ndimaa sukan-ni jin ko sa'a
i. Te kuechi ja sukan ka sa'a
i ma, te jin skenaa i maa i.
13 Te jin ndani'i jin ndatna'a
i ja kuechi ja masu ja va'a ni
ka yo sa'a i ma, vaa ka jatna
ini i te ka kusii ini i ja ka
sa'a i ndaka sukan ka kuni
maa yikikuñu i ma ndi-kivi
ndi-kivi. Ñayii ya'a chi ka
ndaa tne'e i nuu Su'si ma,
ka ndaa kini ini anua i ma.
Te onde nuu ka jaa o ji'in i
xita ma, te ka kusii ini i ka
ndaka'an i ja u'vi ka sa'a i ma.
14 Te ndimaa ka ñu'u ini i ja
jin kivi nduu i ji'in ñayii ñatuu
ni tnanda'a ji'in i ma, te ñatuu
ka ndajinu ini i ja jin sa'a i ja
u'vi ma. Te ka xnda'vi i ñayii
ka ku-uun ka kusu'va-ni ini
nuu Su'si ma. Jâ ni ka kaan i
ja ka ndiyo ini i te ka ni'i i nde
a ka kuni i ma. Ñayii ya'a chi
sa'ya ja u'vi ma ka kuu i.
15 Jâ ni ka xndoo i ichi ndaa
ma, te kuan koo i ichi tee kúu
Balaam sa'ya Beor ma. Vaa
tee ya'a chi ni jatna ini-ka
de ja sa'a de ja u'vi ma,
sukan-va'a ni'i de xu'un ma.
16 Chi jâ ka jini ni na in ni
ndaka'an nuu de, nuu sani
te sa'a de ja u'vi ma. Vaa
burra de kiti ndiso ña'a ma,
ni ka'an ti sukan ká'an in
ñayii, te ni sunkani ti de ja ma
sa'a de ja u'vi sukan kúni de
ma nkuu.
17 Ñayii ya'a chi sukan ka
kuu nuu ka too ndute ma te
jâ ni ka yichi ma xi sukan ka
kuu viko ma ja xndechi ña'a
kajin ma, sukan ka kuu i, te
jâ iyo tu'va in nuu nee xeen
ja jin koo i ni-kani ni-jika.
18 Vaa vivii ka ka'an i ora ka
kaxtnu'u i ma, kovaa masu
nde jiniñu'u ja ka ka'an i ma,
vaa ka ka'an i ja kuu jin sa'a
ñayii ma sukan ka kuni maa
yikikuñu i ma, te ñayii yika
ni ka nde koo nuu ja u'vi ma,
te ka sa'a i ja ka ndakokuiñi
tuku ñayii nda'vi yukan in-ka
tuku jichi nuu ja u'vi ma.
19 Te ka jiña'a i nuu ñayii
nda'vi yukan ma ja kuu jin
sa'a i nawa ka kuni maa i
ma, vaa maa ñayii ka ka'an
sa'a ma chi ka nu'ni i nuu ja
u'vi ma, vaa nú nawa kúndee
nuu o ja tátnuni i ja sa'a o ma
chi nuu i jinukuechi o.
20 Vaa ja ndaa kúu ja ni ka
ndayaa i nuu ja u'vi iyo ñuu
ñayivi ya, vaa jâ ni ka jini i
Jesucristo Iya Tátnuni ma iya
ni sa'a ja ni ka kaku o nuu
ja u'vi ma nkuu, kovaa ni ka
ndivi nduu tuku i in-ka jichi,
te ni ndakundee tuku ja u'vi
ma nuu i, te chukan kúu ja
ka'vi-ka ni ka nduu i sana
onde xi'na-ka ma nuu ñatuu
jin kuni-ka i Jesucristo ma.
21 Vaa jâ ni ka jini i ichi va'a
ma nkuu, te ni ka xndoo i
tnu'u va'a ja ni tatnuni ya
ma. Va'a-ka nute ñatuu ni ka
jini i ichi va'a ma nkuu.
22 Kovaa ni ka ndo'o i sukan
ká'an tnu'u ndichi ma ja
ká'an sa'a ma: “La-ina ma chi
ndákaa ti ja ni kana ndo'o ti
ma, te chikini ka skuchi vivii
i ma chi ndáskee ni'ni tuku ti
maa ti nuu ndute tne'e ma, te

ndasatne'e tuku ti maa ti.”

3

Kivi ndii Iya Tátnuni ma

1 Ndijin ja kútoo ña'a sa,
cha'a kúu ja ku-uu carta tée
sa nuu ni, te nduu carta
a chi ndimaa ndáka'an-so'o
ndáka'an-so'o sa nuu ni,
sukan-va'a vivii jin jaku'ni
ini ni, te jin kona'a ni nawa
jin sa'a ni,
2 te jin ndaka'án ni sukan ni
ka yo ka'an tee ñatuu na ja
u'vi ni ka yo sa'a de ma, tee
ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni
yo wa'a Su'si ma ji'in tnu'u ni
tatnuni Jesucristo iya tátnuni
nuu o a, iya ni sa'a ja ni ka
ndani'i ta'vi o a, vaa ndaka
tnu'u ya'a ni ka kaxtnu'u tee
ni tetniñu ya nuu ka iyo ni a.
3 Te chukan kúu ja xinañu'u
kuiti-ka káxtnu'u sa sa'a, vaa
kivi ve kuyatni ja ndii Iya
Tátnuni ma, kenda koo tee ka
sa'a sukan ka kuni maa de
ma, te jin jakundee ña'a de.
4 Te jin ka'an de: “¿Ndenu iyo
ja ni skuiso ya ja ndii ya ma?
Vaa onde kivi ni ka ji'i yuva o
tee jana'a ma, ka iyo ndaka ja
ni sa'a ya ma, te masu nawa
ndaxsama ya”, jin ka'an de.
5 Te tee ya'a chi ñukuun ka
sa'a de ja ñatuu ka ndakunit-
nuni de ja onde xi'na-ka ma,
ja maa Su'si ma ni ka'an, te
ni ka kuva'a andivi ma te ni
kuva'a ñu'ú ya, te maa nuu
ndute ma ni nana ñu'ú ya'a,
te ja maa ndute ma te iyo i.
6 Te ja maa ja ni ka'an ya ma,
te ni naa ñuu ñayivi ya ja ni
sa'a ndute ma.
7 Kovaa andivi a ji'in ñuu
ñayivi iyo vitna a, ka iyo tu'va
i sukan ká'an maa tnu'u Su'si
ma ja jin kayu jin koko i kivi
ndakan Su'si ma kuenda ma
te jin ndachunaa maa ñayii
ñatuu ka kandija Su'si ma.

8 Ndijin ja kútoo ña'a sa,
jin konana'a ni cha'a, ja nuu
maa Su'si ma, chi in kivi ma
kuenda tnu'u ja in mil kuiya
kúu, te mil kuiya ma kuenda
tnu'u ja in kivi-ni kúu.
9 Iya Tátnuni ma, masu ja ni
ndunaa ya ja ni skuiso ya
ma kúu, sukan ka jani ini
jaku ñayii ma ja kukuee Su'si
ma ndenda ya ma. Kovaa
Su'si ma chi su'va ja kaa
kuee ini ya nuu ndaka o ma
kúu, chukan kúu ja ñatuu
ndenda-ka ya, vaa ñatuu kúni
ya ja ni-in o skenaa o maa o,
nú masu ja ndaka ñayii ma,
na jin ndakani jin ndaka'vi
ini i te jin ndakokuiñi i nuu
ya ma.
10 Kovaa kivi ndii Iya Tátnuni
ma, na'ñi na'ñi-ni kenda kivi
yukan sukan kénda in kui'na
jakuaa ma, te ora yukan ûni
îyo xeen kuu yu'u andivi a, te
jin naa andivi a, te ndaka ja
ka iyo ñuu ñayivi a, jin kayu
jin koko i, te jin naa i.

11 Ka jini o ja ndaka ja
iyo ñuu ñayivi ya jin naa,
te chukan kúu ja jiniñu'u ja
jin ko ndi ini o ja máko jin
sa'a-ka o ni-in ja u'vi, su'va
jin sa'a o sukan játna ini Su'si
ma.
12 Te chukan kúu ja ni-yu'u
ni-ini o jín kondetu o kivi
ndenda Su'si ma te jin kaku
o nuu ja u'vi ma, vaa kivi

yukan, te kuikin andivi a, te
naa i, te ndaka ja iyo ñuu
ñayivi ya, jin kayu i, te jin
ndatnana i.
13 Kovaa yo'o chi jâ ka ndetu
o in andivi jaa ji'in in ñu'ú jaa
nuu jin koo o, nuu iyo ja va'a
ja ndaa ma, sukan ni skuiso
Su'si ma.
14 Chukan kúu ja ndijin ja
kútoo ña'a sa, nani ka ndetu
o ja kenda kivi yukan, te jín
ko ndi ini o ja jin koo mani o
ji'in Su'si ma, te jín ku'un ini
o ja ñatuu ni-in ja u'vi jin ko
sa'a o ja sa'a i ja jin ndakuiso
kuechi o.
15 Te jin jaku'ni vava'a ini ni
nava'a ndetu-ka Iya Tátnuni
ma, vaa ja kúni ya kúu ja jin
ndani'i ta'vi ndaka o. Suni
sukan ni tee tna tna'a o Pablo
tee ka kutoo tna'a ji'in o
ma, te ni tee de tnu'u ndichi
sukan ni wa'a maa Su'si ma.
16 Ndi-sa'a ni ka'an de nuu
ndaka carta ni tee de ma, ja
ko kuu. Te jaku ja ni tee
de ma yii xeen ja jin jaku'ni
ini o, te chukan kúu ja ñayii
ñatuu ka ndikin ni-yu'u ni-ini
i Su'si ma te ñatuu ka jaku'ni
va'a ini i tnu'u ni tee de ma,
te ka ndaxsama i. Te sukan
ka sa'a tna i jaku-ka tnu'u
ndee nuu tutu ká'an tnu'u
ya ma, te chukan kúu ja ka
skenaa i maa i.
17 Chukan kúu ja ndijin ja ka
kutoo tna'a o a, jâ ni xtu'va
ña'a sa, te jin ko koto va'a ni
maa ni, nasa jin ndaxnda'vi
ña'a ñayii ñatuu ka kandija
Su'si ma, te jin ndaskaka yata
ña'a i, te jin ndandikin ni ja
jin sa'a ni sukan ka ka'an i
ma, te jin nde koo ni nuu ka
iyo vava'a ni nuu nda'a Su'si
o a.
18 Su'va jin ku'un ini ni
ja jin kutu'va-ka ni sukan
ká'an tnu'u vii tnu'u va'a ni
skuta'vi ña'a Jesucristo iya
tátnuni nuu o a, iya ni sa'a ja
ni ka kaku o nuu ja u'vi ma.
Te sukan, te jin kuni ndaa
ni ya. Nuu maa ya na koo
jayiñu'u onde vitna te ni-kani
ni-jika. Te sukan kó kuu.

Carta xinañu'u ni sa'a tee kúu Juan ma

Tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma kúu Jesucristo iya sa'a ja koteku o ma

1 Saña ja kúu sa Juan ma, te tée sa nuu ndijin siki iya
ni iyo onde xinañu'u ma, Je-
sucristo iya ni ka yo jiniso'o
sa ja ni yo ka'an ya ma, te ni
ka jini sa ya ji'in nuu sa ma,
te ni ka yo nde'ya sa ya, te ni
ka yo tnii sa ya ji'in nda'a sa
ma. Suu ya kúu tnu'u ja sa'a
ja koteku o ma.
2 Te iya sa'a ja koteku o ma,
ni kii ñayivi ya, te ni ka jini sa
ya, te ka ndakani sa ja maa
ya sa'a ja koteku o ma. Te
ka kaxtnu'u sa nuu ni ja maa
ya sa'a ja jin koteku o ni-kani
ni-jika ma, te ni iyo ya ji'in
Yuva ya ma, te saa ni kii ya,
te ni ka jini sa ya.
3 Te ka kaxtnu'u sa sukan kaa
sukan iyo ya ma, te ni ka yo
jiniso'o sa ja ni yo ka'an ya
ma, te ka kaxtnu'u sa nuu ni
a, sukan-va'a jín ketna'a ini o
sukan ka ketna'a ini sa ji'in
Yuva o Su'si ma ji'in Sa'ya ya
Jesucristo ma.
4 Te tnu'u ya'a tée sa,
sukan-va'a jin koo sii ini
ndija ndaka o.

Su'si ma kúu ñu'u xtnuu nuu ñayii ma, te ka sa'a i ja va'a ja ndaa ma

5 Te tnu'u ya'a kúu tnu'u
maa Jesucristo ma ja ni
kaxtnu'u ya ma, te ka
ndakaxtnu'u sa nuu ni, ja
Su'si ma kúu ñu'u ndú'va ñuu
ñayivi a, te ñatuu nde kunee
nuu iyo ya ma.
6 Nú ka ka'an o ja ka iyo o ji'in
ya te ka sa'a o sukan ka sa'a
ñayii ka iyo nuu nee ma chi
ka xnda'vi tna'a o, te ñatuu ka
sa'a o ja ndaa ma.
7 Kovaa nú ka sa'a o ja va'a
sukan ka sa'a ñayii ka iyo nuu
xndu'va maa Su'si ma ñu'u ya
ma, te ka ketna'a ini ndi-in
ndi-in o, te maa niñi Sa'ya ya
Jesucristo ma ndasavii ña'a
ndaka na kuechi o ma.
8 Nuna jin ka'an o ja ñatuu
na kuechi o, ka xnda'vi o
maa o, te ñatuu na ja ndaa ma
ñunee ini anua o ma.
9 Kovaa nuna ndaka'an o na
kuechi ni sa'a o ma chi maa
Su'si ma kúu iya sa'a ja va'a
ja ndaa, te ndasakanu ini ya
na kuechi o ma, te ndasavii
ña'a ya ndaka ja u'vi ni sa'a o
ma.
10 Te nú ka ka'an o ja ñatuu
na kuechi ka sa'a o ma, te ka
sa'a o tnu'u ja Su'si ma kúu
iya xnda'vi ña'a, te ñatuu na
tnu'u ya ma ñunee ini anua o
ma.

2

Jesucristo ma kúu iya ni sa'a ja kuu sakanu ini Su'si ma kuechi o ma

1 Sa'ya maa sa, tée sa tnu'u
ya'a, sukan-va'a máko jin
ndakuiso kuechi-ka ni. Ko-
vaa nú na in ndiso kuechi
i, iyo maa Jesucristo ma ja
chindee ña'a ya ja xnaa ya
kuechi i ma nuu Su'si ma,
vaa suu ya kúu iya sa'a ja va'a
ja ndaa ma.

2 Jesucristo ma kúu iya ni sa'a
ja kuu sakanu ini Su'si ma
kuechi o ma, te masu kuechi
maa in-ni o ma, nú masu ja
kuechi ndaka ñayii ñuu ñayivi
a, nuna jin kandija i ya ma.

3 Nú ka kandija o ja ni tat-
nuni Jesucristo ma, te onde
sukan saa jin kona'a o ja ka
jini o ya.
4 Kovaa nú na in ká'an ja:
“Saña chi jini sa ya”, te ñatuu
sa'a i sukan tátnuni ya ma,
in ñayii xnda'vi ña'a kúu i, te
ñatuu na ja ndaa ma ñunee
ini anua i ma.
5 Kovaa nú na in kandija
tnu'u ká'an ya ma, te ñayii
ya'a, kútoo ndija i ya, te nú
sukan ka sa'a o, saa ka jini o
ja ka iyo o ji'in ya.
6 Nú na in ká'an ja iyo i ji'in
Jesucristo ma, kó sa'a i sukan
ni yo sa'a maa ya ma.

In tnu'u jaa tátnuni Su'si ma

7 Ndijin ja ka kutoo tna'a o
a, tnu'u tée sa a masu tnu'u
jaa kúu, suni maa i ni ka yo
jiniso'o ni onde xinañu'u ma.
Te tnu'u ya'a, tnu'u jana'a
kúu i, te suni maa i ni ka
jiniso'o ni onde xi'na-ka ma.
8 Kovaa tnu'u tée sa a nuu
ni a vitna a, in ja tátnuni jaa
Jesucristo ma kúu, te in ja
ndaa ni sa'a ya ji'in o ma kúu.
Vaa yo'o, jâ ni ka nde koo
o nuu nee ni ka iyo o ma,
te vitna jâ ni ndaxtnuu Su'si
ñu'u ndija ya ma nuu o a, ja
jin ko sa'a o ja va'a ja ndaa
ma.

9 Nú na in ká'an ja iyo i nuu
tnuu ñu'u Su'si ma, kovaa
ndákiti ini i nuu tna'a i ma,
iyo-ka i nuu nee ma.
10 Nú na in kútoo tna'a i ma,
iyo i nuu ndú'va ñu'u ma, te
ñatuu nawa sa'a ja ndakuiso
kuechi-ka i.
11 Kovaa nú na in ndákiti ini i
nuu tna'a i ma, iyo i nuu nee
ma, te kua'an vee i nuu nee
ma kúu i, te ñatuu jini i ndenu
ki'in i, vaa nuu nee ma iyo i,
te ñatuu kúndijin nuu i.

12 Sa'ya sa, tée sa sa'a nuu
ni, vaa ja maa Jesucristo ma,
te ni sakanu ini ña'a Su'si ma
ndaka kuechi ni ma.
13 Tée sa nuu ndijin ja jâ ka
iyo sa'ya ni ma, vaa jâ ni ka
jini ni iya iyo onde xinañu'u
ma.

Suchi jaa, tée ri nuu ro'o,
vaa jâ ni ka kundee ro nuu ja
u'vi ma.

Sa'ya sa, ni tee sa sa'a nuu
ni, vaa ni ka jini ni Yuva o
Su'si ma.
14 Ni tee sa nuu ndijin ja ka
iyo sa'ya ni ma, vaa ni ka jini
ni iya iyo onde xinañu'u ma.

Suchi jaa, ni tee ri sa'a nuu
ro'o, ja jâ ni ka jan-ta'vi ro
tnu'u Su'si ma ini anua ro a,
te ñatuu ni ka yu'u ro nawa
jin ka'an ñayii ma ja jin kuu
ro ma, vaa jâ ni ka kundee ro
nuu ja u'vi ma.

15 Máko jin kutoo ni ñuu
ñayivi a ni ja ka iyo ñuu ñayivi
a. Nú na in kútoo-ka i ñuu
ñayivi a, masu kútoo i Yuva o
Su'si ma.
16 Vaa ndaka ja iyo ñuu ñayivi
a masu nuu Yuva o ma vee,
nú masu ja maa ne'un ñayii
ma. Te cha'a kúu ja táa ñuu
ñayivi a: ja ku'un ini o ja
u'vi ma, ji'in ja ku'un ini o ja
koneva'a o nawa játna ini o

ma, ji'in ja sa'a o tnu'u ja maa
o kuu-ka ma.
17 Kovaa ñuu ñayivi ya ji'in ja
játna ini ñayii ma ja sa'a i ma
chi ja naa ko kuu nuu Su'si
ma, kovaa ñayii sa'a sukan
játna ini Su'si ma, koteku i
ni-kani ni-jika nuu ya ma.

Ñayii xnda'vi ña'a te ñatuu káxtnu'u ndaa i tnu'u ndaa tnu'u ndija Su'si ma chi masu iyo i ichi ndaa ma

18 Sa'ya sa, jâ ve ndi'i kivi
a. Te jâ ka jiniso'o ni ja vee in
suchi kanaa ji'in Cristo ma, te
jâ ve kuyatni i, te suni jâ ni ka
kenda koo kua'a ñayii ñatuu
ka kunimani nuu Cristo ma.
Te chukan kúu ja ka jini o
ja ve kuyatni kivi naa ñuu
ñayivi a.
19 Ñayii ya'a, ni ka nde koo
i ne'un o a, vaa masu ñayii
ka ndikin Cristo ma ka kuu i.
Vaa nute ka ndikin i ya chi jin
koo ka'nu o ji'in i. Kovaa sa'a
ni kuu, sukan-va'a jin kuni
ndaa o ja masu ndaka o ka
kuu sa'ya Su'si ma.

20 Cristo ma, ni taa ya Xtu-
mani Ndios ma nuu ndijin,
te ndaka ndijin ka jini nawa
kúu ja va'a ja ndaa ma.
21 Te tée sa tnu'u ya'a nuu
ni masu kuechi ja ñatuu ka
jini ni ja ndaa ma, chi vaa
ndijin, jâ ka jini ni ja ndaa
ma, te jâ ka jini ni ja ni-in
ja xnda'vi tna'a o ma, kituu
i nuu ja ndaa ma.
22 ¿Na in kúu ja xnda'vi ña'a
ma? Ñayii xnda'vi ña'a ma
kúu ñayii ká'an ja Jesús ma,
masu Cristo iya ni tetniñu
Su'si ma ñuu ñayivi a kúu ya.
Ñayii yukan kúu ñayii ñatuu
kúnimani nuu Cristo ma, vaa
ñatuu kándija i ni a Yuva o
Su'si ma ni a Sa'ya ya ma.
23 Ndeva'a-ni ñayii ká'an ja
masu Sa'ya Su'si ma kúu
Cristo ma, suni ñatuu iyo i
ji'in Yuva o ma. Kovaa nú na
in ká'an ja Sa'ya Su'si ma kúu
Cristo ma, ñayii yukan, iyo i
ji'in Yuva o ma.

24 Te chukan kúu ja jin
chunee va'a ni ini anua ni a
tnu'u ni ka jiniso'o ni onde
xinañu'u ma. Te nú ka ñu'u
ini ni te ka sa'a ni sukan ká'an
tnu'u ni ka jiniso'o ni onde
xinañu'u ma, te jin kona'a ni
ja ka iyo ni ji'in Yuva o Su'si
ma ji'in Sa'ya ya ma.
25 Te cha'a kúu ja ni skuiso
Jesucristo ma nuu o a: ja jin
koteku o ni-kani ni-jika.

26 Te ni tee sa sa'a,
sukan-va'a máko jin kandija
ni ja ka ka'an ñayii ka kuni i
ja jin xnda'vi ña'a i ma.
27 Vaa ndijin chi ka iyo ni
ji'in Xtumani Ndios ma iya
ni taa maa Jesucristo ma, te
ñatuu na in ka jiniñu'u-ka ni
ja ko skua'a ña'a i, vaa maa
Xtumani Ndios ma káxtnu'u
ndaka tnu'u nuu ni a, te
ja kaxtnu'u ya ma kúu ja
ndaa, te ñatuu xnda'vi ña'a
ya. Chukan kúu ja jin koo ni
nuu nda'a Cristo ma, sukan
káxtnu'u Xtumani Ndios ma.

28 Vitna vi, sa'ya sa, jín
koo ndaa jín koo ndija ni
nuu Cristo ma, sukan-va'a
kivi kii ya ma, te ma jin
ndakukan-nuu o, te jin kusaa
ini o ja jin koo o jin tna'a o ya.
29 Vaa jâ ka jini ni ja Jesu-
cristo ma, iya sa'a ja ndaa

kúu ya, te chukan kúu ja
ndaka ñayii ka sa'a ja ndaa
ma, sa'ya Su'si ma ka kuu i.

3

Ñayii ñatuu ka sa'a-ka ja u'vi ma ka kuu sa'ya Su'si ma

1 Jin konde'ya ni sukan
kútoo ña'a Yuva o Su'si ma,
vaa ni xnani ña'a ya sa'ya
maa ya ma. Te suu ka kuu
o. Te chukan kúu ja ñayii ñuu
ñayivi a, ñatuu ka jini ña'a i,
vaa ñatuu ka jini i maa Su'si
ma.
2 Ndijin ja ka kutoo tna'a o
a, vitna chi sa'ya Su'si ma
ka kuu o, te visi ñatuu jin
kuni-ka o naxe jin ko kuu o
kivi jin koo o nuu Cristo ma,
kovaa ka jini o ja nuna kii
Jesucristo ma, jin ko kuu o
sukan kúu ya ma, vaa kivi
yukan, te jin kuni o ya sukan
kaa sukan iyo ya ma.
3 Te ndaka ñayii ka kukanu
ini sa'a te ka ndetu i ya ma,
ka ndasavii ka ndasandoo-ka
i maa i sukan iyo vii iyo ndoo
maa ya ma.
4 Kovaa ndaka ñayii sa'a
ja u'vi ma chi ñatuu kándija
i ja ni tatnuni Su'si ma.
Chukan kúu ja ndákuiso
kuechi ndákuiso kuechi i ma.
5 Ndijin chi jâ ka jini ni ja
Jesucristo ma, ni kii ya ñuu
ñayivi ya, sukan-va'a xnaa ya
kuechi ñayii kandija sukan
tátnuni ya ma. Te vaa maa ya
chi ni-in kuechi ndiso ya, vaa
ñatuu játna ini ya ja u'vi ka
sa'a ñayii ma.
6 Chukan kúu ja ndaka ñayii
iyo kaa ji'in ya ma chi ñatuu
na kuechi jin kondiso-ka
i, kovaa ndaka ñayii jiso
kuechi-ka ma, ñatuu kuni-ka
i ya.
7 Sa'ya sa, ñatuu ni-in ñayii ko
xnda'vi ña'a: nú na in sa'a ja
ndaa ma, in ñayii va'a in ñayii
ndaa kúu i, vaa sa'a i sukan
sa'a ndaa maa ya ma.
8 Kovaa ñayii sa'a ja u'vi ma
chi tna'a tachi ma kúu i, vaa
tachi ma chi onde xinañu'u
ma ndiso kuechi i. Te chukan
kúu ja ni kenda Jesucristo
Sa'ya Su'si ma, sukan-va'a
xnaa ya ja sa'a tachi ma.
9 Chukan kúu ja ñayii kúu
sa'ya Su'si ma, masu nde
jika-ka i ichi u'vi ma, vaa
iyo ja ni chunee Su'si ma ini
anua i ma, te sukan ko kuu
ni-kani ni-jika. Te masu kuu
sa'a-ka i ja u'vi ma, vaa sa'ya
Su'si ma kúu i.
10 Te sukan, te jini o na in
ka kuu sa'ya Su'si ma ji'in
na in ka kuu sa'ya tachi ma:
vaa ndaka ñayii ñatuu ka sa'a
ja va'a ma te ñatuu ka kutoo
tna'a i ma, masu sa'ya Su'si
ma ka kuu i.

Jín kutoo tna'a ndi-in ndi-in o

11 Te tnu'u ni ka jiniso'o ni
onde xinañu'u ma kúu ja jín
kutoo tna'a ndi-in ndi-in o.
12 Máko jin ko kuu o sukan
ni yo kuu Caín ma, vaa tna'a
tachi ma ni yo kuu i, te ni
ja'ni i ñani i ma. Te ¿nava'a
ni ja'ni i ñani i ma? Vaa Caín
ma, ja ni yo sa'a i ma ja u'vi
kúu, te ñani i ma ni yo sa'a ja
va'a ma.
13 Ndijin, nú ñayii ñuu
ñayivi a, ka ndakiti ini i nuu
ni, te máko jin ko sanuu ni.

14 Vaa yo'o chi ka kutoo tna'a
o a, te chukan kúu ja ka jini o
ja jâ ni ka yanduu o ja ma jin
kûu-ka o, su'va jin koteku o.
Te ñayii ñatuu ka kutoo tna'a
i ma, ñatuu ndáteku-ka i nuu
Su'si ma.
15 Ndaka ñayii ñatuu kúnimani
i nuu tna'a i ma, kuenda kúu
in ñayii ja'ni tna'a kúu i. Te ka
jini ni ja ni-in ñayii ja'ni tna'a
ma, masu kuu koteku maa i
ni-kani ni-jika.
16 Te chukan kúu ja yo'o chi
ka jini o nawa kúu ja kutoo
tna'a o ma, vaa Jesucristo
ma, ni kachi ya ja ni ji'i
ya nuu tniñu o ma, te suni
sukan jin kachi o ja jin sa'a
o ja jin kuu tna'a o ma.
17 Nú nde o kúu xiku te
nde'ya o in tna'a o ma ja
jiniñu'u i ja chindee o i, ko-
vaa nú ñatuu wa'a o nawa
jiniñu'u i ma, ¿naxe kuu ka'an
o ja kútoo tna'a o sukan kútoo
ña'a Su'si ma?
18 Sa'ya maa sa, ja kutoo tna'a
o ma, masu yika-ni ja tnu'u
ká'an-ni o kúu, nú masu ja ûni
ká'an o te sa'a o ja va'a ma.
19-20 Te ja ka kutoo tna'a o
sukan ma, te jin kuni o ja ka
iyo o nuu ja ndaa ma, te visi
ini anua o a, jani uu jani uni
ini i ja masu va'a-ni kúu ja
sa'a o ma, kovaa Su'si ma chi
ka'nu-ka ya sana ini anua o
a, te jini ya ndaka nawa ñu'u
ini o ja sa'a o ma.
21 Ndijin ja ka kutoo tna'a
o a, nú ini anua o a, ñatuu
nawa ndáxtekuechi ña'a i, chi
kuu jin koo o jin tu'va sii ini
o nuu Su'si ma,
22 te maa ya taa ndaka nawa
kakan o ma, vaa ka kandija o
ja tátnuni ya ma, te ka sa'a o
ja játna ini ya ma.
23 Te ja tátnuni ya ma kúu
ja jin kandija o Sa'ya ya Je-
sucristo ma, ji'in ja jin ku-
too tna'a ndi-in ndi-in o ma,
sukan ni tatnuni maa ya ma.
24 Ñayii ka kandija ja tátnuni
ya ma, ka iyo i ji'in ya, te iyo
ya ji'in i. Te sa'a, te ka jini o ja
iyo ya ji'in o, ja maa Xtumani
Ndios ni chunee ya ini anua
o ma.

4

Naxe jin kuni o ñayii ka iyo ndija ji'in Xtumani Ndios ma

1 Ndijin ja ka kutoo tna'a
o a, máko jin kandija ni ja
ka ka'an ndaka ñayii ka sa'a i
tnu'u ja tnu'u Xtumani Ndios
ma kúu tnu'u ka ka'an i ma,
nú masu ja jin kototnuni ni i,
sukan-va'a jin kuni ni nú ka
neva'a i Xtumani Ndios ma,
xi ñatuu, vaa jâ ni ka kenda
koo kua'a ñayii ka xnda'vi
tna'a ñuu ñayivi a, te ka sa'a i
tnu'u ja ka ka'an i tnu'u Su'si
ma.
2 Te sukan, te jin kuni ni
na in iyo ji'in Xtumani
Ndios ma: Ndaka ñayii jin
ndakuan-yu'u ja Jesucristo
ma, ni kii ñayivi ya nuu ñu'ú
ya, ñayii ya'a iyo ji'in Su'si
ma.
3 Ñayii ñatuu ndákuan-yu'u
sukan ni kii Jesús ma, ñatuu
na Xtumani Ndios ma iyo
ji'in i, su'va iyo i ji'in tachi
ma, suchi ñatuu kúnimani
nuu Cristo ma. Ndijin, jâ ni
ka jiniso'o ni ja suchi yukan
chi kii i ma, te vitna chi ja iyo
i ñuu ñayivi ya.

4 Sa'ya maa sa, ndijin chi
sa'ya Su'si ma ka kuu ni, te jâ
ni ka kundee ni nuu ñayii ka
xnda'vi tna'a ma, vaa iya ka
iyo ji'in ni a chi iya kúndee
nuu suchi iyo ñuu ñayivi a
kúu ya.
5 Ñayii yukan chi ñayii ñuu
ñayivi a ka kuu i. Chukan kúu
ja ndimaa ja iyo ñuu ñayivi a
ka ka'an i, te ñayii ñuu ñayivi
a, ka niniso'o i ja ka ka'an i
ma.
6 Kovaa yo'o, sa'ya Su'si ma
ka kuu o. Na in jini Su'si ma
chi niniso'o i ja ka ka'an o
ma, kovaa ñayii masu sa'ya
Su'si ma ka kuu i ma, masu
nde ka niniso'o i ja ka ka'an o
ma. Te sukan, te jin kuni o na
in ka neva'a ndija Xtumani
Ndios ma ji'in nde in iyo ji'in
tachi suchi xnda'vi ña'a ma.

Su'si ma kúu iya kútoo ña'a

7 Ndijin ja ka kutoo tna'a o
a, jiniñu'u ja jin kutoo tna'a
ndija ndi-in ndi-in o, vaa ja
kutoo tna'a o ma chi nuu
Su'si ma vee. Te ndaka ñayii
ka kutoo tna'a ma chi sa'ya
Su'si ma ka kuu i, te ka jini
i Su'si ma.
8 Kovaa ñayii ñatuu ka ku-
too tna'a ma, ñatuu ka jini i
Su'si ma, vaa Su'si ma chi iya
kútoo ña'a kúu ya.
9 Su'si ma, ni kaxtnu'u ya ja
kútoo ña'a ya, te ni tetniñu ya
Sa'ya maa in maa tnu'u-ni ya
ma ñuu ñayivi a, te ni ndo'o
ni neni ya ma, sukan-va'a ja
maa ya ma, te jin koteku o.
10 Ja kútoo ña'a Su'si ma kúu
ja ni sa'a ya sa'a xi'na-ka:
ni tetniñu ya Sa'ya ya ma,
sukan-va'a ja ni ndo'o ni neni
ya ja kuechi o ma, te sukan
saa ni kuu ni sakanu ini Su'si
ma kuechi ndaka o ma. Ko-
vaa yo'o, ni masu nde ni ka
yo kutoo o Su'si ma onde
xinañu'u ma.
11 Te ndijin ja ka kutoo
tna'a o a, nú sukan ni kutoo
ña'a Su'si ma, suni sukan tna
na jin kutoo tna'a o.
12 Su'si ma, ñatuu na in ni jini
kuiti ya, kovaa nú ka kutoo
tna'a ndi-in ndi-in o ma, te ka
jini o ja Su'si ma iyo ji'in o,
te ka jini o ja ka sa'a ndija o
sukan sa'a Su'si ma, ja kútoo
ña'a ya ma.
13 Te nú sa'a ka sa'a o, te ka
jini o ja ka iyo o ji'in Su'si ma
te iyo Su'si ma ji'in o, vaa ni
taa ya Xtumani Ndios ma.
14 Te maa o ni ka jini ja
Yuva o Su'si ma, ni tetniñu
ya Sa'ya ya ma, ja ni ndo'o
ni neni ya ma, sukan-va'a jin
ndani'i ta'vi ñayii ñuu ñayivi
a, te sukan ka ndaka'an ka
ndakachi o nuu ñayii a.
15 Ndeva'a-ni na in
ndákuan-yu'u ja Jesús ma, te
Sa'ya Su'si ma kúu ya, iyo i
ji'in Su'si ma, te iyo Su'si ma
ji'in i.
16 Te sa'a, saa ni ka jini o,
te ni ka kandija o ja kútoo
ña'a Su'si ma. Te Su'si ma, iya
kútoo ña'a kúu ya, te ñayii ka
kutoo tna'a ma, ka iyo i ji'in
Su'si ma, te Su'si ma iyo ji'in
i.
17 Te sukan saa kúu in ja
ndaa ja ka kutoo tna'a o ma,
sukan-va'a kivi ndakan Su'si
ma kuenda nuu o a, te jin
kusaa ini o ja jin kenda koo
o nuu ya ma, vaa sukan ni
sa'a ni kuu maa Jesucristo

ma, sukan ka sa'a ka kuu o
nuu ñayii ñuu ñayivi a.
18 Nú kútoo o tna'a o ma, te
masu nawa koyu'u o, chi vaa
ja kutoo tna'a ndija o ma,
xtandiyo i ja koyu'u o ma,
vaa ja koyu'u o ma kúu ja
ndachunaa o kuechi o ma
nuu Su'si ma. Chukan kúu
ja nú na in yu'u chi ñatuu
kenda-ka i ja kutoo tna'a
ndija i sukan kúni Su'si ma.
19 Yo'o chi ka kutoo o Su'si
ma, vaa xinañu'u maa ya ni
kutoo ña'a.
20 Nú na in ká'an: "Saña chi
kútoo sa Su'si ma", te ndákiti
ini i nuu tna'a i ma, in ñayii
xnda'vi ña'a kúu i. Vaa nú
ñatuu kútoo i tna'a i ma, te
vitna ja nde'ya i tna'a i ma,
te ¿naxe kutoo i Su'si ma, iya
ñatuu nde'ya i ji'in nuu i ma?
21 Jesucristo ma, ni tatnuni
ya ja nú na in kútoo Su'si ma,
suni na kutoo i tna'a i ma.

5

Jín kukanu ini o Jesucristo ma te jin kundee o nuu ja u'vi iyo ñuu ñayivi a

1 Ndaka ñayii ka kandija ja
Jesús ma kúu Cristo ma, sa'ya
Su'si ma ka kuu i. Te ñayii ka
kutoo Yuva o Su'si ma, suni
ka kutoo tna i ñayii ka kuu
sa'ya Yuva o Su'si ma.
2 Nú ka kutoo o Su'si ma te
ka kandija o tnu'u ni tatnuni
ya ma, te ka jini o ja suni
ka kutoo o ñayii ka kuu sa'ya
Su'si ma.
3 Ja kutoo o Su'si ma kúu ja
sa'a o sukan játna ini ya ma
te sa'a o sukan ká'an tnu'u
ni tatnuni ya ma, te ja ni
tatnuni ya ma masu in ja
tnundo'o ja jin kandija o kúu,
4 vaa ndaka ñayii ka kuu sa'ya
Su'si ma, ka kundee i nuu
ndaka ja iyo ñuu ñayivi a.
Te yo'o chi ka kandija tna o
Su'si ma, te chukan kúu ja jin
kundee o siki ndaka ja iyo
ñuu ñayivi a.
5 Nú na in kándija ja Jesús
ma kúu Sa'ya Su'si ma, jâ ni
kundee i nuu ja iyo ñuu ñayivi
a.

Sa'a ká'an Su'si ma siki ja Sa'ya ya Jesucristo ma

6 Te Jesucristo ma kúu iya
ni kii ji'in ndute ji'in niñi.
Masu yika-ni ja ndute, nú
masu ja ndute ji'in niñi. Maa
Xtumani Ndios ma kúu tes-
tigu ja sukan ni kuu, te
Xtumani Ndios ma kúu iya
káxtnu'u ja ndaa ma.
7 Te andivi ma ka iyo uni
testigu: Yuva o Su'si ma, ji'in
Sa'ya ya Jesucristo ma, ji'in
Xtumani Ndios ma. Te ndin-
uni ya chi in-ni ya kúu.
8 Te ñuu ñayivi ya, uni tna'a
ja ka kaxtnu'u na in kúu Je-
sucristo ma: Xtumani Ndios
ma, ji'in ndute ma, ji'in niñi
ma, te in-ni ka ka'an ndinuni
i ja kuu ya.
9 Ka kandija o ja ka ka'an
ñayii ma, kovaa ja ká'an Su'si
ma ja va'a xeen-ka kúu ja
kandija o, vaa ja ká'an Su'si
ma, te káxtnu'u ya na in kúu
Sa'ya ya ma.
10 Nú na in kándija Sa'ya Su'si
ma, te ja ká'an Su'si ma ñunee
ini anua i ma. Nú na in ñatuu
kándija Su'si ma, sa'a i tnu'u
ja Su'si ma kúu iya xnda'vi
ña'a, vaa ñatuu kándija i ja
ká'an Su'si ma siki ja Sa'ya ya
Jesucristo ma.

11 Te ja ká'an Su'si ma kúu
ja ni taa ya ja jin koteku o
ni-kani ni-jika ma, te ja jin
koteku o ni-kani ni-jika ma
kúu ja jin ni'i o ja maa Sa'ya
ya Jesucristo ma.
12 Nú na in iyo ji'in Sa'ya
Su'si ma, te koteku i ni-kani
ni-jika. Kovaa nú ñatuu na
Sa'ya Su'si ma iyo ji'in i,
masu kuu koteku i ni-kani
ni-jika.

Jaku-ka tnu'u ni ka'an-so'o Juan ma nuu o

13 Te tée sa nuu ni ja ka
kandija ni Jesucristo Sa'ya
Su'si ma, sukan-va'a jin
kona'a ni ja jin koteku ni
ni-kani ni-jika.
14 Ka kukanu ini o Su'si ma,
vaa ka jini o ja nú nawa na
jin kakan o sukan kúni ya ma
chi niniso'o ya.
15 Te chukan kúu ja ka
kukanu ini o ja Su'si ma
chi niniso'o ya nawa ka
jikan-ta'vi o nuu ya ma, te
suni ka kukanu ini o ja jin
ni'i o nawa ka jikan o nuu ya
ma.
16 Nú na in nde'ya ja in
ñayii ni nduu sa'ya Su'si ma,
yikuu i sa'a i ja u'vi ma, in ja
masu sa'a ja kûu ñayii yukan
ma, kákan-ta'vi i nuu Su'si
ma, te maa ya sakanu ini
kuechi ñayii ma, sukan-va'a
koteku i nuu ya ma. Nú in ja
u'vi ja masu sa'a ja skenaa i
maa i ma kúu kuechi ni sa'a i
ma chi kuu jin kakan-ta'vi o.
Kovaa iyo kuechi sa'a ja ske-
naa ñayii ma maa i nuu Su'si
ma, te kuechi yukan masu
ká'an sa ja jin kakan-ta'vi ni.
17 Ndaka ja u'vi ma chi in
kuechi kúu, kovaa iyo kuechi
ja ndasakanu ini Su'si ma te
ndani'i ta'vi o, te iyo kuechi
ja masu ndasakanu ini ya.
18 Ka jini o ja nú na in ni
ndakâku jaa nuu Su'si ma,
ñatuu na ja u'vi sa'a-ka i, vaa
Sa'ya Su'si ma jito ña'a, te
tachi ma, ñatuu jan tna'a ña'a
i.
19 Ka jini yo'o ja sa'ya Su'si
ma ka kuu o, kovaa ni-ka'nu
ñuu ñayivi a, nuu nda'a tachi
ma iyo i.
20 Suni ka jini o ja Sa'ya Su'si
ma, ni kii ya, te ni sa'a ya
ja kuu jin ndasa'a o kuenda
nde in kúu Su'si ndija ma.
Te ka iyo o ji'in iya sa'a ja
ndaa ja ndija ma, ja kúu ya
Jesucristo Sa'ya Su'si ma. Iya
ya'a kúu Su'si ndija iya sa'a ja
jin koteku o ni-kani ni-jika.
21 Sa'ya sa, másu ko jin
tu'va ni nuu ja masu Su'si ka
kuu ma.
Te sukan kó kuu.

Carta ku-uu ni sa'a tee kúu Juan ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Juan ma ñayii ka kuu sa'ya Su'si ma

1 Saña, tee nija'nu kúu sa, te tée sa nuu ndaka ni ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si o ma ja ni kaji ña'a maa Su'si ma. Kútoo ndija ña'a sa, te masu maa in-ni sa kútoo ña'a, nú masu ja ndaka tna'a o a ja ni ka jini i ja ndaa ma,
2 tna'a ja ndaa ja iyo ini anua o a te jin koo ji'in o ni-kani ni-jika.

3 Yuva o Su'si ma ji'in Jesucristo Sa'ya maa Yuva o ma, na skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a ma, te kúnda'vi ini ña'a ya, te sa'a ya ja jin koo mani ndaka o, sukan ka kandija o ja ndaa ma te ka kutoo tna'a o ma.

Jín kondikin o jín sa'a o sukan ni kaxtnu'u Cristo ma

4 Ni kusii ini xeen sa ja ni jini sa ja jaku ni ja ni ka nduu o sa'ya Su'si ma, te ka sa'a ndija ni sukan ni tatnuni Yuva o Su'si ma.
5 Te vitna jikan-ta'vi sa nuu ni ja ûni jín kutoo tna'a ndi-in ndi-in o. Masu in tnu'u jaa kúu tnu'u ya'a ja tátnuni sa nuu ni a, nú masu ja in tnu'u ja jâ ni tatnuni ya onde xi-nañu'u ma kúu i.
6 Te nuna jin ko kutoo tna'a o ma, jin sa'a o sukan ni tatnuni ya ma. Te tnu'u ya'a kúu tnu'u ni ka jiniso'o ni onde xi-nañu'u ma, ja jín kutoo tna'a o sukan ká'an ya ma.

7 Jin koto va'a ni maa ni, vaa ka iyo kua'a ñayii ñuu ñayivi a ja ka ka'an i ja Jesucristo ma, masu ni kii ñayivi ya ñuu ñayivi a, te sukan jin xnda'vi ña'a i. Te na in ká'an sa'a, ñayii xnda'vi ña'a kúu i, te ñayii jini u'vi nuu Jesucristo ma kúu i.
8 Jin konde'ya ni ja jin kuu maa ni, sukan-va'a má jin skenaa ni ndaka ja skuta'vi ña'a Su'si ma ja ka satniñu o a.
9 Ndeva'a-ni na in ndúnaa ja ndaa ma te ñatuu tníi i ja ko kuu i sukan ká'an tnu'u Cristo ma, ñatuu iyo i ji'in Su'si ma. Te ñayii tníi i te sa'a i sukan ká'an tnu'u Cristo ma, ñayii yukan kúu ñayii iyo ji'in Yuva o Su'si ma ji'in Sa'ya ya Jesucristo ma.
10 Nú na in kenda nuu ka iyo ni a te ñatuu ká'an i sukan ká'an tnu'u Cristo ma, má jin kuan-ta'vi ni i nuu ka iyo ni a, ni a jin kuña'a ni: “¡Va'a sa'a ni ja ni kenda ni, te jinkoo ni!”, vaa in ñayii sa'a ja u'vi kúu i.
11 Vaa nú na in jiña'a: “¡Va'a sa'a ni ja ni kenda ni, te jinkoo ni!”, chi kétna'a ini i ji'in ñayii sa'a ja u'vi ma.

Kúni Juan ma ja ki'in de te ndatnu'u de ji'in ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o ma

12 Iyo kua'a xeen ja tee sa nuu ni, kovaa ñatuu kúni sa ja tee sa ndaka nuu tutu a ji'in tinta a, vaa ndetu sa ja jaan maa sa, te nuu nuu o jin

ndatnu'u o a, sukan-va'a jin
ndusii ini ndija o.
13 Ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si
ma, tna'a ñayii ni kaji ya ma,
ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña i.
Te sukan kó kuu.

Carta ku-uni ni sa'a tee kúu Juan ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Juan ma tee kúu Gayo ma

1 Saña, tee nija'nu kúu sa,
te tée sa nuu ni Gayo, vaa
kútoo ndija ña'a sa.
2 Ja kúni sa kúu ja ndaka ja
sa'a ni ma, te kendoo va'a, te
koo sii ini ni, sukan iyo va'a
ini anua ni a nuu Su'si ma.
3 Vaa ni kusii ini xeen sa nuu
ni ki koo ñani o ma, te ni ka
ndaka'an de sukan kúu ndaa
kúu ndija ni, sukan iyo ni
nuu ja ndaa maa Su'si o ma.
4 Masu nawa sa'a sii ini
xeen-ka ña'a i, nú masu ja
cha'a, ja ni jiniso'o sa ja
ndaka sa'ya sa nuu Su'si ma,
ka jika ndaa i nuu ya.

Gayo ma, chi vivii chíndee de ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma

5 Ndijin ja kútoo ña'a sa,
sa'a ndija ni sukan kúni Iya
Tátnuni ma ora jinukuechi ni
nuu ñani o a, visi ñayii in-ka
ñuu ka kuu de.
6 Vaa maa de ka ndaka'an
nuu ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si ma sukan kútoo ni de
ma. Va'a-ni sa'a ni ja skaka
ni de ichi jin koo de ma, vaa
ñayii ka jinukuechi nuu Su'si
ma ka kuu de,
7 vaa maa de chi ja kuechi
ja ka kutoo de ya ma, te ni
ka ke koo de kuan koo de ka
kaxtnu'u de tnu'u Su'si ma, te
ñatuu nawa ni ka jan-ta'vi de
ja ka wa'a ñayii masu ka jini
Su'si ma.
8 Yo'o chi iyo ja jin chindee
o tna'a o ñayii ya'a ma,
sukan-va'a jin chindee o i ja
jin sa'a o ji'in i ja ndaa ma.

Masu ja va'a sa'a tee kúu Diótrefes ma

9 Saña chi ni tee sa nuu
ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si
ma sukan jin ko sa'a jin
ko kuu i ma. Kovaa tee
kúu Diótrefes ma, ñatuu ni
jan-ta'vi ña'a de, vaa maa de
chi játna ini de ja xinañu'u-ka
ko kuu de ne'un ndaka o ma.
10 Chukan kúu ja nuna jaan
sa, ndakune'e sa sukan kúu
de ma, vaa ká'an de tnu'u
ja masu kuatniñu o. Ká'an
ndeva'a de ja jin kuu sa, te ni
ñatuu iyo sii ini de ja ká'an de
sukan ma-ni, su'va ni masu
jan-ta'vi de ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si o a, te nú nde i
kúni i ja kuan-ta'vi i nde ñani
o a, te ja'nu ndee de, te taji de
i veñu'u ma.

Demetrio ma, sa'a de ja va'a ja ndaa

11 Gayo tee kútoo maa sa,
máko ndane'e ni sukan ka
sa'a ñayii ka sa'a ja u'vi ma,
su'va sa'a ni ja va'a ma. Ñayii
sa'a ja va'a ma, sa'ya Su'si ma
kúu i, kovaa ñayii sa'a ja u'vi
ma chi ñatuu jini i Su'si ma.
12 Vaa jini maa ni ja ndaka
ñayii ma ka ka'an ja va'a
ja kuu Demetrio ma, onde
ndaka ñayii ka sa'a ja ndaa
ma. Suni maa sa chi ka ka'an
sa ja ja va'a kúu ja sa'a de ma,
te jâ ka jini ni ja ja ka ka'an
sa a, ja ndaa ndija kúu.

Kúni Juan ma ja ki'in de te ndatnu'u de ji'in ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o ma

13 Iyo kua'a xeen ja tee sa nuu ni, kovaa ñatuu kúni sa ja tee sa ji'in tinta a ji'in tnumi a.
14 Vaa ndetu sa ja nde kii a, te jaan sa, te nuu nuu o jin ka'an o.
15 Tnu'u mani ma jin koo ji'in ni. Te ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña ñayii ka ketna'a ini ji'in o a. Ndakua'a ni nchuxi nuu ndi-in ndi-in ñayii ka ketna'a ini ji'in o a.

Carta ni sa'a tee kúu Judas ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Judas ma ñayii ka kuu sa'ya Su'si ma

1 Saña kúu Judas ñani Santiago ma, te jinukuechi sa
nuu Jesucristo ma, te tée sa
nuu ndijin ja ni ndakana ña'a
Su'si ma ja jin ndani'i ta'vi
ni ma vaa kútoo xeen ña'a
ya ma, te maa Sa'ya ya Jesu-
cristo ma jito va'a ña'a te jin
koo vii jin koo va'a ni.
2 Vaa maa ya chi kúnda'vi ini
xeen ña'a ya, te sa'a ya ja jin
koo mani ni, te sa'a ya ja kuu
jin kutoo tna'a xeen ni.

Sukan jin ndo'o jin neni tee ñatuu ka kaxtnu'u ndaa tnu'u Su'si ma

(2 Pedro 2:1-17)

3 Ndijin ja kútoo ña'a sa,
ndí ini sa ja jin kuu ni, te
chukan kúu ja kúni sa ja
tee sa nuu ni siki ja naxe
jin ndani'i-ta'vi ndaka o ma
nkuu. Kovaa ni ndasa'a sa
kuenda, te kanuu-ka ja tee
sa tnu'u ya'a ja ndaka'an-so'o
sa nuu ni, ja ka kuu o ñayii
ni ndasavii ni ndasava'a ña'a
Su'si ma, te jin tnii vava'a ni
sukan ni kaxtnu'u Su'si ma ja
jin kandija o ya ma, te sukan
jín ko sa'a o ni-kani ni-jika, te
máko jin ko kua'a ni tnu'u ja
ñayii ma, te koo jin ndaxsama
i sukan ni ka kutu'va ni ma.
4 Vaa jâ ni ka kenda koo yu'u
tee ja ka iyo ja jin skenaa
de maa de ma, te tee ya'a
chi ndimaa ja u'vi ma ka
sa'a de, tna'a ja ñatuu játna
ini Su'si ma. Te ka ka'an
de ja kuechi ja vii ja va'a
ni skuta'vi ña'a Su'si ma, te
kuu jin sa'a o ndeva'a-ni nde
a ka kuni maa o ma, te ka
ka'an de ja másu jin kandija
o Jesucristo iya kúu jito'o o
ma, iya tátnuni nuu o ma.
5 Kovaa ja kúni sa kúu ja
máko jin ndunaa ni tna'a
ja ni ka jini ni ja ni sa'a
Su'si ma, vaa visi ni ndene'e
ya ñayii ñuu ya ma ñuu
Egipto ma sukan-va'a ma jin
ndo'o jin neni-ka i ma, kovaa
kuee-ka ma, te ni xnaa ya
ñayii ni ka sa'a so'o ma te
ñatuu ni ka kandija i ma.
6 Te sukan ni sa'a tna ya ji'in
ángel ñatuu ni ka kandija ma,
ja ni ka xndoo i nuu ka iyo
i ma, te ni masu ni ka ndi
ini i ja ka ndanuu-ka i sana
ñayii ma. Te chukan kúu
ja maa Su'si ma ni nune'e i
nuu nee ma, te ni chunee ya
i onde kunu ma, te yukan
jin koo maa i ni-kani ni-jika,
onde kenda kivi ndakan ya
kuenda nuu i ma.
7 Te suni sukan ni sa'a tna
ya ji'in ñuu Sodoma ma ji'in
Gomorra ma ji'in ñuu ka iyo
yatni ji'in i ma, ja suni sukan
ni ka yo sa'a i ja u'vi tna'a
ja ñatuu játna ini Su'si ma,
vaa ni ka yo kivi nduu i ji'in
ndi-in ndi-in ña'a ma, te ni
ka kutu'va i ja jin sa'a i ja
másu jin sa'a-ka i ma. Te ni
xndo'o ni xneni ña'a Su'si ma
nuu ñu'u i'ni ja káyu ni-kani
ni-jika ma, sukan-va'a jin
kuni o ja sukan jin ndo'o
jin neni ñayii ka sa'a ja u'vi
sukan ni ka yo sa'a i ma.

8 Visi sa'a ni kuu ma, kovaa
tee ya'a chi masu ka ndasa'a
de kuenda. Te ka kuvixi maa
de ja maa de ka tatnuni-ka, te
ka sa'a de sukan ka jatna ini
yikikuñu de ma, te sukan ka
satne'e de maa de nuu Su'si
ma. Te ka saxiko de ja tátnuni
Su'si ma, te ni masu ka ndi
ini de, vaa onde nuu ja ka
tatnuni ñuu ñayivi a ka ka'an
ndeva'a de.
9 Ni a ángel Miguel ma,
masu ni ka'an ndeva'a i te
ni masu ni ka'an u'vi i ja
kuu tachi ma, nuu ka kanaa
ndee i ñunde'yu Moisés ma.
Su'va jiña'a i: “Maa Su'si ma
ndakan kuenda nuu ro”, kúu
i jiña'a i.
10 Kovaa tee ya'a chi ka ka'an
ndeva'a de, visi ñatuu ka jini
de nawa ka kuu ma. Kovaa
ja ka jatna ini maa de ma
ka sa'a de, te sukan ka kuu
kiti ñatuu ka jaku'ni ini ma,
sukan ka kuu de, te ka sa'a
u'vi de maa de ma.
11 ¡Nda'vi maa de, ja ka
sa'a de sukan ni yo sa'a Caín
ma! Te ka sa'a de ja u'vi ma,
sukan-va'a jin ni'i de xu'un
ma, sukan ni yo sa'a Balaam
ma. Te jin skenaa de maa
de, sukan ni skenaa Coré ma
nuu ñatuu ni kandija de ja
ká'an Moisés ma.
12 Tee ya'a chi iyo yika ja
ndatna'a o ji'in de, vaa ora
ka sa'a ni viko ma chi ja ka
ndi ini-ka de kúu ja jin kaa jin
ko'o maa de, te ñatuu ka ndi
ini de ja jin kuu in-ka ñayii
ma. Sukan ka kuu viko ma ja
ñatuu na ndute ka ndiso i ma
ja ñu'u kua'an ñu'u vee ña'a
tachi yi'i ma, sukan-ni ka kuu
de. Xi sukan kúu in yutnu iyo
ja kuun javixi ma te ni ñatuu
nawa ni kuun ma, sani te ni
jinu kuiya tnu, te ni yichi tnu,
te sani te ka tava i onde yo'o
tnu ma, sukan-ni ka kuu tee
ya'a.
13 Sukan kúu nuu ndute
mar ma ja kua'an vee nuu
de ma, sukan ka kuu tee
ya'a. Te sukan kúu ti-iñu iyo
yu'u ndute ma ja ni ndututu
ndaka ja tne'e ma, sukan ka
kuu ja u'vi ka sa'a de ma, vaa
masu ja vii kúu ma. Sukan
ka kuu tiuxini ja kuan koo
ve koo i ma, sukan ka kuu
de, te ja iyo tu'va nuu nee ma
nuu chunee ña'a Su'si ma, te
yukan jin kun-nee maa de
ni-kani ni-jika.
14 Te suni sa'a ni ka'an tna
tna'a Adán ma tee kúu Enoc
ma: “Iya Tátnuni ma, kii ya
ji'in kua'a mil ángel ya ma,
15 te ndakan ya kuenda nuu
ndaka o. Te sa'a ya ja jin
ndachunaa ñayii ni ka yo sa'a
ja ñatuu játna ini ya ma, ñayii
ni ka yo jakundee tnu'u ndaa
ya ma, ñayii ni ka yo ka'an
u'vi ja kuu ya ma.” Sa'a ni
ka'an de.
16 Tee ya'a, ka ka'an de tnu'u
ñayii ma, te ka ndakiti ini de
ja ñatuu kúu jin sa'a de sukan
ka kuni maa de ma. Te ñií
yu'u de ma-ni ka iyo ja ka
ka'an vii de ma, sukan-va'a
jin kua'a ñayii ma ja ka kuni
de ma.

Ndáka'an-so'o Judas ma sukan jin kandija o tnu'u Su'si ma

17 Kovaa ndijin ja ka kutoo
tna'a o a, jin kona'a ni sukan
ni ka yo ka'an tee ni tetniñu
Jesucristo iya tátnuni nuu o a,

18 ja: “Kivi ve kuyatni ja ndii
Jesucristo ma, kenda koo tee
jin jakundee ña'a, te ma jin
kandija de ja ka ka'an o a,
te jin sa'a de ja u'vi sukan
ka jatna ini yikikuñu de ma.”
Sa'a ni ka yo ka'an tee ni
tetniñu Jesucristo ma.
19 Te tee ñatuu ka kandija ja
ka ka'an o ma chi ka sa'a siin
de in jichi in jichi ñayii ka
kandija Su'si ma, vaa ka sa'a
de sukan ka jatna ini maa
yikikuñu de ma, vaa ñatuu
ka iyo de ji'in Xtumani Ndios
ma.

20 Kovaa ndijin ja ka kutoo
tna'a o a, jin konukuiñi va'a
ni nuu tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si o a ja jâ ni ka kandija o
ma, te ka kukanu ini o maa
ya ma, te jin kakan-ta'vi ni
nuu Su'si ma sukan káxtnu'u
maa Xtumani Ndios ma.
21 Ja sukan kútoo ña'a Su'si
ma, te jin ko sa'a ni sukan
játna ini ya ma, nani ka ndetu
o Jesucristo iya tátnuni nuu o
a, ja na kunda'vi ini ña'a ya,
sukan-va'a jin koo o ni-kani
ni-jika nuu iyo ya ma.

22 Jaku ñayii ka jani ini ja
nú ndija xi masu ndija ma,
jin chindee ni i ja jin kandija
i.
23 Jin ndaka'an-so'o ni nuu
ñayii ja kuan koo i ichi nuu
ñu'u i'ni ma, sukan-va'a na
jin kaku i. Jin kunda'vi ini
ni ñayii ka sa'a ja u'vi ma.
Kovaa jín ko koto va'a ni maa
ni, nasa yukan, te jin sa'a ni
sukan ka sa'a i ma, te vitna
ja Su'si ma chi ndakan ya
kuenda nuu o. Vaa onde
sa'ma ka ne'nu i ma ka ndiso
kuechi ja u'vi ka sa'a i ma.
Chukan kúu ja jin saxiko ni ja
u'vi ka sa'a i ma. Nú ña'a te
ndandava ndee ña'a i, te jin
ko kuu tna ni sukan ka kuu i
ma, te masu kuu.

Sukan chíñu'u Judas ma Su'si ma

24 Su'si ma, kuu koto va'a
ña'a ya ja ma jin sa'a ni ni-in
ja u'vi, sukan-va'a ma jin
kotuu ni, sukan-va'a ñatuu
ni-in kuechi jin kondiso o,
te kenda koo sii ini o nuu
tatnuni vivii ya ma.
25 Vaa maa in-ni ya kúu Su'si,
te maa in-ni ya neva'a tnu'u
ndichi. Te maa ya ni skaku
ña'a nuu ja u'vi ma. Te
ja maa Jesucristo iya tátnuni
nuu o a, te kóo jayiñu'u nuu
maa Su'si ma, vaa iyo tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ya ma, te
maa ya tátnuni nuu ndaka o
onde xinañu'u ma te onde
vitna a, te maa ya tatnuni
ni-kani ni-jika. Te sukan kó
kuu.

Tnu'u ni kaxtnu'u Jesucristo ma nuu tee kúu Juan ma ja sukan ko kuu ma

Tnu'u ni ndakaxtnu'u Jesucristo ma nuu o a

1 Maa Su'si ma ni wa'a
tnu'u ya'a nuu Jesucristo ma,
ja ndákaxtnu'u ya nuu o ja ka
jinukuechi o nuu ya a, tna'a
ja jin ko kuu ma, te masu
jin kukuee-ka. Te maa Su'si
ma ni tetniñu ángel ya ma,
sukan-va'a kaxtnu'u i nuu
Juan tee jinukuechi nuu ya
ma.
2 Te ni ndaka'an ni ndakachi
de sukan ká'an tnu'u Su'si
ma, te ni jini de sukan sa'a
sukan kuu Jesucristo ma, te
ndáka'an de ndaka sukan ni
jini de ma.
3 Chukan kúu ja ñayii ká'vi
tnu'u ndee nuu tutu ya'a
ji'in ñayii niniso'o tnu'u ndee
nuu tutu ya'a, ja vava'a kúu
i nuna sa'a i ndaka sukan
ká'an ma, vaa jini i sukan
ká'an ja ko kuu ma. Te jâ ve
kuyatni kivi a.

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Juan ma ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ndi-uja ñuu Asia ma

4 Juan ma kúu sa, te tée
sa nuu ni ja ka kuu ni ñayii
ka kandija Su'si ma ja ka
ndatna'a ni ndi-uja ñuu ka
iyo ñuu Asia ma. Kúni sa ja
maa Su'si ma, ja iyo ya ji'in
ndi-uja ja vii ja va'a ñu'u ini
anua ya ma ja ka iyo nuu
núkoo ya ma, te na sa'a ya ja
jin koo vii jin koo va'a ni te
jin koo mani ni, vaa maa ya
iyo vitna, te suni maa ya iyo
onde xinañu'u ma, te maa ya
ndii ma.
5 Te sukan tna na sa'a maa
Jesucristo iya káxtnu'u ndaa
ndaka sukan iyo ja ko kuu
ma, iya ni ndateku xinañu'u
ne'un ñayii ni ka ji'i ma, iya
tátnuni nuu ndaka tee ka tat-
nuni ñuu teyu o a ja ka iyo de
ñuu ñayivi a.

Te maa ya kúu iya ni kutoo
ña'a, te ni ndakate ya ndaka
kuechi o ma ji'in niñi ya ma.
6 Te ni sa'a ya ja ni ka nduu
o rey, te ni ka nduu o sutu,
sukan-va'a jin kunukuechi o
nuu Yuva ya Su'si ma. Te nuu
maa ya koo jayiñu'u, vaa maa
ya kúu iya tátnuni ni-kani
ni-jika. Te sukan kó kuu.
7 Jin konde'ya ni ja ndenda
ya nuu viko ma, te ndaka
ñayii ma, jin kuni i sukan
ndenda ya ma, onde ñayii ni
ka ja'ni ya ma, jin kuni i.
Te ndaka ñayii ka iyo ndaka
ñuu ni-ka'nu ñuu ñayivi a, jin
ndanda'yu i, kuechi ja sukan
ni ndo'o ya ma. Saa vi, te
sukan kó kuu.
8 Te ka'an Su'si Iya Tátnuni
ma: “Maa sa kúu letra xi-
nañu'u ma, te maa sa kúu
letra sandi'i-nka ma, te maa
sa ni skeja'a ndaka ja iyo a,
te maa sa sinu ndaka”, kúu
ya ká'an ya. Te maa ya iyo
vitna, te maa ya iyo onde
xinañu'u ma, te maa ya ndii
ma, te maa ya kúu iya kúu
sa'a ndaka ma.

Sukan ni jininuu Juan ma Jesucristo iya ni kii ñayivi ñuu ñayivi ya

9 Saña, kúu sa Juan ma tee
ka ketna'a ini ji'in ni ma, te
ndó'o néni sa sukan ka ndo'o
ka neni ni a, te kánda sa
sukan ka kanda ni a ja maa
Jesucristo ma. Te ja maa ya,
te jin koo o nuu tatnuni ya
ma. Iyo sa ñuu luluu nani
Patmos ja iyo nuu ndute mar
ma. Ni ki koo i ni ki xsia'a
ña'a i ya'a, kuechi ja ni yo
kaxtnu'u sa tnu'u Su'si a te ni
yo ndaka'an sa sukan ni yo
sa'a Jesucristo ma.
10 In kivi ndáchiñu'u o Iya
Tátnuni ma, te yikuu sa
ndáchiñu'u sa ya, te ni kenda
Xtumani maa ya ma siki sa a,
te ichi yata sa ma ni jiniso'o
sa ja ni kuu yu'u sukan kúu
yu'u in trompeta.
11 Te ni ka'an:

—Maa sa kúu letra xi-
nañu'u ma, te maa sa kúu
letra sandi'i-nka ma, te maa
sa kúu iya iyo onde xinañu'u
ma, te maa sa kúu iya koo
onde sandi'i-nka ma, vaa
maa sa tátnuni nuu ndaka
tu'u. Te tee ni in nuu libru
ndaka ja nde'ya ni a, te tet-
niñu ni nuu ñayii ka kandija
Su'si ma ja ka ndatna'a i
ndi-uja ñuu ka iyo ñuu Asia
ma: ñuu Éfeso ma, ji'in
ñuu Esmirna ma, ji'in ñuu
Pérgamo ma, ji'in ñuu Tiatira
ma, ji'in ñuu Sardis ma, ji'in
ñuu Filadelfia ma, ji'in ñuu
Laodicea ma —kúu ká'an.

12 Te ni konenuu sa ja kuni
sa na in ká'an ji'in sa ma, te
nuu ni konenuu sa ma, ni
jini sa uja candileru nanimaa
oro.
13 Te me'ñu ndi-uja candileru
ma ni jini sa ja núkuiñi maa
ya, te kaa ya sukan kaa ya
nuu ni kii ñayivi ya ñuu ñayivi
ya. Ne'nu ya in sa'ma kani te
kénda onde nuu ja'a ya ma,
te nu'ni in sa'ma oro anchu
pechu ya ma.
14 Te xini ya ma ji'in ixi xini
ya ma kuijin kuijin, sukan
kuijin ixi ndikachi ma, xi
sukan kuijin yu'va kúun ora
kúvijin xeen ma. Te nduch-
inuu ya ma ka kanda'a sukan
kánda'a ñu'u ndú'va ma.
15 Te ja'a ya ma, ka ndaa i
sukan kaa kaa nani bronce
lilii ja yika ni ndee i nuu ñu'u
i'ni ma. Te sukan nini'i kúu
yu'u ndute nuu jika kua'a de
ma, sukan nini'i ká'an ya ma.
16 Te nda'a kua'a ya ma
yinda'a ya uja tiuxini, te yu'u
ya ma kée in yuchi kuiñi kúu
espada, te nuu i ma ji'in yata
i ma inuu xen-xeen, te nuu
ya ma kánda'a sukan kánda'a
kandii ma ora ndíi vava'a
ma.
17 Te nuu ni jini sa ya ma,
ni kotuu sa nuu ja'a ya ma
kuenda tnu'u ja ni ji'i sa. Te
ni sonee ya nda'a kua'a ya
ma siki sa a, te ni ka'an ya:

—Máko koyu'u ni. Maa sa
kúu xinañu'u ma, te maa sa
kúu sandi'i-nka ma,
18 te maa sa kúu iya téku ma.
Te maa sa, ni ka ja'ni ña'a
ñayii ma, te ni ndateku sa
ja koteku sa ni-kani ni-jika,
te yinda'a sa ndakaa andeya
ma.
19 Tee ni ndaka ja ni jini ni a
ja kuu ñuu ñayivi a vitna, ji'in
ja ko kuu kivi ki'in o ma.

20 Cha'a kúu ja kúni ka'an
ndi-uja tiuxini yinda'a sa
nda'a kua'a sa a, ji'in ndi-uja
candileru oro ja ni jini ni
ma: Ndi-uja tiuxini ma ka
kuu ángel ka jito ñayii ka
kandija Su'si ma, te ndi-uja
candileru ma ka kuu maa
ñayii ka kandija Su'si ma ja
ka iyo i ndi-in ndi-in ñuu ma
—kúu ya ká'an ya.

2

Sukan ni tatnuni Jesucristo ma ja tee Juan ma nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Éfeso ma

1 Te ká'an ya:

—Tee ni nuu ángel jito ñayii
ka kandija Su'si ma ja ka iyo i
ñuu Éfeso ma: “Sa'a ká'an iya
yinda'a ndi-uja tiuxini ma
iya jika me'ñu ndi-uja can-
dileru oro ma:
2 Jini ri ndaka ja sa'a ro a,
sukan tnundo'o satniñu ro a
te sukan kánda ro a, te sukan
ñatuu játna ini ro ñayii ka sa'a
ja u'vi ma, te sukan jitotnuni
ro tee ka ka'an ja tee ni tet-
niñu ña'a Su'si ma ka kuu de,
te ni jini ro ja masu inundija
de ja sukan ka ka'an de ma,
vaa ka xnda'vi ña'a de.
3 Te ndó'o néni ro, kovaa ja
maa ri, te kánda ro, te masu
kuíta ro.
4 'Kovaa iyo jaku kuechi ro
nuu ri, vaa ñatuu kútoo-ka
ña'a ro sukan ni kutoo ña'a ro
onde xinañu'u ma.
5 Ndaka'án sukan ni yo kuu
ro kivi ni yo kutoo ña'a ro
ma, te ndakani ndaka'vi ini,
te ndasatniñu sukan ni yo
sa'a ro xinañu'u ma. Vaa
nú ña'a, te kenda yachi ri
nuu iyo ro a, te nú ma
ndakani ndaka'vi ini ro
te ndakatanuu ña'a ro chi
xtandiyo ri candileru ro a
nuu iyo i ma.
6 'Kovaa iyo in ja va'a ja
sa'a ro, vaa ñatuu játna ini ro
te saxiko ro ja ka sa'a ñayii
ka kuu nicolaítas ma tna'a ja
saxiko tna ri ma.
7 'Nde ni iyo so'o, te konin-
iso'o va'a ni ja ká'an Xtu-
mani Ndios ma nuu ñayii
ka kandija Su'si ma ja ka
ndatna'a i ndaka ñuu ma. Nú
na in na kanda ja sa'a i ja
va'a ma, te kua'a sa ja kaa i
ja kuun yutnu sa'a ja koteku
ñayii ma yutnu iyo sasava
nuu vivii nani paraíso ma
nuu iyo maa Su'si ma”, —kúu
ya ká'an ya nuu sa ma.

Sukan ni tatnuni Jesucristo ma ja tee Juan ma nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Esmirna ma

8 Te ká'an ya:

—Tee ni nuu ángel jito ñayii
ka kandija Su'si ma ja ka
iyo i ñuu Esmirna ma: “Iya
kúu xinañu'u ma, iya kúu
sandi'i-nka ma, iya ni ji'i te ni
ndateku ya ma kúu iya ká'an
sa'a:
9 Jini ri sukan sa'a ro te
sukan ndó'o néni ro te sukan
kúnda'vi ro, kovaa ro'o chi
xiku kúu ro. Te jini ri sukan
ka ka'an ndeva'a ñayii ka
ka'an ja judío ka kuu i ma
nuu ro ma, kovaa masu ka
sa'a i sukan iyo ja jin sa'a
i ma, vaa sukan kúu nuu
ka ndatna'a ñayii ka ndikin
tachi ma, sukan ka kuu i nuu
ka ndatna'a i ma.

10 'Má koyu'u ro sukan
ndó'o néni ro a, chi vaa tachi
ma chi chinee i nde ro a
vekaa ma ja kototnuni ña'a i,
te ndo'o neni ro uxi-ni kivi.
Kovaa maa in-ni ri ku'un
ini ro onde kivi kûu ro ma,
te skuta'vi ña'a ri in corona
ja kúni ka'an ja koteku ro
ni-kani ni-jika.
11 'Nde ni iyo so'o, te konin-
iso'o va'a ni ja ká'an Xtu-
mani Ndios ma nuu ñayii
ka kandija Su'si ma ja ka
ndatna'a i ndaka ñuu ma.
Nú na in na kundee i ja
sa'a i ja va'a ma, chi ndani'i
ta'vi i te masu nawa ndo'o
i kivi kenda ja ndakan Su'si
ma kuenda ma, kovaa ñayii
ñatuu ni ka yo sa'a ja va'a ma
chi jin skenaa i maa i." —Sa'a
ni ka'an ya.

*Sukan ni tatnuni Jesu-
cristo ma ja tee Juan ma nuu
ñayii ka kandija Su'si ma ja ka
iyo i ñuu Pérgamo ma*

12 Te ká'an ya:
—Tee ni nuu ángel jito ñayii
ka kandija Su'si ma ja ka iyo i
ñuu Pérgamo ma: "Iya neva'a
yuchi kuiñi kúu espada ma ja
xen-xeen nuu i ji'in yata i ma
kúu iya ká'an sa'a:
13 Jini ri sukan sa'a ro a ji'in
ndenu iyo ro a, ja iyo ro
ne'un ñuu nuu núkoo tachi
ma ja tátnuni i ma. Kovaa
masu nde ndúnaa ña'a ro, ni
a xndoo ro tnu'u kándija ro
a, visi iyo ro ñuu nuu tátnuni
tachi ma, te ni jini ro ja sukan
ni ka ja'ni i Antipas tee ni yo
kaxtnu'u ndaa na in kúu ri
ma.
14 'Kovaa iyo jaku ja ñatuu
játna ini ri ja sa'a ro a, vaa
wa'a ro tnu'u nuu ka iyo ro
a ka iyo tna ñayii ka ndikin
sukan ni yo kaxtnu'u Balaam
ma nuu Balac ma ja kuu jin
kaa ñayii Israel ma ja ni ka yo
sonee i nuu ja masu Su'si ka
kuu ma, ji'in ja jin kivi nduu
i ji'in ndi-in ndi-in ña'a ma,
te ña'a ma ja jin kivi nduu
ña ji'in ndi-in ndi-in tee ma,
te sukan, te ka sa'a i ja ñatuu
játna ini Su'si ma.
15 Te suni wa'a ro tnu'u ja
nuu ka iyo ro a ka iyo tna
ñayii ka ndikin sukan ka
kaxtnu'u ñayii ka kuu nico-
laítas ma, tna'a ja ñatuu játna
ini ri ma.
16 Te chukan kúu ja ndakani
ndaka'vi ini te xndoo ro ja
u'vi sa'a ro ma, vaa nú ña'a,
te kenda yachi ri nuu iyo ro
a, te kanaa ri ji'in ñayii ma
ji'in yuchi kuiñi kúu espada
ja kée yu'u ri a, te nda'vi maa
ro.
17 'Nde ni iyo so'o, te konin-
iso'o va'a ni ja ká'an Xtu-
mani Ndios ma nuu ñayii
ka kandija Su'si ma ja ka
ndatna'a i ndaka ñuu ma.
Nú na in na kundee ja sa'a
i ja va'a ma chi kua'a sa
ja kaa i ja nani maná ma
ja ñatuu na in jini ma, te
kua'a sa in yuu kuijin luluu
vivii kaa, te nuu yuu yukan
nukondee ja nukonani jaa i
ma, te ni-in ñayii masu kuu
kuni, nú masu ja maa in-ni
ñayii kuta'vi ma." —Sa'a ni
ka'an ya.

*Sukan ni tatnuni Jesu-
cristo ma ja tee Juan ma nuu
ñayii ka kandija Su'si ma ja ka
iyo i ñuu Tiatira ma*

18 Te ká'an ya:
—Tee ni nuu ángel jito ñayii
ka kandija Su'si ma ja ka iyo
i ñuu Tiatira ma: “Sa'ya Su'si
ma iya kánda'a nduchinuu
ya ma sukan kánda'a ñu'u
ndú'va ma, iya ka ndaa ja'a
ya ma sukan kaa bronce lilii
ma kúu iya ká'an sa'a:
19 Jini ri sukan sa'a ro ja va'a
ma, ji'in ja sukan kútoo ro
tna'a ro ma, ji'in ja sukan
kándija ña'a ro a, ji'in ja
sukan jinukuechi ro nuu ri
a, ji'in ja sukan kánda ro visi
ndó'o néni ro a, te kua'a-ka
ja sa'a ro vitna sana onde
xinañu'u ma.
20 ’Kovaa iyo jaku ja ñatuu
játna ini ri ja sa'a ro, vaa wa'a
ro tnu'u ja kaxtnu'u ña'a sa'a
sukan ni yo sa'a ña'a nani
Jezabel ma, ja sa'a ña tnu'u
ja ndákaxtnu'u ña tnu'u ni
wa'a Su'si ma, te sukan, te
kúndee ña xnda'vi ña ñayii ka
jinukuechi nuu ri a, ja ka jaa
i tna'a ja ka jakin tuu ñayii ma
nuu ja masu Su'si ka kuu ma,
ji'in ja ka kivi nduu tee ma
ji'in ndi-in ndi-in ña'a ma, te
ña'a ma ka kivi nduu ña ji'in
ndi-in ndi-in tee ma.
21 Jâ ni yo ndetu ri ja na
ndakani ndaka'vi ini ña ja ni
yo sa'a ña ma, kovaa ñatuu
kúni ña ja xndoo ña ja sa'a ña
ma.
22 Chukan kúu ja sa'a ri ja
kavatuu ña nuu jito ña ma, te
ndo'o neni ña, te suni sukan
xndo'o xneni ri ñayii ka sa'a
ja u'vi ji'in ña ma, nú ma jin
ndakani jin ndaka'vi ini i.
23 Te sa'ya ña ma, xtnakue'e
ri i, te jin kûu i, te ndaka
ñayii ka ndatna'a ndaka ñuu
ma, jin kuni i ja maa ri kúu
iya jinitnuni nawa ka ñu'u
ini anua ñayii ma ji'in ndaka
nawa ka jani ini i ja jin sa'a
i ma, ndaka jini ri te maa
ri ndakua'a nuu ndi-in ndi-in
ñayii ma nawa ni ka yo sa'a ni
ka yo kuu i nuu ri ma, nú ja
va'a xi ja u'vi.
24 ’Kovaa ndijin ja ka iyo
ni ñuu Tiatira a te ñatuu ka
ndikin ni ja jin ko sa'a ni
sukan káxtnu'u ña'a yukan,
tna'a ja ka ka'an kua'a ñayii
ma ja tnu'u ndichi káxtnu'u
maa tachi ma kúu ma, te nuu
maa ni, masu tatnuni-ka sa
in-ka ja jin sa'a ni a.
25 Kovaa tna'a ja ni ka
kutu'va ni a, te jin ko koto
vava'a ni onde kivi ndii sa
ma.
26 ’Nú na in na kundee sa'a
i ja ni tatnuni sa ma, onde
kivi jinu te ndii sa ma, te
maa sa kua'a tnu'u ja tatnuni
i nuu ndaka ñuu ma.
27 Te kinda'a i yutnu xii kaa
ma, te xnaa i ñuu ma, sukan
ka ta'vi i ko'o ñu'u ma, te
tatnuni i sukan tátnuni maa
sa a, vaa sukan ni taa Yuva sa
ma tnu'u ndee tnu'u ndatnu
ja tátnuni sa ma.
28 Te skuta'vi sa i in ja vii
ja va'a sukan kaa kimi kana
xtnee ne'e ma.
29 ’Nde ni iyo so'o, te konin-
iso'o va'a ni sukan ká'an Xtu-
mani Ndios ma nuu ñayii
ka kandija Su'si ma ja ka
ndatna'a i ndaka ñuu ma.”
—Sa'a ni ka'an ya.

3

*Sukan ni tatnuni Jesu-
cristo ma ja tee Juan ma nuu*

ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Sardis ma

1 Te ká'an ya:

—Tee ni nuu ángel jito ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Sardis ma: “Iya neva'a uja ja vii ja va'a ini anua ya ma ji'in uja tiuxini ma, kúu iya ká'an sa'a: Jini ri ndaka sukan sa'a ro a, ja ka ka'an i ja téku ro, kovaa jâ ni ji'i ro.
2 Ndachu'un ini, te ndasunkani va'a ja ka iyo ja sani te jin kotuu ma, vaa ndaka ja sa'a ja kúu ro a chi masu ka iyo va'a i nuu Su'si ma.
3 Ndaka'án tnu'u vii tnu'u va'a ni kutu'va ro ma, te ndakani ndaka'vi ini te ndakokuiñi ichi ri a, te ndakoto va'a ja ni kunda'a ro ma. Kovaa nú ma ndakoto va'a ro, te kenda ri nuu iyo ro a, sukan kénda in kui'na, te ni ma kuni ro na ora kenda ri nuu iyo ro a.

4 ’Kovaa ka iyo jaku-ka ñayii ñuu Sardis ma ja ñatuu jin satne'e-ka i sa'ma ka ne'nu i ma, te ñayii ya'a chi jin kone'nu i sa'ma kuijin kuijin, te kuan koo ve koo i ji'in ri jin ko kuu i, vaa ni ka kandija i, te suu i ka iyo ja jin koo i ji'in ri.

5 ’Nú na in na kundee sa'a i ja va'a ma, chi kone'nu i sa'ma kuijin kuijin ma, te ma xnaa ri ja nani i ma nuu libru ka ndee ja ka nani ñayii jin koteku ni-kani ni-jika ma, te ndaka'an ri ja nani i ma nuu Yuva ri ma, ji'in nuu ángel ya ma, ja maa i kúu ñayii ni kandija ña'a ma.

6 ’Nde ni iyo so'o, te koniniso'o va'a ni ja ka'an Xtumani Ndios ma nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka ndatna'a i ndaka ñuu ma.” —Sa'a ni ka'an ya.

Sukan ni tatnuni Jesucristo ma ja tee Juan ma nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Filadelfia ma

7 Te ká'an ya:

—Tee ni nuu ángel jito ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Filadelfia ma: “Su'si ndija ma, iya ndimaa sa'a ja va'a ma, iya yinda'a ndakaa ma ja tátnuni ya sukan ni yo tatnuni David ma, iya ndákune ma te masu na in ndakasi ma, iya ndákasi ma te masu na in ndakune ma, ká'an sa'a:
8 Maa ri chi jini ri ja sa'a ro a, te ni ndakune nda'a ri ye'e a nuu ro, te ñatuu na in kuu ndakasi, vaa visi jaku-ni tnu'u ndee tnu'u ndatnu iyo ji'in ro, kovaa kándija ro tnu'u ni tatnuni ri a, te ñatuu nama ni ka'an ro ja ñatuu jini ña'a ro.
9 Ka iyo ñayii ka ndatna'a veñu'u nuu ka ndachiñu'u i tachi ma ja ka ka'an i ja ñayii judío ka kuu i ma, kovaa masu inundija i, su'va ka xnda'vi ña'a i. Te sa'a ri ja ki koo i, te jin kunukoo jiti i nuu ja'a ro a, te jin ndakunitnuni i ja ro'o chi kútoo ña'a ri.
10 Vaa ni kandija ro tnu'u ni ka'an ri a, te ni kanda ro, visi ni ndo'o ni neni ro, te chukan kúu ja ru'u ya chi koto va'a ña'a ri ora kenda ja jin ndo'o jin neni ndaka ñayii

ka iyo ni-ka'nu ñuu ñayivi
a, sukan-va'a kototnuni ri i
naxe ka iyo i.
11 'Vitna, sani te kenda
yachi ri. Koto va'a ja neva'a
ro a, sukan-va'a ñatuu na in
xtandee corona ro ma.
12 'Nú na in kundee ja sa'a
i ja va'a ma, te sa'a ri ja kituu
i veñu'u Su'si maa ri ma, te
masu ndee-ka i yukan. Te
nuu i ma kondee ja nani Su'si
ri ma, ji'in ja nukonani jaa
maa ri ja kúu ri Jesús a ji'in
ja nani ñuu maa Su'si ri ma
ja kuu Jerusalén jaa ma ja
nune'e ya onde andivi nuu
iyo maa ya ma.
13 'Nde ni iyo so'o, te konin-
iso'o va'a ni ja ká'an Xtu-
mani Ndios ma nuu ñayii
ka kandija Su'si ma ja ka
ndatna'a i ndaka ñuu ma."
—Sa'a ni ka'an ya.

*Sukan ni tatnuni Jesu-
cristo ma ja tee Juan ma nuu
ñayii ka kandija Su'si ma ja ka
iyo i ñuu Laodicea ma*

14 Te ká'an ya:
—Tee ni nuu ángel jito ñayii
ka kandija Su'si ma ja ka iyo i
ñuu Laodicea ma: "Iya xsinu
ndaka ma, Su'si ndija ma, iya
jini ndaka ma, iya iyo onde
xinañu'u ma nuu ni keja'a ya
ni sa'a ya ñuu ñayivi ya, ká'an
sa'a:
15 Ru'u ya chi jini ri ja sa'a
ja kuu ro a, ja nunuu-ni iyo
ro ichi ri a, te nunuu ma
iyo ro in-ka ichi ma, te ni
masu vijin ro, ni masu i'ni ro.
¡Naka va'a-ka, nute vijin ro xi
i'ni ro!
16 Kovaa ni a vijin ro, ni a
i'ni ro a. Yika-ni ja vivi'i-ni
yi vixi ro, te chukan kúu ja
kúkini ini ña'a ri ja sukan kúu
ro a.
17 Vaa ká'an ro: Ru'u ya chi
kúxiku ri, te ni kuxiku-ni maa
ri, te ñatuu nawa jiniñu'u-ka
ri, ká'an ro. Te masu jini ro
ja masu iyo sii ini ro, su'va
kunda'vi ro, te kuaa ro, te iyo
vichi ro, te ni masu ja kuu
kúu ro.
18 Chukan kúu ja ndáka'an-so'o
ri nuu ro ja kuaan ro nuu
ri oro ni nduu nanimaa ni
sa'a ñu'u i'ni ma, sukan-va'a
nduxiku ndija ro, te kuaan
tna ro sa'ma kuijin kuijin,
te kone'nu ro, sukan-va'a
ma kukan-nuu ro ja jin
kuni ñayii ja iyo vichi ro a.
Tnaa coliriu nduchinuu ro a,
sukan-va'a ndundijin nuu ro
a, te kuni ro nde ichi kua'an
ro a.
19 Vaa ru'u ya chi
ndáka'an-so'o ri nuu ñayii
kútoo ri ma na kuechi sa'a
i ma, te xndo'o xneni ri i.
Chukan kúu ja, va'a-ka ja
ndakani ndaka'vi ini ro te
ndakatanuu ña'a ro.
20 'Ndakonde'ya, vaa iyo
ri ye'e a, te kána ri. Na
in jiniso'o ja ká'an ri ma te
ndakune i ye'e i ma, te kivi ri
nuu iyo i ma, te kuxini ri ji'in
i, te maa i kuxini ji'in ri.
21 'Nú na in kundee ja sa'a i
ja va'a ma, te kua'a ri tnu'u ja
kunukoo i ji'in ri nuu tatnuni
ri ma, sukan tna ni kundee ri
ma, te ni jinkoo ri ji'in Yuva
ri ma nuu núkoo ya ja tátnuni
ya ma.
22 'Nde ni iyo so'o, te konin-
iso'o va'a ni ja ká'an Xtu-
mani Ndios ma nuu ñayii
ka kandija Su'si ma ja ka

ndatna'a i ndaka ñuu ma.”
—Sa'a ni ka'an ya.

4

Sukan ka chiñu'u i Su'si ma ichi andivi ma

1 Nuu ni jinu ma, te ni yo
nde'ya sa, te ni jini sa in
ye'e nune onde andivi ma.
Ja ni jiniso'o sa xinañu'u ma,
ja kúu yu'u sukan kúu yu'u
trompeta ma, ni ka'an nuu sa
in-ka jichi:

—Ki kaa ni ya'a, te
kaxtnu'u sa ja jin ko kuu,
nuna jinu jin ko kuu ja ka
yikuu a —kúu ya ká'an ya.

2 Te maa ora yukan-ni ni
ndunda'a ña'a maa Xtumani
Ndios ma, te ni jini sa in nuu
núkoo Iya Tátnuni ma ja iyo
onde andivi ma, te núkoo ya.
3 Te vivii kaa ya sukan vivii
kaa in yuu nani jaspe ji'in
yuu nani cornalina ma, te
vivii kaa in tikoya'nde ni
ndakonduu nuu núkoo ya
ma, te kaa sukan kaa yuu
nani esmeralda ma.
4 Te suni ni ka ndakon-
duu ña'a oko kuun nuu kuu
kunukoo o ma, te yukan ka
nukoo oko kuun tee nija'nu,
te ka ne'nu de sa'ma kuijin
kuijin, te ka yoxtnee corona
oro xini de ma.
5 Te nuu núkoo ya ma jándute,
te kúu sukan kúu ora kána
savi ma, te ka kuu yu'u.
Te ichi nuu nde'ya ya ja
núkoo ya ma, te ka kanda'a
ka kanda'a-nka uja nuu ka
ndu'va ñu'u, ja ka kuu i uja
ja vii ja va'a ñu'u ini anua ya
ma.
6 Te ichi nuu nde'ya ya ja
núkoo ya ma iyo in sukan kaa
nuu ñu'u ndute mar ma, te
ndii ni'ni i sukan kaa vidriu
ma, te yatni nuu núkoo ya ma
ni ka ndakonduu ña'a kuun
kiti ka teku, te ichi nuu ti
ma ichi yata ti ma ka ndenee
nduchinuu ti.
7 Kiti xinañu'u ma sukan kaa
in ndika'a kaa ti, te kiti ku-uu
ma sukan kaa in xndiki jaa,
te nuu kiti ku-uni ma sukan
kaa nuu in tee kaa, te kiti
ku-kuun ma sukan kaa in
ya'a tioko kaa ti, te ndáva ti.
8 Te ndi-kuun kiti ka teku ma,
te ndi-in ndi-in ti ka ndenee
iñu ndijin, te ichi yata ndi-
jin ti ma ji'in ichi chii ndijin
ti ma ka ndenee nduchinuu
ti, te nduu ñuu ka ka'an ka
ka'an-ni ti:

Iya ii, iya ii, iya ii kúu Su'si
Iya Tátnuni ma,
iya kúu sa'a ndaka ma,
iya ni iyo ma, iya iyo vitna a,
iya iyo ja kii ya ma,
ka kuu ti ka ka'an ti.

9 Te ndaka ora ka
ndachiñu'u ti ji'in ka
ndakuan-ta'vi ti nuu iya
núkoo ma, iya téku ni-kani
ni-jika ma,
10 te oko kuun tee nija'nu
ma, ka jinkoo jiti de nuu
iya núkoo ma, te ka chiñu'u
de ya, vaa téku ya ni-kani
ni-jika. Te ka kune'e de
corona de ma nuu núkoo ya
ma, te sa'a ka jiña'a de ya ja
ka ndachiñu'u de ya ma:

11 Iya Tátnuni, maa in-ni ni
iyo ja ni'i ni ja vii ja
va'a ji'in jayiñu'u jin
ndataa sa ma,
vaa ndákunitnuni sa ja maa
in-ni ni iyo tnu'u ndee
tnu'u ndatnu,

vaa maa in-ni ni ni sa'a
ndaka ja iyo a,
te ja kúu ini maa ni, te ni
ka kuva'a i, te ka iyo i,
ka kuu de ka jiña'a de.

5

Sukan ka chiñu'u i Su'si ma, ji'in Jesús iya kúu sukan kúu Ndikachi Jaa ma

1 Te ni jini sa ja nda'a kua'a
iya núkoo ma yinda'a ya in
tutu kani te ndee tnu'u Su'si
ma ichi nuu i ma ichi yata i
ma, te ni nukun-tuu i, te ka
ndenee uja sellu ya.
2 Te ni jini sa in ángel neva'a
tnu'u ndee tnu'u ndatnu, te
káyu'u nini'i i ká'an i:
—¿Na in kúu ja kaa ja iyo
i ja kuu ndakana i sellu ka
ndenee va'a tutu ñutuu ma,
sukan-va'a ndatnana tutu
ma? —kúu i ká'an i.
3 Te ni-in i iyo ja kuu
ndakune i, vaa ni a in ja iyo
ichi andivi ma, vaa ni a in ja
iyo ichi nuu ñu'ú a, vaa ni a
in ja iyo ichi chii ñu'ú a ñatuu
ni kuu ndakana i tutu ñutuu
ma, sukan-va'a konde'ya i ja
ka'vi i.
4 Te nda'yu xeen sa, vaa
ñatuu ni ka ndani'i i na in
iyo ja kuu ndakana i tutu ma,
sukan-va'a ka'vi i.
5 Te in tee nija'nu ma ká'an:
—Má konda'yu-ka ni, vaa
ya'a iyo iya iyo tnu'u ndee
tnu'u ndatnu sukan kúu in
ndika'a ma, iya ni kee ne'un
sa'ya tata tee ni yo nani Judá
ma, vaa suni ne'un yukan ni
kee David ma, te ne'un sa'ya
tata David ma ni kee ya ma,
te maa ya ni kundee te iyo ya
ja ndakana ya ndi-uja sellu
ma te ndatnana tutu ñutuu
ma —kúu de ká'an de.
6 Te ni yo nde'ya sa, te ni
jini sa ja sasava nuu núkoo
ya ma, ji'in sasava nuu ka
iyo kuun kiti ka teku ma, ji'in
sasava nuu ka iyo tee nija'nu
ma, núkuiñi in iya kúu sukan
kúu in ndikachi jaa. Te visi
na'a ti ja jâ ni ka ja'ni i ti te ni
ka ndakua'a i ti nuu Su'si ma,
kovaa téku ti. Te ka iyo uja
ndiki ti ji'in uja nduchinuu ti,
te ndi-uja nduchinuu ti ma
ka kuu ndi-uja ja vii ja va'a
ñu'u ini Su'si ma ja ni tetniñu
ya ñuu ñayivi a. Te iya kúu
sukan kúu ndikachi jaa ni
jini sa ma kúu maa Jesucristo
iya ni kii ñayivi ñuu ñayivi a.
7 Te ni jan tu'va ya nuu núkoo
Su'si ma ja yinda'a ya tutu
ma ji'in nda'a kua'a ya ma, te
ni tnii Jesús ma.
8 Te nuu ni tnii ya ma,
ndi-kuun kiti ka teku ma
ji'in ndi-oko kuun tee nija'nu
ma, ni ka jinkoo jiti de ji'in
ti nuu Jesucristo ma iya ni
ndo'o sukan ka sa'a i ji'in
ndikachi jaa ma, te ndaka de
ka yinda'a yutnu nani arpa
ma yutnu tée o yaa ma, ji'in
nuu ka ñu'u ja ka jaxiko asi
ma, te ndimaa oro ka kuu
i, te kuenda tnu'u ja ndaka
cha'a ka kuu ndaka ja vii ja
va'a ka ndakuan-ta'vi o nuu
Su'si ma ora ka jikan-ta'vi o
ma, ja ka kuu o ñayii ñatuu na
ja u'vi-ka ka sa'a i ma.
9 Te ka jita de in yaa jaa nuu
ya, ja ká'an:
Maa ni iyo ja kuu tnii ni tutu
a
te ndakana ni sellu ka
ndenee a,

vaa maa in-ni ni ni ji'i ja
kuechi ka ndiso sa ma,
te ji'in niñi maa ni ma ni
ndakuaan ña'a ni,
ja ka iyo sa ndaka ñuu ma,
ja ka ka'an sa ndaka
sa'an ma,
ja ka iyo sa ndaka ñuu
kuechi ma ji'in ñuu
na'nu ma,
ja ni ka nduu sa sa'ya Su'si
ma.
10 Te ni sa'a ni ja ni ka nduu
sa ñayii ka ndanuu
te ni ka nduu sa sutu ja
jin kunukuechi sa nuu
Su'si ma,
te jin tatnuni sa ñuu
ñayivi jaa ma
ka kuu de ka jiña'a de.

11 Te ni yo nde'ya sa, te ni jiniso'o sa ja ka ka'an kua'a ángel ni ka ndakonduu nuu núkoo ya ma, ji'in ja ka ka'an kuun kiti ka teku ka iyo ma, ji'in ja ka ka'an tee nija'nu ma, te ûni kua'a xen-xeen i ka kuu ja ûni masu kundee o ka'vi o.
12 Te sa'a ka kayu'u i ka jita i:
Iya kúu sukan kúu in
ndikachi jaa ma, iya
ni ka ja'ni i ma,
téku ya, te iyo tu'va ya ja
keja'a ya tatnuni ya,
te ni'i ya ndaka ja va'a
ma, ji'in ndaka tnu'u
ndichi ma,
ji'in ndaka tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ma, ji'in
ndaka jayiñu'u ma,
ji'in ndaka ja jin
ndaka'an jin ndakachi
o nuu ya ma ja ka jita
o ma.
Sa'a ka jita ka jita-nka i.

13 Te ni jiniso'o sa ja ka ka'an ndaka ja ka iyo andivi ma, ji'in ndaka ja ka iyo nuu ñu'ú a, ji'in ja ka iyo ichi chii ñu'ú a, ji'in ja ka ñu'u nuu ndute mar ma:
Nuu iya núkoo ja tátnuni ya
ma,
ji'in nuu iya kúu
sukan kúu ndikachi jaa
ma,
kóo jayiñu'u ji'in tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ni-kani
ni-jika,
ka kuu i ka ka'an i.
14 Te ndi-kuun kiti ka teku ma, ka ka'an ti:
—¡Sukan kó kuu!
Te ndi-oko kuun tee nija'nu ma, ni ka jinkoo jiti de, te ka ndachiñu'u de iya téku ni-kani ni-jika ma.

6

Uja sellu ka iyo ja jin ndanune ma

1 Te ni jini sa, nuu ni ndakune iya kúu sukan kúu ndikachi jaa ma in sellu xi-nañu'u ma, te ni jiniso'o sa ja ká'an in kiti téku ma:
—¡Ne'e ni, te konde'ya ni!
Te sukan kúu ora kána savi ma, sukan nini'i kúu yu'u ti.
2 Te ni yo nde'ya sa, te ni jini sa in caballu kuijin. Te tee yoso ti ma, yinda'a de in kuji, te ni ni'i de in corona, te ni kee de ja kanaa de te kundee de.
3 Te nuu ni ndakune ya sellu ku-uu ma, te ni jiniso'o sa ja ká'an kiti ku-uu kiti téku ma:
—¡Ne'e ni, te konde'ya ni!
4 Te ni jini sa ja ni kee in caballu kua'a kua'a. Te tee yoso ti ma, ni ni'i de tnu'u ndee

tnu'u ndatnu ja na skanaa de
ñayii ma te jin ka'ni tna'a i. Te
ni kunda'a de in yuchi kuiñi
kúu espada.

5 Te nuu ni ndakune ya
sellu ku-uni ma, te ni jiniso'o
sa ja ká'an kiti ku-uni kiti
téku ma:

—¡Ne'e ni, te konde'ya ni!

Te ni yo nde'ya sa, te ni jini
sa in caballu tnuu. Te tee
yoso ti ma, yinda'a de in ja
chikua'a de ndatniñu ma.
6 Te ni jiniso'o sa ja ká'an
me'ñu ndi-kuun kiti ka teku
ma, te sa'a ká'an:

—In-ni kilo triu ma xi
uni-ni kilo cebada ma ni'i
ñayii ma ji'in xu'un ni ke'en
ya'vi i ja ni satniñu i in kii
ma, kovaa masu sukan ko
kuu ji'in aceite ma ji'in ndute
uva ma. —Sa'a ká'an.

7 Te nuu ni ndakune ya
sellu ku-kuun ma, te ni
jiniso'o sa ja ni ka'an kiti
ku-kuun ma kiti téku ma:

—¡Ne'e ni, te konde'ya ni!

8 Te ni yo nde'ya sa, te
ni jini sa in caballu kuaan.
Te tee yoso ti ma, nani de
Tee Ka'ni Ñayii, te Andeya
ma, ndikin i de. Te ni wa'a
ya tnu'u ja tatnuni de nuu
in jichi ñayii ñuu ñayivi a, te
ka'ni de i ji'in yuchi kuiñi kúu
espada ma, te jaku i jin kûu
ja jin ko kokon jin ko yichi i
ma, te jaku-ka i ma jin kûu
ja kue'e xeen kenda ma, te
jaku-ka i ma jin kûu ja jin
kaa ña'a kiti xeen ka iyo yuku
ma, kovaa uni-ka jichi i ma,
ña'a.

9 Te nuu ni ndakune ya
sellu ku-u'un ma, te ni jini
sa ja ichi chii altar nuu ka
chiñu'u i ya ma ka iyo anua
ñayii ni ka ji'i ja kuechi ja ni
ka yo kaxtnu'u i tnu'u Su'si
ma, ji'in kuechi ja ka nukuiñi
va'a i nuu Su'si ma te ni ka yo
sa'a i sukan kúni ya ma.
10 Te ka kayu'u i ka ka'an i:

—Iya Tátnuni iya sa'a ja
va'a ja ndija, ¿na ndende kii
sana ndakan ni kuenda nuu
ñayii ka iyo ñuu ñayivi ma,
ja ni ka jati i niñi sa ma,
te ndaxndo'o ndaxneni ni i?
—ka kuu i ka jiña'a i.

11 Te ni wa'a ya sa'ma kui-
jin kuijin ja jin kone'nu i, te
jiña'a ya:

—Jin kondetu-ka ni
jaku-ka kivi, te onde jin
kûu ñayii ka jinukuechi nuu
Su'si ma, sukan ni ka yo
jinukuechi maa ni ma, ñayii
ka iyo ja jin kûu-ka i ma
—kúu ya jiña'a ya.

12 Te nuu ni ndakune ya
sellu ku-iñu ma, te nde'ya sa,
te ni jini sa sukan ni tnaa
xen-xeen ma. Te kandii ma
ni ndutnuu kuiti, te yoo ma
ni ndukua'a sukan kaa niñi
ma.
13 Te tiuxini ma ni ka
kun-kava nuu ñu'ú a, sukan
kúu tnu higo ma ja nuu yi'i
xeen kajin ma te ka kun-kava
higo tnu ma nuu ñu'ú ma.
14 Te andivi ma ni ndatuu
sukan kaa tutu ni ndatuu ma,
te ndaka yuku ma ji'in ndaka
vala ñu'ú ka iyo nuu ndute
mar ma, ni ka ndasama nuu
ka iyo i ma.
15 Te ndaka tee ka kuu
nija'nu ñuu teyu ma, ji'in tee
ka ndanuu-ka ma, ji'in tee
ka kuxiku ma, ji'in tee ka
tátnuni nuu soldado ma, ji'in

ndaka tee ka neva'a tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ma, ji'in
ndaka ñayii ka jinukuechi
ma, ji'in ndaka ñayii masu ka
jinukuechi i ma, ni ka chu'u
i ne'un toto ma ji'in ini yavi
ka iyo chii toto ma.
16 Te ka jiña'a i yuku ma ji'in
toto ma:
—Jin kun-kava siki ri a, te
jin chu'u ña'a ro, sukan-va'a
ma kuni ña'a iya núkoo ja
tátnuni ya ma, te máko xndo'o
xneni ña'a Jesús iya kúu
sukan kúu ndikachi jaa ma,
17 vaa jâ ni kenda kivi ka'nu
xeen ja xndo'o xneni ña'a ya,
te ¿na in kuu konukuiñi nuu
ya a? —ka kuu i ka jiña'a i.

7

Cientu uu xiko kuun mil (144,000) ñayii jin kondenee sellu Su'si ma

1 Te ni jinu sukan ma, te ni
jini sa kuun ángel ka nukuiñi
ndi-kuun lado nuu ñu'ú ya, te
ka sunkani i kajin yi'i ma ja
ma ki'i-ka i ni-ka'nu nuu ñu'ú
ya, ni a nuu ndute mar ma,
ni a siki ni-in yutnu kui'i ka
nukoo ma.
2 Te suni ni jini sa in-ka ángel
ja ni kee i vee i ichi nuu kána
kandii ma, te yinda'a i sellu
Su'si téku ma, te káyu'u i kána
i ndi-kuun ángel ni ka ni'i
tnu'u ndee tnu'u ndatnu ma
ja jin xndo'o jin xneni i ja iyo
nuu ñu'ú ya, ji'in ja ñu'u nuu
ndute mar ma.
3 Te jiña'a i:
—Má jin sa'a-ni ro ja u'vi
nuu ñu'ú a, ji'in ja ñu'u
nuu ndute mar ma, ji'in siki
yutnu ka nukoo a, onde nú ni
kuu ni ka tenee ri sellu Su'si
ma tnee ñayii ka jinukuechi
nuu ya ma —kúu i jiña'a i.

4 Te ni jiniso'o sa ja cientu
uu xiko kuun mil (144,000)
ñayii iyo ja jin kondenee sellu
Su'si ma tnee i ma, ndaka
jichi ñayii ka kuu sa'ya tata
Israel ma.
5 Te tna'a tee kúu Judá ma,
uxi uu mil (12,000) i jin
ko kuu ñayii jin kondenee
sellu Su'si ma. Te tna'a tee
kúu Rubén ma, uxi uu mil
(12,000) i jin ko kuu ñayii jin
kondenee sellu Su'si ma. Te
tna'a tee kúu Gad ma, uxi uu
mil (12,000) i jin ko kuu ñayii
jin kondenee sellu Su'si ma.
6 Te tna'a tee kúu Aser ma,
uxi uu mil (12,000) i jin
ko kuu ñayii jin kondenee
sellu Su'si ma. Te tna'a tee
kúu Neftalí ma, uxi uu mil
(12,000) i jin ko kuu ñayii jin
kondenee sellu Su'si ma. Te
tna'a tee kúu Manasés ma,
uxi uu mil (12,000) i jin ko
kuu ñayii jin kondenee sellu
Su'si ma.
7 Te tna'a tee kúu Simeón ma,
uxi uu mil (12,000) i jin ko
kuu ñayii jin kondenee sellu
Su'si ma. Te tna'a tee kúu
Leví ma, uxi uu mil (12,000) i
jin ko kuu ñayii jin kondenee
sellu Su'si ma. Te tna'a tee
kúu Isacar ma, uxi uu mil
(12,000) i jin ko kuu ñayii jin
kondenee sellu Su'si ma.
8 Te tna'a tee kúu Zabulón
ma, uxi uu mil (12,000) i
jin ko kuu ñayii jin konde-
nee sellu Su'si ma. Te tna'a
tee kúu José ma, uxi uu mil
(12,000) i jin ko kuu ñayii jin
kondenee sellu Su'si ma. Te
tna'a tee kúu Benjamín ma,
uxi uu mil (12,000) i jin ko

kuu ñayii jin kondenee sellu
Su'si ma.

Kua'a xen-xeen ñayii ka ne'nu sa'ma kuijin kuijin ma

9 Ni jinu sukan ma, te ni
yo nde'ya sa, te ni jini sa
kua'a xen-xeen ñayii ndaka
ñuu na'nu ma, ndaka jichi
ñayii ma, ndaka ñuu kuechi
ma, ndaka sa'an ka ka'an i
ma. Ûni masu kuu ka'vi o i,
te ka iyo yatni i ichi nuu iyo
Su'si ma nuu núkoo ya ma, te
iyo Jesús iya kúu sukan kúu
ndikachi jaa ma, te ka ne'nu
i sa'ma kuijin kuijin, te ka
yinda'a i nda'a ñuu.
10 Te ka kayu'u i ka ka'an i:
Maa Su'si iya núkoo nuu
tátnuni ya a ji'in Jesús
iya kúu sukan kúu
ndikachi jaa ma
ni ka sa'a ja ni ka ndani'i
ta'vi o a,
ka kuu i ka ka'an i.
11 Te ndaka ángel ma, ni
ka ndakonduu i ka nukuiñi
i yatni ichi nuu Su'si ma
nuu núkoo ya ma, ji'in nuu
ka iyo tee nija'nu ma, ji'in
ndi-kuun kiti ka teku ma. Te
ni ka jinkoo jiti i, te ni ka
jakindeyi i onde nuu ñu'ú ma
nuu núkoo Su'si ma, te ka
ndachiñu'u i ya.
12 Te ka ka'an i:
Sukan kó kuu.
Ja vii ja va'a ma,
ji'in jayiñu'u ma, ji'in
tnu'u ndichi ma,
ji'in ndaka ja ka
ndakuan-ta'vi i nuu ya
ma,
ji'in tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ma,
na koo nuu Su'si a ni-kani
ni-jika.
Te sukan kó kuu,
ka kuu i ka ka'an i.
13 Sani te in tee nija'nu ma,
ni jikan-tnu'u de nuu sa:
—Ñayii ka ne'nu sa'ma kui-
jin kuijin a, ¿na in ka kuu i,
te ndenu ve koo i, jani ini ni?
—kúu de ká'an de.
14 Te jiña'a sa:
—Maa ni jini, vi Señor
—kúu sa jiña'a sa.
Te maa de ni ndakone'e:
—Ñayii ya'a ni ka nde koo
ñuu ñayivi a ja ni ka ndo'o,
ni ka neni i ja kuechi ja ka
ndikin i Su'si o a. Te ni ka
ndakate i sa'ma i a, te ni ka
ndasa'a kuijin kuijin i ji'in
niñi Jesús iya kúu sukan kúu
ndikachi jaa ma.
15 Chukan kúu ja ka iyo yatni
i nuu núkoo Su'si o a, te ka
jinukuechi i nduu ñuu veñu'u
ya a, te iya núkoo ja tátnuni ya
ma, ndasa'a ka'nu-ka ya ve'e
ya ma, te ndachisa'vi ya i, te
maa ya ko koto i.
16 Te ni masu jin ko kokon jin
ko yichi-ka i, te ma kani-ka
ña'a kandii ma, ni ma jin
ku-i'ni-ka i.
17 Vaa maa Jesús iya kúu
sukan kúu ndikachi jaa ma,
iyo ya nuu núkoo Su'si ma
ja tátnuni ya ma, te ko koto
ña'a ya, sukan kúu tee jito
ndikachi de ma, te skaka ña'a
ya ichi nuu ka too ndute sa'a
ja koteku o ma, te maa Su'si
ma ndasavii ndaka ndute
nuu ñayii ni ka yo nda'yu ma
—kúu de ká'an de.

8

Sellu ku-uja ma

1 Te nuu ni ndakune ya
sellu ku-uja ma, te ni kuu

nañii kuiti andivi ma sukan
sava ora.
2 Te ni jini sa uja ángel ka
nukuiñi nuu iyo Su'si ma, te
ni ka kunda'a ndi-uja i in in
trompeta.
3 Te ni kenda in-ka ángel, te
ni jinkuiñi i ichi nuu altar
ma, te yinda'a i in nuu ñu'u
ja jáxiko asi, te ni kunda'a
kua'a-ka i ja jáxiko asi ma,
te ni ndaxtnatna'a i ji'in ja
ka ndakuan-ta'vi ndaka ñayii
ma ora ka jikan-ta'vi i nuu ya
ma, ja ka kuu i ñayii ñatuu
na ja u'vi ka sa'a-ka ma, te
ni chiso i siki altar oro ma
ja iyo ichi nuu nde'ya ya nuu
núkoo ya ma.
4 Te ángel ma, ni tnaa, ni
tnaa i ja jáxiko asi ma ji'in
ja ka ndakuan-ta'vi ñayii ma
ora ka jikan-ta'vi i nuu ya
ma, ja ka kuu i ñayii ñatuu
na ja u'vi ka sa'a-ka ma. Te
ñu'ma kána ma kénda nuu iyo
ya ma. Te sa'a ka ndachiñu'u
ka ndachiñu'u-nka i ya.
5 Te ángel ma, ni ke'en i nuu
ni ñu'u ja jáxiko asi ma, te ni
xchitu i ñu'u ndú'va yoso siki
altar ma, te ni skana i vee
nuu ñu'ú a, te ni kuu yu'u
sukan kána savi ma, te ni
jandute, te ni tnaa xen-xeen.

Nuu ni ka tivi i trompeta ma

6 Te ndi-uja ángel ka
yinda'a trompeta ma, ni ka
satu'va i ja jin tivi i tnu.
7 Ángel xinañu'u ma, ni tivi i
trompeta ma, te ni kuun ñiñi
ji'in ñu'u i'ni sakanuu ji'in
niñi vee ichi ñuu ñayivi a. Te
jâ yatni sava nuu ñu'ú ya ni
kayu. Te jâ yatni sava yutnu
kui'i ka iyo nuu ñu'ú ya ni ka
kayu, te ndaka yi'i kuii ma ni
ka kayu.
8 Te ángel ku-uu ma, ni tivi
i trompeta ma, te sukan in
yuku ka'nu káyu ni kêe nuu
ndute mar ma, te jâ yatni
sava ndute ma ni nduu niñi.
9 Te ni ka ji'i jâ yatni sava kiti
ka ñu'u nuu ndute ma. Te
jâ yatni sava barcu ma ni ka
naa.
10 Te ángel ku-uni ma,
ni tivi i trompeta ma,
te ni kun-kava in tiuxini
ka'nu andivi ma, te kánda'a
kánda'a-nka sukan káyu iti
suja ma, te ni kun-kava siki
kua'a xeen yute ma, ji'in nuu
ka too ndute ma.
11 Te ja nani tiuxini ma kúu
Ja Uwa Uwa. Te jâ yatni
sava ndute iyo ñuu ñayivi a
ni ndu-uwa. Te kua'a xeen
ñayii, ni ka ji'i i ja kuechi ja ni
ndu-uwa ndute ma te ñatuu
ni kuu jin ko'o-ka i de.
12 Te ángel ku-kuun ma,
ni tivi i trompeta ma, te ni
tnakue'e jâ yatni sava nuu
kandii ma, ji'in jâ yatni sava
nuu yoo ma, ji'in jâ yatni
sava tiuxini ka iyo andivi ma,
te chukan kúu ja ni kunee
jaku nuu kandii ma, ji'in jaku
nuu yoo ma, ji'in jaku tiuxini
ma, te chukan kúu ja ñatuu
ni ndii jaku ora nduu ma,
te ñatuu ni ka xtnuu yoo
ma ji'in tiuxini ma jaku ora
jakuaa ma.
13 Te ni jini sa in ángel ma
ja ndáva i sasava andivi ma,
te ni jiniso'o sa ja káyu'u i
ká'an i:
—¡Ay! ¡Ay! ¡Ay! ¡Nda'vi
maa ñayii ni ka kendoo ñuu

ñayivi a, ja kuechi ja sani te
jin tivi-ka ángel ma uni-ka
trompeta ma, te jin ndo'o jin
neni maa ñayii ma! —kúu i
ká'an i.

9

1 Te ángel ku-u'un ma, ni
tivi i trompeta ma, te ni jini
sa ja ni jinkava in tiuxini ichi
andivi ma onde nuu ñu'ú ma.
Te ni wa'a ya ndakaa nuu nee
nuu kunu ma.
2 Te ni ndakune tiuxini ma
nuu nee nuu kunu ma, te
ni kana ñu'ma sukan kána
ñu'ma in jitnu ka'nu ka'nu.
Te ni ndesi nuu kandii ma
ji'in nuu kajin yi'i ma, ja
kuechi ñu'ma ni kana nuu
nee nuu kunu ma.
3 Te ne'un ñu'ma ma ni kana
koo tika langosta, te kuan
koo ti ni-ka'nu ñuu ñayivi ma,
te ni wa'a ya tnu'u ja jin sa'a
ti sukan ka sa'a tisu'ma ka
iyo ñuu ñayivi a ora ka tuu ti
ñayii ma.
4 Te ni jiña'a ya ja másu ko jin
sa'a ndeva'a ti yi'i kuii ma, ni
a yutnu kui'i ka iyo nuu ñu'ú
ya chi yika-ni ja ñayii ñatuu
na sellu Su'si ma ndenee tnee
i ma. Te ñayii yukan kuu jin
sa'a ndeva'a ti i.
5 Te ñatuu ni wa'a ya tnu'u
ja jin ka'ni ti ñayii ma chi
yika-ni ja jin xndo'o jin xneni
ti i u'un yoo. Te ja ka ndo'o ka
neni i ma kúu sukan kúu ora
túu ña'a in tisu'ma ma, ja jatu
xen-xeen nuu túu ti ma.
6 Te kivi yukan jin kuu ini
ñayii ma ja jin kûu i, kovaa
masu kuu jin kûu i, te nawa
kuu vaa ûni jâ ni ka ji'i i ka
jini i, kovaa masu kuu jin
kûu-ka i.
7 Te tika langosta ma, sukan
ka ndaa caballu ja ka iyo
tu'va ti ja jin koo ti nuu
jin kanaa ñayii ma, sukan
ka ndaa ti. Te xini ti ma
ka yoxtnee kuenda tnu'u ja
corona oro, te nuu ti ma ka
ndaa sukan kaa nuu ñayii
ma.
8 Te nani ixi xini ti ma sukan
kaa ixi ña'a ma, te nu'u ti ma
ka ndaa sukan ka ndaa nu'u
ndika'a ma.
9 Te ka ne'nu ti in ja jasi ña'a,
in ja nani coraza, te ndijin ti
ma ka kuu nini'i yu'u sukan
kúu ora ka jinu kua'a caballu
ma ja ka ñu'u ti carreta kuan
koo ti nuu ka kanaa ñayii ma.
10 Te su'ma ti ma sukan ka iyo
su'ma tisu'ma ma ka iyo, te
suni ka ndaa sukan ka ndaa
garrocha ma, te ka iyo tnu'u
ndee tnu'u ndatnu su'ma ti
ma ja jin xndo'o jin xneni ti
ñayii ma u'un yoo, ja ka kuu i
ñayii ñatuu ni ka kandija Su'si
ma.
11 Te ángel sa'a ja u'vi ma
ja tátnuni i nuu kunu nuu
nee ma te suni suu i tátnuni
tna nuu ti, te ja nani i ma
kúu Abadón sa'an hebreo, te
tnu'u yukan chi “Ja Xnaa”
kúni ka'an.
12 Jâ ni ya'a in tnundo'o
tnuneni ma, te ve koo-ka
uu-ka tnundo'o tnuneni ma.
13 Te ángel ku-iñu ma, ni
tivi i trompeta ma, te ni jin-
iso'o sa ja ni ka'an me'ñu
ndi-kuun kiti ka iyo altar oro
ma ja iyo nuu Su'si ma.
14 Te ni ka'an nuu ángel
ku-iñu ma ángel yinda'a
trompeta ma:

—Ndaji ndi-kuun ángel ka
nu'ni yu'u yute ka'nu nani

Eufrates ma —kúu ká'an.
15 Te ni ka ndaji ndi-kuun
ángel ka iyo tu'va ja na kenda
ora ma kivi ma yoo ma kuiya
ma ja jin ka'ni i kua'a xeen
ñayii ñuu ñayivi a.
16 Te ni jiniso'o sa na nde
saa tee ka kuu soldado ka
yoso caballu ma ka kuu, te
uu cientu millón de ka kuu.
17 Te sa'a ni jininuu sa: Ca-
ballu ma ji'in tee ka yoso ti
ma, te ka ne'nu de in ja nani
coraza ja ka ndesi pechu de
ma, te ûni ye'e ni'ni i kuenda
tnu'u ja ndú'va ñu'u ma, ji'in
sukan kaa yuu nani jacinto
ma, ji'in sukan kaa azufre
ma, sukan ka ndaa ja ka
ne'nu de ja ka ndesi pechu
de ma. Te xini caballu ma
ka ndaa sukan ka ndaa xini
ndika'a ma, te yu'u ti ma ka
ke koo ñu'u ndú'va ji'in ñu'ma
ji'in azufre.
18 Te ja kuechi ñu'u ndú'va ma
ji'in ñu'ma ma ji'in azufre ma
ja ke koo yu'u ti ma, te ni ka
ji'i kua'a xeen ñayii ñuu ñayivi
a.
19 Vaa tnu'u ndee tnu'u
ndatnu caballu ma yinee
yu'u ti ma ji'in su'ma ti ma,
vaa su'ma ti ma, sukan kaa
koo ma sukan ka iyo su'ma ti
ma, te ka iyo xini koo ma, te
ka sa'a ndeva'a ti ñayii ma.
20 Te ndaka-ka ñayii ñatuu
ni ka ji'i ja ni kenda tnundo'o
ya'a ma, te ni ñatuu ni ka
ndakani ni ka ndaka'vi ini i
ja u'vi ni ka yo sa'a ni ka
yo kuu i ma, te ni ñatuu ni
ka xndoo i ja jin chiñu'u i
tachi ma, te ni ñatuu ni ka
xndoo i ja jin chiñu'u i tna'a ja
masu Su'si ka kuu ma, tna'a
ja ñatuu ka nde'ya ma, ni
ñatuu ka jiniso'o ma, te ni
ñatuu kuu jin kaka ma, tna'a
ja ni ka sa'a i ji'in nda'a i ma
ji'in oro ma ji'in plata ma ji'in
bronce ma ji'in yuu ma ji'in
yutnu ma.
21 Te suni ni ñatuu ni ka
ndakani, ni ka ndaka'vi ini i
ndaka-ka ja u'vi ni ka yo sa'a
i ma, ja ni ka yo ja'ni i ñayii
ma, ji'in ja ni ka yo chi'i tasi
tna'a i ma, ji'in ja ni ka yo
kivi nduu i ji'in ñayii masu ni
ka tnanda'a ji'in i ma, ji'in ja
ni ka yo sakui'na i ma. Te
chukan kúu ja jin ndo'o jin
neni-ka maa i.

10

*Ángel ni yinda'a libru lu-
luu ma*

1 Te ni jini sa in-ka tuku
ángel iyo ndee iyo ndatnu i,
ja ve nuu i onde andivi ma,
te ñutuu i in viko, te xini i ma
iyo in tikoya'nde, te nuu i ma
sukan kaa kandii ma kaa, te
ja'a i ma ka ndaa sukan kaa
ñu'u ndú'va ma.
2 Te yinda'a i in libru nune,
te ni jani i ja'a i kua'a ma siki
ndute mar ma, te ja'a i satni
i ma siki nuu ñu'ú ya.
3 Te ni kayu'u nini'i i sukan
kúu yu'u ndika'a ma ora
ndónda ti ma, te nuu ni
kayu'u i ma, ni kuu yu'u uja
jichi sukan kúu ora kána savi
ma.
4 Te nuu ni kuu yu'u ndi-uja
jichi sukan kána savi ma, te
iyo sa ja tee sa ja ka ka'an i
ma, kovaa ni jiniso'o sa in ja
ká'an onde andivi ma:
—Kasi ni tutu a, te máko
tee ni sukan ka ka'an ja ka

kuu yu'u sukan kána savi ma
—kúu i ká'an i.
5 Te ángel ni jini sa ja
núkuiñi i siki ndute mar ma
ji'in siki ñu'ú ya, te ni ndone'e
i nda'a i ichi andivi ma.
6 Te ni skuiso i ja maa iya
téku ni-kani ni-jika ma, iya
ni sa'a andivi ma, ji'in nuu
ñu'ú ya, ji'in ndute mar ma,
ji'in ndaka ja iyo andivi ma,
ji'in ndaka ja iyo nuu ndute
ma, ji'in ndaka ja iyo nuu
ñu'ú ya, te ni ka'an i ja jâ ni
ndi'i kivi ma te ñatuu nawa
jin kondetu-ka o.
7 Chi su'va nuna keja'a ángel
ku-uja ma tivi i trompeta ma,
te ko kuu ndaka ja ni jani ini
Su'si ma ja sa'a ya ma, ndaka
sukan ni kaxtnu'u ya nuu tee
ni ka yo jinukuechi nuu ya
ma te ni ka yo ndaka'an de
tnu'u ni yo wa'a ya ma.
8 Sukan ni jiniso'o sa andivi
ma, sani te ni ka'an tuku
in-ka jichi nuu sa, te ká'an:

—Kuán tna'a ni ángel
núkuiñi nuu ndute mar ma
ji'in nuu ñu'ú a, te ke'en ni
libru nune ja yoxtnee i nuu
nda'a ángel ma —kúu ká'an.

9 Te ni jan tu'va sa ángel
ma, te ni jikan sa libru ma, te
ni ka'an ángel ma nuu sa:

—Tnii ni, te kaa ni, te sa'a
i ja ku-uwa ini ni ma, kovaa
ini yu'u ni a chi kuni vixi ni
sukan vixi nduxi ma —kúu i
ká'an i.
10 Te ni tnii sa libru yinda'a
ángel ma, te ni jaa sa, te ini
yu'u sa a ni jini vixi sa sukan
vixi nduxi ma, kovaa nuu ni
jinu ni jaa sa ma, te ini sa ma
ni nuku'un uwa kuiti i.
11 Sani te ni ka'an ángel ma
nuu sa:

—Jiniñu'u ja ndakaxtnu'u
ni in-ka jichi nuu ñayii ma ja
jin ndo'o jin tna'a kua'a ñuu
lilikin ma, ji'in ñuu na'nu ma,
ji'in kua'a ñayii ndeva'a-ni na
sa'an ka ka'an i ma, ji'in tee
ka tatnuni ma —kúu i ká'an i.

11

Uu tee ka kuu testigu ma

1 Sani te ni kunda'a sa
in yutnu sukan kaa yutnu
chikua'a o na saa kani ma, te
ni ka'an i:

—Ndokuiñi ni, te chikua'a
ni veñu'u Su'si a, ji'in altar
nuu ka chiñu'u o Su'si ma, te
ka'vi ni ñayii ka ndachiñu'u
Su'si ma ini veñu'u ma.
2 Kovaa nuke'e veñu'u ma,
máko chikua'a ni, vaa ni
ka ndunda'a ñayii masu ka
kandija Su'si ma. Te uu xiko
uu (42) yoo jin sa'a ndeva'a i
ñuu nuu ni ka iyo ñayii ñatuu
na ja u'vi ni ka yo sa'a i ma.
3 Te maa sa tetniñu uu tee
ka kuu testigu ma, te kua'a
sa tnu'u jin ka'an de ma,
te mil ji'in uu cientu ji'in
uni xiko (1260) kivi ja kúu
i uni kuiya yo sava ma jin
kaxtnu'u de nuu ñayii ma
sukan jin ndo'o jin neni ñayii
ma, te jin kone'nu de sa'ma
ka ne'nu ñayii ka kuxii ini ma
—kúu ya ká'an ya.
4 Te tee ka kuu testigu
ma, ka kuu de uu tnu olivo
ji'in uu candileru ma, ja ka
nukuiñi i nuu iya tátnuni ñuu
ñayivi ya.
5 Nú na in kúni ja sa'a u'vi
ña'a i, kee ñu'u i'ni yu'u de
ma, te xnaa i ñayii kúni u'vi

nuu de ma. Sa'a ndo'o ñayii
nduku ja sa'a u'vi i tee ya'a.
6 Tee ya'a, ka neva'a de tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ja jin kasi
de andivi ma, sukan-va'a ma
kuun-ka savi ndaka kivi iyo
ja jin kaxtnu'u de tnu'u Su'si
ma, te ka iyo tnu'u ndee
tnu'u ndatnu de ja jin sa'a
de ja ndute ma te nduu de
niñi, te kuu jin sa'a de ja jin
kenda koo ndaka nuu kue'e
jin ndo'o ja ka iyo nuu ñu'ú
ya'a na saa jichi ka kuni maa
de.
7 Nuna jinu jin kaxtnu'u de
tnu'u Su'si ma, te kiti kini kaa
ma kiti nána nuu kunu nuu
nee ma, kanaa ti ji'in de, te
kundee ti nuu de, te ka'ni ti
de.
8 Te ñunde'yu de ma, jin ka-
vatuu i ichi ka jika ñayii ma
ñuu ka'nu ma, ñuu nuu ni ka
jata kaa i Iya Tátnuni ma, ja
kuu i sukan kúu ñuu Sodoma
ma ji'in ñuu Egipto ma.
9 Te ñayii ka iyo ndaka ñuu
kuechi ma, ndaka jichi i ma,
ndaka sa'an ka ka'an i ma,
ndaka ñuu na'nu ma, jin kuni
i ñunde'yu de ma uni kivi yo
sava, te masu iyo ja kuu jin
chu'u i ñunde'yu de ma.
10 Te ñayii ka iyo ñuu ñayivi
ya, jin kutachi xeen i, te jin
skuta'vi nuu tna'a i ja va'a
xeen-ka ka neva'a i ma, vaa
kuechi ja jâ ni ka kundee i ja
ni ka ji'i nduu tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u Su'si ma,
tee ni ka yo xndo'o, ni ka yo
xneni ñayii ma, ja ñatuu ni ka
yo jatna ini i ja ni ka yo ka'an
de ma.
11 Kovaa nuu uni kivi yo sava
ma, te ni ndaxteku ña'a Su'si
ma, te ni ka ndokuiñi de, te ni
ka yu'u xeen ñayii ni ka jini i
de ma.
12 Te ni ka jiniso'o i ja ni ka'an
nini'i onde andivi ma:
—Jin nda koo ni onde ya'a
—ni ka'an.
Te in nuu viko ni ka nda
koo de kuan nu koo de andivi
ma, te ni ka jini ñayii ni ka yo
kuni u'vi nuu de ma.
13 Te ora yukan ni tnaa
xen-xeen, te jaku ñuu yukan
ni kekaa. Te ja kuechi ja ni
tnaa xeen ma, te ni ka ji'i
uja mil ñayii ma, te ndaka-ka
i ma, ja kuechi ja ni ka
yu'u xen-xeen i ma, te ni ka
ndachiñu'u i Su'si iyo andivi
ma.
14 Jâ ni kuu uu tnundo'o
tnuneni ma ni ka ya'a, te sani
te kenda yachi ja ku-uni ja jin
ndo'o jin neni ñayii ma.

Ni tivi ángel ku-uja ma trompeta ma

15 Te ni tivi ángel ku-uja ma
trompeta ma, te ni ka ka'an
nini'i onde andivi ma:
Ñuu ni ka yo tatnuni ñayii ka
ndanuu ma, ni nduu i
ñuu nuu tátnuni Su'si
Iya Tátnuni ma ji'in Cristo
ma, te tatnuni ya
ni-kani ni-jika.
16 Te ndi-oko kuun tee
nija'nu ma, ja ka nukoo
de ichi nuu nde'ya ya nuu
núkoo ya ma, te ni ka jinkoo
jiti de, te ni ka jakindeyi
de onde nuu ñu'ú ma, te ka
ndachiñu'u de ya.
17 Te ka jiña'a de ya:
Ka kuta'vi xeen sa nuu ni,
Su'si Iya Tátnuni, iya
kúu sa'a ndaka,

vaa maa ni kúu iya iyo onde
xinañu'u ma,
te maa ni iyo vitna a,
te maa ni kúu iya ndii
ma,
vaa ni ndunda'a ni tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ma,
te jâ tátnuni ni.
18 Te ni ka ndakiti ini ndaka
ñuu ma nuu ni,
te ni ndakiti ini maa ni
nuu i,
te jâ ni kenda kivi ja ndakan
ni kuenda nuu ñayii ni
ka ji'i ma,
te kua'a ni ja vii ja va'a nuu
ñayii ni ka jinukuechi
nuu ni ma,
ja ka kuu i ñayii ni ka
yo ndakaxtnu'u i tnu'u
maa ni ma,
ja ka kuu i ñayii ñatuu na
ja u'vi ni ka yo sa'a i
ma,
ja ka kuu tna i ñayii ni ka yo
yu'u ja jin sa'a i ja u'vi
ja ñatuu játna ini ni ma,
ja ka kuu i ñayii kuechi
ma ji'in ñayii nija'nu
ma,
te xnaa ni ñayii ka xnaa nuu
ñu'ú ya,
ka kuu de ka ka'an de.
19 Te veñu'u Su'si ma ni
ndanune onde andivi ma,
te ini veñu'u ma ndijin iyo
arca ma ja káxtnu'u sukan ni
skuiso ya ma. Te ni keja'a
ni jandute, te ka kuu yu'u, te
kúu sukan kána savi ma, te
ni tnaa xen-xeen, te ni kuun
ñiñi na'nu na'nu.

12

In ña'a ma ji'in koo ka'nu kiti kaa sukan kaa in lana'ña ma

1 Te ni kenda in seña ka'nu
ichi andivi ma. In ña'a, te
ne'nu ña kandii ma, sukan
ne'nu o in sa'ma ma, te nuu
ja'a ña ma iyo yoo ma, te
xini ña ma iyo in corona ni
kuva'a ji'in uxi uu tiuxini.
2 Te ñu'u sa'ya ña, te káyu'u
ña ja u'vi ña ja kâku sa'ya ña
ma, vaa ni kenda ora ja sani
te kâku sa'ya ña ma.
3 Te suni ni kenda in-ka seña
ichi andivi ma, te in koo
ka'nu kiti kaa sukan kaa in
lana'ña, te kua'a tnuu ti, te ka
iyo uja xini ti ji'in uxi ndiki ti
te ndi-in ndi-in xini ti ma ka
yoxtnee in corona.
4 Te su'ma ti ma ñu'u ti kua'a
xeen tiuxini ma, te ni skana
ti nuu ñu'ú a. Te ni jinkuiñi
ti nuu ña'a iyo ja kâku sa'ya
ña ma, sukan-va'a ora kâku
kunu sa'ya ña ma, te kokon
yachi ti i.
5 Te ni kâku sa'ya ña in suchi
yii, te suu i kinda'a i in
yutnu xii kaa, te tatnuni i
nuu ndaka ñuu ma. Te sa'ya
ña ma, ni ndone'e Su'si ma i,
sukan-va'a koo i nuu núkoo
ya ma.
6 Te ña'a ma, ni jinu ña
kua'an ña ichi nuu ñatuu
nawa iyo kuiti ma, nuu ni
satu'va Su'si ma, sukan-va'a
koo ña mil uu cientu uni xiko
(1260) kivi, te koo ja kaa ña.
7 Ni jinu, te ángel Miguel
ma ji'in ndaka-ka ángel ka
ndikin tna'a ji'in i ma, ni ka
kanaa i ji'in koo ka'nu kiti
kaa sukan kaa in lana'ña ma
ji'in ángel ka ndikin tna'a ji'in
ti ma onde andivi ma. Te
koo ka'nu ma ji'in ángel ka
ndikin tna'a ji'in ti ma, ni ka
nduku ti ja jin kundee ti ja jin

kendoo ti andivi ma,
8 kovaa ñatuu ni kundee ti, ni
a ni'i ti in nuu kuu jin koo ti
ji'in ángel ka ndikin tna'a ji'in
ti ma.
9 Te koo ka'nu kiti kaa sukan
kaa in lana'ña ma, koo jana'a
ma, kiti nani tachi ma ja
kúu ti Satanás ma, ja ni yo
xnda'vi ti ndaka ñayii ka iyo
ni-ka'nu ñuu ñayivi a, te ni ka
ndaskana i ti ji'in ángel ti ma
onde nuu ñu'ú ya.
10 Sani te ni jiniso'o sa in ja
ká'an nini'i onde andivi ma:

—Vitna jâ ni kenda tnu'u
ndee tnu'u ndatnu Su'si ma
ja kuu jin ndani'i ta'vi ñayii
ma, te jâ ni kenda kivi tat-
nuni Su'si o a ji'in ja tatnuni
Cristo iya ni tetniñu Su'si ma,
vaa jâ ni xtandiyo ya tachi
ma suchi nduu ñuu ni yo
xtekuechi ña'a i nuu Su'si ma
ndaka o ja ni ka nduu o sa'ya
ya ma.
11 Te ñayii ya'a chi ni ka
kundee i ja maa niñi iya kúu
sukan kúu ndikachi jaa ma,
te ni ka yo ka'an, ni ka yo
kachi i tnu'u vii tnu'u va'a ya
ma, te masu ni ka yo yu'u i,
visi na in na ka'ni ña'a.
12 Chukan kúu ja jin kutachi
nde ni ka iyo andivi a. Nda'vi
maa ñayii ka iyo nuu ñu'ú
ma ji'in nuu ndute mar ma,
vaa ni nuu tachi ma, te ndak-
iti xeen ini i, vaa jini i ja
jaku-nka-ni kivi iyo ja koo i
—ká'an.

13 Te nuu ni jini koo ka'nu
kiti kaa sukan kaa lana'ña
ma ja jâ ni ka ndaskana i ti
nuu ñu'ú ya, te ni sondikin ti
ña'a ni kâku sa'ya ña in suchi
yii ma.
14 Te ña'a ma chi ni ni'i ña
uu ndijin ña sukan kaa ndi-
jin ya'a ka'nu ma, sukan-va'a
ndava ña te kaku ña nuu
koo ka'nu ma, te kua'an ña
ichi nuu ñatuu nawa iyo kuiti
ma, te yukan ni iyo ña in
tiempu ji'in uu-ka tiempu
ji'in sava-ka tiempu ma, te ni
yo ni'i ña ja kaa ña ma.
15 Te koo ka'nu ma, ni kene'e
ti yu'u ti ma ndute sukan in
yute, sukan-va'a ñu'u ndute
ma ña'a yoxtnuu nuu ti ma.
16 Kovaa ñu'ú ya chi ni
chindee i ña'a ma, vaa ni
ndata nuu ñu'ú a, te ni kokon
i yute ma ja ni kene'e koo
ka'nu ma yu'u ti ma.
17 Sani te ni ndakiti xeen
ini koo ka'nu ma nuu ña'a
ma, te kua'an ti ja kanaa ti
ji'in ndaka-ka sa'ya tata ña
ma, ñayii ka kandija tnu'u ni
tatnuni Su'si ma te ka sa'a
ka kuu i sukan ni yo kuu
Jesucristo ma.

13

*Kiti ka'nu kiti kini xeen
kaa ma, ni kana ti nuu ndute
mar ma*

1 Te ni jinkuiñi sa siki ñuti
yu'u ndute mar ma, te ni jini
sa ja ni kana in kiti ka'nu
kini xeen kaa, te iyo uja xini
ti ji'in uxi ndiki ti, te ka
yoxtnee uxi corona ndiki ti
ma, te xini ti ma ndenee ja
nani ti ja ká'an ndeva'a ja
kuu Su'si ma.
2 Te kiti ka'nu kiti kini xeen
kaa ma, ni jini sa ti ja sukan
kaa in leopardo kaa ti, te ja'a
ti ma sukan ka ndaa ja'a oso
ka ndaa, te yu'u ti ma sukan
kaa yu'u ndika'a ma kaa.

Te koo ka'nu kiti kaa sukan
kaa lana'ña ma, ni wa'a ti
tnu'u ndee tnu'u ndatnu ji'in
nuu núkoo ti ja tátnuni ti
ma, sukan-va'a kunukoo kiti
ka'nu ma, te tatnuni ti.
3 Te ni jini sa ja in xini ti
ma ni tnakue'e, te kuenda
tnu'u ja kûu ti nkuu, kovaa ni
nduva'a ti, te ndaka-ka ñayii
ma, ni ka sa'vi-nka ini i, te ka
kandija i sukan ká'an ti ma.
4 Te ni ka ndachiñu'u i koo
ka'nu kiti kaa sukan kaa
lana'ña ma kiti ni wa'a tnu'u
ja tatnuni kiti ka'nu kiti kini
kaa ma, te ni ka ndachiñu'u i
kiti ka'nu kiti kini kaa ma, te
ka ka'an i:
—¿Na in kúu sukan kúu kiti
ka'nu a, te na in kuu kanaa
ji'in ti? —ka kuu i ka ka'an i.
5 Te ni kuu ka'an ti, te ni
ka'an kini xeen ti, te ni ka'an
ndeva'a ti ja kuu Su'si ma, te
ni wa'a ya tnu'u ja tatnuni ti
te sa'a ti nde a kúni maa ti uu
xiko uu (42) yoo.
6 Te yu'u ti ma kée ja ká'an
ndeva'a ti ja kuu Su'si ma,
te ká'an ndeva'a ti ja kuu ja
nani ya ma, ji'in veñu'u nuu
iyo ya ma, ji'in ángel ka iyo
onde andivi ma.
7 Te ni wa'a ya tnu'u ja kanaa
ti ji'in ñayii ñatuu na ja u'vi-ka
ka sa'a i ma, te kundee ti,
te suni ni wa'a ya tnu'u ja
tatnuni ti nuu ndaka jichi
ñayii ma, ndaka ñuu kuechi
ma, ndaka ñuu na'nu ma,
ndeva'a-ni na sa'an ka ka'an
i ma.
8 Te iya kúu sukan kúu
ndikachi jaa ma iya ni ndo'o
ni neni ma, neva'a ya libru
nuu ka ndenee ja ka nani
ñayii jin koteku ma. Te ndaka
ñayii ka iyo nuu ñu'ú ya ja
ñatuu na ja ka nani i ma
ka yoxtnee nuu libru ya ma
onde xinañu'u ma onde nuu
ni keja'a ñuu ñayivi a, ni ka
ndachiñu'u i kiti ka'nu kiti
kini xeen kaa ma.
9 Nde ni iyo so'o, te konin-
iso'o va'a ni.
10 Nú na in iyo ja kinee va'a
i, te kinee va'a i, te nú na in
iyo ja kûu i ji'in yuchi kuiñi
kúu espada ma, te sukan kûu
i. Te sa'a, te kuni o sukan ka
kanda ñayii ñatuu na ja u'vi
ka sa'a i ma te ka kandija i
Su'si ma.

Kiti ka'nu kiti kini xeen
kaa ma, ni kana ti nuu ñu'ú a

11 Ni jinu, te ni jini sa in-ka
kiti ka'nu kiti kini kaa ja ni
kana ti nuu ñu'ú a. Te ka iyo
uu ndiki ti, te ka ndaa i sukan
ka ndaa ndiki in ndikachi, te
ká'an tna ti sukan ká'an koo
ka'nu kiti kaa sukan kaa in
lana'ña ma.
12 Te iyo ti nuu iyo kiti xi-
nañu'u ma, te tátnuni ti sukan
tátnuni kiti xinañu'u ma, te
sa'a ti ja ñayii ka iyo nuu ñu'ú
ya, jin chiñu'u i kiti ka'nu kiti
kini kaa ma, kiti ni tnakue'e
ja vala-nka te kûu ti ma, te ni
nduva'a ti ma.
13 Te suni sa'a ti kua'a seña
nuu ñayii ka iyo nuu ñu'ú ya,
te ûni skuun ti ñu'u i'ni ichi
andivi ma.
14 Te xnda'vi ti ñayii ka iyo
nuu ñu'ú ya ja sa'a ti seña
ji'in milagru nuu iyo kiti
ka'nu kiti kini kaa ma. Te
tátnuni ti nuu ñayii ka iyo nuu
ñu'ú ya ja na jin sa'a i in ja
kaa sukan kaa kiti ka'nu kiti
kini kaa ma kiti ni tnakue'e
ji'in yuchi kuiñi kúu espada
ma te ni ndateku ti ma.

15 Te kiti ku-uu ma, ni ni'i
ti tnu'u ndee tnu'u ndatnu
te ni kuu ni sa'a ti ja tna'a
ja ni ka ndane'e ñayii ma ja
kaa sukan kaa kiti xinañu'u
ma, te ni kuu ni kanda ti
te téku ti, te kiti ni kanda
ma, ni tatnuni ti ja na jin
ka'ni i ndaka ñayii ñatuu ka
ndachiñu'u ti ma.
16 Te ni sa'a ti ja ndaka ñayii
ma, te jin kondenee tnuni
maa ti ma nda'a kua'a i ma
xi tnee i ma, ka kuu i ñayii
kuechi, ñayii nija'nu, ñayii
ka kuxiku, ñayii ka kunda'vi,
ñayii ka ndanuu, ñayii ka
jinukuechi ma. Ndaka i jin
kitnuni.
17 Te ni-in ñayii masu kuu
kuaan i ni a xiko i, nú ñatuu
na tnuni ja nani kiti ka'nu
kiti kini kaa ma xi número
ja nani ti ma ndenee nda'a
kua'a i ma xi tnee i ma.
18 Te ya'a iyo tnu'u ndichi.
Nú na in kúu jaku'ni ini i, te
ka'vi i número kiti ka'nu kiti
kini kaa ma. Vaa número in
ñayii ma kúu, te iñu cientu
uni xiko iñu (666) kúu tnuni
kiti kini kaa ma.

14

Sukan ka jita cientu uu xiko kuun mil (144,000) ñayii ma

1 Ni jinu, te ni jini sa ja
núkuiñi iya kúu sukan kúu
ndikachi jaa ma siki yuku
nani Sion ma ji'in cientu uu
xiko kuun mil (144,000) ñayii
ka ndenee tnee i ma ja nani
ya ma ji'in ja nani Yuva ya
ma.
2 Te ni jiniso'o sa onde an-
divi ma ja kúu yu'u sukan
kúu yu'u ndute kua'a xeen
jika ma, te sukan kúu ora
kána nini'i savi ma sukan
kúu yu'u. Te ja ni jiniso'o sa
ma kúu yu'u sukan ka kuu
yu'u arpa ma ora ka tee ñayii
ma tnu.
3 Te ka jita i yaa jaa nuu
núkoo Iya Tátnuni ma, ji'in
nuu ka iyo kiti ka teku ma,
ji'in nuu ka iyo tee nija'nu
ma. Te ni-in ñayii ñatuu kúu
kutu'va i ja kata i yaa ma
chi maa-ni cientu uu xiko
kuun mil (144,000) ñayii ni
ndene'e ya ne'un ñayii ka iyo
ñuu ñayivi a ka kuu ñayii kúu
ka jita ma.
4 Te tee ya'a ka kuu tee ñatuu
ni ka yo kivi nduu ji'in ndi-in
ndi-in ña'a ma, vaa ni ka
yo jito va'a de maa de, te
ñatuu na kuechi de nuu Su'si
ma. Te tee ya'a ka kuu tee
ka ndikin iya kúu sukan kúu
ndikachi jaa ma ndeva'a-ni
ndenu kua'an ya ma. Te tee
ya'a ka kuu tee ni ndene'e ya
ne'un ñayii ma ja jin ko kuu
de xinañu'u nuu ñayii ma, ja
jin kondikin de Su'si ma ji'in
iya kúu sukan kúu ndikachi
jaa ma.
5 Vaa ni ka yo jito va'a de yu'u
de ma, te ñatuu ni ka yo ka'an
de ja jin xnda'vi de ñayii ma,
te ñatuu ni-in ja u'vi ni ka
yo sa'a de nuu Su'si ma nuu
núkoo ya ja tátnuni ya ma.

Sukan ni ka kaxtnu'u uni ángel ma

6 Ni jini sa in-ka ángel,
ndava i sasava andivi ma,
te yinda'a i tnu'u vii tnu'u
va'a ja koo ni-kani ni-jika
ma, sukan-va'a kaxtnu'u i
nuu ñayii ka iyo nuu ñu'ú

ya, nuu ndaka ñuu na'nu ma,
nuu ndaka ñuu kuechi ma,
nuu ndaka jichi ñayii ma,
ndeva'a-ni na sa'an ka ka'an
maa i ma.
7 Te káyu'u ángel ma ká'an i:

—Jin koyu'u ni Su'si ma,
te jin ndachiñu'u ni ya, vaa
ni kenda ora ja ndakan ya
kuenda nuu ñayii ma. Te jin
ndachiñu'u ni ya, vaa maa ya
ni sa'a andivi a, ji'in ñu'ú ya,
ji'in ndute mar ma, ji'in nuu
ka too ndute ma —kúu i ká'an
i.

8 Te ndikin-ka in-ka ángel
ma, te ká'an i:

—Jâ ni kotuu ñuu Babilo-
nia ma, ñuu kanuu xeen-ka
ma, vaa suu i ni yo kaxtnu'u
nuu ndaka-ka ñuu ma sukan
jin sa'a i ja u'vi ma —kúu i
ká'an i.

9 Te ndikin tna ángel
ku-uni ma, te ni ka'an nini'i
i:

—Nú na in na chiñu'u maa
kiti ka'nu kiti kini kaa ma xi
tna'a ja kaa sukan kaa ti ma,
te nuna tenee i tnuni ti ma
tnee i ma xi siki nda'a i ma,
10 te suni ndo'o neni i ndaka
ja iyo ja xndo'o xneni ña'a
Su'si ma, vaa ni ndakiti ini
ya, te xndo'o xneni ya i nuu
ñu'u i'ni ma ja káyu ji'in
azufre ma, te jin konde'ya
ángel ñatuu na ja u'vi ka sa'a
i ma ji'in iya kúu sukan kúu
ndikachi jaa ma.
11 Te kána ñu'ma nuu ka
ndo'o ka neni i ma ni-kani
ni-jika, te masu jin ndatatu
i nduu ñuu, vaa kuechi ja
ni ka chiñu'u i kiti ka'nu kiti
kini kaa ma ji'in tna'a ja
kaa sukan kaa ti ma, ji'in ja
sukan ni ka jan-ta'vi i tnuni ti
ma ja nani ti ma —kúu i ká'an
i.

12 Ya'a, te kuni o sukan ka
kanda ñayii ñatuu na ja u'vi
ni ka yo sa'a i ma, te ka sa'a i
sukan ni tatnuni Su'si ma, te
ka kandija i Jesús ma.

13 Te ni jiniso'o sa onde
andivi ma ja ká'an nuu sa:

—Tee ni: “Onde vitna te
kivi ki'in o a, ja vava'a kúu
ñayii kándija Iya Tátnuni ma,
te visi na kûu i ma.” —Sa'a
ka'an ja ni jiniso'o sa ma.

Te sa'a ká'an Xtumani
Ndios ma:

—Saa vi. Ndatatu ñayii ma,
masu satniñu-ka i, te ja va'a
ni yo sa'a ni yo kuu i ma koo
ji'in i nuu Su'si ma —kúu ya
ká'an ya.

Sukan ni ndututu ja iyo nuu ñu'ú ma

14 Te nde'ya sa, te ni jini
sa in viko kuijin, te siki viko
ma núkoo iya kaa sukan kaa
iya ni kii ñayivi ñuu ñayivi
ya, te yoxtnee in corona oro
xini ya, te yinda'a ya in usu
xen-xeen.
15 Te ini veñu'u ma ni kee
in-ka ángel, te káyu'u nini'i
i jiña'a i iya núkoo siki viko
ma:

—Ke'en ni usu ni a, te kivi
ni ndaxtutu ni triu ni a, vaa
jâ ni kuaan i, te jâ iyo ja
ndaxtutu ni —kúu i jiña'a i.

16 Te iya núkoo siki viko
ma, ni ke'en ya usu ya ma, te
ni kivi ya nuu ñu'ú ma, te ni
ndaxtutu ya ja kuu kuenda
maa ya ma.

17 Te ni kee in-ka ángel
ini veñu'u iyo andivi ma, te
yinda'a tna i in usu xen-xeen.

18 Te ni kee in-ka tuku ángel
ja jito ñu'u ndú'va nuu altar
Su'si ma, te káyu'u i jiña'a i
nuu ángel yinda'a usu ma:
—Ke'en usu ro a, te kivi ro
itu tnu uva a, te ka'nde ro
uva a, vaa jâ ni kuaan i —kúu
i jiña'a i.
19 Te ángel ma, ni ke'en i
usu i ma, te ni chu'un i nuu
ñu'ú ma, te ni ja'nde i uva
ma. Te ni ndaxtutu i, te ni
tnaa i nuu taxi uva ma, vaa
jâ ni ndakiti ini Su'si ma nuu
uva ma kúu.
20 Te onde yu'u ñuu ma ni ka
jiñu, ni ka jiñu i uva ma, te
ni ka taxi i, te ûni nanimaa
niñi ni kee. Te onde nuu ka
nu'ni yo'o yu'u caballu ma
ni kaa niñi ma, te ni jika i
onde uni cientu mil metro
(300 kilómetros).

15

Uja ángel ka yinda'a uja kue'e ja tetniñu Su'si ma ñuu ñayivi ya

1 Te ni jini sa in-ka seña
andivi ma, te ja ni jini sa ma
kúu uja ángel ji'in uja kue'e
ja jin ko kuu sandi'i-nka,
vaa kue'e yukan-nka ka kuu
sandi'i-nka ja xndo'o xneni
Su'si ma ñayii ni ka sa'a ja ni
ndakiti ini ya ma, kuechi ja
ñatuu ni ka kandija i ya ma.
2 Te suni ni jini tna sa in
ja kaa sukan kaa mar nuu
ñu'u ndute ma te ndii ni'ni
kuenda tnu'u ja vidriu ma
te sakanuu ji'in ñu'u i'ni. Te
ñayii ni ka kundee nuu kiti
ka'nu kiti kini kaa ma, ji'in
ja kaa sukan kaa ti ma, ji'in
tnuni ti ma, ji'in número ja
nani ti ma, te ka nukuiñi ñayii
yukan nuu ndute mar ma ja
kaa sukan kaa vidriu ma, te
ka yinda'a i arpa Su'si ma.
3 Te ka jita i yaa jita Moisés
ma tee jinukuechi nuu Su'si
ma, ji'in yaa jita iya kúu
sukan kúu ndikachi jaa ma,
te sa'a ká'an:
Su'si Iya Tátnuni, iya kúu sa'a
ndaka, ja na'nu xeen
kúu ja sa'a ni a,
ja vii ja luu kúu ndaka, vi
Su'si.
Te ja va'a ja ndaa ndija kúu
ichi ni a,
ja kúu ni Rey tátnuni nuu
ndaka ñayii ñatuu na ja
u'vi ka sa'a i ma.
4 ¿Na in ma koyu'u ña'a
te ma ndachiñu'u ña'a
i maa ni, Su'si Iya
Tátnuni?
Vaa maa in-ni ni kúu iya ii.
Chukan kúu ja ki koo ñayii ka
iyo ndaka ñuu ma, te
jin ndachiñu'u ña'a i,
vaa jâ ni ka jini i sukan
sa'a ndaa sa'a ndija ni
a.
Sa'a ká'an ja ka jita i nuu ya
ma.
5 Ni jinu sukan, te ni yo
nde'ya sa andivi ma, te ni
ndanune in veñu'u ka'nu nuu
iyo Su'si ma te ká'an ya ji'in
ñayii ka jinukuechi nuu ya
ma.
6 Te ini veñu'u ka'nu ma ni
ka ke koo ndi-uja ángel ma,
te ka yinda'a i ndi-uja kue'e
ma, te ka ne'nu i sa'ma lino
vivii te ka iyo ndondoo, te
ka jandute sa'ma i ma, te ka
nu'ni in sa'ma oro pechu i
ma.
7 Te in kiti téku ma, ni chi'i ti
nda'a ndi-uja ángel ma in in
copa oro te ka ñu'u chitu ja

iyo ja xndo'o xneni-ka Su'si
ma ñayii ñatuu ni ka kandija
ja ká'an ya ma, ja suu ya kúu
iya téku ni-kani ni-jika ma.
8 Te ini veñu'u ka'nu ma
ûni ni chitu ñu'ma, te sukan
káxtnu'u Su'si ma jayiñu'u ya
ma ji'in tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ya ma, te ñatuu na
in ni kuu kivi ini veñu'u
ka'nu ma chi onde ni jinu
ja jin ndo'o jin tna'a ñayii
ma ndi-uja kue'e ka yinda'a
ndi-uja ángel ma.

16

Uja copa oro ka ñu'u chitu ja ndákiti ini Su'si ma ja tetniñu ya ñuu ñayivi ya

1 Te ni jiniso'o sa onde
veñu'u iyo andivi ma ja ni
ka'an nini'i Su'si ma nuu
ndi-uja ángel ma, te jiña'a ya:

—Kuán koo, te jin kati ro ja
ka ñu'u nuu copa ka yinda'a
ro a, tna'a ja iyo ja jin ndo'o
jin tna'a ñayii ma, vaa ndákiti
ini ri nuu i ja ñatuu ni ka
kandija ña'a i ma —kúu ya
jiña'a ya.

2 Ángel xinañu'u ma,
kua'an i, te ni jati i ja ñu'u
nuu copa i ma nuu ñu'ú ma,
te ndaka ñayii ka ndenee
tnuni kiti kini kaa ma, ji'in
ñayii ka chiñu'u ja kaa sukan
kaa ti ma, te ni ka keja'a i
ka kana i ndi'yi, te masu ka
nduva'a-ni i, te ka jaxiko kini
i.

3 Te ángel ku-uu ma, ni
jan kati i ja ñu'u nuu copa
i ma nuu ndute mar ma, te
ni nduu ndute ma niñi sukan
ndúu niñi in ñayii ni ji'i ma, te
ndaka kiti ka ñu'u nuu ndute
mar ma, ni ka ji'i ti.

4 Te ángel ku-uni ma, ni jan
kati i ja ñu'u nuu copa i ma
nuu ka iyo yute ma ji'in nuu
ka too ndute ma, te ndute
ma, ni nduu de niñi.

5 Te ni jiniso'o sa ja ká'an
ángel ni sa'a ja ni nduu ndute
ma niñi ma:

—Iya sa'a ja ndaa, Iya
Tátnuni kúu ni, vi Su'si. Te
maa ni ni iyo onde xi'na ma,
te maa ni iyo vitna a, vaa iya
ii kúu ni, te ñatuu játna ini
ni ja jin ko sa'a sa'ya ni ma
ja u'vi ma, te ka yikuu maa
ñayii ni ka sa'a ja u'vi ma ka
ndachunaa i.
6 Vaa kuechi ja ni ka jati i niñi
ñayii ñatuu na ja u'vi ni ka yo
sa'a i ma, ji'in niñi tee ni ka
yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a ni ma, chukan kúu ja ni
wa'a ni niñi a ja jin ndako'o
i, vaa kuechi maa i ka kuu,
te jin ndando'o jin ndaneni
maa i —kúu i ká'an i.

7 Te suni ni jiniso'o sa in-ka
ja ká'an onde nuu altar ma:

—Saa vi, Su'si Iya Tátnuni
iya kúu sa'a ndaka, vaa
ja'nde ndaa ni tniñu, te ja
vava'a kúu —kúu i ká'an i.

8 Te ángel ku-kuun ma, ni
jan kati i ja ñu'u nuu copa
i ma siki kandii ma. Te ni
wa'a Su'si ma tnu'u ja ndii
xen-xeen-nka kandii ma te
ka'mi i ñayii ma.
9 Te ñayii ni ka kayu ma ja i'ni
xeen ma, ni ka ka'an ndeva'a
i nuu Su'si iya ni tetniñu
ndaka kue'e ya'a, te ni ñatuu
ni ka ndakani, ni ka ndaka'vi
ini i, ja jin ndachiñu'u i ya.

10 Te ángel ku-u'un ma, ni
jati i ja ñu'u nuu copa i ma
siki kiti ka'nu kiti kini xeen
kaa ma, te nuu tátnuni ti ma
ni ndunee kuiti. Te ñayii ma,
ja kuechi ja ka ndo'o ka neni i
ma, te ka ndakayi'i i yaa i ma,
ja ñatuu ka ni'i ini-ka i naxe
jin sa'a i.
11 Te ni ka ka'an ndeva'a i
nuu Su'si ma ja kuechi ja u'vi
ka ndo'o i ma ji'in ndi'yi ka
kana i ma, te ñatuu ni ka
ndakani, ni ka ndaka'vi ini i
ja u'vi ka sa'a i ma.
12 Te ángel ku-iñu ma, ni
jati i ja ñu'u nuu copa i ma
yute Eufrates ma. Te ndute
ma, ni yichi de, sukan-va'a
koo tu'va ichi tee ka kuu rey
ka tatnuni ñuu ka iyo ichi
nuu kána kandii ma.
13 Te ni jini sa ja ini yu'u
koo ka'nu kiti kaa sukan
kaa lana'ña ma, ji'in ini yu'u
kiti ka'nu kiti kini xeen kaa
ma, ji'in ini yu'u tee xnda'vi
ñayii ma ja sa'a de tnu'u ja
ndakaxtnu'u de tnu'u Su'si
ma, ni ka ke koo uni tachi,
te sukan ka ndaa sa'va ma ka
ndaa i.
14 Vaa tachi ma ka kuu ti, te
ka sa'a ti seña, te kuan koo ti
nuu tee ka kuu rey ni-ka'nu
ñuu ñayivi a, sukan-va'a jin
ndututu de ja jin kanaa de
ji'in Su'si iya kúu sa'a ndaka
ma, te kivi yukan ko kuu kivi
ka'nu kivi kanuu nuu Su'si
ma.
15 “Jin konde'ya ni ja ya'a
iyo sa, te sanaa sanaa-ni
kenda sa nuu ka iyo ni a,
sukan kenda in kui'na. Ja
vava'a kúu ñayii ja jito va'a
i maa i ma te masu kixi i
ma, te jito va'a i sa'ma i ma,
sukan-va'a ma koo vichi i te
ma kukan-nuu i.” Sa'a ka'an
maa Su'si ma.
16 Te ni ka ndututu de nuu
nani Armagedón sa'an he-
breo ma.
17 Te ángel ku-uja ma, ni jati i
ja ñu'u nuu copa i ma nuu yi'i
kajin ma, te ni kuu nini'i yu'u
ini veñu'u iyo andivi ma nuu
núkoo Su'si ma, te ni ká'an ya:
—Jâ ni jinu —kúu ya ká'an
ya.
18 Sani te ni jandute, te ni
kuu yu'u, te ni kuu sukan
kána savi ma, te ni tnaa
xen-xeen nuu ñu'ú ya, ûni ni
tnaa sukan masu nama uun
tnáa onde kii ni keja'a ja iyo
ñayii a nuu ñu'ú ya.
19 Te ñuu ka'nu ma ni te'nde,
te uni jichi i ni nduu, te
ndaka ñuu ka iyo ni-ka'nu
ñuu ñayivi a ni ka kekaa.
Te ni ndaka'án Su'si ma ñuu
ka'nu nani Babilonia ma,
sukan-va'a xndo'o xneni ya i,
vaa ni ka sa'a i ja ni ndakiti
ini ya ma.
20 Te ndaka ñuu lilikin ka iyo
nuu ndute mar ma, ni ka jinu
i kuan koo i, te ndaka yuku
ma ni ka naa.
21 Te onde andivi ma ni kuun
ñiñi na'nu na'nu nuu ka iyo
ñayii ma, te inuvee i vi'i-ka
oko uxi (30) kilo, te ni ka
ka'an ndeva'a ñayii ma ja kuu
Su'si ma ja kuechi ñiñi na'nu
na'nu ni kuun ma, vaa kua'a
xen-xeen ni kuun.

17

Sukan ndo'o neni ñuu ka'nu nani Babilonia ma

1 Sani te ni kii in ángel ni
ka yinda'a ndi-uja copa ma,
te sa'a ni ka'an i nuu sa:

—Ne'e ni, te kaxtnu'u sa
nuu ni sukan ndo'o ña'a
kuneé ku-uun ma, ña'a
núkoo siki ndute kua'a xeen
ma.
2 Suu ña ni sa'a ja rey ka iyo
ñuu ñayivi a, ni ka sa'a de ja
u'vi, te ndaka tna ñayii ka iyo
ñuu ñayivi a, sukan ka kuu
ñayii ka ndajini ka kuu i ja
ndimaa ja u'vi ni ka yo sa'a
i ji'in ña ma —kúu i ká'an i.
3 Te ni jininuu sa ja ni jeka
ña'a ángel ma, te ni jan xsia'a
ña'a i ichi nuu ñatuu nawa
iyo kuiti ma, te ni jini sa in
ña'a núkoo siki kiti ka'nu kiti
kini kaa ma, te kua'a tnuu
ti ma, te ni-ka'nu ti ndee ja
ka ka'an ndeva'a ja kuu Su'si
ma, te ka iyo uja xini ti ji'in
uxi ndiki ti.
4 Te ña'a ma, ne'nu ña sa'ma
vava'a kua'a tnuu, te ni
kukutu, ni konu'ni ña ji'in
oro ji'in yuu vivii ji'in perla,
te yinda'a ña in copa oro ñu'u
chitu ja u'vi ja kini ja ni yo
sa'a ña ma.
5 Te tnee ña ma ndenee
sukan nani ña ma te yii ja
jaku'ni ini o, vaa sa'a ká'an:
“Babilonia ñuu ka'nu a kúu
si'i ña'a ka kuneé ka ku-uun
ma, ji'in ja u'vi ja kini ka sa'a
ñayii ka iyo ñuu ñayivi ya.”
6 Ni jini sa ña'a ma ja ndájini
ña ni sa'a niñi ñayii ka ndikin
Su'si ma te ñatuu-ka na ja u'vi
ka sa'a i ma, ji'in niñi ñayii ni
ka ja'ni i ja kuechi ja ñatuu ni
ka yu'u i te ni ka ka'an i ja ka
kandija i tnu'u vii tnu'u va'a
Jesús ma. Te nuu ni jini sa
ma, ni sa'vi-nka ini sa.
7 Te ángel ma, ká'an i:
—¿Nava'a ni sa'vi-nka ini
ni? Maa sa kaxtnu'u ja kúni
ka'an ña'a yukan ji'in kiti
ka'nu kiti kini kaa ma kiti
yoso ña ma ja iyo uja xini ti
ji'in uxi ndiki ti ma.
8 Kiti kini ni jini ni ma, ni iyo
ti, te visi ñatuu ti vitna, kovaa
iyo ti ja nana ti nuu kunu
nuu nee ma, te ki'in ti nuu
skenaa ti maa ti ma, te ndaka
ñayii ka iyo nuu ñu'ú ya onde
nuu ni keja'a ñuu ñayivi a te
onde vitna a ja ñatuu na ja
ka nani i ma ka yoxtnee nuu
libru ka yoxtnee ja ka nani
ñayii jin koteku ma, te jin
sa'vi ini i ja jin kuni i kiti
ka'nu kiti kini kaa ma ja ni
iyo ti, te visi ñatuu ti vitna,
kovaa ndenda ti ma.
9 ’Cha'a chi ñayii inundichi
ma chi jin jaku'ni ini i nawa
kuni ka'an: Ndi-uja xini ti
ma ka kuu uja yuku ma. Siki
i ma núkoo ña'a ma.
10 Te suu i ka kuu uja rey
ma, te u'un de jâ ni ka ske-
naa, te in de núkoo vitna, te
in-ka de, ñatuu kenda-ka de.
Te nuna kenda de ma, masu
kua'a-ka-ni kivi koo de.
11 Kiti ka'nu kiti kini kaa ni
iyo ma, te masu iyo-ka ti, te
suu ti kúu kiti kúu rey ku-una
ma, te iyo tna ti ne'un ndi-uja
rey ma, te suni skenaa tna ti
maa ti.
12 Te ndi-uxi ndiki ni jini ni
ma ka kuu uxi rey ñatuu jin
koo-ka de ja jin tatnuni de,
kovaa in jichi-ni jin kenda
koo de ja jin tatnuni de ji'in
kiti ka'nu kiti kini kaa ma.
13 Tee ya'a, in-ni ja jin kani
ini de, te jin kua'a de tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ja tatnuni
kiti ka'nu kiti kini kaa ma,
14 te jin kanaa de ji'in iya

kúu sukan kúu ndikachi jaa
ma. Te iya kúu sukan
kúu ndikachi jaa ma, kundee
ya, vaa maa ya kúu Iya
Tátnuni, te tátnuni ya onde
nuu tee ka tatnuni ma, te
maa in-ni ya kúu Rey tátnuni
nuu ndaka-ka rey ma. Te
ñayii ka iyo ji'in ya ma, ka
kuu ñayii ni ndakana maa ya
ma, te ni ndakaji maa ya i, te
masu jin xndoo i ichi ya ma
—kúu i ká'an i.
15 Te suni ni ka'an tna i:
—Ndute kua'a ni jini
ni nuu núkoo ña'a kuneé
ku-uun ma ka kuu kua'a ñuu
nuu ka iyo ñayii a, te kua'a
xeen i ka kuu, ndeva'a-ni na
sa'an ka ka'an i ma.
16 Te ndi-uxi ndiki kiti ka'nu
kiti kini kaa ni jini ni ma, jin
saxiko i ña'a kuneé ku-uun
ma, te jin xtandee i ndaka ja
neva'a ña ma, te jin savichi
i ña, te jin kaa i yikikuñu ña
ma, te jin ka'mi i ña ji'in ñu'u
i'ni.
17 Vaa maa Su'si ma kúu iya
ni ska'an i ja jin sa'a i sukan
kúni ya ma, ja jin ketna'a ini
i, te jin kua'a i tnu'u ja tat-
nuni kiti ka'nu kiti kini kaa
ma, onde ko kuu sukan ká'an
tnu'u maa ya a.
18 Te ña'a ni jini ni ma kúu
ñuu ka'nu tátnuni nuu ndaka
rey ka iyo ñuu ñayivi a —kúu
i ká'an i.

18

Sukan ni kotuu ñuu ka'nu nani Babilonia ma

1 Ni jinu sukan, te ni jini
sa in-ka ángel ja ni nuu onde
andivi ma ji'in kua'a tnu'u
ndee tnu'u ndatnu i ma, ji'in
kua'a jayiñu'u i ma, te ni ye'e
ni'ni nuu ñu'ú ya.
2 Te káyu'u nini'i i, ká'an i:
—Jâ ni kotuu, jâ ni kotuu
ñuu Babilonia a, te ni nduu i
nuu ka iyo tachi ma, nuu jin
ko kuu ve'e tachi ma, ja ka
sa'a i ja kini ja u'vi ma, nuu
ka ndoo ndaka lasaa ka ndaa
tne'e ma, vaa ka ndaa tne'e ti
ma, te ka saxiko ñayii ma ti.
3 Vaa ndaka ñuu ma, ni ka
sa'a i ja u'vi ji'in ñuu Babilo-
nia ma, onde ni ka ndajini i.
Te ndaka rey ma, ni ka sa'a
de ja u'vi ji'in ña ma, te tee ka
jaan te ka ndaxiko de ma, ni
ka kuxiku de ja sukan játna
ini ña kuatniñu ndeva'a ña
xu'un ña ma —kúu i ká'an i.
4 Te ni jiniso'o sa in-ka ja
ká'an onde andivi ma:
—Nde koo ni ñuu jiña,
sa'ya maa sa, sukan-va'a ma
jin sa'a-ka ni ja u'vi sukan
sa'a ña'a ma, sukan-va'a ma
jin ndo'o ni kue'e ndo'o ña
ma.
5 Vaa ndaka ja u'vi sa'a ña
ma, ni ka kenda koo i onde
andivi a, te ni ndaka'án Su'si
ma kuechi ña ma.
6 Jin xndoo ni ña, te ndando'o
ndaneni maa ña uu jichi
sukan ni yo sa'a, ni yo kuu
ña ma ji'in jaku-ka ñayii ma.
Te nuu ni satu'va ña ja jin
ko'o ñayii ma jin ndatnaa-ka
ni uu-ka jichi ja ko'o ña.
7 Sukan ni ndachiñu'u ña
maa ña ma te ni iyo ña sukan
kúu ini maa ña ma, te vitna,
te ndando'o ndaneni ña, te
konda'yu ña, vaa ni yo jani
ini ña ma: “Yo'o chi núkoo
va'a o sukan núkoo in reina,
te masu in ña'a ni ji'i yii kúu

o, te masu konda'yu o", ni yo
jani ini ña.
8 Chukan kúu ja in-ni kivi jin
kenda koo kue'e ndo'o neni
ña ma, te ko kokon ko yichi
ña, te ndanda'yu ña, te kûu
ña, te kayu ña nuu ñu'u i'ni
ma, vaa Su'si Iya Tátnuni iya
ndákan kuenda nuu ña ma,
iyo kua'a tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ya ma —kúu i ká'an
i.

9 Te ndaka rey ni ka sa'a ja
u'vi ji'in ña ma te ni ka yo
sa'a, ni ka yo kuu de sukan ka
kuni maa de ji'in ña ma, jin
ndanda'yu de, te jin ndakani
ini de ja kuu ña ma, nuna jin
kuni de ñu'ma kana nuu kayu
ña ma.
10 Te jika-ni jin konukuiñi de
ja jin koyu'u de sukan ndo'o
neni ña ma, te jin kuña'a de:

—¡Ay! ¡Ay! Nda'vi ro, ñuu
ka'nu ñuu ndee, ja nani ro
Babilonia a, vaa in-ni ora ni
kenda ja ndachunaa ro ja ni
sa'a ro ma —jin kuña'a de.

11 Te ñayii ñuu ñayivi a ja ka
jaan i te ka ndaxiko i ma, ka
nda'yu i te ka kuxii ini i ja
kuu ña ma, vaa ñatuu na in
kuaan-ka ja ka xiko i ma.
12 Ja ni ka yo ndaxiko i ma
kúu oro, ji'in plata, ji'in yuu
vivii, ji'in perla, ji'in sa'ma
nani lino, ji'in sa'ma kua'a
tnuu, ji'in sa'ma seda, ji'in
ndaka yutnu ka jaxiko asi
ma, ji'in ndaka ja kuva'a
ji'in yiki nani marfil ma,
ji'in ndaka ja vivii kuva'a
ji'in yutnu ma, ji'in ndaka ja
kuva'a ji'in kaa nani cobre
ma ji'in kaa nani hierro ma
ji'in yuu nani mármol ma,
13 ji'in canela ma, ji'in
jaku-ka yuku ka jaxiko asi
ma, ji'in suja ma, ji'in suja
nani mirra ma, ji'in ndute
jáxiko asi ma, ji'in ndute uva
ma, ji'in aceite ma, ji'in yuchi
triu ma, ji'in triu ma, ji'in
xndiki ma, ji'in ndikachi ma,
ji'in caballu ma, ji'in carreta
ma, ji'in ñayii ka jinukuechi
ma, ji'in anua ñayii ma. Vaa
ndaka cha'a ni ka yo jaan i te
ni ka yo ndaxiko i ma.
14 Te jin kuña'a i:

—Masu nde ni'i-ka ro jav-
ixi ni yo ndiyo ini ro ma, te
jâ ni skenaa ro ndaka ja vii
ja ka ndee ya'vi xeen ni yo
ndiyo ini ro ma, te ma ni'i-ka
ro —sa'a jin ko kuña'a i.

15 Te ñayii ka jaan te ka
ndaxiko i ma, ja jâ ni ka
kuxiku i ja ni yo jaan ña ma,
te jin konukuiñi jika i ja ka
yu'u i sukan ndo'o neni ña
ma, te jin konda'yu i, te jin
kuxii xeen ini i.
16 Te jin kuña'a i:

—¡Ay! ¡Ay! Nda'vi ro, ñuu
ka'nu ja ne'nu ro sa'ma vivii
nani lino ji'in sa'ma kua'a
tnuu te ni ndukutu ro ji'in
oro ji'in yuu vivii ji'in perla.
17 Vaa in ora-ni, te ni ka naa
ndaka ja va'a ni yo neva'a ro
ma —jin kuña'a i.

Te ndaka tee ka skaka
barcu ma, ji'in ndaka ñayii
ka ñu'u nuu barcu ma, ji'in
ndaka tee ka jinukuechi nuu
barcu ma, ji'in ndaka tee ka
satniñu nuu ndute mar ma,
te ni ka jinkuiñi jika de,
18 te ka nde'ya de sukan kána
ñu'ma ja káyu ñuu ma, te ka
ka'an de:

—¿Nde ñuu inuu kúu i ji'in
ñuu ka'nu ya'a? —ka kuu de
ka ka'an de.
19 Te ni ka chiso de ñuyaka
xini de, te ni ka kayu'u de, te
ka nda'yu de, te ka kuxii ini
de, te ka ka'an de:
—¡Ay! ¡Ay! Nda'vi ñuu
ka'nu ya, te vitna ja ja va'a
neva'a maa ñuu ma, te ni ka
kuxiku ndaka tee ka neva'a
barcu kuan koo ve koo nuu
ndute mar ma. Kovaa in
ora-ni, te ni naa —ka kuu de
ka ka'an de.
20 Kovaa ndusii ini andivi
ma, te jin ndusii ini tna ni ja
ka kuu ni ñayii ka sa'a ja va'a
ma, ja ka kuu ni tee ni tet-
niñu Jesucristo ma, ji'in tee
ka ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
taa Su'si ma, vaa Su'si ma, jâ
ni sa'a ya ja ni ka ndachunaa
ñayii ka iyo ñuu ka'nu ma,
kuechi ja ni ka sa'a ña'a i ma.
21 Te in ángel iyo tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ma, ni tnii
i in yuu ka'nu sukan in yuu
mulinu, te ni skana i nuu
ndute mar ma, te ká'an i:
—Suni sa'a ndo'o neni ñuu
ka'nu Babilonia a, te naa i, te
masu nde kuni-ka o i.
22 Te ni masu kuniso'o-ka o
tee ka tee arpa ma, ni a tee
ka tee guitarra ma, ni a tee ka
tivi flauta ma, ni a tee ka tivi
trompeta ma. Ni a in-ka tee
ka sa'a nda'a de ndaka ndat-
niñu ma, masu jin koo-ka de
ñuu jiña, ni a yu'u mulinu
masu nde kuniso'o-ka o ñuu
jiña.
23 Te masu tnuu-ka ñu'u
ñuu jiña, ni a jin ko kuu
yu'u suchi ka tnanda'a ñuu
jiña. Vaa tee ka ndakuaan
te ka ndaxiko de ma, tee ka
ndanuu ni ka yo kuu de ñuu
ñayivi a, te vaa ja inutasi de
ma, te ni ka yo xnda'vi de
ñayii ndaka ñuu na'nu ma.
24 Te ini ñuu ma, ni ka
ndani'i i niñi tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma, ji'in niñi ñayii ni ka
yo sa'a ja va'a ma, ji'in niñi
ndaka-ka ñayii ni ka ja'ni i
ñuu ñayivi a —kúu i ká'an i.

19

Sukan ka chiñu'u i Su'si ma andivi ma

1 Sani te ni jinu, te ni jin-
iso'o sa ja ka kuu yu'u kua'a
xeen ñayii onde andivi ma, te
ka ka'an i:
¡Aleluya! Su'si o Iya Tátnuni
ma kúu iya ni sa'a ja ni
ka ndani'i ta'vi o a,
te jín ndachiñu'u o ya,
vaa maa ya neva'a
tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ma.
2 Vaa sa'a ndaa sa'a ndija ya,
te ni sa'a ya ja jâ ni ndachu-
naa ña'a kúṇeé kú-uun
ma ja u'vi ni yo sa'a ña
ma,
vaa ni yo sa'a ña ja jin
ko sa'a ñayii ma ja u'vi
sukan ni yo sa'a ña ma,
te jâ ni ndachunaa ña ja
ni yo ja'ni ña ñayii ni
ka yo jinukuechi nuu
Su'si o a,
ka kuu i ka ka'an i.
3 Te ka ka'an i in-ka jichi:
—¡Aleluya! Vaa ni ndani'i,
ni ndatna'a maa ña, te ñu'ma
káyu ña'a ma kana ni-kani
ni-jika —ka kuu i ka ka'an i.
4 Te ndi-oko kuun tee
nija'nu ma ji'in kuun kiti ka
teku ma, ni ka jinkoo jiti de

ji'in ti, te ni ka jakindeyi de
ji'in ti onde nuu ñu'ú ma,
te ndaka de ji'in ti ma ni
ka ndachiñu'u Su'si ma nuu
núkoo ya ja tátnuni ya ma, te
ka ka'an de ji'in ti:
—¡Sukan kó kuu! ¡Aleluya!
—ka kuu de ka ka'an de ji'in
ti.
5 Te nuu núkoo ya ma ni
jiniso'o sa in ja ká'an:
Jín ndachiñu'u o Su'si o a,
ndaka ro suchi kuechi,
ji'in ndaka ni ñayii
nija'nu,
ndaka o ja ka jinukuechi
o nuu ya a,
ji'in ndaka o ja ka ndi ini
o ja jin koo va'a o nuu
ya a,
kúu ká'an.
6 Te ni jiniso'o sa ja ka kuu
yu'u kua'a xeen ñayii sukan
ka kuu yu'u ndute kua'a xeen
ma. Te sukan kúu ora kána
xeen savi ma, sukan ka kuu
yu'u i, te ka ka'an i:
¡Aleluya! ¡Vaa Su'si o Iya
Tátnuni a, iya kúu sa'a
ndaka ma, jâ tátnuni ya
nuu ndaka!
7 Jín koo sii ini o, te jín kutachi
o, te jín ndachiñu'u o
ya,
vaa jâ ni kenda viko
tnánda'a iya kúu sukan
kúu ndikachi jaa ma,
te suchi ko kuu ñasi'i ya ma,
ja ni satu'va i maa i.
8 Te ni wa'a ya tnu'u ja
kone'nu i sa'ma lino
vava'a vivii,
te sa'ma ndoo ndoo
sa'ma jándute kúu,
ka kuu i ka ka'an i.
Te sa'ma lino vava'a vivii
ma kúu ja va'a ja ndaa ni ka
yo sa'a o ja ka kuu o ñayii ka
kandija Su'si ma.
9 Sani te ángel ma, ni ka'an
i:
—Tee ni: “Ja vava'a ka kuu
ñayii ni kana ya ja jin kuxini
i viko tnánda'a iya kúu sukan
kúu ndikachi jaa ma” —kúu i
ká'an i.
Te ká'an i:
—Cha'a ka kuu tnu'u ndaa
tnu'u ndija Su'si ma —kúu i
ká'an i.
10 Te ni jinkoo jiti sa nuu
ja'a i ma, ja ndachiñu'u sa i.
Te ká'an i:
—Máko sa'a ni sukan. Vaa
saña tna, suni jinukuechi tna
sa nuu Su'si ma, sukan ka
jinukuechi ndaka ñani ni ma
ji'in ku'va ni ma, ja ka sa'a
i sukan ni kaxtnu'u Jesús
ma. Su'va maa Su'si ma
ndachiñu'u ni, vaa ja ni sa'a
ni kuu Jesús ma kúu ja ni
ka yo ndakaxtnu'u tee ni ka
yo ndakaxtnu'u tnu'u ni wa'a
Su'si ma —kúu i ká'an i.
11 Sani te ni ndanune an-
divi ma, te ni jini sa in
caballu kuijin, te ja nani
iya yoso ti ma kúu Iya Kuu
Kukanu Ini O ji'in Iya Sa'a Ja
Ndaa Ndija, te ja'nde ndaa ya
tniñu ñayii ma, te kanaa ya
ji'in ñayii ñatuu ka kandija ja
ká'an ya ma.
12 Te nduchinuu ya ma ka
kanda'a sukan kánda'a ñu'u
ndú'va ma, te xini ya ma ka
iyo kua'a corona, te ndenee
in ja nani ya, in ja ni-in ñayii
masu jini, yika-ni ja maa
in-ni ya.
13 Te ne'nu ya sa'ma ni ka'yu
niñi, te ja nani ya ma kúu
Tnu'u Su'si ma.

14 Te soldado andivi ma, ka
ne'nu i sa'ma lino vava'a
vivii kuijin kuijin te ka iyo
ndoo ndoo, te ka yoso i ca-
ballu kuijin, te ka ndikin i ya.
15 Te yu'u ya ma kée in yuchi
kuiñi xen-xeen kúu espada,
sukan-va'a xtnakue'e ya ñayii
ka iyo ñuu na'nu ma ja ñatuu
ni ka kandija i ya ma, te
yinda'a ya in yutnu xii kaa.
Te maa ya kuiñu nuu ka jaxi i
uva ma, te cha'a kúni ka'an ja
ndákiṭi ini xen-xeen ini Su'si
iya kúu sa'a ndaka ma.
16 Te ichi ja'a sa'ma ne'nu ya
ma ndenee ja nani ya ma, te
sa'a ká'an: "Rey tátnuni nuu
ndaka rey ma, iya tátnuni
nuu ndaka tee ka tatnuni
ma."
17 Te ni jini sa in ángel
núkuiñi nuu kandii ma, te
káyu'u nini'i i nuu ndaka
lasaa ka ndava sasava andivi
ma, te jiña'a i:
—Ne'e koo, te jin ndatna'a
ro, te jin kuxini ro ja taa Su'si
ma,
18 sukan-va'a jin kaa ro kuñu
tee ka kuu rey ma, ji'in kuñu
tee ka tatnuni nuu soldado
ma, ji'in kuñu tee ni ka iyo
tnu'u ndee tnu'u ndatnu ma,
ji'in kuñu caballu ma, ji'in
kuñu tee ka yoso caballu
ma, ji'in ndaka kuñu ñayii
ñatuu ka jinukuechi ma, ji'in
ñayii ka jinukuechi ma, ka
kuu i suchi kuechi ka kuu i
ñayii nija'nu, ja ñatuu ni ka
kandija i ja ka'an Su'si ma
—kúu i jiña'a i.
19 Te ni jini sa kiti ka'nu
kiti kini kaa ma, ji'in rey ka
iyo nuu ñu'ú ya, ji'in ndaka
soldado ma, ni ka ndatna'a
de ja jin koo de jin kanaa
de ji'in iya yoso caballu ma
ja kúu ya Jesucristo ma, ji'in
soldado ka ndikin ya ma.
20 Sani te kiti ka'nu kiti kini
kaa ma ji'in tee ni yo xnda'vi
ñayii ma ja ni yo sa'a de tnu'u
ja in tee ni yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma kúu
de ma, ni ka tnii soldado ya
ma kiti kini kaa ma ji'in tee
ya'a. Vaa tee ya'a chi ni yo
jini de tnuni te kua'a ja ni
yo sa'a de, te sukan ni yo
xnda'vi de ñayii ka ndenee
tnuni kiti ka'nu kiti kini kaa
ma ja ni ka yo chiñu'u i ja
kaa sukan kaa ti ma. Kiti ya'a
ji'in tee ya'a ni ka skana teku
i ti ji'in de nuu ñu'u káyu kóko
ji'in azufre ma.
21 Te ni ja'ni iya yoso ca-
ballu ma ji'in yuchi kuiñi
kúu espada kée yu'u ya ma
ndaka-ka ñayii ma, te loti ma
ji'in ndaka-ka kiti ka jaa ja
nde'e ma, ni ka jaa ti kuñu
ñayii ma onde ni ka ndutu
chii ti.

20

Mil kuiya ma

1 Sani te ni jini sa in ángel
ni nuu vee onde andivi ma,
yinda'a i ndakaa nuu nee
nuu kunu ma ji'in in yo'o kaa
ka'nu ka'nu.
2 Te ni tnii i koo ka'nu kaa
sukan kaa in lana'ña ma ja
kúu ti koo jana'a ma, te maa
ti kúu tachi ma ja nani i Sa-
tanás ma. Te ni ju'ni ángel
ma tachi ma, te konu'ni i in
mil kuiya.
3 Te ni skee i tachi ma nuu
nee nuu kunu ma, te ni jasi

vava'a i tachi ma, te ni tenee
i sellu i ma, sukan-va'a máko
xnda'vi-ka tachi ma ñayii ka
iyo ndaka ñuu ma, onde nuu
ni ndi'i mil kuiya ma, te sani
te ndaxsiaa ángel ma tachi
ma jaku-ni kivi.
4 Te ni jini sa nuu jin
kunukoo ñayii ni wa'a ya
tnu'u ja jin ka'nde i tniñu
ñayii ma, te ni jini sa anua
ñayii ni ka xtandoso ñayii ma
xini i ja kuechi ja ka kaxtnu'u
i na in kúu Jesucristo ma, ji'in
tnu'u Su'si ma, te ñatuu ni ka
chiñu'u i kiti ka'nu kiti kini
kaa ma, ni ja kaa sukan kaa ti
ma, ni a jin kua'a i tnu'u ja jin
ndenee ñayii ma tnuni ti ma
tnee i ma xi nda'a i ma. Te ni
ka ndateku i ja jin tatnuni i
ji'in Cristo ma mil kuiya.
5 Cha'a kúu ja ni ka ndateku
ñayii ma xinañu'u ma. Kovaa
jaku-ka ñayii ni ka ji'i ma,
masu ni ka ndateku i onde ni
chitu mil kuiya ma.
6 Ja vava'a ka kuu ñayii ñatuu
na ja u'vi ni ka yo sa'a i ma
te ni ka ndateku i xinañu'u
ma, vaa masu jin skenaa i
anua i ma, sukan jin ndo'o
in jichi-ka ñayii ñatuu ni ka
ndateku ma. Kovaa ñayii ni
ka ndateku ma, jin ko kuu i
sutu nuu Su'si ma ji'in nuu
Cristo iya ni tetniñu ya ma, te
jin tatnuni i ji'in ya mil kuiya.
7 Nú ni jinu mil kuiya ma,
te tachi ma chi ndayaa i nuu
yinee va'a i ma.
8 Te ndee i ja xnda'vi i ñayii
ka iyo ñuu na'nu ka iyo
ni-ka'nu ñuu ñayivi a ji'in ñuu
Gog ma ji'in ñuu Magog ma,
sukan-va'a ndaxtutu i ñayii
ma ja jin koo i jin kanaa i,
te kua'a xeen i jin ko kuu,
sukan iyo ñuti yu'u ndute
mar ma.
9 Te ni ka ka koo i, te ni ka
konduu i ni-ka'nu ñuu nuu ka
iyo ñayii ñatuu na ja u'vi ka
sa'a i ma, ñuu kútoo Su'si ma.
Te Su'si ma, ni skuun ya ñu'u
i'ni onde andivi ma, te ni ka
kayu ndi'i kuiti ndaka ñayii
ka ndikin tna'a ji'in tachi ma.
10 Te tachi ma ja ni yo xnda'vi
i ñayii ma, ni skana ya i nuu
ñu'u káyu kóko ji'in azufre
ma, nuu ñunee kiti ka'nu kiti
kini kaa ma, ji'in tee ni yo
xnda'vi ñayii ma ja ni yo sa'a
de tnu'u ja tee ndákaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma kúu
de ma, te yukan jin ndo'o jin
neni tachi ma ji'in ti ji'in de
ni-kani ni-jika nduu ñuu.

Sukan ndakan Su'si ma kuenda nuu ñayii ma

11 Te ni jini sa in nuu kuijin
kuijin te vivii kaa, te yukan
núkoo ya ja tátnuni ya ma, te
ni ka jinu ñuu ñayivi ma ji'in
andivi ma ja ni ka jini i ya
ma. Ûni masu nde na'a ja ni
ka yo iyo i yukan.
12 Te ni jini sa ñayii ni ka
ji'i ma, ñayii nija'nu ma ji'in
suchi kuechi ma, ka nukuiñi
i nuu Su'si ma, te ni ka nda-
nune libru ma, te suni ni
ndanune in-ka libru, te libru
ya'a kúu ja ka'an nde ñayii
jin koteku ma, te sukan ka
ka'an libru ma ni ndakan ya
kuenda nuu ñayii ni ka ji'i ma
nawa ni ka yo sa'a, ni ka yo
kuu maa i ma nuu ni ka yo
iyo i ñuu ñayivi a.
13 Te ndute mar ma, ni
ndakua'a de ñayii ni ka ji'i

yukan. Te ja sa'a ja jin
kûu ñayii ma, ni ndakua'a i
ñayii ni ja'ni i ma, te andeya
ma, ni ndakua'a i ñayii ka
ñunee yukan, te ni ndakan
ya kuenda nuu ndi-in ndi-in
i nawa ni ka yo sa'a i ma.
14 Sani te ja ni ja'ni i ñayii ma
ji'in andeya ma, ni ndaskana
ya i nuu ñu'u káyu kóko ma.
Te cha'a kúu ja ku-uu jichi ja
jin kûu ñayii ma.
15 Te ñayii ñatuu na ja nani i
ma ndenee nuu libru ká'an ja
jin koteku o ma, ni skana ya
i nuu ñu'u káyu kóko ma.

21

Ñuu Jerusalén jaa ni nuu andivi ma

1 Te ni jini sa in andivi jaa
ji'in in ñu'ú jaa, vaa andivi
ni iyo xinañu'u ma ji'in ñuu
ñayivi ni iyo xinañu'u ma, jâ
ni ka naa i, te ñatuu na ndute
mar-ka ma iyo.
2 Te ni jini sa ñuu ii, ja kúu
i ñuu Jerusalén jaa ma, ni
nuu i vee i andivi ma nuu
iyo Su'si ma, te iyo tu'va i, te
vivii ni ndukutu ni ndunu'ni
i sukan kúu in suchi si'i ja
ndetu i suchi tnanda'a ji'in i
ma.
3 Te ni jiniso'o sa ja ká'an
nini'i Su'si ma nuu núkoo ya
ja tátnuni ya ma:

—Cha'a kúu nuu koo Su'si a
ji'in ñayii ma, te koo ya me'ñu
ndaka i ma, te jin ko kuu i
ñuu maa ya, te koo maa ya
ji'in i, te ko kuu ya Su'si i.
4 Te ndasavii ya ndute nuu
i ma, vaa yukan chi ñatuu
na in kûu-ka, te ñatuu na in
konda'yu-ka, te ñatuu na in
kuxii ini-ka, te ñatuu na in
ndo'o neni-ka, vaa ndaka ja
ni ka yo kuu xinañu'u ma, jâ
ni ka ya'a i —kúu ya ká'an ya.
5 Te núkoo ya nuu tátnuni
ya ma, te ká'an ya:

—Vitna, te ndásajaa sa
ndaka ja iyo a —kúu ya ká'an
ya.

Te suni ká'an ya:

—Tee ni tnu'u ya'a chi
tnu'u ndaa tnu'u ndija kúu
—kúu ya ká'an ya.
6 Te suni ká'an ya:

—Jâ ni kuu. Sukan kúu
letra xinañu'u ni keja'a ma
te onde letra sandi'i-nka ma,
sukan kúu sa, vaa ja maa sa
te ni ka keja'a ndaka ja ka
iyo a, te ja maa sa te jin ndi'i
ndaka. Nú na in yichi ndute,
te maa sa kua'a ndute too
ma, te sa'a de ja koteku i ma,
te masu nawa ke'en ya'vi sa.
7 Nú na in kundee nuu ndaka
ja u'vi ma, te kua'a sa ja
kuta'vi i ndaka ja iyo ya, te
maa sa ko kuu Su'si i, te maa
i ko kuu sa'ya sa.
8 Kovaa ñayii ka yu'u ja jin
kondikin ña'a i xi ñatuu ka
kukanu ini ña'a i ma, ji'in
ñayii ka sa'a ndaka ja u'vi ma,
ji'in ñayii ka ja'ni tna'a ma,
ji'in ñayii ka kivi nduu ji'in
in-ka ñayii ñatuu ni tnanda'a
ji'in i ma, ji'in ñayii inutasi
ma, ji'in ñayii ka ndachiñu'u
ja masu Su'si ka kuu ma, ji'in
ndaka ñayii ka xnda'vi tna'a
ma, jâ ka iyo ta'vi i ja jin
ndo'o jin neni i nuu ñu'u káyu
kóko ji'in azufre ma. Te cha'a
kúu ja jin kûu i ja ku-uu jichi
ma —kúu ya ká'an ya.
9 Sani te ni kenda nuu
iyo sa ma in ndi-uja ángel

ka yinda'a ndi-uja copa ka
ñu'u chitu ndi-uja kue'e ja
jin kenda koo kuee-ka ma, te
sa'a ni ka'an i nuu sa:
—Ne'e ni ya'a, te káxtnu'u
sa na in ko kuu ñasi'i iya kúu
sukan kúu ndikachi jaa ma
—kúu i ká'an i.
10 Te ni ja'an anua sa ma
ji'in i in yuku ka'nu te sukun,
te ni kaxtnu'u i ñuu ka'nu
ñuu ii kúu Jerusalén ma, ja ve
nuu i onde andivi ma nuu iyo
Su'si ma.
11 Te iyo jayiñu'u Su'si ma ini
ñuu ma, te kánda'a i ja jándute
sukan kaa in yuu vivii, sukan
kaa in yuu nani jaspe ma.
Ûni ndii ni'ni i sukan kaa in
vidriu.
12 Te iyo in yika ve'e ka'nu
sukun, te ka iyo uxi uu ye'e,
te ye'e ma ka iyo uxi uu ángel,
te ka ndenee ja ka nani i ma,
te ja ka nani i ma kúu ndi-uxi
uu jichi ñayii ñuu Israel ma.
13 Te ichi nuu ve kana kandii
ma ka ndenee uni ye'e, te ichi
ninu ma ka ndenee uni-ka
ye'e, te ichi nuu vee ma ka
ndenee uni-ka ye'e, te ichi
nuu kée kandii ma ka nde-
nee uni-ka ye'e.
14 Te ka iyo uxi uu ja ka yituu
yika ve'e ma ja ka ndesi i ñuu
ma, te ka ndenee ja ka nani
ndi-uxi uu tee ni tetniñu iya
kúu sukan kúu ndikachi jaa
ma.
15 Te ángel iyo ji'in sa ma,
yinda'a i in yutnu oro ja
chikua'a i ñuu ma ji'in ye'e
ma ji'in yika ve'e ndesi ñuu
ma.
16 Te ñuu ma, inuu ja kani i
ma ji'in ja jite i ma, te ángel
ma, chikua'a i, te uu millón
ji'in uu cientu mil (2,200,000)
metro ka ndeka ja kani ma
ji'in ja jite ma ji'in ja sukun
ma.
17 Te ni chikua'a ángel ma
ja sukan kokon yika ve'e ja
ndesi ñuu ma, te uni xiko
u'un (65) metro ndeka sukan
ka chikua'a ñayii ma ji'in
sukan ka chikua'a ángel ma.
18 Te tna'a ja ni kuva'a yika
ve'e ndesi ñuu ma kúu yuu
jaspe, te ini ñuu ma chi nan-
imaa oro kúu i, sukan kaa
vidriu iyo vii iyo ndoo ma.
19 Te ja ka yituu yika ve'e
ndesi ñuu ma ni ka kukutu
ji'in yuu vivii. Te ja xinañu'u
ja yituu yika ve'e ma kúu yuu
jaspe, te ja ku-uu ma kúu yuu
zafiro, te ja ku-uni ma kúu
yuu ágata, te ja ku-kuun ma
kúu yuu esmeralda,
20 te ja ku-u'un ma kúu yuu
ónice, te ja ku-iñu ma kúu
yuu cornalina, te ja ku-uja
ma kúu yuu crisólito, te ja
ku-una ma kúu yuu berilo, te
ja ku-iin ma kúu yuu topa-
cio, te ja ku-uxi ma kúu yuu
crisoprasa, te ja ku-uxi in ma
kúu yuu jacinto, te ja ku-uxi
uu ma kúu yuu amatista.
21 Te ndi-uxi uu ye'e ma ka
kuu uxi uu perla, te ndi-in
ndi-in ye'e ma ka kuu in in
perla, te ichi kanuu-ka ja kivi
o ini ñuu ma kúu nanimaa
oro, te ndii ni'ni i sukan kaa
vidriu ma.
22 Te ñatuu ni jini sa veñu'u
ka'nu ini ñuu ma, vaa Iya
Tátnuni ma Su'si iya kúu sa'a
ndaka ma ji'in iya kúu sukan
kúu ndikachi jaa ma ka kuu
veñu'u ka'nu ñuu ma.
23 Te ñuu yukan, masu
jiniñu'u i ja ndii kandii ma, ni

a ko ndii yoo ma ini ñuu ma,
vaa jayiñu'u Su'si ma, kúndee
i ndii ni'ni i ini ñuu ma, te
ñu'u ndú'va ini ñuu ma kúu
iya kúu sukan kúu ndikachi
jaa ma.
24 Te ndaka ñayii ni ka iyo
ni-ka'nu ñuu ñayivi a ja jâ
ni ka ndani'i ta'vi i ma, jin
koo i ini ñuu ma nuu xtnuu
ni'ni maa iya kúu sukan kúu
ndikachi jaa ma. Te rey ka
iyo ñuu ñayivi a, jin koo de
jin xsia'a de ja vii ja va'a ka
neva'a de ma ñuu yukan.
25 Te ye'e ñuu yukan masu jin
ndandesi, vaa masu na nduu
ji'in jakuaa koo.
26 Te ndaka-ka ñuu ma, jin
koo i jin xsia'a i ja vii ja va'a
ka neva'a i ma ñuu yukan.
27 Te masu kuu jin kivi koo
ni-in ndatniñu ja masu ka iyo
ndoo nuu Su'si ma. Ni a ñayii
ka sa'a ja u'vi ma ji'in ñayii ka
xnda'vi tna'a ma, masu kuu
jin kivi koo i. Yika-ni ja ñayii
ka yoxtnee ja ka nani i ma
nuu libru ka yoxtnee ja ka
nani ñayii jin koteku ni-kani
ni-jika ma ja neva'a iya kúu
sukan kúu ndikachi jaa ma
jin ko kuu ñayii jin kivi koo
ma.

22

1 Sani te ni kaxtnu'u ángel
ma in yute jika ndute vivii
ndute sa'a ja koteku o, te
jándute de sukan kaa vidriu
ma, te ni kee yute ma nuu
núkoo Su'si ma ja tátnuni ya
ma ji'in iya kúu sukan kúu
ndikachi jaa ma.
2 Te sasava ichi kanuu-ka iyo
ini ñuu yukan ma jika ndute
ma. Te nduu nduu yu'u yute
ma núkoo in yutnu kúun ja
sa'a ja koteku o ma. Te uxi
uu jichi nde'ya tnu ma kúun.
Te in in jichi kúun ja in in
yoo ma. Te nda'a tnu ma kúu
ja jin nduva'a ñayii ka ku'u
ndaka ñuu ma.
3 Te masu na ja u'vi-ka koo
ini ñuu ma, vaa yukan núkoo
maa Su'si ma ja tátnuni ya
ma ji'in iya kúu sukan kúu
ndikachi jaa ma, te ñayii ka
jinukuechi nuu ya ma, jin
ndachiñu'u i ya.
4 Te jin konde'ya i nuu ya ma,
te ja nani ya ma kondenee
tnee i ma.
5 Te masu na jakuaa-ka koo,
te ñatuu ka jiniñu'u i ñu'u ja
jin kotnuu nuu i, ni a ndii-ka
kandii ma, vaa maa Su'si Iya
Tátnuni ma sa'a ja jin kundi-
jin nuu i, te jin tatnuni i ji'in
ya ni-kani ni-jika.
6 Te ká'an ángel ma:

—Tnu'u ya'a chi tnu'u
ndaa tnu'u ndija kúu. Te maa
Su'si Iya Tátnuni ma kúu iya
ni yo tatnuni ini anua tee ni
ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni
yo wa'a maa ya ma, te suni
maa ya kúu iya ni tetniñu
ángel ya ma ja kaxtnu'u i
nuu ñayii ka jinukuechi nuu
ya ma ja sani te jin ko kuu
yachi-ni cha'a —kúu i ká'an i.

Iyo yatni ja ndii Jesús ma

7 Te ká'an Jesús ma:

—¡Sani te kenda yachi-ni
sa! Ja vava'a kúu ñayii kándija
te ndí ini i ja sa'a i sukan
ká'an tnu'u ndee nuu libru
ya'a ja ndákaxtnu'u sukan ko
kuu o a —kúu ya ká'an ya.

8 Maa sa kúu Juan ma, te
ni jiniso'o sa ndaka cha'a. Te
nuu ni jinu ja ni jininuu sa
ma ji'in ja ni jiniso'o sa ma,
te ni jinkoo jiti tuku sa nuu
ja'a ángel ni kaxtnu'u ndaka
cha'a, ja ndachiñu'u tuku sa
i.
9 Kovaa ni ka'an i:

—Máko sa'a ni sukan,
vaa saña chi jinukuechi
tna sa nuu Su'si ma sukan
jinukuechi maa ni a, ji'in
ñani ni tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma, ji'in ñayii ka kandija
te ka sa'a i sukan ndee nuu
libru ya'a. Ndachiñu'u ni
maa Su'si ma —kúu i ká'an
i.

10 Te ká'an i:

—Máko chu'u ni tnu'u
ndee libru ya'a ja ndákaxtnu'u
sukan ko kuu ma, vaa jâ ve
kuyatni kivi a.
11 Nú na in kúni ja ko sa'a-ka
i ja u'vi, te kó sa'a-ka maa i.
Nú na in kúni ja sa'a tne'e-ka
i maa i, te sa'a tne'e-ka i maa
i. Nú na in kúni ja ko sa'a i ja
va'a ja ndaa ma, te kó sa'a-ka
i ja va'a ja ndaa ma. Nú na in
kúni ja nduvii ndundoo i, te
ndásavii ndásandoo-ka i maa
i nuu Su'si ma —kúu i ká'an i.

12 Te ká'an Jesús ma:

—Sani te kenda yachi sa,
te yinda'a sa ja skuta'vi ña'a
sa, sukan-va'a ndataa sa nuu
ndi-in ndi-in ni sukan ni ka
satniñu ni ma.
13 Sukan kúu letra xinañu'u
ni keja'a ma te onde letra
sandi'i-nka ma, sukan kúu
sa, te ja maa sa te ni keja'a
ndaka ja iyo a, te ja maa sa
te jin ndi'i ndaka, te maa sa
kúu xinañu'u, te maa sa kúu
sandi'i-nka.
14 'Ja vava'a ka kuu ñayii ka
ndasa'a vii ka ndasa'a ndoo i
maa i ma, sukan ka sa'a ñayii
ka ndakate sa'ma i ma chi ka
iyo i ja kuu jin kaa i nde'ya
kúun yutnu sa'a ja kuu jin
koteku ñayii ma, te kuu jin
kivi koo i ye'e ñuu ma.
15 Kovaa ñayii ka sa'a sukan
ka sa'a la-ina ma chi ke'e ma
jin koo i, ji'in ñayii tasi ma,
ji'in ñayii ka kivi nduu ji'in
ñayii masu ni ka tnanda'a
ji'in i ma, ji'in ñayii ka ja'ni
tna'a ma, ji'in ñayii ka jatna
ini i ja jin xnda'vi tna'a i ma.
16 'Maa sa ja kúu sa Jesús
ma, ni tetniñu sa ángel sa ma,
sukan-va'a kaxtnu'u ndaa i
tna'a ja ko kuu ma nuu ndi-
jin ja ka kuu ni ñayii ka
ndachiñu'u Su'si ma ndi-in
ndi-in ñuu ma. Vaa saña chi
ne'un sa'ya tata David ma
ni kenda sa. Te sukan kúu
kimi ka'nu kána nuu ve ndii
ma, sukan kúu sa nuu ñayii
ka kandija ña'a ma —kúu ya
ká'an ya.
17 Te Xtumani Ndios ma,
ji'in ñayii ka ndachiñu'u Su'si
ma, ja jin ndatna'a i ji'in ya
sukan ka ndatna'a suchi jin
tnanda'a ma, sa'a ka ka'an i
ji'in ya nuu ñayii ma:

—Ne'e ni.

Te nú na in kuniso'o, te
ká'an tna i nuu ñayii ma:

—Ne'e ni.

Te nú na in yíchi ndute, te
kíi i, te nú kúni i, te kó'o i
ndute sa'a ja koteku i ma, te
masu nawa chuya'vi i.
18 Te maa sa káxtnu'u nuu
ndaka ni ja ka niniso'o ni
tnu'u ndee nuu libru ya'a

ja ndákaxtnu'u ndaka sukan
ko kuu ma, te nú na in na
skaa-ka ka'an i sana sukan
ká'an tnu'u ya'a, te maa Su'si
ma sa'a ja kenda nuu i ndaka
kue'e ka ndenee nuu libru
ya'a.
19 Te nú na in na kendee-ka
tnu'u ndee nuu libru ya'a te
ma ndákaxtnu'u i sukan ko
kuu ma, te maa Su'si ma
kendee ja kuta'vi i ja kúun
yutnu sa'a ja koteku i ma, te
xtandiyo ya i, te ma koo i ñuu
ii ma, te ma ni'i i ndaka ja
va'a ja ndee nuu libru ya'a.

20 Iya káxtnu'u ndaa ja
ká'an libru ya'a ja sukan ko
kuu ma ká'an sa'a:

—Ja ndaa kúu ja sani te
kenda yachi sa —kúu ya
ká'an ya.

Te suni ni ndakone'e sa:

—Saa vi, Jesús Iya Tátnuni,
ne'e yachi ni —kúu sa jiña'a
sa. Te sukan kó kuu.

21 Te ja vii ja va'a na
skuta'vi ña'a maa Jesucristo
iya tátnuni nuu o a ja ka kuu
o ñayii ka kandija ya a. Te
sukan kó kuu.